

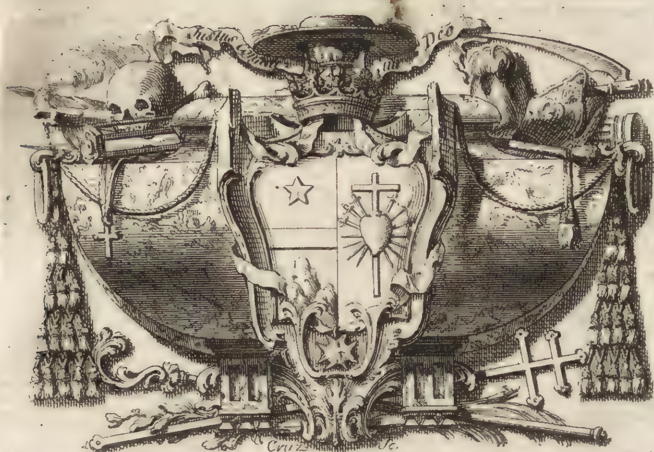
Apud Marc. Mich. Bousquet et Soc.

VOCABULARIUM
JURIS UTRIUSQUE
Ex variis ante editis, præſertim ex
ALEXAND: SCOTI,
JO. KAHL, BARN. BRISSONII,
ET
JO. GOTTL. HEINECCII
ACCESSIONIBUS;
OPERA ET STUDIO
B. PHILIP. VICAT,
Juris utriuſque D. & Profeſſoris.
TOMUS PRIMUS.

A — E

EX OFFICINA
BOUSQUETIANA.

MDCCLIX.
Cum Privilegio S. Cæſareæ Majeſtatis.

DIIS MANIBVS.

ÆTERNITATIS DOMVI.

MEMORIÆ SACRVM.

EM. & REV. D. D. LUDOVICI ANTONII BELLUGA, MONCADA, TORRE, CASTILLO, & HARO CARTHAGINENSIS ECCLESIÆ PRÆSULIS, S. R. E.

CARDINALIS, & HISPANIARUM APUD S. SEDEM PROTECTORIS &c.

QUibus religio fuit viros laudare vivos, laude quamvis dignissimos, multo magis erit omittere laudes eorum, qui vita functi celebranda, feliciter in Domino obdormiverunt; quibus, ubi somno piæ mortis ad vitam excitati erunt æternam, nos eorum commemorationis omissæ reos constituturi essemus, veniam deprecantes. Quod enim scriptum est: Ne laudaveris hominem in vita sua, & ante mortem ne laudes quemquam, *id excipit hæc sententia:* Lauda post mortem, magnifica post consummationem. *Cui S. Maximus ex Ecclesiaste Sacro subdit:* Laudavi magis mortuos, quam viventes. *O felicem Motrilii in Granatæ regno civitatem, quæ tanti Herois natalibus lætatur! Felix porro S S. Bartholomæi & Jacobi Granatense Collegium, quod* ILLUM, *philosophiæ theologiæque alumnum habuerit! Gaudeat utique Hispalense Collegium S. Mariæ à Jesu, in quo nobilem Ipse togam accepit. Læta* ILLUM *vidit Sentica Ecclesia canonicatum Lectoralem primo in concursu adipiscentem; nec simili honore Cordubensis carere voluit. Quam præclare de Carthaginensi diœcesi meruit V. P.* POSADAS *ordinis Prædicatorum ornamentum, Herois nostri Confessarius, qui eum negantem impulerit ad accipiendum Carthaginensem Episcopatum! Quam bene sibi regnoque*

que consuluit Philippus V. Rex invictus, qui Virum tam pie strenuum copiarum suarum Ducem creaverit, quo aditum ad Boeticam hostibus præcluserit. Recte sane illum Rex Catholicus Proregem Valentiæ voluit esse, sed nolentem, invictoque animo negantem non adegit. Quam immunitatis ecclesiasticæ strenuus fuerit defensor, palam est ex tribus, quæ publici Juris fecit amplis voluminibus adversus immunitatum violatores, variisque pastoralibus epistolis pro Diœcesi sibi a Deo commissa exaratis, tum quoque ex duobus aliis voluminibus, pro Hispalensi & Carthaginensi Ecclesiis, ex causa SS. Isidori, Leandri & Fulgentii. Nec omittenda censura est, quam ipse in libro abscondita vita *Em. Cardinalis* Cienfuegos *apposuit: tametsi heic non omnia recenseri licet præclara opera alia, partim edita, partim adhuc, non sine rei litterariæ publicæ desiderio latentia. Alia vero æternitati jure optimo mancipanda prostant in Civitate* Murciensi *& ob oculos omnium posita sunt, quæ fecit tanti viri pietas, instituta nempe, quæ heic silentio premere pigeret. Domum aio pro orphanis, aliam pro retrahendis ad virtutem mulieribus male viventibus: Congregationem S. Philippi Neri: Virgini Matri dolorum capellam primi ordinis pluresque alias pro parentibus constitutas: Collegium societatis Jesu institutum, magnisque reditibus locupletatum: Ecclesiam parochialem in civitate* Montrilii *in collegiatam erectam, cujus rei auspiciis faciendis a Rege nominatus fuit Perillustris D. D. Ferdinan-*

dus Alcaraz, Hurtado & Belluga Herois nostri nepos. Alia porro opera ipsius suo tempore in ædificationem fidelium recensebuntur.

Interea TANTI VIRI *laudibus celebrandis imparem hominem nonnullas earum conducere juvabit, quas S S. Pontifices plena manu graviter celebriterque de Illo sparsere.*

Clemens XI in Bulla data Romæ sub annulo piscatoris 15 Febr. MDCCXX. *Pontificatus ann.* 20. „ *Deinde vero, ait, quia peculiari animi nostri gaudio percepimus qua tu vigilantia ac zelo"* (*in sustinenda Ecclesiastica immunitate*) " *affueris,* „ *proposito tibi insigni exemplo seduli domus Dei* „ *custodis, tum accuratius excubantis, cum majora* „ *pericula urgerent: fidelis hereditatis Christi institoris, tum maxime in officio stantis, cum creditum* „ *sibi desuper depositum majoribus insidiis proponi* „ *videret: Invicti Ecclesiæ Antistitis, qui tanquam* „ *fortis armatus atrium suum strenue custodire non* „ *prætermitteret, atque id magna quidem libertate* „ *spiritus, sed ea insimul, quæ pastorem summopere decet mansuetudine ac lenitate, ita ut ferventem zelum cum singulari caritate conjunxeris,* „ *adhibito imprimis præcipuo studio in revocando salutaribus monitis, ac paternis officiis Regis animo* „ *a susceptis consiliis, quod unum maxime reducendæ tranquillitati, sarciendisque publicis ecclesiæ* „ *injuriis profuturum esse confidimus - - - - Neque* „ *vero levi præsidio erunt, ad parandum hoc bonum, ac ad dissipandas tenebras Regiæ menti of-*

„ *fusas,*

,, fusos, allatæ a te ac in usum congestæ gravissimæ ,, rationes, atque auctoritates solidoribus sacrarum ,, humanarumque legum fundamentis innixæ, qui- ,, bus in studiis quantum polleas, ubi aliunde non ,, innotesceret, satis vel ex his, quæ in eisdem tuis ,, litteris huc pertinentia delibasti, intelligitur.

In Libro orationum consistorialium fol. 273. *Num.* 9. *ait* " *Ludovicum Belluga Episcopum Carthagi- ,, nensem orthodoxæ veritatis zelatorem maximum: ,, Pontificiæ authoritatis intrepidum defensorem: ,, ecclesiasticæ libertatis adsertorem fortissimum: ma- ,, gnum religiosissimæ nationis Hispanicæ lumen & ,, ornamentum.*

Quotus quisque ille est, qui a divitiis dignitati- busque temperat, easve refugit? Recusavit quidem Heros noster Archiepiscopatum Toletanæ Ecclesiæ His- paniæ Primatis, pro quo monita ejus sequens Rex Catholicus Illustrissimum nominavit Astorga, pos- tea S. R. E. Cardinalem. Et Cardinalitiam utique dignitatem non aliter quam S. Pontificis imperio adactus accepit. Testatur hoc Tom. 2. *Epist. fol.* 117. *ubi S. Pontifex ita loquitur:* " *Ut te ad am- ,, plissimum S. R. E. Cardinalium ordinem una cum ,, aliis egregiis ac bene meritis viris eveheremus, ,, non humanæ rationes aut ullius favoris suffragia, ,, sed Apostolatus nostri officium atque eximia vir- ,, tutum tuarum merita nos duntaxat adduxerunt - - - - - - Animum nostrum vehementius sollicitat, ,, itemque cogit, ut non volentes neque currentes, ,, hoc est, non quæ sua sunt quærentes & huma-*

„ *nis præmiis præpostere inhiantes, sed cunctantes*
„ *& renuentes, sed verecundos, sed timentes qui*
„ *præter Deum tantum timeant nihil, nihil sperent*
„ *nisi a Deo, super candelabrum, in hac sublimiori*
„ *Romanæ Ecclesiæ specula collocemus, ad universæ*
„ *Christianæ Ecclesiæ præsidium & utilitatem----*
„ *Atque inter adversa & prospera ad bonorum laudem, ad Pastorum exemplum illustraverit, ut*
„ *omnes intelligant, etiam loquentes iniqua: te non*
„ *terreno cujusdam mercedis desiderio inductum, sed*
„ *cælestis duntaxat retributionis spe illectum, boni-*
„ *que pastoris exempla & præcepta sequutum, mi-*
„ *nisterium quod acceperas, strenue, impigre ac fi-*
„ *deliter adimplevisse----- Licet itaque tibi sepo-*
„ *sitæ vitæ tranquillitas blandiatur, quærendique*
„ *religiosi recessus cogitationem non minus illata sa-*
„ *cris rebus detrimenta, quam improborum temeri-*
„ *tas suggerant, decet tamen sapientiam virtutem-*
„ *que tuam, ut non convertaris in die belli, sed in-*
„ *duaris fortitudine tua, cum gravioribus Christiani*
„ *populi periculis firmiora sunt adhibenda præsidia.*

In oratione consistoriali 88. *fol.* 275, *hæc habet S. Pontifex* : " *Ubi nuper de viris pietate & doc-*
„ *trina præstantibus, & de hac S. sede præclare*
„ *meritis Cardinalibus creandis deliberavimus, ob-*
„ *servata imprimis fuit oculis nostris eximia virtus*
„ *dilectissimi filii nostri Ludovici de Belluga & Mon-*
„ *cada Episcopi Carthaginensis, jam pridem digna,*
„ *quæ excelsiori loco posita non amplius intra unius*
„ *Ecclesiæ limites coarctetur sed latius se effunderet*

„ *in*

„ *in Ecclesiæ universæ utilitatem* - - - - *Verum tamen nostra hæc non minus justitiæ quam benevolentiæ sententia*, (*de electione loquitur*) *tamen etsi fraternitatum vestrarum suffragia commendata*, & *publicis privatisque exterorum gratulationibus excepta*, *ipsum dumtaxat moderatissimum ac religiosissimum Episcopum contristavit*, *ita ut per datas ad nos litteras*, *precibus*, *obsecrationibus* & *obtestationibus plurimis collatum sibi honorem declinare tentaverit* - - - - *tantoque studio conatus sit*, *ut dignitatis amplitudinem effugeret*, *quantum vix filii hujus sæculi adhibere possent ut honores accipiant*. - - - - *Hæc tamen optimi Antistitis cum nobis novum ac firmissimum dederit ejus virtutis testimonium*, *non modo nos a proposito non deduxit*, *verum in persolvendi præmii judicio amplius confirmavit*. *Quamobrem* - - - - *quem antea meritissimum quidem*, *sed nec cogitantem in sacrum vestrum Collegium adscripseramus*, *hærentem modo nolentem* & *renitentem*, *ac propterea magis merentem in virtute S. obedientiæ ad accipiendam Cardinalatus dignitatem compellendum censuimus*.

Alia SS. Pontificum testimonia Innocentii XIII. Benedicti XIII & Clementis XII summum Cardinalis Belluga meritum, *eximiam virtutem & sapientiam commendantia omnibus nota sunt. Dicamus ergo cum S. P. Magistro Roman. Camaldens. in Prolog. operis* LAUS DEI: *Invenimus Episcopum & Cardinalem fama sua longe majorem.*

Bene-

*Benedictus XIV non sine veneratione nominandus, in epistola operum Herois nostri piorum confirmatoria ait: " Horum inter primos te excellere,
" dilecte fili noster, jam pridem novimus, postquam
" nobis ante oculos posuisti publicis consignatum tabulis opus magnificentissimum tot piarum fundationum quibus Hispanam Carthaginensem Diœcesin a te diu episcopali imperio, summa cum populorum utilitate rerumque sacrarum splendore
" gubernatam, large copioseque locupletasti.*

*In alia Epistola ad Archiepiscopum Nazaberssensem 19 febr. 1743. idem S. Pontifex ait " Nihil
" Cardinali tanti meriti negare possumus, plurium
" annorum amico nostro, qui honor est sacri Collegii.*

*Et quis jam nescit, Viri qualis fuit vita, in pietate tota, talem fuisse mortem, & discedentem eum reliquisse Romæ fragrantem virtutum memoriam desideriumque sui maximum. Summus utique Pontifex ad Episcopum Carthaginensem de Herois nostri morte nuntium mittens, hæc inter alia habet. " E vita decessit 28 Martii, sicut vixit, videlicet pauper & sanctus: ejus intentio semper sancta fuit, ejus labor ad mortem usque sine intermissione: ejus manus semper pauperibus aperta fuit.
" Uno dicam verbo: Honor erat sacri Collegii."
Hæc S. P. Benedictus XIV qui sepulcro quod suo ære huic* EMINENTISSIMO VIRO *struxit, hoc sempiternæ memoriæ encomium exarari voluit.*

D. O. M,

D. O. M.
LUDOVICO BELLUGA HISPANO
QUI
EX EPISCOPO CARTHAGINENSI
INVITUS ET RENITENS
A CLEMENTE XI. P. M.
IN S. R. E. COLLEGIUM COOPTATUS
HISPANIARUM APUD S. SEDEM PROTECTOR
JURIUM R. ECCLESIÆ VINDEX
HOC UNUM CURAVIT
UT DEO NON HOMINIBUS PLACERET
VIR
APOSTOLICO PROPAGANDÆ FIDEI ZELO
FLAGRANTISSIMUS
ECCLESIASTICÆ DISCIPLINÆ ADSERTOR
DE ALIMONIA PAUPERUM, DE INSTITUTIONE
CLERICORUM
DE EDUCATIONE JUVENTUTIS SOLLICITUS
COLLEGIA, SCHOLAS, PIAS DOMOS, SEMINARIA
ÆRE SUO FUNDAVIT.
BENEDICTUS XIV. P. M.
PERENNE HOC AMORIS MONUMENTUM
F. C.
VIXIT ANNOS LXXX. MENS. II. DIES XXIII.
UNA CUM S. PHILIPPI NERI FILIIS
FILIUS IPSE ET CONGREGATIONIS PROPAGATOR
RESURRECTIONEM EXPECTAT.

Quanti igitur gloria viri fulget in Gente BELLUGA, MONCADA, TORRE, CASTILLO & HARO, *quæ alias tot Heroum imaginibus tantaque nobilitate corruſcat in Hiſpaniis, & cujus ſtemmati nobiliſſima nomina ſunt annexa! Ecquis id ignorat, niſi forte ille ſit, cui Gentis Hiſpanicæ monumentorum copia nulla fuit, qualis iſte procul dubio fuiſſe videtur, qui Dictionarium à* Ludovico Moreri *gallice compoſitum in linguam Hiſpanicam vertit, & in capite* BELLUGA *multa omiſit magno huic nomini debita, quæ norunt tantum non omnes.*

Alia præter ſupra relata opera EM. *noſter Cardinalis* MSS. *reliquit*, Apologeticum, *videlicet*, pro Conſtitutione Unigenitus, & SS. Pontificum infallibilitate independenter à Concilio Generali, *in-fol.* Apologeticum pro Decretalibus Primorum Pontificum, *in fol.* De Sacramento Extremæ Unctionis, *in-fol.* De numero Prædeſtinatorum, *in-fol.* Reſponſa Canonica Miſcellanea, *in-fol.* Documenta Chriſtiano-Politica, *in-fol. & aliud celeberrimum Opuſculum* pro Defenſione Jurium Sanctæ Sedis Apoſtolicæ.

Quo me tandem extollam, VIR EMINENTISSIME, *ſi rerum divinarum humanarumque doctrinam, qua conſpicuus fuiſti, dicere aggrediar: ſi Theologiæ, SS. Canonum, Philoſophiæ, hiſtoriarumque peritiam qua maxime fulſiſti perſequi contendam. Verum hæc mirari quam deſcribere mihi quidem aliiſque facilius contingit, nihil vero honorificentius,*

nihil-

nihilque jucundius quam favore TUO *gloriatum fuisse, quo viros omnes de re Christiana litterarumque publica bene merentes aut mereri conantes dignabaris : quos porro instruxit & auxit liberalitas ex* TE *tamquam ex uberrimo fonte decurrens.*

Horum ego voto perenni meum etiam addere liceat, ut TUIS *Deus immortalis multos multosque largiatur annos felicitatis omnigenæ plenos, eosque Tecum æternarum deliciarum inexhausto demum cumulo beet in Paradiso. Ita jugiter precatur.*

EMINENTIÆ TUÆ,

Dabam Lutetiæ Parisiorum
Kal. Jul. 1759.

Cliens observantissimus
addictissimus

JO. EMMANUEL GIRON
Conchensis.

PRÆFA-

PRÆFATIO
EDITORIS.

VErborum ſignificationis in artibus ac diſciplinis notitiam eſſe neceſſariam nemo non judicabit, niſi qui aliquid ſcire idem eſſe putet ac voces verbaque tenere ſono tantum valentia; qua in re quæ dicuntur aut ſcribuntur, minus ſe commendabunt ac in muſica ſoni, qui artificis induſtria audientibus ſignificare res etiam magnas, eiſque ut ſenſibus præſentes ſiſtere videntur: quod & pictura facit. Nec illa quidem ſcientiam abſolvit cruda rerum notitia quam facit vulgaris & grammatica, ut vocant, verborum explicatio, non omnia perhibens, quibus res ab omni alia in quovis loco & quavis occaſione diſcerni poſſit; quo quidem præſtat philoſophicus terminorum intellectus, quem logica definitione aſſequimur. Quid, quæſo, geometriam diſcenti juvabis, ſi triangulum dixeris eſſe figuram tres angulos habentem? Quid in juriſprudentia de teſtamento ſcire tantum, eſſe conteſtationem mentis, vel etiam quod de eo Modeſtinus *l.* 1. *D. qui teſtam. fac. poſſ.* ait, eſſe voluntatis noſtræ

legitimam ſententiam, de eo quod quis poſt mortem ſuam fieri velit? Haud ſanè tradideris ſufficientem teſtamenti notionem, qua illud ab alia quacumque voluntatis ultimæ diſpoſitione, ut mortis cauſa donatione, & codicillis, ritè ſeparetur. Neque rem qualis in ſe eſt declaraveris, niſi ſolemnia teſtamenti interna & externa expediveris. Sed logica, utpote pleniori verborum definitione, ſcientiam aſſequeris legum, dum harum non tantum verba, ut fit per grammaticam vulgaremque definitionem, ſed, ut ait Celſus, eorum vim atque poteſtatem tenebis; in quo vera ſanè poſita eſt juris legumque ſcientia. Quapropter, quibus ſcientias promovere curæ cordique fuit, non modo eas tractando, orationis contextui interſperſas dederunt verborum definitiones, ſed & has in libros quoque ſeparatim, ordineque alphabetico ſcriptos compoſuere. Quin nec ſingulis tantum ſcientiis ſuus cuique liber hujuſmodi ſcriptus eſt; ſed & uno ambitu omnium ſcientiarum artiumque verborum definitiones complexi ſunt; qua in opera poſt alios hodienum occupantur viri mira arte conpiſcui editores Encyclopædiæ. Simili ratione juris quoque ſcientiæ magnum accedere pretium nulli dubitamus; quod juris ſtudioſi, ubi Libros, in quibus verba, juxta ſeriem materiarum ordinemque diſcendi explicantur, & leges proponuntur ac declarantur, ſemel aut bis legerint; ſi quos deinceps trac-

tractatus, aut singulares juris libros aggrediantur, in quibus verba fortè quædam occurrent, quorum vim ac potestatem animo effluxisse contigerit, eam ex ejusmodi thesauro facilè repetere possint, vel etiam superiora analytico veluti quodam regressu persequi.

Equidem in jure res meris ejusmodi absolutisque verborum definitionibus declarare arduum est. Etenim tota ferè legum etiam multarum materia prius est evolvenda, quam verbum hoc illudve in hac aut illa lege occurrens sufficienter intelligatur, ceu ex testamenti exemplo jam ostendimus. Scilicet verborum significatio alia sæpè est in abstracto, alia quæ ex ratione legis, fine legislatoris materiaque substrata, per interpretationem modo restrictivam modo extensivam est eruenda; quo fit ut, quod communiter aiunt, omnis definitio sit in jure periculosa, quatenus quidem ei sententiam legis cujusque, in qua verbum occurrit à te definitum, æquare volueris. Dum enim qui jura condunt, ex præteritis exemplis in futurum prospicere satagunt, voluntatem suam aperientes circa ea de quibus in posterum sit judicandum, non omnia in animo possunt habere præsentia. Cum porro civibus omnis ordinis ferant leges, non uti non potuerunt verbis plerumque vulgaribus, quibus non certa peræquè notio respondet; hujus modi enim notiones vulgus raras habet. Accedit quod

variis fatis in jure mutatione ſuborta, verba ſæpè eadem quoad ſonum remanſerint utpotè hominibus familiaria, dum tamen ob mutationem illam, aliam aliamque acceperint ſignificationem ſequiori juri comparatam. Sic teſtamentum qui definierit relatè ad tempora legibus XII. Tabularum ſuperiora, rem omnino diverſam definiet, ac fuit per has leges Decemvirales. Rurſus aliter definiendum habes poſt interpretationes prudentum, quibus teſtandi libertas in actum omnino alium reſtricta fuit, qui & procedentibus temporibus aliam aliamque formam recepit. Hujuſmodi incommodo gravati quidem non ſunt, qui in aliis ſcientiis aut diſciplinis verba definire aggreſſi ſunt. Harum quippè magiſtri non vagis, quales vulgus habet notionibus litantes, ſed abſolutas concipientes; eas quoque non niſi certis conſtanterque eis reſpondentibus vocabulis ſignare ſoliti ſunt: quamquam, ut fateamur quod res eſt, in quibuſdam, experientia magiſtra, rerumque diligentiori indagatione, novi vocabulorum uſus novæque definitiones ex nova generum & ſpecierum diſtributione orta ſint; quod in hiſtoria quidem naturali maximè eſt conſpicuum. Sed nec ea parte deficit penitus ſuum Juriſprudentiæ noſtræ præſidium, in qua niſi omnium prorſus, benemultòrum ſaltem dari poteſt verborum logica definitio. Neque deeſt verborum aliorum vulgari grammaticæque definitioni uſus: ex hac quippè ad philoſo-

losophicam attenta cujusvis legis consideratione facilius assurgere dabitur; præsertim ubi verbi significatu tradito, ad leges illas, in quibus illud occurrit, & ad alia scripta coætanea, vel etiam ad antiquiora remittuntur lectores. Et hanc quidem operam jam ab hinc multis annis præstitere viri de Juris scientia præclarè meriti, quos honoris causa serie longa nominarunt alii, illorum vestigia in ejusmodi vocabulariis adornandis prementes. Nos hocce juris facimus publici concinnatum ex aliis antè editis, præsertim ex ALEX. SCOTI, JO. KAHL, tum ex BRISSONII Lexico à Viro Ill. JO. GOTTL. HEINECCIO perutilibus accessionibus aucto. Et id præcipuè intendimus, ut in hocce nostro ex illis conflato compendiosam Lector haberes copiam. Quamobrem, quæ in Brissonio deerant verba canonici juris, ea ex aliis supplevimus. Quæ in his ex jure publico germanico conspersa sunt omisimus; hæc quippè magnum satis apparatum ipsa requirant, jureque suo postulant. Quas in aliis de verbo eodem uno sensu accepto aggeruntur legum plurium scriptorumque auctoritates, brevitatis causa ad unam alteramve redegimus, indices mendosos diligenter corrigentes. Quæ porro ex recentioribus tantum juris interpretibus occurrebant petita verba, hujus loci non esse duximus. Tandem, ubi occasio fuit calculo nostro pauca quædam notandi, id citra omnem arrogantiam, & bona cum venia fecimus. Hæc jam ante quatuor

annos in Libri proſpectu præfati eramus. Nunc vero Lectores moneri æquum eſt, quod Themidem ſuam huic operi conflando haud levem admovit Vir Clariſſimus D. JOANNES EMMANUEL GIRON Hiſpanus J. U. D. Pariſienſis, & S. Sedis Apoſtolicæ Proto-Notarius, qui capita ex Jure Civili nonnulla, ex Canonico multa ſuppeditavit egregii Viri nomine ſubnotata.

Juris Feudalis vocabula, quæ heic ſpargere primum animus erat, in aliud opus reſervanda duximus, in quo ceteræ omnes Medii Ævi voces ad jus pertinentes uno hujus formæ volumine comparebunt, ex variis deſumptæ auctoribus, atque etiam ex *Freſnæi Gloſſario mediæ & infimæ Latinitatis*: hoc quippe tanta rerum etiam ad jus non pertinentium copia refertum eſt, ut Juris alumnis non ſit niſi graviori ære plerumque comparandum. Tu interea utere fruere hocce Libro, quem Juris ſtudioſum nocturna oportet verſare manu, verſare diurna.

CLAR.

CLAR. VIRO

D. B. PHILIPPO VICAT,

J. U. D. & Antecessori

EDMUNDUS MARTIN,

Antecessor Parisiensis

S. P. D.

VIR CLARISSIME,

P*Ervenerunt ad me duo priora Vocabularii Tui Juridici Volumina. Hæc, ut & tu desiderare videbaris, & optabat rei litterariæ deditus Bibliopola* Marcus-Michaël Bousquet, *qua potui cum diligentia legi, meaque fuit ex ipsa lectione sententia, tuum hoc qua methodo digestum est Vocabularium perutile fore Jurisprudentiæ Studiosis. Sane ad juris cognitionem & auctorum nostrorum intellectum illi multum contulisse mihi videntur, qui in vocibus, quæ scientiæ nostræ propriæ sunt & peculiares interpretandis operam aliquam posuere.*

Quamquam enim fuerit illa Jurisconsultorum Ulpiani, Paulli, Pomponii, Modestini, *& aliorum propria laus, ut Latinæ linguæ nitorem, qui post*

post Antoninos sensim obsolesceret, eumdem purum & incontaminatum retinuerint, & irrumpente barbarie culti politique sermonis fuerint tenacissimi; attamen ipsa vis nominum, ipsa verborum majestas, ipsa sæpius significatio pendet ex intima rerum cognitione, quam qui non habet necesse est, ut aut ipsas voces penitus ignoret, aut ad alienos sensus detortas eas intelligendo nihil prorsus intelligat.

Id sensere Jurisconsulti veteres, quorum circa verborum intellectum ea cura fuit, ea diligentia, ut si quæ vox jurisprudentiæ propria esset, illam explanarunt veram ejus in jure significationem exponentes. Et has veteres verborum definitiones à Jurisconsultis datas hunc eumdem in finem, hoc eodem proposito, suæ Digestorum collectioni subjecit prudenter Justinianus addens titulum expressum de verborum significatione.

Et extiterunt identidem dignationis maximæ Jurisconsulti, qui tractantes illud idem argumentum, aut doctos edidere de verbis juridicis commentarios, aut etiam Lexica Juridica publici juris fecerunt. Non leve nomen hac in parte sibi fecere FRANCISCUS HOTOMANNUS, ALEXANDER SCOTUS, JOANNES KAHL, *& egregius* BARNABAS BRISSONIUS. *Verumtamen in illis plura desideres, nisi & simul eos omnes conjungas, & multa detrahas, addas plurima. Alii namque dum verba civilia solummodo sectantur, voces omisere canonicas: alii dum brevitati consulunt uno aut altero legum*

vel

vel canonum exemplo vocis quam definiunt ſignificationem firmaviſſe ſibi ſatis habent : alii dum nimiam hanc brevitatem evitare ſtudent, ad tædium uſque congerunt exempla, vocemque quam interpretantur ſæpe ſine delectu conquiſitis auctorum locis obruunt. Optandum erat itaque ut in unum veluti refunderentur quæ hucuſque prodierant Lexica juridica, & aliquod ex illis omnibus meliori methodo conflatum prodiret, in quo nihil niſi utile & neceſſarium utriuſque Juriſprudentiæ deprehenderetur.

Et eſt id ipſum, quod tam felici quam operoſo conatu præſtitiſſe mihi videris, Vir Clariſſime. *Tuis igitur curis, tuis operæ & ſtudio proditurum eſt in lucem Juris utriuſque Vocabularium, in quo equidem nihil arbitror poſſe deſiderari. Seu namque ſingulas voces definias, ut breviter & concinne, ſic plane & aperte definis : ſeu vocabuli cujuſque diverſam acceptionem in jure firmes exemplis; appoſita ſunt illa, & pauca quæque exquiſita cum delectu & judicio ſufficiant : ſive tandem in quibuſdam capitibus juris originem enarrare neceſſe ſit, ita paucis eam indicas, ut longiori ſermone melius nemo. Vellem hoc ſolum, (namque veniam dabis, ſi te cum eo candore compellam, qui litteratos decet) tibi ad vocum canonicarum interpretationem tot adfuiſſent auctorum adjumenta quot ad manum fuere de verbis civilibus agenti : Dubium itaque mihi non eſt, (nec enim ut opinor me fallit animus, nec mea in te me decipit obſervantia,) quin Vocabularium hoc tuum ſummo cum plau-*

plausu sit excipiendum ubique, ea imprimis forma, eo caracterum nitore & elegantia, illis demum curis editum, quibus illud typis cudendum a se spondent honesti & probi Bibliopolæ Lausannenses D D. Bousquet & Chapuis. *Vale.*

Parisiis An. A. S. H. 1759. die vero 16. mensis Maii.

ILLUSTR. J Cti.

APPROBATIO.

Plures ex Articulis, qui in Lexico sive Vocabulario Juris, ad me per studiosissimum rei litterariæ virum Marcum-Michaëlem Bousquet *Bibliopolam Lausannensem transmisso continentur, accuratè perlegi, atque opus istud utilissimum fore censui, juvenibus præsertim quorum interest maximè inprimis studiorum suorum exordiis nosse verba vocesque quibus ipsa veluti loqui juris doctrinæ videtur.*

Quod si in quolibet artificio, rudes adhuc atque præceptis informandi tyrones instrumentorum supellectilem omnem, apparatum atque fabricam ediscunt primum, qui sentiant nimirum uti se non posse ipsis, nisi singula noverint ex nomine, quanto magis in civilis disciplinæ studiis, atque arte illâ æqui & boni quæ statum hominis, vitam, fortunas regit, denominationem rerum, designationem, descriptionemque & quasi τεχνικὰς *voces nosce expedit? id planè cogita-*

gitaverunt veteres, quos vocum, nominum, etymologiarumque ſtudïoſiſſimos fuiſſe conſtat ex iis, quæ de Ælio Gallo, Atteio Capitone aliiſque Feſtus & Gellius referunt, & liquet inſuper ex diverſis Pandectarum legibus, præſertim ex iis quæ extant in titulo de Verborum ſignificatione.

Veterum quidem diligentiam inter recentiores æmulati ſunt FRANCISCUS HOTOMANNUS, BARNABAS BRISSONIUS, SPIEGELIUS, JO. KAHL, *aliique quorum labori, non mediocris, ex hocce Opere novo, quandocumque vulgabitur acceſſio futura eſt.*

Sed & iis, qui purioris litteraturæ fontes inviſerint, placituræ procul dubio ſunt diſquiſitiones accuratæ, plenæ eruditionis atque humanitatis; in quibus tamen permiſtum nihil atque confuſum eſt. Quapropter ſuadeo, neque publicæ utilitati mora fiat, ut is liber quam primum fieri poterit in publicam lucem emittatur.

Lutetiæ Pariſiorum X. Kalendas Quintiles anno MDCCLIX.

LORRY,

Antecessor Pariſienſis.

Cenſoris

Censoris Regii Approbatio.

ILlustrissimi Domini Galliarum Cancellarii jussu magna cum animi mei voluptate legi Opus inscriptum *Vocabularium Juris Utriusque* tribus voluminibus comprehensum, & à B. PHILIPPO VICAT Juris Utriusque Doct. & Profess. elaboratum. Præclarus hic antecessor, sicut avis artificiosa selectos Jurisprudentiæ Civilis & Canonicæ flores, pro hujus Operis formatione miro ordine collexit. Quare cum nihil dissonum Catholicæ fidei, & moribus reperiam; quinimo omnibus in foro versantibus maxime utile ac necessarium credam, typis dignum censeo; & non mediocrem Reipublicæ Christianæ profectum allaturum.

Dabam Lutetiæ Parisiorum die 21 mensis Augusti, reparatæ salutis anno 1758.

RENARD.

Censura.

VOcabularium Juris Utriusque, olim à Brissonio mutile editum, nunc ex probatissimis Auctoribus auctum, mira eruditione refertum & numeris omnibus absolutum nostræ censuræ offert D. B. PHILIPPUS VICAT *Juris Utriusque clarissimus Antecessor.* Nullus hucusque dubitavit quantum Civilis & Canonica facultas, legumque ac Canonum notitia, ut pote cæteris

ris disciplinis, & scientiis longe præstantior lucis, commodi ferat, & emolumenti: quantumque omni hominum statui jurisdictionum manutentionem, bonorum administrationem, aut animarum curam habentibus conducat.

Sapientissimum Chilonis dictum *nosce te ipsum*, æque ac hoc, verum videri debet: nosce quæ circa te gerenda sunt. Turpe enim est ea ignorare, quorum cognitio ad vitam probe ducendam summe necessaria est. Merito CELESTINUS P. M. statuit, quod nulli Sacerdotum liceat, Jura & Canones ignorare, nec quidquam facere, quod Patrum Regulis obviare possit. *Cap. Nulli. Dist.* 38. & GREGOR. *Cap. hac consona* 25. *quæst.* I. Sacrorum Canonum & Juris cognitionem suæ Professioni conjungentes, integre munus suum, & Ecclesiæ dignitatem tueri possunt.

Vastum legum, Canonumque Oceanum tribus Voluminibus Antecessor Præclarus mirè explicat, non aliter quam *Phydias*, qui tanto artificio & dexteritate scutum Palladi, sapientiæ Deæ laboravit, plurima ordinate in parvo coarctans spatio; aut sicut *Myrmecides* navim, vel sicut *Callycrates* currum; Opus adeo utile, & jucundum faciens, ut nec Phydiæ nec Myrmecidis, nec Callycratis artificio, & dexteritate victas daturum sit. Quantum autem laboris in Opere hoc elaborando impenderit: facile sanæ mentis viri judicabunt: quare cum

nihil in hoc Opere bonis moribus, aut Fidei Catholicæ adverſum reperiamus, ac per typum publici juris fieri dignum judicemus in litteratorum profectum, ſic lubenti animo ſubſcribimus. Lutetiæ nonis Martii 1758.

RAUSNAY.

M. F. HEBERT *in operis & Auctoris laudem canebat.*

Advena juſtitiæ percurrens forte libellos,
Quem noſtro opponas, haud facile invenies.
Privata exponit, quoque publica jura recenſet,
Sic Jus Canonicum, Cæſareumque docet,
Moribus inſtituit, vivendi dogmata ſacra
Indicat, & tutam monſtrat ad aſtra viam.
Sed tibi præcipuum, quid enim memorabo laborem,
Quem manus artificis contulit? ecce vides.

PRIVI-

PRIVILEGIUM.

N*OS FRANCISCUS Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ & Hierosolymarum Rex, Dux Lotharingiæ & Barri, Magnus Hetruriæ Dux, Princeps Carolopolis, Marchio Nomenei, Comes Falckensteinei &c. &c. Agnoscimus & notum facimus tenore præsentium universis, quod, cum Nobis* Marcus-Michael Bousquet & Consors, *Bibliopolæ Lausannenses in Helvetia, humillimè exponendum curarint, quem in modum Librum, cui titulus :* Vocabularium Juris Utriusque ex variis Authoribus collectum, opera & studio B. Philippi Vicat, Juris Professoris, *in-octavo & in tres Tomos distributum, typis publicis edere constituerint, vereantur autem, ne æmulorum, sua duntaxat commoda, alieno cum dispendio & jacturâ sectantium invidia & cupidine impendii & laboris sui sperato fructu priventur, ideoque Nobis demississimè supplicârint, ut Privilegio Nostro Cæsareo indemnitati clementer consulere dignaremur; Nos attentâ hujus Operis singulari utilitate, justis hujusmodi precibus benigne annuendum censuerimus, uti & vigore præsentium annuimus. Mandantes proinde omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis aliisvè quibuscunque rem librariam aut literariam negotiationem exercentibus, serioque ac districtè inhibentes, ne quisquam eorum præfatum* Vocabularium Juris Utriusque, *quocunque charactere, modo aut formâ, sive integrum sive aliquam ejus partem, citra memorati* Bousquet *ejusque Consortis expressam voluntatem & consensum, inscriptis obtentum, intra annos decem ab hodierna die computandos recudere, aut alio recudendum dare, sive alibi impressum intra Sacri Romani Imperii fines importare,*

publicè privatimve vendere, aut distrahere præsumat: quatenus omnibus Exemplaribus à dicto Bousquet *ejusque Consorte, sive authoritate propria, sive Magistratûs ope & auxilio, ubi ejusmodi Exemplaria reperta fuerint, quotiescunque huic mandato Nostro Cæsareo contravenerint, vindicandis, in quod ipsi ipsisque facultatem omnimodam authoritate Nostra Imperiali concedimus; planè privari, atque insuper mulctam sex marcarum auri puri pro semisse Fisco Nostro Imperiali, & pro altero semisse damnum passorum usibus applicandam, incurrere noluerint, dummodò tamen tenor hujus Nostri Privilegii in fronte Libri impressus reperiatur, & consueta quinque Exemplaria Consilio Nostro Imperiali Aulico exhibeantur. Mandamus porro universis Nostris & Sacri Romani Imperii subditis cujuscunque statùs, gradùs, ordinis, conditionis aut dignitatis fuerint, imprimis vero Magistratum gerentibus, & suo vel alieno nomine justitiæ administrationem exercentibus, ne quemquam hoc Mandatum & Privilegium Nostrum temerè aut impunè transgredi patiantur, quin potiùs contraventores præscriptà pœnâ mulctent, aliisque idoneis remediis coerceant, quatenùs & ipsi eamdem mulctam evitare voluerint. Harum testimonio Literarum manu Nostra subscriptarum & sigilli Nostri Cæsarei appressione munitarum, quæ dabantur Viennæ die quarta Augusti Annô millesimô septingentesimô quinquagesimò octavô, Regni Nostri decimô tertiò.*

FRANCISCUS.

Ut Comes Colloredo.

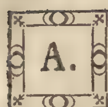
Ad Mandatum Sac. Cæs. Majest. proprium.
Math. Wilhelmus Nob. D. de Haan.

VOCAB.

VOCABULARIUM

JURIS UTRIUSQUE.

Hæc littera in comitialibus suffragiorum tabulis nota fuit antiquandi, in judiciariis absolvendi: Cic. *de Legib.* 3. qui litteram hanc salutarem vocat. *in or. pro mil. c.* 6. Eadem littera postposita Imperatoris nomini Augustum significat, & geminatur pro numero consortium imperii. In nummis tamen & marmoribus non A sed G littera in syllaba priore Aug. multiplicatur; e. g. Diocletianus & Maximianus Augg. Gruter. *Inscript. p.* 24. 8. Diocletianus, Maximianus, Constantius & Maximinus Augggg. *ibid. p.* 178. 7.

A & Ab præpositio observatu dignam habet significationem in aliquot orationibus. Ut ecce: Ab Aliquo possidere fundum, i. e. tenere eo etiam ignorante & nolente, nec causam ab ipso habere *l.* 1. *D. uti possid.* Simili sensu dicitur, aquam Ab Aliquo ducere in *l.* 1. *D. de aqu. quotid. l.* 1. *de rivis. l.* 1. & 3. *de font.* item, itinere, actu Ab aliquo uti. *l.* 1. *l.* 3. *de itin. actuq. priv.* Vi A Me possidet qui me vi dejecit, mihique possessionem abstulit, *l.* 1. §. 30. *de vi & vi arm. l.* 3. *pr. uti possid. l.* 4. §. 43. *de usurp.* Porro ædificatum Ab Aliquo habet qui in alicujus, licet non consentientis solo ædificium posuit, *l.* 45. *D. de damn. inf.* Quin Ab Aliquo fundum pro hærede possidere intelligi volunt ex *l.* 21. *D. de usurp. & usuc.* ubi: *Ei*, A Quo *fundum pro hærede diutius possidendo* Capturus Eram, locavi: quæ verba potius de *capiendo* Ab Aliquo, quam de *possidendo pro hærede ab aliquo*, suspicor esse intelligenda. Denique Ab Aliquo precarium habere, *in l.* 6. §. 3. *D. de precar.* non dicitur, sed Ab Aliquo precario rogare, pro quo commodius, precario quem quid rogare, quo obtento quis precario habere vel possidere dicitur. A vel Ab, sæpe denotat separationem, quod quidem notatu dignum est in *l.* 1. *C. debit. vend. pign.* ubi: A Se prædia ne venundentur dicitur aliquis testamento cavere. Si A liberis ne nupserit, idem est ac, ne nubendo a liberis discesserit in *l.* 62. §. 2. *D. de cond. & dem.* Servata scilicet liberorum suorum affectione, ut ait. *l.* 6. §. 3. *C. de sec. nupt.* A pro Ex; a vinea vocatus *l.* 20. *D. de in jus voc.* Ab aliqua liberos suscipere. *l.* 23. §. 8. *C. de nupt.* Ita, Ab hosti-

bus capti dicuntur qui è numero hostium capti sunt. A B aliquo, pro ex ejus familia adoptatus *l.* 5. *D. de senator.* A pro quoad vel quantum attinet; ita A ME liberatus *l.* 98. §. 6. *de solut.* A ME pudica, Plaut. *curc.* I. I. 51. A doctrina instructus Cic. *in Brut. c.* 66. AB ALIQUO dare, solvere, pro per aliquem *l.* 6. §. I. *D. de adim. & transf. leg.* Interdum tamen AB ALIQUO solvi dicitur, cum exacta à debitore pecunia numeratur, Cic. *Epist. ad Attic.* 8. ubi: Quintus laborat ut tibi quod debet ab Egnatio solvat. AB ALIQUO legare. i. e. legatum ab aliquo præstandum relinquere, *l.* 15. *D. de alim. & cib. leg.* & alibi passim. A idem quod post, veluti, à sententia, *l. ult.* §. I. *de interd.* ABHINC quandoque denotat tempus præteritum, ut abhinc centum annis, i. e. annus agitur nunc centesimus, quo sensu ait Alfenus *in l.* 76. *D. de judiciis*, populum eumdem hoc tempore putari, qui ab hinc centum annis fuisset, cum ex illis nemo viveret. Respicit etiam futurum tempus, & ponitur AB HINC pro ab hoc tempore, *l.* 5. *C. de Sacros. Eccl.* A vel AB præpositio, cum verbo passivo, non secus ac cum activo, constructa, personam patientem denotat. Sic, A nobis non receptus *in l.* 4. *D. de capt. & postlim.* dicitur qui per hostem non est receptus à nobis dedentibus. Sic Sallust. *fragm. c.* 3. Quid à Pyrrho, Hannibale ... defensum est aliud, quam libertas. Sensus est: Non illos hostes, sed populum Rom. defendisse libertatem à Pyrrho &c. Ita Justin. 43. 5. 9. A Gallis redempta pax, scil. per Romanos. A *vel* AB vim habet adjectivi, veluti: A Brundusio vinum quod venit, pro Brundusinum vinum quod venit. Inserviunt quoque describendis ministeriis; ut, AB ACTIS, *l.* 8. §. 3. *C. de adv. div. jud.* AB exactione tributorum *l.* 5. §. I. *D. de veteran.* A pro cum: sic *Ab reo* est qui cum reo vel pro reo stat. Cic. *ad Heren. lib.* 2. A denotat imperium vel permissionem, ut: A *Duumviro.* Ulp. *l.* 52. §. 6. *D. de furt.* AB ponitur pro sine, ut cum dicitur AB RE i. e. sine causa, *l.* 20. *in fin. C. de furt.* Notanda porro phrasis, AB *omnibus gradibus* exhæredare. *l.* I. *C. de lib. præt.* AB institutis hæredibus exhæredatus posthumus, *l.* 19. *pr. D. de inj. rupt. irrit.* i. e. ut adeuntibus institutis, exhæres sit. Denique hæc propositio cognationum gradus promovet. Nam proavi patrem, matrem, ABAVUM ABAVIAMQUE appellamus: Similiter abavi paterni vel materni fratrem, sororem, ABPATRUUM, ABAMITAM: abaviæ paternæ, maternæve fratrem, sororem, ABAVUNCULUM, ABMATERTERAM dicimus. *l.* 3. *D. de grad. & adfin.* §. 6. *I. de grad. & cogn.* Ex eodem fonte etiam descendunt ABNEPOS, ABNEPTIS. Hi sunt pronepotis, proneptis filius, filia; *l.* I. §. 4. *l. ult.* §. 15. *D. de grad. & adfin.*

ABACTOR *l.* 8. §. 2. *C. de repud.* Paul. *rec. sent.* 5. 18. I. idem ac Abigeus de quo infra.

ABACTUS. Subst. est abigeatus. ABACTUS hospitum exercere. Plin. *panegyr.* 20. Abactus est quoque particip. Unde, ABACTUS venter, fœtus poculo abortionis elisus. Paul. *rec. sent.* 4. 9. 6. ABACTI greges, qui aut furto aut per vim abducti sunt. ABACTI magistratus, qui coacti deposuerunt magistratum. Fest. I.

ABACUS, tabula in qua escaria & potoria vasa collocantur, quæ sunt mensæ ministerio parata. De

De ea mentio fit in *Liv.* 39. 6. & Cic. *Tuscul.* 5. Directe abacus à græco ABAKOS qui & dicitur ABAΞ. Et usurpari vocem ABAX in acc. plur. ABACES *in l.* 100. §. *pen. D. de legat.* 3. volunt Accurs. Nebricens. aliique; sed florentinam lectionem sequitur Alciat. qui *in parerg.* 4. 2. observavit, legendum esse *βάσεις*. ABACUS etiam dicitur Alciato. *c. l.* & Buddæo *ad l.* 3. §. 9. *D. de in rem vers.* tabula calculatorum sive logistarum; est & coquorum, quod & indicat Jul. Pollux. 10. 24. & 6. 13.

ABALIENARE *l.* 14. §. 1. *D. comm. divid.* & ABALIENATIO, non idem sonat ac alienare & alienatio: Quarum enim rerum, quibus modis, & quas inter personas fieri poterat alienatio, non ita perinde ABALIENATIO. Nam hæc propriè veteribus fuit ejus rei quæ mancipi erat, aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio, inter quos ea jure civili fieri possunt, Cic. *Top.* 5. nec ABALIENATUM propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet: venditum tamen certè dicitur; ait Ulp. *l.* 67. *D. de V. S.* Tres igitur nota differentias. Alienare poterant omnes quibus libera erat disponendi facultas: abalienare tantum Cives Romani, & postea Latini, & quibus jus commerciorum datum, Ulp. 19. 4. Alienari poterant res omnes quæ erant in commercio jure gentium: abalienari solæ res mancipi. Cic. *Top.* 5. Ulp. *ibid.*

ABALIENATIO fiebat ritu mancipationis per æs & libram, alienatio non ita. Ceterum, Paulus in *l.* 28. *D. de V. S.* non ait abalienationis, sed alienationis verbum etiam usucapionem continere, qui, quasi illud dixisset, Alex. Scoto vapulat in Lexico.

ABAMITA est abavi soror, *l.* 3. *D. de grad. & adf.* vid. sup. præp. AB.

ABAVIA mater proavi vel proaviæ.

ABAVUNCULUS frater abaviæ.

ABASGI gens Colchidis, ubi nunc pars septentrionalis Mingreliæ; de ea Nov. 18. *præf.* & Evagr. *Hist. Eccl.* 4. 22. ut & *Procop.* ABASGOS tangi Dionys. Gottofr. existimat *l.* 11. *C. de accus.* ubi pastores & latrones, item Nov. 142. c. 2. ubi barbari appellantur. In ipsa tamen laudantur quod mandata Justiniani audientes, eunuchos facere desierint. vid. Baudrand. *Geogr.* voce Abasgi.

ABBA, Syra vox patrem significat, in N. T. Rom. 8. ℣. 16. Gal. 4. ℣. 6.

ABBAS qui Archimandrita appellatur in Nov. Just. sæpè, & in *l.* 8. §. 2. *C. de sum. trin.* Monachis & cœnobio præest, unde & Cœnobiarcha appellatur. ABBATIS officium explicatur *c.* 9. *caus.* 18. *qu.* 2. & *Nov. Just. Const.* 5. Porro continetur ABBAS appellatione monachorum, *c. ult. extra. de simon.* ABBAS habet dignitatem. *c.* 6. *de privil. in* 6. & *in Clem. c.* 2. *de rescr.* Immo Abbas omnibus prælatis post Episcopum debet præferri, de quo Felin. *in c.* 13. *de accus.* Abbates dici ante benedictionem colligunt nonnulli ex *c.* 1. *extra. de elect. & electi pot.* item *c.* 1. *de æt. & qual. c.* 1. *de Suppl. negl. præl.* & *c.* 13. *de accus.* An vero electus potius quam ABBAS ante benedictionem dicatur, & de pluribus aliis vide Felin. *in c.* 20. *de sent. & re jud.* De forma Abbatis eligendi vid. *l.* 47 *pr. C. de Episc. & Cler.* De forma confirmandi, *d. l.* §. 1. *l.* 40. *pr. &* §. 1. *eod. Nov.* 5. *c.* 9. *Nov.* 123. *c.* 34.

ABBATISSA dicitur ascetria-

triarum, monacharum, five monialium antiftita, quæ in *Nov.* 113. Egumene appellatur. Præfici autem non debet nifi fit fexagenaria & virgo. *c.* 12. *dift.* 20. *qu.* 1. Habet ipfa dignitatem, *c.* 43. §. *verum de elect. in 6.* & *l.* 13. *C. de Sacrof. Ecclef.* De Abbatiffæ eligendæ forma vide *l.* 47. §. 2. *C. de Epifc. & Cler.* Nov. 123. 133.

ABDICARE inquit Non. eft familia abjicere, quafi non dicere i. e. negare filium, quomodo & apud Pacuv. ubi: *confanguineam abdicant.* Sumptum autem a græcis videtur, qui patrem ἀπέμπειν, filium autem ἀποῤῥηθῆναι dicebant. Itaque Quintil. 3. 6. abdicatum interpretatur, qui à familia patris abalienatus eft. Græci quoque abdicare ἀποκηρύττειν dicunt. i. e. per præconem pronuntiare alienum; apud illos enim, id per præconem fieri indicat Plato. *De legib.* 2. ABDICATIO autem liberorum jure Romano non viguit, ceu videmus ex *l.* 6. C. *de patr. pot.* Et magis ad factum quam ad jus pertinent exempla quæ perhibet Valer. Max. 5. 7. 2. taliaque è græcorum moribus, difciplinæ tantum gratia finxerunt Rhetores Romani & inter hos Quintil. Igitur effectum huic actui eum non tribuebant leges Rom. ut patriam poteftatem finiret, quia liberi non nudo confenfu patria poteftate, fed actu folemni, liberabantur, nec cauffæ, quibus motus pater, emancipabat filium, fed actus folemnitas requirebatur *l.* 3. *C. de emancip.* Unde nec hæreditatis exfortes fuiffe videntur abdicati, nifi fimul fupremis tabulis exhæredes fcriberentur. Quæ omnia fecus fe habuiffe apud Græcos vel ex Luciani *his abdicato* patet. Et quod Sueton., de Octavio Agrippam *abdicante* fcribit, id Plin. *lib.* 7. c. 45. modo ablegationem modo abdicationem nominat, eam quoque opponens adoptioni; eftque hic abdicatio pro emancipatione nomine tenus pofita: ficut Cicero exhæredationem pro emancipatione ponit *in orat. pro Domo.* Nec alio nifi ad Græcorum mores fpectat diftinctio ABDICATIONIS, cujus duæ formæ funt; altera *criminis perfecti*: ut fi abdicetur raptor, adulter: altera *imperfecti*, velut pendentis & adhuc in conditione pofiti. ABDICARE etiam alio fpectat; veluti de magiftratu quo fe quis ABDICAT, cum eum ante tempus deponit, *l.* 2. §. 24. *D. de O. J. l. pen. de off. præf.* De confulatu Cic. *de nat. Deor.* 2. ubi: Augures rem ad fenatum; fenatus ut abdicarent, (pro quo legi poteft, fenatu fe ut abdicarent) confules abdicaverunt. Porro de tutela Cic. *ad Attic.* 1. 6. itaque tutela me abdicare cogito. quod Ulp. *in Epitom. Inft.* 2. interpretatur: eft dicere fe nolle effe tutorem. ABDICAT etiam fe ftatu fuo homo liber, qui fe ipfum vendit. *l.* 21. *D. de ftat. hom.*

ABDICERE, *in l.* 2. §. 24. *D. de O. J.* ubi de Virginio: Qui cum animadvertiffet Appium Claudium contra jus vindicias filiæ fuæ à fe ABDIXISSE. i. e. decreto denegaffe Virginio patri vindicias filiæ; cui opponitur eodem in loco, dicere vindicias fecundum aliquem, & ut Livius. 3. 44. loquitur: dare, feu decernere. Porro in augurali fcientia, ABDIXISSE aves dicebantur, quæ finiftri eventus fignificationem dederant. Cic. *de divin.* 1. 17. & Liv. paffim.

ABDITAMENTUM, detractionem pretii fignificat, cujus contrarium eft additamentum; ut hoc ab addere, illud ab abdere, i. e. demere, removere, ut obfervat Gronov. *de fent.* 48. p. 308.

308. Sic Virgil. *Georg.* 3. 95. de equo senio confecto, *abde domo.*

ABDITUS locus *l.* 11. §. 1. *D. ad exhib. l.* 63. §. 3. *de A. R. D.* pro occulto accipitur. Sed ABDITA oppida opponuntur splendidioribus civitatibus, *l.* 14. *C. Theod.* de oper. publ. Et *in abdito* res collocatæ sunt in obscuro positæ. *l.* 1. *C. Theod. de pistor.*

ABDUCERE dicimur invitum, ducere volentem, Donat. *ad Ter. adelph.* 3. 3. Sic raptor puellam, *l.* 1. *C. Theod. de rapt. virg.* Verum tamen & aliquem videris ABDUXISSE alicui, v. g. matronæ & puero prætextato comitem pudicitiæ custodem, si quocumque modo fecisti, aut persuasisti ut eum eamve desereret *l.* 1. §. 2. *l.* 15. §. 17. *D. de injur. l. fin. de extra. crim.* & Paul. *rec. sent.* 5. 4. 4. Cujus facti injuria, præter attentatæ pudicitiæ, hæc est, quod abduci res dicuntur à stultis & stupidis, ut notat Donat. *in Ter. Eunuch.* verba, *multæ sunt causæ quamobrem cupio abducere.* Porro, matrum græmio ABDUCERE pactas ait Virgil. *Æneid.* 10. 79. ABDUCI quoque mulier dicitur à marito, cum sit divortium. Sic filiam nuptam pater à viro ABDUCIT *l.* 1. §. *ult. D. de lib. exhib.* Porro ABDUCERE dicitur dominus servum à possessore, *l.* 36. *D. de lib. caus.* ancillam emptor à venditore, *l.* 56. *de contr. empt.* servum exactorem tributorum dominus. *l.* 7. *C. de furt.* Abduci etiam dicuntur pecora *l.* 1. §. 1. *D. de abig. l.* 2. §. 20. *de vi bon. rapt.* res inanimatæ, veluti aqua, *l.* 26. *de damn. inf.* & pignora, Paul. *rec. sent.* 2. 14. §. 24. ABDUCERE furto vel plagio, *l.* 10. *C. de furt.* Cæterum, abducere & auferre secernuntur, *l.* 67. *D. de fidejus. l.* 57. *de evict.*

ABESSE, ABSENS, ABSENTIA, variè pro subjecta materia accipiuntur. Ac primo de personis: ABEST qui non est eo loco, in quo loco petitur, dummodo extra continentia urbis sit. Usque ad continentia enim abesse non videtur, nisi latitet. *l.* 173. §. 1. *l.* 199. *D. de V. S.* Ideo præsens habetur qui in continentibus ædificiis hortisque, urbi junctis est. *l.* 5. *l.* 6. *D. de procur.* ABEST *qui in jure non est l.* 4. §. 5. *D. de damno infecto*, item qui à tribunali abest. *l.* 51. §. 4. 5. *D. de fideic. lib.* ABESSE videri potest qui exaudire nequit, ut præsentes esse dicuntur in contrahenda stipulatione, qui exaudire se possunt *l.* 1. §. 1. *D. de V. O.* De usucapione: ABSENS est qui in eadem provincia non est: *præsens* contra, qui in eadem provincia *l. ult. C. de præscr. long. t.* Potest quis corpore adesse qui tamen mente ABSIT. *l.* 25. *D. de capt. & postl.* itaque *furiosus* ABSENTIS *loco est. l.* 2. §. *pen. D. de jure cod. l.* 124. *de reg. jur. l.* 17. §. 11. *de injur.* Sic pupillus etiam *præsens*, qui tutorem non habet, quod ad bonor. possessionem attinet, pro ABSENTE habetur. *l.* 10. *D. quib. ex caus. in poss.* Sed nec tutor *præsens* fuisse dicitur, pupillo contrahente, si somno aut morbo occupatus tacuerit. *l.* 1. *in fin. D. de auct. tut.* ABESSE porro non videtur, qui ab hostibus captus est, sed, qui à latronibus detinetur. *l.* 199. *fin. D. de V. S.* & ideo in edicto: *ex quib. caus. maj.* ab absente separatur, licet eodem loco habeatur in specie *l.* 6. *D. ex quib. caus. in poss. eat.* & *l. ult. de reb. auct. jud. poss.* At: *d. l.* 199. *D. de V. S.* sic legit Fornerius *in Comm. Abesse non* (solum) *videtur qui ab hostibus captus est*, *sed* (etiam) *qui à latronibus detinetur*; quam tamen interpretationem duplici verborum supplemento egentem reprobat

bat Heinecc. adſentiens Gœddeo, qui in *Comm. ad d. l. n.* 3. hoc Ulpiani enunciatum tantum ad tutelam pertinere oſtendit, cujus contemplatione, qui eſt ab hoſtibus captus, nec abſenti nec præſenti eſt æquiparandus; quia mortuus creditur.

ABESSE REIPUBLICÆ CAUSSA in lege Julia & Papia & in edicto: *ex quib. cauſ. major.* *in integr.* accipimus eos, qui non ſui commodi cauſa, ſed coacti abſunt. *l.* 36. *D. ex quib. cauſ. maj.* quique publici alicujus muneris vel officii cui præſunt, cauſa ab urbe profecti, ut puta, proconſules, præſides, procuratores Cæſaris, legati & eorum comites, in ærarium vel commentarium principis relati. *l.* 32. *l.* 35. §. 2. 3. *l.* 38. §. 1. *d. tit. l.* 41. §. 2. *de excuſ.* Miſſi item ut milites ducant, vel reducant, vel malos homines compeſcant: milites quoque, dum in caſtra eunt redeuntque, & qui extra patriam ſuam publicæ utilitatis cauſa proficiſcuntur, ut militum medici: & hi quoque qui in urbe militant, reip. cauſa abeſſe intelliguntur. *l.* 7. *l.* 35. *D. d. tit.* aliter, atque de magiſtratibus, qui Romanæ reip. operam dant, ſtatuendum, ut *d. l.* 7. & Conſt. Harmenop. Lib. I. tit. III. docent. Imo & milites omnes, qui diſcedere à ſignis ſine periculo non poſſunt, reip. cauſa abſunt. *l.* 45. *D. eod.* Enimvero in capite 7. Legis Juliæ de adulteriis, quo eorum demum ABSENTIA excuſatur, qui in alia provincia Reip. cauſa abſunt, quam in ea, in qua deferuntur, urbani milites, licet alias vice abſentium habeantur, ABESSE tamen *reip. cauſa* non cenſentur; ſed deferri, ut præſentes poſſunt, *l.* 15. §. 1. *D. ad L. jul. de adult.* Alias etiam tum demum milites *reip. cauſſa* ABESSE intelliguntur, quum in expeditione verſantur; non item, ſi in commeatu agunt. *l.* 1. *D. de re milit.* Sed nec qui pro civitate legatione funguntur, *reip. cauſſa* ABESSE dicuntur. *l.* 26. §. *ult. D. ex quib. cauſ. maj.* Publici enim adpellatio ad pop. Romanum propriè pertinet. *l.* 15. *l.* 16. *D. de V. S.* at alias legationis cauſa abſens *reip. cauſſa abeſſe* dicitur. *l.* 30. *D. de adq. vel. om. her.* Navicularii vero, item negotiatores, dum annonæ urbis ferviunt, *reip. cauſſa* ABESSE non male dicuntur. *l.* 5. §. 3. *D. de jure immunit.* At qui libera legatione abeſt, non videtur *reip. cauſſa* ABESSE, quum non publici ſed ſui cauſa abſit. *l.* 14. *D. de legation. l.* 7. *de R. J.* Servi item *reip. cauſſa* ABESSE non poſſunt. *l. ult. D. eod. l.* 7. *ſi quis caut.* Sed nec, qui adpellationis perſequendæ cauſſa peregrinantur, *reip. cauſſa* ABSUNT. *l.* 1. *l.* 2. *D. eum qui adpell.* Omnino enim *reip. cauſſa* ABESSE hi demum intelliguntur, qui ob publicam cauſſam abſunt, non qui in privatum compendium peregrinantur, *l. pen. D. de excuſ.* ABESSE *ex juſta cauſſa* ex SCis, circa fideicommiſſarias libertates factis, plenius definimus eos, qui non habent injuſtam cauſſam abſentiæ, quum ſufficiat, quod non in fraudem libertatis abſint, quo magis videantur ex juſta cauſſa abeſſe. Ceterum, non eſt neceſſe, ut reip. cauſſa abſint. *l.* 1. *l.* 19. 20. 28. §. *ult. l.* 29. 30. & 36. *D. de fideicomm. libert.* Quin & alias, qui probabili quacumque ex cauſſa, ſtudiorum puta, abſunt, *juſta ex cauſſa* ABESSE intelliguntur. *l.* 7. §. *ult. D. de min. l.* 28. *ex quib. cauſ. maj.* Sunt & aliæ abſentiarum differentiæ, ſeu, ſi mavis, adjuncta, ut; ABESSE *bona fide*, *l.* 30. *D. de nox. act. l.* 19.

19. *de damn. infect.* i. e. ſine dolo malo & fraude, *l.* 1. *&* 4. *D. ex quib. cauſ. maj. l.* 4. *C. de reſtit. milit.* cui opponitur *dolo malo*, vel *fraudis cauſſa*, vel *data opera* ABESSE. *l.* 34. *D. de reb. auct. jud. poſſid. l.* 5. *ex quib. cauſ. maj.* Et huc pertinent variæ abſentiæ cauſſæ, ut dum aliqui abſunt *legationis* vel *ſtudiorum* gratia: *l.* 19. *D. de judic.* item *litis* gratia: *l.* 5. *D ex quib. cauſſ. maj.* porro *metus cauſſa*: *l.* 3. *eod.* ex *neceſſitate*, non ex voluntate. *l.* 26. §. *ult. D. eod.* quæ eſt *abſentia neceſſaria* de qua *l. ult. D. ubi pupill. educ. vel mor. l* 10. *C. quomodo & quando jud.* Denique & ABSENS quis eſt *per contumaciam. l.* 1. *C. quor. adpell.* item *longinque*: ut *l.* 39. *pr. D. de leg. I.* denique *tranſmare. l.* 3. §. 9. *D. de ſuſpect. tut. l.* 3. §. 12. *de Carb. edict.* ABSENS in diſtributionibus quotidianis habendis dicitur, qui non eſt in eo loco, in quo dantur; licet alias forſan in Eccleſia eſſet, *c.* 1. *& per tot. de cler. non reſid. in 6.* Hæc de perſonis: nunc de rebus videamus.

ABESSE *res* videntur etiam hæ quorum corpus manet, forma mutata eſt. Et ideo ſi corruptæ redditæ ſint, vel transfiguratæ, videntur ABESSE, quoniam (vel quamquam, ut legendum putat Hotoman:) plerumque pluris eſt manu pretium & ars, quam materia. *l.* 13. §. 1. *l.* 14. *D. de V. S.* ABEST & ea res, quæ in rebus humanis non eſt. *d. l.* 13. *in fine. de V. S.* ABEST procul dubio ſervus, qui in fuga eſt, quamquam in lege Fabia de plagiar. aliud eſt *abeſſe*, aliud *in fuga eſſe. l.* 2. *D. ad leg. jul. de plag.* ABESSE *furto* res dicuntur, quæ nobis ſubreptæ, ac ſubtractæ ſunt. *l.* 14. *D. de V. S. l.* 47. *de furt. l.* 11. §. 2. *de ſerv. corr. l.* 4. *C. de crim. exp. her.* Sæpe legitur, *in id quod* ABEST, *actionem dari*, (*l.* 2. *D. de negot. geſt. l.* 3. *comm. div. l.* 4. *de contr. tut. l.* 21. §. 2. *quod met. cauſſ. l.* 7. *de adminiſt. rer. ad civ. pert.*) quod qualem intellectum habeat explicandum eſt. ABESSE certè nobis videtur, non tantum, quod expendimus, ſed & id, quo obligati ſumus. *l.* 22. *D. de negot. geſt.* (Hoc ita, ſi in præſens ſit, non ſi ſub conditione concepta obligatio: *l.* 22. *D. ſolut. matrim.*) ABESSE intelligitur *pecunia* fidejuſſori, etiam ſi debitor creditori ab eo delegatus ſit, licet is ſolvendo non fuerit: *l.* 26. §. 2. *D. mandati.* item, ſi fidejuſſori ab uxore creditrice doti promiſſa ſit pecunia, quam ex cauſa fidejuſſionis debebat, ABESSE mulieri ea intelligitur eo, quod onera matrimonii ſuſtineat. *l.* 47. *D. mand.* Non ABEST ex diverſo ei, qui nihil de ſuo impendit deminutive. *l.* 25. *D. de admin. tut. l.* 14. *quod met. cauſſ. l.* 4. §. 7. *de manumiſſ.* Sic & innumeris locis ABESSE dicitur *dolus malus.* Sed & notæ phraſes: ABESSE *ex negotio geſto*: *l.* 31. *D. de reb. cred. l.* 24. §. 1. *de act. emt.* ABESSE *ex ſtipulatione*: *l.* 49. *D. famil. erciſc.* ABESSE *à pœna. l.* 2. *pr. C. Theod. de ſepulc. viol.* ABESSE tandem elegante tmiſi ab auctoribus divelli obſervat Heineccius veluti: AB hominibus cuncta diſpendia ESSE ſancimus: *l.* 10. *C. Theod. de epiſc.* AB obſequio ESSE: *l.* 1. *C. Th. ne opera à conlat.* Similiter Ulp. *Siquidem* CIRCUM *in hoc* VENTA *eſt*: *l.* 12. §. 1. *D. de jure dot.*

ABHINC vide ſupr. in præp. AB.

ABHORRERE aliquando ponitur pro alienum eſſe. Si abhorreant. i. e. alieni ſint, *à ſervili conditione*: *l. un. C. Theod. de perfect. dignit.* Eodem ſenſu, *abhorrere* i. e. differe, *hæc ab area*

dicit Ulp. *l.* 13. §. 1. *D. de præscr. verb.*

ABIGEATUS est crimen quod abigendo committitur. *l.* 2. *D. de abig. l.* 5. §. 2. *de re milit.*

ABIGEI (qui & *Abactores* à Paullo *Recept. Sent. V.* 18. 1. *&* 2. & ab Impp. in *l.* 8. *C. de repud.* & aliis, adpellantur) propriè hi habentur, qui pecora è pascuis, vel ex armentis, vel è stabulis, subtrahunt, & quodammodo deprædantur, abigendique studium, quasi artem exercent, equos de gregibus vel boves de armentis abducentes. *l.* 1. §. 1. *D. de abig.* vel ut Paull. *Rec. sent. ibid.* qui unum equum, duas equas, totidemque boves, vel capras decem aut porcos quinque abegerunt. ABIGEOS autem à furibus quantitate discerni traditum est. Nam qui ovem unam, suem unum surripuerit, ut *fur* coërcetur: qui gregem ut ABIGEUS *l.* 6. §. 7. *D. de pæn.* Non tamen sola quantitate, sed ex animo etiam atque studio & arte abigendi, hoc discernitur. Nam qui studiose unum equum aut bovem abduxerit abigeus est; qui casu fur, *l.* 2. *de abig.* Loco etiam discernitur: qui non è pascuo, sed stabulo, aut alio loco, non ex armento, abigit, *fur* est, non *abigeus. l.* 1. §. 1. *de abig.* ubi Gœd. ad *tit. de V. S.*

ABIGERE pecus, modo est, illud agro expellere, *l.* 39. *D. ad leg. aquil.* modo istud furto vel latrocinio subtrahere: *l. ult. C. de condict. ob turp. caus.*

ABIGERE etiam partum venenis & medicamentis expellere & enecare dicitur. Sic in *l.* 4. *D. de extraord. crim. l.* 8. *ad leg. Corn. de sicar. l.* 39. *de pæn.* & apud Cic. *in Cluent. C. XI.* Columell. *de re rust. VI. c.* 17. Plin. *hist. nat. XIV. c.* 18. Sueton. *in Domit. c. penult.* Sulpic. Sev. II. *Sacr. hist. c.* 47. Nec longe ab hac significatione est, quod Imperator venenis viscera hominis extinguere adpellat. *l.* 3. C. *de quæst.* Cujus modi criminis à Juvenal. *Sat. 6.* Minucio Felice, & Gell. *Noct. Att. XII.* 1. fit mentio.

ABJECTA persona, pro contempta, humili & vili *l.* 17. §. 13. *D. de injur.* Quæ inter fœminas abjectæ sint personæ vide in *l.* 7. *C. de incest. nupt. l.* 1. *de natur. lib.* Non autem ideo quis humilis aut abjectus, quia pauper *d. l.* 7. adde Nov. 74. *c.* 6.

ABJICERE quodammodo contrarium verbo *adjicere*, est adjectionem non recipere. *l.* 9. *D. de in diem addict. l.* 1. *C. de vend. reb. civ. l. pen. de om. agr. desert. l.* 2. *de loc. præd. cive* ABJICERE rem videtur qui exiguo pretio vendere cogitur *l.* 36. §. 1. *D. mand. l.* 50. *de evict.* Significat & projicere, repellere *l.* 8. *D. ad leg. rhod.* ABJICERE pecuniam in fraudem, *l.* 10. *D. si quid in fraud. patroni* est ABJICERE *partum*, pro exponere, non quidem publicis locis misericordiæ causa, quam ipse exponens non habet, sed in locis infrequentibus; quorum tamen alterutrum qui facit, ut & qui alimonia negat, partum necare videtur Paullo *recept. sent. II.* 24. *l.* 4. *D. de agnosc. & alend. lib.*

ABIRE dicimur magistratu; *l.* 32. *D. de muner.* nec non provincia, *l.* 7. §. *ult. ad leg. jul. de pecul.* item tutella, cura, *l.* 3. *fin. l.* 4. *D. de susp. tut.* ABIRE deinde dicitur dies actionis, quando nobis exit: *l.* 1. §. 7. *D. si quid in fraud. patr.* ABIRE dominium, quando a nobis abscedit; *l.* 66. *D. de R. V.* ABIRE res a nobis, *l.* 205. *D. de R. J.* vel a dominio, *l.* 1. *de in diem addict.* quando possessores vel domini esse definimus. ABIRE in creditum est fidem alienam sequi;

l. 5.

l. 5. §. 18. *D. de trib. act. l.* 3. §. 3. *de SC. mac.* ABIRE ab emtione venditione, i. e. recedere, *l.* 6. §. *ult. D. de contr. emt. l.* 14. *de in diem addict. l.* 1. *de resc. vend.* ABIRE a Societate *l.* 14. *l.* 18. *D. pro Soc.* ABIRE ab honore, *l.* 1. *C. si quæcunque prædit. potest.* ABIRE rem longe, seu in infinitum dicitur in *l.* 15. §. 7. *D. de re jud.* ABIRE in desuetudinem, *l.* 1. §. 1. *D. de interrog.*

ABJUDICARE est judicio aufferre. *Cic. pro Cecina. c.* 34. *& in Verr.* 1. 2. Plaut. *Asinar. III.* 2. *Rudent. V.* 2. Sic ABJUDICARE hereditatem, *in l.* 50. §. 2. *D. de legat.* 1. ABJUDICARE pro rejicere per metaph. Cic. *de or.* 2. 24. ubi plus mali quam boni reperio, id totum ABJUDICO. Denique abjudicare judices, in Papiani *Resp. tit.* 32. est declinare judices.

ABJURARE, verbum judiciarium est: sic, *rem creditam* in Plaut. *prolog. Rudent. & in Persa Act. IV.* 3. 9. depositum apud Ambros. *Orat. de obitu fratr.* dicitur ABJURARE pro abnegare jurejurando. Immo & quod intervertitur vero Domino, ei abjurari dicitur in *l.* 2. *C. Theod. de bon. vac.* & ABJURATUM pretium vocatur *l. pen. C. de vestib. holob.* quod quis per leges reciſere nequit, licet juret se dedisse. ABJURARE *hæresin* quid sit vide in *cap.* 9. *de hæret.*

ABJURATOR dicitur qui creditum negat. Cassiod. *Var. X.* 3. *non sum callidus* ABJURATOR.

ABLEGARE pro mittere. Ablegare in exsilium, *l.* 57. *C. Theod. de hæret.*

ABLOCARE, Zas. *ad* §. 7. *Inst. de act. n.* 17. interpretatur denuo locare feudum locatum tertio, sane pro alteri locare ponitur a Suet. *in Vitell. c.* 7.

ABMATERTERA vide sup. præp. AB.

ABNEGARE, inficiari depositum *l.* 11. *D. depos. l.* 1. *de furt.* Ita & *abnegare* nummos dixit Juven. *Sat.* 13. 94. Sed & abnegare pecuniam dixit Ulp. *l.* 3. *in fin. D. de in lit. jur.*

ABNEPOS, V. S. præp. AB.

ABNOCTARE, foris pernoctare *l.* 15. *D. de off. præs.* Sen. *de vit. beat. c.* 26. ait, poëta Jovem adulterum induxit & *abnoctantem.*

ABNUTARE sæpe abnuere. *Fest. lib.* 2.

ABNUTIVUM pro negativo & inficiali *l.* 83. *pr. D. de V. O. vox* ABNUTIVA apud Caprum *in lib. de orthogr.* ABNUITIONIS vocem usurpat Fest. *lib.* 9.

ABOLERE quandoque ponitur absolute ac neutraliter pro exolescere, sic Liv. 9. 36. *cladis caudinæ memoria nondum aboleverat.* Sed *Abolere* magistratum pro deponere, abrogare Liv. 3. 38. ABOLERE testamentum. Vellei. 2. 58. 2. ABOLERI lex dicitur Quintil. 1. 5-45. Porro ABOLERI actio injuriarum dissimulatione, *l.* 11. §. 1. *D. de injur.* ABOLERI condemnatio per indulgentiam, *l.* 10. *C. de sent. pass.* ABOLERI injuria, *l.* 17. §. 6. *D. de injur.* ABOLERI turpitudo dicitur *l.* 43. §. 1. *D. de ritu nupt. Aboleri* accusationem item rei nomen aiunt, quum accusatio crimenque perimitur, reique nomen de reis eximitur. *l.* 3. §. 1. *D. de accus. l.* 1. §. 10. *ad SC. Turpill.* Suet. *Aug. C.* 32. Hinc ABOLITIO criminum extinctio, quæ delatoribus & reis datur, *l.* 34. §. 1. *D. de rit. nupt. l.* 14. §. 1. *de bon. libert. l.* 6. §. 3. *de decur. l.* 12. §. 1. *de accus. l.* 39. §. 6. *de adult. l.* 15. *de jur. fisc.* Quæ ABOLITIO duplex est, publica & privata. *l.* 11. *fin. D. de accus.* Prior & *generalis,*

dicitur, *tit. C. de gen. abolit.* est que ea, quæ publice fit ob diem insignem, aut publicam gratulationem, vel ob rem prospere gestam, vel ob lætitiam aliquam, vel honorem domus augustæ. *l. 7. l. 8. l. 9. l. 12. D. ad. S C. Turpil. l. 14. §. 1. de bon. libert.* Ea non solum fiebat ob repentinam aliquam lætitiam, verum etiam quotannis ob sacrosanctum paschatis diem, quo Imp. omnibus, qui in vinculis publicis habebantur, delictorum gratiam faciebat, præterquam majestatis, necromanciæ, adulterii, rapinæ ac homicidii reis; qua de re vide *l. 3. l. 4. & seq. C. Theod. de indulg. crim. l. 3. C. de Episc. aud. Privata* ABOLITIO vero est, quæ privatim fit, accusatore postulante, & postulanda ab ipsismet Præsidibus, pro tribunali, non de plano, nec nisi causa cognita *l. 1. §. 8. l. 10. D. ad SC. Turpil. l. 2. C. de abolit.* Fiebat & alio genere *ex lege* ABOLITIO, accusatore mortuo, vel ex justa causa impedito, quo minus accusare posset. *d. l. 10. ad SC. Turp. l. 3. fin. D. de accus.* Singularis denique est locutio, quando non crimen, accusatio, vel nomen rei, sed ipse reus, ABOLERI dicitur REORUM ABOLITIONE interveniente *l. 12. D. ad SC. Turpil.*

ABOMINANTER adverbio haud ita quidem eleganti usus est Constantin. *l. 1. C. Theod. de incest. nupt.*

ABOMINOR, quasi omen aversor. Veteribus infaustum aliquid deprecantibus in usu fuit hæc loquutio: *l. 85. D. de her. inst. l. 41. §. ult. de vulg. & pup. subst. l. 88. §. 9. de legat. 2. l. 4. C. de impub. & al. subst. l. 85. de her. inst.* Plures hujus modi formulas collegit Brisson. *Lib. 1. c. 156.* de *form. pop. R.* hinc ABOMINATIO, quæ in usu communi loquendi, pro qualibet re turpi & abominabili sumitur. C. 4. *De clerico ægrot. abominabile cap. 27. C. 1. qu. 1. cap. 11. C. 14. qu. 5.* ABOMINATUS denique dicitur qui sacris interdictus excommunicatusve est, Alciat. *in l. 36. D. Si cert. pet.* ab ecclesia extorris, hinc.

ABOMINATIO quibusdam dicitur excommunicatio.

ABORSUS, adjective eo usus est Paull. *rec. Sent. 4. 9. 16.* ABORSUS *vel abactus venter partum efficere non videtur.* Item substantive Ovid. Supposititius *lib. 1.* de vetula *parat unde sibi procuret aborsum :* & Non. ABORSUM & abortum distinguens; ABORSUS enim illi dicitur, qui in primis mensibus cum conceptus exordium factum est, *abortus* prope tempus pariendi: tunc enim moritur quod nascitur. At frequentius vocabulo ABORSUS vel AVORSUS pro abortu utuntur leges veteres germ. uti *Wisigot.* VI. 3 & 4. VIII. 4. & 6. *Bajuvar.* VII. 25.

ABORTO pro immaturum fœtum edo. in *Nov. Leon.* 31. Varr. 4. Colummellæ vero *abortio* verbum & *abortior.* pro eodem est.

ABORTIO pro abortu. Paul. *rec. sent.* 5. 23. 14. & *l.* 38. §. 5. *D. de poen.* ubi *abortionis poculum* dare. Dicitur & neutraliter ABORTUM. *l.* 30. §. 4. *D. de aquir. v. omit. her.* At frequentior est forma

ABORTUS, qui fieri dicitur quum mulier ante tempus partum edit, *l.* 1. §. 27. *D. de ventr. in poss. mit. l.* 3. §. 6. *de statu lib.* Plin. *Epist. VIII.* 10.

ABPATRUUS. V. Sup. præp. AB.

ABREPTA res dicitur vi: *l. 1. D. de condict. tritic.* immo & homo. ABREPTUM mancipium *l. 26. C. de pign.* ABREPTI

.. parentibus liberi per causam belli; *l.* 18. *D. de excusat.*

ABROGARE, derogare, exrogare, obrogare, subrogare diversam habent variamque in antiquorum auctorum libris significationem. Cic. *lib.* 3. *ad Att. Epist.* 1. *Si quid in hac rogatione scriptum est, quod per leges, plebisve scita,* ABROGARE, DEROGARE OBROGARE, *sine fraude sua non liceat. Lib.* 2. *de legib. Eas tu leges rogabis quæ nunquam* ABROGENTUR. Ea autem verba singula non eodem plane sensu omnes Icti veteres acceperunt, inter quos tamen Ulpianus accuratius loqui videtur. Sanè ABROGATUR legi cum ea prorsus tollitur, *l.* 102. *D. de V. S.* Ulp. *tit.* 1. §. 3. & Liv. 22. ubi; *plebiscitum primus ego antiquo* ABROGO que. Sed DEROGATUR legi, cum pars detrahitur, juxta Modestinum *d. l.* 102. & Ulp. *d. l.* item Fest. apud quem tamen & legitur EX ROGARE pro *ex lege vetere aliquid eximere per legem novam*; item, OBROGARE, pro *legis prioris infirmandæ causa aliam ferre*, quod verbum Ulpiano *d. l.* sonat, *mutare* aliquid ex prima lege. Huic porro SUBROGARE legi est, aliquid adjicere. *d. l.* Omnia autem hæc originem habent a rogatione magistratus, quæ fiebat in comitiis, quoties lex vel ferenda vel tollenda, vel mutanda erat; proinde & *Magistratus, imperium, jurisdictio* cui ABROGARI dicitur. *l.* 8. §. 1. *D. de tut. & cur. dat.* fit enim & hoc lege ad pop. lata, ut quis magistratu spolietur. Cic. *in Cornel.* Verum tamen *leges, non solum suffragio legislatorum, sed etiam tacito consensu omnium, per desuetudinem abrogantur. l.* 32. §. 1. *D. de legib.* Porro.

ABROGARE etiam publicare & auferre sonat, ut; *in insulam deportetur, bonis omnibus* ABROGATIS *l.* 7. *fin. C. ad leg. jul. de adult.* Denique ABROGARE *per saturam*, apud Fest. hoc modo: *neque per saturam abrogato aut derogato*, i. e. ut Cuj. 14. *obs.* 7. explicat, ne commistis rebus plurimis abrogato, ne confuse, sed specialiter, explicate, diserte.

ABRUMPI jura. *l.* 32. §. *ult. D. de hered. inst.* Quod vero alio plane sensu luerum ABRUPTUM *l.* 1. §. 4. *D. quar. rer. act.* legitur, quodque Accursio idem ac subreptum, Buddæo *ad l.* 4. §. 8. *D.* de re milit. abcissum, præcisum, ἀπότομον. id mutata littera, ABREPTUM, legendum esse putat Heinecc. Sed ABRUPTA itinera, i. e. dura, præcisa, abscissa. *cap.* 17. *C.* 12. *qu.* 2.

ABS pro A vel AB. Cujus usum sua ætate minus frequentem observavit Cicero *or. C.* 47. si recte locus iste intelligitur: una præpositio est *Abs*, eaque nunc tantum in accepti tabulis manet, ne his quidem omnium: in reliquo sermone mutata est. Nam amovit dicimus & abegit, & abstulit, ut jam nescias, AB ne verum sit, an ABS. Ea tamen particula & ipse usus est Cic. *Epist. fam.* 7. 31. *vincam te, vel vincar abs te.* post eum non modo veteres sed & Icti utuntur pro *a* vel *ab. l.* 14. *D. de V. O. l.* 19. *de hered. vel act. vend.*

ABSCEDERE, est recedere, separari, sejungi. Proprietas inutilis esse dicitur abscedente usufructu. *l.* 56. *D. de Usufr. & l.* 8. *de usu & usufr.* vide & *l. ult. de dot. coll. l.* 21. §. 3. *de ann. leg.*

ABCESSUS, abdita loca, recessus in provincia. *l.* 2. *C. Theod. de lit. & itin. cust.*

ABSCISSE vel potius abscise, ut legendum monet Heineccius

cius *in l.* 5. §. 1. *D. de jure immunit.* i. e. certa & constanti definitione, ad unguem. Valerio Max. eſt ſevere & rigide: a *cædo* non a *ſcindo*; etenim dicebant veteres ABSCISUS non *Abſciſſus*; ABSCISA ſpes, quæ adempta eſt. *l.* 35. *D. de evict.*

ABSECTA & *conjuncta* opponuntur *l.* 5. *pr. C. qui militare poſſ.*

ABSENS & ABSENTIA. v. ABESSE.

ABSENTARE, abſentem reddere. Quos crimen deſertionis ABSENTAT *l.* 84. *C. Theod. de decur.* Frequentius cadentis latinitatis ſcriptoribus ABSENTARE idem ac abeſſe ut apud Sidon. Apollin. *lib.* 9. *Epiſt.* 9. *extr.*

ABSIMILIS, diſſimilis, *l.* 10. *C. de legit. hered.*

ABSIS vel *apſis* de qua Ulp. *l.* 19. §. 6. *D. de auro, arg. mund.* eſt obſervante Cujacio, 10. 18. vas, in quo ponitur eſca, *parapſis*, quod illi accedit acetabulum & Turneb. *adverſ.* 18. 23. APSIDES lances ſunt rotundæ, quæ & parapſides dicuntur.

ABSOLVERE vulgo ad judicialem pronuntiationem pertinet, qua quis vel in criminali cauſa vel alia liberatur, *l.* 13. *D. de ſtat. hom. l.* 28. *de cond. indeb.* & alibi paſſim. ABSOLVERE autem is demum poteſt, qui poteſt & condemnare *l.* 3. *D. de re jud. l.* 37. *de R. I.* ABSOLVERE etiam eſt quem dimittere fuſtibus cæſum, *l.* 7. §. 1. *D. de jure patron.* & ita *emendatum*, *l.* 9. §. 3. *D. de off. proc.* ABSOLVERE vero creditorem, eſt eum, pecunia ſoluta dimittere. *l.* 37. *D. de uſur.* vulgo expedire dicunt. Eodem ſenſu uſus eſt quoque Terent. *in Adelph.* 2. 4. 13. Plaut. *Epidic.* 5. 1. 15. & *Moſtell.* 3. 1. 19. Sic veteres aiunt *abſolvere* & liberare dominum & poſſeſſionem *l.* 20. *pr. D. de liberat. leg.* ABSOLVERE pignus. Paul. *recept. ſent.* 2. 5. 1. pro quo legi mavult Rittershuſius LUERE. ABSOLVERE id de quo quæritur, eſt quæſtioni propoſitæ ſatisfacere. *l.* 29. §. 1. *D. de manum. teſt.* ABSOLVERE ab homagio & fide, *C.* 17. *X. de ſimonia*; a jurejurando, *C.* 2. *de jurejur.* ab excommunicatione, quod eſt eam tollere nullam declarare *Can.* 4. *C.* 24. *qu.* 1. ABSOLVI porro pro reconciliari more pœnitentium, *Can.* 24. *C.* 11. *qu.* 3.

ABSOLUTE *reſpondere*, i. e. ſine diſtinctione *l.* 13. §. *ult. D. de ann. legat.*

ABSOLUTIO ſignificat judicis pronuntiationem quæ fit ſecundum reum, *l.* 18. *C. ex quib. cauſ. inf. irrog. l.* 37. §. 5. 6. *D. l.* 27. *fam. erciſc. l.* 6. *de quæſt. l.* 52. §. *ult. de fidej. l.* 14. *de cond. furt.* ſumitur etiam pro liberatione debitoris, *l.* 1. *D. de acceptil.* aliquando pro abolitione *l.* 6. *C. Theod. de indulg. crim.* Paul. *rec. ſent.* 5. 17. *in rubr.* quod tamen ab Aniani manu eſſe ſuſpicatur Heinecc. ABSOLUTIO *ad cautelam*, trita eſt in foro Eccleſ. de qua plene Alberic. in ſuo Diction. voce *Abſolutio.*

ABSOLUTORIA omnia eſſe dicuntur judicia *in* §. *ult. Inſt. de perp. ac temp. act.* h. e. interprete Theophilo, permiſſum eſſe judici, ante condemnationem, reum qui bonam fidem adgnoſcat, ab actione liberatum dimittere cujus hanc reddit rationem Ulp. *l.* 1. §. 10. *D. de nov. op. nunt.* non eſſe periculum ne pactio privatorum juſſui prætoris antepoſita videatur. &c.

ABSOLUTUS, pro certo, indubio, expedito; ſic abſoluta cauſa opponitur ambiguæ *l.* 5. §. 4. *D. de Carb. Edict.* Eodem ſenſu

ſu ABSOLUTUM jus, *l.* 12. *C. de collat. l. 6. de bon. proſcr.* & ABSOLUTUM EST pro abſoluti juris eſt, *l.* 1. §. 3. *D. uti poſſ.* ABSOLUTA donatio dicitur quæ irrevocabilis *eſt l.* 35. *D. de mort. cauſ. don.*

ABSTENTUS *pupillus*, quem tutor a paterna hereditate abſtinuit, *l. fin. D. ſi quis cautionib. l.* 19. §. 1. *ad SC. Velleian. l. pen. de auct. tut.* quod analogia magis quam auctoritate veterum defenditur ab Andr. Duckero de *latinit. juriſc. vet.* Aliquoties S. Cyprianus ABSTENTOS vocat, quibus ſacrorum uſus eſt interdictus, Epiſt. 59 & 68. ut obſervat Heinecc.

ABSTINERE generaliter dicitur qui ſe ab aliqua re cohibet, quaſi ſe tenens ab illa re, *l.* 5. §. 15. *D. de nov. op. nunt.* ſic locis interdictis ABSTINERE, *l.* 4. *D. de pœn.* item ordine *l. un. D. nihil innov. appel. interp.* & aliæ hujus generis locutiones, paſſim. ABSTINERE ſe hereditate proprie dicuntur ſui neceſſarii heredes, uti extranei repudiare *l.* 3. §. 2. *D. de minor. l.* 38. *de aquir. vel. om. hered. l.* 86. *in fine de hered. inſt.* ſed hæc differentia interdum confunditur, *l.* 2. §. 10. *D. ad SC. Tertul. l.* 7. §. 5. *de minor. l.* 14. *de fideic. hered.* proinde ABSTINERE etiam dicuntur frater & ſoror, *l.* 18. §. *ult. de ann. legat.* & uxor, *l.* 14. *de fideic. lib.* Dicuntur tutores ABSTINERE pupillum, h. e. ſi eis auctoribus pupillus ſe abſtineat hereditate, *l.* 18. *D. de tut. & rat. diſtr. l. pen. de auct. tut. l.* 44. *de re jud.*

ABSUMERE vel naturaliter poſſumus, ut arbores igne, *l.* 57. *D. de contr. emt.* vel civiliter. Sic ABSUMUNTUR fructus *l.* 77. §. 9. *D. de legat.* 2. intentio dominii *l.* 24. *C. de rei vind.* ſpecies *l.* 4. *C. de peric. & com. rei vend.* uſusfructus *l. ult. C. Theod. ad L. Corn. de ſicar.* Non tamen cenſetur ABSUMI quod in corpore patrimonii retinetur, *l.* 72. *D. de legat.* 2. vel quod in corpus patrimonii verſum eſt. *l.* 23. *D. de adim. leg.*

ABSUMTIO in abſumtione eſſe dicuntur, quæ uſu conſumuntur. *l.* 5. §. *ult. D. de uſufr. ear. rer.*

ABSURDA dicuntur quæcunquæ vel rationi vel juris principiis repugnant, *l.* 7. *D. de bon. libert.* & alibi paſſim.

Ex ABUNDANTI pro fruſtra & ſupervacuo; Papiniano familiaris locutio *l.* 9. *D. de ſuppell. leg. l.* 20. *de manumiſs.* & alibi paſſim.

ABUNDARE ad ea pertinet quæ fruſtra adjecta ſunt aut ſuperflua *l.* 94. *de R. J.* aut copioſa *l.* 12. §. 12. *in fine D. de uſu & habit.* Item ABUNDARE mandati quantitatem, pro egredi & prægterire; ſimili phraſi uſus eſt Lucret. 6. *v.* 265. & Virg. *Georg.* 1. *v.* 16.

ABUSIO verborum, Cic. *or. c.* 37. Eccleſiaſtici nominis ABUSIO, *l.* 8. *in. fin. C. de SS. Eccl.* Per ABUSIONEM idem quod abuſive. *l.* 16. §. 4. *D. de fidej. l.* 8. *de ſuis & legit. hered.*

ABUSIVE pro minus proprie. *l.* 1. §. 1. *D. ad municip. l.* 2. §. 1. *Teſtam. quemadm. aper.*

ABUSA dicuntur conſumpta utendo ut Non. Marcell. obſervavit ex Plaut. *Aſin.* 1. 3. 44. & hinc.

ABUSUS conſumptio per uſum, *l.* 11. §. 2. *D. de jurejur.* etenim quæ res in conſumtione ſunt, uſuque tolluntur vel minuuntur, eæ in ABUSU conſiſtere dicuntur, *l.* 5. §. 1. & §. *ult. D. de uſufr. ear. rer.* Porro, alio Senſu, ABUSUS perniciosus C. 14. X. *de celebr. miſſ.* item deteſtabilis *C.* 2. *de off. ordin. in* 6.

ABU-

ABUTI est utendo consumere *l.* 15. §. 4. *D. de usufr.* & Cic. *Top. c.* 3. his abutimur ; quæ nobis utentibus pereunt , quo sensu ABUTI fructibus ad sustentationem *l.* 29. *C. de jure dot.* Est etiam dilapidare ac perdere *l.* 25. *D.* §. 11. *de hered. pet.* male uti nec secundum rei conditionem *l.* 22. §. 8. *D. solut. matrim.* ubi nota ABUTI Dotem, ut abuti operam in Terent. *Andr. prol.* item ABUTI permissa sibi potestate *c.* 63. *C.* 11. *qu.* 3. ABUTI nequiter , *C.* 15. *X. de rescript.*

AC pro atque, qua significatione notissima etiam in *l.* 16. *C. de SS. Eccl.* accipi debere ait Heinecc. non autem pro *hoc est* ut alii volunt. *Perinde* AC pro sicut , §. 1. *Inst. quib. non est perm. fac. test. l.* 9. §. 1. *D. de A. R. D.* pro quo usurpatur AC *si in l.* 54. *loc. cond.* vide infra AC SI.

ACAPNA, a particula privativa a & capnos, græcis vocantur ligna quæ cocta fumum non facere dicuntur Ulpiano *in l.* 55. §. 7. *de legat.* 3. verbum ipsum habet Martial. *in distich.* mel acapniston apud Strabon. *lib.* 9. de his vid. Is. Casaub. *ad Script. hist. Aug.*

ACCEDERE verbum, Ictis familiarissimum, quod aliquando ita flectunt ut præteritum forment *accedi* pro *accessi. l. ult. D. de aquir. her.* ubi ACCEDERE idem est quod adire. ACCEDERE & decedere opponuntur *l.* 10. §. 1. *de jur. dot.* Ponitur etiam pro *adjungi* vel applicari , *l.* 14. *de servit.* & §. *pen. Inst. quib. m. obl. toll.* Est quoque accrescere *l.* 34. *de R. V.* l. 24. §. 4. *de fideic. lib.* seu adjici. *l.* 35. *de minor. l.* 31. §. *ult. de Ædilit. edict. l.* 18. *de liberal. caus.* item adquiri, *l.* 6. *pr. de div. temp. pr.* porro sequi *l.* 78. *pr. de contr. empt.* ACCEDERE utique obligationi dicitur fidejussor, *l.* 1. *D. de fidej. l.* 18. *de S. C. M.* ACCEDERE ad negotium dicitur qui illud aggreditur, veluti administrationem *l.* 1. *De contr. tut.* est alibi passim de diversis negotiis. ACCEDERE tandem sæpe est proximum & finitimum alicui rei esse, veluti *in l.* 6. §. 1. *ad. L. jul. pecul.*

ACCEPTA & *data*, quæ in rationes referri solebant, *l.* 1. §. 2. *D. de edend. l.* 2. §. 2. *de adm. rer. ad civ. pert. l.* 56. *de V. S.* ACCEPTA & *expensa*, l. ult. §. 1. de lib. legat. ACCEPTI *tabulæ.* Cic. *or. c.* 47.

ACCEPTILATIO eadem forma dicitur qua expensi latio apud. Gell. 14. 2. estque imaginaria solutio §. 1. *Inst. quib. m. toll. obl.* quæ quidem contingit verbis solemnibus, cum interroganti *habesne acceptum* - - - alter respondet congrue , *acceptum habeo*, ea autem solam tollit verborum obligationem , quæ verbis & stipulatione capit substantiam, *l.* 8. §. 3. *D. de acceptil.* Uno contextu ut plurimum dicitur acceptilatio ; sed tamen & divisim aliquando ; ut *accepti quoque latio* in *l.* 41. §. 2. *de jur. dot. l.* 31. §. *ult. de mort. caus. don.*

ACCEPTIO pro acceptilatione dicitur in *l.* 18. §. *un. D. de acceptil.*

ACCEPTARE pro accipere, *l.* 9. §. *ult.* D. *de alim. vel cibar. leg. l.* 10. §. *ult.* D. *de ann. legat. l.* 40. §. 2. *D. de pact.* Plaut. pseudol. 2. v. 32. Mihi hercle, vero , qui res rationesque heri Ballionis curo , argentum accepto. At ACCEPTARE pro adprobare, ut : acceptare donationem, nullibi legitur, quo tamen sensu *accipio* in usu est, uti apud Ter. *Andr.* 5. 4. v. 47.

ACCEPTO *facere* aliquid veluti iter , actum *l.* 13. §. 1. 2. *D. de acceptil.* quinque, *l.* 17. *eod.*

eod. Stipulationem, l. 4. §. 11. de legat. 3. Usumfructum, viam, & partem Stipulationis. *l.* 3. §. 2. *de acceptil.* ACCEPTO quoque *fieri* dicitur alicui. *l.* 13. §. 10. *eod. l.* 11. *D. quod. met. cauf.* aliquid, *l.* 8. §. 3. *D. de acceptil.* Stipulatio. *l.* 9. §. 7. *quod met. cauf.* pars ftipulationis. l. 9. de acceptil. ACCEPTO *ferre* aliquid. *l.* 45. *D. de cond. & dem.* dotem, *l.* 3. *de legat.* 3. Stipulationem, *l.* 10. §. 1. *de pact.* item in cafu tertio *cui potius debito* acceptum ferat *l.* 1. *D. de folut.* Alia vero forma *accepto ferre rationibus* dicitur *in l.* 4. §. *ult. D. de evict. l.* 56. *de adm. & peric. tut. l.* 9. §. 3. *de legat.* 3. ubi volunt tertio cafu dici *rationibus*, quod forte in fexto. Item in cafu quarto cum præp. IN, ACCEPTO FERRE in duriorem caufam *l.* 3. *pr. D. de folut.* in ufuras & in fortem & *l.* 1. *C. de folut.* Ita & paffive ACCEPTO FERRI & accepto latum alicui *in l.* 31. §. 1. *D. de mort. cauf. don. l.* 13. §. 1. 7. 8. *de acceptil.* accepto ferri ftipulatio *l.* 3. *de condict. fine cauf. l.* 9. §. 7. *quod met. cauf.* forti & ufuris, *l.* 35. *de pign. act.* ACCEPTO liberare, *l.* 8. §. 2. *l.* 13. §. 10. *& liberari*, *d. l.* 13. §. 11. *l.* 8. §. *ult. de acceptil.* & alibi paffim. *Accepto* rogare, fic, quod ego tibi promifi habesne acceptum *l.* 6. *d. tit.* item *l.* 8. §. 1. *eod;* ubi legitur poffe fecundum accepto rogare; & §. ult. d. l. ubi, poteft accepto rogare ut fe liberet.

ACCEPTORES *rerum*, *in Anth. contra C. ad SC. Trebell.* funt Heineccio rerum emptores de quib. in *Nov.* 109. *c.* 2. Unde illa authentica decerpta eft.

ACCEPTUM *facere* alicui aliquid. *l.* 11. §. 1. *l.* 13. §. 6. *D. de acceptil.* & alibi paffim, item paffive, ut, ACCEPTUM *fieri* non poteft, nifi quod verbis colligatum eft, *l.* 8. §. 3. *eod.* & §. *ult.* ubi, & *græcè* poffe acceptum fieri dicitur. ACCEPTUM *ferre*, quippe a qua locutione ipfum vocabulum acceptilatio natum eft, unde acceptum latum, & acceptum factum pro iifdem ufurpantur, *l. ult. pr. D. quæ in fraud. cred.* Aliquid ACCEPTUM vel A SE ACCEPTUM habere. *l.* 6. *l.* 18. §. *ult. D. de acceptil.* §. 1. *J. quib. m. toll. oblig.* ACCEPTUM *referre* in tabulis, *l.* 29. §. 2. *D. de legat.* 3. fed alia forma IN ACCEPTUM REFERRI dicebatur opus publicum, quum Magiftratus opus quod locatum erat, tanquam ex lege dicta factum, probare fe teftabatur, *l.* 7. §. 1. *D. ad Leg. Jul. repet.* Cic. *in Verr.* 3. 1. & *paradox.* I. 1. fed & alio fenfu Paulus, licere pretium in acceptum referre, i. e. in folutum retinere. *l.* 101. §. 1. *D. de folut.*

ACCERSERE pro arceffere; ita accerfitis amicis *l.* 39. §. 1. *D. delegat.* 3. in quibufdam codicibus, fed in melioribus legitur arceffitis, quemadmodum *arceffendis colonis* non accerfendis *in l.* 7. *C. ubi cauf. fifc.* Tamen *in difcrimine capitis* ACCERSITUR legitur *in l. ult. C. de accuf.;* quod latinum non effe oftendit Voff. *in Etym. p.* 40.

ACCESSIO in obligatione dicitur quod rei vel perfonæ adjungitur, fic in ftipulatione fit disjunctive *perfonæ* veluti Titii ACCESSIO, cum mihi aut Titio ftipulor; aut *rei* in ftipulationem venientis, cum mihi decem aut Titio hominem, *l.* 44. §. 4. *D. de O. & A.* fed & qui intervenit fidejuffor, adpromiffor, fponfor, & omnes qui alienæ obligationi accedunt ACCESSIONES appellantur, *l.* 91. §. 4. *D. de V. O. l.* 71. *pr. de fidej.* quo nomine quoque continentur hypothecæ & pignora *l.* 43. *D.* de

de solut. Et ACCESSIONIS *causa* dicitur fidejussoria, *l.* 5. *de fidej.*

ACCESSIONIS *loco dare* est dare qui fidejubeat; ACCESSIONIS *loco promittere* & pro alio fidem suam obligare. ACCESSIONIS *locum obtinere* vel *loco* seu vice esse, quum Icti dicunt, hoc significant, non principaliter eas, consistere, sed aliis adplicari, adjungi. *l.* 2. *D. de pecul. leg. l.* 23. §. 1. *de aur. arg. leg. l.* 4. *de penu leg. l.* 63. *de legat.* 1. Accessiones etiam dicuntur quæcunque ex re procedunt & omnis causa rei, *l.* 2. §. *un.* D. de in d. addict. *l.* 61. §. 2. *de furt.* & rubr. *de usur. & fruct.* Ita ACCESSIONES *hereditariæ* in *l.* 50. *D. ad SC. Trebel.* ACCESSIO frumenti & olei *in l.* 12. *C. de usur.* Usurarum *l.* 3. *C. ad SC. maced.* Porro ACCESSIONES accipimus, quæ emtioni accedunt, & præter prætium ab emptore erogantur. *l.* 25. §. *pen. l.* 27. *D. de Ædilit. edict. Possessionum* etiam ACCESSIONES dicuntur, quando auctorum & eorum, in quos ab his ius transiit, possessiones conjunguntur, *l. pen. D. de divers. temp. præscr. l.* 2. §. 16. *pro emt.* Hinc accessione uti, in *l.* 1. *C. de præscr. long. t.* Et ACCEDERE tempora dicuntur *l.* 19. *D. de usuc.* unde ACCESSIO temporis, *l. pen.* §. 3. *D. de div. temp. præscr.*

ACCESSORIUM, idem ac accessio, opponitur principali, idque sequitur suum principale ubi in illo eadem est ratio, §. 25. *J. de rerum divis. l.* 33. *D. de ædil. edict.* Aliquando & cedere principali dicitur. *l.* 19. §. 13. *de aur. arg.*

ACCIDENS. Ex accidenti: *l.* 56. *D. de cond. & dem: l.* 51. *ad leg. falc.* Ex accidentia *in l.* 2. §. 4. *de O. J.* quæ lectio nonnullis displicet, quanquam ea occurrat in Plin. *Hist. nat.* 32. 2. & Tertullian. *de anima c.* 11.

ACCIDERE præcise veteres ominis caussa dicebant, cum mortem nominare vellent. Sic hac phrasi: *si quid filio acciderit*, hoc significatur: *si filius decesserit*, *l.* 62. *fin. D. de V. S. l.* 28. *pr. ad SC. Trebel.* Cic. *de invent.* 2. 21. & *Tusc. qu.* 1. 43. & alii complures. Eadem est vis verborum: si quid contigerit, *l.* 41. §. 12. *de legat.* 3. vel si quid humanum humanitusve acciderit & contigerit, *l.* 26. *pr. D. depositi l.* 30. §. *ult. de adim. & transf. leg.* §. 1. *I. de donat.* Similis locutio Græcis in usu fuit. Sic Laërt. *l.* 5. *Segm.* 11. quod si quid contigerit (συμβαίνῃ) ita disponit Aristoteles: & *Segm.* 12. si Nicanori quidquam contigerit, quod absit. Item *Segm.* 51. de testamento Theophrasti: ceterum si quid contigerit (ἐὰν δέ τι συμβῇ) ita statuo.

ACCINCTUS *artibus magicis*, i. e. odiosis illis artibus instructus. *l.* 4. *pr. C. de malef. & math.*

ACCIPERE & *capere* proprie differunt. Nam capere cum effectu accipitur: ACCIPERE, etsi quis non sic accipiat ut habeat *l.* 71. *D. de V. S.* Proinde ACCEPISSE testamento & illos Ulp. *in l.* 1. §. 11. *D. si quis omiss. caus. test.* dicit, qui tamen his, quæ sibi relicta sunt, carent. Sic *l.* 15. *de his, quæ ut indign.* acceptum codicillis dicit, cujus tamen actio denegatur. Accepisse etiam fideicommissum quis dicitur, etsi testamentum nondum sit additione confirmatum *l.* 11. §. 1. *l.* 52. §. *ult. D. ad SC. Trebell.* Ac ita ACCIPERE legatam libertatem interpretandum est in *l.* 13. *D. de condit. inst. l.* 43. §. 1. *de vulg. & pup. subst. l. pen.* §. 3. *de castr. pecul.* ACCIPERE *actionem* pro excipere

pere *l. ult. D. si usuf. pet.* ACCIPERE *aliud*, quod legitur in *l. 137. pr. D. de V. O.* his verbis: ceterum, si post interrogationem ALIUD ACCEPERIT, manifestum est librarii vitium, & verba idoneum sensum non fundunt nisi legas OCCEPERIT. Donell. *Comm. ad l. 1. §. 1. D. eod.* Corn. Van Bynkersh. *obs. 2. 23.* ACCIPERE aquam ex fundo. *l. 29. D. de servit. rust. præd.* ACCIPERE *novam nuptam* aqua & igni, *l. 66. §. 1. D. de don. inter vir. & ux.* de quo ritu vide Brisson. *de Rit. nupt.* ACCIPERE arbitram *l. ult. D. fam. ercisc.* auctoritatem, *l. 3. c. de test. mil.* bona, *l. 42. §. 1. D. de bon. libert.* bonorum possessionem, *l. 1. de bon. poss. furios.* cautionem a legatariis, *l. 32. §. 2. ad l. falcid.* creditum *l. 20. de pign. &* aliquid in creditum, *l. 22. quæ in fraud. cred.* curatorem *l. 93. de cond. & dem.* donationem caussa mortis, *l. 5. §. 17. de his quæ ut indign.* ACCIPERE excusationem dicitur Tutor, cujus admissa est excusatio, *l. 4. §. 1. qui pet. tut.* ACCIPERE fideicommissum hereditatis, *l. 52. §. ult. ad SC. Trebel.* fidejussorem *l. 2. §. 8. de hered. vel act. vend.* hereditatem, *l. 65. §. 2. de legat. 2.* injuriam, *l. 18. §. 2. de injur.* judicem *l. 38. mand.* adversus aliquem *l. 9. §. 4. fin. de tut. & rat. distr.* ACCIPERE judicium, litem contestari significat *l. 7. de aqua & aqu. pluv.* & alibi passim. Imprimis cum reo judicium accipitur, ut est in *l. 55. pr. de evict.* legatum, *l. 11. pr. l. 77. §. 3. l. 88. §. 4. de legat. 2.* legatum servum *l. 34. §. 2. de fideic. libert.* ACCIPERE legem dicitur venditio, *l. 5. C. si mancip. ita fuerit al.* ACCIPERE liberalitatem, *l. 6. §. 11. D. quæ in fraud. cr.* libertatem, directam vel fideicommissariam. *l. 1. §. 12. si cui plus.* & alibi passim. ACCIPERE moram, pro, moram pati, *l. 2. §. 3. de admin. rer.* partes hereditatis *l. 42. §. 1. de bon. libert.* ACCIPERE pecuniam dicitur etiam, qui aliquid pro pecunia accepit, vel obligatione qua liberatus est, vel cui gratuita pecunia utenda data, aut minoris locata res venditave est, *l. 1. §. ult. l. 2. de calumn.* Quo referenda, ut ex inscriptione patet *l. 115. de R. J.* in qua hoc additur, non posse videri ACCEPISSE eum qui stipulatus possit exceptione summoveri. ACCIPERE pecuniam mutuam, *l. 11. pr. de pign. l. 4. quæ res pign.* debitam *l. 1. de solut.* ob judicandum, ob sententiam dicendam, ob testimonium denunciandum, & alias ob caussas turpes. *l. 3. l. 6. pr. l. 7. §. ult. de l. jul. repetund.* ACCIPERE pignori fundum, *l. 16. de servit.* uti & pignus *l. 34. l. 39. de pign. act.* prædium in dotem *l. 8. C. de don. int. vir. & ux.* rationes, *l. 26. §. 1. D. de testam. tut.* rem, *l. 2. de damn. inf.* reos debendi, *l. 7. §. 1. ad SC. Maced.* At ACCIPERE vel recipere inter reos aliquem dicebatur prætor, si eum, cujus nomen ad se delatum fuerat, in tabulis inter reos referri juberet, de quo vide *Sigon. de Judic. 2. 10.* ACCIPERE sententiam contrariam, i. e. vinci sententia *l. 29. §. 1. de except. rei jud.* ACCIPERE successorem ante tempus *l. 4. de off. adsess.* traditam rem, *l. 5. de stipul. servor.* vel per traditionem, *l. 12. §. 3. de usuf.* ACCIPERE aliquando est intelligere, *l. 1. pr. de bon. poss. contr. tab.* est etiam admittere & agnoscere, ut intestati possessionem, *l. 77. §. 31. de legat. 2.* & excusationem *l. 44. §. 1. de excus.* ACCIPERE mu-

nera c. 18. *X. de simonia.* ACCIPIENTIS facere nummos. *l. 3. §. 8. de cond. caus. dat.*

ACCIRE & acciere, advocare. Si ex longinquo quis acciendus est. *l. 2. pr. C. de exhib. & transmit. reis.* Sic, magicis artibus usi, &c. manibus accitis audent ventilare &c. *l. 6. C. de malef. & mathem.* ubi pro manibus quidam legunt inanibus de quo superstitionis genere Jac. Gothofr. *ad l. Cod. Theod.. Lib. 9. tit. 16. l. 3.*

ACCLAMATIONES publicæ fiebant sæpe in cædem christianorum, *Christianos ad Leones.* Porrò plebs, cum in urbe tum in provinciis, quoties ad publica spectacula convenerat, quidquid libitum erat, vel a Præside, vel ab Imperatore, junctis vocibus postulabat. His autem tumultuantibus pœnam exsilii irrogandum statuit Callistratus, *l. 28. §. 3. D. de pœn.* Vide Vales. *ad Euseb. Hist. Eccl. lib. IV.* Sed & acclamationes honoris causa fiebant Magistratibus, veluti eis qui quæsturæ honore viguerant, aliisque *l. 1. C. de quæst. & magistr. officior. l. 3. pr. C. de off. Rect. prov.*

ACCOLÆ & accolentes, i. e. circumstantes *l. 1. §. 6. D. ne quid in flum. publ.*

ACCOMMODA reformatio. i. e. valde conveniens reform. *c. 13. de elect. in 6.*

ACCOMMODARE. Accommodatur quod ex sententia & mente legis per interpretationem eruitur, *l. 48. D. de R. N.* Sic ACCOMMODARI actiones vel exceptiones dicuntur, quæ ex bono & æquo dantur. *l. 2. §. 8. Si quis caut. in jud.* & ut plurimum ad actiones utiles prætorias hoc verbum pertinet. *l. 24. pr. de pignorat. act. §. 1. J. de perp. & temp. act.* Ita ACCOMMODANTUR Interdicta *ut §. 3. J. de interd.* Stipulatio *l. 30. §. 2. de damn. inf.* ACCOMMODARE etiam significat interponere, veluti adsensum, *l. 3. C. quom. & quand.* auctoritatem, *l. 1. l. 7. D. de auct. tut.* audientiam, *l. 9. C. de accus.* cognitionem *l. 2. pr. D. de expil. her.* conditionem *l. 39. D. de cond. & dem.* ministerium *l. ult. de proxenet.* nomen, *l. 5. C. si quis alteri.* notionem, *l. ult. C. de lib. exhib.* Operam *l. 3. D. de obseq. par.* partes, *l. 7. C. fam. ercisc.* patientiam, *l. 1. C. si manc. ita ven.* præscriptionem. *l. 5. C. de lib. caus.* tacitam fidem *l. 49. D. de jure fisci. l. 10. de his quæ ut indigen.* voluntatem, *l 17. qui & quib.* ad usum, *l. 6. pr. de supell. leg.* Porro significat ACCOMODARE tribuere veluti ACCOMMODARE significationem, *l. 8. D. de aur. arg.* stipulationem ad eam partem prædii, *l. 20. §. ult. de interrog.*

ACCRESCERE Vide ADCRESCERE.

ACCUMBERE aliud est quam sedere. Nam qui accumbit, neque stat, neque sedet, neque ambulat, sed medium quiddam facit *l. 124. D. de V. S.* Itaque merito Cic. *de nat. Deor.* 1. 34. & *off.* 1. 35. accubationem & sessionem separat. Veteres autem (non equidem antiquissimi, nec græci, qui ut ex Homeri *Odyss. ω. v.* 384. patet, cœnantes *ordine sederunt in lectis sedibusque*, nec Romani, ceu Isidor. Hispal. *orig.* 20. 2. ostendit) sed sequioris ævi utrique accumbentes epulaverunt. Hinc Athenæus *Deipnos.* 1. 14. de recentioribus græcis ait ab ea frugalitate eos excidisse ut accumberent in conviviis; & de Romanis Isidor. Hispal. *cit. l. Sedes* ait *dictas*, *quod apud veteres Rom. non erat usus accumbendi. Unde & considere dicebantur. Postea, ut Varro ait de vita pop. Rom. viri discumbere cœperunt, mulieres sedere, quia turpis visus est in muliere*

liere accubitus. Cænabant ergo accumbentes mulieribus exceptis, *quas viris accumbantibus sedentes cænitasse* ait Val. Max. 2. 1. nisi forte, ut ait Juv. *sat.* 2. *v.* 19. *in gremio jacuit nova nupta mariti*; vel impudicæ mulieres cum amatoribus suis accubuerunt epulantes, cujus rei exemplum est apud Suet. *in Caligul. c.* 24.

ACCUSARE fuit proprie judiciis criminalibus, publicis, vel extraordinariis experiri, crimenque deferre. Dixi judiciis criminalibus, ubi quis reus agebatur criminis, quo nomine illæ fraudes ex quibus Respublica læditur, intelliguntur. Res autem hoc ordine procedebat exponente Sigonio *de jud.* 2. *c.* 9. *ad* 17. *Postulabat* primo qui accusaturus erat, i. e. nomen adversarii, sive præsentis, sive absentis, in reorum numerum recipi petebat. Interjectis diebus aliquot, in jus veniebat accusator, isque cui parabatur accusatio, & hujus nomen ille *deferebat*, præsente prætore, jurans simul de calumnia. Hinc intentata formula Prætor certam diem, qua die accusator & reus ad judicium adessent, constituebat, in eamque utrumque citabat. Veniente die, judices legebantur, & prima actio instituebatur, & testimonia producebantur, quæstiones a servis habebantur, testes audiebantur, legebanturque tabulæ: Tum demum, his omnibus explicatis, accusator *Accusationem*, non interrupta, uti antea, sed perpetua oratione, instituit: sed ante accusationem subscriptionem fuisse necessariam ait. Ulp. *l.* 7. *D. de accus.* quo respicit quod ait Asconius, institutam tunc demum fuisse accusationem, quum interrogatus reus, negaverat se crimen admisisse, & delator subscripserat. Ex illis autem collige diversos actus fuisse postulare, deferre, & accusare, & quod reus quidem *postulatur*: sed differtur ejus *accusatio.* ut ait *l.* 38. §. *ult. D. ad L. jul. de adult.* In edicto porro Prætoris, quo a bonis liberti patronus, qui capitis eum accusaverit, repellitur, ACCUSASSE intelligitur, qui nomen detulit, nisi abolitionem petierit, quique crimina objecit, & caussam perorari usque ad sententiam, effecit. *l.* 10. *fin. D. de jur. patron. l.* 14. §. 8. *de bon. libert.* ACCUSARE etiam de controversiis civilibus, sed improprie usurpatur; hinc, ACCUSARE ingratum: *l.* 35. §. 1. *D. de procur.* ACCUSARE falsum testamentum, *l.* 14. *D. de bon. poss.* ACCUSARE inofficiosum *l.* 22. *pr. de inoff. test. l.* 8. §. 1. *C. eod.* Conjuges dicuntur invicem mores ACCUSARE, *l.* 39. *D. solut. matrim.* & accusator vocatus & quasi causator, qui ad causam vocat eum quem appellat, *in c.* 10. *X. de Verb. signif.*

ACCUSATIO quid sit jam ex dictis patet, habetque solennia, *l.* 18. *D. de accus. l.* 11. §. 5. *ad l. Jul. de adult.* quæ ponuntur *in l.* 3. *de accus.* sed & ACCUSATIO pro actione; ut accusatio inofficiosi *l.* 5. §. *ult. l.* 7. *l.* 17. *l.* 27. *l.* 29. §. 2. *D. de inof. test.* Accusatio suspecti tutoris *l.* 1. §. 15. *D.* §. 3. *J. de susp. tut.* Accusationem instituere & perferre, item ab accusatione *desistere*; vid. suis locis.

ACEPHALI, ut in *Nov.* 109. *in præf.* & *in auth. idem est. C. de hæret.* & *manich.* vel ACEPHALITÆ, hæretici sic dicti, quasi sine Capite; vel quod nullus erroris eorum reperitur auctor ex quo orti sunt, vel quod præfectos Ecclesiasticos non admitterent, vide Rustic. Diacon. adversus acephalos. Hi capita aliquot Concilii Calcedonensis impugnabant, duarum in Christo substantiarum proprietatem negantes, ut ex Isidori

Etymol. refert Gratianus *in c.* 39. §. 65. *C.* 24. *qu.* 3.

ACERBUS exactor *l.* 33. *D. de usur. accerbitas* catenarum *l.* 1. *C. de Custod. reor.* convitii *l.* 1. *C. de ingrat. libert.* morbi, *l.* 29. *pr. C. de test.* acerbe exercere patriam potestatem, *l.* 1. §. *ult. D. de lib. exhib.*

ACERRIMA condemnatio pro gravissima. *l.* 2. *C. de his qui latron.* acerrima indago, i. e. diligentissima. *l. ult. C. de fals.* vide infr. ACRIS.

ACERVUS, rerum cogeries, veluti frumenti *l.* 5. *D. de rei vind.* lignorum *l.* 51. *de aquir. poss.* pecuniæ. *l.* 29. *de V. O.* Stercoris, *l.* 7. §. 6. *quod vi aut clam.*

ACESCO si vinum acuerit. *l.* 1. *pr. D. de peric. & com. rei vend.* unde acor, vitium illud vini, quod acuit *l.* 4. §. *ult. eod.*

ACETABULUM *l.* 19. §. 9. *D. de aur. & arg. leg.* proprie est quod græcis ὀξύβαφον vasculum infundendo aceto, in quod intingerent cibum sumentes, paratum, sed jam Quinctilian. *Inst. or.* 8. 6. observavit illud καταχρηστικῶς accipi, pro omnibus vasis & lancibus, quibus aliud quodcunque adponitur; hinc Sen. *Epist.* 45. *præstigiatorum acetabula* sunt circulatorum vascula, quibus calculos & globulos mira manuum celeritate occultant.

ACETANI vel Licitani Lusitaniæ populi. *l.* 8. *pr. D. de censibus.*

ACETUM, hac appellatione non continetur acetum quod vini numero pater familias habuerit *l.* 1. *l.* 9. §. 1. *D. de trit. vin. ol. l.* 2. §. *ult. de opt. leg.* Acetum extinguendi incendii caussa in ædibus haberi olim solitum, indicant *l.* 12. §. 18. *D. de instr. & instrum. l.* 3. §. 5. *de penu leg.* Macrob. *Saturn.* 7. 6. & Plin. *Hist. nat.* 23. 5. *extr.*

ACHAIA fuit proconsularis provincia arg. *l.* 10. §. *un. D. de off. procons. l. ult. ad SC. Trebel.*

ACHILLEÆ thermæ, *l.* 6. *C. de aquæd.* Constantinopoli celeberrimæ, quæ anno 430 incendio consumptæ sunt. Socrat. *Hist. Eccl.* 7. 39.

ACIES auctore Veget. 3. 14. exercitus est instructus: aliquando tamen accipitur pro prælio ipso & dimicatione; ut *Inst. pr. de excus. l.* 35. §. 6. *D. ex quib. caus. maj. l.* 6. §. 3. *de re milit.*

ACINATICIUM, alii legunt *Acinarium*, *l.* 9. *D. de tritico oleo.* genus vini secundarii ex uvarum acinis aqua maceratis, idem quo lora vel lorea: quod tamen non placet mercuriali 5. *var.* 1. ex Cassiod. 12. *variar.* vultque protropi seu prodromi genus esse, quod ut fieret indicat Plin. 14. 9. Ejus etiam meminit Pallad. *de Re rust.* 1. 6. 9.

ACOLYTHI famuli velut ecclesiastici, qui diaconum, ad canendum evangelium, incedentem sequebantur. Isidor. *Orig.* 7. *l.* 6. *C. de Episc. & Clerc. l.* 24. *C. Theod. eod. l.* 10. *eod.* ubi juvenes appellantur. Cerarium ab heredibus defunctorum exigere vetantur. *Novel.* 58. *c.* 2. Accendentes latine vel ceroferarii dicuntur a deportandis cereis, quando legendum est evangelium, aut sacrificium offerendum, ut est in *c.* 1. §. 17. *Dist.* 21.

ACONITUM *l.* 3. §. 3. *D. ad l. Corn. de sicar.* omnium venenorum ocyssimum, ut tradit Plin. *Hist. nat.* 23. 2. cujus etymologiam probabilem tradit Ovid. *Metam.* 7. *v.* 419. nempe a cotibus inter quas nascitur, quas græci ἀκόνας vocant. Voss. *etym.*

ACOR, vitium vini quod acuit *l.* 4. §. 1. *D. de peric. & com. rei vend.*

ACQUIESCERE & ACQUIRERE vide ADQUIESCERE, ADQUIRERE.

ΑΚΡΙΒΟΛΟΓΕΙΝ. *l.* 6. §. 7.

§. 7. *D. de excuf.* eft anxie contendere, non autem *proprie loqui*, ut obfervat Heinec. phrafin græcam dictæ legis fic vertens; fi vero anxie de re familiari contendunt, fatis produnt eo indicio, fe non effe philofophos. Eft enim ἀκριβολογία perinde ac μικρολογία vel σμικρολογία, fordities, feu contentio de minimo lucro. Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 33.

ACRIMONIA debitæ ultionis, i. e. feveritas in *l.* 5. *de SS. EE.* quæ eft canonizata, *c.* 40. §. 3. *Cauf.* 16. qu. 1.

ACRIS acriora bella, *l.* 2. §. 18. *D. de O. J.* ACCERRIMO errore *l.* 4. *C. de inceft. nupt.*

ΑΚΡΟΔΡΥΑ *in l.* 236. *fin. D. de V. S.* dicitur, apud græcos omnes *arborum* fpecies continere, fed potius omnes *fructuum* fpecies dicendum fuiffe, oftendunt ex Suida & Mofchopulo. Cujus erroris origo eft a Burgundione vel Berguntione, græcorum, quæ in pandectis occurrunt, interprete, qui ἀκρόδρυα vertit extremitates arborum, notatus ideo a Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 33.

AC SI, fimul ac fi dixerit eam fumere, in *l.* 20. *D. de opt. leg.* pro quo legendum videtur, fimul ac fi dixerit, & ita, *fimul ac* pro *illico*, *poftquam*, eft. AC SI defunctus cum eo loquatur, quem precario remuneratur in *l.* 75. *D. de legat.* 2. pro quo legendum *etfi*, quod refpondet græcorum εἰ καὶ, quod eo in loco habent, ut notat Hein. ex Labb. *obferv. & emend. Synops. Bafilic.*

ACTA, libri, feu tabulæ erant, in quibus fcribebantur res geftæ Principis aut populi, aut etiam leges, idque ex Cicerone 1 & 2. *philip.* & Plin. 5. *Epiftolar. ad Valerian.* patet. Porro Ictis & Imperatoribus ACTA erant Libri forenfium, five judicalium fcribarum, in quibus judicum pronunciata vel quæ in jure aut coram judice peragebantur, fcribebant. *l.* 45. §. *ult. l.* 46. *D. de re jud. l.* 4. §. *ult. de fidej. tut.* in qua dicuntur *acta publica. l.* 2. *C. de Cuftod. reor. l.* 1. *C. de fatisd. l.* 17. *D. de in jus voc.* ubi APUD ACTA cavere, & apud officium, vel officio cavere, feparantur. ACTORUM conficiendorum Magiftratus habent poteftatem, *l. ult. C. de Magiftrat. municip.* hinc phrafes ACTA præfidis & magiftratus: Paul. *Rec. fent.* 1. 3. 1. *municipalia* : *l.* 6. *C. Theod. de exhib. & tranfmitt. reis.* quæ apud moderatorem provinciæ, vel magiftratus vel defenfores habita fuiffe dicuntur. *d. l. ult. C. de magiftr. municip.* ACTA facta apud præfidem provinciæ *l. ult. C. de ufur. pupill.* apud procuratorem Cæfaris *l.* 21. *D. de auct. & conf.* Sed fermonis confuetudine factum quoque eft, ut quæcunque apud judicantem, ad caufam five publicam five privatam pertinentia gefta, ejufque auctoritate litteris mandata effent, ACTORUM nomine cenferentur, item litteræ omnes de quorumlibet judicis fententiis perfcriptæ, *l.* 2. *C. de edendo.* Eodem fere fenfu veniunt ACTA quæ, ut & munimenta judici a litigantibus exhibenda dicuntur in *c. ult.* §. *nos ufum*, clementin. *de verb. fignif.*

ACTIO latiffimo fignificatu comprehendit omnem viventis operationem, quæ paffioni opponitur: hinc ACTIO pia i. e. pium factum. Auth. *hoc jus porrectum. C. de SS. EE.* ACTIO quæ infamiam importat. *l.* 7. *D. de publ. jud.* Item ACTIO pro actus Ulp. *in l.* 3. §. *pen. D. de don. inter vir. & ux.* ubi, celeritate conjungendarum inter fe actionum, unam actionem occultari dicitur. ACTIO etiam dicitur totum illud, quod agebatur una die in fyno-

ſynodo, vel conſilio *c.* 13. *cauſ.* 16. *qu.* 3. ACTIONE concordi ordinatus *in c.* 1. *de majorit. & obedientia.* Sed in jure ACTIO non quemcunque actum deſignat, verum eos ritus qui a ICtis excogitati ſunt; ita vulgo LEGIS ACTIONES vocabantur, quoniam earum rerum, de quibus Lex XII. Tab. ſcripta erat agendarum formam ritumque præſcribebant. Pompon. *l.* 2. §. 6. *D. de O. J.* quo nomine veniunt non tantum eæ actiones quibus inter ſe homines diſceptant, de quibus mox, ſed alii quoque legitimi actus. Apud eos enim magiſtratus LEGIS ACTIO *eſſe*, vel LEGIS ACTIO magiſtratibus data eſſe, dicitur, apud quos adoptiones manumiſſioneſque explicari poſſunt. Ulp. *in. l.* 1. *D. de off. jurid. Alex.* Paul. *ſent.* 2. 25. §. 4. *l.* 4. *D. de adopt.* item *l.* 2. *l.* 3. *D. de off. proc.* ubi, apud legatum proconſulis adoptare quem poſſe negat Ulp. quia apud eum non eſt LEGIS ACTIO. Sed ACTIO, quatenus ad diſceptationem fori pertinet, a Celſo definitur quod ſit, jus quod ſibi debitur, judicio perſequendi *l.* 51. *D. de O. & A*, quam definitionem Juſtinianus *pr. Inſt. de action.* eſt ſequutus. ACTIONIS autem verbum & generale eſt & ſpeciale. Generaliter eo nomine ACTIO in rem, in perſonam, perſequutionem, interdictum, præjudicium, continetur, *l.* 37. *D. de O. & A. l.* 178. §. 2. *de V. S.* Itaque interdictum *quod vi aut clam in l.* 43. *fin. ad L. Aquil. l.* 3. *de mort. inf.* interdictum *recuperandæ poſſeſſionis in l. un. C. ſi per vim*, ACTIONES appellantur; item *interdicti* ACTIO apud. paul. *rec. ſent.* 5. 6. 10. ſpecialiter vero ACTIO in rem, & in perſonam actiones duntaxat complectitur. Itaque ab interdicto, præjudicio, ſtipulationibuſque prætoriis ſeparatur. *l.* 32. §. 2. *l.* 39. *pr. D. de procurat.* Interdum etiam hujus verbi vis adſtringitur, ad eam ſaltem, actionem, quæ in perſonam eſt, ſignificandam, *l.* 28. *D. de O & A. l.* 178. §. 2. *De V. S.* atque ita a petitione perſecutioneque ſejungitur, *l.* 18. §. 1. *de acceptil. l.* 23. *rem rat. hab. l.* 2. *ad SC. Vell. l.* 49. *de V. S. l.* 1. *pr. ad SC. M.* hinc eſt quod in formulis, quoties loqui vellent accuratius, jungerent *actiones*, *petitiones*, *perſecutiones*, ut in formula ſtipulationis Aquilianæ, quam vide *in d. l.* 18. §. 1. *de acceptil.* IN REM autem ACTIO eſt, per quam rem noſtram, vel nobis pignori oppoſitum, quæ ab alio poſſidetur, petimus, ſervitutemve nobis debitam vindicamus, *l.* 25. *D. de oblig. & act. l.* 1. *C. de quadrag. præſcr. l.* 5. §. *ult. D. ſi uſufr. pet.* §. 2. *Inſt. de action.* In perſonam vero eſt, qua cum eo agimus, qui nobis obligatus eſt ad aliquid dandum vel faciendum. *d. l.* 25. Quæ & in rem, & in perſonam, eſt ACTIO, *mixta* adpellatur, §. 20. *Inſt. de action.* Sunt & hæ actionum differentiæ, civiles, prætoriæ, rei perſecutoriæ, pœnales, directæ, utiles, contrariæ, bonæ fidei, ſtricti juris, arbitrariæ, & horum ſingulorum generum variæ ſpecies; quæ ſuis ſingulatim locis exponentur. Quæ *perſonales* ſunt, ſed in rem concipiuntur danturque, in *rem ſcriptæ* adpellantur. ACTIONEM autem prætor dare dicitur, quod nil aliud eſt quam agendi poteſtatem facere, *l.* 3. *pr. D. de ſepulcr. viol.* non enim ipſe ex ſua Juriſdictione actionem tribuit, ſed agendi facultatem concedit, in jure aditum, judicemque & formulam dat *l.* 27. *D. de V. O.* Cicero *de invent.* 2. 19. Quare in jure plerumque verſantur. Ibi enim & exceptiones poſtulantur, & quodam modo agendi poteſtas fit. Differunt autem hæc, *actionem*

trem dari aut RESTITUI, & ACTIONEM COMPETERE. Non enim quæcunque competit, semel etiam illico datur. Et competere potissimum ad id prodest, ut actio transeat in heredes, *l. 9. §. ult. cum l.* 10. *D. de tutel. & rat. distrah.* Porro, quæ competit actio, ipso jure competit, adeoque etiam ignoranti & invito *arg. §. 3. Inst. per quas pers. l.* 13. *D. de A. R. D.* Sub ACTIONE CONSTITUI in *l.* 21. *C. de furt.* & actione teneri, & ACTIO AGI dicitur in *l.* 23. *D. de præscr. verb.*

Actio etiam accusationem significat *l.* 15. *§. 3. l. 2. l.* 10. *D. ad SC. Turpil. l. ult. si ex nox. caus.* vide infra AGERE.

ACTIONES, orationes apud populum judicesve habitæ. Cic. *lib. de arte Rhet.* 2. etiam ad aliquem defendendum, Asconius *in Cornel. argum.* Cicero ipse significat, quatriduo Cornelium defendisse, quas actiones contulisse eum in duas orationes apparet.

Actiones legitimæ, vid. sub art. LEGITIMUM. legis ACTIONES. Vid. art. LEGIS.

Actiones populares, perpetuæ Vid. suis locis.

ACTOR quandoque pro eo qui causas in judicio agit, & pro advocato, accipitur. Cic. *in Brut.* & actori summo causarum magistro: & Hor. *de arte poet. v.* 369. ACTOR *caussarum* mediocris. Item *fabularum* ACTOR. Cic. *ad Quint. frat.* 1. *up.*

Actor porro est is qui petit. Et ita quoque femina quæ in jure experitur, ACTRIX dicitur *l.* 41. *C. de lib. caus.*

Alias ACTOR est dispensator. Hocque sensu erant servi ACTORES qui rationes domini agebant, actumve in familia administrabant, *l. 8. D. fam. ercisc. l.* 40. *§. 7. de statulib.* & habetur ACTOR servus e familia optimus, *in lege 37. D. de legat.* 1. In primis memorantur ACTORES in fundis constituti: Paul. *rec. sent.* 3. 6. 48. ACTORES tam rei rusticæ, quam rationibus fundo præfecti: *l.* 31. *D. de adim. leg.* prædiorum & fundorum: *l.* 16. *C. de procur. l. ult. C. quod cum eo l. 3. C. Theod. de itin. mun.* & ACTOR quidem fundi vel prædii instructi veluti pars erat, & legato prædii instructi continebatur *l.* 12. *§.* 38. *D. de instr. & instrum.* Præterea & urbanos habebant servos ACTORES *pecuniæ l. 7. C. mandati.* tam mutuis dandis quam exigendis & recipiendis pecuniis præpositos, *l. 5. §. 3. D. de dol. mal. & met. l.* 19. *C. de solut.* Erant & ACTORES publici sive servi sive liberti quorum mentio fit apud Tacit. *annal.* 2. 30. & Plin. *Epist.* 3. 19. de quib. vide Thomas. in Plin. *Epist.* 7. 18.

ACTORES etiam liberi homines appellantur, veluti ACTORES civitatum *l.* 26. cum *l.* 27. *D. ad SC. Trebel. l.* 74. *de procur. l. 8. de pollicit.* collegii, qui & syndici dicuntur *l.* 1. *§.* 1. *D. quod cujusc. univ. nom.* ACTORES similiter corporum, decuriarum, municipum, societatum *l. 3. §. 4. de bon. poss.* universitatem: *l.* 10. *§. 4. de in jus. voc.* ACTORES vel procuratores loci, seu civitatis *l. 6. C. Theod. de decurion.* sunt & ACTORES principum rerum *l. 7. l. 12. in fin. C. Theod. de desertor.* privatarum, *l. 9. C. ubi caus. fisc.* rei privatæ, *l. 2. C. Theod. de act. & proc. & cond.* dominicæ, *l. 3. C. Theod. de his qui cond. prop.* item ACTORES sive procuratores prædiorum fiscalium. *Tit. C. de conductorib. & procur. sive actor.*

Sunt porro ACTORES, qui a tutoribus curatoribusve litium caussa decreto prætoris constituuntur, *§. ult. Inst. de cur. l.* 30. *§. pen.*

§. *pen.* *D. de negot. gest.* *l.* 24. *de adm. & peric. tut.* Eos ab agendo dictos, probabilius est, quam, ut Theophil. tradit, quod apud acta constituantur.

Actores seditionis & tumultus ait, pro auctores, Paul. *l.* 38. §. 2. *D. de poen.* Dux & actor rerum illarum. Cic. *pro Sestio.* 38.

ACTUARIUS, est qui acta, actionesque calamo præpropero describit, & descripta recitat. Sen. *Epist.* 33. Vox actuarii vice fungitur. Partem officii illius attingit Suet. *in Jul. Cæs. c.* 55. Hi initio plerumque servi publici, quales memorantur *l.* 18. *D. de adopt.* & *l.* 2. *rem pupil. salv. fore.* Sed postea servos huic muneri adhiberi vetuerunt Arcad. & Honor. Impp. *l.* 3. *C. de tabular. scrib. logogr.* Alii sunt ACTUARII, quorum mentio fit l. 5. *l.* 16. *pr.* & §. 1. *C. de erogat. milit. annon.* *l.* 9. *C. de numerar. & actuar.* Ex quibus locis patet, proprie dictos esse ACTUARIOS, qui annonam a susceptoribus acceperint, dato pittacio, in quo continebatur, quantum accepissent, eamque postea erogaverint militibus. Unde tot erant actuarii, quot numeri militares, d. *l.* 5.

Actuarii limites dicuntur apud Hygin. *lib.* 1. *de limit. const.* nec non ACTUARII pali, suo quisque numero inscripti, inter centenos vicenos pedes defixi. Vide sequ. voc. ACTUS.

Actuariæ naves quæ non ad belli usum sed voluptatis causa sunt paratæ *l.* 2. *D. de captiv. & postl.* de quibus ex instituto egit Baysius *de re navali.*

ACTUS quidem generale est verbum, sive verbis, sive re quid agatur: ut in stipulatione, vel numeratione, *l.* 19. *D. de V. S.* testamentifactione, *l.* 31. §. *ult.* *D. qui testam. fac.* ACTUS legitimi *in l.* 77. *de R. J.* ut emancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, servi optio, datio tutoris. *Actus* ex lege habitus, i. e. secundum præscriptum legis peractus, *l.* 12. *D. de adpell.* sed ACTUS a verbis separatur in *l.* 5. *D. ratam rem hab.* ubi, non tantum verbis, sed etiam actu, ratum haberi traditur.

Actus pro administratione, veluti procuratoris *l.* 3. *pr. D. ratam rem haberi.* ACTUS publici *l.* 1. *C. in quib. caus. tut.* vel cur. Hinc phrases, ACTUM administrare *l.* 1. §. 7. *D. Si is qui testam.* agere *l.* 41. §. 13. *de fideic. libert.* gerere *l.* 99. *fin. de V. S.* IN ACTU esse *l.* 5. §. 3. *de jur. immun.* habere servum *l.* 12. *de liber. legat.* ACTUS rationem reddere, *d. l.* 41. AB ACTU removeri, *l.* 51. *De solut.*

Actus servitus prædii rustici, quam ICti definiunt jus eundi agendi jumentum vel vehiculum, *l.* 1. *D. de serv. præd. rust. pr. J. de servit. l.* 1. *de adim. legat.* Ab itinere autem eo differt, quod iter est, quo quis pedes vel eques commeare potest. ACTUS vero non modo jus eundi, sed & agendi vel jumentum vel vehiculum *d. l.* 1. quod de trusatili manualique vehiculo, quod propelli adducique solet, non autem de vehundo vel curru juncto jumentis trahendo, quod in *via* vel *vehundi* jure præter actum continetur, intelligendum esse ostendit Bynkershoeck *Observ. IV. c.* 7. Quapropter cum viæ latitudo ex XII. Tabb. esset octo pedum in porrecto, *l.* 8. *D. de serv. præd. rust.* ACTUS *finis minimus constitutus in latitudinem pedes quatuor* juxta Varronem *lib.* 4. quo cum convenit Paulus apud Fest. in v. ACTUS, quem definit, iter inter vicinos quatuor pedum latum, & Isidor. *orig.* 18. *c. ult.* qui viam ait capere duos ACTUS

tametsi deinceps, non amplius, ut itineris & viæ, latitudo actus manserit certa lege eadem, sed arbitrio, vel conventione & pacto fuerit definita, *l.* 13. §. 2. *D. de servit, prædior. rust.* ita ut adhuc ACTUS diceretur, etiam si, propter loci angustiam, jumentum duntaxat duci posset, nec vehiculi agendi jus esset.

Actus etiam est spatium in agris, quem trifariam dividi Bœth. *lib.* 2. *geom.* auctor est, in MINIMUM, in QUADRATUM, in DUPLICATUM. ACTUS minimus quatuor tantum pedibus in latitudine, & centum viginti in longitudine protenditur; cui consentit Varro *c. l.* a quo aberrat Isidor. *orig.* 15. *c.* 15. eandem tamen divisionem faciens. Quadratus ACTUS omni latere centum viginti pedibus concluditur. Varro, *de re rust.* 10. & Plin. *Hist. nat.* 18. 3. DUPLICATUS, quem Isidorus *jugerum* facere scribit, quod longitudine CCXL pedum, latitudine CXX constet; cui quidem explicationi minimè contradicit Varro, eo quod dixerit actum duodecim decuriis finiri, & *jugerum* dictum junctis duobus quadratis; siquidem ex Quinctilian. *Inst.* I. *c. ult.* constat, jugeri mensuram esse CCXL longitudinis pedes, dimidioque in latitudine patere; ut observat. Heinecc. Ab hoc ACTU, ACTUARII limites & pali de quibus supra.

ACUCULA (aliis acuncula, item acucla & acicula,) capitis, i. e. acus crinalis, *l.* 1. & 2. *C. Theod. de repud.* & ibi Jac. Gothofr.

ACULEUS. Translate aculei auctoritatis *l.* 4. §. 7. *C. de hæret.* Indignationis *l.* 1. *C. de sum. trin.* ACULEI sunt motus primi. *c.* 15. *caus.* 32. *qu.* 6.

ACUMINENSE vel cumitense monasterium, in *l.* 8. §. 6. *C. de sum. trin.* & ibi. Cujac. *observ.* & Gothofr. *in not.*

ACUS. in *l.* 25. §. 10. *D. de aur. arg. legat.* quo crinium compago retinetur Isid. *Etym.* 19. 30. crinibus distinguendis, Tertul. *de pœnit.* 11. Figat acus tortas, sustineatque comas. Martial. *Epigr.* 14. 24. v. Corn. van Bynkerh. *observ.* 5. 7.

AD. præp. terminum ad quem ratione temporis sæpe indicat, *l.* 29. §. 7. *D. ad leg. jul. de adult.* sic ad diem constituitur obligatio, veluti; usque ad Calendas dare spondas? *l.* 44. *D. de O & A.* Ad diem aliquid dari dicitur, *l.* 34. *D. de hered. inst.* promitti *l.* 77. *D. de V. O.* AD DIEM, pro, die Constituta, *l.* 5. *D. de peric. & com. rei vend.* ubi, *ad diem* tollere vinum. Eodem sensu AD tempus *in l.* 4. §. *ult. D. de precar.* & alibi passim. AD conditionem: i. e. donec existat conditio. *l.* 4. *D. de servit.*

Aliquando est terminus ad quem ratione loci, vel personæ. e. g. aditum AD se præstat *l.* 19. *D. de in jus voc.* AD littus maris accedere *l.* 4. *pr. D. de D. R.*

AD pro apud: e. g. ad aliquem testari vel protestari, *l.* 7. *v. ut facilior. D. de incend. ruin.*

AD pro adversus vel contra. Ut: appellationem AD aliquem facere, i. e. adversus quem adpellare. *l.* 1. *D. an per al. caus. adpell.* ita Gell. *lib.* 18. *c.* 4. AD sophistas utebatur eo.

AD pro penes, e. g. remaneat AD heredes, *l.* 41. §. 10. *D. de leg.* 3.

AD pro post. Julianus *l.* 18. §. *ult. D. de manum. testam.* Ubi: ad annum liber esto, ita accipi potest: post annum, quam morier, liber esto.

AD pro præter. *c.* 6. §. *adhæc. X. de elect.* ubi: *adhæc* pro præter hæc: ita *Hor.* 1. *epist.* 19. ad hæc

hæc ego naribus uti formido.

AD pro circa, ut. *c, adhæc.* 4. *X. de religios. dom.* Aliquando adverbialiter & continuative ponitur ADHÆC. ut in *l.* 1. §. 1. *C. de ann. except.*

AD pro prope, vel juxta. AD parietem communem, *l.* 13. *pr. D. de serv. præd. rust.*

AD idem quod pro. *l.* 3. *D. de vacat. & excus. mun.* & in pr: Decretal. ubi, AD communem utilitatem.

AD pro ob vel propter, *l.* 45. *D. de negot. gest.* ubi: AD honores, pro propter honores & *l. un. C. de superind.* ubi: ad solas præfecturæ litteras, pro, ob solas. AD præsens, pro inpræsentiarum *c.* 6. *caus.* 2. *qu.* 2.

AD pro secundum. Unde ad instar, *l.* 4. *C. unde vi.* pro quo AD *similitudinem* reperimus *in l.* 35. §. 8. *D. ex quib. caus. maj.* 25. *an.*

AD pro *in.* Ut, AD irritum revocare, i. e. in irritum, *l.* 7. *C. de restit. milit.* AD utilitates, pro in utilitates, *l.* 16. *C. de præd. & al. reb. min.* Et Suet. *Domit. c.* 7. ad summam ubertatem vini edixit, i. e. in summa vini ubertate.

AD manus esse dicunt, quasi apud manus vel in manibus, ut facile promi possit, *l.* 19. §. 5. *D. ad SC. Vellei.* AD, porro in descriptione officiorum adhibetur. Ut, AD Cyathos, pro pincerna. Suet. *Jul.* 48. Et apud Catul. *Epigr.* 10. AD lecticam homines, sunt lecticarii.

AD in jure nostro auctorem, quem alius notis, sive redarguit sive illustravit, denotat: ac proinde his verbis: AD Plautium, AD Massurium Sabinum, notæ, ad eos juris auctores scriptæ, significantur. *pr. Inst. de hered. inst.* Servii autem Sulpicii AD Quint. Scævolam notas reprehensa Scævolæ capita vocat Gell. 4. 2.

AB præpositio composita cum dictionibus a consonante incipientibus, mutat D in consonantem eam, quæ mox sequitur. In Pandectis tamen Florentinis semper reperiuntur præpositiones integræ: quod & antiquos observasse, ex numismatis & monimentis litterarum marmoribus incisis, etiam hodie videmus. Itaque in codicibus illis archetypis legitur adcresco, adfero &c. non accresco, affero.

ADÆRARE, *l.* 19. *C. de erog. mil. an.* ubi; sed etsi milites ADÆRARI sibi velint annonas, i. e. ad æris pretium redigi, facta specierum æstimatione. Ita in *l.* 15. *eod.* Hinc ADÆRATA in *l. un. C. de collat. don.* & ADÆRATIO, æstimatio specierum in ære. *l.* 13. *C. de erog. mil. an. l.* 4. *C. de mil. vest.*

ADAM novissimus, interpretatur Christus. Clement. *un. de summ. Trin.* ex Paul. *Rom.* 5.

ADAMAS, inter merces ex solo barbarico, unde vectigalia solvuntur *l.* 16. §. 7. *D. de publican.* De eo plura Plin. *hist. nat.* 12. 19.

ADAMIANI vocati quod Adæ imitentur nuditatem. Unde & nudi orant, & nudi inter se mares fœminæque conveniunt. *c.* 29. §. 13. *causs.* 24. *qu.* 3.

ADCRESCERE dicitur alicui res, cum ei qui jam partem habet, accedit, atque adjungitur, sic ADCRESCERE dicuntur bona in *l.* 42. §. 1. *D. de bon. libert.* dominium *l.* 35. *ad leg. Aquil.* pars legato, *l.* 2. *quod legat.* portio hereditatis, *l.* 43. *ad SC. Trebell.* usus fructus, *Tit. D. de usufr. adcresc.* Hinc. JUS ADCRESCENDI quo portio deficiens alteri qui partem agnovit, vel usus fructus personæ conjunctæ adquiritur. *d. tit.* & *l.* 3. §. *ult. D. de bonor. poss.* ADCRESCIT etiam per alluvionem, *l.* 1. *C. de alluv. & palud.*

AD-

ADDICERE rem alicui, significat eam illius juris facere vel ipsi tradere, sic addicere dicitur venditor emtori, *l.* 8. *l.* 7. §. 6. *D. pro emt. l.* 22. §. 4. *mandati.*

Addicere in diem est rem penes emptorem collocare, hac lege, nisi quis intra certum diem meliorem conditionem attulerit *l.* 1. *D. de in diem add.* Et fundus ita venditus, IN DIEM ADDICI *l.* 2. *eod.* & ADDICTUS dicitur *in l.* 9. *D. de aqua. l.* 41. *de R. V. l.* 11. §. 10. *quod vi aut clam.* Lex quoque ipsa venditionis in DIEM ADDICTIO dicitur *Tit. D. de in diem add. l.* 2. §. 4. *pro empt. l. ult. de jure fisci.* Quomodo ea concipi solita sit, cernitur *in l.* 1. *de in diem addict. l.* 3. *D. quib. mod. pign.* Ipsa autem vel ita fit, ut contractus, aliquo meliorem conditionem adferente, rescindatur, seu recedatur ab emptione, ut ait *l.* 4. *pr. de R. V.* seu discedatur, ut est *in l.* 2. *de in d. add.* quam DD conditionem resolutivam, vocant: vel ea lege, ut nemine plus offerente, emptio venditio perficiatur. *d. l.* 2. quæ suspensiva conditio adpellatur a prudentibus nostris.

Addici bona libertatum servandorum caussa dicuntur *in tit. Inst. de eo cui lib. caus. l.* 2. *l.* 4. §. 2. *D. de fideic. lib.* §. *ult. Inst. per quas pers. cuiq. adquir.* quod sic intelligendum est, ut cui heres non exstat, ejus bona cuivis, qui se æs alienum soluturum caveat, libertatum servandarum caussa attribuantur, quæ alias cum ipsis servis etiam quibus testamento libertas esset data, venire oportet. ADDICERE porro est adjudicare *l.* 15. §. 6. *D.* ubi: ADDICTUM pignus. Ita ADDICERE litem *in* 12. *Tab.* ubi, post meridiem præsenti litem ADDICITO, apud Gell. *lib.* 7. *c.* 2. ADDICI quoque dicebantur qui, quod judicatum facere non possent, nexi in servitutem creditorum veniebant; cujus rei exemplum perhibet Valer. Max. 6. 1. & Cic. *pro Flacco*, ubi: iste cum judicatum non faceret, addictus Hermippo & ab hoc ductus est.

Addici etiam aliquis dicitur alienæ potestati & quidem patriæ, in *l.* 3. §. 4. *D. de lib. exhib.*

Addicere est damnare; ita ADDICERE pœnæ aut servituti Fest. ADDICERE supplicio *l.* 24. *C. de appell.* metallo, *l.* 2. *C. de sepulcr. viol.* morti, Cic. *off.* 3. 10.

Addici denique dicebatur judex arbiterve qui ex formula prætoris dabatur, *l.* 39. *l.* 46. *l.* 80. *D. de judic.* Et ita, ADDICTUS *judex* actioni arbitrariæ, *l.* 4. *de eo quod cert. loc.* familiæ ercifcundæ judicio arbiter *l.* 30. *fam. ercisc.* de hereditate dividunda *l.* 59. §. *ult. ad SC. Trebel.* sic, ADDICTUS pro additus legendum *in l.* 7. *&* 16. *C. famil. ercisc. &* §. 1. *J. de off. jud.* Et hoc quidem ita est, ubi de judice vel arbitro a prætore dato sermo fit, non autem de arbitro ex compromisso, qui, non ADDICI, verum eligi, & sumi adirique dicitur, ut post Cujacium observat Heinec.

Denique in augurali scientia ADDIXISSE dicuntur aves, cujus oppositum vide supra ABDICERE.

ADDITAMENTUM ædium *in l.* 91. §. 5. *D. de legat.* 3. navis *in l.* 242. *pr. de V. S.* usurarum, i. e. incrementum. *l.* 70. §. 1. *de legat.* 2. *l.* 23. *C. de usur.* dotis *l.* 26. §. 2. *D. de pact. dot.* ubi: portio DOTIS ADDITAMENTI causa data.

ADDUCERE ad effectum. *l.* 8. *C. de execut. rei jud.* Res in

crimen

crimen ADDUCTA est, i. e. in criminationem venit.

Adduci pro moveri, *l.* 10. §. *fin. D. de fideic. libert.* Sed ADDUCERE pro manus injicere *in l. 7. qui sine manum. ad lib.* non legitur, verum *abducere.*

ADEMPTIO. vide ADIMERE.

ADESSE est advocationem præbere *in l. 6. D. de postul.* & alibi passim. Et Ovid. *art. amat.* 3. 351. ubi: jus qui profitebitur ADSIT. Cui contrarium est *abesse*, i. e. denegare patrocinium. Cic. *pro Sylla.* 3. ADESSE quis suæ quoque caussæ dicitur, *l. 69. D. de procur. l. 29. pr. de inoff. test.*

ADFATUS, vide AFFATUS.

ADFECTARE sensu minus laudabili sumitur *in l. 2. §. ult. D. si quis caut. l. 5. pr. D. ex quib. caus. maj.* Sic ADFECTARE nuptias apud Paul. *rec. sent.* 2. 19. 9. ADFECTARE per ancillam ad dominam, *eod.* 2. 26. 16. Et ita Terent. *Heaut.* 2. 3. 60. ad dominas qui adfectant vias. ADFECTARE gloriam, in *l.* 11. §. 5. *D. de poen.* & tutelam §. 5. *J. de excus. l.* 18. §. *ult. D. ad leg. Corn. de fals.* In sensu meliori dicuntur Icti veram non simulatam ADFECTARE philosophiam in *l.* 1. §. 1. *D. de Just. & jur.* Munditiem non adfluentiam ADFECTARE Corn. Nep. *in Attico. c.* 20.

ADFECTIO & ADFECTUS vide affectio.

ADFILIATIO pro adoptione apud Papiam & Gloss. Isidori, ADFILIATUS: Caii *Inst.* 1. 4. 1. ubi: quod etiam de adoptivis, hoc est, ADFILIATIS, jussum est observari, sed hoc est glossema Aniani, qui & alibi barbaro hoc vocabulo utitur in interpretamento *l. 2. C. Theod. de legit. hered.* ut observat Heineccius, post *Cujac. obs.* 7. 15.

ADFINES dicuntur qui proximos agros possident, *in l.* 12. *D. fin. reg.* ubi demonstratio ADFINIUM novos fines inter fundos constituere debere dicitur. Et hic ADFINES possessores commodius ac terminos seu fines intelligi merito sentit Heineccius, quanquam ADFINES quoque confines agri dicantur, ceu alias recte observavit Cujacius *in Paull. lib. 3. resp. Tom. 6. op. p.* 519. Et priori illo sensu ait Sallust. *in Jugurt.* 41. Ut quisque potentiori ADFINIS erat, sedibus pellebatur.

Adfines etiam sunt viro uxoris cognati, & uxori cognati viri, dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diversæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit, *l.* 4. §. 3. *D. de grad. & adfin.* ADFINIUM specialia nomina vide sis in *l.* 1. §. *ult. D. de postul. l.* 17. *C. de nupt.* §. 6. *J. eod.* ADFINITATIS autem contrahendæ caussa fit ex nuptiis, quamquam & sponsalibus contrahatur. *l.* 8. *D. de condict. causs. dat.* Quin & ex servilibus cognationibus contingit *l.* 14. §. 3. *in fin. de ritu nupt.* Sed & conjuges inter adfines esse dicuntur ex Ictorum sententia *l.* 5. *C. de her. inst.* & Paul. *rec. sent. V.* 12. 2. ubi ei etiam, veluti indigno auferri hereditatem dicitur, qui ADFINEM, vel cognatum, cui ipse ab intestato successurus erat, testamentum facere prohibuit &c. Neque heic est quod legatur adgnatum pro ADFINEM, ceu visum est Schultingio *in Jurispr. vet. Antej. p.* 477. Sed potius conjuges intelligendos esse, qui ex edicto *unde vir & uxor.* ad successionem vocati sunt, ostendit. Corn. van Bynkersh. *Observ.* 5. 6. Immo

&

& ſponſus ſponſaque adfines ſunt. *l.* 8. *D. de cond. cauſ. dat. l.* 38. §. 1. *de uſur.* ADFINITATE cui junctum eſſe, *l.* 22. *D. de procur.* ADFINITATES *l.* 3. §. 1. *de poſtul.* ADFINITAS ſoluto matrimonio non manet *l.* 8. *D. de condict. cauſ. dat. l.* 3. §. 1. *de poſtul.* & divortia ſunt adfinitatum diſcidia, ait Cic. *pro Cluent.* 67. quod ex inſtituto probavit Heinecc. *in Comm. ad leg. Jul. & Pap.* 2. 17. 2. ubi ex ea veterum ſententia interpretatus eſt *l.* 2. *C. Theod. de inceſt. nupt. & d. l.* 3. §. 1. *de poſtul.*: quanquam ADFINITATIS etiam extinctæ veneratione a quarundam nuptis abſtinendum ſit, §. 6. *Inſt. de nupt.* ubi verba notanda: ſi fuerit nurus, aut privigna tua, & §. 7. ubi: quod & ipſum diſſoluta demum adfinitate procedit. Et quamvis ſecundum leges adfinitas proprie ex copula legitima contingat, tamen illegitima copula extra conjugium itidem quamdam veluti adfinitatem cum ſtuprata, & hujus cum illius conſanguineis, atque impedimentum matrimonii inducit, *c.* 6. & 10. *X. de eo qui cognov.* Quot ſunt autem genera adfinitatis, & qualiter ipſa inſurgunt: item uſque ad quem gradum in ſingulis generis prohibeatur matrimonium, vide Hoſtiens. in *Summa*, *dicto tit.*

ADFINITUS, A, UM. Hæc conſtitutio *adfinitum modum* (uſurarum) excedit, ait *l.* 17. *pr. D. de uſur.* Idem ergo ADFINITUM, ſi Florentinam lectionem ſervemus, ac DEFINITUM. Cujac. *obſerv.* 19. 8. hic legit ADFINITUM, idque interpretatur *ad ſummum* rectius alibi, puta *ad African. l.* 64. *de V. O. ad definitum modum.* Quod & Corn. Van. Bynkersh. *obſerv.* 6. 19. probat, ut & Heinecc. hoc verbo.

ADFIRMARE quid dicitur actor, *l.* 3. §. 12. *D. ad exhib.* venditor de mancipio quod venum habet, *l.* 18. *pr. de ædilit. edict.* Credere adfirmationi. *l.* 5. §. 6. *D. de re milit.*

ADFIRMATORES, qui idoneos eſſe tutores, in jure adfirmant, fidejuſſorum vicem ſuſtinere ait *l.* 4. *fin. D. de fidej. tut.* His ſimiles ſunt quos vulgo certificatores vocamus. Mandator quoque velut ADFIRMATOR eſſe dicitur. *l.* 13. *de minor.*

ADFIXA dicuntur Paull. *l.* 18. §. *ult.* & Pomp. *l.* 21. *D. de fundo inſtruct. vel inſtrum. leg.* Ulp. *l.* 17. *pr. de act. emt.* quæcunque ædibus infixa inædificataque ſunt vel illigata: qualia eſſe videntur quæ aliorſum ſine damno rei adfixæ vel ejus cui adfixa eſt adplicari nequeunt.

ADGNASCI eſt adgnatum fieri, *l.* 10. *l.* 23. *D. de adopt.* ADGNASCI, tamen plerumque dicitur de eo qui adgnaſcendo fit ſuus heres, *d. l.* 10. & Ulp. 23. 3. ait, Adgnaſcitur ſuus heres, aut ADGNASCENDO, aut adoptando, aut in manum conveniendo, aut in locum ſui heredis ſuccedendo, vel ut nepos, mortuo filio, vel emancipato. Ex quo apparet adgnaſci ſpecialiſſimo quoque ſenſu dici de liberis qui naſcuntur ſui heredes. Et ita ADGNASCI dicuntur ſui heredes patri *l.* 3. §. *ult. D. de agnoſc. & al. lib. l.* 2. §. 11. *ad SC. Tertul.* Et ſic quidem factum ante teſtamentum ADGNASCENDO rumpunt. Cic. *de orat. l.* 57. ait, numquis ex teſtamento, quod paterfamilias ante fecit, quam ei filius natus eſt, hereditatem petit? Nemo. Quia conſtat ADGNASCENDO rumpi teſtamentum. Nec ii tantum qui vivo patre eduntur, ſed & qui poſt mortem ejus eduntur, ADGNASCI dicuntur, *l.* 3. *pr. l.* 6.

l. 6. pr. l. 13. *D. de injust. rupt. irrit. l.* 33. §. 1. *de testam. mil.* Ex dicta autem *l. 6.* cernitur: aliud esse, si quis succedendo in locum sui heredis suus heres ipse fit, ac ita ADGNASCITUR de quo ait Ulp. citato loco, quod QUASI ADGNASCI dicitur, *in l.* 13. *D. de injust. rupt. irr.* aliud, si quis remoto suo herede, fit quidem proximus heres, succeditque ab intestato nec tamen ut suus: quod evenit nepoti cujus pater ab avo exheredatus herede extraneo instituto sub conditione, qua pendente, post mortem avi pater moritur, deinde nepos ante conceptus nascitur: huic, omittente extraneo, defertur hereditas non tanquam suo, sed ut proximo ab intestato venienti. Plane si & ipse in potestate avi fuisset, tunc ut *suus* succederet, quo enim alio jure heres esset, cum sine dubio non sit ADGNATUS avo. *l.* 7. *si tab. testam. nullæ ext.*

Ab ADGNASCI est ADGNATIO & quidem filii, *l.* 1. *C. de ord. jud.* posthumi vel posthumæ *l.* 22. *D. de lib. & posthum. l.* 24. §. 11. *de fideic. libert.* sui heredis, *l.* 43. *pr. de vulg. & pup. subst.* & QUASI ADGNATIO, *d. l.* 13. *de injust. rupt. irr.*

ADGNATI auctore Caio *l.* 7. *D. de legit. tut.* sunt qui per virilis sexus personas cognatione juncti sunt, *quasi a patre cognati*, veluti frater eodem patre natus, fratris filius, neposve ex eo, &c. sed ab *agnascendo* magis dici volunt Menag. *Amœn. jur.* 39. & Heinecc. quibus minus placet etymologia Caii cujus in Inst. *libro* 2. *tit.* 3. §. 3. paulo aliis verbis ADGNATI definiuntur, quod sint per virilem sexum defuncto propinquitate conjuncti. Quales esse ibidem ait consanguineos fratres, sive ex eadem matre, sive ex diversis genitos, item patruum, i. e. fratrem patris, & fratres patrueles, i. e. de singulis germanis natos. Inter feminas vero solam sororem consanguineam ADGNATAM, & germano suo defuncto ab intestato ei adgnationis jure succedere. Reliquas vero feminas, hoc est amitam, patris sororem; vel fratris sororem, masculis propinquis adgnationis jure non succedere. At in collatione legum Mosaic. & Rom. *tit.* 15. §. 2. ex Caii Inst. *lib.* 3. hæc verba referuntur: Vocantur autem ADGNATI, qui legitima cognatione juncti sunt. Legitima autem cognatio hæc est, quæ per virilis sexus personas conjungitur. Ita qui eodem patre nati sunt, fratres ADGNATI sibi sunt, qui etiam consanguinei vocantur, nec requiritur, an matrem eandem habuerint. Item patruus fratris filio, & invicem is illi, ADGNATUS est. Eodem numero sunt fratres patrueles, inter se, id est, qui ex duobus fratribus progenerati sunt: quos plerique etiam consobrinos vocant &c. Illam vero Caii definitionem, non has posteriores, Justinianus in suas Institutiones transcripsit sub titulo *de legit. agn. tut.* ADGNATORUM utique nomen ex XII. Tab. manasse, Paullus indicat *in l. ult.* §. 2. *D. de grad. & adfin.* qui ibidem: ADGNATOS esse ait per patrem cognatos ex eadem familia. Qui autem per feminas tantum, conjungantur, cognatos nominari: additque, inter ADGNATOS & cognatos hoc interesse quod inter genus & speciem. Nam qui ADGNATUS sit, & cognatum esse: non utique autem, qui cognatus sit, & ADGNATUM esse. Alterum enim civile, alterum naturale nomen esse. Idem *lib.* 4. *sent. tit.* 8. §. 14. eandem adgnatorum & cognatorum differentiam tradit ut & Modesti-

destinus *in l.* 5. *pr. D. unde legit.* Ulpianus *lib. regul. tit.* 26. §. 1. ADGNATOS interpretatur cognatos virilis sexus, per mares descendentes ejusdem familiæ; quam ipse tuetur definitionem paulo aliis verbis *tit.* 11. §. 4. & utrobique addit, *ejusdem familiæ*, ut excluderet emancipatos, qui tametsi sint à patre cognati, virilis sexus, & per virilem sexum descendentes, tamen inter ADGNATOS non censentur, quia non sunt amplius in familia, *l.* 195. §. 2. *D. de V. S.* ADGNATI esse desinunt familia mutata *l.* 3. *pr. D. de capit. minut.* Non autem nativitate solum fiebant ADGNATI: Nam & qui adoptabatur iisdem fiebat ADGNATUS, quibus pater ejus adoptivus fuit, & legitimam eorum hereditatem habebat, vel ipsi ejus; *l.* 2. §. 3. *D. de suis & legit.* Nativitate ADGNATI sunt duobus modis, uno, qui vivo patrifamilias conjunguntur: altero, qui patre mortuo nati sunt, quos appellant communi nomine posthumos suos. Filius, qui vivo patre natus est, AGNATUS dici non potest, cum AGNATI ex latere domum duntaxat attingant, *l.* 7. *Unde liberi.* ideoque gnatus vel filius dicebatur non ADGNATUS. At posthumus suus, filius dici non potest, nullus enim est sine patre, ut nec pater sine filio. Quia tamen patrefamilias mortuo; ejus familia omnino non extinguitur, ideo qui filius esse non poterat, ADGNATUS efficitur, *d. l.* 3. *de injust. rupt. irr.* & patri, hoc est paternæ familiæ, adgnasci dicitur. Illud igitur quæsitum est, an hic AGNATUS, appellari proximus, & cum suis heredibus numerari possit? Et posse quidem respondit Pompon. his verbis: *filius patri* ADGNATUS *proximus est* l. 12. *de suis & legit.* Recentiores quidam, cum hæc non considerarent, addere huic Pomponii responso, negationem contra omnium exemplarium fidem, non dubitarunt. Non rectè; vult enim Pompon. filium patri agnatum, hoc est, post patris mortem natum, testamentum rumpere; & heredem patris proximum esse. Nec alio sensu proximiores ex agnatis suis dicuntur, *l.* 10. *D. de grad. & adfin.* sui heredes adgnascuntur. *l.* 3. §. *fin. de liberis agnosc.* si quidem ex ADGNATIS omnibus nulli sunt iis adgnatis proximiores, qui patri adgnasci dicuntur, h. e. posthumis suis. Nec est quod quis objiciat, quam ut liberi repudient bonorum possessionem sui heredes, eandem illos quasi legitimos habere incipere, & consequenter rectè inter ADGNATOS, etiam suos heredes posse numerari, idque Ulpianum sibi voluisse *l.* 2. *pr. unde legitimi.* Illius enim responsi sententia est, liberos duplici jure ad parentum intestatorum hereditates admitti, nimirum vel suo & legitimo jure simul, vel legitimo solo. Proinde si a suo jure recesserint, quod fieri repudiando solet, superest illis jus legitimum: quo jure præferri rursus ceteris legitimis, hoc est, ADGNATIS, in repudiata successione consueverunt, non suo quidem, hoc est, proprio, sive innato jure, sed jure legitimo, *l. ult. pr. de bon. damn.* Liberi igitur, sui heredes sunt, & legitimi simul, non ADGNATI: ADGNATI autem legitimi sunt, non sui, iis exceptis, qui patri adgnasci dicuntur; sui enim aut nascuntur aut adgnascuntur. Hactenus Kahl voce ADGNATI; Et stare quidem possunt quod ipse voce AGNATI ex Vulteio addit, quod AGNATI quoad successionem, sunt vel sui vel adgnati, vel adgnati tantum

tum, si per suos ADGNATOS adhuc intelligit posthumos ut supra, a quo tamen eo recedere videtur quod subjicit, sui & ADGNATI sunt adgnati descendentes, i. e. qui defuncto sunt in linea descendente *atque olim in ipsius potestate*, & quidem gradu proximo. Ita nemo suus heres, pergit ille, quin sit adgnatus: quod quidem a sententia dictæ *l. 7. D. unde liberi* abludit, ut & ab eo quod ipse superius posuit. Ut autem vir doctus sibi constaret, dicere potuisset: ADGNATI alii sui heredes, veluti posthumi qui sui adgnoscuntur, de quibus supra. Alii nec sui, & qui adgnati tantum sunt, veluti a latere juncti. At qui olim in potestate defuncti fuerunt, hi quatenus nemo eos in successione prævenerit, ut *d. l. 7.* ait, sui quidem heredes, non ADGNATI sunt. Quoad ADGNATOS transversos seu collaterales; eorum ordo per legem Voconiam cœpit esse duplex, ita ut alii essent consanguinei, alii AGNATI tantum; & ut, cum olim post suos vocarentur ad successionem agnati, post dictam legem vocarentur post suos agnati illi, quorum hæc erat qualitas, ut dicerentur consanguinei, atque si hi non essent, tum demum vocarentur agnati ceteri, quisque tamen suo ordine *l. 1. & 2. D. de suis & legit.* Hinc consanguinitas, dicitur esse species adgnationis *in §. 4. Inst. de success. cogn.* Omnes consanguinei ex lege Voconia sunt ADGNATI; non etiam omnes ADGNATI sunt consanguinei. Hodie ADGNATORUM & cognatorum differentia sublata est, *Auth. post fratres C. de legit. hered.*

Adgnati, quando de furiosis agitur, curatorum loco ponuntur, *l. 12. D. de curat. fur. l. 2. C. eod.* unde adagium quod in homines stultos dicitur *ad adgnatos & gentiles.*

Adgnata etiam gregis vel armenti dicuntur, quæ ex pecoribus nascuntur & gregi accedunt, *l. 68. §. 2. D. de usufr.* Eodemque sensu ADGNATA ex mancipiis, *l. 41. §. 10. de legat. 3.* ADGNATUS fœtus vel partus *l. 1. §. 11. si is qui testam. lib.*

ADGNOSCERE præter vulgarem significationem ponitur pro sustinere, subire, suscipere. sic ADGNOSCERE æs alienum, *l. 35. §. 1. D. de hered. inst.* cibaria, *l. 11. §. 1. ad exhib.* damnum, *l. 54. pr. loc. cond.* impensas apud Paull. *rec. sent. 5. 10. 12.* munus vel munera, seu iis fungi, *l. 3. §. 6. l. 9. de munerib.* officium, *l. ult. §. ult. ad municip.* onus æris alieni, *l. 35. §. 1. de hered. inst.* onus hereditatis *l. 88. §. 2. de legat. 2.* onus alimentorum *l. 15. pr. de alim. & cib. leg.* periculum *l. 13. ad municip.* pensitationes publicas, *l. ult. C. sine censu & reliqu.* pœnam *l. 55. D. pro socio* sumptum litis, *l. 5. §. 12. commodati.* tributa, *l. 1. C. sine censu & reliqu.* & tributiones *l. ult. §. 23. D. de muner. & hon.* usuras, *l. 7. §. 12. de admin. & per. tut.* vectigal publicum *l. 2. §. 16. de hered. vel act. vend.* ADGNOSCERE pro admittere, adire, amplecti. Sic. ADGNOSCERE bona *l. 6. §. 3. D. ad SC. Trebell.* hereditatem, *l. 18. solut. matrim.* partes institutionum, *l. 41. §. 4. de vulg. & pup. subst.* portionem sibi datam *l. 10. §. 3. de bon. poss. contra tab.* successionem, *l. 88. de aquir. vel omit. hered.* Denique ADGNOSCERE & repudiare adversantur, *l. 2. eod.*

Adgnoscere pro accipere; sic ADGNOSCERE legatum *l. 12. de inoff. test.* partem ejus rei quæ legata est, apud Paull.

rec. sent. 3. 6. 12. quod sibi relictum est, *l.* 92. *de condit. & demonstr.* bonorum possessionem *l.* 3. §. 15. *de carbon. edict. l.* 1. §. 2. *de bon. poss. sec. tab.*

Adgnoscere pro probare vel comprobare aut sequi. Sic ADGNOSCERE judicium defuncti. *l.* 8. §. 10. *l.* 23. §. 1. *l.* 32. §. 1. *D. de inoff. test.* voluntatem, *l.* 45. *de fideic. libert.* sic ADGNOSCERE tutelam filio delatam pater videtur, sive gessit, sive gerenti filio consensit, sive omnino tutelam attigit, non etiam si monuit solum, *l.* 7. *de tut.*

Adgnoscere porro pro fateri, vel recognoscere, item adquiescere in qua re. Sic ADGNOSCERE bonam fidem, *l.* 9. §. 6. *de admin. & per. tut.* fidem cautionis, *l.* 4. *C. de non numerat. pec.* debitum, *l.* 46. *pr. de admin. & per. tut.* filium, *l.* 6. *de his qui sui* fugitivum servum, *l.* 1. §. 8. *de fugitiv.* honorem, *l.* 5. §. *ult. de jure immun.* instrumentum *l.* 11. *De except.* liberos, *Rubr. de agnosc. & alend. lib.* Sueton. *Aug.* 65. Dicuntur porro ADGNOSCI nepotes. *l.* 5. *C. de nupt.* noxus servus *l.* 3. §. 7. *D. ad exhib.* partus, *l.* 1. §. 4. *de agnosc. & alend. lib.* pietas, *l.* 3. *C. de patr. pot.* sententia *l.* 10. §. *ult. D. quand. appel.* signa, l. 17. testam. *quemadm. aper.* socius, *l.* 63. §. 4. 8. *pro socio.*

Adgnoscere tandem pro cognoscere, vel intelligere. Sic, AGNITA fraude, *l.* 32. §. *D. de admin. & per. tut.*

ADGREDI provocare, invadere, *l.* 1. §. 11. *D. Si quadr. paup.* cum ferro, *l.* 28. §. 10. *de pœn.* adgredi Collegam *l.* 1. §. 9. *de magistr. conven.* accusationem *l.* 2. §. 1. *ad L. jul. de adult.*

ADGRESSOR qui alterum invadit, *l.* 1. §. 35. *D. ad SC. Silan.* ADGRESSORES etiam vocantur prædones & raptores, *l.* 3. §. 3. *de incend. ruin. nauf.* & Paull. *rec. sent. lib.* 5. *t.* 3. §. 4. Hinc.

ADGRESSURA latronum, *l.* 6. *C. de pign. act.* Quo verbo & Apuleius, *de asin. aur.* 7. usus est, immo & Zeno Veronens. *de resurrect.* ubi: confitetur AGGRESSURÆ tempus.

ADGRESSUS idem quod adgressura *in l.* 17. §. 7. *D. ad SC. Trebel.*

ADHÆRENTIA membro armaria *l.* 52. §. 7. *D. de legat.* 3. Quæ religiosis adhærent, *l.* 43. *de R. V.*

ADHIBERE est adjungere *in l.* 236. *D. de V. S.* ibi: quia eo nomine omne continetur, quod ADHIBITUM, ejus cui adhibitum esset, naturam mutet. *Adhibere* heredem fratri, *l.* 85. *D. de hered. inst.* adhibere fraudem verbis, *l.* 43. §. 3. *de furt.*

Adhibere pro accipere, admittere, *l. fin.* §. 4. *nautæ caup. & stab.* ibi: culpæ scilicet suæ imputaturus, qui tales ADHIBUERIT. ADHIBERE ad actum aliquem pro convocare, citareve, *in l.* 39. *D. de adopt.* ibi: ADHIBITIS etiam qui contradicerent, i. e. qui læderentur confirmatione adoptionis; quo sensu utitur sæpe Cicero.

Adhibere, reiterare interpretatus est Damasus Pont. *c.* 25. *caus.* 1. *qu.* 7. ubi: necesse est medicinam adhibere, qua infixa sanetur macula: id est, reiterari necesse est, quod legitime actum, aut collatum minime probatur. De qua medicina adhibenda etiam sermo est *in C.* 18. *caus.* 1. *qu.* 1. ita quidem Kahl. ex Prat. At ibi medicinam adhibere non est eam reiterare; sed id reiterare quod legitime actum, aut collatum nimè probatur, nempe manus impositionem.

ADHIBERI dicitur is cujus nomen stipulationi inseritur vel adjicitur, ut loquitur *l.* 98. §. 5.

D. de solut. Sic ADHIBERI qui stipulentur, *l.* 33. *solut. matrim.*

Varios porro verbi adhibere significatus in sequentibus phrasibus nota. Ut ADHIBERE aggerem vel aliam munitionem in *l.* 1. §. 7. *ne quid in flum. pub.* amicos *l.* 21. *de usur.* auctoritatem *l.* 2. *de auct. & conf. tut.* cautionem, *l.* 1. *furti adv. naut.* concubinam, *l. ult.* §. *ult. de divort.* consilium, *l.* 15. §. *ult. de manum. vind.* curam, *l.* 3. §. 4. *de off. praef. vigil.* custodes, *l.* 14. *de off. praef.* diligentiam, *l.* 11. *de peric. & comm. rei vend.* distinctionem *l.* 11. *de his quae ut indign. l.* 95. §. 5. *de solut.* dolum, *l.* 17. *solut. matrim. l.* 5. *C. de inutil. stip.* duas partes decurionum *l.* 3. *D. de decret. ab ord. fac.* fidejussores, *l.* 10. *l.* 14. §. 8. *quod met. caus. l.* 16. *ut legat. seu fideic.* fidem, *l.* 1. *pr. de quaest.* interpretationem *l.* 5. *de incend. ruin. naufr.* manum *l.* 9. *pr. quod. met. caus.* medicum, *l.* 31. §. 12. *de Aedilit. edict.* mensorem *l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. 4. *Si mens. fals. mod.* metum, *l.* 10. *l.* 14. §. 3. 5. 8. *quod met. caus.* modum & operam, *l.* 137. §. 3. *de V. O.* moram, *l.* 17. *de peric. & comm.* mulierem ad satisdandum *l.* 8. §. 1. *qui satisd. cog.* nautas, *l.* 1. §. 1. *de exercit. act. l.* 1. *furti adv. naut.* obstetrices, *l.* 1. §. 4. 5. *de ventr. insp.* patronos, *l.* 12. *de publ. jud.* poenam, *l.* 1. §. 3. *de ventr. insp.* preces, *l.* 2. §. *ult. de procur.* Paul. *rec. sent.* 5. 6. 12. quaestionem, *l.* 1. §. 5. *de quaest.* rationem, *l.* 2. §. 2. *qui pet. tut.* remedium *l.* 1. §. 13. *de nov. op. nunc. l.* 27. §. 3. *de R. V.* rescissionem, *l.* 3. §. 5. *de bon. poss. cont. tab.* testes, *l.* 14. *l.* 15. *pr. de testib.* ad testimonium *d. l.* 15. ad scribenda testamenta, *l.* 3. *l.* 5. *C. de his qui sibi adscrib.* in caussis, *l.* 1. §. 1. *D. de testib.* tormenta. *l.* 18. §. 2. *de quaest.* tutorem, *l.* 1. *pr. quod fals. tut.* verbera *l.* 16. §. 20. *de poen.* vim. *l.* 1. §. 20. *de SC. Silan.*

ADHIBITIO convivii, Cai. *Inst.* 1. 1. 2.

ADHUC huc usque. Sic ; ADHUC tutor, *l.* 16. *de tut. & ration.* cui opponitur quondam tutor.

Adhuc pro nihilominus, ut : ADHUC erit dicendum, *l.* 14. §. 2. *de alim. & cib. leg.*

Adhuc pervenire, i. e. eo, huc vel adhoc, *l.* 1. *pr. de pecul.* nisi forte legendum sit adhoc vel elisa propositione HUC. Insolitum ac fere sine exemplo esse talem hujus adverbii usum observat Hein.

ADJACENS possessio, *l.* 41. §. 6. *de legat.* 3. praedium, *l.* 1. §. 2. *de incend. ruin.* quasi juxta jacens & adhaerens.

ADJICERE & ADJECTUM. Est adjicere idem quod adjungere, addere, sic : Insulae dotali ADJECTUM horreum *l.* 78. *de V. S.* ADJECTUS heres est coheres *l.* 7. *l.* 32. *de vulg. & pup. subst.* ADJECTA filiae persona experiri, *l.* 7. *de pact.* ADJICI etiam dicitur conditio hereditati vel legato, *l.* 14. *D. de cond. inst.* possessio, *l.* 16. *de* A. R. D. tempus in testamento, *l.* 17. *de* R. J. usurae sorti, *l.* 24. *pr. de legat.* 3. ADJICERE pro adaugere. Sic ADJICERE pretium, *l.* 19. *de in d. addict.* praetio decem vel quina, *l.* 17. *eod.* Sed & ADJICERE absolute ponitur pro pluris liceri *in l.* 7. *eod.* ADJECTUM i. e. adauctum PRETIUM *l.* 19. *eod.* ADJICI porro dicitur is, cujus persona non adquirendae obligationis sed solutionis causa, stipulatione comprehenditur. Quod fit, quum quis sibi aut Titio stipulatur. Quem AD-

JECTUM obligationi, five in conftituto, five in ftipulatione, petitionem non habere conftat, l. 7. D. de pec. conft. Sed in hoc tantum ADJICITUR, ut ei utiliter folvi poffit, l. 10. l. 95. §. 5. l. 98. §. 5. de folut. l. 56. §. 2. l. ult. §. ult. de V. O. Libertus tamen operarum nomine ita jurando: *patrono aut Lucio Titio*, folvere huic non poteft, ut a patrono liberetur. l. 10. §. 1. de oper. libert. Sed fi libertatis caufa pecuniam promittat libertus egenti PATRONO, AUT TITIO; omni modò ADJECTIO Titii valet, ut huic folvi poffit, l. 12. eod.

ADJICERE pro admovere vel adigere. Sic adjectus culter, i. e. adactus, *l. 11. D. ad Leg. Aquil.* ADJICERE telum, Cæs. *de bel. gal.* 21.

ADJECTAMENTUM. ADJECTAMENTO rei quid dicitur effe quod illa carere poteft, quoque illius pars non eft, *l. 242. de V. S.* ubi artemo magis adjectamento, quam pars navis effe dicitur.

ADJECTIO quælibet adjunctio in negotiis. Hinc fine ulla ADJECTIONE *l. 7. §. ult. D. de ftipul. ferv.* ADJECTIO abfentis, *l. 126. §. 2. de V O.* alterius materiæ *l. 35. §. 2. de contrah. empt.* diei *l. 15. de damn. infect.* domicilii, *l. 11. de fenator.* Denotat in fpecie conditionem adfcriptam, *l. ult. D. de manum. teft.* Immo & omnem claufulam *l. 13. pr. de hered. inft. l. 30. §. 1. de legat. 1. l. 192. de V. S.* ADJECTIO pro additamento & incremento ad primum pretium *l. 15. l. 17. de in d. addict.* ADJECTIO prima, fecunda, tertia, *l. 11. eod.* quæ ADJECTIO *fieri* dicitur *in l. 17. & 19. eod.* facta vero *admitti* vel *recipi* dicitur, *l. 4. §. 1. l. 10. eod.* ADJECTIO dominii *in l. 3. D. de ufucap.* idem eft quod dominii ADEPTIO, apud Ulp. *fragm.* 19. 8. & Ifid. *orig.* 5, 25. ADJECTIONE familiarum cujus meminit Tacit. *Hift.* 1. 78. facultatem accipi conceffam extraneis, ut fe in familia Romanorum infererent, & adjicerent, hoc eft, ut iis qui vellent concederetur civitas Romana, dum in alicujus civis nomen gentemque tranfirent, tradit Connan. *lib. 2. c. 7.*

ADIGERE *arbitrium* pro agere ad arbitrium Cic. *pro Rofc.* ibi: Quæ cum ita fint, cur non arbitrium pro focio ADEGERIS. Etiam dicitur ADIGERE *arbitrium*, idem Cic. *de off.* 3. ibi: Itaque Calpurnius quum demolitus effet, cognoviffetque Clodium ædes poftea profcripfiffe quam effet ab Auguribus demoliri juffus, arbitrum illum adegit. ADIGERE jurejurando *l. 6. pr. D. de jure patron. l. 31. qui & a quib. manum.* quod alibi eft ADIGERE adjurandum *l. 15. De jure patron.* vel ADIGERE ad jusjurandum, *l. 5. C. de reb. cred.* vel per ellipticam locutionem adigere jusjurandum, *l. ult. pr. D. qui & a quib. man.* cujus locutionis exempla vide fis apud Liv. 43. 15. Cæs. *de bell. civ.* 1. 76. & 2. 18. ubi: Provinciam omnem in fua & Pompeii verba jusjurandum adigebat.

ΑΔΙΚΙΑ. Paull. apud Pariatorem LL. Mofaic. & Rom. tit. 2. §. 5. Generaliter dicitur injuria, omne, quod non jure fit. Specialiter alia eft, contumelia, quam Græci ἀδικίαν vocant: nam quum Prætor nofter adverfum nos pronunciaret, injuriam nos accepiffe dicimus. Unde adparet, non verum effe, quod Labeo putabat, apud Prætorem injuriam ὕβριν duntaxat fignificare. Sed hunc locum mendofum effe omnes fatentur. Nam contumelia non eft ἀδικία fed ὕβρις. Hinc pro ἀδικίαν ἀδικία refcribit Salmas. *de modo ufur.*

usur. *c.* 17. Contra textum, verborum trajectione sanare studet Herald. *Observ.* & *emend.* *c.* 46. Denique aliqua omissa, & ex *pr. Inst. de injur.* supplenda esse monet Pithoeus *in not. ad Pariat. ibid.* & Schulting. *Jurispr. vet. antejust.* *p.* 738. Sed amplectitur Heinecc. emendationem Barthii *advers.* 30. 20. qui totum illum locum ita restituit: Generaliter injuria dicitur omne, quod non jure fit. Specialiter alia est *contumelia* (id est, ex geminationis lege: *alia* & *contumelia*, *alia*) quam Græci ἀδικίαν vocant. Præcedens enim *alia* etiam sequens manifesto postulat: & sic sensus omnino plenus & perspicuus est.

Adimere, vulgata hujus verbi in jure significatio, quod est removere, tollere, privare, sive id jure fiat, ut cum quis dicitur peculium filio vel servo, *l.* 45. *D. de pecul. l.* 1. §. 1. *de in rem vers.* item legatum adimere *rubr. de adim. leg.* vel ut cum fiscus bona adimere dicitur, *l.* 5. *C. de sentent. pass.* Sive injuria quis adimat, ut cum res vi Adempta dicitur, *l.* 31. *de act. emt.* Hinc Ademptio, quod verbum sæpe quoque occurrit in legibus nostris.

Adimplere contractum *pr. Inst. de empt.* & *vend.* creditores & libertates in *l. ult. C. de testam manum.* item curatorem, *l.* 43. *D.* §. *un. de admin.* & *peric. tut.* fidem, §. *ult. Inst. de fideic. her.* Adimplere venditionem dicitur emptor. *l.* 57. *pr. de contr. empt.*

Adipisci pro quo aliquando *apisci* de quo infra: est consequi seu obtinere. Sic Adipisci dominium, *l.* 8. *C. de bon. auct. jud.* justam caussam, *l.* 7. *C. de aquir.* & *ret. poss.* Adipisci passive dici *in Instit.* §. 4. *de legat.* observat Heinecc. sed verba: *Quæ adipisci non potest* abesse a plerisque MSSC. nec a Theophilo exprimi. Neque tamen sine exemplo esse deponentia passive usurpari; citatque Plaut. *Trinum.* 2. 2. *v.* 88. ubi: non ætate verum ingenio Adipiscitur sapientia.

Adire hereditatem dicitur de herede non suo sed extraneo qui expressè verbis, vel tacitè seu facto aliquo bona se mortui adprehendere, hereditatem amplecti, ad eam se accedere, eamque ad se pertinere velle testatur. Si verbis, seu expresse, tunc stricte est Adire. Si tacite seu facto, tunc dicitur pro herede se gerere §. 5. *Inst. de hered. qual.* & *diff.* Quam *aditionem* a gestione pro herede videmus ex parte separatam *in l.* 25. §. 7. *l.* 51. *D. de adquir. hered.* Sui autem proprie non Adire, sed se immiscere dicuntur. Ideoque hæc separantur in *l.* 3. §. *ult. junct. l.* 4. *D. de quib. ex caus. in poss. eat. l.* 7. §. 9. *D. de minor.* Qui autem adit hereditatem vel pro herede se gerit, is in eandem sententiam & *subire* hereditatem dicitur a Paullo in *l.* 181. *D. de R. J.* Immo & *obire* dixit Cicero. *Agrar.* 1. 3. similiter veteres usurpant phrases Adire bona *l.* 1. *C. de testam. milit.* Adire nomen, ut Vellei. 2. 60. de Octavio loquens, quem Cæsar testamento adoptarat, nomenque suum ferre jusserat. Immo & Adire testamentum ut Ambros. in *psalm.* 118. Conf. Cujac. *observ.* 7. 18.

Adire porro significat accedere, ut cum dicimus: Adire arbitrum *l.* 21. §. 8. *D. de recept. arbitr.* conpetentem judicem *l.* 5. §. 2. 3. 4. 5. *de adpell. rec.* consules, *l.* 50. *de cond.* & *dem.* hos quorum de re notio est, *l.* 5. §. 16. *ut in possess. leg. caus.* & similes phrases passim. Aliquando Adire, & sine addito, est adire magistratum, ut *in l.* 10 §. 4.

§. 4. *de excus.* *l.* 14. *pr. depositi* *l.* 4. §. 3. *ne vis fiat ei.* ADIBATUR vero magistratus, vel pro Tribunali, vel per libellum, *l.* 5. §. 16. *ut in poss. leg. caus.* *l.* 2. *C. quemadm. testam. aper.* Sed & Princeps per libellum ADIBATUR *l.* 33. *D. de re judic.* Tacit. *Annal.* 4. 39. Et ita ADEUNTES accipe apud Senec. *de tranquill. an.* 3. Elegans quoque loquutio: in jus ADITUM ERIT *l.* 6. *D. de fer.* *l.* 12. §. 4. *de liberal. caus.* & Cic. *in Verr.* 2. 23. Quum ad Prætorem in jus ADIISSENT. Ex quibus, in Epitome Livii *lib.* 86. ubi vulgo: *litigatores a quibus adhibebantur, vadimonia Romam deferre jussit*, emendandum esse: *litigatores, a quibus* ADIBATUR, monet Briss.

ADITIO hereditatis, *l.* 45. *pr. D. de acquir. vel om. hered.* *l.* 22. *de minor.* *l.* 1. §. 1. *de bon. poss. contr. tab.* ADITIO prætoris *l.* 1. §. 2. *de nov. op. nunc.*

ADITUS est accessus, *l.* 10. *D. de serv. præd. urb.* seu transeundi jus, ut in *l.* 15. §. 1. de *usu & usufr.* Hinc ADITUM ad se præstare *l.* 19. *de in jus voc.* ADITUM in hortum per Domum habere, *l.* 91. §. 5. *de legat.* 3. ADITUS est jus adeundi per domum vel hortum vicinum, *l.* 41. *de serv. præd. urb.* ADITUS & iter à via separantur, *l.* 1. §. *ult. si ususfr. pet.* ADITUS ad sepulchra, *l.* 5. *de sepulchr.* ADITUS domus est anterior pars, sive introitus, *l.* 13. §. 7. *de usufr. & quemadm.* ADITUS judicialis, *l.* 15. *C. de judic.* sed & dicitur *aditus* judex. *l.* 16. *C. famil. ercisc.* Prætor vel Præses, *l.* 7. *eod.* *l.* 5. *C. quomod. & quand. jud.*: ibi ADITUS per obreptionem.

ADJUDICARE est judicio alicui quid tribuere. Sic adjudicantur fisco bona, *l.* 39. *pr. D. de jure fisci*, emolumenta, *l.* 16. §. *ult. de his quæ ut indign.* ADJUDICATUR per sententiam hypotheca, *l.* 16. §. 5. *de pign. & hypoth.* pars, *l.* 18. §. 5. *de damn. inf.* pars dotis, *l.* 59. §. *ult. ad S.C. Trebell.* servus adversario, *l.* 34. §. 1. *l.* 35. *de evict.* ADJUDICARE causam alicui, est secundum aliquem judicare. Cic. *de orat.* 2. Sed adjudicare judex dicitur propriè cum in tribus judiciis familiæ erciscundæ, communi dividundo & finium regundorum alicui quid addicit, quod quidem eo effectu fit, ut rei dominium statim is nanciscatur: §. *ult. Inst. de off. jud.* quum aliis casibus jus non det sententia, sed declaret, *l.* 8. §. 4. *de serv. vind.* Hinc Ulp. *fragm.* 19. 2. Singularum rerum dominia nobis adquiruntur mancipatione, traditione, usucapione, in jure cessione, ADJUDICATIONE. Et §. 16. tria illa judicia quibus fit ADJUDICATIO, hujusque effectum modo dictum memorat. Et hinc ADJUDICATIONEM traditioni & usucapioni ut modum adquirendi comparari animadvertimus *l.* 6. §. 3. *D. de statulib.* Proprie ergo, ut solet, loquitur Papinianus, dum arbitrum dividundæ hereditatis adjudicationes fecisse ait, *l.* 78. *pr. de hered. inst.* quemadmodum & *in l.* 3. *C. communi divid.* agri uni ex Sociis; *& in l.* 18. *pr. C. famil. ercisc.* res uni ex coheredibus ADJUDICARI proprie dicuntur.

ADJUNCTIONES pro accessionibus, Paull. *rec. sent.* 3. 6. 49. ibi: Adjunctiones, quas fundo legato testator ex diversis emtionibus adplicaverat, legatario cedere placuit.

ADJUNGERE & adjungi, pro addere & addi. Sic adjungitur coheres, *l.* 34. §. *ult. D. de jur. codicill.* curator, *l.* 3. §. 4. & §. *ult. de admin. & per tut.* ta-

tabula parieti *l.* 41. §. 3. *de legat.* 1.

ADJUTOR tutelæ, quem solet Prætor permittere tutoribus constituere, qui non possunt sufficere administrationi, ita tamen ut eum periculo suo constituant, *l.* 13. §. *un. D. de tut.* idem & actor appellatur, §. *fin. Inst. de Curat.* Sunt & adjutores qui magistratibus vel qualicunque fungentibus officio levandi laboris gratia dabantur, ut vel valetudine impeditis, vel multitudine negotiorum obrutis, opem ferrent, *l.* 10. *C. de numerar. l.* 3. *de divers. off.* & Notitia Imperii passim. Hinc adjutores commentariensium, *l.* 4. *C. de custod. & exhib. reor.* cornicularioruum, *l. ult. D. de jur. immun.* Ducum *l.* 18. §. 5. *C. de re mil.* magistri officiorum, *l.* 5. *C. de princ. ag.* primicerii tribunorum notariorum, in *notit.* quæ subjicitur Novellæ 4. Quæstoris, *l. ult. C. de prox. sacr. scr.* urbani officii apud Symmach. *lib.* 1. *epist.* 22. & hi βοηθοὶ vel bœthi vocantur, *l. ult. C. de tabular. Scrib.*

ADJUTRIX vocata erat legio prima, cujus meminere Impp. *in l. ult. C. de apparitor. præf. præt. l. ult. de castr. pecul.* in qua; Adjutrice nostra Reipublicæ, pro adjutrice nostræ est legendum.

ADJUVARE dicitur quodcunque nobis prodest. Sic adjuvari exceptione *l.* 2. §. 3. *D. si quis caut.* replicatione, *l.* 2. *D. de except. rei jud.* Lex ADJUVANDA interpretatione *l.* 64. *pr. de cond. & dem.* ADJUTA negotia, *l.* 65. §. 2. *de cond. indeb.* adjuvari auxilio, *l.* 6. *pr. D. l.* 13. *C. ad. SC. Vellei.*

ADL. nota juris, quæ, Magnone interprete, significat *ad locum.* Etenim, observante Corn. Van Bynkersh. *obs.* 5. 15. veteres JCti libros suos in titulos, & hos in *locos*, quos hodie paragraphos adpellamus, distinguebant. Sic, *sequenti loco* est in sequente paragrapho, *l.* 8. *pr. D. de inoff. test.* & *quo loco* est quo eodem paragrapho *l.* 30. §. 7. *ad leg. falc.* Quin eodem modo eleganter interpretatur versum Juvenalis *sat.* 6. *v.* 244. Principium atque LOCOS Celso dictare paratæ. Quam ergo nos hodie adlegaremus *l.* 122. §. 1. *de V. O.* eam ita veteres laudabant. *Scævola lib.* 28. *D.* ADL. vel ADLOCUM *Calliachus.*

ADLECTI. Vide ALLEGI.

ADMETIRI dicimur ea quæ pondere & mensura constant, ut oleum metretis, vinum amphoris, frumentum modiis, *l.* 35. §. 5. *D. de contr. emt.* ADMENSUM etiam vinum Brisson. ait dici passive *in l.* 36. *D. de locati*, ubi tamen vox illa non cum nominativo *vinum* construi, sed absolute posita videri posset. Et quod *in l.* 1. §. 1. *de peric. & com. rei vend.* legitur, *priusquam admetiatur vinum*, referri potius debet active ad emptorem quam passive ad vinum. In Caton. equidem *de re rust.* 148. legimus, quod admensum erit, pro eo Dominus resolvito. Et *in c.* 154. vinum emptoribus sine molestia hoc modo admetiri debet; nisi, pro *debet*, malis legere *debes*; cum dixerit ante: vinum emptoribus quomodo admetiaris. Sane apud Non. 6. 90. verbo *numerum*, legimus: de iis quæ non numerantur sed admetiuntur.

ADMINICULUM est quo adjuvatur, *l.* 5. *C. de probat.* Talia sunt adminicula æquitatis, *l. ult. C. de his qui propt. met. jud.* appellationis, *l.* 10. *de adpell.* & alia passim in U. C. Hinc adminiculari in c. 3. X. de *success. ab int.* ubi testes vehementer adminiculantes dicuntur adjuvare.

ADMINISTRANS pro Rectore provinciæ: *l.* 5. *vers. administran-*

nistrantem C. de metat.

ADMINISTRARE pro aliis distribuere, impartiri & distribuere, *in l.* 10. *D. de inoff. l.* 3. *C. ad leg. falcid.* Est & gerere, curare. Sic: ADMINISTRARE actiones: *l.* 9. *D. de edend.* actum: *l.* 1. §. 7. *qui test. fac. poss.* annonam: *l.* 21. §. 2. *de acceptil.* argentariam: *l.* 19. §. 1. *de judic.* bona: *l.* 5. §. 2. *de Carbon. edict.* curam *l.* 3. §. 3. *de susp. tut.* fideicommissum: *l.* 3. *C. ad leg. falcid.* magistratum: *l.* 25. *D. ad municip.* munera: *l.* 14. §. 3. *de mun. & honor.* negotia: *l.* 6. §. 12. *de negot. gest.* officium: *l.* 46. *de contrah. empt.* patrimonium: *l.* 60. §. *ult. pro. soc.* provinciam: *l.* 7. §. 1. *de interd. & releg.* rationem vel rationes: *l.* 28. §. 9. *de liberat. leg. l.* 9. *de edend.* rem civitatis vel fisci: *l.* 17. §. 7. *de usur.* §. 1. *Inst. de excus. tut.* rem publicam *l.* 35. §. 8. *ex quib. caus. maj.* societatem; *l.* 16. *pro soc.* tutelam vel curam: §. 5. *Inst. de excusat. tut.* & alibi passim.

ADMINISTRATIO, gestio, veluti actus: *l.* 28. §. 7. *D. de liber. legat.* honoris: *l.* 24. *ad municip.* muneris; *l.* 14. *de mun. & hon.* & passim illorum negotiorum de quibus supra. ADMINISTRATIONES reddere, in *l.* 1. *C. de tut. vel cur.* ADMINISTRATIONIS appellatione apud Canonistas, continentur officia Ecclesiastica. Ita: ADMINISTRATIONES sunt gubernacula provinciarum in *l.* 36. 155. 160. *C. Theod. de decurion.* Qui neque ex ADMINISTRATIONIBUS sunt, & tamen ut perfectissimi delitescunt: *l.* 6. *C. Th. de bon. proscr.*

ADMINISTRATORES rerum pupilli, *l.* 13. §. 1. *D. de tut.* civitatum; *l.* 12. *C. de transact.* rerum civitatis: *l. ult. D. quod cujuscunq. univ.* Hi sunt qui civitatis negotia gerunt. *Tit. D. & C. de admin. rer. ad civit.* Dictos quoque esse Curatores civitatum ait Brissonius & ostendit Heinecc. ex Reinesii Inscriptionibus notantis: Curatorum civitatum aliis atque aliis temporibus aliam, modo celsiorem, modo humiliorem functionem fuisse. Aliquando enim summæ verum præerant, & ordines curiæ gubernabant, simul pretia rerum venalium constituebant, & moderabantur (id vero alias Ædilium officium) ceu pater è formula curationis civitatis apud Cassiodor. *Var.* 7. 12. Aliquando rebus immobilibus in patrimonio civitatum impositi, ut eas curarent, administrarent, reditus & obventiones ex iis colligerent & publicis necessitatibus impenderent, & hos vocari logistas græco vocabulò, dicit Gordian. Aug. *in l.* 5. *C. de mod. mulct.* id est ratiocinatores, quod putandis rationibus civitatis insisterent. Quum porro Curatori Vicentinorum apud Reines. *Class. VI.* 44. tribunal & adparitores tribuantur; inde colligit, habuisse illum aliquam Jurisdictionem & jus mulctandi, quod tamen logistis Gordianus ademerit.

ADMISSIO pro concessu. Sic ADMISSIO bonorum possessionis *in l. ult. C. unde legit.*

Admissionum officium *in l.* 2. *C. de privil. eor. qui sacr. pal.* quod sub dispositione magistri officiorum ponitur *in notit. Imp.* Ab eo ADMISSIONALES qui principem adoraturos admittebant. *l. ult. C. de div. off.* Lamprid. *in Alex. c.* 4. Salutabatur vero quasi unus de senatoribus, patente velo, ADMISSIONALIBUS remotis, aut solis his, qui ministri ad fores fuerant. Hodie Camerarii vocantur. ADMISSIONUM etiam magistrum legimus apud Vopiscum *in Aureliano c.* 12. Nimirum

ADMISSIONALIUM quatuor erant decuriæ, quarum singulis qui præerant, PROXIMI vel illius *Decuriæ magistri* vocabantur. Qui vero omnibus decuriis præficiebatur, is magistri ADMISSIONUM nomen κατ' ἐξοχὴν ferebat, ut notat Hein. ex Salmas. *not. ad script. Hist. Aug. p.* 481.

ADMISSORES criminum, delinquentes. Collat. Leg. Mos. & Rom. *tit. 6.* §. 4.

ADMITTERE, præter alias notas significationes, est recipere, & rei alicui vel negotio locum dare. Ita *admittitur* aliquis in possessionem. *l.* 12. *D. de vi & vi arm.* Non *admittere* ingredi volentem, *in l.* 12. *eod.* Prætor *admittit* agere volentem, *l.* 3. §. 2. *Si quid in fraud. cred.* ADMITTITUR accusatio *l.* 11. §. 1. *de pœn.* accusator; *l.* 9. *C. de legat.* addictio: *l.* 4. §. 5. *D. de fideic. lib.* adjectio: *l.* 21. §. 7. *ad municipal.* cautio: *l.* 5. §. *ult. de Censib.* cessio: *l.* 5. *C. qui bon. ced.* compensatio: *l.* 48. *D. de R. V.* crimen seu ejus accusatio: *l.* 38. §. 5. *ad L. Jul. de adult.* custos: *l.* 1. §. 6. *de lib. agnosc.* defensor: *l.* 5. §. 3. *de judic. solv.* desiderium: *l.* 35. §. *ult. de pact.* excusatio: *l.* 15. *D. de excus. tut.* & sic porro de aliis passim. Sed & res hoc modo aliquid *admittere*, id est, recipere dicuntur, veluti actionem, delictum: *l.* 5. *pr. D. de obligat. & act.* adfectionem *l.* 11. §. *ult. D. de in diem addict.* conditio pœnam: *l.* 1. *pr. D. de pœn.* usuras actio: *l.* 17. *C. locati.*

Admittere pro committere & perpetrare: *l.* 6. *pr. D. de decur.* Sic ADMITTITUR cædes: *l.* 25. *pr. D. de S C. Silan.* capitale *l.* 27. §. 1. *de pœn.* crimen: *l.* 38. *pr. ex quib. caus. maj.* delictum: *l.* 2. §. 3. *de priv. delict.* dolus: *l.* 9. *de dol. mal. & met. except.* facinus: *l.* 13. §. *ult. de off. præs.* flagitium: *l.* 17. §. 1. *de test. tut.* fraus: *l.* 7. *de susp. tut.* horumque singulorum species diversæ passim. Hinc *admissores* criminum, delinquentes. Diocl. & Maximian. A A. apud Pariat. *Leg. Mosaic. & Rom. tit. 6.* §. 4. Ii alias & ADMITTENTES adpellantur: *l.* 1. *D. de term. mot.* Hinc porro ADMISSUM, i. e. delictum, crimen factum: *l.* 2. *D. de abig. l.* 26. *de pœn.* ADMISSA publicorum judiciorum: *l.* 20. *D. de accus.* admissa non debere esse impunita: *l.* 95. *pr. de solut.*

Admittere pro agnoscere. Ita ADMITTI dicuntur bona: *l.* 4. §. 17. *D. de fideic. libert.* bonorum possessio: *l.* 3. §. 4. & §. *ult. de bon. possess.* Sic & ADMITTERE sibi bonorum possessionem: *l.* 1. §. 12. *de success. adict.* & ADMITTERE secundum tabulas: *l.* 2. §. 2. *de bon. posses. sec. tab.*

Admittere ad aliquid, est pati vel concedere ut aliquid fiat. Sic ADMITTITUR quis ad accusationem, *l.* 7. *D. ad L. Corn. de fals.* ad actionem: *l.* 15. §. 24. *de injur.* aut ad aliud quidpiam passim. Et aliquando construitur cum EX, si caussa, cur quis admittendus sit, exprimitur, veluti quando quis ADMITTI EX *substitutione* dicitur: *l.* 3. *C. de hered. inst.* Aliquando cum IN: ut: ADMITTI IN interdictum: *l.* 12. *D. quod vi aut cl.* in possessionem: *l.* 1. §. 12. *de ventr. in. possess. mit.* in Societatem *l.* 1. §. 1. *D. de bon. libert.*

Admittere, pro facere, ut quis ADMITTATUR. Sic scriptus heres, hereditatem omittendo exheredatum in possessionem ADMITTIT *l.* 20. *pr. &* §. 1. *D. de bon. posses. contr. tab.*

Admittere pro concedere, adprobare. Sic ADMITTIT Julianus, *l.* 8. §. 3. *D. de fidejus.*

Ad-

ADMITTIT hanc opinionem animus: *l.* 11. §. 3. *ad L. falcid.* ADMITTIT ratio: Paull. *rec. sent.* 4. 9. 5. verba id ADMITTUNT *l.* 4. §. 13. *D. de fideic. lib.* ADMITTENDUM est: *l.* 34. §. *ult. de adquir. poss.* Quod ADMISSUM est: *l.* 11. *pr. de dot. præleg.* ADMITTENDA sententia: *l.* 1. *pr. de bon. possess. sec. tab.* Non ADMISSUM est: *l.* 98. §. *ult. de solut.*

Admittere, de coïtu animalium cujuscunque generis domesticorum: sic admittere in equas asinum: *l.* 52. §. 20. *D. de furt.* & scriptores rei rusticæ; ut Pallad. *mens. mart. c.* 14. de asinis: & c. XI. de tauris: Columell. 7. 2. de ovibus: Varr. *de re rust.* 2. 9. de canibus: & 3. 10. de anseribus: & 3. 9. de gallinis. Et generatim Veneri ADMITTI dixit Columell. 6. 37. Hinc ADMISSARII equi apud eundem 6. 27. & Plin. *hist. nat.* 28. 15. & quod ADMISSURAM hic vocat, ut Varro 2. 4. & Collumell. 6. 24. *&* 27. id admissus vocabulo exprimitur a Vegetio *art. veterinar.* 4. 7.

Alio sensu ADMITTERE equum legimus apud Cic. *lib.* 2. *de finib.* Nam etiam cum P. Decius se devoveret, & EQUO ADMISSO in mediam aciem Latinorum irrueret &c. quod Budæus de equo conscenso intelligit. Sed Majoranus *lib.* 11. *c.* 7. eum lapsum existimat: eo namque loco equum ADMISSUM, pro concitato & celeri accipi debere, satis demonstrat Val. Max. *lib.* 5. *c.* 6. de eo P. Decio scribens: Caput, inquit, suum pro Reip. salute devovit, ac protinus concitato equo in hostium agmen, patriæ salutem sibi mortem quærens irrupit. Quin ipsemet Cicero rem totam aperit, dum *lib.* 3. *de nat. Deor.* loquitur in hæc verba: Rebantur enim fore, ut exercitus Imperatorem equo incitato se in hostem immittentem persequeretur, &c. Ovid. *metam.*

utque movebat
Ipse amor, ADMISSO
Sequitur vestigia passu.

Admissum passum pro celeri, quasi se ipsum Apollo ad cursum acrius concitasset, dictum esse perspicis.

ADMODUM, penultima correpta, intendendi particula, quæ non modo adjectivis, verum etiam substantivis, eleganter accedit. e. g. paucis ADMODUM in causis; *l.* 1. *pr*: *D. quod cujusq. univ. nom.* iniquum ADMODUM *l. un. C. nequis in sua caus.* adolescens: Cic. *pro Rubir.* 7. ADMODUM puer. *Senec. consol. ad Mart.* 24. Sed ADMODUM, hujus vocis priore syllaba producta accentu acuto, exponitur per juxta modum, *ut in l.* 9. *fin. D. de usufr.*

ADMONENDI sumus, quæ formula idem significat ac meminisse debemus, ut in *l.* 6. §. *ult. D. ut legat. vel fideicommiss. causs. l.* 18. §. *ult. D. si quis omiss. causs. & aliis locis*

ADMONERE pro edicere, præcipere. Hinc, *l.* 2. *C. quom. & quand. jud. sent. prof. deb.* Qui ADMONITI judicio adesse noluerunt: i. e. ternis litteris commonefacti, uti est *in l.* 8. *C. eod.* ADMONERE edicto: *l.* 29. *D. de relig. & sumt. fun.* Sueton. *Claud.* 16. *&* 25. Tacit. *annal.* 1. 8. *&* 3. 6. *Hist.* 4. 45. ADMONERE rescripto: *l.* 10. §. 1. *D. de off. procos.* Talia edicta MONITORIA vel ADMONITORIA, Græcis παραγγέλματα vel παραγορεύσεις adpellabantur. Vid. excerpt. Peiresc. p. 633. & Herodian. *hist.* 2. 13. Sive enim quid fieri vellent Principes & magistratus, sive prohiberent, sive populum objurgandum, consolandumve existimarent: E-

litcis MONERE dicebantur. Unde & Tertullianus adſuetus locutionibus Juridicis, dictum Apoſtoli de vitanda ψευδοφιλοσοφία, *Coloſſ. cap.* 2. *v.* 8. eleganter vocat Edictum Apoſtoli PRÆMONITORIUM, *lib. de anima*, c. 3. Inprimis vero MONITORIA dicebantur magiſtratuum edicta, quibus illi ſe leges exſequuturos, & quo ordine, quaque ratione id fieri debeat, præmonebant. Exemplum habes apud Plin. *lib.* 5. *Epiſt.* 21. *Hein.* ADMONERE ut Non. Marcell. notat, interdum idem valet, quod coercere & caſtigare. Sic Virgil. *Æneid.* 10. *v.* 586.

- - - - - Pronus pendens in verbera, telo
ADMONUIT bijugas.

Columell. 2. c. 2. flagello ADMONERE, quemadmodum ADMONERE verberibus Senec. *de Clem.* 1. 14. Quomodo etiam in Valer. Max. *lib.* 1. *c.* 1. *&* 6. legendum putat Briſſon. ubi admoveretur pro ADMONERETUR in quibuſdam codicibus legitur. Sic & verbere moneri dixit Tacit. *annal.* 5. 9. Quæ in verbo ludens Plaut. *Stich. act.* 1. *Scen.* 2. *v.* 6. Vos, inquit, monimentis commonefaciam bubulis. Ea vero loquutio a Græcis ducta eſt, qui in eadem ſententia utuntur verbo νυθετεῖν. Ariſtoph. *in Veſp.* κονδύλοις νυθέτητε θ' ἡμᾶς, flagris nos admonuit. Utuntur illa loquutione & juris auctores, *in l.* 6. §. 1. *D. de agnoſc. & al. lib.* Pigreſcentes artus (animalium publicorum) innocuo titillo poterit *admonere*: *l.* 2. *C. Th. de curſu publ.*

Admonere, edicto citare. Hinc *l.* 2. *C. quomod. & quand. jud. ſentent. prof. deb.* Qui ADMONITI judicio adeſſe noluerunt: id eſt, ternis litteris *commonefacti*, uti eſt in *l.* 8. *C. eod.*

ADMONITIO ὑπόμνησις, *l.* 2. §. 7. *D. de judic. l. ult. C. de duob. reis* ubi: ex libello ADMONITIO. Eſt & caſtigatio & coercitio. Ut ADMONITIO fuſtium, *in l.* 7. *D. de pœn.* ADMONITIONE notare, Sueton. *Aug.* 39. ubi hæc adduntur verba: Leniſſimum genus ADMONITIONIS fuit traditio coram pugillarium, quos taciti, & ibidem ſtatim legerent. Ibi autem ADMONITIO intelligitur quæ verbis fieret.

ADMONITOR, *l.* 7. *C. Th. de executor.*

ADMOVERI probationi, pro proxime abeſſe probatione ac pene convictus eſſe: *l.* 1. §. 1. *D. de quæſtion.* ubi verba ita ſe habent: Ad tormenta ſervorum ita demum deveniri oportet, quum ſuſpectus eſt reus, & aliis argumentis ita *probationi* ADMOVETUR ut ſola confeſſio ſervorum deeſſe videatur. Hanc lectionem quæ aliis obſcura videtur & duriuſcula, defendit Heinecc. ex auctoritate Varronis, qui *in lib.* 1. *c.* 13. *de re ruſt.* ſcripſit: in primis culina videnda, ut ſit ADMOTA, i. e. ut a cella villici non procul abſit.

ADNEGATA pecunia. Vid. ſupra in ABNEGARE.

ADNEPOS, ADNEPTIS. Græci δισέγγονον, δισεγγόνην dicunt. Hi ſunt abnepotis vel abneptis filius, filia, pronepotis vel proneptis nepos, neptis, *l.* 1. §. 5. *l. ult.* §. 7. *de gradib. & adfin.*

ADNOTARE dicitur præſes cum notat qua quemque damnatum pœna dignum cenſeat, idque ad Imperantem reſcribit: *l.* 1. *D. quand. adpell. l.* 6. §. 1. *de interd. & releg. l.* 1. §. 3. *nihil. innov.* Ita Plin. *lib.* 10. *Epiſt.* 97. Fuerunt alii ſimilis amentiæ, quos, quia Cives Romani erant, ADNOTAVI, in urbem remitten-

tendos. Suet. *in Calig.* 27. Quum ad saginam ferarum muneri præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxiis laniandos ADNOTAVIT.

ADNOTAT etiam Præses, qui in gravioribus criminibus absentem in reos accipit, edicta proponens quibus illi denunciat fore ut nisi intra annum adsit, ejus bona fisco addicantur, quæ interim obsignantur: *l.* 1. §. 1. *l. ult.* §. *ult. D. de requir. vel abs. damn.* Eaque est ADNOTATIO, *l.* 4. *pr. eod.* Et ADNOTATI requirendi dicuntur: *l.* 1 §. 2. *eod. l.* 1. §. 3. *de jur. fisc.* Præsides autem quos ADNOTAVERANT, requirendos, edictis adesse jubebant. Sed & litteras ad magistratus loci, ubi consistebant rei, mittebant, ut eo modo publice per eos innotesceret, eos esse requirendos ADNOTATOS. Interim vero bona obsignabantur, quæ intra annum recipiebant, post annum, si neque responderent, neque defenderentur in fiscum illa cogebantur, *l. ult.* §. *ult. D. de requir. vel abs. damn.*

Adnotare est quoque reprehendere, refellere, verbum Ictis familiare, qui ad diversæ sectæ Ictos notas scribebant. Paull. *l.* 82. §. 2. *de legat.* 2. Aliquando est simpliciter notare: ut in *l.* 28. *D. de inoff. test.*

Adnotare tandem ponitur pro adsignare, ut adnotare insulas, *in l.* 1. §. 3. *D. de legat.* 3.

ADNOTATIO, præter adnotationem præsidis, de qua supra, dicitur pro nota, *l.* 82. §. 2. *D. de legat.* 2. a Græcis interpretibus παρασημείωσις vocatur, quæ, ut ait Theodorus, rectiora iis, quæ dicta sunt, comprehendit, & per compendium paucisque notat, quæ antiqua, & ab Imperatoribus significat esse, constat.

Adnotatio alias subnotatio Principis ad libellum seu preces privatorum, cujus mentio fit *in l.* 9. *D. ad Leg. Rhod. de jact.* etiam ubi non ipse princeps subscribit, ut apud Gruter Inscript. *p.* 609. ubi subscriptionis Juventii Celsi, tantum, promagistri mentio fit. Quod observat Heineсc. ad Brissonium, putantem, ADNOTATIONEM eo differre a rescripto, & sanctione pragmatica, quod isti non his, princeps propria manu subscripserit. Quum potius certum sit, in eo discrimen fuisse inter ADNOTATIONES, epistolas & sanctiones pragmaticas, quod istæ ad privatos, illæ ad magistratus; hæ ad totas provincias vel universitates, adnotationes ad singulorum preces scriptæ sint. Sanctionis autem pragmaticæ exemplum est in *l.* 4. §. 5. *D. de off. proconf.* epistolæ *in l.* 6. §. 3. *eod.*

Adnotatio alias etiam brevem & privatam scripturam sine testibus factam significat, qua quis e. g. sibi debitorem adscribit, *l.* 5. *l.* 7. *C. de prob. l. ult. de conven. fisc. debit.*

ADNOTATUS *censibus in l.* 16. *C. de Episc. & Cler.* idem est, qui *in l.* 20. *C. eod.* censibus adscriptus adpellatur.

ADNUMERARE pecuniam, *l.* 31. *D. locat.* vel alia quæ numero constant, *l.* 32. §. 3. *de contrah. empt.*

Adnumerare pro in numerum referre, recensere. Sic Adnumerantur servi inter urbanos, *l.* 99. *pr. D. de legat.* 3. & sic de rebus aliis passim.

Est quoque Adnumerare, imputare, vel adscribere. Sic Adnumeratur quid culpæ *l.* 9. *l.* 5. *l.* 25. §. 4. *D. locat.* vel imperitiæ. *l.* 132. *de R. J.*

ADOLESCENS qui juvenis & minor in *l.* 27. *D. de min.* adultus *in l.* 20. §. 1. *de liberat.* le-

legat. Theophilo autem in paraphr. Inst. ἀφῆλιξ, ὁ τὴν ἥβην ὑπεραναβὰς, ἥττων δὲ τῶν εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν i. e. ἀφῆλιξ, qui pubertatem excessit, minor autem 25 annis est. Et hunc numerum annorum statuit *l.* 43. *D. de minorib.* quem qui excessit juvenis alias existimari potest per *l.* 69. §. 1. *de legat.* 3. & ita ab Adolescente differt. De hoc porro addit Theoph. *eod.* προΐςανται οἱ κȣράτορες, qui subest curatoribus. Et ita Adolescentis curator: *l.* 16. *D. de pign. act. l.* 1. § *ult. quod jussu.* Ideoque a pueris, impuberibus pupillisque separatur, qui tutoribus subsunt, *rubr. rem pup. vel adol. salv. l.* 1. *C. qui numer. tut. l.* 1. *C. quand. ex fact. tut.* Censorin. *de die nat. c.* 14. Adolescentem a quarto decimo anno scribit: & hæc est masculorum pubertas, *l. fin. C. quand. tut. esse des.* qua tutorum officium cessat curatoribus constitutis, *l.* 23. §. 1. *D. de admin. tut.* Addit idem Censorin. *l. c.* Adolescentem dici ad trigesimum annum, ab eo, quod ad id usque tempus adolescat. Neque tamen hoc sensu, verum comparative, & contemplatione patris, Paullus in *l.* 93. §. 3. *D. de V. O.* Celsum filium Adolescentem vocat. Omnes enim, ætate aliquo minores, a bonis scriptoribus Adolescentes appellari observat Heinecc. ex Sallust. *Catilin. c.* 49. ubi Catulus odio incensus dicitur, quod extrema ætate maximis honoribus usus ab adolescentulo Cæsare (quem tunc temporis annorum circiter tringinta sex fuisse constat) victus discesserit. Et Corn. Nep. qui *in Attic. c.* 8. *&* 16. Brutum quadragenarium adolescentem vocat. Similia exempla sunt apud Ovid. *de art. am.* 1. *v.* 182. Sueton. *Aug. c.* 20. Plin. *I. Epist.* 18. Eutrop. 9. *c.* 1.

ADOLESCERE *l.* 50. §. *ult. D. delegat.* 3. Est autem, ut Festus tradit, ætate progredi. Adolevit autem qui pubes factus est, *l.* 20. §. 1. *D. de liberat. legat. l.* 3. §. 10. *D. de Carbon. edict. l. ult. D. si quis caut.* quod & de pupilla dicitur *l.* 60. §. 4. *D. de rit. nupt.*

ADOPTARE in locum filii & nepotis licebat: §. 1. *Inst. de adoption.* Qui autem in locum filii adoptare vult, hunc plena saltem pubertate, id est, 18. annis, qui vero in locum nepotis, hunc 36 annis præcedere debet, § 4. 5. *Inst. eod. tit.* & in hoc filii consensus requiritur, ne ei invictus heres adgnascatur, *l.* 5. *l.* 6. *D. de adoption.* Filium sane emancipatum in locum nepotis Adoptatum legimus in *l.* 1. §. 7. *D. de bon. possess. contr. tab.* & nepotem in locum filii: *l.* 3. §. 3. *l.* 13. §. 2. *D. eod. tit.* Vid. in Adoptio.

ADOPTATOR, qui adoptat, *l.* 3. §. 12. *D. de ventr. in possess. mitt.*

ADOPTATUS pater, *l.* 14. *D. de adoption.* non est pater adoptans, sed ita dicitur ratione nepotis, cujus pater per adoptionem in aliam familiam transiit. *Hein.*

ADOPTIO, quam Gothi, barbara Caii interpretatione, adfiliationem vocabant, Romanis fuit actio solemnis, qua, in locum filii, vel nepotis, adciscitur qui natura non est, *pr. inst. de adopt.* Vet. Glossar. Adoptio εἶδος υἱοθεσίας, Τεκνοποίημα, modus adciscendi filios & velut faciendi quam græci εἰσποίησιν vocant, ἐκποίησιν appellantes actum ejus qui dat filium in adoptionem. Adoptio autem imitatur naturam. §. 4. *Inst. de adopt.* & inventa est in solatium eorum qui liberos non habent, vel, uti eleganter Theophilus *pr. Inst. eod.* εἰς τὸ ἐκ τῆς φύσεως ἐλάττωμα ἢ δυςύχημα ἐπικȣφίσαι, ad emolliendum natura

tæ defectum vel infortunium. Eaque duplex eft, alia, in fpecie dicta adoptio, cum filius familas ita adoptatur, ut ab unius in alterius patriam poteftatem tranfeat, vel in qua antea non fuit, & tunc dicitur translatus, vel in qua antea fuit, & dici poteft redditus, ficut in *l. 23. D. de lib. & pofth.* Ipfa autem apud prætorem vel proconfulem vel quemlibet alium magiftratum, apud quem legis effet actio, fiebat, parente naturali filium mancipante, eo, quo Juftinianus, *l. ult. C. de adopt.* perftringit, ritu. Alia eft quæ Adrogatio dicitur, qua aliquis, qui in nullius patria poteftate eft, fe in poteftatem dat alterius, five hic pater non fuerit, five antea fuerit, quo cafu adrogatus is ipfe eft qui redditus dicitur in *d. l. 23. D. de lib. & pofth.* Adrogatio autem fit auctoritate fummi imperantis: olim juffu populi in comitiis curiatis legem de adoptione hujus modi ferentis: Lege enim XII. Tab. cautum erat, de capite civis nifi per maximum comitiatum ne ferunto; capite autem erat deminutus adrogatus. *l. 3. pr. & §. 1. D. de capit. demin.* Auctoritas quoque Pontificum adhibebatur, quia adoptivus in facra adoptantis tranfibat. Cic. *pro dom. c.* 13. Rogationis autem folemnis formula eft apud Gell. *lib.* 5. *cap.* 9. eoque more ufi funt ipfi Imperatores, veluti Auguftus, Suet. *Aug.* c. 65. & Claudius, Tac. *annal. lib.* 12. *cap.* 25. privati vero faltem ad Galbam ufque, Tac. *hift.* 1. 14. fed poftquam principes paullatim omnia legum, magiftratuum, pontificum munia ad fe traxerant, nullo adverfante: invaluit mos, per principis refcriptum adrogandi, jam tempore Caii: *l. 21. D. de adopt.* (ubi fane interpolationis Triboniani nulla fufpicio locum habet, quia femina particeps non erat comitiorum) immo a temporibus Galbæ, ut non abs re conjicit Schulting. *jurifpr. antej. p.* 589.

Adoptio ftricto fic dicta in *perfectam* & *imperfectam* a doctoribus folet diftingui, ex eo quod Juftinianus patriam poteftatem tantum dedit afcendentibus, qui adoptant defcendentes, non adoptantibus extraneos, *l. pen. C. de adopt.* ita tamen, ut hi non minus patri adoptivo ab inteftato, fuccederent ac illi. §. 2. *Inft. d. t.* cum antea contingeret, ut filius extraneo in adoptionem datus nec de hereditate patris naturalis, cujus è familia per adoptionem exceffiffet, quidquam caperet, nec patri adoptivo fuccederet emancipatus; nifi quod SC. Sabinianum iis relinqui jubebat quartam hereditatis, qui effent adoptati ex tribus maribus, iique illam fibi non relictam actione familiæ ercifcundæ petere poffent; *l. 10. §. 3. C. de adopt. §. 14. Inft. de hered. quæ ab int.* & ibi Theophilus. Eum locum dum emendant. Alciat. *parerg.* 6. 3. Ræyard. *de auctor. prud. c.* 6. & *è tribus manibus* legi volunt, eum plane pervertunt. Res clara eft. Heic enim agitur de ejus privilegio, qui tres mares filios fufcepit, *l. 122. C. Theod. de decur.* cujus jus hoc erat ex SC. Salviano, ut uni ex iis in adoptionem dato, ficut impuberi arrogato ex conftitutione Antonini quarta deferretur omnium bonorum, & quidem adoptatoris, ut recte poft Cujac. fentit Gothofr. ad *d. l. 10. C. de adopt.* & arg. d. §. 14. *Inft.* non autem patris naturalis, ceu vifum eft Heineccio *Elem. jur. civ. ad Inft. §. 186. in not.* quafi ex mente SCi Sabiniani tres iftos liberos, qui tam multum ex Lege Papia & SCo Tertulliano parentibus prodeffent, etiam in hereditate patris naturalis benefi-

cio

cio quodam frui, nec illius, per adoptionem, exſortes fieri oporteret.

Obviæ autem ſunt phraſes, *in* ADOPTIONEM dare, & dari. *l.* 3. *l.* 4. *l.* 29. *D. de adopt. in* ADOPTIONE, vel *in* ADOPTIVA familia eſſe *l. ult.* §. 1. *D. de legat. præſt. l.* 39. *de bon. libert. in* ADOPTIONEM habere, *l.* 107. *de verb. oblig.* Plane Adoptionis jura emancipatione diſſolvebantur & finiebantur, *l.* 1. §. 6. *D. ſi tab. teſt. exſtab. l.* 55. *de rit. nupt. l.* 3. §. 2. *D. de bon. poſſeſſ. contr. tab.*

ADOPTIVUS, a. ut *adoptiva* cognatio. *coll. leg. Mos. & Rom.* 6. 3. familia, *l.* 3. §. 9. *D. de bon. poſſ. cont. tab.* ADOPTIVI liberi, *l.* 1. §. 2. *D. eod.* ADOPTIVUS frater, *l.* 3. *und. cogn.* ADOPTIVA mater non dicitur niſi improprie, quod femina, quamvis poſſit adoptare in ſolatium liberorum amiſſorum ex indulgentia principis, §. 10. *J. de adopt.* tamen non habeat liberos in poteſtate. Vide ſupra art. Adoptio. Ceterum ſingulare admodum adoptionis exemplum eſt Valeriæ, Auguſtæ ſterilitatis cauſſa, adeoque non in ſolatium liberorum amiſſorum, adoptantis Candidianum. Lactant. de mort. perſequut. *cap.* 50. *Hein.*

ADORARE antiqui interdum poſuerunt pro agere. Unde & legati Adoratores dicuntur: qui mandata populi agebant. Feſt. *lib.* 1. Uſus in eadem ſignificatione verbo adorare videtur in Octavio Minut. Felix: Etenim, inquit, nos exequias adoramus eadem tranquillitate, qua vivimus, hoc eſt, exequias celebramus, facimus. Ita ergo hanc legis XII. tab. apud Feſtum, particulam reſtitues: Si Adorat furtum, quod nec manifeſtum eſt, duplionem luito.

Adorare, eſt procumbendo venerari. Sic Adorare purpuram principis: *l.* 3. *C. Theod. de domeſtic. & protector. l.* 6. *C. de advoc. div. judic. l.* 1. *C. de comit. & ſchol. l.* 7. *C. qui mil. poſſ. l.* 4. *C. de conſul. l.* 1. *C. de adparit. præf. præt. l.* 1. *C. de adparit. præf. urb.* Ammian. Marcellin. *lib.* 21. *cap.* 9. Verum quum primitus viſus adorandæ purpuræ datam ſibi copiam advertiſſet. In *Notitia* quoque imperii Romani crebro in officio Proconſulum princeps agentium in rebus recenſetur, qui adorata *porro clementia*, cum inſignibus exibat. Talem autem honorem principi in ſalutatione exhiberi ſolitum, Zonaras *Tom. III. in Juſtiniano p.* 54. indicat his verbis: Ἤδη δ' ἐφθακὼς ἔνταῦθα τοῦ κρατοῦντος ὁ Βελισάριος πείθει τὸν Γελίμερα εἰς τοὔδαφος καταβαλεῖν ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἀπονεῖμαι τῷ βασιλεῖ τὴν προσκύνησιν. ὃ δ' ἐποίει τὸ προσταττόμενον, καταχεόμενος δάκρυσι καὶ αὐτὸς δὲ Βελισάριος προσπέδισεν ἑαυτὸν, ἐνδεικνύμενος τῷ Γελίμερι, ὅτι οὐχ ὡς αἰχμάλωτος ἐκεῖνος τοῦτο ποιῆσαι ἀπῄτητο, ἀλλ' ὅτι οὕτω νενόμισται προσκυνεῖσθαι τῶν Ῥωμαίων τοὺς βασιλεῖς. Id eſt: Quum jam ad Imperatorem perventum eſſet, Beliſarius perſuadet Gelimero, ut humi procumbat, & Imperatorem ADORET. Facit ille, ut jubebatur, lacrymis oppletus. Procumbit & ipſe Beliſarius, ut Gelimero oſtenderet, eum id facere juſſum, non ut captivum, ſed quia moris ſit, hoc modo ADORARI Imperatores Romanorum. Ex quo adparet, humi procumbere, & ad pedes principum provolvi ſolitos, quos illi ſalutationis officio dignabantur. Et, quod a peſſimis principibus inſtitutum, Alexandrum reliquiſſe, Lampridius in *Alexandro c.* 18. his verbis teſtatur: Ipſe ADORARI ſe vetuit, quum jam cœpiſſet Eliogabalus adorari, more Regum Perſarum. Julius Capitolin. in *Maximino Jun.*

c. 2.

t. 2. Nam in salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, & genua sibi osculari patiebatur: nonnumquam etiam pedes. Quod numquam passus est senior Maximinus, qui dicebat: Dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat. Atque hoc loquendi genus ab Augustino non uno loco, usurpatur. Hæc Brisson.

Multa alia hic addita reperio ex Procopii *anecdotis p.* 133. de discrimine Adorationis & salutationis ex *l.* 1. *C. de silentiar.* de adoratione Deorum, de elephantis adorationi adsuetis, denique de adoratione regum Persarum, seu προσκυνήσει quæ neque huc pertinent, & partim in vulgus nota, & ab ipso Brissonio de *Regn. Persar.* lib. 1. tam accurate exposita sunt, ut vel verbum addere supervacuum videretur. Quare omissa illa rerum vulgarium congerie, id tantum observo, male hic a Brissonio explicatum esse adorationis ritum. Pro regula enim sumit, quæ ad exceptionem pertinent, & principes Romanos procumbendo, more Persarum, adoratos, tradit, quum non aliter adorentur, quam ut admissi ad id officium, submoto capite, & admota ori manu, (quod proprie adorare est,) osculum in personam vel imaginem eorum jacerent, vel purpuram oblatam oscularentur, seu fusius eum ritum describunt Ammian. Marcellin. *lib. XV. c.* 5. *p.* 64. & Salmas. *ad script. hist. Aug. p.* 440. Ab hoc ritu discessere tantum quidem mali principes, qui non contenti illa civiliori adoratione, vel προσκύνησιν, vel manuum, genuum, pedumque oscula, imperarunt civibus, veluti Eliogabalus: Lamprid. *in Alexandro. cap.* 18. Zenobia Palmyrena: Trebell. Pollio *in triginta tyrann. cap.* 30. Maximinus junior: Jul. Capitolin. *in Maximin. cap.* 2. Diocletianus: Eutrop. *lib.* 9. *c.* 16. Aurel. Vict. *in Diocletian. cap.* 39. Zonar. *Annal. Tom. II. p.* 244. Nec mirum est, aliquid subinde novi moris accessisse in aula Constantinopolitana, quod in Justiniano inprimis justo acrius insectatur Procopius. *Hein.*

ADORNARE opus, *l. ult. §. ult. D. de operib. publ.*

ADPARATIO, ADPARATUS, ADPARERE, ADPARITOR, ADPELLATIO Vide infra sub. APP. . . . .

ADPELLERE, perfectum præteritum format *adpuli*. At apud Ulpianum tamen *l.* 1. §. 18. *D. de aqua quotid. & æstiv.* Marcellus habet adpulserit: Marcellus autem ait, si quis jus habens pecoris adpellendi, plura pecora adpulserit. Cujus formæ exemplum ex alio idoneo auctore adhuc non adlatum est, quamvis eam tamquam singularem & antiquam notaverint Brisson. in *parerg. n.* 30. Voss. *Analog. III.* 28. & auctor libelli de Latinit. vet. Jurisconf. apud Ducker. *p.* 368. HEIN.

Adpellere proprie navigia dicuntur ad littus, ripam, portum: *l.* 3. *D. de rer. divis. l.* 1. *C. de nautic. fænor.* Sed & pecora ad aquam ADPELLIMUS *l.* 4. *D. de serv. rust. præd. l.* 1. §. 2. *D. de font. l.* 1. §. 18. *D. de aqua quotid.* vel Adpellere pecus absolute dicimur, *l.* 2. *D. de riv.* Unde Adpellendi servitus, pro pecoris ad aquam adpulsu, *l.* 6. §. *ult. D. de servit. rust. præd.*

ADPENDERE & ADPENDI dicuntur res, quæ pondere constant. *l.* 35. §. 5. *D. de contr. emt.* Hinc Adpendere merces, *l.* 18. §. 12. *D. de dol.* Olim præcipue pecunia Adpendi solebat. Hinc Adpendere pro numerare frequentissimum fuit apud Hebræos & Chaldæos. Quod nondum ad eam ἀκμὴν perducta erat monetandi ars, ut

ut omnium ejusdem generis nummorum eadem esset quantitas. Cornut. *Schol. ad Pers. Sat. II. v.* 59. Vid. Genes. *cap.* 23. *v.* 16. Jerem. *cap.* 32. *v.* 9. Jes. *cap.* 46. *v.* 6. *I. Reg. cap.* 20. *v.* 39. Et Romæ diutissime obtinuit, ut in emancipationibus adhiberetur *libripens*. Plin. *hist. nat.* 33. 3. Demster *ad Rosin. antiq. Rom.* 7. 31. cujus antiqui ritus extant vestigia *in l.* 34. *& l.* 52. §. 15. *de jur. dot.* ejusque originis sunt, pendere pœnam, compensare, pensio, expensum ferre, & similia. *Hein.*

Adpendere, secunda conjugatione, dicitur jus, quod in pendente est. *l. ult.* §. *ult. D. de SC. Tertul.*

ADPENDIX institutionis, pro substituto *l.* 35. *pr. D. de adquir. & omitt. hered.*

ADPETERE & ADPLAUSUS vide infra APP. . . ADPETERE *ad aliquem*, inusitate dixit Pompon. *l.* 2. §. 42. *D. de O. J.* Alioquin per se eorum scripta non talia existant, ut ea AD *omnes* ADPETANT. Sed quum & sine exemplo, & contra analogiam sit loquutio: *Hoc ad me* ADPETIT, pro, *hoc ego* ADPETO: nemo dubitaverit, quin mendosus sit locus, idoneum habiturus sensum, si præpositionem Ad extriveris. Ita Hein. ex Bynkersh. *prætermiss. ad d. l.* 2. *p.* 72.

ADPETITÆ majestatis crimen: *l.* 2. *C. Th. ne præter crim. majest.*

ADPETITIO & ADPETITUS. Nec enim patimur alienam innocentiam securitatemque sine crimine damnabili adpetitione terreri, *l.* 1. *C. Theod. de calumniat.* Ut ad incusantium jurgia facilis adpetitu sit vita privata: *l.* 6. *C. Theod, de numerar.*

ADPLICARE, ADPLICATIO, ADPLICITUS. Vid. APP. . . .

ADPLUMBARE est plumbo divisas materias jungere: Hinc adplumbatum dicitur, quod plumbo vinctum, & alio junctum connexumque est, *l.* 25. §. 5. *D. de R. V. l.* 17. §. 8. *D. de act. emt.* ADPLUMBATA & adfixa *in l.* 2. *de sepulcro viol.* ubi de statua adplumbata. Plumbo nimirum liquefacto statuas figebant Romani, in primis simulacra Deorum, ne fugerent. Arnob. *lib.* 6. Interque omnes sinus, ait, commissurarumque juncturas plumbum ire suffusum, & salutares moras signorum diuturnitatibus commodare. Prudent. *adv. Symmach.* I. v. 231. suffusa figunt vestigia plumbo, ubi adde quæ notavit. Jo. Weitz. *in not. p.* 734. HEIN. Contrarium huic verbum replumbatum legitur in *l.* 19. §. 3. *l.* 32. §. 1. *D. de aur. arg. leg.*

ADPLUMBATURA est, qua duæ ejusdem vel diversi generis res per dissimilem materiam, aut non per se invicem, sed per quoddam interveniens coagmentantur vel conjunguntur: ut si vasi figulino ansa & operculum argenteum; item si plumbo, glutine, clavo, vel simili modo brachium statuæ, navi tabula, asser asseri jungatur. Adplumbatura & ferruminatio sic differunt, quod hæc per eamdem materiam facit confusionem; illa non idem efficit, sed conjungit & connectit tantum: ait Paull. *in l.* 2. 3. §. 4. *D. de rei vindicat.*

ADPONERE, ADPREHENDERE, ADPROBARE, vide APP. . .

ADPOTÆ *fistulæ* in *l.* 2. *C. Theod. de aquæduct.* sunt ad potandum admotæ. Nisi fortasse in ipsa lege scribi debeat *admotis*, ut cuidam in mentem veniebat. Ita hac lege nonnullorum aviditas utebatur majoribus fistulis, quam ex largitate imperiali licebat.

AD-

ADPROMITTERE. Eo verbo Cicero in *or. pro Rosc.* c. 9. & passim, usus est. Unde Adpromissores, qui pro alio fidem suam obstringunt, seque obligant, *l.* 5. §. 2. *D. de V. O. l.* 64. §. 4. *D. solut. Matrim. l.* 43. *D. de solut.* quasi insuper & præter alium promittentes. Festus Adpromissorem definit; qui quod *quis* suo nomine promisit, idem pro altero quoque promittit. At an ferenda sit hæc Festi definitio dubitat Heineccius. Num adpromissor, non id promittit pro altero quod suo nomine promisit, sed quod alter suo nomine promisit, id & ipse pro altero promittit. Legendum ita suadet: qui quod *quis* suo nomine promisit, idem pro altero quoque promittit. Ex iis autem locis liquido constat Adpromissorem cum fidejussore convenire. Quin, observante Hottomanno, Cicero eum qui pro alio se obligat, qui & ipse fidejussor est *in l.* 1. §. 8. *D. de O. & A.* nusquam fidejussoris, sed sponsoris potius vel Adpromissoris nomine designat. Differentias autem quas inter Adpromissorem & fidejussorem Gœddæus notat ad *l.* 150. *D. de V. S.* non de Adpromissore in genere tenendas voluit, ceu visum est Calvino; sed de Adpromissore quem vocat indemnitatis, eo scil. qui dum idem promittit quod alter promiserat, non tamen eo animo id agit ut correus fiat, sed sponsor sit. Et hujusmodi Adpromissorem fidejussorem quidem esse, sed peculiaria quædam, quæ in reliquos fidejussores non cadunt, occurrere ait idem Gœddæus. Nam, primò potest sine mandato rei principalis a stipulatore assumi, quod in cæteris secus est. Deinde; conditionalis hic potius debitor est, quam pure obligatus; nempe tenetur, si nihil aut non totum a reo acceptum sit, *l.* 116. *D. de V. O. l.* 21. *D. de solut.* & uti potuit beneficio ordinis ex natura conventionis. Tertio; Adpromissor indemnitatis a cæteris fidejussoribus in eo differt, quod reliqui fidejussores absolute alieno nomine obligantur: hic vero quasi permixtim: quin: etsi alienam obligationem suscipit, eique accedit, suo tamen ac proprio nomine, conditione eveniente obligatur. Denique per litis contestationem fidejussoris, reus principalis non liberatur, *l.* 23. *l. ult. C. de fidej. l.* 18. §. *fin. de const. pec.* ADPROMISSOR vero indemnitatis, cum suo nomine obstrictus sit, litis contestatione reum, etiam invitum, quasi per delegationem & novationem liberat in ea parte, qua conditio tum extitit, vel lis suscepta fuerit. *l. fin. v. sed etsi cum Seio. D. de reb. cred. l.* 2. *C. si mat. indemn. prom. l.* 11. *D. de novat. l.* 21. *l.* 23. *D. de solut.*

ADPULSUS pecoris ad aquam, id est, servitus pecus ad aquam adpellendi: *l.* 1. §. 1. *D. de servit. præd. rustic. l.* 14. §. *ult. D. de alim. & cibar. legat.*

ADQUIESCERE pro quiescere, vel somnum capere, *l.* 26. *D. de oper. lib.*

Adquiescere pro consentire, suffragari, concedere. *l.* 1. §. 4. *D. de contr. & util. tut. act. l.* 29. §. 1. *de minor. l.* 23. *de excus.* Sic Adquiescere instrumento: *l.* 7. *C. ad Leg. Cornel. de fals.* judicatis: *l.* 6. *C. de excus. tut.* officialibus: *l.* 5. *C. de jur. fisc.* patri: *l.* 21. §. 6. *D. solut. matrim.* sententiæ: *l.* 5. *C. de re judic.* statutis *l.* 1. *C. si pend. adpellat. l.* 1. *C. de his, qui per met.*

ADQUIRERE dicitur is cui jus aliquod accedit. Sic. Adquirere actionem, *l.* 16. §. 8. *D. de liberal. caus.* dominium *rubr. tit. de A. R. D.* dotem *l.* 7. *de pact.* possessionem, *rubr. tit. de A vel O. P.* præscriptionem *l.* 1. *C.*

C. comm. de usuc. servitutem, *l. 1. §. 2. D. de V. O.* & passim alia. Nota porro phrases: Adquirere in plenum, *l. 6. med. C. de bon. quæ lib.* pleno jure, *l. 5. 6. de SCo Tertull.*

ADRADERE nummos. *l. un. C. Theod. si quis solid. circa exter. incid.* An Adrodere? Id sane occurrit in *l. 2. C. Theod. de ponderat.*

ADRESPONSUS. *Nov. 25. c. 1.* vel divisim AD RESPONSUM *l. 7. vers. scrinii aurei ad responsum. C. de palat. sacr. largit.* alias ἀποκρισιάριος, erat qui negotia sacrarum ecclesiarum gerebat. *Nov. Justian. 6. c. 2.* item qui deputatus est a magistro militum, ut quid opus sit a competenti judice in milites fieri, responsum, i. e. ministerium ei exhibeat. *Nov. 24. c. 4. & in Edict. 8. Just.* & solet deputari a magistro militum eo, sub quo provincia illa est, auctore innominato interprete *ad Julian. patric. const. 17. c. 62.* Sed & reliquos magistratus tales apocrisiarios, vel Ad Responsum, hosque suos adjutores habuisse, ex locis adductis patet.

ADROGARE, ADROGATIO, ET ADROGATOR, vide supra ADOPTIO.

ADSCENDENTES, vide ASCENDENTES.

ADSCISCERE vel asciscere pro approbare, decernere, ut in LL. XII. *Tab.* cum senatus populusque asciverit. Adsciscere quasi attrahere, ut: adsciscere mortem l. 2. C. qui test. fac. poss. Adsciscere, ait Paul. & Fest. est adjungere vel adsumere e. g. Adsciscere socium, *l. 65. §. 8. D. pro soc.* Sed proprium hoc est vocabulum adoptantibus, qui sibi filium, nepotem, suum heredem, adsciscere dicuntur. *l. 48. §. ult. D. de adopt.*

ADSCRIBERE pro adsignare, veluti, fideicommissum servo. *l. 7. pr. D. de legat. 3.* legatum alicui. *l. 4. de his quæ pro non scr.* servum colonæ, *l. 54. §. ult. locat.* Porro Adscribere sibi in testamento, est sua manu, ejusve, qui in potestate vel parte est, in testamento alieno quid scribere quasi sibi a testatore attributum. *tit. D. de his, qui sibi in test. adscribunt. l. 6. pr. l. 11. l. 18. D. ad L. Corn. de fals. l. 1. de his, quæ pro non scr.*

ADSCRIBERE, addere in scripto. Sic Adscribitur aliquid codicillis vel testamento. *l. 1. §. ult. D. de his quæ in testam.* instrumento, *l. 1. C. de dot. prom.* Et Adscribitur conditio, *l. 78. §. 1. D. de cond. & dem.* clausula, *l. 31. D. de rec. arbitr.* vel aliud quodvis passim.

Adscribere pro imputare *l. 40. §. 4. D. de statulib.* Quo sensu alicui adscribitur damnum, *l. 21. §. 2. D. de appellat.* itemque periculum *l. 11. pr. D. ad. municipal.*

ADSCRIPTI inquit Festus, dicebantur qui in colonias nomina dedissent, ut essent coloni: quo sensu adscriptos colonis legimus apud Livium *lib. 4. c. 11.* Hinc Adscriptitii agricolæ, dicti sunt, certis agris sic attributi, ut iis adherescerent, quasi possessionum ipsarum pars essent: bonaque omnia dominis prædiorum adquirerent, & simul cum iis alienarentur, *l. 6. l. 20. l. 22. l. ult. C. de agric. & cens.* quorum etiam conditio adscriptitia dicitur *l. ult. C. de transact. l. ult. comm. utr. jud.* Justinianus Adscriptitium ἐναπόγραφον vocat. *Nov. 22. c. 17.*

ADSCRIPTUM servum, pro Adsignato dixit Paullus *l. 54. §. ult. D. locat.* juncta *l. 39. D. de pignor.*

ADSECTARI est frequenter sequi: & ad injuriam referri po-

poteſt, ſi tacite & contra bonos mores id fiat. *l.* 15. §. 22. 23. *D. de injur.* quo pertinet quod Feſtus dicit de adfectata femina ignominiæ cauſa.

Adsensus ſeu conſenſus commodatus *l.* 20. *C. de nupt. l.* 11. §. 1. *C. de oper. libert. l.* 3. *C. quom. & quand. jud.*

Adsequi ſeu conſequi donatum *l.* 16. *C. de jur. delib.* liberam teſtamentifactionem *l.* 41. *D. de oper. libert.*

Adserere ſeu ſerere arbores *l.* 7. §. 3. *D. de uſufr.* vitem propter ridicam. Varro *de re ruſt.* 1. 26.

Adſerere ſeu vindicare ſe in libertatem *l.* 11. *fin. D. de injuriis*, quo ſenſu ſimpliciter *adſerere ſe* dixit Ovid. *amor.* 3. *eleg.* 10. Scilicet adſerui jam me, fugique catenas. Ita ſimiliter dicitur Adſerere ſe ex libertinitate in ingenuitatem, *l.* 2. §. 1. *D. ſi quis ingen. eſſe dic.* his contrarium eſt Adſerere in ſervitutem aliquem. i. e. eum pro ſervo ex libertate in ſervitutem vindicare. Liv. *lib.* 3. Sueton. *in Tib. c.* 2. Veteres in liberali cauſſa Adſerere manu dicebant, quum in libertatem injuſta ſervitute oppreſſos vindicabant: quæ comicis familiaris eſt locutio, eaque Plautus in *Curcul. Act.* 2. *ſcen.* 2. *Pœnul. Act.* 4. *ſcen. ult. & Act.* 5. *ſen.* 2. nec non in *Perſa Act.* 1. *ſcen.* 3. & Terentius *Adelph. Act.* 2. *ſcen.* 1. uſi ſunt. Unde autem ducta ſit hæc loquendi ratio, non ſatis liquet. Varro certe *lib.* 5. *de ling. lat.* ita explicat: Conſerere manum dicimur cum hoſte; ſic ex jure manu conſertum vocare. Hinc adſerere manu in libertatem, quum prehendimus. Hæc ille. Feſtus vero *lib.* 1. Adserere *manu*, manum admovere interpretatur, quod ea quoque quæ in terram demittuntur, adſeri dicuntur. Idem *lib.* 15. ex quorumdam ſententia *ſertorem* dictum a prehendendo ſignificat, quia, quum is cuiquam adſerat manum, ejus ex ſervitute in libertatem educendi gratia, vocetur adſertor, quum tamen Verrio Flacco veriſimillimum videretur, a jungendo ita dictum, quod in libertatem eamdem, qua & ipſe fruitur, eum petat. Quod ipſi Feſto abſurdum videtur. Ut ut ſit, alienæ libertatis vindicem adſertorem adpellari, certiſſimum eſt, *l. ult. C. de adſert. toll.* & apud Paull. *Recept. Sentent. V.* 1. 5. Quinctilian. Declam. CCCLXXXVIII. Martial. *lib.* 2. *epigr.* 1. Sueton. *in Jul. c.* 80. Tertullian. *adverſ. Marcion.* 1. *cap.* 23. Donat. *in Terent. Adelph. II.* 1. Adserere ſe hereditati: *l.* 2. §. 1. *D. ſi jug. eſſ. dic.* Adseri cauſſa: *l.* 1. *C. ubi cauſſ.*

Adsertio. vide ſub voce ſequenti.

Adsertor adpellatur libertatis, præſertim alienæ, vindex. *l. ult. C. de adſert. toll.* Paull. *rec. ſent.* 5. 1. 5. Sed & eodem nomine venit etiam qui a libertate in ſervitutem vindicat. Liv. *d. lib.* 3. *c.* 44. Prioris illius adſertoris cauſſa erat, quod is cujus ſtatus vocabatur in dubium, videbatur ea de re per ſe agere non poſſe, ſed per Adſertorem tantum: ne alioquin videretur ſervus egiſſe in dominum. Et ita procuratore differebat Adſertor, ut hic ſuo, ille domini periculo litigaret, & ſatis præſtaret judicio ſiſti, & res ſalvas fore, quas tenet is qui ſervus dicitur, *l.* 1. & 2. *Cod. Theod. de lib. cauſ.* ubi plur. Gothofr. & Jac. Cuj. *parat. Cod. lib.* 7. *tit.* 27. Et ſi defecerat in cauſſa, tenebatur pœnali actione *l.* 2. *C. de adſert. toll.* quæ omnia ceſſant in procuratore Gothof. *ad l.* 1. *in pr. d. t.* Adſertionis hujus, & Adſertorem habendi neceſſitatis ſublatæ cauſſas vide in *d. tit. C.* de

de *adsert. toll.* Quum porro petitio in servitutem iterari non posset : *l.* 4. *l.* 27. *C. de liberal. causs.* ADSERTIO tamen in libertatem iterabatur bis terque, *l.* 1. *C. de adsert. toll.* Cic. *pro domo c.* 29. Hinc ADSERTIONIS *secundæ* meminit Quinctilian. *Inst. V.* 2. *tertiæ* Imp. in *d. l.* 1. *pr. C. de adsert. toll.* Sunt qui & quartam vel quintam caussam repeti potuisse, putant cum scholiasta *Basilic.* lib. XXVIII. *tit.* 21. & Martial. *Epigr. I.* 53. Sed rem illam non satis planam esse, docuit Noordkerk. *de lege Petron. cap.* 2. *p.* 46. 47. & *p.* 56. & *seq.* Quum vero difficillimum esset reperire adsertorem qui alium suo periculo liberali caussa manu adserere vellet : illas ambages sustulit Justinianus *l.* 1. *l.* 2. *C. de adsert. toll.* & facultatem dedit hominibus ad libertatem provocantibus, sive per se, sive per procuratorem caussam agendi. Et hæc ipsa est ratio rubricæ Codicis *de adsertione toll.* HEIN.

ADSERTA caussa, id est, probata, in *l.* 2. *C. Theod. de dilation.*

ADSERTORIÆ lites de quibus modo. *l. ult. C. d. t.*

ADSESSORES dicuntur qui adsident judici seu a magistratu vel præside in consilium adhibentur, *l.* 1. *l. ult. D. de off. adsess.* non ut judicent, sed ut approbaturi judicis sententiam, quomodo salvator noster discipulis dicit. Sedebitis & vos super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israël vide & Jul. Firmic. *Mathem.* 2. *c.* 5. Qui adsessores & consiliarii dicuntur *in l. pen. D. d. t.* & juris peritos seu juris studiosos esse oportebat. *d. l.* 1. *eod.* quia si magistratus eorum consilio quid iniqui statuerant, non ipsi, sed adsessores tenebantur. *l.* 2. *D. quod quisq. jur.*

ADSESSORIA, libri erant de iis rebus scripti quas agi viderant Jurisconsulti, cum adsessores essent ; cujusmodi libros a Puteolano scriptos citat. Ulpian. *l.* 12. *D. de pact.* Sabinum etiam in adsessorio laudat idem in *l.* 5. §. 8. *de injur.* Vid. Petr. Perrenon. *Animadv.* II. 11. & Ev. Otto in *Papinian. c.* 12. *p.* 236. & *c.* 14. *p.* 324.

ADSESSURA, adsessoris munus & functio *l. ult. D. de proxen.*

ADSIDERE, officio adsessoris fungi *l.* 2. *l.* 3. *l.* 5. *D. de off. ads.* & passim.

ADSIDUE, frequenter. Sic adsidue solere, *l.* 5. *D. de inoff. test. adsidue* ex urbe proficisci. *l.* 13. §. 1. *de ann. leg.*

ADSIDUUS, frequens, continuus, quotidianus. Sic adsiduæ aditiones, *l.* 10. *pr. C. qui pot. in pign.* ADSIDUA est duplæ stipulatio. *l.* 31. §. 20. *de ædil. edict.* paulatim hoc conversum in adsiduam jurisdictionem : §. 1. *Inst. de fideic. her.* Quod verbum, etsi scribatur quoque assiduus, tamen ab adsidere, ut a residere residuus est. Vid. Fabr. Thes. erud. schol. ab eo utique diversum est grammaticè & significatu verbum aliud assiduus *in* XII. Tab. de quo infra, verb. assiduus.

Adsidua jurisdictio in §. 1. *Inst. de fideicomm. hered.* pro perpetua extraordinariæ opposita. Vid. infra Jurisdictio.

Adsiduus nomen proprium. D. Trajanus Adsiduo Severo rescripsit, *l.* 5. *pr. de pœn.*

ADSIGNARE, attribuere, dare, reddere. Ita adsignari dicuntur agri modus ; *l.* 5. *pr. D. si mens. fals. mod.* ingenuitas : *l.* 8. *C. de ingen. manumitt.* insula relegato, vel deportato : *l.* 1. §. 3. *D. de offic. præf. urb. l.* 7. *pr. D. de interd. & releg.* jus : *l.* 1. §. *ult.*

§. *ult. D. de aqu. quotid. & æst.* locus vicinus: *l. 7. D. fin. regund.* nomen vel nomina communium debitorum, separatim; diversa singulis in solidum: *l. ult. D. de distract. pign.* numerus per singula genera ferarum: *l. 62. §. 1. D. de usufr.* opus: *l. 1. §. ult. D. de pollicit.* pars: *l. 22. §. 1. D. famil. ercisc.* parentes: *l. 22. C. de liberal. causs.* possessio: *l. 3. C. ne uxor pro marit.* prædia: *l. 39. §. 5. D. famil. ercisc.* servi: *l. 32. D. de pign.* unciæ: *l. 87. D. de hered. instit.*

Adsignare libertum, est testificari, cujus ex liberis libertum eum esse, pater velit: *l. 107. D. de verb. signif.* Hinc adsignator & adsignatio liberti: *d. l. 3. l. 22. §. 8. D. de adsign. lib.* Ex SCo Ruffino Claudianis temporibus facto, patronus inter plures liberos, potestati ipsius subjectos, hodie etiam emancipatos, potest libertos quasi dividere & uni liberorum plures, vel omnes, vel pauciores, quam cæteris adsignare: *l. 1. D. de adsignat. libert.* qua adsignatione & bona liberti, non directo quidem, sed per consequentiam una cum liberto ad eum, uti is adsignatus erat, transibant. Patronus autem non adsignabat libertos nisi liberis suis, & his non nisi in potestate ipsius patroni constitutis (hodie etiam emancipatis) & non nisi ex justis nuptiis procreatis, aut certe inde nascituris: non etiam adoptivis. Adsignatio autem ista fiebat quocumque modo, ut nulla sollemnitate verborum, aut voluntatis declarandæ opus esset. Sed & quocumque actu alio, quam testamentario fieri poterat: ergo & sine testamento inter vivos, & in testamento aliisque ultimis voluntatibus: sæpius tamen in testamento vel codicillis, rarius inter vivos per epistolam vel nuncium. Adsignatio vero ista peculiari jure fit, ut ita nec legatum proprie nec fideicommissum, nec donatio, nec commodatum, sed peculiaris quædam exercendæ liberalitatis paternæ ratio videri possit, *l. 1. l. 3. l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. l. ult. D. de adsign. libert.*

Ager quoque speciatim dicebatur adsignari militibus, *l. 15. §. 2. D. de rei vindic.* de quo Vid. infra art. ager.

Adsignare, una cum aliis signare, vel subscribere. Sic adsignare instrumento: *l. 20. D. de auct. & consens. tut. & cur.* subscribente & adsignante domino: *l. 116. §. 2. D. de verb. oblig.* Et ita adsignare accipe in *l. 92. pr. D. de legat. 1. l. un. C. de solut. & liberat.* ADSIGNATÆ *res*, id est, annulo obsignatæ. Sic in prisco lapide apud Gruter. *Inscript. p.* 1081. Huic donationi monumenti sicut scriptum est, consensi subcripsi & adsignavi. Vet. Glossarium: Ἐπισφραγίζω, ADSIGNO. Pers. *Sat. V. v.* 81. ADSIGNA Marce tabellas: ubi Cornutus: Adsigna, id est, sigilla. Conf. Frid. Brummer. *Comment. ad leg. Cinc.* c. 14. ubi totam hanc inscriptionem a *p.* 209. edit. Paris. erudite illustrat.

ADSIMULARE, aliquantulum sonantius ac simulare. Adsimulare donationem. *l. 23. §. 2. C. mand.* dolosa adsimulatio, *l. 24. C. de neg. gest.* ADSIMULATA provincialium tutela: *l. un. C. Theod. de Irenarch.* Qui se Deo plenos adsimulant: Paull. 5. *sentent.* 21.

Adsimulare, pro insimulare, accusare. Ex longinquo si quis acciendus, non prius adsimulanti accommodetur adsensus, quam solemni se vinxerit: *l. 3. C. Th. de exhib. reis.* Adsimulatitius. Insignibus Consularium adsimulatitiis: *l. 5. C. Theod. de bonor. codic.*

ADSISTERE, idem quod Cic. adesse, patrocinari: advocatum esse *l.* 54. *D. de R. V. l.* 1. *C. ut cauf. post. pub.* Plin. *Epist.* 10. 85. Porro & Curator adsistere dicitur virgini injurias suas persequenti, *l.* 7. *C. ad leg. jul. de adult.* Vid. Apulet. *Apolog.* p. 174.

Adsistere etiam dicitur pro confirmare. Sic veritas allegationi, vel precibus adsistere dicitur, *l.* 1. *C. si adv. dot. l.* 5. *C. si quis alteri vel sibi.*

ADSOLET, pro solet; ut, adsolet fieri *l.* 12. *D. ad SC. Turpill.* ut plerumque adsolet *l.* 14. *de inoff. test.* & passim. Vid. Phil. Paræi *Lexic. Critic. p.* 45.

ADSPECTUS. v. ASPECTUS.

ADSPERGO vel adspargo. ADPERSNARI & adspernanter. v. inf. ASP.

ADSPERSUS macula *l.* 9. *C. de lib. cauf.* infamia, Cic. *pro M. Coel.* 10. Qui istius facti non modo suspicione, sed ne infamia quidem, est adspersus. *Hein.*

ADSPIRARE ad fideicommissi petitionem *l.* 11. *C. de fideic.* ad honores *l.* 7. §. *ult. D. de interd. & releg.* vel ad alia quævis ut *in l.* 6. *C. de leg. Cornel. de fals. l.* 2. §. 6. *D. de postul. rubr. C. de lib.* 5. *tit.* 7. *l.* 3. *C. de legit. hered.* §. 13. *Inst. de excus. tut. vel. cur.*

ADSTIPULARI dicitur stipulanti stipulari, ut si petenti sibi decem a Mærio, ego eadem stipulor tibi dari: in quo quia mens est utriusque nostrum eadem, & idem quod tu, tibi cupio & volo; ideo factum est, ut adstipulari dicatur pro adsentiri ita, ut aliorum sententiæ suffragia veluti corrogentur, ad alios in eandem sententiam rationibus & argumentis adducendos. Quo sensu dixisse videtur Cic. *quæst. acad.* 4. 21. Stoicorum adstipulator Antiochus.

ADSTRICTIOR quæstio, *l. un. C. Theod. ad leg. jul. majest.* vel cruenta, ut Ammian. *lib.* 28. *c.* 1.

ADSTRINGERE, obligare ad quid, cogere, vel adigere. Ut, adstringere fidem *l.* 21. §. 6. *D. ad municipal.* se hereditariis actionibus, *l.* 53. *D. ad SC. Trebell.* necessitate, *l.* 13. *C. de contrah. empt.* ADSTRINGENDÆ obligationis caussa, *l.* 99. *D. de V. O.* ADSTRINGI fideicommisso. *l.* 77. §. 3. *de legat.* 2. muneribus, *l. ult.* §. 10. *D. de mun. & hon.* periculo, *l.* 40. *de adm. & peric. tut.* precibus, *l.* 55. §. 2. *ad SC. Trebel.*

ADSTRUERE quid falso in *l.* 20. *C. de testam.* id est subjicere, adseverare. ADSTRUERE veritatem in *l.* 24. *C. de probat.* id est probare.

ADSUMERE arbitrum, *l.* 7. §. 5. *D. de recept. arb.* aliquem in collegium: *l.* 5. §. 12. D. de jur. immun. in consilium: *l.* 30. *pr. D. de excus. tut.* id est, adsciscere.

Adsumere temeritatem: *l.* 1. *C. Theod. de patrocin. vicor.*

Adsumere possessionem, id est adprehendere: *l.* 41. *pr. D. de hered. pet.*

Adsumere pro intelligere. Eas calendas adsumemus: *l.* 41. *pr. D. de verb. oblig.*

Adsumere quæstionem, id est, crimen animo in *l.* 6. *C. Theod. de bonis proscript.* ubi: Excepta sola majestatis quæstione quam si quis sacrilego animo adsumit, juste pœnam ad suos etiam posteros mittit:

ADSUMPTIO pro demonstratione in *l.* 48. §. 3. *D. de hered. inst.* Et hanc quidem Marciani loquutionem ex ipso Cicerone defendit Duker. *de latin. vet. jector. p.* 354. Nam & ille *de orat.* 2. 39.

39. & *Topic.* c. 2. quæcumque a circumstantiis extra rem petuntur argumenti, foris adsumi dicit.

Sed & quod quis jactat, id est, quod falso sibi adrogat, id adsumtionis nomine venit, & ita intelligenda adsumptio originis in *l. 6. pr. D. ad municipal.* Verbo adsumere ita sæpe utuntur veteres. Cic. *de nat. D.* 3. 36. si quidpiam nacti sumus fortuiti boni, aut depulimus mali: tum nihil nostræ laudi adsumtum arbitramur. *Hein.*

ADSUMTUS, sine exemplo, pro perfectus & consummatus. Ita sane ADSUMTO *actu*, pro consummato & perfecto, occurrit in *l.* 225. *D. de verb. signif.* Hæc quidem Brissonius. Vereor tamen ut hic actus adsumptus intelligatur consummatus; videtur magis *inceptus* actus intelligendus, ceu ex verborum *d. l.* contextu adparet, ubi *errorem non secundum propositionem solam, sed cum aliquo actu intelligi constare* ait Tryphoninus. Vid. paulo supra ADSUMERE *quæstionem.*

ADTACTUS, US. SCo cavetur, ne usus sepulcrorum permutationibus polluatur, id est, ne sepulcrum aliæ (alius) conversationis usum accipiat. Paull. *rec. sent. lib.* I. *tit.* 21. §. 12. eandem sententiam ita exponit: Adtactu conversationis humanæ piaculum admitti.

ADTAMINARE servum christianum judaicis sacramentis: *l.* 5. *C. Th. de contrah. emt.* Capitolin. *in Gordian.* c. 27. ut nihil quod ad eorum fortunas pertinet, adtaminaret. Victor. *de cæsar.* c. 16. Quæ imprudentiam regendæ conjugis adtaminavit. Ambros. *de vestit. virgin.* Semel mundo mortuæ, ne quæso attigeris, ne adtaminaveris, quæ sunt istius seculi: Augustin. *de civitat. Dei lib.* 12. Rabidus canis facit hominem quem forte adtaminaverit contagione pestifera rabiosum. Glos. Isidori. Attaminat, inquinat. Gl. Attaminatus, χειρωθείς. Rem inadtaminatam dixit Tertullian. *de coron. mil.*

ADTEMPERIES, *l.* 2. *C. Theod. de custod. reor.*

ADTENTARE, vel, uti sæpe Florentiæ legitur, adtemptare, est insidias struere, præter jus & fas aliquid moliri. Sic: attentare annonam: *l.* 6. *pr. D. de extraord. crim.* honorem, ornamentaque: *l.* 15. §. 39. *D. de injur.* pudicitiam: *l.* 15. §. 20. *D. eod. tit.* Hinc adtemptatio, ilicium, sollicitatio, *l.* 5. *C. Theod. de locat. fund. jur. emphyt. l.* 26. *C. Theod. de Episcop.*

ADTERERE *l.* 10. *pr. D. de jur. dot. l.* 9. §. 3. *D.* Usufr. quemadm. cav. ubi adtrivit vestimenta: &, adtrita vestis. Metaphorice *adtriti* negotiationibus dicuntur, qui, dum negotiantur, pro lucro damnum inveniunt: *l.* 10. *D. qui & a quib. manum.*

ADTINERI matriculia: *l.* 11. *C. Th. de re milit.*

ADTINGERE bona, *l.* 1. §. *fin. D. de separat.* hereditatem: *l.* 25. §. 12. *D. de hered. pet.* id est, adire, se immiscere.

ADTRIBUERE. ADTRIBUI inprimis dicuntur nomina, quæ, quia exactio & solutio partium non minima incommoda habet, uni ex coheredibus adsignantur: *l.* 3. *D. famil. ercisc.* Hinc ADTRIBUTIO nominum apud Cicer. ad Attic. *lib.* 16. *Epist.* 3.

ADVENA, ait Pomponius in *l.* 239. §. 4. *D. de verb. signif.* est is quem Græci ἄποικον adpellant. Anselmus Cannariensis *in c.* 2. *epist. ad Ephes.* Advenæ dicuntur, qui, quum non sint indigenæ, morantur tamen in loco, ubi non sunt indigenæ.

ADVENIRE magistratui successor dicitur in *l.* 17. *D. de offic. præsid.*

ADVENTITIUS, A, UM, quod obvenit. Sic: ADVENTITIA necessitatis sarcina: *l.* 5. *C. de sacros. eccl.* ADVENTITIA pondera, pro supervenientibus oneribus: *l.* 1. *vers. si vero vel. socer C. de impon. lucrat. descript.* ADVENTITIA PECUNIA: apud Cicer. *lib.* 2. *c.* 21. *de invent.* ADVENTITIÆ species: *l. un. C. Th. de saccar.* ADVENTITIUM in specie dicitur quod filio familias extrinsecus, non per patrem, obvenit, *l.* 28. *D. de reb. auct. jud. possid.* Eodem sensu: Adventitium jus: *l.* 16. *D. de castrens. pecul.* lucrum: *l.* 41. *D. de reg. jur.* peculium: Vide *peculium.* ADVENTITIA Dos vide art. Dos.

ADVERSA fortuna: *l.* 8. *D. de pollicit.* medicamenta *l.* 3. *D. de extraord. crim.* pars, quæ nobiscum litigat *l.* 1. *C. si adv. dot.* tempestas, *l.* 6. *D. de leg. Rhod.* valetudo *l.* 17. *D. qui test. fac.* voluntas testatoris, id est contraria: *l.* 6. §. 2. *D. de pecul. leg.*

ADVERSARI repugnare, refragari in *l.* 6. §. 4. *D. de pecul. leg.*

ADVERSARIA valetudo, pro adversa, in *l.* 23. *D. mand.*

ADVERSARIUS *l.* 1. *pr. D. de fer.* est quocum nobis lis est.

ADVERSUS casus: *l.* 1. *D. ex quib. caus. maj.* eventus, *l.* 3. §. 7. *D. de contrar. tut. act.*

ADVERSUS pro contra *l.* 102. *D. de reg. jur. & passim.* Alias idem est ac *erga*, ut Festus notat *lib.* 1. imo & Priscian. *lib.* 14. *pr.* 157. Et ita accipitur in *l.* 4. *D. de suis & legit. hered. l.* 3. §. 1. *D. de adpell. l.* 5. *D. de usucap.* Sic & apud Liv. *lib.* 5. 37. ADVERSUS Romanos nullum eis jus societatis amicitiæve erat.

ADVERSUS aliquando etiam est *secundum*, *juxta.* Sic apud Ulp. *fragm.* 20. 14. Adversus leges civitatis suæ testari, idem esse, ac secundum leges, docuit Cujacius, cujus interpretationem, exagitatam licet a Jo. Roberto *recept. lect. lib.* 2. *c.* 32. tuentur Jan. a Costa *ad pr. Inst. de testam. ordin.* & Ant. Schulting. *jurispr. vet. Antej. p.* 631. *& p.* 671. Idem Ulp. *tit.* 28. §. 1. bonorum possessionem adversus tabulas dicit, quæ in jure nostro secundum tabulas adpellatur. *Hein.*

ADVIVERE, *l.* 28. §. 5. *D. de libert. leg. l.* 30. *pr. D. de adim. leg.* Cum quo advixit sine querela. Gruter *Inscr. p.* 1145. 8. & advivente eo: *p.* 1115. 8. Vid. & *l.* 1. *C. Theod. de legit. hered.* & ibi Jacob. Gothofred. *in not.*

ADULTER est, qui alienam matremfamilias corrumpit: *l.* 225. *D. de verb. signif.* Hinc metaphorice ADULTER *monetæ*, qui illam corrumpit: *l.* 3. *C. de Episc. aud.* Nequam & adulter nummus, apud Apulei. *de asin. aur. lib.* 10. *p.* 243. ADULTER solidorum *l.* 2. *C. de fals. mon.* Vide adulterium.

ADULTERARE omne omnino quod sincerum est, corrumpere significat. Itaque non tantum mulierem, sed & rationes & monetam adulterare, in jure legimus: *l.* 5. *D. ad leg. Pomp. d. parricid. l.* 1. *D. de serv. corrupt.* Paul. *sent.* 5. 25. 1. *l.* 16. §. 9. *D. de parricid.*

ADULTERATOR monetæ: *l.* 16. §. *ult. D. de pœn.*

ADULTERINA scientia dicitur falsa: ut in *proem. D.* §. *discipuli*, & adulterina moneta *l.* 1. *C. de fals. mon.* clavis, apud Sallust. Jugurth. c. 12. Adulterinæ litteræ apud Apulei. *lib.* 4. *de asin. aur.* ADULTERINA signa vocat Fest. *lib.* 1. quæ sunt alie-

alienis annulis facta signum quoque adulterinum dicitur quo ipse annulus dici potest adulterinus, ut in *l.* 30. *pr. D. ad leg. Corn. de fals.* ubi Modestinus ait: Qui signum adulterinum fecerit, sculpserit. Adulterinæ stateræ: *l.* 6. §. 1. *D. de extraord. crim.* ADULTERINUM testamentum *l.* 6. *pr. D. ad leg. Corn. de fals.*

ADULTERIUM & stuprum promiscue sumuntur in Lege Julia de adulteriis *l.* 101. *D. de verb. signif. l.* 6. §. 1. *l.* 34. *D. ad leg. Jul. de adult.* Atque ita adulterium etiam virginis ac viduæ corruptio dicitur, *in c. nemo* 4. *caus.* 32. *quæst.* 4. Alias adulterium a stupro ita differt, ut hoc in virginem vel viduam, illud vero in nuptam committatur. Ac proinde, ex mente Juris civilis intelligitur adulterium uxoris sponsæve alienæ corruptio. Etenim ex fæmina æstimatur, non ex mare. Mas solutus cum alterius uxore rem habens, adulter est: & contra, mas uxoratus cum fæmina soluta rem habens, adulterium non committit, nec ut adulter punitur: ille vero punitur. At Theologis ex Math. *c.* 5. *v.* 27. *& c.* 19. *v.* 9. sicut & canonistis, mas uxoratus etiam cum soluta femina rem habens adulterium committit, quia & hic conjugalis fides & unitas duorum in carne una perfide violatur: quæ adulterio substantialia ipsis videntur & sufficientia.

Ut apud veteres latinos adulterium & stuprum promiscue sumi modo dictum est, similiter Græci modo promiscue usurpant vocabula φθορὰ & μοιχεία, veluti Dionys. Halicarn. *lib.* 2. *antiqu. Rom. p.* 96. Antholog. græc. *p.* 621. modo & ita discernuntur ut φθορὰ sit innuptarum corruptio, μοιχεία adulterium in specie sic dictum. Philemon. *p.* 379. *edit. Henr. Stephani in Comic. græc. sent.* Δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρα χρήσιμον πεφυκέναι, - Μὴ παρθένους φθείροντα καὶ μοιχώμενον. Vir namque frugi temperare sic sibi debet, alienus ut sit haud tantum modo ab adulterio, & ab inferendo virgini stupro. Joseph. *lib.* 2. *contra Appian. c.* 38. Ἐπὶ μοιχείας μὲν ζημίας χρημάτων ἐπὶ φθορᾷ δὲ γάμους νομοθετήσαντες. In adulterio mulctam pecuniariam; in corruptela connubium sanxerunt. Vid. Ducker *de Latin. vet. Ictor. p.* 122. *sequ.* & Jo. Gutl. Hoffman *de Leg. jul. de adulter.* de quo etiam infra art. JULIA lex.

ADULTUS idem aliquando ac adolescens, ut in *l.* 43. §. 3. *D. de procur.* & passim. Sic: Adultus factus pupillus dicitur: *l. ult.* §. *ult. D. ut in poss. legat.* causs. & adulti curator: *l.* 27. *D. de adpell.* ADULTA mulier: *l.* 60. *D. de jur. dot.* virgo: *l.* 7. *C. ad leg. Jul. de adulter.* uxor: *l.* 36. *D. de rit. nupt.* Vetus glossar. Pupillus est, nondum quatuordecim annos habens, pupilla vero, nondum duodecim annos habens: Adultus quis dicitur, ab hac ætate, usque ad vicesimum quintum annum. Minor generaliter dicitur omnis, qui nondum hanc complevit ætatem. Aliud Glossar. Adultus dicitur ab ætate quatuordecim annorum, usque vicesimum quintum annum. Eaque est adulta ætas: *l.* 15. *C. de excus. tut. l.* 22. *C. de pact. l.* 6. *C. ad Leg. Corn. de sicar.* & apud Hirt. *de bello Alexandr. c.* 24. & Cic. in. *Verrin. V. c.* 68. Add. *l. ult.* §. *ult. D. de adpellat.*

Ἀδύνατος, impossibilis. Ulp. *l.* 104. §. 1. *D. de legat. l.* 20. *pr. D. de cond. inst.*

ADVOCATI olim dicebantur, quicunque amico præsentiam suam commodabant, sive extra judicium, veluti ut testes essent, ut ex Varrone *de re rust.* 2. 5. vel

vel ut eorum præſidio tutus eſſet ab adverſarii injuriis, ut ex Cic. *pro Cæcina c.* 8. Liv. *lib.* 2. *c.* 25. *& lib.* 3. *c.* 47. Tertullian. *de idolatr. c.* 23. adparet; & ita Advocatos *jam pæne nocturnos* intellige apud Petron. *ſatyric. c.* 15. ſive in judicio; Quemadmodum Ulpianus in *l.* 1. §. 11. *D. de extraord. cognit.* ADVOCATOS accipiendos ait omnes omnino, qui agendis cauſſis quoquo ſtudio operantur: quique advocationem præbere dicuntur. Olim tamen inter advocatum, patronum, procuratorem & cognitorem erat ſpecifica differentia, quod ex his Aſconii *in Q. Cæcil. divinat. c.* 4. optime conficitur: Qui defendit alterum in judicio, aut Patronus dicitur, ſi orator eſt: aut advocatus, ſi aut jus ſuggerit, aut præſentiam ſuam commodat amico: aut procurator, ſi negotium ſuſcipit, aut cognitor, ſi præſentis cauſſam novit, & ſic tuetur, ut ſuam. Ita quidem Aſconius. Advocatus autem ab *advocando.* Scilicet ambulabant Icti olim Romæ tranſverſo foro, atque ſic omnibus copiam ſui faciebant. Si quis alterum in jus vocaverat, aut ad judicem ſecum duxerat invitum, advocabantur Icti plerumque, qui cauſſam ſi ipſi litigantes nollent, aut non poſſent, proponerent, defenderent, aut eis ſuccurrerent. Vid. Cic. *orat.* 3. *c.* 35. Wurffel. *Juriſpr. defin.* §. 144. *in not.*

Ab eo qui cauſſas privatorum defendit differt advocatus publicus qualis eſt ADVOCATUS *fiſci*, de quo *l.* 3. *D. de his quæ in teſt. delent. l.* 3. §. 9. *l.* 7. *D. de jur. fiſc. & tit. C. de adv. fiſc.* Eum primus inſtituerat Hadrianus, teſte Spartiano *Hadr. c.* 60. Quale vero & quam ſplendidum hoc fuerit officium, oſtendit Ev. Otto *in Papinian. c.* 14. *p.* 310. *ſeq.* Interveniebat autem pro fiſco in aula apud Comitem theſaurorum ſacrarum largitionum in provincia apud Procuratorem Cæſaris: & in urbe apud Præfectum ærarii. Vide Cujac. & Gothofr. *ad l.* 4. *C. de advoc. fiſc.*

ADVOCATIO, munus & opera Advocati. Advocationem inſtruere: *l.* 1. §. 1. *D. de Leg. Corn. de fals.* petere & poſtulare *l.* 23. §. 4. *D. ex quib. cauſ. maj.* & apud. Cic. *ad famil. lib.* 7. *epiſt.* 11. Dati autem Advocati vel patroni dicebantur advocationem præbere *l. ult. pr. D. de inoff. teſt.* præſtare: *l.* 6. §. 1. *D. de poſtul.* ſuſcipere: *l.* 9. §. 5. *D. de off. proconſ.* Porro advocatione *interdicere*, eſt alicui hujus muneris explicandi facultatem negare: *l.* 1. §. 12. *D. de offic. præf. urb.* & paſſim. Quam pœnam Epicteto cauſſidico irrogatam, quod incauto ſermone virum omnibus probatum perſtrinxiſſet, Symmach. *l.* 5. *Epiſt.* 19. & *lib.* 9. *Epiſt.* 28. refert, eumque illic *togæ forenſis honore privatum*, hic *carere foro & inconſultæ linguæ pretium tuliſſe*, ait. Præterea advocatio dicitur peti & poſtulari, *l.* 23. §. 4. *D. ex quib. cauſſ. maj.* Cic. *ad Familiar. lib.* 7. *Epiſt.* 11. Ego omnibus, unde petitur, hoc conſilium dedi, ut a ſingulis interregibus binas advocationes poſtulent. Seneca *in Apocoloc. ſub fin.* Tandem procedit Petronius, vetus convictor ejus, & poſtulat advocationem. Seneca in *procem. lib.* 3. *Controv.* Tanta illi perturbatio fuit, ut advocationem peteret. Seneca filius *de ira lib.* 1. *c.* 16. Deinde advocationem ſibi petit, ut excutiendæ veritatis ſpatium habeat. Poſtulantibus vero prætor vel proconſul advocatos dabat: ut patet ex *l.* 1. §. 4. *D. de poſtul. l.* 9. §. 5. *D. de offic. proconſ.* Plin. *lib.* 10. *epiſt.* 3. Varenum, quem nuper adverſus Baſſum advocatum & *poſtulaverant*

&

& acceperant. Idem *lib. 2. epist. XI.* se & Cornelium Tacitum adesse provincialibus jussos, narrat. Ex quo lucem capit locus ille apud Ciceronem *lib. 2. de orat. c. 69.* de quodam Siculo, cui cum Scipio, prætor, patronum caussæ dedisset hospitem suum, hominem nobilem, sed admodum stultum: Quæso, inquit ille, Prætor, adversario meo da istum patronum: deinde neminem mihi dederis.

Advocatio, pro numero vel ordine advocatorum. Ita: Advocatio Cæsariensis: *l. 30. C. de pact.* prætoriana: *l. 8. C. de advoc. divers. judic.* togatorum, apud *Cic. pro Cæcin. c. 15.* Advocati autem illi Cæsarienses in jure nostro sunt celebres: nam ad eorum interrogationes non semel rescripsit Justinianus ut adparet ex *l. 12. C. de legitim. hered. l. ult. C. de pact.* & §. 11. *Inst. de inutil. stip.*

ÆDES, veteribus in singulari ædis, observante Menagio, *Amoen. jur. civ. c. 38* & ante eum Vossio *in Etymol. h. v.* est ab antiquo *αἶτος*, lucus, quod etiam est mansio habitatio, quod eadem notione usurpasse Pindarum, testis est Eustath. *ad Homer. Iliad. γ. p. 381. & Iliad. μ. p. 907.* quamvis id vocabulum semel dictum ipse referrat Eustathius. Ædes ergo, vel ædis est cella, cœnaculum, vel cubiculum. Quum ergo in templis una esse soleat sub eodem tecto mansio, reliqua ædificia plura cœnacula ac cubicula plerumque comprehendebant: inde factum est, ut ædes in singulari numero pro templo: in plurativo pro privata domo plerumque usurpetur. Hinc ædis adpellatione ædes sacta intelligenda est, *in l. 1. §. 36. D. depos.* in quam sententiam plerumque adjungitur adjectivum *sacra*, ut in *l. 5. D. ad leg. Jul. peculat.* quam & privatæ ædes ædis nomine in numero singulari veniunt apud Plaut. *Curcul. 4. 1. v. 10. Asin. 1. 3. v. 67.* & Gell. *lib. 4. c. 9.* & ædes sacratissimæ in numero plurativo occurrunt in *l. 19. C. de usur.* Hein.

Ædium autem adpellatio, tam ad rusticas, quam ad urbanas pertinet: *l. 41. §. 5. D. de legat. 1.* & ad omnes species ædificii, in eo XII. Tabular. capite quo de incendiariis agebatur, & in interdicto de cloacis: *l. 1. pr. D. de cloac. l. 9. D. de inc. ruin. nauf.* Sed & in interdicto *uti possidetis*, verba hæc Prætoris: *Uti eas* ÆDES, ad omnes res soli, quæ possideri possunt, interpretatione trahuntur: *l. 1. pr. & §. ult. D. uti possid.* In usu tamen Urbana ædificia ædes, rustica Villas adpellari, ait Florentinus. *l. 211. D. de verb. signif.* Quanquam & in censu Villas omnes ædes adpellatas esse Varro *de ling. lat. lib. 4. p. 38.* scribit.

Ædes porro duabus rebus constant, *area* seu *solo*, & superficie: *l. 33. pr. D. de usurp.* Unde ædium pars esse dicitur solum: *l. 49. pr. D. de rei vind.* Tamen si ususfructus ædium legatus est, tunc ususfructus in area non subsistit: §. 3. *Inst. de usufr. l. 5. D. quib. mod. usufr. vel us. amitt.*

Ædium sunt, quæ perpetui usus causa parata sunt, licet aliquando tollantur. Stratura itaque loci alicujus, ex tabulis factis, quæ æstate tollerentur, & hieme ponerentur, Ædium, est: *l. 242. §. ult. D. de verb. signif.* Prothyrum quoque, quod in ædibus fieri solet, ædium est: *l. 242. §. 2. D. eod. tit.* nec non plumbum, quod in tegulis ponitur: aliter atque de eo dicendum sit, quo hypæthii tegendi causa poneretur, *d. l. 242.* ÆDIBUS vero distractis vel legatis, ea esse ædium solemus dicere, quæ quasi pars ædium, vel propter ædes habentur, perpe-

petuique usus caussa in ædificiis sunt, qualia sunt, quæ enumerantur in *l.* 14. 15. 17. *pr.* §. 3. §. 7. *sequ.* *l.* 18. *D. de act. empt.* ÆDIUM quoque habentur omnia, quæ iis connexa, juncta, fixa vinctaque sunt: *l.* 41. §. 9. *D. de legat.* 1. *l.* 52. §. 7. *D. de legat.* 3. *l.* 59. *D. de rei vind.* ÆDIUM tandem sunt de ædibus deposita tigna, ea mente ut reponentur: *l.* 83. §. 5. *D. de verb. oblig.*

ÆDICULA, exiguum adytum. Sic: incustoditæ ædiculæ in *l.* 9. §. 1. *D. ad leg. jul. de peculat.* Nimirum in majoribus templis plerique pacta, testamenta, immo & pecunias, & thesauros suos deponebant. De tabulis & testamentis res patet ex *l.* 3. *D. de tab. exhib.* Ita & pecunias & thesauros suos in templis abdiderat Severus, teste Herodiano *lib.* 4. *c.* 4. & in Pacis templum omnium opulentissimum, & egregie munitum, universi ferme suas divitias, tanquam in thesaurum congesserant. Idem *lib.* 1. *c.* 14. Plura ea de re dixit Lipsius *not. ad Tacit. lib.* 1. *annal. p.* 17. ubi & observat, ideo custodias adpositas esse templis, ne quis nocturnus Divum sacra & opes templorum religioni creditas, legeret. Juvenal. *sat.* 14. *v.* 260. Ærata multus in arca Fiscus, & ad vigilem ponendi Castora numi. Ibi *Vigilem Castora* adpellari ejus templum, ad quod militum dispositæ stationes excubarint, tum ipse Lipsius, tum alii interpretes, observarunt Add. Tertul. *de coron. milit. c.* 11. Jam ergo facile patet, quæ sint ÆDICULÆ *incustoditæ* ex quibus aliquid suffurati, amplius, quam fures, minus quam sacrilegi, puniebantur, *d. l.* 9. §. 1. *D. ad Leg. jul. peculat.* Hein.

ÆDICULÆ pro ædibus, advocatorum, quas à metatorum onere exemit Anastasius Imp. *l.* 3. §. 2. *l.* 5. §. 2. *C. de advoc. divers. judic.*

ÆDIFACERE, tamquam rarius, & suspectum verbum, notat Brissonius *in parerg. n.* 55. quem & Sciopp. Lib. 1. suspect. Lect. cap. 9. sequitur. Uterque notant *l.* 60. §. 4. *D. locat.* & *l.* 10. §. *ult. D. solut. matrim.* quasi utrobique ædifacere pro ædificare, positum sit, quemadmodum alibi signifacere, pro significare *l.* 65. §. 3. *D. ad SC. Trebell.* At nulla mihi visa editio, quæ vel utroque, vel alterutro loco, id verbum habeat, aut in qua saltem in margine pro variante lectione ponatur. Priore enim loco omnes habent ædificare.

ÆDIFICARE, exstruere de novo. Ita: Ædificare domum *l.* 14. *D. de verb. oblig.* navem: *l.* 6. *de rei vind.* opus: *l.* 15. §. 7. *D. quod vi aut cl.* parietem: *l.* 52. §. 13. *D. pro soc.* villam: *l.* 60. §. 4. *D. locat.* immo & lectum: *l.* 5. §. 1. *D. de Supell. leg.*

Ædificare in edicto *de mortuo inferendo* intelligitur non solum, qui novum opus molitur, verum is quoque, qui vult reficere, *l.* 1. §. *pen. D. de mort. infer.*

ÆDIFICATIO videtur novum opus continere: *l.* 1. §. 12. *D. de nov. op. nunc.*

ÆDIFICATOR in *l.* 137. §. 3. *D. de verb. oblig.*

ÆDIFICII portio sunt adhærentia muro armaria, vel adfixa: *l.* 52. §. 7. *D. de legat.* 3. Ædificio enim inserta & inclusa, pars ejus esse existimantur: *l.* 38. §. *ult. D. de act. emt.* Ædificiis alienis connexa, quamdiu juncta manent, eorumdem ædificiorum sunt: *l.* 59. *D. de rei vind.*

ÆDILES duo initio ex plebe constituti, qui, (ut ait Pompon. in *l.* 2. §. 21. *D. de orig. jur.*) ædibus præessent: in quibus

bus omnia scita sua plebs deferebat. Ibi pro *in quibus* legit *quibus*, idque interpretatur *per quos* Bynkersh. *in prætermiss. ad d. l.* Iidem ædes sacras & publicas curabant ceu docet Dionys. Halicarn. *lib. 6.* & inde æddiles dictos tradit Varro *de ling. lat. lib. 4. c. 14.* Eas causas judicabant, quas Tribuni, quibus adjutores erant, ipsis commisissent, unde etiam judices aliquando sunt dicti. Dion. Halic. *lib. 8. c. 35. & lib. 6. c. 90.* Et hi quidem fuerunt ÆDILES plebeii. ÆDILES vero alii duo postea creati sunt *Curales* dicti a Sella Curuli, ut auctor est Plutarch. *in Mar.* Huic Sellæ, cujus recurvi erant pedes, insidentes magistratus munia sua explicabant. Hinc & in nummis vetustis hæc sella curulis est insigne ædilitatis curulis, ceu ostendit Ezech. Spanhem. *de us. & præst. numism.* quum ædiles plebeios in sellis vulgaribus adsidentes videamus in denariis Gentium Crepusiæ, Fanniæ & Memmiæ apud Car. Patin. *de famil. Rom. p. 96. 109. 172.* Penes hos ædiles erat annonæ viarumque publicarum curatio, tutela urbis, ludorum institutio, de rebus venalibus promercalibusque cognitio, & præcipue sacrarum Aedium cura, Cicer. *Verrin. 7. 14.* Iisdem quoque demandata erat ἐπισκοπὴ in fornices, cauponas & mulieres, quæ quæstum corpore faciebant, quæ nomina solebant apud ædiles profiteri, Heinec. *antiq. Rom. ad Inst. lib. 1. tit. 2.* De rebus hisce ad jurisdictionem suam pertinentibus ipsi quoque edicta proponebant: ad quæ adludit suo more Plautus *capt. act. 4. sc. 2. v. 44.* Euge edictiones ædilitias habet. Postea Julius Cæsar annonæ procurationem demandavit duobus aliis ÆDILIBUS, qui Cereales vocabantur, ceu nos docet Dio Cass. *hist. 43. p. 271.* & Pompon. in *l. 2. §. 32. D. de orig. jur.* pro quibus perperam Prætores Cereales sibi fingunt Rosinus, & Alex. ab Alexandro & Jan. Vinc. Gravina, quibus satisfecit Henr. Bern. Reinold. *Var. c. 3. p. 27.*

Erant & in municipiis ÆDILES, *l. 12. D. de decur. l. 30. §. 1. D. locati.* ut plenius *lib. 3. antiq. select. c. 10.* comprobavit Brissonius.

ÆDILICIÆ actiones, quæ ex Ædilium edicto oriuntur contra venditores rerum vitiosarum, & eos qui bestias feroces habent, ubi iter fit, veluti redhibitoria & æstimatoria, quanti minoris & actio quod adversus dictum promissumve fit. *tit. C. de ædilit. act. l. 23. §. 5. l. 44. §. 1. & §. ult. l. 47. D. de ædilit. edict. l. 2. D. de divers. temp.* præscr. *l. 31. §. 5. D. de donat. int. vir. & ux.*

ÆDILITAS, vel, uti in vetustis Tertulliani codicibus: teste Cujacio *observ. 14. 13.* legitur, Ædulitas, ipse Ædilium magistratus & officium, Grræcis ἀγοϱανομία vel ἀςυνομία. Vid. *l. 17. D. de compens. l. 2. C. si serv. vel libert. ad decur.*

ÆDILITIUM edictum. Ædiles enim, ut modo dictum est edicta proponebant, *§. 7. Inst. de jur. nat. gent. & civ. & tut. tit. D. de ædilit. edict.* Ceterum, de quibus edicebant Ædiles, de iisdem & Prætores cognoscere consueverant, & illis deficientibus, causæ ad hos transferebantur. De qua concurrente prætorum ædiliumque jurisdictione disserit Cujac. *Observ. 8. 38.* ÆDILITIÆ stipulationes sunt, quæ ad eandem caussam pertinent, & ex Ædilium jurisdictione veniunt: *l. 5. pr. D. de verb. oblig. §. 2. Inst. de divis. stip.* Hujusmodi est duplæ stipulatio, quæ ab Ædilium edicto venit. *d. l. 5. pr. D. de V. O.*

ÆDI-

Æ D I T U U S, §. 2. *Inſt.* & *l.* 1. *D. de tutel.* a tuendis ædibus teſte Gellio *lib.* 12. *c.* 10. dictus, Æditimus olim: Quæ vocabula, ut & æditumus ejuſdem originis eſſe, obſervat Varro *lib.* 6. *de ling. lat.* & etymon hoc inde eleganter probat Jo. Frid. Gronov. ad Gell. 7. 1. quod Lucretius *lib.* 6. *v.* 1273. Æ D I T U O S vocet *æditentes.* Ceterum idem æditus videtur eſſe qui Scævolæ hierophylacus, in *l.* 20. §. *ult. D. de ann. leg.*

Æ G E R corpore: *l.* 27. *C. de tranſact.* Æ G R A mulier, pro triſti & irata: *l.* 3. *D. ſi quis aliq. teſt. prohib.* Æ G R A valetudo: *l.* 13. *D. ad municipal.*

Æ G R I T U D O: *l.* 1. *D. de decret. ab ord. fac. l.* 5. §. 1. *C. de tempor.* & *repar. adpel. l. un.* §. 3. *C. de latin. libert. toll.*

Æ L I A, gens dicta etiam Ailia, immo & Allia, ceu ex monumentis Capitolinis colligit Patin. *de famil. Rom. numiſm. p.* 6. Anton. Auguſt. *de famil. Rom. p.* 315. ex eadem gente fuiſſe exiſtimat P. Ælium Hadrianum, Imp. quod tamen haud ita certum arbitratur Heineccius. Traditionem veterem de Æliæ gentis origine expreſſit Horat. *lib.* 3. *od.* 17. Æli vetuſto nobilis ab Lamo &c. Vide Rupert. *not. ad Enchirid. Pompon. p.* 346.

Ælia Capitolina, eo loco condita ab Hadriano Imp. ubi antea floruerat Hieroſolyma, quamvis non eadem fuerint veteris urbis novæque coloniæ pomœria. Vid. Ptolem. lib. 5. *c.* 16. & *lib.* 8. *tab. Aſiæ.* 4. Xiphilin. *in Hadrian.* Euſeb. *hiſt. eccl. lib.* 4. *c.* 6. & auctorem Chronic. Alexandrini *p.* 597. Ab hac dicti Capitulenſes *in l.* 8. §. 7. *D. de cenſib.* Colonia fuit, ſed quæ jus Italicum non habuit, *l.* 1. §. 6. *D. de cenſib.* Vid. Bynkersh. *obſ. lib.* 5. *c.* 21. H E I N.

Ælia Sentia Lex a Sext. Ælio Cato vel Catulo, & C. Sentio Saturnino Coſſ. Auguſti temporibus lata, plura capita complectebatur, uti ex Ulp. *tit.* 1. *Regular.* & *tit. Inſt. quib. ex cauſ. manum.* nec non ex *l.* 15. *D. de jur. patron. l.* 7. 8. 21. 29. & *ult. D. qui* & *a quib. manum. l.* 1. *C. qui manum. non.* poſſ. *l.* 57. 60. 83. *D. de hered. inſt. l.* 16. *D. de manum. vind. l.* 15. *D. de jur. patr.* Significabatur hæc lex notis: A. S. quæ tamen male explicatæ in libris notarum leguntur.

Æ L I U S. Sextus Ælius & frater ejus P. Ælius, maximam ſcientiam in profitendo habuerant, ut duo Ælii etiam Conſules fuerint. Sext. Ælium etiam Ennius laudavit, & exſtat illius liber, qui inſcribitur *tripartita*, qui liber veluti cunabula juris continet, Tripartita autem dicitur, quoniam Lege XII. Tabular. præpoſita, jungitur interpretatio, dein ſubtexitur legis actio. Ejuſdem eſſe tres alii libri referuntur, quos tamen quidam negant ejuſdem eſſe. Ita Pomponius, *l.* 2. §. 38. *D. de orig. jur.* Et Sext. quidem Ælius Pætus Catus conſul fuit, anno V. C. 554. cenſor anno 558. Liv. *lib.* 31. *c.* 7. *lib.* 33. *c.* 44. & *lib.* 35. *c.* 9. Ejus tripartita non differunt a jure Æliano, de quo mox erit dicendum. Uſus eſt iis Cic. *ad famil. lib.* 7. *epiſt.* 22. ubi tractat quæſtionem: poſſitne heres, quod furtum antea factum eſſet, recte furti agere. Denique Ennii elogium, cujus Pomponius meminit tale fuit, teſte Cicerone de orat. *lib.* 1. *c.* 45. Egregie cordatus homo, Catus Ælius Sextus. Alter horum fratrum, P. Ælius Pætus anno ab V. C. 551. ad conſulatum, biennio poſt ad cenſuram pervenit, Liv. *lib.* 30. *c.* 40. *lib.* 32. *c.* 7. quum jam

an. 550. magifter equitum fuiffet C. Servilii Gemini, Dictatoris, Liv. *lib.* 30. *c.* 39. Denique peftilentia periit an. 578. Liv. *lib.* 41. *c.* 26. HEIN. Ex eadem gente fuit Q. Ælius Tubero qui Ictus & philofophus, dicitur a Gellio *lib.* I. *c.* 22. Meminit ejus Pomponius *l.* 2. §. 40. *D. de orig. jur.* a quo Stoicus, Panfæ auditor & conful fuiffe dicitur. Diverfus ab hoc Q. Ælius Tubero; qui Ofilio operam dedit, fuit autem patricius, & tranfiit a cauffis agendis ad jus civile: maxime poftquam Q. Ligarium accufavit, nec obtinuit apud Julium Cæfarem. Is eft Q. Ligarius, qui cum Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem adplicare non permifit, nec aquam haurire: quo nomine eum accufavit, & Cicero defendit. Exftat ejus oratio pulcherrima, quæ infcribitur pro Q. Ligario. Tubero doctiffimus quidem habitus eft juris publici & privati, & complures utriufque operis libros reliquit. Sermone etiam antiqui ufus adfectavit fcribere, & ideo parum libri ejus grati habentur. Ita Pomponius *l.* 2. §. 46. *D. de orig. jur.* Ipfe libros reliquit de officio judicis, Gell. *lib.* 14. *c.* 2. Hiftoriarum vero libros, quos eidem tribuit Guill. Grot. *de vit. Ictor. lib.* I. *c.* 12. 5. potius L. Tuberoni patri tribuendos effe, ex loco luculentiffimo Ciceronis ad Quinct. fratr. *lib.* I. *epift.* I. probavit Voff. *de hiftor. lat. lib.* I. *c.* 12. HEIN.

Ælius Gallus libros de verborum quæ ad jus pertinent, fignificatione fcripferat, ex quorum primo delibata eft *l.* 157. *D. de verb. fignif.* Citantur hi libri a Gell. *lib.* 16. *c.* 5. & Macrob. *lib.* 6. *Saturn. c.* 8. apud quos tamen vulgo Cæcilius Gallus fcribitur. At Feftus horum librorum primum & fecundum laudans in verbo *poftliminium*, citat hoc titulo: Gallus Ælius *lib.* I. fignificationum quæ ad jus pertinent, & in voce *reus* & *faltum*: lib. 2. fignific. quæ ad jus pertin. fimiliter in voce *torrens.* Vid. infra fub art. Gallus.

Ædius Marcianus; Ex hujus Inftitutionum libris 16, regularum 5, & de adpellationibus 2. totidem publicorum judiciorum, feu de publicis judiciis, & ex libris fingularibus de delatoribus, ad hypothecariam formulam, ad SC. Turpillianum, complura in pandectis capita defumta funt. Ælius hic Mercianus & fub Severo & Caracalla floruit, & Alexandri Severi tempora attigit. Nam & Caracallam Divum vocat, *l.* 11. §. 3. 4. *D. de muner. & hon.* & Alexander Imp. ad eum videtur refcripfiffe, *l.* 4. *C. ne de ftat. defunct.* Jac. Gothofr. *de Cenotaph. p.* 330. Diverfus ergo ab eo fuit Ælio Marciano; (non Aurelio, uti eft in Collat. Leg. Mofaic. & Rom. *tit.* 3. §. 3.) ad quem Bœticæ proconfulem, refcripfit Antoninus Pius, §. 2. *Inft. & l.* 2, *D. de his qui fui vel al. jur.* Præter libros hic laudatos, nofter reliquit Digeftorum libros 7. & notas ad Papiniani libros 2. de adulteriis, quas non illuftrationis, fed reprehenfionis cauffa eum edidiffe, poft Franc. Raguellum *ad l.* I. *C. de vet. jur. enucl.* obfervavit Ev. Otto in *Papiniano c.* 13. §. 6. & 9. HEIN.

Q. ÆLIUS TUBERO Vide fupra art. ÆLIA *fub. fin.*

ÆLIANUM JUS, a Sex. Ælio Pæto Cato, (de quo fupra *in art.* Sext. Ælius) nomen tulit. Pompon. *l.* 2. §. 7. *D. de orig. jur*, Augefcente civitate, quia deerant quædam genera agendi, non poft multum temporis fpatium Sext. Ælius alias actiones compofuit, & librum populo dedit,

qui

qui adpellatur Jus Ælianum. At si alios veteres auctores adhibemus in consilium: Ælius hunc librum non supplendarum actionum, sed interpretandarum notarum, quibus formulas novas, post jus Flavianum excogitatas, scripserant, adornaverat: Cic. *pro Muren.* c. 11. Ut ut sit, re ipsa illud jus Ælianum differre non videtur a Sext. Ælii tripartitis, in quibus Legibus XII. Tabularum; earumque interpretationi *subtexebatur legis actio*, ut ait Pompon. *d. l.* 2. §. 38. *D. de orig. jur.* Nec diversa videtur Lex Ælia apud Cicer. *Topic. c.* 2. ubi absurde legimus *Lex Ælia Sentia*, qualis Ciceronis temporibus nulla exstitit. Henr. Cardin. Noris *cenotaph. Pisan. diss.* 3. *c.* 9. *p.* 423. HEIN.

ÆMILIUS MACER jurisconsultus duos de re militari libros, totidem publicorum judiciorum, totidem de officio præsidis, item ad legem vicesimariam hereditatum, & de adpellationibus scripserat, unde plurima legum capita sumta, quem Ulpiano posteriorem fuisse argumento est, quod in *l.* 5. *D. qui satisd. cog.* & in *l.* 86. *ad leg. Falcid.* eum laudat: itemque quod Alexandrum Imp. *suum* vocat: *l.* 1. *D. de adpellat.* Unde non inscite colligit Pancirol. Var. *lect.* 1, 79. ad hunc ipsum Æmilium rescripsisse Alexandrum Imp. *l.* 3. *C. de calumn.* HEIN.

ÆMILIUS Papinianus. Eum libellos egisse, & præfecturam prætorianam gessisse sub Antonino Caracalla, adparet ex *l.* 12. *D. de distract. pign.* *l.* 40. *D. de reb. cred.* Ejusdem mentio etiam est in *l.* 12. *l.* 23. *C. de legat.* *l.* 16. *l.* 30. *C. de fideic.* Insigne elogium ei inscripsit Zosimus *lib.* 2. *c.* 9. *histor.* Vid. Ev. Otton. *in Papinian.*

ÆNEUM FRUMENTUM, certa Carthaginiensium pensio; cui certa corpora erant obnoxia *l. un. C. Theod. de frum. Carthag.* De hujus vocis origine sententias varias recenset Jac. Gothofr. *in Commentar.* At reliquis verosimilior Heineccio videtur illa Cironii, qui *observ. jur. can.* 4. 3. ÆNEUM dictum esse putat hoc frumentum a tabulis æneis, in quibus quid quantumque ab uno quoque præstandum, perscriptum fuerat. Talium enim tabularum ænearum, seu titulorum æneorum, mentio est in *l.* 5. *C. Theod. de annon. Civ.* HEIN.

ÆNIGMA scriptoribus nostris vocatur quidquid obscurum est. Ita Justinianus, nihil ab ænigmate discrepare ait nudum jus Quiritium, *l. un. C. de nudo jur. Quirit. toll.* Et Papinianum in *l.* 54. *D. ad SC. Trebell.* rem in αἰνίγματι proponere, conqueritur Imperator *Novell.* 108. *pr.* siglorum compendiosa ænigmata: *l.* 1. §. 13. *C. de vet. jur. enucl.*

ÆNUM cujus mentio est in *l.* 12. §. 18. *l.* 10. §. 3. *D. de instruct. vel instrum. leg.* *l.* 19. §. 2. *D. locat.* *l.* 38. §. *ult. D. de act. emt.* nihil aliud est quam *ahenum.* Nam aspirationem aliquando euphoniæ caussa elidebant, quam vegetioris soni gratia inseruerant veteres, teste *Gell. lib.* 2. *c.* 3. HEIN.

ÆQUABILITAS servanda *l.* 4. *C. comm. divid.*

ÆQUALE, idem quod par. Æquale conjugium *in l.* 10. *C. Theod. de collegiat.* ubi quædam Jac. Gothofr. & viri Docti *ad Sueton. Vespas. c.* 11.

ÆQUALITER, pariter: in *l.* 15. §. 17. 18. *D. de damn. inf.* *l. ult. C. si tut. vel curat. non gess.*

ÆQUANIMITAS, animus adquiescens æqualitati, in adgnoscendis tributis: *l. un. C. Theod. si per obrept.*

ÆQUI-

ÆQUINOCTII utriusque fit mentio in *l.* 1. §. 32. *D. de aqua quotid.* *l.* 1. §. 8. *D. ne quid in fl. p.*

ÆQUIPARARE. Ubi autem æquiparant famosa judicia, id est, ubi paria sunt. Sic apud Virgil. *eclog.* 5. *v.* 15. Nec calamis solum æquiparas sed voce magistrum. Sueton. *in Aug.* c. 94. Adeo in paucis diebus adolevit, ut non æquipararet modo matricem, verum etiam obtegeret.

ÆQUITAS est qualitas id assequendi quod bonum conveniensque est, in jure constituendo, interpretando, adplicando. Ipsi autem *naturalis* epitheton plerumque adjicitur. Sic: Ex ea æquitate naturali dicuntur nepotes in filiorum locum succedere: *l.* 1. §. *fin. D. de suis & legit.* Et ea introductum postliminium: *l.* 19. *pr. D. de capt. & postl.* Igitur ea tribuitur juris dispositionibus, quæ recte rationi non repugnant Hinc: æquitas compensationis: *l.* 15. *D. de his quæ ut indign.* conventionis: *l.* 95. §. 4. *D. de solut.* Æquitatem hoc edictum habet: *l.* 1. *pr. D. de collation.* In jure interpretando & adplicando æquitas intelligitur, cum dicitur æquitas arbitri. *l. D. rem pupill. salv.* jus reddentis: *l.* 3. *C. de edend.* itemque præsidis: *l.* 3. *C. de edend.* Quin & ipsa jus temperare quodammodo videtur, ubi, ut ait Symmach. lib. 10. Epist. 5. alter jure alter æquitate nititur. Etenim in æquitatis tractationem cadunt etiam ea quæ juris sunt, ait M. Seneca *lib.* 2. *controv.* 5. Jus autem illud strictum audit cui illa nec admiscetur, nec adhibetur; & ita juri stricto æquitas opponitur, *l.* 2. §. 5. *D. de aqu. & aqu. pluv.* vel juri simpliciter dicto. Ita: Senec. *lib.* 7. *controv.* 2. Albutius non juris fecit illam quæstionem, sed æquitatis; Vide in voce proxime sequenti.

ÆQUUS, A, UM. id est par. Æqua lance: *l.* 20. *D. de re judic.* id est pariter.

Æquum, rectæ rationi consentaneum. Æquum est bonæ fidei emtori alterius dolum non nocere: *l.* 37. *D. de act. emt. vend.* & hoc sensu sæpius occurrit ea vox in jure nostro. Et sæpe æquum & bonum junguntur *l.* 1. *l.* 11. *D. de just. & jur.* Sic jus boni & æqui ars dicitur: *l.* 1. *D. de just. & jur.* Quantum bonum æquum judici videbitur: *l.* 42. *D. de Ædilit. edict.* significatur vero his verbis humanior & benignior juris interpretatio, quæ græce ἐπιείκεια dicitur. Nam plerumque si ad summam severitatem jus exigas, iniquium fiet. Et hoc est quod veteres summum jus summam injuriam esse, dicebant. Adhibendum igitur æquitatis laxamentum, quæ quum in omnibus quidem, maxime tamen in jure spectatur: *l.* 90. *D. de reg. jur.* Unde a Cicerone *Top. c.* 2. æquitas constituta his dicitur, qui ejusdem civitatis sunt. a quo & Ser. Sulpicius vel eo præcipue nomine laudatur, quod jus civile ab æquitate numquam sejunxerit. Denique æquitate postulante, a legis verbis & a solemnibus receditur. Et in hoc genere perniciose plerumque sub auctoritate juris sententiæ errari, ait Celsus, *l.* 91. §. 3. *D. de verb. oblig.* Cicer. *pro Cæcin. c.* 18. *sequ.* Si contra verbis & literis &, ut dici solet, summo jure contenditur, solent ejusmodi iniquitati æqui & boni nomen dignitatemque opponere. Sic & *l.* 17. *D. de injust. rupt.* Licet subtilitas juris refragari videtur: attamen voluntas testatoris *ex bono & Æquo* tuebitur. Sallust. in Jugurth. *c.* 35. Fitreus ex bono æquo

æquoque magis quam ex jure gentium. Quinctilian. *lib.* 4. Est aliquid æquum sed prohibitum jure, ut libertas testamentorum. Æquum esse videtur, sed alio jure utimur, *l.* 6. §. 1. *D. pro soc.*

Æquo animo: *l.* 10. *v. si quis C. de metat.*

AER. Unde aêris servitus, de qua Papinian. *in respons. tit.* 18. De servitute luminis vel aëris similiter constitutum est, ut inter privatorum fabricas X. pedes, inter publicas XV. dimittantur, secundum Legem Theodosii *lib.* 14. *sub tit. de ædific. privat.* ubi tamen hodie talis titulus nullus exstat in Codice Theodosiano. Intelligi vero servitutem, ne liberi aëris usus cui a vicino intercipiatur, res ipsa docet. HEIN.

ÆRAMEN, in *l.* 13. *C. de oper. publ.* scribere oportet, ubi Codices quidam *ornamenta*, alii *instrumenta* habent, quorum utrumque vitiosum esse ostendit *l.* 37. *C. Theod. eod. tit.* ex quo hoc amplius patet, Tribonianum tres libras in sex mutasse: mire etiam deformavit *l.* 14. *eod. tit.* ut adparet ex *l.* 40. *C. Theod. eod. tit.* Ceterum Æramen Æramentum dictum a Paullo *recept. sent. lib.* 3. *tit.* 6. §. 44. & §. 56. & D. Gregorio *lib.* 12. *epist.* 30. immo & a Plinio *hist. nat. lib.* 15. *c.* 1. *c.* 8. & *lib.* 35. *c.* 15. & Vincentio Lirinensi. *Commonitor. p. m.* 308. nihil aliud est, quam ornamentum ex ære. Glossæ antiquæ: Æramentum, χάλκωμα. Vid. Jac. Gothofr. *ad C. Theod.* & Schulting. *Jurispr. vet. antejust.* p. 365. sequ. HEIN.

ÆRARIUM proprie δημόσιον, pecunia reipublicæ usibus destinata: ac proinde Ærarium a fisco adhuc Plinii temporibus distinguebatur, ceu patet ex *panegyr. c.* 42. Et ita accipi videtur phrasis: Ad ærarium profiteri, in *l.* 9. §. 6. *D. ad leg. jul. pecul.* itemque vocabulum magistratus, *Ærarii præfectus*, in *l.* 15. §. *ult. D. de jur. fisc.* At gliscente principum potentia, publicaque ac privata omnia trahente, fere confundi cœperunt fiscus & ærarium. Glossa; ταμεῖον *fiscus*, ÆRARIUM Et hinc Dio Cassius. *lib.* 53. *p.* 511. vix liquere ait, quid inter principis & publicum intersit ærarium. Et Marcianus Ictus, ærarium & fiscum, tamquam synonyma videtur usurpare: *l.* 1. §. 5. *D. de leg. Corn. de fals.* nec non Paullus *l.* 13. *pr. D. de jur. fisc.* quamvis ibi posterius vocabulum a Triboniani manu esse, ostenderit Heineccius *in Comm. ad leg. jul. & Pap. lib.* 3. *c.* 5. §. 2. *p.* 402. Facile ergo jam redditur ratio, cur fisco ex constitutione Antonini Caracallæ vindicentur caduca. Ulpian. *fragm. tit.* 17. §. 11. quæ olim in ærarium incidebant. Tacit. *Annal.* 3. 25. Plin. *lib.* 2. *Epist.* 16. *lib.* 4. *Epist.* 12. *panegyr. c.* 42. *l.* 15. §. 3. *D. de jur. fisc.* HEIN.

ÆRATA arca: *l.* 19. §. 5. *D. locat.* & apud Juven. *sat.* 14. *v.* 259. ÆRATA multus in arca Fiscus.

ÆREUM horologium: *l.* 12. §. 23. *D. de instr. vel inst.* vas: *l.* 12. §. 10. *D. eod. tit.* AEREÆ tabulæ: *l.* 8. *D. de leg. jul. pecul.*

ÆRO. Ita legendum in *l.* 31. *D. locat.* pro *Keronibus*, *peronibus*, *centonibus*, *beronibus*, quæ vocabula ibi habent alii. ÆRO enim ἀπὸ τῦ ἄιρειν est vasis sportei genus, portando quid idoneum de quo Voss. & Martin. *in Etymol.* Turneb. *adversf.* 24. 2. & 27. 10. & 30. 5. Unde Græci reddiderunt *cophinos.* Cujac. *observ.* 7. 39. Bynkersh. *observ.* 8. 6. HEIN.

ÆROSUS, ut ærosa pecunia, *l.* 102. *pr. D. de solut.* id est, cui plurimum æris admixtum est. Ita hanc vocem, primo a se restitutam interpretatur Coras. *lib.* 1. *mis-*

miscell. c. 9. n. 5. eumque sequutus Dionys. Gothofr. *ad. d. l.* Vid. & Bynkersh. observ. 3. 4. HEIN.

ÆS. Eo nomine omne numorum, sive aureorum, sive argenteorum, genus significat: *l.* 159. *D. de verb. signif.* Quæ loquendi ratio inde fluxit, quod veteres primum æreis numis, nota pecudum a Ser. Tullio signatis, usi sunt, auctore Plin. *lib.* 18. *hist. nat. c.* 3. Pecunia enim, ut Volusius Mæcianus in libro *de asse* scribit, primum in ære erat, postea vero & in argento fieri cœpit: ita, ut omnis numus argenteus ex numo æris potestatem haberet. Et Plin. *hist. nat. lib.* 33. *c.* 3. Populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus est. Libralis, (unde etiam nunc libella dicitur,) & dupondius adpendebatur assis. Quare *æris gravis* pœna dicta: & adhuc *expensa* in rationibus dicuntur, item *impendere & dependere.* Quin militum stipendiorum, hoc est stipis ponderandæ pensatores, *libripendes* dicuntur. Qua consuetudine in his emptionibus, quæ mancipi sunt, etiam nunc libra interponitur. Servius Rex primus signavit æs. Antea rudi usos Romæ Romæus tradit. Signatum est nota pecudum. Unde pecunia adpellata: Hæc ille. Totum hunc similesque veterum scriptorum locos erudite illustravit Jac. Perizonius in insigni libello *de ære gravi*, qui prodiit Lugd. Bat. 1713. HEIN.

Æs alienum habere dicitur, & qui aureos debet, & qui corium, forma publica percusum, quale apud Lacedæmonios fuit, vel aliud quid quod libet, quod usum pecuniæ numeratæ præstat. Ita Senec. *lib.* 5. *de benef. c.* 14. Adpellatur autem æs *alienum*, quod nos aliis debemus, æs *suum*, quod alii nobis debent: *l.* 23. §. *pen. D. de verb. signif. l.* 5. §. 10. *D. de jur. dot.* ÆRIS *alieni* loco, in ineunda Legis Falcidiæ ratione, quæ habeantur, ex *l.* 36. §. 2. & *l.* 39. *D. ad leg. falcid.* petendum est. Idem vocabulum sæpe tam late accipitur, ut & dotem, & donationem propter nuptias, complectatur: uti *l.* 27. *C. de administr. & peric. tut.* interpretatur Cujac. *in recit. ad tit. C. de præd. & al. reb. min.* ÆS ALIENUM contrahere: *l.* 27. *D. pro soc.* facere: *l.* 18. §. *ult. D. de castr. pecul.* suscipere: *l.* 32. *pr. D. ad SC. Vellei.* deducere: *l.* 125. *D. de verb. signif.* expedire: *l.* 5. §. 9. *D. de reb. cred.* ÆRE alieno liberari: *l.* 50. *pr. D. de don. int. vir. & ux.* ÆRIS alieni pudor: Paul. sent. *lib.* 5. *tit.* 12. §. 1.

PER ÆS & libram §. 1. *Inst. de test. ord.* Cai. *lib.* 1. apud Bœth. *Comm. in Topic. Cic. lib.* 3. Ulp. fragm. tit. 20. §. 2. & 9. Cic. *lib.* 1. *de legib.* Festus in verbo *nexum*, id est, per emancipationem, seu imaginariam venditionem. De hujus solemni ritu dixit Brisson. *lib.* 1. *select. antiquit. c.* 8. & *lib.* 6. *de formul. c.* 63. *p.* 488. Horat. *lib.* 2. *Epist. ult.* Si proprium est, quod quis libra mercatur, & ære. Ovid. *Pont.* 4. 15. restituente Jo Frid. Gronovio *lib.* 2. *observ. c.* 1. *p.* 218. Teque meæ caussam servatoremque salutis, Meque tuum libra novit, & ære minus. Conferri merentur, quæ de hoc loco disferuntur *in Epist. claror. viror. Tom.* 2. *p.* 547.

ÆS pro assibus dixisse antiquos, Varro *de ling. lat.* monet. Unde *mille* ÆRIS *legatum* dixerunt: quomodo apud Liv. *lib.* 4. *c.* 60. & *lib.* 5. *c.* 12. mille æris interpretari conveniens est.

Æs separatum ab aurichalco: *l.* 14. *l.* 19. *D. de contr. emt.*

ÆRIS fodinæ: *l.* 13. §. 5. *D. de usuf.*

ÆSTAS incipit ab æquinoctio verno, & finitur æquinoctio auctumnali: *l.* 1. §. 32. *D. de aqua quotid. & æst.* add. & *l.* 1. §. 8. *D. ne quid in flum. publ.* Quod inde descendit aestivum plerumque id est, quo per solam æstatem uti expedit. Sic dicitur æstiva aqua, æstiva vestimenta, saltus æstivus quorum etiam mentio fit *l.* 67. *D. de legat.* 3. castra item ÆSTIVA *l.* 1. §. 3. *D. de aqu quot. & æst.*

ÆSTIMARE statuere caussa cognita. Ita: Æstimat is cujus notio est: *l.* 15. §. 1. *l.* 16. §. 1. *D. de aliment. legat. l.* 1. *C. si adv. solut.* & passim, judex, *l.* 39. *D. de adoption.* præses: *l.* 11. *C. de excus. tut.*

Æstimare, taxare. Ita: Æstimandum quid adfectu, non pretio: *l.* 36. *D. de bon. libert.* ÆSTIMATIONE quid datur: *l.* 11. *D. de fund. dot.* & accipitur: *l.* 10. *C. de jur. dot.* Res ab actore ÆSTIMATUR: *l.* 5. §. 1. *D. ne qui eum qui in jus voc.*

ÆSTIMATIO judicis: *l.* 1. §. 6. *D. de postul.* præsidis: *l.* 2. §. 1. *D. de oper. publ.* principis: *l.* 191. *D. de reg. jur.* id est, arbitrium.

Æstimatio alias est taxatio. Ita: Æstimationem recipiunt opera: *l.* 26. §. 12. *D. de cond. indeb.* Et notandæ phrases: Æstimatio fit: *l.* 20. *D. except. rei jud.* habetur; *l.* 17. *D. fam. ercisc.* præstatur: *l.* 1. §. 13. *D. de vi & vi arm.* sufficitur: *l.* 40. *pr. D. de manum. testam.* deducitur: §. 13. *Inst. de action.* quæ locutio similis est illi: rationes deducere, de qua fusius Jo. Frid. Gronovius *observ. II.* 10. *p.* 283. *seq.* In æstimationem venit: *l.* 17. §. *ult. D. pro soc.* ÆSTIMATIO litis, de qua sub art. Lis. Nullam æstimationem recipit liberum corpus *l. ult. D. de his qui effud.*

ÆSTIMATORIA actio duplicem habet intellectum. Interdum enim hoc nomine ea actio significatur, quæ de æstimato proponitur, veluti quum res æstimata vendenda data est. Nam quum de nomine contracti negotii dubitetur, venditio, an locatio, an mandatum sit: tollendæ dubitationis gratia ÆSTIMATORIA *præscriptis verbis* actio, datur: *l.* 1. *D. de æstimator.* §. 28. *Inst. de action.* & ibi Theophil.

Interdum ÆSTIMATORIA accipitur: *Quanti minoris* actio, quæ intra annum ex Ædilium edicto datur, *l.* 18. *l.* 43. §. 6. *l.* 44. §. *ult. l.* 48. §. 2. *D. de Ædilit. edict.* Et hæc actio significatur in *l.* 32. *D. de evict. l.* 31. §. 16. *D. de Ædilit. edict. l.* 25. §. 1. *D. de except. rei jud.*

ÆSTIVA aqua: vide aqua.

ÆTAS, generale nomen est, non solum ad personas, sed ad res temporaque pertinens, ut ex subjectis adparebit.

Ætas autem in personis ea est, quæ *infantiam*, *pueritiam*, *pubertatem*, *juventutem*, *senectutem*. continet. Servius Tullius, quum classes census faciendi gratia institueret, *pueros* existimavit, qui minores essent annis 17: atque inde ab anno decimo octavo, quos idoneos jam esse reipublicæ arbitraretur, milites scripsit, eosque ad annum quadragesimum sextum *juniores* adpellavit; auctore Gell. *lib.* 10. *c.* 28. Eademque discrimina *pueritiæ* nimirum, *juventæ* & *senectæ* perstrinxit Ulpianus in *l.* 8. §. 10. *D. de transact.* Ætatis varios gradus recensent Censorin. *lib. de die natal. c.* 14. Clemens Alex. *Stromat. lib.* 6 *p.* 685. Pollux *Onomast. lib.* 2. *segm.* 4. & *seq.* Macrob. *somn. Scipion. lib.* 1. *c.* 6. Moschop. in libro περὶ σχεδῶν, & in lib. qui

ἐκλ-

ἐκλογὴ ὀνομάτων ἀττικῶν inscribitur.

Ætas infantis in *l.* 55. *D. de usufr.* in septimum usque annum porrigitur, ut adparet ex *l.* 18. *C. de jur. deliber. l.* 1. §. 2. *D. de administr. tut.* ÆTAS puerilis memoratur *l.* 204. *D. de verb. signif.*

Ætas pupillaris usque ad decimum quartum annum excurrit: *l.* 38. *D. de minor. l.* 16. *D. de jur. fisc.* Eam Justinianus in *Nov.* 72. *primam* ÆTATEM vocat: eam vero, quæ usque ad vicessimum quintum annum excurrit, *secundum* adpellat.

Pupillarem ÆTATEM sequitur *pubes* ÆTAS: *l.* 41. §. *pen. D. de vulg. & pupil. subst. l.* 2. *C. arbitr. tut.* Cujusmodi ætas dicitur *prope pubertatem*: *l.* 17. *D. de excus.* id est, quæ non multum a pubere ætate abest: *l.* 14. *D. de SC. Silan.*

Post eam occurrit *adulta*, de qua supra dictum est, & *prætextata* ÆTAS cujus in *l.* 5. §. *ult. D. de lib. exhib.* & apud Gellium *lib.* 1. *c.* 13. fit mentio. Nam usque ad decimum septimum annum ingenui pueri prætexta induebantur; quam post id temporis toga virili mutabant. Ita quidem Brissonius: At non eadem est de anno, quo toga virilis sumebatur, sententia. Nam, Henr. Vales. in excerpt. *peiresc.* p. 71. id anno ætatis decimo quarto factum existimat, motus auctoritate Nicolai Damasceni qui, p. 477. Augustum annos circiter quatuordecim natum in forum descendisse, posita prætexta, togam puram indutum fuisse, quod virilis tirocinii argumento est, scribit. Quæ sententia placet etiam Octav. Ferrario *de re vestiar. lib.* 2. *c.* 1. Sigonius contra *de judic. Rom. lib.* 3. *c.* 19. togam datam putat exacto anno 15 & ineunte 16; Grucchius *de Comit.* 2. 3. initio anni 17. quæ sententia uti viris eruditissimis Scaligero, Pamelio, Salmasio, Manutio, ita & Brissonio nostro se probavit. At Henr. Cardinal. Norcisius *de Cenotaph. Pisan. Diss.* 2. *p.* 114. *sequ.* luculentissimis veterum testimoniis demonstravit, Romanos, libera adhuc Reipublica, & sub primis Cæsaribus, expleto decimo quinto anno, & inito decimo sexto, virilem togam accepisse, falsus tamen Imperatores, qui quidlibet sibi licere putaverint, modo celerius, modo tardius, eam filiis dedisse. HEIN.

Has porro ætates *minor* ÆTAS amplectitur: *l.* 23. *D. de minor.* Eaque est ætas cui subveniri solet, *l.* 1. *C. si sæp. in integr. restit.* & *imperfecta* ÆTAS: *l.* 3. *C. Theod. de sponsal.* Hanc excipit *justa* ÆTAS quæ vicesimo quinto anno inchoatur: *l.* 2. §. 1. *D. de vacat. mun.* quæ & *legitima* adpellatur, ut adparet ex *l. ult. C. de his qui ven. ætat.* Adpellatur & *perfecta* ÆTAS, *l.* 25. §. 1. *D. de probat. l.* 7. *C. si alien. res pign.* & *robusta* ÆTAS in *l.* 15. §. 6. *D. ad leg. jul. de adulter.* & a Quinctiliano *declam.* 338. propterea, quod tunc virilis vigor completur, *l.* 2. *fin. D. de min. Firmuta* ÆTAS in *l. un. C. Theod. de his qui ven. ætat.* Virgil. *eclog.* 4. *v.* 37. Hinc ubi jam firmata virum te fecerit ætas.

Sed enim alia fit nonnumquam, ita suadente mente testantium, *justæ legitimæque* ÆTATIS interpretatio, uti exponitur in *l.* 50. *fin. D. de legat.* 3. Quin etiam *justa* ÆTAS in *l.* 8. *D. de condict. caus. dat.* pro pubere accipienda est, quæ nuptiis jure contrahendis præfinita est. Suæ porro ætatis fieri intelligimus eos, qui 25. annum attigerunt, si non contraria voluntas testatoris arguetur: *l.* 27. *D. de* ne-

negot. gest. *l.* 50. §. *ult.* *D. de legat.* 3. At in *l.* 3. *C. de test. tut.* suæ ætatis factus dicitur, qui pupillarem excessit: quemadmodum ÆTATIS *senium* mentio fit, *l.* 13. *D. de tutel.* Porro, aliquis dicitur intra quandam ætatem esse, vel eam egressus, in *l.* 39. *pr. D. de minor.* Justa legitima ætas. Vide infra, voce justus, legitim. Tribuitur & aliis rebus ætas, ut ædificiis in *l.* 16. *C. de oper. publ.* *l.* 58. *D. de legat.* 1. ubi alii textum sollicitant, & pro *ætatibus* ædificiorum, rescribunt *quantitatibus*, vel *qualitatibus*, quæ lectio & in editiones quasdam irrepsit. Alii, servata lectione Florentina: *ædificiorum ætatibus examinatis*, vocabulum illud de quantitate seu amplitudine interpretatur. Cujac. *observ.* 6. 3. & 13. 38. At vulgarem istius notionem erudite tuentur. Guil. Forner. *select.* 1, 2. & Ev. Otto in *Papinian. c.* 6. §. 3. *p.* 60. *seq.* & *in præf. Tom.* 2. *thesaur. jur. p.* 3. ubi ostendit, ad futuram ædium durationem respicere Papinianum, secundum quam ædium pretium intendi minuive consuevisse, ex Vitruv. *lib.* 2. *c.* 8. HEIN.

ÆTATEM *temporis* in *l.* 26. §. 12. *D. de condict. indeb.* pro oportunitate plerique accipiunt, quo referunt locum Ovid. *Fastor.* 1. *v.* 151. Omnia tunc florent, tunc est nova temporis ætas. Sed utrobique ætatem temporis non differre a *tempore* putat Hein. maxime quum in *d. l.* 26. §. 12. oportunitas postea seorsim exprimatur.

Ætatis venia impetrata dicitur, quum a principe ætatis gratia fit, ad rerum suarum administrationem consequendam, *tit. C. de his, qui ven. ætat. l.* 1. *C. de adpell.* Constantinus Imp. ætatem, qua venia illa impetrari solet, in masculis vicesimo, in feminis decimo octavo circumscribit in *l. un. pr. C. Theod. de his qui ven. ætat.* Adde Constantin. Harmenopul. *lib.* 1. *tit.* 12. §. 22.

ÆTERNA Urbs: Roma; *l.* 1. *C. de suar. l.* 10. *fin. C. de metat.* Symmach, *lib.* 10. *epist.* 26. 31. 38 & 50. & *lib.* 3. *epist.* 55. Quam adpellationem Prosper Aquitanicus libro *de promiss. & præd. c.* 7. exagitat.

Æterna sedes, sepulchrum: *l.* 40. *D. de religios.*

ÆTERNABILIS domus, id est. domus Augusta: *l.* 5. *C. Theod. de locat. fund. jur. emphyt.* urbs, id est, Roma: *l.* 3. *C. Theod. de conlat. donat.*

ÆTERNITATEM suam sæpe jactant Imperatores: *l.* 160. *C. Theod. de decur. l.* 3. *C. Theod. de fabricens. l.* 2. *C. Just. eod.* Eodem elogio illis blanditur Symmach. *lib.* 10. epist. 16. 18. 21. 51. & 54. qui & perennitatem illis attribuit, *lib.* 10. *epist.* 5. 13. 20. & 37. quam & ipsi sibi adrogare non dubitant, *l.* 8. *C. Theod. de indulg. crimin.*

ÆTERNUM pro perpetuo in *l.* 6. *fin. C. unde vi. l.* 70. *D. pro soc. l.* 4. *C. de off. Comit. orient.* ubi: Æterna deportatio, recordatio, in æternum coitio societatis.

ÆTHALES vel AITHALES in *l.* 24. *D. de leg. Corn. de fals.* genuinum est, & gentile nomen, Αἰθαλέων meminit Stephanus in Αἰθάλη & *in notis* Lucas Holstenius. Qui ipse recte observat, Nicol. Heinsium pro Italis, quod est apud Ovid. *ex ponto lib.* 2. *eleg.* 3. optime restituisse *Æthalis* pari prorsus ratione, qua in *l.* 9. *D. de leg. Rhod.* pro *Italia* rescribi posse *Æthalia*, in libello *ad d. l.* observavit Heineccius. Add. Bynkersh. observ. 3. 8. p. 164. HEIN.

AETIANI ab Aëtio sunt vocati: iidemque Eunomiani ab Eu-

Eunomio quodam Dialectico, Aëtii discipulo, ex cujus nomine magis innotuerunt, dissimilem Patri asserentes Filium, & Filio Spiritum Sanctum &c. *c.* 39. §. 38. *caus.* 24. *quæst.* 3. Vide infra *Eunomiani.*

ÆVITAS, vocabulum decemvitale, quo in Legibus XII. Tabular. usi sunt teste Gell. *lib.* 20. *c.* 1. *Si morbus* ÆVITAS *vel vitium escit.* Accipitur pro ætate, & quidem senili ac decrepita. Usi sunt eodem vocabulo antiquo Cicer. *de legib. lib.* 3. *c.* 3. Arnob. *lib.* 5. *adv. gent. p.* 161. & Apullei. *de philos. nat. p.* 8. HEIN.

ÆVUM *passura simulachra*, pro non duraturis: *l.* 12. *C. Theod. de pagan.* quum tamen alias, quæ diutissime durant, ætatem ferre dicantur HEIN.

AFANTICUS. Afantici fundi in *l.* 3. *C. Theod. de censitor.* iidem sunt qui in *l.* 3. *C. Theod. de exact.* defecti, vastati, fenei, jejuni dicuntur. Proinde, non male Jac. Gothofr. vocabulum illud derivat ab ἀφάντυ, quod evanidum significat, observatque, & Collumellam *de arbor. c.* 17. arbores vocare *evanidas.*

AFFATUS, vel ADFATUS divinos, sacros, augustos, vocant Impp. sua rescripta: *l.* 6. *C. de natural. lib. l.* 6. *C. de divers. rescript. l.* 14. *C. de religios.* Sic & affatus perennitatis *in l.* 8. *C. Theod. de indulg. crim.*

AFFECTATUS error, *l.* 4. *C. de incest. & inutil. nupt.*

AFFECTIO, propensio. Affectio honesta, & inhonesta: *l.* 5. *D. de donat.* Quæ ad affectionem debitoris pertinent, ministeria *l.* 6. *C. de pign.* sunt servi, quos diligit dominus, aut in deliciis habet: *l.* 6. §. *ult. D. de oper. serv.* Rebus uxoris maritus affectionem debere dicitur, in *l.* 2. *C. qui dari tut.*

Affectio pro intentione animi *l.* 1. §. 3. *D. de adquir. possess.*

AFFECTUS pro intentione animi. Ita affectus animi *l.* 17. *D. de jur. codicill.* contrahentium, *l.* 55. *D. de oblig. & act.* Eo sensu furiosi & pupilli adfectu carere dicuntur, quia doli capaces non habentur. *l.* 1. §. 6. *D. ne vis fiat ei, qui in possess.*

Affectus pro pietate, amore, caritate in *l.* 28. §. 3. *D. de liberat. legat. & passim.*

Affectus plurative significat liberos, parentes, conjugem, cognatos & adfines, ut in *l.* 26. *C. Theod. de decurios.* Jul. Capitolin. *in M. Antonin. c.* 29. Et Antoninus quidem non est satis motus defectione Cassii, nec in ejus *affectus* sæviit. Vulcat. Gallic. *in Avid. Cass.* Nec in ejus liberos, aut *affectus* sæviit. Eodem modo necessitudines pro necessariis dixit Sueton. *Aug. c.* 17.

AFFECTUM beneficium id dicitur ad quod quis ex præsentatione jus habet: *c. si capitulo* 5. *de conces. præbend. in* 6.

AFFINIS vide supra ADFINES.

AFFLIGERE, vel ut Florentiæ legitur, adfligere, male afficere. Sic: Affligere damno: *l.* 28. *pr. D. de liberat.* ADFLIGI infamia *l.* 25. *C. ad leg. jul. de adult.* valetudine: *l.* 3. *C. qui morb. se excus.*

Affligere cui pretium, pro condemnare quem ad pretium restituendum, in *l.* 30. *de negot. gest.* Quam loquutionem Ictis propriam videri, similemque huic esse: infligere cui usuras, in *l.* 3. §. 4. *D. ubi pupill. educ. l.* 11. *pr. l.* 17. §. 3. *D. de judic.* notat Heinec.

AFRICA provincia, cujus fit mentio in *l. ult.* §. 20. *D. de muner. & honor.* quam proconsules regebant: ut ex *l.* 5.

 §. 1.

§. 1. *D. de jur. immun.* adparet.

AFRICANUS alias Africus. Ita: Africanæ res: *l.* 3. §. 4. *D. de administ. tut.* AFRICUM frumentum: *l.* 50. §. 1. *D. mandat.*

AFRICANUS (Sex. Cæcilius) Ictus eorum, qui Antoninorum ætatem illustrarunt, facile princeps. Eundem enim esse Africanum cum Sex. Cæcilio, qui in *l.* 3. §. 4. *D. de agnosc. part.* & apud Gell. *lib.* 11. *c.* 15. laudatur, luculenter probavit Cujac. *lib.* 7. *obs. c.* 2. Secta fuit Sabinianus, & Juliano addictissimus, at & tam obscurus, ut apud Glossatores in proverbium abierit illud: *Africani lex est*, id est, difficilis. Scripsit libros 9. *quæstionum*, (nam *l.* 3. *D. de agnosc. part.* ubi Liber XX. quæstionum laudatur, in mendo videtur cubare:) & *Epistolarum* libros 20. HEIN.

AFUIT & AFUERIT, pro abfuit & abfuerit in *l.* 11. *D. de tutor. & cur. dat. l.* 13. *D. ad municipal. l.* 14. *D. de auct. & conf. tut. vel cur. l.* 17. §. 3. *D. de usur.*

AGALLOCHUM. Vid. ALCHEYUCIA.

AGAPÆ dicuntur convivia ad quæ convocantur fratres pietatis religionisque ergo, in *c.* 1. *dist.* 43. Nam ἀγαπᾶν, apud Plutarch. *in Numa* & Æschinum, libentissime recipere apud Aristot. *lib.* 2. *Oecon.* nutrire significat. Unde in libris Concilior. ἀγάπας ποιεῖσθαι est convivia pauperibus dare. Ἀγάπων Christianorum mentio est in Judæ Epist.

AGASO, quasi ἀγάζων, servus agendis jumentis destinatus, *l. ult. D. si quadrup. paup.* & hinc non accensendus servis urbanis, quos pater familias circum se ipse sui cultus caussa habet: *l.* 60. §. 1. *D. de legat.* 3. immo ne fundi quidem instrumento, quia id circa non immittitur in fundum, *l.* 35. §. 3. *D. de hered. inst.*

AGENTES in rebus, de quibus exstat *tit. lib.* 12. *C.* dictos quoque Veredarios, sic ætate sua Hieronymus *ad Abdian. c.* 1. adpellatos esse tradit, qui veteribus *frumentarii* dicebantur. De his frumentariis egit Salmas. *ad script. rei Aug.* Eos res novas nunciasse Cæsaribus, dictos ideo ἀγγελιαφόρους, γραμματοφόρους, ac proinde simul præfuisse rei vehiculariæ, & transvehendæ annonæ militaris curam habuisse. Præterea si quid turbidi esset in provinciis, vel si magistratus non facerent officium, id omne retulisse ad principem, qui pleraque nova per frumentarios accipiebat. Spartian. *in Hadr. c.* 11. Quum ergo horum officia postea in AGENTES *in rebus* translata fuerint, non mirum est, eadem omnia inter horum officia recenseri. Hi igitur, (ut Turnebus *tom.* 2. *adversar. lib.* 13. *c.* 10. explicat,) erant in militia Palatina & veluti armata, i. e. in rebus & actu reipublicæ, quod per provincias speciebus annonariis, quæ fisco aut urbibus præstabantur ex canone aut indictione, convehendis importandisque præessent, ut canoni Romano, canoni Alexandrino, frumento militari, atque eorum etiam officiorum annonis, quæ in Palatino erant comitatu. Itaque Hieronymus eos interpretatur πυροφόρους, *frumentarios & veredarios.* Etsi autem erant in Palatinis officiis (ut indicat Ambrosius in Epist. ad Marcell. his verbis: Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, AGENTES *in rebus*, apparitores diversorum Comitum &c.) tamen munus eorum etiam in provinciis erat, cum & in Imperatoris aula frumentationibus & annonis præessent, & in provincia eandem rem

rem curarent. Quin & a Palatinis in Theod. C. distinguntur : his verbis : Quicunque inter *agentes in rebus*, vel inter Palatinos militiæ sacramenta sortiti sunt. Iidem, (ut Hadrian. Valef. *ad Ammian. Marcell. p.* 55. ex Libanio, Prisco aliisque sæculi quarti scriptoribus observat) edicta, nomina Consulum, victorias Augustorum, provincialibus nunciabant, dicti inde αγγελιαφόροι. Iidem in provinciis positi, ut dictum est, explorabant, scrutabanturque, si quod adversus principem nefarium consilium iniretur, atque hos proprie ait *curiosos* dictos, vel πευθῆνας. Hujus autem *agentium* militiæ varii fuere gradus, variaque genera. Alii enim erant *tribuni scholarum*, alii *primicerii*, alii *senatores*, *ducenarii*, *centenarii*, *biarchi*, *circitores*, *equites*, *tirones*. Sic quidam eorum *curiosi*, quidam *principes agentium in rebus* dicebantur. *Princeps* autem de schola *agentium in rebus* officio præsidum, procoff. vicariorum, ducum, deputabatur : *l. un. C. in quib. caus: milit. fori præs. uti non poss.* Conf. Cujac. *com. ad lib. XII. Cod. Just. tit.* 11. 20. 21. 22. *Tom.* 2. *Op. p.* 906. 926. 929. & 933.

AGER, ait Varro *lib.* 4. *ling. lat.* ab agendo nomen accepit : quasi in quam terram homines quid agebant, & unde vicissim quid agebant fructus caussa. Quinctilian. *lib.* 1. *inst. or. c.* 6. hanc etymologiam carpit : aitque, agrum ex voce græca duci. Ergo saltem vox græca ἀγρὸς est ab ἄγειν, quod est agere, arare, vertere : quia semper aliquid in agro fructus capiendi causa fit & agitur, vel certe agi potest. Gœdd. *ad l.* 27. *num.* 7. & *ad l.* 115. *n.* 8. *de Verb. signif.*

Ager, ait idem Gœdd. *ad d. l.* 27. *n.* 6. 8. 12. plerisque linguæ latinæ autoribus (Ictis raro) generatim sumitur, continetque & arvum, arbustum, vinetum, plantarium, pomaria, oliveta, salicta, loca venatoria, aucupatoria, piscinam, villam, vivaria, alvearia, immo non unum aliquem agrum, sed universum territorium (χώραν) urbi circumjectum, sub quo & flumina, lacus, saltus, nemora, montes, ac similia, adeoque omne quod circa quamlibet urbem, civitatem, oppidum, coloniam, municipium est, sive horti sint, sive ædificia, sive prata, sive pagi, sive viæ publicæ, & si quæ sunt alia; vulgo territorium; seu comitatum, quidam districtum vocant. Et hoc sensu apud Livium sæpe legitur.

At Jureconsultis vocem proprie strícteque sumentibus AGER definitur locus ruri sine ædificio : *l.* 211. *D. de verb. signif.* vel, locus sine villa ; *l.* 27. *D. eod. tit.* Veteres plane in Legibus scribendis, agros, loca, ædificia, conjungebant, ut ex Lege Thoria & Servilia, & Ciceron. *de leg. agrar.* adparet. Locus sine ædificio, in Urbe *area*, rure autem *ager* adpellatur : *d. l.* 211. *D. eod. tit.* Deinde, hujus vocis notioni specificæ inest quod ait Javolenus in *l.* 115. *D. eod. tit.* his verbis : Ager est, si species fundi ad usum hominis comparatur.

Ager enim ut ait Gœdd. *ad d. l.* colitur & fructuum caussa habetur. Fundus autem est quælibet soli species, etiam inculta & nulli usui destinata, in qua aliquid fundari potest. Denique hoc ex eodem Javoleno *d. l.* 115. est addendum : Possessio ab agro juris proprietate distat : quidquid enim adprehendimus, cujus proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem adpellamus. Possessio ergo *usus*, AGER proprietas loci est. Ad quæ verba Gœddeus :

Possessio est fundus, in quo dominium possessionis, (jus & usum possessionis,) non autem dominium proprietatis habemus. Ager est fundus, in quo dominium proprietatis habemus.

Agrum in SCo Silaniano contineri etiam appellatione tecti, voluit Justinianus Imp. dum servus clamantem dominum exaudire potuerit *l.* 12. *C. de his quib. ut idign.*

Ager adsignatus militibus : *l.* 15. §. 2. *D. de rei vind.* quales etiam *possessiones*, veteranis in præmia adsignatæ, *l.* 11. *pr. D. de evict.* & apud Ciceron. *Philipp. V. cap.* 19. & *ad Familiar. lib.* XI. *epist.* 20. 21. Sicul. Flacc. *de condit. agror. p.* 17. & Frontin. *de qualitat. agror. p.* 38. *seq.* Hygin. *lib.* 2. *de limitib. p.* 206. Divisi & *adsignati* sunt agri, qui veteranis, aliisque personis, per centurias certo modo adscripti, aut dati sunt. Adsignantur autem agri per centurias & jugera. Centuria erat jugerum CC. vel CCL. jugerum vero in longitudinem pedes CCXL. in latitudinem CXX. continebat, teste Columella *de re rustic. V.* 1. Ceterum adsignatorum agrorum limites versus orientem & occidentem *decumani*, versus meridiem & septentrionem cardines dicebantur. HEIN.

Ager arcifinius, limitatus, farrarius, occupatorius, purus, vectigalis. De his omnibus vide suis locis.

Agri delati vi fluminis passim memorantur, ut *l.* 11. §. *ult. D. de aqu. & aqu. pluv.*

Ager incultus est, cultura vacuus : *l.* 7. *C. de bon. proscript.*

AGERE, verbum latissime patet, & tritissima significatione facere & gerere significat: quanquam & subtilis quædam inter hæc verba differentia intercedit. *Actum* enim generaliter dicitur, sive verbis, ut stipulatione, sive re ut numeratione pecuniæ, quid agatur. *Gestum* rem sine verbis gestam demonstrat. *l.* 19. *D. de verb. signif.* Inde hæc tria plerumque in eadem oratione cumulative, acta, facta, gestaque, *l.* 2. §. 1. *D. de curat. bon. dand.* AGERE negotium : *l.* 24. *D. de procur.* id est gerere. Agere male & nihil : *l. un.* §. *ult. D. quand. dies usufr. leg.*

Agere lege, *l.* 123. *D. de reg. jur.* est negotium eo ritu expedire quem lex instituit ; & ita, lege agere etiam lictores dicebantur, ceu ostendit Schulting. *Jurispr. antejust. p.* 85. 602. *sequ.* Tamen lege agere vel *quo alio jure* agere separantur in *l.* 3. *D. de offic. præt.* ut ibi *lege* agere dici videatur de actionibus, quæ in jure certis formulis proponendæ ac impetrandæ erant ; & *alio jure* agere, pertinere ad actus voluntariæ jurisdictionis similiter apud eum Magistratum rite explicandos, apud quem est *legis actio.*

Agere cum populo, est, ut Festus exponit, populum ad concilium, aut concilia vocare, vel, ut Gell. *lib.* 13. *c.* 14. rogare populum, quod suffragiis suis aut jubeat, aut vetet.

Agere & conveniri opponuntur : *Rubr. C. ubi agere vel conven.* Et ita : Agere quis dicitur per condictionem : *l.* 15. §. 1. *D. de condict. indeb.* AGERE actionem : *l.* 39. §. 1. *D. de procur.* actione : *l.* 22. *D. de liberal. caus.* judicio : *l.* 2. §. 25. *D. de vi bon. rapt.* adpellationem ; *l.* 13. *C. de procurat.*

Agere etiam videtur, qui excipit : *l.* 1. *pr. D. de edend. l.* 1. *D. de except.* In exceptione enim quod ad probationem attinet, actoris partibus reus fungitur : *l.* 19. *D. de probat.* Nec tamen actionis nomine exceptio continetur : *l.* 8. *fin. D. de verb. signif.*

Agere

Agere porro videtur, qui damni infecti vel legatorum sibi satisdari desiderat: *l.* 20. *D. rem rat. hab.* Actionum enim vicem prætoriæ stipulationes repræsentant, actionumve instar obtinere dicuntur: *l. 37. D. de oblig. & act. l.* 10. §. 1. *D. de compens. l.* 1. § 2. *D. de præt. stipul.*

Agere de falso: id est, accusare: *l.* 30. §. *fin. D. de inoff. test.* Multo magis quis agere dicitur, quando accusat testamentum inofficiosum: *l.* 30. §. *ult. D. eod. tit.* vel suspectum tutorem: *l. 3. D. de adpellat. recip.*

Agere caussam alienam: *l.* 11. §. 11. *D. de extraord. cogn.* suam seu propriam: *l.* 38. §. *ult. D. de jure fisc.* id est orare: quod de reo etiam dicitur: *l.* 1. *C. quor. adpell.* Acta vero caussa aliquando est perorata, vel finita, veluti, quando *acta* caussa dicitur pronunciatum: aliquando quæ in foro agitur, quamvis nondum peracta sit: *l.* 16. §. *ult. D. de vacat. & excus. mun. l.* 16. §. 3. *D. de pign. & hypoth. l.* 4. *D. judic. solv.*

Agere libellos principis, *l.* 12. *D. de distract. pign.* est scriniorum vel libellorum magistrum esse, de quo Papiniani honore legendus, Ev. Otto, in Papiniano. HEIN.

Agere, degere, morari, versari. Sic: Agere in civitate provinciæ *l.* 12. *D. de publ. jud.* in commeatu: *l.* 1. *D. de re milit.* in fuga: *l.* 50. §. 1. *D. de aquir. possess.* in furore: *l.* 8. *D. de his qui sui vel alien. jur.* in reatu: *l.* 25. *D. de pœn.* in magistratu: *l.* 8. *D. de accus.* Haud absimili notione dicitur quis agere ætatem, *l.* 74. §. 1. *D. ad SC. Trebell.* annum: *l.* 3. *D. de jure immun.* diem supremum anni: *l.* 1. *D. de manum.*

Agere pro regere. Sic: Agere rem publicam: *l.* 35. §. 8. *D. ex quib. caus. maj.* Et eo sensu accipienda est loquutio Pomponii: Agi jure & consuetudine, id est regi: *l.* 2. §. 3. *D. de orig. jur. Iterum*, inquit, *cœpit populus Rom. incerto magis jure ac consuetudine agi, quam per latam legem.* Ita enim ibi legendum esse, docet Bynkersh. *in prætermiss.* quia & §. 1. scripserit Pomponius, *Sine lege certa, sine jure certo agere instituit.* Ita & Ascon. Pædian. *in Verr.* 2. 32. suæ cujusque civitatis legibus agebantur. Agere tutelam: *l.* 5. §. 12. *D. de reb. eor. qui sub. tut.* id est administrare.

Agere, ante se pellere, &, ut Paullus apud Festum exponit, *minare.* Idem Fest. Agasones, equos agentes, id est, *minautes.* Cui verbo barbari ei notam inuri non patiuntur Ausonius & Apuleius quorum uterque eodem usus est, ille epigr. 67. de *bucula* Myronis, hic *lib. 3. de asin. aur. p.* 141. Atque ut id antiquitus receptum credamus, movet Nævii, veteris comici poëtæ auctoritas, ex quo idem Festus *lib.* 13. hæc verba citat: Sequimini *præminate*, nisi aliquod mendum subest. Et ita verbum agere accipiendum *l.* 9. *D. de serv.* & passim. Quamvis vero præcipue agi dicantur, quæ animalia sunt, *l.* 235. *D. de verb. signif.* tamen vehiculum non minus, quam jumentum agitur *l.* 1. *D. de servit. præd. rust.* & in describenda actus servitute junguntur agendi, *eundi*; *l.* 1. §. 21. *D. ne quid in loc. publ.*

Notandæ porro phrases è jure nostro. Agere judicium: *l.* 28. §. 1. *D. de stipulat. serv.* mensuram, *l.* 2. *D. de mens. fals. mod.* pœnitentiam; *l.* 25. §. *ult. D. de adquir. vel omitt. her.* respectum, id est, judicare, mensurare, eum esse quem pœnitet, considerare.

De-

Denique AGERE aquam; id est ducere: *l.* 1. §. 5. *D. de riv.* Unde actor pro eo qui aquam ducit *l.* 1. §. 16. *D. de aqu. quotid.* AGERE avem, id est excitare: *l. ult.* §. 3. *D. quod vi aut cl.* Agere quem in exsilium: Paull. *sent. V.* 15. 5. Agere rates: *l.* 1. *pr. D. ut in flum. pub. nav.*

Ab AGENDO sunt acta, actio, actor, actus & agmen, de quibus vide suis locis.

AGERIUS AULUS nomen fictum, quo in formulis utebantur Icti veteres, uti & Numidii Nigidii, exemplo philosophorum, quibus Theon & Dion frequenter in ore erant. Exempla supersunt in formulis quæ proponuntur §. 2. *Inst. quib. mod. toll. obl. l.* 18. §. 1. *D. de acceptil. l.* 41. §. 2. *D. de usur.* & apud pariatorem *Leg. Mos. & Rom. tit.* 2. §. 6. *extr.* In scholis jureconsulti libentius utebantur nominibus C. Seius, L. Titius, Mevius, Sempronius, Mevia, Titia, Sempronia, ceu jam Plutarch. *in quæst. Rom. p.* 271. observavit. HEIN.

AGGER. De Nili aggeribus non rumpendis tit. est *C. Justin.* Græce χώματα vocabantur. *l.* 10. *D. de extraord. crim.* & de iis Joseph. *lib.* 2. *Antiq. jud. c.* 9. Eos autem per peryphrasin. Cic. vocat moles oppositas fluctibus. Hinc aggerem, sive naturalem, sive manufactum reponere: vel restituere: *l.* 2. §. 5. *l.* 13. §. *ult. D. de aqu. & aqu. pluv.*

AGGEREM significare etiam viam lapidibus stratam, Isidorus scribit: *lib.* 15. *etym. c. ult.* Et sane id verbum pro via publica vel regali usurpari, videmus in *l.* 5. *C. Th. de itin. mun. l.* 2. *C. Theod. ne quid. in palat. Rubr. tit. C. Theod. de milit. agg. non rump.* Ita, AGGER *viæ*, apud Virgil. *Æn.* 5. *v.* 273. itinerarius agger, apud Amm. Marcell. *lib.* 19. *c.* 6. AGGER publicus apud Sulpic. Sever. in *vita Martini lib.* 3. & Bedam in Martyrolog. IV. *Id. Octob.* Sidon. Apollinar. *carm.* 24. Antiquus tibi ne teratur agger. Prudent. *contra Symmach. II. v.* 1051. Et ne jacta viæ spargantur in aggere grana. Addantur Turneb. *Advers. XI.* 6. Bergier *de viis. I.* 17. Ever. Otto *de tutela viar. II.* 4. *p.* 359.

AGGREGARE, aut, ut rectius in Florentino, adgregare; Adgregari muneribus: *l. ult.* §. 6. *D. de mun. & hon.* peculio, *l.* 8. *D. de castr. pecul.* ADGREGANDÆ vires: *l.* 27. §. 2. *D. de fidej.*

AGITARE in *l.* 1. *C. de curs. publ. & l.* 2. *C. de spectac.* est ad currendum incitare. Hinc agitandi munus: *l.* 7. *C. Th. de scenicis.* Vetus Inscriptio. Hinc agitavit in quatuor stabulis. Lamprid. *Commod. c.* 8. Noluit etiam in circo quadrigas agitare. Ita & agitare mulas: *l.* 30. §. 2. *D. locat.*

Agitare caussam: *l.* 19. *fin. D. de adpell.* exceptionem: *l.* 20. *pr. D. de adpell.* judicium: *l.* 4. §. *ult. D. de noxal. act.* id est, agere.

Agitare pecuniam: *l.* 4. §. 2. *D. de fidejus. tut.* id est administrare, agere.

Agitare pro cogitare, in *l.* 38. §. 1. *D. de testam. milit. l.* 45. *pr. de act. emt.*

AGITARI quoque dicitur quæstio: *l.* 18. *D. mand. l.* 35. *pr. D. de mort. caus. don.* & *species*, (facti nempe, quæ in quæstionem venit) *l.* 11. *D. de damn. infect.* Eodem sensu, *agitatur* absolute positum leginus: *l.* 41. §. 4. *D. de legat.* 1. *l.* 41. §. 4. *D. qui pot. in pign.* & passim.

AGITATOR, qui in circensibus ludis, bigas, trigas, quadrigas, agitabat. *l.* 4. *pr. D. de his qui not.* qui agitandi munus exercet, ut loquitur *l.* 2. *C. de*

spec.

ſpectac. Aurigarius adpellatur a Sueton. *in Neron. c.* 5. Vid. quæ diſſeruit Joſ. Scaliger *ad Manil. lib.* 5. *Aſtron. v.* 76. *ſequ.*

AGMEN quaſi agimen dicitur, obſervante Servio ad Virgil. *Æn.* 1. *v.* 186. AGMEN aquæ: *l.* 6. *C. de ſervit. & aqu.* aquarum: Virgil. *Georg. lib.* 1. *v.* 322. Impletum agmen (ſc. fiſci patronorum), *l.* 8. *C. de advoc. diverſ. judic.* id eſt, impletus numerus.

Agmen judiciale: *l.* 6. *C. de arbitr.* ibi reſcribendum eſſe *examen*, putat Rittershus. *lib.* 5. *different.* 10. idque argumento *c.* 4. *decretal. de arbitr.*

AGMINALES equi, qui exercitum ſequuntur, impedimentorum tranſvehendorum cauſſa, *l. ult.* §. 21. *D. de mun. & hon.* ii & *paraveræli* dicti: *l.* 3. *C. Theod. de curſ. publ.* Vide infra hac voce.

AGNATI. Vid. ſupra *adgnati.*

AGNINÆ & caprinæ pelles, apud Ulp. *l.* 25. §. 8. *D. de aur. arg. legat.*

AGNOITÆ & Tritheitæ a Theodoſianis exorti ſunt: ex quibus AGNOITÆ ab ignorantia dicti: quia ad perverſitatem a qua exorti ſunt, id adjiciant: quod Chriſti divinitas ignoret futura, quæ ſunt ſubſcripta, de die & hora noviſſima: non recordantes Chriſti perſonam in Eſaia loquentis: Dies judicii in corde meo. *c.* 39. §. 67. *cauſſ.* 24. *quæſt.* 3.

AGNOMEN habetur apud Cic. *lib. de invent.* itemque *in* §. 29. *Inſt. de legat.* quamvis non in omnibus editionibus, quod & in *l.* 4. *C. de teſtam.*, unde ille §. deſumtus eſt, legitur. Illud cognominis genus eſt, quod ob inſignem rem aliquam nomini additur.

'Αγνοφόρος. Ita in *l.* 43. §. 1. *D. de legat.* 2. legunt non pauci, inter quos Cujac. *ad Reſp. Modeſt. lib.* 10. qui tamen antea lectionem Florentinam ἀγωνοφόρον ſervaverat, & Bynkersh. *obſerv. VI.* 9. Eſt autem ἄγνος genus plantæ, vel fruticis, apibus gratiſſimum. A Gaza redditur *vitex*, apud Ariſtot. *lib.* 2. *animad.*

AGNUS. Eo nomine continentur, qui minores anniculis ſunt *l.* 60. *pr. D. de legat.* 3. Sane quamdiu *agnorum* ſint numero, ex uſu cujuſque loci ſumendum eſſe, Marcianus definit. Nam in quibuſdam locis, inquit, ovium numero eſſe videntur, quum ad tonſuram venerint: *l.* 65. *fin. D. de legat.* 3. Niſi ergo alius demonſtretur vocabuli uſus, ovibus legatis, agni non continentur, niſi annales ſint, teſte Paullo *ſent. lib.* 3. *tit.* 6. §. 74.

Αγωνικὰ, genus oneris publici, cujus mentio fit *in l.* 4. *verſ. valeat. C. de diſcuſſ.* At in Græco textu, verba ita ſcripta reperiuntur: ἀγωγικὰ ἤτοι παραπόμπικα quibus verbis tranſmiſſibilia ſignificantur. HEIN.

AGONOTHETÆ in *l. ult.* §. 17. *D. de mun. & hon. l. ult. C. Theod. de expenſ. ludor.* dicuntur qui certamini præerant, qui, teſte Hieron. *contra Jovinian.* proponebant præmium, & invitabant ad curſum. Denique, ut Tertullian. in libro *de fuga in perſequut.* loquitur, ad eos arbitrium certaminis pertinebat. Idem Tertull. in libro *ad martyr. c.* 3. Bonum agonem ait, ſubituri eſtis, in quo agonothetes Deus vivus eſt. Inde ἀγωνοθετεῖν in *l.* 10. *D. de pollicit.* idem eſt, quod ludis præſidere: *l.* 6. *D. de ann. legat.* Et ἀγωνοθεσία ipſum conſtituendi deſignandique certaminis munus adpellatur: *l.* 20. §. 7. *D. de famil. erciſc.*

AGONOTHETICÆ poſſeſſiones *in l.* 5. *C. de diverſ. præd. urban. & ruſt.*

ruſt. templor. ſeu fundi qui ſunt agonothetici juris, ut loquitur *l. ult. C. de fund. patrim.* id eſt deputati ſumptibus ſacrorum certaminum, ut interpretatur Dionys. Gothofred. *ad d. l. ult. C. de fund. patrim.*

Ἀγοραία dicuntur forenſia & publica inſtrumenta. Nov. 42. 52. 73. 117. 142. diverſa ab ἰδιοχείροις quorum fit mentio in *l. 11. C. qui potior. in pign.*

Ἀγορανόμος, Ædilis coloniæ vel municipii. Diſcreta fuiſſe Athenis τῶν ἀγορανόμων & τῶν ἀςυνόμων officia certum eſt. At quamvis & in Municipiis hos magiſtratus diſtinctos fuiſſe exiſtimet Cujac. *obſerv.* 22. 31. promiſcue tamen his vocabulis uſas eſſe colonias & municipia, demonſtravit Ev. Otto *de Ædil. Colon. & municip. c.* 4. §. 4. *p.* 121. ubi & rationem, cur poſterius vocabulum rarius fuerit, hanc reddit, quod ſolæ Athenæ κατ᾽ ἐξοχὴν dictæ fuerint ἄςυ, quemadmodum Roma ſibi *urbis* nomen, tanquam proprium vindicarit. HEIN. art. *Ædiles.*

AGRARIA lex, de terminis motis *l. 3. D. de term. mot.* lata dicitur a Caio Cæſare, per quem aut C. Julius aut Caligula intelligi poteſt. Sane Caii Julii Cæſaris leges agrariæ, quarum Suetonius *Jul.* c. 20. Vellei. *lib.* 2. *c.* 44. Dio Caſſius *lib.* 38. meminerunt, ab hac, cujus in *d. l. 3. D. de term. mot.* mentio fit, diverſæ ſunt. Addamus & Nervæ Cæſaris legem agrariam eumdem memorare Calliſtratum *d. l.* 3. §. 1. Add. Ulr. Obrecht. diſſ. *de leg. agrar. c.* 4. & 5. HEIN.

AGRARIÆ viæ, quæ in agris fiunt, aut in agros ducunt: *l. 2. §. 22. D. ne quid in loc. publ.*

AGRARIENSES naves, *l. un. C. Theod. de luſor. Danub.* ſic dictæ quod agrarias exercerent, id eſt, in vigiliis & ſpecula eſſent. Vid. Marcellin. *lib.* 14. *c.* 3. ibique Valeſium, & Jac. Gothofr. *Commentar. ad d. l. un.*

AGRATICUM, eſt, quod pro conceſſo agro penditur, in *l. 11. C. Theod. de veteran.* & ibi Gothofred. Add. Du Freſne *Gloſſar. voc. Agrarium.*

AGRESTIA *loca*, agri, ruſ. *l. 4. C. de malef. & mathem.*

AGRICOLÆ, qui & agricultores & agriculatores dicuntur. Eſt generale nomen eorum qui agros colunt. Specialia vero nomina ſunt illa, quod Agricolarum quidam ſunt adſcriptii, alii coloni conditionales, alii inquilini, alii originarii, alii ſimpliciter coloni uſurpantur. Ad eos pertinet totus *titulus Codicis de agricolis, & cenſitis, & colonis*, quem erudite illuſtravit Cujacius.

AGRIMENSORES qui ab Ulpiano *l. 8. §. 1. D. fin. reg. & tit. D. ſi menſ. fals. mod.* menſores, alias vero & Agrimenſores adpellantur, *l. 3. C. fin. regund.* erant viri in geometria & aliis mathematicis ſcientiis probe exercitati, quorum diſciplina ſub Auguſto diligenter exculta, inſequentiumque Principum favore diutiſſime floruit, *Var.* 3. 52. auctoreſque illius, Siculus Flaccus, Julius Frontinus, Aggenus Urbicus, Simplicius, Hyginus & alii, quorum & hodie ingens inter doctos pretium eſt, in magna dignatione habiti ſunt, ſicut ex ſollemni illo teſtimonio apud Caſſiodor. *Var. III. 52. conſtat.*

Horum aliorumque veterum rei agrariæ ſcriptorum libros & fragmenta, cum erudítiſſimis ſuis, & Nic. Rigaltii notis & obſervationibus, gloſſariis, & antiquitatibus agrariis, edidit Guil. Gœſius *Amſtelod.* 1674. *in* 4. Ceterum in *antiquitatibus agrar. c.* 4. non modo agrimenſorum officium, qua-

quatenus a judicis officio differebat, accurate exsequitur laudatus Goesius: sed & *p.* 31. varia eorum nomina colligit. Vocantur autem in vetustis monumentis finitores, mensores, mensores agrorum, mensores agrarii, mensores agris limitandis, metiendis, metitores, metatores, & decempedatores, limitatores, rectores, censitores, inspectores, agentes, artifices, professores, ministeriales imperatorum, arbitri. De eorum dignitate Honorius & Theodosius, Augusti, *l. un. C. de mensor.* Primicerius mensorum, biennio expleto, agentis in rebus militis militiam sortiatur. HEIN.

AGRIPPINENSES in Germania inferiori, Italici juris sunt, ait Celsus in *l. fin.* §. 2. *D. de censib.* Colonia autem Aggripinensis vulgo Agrippina hodienum notissima est.

AHENUM vid. aenum.

AIO verbum, veteris juris erat, quo actiones personales intendebantur. Nonius interpretatur *dico.* Hinc nata illa forensis formula A. T. M. D. O. id est, aio te mihi dare oportere, ut Valer. Prob. scribit.

AIT, & AIUNT, in legibus citandis frequenter veniunt. *l.* 11. *pr. D. de divort. l.* 1. §. 1. *D. de ædilit. edict.* Et illud AIT, *inquit*, similiaque aliquando abundare ex *l.* 3. *D. si pars hered. pet.* & fortassis etiam ex *l.* 66. *pr. D. solut. matrim.* patet. Vid. Bynkersh. *observ.* 3. 22.

Αἰκία, græcis est injuria, quæ corpori infertur. Id vocabulum pro ἀδικία, quod apud auctorem Collat. *Leg. Mos. & Rom. tit.* 2. §. 5. legitur, reponit Salmas. *ad jus Attic. & Rom. c.* 7. & *de mod. usur. c.* 17. Sed ea emendatione nihil opus esse, ostendit Heinecc. Vid. supra voc. ἀδικία.

Ἁιμακσια. Vide *Læmosia.*

Αἵρεσις. Eo vocabulo usus est Modestinus, *l.* 6. §. 2. *D. de excus.* ubi ait: Est autem & numerus rhetorum in una quaque civitate, qui vacationem munerum habent, καὶ αἱρέσεις τινὲς προσκείμεναι τῷ νόμῳ, id est, & conditiones quædam lege propositæ, ut sensus sit, rhetores quidem vacationem munerum habere, sed conditionibus quibusdam lege propositis, ut interpretatur Cujac. *ad d. l.* Sic sane & Theophilus §. 2. *Inst. de his qui sui vel al. jur.* καλῇ αἱρέσει πωλῆσαι dixit, pro *bonis conditionibus vendere.* Et §. 10. *& sequ. Inst. de hered. inst.* κληρονόμος ὑπ' ἀδύνατων αἵρεσιν. heres sub impossibili conditione; ὑπὸ πολλὰς αἱρέσεις sub pluribus conditionibus §. 23. *Inst. de legat.* αἵρεσιν ἔχει ἐν ἑαυτῷ tacitam habet conditionem, & §. 32. legatum αἱρετικῶς, id est, *conditionaliter*, αἱρετικὸν *conditionale* relinquere. HEIN.

AITHALES Vid. AETHALES.

ALA in *l.* 1. *D. de his qui not. infam.* est exercitus pars; inprimis æquitum ordines ita dicti, quod dextram sinistramque legionis, tanquam alæ tegerent. Gell. *lib.* 16. *c.* 4. Veget. *de re milit. lib.* 2. *c.* 1. Alarum præfectus est apud Suet. *in Tib. c.* 30. Idem *in Claud. c.* 15. Equestrem militiam ita ordinavit, ut post cohortem ALAM, post alam tribunatum legionis daret. ALA funditorum. Valer. Max. lib. 2. c. 2.

ALABARCHA & Alabarchia. Vid. infra *arabarcha.*

ALABASTRITES in *l.* 25. §. 10. *D. de aur. arg. mund.* pro quo Florentiæ legitur *veluti labatio* & in quibusdam codicibus additur *riscus*, ut adeo ex *labatio* id est, *labavio & riscus* facile potuerit nasci vocabulum Alabastrites. Attamen ne hoc quidem inep-

ineptum. Alabaftrum enim & alabaftrites, id eft, onyx, fervandis unguentis maxime videbatur idoneum tefte Plinio *Hift. nat.* 36. 7. Quin vafa unguentaria etiam quæ non erant ex alabaftrite, eo nomine veniebant. Vid. Jul. Pollux *onomaftic. lib.* 6. *c.* 2. Hinc χρύσεα ἀλάβαστρα *aurea alabaftra* apud Theocrit. *Idyll.* 15. *v.* 114. HEIN.

ALANICUS dictus eft Juftinianus in pr. procem. Inft. nec non in lapide apud Tournefort. *Epift.* 17. *p.* 103. ab Alanis populis devictis. Hi autem, gens origine Afiatica, ultra Caucafum in Iberiæ finibus fedes conftituerant, tefte Procop. *de bell. Perfic.* 2. 29. & *bell. Gothic.* 4. 5. Pars deinde cum Vandalis migravit in Hifpaniam, ac poftea in Africam trajecit, ubi cum illis in unum veluti gentem coaluit. Procop. *de bell. Vandal.* 1. 5. Quare excifo Vandalorum regno, non modo Vandalici fed & Alanici, cognomen fumfit Juftinianus. HEIN.

ALARES milites: qui cohortalibus junguntur: *l.* 4. *C. Theod. de veteran.*

ALBARIUS, qui tecta farcit, tectoria inducit, cifternas liat: Tertull. *de idolatr. c.* 8. & ita adpellatur in *l.* 2. *C. Theod. de excuf. artif.* In *l.* 1. *C. Juft. eod. tit.* dicitur Albinus, quod eodem videtur redire. Vetus gloffarium: Κονιατής, dealbator, albinus, tector. Vid. infra *tector.* HEIN.

ALBESCENTE cœlo: id eft prima luce: *l.* 25. §. *ult. D. de lib. & pofthum:* Virgil. *Æn.* 4. *v.* 586. Ut primum albefcere lucem Vidit.

ALBINUS. Vid. ALBARIUS.

ALBUM, tabula in qua prætores edicta fua, quæ omnibus innotefcerent, actionefque & interdicta proponebant: *l.* 2. §. 10. *D. de orig. jur. l.* 7. *l.* 9. *D. de jurisd.* Hefychius σανίδας λευκάς vocat. Album autem dicta ea tabula, vel quia albis litteris erat notata, juxta Theophilum §. 12. *Inft. de act.* & Gloffar. vet. græcum; vel quod ipfa dealbata effet juxta aliud vetus gloffarium. Et huic opinioni fovere magis videtur locus Plauti in *Perfa act.* 1. *fc.* 2. ubi ait: Si id fiat: ne ifti faxim numquam adpareant; qui hic albo pariete aliena oppugnant bona. Scilicet in albo propofitas habebant actiones, ut ex *l.* 1. *C. de interd.* liquet.

Hinc ALBUM corrumpere, mutare, radere, tollere, apud Paul. fent. *lib.* 1. *tit.* 13. §. 3. *fequ.* & ALBI *corrupti* actio propofita adverfus eum qui album corrupit.

Album quoque adpellatur tabula, in qua decurionum nomina fecundum cujufque ordinem fcribuntur. *Tit. D. de albo fcrib. l.* 10. *D. de decur. l. ult.* §. 11. *D. de mun. & hon. l.* 5. *l.* 9. *l.* 67. *C. de decurion.* Vocatur curiæ album, in *l.* 45. *C. de decur.* Ut autem albo quis abfcribi dicitur: ita contra & ab albo eximi in *l.* 3. *C. de decur.*

ALCHELUCIA eft in Florentino & in quibufdam pandectarum editionibus, ubi refertur inter fpecies ad vectigal pertinentes: *l.* 16. §. 7. *D. de publican.* Sed fufpectum plerifque eft iftud vocabulum, quod proinde a Taurellio uncis inclufum animadvertimus. Scribendum plerique exiftimant *agullochum*, ἀγάλλοχον, idque interpretantur xylaloen, feu lignum aloes, quod ex India & Arabia defertur, quodque odoratum & guftu adftringens effe tradit Diofcorid. *lib.* 1. *c.* 21. HEIN.

ALEA lufus tefferarum. Aleam ludere: *l.* 26. *D. de injur.* Suet. *in Aug. c.* 71. ALEA luditur: *l.* 1.

l. 1. §. 2. *D. de aleat.* in alea gestum: *l.* 19. §. 4. *D. de probat.* in alea lusum: *l.* 1. *pr. l. ult.* §. *ult. D. de aleat.* Si in alea rem vendam, ut ludant *l.* 2. §. 1, *D. quar. rer. act. non dat.* Vetitæ legibus aleæ Hor. *lib.* 3. *carm.*

Alea pro fortuna, vel eventu incerto. Alea emi dicitur, quum ipsum incertum rei venit, veluti si jactum retis, vel pantheram ab aucupe, vel missilium captum quis emat: *l.* 7. *junct. l.* 11. *D. de hered. vel act. vend.* Sic & in *l.* 5. *pr. D. de naut. foen.* in aleæ speciem cadere dicitur, quod ex dubio, incerto, & fortuito eventu pendet.

ALEATOR, *Tit. D. de aleator.* qui alea ludendo bonas horas consumit. Add. *l.* 225. *D. de verb. signif.* De aleatoribus est eruditissima commentatio Petr. Pantoi. de Ayala, recusa *in Thesaur. jur. civ. Tom. IV. p.* 905. *seq.*

ALERE. Ali radicibus dicitur arbor: *l.* 6. §. *ult. D. de arb. furt. cæs.* Singularis vero est loquutio: ali lege vel consuetudine, quæ habetur *l.* 2. §. 3. *D. de orig. jur.* Sed Muretus, Marcilius, & Bynkersh. ibi legendum putant AGI.

ALEXANDRIA Urbs Ægypti, ab Alexandro M. condita, sedes olim Ægypti Regum, postea Præfectorum Augustalium, & Juridicorum Alexandr. civitatis. In jure nostro vocatur Urbs Ægypti clarissima, fertilissima ac splendidissima: *l.* 1. *C. de offic. juridic. Alex. l.* 13. *pr. C. de advoc. divers. judic. l.* 1. *C. de privat. carcer.*

ALEXANDRINI principales in *l.* 56. *C. de decur.* summates ordinis Alexandrini dicuntur in *l.* 57. *C. eod. tit.* Observandum autem est, Ægyptiorum, rerum novarum studiosissimorum, tam suspecta Romanis fuisse ingenia, ut iis magistratus gerere per leges plane non liceret. Isidor. Pelusiot. *lib.* 1. *epist.* 489. Ac proinde ne Alexandrini quidem publicum consilium, uti aliæ civitates, habebant, sed solis magistratibus Romanis, jus dicentibus, obtemperabant, ceu patet ex Dion. Cass. *lib.* 55. *p.* 455. Primus Severus collegium decurionum ibi esse permisit, de quo Spartian. *in Sever.* c. 17. & Dio. *l. c.* Et hi sunt illi principales Alexandrini, & ordinis Alexandrini summates inter quos *primus curiæ* erat, de quo *d. l.* 56. *C.* HEIN.

ALFENUS Varus, Ictus, Ser. Sulpicii auditor: *l.* 2. §. 44. *D. de orig. jur.* Horatius *lib.* 1. *serm. sat.* 3. quemdam perstringit hujus nominis virum. Ad quem locum vetus interpres: Alfinius ait Cremonensis, abjecta sutrina, quam in municipio suo exercuerat, Romam venit, Marcoque Sulpicio jurisconsulto usus, sua scientia ad tantam dignitatem pervenit, ut consulatum gereret, & publico funere efferretur. Sed hunc Alfenum a nostro diversum fuisse luculenter probavit Ev. Otto in *Alfeno Varro*, qui *in Tom. V. thesauri juris* prodiit. Ac plane nostrum quadraginta Digestorum libros scripsisse, ex Indice Pandectis Florentinis præfixo, adparet: unde plurima in pandectas capita translata sunt, quæ Paullus in epitomen contraxit. Hinc illæ in *l.* 30. *&* *l.* 31. *D. locati* inscriptiones: *Alfenus lib.* 3. *&* 5. *Digestorum a Paullo epitomatorum.* Hunc rerum antiquarum non incuriosum ait Gell. *lib.* 6. c. 5. & ejus Digestorum librum 34. *conjectaneorum* item librum citat. At de his *conjectaneis* elegans est conjectura Bynkershœkii *observ.* 8. 1. ea non fuisse opus Alfeni, sed Aufidii Namusæ, quem decem Servii Sul-

Sulpicii discipulorum, adeoque & Alfeni, scripta in 140. libros digessisse scribit Pomponius: *l.* 2. §. 44. *D. de orig. jur.*

ALGIDUS mons, cujus mentio est in *l.* 2. §. 24. *D. de orig. jur.* ubi Pomponius: Virginius recens cæde, madensque adhuc filiæ cruore, ad commilitones confugit, qui universi de Algido, ubi tunc belli gerendi caussa legiones erant, relictis ducibus pristinis, signa in Aventinum transtulerunt. At & ALGIDUM erat oppidum in cujus agro eo tempore Romanorum exercitus ab Æquis cæsus fuerat. Neque ab ALGIDO, sed a Vercilio monte tunc exercitus Romam venit, ut auctor est Liv. *lib.* 3. De oppido mentio est apud Strabon. *lib.* 5. Situm autem erat inter Tusculum & Albanum montem. Mons sane Algidus erat eadem regione 12. millibus passuum ab urbe distans. Vid. Eutrop. *l.* 15. Horatius *od.* 21. 6. *gelidum:* & 3. *od.* 23. 9. *nivalem* vocat: rationem nominis quasi explicans; quia ab *algendo* dictus est.

ALIAS pro aliquando. ALIAS videbitur possessione dominium intervertisse; ALIAS contra: *l.* 20. *D. de adquir. vel amitt. poss.* Nonnumquam pro *alio casu*. Non ALIAS tenebitur iste libertus: *l.* 1. §. 2. *D. si is, qui testam lib. esse juss.* Denique pro *aliter* ut: ALIAS, si alii: *l.* 8. §. *ult. D. de pecul. legat.*

ALICULA vel Allicula in *l.* 23. §. 2. *D. de aur. arg. mund.* non toga brevis puerilis ceu putavit Cujacius *obs.* 10. 18. Sed chlamys, quæ pueris seminudis injiciebatur, ceu docuit Octav. Ferrar. *de re vestiar. Rom. part.* 2. *lib.* 3. *c.* 1. *p.* 92. Hinc facile patet cur ἄλλιξ Hesychio sit χιτὼν χειρόδοτος tunica manicata, & cur indecorus visus sit hic habitus, si eo grandiores uterentur. Gell. *Noct. Att.* 7. 12. HEIN. ALICULA autem est ab *ala* quæ & axilla dicitur, concavitas sub brachiis.

ALIENARE est dominium in alium transferre. Itaque alienatum non videtur, quod adhuc in bonis venditoris manet, *l.* 67. *pr. D. de verb. signif.*

ALIENATIO aiunt Imperatores *l.* 1. *C. de fund. dot.* est omnis actus per quem dominium transfertur. Senec. de *benef.* 5. 10. definit rei suæ jurisque sui in alium translationem. Ut ALIENATIO ab *abalienatione* differat Vid. in ABALIENATIO.

ALIENATIONE tamen prohibita, plenius testantis voluntatem legisque mentem interpretantur, ut non tantum venditiones, sed & oppignorationes, servitutumque cessiones, prohibitæ intelligantur: *l. ult. C. de reb. al. non alien.* Et ita in lege Julia de fundo dotali, itemque in titulis D. & C. *de reb. eor. qui sub. tut. & de præd. minor.* plenissime interpretantur.

Alienare etiam videtur qui patitur usucapi, nec non, qui non utendo amisit servitutem. *l.* 28. *D. de verb. signif. l.* 3. *D. de fund. dot.*

Plane in edicto, quo cavetur, ne qua alienatio judicii mutandi caussa fiat, alienare intelligitur etiam, qui alienam rem vendiderit, sed heredem instituendo, vel legando, si quis alienet, aut venditori suo redhibeat rem, edictum cessat, nisi propter hoc ipsum redhibuerit, alias non redhibiturus: *l.* 8. *in fin. l.* 9. *D. de alien. judic. mut. caus.* Quin etiam ad possessionis translationem hoc edictum pertinet: *l.* 4. §. 2. *D. eod. tit.* Sed qui tantum possessionem omittit alienare non intelligitur: *l.* 4. §. 1. *D. eod tit.*

Quum

Quum vero alienari extra familiam testator fundum vetuit, alienatio intelligitur, si quis, extraneo instituto herede, decesserit: *l. 69. §. 3. D. de legat. 2.* vel si extraneo is fundus legetur: *l. 114. §. pen. D. de legat. 1.*

Alienare utique, quod ad creditores fraudandos attinet, non intelligitur, qui occasione adquirendi non utitur: *l. 6. D. quæ in fraud. cred. l. 28. pr. D. de verb. signif.* ALIENATIO enim est, cum patrimonium deminuitur, non, quum non adquiritur. Nec tamen pupillus, qui sine decreto alienare non potest, delatam sibi hereditatem vel legatum sine Prætoris auctoritate recte repudiat, quia ne spem quidem juris deteriorem facere potest. Generaliter autem alienatione interdicta, voluntaria tantum interdicta intelligitur, non etiam ea, quæ caussam juris habet necessariam: *l. 1. D. de fund. dot. l. 2. §. 1. D. reb. eor. l. 13. l. 14. D. famil. ercisc. l. 114. §. 14. D. de legat. 1. l. 69. §. 1. D. de legat. 2.*

Alienare alicujus mentem medicamento: *l. 15. D. de injur.*

Alienatio ab abalienatione quo differat. Vide art. *abalienatio.*

ALIENIGENUS, vel Alienigena, in alieno territorio, vel sub aliena jurisdictione natus: *l. 1. C. de emancip. lib.* ALIENIGENI Barbari: *l. 2. C. quæ res export. non. deb.*

ALIENIUS tempus, comparative dicitur in *l. 6. C. quand. provoc. non est neces.*

ALIENUS & proprius opponuntur. Alienæ ædes: *l. 9. pr. D. de donat. &* ita passim de re qualibet. Sed & alienum quandoque absolute ponitur. Sic in alieno facere & in suo opponuntur: *l. 15. §. 2. D. de damn. infect.* ALIENUM est quod commune est. *pr. Inst. de vi bonor. raptor.*

Aliena loqui: id est, abhorrentia *l. 4. §. 1. D. quod. met. caus.* ALIENUS a vi: *l. 9. §. 28. D. quod met. caus.* id est, procul.

Alienus pro altero vel alio: *l. 3. pr. D. de rei vind.* Cujac. *obs. 5. 35.* Ita hoc vocabulum accipitur etiam *l. 3. §. 7. D. de lib. hom. exhib. l. 5. D. de duob. reis.*

Aliena res dicitur, quæ abitura sperantur: *l. ult. §. ult. C. commun. de legat.*

Alienus, id est suppositititius, *l. 4. C. de hered. instit.*

ALII, id est, reliqui, *l. 1. C. Theod. de annon.*

Alii pro alius. Alii in locum successerunt: *l. 156. §. 2.* D. de reg. jur. Ita uni pro unius in *l. 1. 12. fin. D. de bon. poss. sec. tab.*

ALIMENTARII dicuntur quibus alimenta relicta sunt: *l. 8. §. 3. & §. 24. D. de transact.* ALIMENTARII pueri & puellæ memorantur a Jul. Capitolino *in vita Antonini Pii. c. 8.* & in inscriptionibus passim. Vid. Ruben. *Elect. 2. 36.* Reines. ad Inscr. 6. 24. Eos easque Roma primum vidit sub Nerva Imp. Gruter. *Inscr. p. 440. 6.* postea id institutum provexit Trajanus. Plin. *Epist. 7. 10.* Grut. *p. 1028. 5.* & 1084. 7. eoque pertinet numus apud Vaillant *Num. Imp. p. 47.* ALIMENTARIIS illis incrementa liberalitatis adjecit Hadrianus, Spartian. in Hadr. quem locum ex *l. 14. §. 1. D. de alim. & cibar. legat.* de annis plenæ pubertatis interpretatur Em. Merill. *Observ. III. 29.* De Antonino etiam Pio & M. Aurelio Antonino res nota est ex Jul. Capitolini testimoniis, ex quibus etiam intelligimus, hunc novas insti-

instituisse *puellas Faustinianas*, quas ne numi quidem prætermittunt. Cura horum alimentariorum erat pænes *Quæstores pecuniæ alimentariæ*, vel *arcæ publicæ alimentorum*, ut discimus ex Grutero *Inscr. p. 69. 6. p. 386. 4. p. 397. 2.* Reines. *Inscr. 6. 24.* Quin in iisdem lapidibus memorantur curatores alimentorum, *p. 435. 8.* & procuratores alimentorum *p. 402. 4.*

Alimentariam legem pro frumentaria, vel de frumento plebi dividundo, dixit Cœlius *ad Cic. lib. 8. epist. 6.* & alimentaria caussa est in *l. 8. §. 21. de transact.* ALIMENTARIA ratio: *l. 4. §. 3. D. ad leg. jul. peculat.* HEIN.

ALIMENTORUM adpellatione cibaria, & vestiarium & habitatio, continentur, quia sine his ali corpus non potest: cætera quæ ad disciplinam pertinent, nisi aliud testatorem sensisse probetur, non continetur: *l. 6. 7. 17. §. ult. D. de alim. legat. l. 8. §. 12. D. de transact.* Angustior vero est *diariorum* vel *cibariorum* adpellatio. His enim legatis neque habitatio, neque vestiarium, neque calcearium, debetur, quoniam de cibo tantum testator senserit, *l. 21. D. de aliment. legat.* Nec enim diaria aliud, quam diurna cibaria sonant.

At latius accipitur vocabulum, quoties leges de alimentis, ex naturali æquitate a parentibus præstandis, loquuntur. Tunc enim &, quæ ad disciplinam pertinent, comprehendit: *l. 4. D. ubi pupil. educ. l. 6. §. 5. D. de Carbon. edict.* Immo & ministeriorum tunc haberi rationem, patet ex *l. 4. §. 1. D. de ventr. in possess. mitt.* HEIN. Ceterum notandæ loquutiones: ALIMENTA constituere, *l. 2. D. de fer.* decernere & statuere *l. 2. l. 3. D. ubi pupill. educ.* præstare: *rubr. C. de al. prest.*

ALIMONIA, æ. in *l. 1. §. pen. D. extraord. cognit.* ALIMONIÆ quæstus dixit Plaut. *Pers.* 1. 2. 1. eademque forma eo vocabulo usi sunt Macrob. Apulei. Prudent. aliique cadentis latinitatis auctores. Sed crebrius Ictis ALIMONIA plurative neutraliter usurpatur: ut in *l. 4. D. de agnosc. & al. lib. l. 73. §. ult. D. de jur. dot.* Glossæ veteres: τροφεῖον *alimonium.* Ad ALIMONIA πρὸς τὰ ἐφόδια. Vid. Car. Labæi *obs. & emend. in synops. Basilic. p. 95.*

ALIOQUIN, pro ceteroquin usus est Arrius Menander: ALIOQUIN si & relinquat litem, vel transigat, retinendus est: *l. 4. §. 8. fin. D. de re milit.* Frustra ergo hic χρίσιν exercet Tabor, vel quisquis hic notulam hanc addidit: *Alioquin. pro quin: d. l. 4. nisi forte* RETINENDUS *ibi significat prohibendum, abstinendum vel repellendum.* Quasi umquam id verbum eam notionem admittat. HEIN.

ALIPHANA. Vid. *Nyphanus.*

ALIQUANTI pro aliquot. Si non omnes, possunt tamen aliquanti cognosci: *l. 31. C. Theod. de Episc.* Et quia aliquanti amplius quam meruerant occuparunt: *l. 9. C. Theod. de censitor.* Tertull. *adv. Marcion.* 31. 10. ALIQUANTIS enim indignis conveniet uti. HEIN.

ALIQUATENUS, quodammodo, ex parte, in *l. 10. D. de stat. hom. l. 5. §. ult. D. de obl. & act.*

ALIQUID pro aliquod, ut: ALIQUID jus: *l. 19. D. de damn. inf.* mancipium: *l. 36. D. de bon. libert.* impendium: *l. 63. §. 7. D. ad SC. Trebell.* emolumentum: *l. 12. §. 4. D. de religios.*

ligios. Si quid sacerdotium nacti: *l. pen. D. de vacat. muner.*

ALIQUILIBET, pro quilibet. Omnes seu conchylio leguli, seu ex aliquolibet corpore, mercatores, *l. 9. C. Theod. de lustral. conlect.*

ALIQUO, loci; *l. 1. D. de serv. export.* Tunc ut *aliquo* pluris patres haberent, placuit, duos ex numero patrum constitui: *l. 2. §. 26. D. de orig. jur.*

ALIQUOT. Post aliquot annos: dixit Pomponius; *l. 2. §. 28. D. de orig. jur.* quum tamen centum anni elapsi essent. Similia exempla collegit Rupert. *ad Enchirid. Pomponii, c. 14. p. 216.*

ALITARCHIA munus ad editionem ludorum pertinens in Syria prima, quod ad curam Comitis orientis pertinere vult *l. 1. C. de offic. com. or.* Alitarcharum autem magistratum mentio est in *l. ult. C. Theod. de expens. lud. l. 12. C. Theod. de jur. fisc. l. 2. C. de cupress.* Vid. Jac. Gotofr. *comm. ad d. l. ult.* Reines. *inscr. class.* 5. 6. Sic & Asiarchæ ludorum editionem incubuisse, indicio est, quod qui Eusebio *lib. 4. Hist. Eccles. c. 15. Asiarcha* vocatur; is a Rufino vertitur *Munerarius.* Ac plane Asiarchas munera dedisse populo, adparet ex Act. Apostol. *cap. 19. v. 31.*

ALITER pro contra. Si aliter factum erit: *l. 4. §. 1. D. de verb. oblig.* id est, si ita factum non erit, ut exponit: *l. 137. §. 7. D. eod. tit.*

ALIUBI, pro alibi, vel alicubi. Nam si ea non esset, quæ aliubi nuptias non facile posset invenire: *l. 64. §. 1. D. de cond. & dem.* Varro *de re rust.* 1. 44. Ut ex eodem semine aliubi cum decimo redeat, aliubi cum quinto. Plin. *lib. 9. c. 54.* Aquatilia genera aliubi, atque aliubi meliora. HEIN.

ALIUS, diversus. ALIA causa est, id est diversa: *l. 14. D. solut. matrim.* Est etiam alter. Actionem alia aliam consumit: *l. 130. D. de reg. jur.* Nota porro *alii* pro *alius* in casu secundo, in *l. 156. §. 2. D. de reg. jur.* Sic & *uni* pro *unius* dixit. Ulp. *l. 1. fin. D. de bonor. possess. sec. tab.* Quin sæpe hac forma usos esse veteres, jam e veteribus Priscianus, & e recentioribus Scip. Gentil. *parerg.* 1. 7. & Voss. *de anal.* 2. 3. & 4. 6.

Alius pro alienus. Aliam, id est alienam caussam defendere: *l. 7. §. 1. D. ad leg. jul. maj.*

ALLECTI, Vid. ALLEGI ALLECTIO.

ALLEGARE æs alienum: *l. 5. §. 14. D. de reb. eor.* caussas, *l. 4. §. 2. D. ad leg. jul. de adult.* errorem; *l. 38. §. 7. D. eod. tit.* exceptionem: *l. 21. D. de usur.* excusationes: *l. 13. D. mand.* mandatum: *l. 25. §. ult. D. de minor.* privilegia: *l. 5. D. de judic.* valetudinem; *l. 9. D. de procur.* Singularis vero est loquutio. Allegare ex servitute in ingenuitatem, pro ad ingenuitatem proclamare: *l. 27. §. 7. D. de liberal. caus.*

Hinc ALLEGATIO & ALLEGATIONES *tot. tit. C. si tut. vel cur. fals. alleg.* Alias.

ALLEGATIO est rescriptum. Gesta, quibus & hujuscemodi allegatio inserta: *l. 37. C. Theod. de hæret.* Gesta allegationis, Augustinus de eadem re, de qua lex illa agens lib. 2. contra *lit. Petiliani cap. 92. num. 202. & cap. 97. n. 209.* Vid. & *lib. 1. contra epist.* Parmeniani *lib. 1. sub. fin. cap. 12. 2.*

ALLEGATIONIS officium, *l. 11. C. Theod.* idem ac *allectionis* officium, sive susceptionis de quo infra art. Allecti &c.

ALLECTIONIS honor in *l. 10. C. Theod. de præt. & quæst.* est

est beneficium principis, quando cui nondum functo prætura, consulares codicilli dabantur, ut non cogeretur præturam suscipere. Symmach. *lib.* 7. *epist.* 95. Dynamium dignum esse prædico, qui nostro ordini copuletur: sed abjicienda est prærogativa militiæ ut beneficio adlectionis utatur. Jul. Capitolin. *in pertinace*, *c.* 6. Quum Commodus adlectionibus innumeris prætorios admiscuisset, SCum Pertinax fecit, jussitque eos, qui præturas non gessissent, sed adlectiones accepissent, post eos esse, qui vere prætores fuissent. *Hein.* Allectionis officium, sive susceptionis munus uti mutavit Tribonianus in *l.* 4. *C. de susceptor.* id est susceptorum redituum fiscalium, quos *allectos* vocant.

Allegi in collegium: *l.* 5. §. 12. *D. de jur. immun.* in corporibus: *l.* 5. §. *ult. D. eod. tit.* in curiam, in ordinem: *l.* 6. *D. de mun. & hon. l.* 3. §. 2. *D. de decur.* Allecti etiam dicebantur logographi: qui suscipiebant tributa fiscalia: *l.* 12. 13. *C. Theod. de susceptor. præp. & arc.* & ibi Jac. Gothofred.

Alligare se hereditati, id est se obligare: *l.* 78. *D. de adquir. vel omitt. hered.*

Ἀλληλέγγυοι, rei, qui simul mutuo fidejusserunt ac proinde inter se gaudent beneficio divisionis, tanquam ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι *Nov.* 99. *c.* 1. Et ἀλληλέγγυον apud Zonar. *Tom.* 3. *annal. p.* 179. vocatum legimus quod Basilius Porphyrogenneta invexit iniquissimum, ubi decrevit, tributum pauperum, qui periissent, a locupletibus exigere. Hein.

Ἀλληλοκληρονομία, pactum de mutua successione maxime conjugum. Quale pactum inter paganos inutile esse, tum ex *l.* 19. *C. de pact.* constat, tum e Constantino Harmenop. *lib.* 1. *tit.* 9. *n.* 29. *sequ.* & *tit.* 16. *n.* 6. Vid. Cujac. *Obs. lib.* 16. *c.* 39. & *ad lib.* 6. *Respons. Papin. p.* 70. Hein.

Alluvio, (accessionis naturalis species,) est incrementum latens, quum quid paullatim, &c. ut Constantin. Harmonopul. *lib.* 2. *tit.* 1. loquitur, κατὰ βραχὺ καὶ ἀνεπαισθήτως a flumine fundo alieno adjicitur, ut intelligi non possit, quo uno impetu ager occupatur: §. 20. *Inst. de rer. divis. l.* 7. §. 1. *D. de adquir. rer. dom. l.* 24. §. 2. *D. de legat.* 1. Itaque ab inundatione, qua uno impetu ager occupatur, alluvio diversam caussam habet: *l.* 23. *D. quib. mod. usufr. vel us. amitt.* Porro Cic. *de orat.* 1. 38. Alluvionem separat a circumluvione, & hanc Festus *lib.* 3. jus esse prædiorum scribit. Eam ita describit Lucanus *lib.* 6. *v.* 277. Illos terra fugit dominos; his rura colonis, accedunt, donante Pado.

Alluvio quandoque vocantur etiam recessus subsidentis fluminis, veluti in *l.* 30. §. 3. *D. de adquir. rer. dom.*

Alma, id est sancta & nutriens, Quandoque est illustris, ut, Alma urbs: *l. un. C. ne negot. milit.*

Altare dicitur, quasi alta ara, in qua Sacerdos incensum adolebat. Altaria de Christianis, *l.* 27. *C. Th. de Episc.* Altaria metaphorice sibi vindicant Impp. in *l. ult. C. Th. de locat. fund. jur. emphyt. l. ult. C. Th. de relat.*

Alter, proxime sequens secundus. Altera die, id est, postridie: *l.* 7. §. 1. *D. solut. matrim.* Alterum diem, id est, biduum: *l.* 1. §. 12. *D. quand. adpell.* vel secundum diem: *l.* 2. *D. eod. tit.*

Alterum, obligat, id est alterutrum seu alterum e duobus: *l.* 34. §. 6. *D. de jurejur.*

Ad-

Addiderat hic Tabor, quod ALTER dicitur etiam tertius, sive unus ex tribus, & idem fere, quod alius: *in l. 12. pr. D. de bon. posseß. contr. tab.* At in hac *l. 12. pr.* ALTER non est tertius, sed unus ex duobus. Interim verum omnino est, ALTERUM aliquando esse tertium, idque jam Donatus *ad Terent. Andr. Act. 1. scen. 1. v.* 50. notavit. Sic apud Virgilium: ALTER *ab undecimo annus*, non est duodecimus tertius: & *unus* & ALTER non sunt duo, sed plures. Perizon. *Animadv. Hist. c. 7. p.* 283. At quoties huic significationi locus est, toties alter conjungitur cum alio numero. Quod autem absolute positum, idem fit ac *utrumque*, ceu sibi persuasit Jac. Gothofred. *Animadv. jur. civ. c. 16. p.* 79 nec adducta ab eo exempla probant, nec aliunde ea notio tam liquido potest demonstrari, ut credere liceat, in *l. 40. C. de hered. instit.* ALTERUM semissem esse utrumque. Et quis quæso, ita scriberet: duos fieri semisses, & utrosque equis partibus inter heredem primum & substitutem dividi? Quasi vero non & brevius & accuratius scribi potuisset: assem inter utrumque æquis partibus dividi, vel substitutum æque ac heredem, semissem hereditatis capere. Hein.

Alterum pro alio: in *l. 12. fin. de bon. poss. contr. tab. l. 2. C. Theod. de pistor.* Hæc notio deprehenditur etiam in *l. 12. pr. D.* de captiv. & postl. ubi Salmas. Jur. Attic. & R. *c. 26. p.* 576. male rescripsit: *ad exteros*, pro ad alteros. Sane & veteres *alter* accipiunt pro *alius*, veluti Plaut. in *trucul. 1. 2. v. 59. Mil. glor. 2. 3. v. 17.* Hor. *lib. 2. epist. ult.* Juven. *sat. 3.* quin & Tibullus Propert. aliique melioris notæ scriptores. HEIN. Tertullian. *de cult. fem. c. 2.* Expinguamus nos ut ALTERI pereant.

Alterum tantum, id est, aliud tantumdem: *l. 9. pr. D. de usur. l. 9. §. 5. D. de publican. & passim.* Add. Plaut. *Epidemic. 3. 4. v. 81. & Bacchid. 5. 2. v. 65.* Cic. *Topic. c. 23.* Idem est *tantum alterum*: *l. 15. §. 2. D. ad municipal.* & *tantum aliud* in *l. 7. C. de jur. fisc.*

ALTERCATUR, passive, *§. ult. Inst. de except.* scilicet a vetere alterco. Terent. *Andr. act. 4. sc. 1.* Scio cum patre altercanti dudum. HEIN.

ALTERIUS. Pro quo Brissonius ALTERIUS *jus* rescribi posse notat in *l. 9. pr. D. de liberal. caus.* ubi hæc verba leguntur: Non debet alterius collusione aut inertia, *alterius* Corrumpi. Legi etiam posse ALTERI jus, ut est in Codicibus quibusdam; & tunc *alteri* in casu generandi dici potuisse ait Brissonius, sicut *alii* & *uni* dixerunt veteres. Sane *alterius* pro alterius jus scribere prisci moris fuit, quo coalescentibus in unum exterioribus dictonum antecedentium & sequentium primis syllabis, unum plerumque verbum duorum vice fungebantur: Sic *cujus* pro cui jus in *l. 163. D. reg. jur.* ejus pro ejus jus in *l. 6. §. 2. D. arbor. furt. cæs.* ubi ista notavit Dionys. Gothofred.

ALTERNATIO pro disjunctione in *l. 7. §. 4. D. de injur. l. 9. pr. D. de serv. corrupt.* Alternata conditione: *l. 8. §. 4. D. de cond. institut.* Usurpatur etiam improprie pro complexione, & ambarum rerum conjunctione Ulpian. *l. 9. D. de serv. corrupt.* Qui eum extraneo agit, sive receperit, sive corruperit, agere potest: qui cum socio, sine ALTERNATIONE. id est: Extraneus utroque casu tenetur:

ſocius hoc uno duntaxat, ſi corrupit.

ALTERNIS annis: *l.* 16. §. 2. *D. famil. erciſ.* menſibus: *l.* 44. *D. de mannum. teſtam.* diebus: *l.* 1. §. 22. *D. de aqu. quotid.*

ALTER UTER pro altero dictum videtur in *l.* 53. *D. mand.* De ALTERUTRO edictum memoratur in *l. un.* §. 3. *C. de rei uxor. act.* & in *l. ult. C. Theod. de teſtam.* quo cautum fuerat, ut uxor, cui quid ſupremo mariti judicio relictum eſſet, vel dotem eligeret, vel pro ea legatum caperet: utriuſque vero capax non eſſet. Qua in re cum deterior eſſet uxorum, quam aliorum creditorum, conditio: edictum iſtud ſuſtulit Juſtinian. *d. l. un.* §. 3. & uxorem hoc caſu ad utrumque admiſit. Vid. Cujac. Obſerv. *lib.* 3. *c.* 16. HEIN.

ALTIORES & humiliores: *l.* 3. §. 5. *D. eod. tit.* ſc. dignitate. ALTIOR & inferior dignitas *l.* 49. *D. de rit. nupt.*

ALTIUS tollendi jus duplici ratione competere poteſt, jure ſcilicet naturalli, & jure ſervitutis. Jure naturali licet unicuique ædificare tollereque etiam in infinitum: *l.* 8. *C. de ſervit. & aqu. l.* 24. *D. de ſervit. præd. urb.* modo tamen forma & ſtatus antiquorum ædificiorum cuſtodiatur: *l.* 11. *D. eod. tit.* & legitimum ſpatium a vicina inſula intermittatur *l. fin. D. fin. regund. l.* 14. *D. de ſerv. præd. urb.* Iſto modo actio de jure altius tollendi non erit confeſſoria, ſed negatoria. Sed interdum licet altius tollere jure ſervitutis; id tunc evenit cum certa forma ædificiorum præſtituta, ſupra quam altius tollere non licet, qualem olim apud Romanos tum jure augurali, quo facilius de cœlo ſervari poſſet, cum principum Conſtitutionibus fuiſſe, oſtendit Wurffel, *in juriſpr. definit.* §. 262. *in not.* Si jam vicinus mihi conceſſerit jus altius tollendi. Sive adverſus formam antiquam ædificiorum, ſive cedens beneficio prohibendi ipſi a lege conceſſo; tunc ſervitus erit altius tollendi; nam vicinus cogitur pati. Et erit iſto caſu actio confeſſoria, per quam mihi ſervitutem deberi intendo, & altius tollere potero, non quidem jure libertatis, ſed impoſitæ ſervitutis: *l.* 1. *l.* 11. *D. de ſervit. præd. urb.* Huic contraria eſt Servitus ALTIUS non tollendi, vel ne altius tollatur domus: *l.* 21. *D. eod. tit.* Sunt qui hanc ſervitutem eum ſervitute, ne luminibus officiatur convenire credunt, decepti verbis Paulli in *l.* 4. *D. de ſervit.* [Cum autem, inquit, Servitus, ne luminibus officiatur, hoc maxime adepti videmur, ne jus ſit vicino invitis nobis altius ædificare, atque ita minuere lumina ædificiorum noſtrorum.] Ergo, licebit ædificando, proſpectum & aëris liberum curſum impedire. Propius verum eſt, omnibus his ſervitutibus diſtinctam ab invicem naturam eſſe, ſervitutemque altius non tollendi adeo late patere, ut quamlibet rationem altius ædificandi, quemlibet effectum excludat. Wurff. *c. l.*

ALTUS, A, UM. Alto ſe precipitare: *l.* 7. *D. ad leg. Corn. de ſicar.*

Altus, profundus. Alte fodere: *l.* 14. §. *ult. D. de damn. inf.*

Altus, pro ALITUS in *l.* 1. §. 7. *D. ſi mul. calumn. cauſ. in poſſeſ. l.* 1. §. 2. *D. de tutel. & rat. diſtr.*

ALVEUS apum: *l.* 10. *D. de inſtr. vel. inſtr.* quo apes concluduntur, *l.* 5. §. 5. *D. de adquir. rer. dom.* ALVEUS flumi-

minis: alveo mutato: *l.* 3. §. 2. *D. de aqu. quotid.*

ALUMNUS, qui alitur: *l.* 1. §. 10. *D. de SC. Silan. l.* 1, *C. de pact, conv.* & aliis locis. ALUMNOS in *l.* 8. *pr. D. de pign. & l.* 1. *C. quæ res pign. oblig.* plerique interpretantur filios ex concubina susceptos. Sic etiam accipiunt *alumnam* in *l.* 16. §. 1. *D. de his quæ ut indign. l.* 30. *pr. D. de adim. & transf. leg.* Nonius ALUMNUM accipit etiam eum qui nutrit, quod Valla reprehendit.

AMA Vide infra HAMA.

AMANDARE, relegare, deportare, in *l.* 3. *C. de adpell.*

AMANUENSIS servus, qui notis vel litteris orationem excipit. Suet. *in Neron. c.* 44. & *in Tito. c.* 3. Paull. *sent.* 3. 6, 70. servos amanuenses accipit omnes, qui domino in urbe ad manum essent, quæ vocabuli notio tunc pæne vulgaris fuit. HEIN.

AMARE adv. ab amarus. Non amare hoc jus tractandum: *l.* 28. *D. de don. int. vir. & ux.* Non amare ab eo exigendum: *l.* 18. *pr. D. de ædil. edict.*

AMARUM. Ne quid amarum in creditoribus consequamur: *l.* 2. *C. de præt. pign.*

AMATOR accipitur in malam partem in *l.* 1. §. *ult. D. de serv. corr.* Quo sensu Plaut. non modo hoc vocabulo usus est in *Asin. extr.* Surge AMATOR, dominum. Sed & deminutivum *Amatorculus* finxit in *Pœnulo Act.* 1. *scen.* 2. *v.* 17. Donatus *in Terent. Andr. Act.* 1. *scen.* 1. *v.* 49. differentiam AMATORIS & *amantis* ita expressit: AMATOR fingere potest: Amans vere amat. HEIN.

AMATORIUM poculum in *l.* 38. §. 5. *D. de pœn.* amatorium medicamentum apud Suet. *in Calig. c.* 1. AMATORIUM absolute dixit. Quinctilian. *Inst.* *lib.* 7. *c.* 3. & 8. & *lib.* 27. *c.* 8. Huic contraria *odii potio* fingitur ab ipso *Declam.* 14. De eo vid. Constantin. Harmenop. *lib. ult. c.* 10. §. 8. Suid. *in verb.* μαγεία, γοητεία & φαρμακεῖα.

AMBAGES ambiguitatibus opponuntur in *l. ult.* §. 5. *C. de furt.* sunt circuitus sermonis. Caussa non multis ambagibus innodata: *l.* 14. §. 1. *C. de compens.*

AMBEDERE est circumedere: Ambedit agrum flumen: *l.* 38. *D. de adquir. rer. dom.* ubi Vulgata *abolevit*, habet. Tacit. *annal.* 15. 5. 4. Vis locustarum ambederat quidquid herbidum aut frondosum. Plaut. Uxoris suæ dotem ambedit. Eadem forma autem ambedere ac ambire, quasi circumire. Vid. Ambitus.

AMBIGERE de proprietate domus: *l.* 19. *C. de rei vind.* de finibus: Ter. in *Heatont.* 3. 1. id est, contendere, disceptare. Non ambigitur: *l.* 1. *C. de condict. indeb.* id est, non dubitatur.

AMBIGUUM anceps, dubium, æquivocum, ut in *l.* 66. *D. de judic.* In AMBIGUO: *l.* 16. *D. ad SC. Trebell.* AMBIGUE loqui: *l.* 125. *D. de verb. signif.* Add. *l.* 7. *D. de supell. leg. l.* 3. *D. de reb. dub.*

AMBITIO, gratiam aucupandi studium. Sic: Sortiri eos oportebit, ne aliquam ambitionis, vel gratiæ suspicionem prætor subeat: *l.* 24. §. 27. *D. de fideic. libert.*

Ambitio pro prensatione & assiduitate: *l.* 3. *C. de exsequut. rei jud. l.* 3. *C. si tut. vel. cur. fals. alleg. l.* 1. §. 4. *D. de postul.* Græci πρὸς χάριν dicunt. Vid. Labb. *obs. & emend. in synops. Basil. p.* 171.

AMBITIOSA decreta, per ambitionem vel gratiam expressa: *l. ult. C. de decret. decur.* AMBITIO-

BITIOSA diligentia, id est, adfectata: *l. 33. pr. D. de usur.* AMBITIOSE tristis, id est, cum adfectatione: Martial. *præf. lib. 1. epigr.* AMBITIOSÆ pulchritudinis scortum: Justin. *hist. lib. 30. c. 3.*

AMBITIOSE, id est, gratiose, favorabiliter: *l. 65. §. 2. D. ad SC. Trebell. l. 12. C. de transact.*

AMBITUS, ut Varr. *lib. 4. de ling. lat.* scribit, iter est quod circumeundo teritur. Nam ambitus circuitus est. Atque ita adpellatum in XII. Tab. spatium illud, quod inter vicinas ædes intercedere necesse erat.

Ambitus honorum dicitur, quod candidati circumire populum, & prensare solebant, cujus reprimendi caussa lata lex julia est: *tit. D. ad L. jul. de ambit.* Vid. JULIA lex *de ambitu.*

AMBO. Si ambo decesserint: *l. 32. §. 14. D. de don. int. vir. & ux.*

AMBULARE, aliud est, quam ire. Nam qui spatia facit, & in vestigia sua reflectit. It vero, qui porro & ulterius pergit. Quapropter & in itineris definitione hæc verba separantur: *l. 1. D. de servit. præd. rust.* Alias AMBULARE idem est ac ire, ut apud Plaut. Curcul. 5. 2. *Ambula in jus.* M. *Non eo.*

Ambulare metaphorice de his, quæ in jure consistunt, usurpantur, & ambulare dicitur, quidquid per multos transit. Sic: ambulare dicitur actio: *l. 7. §. 1. D. de capit. minut.* possessio per multos: *l. 25. §. 8. D. de hered. pet.* emtio: *l. 15. D. de minor.* obligatio: *l. 7. D. de cap. minut.* stipulatio: *l. 25. §. 2. D. de usufr.*

Ambulare æquis passibus dicuntur quæ ejusdem juris sunt: *l. 20. v. simplices. C. de don. ant. nupt.* AMBULAT hereditas per legitimum tramitem: id est, ad heres legitimos devolvitur: *l. 7. §. 9. C. de curat. furios.* HEIN.

AMBULARIS, E. AMBULARIS cursus, quem plane tollit Leo Imp. *l. 22. C. de curs. publ.* nihil aliud videtur, quam onus equorum possessoribus incumbens, ut suo quisque ordine transvehendos homines curaret. Sed Cujacio *ad d. l. 22.* magis placet librorum quorumdam scriptura, in quibus vocatur cursus *clabularis*, id est cursus vehiculorum, quod vid. infra in Clabularis. HEIN.

AMBULATORIA porticus, est porticus deambulationibus destinata: *l. 8. §. 1. D. si serv. vind.*

AMBULATORIUM, quod per plures transit. Sic: AMBULATORIA actio: *l. ult. C. de furt.* Vel quod subinde mutatur, ut: AMBULATORIA conditio: *l. 34. pr. D. de statulib.* potestas legis: *l. 10. D. de fund. dot.* voluntas testatoris: *l. 4. D. de adim. leg.*

AMETHYSTI in *l. 19. §. 17. D. de aur. arg. leg.* gemmæ sunt purpureæ, permixto violaceo colore, leniter quasdam flammulas fundentes. Causa autem nominis hujus est, quod sit in purpura illarum quiddam non ex toto igneum, sed vini coloris habens, ut Plin. *lib. 37. c. 9.* & Isidor. *lib. 4. etym. c. 10.*

AMICA, per εὐφημισμὸν dicebatur, quæ cum eo, cui uxor non esset, corpus miscebat, paulo honestiore vocabulo dicta concubina: *l. 144. D. de verb. signif.* Titiæ, amicæ meæ, cum qua sine mendacio vixi, auri pondo quinque dari volo: est legandi formula in *l. 35. pr. D. de aur. arg. leg.* Idem vocabulum simili εὐφημισμῷ aliquando pro meretrice accipi, observavit Voss. *Inst. orat. lib. 4. c. 10.*

AMI-

AMICABILIS transactio: *l. ult.* §. *ult. C. de legit. hered.*

AMICALIS affectio: *l.* 10. §. 7. *D. mand.*

AMICIRE. Vestimenta induendi, præcingendi, *amiciendi*, insternendi, injiciendi, incubandive caussa parata sunt: *l.* 23. §. 1. *D. de* aur. arg. leg.

AMICITIA paterna aliquid amplius est, quam benevolentia in *l.* 44. *D.* de negot. gest. Unde & Aristot. inter εὔνοιαν καὶ φιλίαν distinguit. Cujac. *in l.* 213. *fin. D. de verb. signif.*

AMICOS adpellare debemus non levi notitia conjunctos, sed quibus fuerint jura cum patrefamilias, honestis familiaritatis quæsita rationibus: *l.* 223. *D. de verb. signif.* Ex amicis facile fieri possunt inimici: *l.* 4. *D. de testam. tut.*

Amicos ab Imperatoribus in rescriptis vocatos legimus, non tantum præfectum Urbi, ut in *l. ult. D. de offic. præf. vigil.* sed & præfectos annonæ: *l.* 4. *C. de inutil. stipul.* proconsules: *l.* 1. *C. Hermog. ex delict. defunct.* correctores: *l.* 4. *C. de jur. & fact. ign.* præfectos augustales Ægypti: Plin. *lib.* 10. *Epist.* 23. præfectos prætorio: *l.* 1. *C. de sentent. pass.* immo & jurisconsultos: *l.* 17. *D. de jur. patron.* Erant nimirum amici Cæsarum eorumdem administri primarii, & interioris admissionis consiliarii: *l.* 1. §. 3. *D. de adpell. l.* 1. *C. si manc. ita veniet.* etiam si non semper in comitatu & contubernio principum essent. Unde lucem capiunt verba judæorum ad Pilatum: Si hunc absolvas, non es amicus Cæsaris: *Joan.* 19. *v.* 12. Plura de amicis Cæsar. eorumque diversis ordinibus, (erunt enim primæ vel secundæ, vel tertiæ admissionis, vel loci,) nec non de *libertis* August. qui in marmoribus vocantur *a cura amicorum*, erudite differuit Claud. Salmas. *script. Hist. Aug. p.* 47. *seq. & p.* 307. *seq.* HEIN.

AMINEUM, cujus mentio fit *l. ult. D. de trit. vin. ol.* idem quod postea falernum, itemque Cæcubum dictum, ceu observat Macrob. *Saturn. lib.* 3. *c. ult.* Nam ut AMINEA regio est vitifera Campaniæ: ita Cæcubum est oppidum campaniæ, vino nobile. Unde nescio, an sit suffragandum Servio, qui ad illa Virgilii *Georg.* 2. *v.* 97. *Sunt & Amineæ vites, fortissima vina*, hoc vinum *Amineum*, quasi sine minio vel rubore, dictum esse, contendit. Plin. *lib.* 34. Principatus inquit datur AMINÆIS propter firmitatem, senio quoque proficientem. HEIN.

AMISSIO animæ, pro supplicio extremo: §. 11. *Inst. de publ. judic.* civitatis, pro exsilio, *l.* 2. *pr. l.* 5. *pr. D. de capit. minut.* ordinis, Paul. *Sent.* 5. 4. 11.

AMITA est soror patris: *l.* 10. §. 14. *D. de grad. & adfin.* AMITA magna est avi paterni soror: *d. l.* 10. §. 14. AMITA major est proavi soror, patris vel matris amita magna, & ut Festus *lib.* 11. scribit, avi & aviæ amita, quæ & *proamita* adpellatur: *l.* 1. §. *ult. l. ult.* §. 7. *D. de grad. & adfin.* AMITA maxima, abavi soror, patris vel matris amita major: *d. l. ult.* §. 6. quæ & *abamita* dicitur in *l.* 3. *l. ult.* §. 7. *eod. tit.* Atavi vero soror proprio nomine caret. *d. l. ult.* §. 7.

AMITINI & AMITINÆ, qui quæve ex fratre vel sorore propagantur: *l.* 10. §. 14. *D. eod. tit. l.* 5. *C. commun. de success.* &, ut Nonius definit, fratrum maris & feminæ filii, vel ut Paull. *sent. lib.* 4. *tit.* 11. §. 4. amitæ filius, filia. Possunt tamen & hi confusis appellationibus in-

inter se consobrini appellari. Donat. *in Ter.* Cum de fratre natus est alter, & alter ex sorore, consobrini: cum ex fratribus patrueles. Ac Cic. *pro Lig. c.* 4. Ne cum hoc C. Broccho avunculo suo, ne cum ejus filio consobrino suo.

AMITTERE rem videtur, qui adversus nullum ejus persequendæ actionem habet: *l.* 14. *in fin. D. de verb. signif.* Contra amittere rem non videntur, quorum ea propria non fuit: *l.* 83. *D. de reg. jur.* non ea tamen minus periculo eorum AMITTI potest. In damnis autem ex lege Aquilia æstimandis, AMISISSE dicimur, quod aut consequi potuimus, aut erogare cogimur: *l.* 33. *in fin. D. ad leg. aquil.* In edicto vero vi bonorum raptorum AMISSA dicuntur ea, quæ corrupta alicui relinquuntur, scissa fortassis, vel fracta: *l.* 4. §. 9. *D. de vi bon. rapt.* Alibi traditur, AMISSUM non intelligi, quod alteri ablatum non est: *l.* 20. *D. ex quib. caus. maj.*

Amittere dicimur actionem: *l.* 46. §. 5. *D. de furt.* beneficium: *l.* 13. §. 2. *D. de nov. op. nunc.* bonorum possessionem: *l.* 3. §. 6. *D. de bonor. poss. cont. tab.* civitatem: *l.* 1. §. 3. *D. de legat.* 3. custodiam: *l.* 12. *D. de custod. & exhib. reor.* dignitatem: *l.* 27. *D. rit. nupt.* dominium *l.* 1. §. 5. *D. si is qui test. lib.* & alia quævis *sparsim.* Sed & res inanimata amittere quid dicitur. Sic: ager propria forma AMISSA, in *l.* 7. §. 5. *D. de adquir. rer. dom.*

AMITTI vero aliquid solet bello: *l.* 19. *D. de capt. & postl.* casu: *l.* 7. *D. de edend.* culpa: *l.* 29. §. 1. *D. de evict.* furto: *l.* 1. *D. de distr. pign.* incendio: *l.* 44. *D. de adquir. rer. dom.* non utendo: *l.* 2. *D. de via publ.* repudiatione: *l.* 13. *pr. D. de adquir. vel omitt. hered.* sponte: *l.* 29. §. 1. *D. de evict.*

Singularis est verbi AMITTERE notio transitiva, ut idem sit facere, ut res amittatur, vel perimere rem: *l.* 6. *l.* 7. *D. de capit. minut.* Et ita fortassis accipiendum est hoc verbum in *l.* 15. §. 7. *D. de usufr.* Vid. Bynkersh. *obs.* I. II. *p.* 36. HEIN.

AMNIS rapidus: *l.* 1. *C. de alluvion.*

AMOENÆ deambulationes: *l.* 13. §. 4. *D. de usufr.* AMOENIOR prospectus: *l.* 15. §. *ult. D. de servit.*

AMOENITAS locorum: *l.* 7. *C. de bon. proscript.* AMOENITATIS caussa interesse: *l.* 16. §. 1. *D. quod vi aut clam. ubi Cujac. in Paullo p.* 879.

AMOMUM, cujus mentio est in *l. ult.* §. 7. *D. de publican.* Viri docti observarunt nobis hodie ignotum esse, veluti Guid. Panciroll. *de reb. depend. tit.* II. *p.* 30. Ab aliis enim pro cinamomo usurpatum esse, ab aliis pro pede columbino, ab aliis pro aliis herbis & aromatibus. Id vero eo minus mirandum, quo luculentius ostendit Salmas. in *exercit. Plinian. Tom.* I. *p.* 401. omne aroma sincerum atque inculpatum veteribus dictum esse ἄμωμον, adeo ut & tus ἄμωμον λιβανον, vel ἄμωμον simpliciter diceretur. HEIN.

AMOTIO ordinis, pro ab ordine: *l.* 43. *D. de injur.*

AMOVERE, aliud est, quam rapere. Nam amoveri aliquid & sine vi potest: rapi autem sine vi non potest. *l.* 3. §. 5. *D. de incend. ruin. naufr.* Ceterum amovere est contrectare, & furto subtrahere surripereque: *l.* 2. *D. ad leg. Corn. de fals.* *l.* 3. §. 6. *D. de tab. exhib.* Et tamen levius & mitius est AMOVENDI quam furandi verbum. Et quod

quod sui heredes, servi, uxores intercipiendi animo celaverint, interverterint, consumserint, ejus rei non furtum fecisse eos, sed amovisse dicimus, lenitate vocabuli rei turpitudinem mitigantes: *l. 71. §. 3. sequ. D. de adquir. vel omitt. hered. l. 59. §. 1. D. de manum. testam. l. 6. C. de compens.* Hinc AMOTARUM rerum actio inter conjuges prodita earum rerum nomine, quas divortii consilio alteruter surripuit. *tit. D. de act. rer. amot.* Hæc autem actio condictionis furtivæ vicem sustinet, turpitudine & atrocitate facti verbi lenitate temperata.

Amovere pro loco movere; ut amovere terminos: Paull. *sent. 1. 116. 1. junct. l. 2. D. de term. mot.*

Amovere a decurionatu: *l. 11. D. de decur.* Amoveri denique dicitur dilatio: *l. 5. C. de relig. & sumt. fun.* filius: l. 12. §. ult. D. *de bon. possess. contr. tab.* obscuritas: *l. 2. §. ult. D. fin. regund.* præscriptio: l. 3. C. *de restit.* suspicio: *l. 27. D. de cond. instit.* id est, summoveri.

AMPHITAPA in *l. 23. §. 2. D. de aur. arg. leg.* sunt vestimenta utrinque villosa. Nam ut ait Hesychius χιτὼν ἑκατέρωθεν ἔχων μάλλας, id est, Vestis utrinque villos habens, quod idem Nonius tradit. Varro *in Manio:* Alterum bene acceptum dormire super amphitapa bene molli. Pollux *Onomast.* X. *segm.* 38. ἀμφιτάπητας adpellat & sic definit, Ἀμφιτάπητες, οἱ ἐξ ἑκατέρυ δασεῖς τάπητες δὲ οἱ ἐκ θατέρυ. Amphitapetes sunt ex utraque parte villosi, tapetes ex una tantum. Suidas: Ἀμφίταποι, τάπητες ἀμφίμαλλοι. Amphitapi, tapetes utrinque villosi. Lucillii versus a viris doctis ita legitur *lib. 1. Satyr.* Psilæ atque amphitapæ, villis ingentibus molles. ubi ψιλὴ, μαλλῶν δάπης, *tapes villis nudus*, *sive glaber*, quum amphitapa sit utrinque villosa. Idem Lucillius apud Nonium: Pluma, atque amphitapæ, atque aliud quid deliciarum.

AMPHITHEATRUM: *l. 3. D. de oper. publ.* Est locus ludis gladiatoriis, & venationibus destinatus, figuram pæne ovi referens, unde & amphitheatri nomen tulit, quasi qui ex duobus theatris compositus est. Isidor. *etymol.* 18. 52. De eo erudite scripsit Lipsius qui & totum amphitheatrum, & singulas ejus partes æri incisas exhibuit HEIN.

AMPHORA, vinarium vas: *l. 206. D. de verb. signif. l. 35. §. 5. D. de contrah. emt.* AMPHORA autem, ut Columella lib. 20. c. 12. scribit, duas urnas: ut vero Volusius Mæcianus in libro *de asse*, & Festus *lib. 15.* octo & quadraginta sextarios capiebat, quam & Latini *quadrantal*, iisdem auctoribus, adpellarunt. Ex doliis autem in amphoras & cados vina diffundebant, ut in his essent, donec usus caussa promerentur.

AMPHORARIUM vinum in *l. ult. pr. D. de tritic. vin. ol.* quod in amphoras diffusum est, *l. 6. D. eod. tit.* ad differentiam vini doliarii.

Ἀμφοτερόπλοια δανεῖσαι dicebantur qui pecuniam trajectitiam credebant, sub usuris nauticis, ob periculum non modo in itu, sed & in reditu navis susceptum. His opponebantur ἑτερόπλοια, ubi quis ex portu uno in alterum periculum suscipiebat, non vero in reditum. Prioris exemplum est in *l. 122. §. 1. D. de verb. oblig.* posterioris in *l. 3. C. de naut. fœn.* Vid. Franc. Stypman. *jur. maritim. & naut. part. 4. c. 2. n. 33. sequ.*

AMPLECTI bonorum possessionem: *l. 7. C. qui admit.* here-

reditatem: *l.* 41. *D. de bon. libert.* bonam fidem: *l.* 1. *C. si maj. fact.* judicium defuncti: *l.* 11. *D. de inoff. test.* fideicommissum, *l.* 28. §. 12. *D. de liberat. leg.* jus successionis: *l.* 2. *C. si emiss. sit.* legatum: *l.* 5. *pr. D. de legat.* 2. optionem: *l.* 28. *pr. D. de verb. signif.* voluntatem parentis: *l.* 23. *C. de fideic.* id est, agnoscere, adprobare, sequi.

Amplecti terram radicibus terra dicitur in *l.* 11. *C. de rei vind.*

AMPLEXARI pro amplecti dixerunt Impp. in *l.* 3. *C. Theod. de præd. navic.*

AMPLIARE augere, *l.* 7. §. *ult. D. de usufr.* & sparsim. AMPLIARI dignitatibus: *l.* 12. *D. de legat.* Ampliandi voce utitur & Arnobius *lib.* 1. *advers. gent.* ubi: lenociniis ampliare.

AMPLIATIO, vocabulum judiciale, quo judicium ob caussæ obscuritatem differendum esse decernebant. Ascon. *in Verr.* 1. *de prætura urbana:* Ampliandi signum N. L. dabant, quo significabant, non liquere: unde ampliatio nascebatur. Immo non solum N. L. sed & *amplius* pronunciabant. Cic. *in Bruto. c.* 22. *in Verr.* 1. 23. Plura de his formulis dedit Brisson. in *formul. v.* 214. *p.* 454. Et eo pertinet *l.* 36. *D. de re jud.* ubi unus ex pluribus judicibus jurasse dicitur, sibi, de caussa liberali cognoscenti *non liquere* HEIN.

AMPLIOR aquæ modus: *l.* 1. §. 15. *D. de aqu. quotid.* id est major; ita passim. AMPLIORES fines: *l.* 2. §. 6. *D. de pro emt.* usuræ: *l.* 8. *C. de usufr.* AMPLIUS pretium: *l.* 77. §. 5. *D. de legat.* 2.

AMPLIORES pro plures in *l.* 65. *pr. D. de legat.* 2.

AMPLISSIMUS ordo, id est, Senatus *l.* 2. §. 1. *l.* 30. *pr. D. ad SC. Vellei.* & sparsim. Itaque Senatus consulta Amplissimi ordinis decreta consultaque vocantur: *l.* 2. *pr.* & §. 1. *D. de his quæ ut indign.*

AMPLISSIMORUM titulo consules honorantur: *l.* 50. *D. de cond. & dem.*

AMPLISSIMAM etiam potestatem, & AMPLISSIMOS judices in constitutionibus legimus: *l.* 29. *C. de adpell. l.* 3. *C. quand. prov. non est*, quo elogio præfecti prætorio ornantur, in *l. ult.* §. *pen. C. de temp. adpell.* quorum & præfectorum urbi amplissima sedes dicitur, *in l.* 2. & 6. *pr. C. de advoc. divers. judic.* item amplissima præfectura, *in Novel. Theod. de postul.* amplissimum præfecturæ judicium; *l.* 1. *C. de sent. præf.*

AMPLIUS pro magis, *in Constit. Justin. de rat. & method. jur. doc.*

Amplius solutum, id est plus: *l.* 102. §. *ult. D. de solut.* AMPLIUS quam semel: *l.* 3. §. 13. *D. de hom. lib. exhib.*

Vocabulum AMPLIUS ad eum quoque pertinet cui nihil debetur: *l.* 82. *D. de verb. signif.* quacum jungenda *l.* 15. *D. rem. rat. hab.*

Amplius non peti, cautio fuit veteribus usitata, *l.* 2. *D. ut legat. non cav. l.* 14. 15. 23. *D. rem. rat. hab.* Stipulatio autem plerumque ita plene concipiebatur: Non petiturum eum, cujus de ea re actio, petitio, persecutio esset, & ratum habituros omnes, ad quos ea res pertinet: *d. l.* 23. *D. rat. rem hab.* AMPLIUS autem peti ut accipiendum sit, docet *l.* 15. *D. rat. rem. hab.* Verba enim hæc ita accipimus, si judicio petitum sit: si in jus autem vocaverit duntaxat, & satis judicio sistendi caussa acceperit, stipulatio non committitur. Sed de tota illa cautione ex instituto egit Brisson. *l.* 6. *form. c.* 88. & 184. *p.* 499. & *p.* 548.

Am-

Amplius pronunciare dicebantur prætores, quæsitores, judices gravitate rei commoti, quum eo, quod sibi de caussa non liqueret, judicium proferebant. Donatus ad illud Terent. *Eunuch.* 4. 3. *v.* 39. *liquet mihi dejerare.* Liquet, ait, verbum est juris, quo utebantúr judices, quum *amplius* pronunciabant, gravitate caussæ moti., Hinc ampliatam caussam in Cic. *pro Cæcin. c.* 10. & *in Verr.* 3. *c.* 9. Liv. *lib.* 43. *c.* 2. Valer. Max. *lib.* 8. *c.* 1. & 16. Seneca, aliisque auctoribus crebro legimus. Ut plenius *lib.* 5. *de form. c.* 214. *p.* 454. comprobavit Brisson.

Hæc adjectio HOC AMPLIUS, quam vim habeat, declarat Africanus in *l.* 108. §. 7. & 8. *D. de legat.* 1. & ea superiora repeti, ait Pompon. in *l.* 54. *D. de legat.* 3. Exempla peti possunt ex *l.* 77. *pr. D. de cond. & dem. l.* 27. *pr. l.* 33. *l.* 34. *l.* 67. *D. de legat.* 3. *l.* 18. §. 3. *D.* de alim. & cibar. leg.

Formulam: Nisi quod in his amplius sit, exponit Cujac. in *Africano tract.* 8. *ad l.* 61. §. 2. D. de furt.

AMPLUS, magnus: *l.* 15. *D. de damn. infect.* AMPLA domus: *l.* 15. *D. de damn. infect.* legata: *l.* 48. *D. de donat. int. vir. & ux.*

AMPUTATUM jus proprietatis, *l.* 13. *C. de pæn.* id est, detractum.

AMURCA est quidem fæx olei, teste Plin. *hist. nat.* 15. 6. Cum vero non constet id genus inter esculenta fuisse, plerique pro *amurca* in *l.* 3. §. 1. *D. de penu leg.* rescribendum censent *muria.* de qua vide suo loco HEIN.

AN pro vel in *l.* 83. *D. de adquir. vel omitt. hered.* juxta Brissonium. At ibi *eam* legi potest. Immo una littera mutata rescribere licet am, quo veteres usi pro *eam*, veluti Lucretius *lib.* 3. *v.* 445. ubi in veteribus codicibus legitur: Corpore qui nostro rarus magis am cohibesset. Maxime tamen placet divinatio Ausonii Popmæ *de usu antiqu. loquut. lib.* 1. *c.* 5. Ulpianus inquit *lib.* 18. *ad legem Juliam & Papiam: Si totam* AM *partem* quo tamen loco *suspicior illud* AM *negligentia librarii repetitum* ex postrema syllaba præcedentis dictionis. HEIN. Vid. Cujac. 3. *obs.* 7. & *ad l* 31. *D. de usurp.* & 3. *obs.* 38. Alias AN pro *vel.* poni cernimus in *l.* 128. *C. Theod. de decur.* Nullum gravi pulsatione Tribunus Dux ille, AN Comes sit, curialem principalem contingat. In C. *Just.* legitur: *Dux ille aut Comes sit.* Sed illud eleganter dictum, cujus exempla multa: unum hoc e multis. Mamertinus, *Panegyr. Julian. c.* 24. Duo AN tria ferme e vetere memoria amicorum paria proferuntur. Sed hic alii legunt *aut tria.* Virgil. 1. *v.* 333. AN *Phœbi soror.* Ibi Servius adnotat, antique dictum AN pro *sive.* Valentiniani *Novella* 3. *homicidio casu an voluntate facto.* Symmach. *lib.* 9. *ep.* 41. Fando AN lectione. Et *lib.* 8. *epist.* 51. Cervorum AN aprorum. Vid. plura apud Juretum *in lib. Symmach.* 9. *epist.* 41.

ANABAPTISMUS, piaculare crimen, & ultimo supplicio expiandum: *l.* 2. *C. ne sanct. baptism. iteret.*

ANACHORETÆ, uti Justinianus in *Nov.* 5. *c.* 3. definit, sunt qui ex monachis in contemplatione & perfectione degentes, vitam remotam habent in hospitio, quos vocare anachoretas, id est, discedentes, & hesychastas, id est, quiescentes, consueverunt. Differunt autem Anachoretæ ab Eremitis, hi quippe statim

tim suo arbitrio, non factis prius in monasterio stipendiis, nec ex abbatis alicujus sententia, in eremum secedebant; illi vero non nisi abbatis licentia, nec ante annum trigesimum in monasterio exactum secessum faciebant, quem quidem habebant in cellis, quæ eis intra ipsius monasterii septa exstruebantur. Sulpic. Sev. *de monach. orient. Dial.* 2. Isidor. *de off. eccles. lib.* 2. *c.* 15. Synod. Agath. *can.* 38. HEIN.

ANADEMATA in *l.* 26. *D. de aur. arg. leg.* sunt redimicula, quæ apud veteres erant inter ornamenta capitis. Vetus Glossarium: Redimicula ἀναδέματα & καθετῆρες. ἀναδέσμην Suidas μίτραν κεφαλῆς interpretatur. Merito retinenda lectio Florentina anademata, pro quo Alciato placuit *anadesmata*: quod vocabulum nequidem Græcum est. Vid. Ferrand. Adducens *Explicat. lib.* 1. *p.* 543. *Tomo II. Thesaur. jur. civ.* HEIN.

Ἀναγραφὴ, descriptum, inventarium. ANAGRAPHIN instrumentorum facere, in *l.* 15. *D. de reb. auct. jud. possid.* idem est, ac descriptum facere instrumentorum, vel eorum indicem, vel repertorium conficere.

Ἀνάκρισις, indagatio, examinatio: *l.* 6. §. 1. *D. de custod. & exhibit. reor.* Ea autem fit, quum Prætor reos, ad se cum elogiis & notoriis missos ab Irenarchis, examinat, & quasi recenset, veritatemque requirit, ut loquitur *l.* 14. *C. de accus.* Sic *in Act. Apostol.* c. 25. v. 26. Festus de Paullo, qui ex vinculis caussam dicebat, ita loquitur: Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te, Rex Agrippa, ut (ἀνακρίσεως γενομένης) *inquisitione facta*, habeam, quod scribam. Dio in M. *Antonino Philosopho lib.* 71. *p.* 804. τάς τε πίστεις, καὶ τὰς ἀνακρίσεις μακρότερον ἐποιεῖτο, πανταχόθεν τὸ δίκαιον ἀκριβῶν. In probationibus cognoscendis, examinibusque reorum longior erat, ut undecumque jus investigaret. Alios hujus verbi testes dabit Budæus in Comment. ling. Græcæ: *p.* 132. quibus addo Isæum περὶ τοῦ Φιλοκτήμονος κλήρου, & περὶ τοῦ κλήρου τοῦ Ἀριστάρχου.

ANAPHORA, figura qua a grammaticis excusantur orationes, in quibus relationes alio referuntur, quam supra scriptum est. Ut ecce: Exemplo græci sermonis, apud *quos* omnes arborum species &c. *l.* 236. §. *ult. D. de verb. signif.* Mater & liberti ex quibus *illi* damno; hi pœna plectuntur: *l.* 2. *D. qui pet. tut.* vel a græco sermone *qui* φῶρας adpellant fures. Multa dicuntur in jure ἀναφορικῶς, inquit Julianus in *l.* 8. *pr. D. de suis & legit. hered.* Vid. Ant. Augustin. *Emend. lib.* 4. *c.* 4. & Alciat. *de Verb. signif. lib.* 4. *n.* 14. HEIN.

Ἀνάρθρος φωνὴ, vox inarticulata: *l.* 7. §. 2. *D. de suppellect. legat.*

ANATHEMA in *c. debet* 106. *Caus.* 11. *quæst.* 3. idem est ac excommunicatio. Alias anathema dicitur ipse separatus, excommunicatus. D. Hieronymus nos docet, Anathema verbum esse proprium Judæis, quo extremam detestationem significare solent. At ex usu scripturæ & ecclesiastico est præcisio a corpore Christi, vel separatio a Deo. Et fieri anathema est præscindi ab eodem. Quæ auctoribus Ecclesiæ, hoc est summis ejus hierarchis, rectoribus & pastoribus in contumaces, & suis jussionibus ac moderationibus rebelles competit. Auth. *de eccl. tit. in princ.*

ANATOCISMUS, usuræ usurarum, regulariter prohibitæ: *l. ult. C. de usur. rei jud. l.* 26. §. 1. *D. de condict. indeb.*

deb. Exceptio est in *l.* 58. §. *ult. D. de admin. & peric. tut.*

ANCEPS perjurium subire: *l.* 4. *pr. D. de in lit. jur.* ANCEPS autem est aliquid, seu aliquis, huc & illuc fluctuans, & dubius in quam partem declinet secundum Isidor. *lib.* 10. *etymol.*

ANCILLA. Paul. sent. lib. 3. tit. 6. §. 69. Servis legatis ANCILLÆ *quoque debentur, non autem servi legatis ancillis. Sed ancillarum adpellatione tam virgines* (continentur) *quam servorum* (adpellatione) *pueri continentur, his scilicet exceptis, quæ fiduciæ datæ sunt.* Add. *l.* 81. *D. de legat.* 3.

ANCILLARIS vestis in *l.* 15. §. 15. *D. de injur.* est tunica brevior ad medium crus pertingens, nulla adsuta instita, nec toga injecta, quo ipso a meretricibus distinguebantur.

ANCONES in *l.* 13. *pr. D. de instr. & instr.* dicuntur vasa, in cubitum flexa, & angulos habentia, juxta Turneb. *advers.* 18. 23. Alias Ancones, apud Vitruv. *lib.* 10. *c.* 13. sunt in cubitum flexi e ferro stipites, vel stili, vel regulæ, quorum in machinis hydraulicis usus erat. De iis quoque Turneb. *advers.* 2. 22. Et sane ab horum figura vasis illis potoriis nomen hæsisse, probabile est. HEIN.

ANECLOGISTUS tutor, qui ab onere reddendarum rationum immunis esse jussus est a testatore: *l.* 5. §. 7. *D. de admin. & peric. tut.* In Haloandrina *ἀνεκλόγιςος*.

Ἀνέξεταςος, inexcussus, in *l.* 23. §. 2. *D. de pecul. leg.* ac proinde *aneclogistus.*

ANFRACTUS, flexum viæ significat, verbumque erat XII. Tabular. *l.* 8. *D. de serv. præd. rust.* Varro *de ling. lat. lib.* 6. Anfractum est origine flexum duplici, dictum ab ambitu, & frangendo. Ab eo jubent leges viam in directo pedum octo esse, in anfracto sedecim, id est, in flexu.

ANGARIA. Ita adpellitant provincialibus militibusque impositam onerum vehendorum bajulandorumque necessitatem: *l.* 10. §. 2. *l.* 11. *D. de vocat. & excus. mun.* Nam ut Suidas *Tom.* 1. *p.* 22. definit, *ἀγγαρείαν* Græci vocant *ἀνάγκην ἀκούσιον καὶ ἐκ βίας γενομένην δουλείαν*, necessitatem invitis impositam, & ministerium vi extortum. Quod fuisse patrimoniorum munus, possessionibusve sine patrimoniis indictum, tradit Arcadius in *l. ult.* §. 12. *D. de mun. & honor.* *Angariarum & parangariarum præstatio inter vectigalia, quæ regalia dicuntur recensentur *lib. feud.* 2. *tit.* 56. Differentiam autem inter angarias & parangarias vide apud Cujac. *in proœm. tit. C. de curs. publ. angar. & parang.* Et definit ibi quod sit angaria, qua cursus est publicus; *parangaria* in obliquum, id est, alio versum, & dicit utrumque onus a provincialibus exigi in transvectione armorum. Vide art. *parangariæ.*

ANGARIARI dicuntur naves quæ onerum vehendorum necessitate adstringantur, in *l. pen. D. de veteran.*

ANGIPORTUS vel Angiportum cujus meminit Ulpianus in *l.* 59. *D. de verb. signif.* est iter compendiarium in oppido, angusta via, græcis *ςενωπός*, legitimum nempe spatium, duorum sc. pedum cum semipede relictum inter insulas seu *portus*, quod verbum veteribus erat *domus*, ceu observatur infra in voce portus. Non ergo angiportus dictus a portu, quatenus significat stationem navium ceu ait Ulp. in *d. l.* 59. & Varro *lib.*

4. *de ling. lat.* Vide Menag. *Amœnit. jur. civ. c. 39. p. 261.*

ANGUILLARIUS lacus, id est, in quo anguillæ producuntur, in *l. 69. D. de contrah. empt.* in qua Florentina habet ANGULARIUS quasi angularis eadem forma qua Gellius dicit Vulgarius pro vulgaris, & nostri *peculiarius* pro *peculiaris* in *l. 54. §. ult. D. de doli except.* Priorem tamen lectionem magis probat Guid. Pancirol. *Thesaur. var. lect. 2. 38.* qui simul observat, & anguillis abundare hunc lacum Sabatenen, de quo in dicta *l. 69.* Proculus loquitur, & ad jus littus hodie quoque exstare oppidum *Anguillara.* Quum tamen Rutiliam Pollam totum istum lacum Sabatenen coëmisse vix probabile sit: veterem & Florentinam scripturam servandam existimat Bynkersh. *Obs. 6. 20.* & partem illam, a Rutilia emtam, vel diverticulum istud, quod sibi illa suis numis comparaverit, a forma, nomen angularii habuisse, censet. At forte & ipsa illa pars nomine totius lacus adpellari potuit *lacus Anguillarius*, quo significabatur sinus quidam in quo soli venditori jus piscandi erat.

ANGULUS loci: *l. 1. §. 38. D. de vi & vi arm.*

ANGUSTARE aditum: *l. 19. §. 5. D. locat.*

ANGUSTIÆ locorum: *l. 2. §. 7. D. testam. quemadm. aper.* temporis: *l. 2. §. 8. D. si quis caution.* verborum: *l. 6. C. de institut. & substit.*

ANGUSTUS legatarius, id est, mediocris, & qui usu parvæ partiunculæ domus contentus esse possit: *l. 22. §. 1. D. de usu.*

ANIANUS, vir spectabilis, & Alarici Gothorum Regis, referendarius, vel ideo hic locum suum deposcit, quod illi vulgo tribuitur collectio Codicis Alariciani, ex Caio, Paullo, Codicibusque Hermogeniano & Theodosiano compilati, & interpretatio plerisque locis subjuncta. Sigebert. Gemblac. *de Eccles. script. c. 70: Anianus, vir spectabilis jubente Alarico rege, volumen unum de legibus Theodosii edidit, & monente Oruntio, Episcopo librum Joannis Chrysostomi in Matthæum de græco in latinum transtulit.* At ex auctoritate, seu commonitorio, Breviario isti, seu Codici Alariciano præmisso, patet, illud compositum esse jussu Alarici Regis Tolosani an. 506. ordinante illustri viro, Goiarico Comite: Aniani autem nullas in eo opere partes fuisse, nisi quod auctoritati illi, seu constitutioni Alaricianæ, tanquam referendarius subscripserit. ANIANUS *V. S. hunc codicem legum juris, secundum authenticum subscriptum, & in thesauris edictum, subscripsi & edidi, sub die 3. non. februarii anno 22. regnante Domino nostro Alarico Rege, & præceptione Domini nostri, gloriosissimi Regis Alarici, ordinante viro magnifico & illustri Goiarico, Comite.* Ubi verbum *edidi* quod hic est promulgavi, vel recognovi, plerosque videtur decepisse, ut Anianum totius operis auctorem, vel ἐργοδιώκτην saltim fuisse, crederent, ac proinde, quidquid in illo peccatum esse animadverterent, id omne ab Aniani manu esse, dicerent. Vid. Oisel. *not. ad Cai. instit. tit. de jur. nat. gent. & civ.* & *tit. de libert. serv. p. 1. & 4. 5. edit. Schulting.* adeoque *Anianismi* ex criticis non minus frequenter audiantur, quam *Tribonianismi*, vel emblemata Triboniani. Vid. Jac. Gothofr. *prolegom. C. Theod. c. 5. p. 192. sequ.* HEIN.

ANIMÆ amissio, id est vitæ: *§. 3. Inst. de publ. judic.* Plaut. Amphitr. *l. 1. 85.* & Sallust. in *bell. Catilin. c. 20.*

ANI-

ANIMADVERSIO pro jure gladii in *l.* 1. §. *ult.* *D. de offic. ejus uti mand. jurisd.* Alias est pœna sive publica, *l.* 7. §. 1. *D. de injur.* ut est ANIMADVERSIO capitis, seu capitalis *l.* 2. §. 18. *D. de orig. jur. l. un. C. de crim.* sive alia, veluti: privata: *l. un. C. de emend. propinqu.* & civilis, ut pecuniaria: *l.* 131. §. 1. *D. de verb. signif.* prætoria: *l.* 15. §. 28. *D. de injur.*

Animadversio etiam sumitur pro censura Ecclesiastica *in C. fin. de except. in* 6.

ANIMADVERTERE, id est, punire: *l.* 11. *l.* 13. *D. de offic. præs.* ANIMADVERTERE facinorosos homines: *l.* 3. *D. de jurisd.* in libertinum: *l.* 7. §. 1. *D. de bon. damn.* Animadversorum corpora: *l.* 1. *D. de cadav. punit.* ANIMADVERTI autem dicitur de omnibus suppliciis & pœnis, si pœnæ genus adjiciatur. *l.* 11. §. *ult. l.* 12. *D. de pœn.* At si simpliciter ponitur hoc verbum, tunc significat potissimum capite plecti, & quidem gladio, non securi telo, fuste, laqueo: *l.* 8. §. 1. *D. de pœn.* Hinc in *d. l.* 8. Scipio Gentilis *de jurisd.* 3. 2. pro *ut gladio in eum animadvertatur*, omisso *gladii* vocabulo, rescribi jubet: *ut animadvertatur*, quam tamen emendationem minus necessariam putat Heineccius quum sæpe exprimere soleant boni auctores, quæ & non expressa subintelligerentur. Additque ex eo intelligi, cur Papiniani percussorem, qui securi fuerat usus, increpans Caracalla, dixerit: Gladio te exsequi oportui meum jussum: testibus Spartiano *in Caracalla c.* 4. & Xiphilino *lib.* 77. *p.* 872. Nam animadvertere in Papinianum jusserat Imperator. Quare male ejus increpationis rationem ex supplicii istius igniominia reddunt alii. Vid. Ev. Otto *in Papiniano c.* 16. §. 8. *p.* 391. *sequ.*

Animadvertere pro observare, intelligere. Sic: Non ANIMADVERTO: *l.* 87. §. 1. *D. ad Leg. falcid.* Est etiam rem, ejusque circumstancias accurrate expendere, & caussa cognita, quid æquum statuere: Et ita Prætor sese ANIMADVERSURUM dicit: *l.* 1. §. 1. *D. de minor.* Et sic quoque animadvertere dicitur arbiter: *l.* 28. *D. de probat.*

ANIMALES res, & quæ anima carent opponuntur: *l.* 1. §. 1. *D. de rei vind.*

ANIMICIDAM seu ψυχόφθορον Apollinarem vocat Justinianus in *l.* 5. §. 2. & *l.* 6. §. 4. *C. de summ. trinit.* quod divinitatem Christo loco animæ esse somniabat. Epiphan. *hæres.* 77. Augustin. *hæres.* 55. HEIN.

ANIMO possidet qui adfectum possidendi habet; quique ea mente & cogitatione est, ut possidere velit: *l.* 3. §. 3. *D. de adquir. possess.* Contra, animo possidere desinit, qui adfectionem & voluntatem possidendi dimittit: *d. l.* 3. §. 6. Possessio facti & animi esse dicitur *l.* 1. §. 15. *D. si is qui test.* quia scilicet factum naturale desiderat, & animum possessoris.

Eodem sensu animum revertendi desiisse habere dicuntur animalia, quæ ex consuetudine abire ac redire solent, quum consuetudinem revertendi dimiserunt: *l.* 5. §. 5. *D. de adquir. rer. dom.*

Ex ANIMO accusare & colludere, opponuntur in *l.* 3. *D. ad leg. jul. de adult.* Non ex animo sed extra: *l.* 1. C. *si advers. del. l.* 3. *C. de adquir. possess. l.* 17. §. 1. *D. de ædilit. edict.*

ANIMOSUS homo, qui ædes suas ad ornatum urbis excitat: *l.* 7. C. *Theod. de præd. navicul.* Eodem sensu Symmachus

 lib.

lib. 5. *epist.* 59. de præparatoriis ad munus; Multum, inquit, rebus omnibus additurus, quas civium voluptati animoso impendio præparamus.

ANNALE tempus: *l.* 2. §. 43. *D. ad SC. Tertull.* decretum: *l.* 44. §. 4. *C. de Episc. & cler.*

ANNALIA legata, id est annua: *l. ult. C. eod. tit.* interdicta: *l.* 1. §. *ult. D. de interd.*

ANNALIS actio, quæ intra annum datur, & anno finitur: *l.* 1. §. 5. & §. *ult. D. quand. de pecul. act.* bonorum possessio: *l.* 6. *D. ad SC. Tertull.* exceptio: *tit. C. de ann. except.* rescissio: *l.* 15. *C. de testam. manum.*

ANNALES, sunt acta judicialia, quæ per annos digeri solebant. Hinc ANNALIBUS *necti.* Hac igitur lege sancimus, ut appellatio litigantium intra tempus jure præscriptum inscripta, nectatur annalibus, ut promissa relatio intra triginta dies legibus definitas, ad sacra scrinia destinetur: *l.* 65. *C. Theod. de adpellat.*

ANNATÆ, quando in demortui Episcopi aut Cœnobiarchæ locum novus substituitur successor, is Pontifici fructus anni integri ejus beneficii, in quod successit, solvere tenetur, quod vectigal annatam adpellant, quod unius & primi anni sit.

ANNICULUS amittitur qui extremo anni die moritur: *l.* 132. *D. de verb. signif.* id est trecentesimo sexagesimo quinto die, quia annum civiliter, non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus; *l.* 6. *l.* 7. *D. de usuc. l. pen. D. de div. temp. præscr.* Et ita accipiendus anniculus apud Ulp. reg. tit. 3. §. 3. Ceterum verba illa legis 132. *de V. S.* pertinent ad legem Juliam & Papiam Poppeam, & quidem ad Caput de jure Quiritium ob liberos consequendo. De eo enim Lege Julia & Papia cautum fuerat: Latinus, cui ex Latina filius filiave natus natave, & *anniculus anniculave* factus factave erit, jura Quiritium consequitur. Ita observat HEIN.

Ad agnos etiam, quippe quos anniculis minores esse oportet, hoc vocabulum refertur in *l.* 60. *pr. D. de legat.* 3.

ANNIVERSARIA conditio percipiendi reditus præstanda, id est, singulis annis: *l.* 21. §. *ult. D. de ann. legat.*

ANNONA pro prætio annonario. Minime æquum est, decuriones civibus suis frumentum vilius, quam annona exigit, vendere: *l.* 3. *D. ad leg. jul. de ann. l.* 8. *D. ad municipal. l.* 5. *D. de administr. rer. ad civ. pertin.* Liv. 26. 19. Annona haud multum laxaverat. HEIN.

Annonæ nomine res omnes, quæ ad victum pertinent complectimur: *rubr. ad leg. jul. de annon.* Hinc annona æraria: *l.* 34. 35. 36. *C. Theod. de erog. milit. annon.* civica *l.* 10. 11. *C. Theod. de ann. civ. & pan. grad.* expeditionis: *l.* 4. *C. Theod. de exped. milit.* fiscalis: *l.* 11. *C. Theod. de re milit.* limitaneorum: *l.* 10. *C. Theod. de ann. & trib.* militaris: *l* 33. *C. Theod. de erog. milit.* publica: *l.* 1. *D. de leg. jul. de ann.* urbis: *l.* 5. §. 3. *D. de jur. immun.* Annona autem ab anno, quasi annua.

ANNONAS in Constitutionibus accipimus τὰς σιτήσεις, quæ militaribus palatinis officiis ex eorum, qui possessiones tenebant, collatione erogabantur. *tot. tit. C. de annon. & tribut.* quæ & panes civiles dicuntur in *l. ult.* §. 2. *C. de jur. dot.* Hinc annonæ divisio: *l.* 1. §. 2. *D. de mun. & hon.* præbitio: *l.* 11. *C. Theod.* de

de re milit. Adjuvare annonam, & ei fervire: *l.* 5. §. 3. *D. de jur. immun.* Adtentare annonam & vexare: *l.* 6. *pr. D. de extraord. crim.*

ANNONARIA, abfolute: *l.* 1. *C. Th. de domeft.* Annonaria cauffa, collatio, exactio, functio, neceffitas, poteftas, præfectura, præftatio, res, fpecies, itemque annonaria alimenta, compendia, in legibus noftris.

ANNONARII præerant annonæ militari. Eorum fit mentio *l.* 3. *C. Th. de numerar.*

Annonaris cenfus, titulus: *l.* 15. *C. de metall. & metallar. l.* 1. *C. de fid. & jur. haft.*

ANNONARIUS titulus: *l.* 1. *C. de fide inftr.*

ANNOSUS, fenex: *l.* 3. *C. de decurion.*

ANNOTATIO Vid. ADN.

ANNOTATORES, *l.* 13. *C. Th. de fufceptor.* erant rationibus obnoxii qui fcilicet inlatarum fpecierum breves conficiebant Tabularii, *l.* 2. *C. Th. eod. tit.*

ANNUA exceptio in *l.* 30. §. 5. *D. de pecul. l.* 15. §. 3. *D. quod vi aut cl. l. ult. C. quib. ex cauf. major.* eft annalis, feu quæ intra annum datur. At in *l. fin. D. quand. de pecul. act. ann.* Annua exceptio eft, qua dominus de peculio conventus poft annum, quam fervus alienatus manumiffufve eft, defenditur.

Annua lex, prætoris edictum adpellatur. Cic. 1. *Verrin. c.* 42. Prætoris enim Imperium fuit annuum: *pr. Inft. de perp. & temp. act.*

Annuum, quod in fingulos annos percipitur, inprimis quod alimentorum cauffa præftatur: *l.* 22. *D. de pact. dot. l.* 15. *pr. l.* 28. §. 6. & *ult. l.* 33. *D. de donat. int. vir. & ux.* Sic annua merces: *l.* 7. §. 8. *D. folut. matrim.* penfio: *l.* 12. §. 4. *D. quand. die legat.*

Annua die dare, id eft, anno: *l.* 1. *D. de dot. præl.* ut quadrima die, id eft, quarto anno: *l.* 19. *D. de pact. dot.* Suet. Solvendis (legatis) annuum diem definiit. Sic menftrua die apud Tertullian. in Apologet. *cap.* 39.

Annua, *bima*, *trima*, die, id eft tribus penfionibus, anno fcilicet, biennio, triennio, *l.* 19. *l.* 30. *l.* 49. *D. de legat.* 1. & quidem æqualibus, etfi adjectum non fit æquis penfionibus: *l.* 3. *D. de ann. leg.* Ita fæpe promittebatur dos, ceu patet ex Cic. *lib.* 11. *ad Attic. epift.* 4. 23. & in iis quæ ex mutuo, emto, legato, aliifque cauffis debebantur: Cic. *ad famil. lib.* 2. *epift.* 8. *l.* 6. §. 1. *D. de contrah. emt.* Ceterum in reddenda dote, quæ numero, menfura & pondere conftabat, is folvendi modus fuit legitimus, tefte Ulp. *tit.* 6. §. 8. donec eum in annuum mutavit Juftinian. *l.* 1. §. 7. *C. de rei ux. act.*

ANNUERE feu adnuere votis *l.* 5. *C. de adopt.* Annuere fine verbis: *l.* 1. §. 2. *de verb. obl.* id eft capitis figno adfirmare, concedere. Virgil. Æneid. lib. 12. Annuit hic Juno & mentem lætata retorfit.

ANNULUS vid. ANULUS.

ANNUS trecentis fexaginta quinque diebus conftat ex Juliani conftitutione: *l.* 4. §. 5. *D. de ftatulib.* Suet. *in Jul. c.* 11. Hic enim Imperator Mathematico Sozygene rationem habuit fpatii intra quod fol circulum fuum per zodiacum abfolvere videtur, quod vifum eft 365. dierum & 6. horarum. Annus enim idem eft ac circulus. Virgil. *Georg.* 2. 401. Redit agricolis labor artus in orbem, Atque in fe fua per veftigia volvitur annus. Indeque eft quod Græcis dicatur ἐνιαυτός, quafi in fe ipfum rediens, quæ natu-

tura circulo est. Atque hic proprie annus dicitur, nec nisi synecdoche est, quando Ovidius *Fastor.* 1. 149. & 151. ver. Tibullus *eleg.* 2. 4. autumnum, & Hor. *Ep.* 2. hyemem *annum* dicunt. Spatium autem illud est quod vocamus annum solarem; Romani annum magnum vocabant, auctore Censorino, *de die natali* 119. vel etiam longum, ut apud Ovid. *metamorph.* 1. 273. Et ab hoc diversus est annus Lunaris qui parvus, vel brevis dicebatur, Plin. 7. 48. quod erat spatium, quod luna duodecies circulum suum per terram absolvit. Annus autem solaris hodie æquat 365. dies 5. horas, minutas 48. & secundas 36.

Annus autem in Legibus nostris vel naturaliter intelligitur vel civiliter. Naturaliter, cum a momento ad momentum computamus: ut in *l.* 132. *D. de verb. signif.* Et hic in nuptiis exigitur *Nov.* 79. *&* 100. in pupillis & minoribus: *l. ult. C. quand. tut. vel cur. esse desin.* in præscriptionibus actionum temporariarum: *l.* 6. *D. de oblig. & act.* in Carboniani possessione: *l.* 1. *C. de carbon. edict.* Sic: si cui legetur, quum quatuordecim annorum erit, is capiet, quum quatuordecim annos impleverit: *l.* 49. *pr. D. de legat.* 1. Civiliter vero, cum a die ad diem computatio ita fit, ut qui ad extremum anni diem pervenerit annum absolvisse videatur, ut in *l.* 134. *D. de verb. signif.* atque hic exigitur in muneribus & honoribus; si damnum injuria datum sit, & in testamentifactione: *l.* 5. *D. qui testam. fac. poss.* in manumissione ex Lege Ælia Sentia: *l.* 1. *D. de manum.* in usucapione, *l.* 5. 7. *D. de usurp.* in Lege Papia & Poppea, ut supra dictum est in art. *a viculus.* In his & similibus dies inceptus pro completo habetur. Si cui his verbis libertas relicta sit: *duodecimo anno liber esto*, in principio anni duodecimi liber erit. Duodecimus enim annus est, quum quantum liber ex duodecimo anno venerit, aut præterierit. Et qui duodecimo anno liber esse jubetur, omnibus duodecimi anni partibus liber esse jubetur, *l.* 41. *D. de manum. testam.*

Annos etiam inchoatos plerumque pro plenis accipimus nisi aliter conceptio verborum, vel loquentis voluntas suadeat, *l.* 1. *D. de manum. l.* 5. *D. qui test. fac. l.* 8. *D. de mun. & honor. l.* 3. *D. de jur. immunit. l.* 74. *in fin.* D. *ad SC. Trebell.* nisi aliter conceptio verborum, vel loquentis voluntas suadeat. Ut: quum quis aliquo anno dare damnatur, ei potestas est quolibet anni die dare: *l.* 50. D. *de oblig. & act.* & qui hoc anno dari stipulatus sit: nisi omnibus anni partibus præteritis non recte petet: *l.* 42. D. *de verb. oblig.* sed &, si in annos decem dare damnatus, aut liber esse jussus est: novissimo ejus temporis die legatum debebitur, & libertas obtinget: *l.* 49. D. *de cond. & demonstr.*

Annus deinde vel continuus, vel utilis in jure distinguitur. Continuus, qui vulgo & naturaliter annus adpellatur; vel qui constat ex 365. diebus continuis. In eo dies ad numerum reputantur, prout continui effluxerunt nullis ex his deductis eorum quibus experiundi potestas non fuerit: Sic: in usucapionibus mobilium continuum tempus numeratur: *l.* 32. §. 1. D. *de usurp.* Annum vero utilem dicimus qui constat ex 365 diebus utilibus, his nempe quibus experiundi potestas fuit: & ita in annalibus actionibus, quæ annua præscriptione excluduntur, annum accipimus in jure nostro.

Vid.

Vid. *l.* 14. §. 1. *quod met. cauf.* *l.* 1. §. 2. D. *quand. de pecul. act. annal.* *l.* 19. D. *de minor.* *l.* 1. *pr.* D. *si is qui testam. lib.* *l.* 6. D. *de calumniat.* *l. ult.* C. *de temp. in integr. rest.* §. 5. *Inst. de action.* Quod & Goveanus notat *lib.* 1. *variar. lect. c.* 10. *p.* 795. *operum.*

Hoc fermone POST ANNOS, biennium fignificatur: *l.* 17. *in fin.* D. *de manum. testam.* ut, *in diebus*, biduum intelligitur in *l.* 217. D. *de verb. fignif.* Nam apud Latinos non minus, quam alias gentes, pluralis numerus duorum fignificatione fæpe contentus eft. Grot. *adnot. ad Levit.* 5. 15.

Anni pars major, quæ fextum feptimumque menfem egreditur. Secus eft in interdicto *utrubi*, ubi major anni pars non ad numerum dierum menfiumve, quibus ipfe annus conftat, fed ad longius tempus poffeffionis refertur: qui majore, quam adverfarius, anni parte poffederit, vincit: qui minore vincitur. Gœdd. ad *l.* 156. D. *de verb. fignif.* ubi Licinnius Ruffinus ait: Majore parte anni poffediffe quis intelligitur, etiam fi duobus menfibus poffederit; fi modo adverfarius ejus aut paucioribus diebus aut nullis poffederit.

ANSA fcyphi. *l.* 20. D. *de adquir. rer. dom.* poculi: *l.* 21. §. 4. D. *de furt.* Anfis vafa tenentur, & Aræ primo *Anfæ* dictæ funt, quod teneantur a facrificantibus. Varro.

ANSARIUM genus vectigalis cujus mentio fit in *l.* 1. C. *Hermog. de jur. fifc.* ubi vocatur anfaria, quum in marmoribus *anfarium* adpellari, docuerit Cujac. *obf.* 14. 3. Pet. Burmannus *de vectig. pop. Rom. c.* 5. In infcriptione, inquit, apud Grut. *p.* 99. 6. hoc vectigal defignari creditur, & adpellari *vectigal foriculiarii* & *anfarii promercalium*: Difficile vero dictu eft, unde hæc nomina *foriculiarii* & *anfarii* deducta funt. Verofimile eft quidem, quod Guther. *de off. dom. Aug. lib.* 3. *c.* 17. conjicit, legendum effe *foricularium*, (unde *fori culeari* efficietur,) & *anfarii*, & indicari vectigal frugum minutarum, vini, tritici, olei, quæ in foro, a culeis & vafibus anfatis, quibus fruges venum exponebantur: & Reinefium legiffe fori *culearii*, notat Gudius *ad infcr.* ut *de culleis*, quibus ex rure promercalia devehebant, intelligatur, idque maxime de vino & oleo verum effe, credimus, quod culleis femper conditum in forum deferebatur, ut venderetur. - - - - Et ut hoc vectigal obfcurius: ita non magis patet, quale fuerit anfarium, quod poffit a vafis *anfatis*, quibus merces quædam, & præcipue vinum, fi minori menfura venderetur, quam culeis in forum deferebantur, dictum videri: nam amphoris anfatis vinum fuiffe conditum, neminem ut probem, exacturum puto, quum fexcentis locis amphorarum, quibus etiam, ut culeis, ubertatis agrorum rationem iniiffe, teftantur rei rufticæ fcriptores, mentio fiat. Hæc Burmannus qui poftea & Lazium, in lapide legentem *Anfurii*, & Gutherium, *anfarium* & ad arma promercalia, ab Ennio *jacula anfata* vocata, trahi poffe exiftimantem, erudite refellit. HEIN.

ANSERES in *l.* 5. §. 6. D. *adqu. rer. dom.* Anferum paftores: *l.* 66. D. *de legat.* 3. Vet. Gloffar. Anferarius χηνοβοσκός.

ANSITERIA pro quo in *l.* 23. §. 2. D. *de aur. arg. leg.* legendum eft *amphitapa* de quo fupra.

Ἀνταναχλάσις, repercuffio, reflexus, reverberatio, in *l.* 17. §. 2.

§. 2. D. *servit. præd. urb.* Interdum dici potest, eum quoque, qui tollit ædificium, vel deprimit, luminibus officere: si forte κατ' ἀντανάκλασιν, vel pressura quadam, lumen in eas ædes devolvatur.

ANTAPOCHA Vid. Apocha.

ANTE Kalendas proximas dari qui stipulatus est, nihil differt ab eo, qui Kalendis stipulatur: *l.* 13. *l.* 56. D. *de verb. obl.* Paullus in *l.* 132. *pr.* D. *de verb. signif.* postquam dixit anniculum amitti: qui extremo anni die moritur, addit: *Et consuetudo loquendi id ita esse declarat.* ANTE DIEM DECIMUM KALENDARUM, POST DIEM DECIMUM KALENDARUM: *neque enim utro sermone undecim dies significantur.* Sive autem hanc lectionem *neque utro sermone* cum Card. Norisio *Cenotaph. Pisan. diss.* 2. *c.* 17. *p.* 345. probes, sive cum Henr. Brenkmanno & hanc alteram lectionem admittas *neutro sermone*, sensus recte se habet. Anniculum recte dici qui die anni extremo decesserit, quia & is, qui X. Kalendas decesserit: ante Kalendas decessisse dicatur. Quod ad loquutionem ipsam attinet, ejus sensus non obscurus est: *ante X. Kalendas*, id est, antequam decima Kalendarum præterierit, adeoque designatur ipsa dies decima, quæ Kalendas antecedit, non undecima. Quod tot veterum testimoniis probavit laudatus Norisius, *ibid. p.* 243. HEIN.

ANTECEDERE. Proximus est *cui* nemo antecedit: *l.* 92. D. *de verb. signif.* Holoander rescribit *quem.* ANTECEDENS instrumentum: *l.* 23. *C. de donat.* tempus: *l.* 58. §. 2. D. *de adm. & peric. tut.* ANTECEDENTES creditores in ordine pignorum: *l.* 7. *C. de oblig. & act.* ANTECEDENS tempus: *l.* 58. §. *ult.* D. *de administr. tut.*

ANTECESSOR in *l.* 55. D. *de judic. l.* 9. D. *de reb. eor.* alias decessor.

ANTECESSORES Justinianus in Epistola pandectis præposita juris ac Legum professores adpellat, qui ibidem & professores legitimæ scientiæ dicuntur. Vid. Cujac. *observ.* 12. *ult.* Non autem soli Legum Doctores Antecessores vocabantur, immo ne omnes quidem, sed pragmatici, uti vocantur: *l.* 9. §. 5. D. *de pœn.* qui formulis potissimum scribendis operam dabant. Ex latino antecessor Græci effingebat ἀντικένσωρ vel ἀντικήνσωρ, quod solerent illo tempore NS. pro S. vel SS. pronunciare, veluti *defensus*, *deprehensus* μίνσον pro *defessus*, *depressus*, *missum*. Et frequenter legimus in Florentina, *vicensimus*, *tricensimus*, *thensaurus*. HEIN. Vid. *l.* 2. *C. de veter. jur. enucl.* ubi Dorotheum, & Craticum antecessores vocat. Vox videtur efficta imitatione Græcorum, apud quas προηγεῖσθαι per metaph. est præeundo & docendo discipulum in alicujus artis penetralia. Isocrati ad Demon. est εἰσηγεῖσθαι νεωτέροις.

ANTEFERRI, clausulæ, cujus mentio fit *in c. quodam de præbend. in 6.* & c. *auctoritate* de *concess. præb. in 6.* vim explicat Felin. *in c. caussam quæ*, & *c. capitis de rescript. in antiq.*

ANTESTARI, vetus XII. Tabularum verbum. Significat autem, in testimonium aliquem vocare. Quod hac formula fiebat: *Licet antestari?* & tactis auriculis, ita dicendo: Memento quod tu mihi in ista caussa testis eris. Vetus glossarium: Antestari: μαρτυρήσασθαι. Vid. Hor. *serm.* 1. 9. *v.* 74. Plaut. *in pers.* 4. 9. *v.* 10. *in Pœn.* 5. 4. *v.* 57. *Asinar.* 2. 4. *v.* 74. *Curcul.* 5. 2. *v.*

2. v. 23. Plin. *hist. nat.* 11. 45. Hoc autem verbum tam activa quam passiva significatione protulisse veteres, Priscianus *lib.* 8. testatur, qui ex Livio hæc verba citat: Impubes neque libripens esse potest, neque antestatus, id est προδικμαρτυρεχθῆναι, seu *ad testimonium adhiberi.* ANTESTATI, qui testimonium vocantibus perhibebant. Apud Caium vero Inst. tit. 6. Antestatus dicitur, qui in mancipatione testimonii causa adhibetur.

ANTEVERTERE supplicium: *l.* 2. *C. qui test. fac.*

ANTHIANUS (Furius) jurisconsultus, auctor librorum 5. ad Edictum, quorum tamen ex primo duntaxat fragmenta tria in pandecten relata sunt, puta *l.* 62. *D. de pact. l.* 40. *D. de dol. mal.* & *l.* 80. *D. de rei vind.* Itaque jam Triboniani temporibus non integrum opus, sed hoc tantum fragmentum videtur superfuisse. Nam in indice Florentino legitur: Ἀνθȣ ἤτοι Φωρίȣ Ἀνθιανȣ μέρος Ἐδίκτȣ βιβλίων πέντε. Authi vel Furii Authiani pars Edictalium librorum quinque, non μέρος Ἐδίκτȣ βιβλία πεντε, uti Taurellius edidit. Laur. Theodor. Gronov. *de emandat. Pandectar. cap.* 25. *p.* 81. Ex tribus, quæ exstant fragmentis, iisque satis brevibus, de ætate hujus Jurisconsulti nihil certi elicitur. HEIN.

ANTHROPOLATRA, in *l.* 5. §. 2. *&* *l.* 6. §. 2. *C. de summ. trinit.* Anthropolatriam primis Christianis objecisse paganos, Christum pro nudo homine habentes, constat ex Tertull. *apologet. c.* 21.

ANTHROPOMORPHITÆ dicti pro eo, quod simplicitate rustica Deum habere humana membra, quæ in divinis libris scripta sunt, arbitrantur. *c.* 39. §. 3. *caus.* 24. *quæst.* 3.

Ἀντιάδες in *l.* 14. §. 8. *D. de ædilit. edict.* sunt tonsillæ, id est, faucium inflammationes cum tumore. Antias autem est nomen tam morbo quam particulæ accommodatum. Unde Plin. Tonsillæ in homine, in sue glandulæ. Ab Aristot. *in* 1. *de hist. animal.* παρίσθμια vocantur. Vid. de his Paullum Aeginet. *l.* 6. *c.* 50.

ANTICHRESIS contrahitur, quum ita pignori domus vel fundus opponitur, ut in usuras fructus creditor percipiat, aut locando, aut ipse percipiendo habitandoque, *l.* 11. §. 1. *D. de pign. l.* 33. *D. de pignor. act.* ut in specie *l.* 14. *&* *l.* 17. *C. de usur.* vel, ut *in l.* 6. *C. quod cum eo.* quum in usurarum vicem creditori facultas habitandi conceditur.

ANTICIPARE supremum judicium consiliis: *l.* 8. *pr. C. de inoff. donat.* Anticipata res: *l.* 2. *C. de* vectigal. anticipatum tempus *l.* 6. *C.* de feriis.

ANTICUS dicitur Justinianus *in pr. Inst. procem. l.* 3. *C. de vet. jur. enucl. l.* 1. *C.* de offic. præf. præt. afr. & alibi passim; a devictis *Antis.* Refert enim Procop. *de bell. Goth.* 3. 40. sub Justiniano Antas, Sclavenorum accolas, transito Istro, in Romanorum fines effusos, non sine clade insigni repressos esse. Addit idem scriptor, Antas demum perdomitos, novas trans Istrum sedes a Justiniano impetrasse, ut Hunnos a depopulationibus prohiberent. Eadem autem fuisse videtur gens Antica cum Venedica: *sunt enim Antæ & Sclavi, populus unus: sed tamen colunt duas respublicas populares*, inquit idem, Procop. *lib.* 3. *c.* 4. HEIN.

ANTIDICOMARITÆ appellati sunt pro eo, quod Mariæ virginitati contradicunt, asserentes eam post Christum natum viro suo fuisse commistam: *c.* 39. *caus.* 24. *quæst.* 3.

 Αντι-

Αντίδωρον remuneratio: *l.* 25. §. 11. *D. de hered. pet.*

ANTIDOTUM in *l.* 5. *pr. D. de penu leg.* Græcis autem ἀντίδοτος masculino & feminino genere, neutro ἀντίδοτον dicebatur, quasi dicas *contra datum* adjective. Hinc Gaius in *l.* 35. §. 2. *D.* ANTIDOTI plurali numero dixit. Diosc. *lib.* 3, *c.* 29. ὁ καρπὸς θανασίμων φαρμάκιον ἐστιν ἀντίδοτος, semen lethalium venenorum antidotum est, id est, adversatur venenis. Gell. *lib.* 14. *c.* 16. Hujus Regis (Mithridatis) antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios vocatur. Serenus Sammonic. c. 62. Antidotus vero multis Mithridatica fertur Consociata modis.

ANTINOMIA, legum interse pugna, qualem in corpore juris, suis auspiciis confecto, nullam exstare voluit, & si qua forte ex auctorum oscitatitione irrepserit, subtiliore interpretatione tolli jussit Justinianus: *l.* 1. §. 8. *C. de vet. jur. enucl.* Votine damnatus sit, an non, cernunt viri docti, & adhuc sub judice lis est. HEIN.

Ἀντιπαράστασις, argumenti genus, quo Jurisconsulti aliquando sententias suas duabus rationibus communire solent. Quem admodum enim priorem ἔνστασιν, ita posteriorem antiparastasin vocabant. Exemplum est in *l.* 17. *D. de auct. tut.* Hic Paullus, ut probet, tutorem a prætore compelli non posse, ad auctoritatem interponendam, addit rationem, quia iniquum sit, tutorem cogi ad adprobandum id, quod fortasse non utile futurum sit pupillo: & hæc est ἔνστασις. Deinde subjicit, si vel maxime actus iste pupillo utilis esset, pupillum tamen nihil damni facere, quatenus tutelæ judicio consequi possit a tutore, quantum sibi ob eam rem abiit, quod tutor auctor fieri noluerit, quantumque potuisset lucrari, si auctoritatem interposuisset: & hæc est *antiparastasis*. HEIN. Vid. & Cujac. *obs.* 25. 21. ubi plurimis exemplis id probat *ex l. pen. D. de serv. export. l.* 27. §. 4. *D. ad SC. Tertull.*

ANTIPHERNA in *l. ult. C. de donat. ant. nupt.* Cujac. *lib.* 5. *obs. c.* 4. Donatio, inquit, propter nuptias, est dos mariti atque ideo quæ donantur propter nuptias antipherna, id est, tanquam ex altera parte doti respondentia vocantur. Ea in dotem a muliere plerumque redigebantur: *l.* 5. *verb. hoc observare. C. de secund. nupt.*

ANTIQUARI lex rogatione olim dicebatur, quæ non accipiebatur, sed improbabatur & rejiciebatur. Antiquare enim significat antiqua probare, &, ut Festus explicat, in morem pristinum reducere. Sic antiquatum edictum, in *l.* 5. *C. de ædific. priv.*

ANTIQUARII, *l.* 2. *C. Theod. de stud. urb. Rom.* librarii sunt, seu librorum scriptores, & qui vetustos codices describunt. Antiquarii quatuor, in scrinio memoriæ: *l.* 10. *de proxim. sacr. scrinior.* Augustin. *de verb. Dom. serm.* 44. Quemamodum qui videt litteras in codice optime scripto, & non novit legere, laudat quidem antiquarii manum, admirans apicum pulchritudinem. Vetus Glossar. græcum antiquarium καλλίγραφον interpretatur. Add. Panciroll. *de Clar. leg. interpr.* I. 2. p. 10. HEIN. Isidorus *lib.* 6. *orig. c.* 14. Librarii autem, ait, iidem & antiquarii vocantur: Sed librarii sunt, qui & nova & vetera scribunt. Antiquarii, qui tantummodo vetera, unde & nomen sumserunt. Auson. *ad Probum Epist.* 16. *init.* oblata per antiquarios mora. Add. Sidonium lib. 9. epist. 16. & Cassio-

do-

dorum *de divinis lectionib. c.* 15. *&* 30. ubi ſcite deſcribit antiquarios. Hinc antiquaria *ars*, Hieronymo *epiſt.* ad Florentinum.

ANTIQUI in *l.* 3. *D. ſi pars hered. pet.* qui ſæpius veteres adpellantur ubi ſermo eſt de majoribus.

ANTIQUIOR, majoris ætatis. Ut: antiquior acceptilatio: l. 13. §. 9. *de acceptil.* Alias antiquior eſt *carior*, in *l.* 19. §. 7. *D. capt. & poſtl.* Cicero, antiquiorem ait Dejotaro fuiſſe laudem & gloriam, quam regnum & poſſeſſiones ſuas.

ANTIQUITAS in §. 14. *Inſt. de hered. quæ ab inteſt.* id eſt, antiquum jus.

ANTIQUUS, A, UM. ANTIQUA actio, ex LL. XII. Tab. deſcendens. l. 23. §. D. de R. V.

ANTIQUUM JUS, pro jure gentium, quod cum humano genere natura prodidit: *l.* 1. *pr. D. de adquir. rer. dom.* ANTIQUUM jus etiam dicitur, quod ex LL. XII. Tabularum deſcendit: *l.* 23. §. 6. *D. de rei vind.* ſive antiqua lex, prudentia, *l.* 2. §. 1. *D. de noxal. act. l. pen. fin. C. de conſtit. pecun.* & jus vetus: *l.* 1. *D. de petit. hered.* At in *l.* 29. §. 7. *D. de lib. & poſt.* ANTIQUUM jus accipi oportet, quod ante legem Velleiam obtinuit, quemadmodum in *l.* 1. §. 9. *& l.* 2. §. 20. *D. ad SC. Tertull.* ANTIQUUM jus eſt, quod SCum Tertullianum præceſſit: & in *l.* 29. *fin. D. de legat.* 2. quod ante Legem Juliam & Papiam obſervabatur: quomodo etiam accipiendum eſt apud Ulp. *tit.* 1. §. 20. *tit.* 17. §. 2. & *tit.* 18. §. 1. Enim vero in *l.* 42. §. *ult. D. de mort. cauſ. don.* jus ANTIQUUM eſt quod Severi conſtitutionem præceſſit, qua in mortis cauſſa donationibus Falcidia inducta eſt. Similiter ANTIQUUM jus in *l.* 19. §. 3. *D. de caſtr. pecul.* conſtitutiones Imperatorum circa peculium caſtrenſe factas anteceſſit, ut antiqua obſervatio: §. 1. *Inſt. per quas perſ. nob. adquir.* quæ ante Juſtiniani conſtitutionem locum habuit. ANTIQUUM jus in *l.* 18. *C. de collat.* quod Anaſtaſianam conſtitutionem præceſſit, qua nova forma emancipationis faciendæ introducta eſt. Quæcumque ergo jura novis conſtitutionibus anteriora ſunt, ea harum reſpectu jus ANTIQUUM vocari, e. g. in *l.* 1. *C. und. vir. & ux.* reſpectu conſtitutionis novæ *l. ult. C. Theod. de legit. hered.* recte obſervavit Cujacius. Add. *l.* 17. *C. de nupt. l.* 6. *C. de inceſt. & inut. nupt.* Denique. ANTIQUUM jus in *l.* 1. *fin. D. ſi a parent. quis manum.* querelam inofficioſi teſtamenti ſignificat.

ANTISTES ſimpliciter, Epiſcopum ſignificat in *l.* 18. 22. *pr. l.* 25. §. 1. *l.* 28. §. 2. *C. de epiſc.* aliquando etiam ſacerdotem: *l.* 1. *C. Theod. ne ſanct. baptiſm. iteret.* ANTISTES ſacerdos dictus eſt, quod anteſtat: primus enim eſt ordine in Eccleſia. *c. cleros* 1. §. 10. *diſt.* 21. Sed & liberalium ſtudiorum dicuntur antiſtites: *l.* 1. *C. de decret. decur.* & locorum vel urbis: *l. ult.* §. 5. *C. de curat. fur.* Antiſtites ſapientiæ, Plin. *hiſt. nat. lib.* 7. *c.* 1.

ANTISTIUS Labeo, inſtitutus a Trebatio, de quo vid. *l.* 2. §. 4. *D. de orig. jur.* Ejus mentio fit apud Suet. *in Aug. c.* 54. & Gell. 13. 10. qui ejus libris, qui poſt mortem editi ſunt, *poſteriorum* nomen inditum eſſe ſcribit; eundemque commentarios ad XII. Tabulas compoſuiſſe ait *lib.* 1. *c.* 12. Ipſius quoque *liber.* 1. *prætoris urbani* citatur in *l.* 19. *D. de verb. ſignif.* Reliquit, teſte

te Pomponio, libros CCCC. Quotannis enim sex menses secedebat, librisque conscribendis dabat operam, in quibus etiam fuere *lib.* 8. πιθανῶν, libri prætoris peregrini saltim 30 : *l.* 9. §. 4. *D. de dol. mal.* & liber epistolarum: *l.* 30. §. 1. *D. de usurp. & usuc.* Hic equidem non gratus fuit Augusto ob præfractam in sententiis in senatu dicendis libertatem. At non ipse est, quem aspergit Horatius *satyr.* 3. *lib.* 1. *serm.* his verbis: *Labieno insanior inter Insanos dicatur*, ut tradit vetus interpres. A Labeone enim diversus fuit Labienus, insanus homo, qui ob istum animi morbum pro *Labieno Rabienus* dicebatur, & de quo lepida quædam narrat Seneca, pater, *in præf. libri* 5. *controv.* HEIN. Vid. ATEIUS.

ANTONINUS Pius est cognominatus, inquit Jul. Capitolinus : vel quod socerum fessa jam ætate manu præsente Senatu levaverit, vel quod eos, quos per malam valetudinem Hadrianus occidi jusserat, reservavit. Hic quum annos 24 imperasset, morbo periit, anno ætatis suæ 70. & quasi adolescens desideratus est. Antoninus Augustus, Pius noster, ait Marcianus in *l.* 42. *D. de fideic. libert.* Aurelius Imperator Antoninus dicitur in *l.* 48. *D. de condit. & dem.* & Imperator Titus Antoninus, in *l.* 55. §. 1. *D. ad SC. Trebell. l.* 3. *D. de condict. indeb.* & Divus Antoninus, in *l.* 7. *D. de in integr. rest.* & *l.* 1. §. 5. *D. de quæst.* item Divus Pius Antoninus in *l.* 5. §. 2. *D. de censib.* & Imperator Antoninus Pius, *l.* 13. §. 1. *D. de alim. vel cib. leg.* a Modestino vero Αντωνῖνος Ευσεβὴς : *l.* 8. §. 1. *D. de excus.* Passim vero in libris nostris D. Pius vocatur, & quod rarum est, Antoninus nullo adjuncto, in *l.* 57. *D. de legat.* 2. & Imperator Antoninus, in *l.* 17. *D. de stat. hom.* Hujus singulari virtute & incredibili quadam pietate factum est, ut ad quam plurimos Imperii successores, nullo licet sanguinis vinculo junctos, nomen Antonini velut hereditarium transiret. Quo nomine etiam Imperatores quosdam prænominis cognominisque loco usos esse ex diversis antiquitatum monumentis constat. Si quidem post obitum Antonini Pii fuisse nomen Antoninorum tam amabile, testis est Ælius Lampridius, ut qui eo nomine non uteretur, mereri non videretur imperium. Hinc ANTONINI Imperatoris nomine in *l.* 11. *D. de fideic. libert.* Antoninus Caracalla exaudiendus est, qui & Divus Antoninus dicitur in *ead. l.* §. *ult.* & Antoninus Aug. in *l.* 32. *pr. D. de don. int. vir. & ux.* Fuit hic Antoninus Caracala Septimii Severi, Augusti, filius. Observandum tamen est, patri aliquoties a Jureconsultis, qui ejus temporibus vixerunt, in ordine scripturæ anteponi, veluti in *l.* 9. *D. de capt. & postlim.* & apertius in *l.* 8. §. 1. *D. de legation.* ubi : *Impp. Antoninus, & Severus Augusti.* Add. *l.* 3. *D. de cond. indeb. l.* 5. §. 2. *D. de solut. l. ult. D. de excusat. l.* 14. §. 4. *D. ad SC. Trebell. & l.* 15. §. 3. *D. de re jud.* aliter atque *in l. ult. pr. &* §. 12. *D. de publican. l.* 1. *l. ult. D. de requir. & absolv. l.* 33. §. 1. *D. de cond. & dem. l.* 3. *l.* 7. *D. de min. l.* 4. §. 1. *D. de in lit. jur.* Idem Imperator magnus Antoninus quandoque adpellatur, *l.* 11. *D. de adpell. l. ult.* §. 11. *D. de publican.* quin & alias Divus Antoninus vocatur, ut in *l.* 96. *D. de legat.* 3. interdum Divus Magnus Antoninus, ut in *l. ult. D. de veteran. & l.* 9. *D. de divers. temporal.* Ad eum enim, non ad Pium, hanc Divi & Magni

gni adpellationem pertinere, planum facit d. *l. ult. D. de vetran.* in qua ita est: Divus Magnus Antoninus cum patre suo rescripsit, ut in *l.* 1. *D. de requir.* & *absolv. damn.* Divi Severi & Antonini Magni rescriptum est. Add. *l.* 11. §. 3. *D. de vacat.* & *excus. mun.* juncta *l.* 6. *D. de excus.* Nam quod illic Modestinus ait: Divus Magnus Antoninus cum patre rescripsit: hoc idem in *l.* 6. *D. de excus.* ex Ulpiano refert his verbis: Imperator noster cum patre rescripsit. De hoc itidem accipienda sunt verba Ulpiani in *l.* 4. §. 5. *vers. quædam. D. de offic. proconf.* hæc: Imperator noster Antoninus Augustus. Et generaliter, quotiescumque apud eundem Ulpianum & Paullum legimus: Imperator noster: toties Antoninum hunc demonstrari, sciendum est. Vide art. noster. De Magni autem cognomine hoc addit Heinecc. Observavit Ezech. Spanhem. in *Orb. Rom. exercit.* 2. *c.* 4. *p.* 144. illud in numis quoque eidem Caracallæ tribui. Nam, ut ait Aurel. Victor. *c.* 37. corpore Alexandri Macedonis inspecto, Magnum atque Alexandrum se jusserat adpellari. Conf. Herodian. *hist.* 14. 7. Attamen & ejus pater, Severus, jam antea non modo *magni*, sed *maximi principis* elogio sæpe ornatur, ut in *l.* 78. §. 1. *D. de legat.* 2. *l.* 8. *D. de vacat.* & *excus. mun.* & *l.* 17. *pr. D. de quæst.* Alios Antoninos vid. in art. *Marcus Aurel.*

ANULUS. Anuli signatorii in *l.* 74. *D. de verb. signif.* quibus signa tabulis imprimebantur, *l.* 22. §. 2. & 5. *qui test. fac.* Alii ornatus caussa habebantur: *l.* 25. §. 10. *D. de aur. arg. leg.* Et annulum sponsæ missum narrat Paullus in *l.* 36. §. *ult. D. de donat int. vir.* & *ux.* de quo ritu vid. Kirchmann. *de anul. c.* 18. *p.* 185. Anulum quoque a moriente filiæ custodiæ caussa traditum proponit Papinian. *l.* 77. §. 2. *D. de legat.* 2. de quo more differit laudatus Kirchman. *c.* 22. *p.* 259. Anulos interdum arrhæ nomine venditori datos, ostendunt *l.* 11. §. 6. *D. de act. emt. l.* 5. §. *pen. D. de institor.* Eo etiam pertinet *l.* 17. *D. de præscr. verb.* Vid. laud. Kirchman, *c.* 15. *p.* 181. Anuli quoniam inter ornamenta habentur, *l.* 25. §. 10. *D. de aur. arg. leg.* quærebatur an auri adpellatione contineantur, *l.* 19. §. 7. *de aur. arg. leg.* Quæ enim alio legatorum genere continentur, ea communi auri vocabulo, non venire, nec legato auri comprehendi, sciunt omnes. Sed valuit sententia Q. Saturnini, auri adpellatione contineri anulos aureos. HEIN.

ANULORUM aureorum jus olim non erat quam Senatoribus & equitibus, ut patet ex Dion. Caff. *lib.* 48. & Plin. *hist. nat. lib.* 33. *c.* 2. ait: Anuli distinxere alterum ordinem a plebe, ut semel cœperunt esse celebres, sicut tunica ab anulis Senatum tantum. At postea ingenui omnes, aureos gestare cœperunt. Unde Asconius anulos aureos *ingenuitatis signa* adpellat. Proinde liberti, ut ingenuitatis munia, salvo patronorum jure, consequerentur, jus aureorum anulorum a principe impetrare solebant: *l.* 10. §. 3. *D. de in jus voc. l.* 44. *D. de excus. tut.* Quod Plinius *lib.* 23. *hist. nat. c.* 2. perstringit his verbis: Passim ad ornamenta anulorum etiam servitute liberati transiliunt. Atque hoc est jus aureorum anulorum *l.* 1. *l.* 2. *D. de jur. aur. anul.* quod *χρυσῶν δακτυλίων δίκαιον* adpellatur a Modestino in *l.* 14. *D. de excus. tut.*

ANUS obstetrix in *l.* 3. §. 5. *D.*

5. *D. de Carbon. edict.* id eſt, vetula.

Apamæa. Apameæ Bithyniæ colonia fuit Romanor. de qua in *l.* 1. §. 10. *de cenſib. l. ult. C. de diverſ. præd.* Plin. *lib.* 5. *c. ult.* inquit *:* Inthus in Bithynia Colonia Apamea. Cujac. 1. *obſ.* 18.

Apellitæ quorum auctor Apelles fuit : qui creatorem Angelum neſcio quem glorioſum ſuperioris Dei faciens, Deum Legis Iſraël illum igneum affirmans dixit, & Chriſtum non in veritate Deum, ſed hominem in phantaſia fuiſſe *c.* 39. §. 11. *cauſ.* 24. *quæſt.* 3.

Aper minor in *l.* 46. *D. de ædilit. edict.* ubi prohibitio *:* Ne quis canem, vel *minorem* aprum, lupum, urſum, pantheram, leonem, ibi, ubi vulgo iter fit, habuiſſe velit. Quamvis vero hæc verba quippe in Baſilicis omiſſa, plerique poſt Charondam pro gloſſemate habenda expungendaque exiſtiment : nulla tamen idonea ratio eſt, lituram inducendi his verbis, maxime quum verba in Baſilicis : κάπρȣ ἀγρίȣ procul dubio ad aprum pertineant. Vid. Ev. Otto. *de tutel. viar. lib.* 3. *c.* 1. *p.* 418.

Aperire, facere ut quid pateat. Sic aperire codicillos *: l.* 3. §. 25. *D. de SC. ſilan.* epiſtolas : *l.* 25. *D. de legat.* 2. teſtamentum *: l.* 1. §. 5. *D. ad leg. Corn. de fals.* Aperire autem tabulas ille intelligitur, qui naturaliter aperit, ſive ſignatæ ſint, ſive ligatæ, ſed tantum naturaliter clauſæ. Et ita in Edicto quod Prætor aperiri tabulas vetat ante quæſtionem de familia habitam, hoc verbum accipimus, *l.* 3. *D. de SC. Silan. l. ult. D. de appel. recip.* Si in duobus exemplaribus ſcriptum ſit teſtamentum, alterutro patefacto, apertæ ſunt tabulæ. Sed etſi ſua natura patefactæ ſunt *:* apertæ videbuntur. Quod ſi quis authenticum fecit, & exemplum *:* apertum utique cenſetur teſtamentum, ſi authenticum patefactum, non item, ſi exemplum *: l.* 10. *pr. l. ult. D. teſtam. quemadm. aper.* Ceterum quo ritu aperiendæ fuerint tabulæ teſtamenti, docet Paull. *Sent.* 4. 6. 1. Ulp. & Cai. in *l.* 4. 6. 7. *D. teſtam. quemadm. aper.*

Aperire parietem dicitur, qui feneſtras vel januas in eo facit : *l. pen. & ult. fin. D. de ſervit. præd. urb.* Aperire viam publicam eſt eam ad veterem latitudinem altitudinemque reſtituere in *l.* 1. *D. de via publ.* Aperire puteum in domo : *l.* 24. §. *ult. D. de dam. inf.* ſulcum *: l.* 29. *D. de ſervit. præd. ruſtic.*

Aperte, manifeſto, *l.* 10. *pr. D. de inoff. teſtam.* & ſparſim.

Apertura teſtamenti : *l.* 3. §. 20. *D. de SC. Silan.* tabularum, codicillorum *: l.* 31. §. 1. *D. de excuſ. l.* 86. §. 1. *D. de legat.* 1.

Apertus, a, um. item de teſtamento, tabulis, codicillis, ut ſupra dictum eſt. Sed & aqua per apertum ducta dicitur in *l.* 3. *pr. D. de rivis.* nec non per canales opertos. Apertum etiam eſt manifeſtum, ut *:* Apertum jus : *l.* 109. *D. de condict. & dem.*

Apes. Harum fera natura eſt *:* §. 14. *Inſt. de rer. diviſ.* Apes alienas fumo facto fugare : *l.* 49. D. *ad leg. aquil.* exurere : *l.* 27. §. 12. D. *eod.*

Apex. Apices, pro ſcriptura vel litteris. Sic *:* Apices adnotationis *: l.* 7. *C. Theod. de petit. & ultro dat.* auguſti : *l.* 6. *C. de advoc. divers. judic.* cœleſtes *: l.* 5. *C. de aquæd.* divini : *l.* 7. *C. de epiſc. &* ſacri : *l.* 3. *C. ubi ſenat.* Alias Apex eſt cul-

culmen: ut apex poteſtatis: *l.* 6. *C. Theod. de iis, qui adminiſtr. vel offic.*

Apices juris in *l.* 29. §. 4. *D. mand.* veteribus res leves, minimique ponderis, ac pæne contemnendas fuiſſe docuit Radulph. Forner. rer. quotid. 1. 19. Hein.

Apisci poſſeſſionem *l.* 37. *D. de pign. act.* & alibi in D. quo verbo pro adipiſci ſæpe utitur Tacitus. Ut & Plaut. *Epidic.* 5. 2. 3. *Rudent. prol. v.* 17. Gell. 1. 24. Lucret. 1. *v.* 448.

Apocha in *l. ult.* §. 2. *D. de condict. indeb.* & paſſim. Vox græca latinitate donata, & cautionem pecuniæ ſolutæ ſignificat, quæ a creditore debitori, probandæ ſolutionis cauſſa, dari ſolet. Juxta vetus gloſſarium græcum: Apocha eo differt ab acceptilatione, quod apocha non puram habet liberationem, ne extra controverſiam poſitam: acceptilatio vero omni modo, & ab omni controverſia liberat. Rurſum acceptilatio omnino liberat, apocha non aliter quam ſi ſoluta ſit pecunia. Quæ poſtrema verba ſunt ex *l.* 19. §. 1. *D. de acceptil.* Adpellatur etiam *pecuniæ ſolutæ profeſſio*, in *l.* 14. *C. de ſolut.* & alias *cautio ſolutionis*. Apocha, inquit vetus Gloſſarium, cautio, quam creditor dat debitori ſolventi, qua profitetur ſe accepiſſe, hincque *profeſſio* dicitur. Plerumque etiam ſecuritas ab Impp. vocatur: *l.* 35. §. 2. *C. de inoff. teſt. l. ult. ſi cert. pet. l.* 1. *C. de apoch. publ.* Cur autem apochæ *ſecuritatis* nomen ſit inductum Caſſiodorus explicat. *lib.* 11. *Epiſt.* 8. & Arrian. *lib.* 2. *Epictet. c.* 13. Quemadmodum autem apocha ſolutionis probandæ cauſſa datur a creditore: ita a debitore debitum agnoſcente, & ſolutionem a ſe factam confitente, creditori, præſcriptionis impediendæ cauſſa Antapocha datur: *l.* 18. *C. de fid. inſtrum.* Ceterum Apochæ formula eſt in *l.* 89. *D. de ſolut.* & alia ſimilis procuratoris Cæſaris, qua is ſibi ſatisfactum eſſe fatetur pro ſolo ad ſcalare ſepulchri, integra ſupereſt in marmore apud Reineſ. *inſcr. Claſſ.* 7. *n.* 16. Hein.

Apochare. Sciens inhibitam eſſe apochandi licentiam: ita ut ne præſenti, aut futuro, vel præterito ſub hoc titulo nummus a provincialibus poſtuletur; *l.* 1. *C. Theod. tribut. in ipſo ſpecieb.* Commoda cogitantes urbis æternæ, vini ſpeciem ita provinciales ſtatuimus comportare, ut apochandi præſumtione damnata vina Romam portentur: *l.* 2. *eod. tit.* Apochare autem his duabus legibus eſt mutare canonem, ut loquitur *l.* 30. *C. Theod. de annon. l.* 5. *C. Th. de canon. frum. urb. Rom.* quaſi in aliud vertere, fundere: & accipiendo pretium ſic, aurum pro ſpeciebus, apochas ſeu ſecuritates emittere. Quod alias *adærare* dicitur, de quo ſupra.

Ἀποκήρυξις in *l.* 6. *C. de patr. pot.* eſt abdicatio liberorum, de qua vide in verbo abdicare.

Apocrisiarius *Novell.* 6. *c.* 2. *verſ. propterea ſancimus* Novell. 123. ubi Gothofred. Hoc nomen præcipue ferebant legati vel nuncii patriarcharum, archiepiſcoporum, & maxime Pontificis Romani ad comitatum vel aulam principum, ut cauſſas eccleſiarum ſuarum agerent, & de rebus talibus ad principem referrent. d. Novel. 6. c. 2. Gregor. M. *dialog. lib.* 3. *c.* 36. De Apocriſiariis his mentio eſt in *c. ſignificaſti* 4. *de elect.* & *c. ſeptuaginta* 12. *diſt.* 16. Eos, ex Romanæ eccleſiæ conſuetudine, potiſſimum ex Diaconorum ordine ſumtos eſſe, patet ex Alcuin. *de divin. offic. c. quid. ſignif. veſtimen-*

menta. Denique & in monasteriis singulare fuit Apocrisiariorum officium, ad quos ecclesiæ thesauri pertinebat custodia. Udalric *consuetud. Cluniac. lib.* 3. *c.* 12. HEIN.

'Απῳκος domo profugus, advena, colonus adventitius; in *l.* 239. §. 4. *D. de verb. signif.*

APOLIDES, extorres, deportati, nec in aliam admissi civitatem, item in opus publicum damnati, quasi sine civitate: *l.* 17. §. 1. *D. de pœn. l.* 1. §. 2. *D. de legat.* 3.

APOLLINARISTÆ ab Apollinare vocati sunt, dicentes Christum corpus tantummodo sine anima accepisse. *c.* 39. §. 44. *caus.* 24. *quæst.* 3.

APOLLO DIDYMÆUS, erat inter Deos, quibus Romani, ridiculo admodum instituto, jus liberorum dederant, eum in finem, ut capaces essent hereditatum. Dio Caff. *lib.* 55. *pr.* De eo Ulp. *tit.* 22. §. 6. Deos heredes instituere non possumus, præter eos, quos SC. constitutionibus principum instituere concessum est, sicut Jovem Tarpeium, Apollinem Didymæum &c. De hoc Schulting. *jurispr. vet. antejust. p.* 635.

Απόφασις, in *l.* 1. §. 1. *D. de appell.* Sententia, Dictum, responsum.

Ἄπορον, perplexum: *l.* 88. *pr. D. ad Leg. falcid.* Gell. 9. 15. inexplicabile vocat, quæ acceptio generalis est. At in dicta lege, idem est, quod dialecticis ψευδόμενον, ubi, *quidquid constituas verum esse, falsum reperias.* Quod in ea ipsa luculento illustratur exemplo HEIN.

APOSTATA, Christianus religionis desertor. Cum vero alii tormentorum metu deficerent, alii sua sponte religioni christianæ darent repudium: quos Leges etiam ecclesiasticæ accurate distinguebant. Concil. Eliberit. *can.* 1. & 46. hoc discrimen etiam servant leges, quæ lapsis quidem & errantibus subveniendum esse statuunt, apostatas vero publicatione bonorum, infamia, immo & exsilio, coerceri jubent. *l.* 1. 2. 3. 6 *C. de apostat.* HEIN. Vid. & *c. pen.* & *ult. extr. eod. tit.*

APOSTOLI, libelli sunt dimissori, seu litteræ, quæ ab eo a quo adpellatum est, ad eum qui de adpellatione cogniturus est, dantur; testandæ adpellationis causa, qui scriptum habebant a quo dati essent, id est, quis, adversus quem & a qua sententia adpellarit. Qui & dimissoriæ litteræ dicuntur, quod per eas caussa ad eum, qui adpellatus est dimittitur: *l.* 106. *D de verb. signif. l. un. D. de libell. dimiss.* Dicuntur & libelli adpellatorii: *l.* 1. *fin. l.* 5. §. *ult. D. de adpell.* APOSTOLI autem reddi dicebantur: *l.* 9. *D. de jur. fisc.*

APOSTOLICI, hoc sibi nomen ideo sumpserunt, quod nihil possidentes proprium, nequaquam recipiant eos, qui aliquo in hunc mundo utuntur. *c.* 39. §. 18. *caus.* 24. *quæst.* 3.

Αποσυναγωγισμός & αποσυναγωγοι, Vid. infra *art. projic.*

APOTELESMA differt ἀπὸ τοῦ ἔργου. Hoc enim est actus vel labor, quo aliquid perficitur. Illud ex opere facto corpus aliquod perfectum. Et tale ἀποτέλεσμα vel opus intelligitur, quotiens opus locatum conductum esse, dicitur *l.* 35. §. 1. *D. de verb. signif.* HEIN.

APOTHECA, repositorium, reconditorium, id est, locus rebus quibusvis ad tempus condendis idoneus: quæ & librorum erat: *l.* 5. §. 3. *D. de his qui effund. vel dejec. l.* 12. §. 34. *D. de instr. vel instrum.* eorum nempe

pe qui commercii aut alterius rei gratia habentur: Bibliotheca vero, quæ usus est; ceu observat Bynkersh. *obs.* 3. 3. sane apotheca erat & reconditorium vini: *l.* 12. §. 9. *D. eod. tit.* & olei, ut patet ex Columell. *rei rust. lib.* 1. *c.* 6. & aliarum rerum: APOTHECÆ exhaustæ, *l.* 40. *D. de statulib.*

APOTHECARII in *l.* 12. §. 3. *C. de cohortal. princip. cornicul.* junguntur trapezitis gemmarum argentique vestiumve venditoribus, quo Theodosius & Valentin. AA. a provincialibus officiis removerat, *ut omnis honor atque militia a contagione hujusmodi segregetur.* Ex quibus verbis patet, inter vilioris conditionis homines fuisse Apothecarios. Videntur ergo intelligi institores, qui res viliores in pergulis & tabernis venum exponunt HEIN.

APPARATIO, pro adparatu in *l.* 28. *D. de aur. arg. leg.* quo vocabulo usus est Vitruv. *de archit. II.* 8. *V.* 9. *VI.* 3. *VII.* 5. 6. auctor ad Heren. *lib.* 2. *c.* 4. immo & ipse Cic. *de off. lib.* 2. *c.* 16. in laudanda, ait, magnificentia, & adparatione publicorum munerum. HEIN.

APPARATUS scenicæ vestis, vel aulæi: *l.* 15. §. 5. *D. de usufr.* Usurpatur etiam hoc vocabulum de instrumento: quod in taberna habet servus: *l.* 5. §. 13. *D. de tribut. act.*

APPARERE, vel adparere dicebantur magistratum officiales, qui eis officii caussa præsto erant, veluti scribæ, lictores, praecones, & cetera ministeria. Cic. *pro Cluent. c.* 53. Quid sibi autem illi scribæ, quid lictores, quid ceteri, quos adparere huic quæstioni video, volunt? Quadrigarius apud Gell. lib. 2. *cap.* 2. Quod postquam lictor ille, qui adparebat, cito intellexit. Servius *in XII. Æneid. v.* 849. ad illum versum. sævique in limine regii adparent: Adparent, inquit, id est, præsto sunt ab obsequium.

Apparere alias dicitur, quod exstat, quum periisse crederetur, vel qui, antea absens, se sistit. Sic: Apparere dicuntur res, quæ in mare jactæ sunt: *l.* 2. §. 7. *D. de leg. Rhod.* servus: *l.* 39. §. 3. *D. de noxal. act.*

Apparere denique est manifestum esse. Si quis liber adparuit: *l.* 29. *D. de liberal. caus.* Adparet ex rescripto: *l.* 26. *D. de excus.*

APPARITIO, præsidis, id est, apparitores ipsi, & adparitorum obsequium: *l. ult.* §. *ult. D. quod met. caus. l.* 13. *C. de testam.* Suet. c. 9. *de gramm.* Orbilius primum *adparituram* fecit magistratibus.

APPARITORES in *l. ult.* §. *ult. D. quod. met. caus. & sparsim.* ab adparendo, de quo modo dictum.

APPELLARE. Varias hujus verbi significationes ita perstringit Corn. Fronto *lib. de differ. voc.* Appellat vel a potentiore propter injuriam: vel invocat auxilium magistratus, vel quum pecuniam resposcit.

In jure autem nostro APPELLARE significat judicio convenire, & ad judicem vocare: *l.* 16. *fin. D. de fidejuss. l.* 29. *D. de judic.* Et ità adpellatur debitor, reus: *l.* 15. §. 33. *D. de injur. l.* 16. §. *ult. de fidejuss.* Et hoc verbo eodem significatu utuntur Valer. Max. *lib.* 14. *c.* 8. & *lib.* 6. *c.* 2. Seneca *de benef. lib.* 1. *c.* 2. & lib. 2. c. 6. Quintil. *lib.* 5. *instit. or. c.* 11. Et ita sponsorem appellare est apud Cic. *lib.* 1. *ad Attic. Epist.* 8. Sed & Sex. Alphius fœnerator, bona nomina non adpellando mala fieri, crebris sermonibus usurpare solebat. Columell. *de re rust.* 1. 7.

Sæpe tamen verbum ADPELLARE ſignificat ab inferiore judice ad ſuperiorem provocare, veluti *ad* Imperatorem *l.* 39. *l.* 17. *D. de min.* vel ſine præpoſitione ad, ut: adpellare principem: *l.* 8. §. *ult. D. de vacat. & excuſ. mun.* magiſtratum: *l. ult. D. quis & a quo adpel.* Et ADPELLATUR a judice: *l.* 28. *D. de tut. & cur. dat.* adverſus aliquem: *l.* 6. *D. de appel. recip.* adv. ſententiam: *l.* 18. *D. de accuſ.* de ſententia: *l.* 4. *C. de liberal. cauſſ.* ADPELLANDI legitimi dies. Vid art. LEGITIMI.

Denique APPELLARE eſt blanda oratione pudicitiam attentare: *l.* 15. §. 15. & 20. *D. de injur.* Quinctil. *Inſt. or. lib.* 4. *c.* 1. Uxor marito dixit, adpellatam ſe de ſtupro a Tribuno. Valer. Max. *lib.* 6. *c.* 1. Senec. *lib.* 2. *controv.*

APPELLATIO pro nomine adpellativo, quod a nomine proprio diſtinguitur. Quinctil. *Inſt.* 1. 4. Nomen eſt, quo homo propria diſcriminatione pronunciatur, ut Cato: Adpellatio communis ſimilium rerum enunciatio, ſpecie nominis, ut homo, vir, conſul. Hinc Papin. in *l.* 24. *D. ad SC. Trebell.* Si non ſub adpellatione heredum, ſed propriis nominibus expreſſis, fideicommiſſum relinquatur. Vid. Ev. Otto. *in Papinian. c.* 9. §. 3. *p.* 153. HEIN.

Appellatio eſt ad ſuperiorem judicem provocatio, quæ iniquitatis ſententiæ querelam continet: *l.* 17. *D. de minor.* Et ita: Adpellationem facere: *l.* 1. *D. an per alium.* interponere: *l.* 1. §. 3. *D. quand. adpell.* explicare, perſequi *l.* 24. §. *ult. l.* 27. *D. de adpell.* ADPELLATIONIS cauſas agere: *l.* 7. *D. eod. tit.* vel reddere: *l. un. D. ſi vend. adpell.* APPELLATIO autem dicitur admitti: *l.* 6. *D. de adpell.* recipi vel non recipi: *l. un. pr. D. nih. innov. pend. adpel.* repudiari: *l.* 3. *C. de adpell.* nempe a judice a quo adpellatur. At is ad quem adpellatur, dicitur de adpellatione cognoſcere: *l.* 6. §. 1. *C. de adpel.* ex ea cognoſcere: l. 20. D. de quæſt. vel dicere ſententiam: *l.* 18. §. 3. D. de minor. judicare: *l.* 48. *D. de cond. & demonſt.* pronunciare: *l.* 102. §. 1. *D. de ſolut.* & ipſa ab eo vel juſta vel injuſta pronunciatur: *l.* 21. §. 2. *D. de adpel.*

Adpellationum tempora, id eſt conſtituta ad adpellandum: *l.* 1. *D. quand. adpell.*

APPELLATOR, quid adpellavit, vel ad judicem provocavit, *l.* 1. *pr. D. ſi pend. adpell. l.* 1. §. 7. *D. quand. adpell. l.* 6. §. 3. & §. *ult. l.* 12. 17. 23. 31. 32. *C. de adpell.*

Apellator, l. 1. 14. 15. 28. 56. 67. *C. Theod. de appellat. l.* 3. *C. Th. de repar. apell.*

APPELLATORIUS libellus: *l.* 6. §. 6. *C. de adpell.* Vid. ſupra art. Apoſtoli. Adpellationum juvamen: *l.* 5. §. 4. *fin. C. de temp. & repar. adpell.*

APPELLERE APPENDERE, APPENDIX. Vid. ſupra ADPELLERE, ADPENDERE, ADPENDIX.

APPETERE vel adpetere bona: *l.* 2. §. 42. *D. de orig. jur.* ADPETERE quem judicio: *l.* 14. §. 3. *D. de bon. libert.* per calumniam: *l.* 27. §. 5. *D. ad leg. jul. de adult.* civiliter vel criminaliter: *l.* 2. *C. de offic. magiſtr. mil.* id eſt, provocare, convenire.

APPETERE ferro, id eſt petere: *l.* 6. §. *ult. D. de SC. Silan.*

APPLAUSUS: *l.* 18. *pr. C. de hæret.*

APPLICARE, id eſt, navem

vem adpellere, Per mare in Asiam adplicare: *l.* 4. §. 5. *D. de offic. procons.*

Applicare pro adjungere. Sic: Adplicare adjunctionem: Paul. *sent.* 3. 6. 49. fidejussorem obligationi: *l.* 16. §. 3. *D. de fidejus.* fundum: *l.* 19. *D. de in diem addict.* peculium: *l.* 8. §. 8. *D. de pecul. leg.* titulos: *l.* 2. §. 1. *D. de statuib.* unciam semissi: Volus. Mæcian. *de asse.* usuras: *l.* 17. §. 7. *D. de usur.* quid alicui caussæ: *l.* 13. §. 1. *D. de statul.* Quoscumque Vacuos publico inveneritis officio in complexum vestri ordinis ADPLICATE: *l.* 3. *in fin. C. Theod. de naufrag.* Conciliabulis eorum se applicaverit: *l.* 1. *C. Theod.* de Judæis. Hygin. de *limit. constituend. p.* 165. inter Script. Rei agrar. W. Gæsii. Quædam coloniæ propter aquæ commodum, monti applicantur.

APPLICARE pro adhibere. Ut: Adplicare demonstrationem: *l.* 8. *D. de aur. leg.* exactores debitoribus: *l.* 41. §. *ult. D. de fideic. libert.* personam obligationi & solutioni: *l.* 56. §. 3. *D. de verb. oblig.* quæstiones: *l.* 19. *D. de quæstion.* servum: *l.* 45. §. 1. *D. famil. ercisc.* stipulationem: *l.* 31. *D. de oblig. & act.*

Applicare se ad honores & munera: *l.* 2. *pr. D. de jur. immun.* pro iis studere.

Applicare pro implicare. Sic adplicitus morbo: *l.* 7. *D. ad SC. Trebell.*

APPLICATIO. Adplicationis jus obtinebat, quoties aliquis, qui Romam in exsilium venerat, cui ibi exsulandi jus erat, se ad aliquem, quasi patronum, adplicuisset. Ei enim tunc hic, quasi patronus, ab intestato jure adplicationis succedebat. Cic. *de orat.* 1. 38. Adlusisse ad hoc jus videtur. Terent. *Andr.* 5. 4. Tum illa egens forte, adplicat primum ad Chrisidis patrem se. Gronov. *obs.* 1. 5. *p.* 84. HEIN.

APPLICITUS hortus domui: *l.* 41. §. 1. *D. de legat.* 3. i. e. adjunctus. Ita adplicitum cubiculo hypocaustum dixit Plin. *lib.* 2. *Epist.* 17.

APRARIA retia inter instrumenta venationis sunt: *l.* 22. *pr. de instr.* vel *instr. leg.* Paull. *rec. sent. lib.* 3. *tit.* 6. §. 45.

APRONIANUM SC. omnibus civitatibus, quæ sub Imperio pop. Romani sunt, restitui debere & posse fideicommissam hereditatem, jubet: *l.* 26. *D. ad SC. Trebell.* Et hoc forte intelligi debet in *l.* 1. *D. de libert. univers.* Nomen autem habet, non ab *Apronio* illo, qui Marci temporibus consulatum gessit, (hoc quippe jus jam ante viguisse, ex Salvio Juliano, qui libros suos saltim ante Marci imperium scripsit, notum fuisse patet ex *l.* 27. *pr. D. ad SC. Trebell.*) sed potius ab Aproniano Consule, quem sub Hadriano fasti anno 117. & 123. præferunt. Ita HEIN. ex Ant. Augustin. *de SCis.* & Schultingio *jurispr. vet. antejust. p.* 635.

APSIS. vid. ABSIS.

APTARE accommodare. Sic: APTATUR casus: *l.* 20. §. 7. *D. de lib. & postum.* edictum: *l.* 3. *pr. D. de Carbon. edict.* exceptio: *l.* 27. §. 8. *D. de pact.* fideicommissum: *l.* 77. §. *ult. D. ad SC. Trebell.* interpretatio verbis *l.* 20. §. 6. *D. de hered. pet.* stipulatio ad fideicommissa: *l.* 1. §. 2. *D. usufr. quemadm. cav.*

APTE parum scribit: *l.* 108. §. 14. *D. de legat.* 1.

APTUS. Apti boves: *l.* 12. §. 3. *D. de usu, & habit.* Aptum verbum: *l.* 181. *D. de verb. signif.*

APUD & *penes* differunt. Apud aliquem est, quod ab eo qualitercunque tenetur: *Penes* eum

est,

quod quodammodo ab eo possidetur : *l.* 65. *D. de verb. signif.* Sed hæc ut plurimum confunduntur : *l.* 1. *pr. l.* 3. §. 4. *l.* 4. *D. de tab. exhib. l.* 7. §. 10. *D. de adminiſt. & peric. tut.*

Apud aliquem obligari : id est alicui : *l.* 16. *pr. l.* 12. §. 3. *l.* 69. *D. de fidejuſ.*

Apud pro AD sæpe ponitur. Ita : APUD Acta : *l.* 17. *D. de in jus voc.* Apud Imperatorem adpellare : *l.* 39. *pr. D. de minor.* Apud heredem pervenire : *l.* 10. *D. ad Leg. falcid.*

Apud pro IN. Apud ædem deponi : *l.* 5. §. *ult. D. de depoſ.* Apud domicilium suum esse , *l.* 28. §. *ult. D. de fideic. libert.* Simili notione legimus : APUD Antiochiam thermæ, in *l.* 131. *C. Theod. de decurion.* id est , Antiochiæ.

Apud Julianum Marcellum scribere , vel notare , quum legis , ut *in l.* 11. §. 1. & 5. *D. de min.* notas significari accipe , quas is ad Julianum scripsit. At quum APUD Alfenum vel Melam Servium scribere legis : referri Servii sententiam scito : ut in *l.* 65. §. 8. *D. pro soc.* Nam plurima Servii Sulpicii auditores , quæ ab eo auditione acceperant , in scriptis suis retulere *l.* 12. *pr.* & §. 6. *D. de inſtr. & inſtrum. leg.*

Apud Julianum : *l.* 39. §. 1. *D. de legat.* 1. *l.* 3. *D. ex quib. cauſ. in poſſeſ.* Plautium : *l.* 28. §. 3. *D. de donat. int. vir. & ux.* Vitellium : *l.* 10. §. 5. *D. quib. mod. uſusfr.* Marcellum : *l.* 11. §. 7. *D. de injur.* Id est, in scriptis Juliani , Plautii &c. Ita : Apud veteres : *l.* 140. §. 1. *D. de verb. signif.*

APULENSIS colonia *l.* 1. §. 9. *D. de cenſib.*

AQUA *æſtiva* , quæ æstate tantum ducitur , licet & hieme duci possit , quæ plenius & latius explicantur in *l.* 6. *D. de aqu. quotid.* & in *l.* 1. §. 8. *D. ne quid. in flum. publ.* calida : *l.* 1. §. 13. *D. de aqu. quotid.* diurna , quæ interdiu ducitur : *l.* 10. *D. quemadm. ſervit. amitt.* frigida : *l.* 1. §. 13. *D. de aqu. quotid.* nocturna , quæ noctu tantum ducitur : *d. l.* 10. perennis : quæ perpetuo fluit , & ab illis separatur quæ arescunt : *l.* 1. §. 5. *D. de aqu. quotid.* pluvia , quæ de cœlo cadit , & imbre excrescit : *tit. de aqua , & aqu. pluv.* cui opponitur viva aqua in *l.* 1. §. 1. *D. de font.* AQUA profluens seu fluens : *l.* 2. *D. de rer. diviſ. l.* 2. §. 1. *D. de aqu. pluv.* putealis , quæ opponitur perenni : *l.* 1. §. 5. *D. de aqu. quot. & æſtiv.* quotidiana seu cottidiana, qua quis quotidie uti possit , si velit , quæque duci adsidue possit , vel æstivo tempore , vel hiberno , etsi aliquo temporis momento aliquando ducta non est : *l.* 1. §. 3. *ſequ. D. de aqu. quotid. & æſtiv.* Sed etsi alternis horis , vel una hora quotidie duci possit , quotidiana servitus dicitur : *l.* 7. *D. quemadm. ſervitt. amit.* AQUÆ salientes , quæ ex tubulis & fistulis erumpunt : *l.* 79. *fin. D. de verb. ſignif.* Et ita *ſalientes* accipe in *l.* 15. *D. de act. emt. vend.* Saliebant autem vel cantharis , vel rostris personarum : *l.* 41. §. 9. *D. de legat.* 1. *l.* 17. §. 8. *D. de act. emt.* Nam juxta vetus glossar. Petron. *voce Marſyæ* , Marsyæ , inquit , erant *perſonæ* seu sigilla , ex quorum rostris , aut alia corporis parte , aqua salire solet , varie efficta. Aqua venalis in quibusdam regionibus : *l.* 1. *l.* 14. *D. de adim. legat.* Aqua Viva opponitur conceptæ ex imbribus : *l.* 1. §. 1. *D. de font.* AQUÆ controversia insulam subvertit ; *l.* 24. §. 5. *D. de damn. infect.* Unde eam lo-

sequutionem impetum aquæ denotare existimant. Aquæ usus personalis est : *l.* 21. *D. de usu & habit.*

Interdictum de AQUA quotidiana & æstiva ei datur, qui aquam, quam anno proximo duxit, ducere prohibetur, dummodo jure uti se putet, aut sine vitio eodem duxerit. Est prohibitorium, & restitutorium, pertinetque ad aquam non modo quæ agris, verum etiam quæ nobis urbanisque prædiis usui sit: *l.* 2. & *passim. D. de aqu. quot. & æstiv.*

Interdictum de AQUA de castello ducendo datur habenti jus auctoritate publica ducendi aquam de castello, id est, dividiculo aquarum publico : quod tamen non ad possessionem, sed ad tuendum jus aquæ pertinet magis, quam Princeps adsignavit, atque de jure, non de facto est : Vid. *l.* 1. §. 38. & *seq. D. eod. tit.*

Actio de AQUA pluviali arcenda descendit ex LL. XII. Tab. ceu patet ex *l.* 21. *D. de statulib.* Pompon. in *l.* 22. §. 1. *D. de aqua & aqu. pluv.* Sed etsi fructuarius opus fecerit per quod aqua pluviæ alicui noceat, erit quidem actio legitima cum domino proprietatis, an vero utilis in fructuarium actio aquæ pluviæ arcendæ sit danda, quæsitum est ; & magis est, ut detur. Hæc quidem Pompon. Si ergo facis aliquod opus in fundo tuo, per quod aqua pluvialis nocere potest fundo vicini tui, datur huic contra te actio aquæ pluviæ arcendæ, per quam tuis expensis opus teneris destruere, & damnum contingens resarcire. Si vero possideas opus ab alio factum, teneris patientiam præstare ut destruatur *arg. l.* 1. & 2. §. 3. *in fin.* & *l.* 6. §. 7. *vers. si quis alius D. eod. tit.* Hæc autem actio locum habet in damno nondum facto, opere tamen jam facto, ex quo damnum timetur : *l.* 1. §. 1. *D. eod. tit.* totiesque locum habet, quoties manufacto opere, agro aqua nocitura est, i. e. cum quis manufecerit, quo aliter fluere quam natura soleret, si forte mutando (alias immittendo) eam aut majorem fecerit, aut citatiorem, vel rapidiorem aut vehementiorem, aut si comprimendo redundare fecerit eam. Nam si natura aqua noceat, ea actione non continetur : *d. l.* 1. §. 1. Item sciendum est, hanc actionem alias locum non habere, quam si aqua pluvia agro noceat. Ceterum si ædificio vel oppido noceat, cessat actio ista : agi autem ita poterit, *jus non esse stillicidia, flumina immittere*, *d. l.* 1. §. 17. De eo opere, quod agri colendi caussa aratro fit, Q. Mucius ait non competere actionem aquæ pluviæ arcendæ, *d. l.* §. 3. Nec ea tenetur nisi is, qui in suo opus facit. Quare, si quis in publico opus faciat, hæc actio cessat : sibique imputare debet is, qui damni infecti cautione sibi non prospexit : si tamen in privato opus factum sit, & publicum interveniat : de toto agi posse aquæ pluviæ arcendæ, Labeo ait : *l.* 3. §. 3. *D. eod. tit.* Sciendum autem hanc actionem non in rem sed personalem esse : *l.* 6. *D. eod. tit.* Verum tamen, cum ante susceptum judicium possessorem sequatur, oportet eam in rem scriptam censeri : *l.* 12. *l.* 16. *D. eod. tit.*

Aqua profluens separatur a fluminibus, §. & *quidem. Inst. de rer. divis.* Videturque tantum a flumine differre, quantum pars a toto. Flumen enim est, quod integrum fluminis usum præbet, velut navigandi, piscandi, lavandi. Aqua profluens est pars ejus quantamvis tenuis, quæ non integrum fluminis usum præstat,

sed potandi & abluendi tantum. Ex quibus intelligi debet, aquam profluentem nihil aliud esse, quam fluminis, Cic. *de offic.* Ex quo sunt illa communia, non prohibere aquam profluentem, pati ignem ab igne capere: ubi tamen *aqua profluente* legendum videtur.

AQUÆ DUCTUS, jus aquam ducendi per fundum alienum: *l.* 1. *D. de servit. præd. rust.* Vulgo autem fistulis aqua ducebatur: lapide vero strato ita demum, si convenerat: Tollebatur porro & trahebatur aliquando aqua per rotam: *l.* 40. *fin. D. de contrah. emt. l.* 2. *D. commun. prædior.* Et dividebatur aqua mensuris, digitis videlicet, unciis & modulis: *l.* 5. *D. de aqu. quotid.* & apud. Frontin. *lib. de aquæduct.* Vocatur etiam servitus AQUÆ DUCENDÆ in *l.* 9. *D. de serv. præd. rust.* immo & aquæ ductio, in *l.* 10. *D. de aqu. & aqu. pluv.* Vetus Glossar. Græcum. Aquæ ductus, τὸ ἕλκειν μὲν ὕδωρ δι' ἀλλοτρίȣ ἀγρȣ, ducere aquam per alienum agrum.

Aquæ HAUSTUS *l.* 1. *l.* 2. §. 1. *D. de servit. rust. præd.* Hæc servitus vocatur etiam aquæ hauriendæ: jusque hauriendi: *l.* 9. *l.* 3. §. 3. *D. eod. tit.*

Aquæ ITER, idem quod aquæ ductus: *l.* 21. *D. de servit. præd. rust.* Item aquæ jus *l.* 47. 49. *D. de contrah. emt.* id est, aquæ ducendæ jus, ut est in *l.* 25. *D. de servit. præd. rust.*

Aquæ SULCI in agris, aquæ eliri s educendæ caussa fiebant, qui ἕλκες græce adpellantur: *l.* 1. §. 5. *l.* 20. *D. de aqu. & aqu. pluv.* Colnmell. *de re rust. lib.* 2. *C.* 8. & Fest. Pomp. lib. 5.

Aqua ET IGNI accipitur nova nupta: *l.* 66. §. *ult. D. de don. int. vir. & ux.* de quo ritu Dion. Halicarn. *lib.* 2. *p.* 100. & Euripid. *phœniss. v.* 345. Romæ autem ignis e foco, in titione, ex felice arbore; Aqua in aquali de puro fonte petebatur, per puerum felicissimum, vel puellam quæ intererat nuptiis. Varro apud Servium *ad Æneid.* 4. *v.* 167. & Non. Marcell. *c.* 2. *n.* 874. utrumque vero elementum & in limine ædium tangebant novi conjuges, & aqua inprimis pedes lavabant. Serv. *ibid.* Varro *de ling. lat. lib.* 4. Ceterum varias ejus ritus rationes reddunt veteres, & in his Plutarch. *Quæst. Rom.* 1. Festus voce *aqua.* Lactant. *Inst. divin.* 2. 18. Plerisque tamen in eo convenit; iis symbolis uti voluisse Romanos, quod illis elementis maxime vita humana contineatur, & quod ignis maris, aqua feminæ imaginem in generatione præ se ferat. De eo ritu fusius ipse Brissonius *de rit. nupt. p.* 78. Anton. Hotmann. *de vet. rit. nupt.* 18. *p.* 188. Cujac. *obs. lib.* 11. *c.* 2. Lomeier. *de lustrat. vet. c.* 20. *p.* 197. *seq.* Fernand. Aduens. *Explic. lib.* 1. *p.* 531. *Tom.* 3. *Thesaur. jur.*

Aquæ ET IGNIS INTERDICTIO, populi scito fiebat, eo consilio, ut interdictus relicta civitate in aliam se conferre cogeretur. Quo facto jus civitatis Romanæ amittebat, simul ac alterius civitatis civis esset factus. Cic. *pro domo c.* 30. ait: *Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc civitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, hoc est, mutandi soli caussa venerant. Id autem ut esset faciendum, non ademtione civitatis, sed tectis, & aquæ & ignis interdictione, faciebant.* Ex juris enim publici Romanorum principiis nemo poterat duarum pluriumve civitatum civis esse, ac proinde Romanam civitatem amittebat, quisquis se inter alte-

terius cives adoptari passus erat. Idem *ibid. c.* 81. & Corn. Nep. *in Attic. c.* 3. At postea Augustus, suasu Liviæ, interdictos non, ubicumque vellent, vagari passus est, sed in insulam aliquam deportavit ne quid moliri possent contra rempublicam. Dio Cass. *lib.* 55. *p.* 562. & *lib.* 56. *p.* 586. Tacit. *annal.* 6. 30. Hinc aquæ & ignis interdictio & deportatio conjunguntur: ut *in l.* 1. *C. de repud.* & *l.* 24. *D. de donat.* Quamobrem manifestus est eorum error, qui deportationem, aquæ & ignis interdictioni surrogatam esse existimant. HEIN.

AQUAGIUM in *l.* 3. §. 5. *D. de aqu. quotid.* *l.* 15. *D. de servit. præd. rust.* id est ductus aquæ ut Festus *lib.* 1. interpretatur. Immo & Glossa Cyrilli: Aquagium ὑδραγεῖον. HEIN.

AQUARII adpellantur aquarum Custodes, quos græci ὑδροφύλακας vocant: *l. pen. C. de aquæd.* & apud Frontin. *de aquæd.* At AQUARII servi in *l.* 12. §. 42. *D. de instr. vel instr. leg.* sunt servi, qui aquam in usum balneorum, hortorumve curabant. Atque istis balneorum aquariis plerumque amorum internuntiis uti solebant. Hinc Festo Aquarii sunt impudicarum mulierum sordidi affeclæ. Et Juvenal: Veniet conductus aquarius.

Alias AQUARII *in c.* 39. §. 22. *caus.* 24. *quæst.* 3. sunt qui aquam solam offerunt in calice sacramenti. vid. infra art. Batrachitæ.

AQUILEIA in *l. pen.* §. 1. *D. locat.* ampla civitas & nobilis colonia, ad quam profluentes Natisonem cum Turro Plinius memoravit. Nomen Julianus *orat.* 2. *de gestis Constantii*, ab aquilæ augurio, quum conderetur compositum dixit: Isaac. Vossius ad Melam, ab aquarum copia quasi Aquilegiam adpellatam. Ipsa habet Patriarchatum, & celebre emporium fuisse ex *d. l. pen. D. locat.* at maxime ex Herodian. *lib.* 8. *c.* 2. & præfat. *Novellæ* 29. item ex Ausonio *de claris urbibus* intelligimus.

AQUILEX aquam colligens. Varro *de Quinquatribus*: Tuscus AQUILEX. Unde AQUILICIA festa dicebantur, quibus Jovi pro aqua e cœlo elicienda sacra faciebant, quorum Tertullian. in *apologet. c.* 40. meminit. Idem *adversus Marcionem*: nec statim AQUILICEM & agricolam se Deus repromisit. Ex quo patet AQUILICES in *l. ult. D. de jur. immunit.* eos dici, qui aquæ eliciendæ, & inveniendæ rationem monstrant, ut apud Plin. *lib. X. Epist.* 46. qui a græcis ὑδροσκόποι & ὑδροφάνται vocantur, quorum Cassianus *lib.* 2. γεωπονικῶν meminit. Nec mihi quidem liquet quod ait Ill. Heineccius, non confundendos fuisse Aquilices & Aquileges. Quod illi sicciore anno, rei divinæ procuratione aquas cœlo eliciebant, unde ipse Jupiter Elicius, & dies festi Aquilicia; quod vero hi erant aquarum indagatores, qui fontes venasque aquarum investigabant, aquasque in apricum producebant. Quæ tamen vocabula haud ita accurate veteribus distingui solita esse ipse fatetur: quod sane ex ipso Tertulliani loco *ad Marcionem* jam laudato patet. Adi omnino Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 41.

AQUILINUS, servi nomen: *l.* 19. §. *ult. D. de fideic. libert.*

AQUILLIA lex: Plebiscitum est de damno injuria dato. *l.* 1. *& tot. tit. D. & Inst. de Lege Aquil.* nomen sortita ea Lex ab Aquillio, sed a quonam? Qui varias circa hoc conjecturas desiderat, adeat Heineccium *Antiq. Rom. lib.* 4. *tit.* 3. §. 4. cui præterea probabile videtur L. Aquilium Gallum esse, qui anno

V. C. 572. tribunus plebis, anno vero 577. Prætor Siciliæ fuit, ergo multa ætate superior illi C. Aquilio Gallo de quo mox dicendum. Ex illo autem plebiſcito nata eſt *actio Legis* AQUILLIÆ Et perſequitur hæc lex damnum ab homine libero datum injuria, dolo nempe aut culpa datum §. 3. *Inſt. ad Lex. Aquil.* & proprie id quod corporis corruptione & per corpus illatum: §. *ult. Inſt. eod. tit.* & tunc quidem directa eſt actio, *Utilis* vero eſt, id eſt, ex ratione & ſententia legis datur, ſi nón corpore at corpori tamen damnum illatum. In factum denique datur ex ea Lege actio, ſi nec corpore nec corpori nocitum, damnum tamen datum ſit, *d.* §. *ult. Inſt.* & tunc prœtoria eſt, cum alias ſit civilis actio. Ejus autem Legis tria erant capita, quorum primum pertinebat ad ſervos, ſervas, quadrupedeſque pecudes occiſos: tertium ad reliqua omnia damna: in his & reliquis rebus facta §. 13. *Inſt. l.* 27. §. 6. *D. ad Leg. Aquil.* Ex primo æſtimatur res quanti intra annum plurimi fuerit, ex tertio, quanti intra menſem, *l.* 21. *pr. D.* §. 14. *Inſt. de Leg. Aquil.* Secundum caput in quo Claud. Chisflet. *Eor. quæ de jur. part.* 1. *p.* 441. *ſequ.* de ſervo corrupto actum fuiſſe putat, in uſu eſſe negat Juſtinianus §. 12. *Inſt. eod. tit.* idque jam tempore Ulpiani in deſuetudinem abiiſſe, oportet, ſi genuina ſunt verba, *l.* 27. §. 4. *D. eod. tit.*

AQUILLIANA ſtipulatio, in quam omnes omnino obligationes, quacumque ex cauſſa proficiſcentes, novandi cauſſa deducuntur, ut ſic in verborum obligationem translatæ acceptilatione perimi poſſint. Cujus verba referuntur in *l.* 18. §. 1. *D. de acceptilat.* §. 3. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.* Ejus igitur hæc eſt natura & indoles, ceu diſcimus ex vet. Gloſſar. græco: Interrogabat ita: Fateriſne, te mihi debere tantum ex hac vel illa cauſſa? Adfirmante illo, nova a debitore fiebat interrogatio creditoris: *Quod tibi me debere faſſus ſum ex hac vel illa cauſſa, habeſne acceptum?* Reſpondebat hic: *habeo acceptum, & perinde ac ſi ſolutum acceperim.* Itaque per priora verba fit obligatio verborum, firmans priorem obligationem: per poſteriora acceptilatio, ſeu imaginaria acceptio, liberans debitorem. Ceterum inventa ideo eſt hæc ſtipulatio, quod nihil tam naturale videretur, quam quo quid colligatum, eo & diſſolvatur modo: *l.* 35. *D. de reg. jur.* ac proinde, verborum obligatio, cum verbis ſolemnibus eſſet concepta, & verbis ſolemnibus ſolvenda fuerit. Hujus ſtipulationis mentio etiam eſt in *l.* 2. 4. 5. *l.* 9. §. 2. *l.* 15. *D. de tranſact. l.* 3. 4. 15. 32. 40. *C. eod. tit. l.* 38. *D. de dol. mal.*

AQUILLIUS GALLUS, Juriſconſultus, Ciceroni familiaris, ad quem pro Quinctilio ſæpe convertitur oratio, a quo formula inventa eſt inſtituendorum poſthumorum, quæ in *l.* 29. *D. de lib. & poſtum.* exponitur. Hic eſt de quo Plin. *lib.* 17. *c.* 1. C. Aquillius, eques Romanus domo ſua clarior, quam juris civilis ſcientia. Citatur Galli nomine: *l. pen. D. de legat.* 1. *l.* 7. §. 4. *D. quod vi aut cl.* Ab eo eſt Aquilliana ſtipulatio de qua modo diximus. De hoc plura & accuratiora dixit Heineccius in ſingulari oratione. Vid. infra art. GALLUS C. *Aquillius.*

AQUIMINALIA legimus in *l.* 3. *D. de ſuppelect. leg.* & apud Paull. *ſent. lib.* 3. *tit.* 6. §. 56. Potius ſcribendum eſſe Aquimanalia, cenſent Scaliger ad.

Feſ-

Festum *p.* 78. & Cujac. *obferv.* X. 13. 17. ab *aqua & manu.* Fuit enim trulla, aquam manibus ante cibum lavandis fubminiftrans. Gloffa Philoxeni *χέρνιβον*, *trulleum aquimanile.* Attamen & altera forma *aquiminale* fuis non deftituitur auctoribus. Scribitur etiam aquæmanile, & probat C. Du Frefne in *glof. med. latin.*

AQUIMINARIUM in *l.* 19. §. 12. & *l.* 21. §. *ult. D. de aur. arg. leg.* propter efcam parari, & efcario argento cedere dicitur. Ideoque quum alteri argentum potorium; alteri efcarium legatum effet, *aquiminarium* efcario cedere, Caffius refpondit. *d. l.* 21. §. *ult.* pro quo aquimanarium legit Cujac. 10. *obf. c.* 13. & 17. Forte utraque lectio probari poteft, quemadmodum in proxime præcedenti vocabulo, cum quo hoc eandem habere videtur fignificationem ac derivationem, ab *aqua* fcilicet & *manu.* Nec infrequens eft mutatio litteræ A in I in vocabulis a *manu* defcendentibus, qualia funt *cominus*, *eminus*, *adminiculum.*

AQUITANIA, *l.* 11. *D. de cuftod. & exhib. reor. l.* 2. *C. de municip. & origin.*

ARA falutis *βωμὸς ἐλέυς* pro fecuritate, vel jure afyli accipitur *l.* 3. *pr. C. de his qui ecclef. confug.* ubi Imperatores edicunt, ut pateant fumma Dei templa timentibus, nec fola altaria & oratorium templi circumjectum, qui ecclefias quadripartito parietum feptu concludit ad tuitionem confugientium fint propofita, fed ufque ad extremas fores ecclefiæ, quas oratum geftiens populus primum ingreditur, confugientibus ara falutis fit. Nimirum ante id tempus Theodofii & annum eræ Dionys. 431. fola interior pars templi, quam Græci *θυσιαςήριον* vocant, ubi altare erat, jure afyli gaudebat. Chryfoft. *Homil. in Eutrop. Tom.* 3. *p.* 768. At evenit poftea, tefte Socrate, *Hift. Eccl. lib.* 7. *c.* 33. ut præpotentis cujufdam viri fervi barbari, immanem domini fævitiam veriti, Conftantinopoli ad Ecclefiam confugerent, & in *θυσιαςήριον* gladiis armati profilirent, nullifque cleri, cui facra facturo impedimento erant, precibus, moveri fe paterentur, ut inde exirent. Immo per aliquot dies ftricto gladio minantes omnibus, a quibus exire jubebantur, demum unum clericum occiderunt, alterum vulnerarunt, ad extremum fibi ipfis mortem confciverunt. Id ne poftea contingeret, jus afyli non modo ad reliquas ecclefiæ partes, id eft ad narthecem, vel *ἐυκτήριον ναὸν* qui hic vocatur *oratorium*, fed & ad atrium ufque ad primam, per quam populus oraturus ingreditur, ecclefiam, januam protulerunt Cæfares. Vid. Jac. Gothofr. *Comm. in C. Theod. Tom.* 3. *p.* 369. Similes funt conftitutiones tum fynodi Toletani *can.* 37. *qu.* 4. *cauff.* 35. & Pontificum *can.* 17. *qu.* 4. *cauff.* 17. tum Clotharii Francorum regis in *Decretione* §. 13. apud Steph. Baluz. *Capitulor. Tom.* 1. *p.* 21. HEIN.

ARABARCHES vel potius ALABARCHES dicebantur fupremus Judæorum Alexandriæ magiftratus, plerumque Judæus, at aliquando tamen & non Judæus. Ad hunc Magiftratum pertinent loci, fub voce fequenti adducti. De eo videndi Fullerus *Mifcellan. Sacr. VI.* 16. Turneb. *Adverfar. XXVII.* 25. Capell. *hift. Apoftol. pag.* 118. & Bafnag. *hift. judæor. lib.* 7. *c.* 7. §. 19. *p.* 178. *Tom.* 7. qui & contra Henr. Valefium (*Not. ad Eufeb. Hift. ecclef. lib.* 2. *c.* 5. *p.* 24.) oftendit, non per rifum & contumeliam confictum hoc dignita-

 tis

tis vocabulum, ſed admodum honorabile habitum fuiſſe HEIN.

ARABARCHIA, vectigal per Ægyptum & Auguſtaneam inſtitutum: *l. 9. C. de vectig. & commiſ.* Cujac. reſcribit Alabarchia, oſtenditque, fuiſſe vectigal, pro traductione pecorum pendendum, ἀπὸ τῆς ἀλάβας, a quo eodem modo id vectigal nomen accepiſſe exiſtimat, ac a ſcribendo *ſcriptura*, per quem itidem vectigal pro paſcuo pendendum intelligitur. Contra Bulenger *de Vectigal. c.* 16. legendum putat ἀλαβαρχίαν quaſi *vectigalis pro ſale pendendi, curationem.* Plane ἀλαβάρχης eſt apud Joſeph. *antiqu. Jud.* XVIII. 8. XX. 5. & 7. Arabarches in pleriſque codicibus Ciceronis *ad Attic. lib.* 2. *epiſt.* 17. & Juvenal. *ſat.* 1. *v.* 130. quamvis & apud hos viri docti legere malint *alabarches.* Add. Voſſ. *etym. p.* 16. HEIN.

ARABIÆ *ſcholares* qui Beryti liberalibus ſtudiis & maxime juriſprudentiæ operam dabant, reſcriptum impetrabant a Diocletiano & Maximiano, quo illis cavebatur, ne ante annum ætatis viceſimum quintum a ſtudiis avocarentur: *l.* 1. *C. qui. ætat. vel profeſſ. ſe excuſ.* HEIN.

ARABICI nuncupati, eo quod in arabica exorti ſunt, dicentes animam cum corpore mori, atque in noviſſimo utrumque reſurgere, *c.* 39. §. 58. *cauſſ.* 24. *quæſt.* 3.

ARABICUS onyx, inter ſpecies ad vectigal pertinentes, refertur a Marciano: *l.* 16. §. 7. *D. de publican.* Lapis & alabaſtri ſimilis, qui in montibus Arabiæ naſcitur, & ex quo olim vaſa potoria & unguentaria fiebant. Plin. *hiſt. nat.* 37. 7. qui & obſervat, errare eos, qui id genus lapidum in ſolis Arabiæ montibus, nec uſquam alibi, naſci tradiderint, quum in Germania vaſa potoria, & poſtea pedes lectorum, ſellæ que inde confecta miraculo fuiſſe, tradiderit Cornelius Nepos. Meminit iſte & onychis Indici, lapidemque a colore, quem unguibus humanis ſimilem habet, nomen tuliſſe, docet. Add. Pancirol. *Theſaur. var. lect. II.* 110. *Juriſpr. Rom. & Attic. Tom.* 2. *p.* 1220. HEIN.

ARATORES ſervi. ARATORII boves, ARATORIUM inſtrumentum: in *l. 7. C. quæ res pign. oblig. poſſ.*

ARATORIA. Quid in vineis, olivis, *aratoriis*, paſcuis, ſylvis, fuerit inventum: *l. 7. C. Theod. de decurion. de bonis proſcript.* Similiter dicit Claudius in *Cos. Theod. v.* 79. quæ gleba favere frugibus.

ARATRUM in civitatem duci dicitur in *l.* 21. *D. quib. mod. uſusfr. amic.* quando funditus evertitur, & ſolo æquatur. Senec. *de clement.* 1. *extr.* Aratrum vetuſtis urbibus inducere. Adde Hor. *Carm. lib.* 1. *od.* 16. *v.* 18. *& ſequ.* Quemadmodum enim vomere utebantur in condendis urbibus, deſignandiſque pomoeriis, a qua curvatura, quam *urbem* vocabant veteres, *urbs* nomen accepit. Plutarch. *in vit. Romul. p.* 23. *& quæſt. Rom.* 25. Dion. Halicarn. *lib.* 1. *p.* 75. *l.* 239. §. 6. *D. de verb. ſignif.* ita & aratrum inducebant urbibus, quas funditus evertere vellent: Coel. Rhodigin. *Lect. antiq. lib.* 26. *c.* 5. nihil eſſe tam naturale exiſtimantes, quam eodem modo quidque diſſolvi, quo colligatum eſt: *l.* 35. D. *de reg. jur.* Adde Pet. Fabri *lib.* 1. *ſemeſtr. c.* 8. HEIN.

ARBITA, vocabulum nihili, & quod tamen ad juriſprudentiam pertinuiſſe creditur. Auctor enim eſt Optatus Milevitanus, *de ſchiſm. Donatiſt. lib.* 1. Imperatorem ad Donatiſtarum quorumdam adpellationem reſcripſiſſe:

AR-

ARBITA *furoris audacia.* Hinc Cujac. *observ.* 4. 20. illud *Arbita* non pro dictione habet, sed pro notis seu siglis, arguteque interpretatur *a re bene judicata temere appellasti* furoris audacia. Sed lubrica admodum est illa notarum interpretatio, & Cujaciana illa tanto incertior, quanto minus codices manuscripti addicunt, in quibus, ipso fatente Cujacio, non *arbita* sed *orbita* legitur, ex quo recentiores editores majore specie exsculpunt sententiam: *O rabida furoris audacia!* HEIN.

ARBITER judicem, datum addictumque a prætore, plerumque significat, ut in *l.* 19. §. 1. D. *commun. divid. l.* 24. *D. depos.* junct. *l.* 7. D. *de negot. gest. l.* 1. D. *de pact. dot. l.* 6. *C. de reb. red. l.* 2. *C. de sentent. interloquut. l.* 5. *C. de distr. pign.* Vetus Glossar: χαμαιδικάςης, pedaneus judex, arbiter. A judice tamen separatur arbiter datus in *l.* 7. *pr.* D. *ad Leg. jul. repetund. l.* 15. *pr.* D *de re jud.* & apud Gell. *lib.* 20. *c.* 1. Quin hoc controversum apud veteres consultos Cicero *pro Murena c.* 12. scribit, judicem an arbitrum dici oporteret. Inde in formularum notis apud Valerium Probum T. I. A. P. V. D. id est: *Tantum judicem arbitrumve postulo, uti des.* Quorum verborum illa ex Cicerone *pro Rosc. c.* 6. differentia colligi potest, quod qui bonæ fidei judiciis vel arbitrariis dabatur, Arbiter, qui stricti juris, Judex dicebatur. Quod Festi comprobat interpretatio, qui arbitrum inde dici ait, quod totius rei habeat facultatem ac arbitrium. Nam in arbitriis quum & hoc actionum natura, & clausulæ: *Ex bona fide*, vel: *quantum æquius melius sit dari*, verba indulgerent, solutius æquitatem sequi permittebatur: contra quam in strictis judiciis, quibus addictus judex angustissimæ formulæ, a quo discedere vel latum unguem non poterat, cancellis circumscriptam habebat potestatem. Hoc discrimen Seneca *lib.* 3. *de benef. c.* 7. perspicue declarat: Quæcumque, ait, in cognitionem cadunt, comprehendi possunt, & non dare infinitam potestatem judici. Ideo melior videtur conditio caussæ bonæ, si ad judicem, quam si ad arbitrum mittatur: quia illum formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit. Hujus libera & nullis adstricta vinculis religio: & detrahere aliquid potest, & adjicere, & sententiam suam, non prout lex aut justitia suadet, sed prout humanitas aut misericordia impellit, regere. Hæc Seneca. Inde observare possumus, Arbitros in his potissimum judiciis nominari, quæ ex *bona fide* descendunt, veluti Arbiter communi dividundo in *l.* 31. D. *de usu & usufr. legat.* seu bonis dividundis datus: in *l.* 3. *C. comm. divid.* divisionis: *l.* 26. §. 1. D. *de pact. dotal.* Quo adludens auctor *Querali*: Exprome, ait, thesaurum: divisio celebretur, quoniam præsto est arbiter. Ejusdem generis est arbiter dotis recuperandæ *in l.* 48. D. *de solut.* qui de dote cognoscit: *l.* 1. D. *de pact. dot.* Quo referenda sunt hæc Tertulliani verba *lib.* 2. *ad uxorem c.* 5. Sustinent, quarum dote subjectione nominis mercedem silentii faciant, scilicet apud arbitrum speculatorem litigaturi. Nam olim rei uxoriæ actio bonæ fidei judiciis adnumerabatur, §. 29. *Inst. de action.* Cic. *de offic. lib.* 3. *c.* 17. ARBITER familiæ erciscundæ, in *l.* 1. *pr.* D. *de dot. collat.* qui & arbiter dividundæ hereditatis adpellatur in *l.* 18. *C. famil. ercisc.* Eo etiam pertinent Arbitri funerariæ: *l.* 15. §. 7. D. *de rei-*

religios. pro socio : *l.* 38. *pr.* D. *pro soc.* tutelæ : *l. ult.* §. *ult.* D. *de adpell.*

Sed & judices in stricti juris judiciis dati arbitri dicebantur. Tales sunt arbiter aquæ pluviæ arcendæ, in *l.* 24. *pr.* D. *de aqu. & aqu. pluv.* & apud Cic. *in Topic. c.* 9. arbiter finium regundorum, de quo paullo post, arbiter quod metus caussa, in *l.* 14. §. 4. D. *quod met. caus.*

Datur & in his causis ARBITER, quæ arbitratu boni viri æstimandæ ac definiendæ sunt : *l.* 12. D. *de legat.* 3. Veluti ad determinandam viam : latitudinemque actus, vel itineris statuendam : *l.* 19. §. 1. 2. D. *de servit. præd. rust.* Item si inter vicinos de altitudine ædificiorum sit controversia : *l.* 11. §. *ult.* D. *de servit. urb. præd.* ad fidejussores etiam probandos : *l.* 9. *l.* 10. D. *qui satisd. cog.* quos fidejussorum vires æstimare, ait *l.* 6. *pr. C. de advoc. diverſ. jud.* Arbiter quoque falcidiæ ad ineundam bonorum quantitatem, quum legi Falcidiæ locus est, dicebantur : *l.* 12. D. *ad Leg. falcid.* Arbiter & a Prætore de rationibus excutiendis inter heredem & servum dabatur, computationis incundæ rationumque excutiendarum examinandarumque caussa : *l.* 37. D. *de fideicom. libert.* Nihil aliud autem hic significat Arbiter quam virum bonum, a prætore electum, cujus arbitrio rationes computantur : *l.* 47. §. 2. D. *eod. tit.* Arbiter & de alimentis patroni datur, arbitraturus quantum sit in facultatibus *l.* 5. §. *ult.* D. *de agnosc. & al. lib.* nec non inter fructuarium & proprietarium, de refectione ædium : & ut sarta tecta habeantur, arbiter datur : *l.* 7. §. 2. D. *de usufr.* Arbitrum porro dat Prætor, cujus interventu tribuuntur merces : *l.* 7. D. *de tributor. act.* Sed &, quum Magistratus in possessionem fideicommissi servandi ventrisque caussa miserunt, Arbitrum dant, ad definiendum quantum deminui oporteat, distrahendaque ea, quæ mora deteriora futura sunt : *l.* 1. §. 25. D. *de ventr. in possess. mitt.* Præterea ad exsequutionem judicati arbiter datur : *l.* 15. *pr.* D. *de re jud.* ut & ad restituendum fideicommissum : *l.* 8. D. *de confess.* Quin etiam in revocatoria actione arbiter intervenit : *l.* 8. D. *quæ in fraud. credit.* Postremo & in controversia finium de modo agrorum arbiter, vel ex conventione litigatorum, vel prætoris datione, sumebatur, *l.* 7. D. *fin. regund. l.* 44. D. *de recept. qui arbitr. rec.* Terent. *Heaut. Act.* 3. *scen.* 1. Vicini nostri hic ambigunt de finibus : me cepere arbitrum. Sic Q. Fabium Labeonem arbitrum Nolanis & Neapolitanis de finibus, seu finium constituendorum, a senatu datum, Cicero *de offic. lib.* 1. *c.* 10. & Valer. Max. *lib.* 7. *c.* 3. memorant Idem Cicero *de legib. I.* 21. Nec Mamilia lege singuli sed ex XII. tres arbitri fines regemus. Et in Topic. *c.* 10. Si in urbe de finibus controversia est, quia fines magis agrorum videntur esse, quam urbis, finibus regundis adigere arbitrum non possis. Ubi Boethius : Arbitros finium regundorum, ait esse, qui finalia litigia discernunt, & quum est orta de finibus contentio, eorum dirimatur arbitrio. Suetonius etiam in *Othone cap.* 4. Cuidam, de parte finium cum vicino litiganti, adhibitus arbiter, totum agrum redemit. Inde eleganter Tertullian. *lib. de pallio c.* 2. Jordanem amnem, finium arbitrum dixit, quippe qui agros disterminat. Ad hos utique finium regundorum arbitros vetus Glossarium respexit, in illo corrupto loco, in quo est : *Arbores scodates*

tes lib. de offic. proconf. οἱ περὶ τῶν ὅρων διαγνώσαντες δικαςαὶ. *Arbares scodates*, *in libro* 1. *de offic. Proconf. sunt. judices*, *de finibus cognoscentes*. Nam quod aliquibus in mentem venire posset, illic *arvales sodales* reponendum, frustra est, propterea quod arvales illi XII. fratres nihil cum finalibus jurgiis commune habebant. Tantum pro frugibus sacra publica faciebant, ut fruges ferant arva, & a ferendo & arvis *arvales* dicebantur, quemadmodum Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* scribit. Ita Brissonius. At Heinecc. *arbares scodutes* in glossario isto manifesto *arvales sodales* esse sentit. Illos vero finales diremisse controversias, idem ostendit in *voc. arvales* fratres. Arbitros etiam ad æstimandas possessiones post bellum civile datos, Cæsar de bello civ. *lib.* 3. *cap.* 1. narrat.

Arbiter vero alius est compromissarius, in quem scilicet litigatores, pœna adjecta compromittunt. Cujus modi arbiter ex *compromisso sumtus judex* definitur: *l.* 82. *D. de judic.* & ex compromisso addictus: *l.* 1. *C. de recept. arbitr.* Dicuntur & RECEPTI ARBITRI, ab eo, quod arbitrium recipiant: *tit. D. de recept. & qui arbitr. recep.* Propterea quod, ut Justinianus ait, ex recepto, hoc est, ex compromisso, caussas terminandas suscipiunt: *l.* 12. *C. de judic.* Unde & compromissarii adpellantur: *l.* 5. §. *ult. C. de recept. arbitr.*

Sunt & ARBITRI electi, qui ex judicis jussu, exsequutore negotii imminente, a litigatoribus eliguntur: *l. pen. C. de pact.*

Est etiam ARBITRORUM aliud genus, in quorum arbitratum quid confertur: *l.* 76. 77. *D. pro soc.*

Arbiter dicitur *adigi* pro adiri ad arbitrium sumendum. Cic. *de Offic. lib.* 3. *c.* 17. Arbitrum illum adegit, quid quid sibi dare facere oporteret ex fide bona. Idem in *Topic. c.* 10. Finibus regundis arbitrum adigere dixit. Et *pro Rosc. c.* 9. Quæ quum ita sint, cur non arbitrum pro socio adegeris Q. Rosium, quæro. Singularis hæc loquutio, & hinc a paucis intellecta est. Plerique etiam loci, ubi illa occurrit, ita corrupti sunt, ut modo *adiri*, modo *adjici*, pro *adigi* legamus. Restituit illam Cujac. *obs.* 4. *lib.* 4. *c.* 15. Ceterum & Senecæ addendum testimonium, qui *Epist.* 55. Eam, inquit, partem ad te perferam, quæ in lite est: te arbitrum adigimus. HEIN.

Arbitrum adire: l. 21. §. 8. *D. de recept.* Quæ phrasis arbitris veluti propria est: Immo inde nomen acceperunt, quod a partibus adirentur. *Ire* enim veteribus *betere*, qua forma usi sunt Pacuvius & Varro apud Nonium, vel *bitere*. Plaut. *Mercat. act.* 2. *sc.* 3. v. 127. *Ad Portum ne bitas.* Quemadmodum ergo a *bito* vel *beto* est *perbitere*, pro perire, apud eundem Nonium, *interbitere* pro interire, apud Plaut. *Mostell.* 5. 1. *v.* 47. ita & *adbitere* fuit adire: & inde euphoniæ causa, ARBITER quasi *adbiter*, ut *arcesso*, pro *accesso*, quia a partibus aditur. HEIN.

ARBITRALIS forma: *l.* 5. *pr. c. de recept. arbitr.* sententia: *l.* 4. §. 5. *c. eod.*

ARBITRARI, æstimare modum: *l.* 7. *D. de quæst.* restitui: *l.* 35. §. 1. *D. de reo vind.* quod factum est: *l.* 13. §. 1. *D. de usufr.* id est, æstimare. ARBITRARI passive. Ulpianus *l.* 12. §. 5. *D. de religios.* sumtus funeris arbitrantur pro facultatibus. Ita & in *l.* 27. §. 4. *D. de rec. arb. l.* 13. §. 1. *D. de usufr.* Vid. Voss. *de analog.* 3. 6. Bynkers. *obs.* 1. 25

ARBITRARIA actio: *l.* 3. §. 1. *D. de usur.* seu ex arbitrio pendens §. 31. *Inst. de action.* In hu-

hujus modi autem actionibus, nisi intercessione judicis reus rem actori restituat, vel exhibeat, vel solvat, vel servum dedat, *καταδικάζεται πάντως*, in solidum condemnatur, inquit Theophilus in §. 31. *Inst. de act.* Itaque primo arbiter rem jubebat restitui, & quantum, vel quomodo restituendum, solvendum, dedendumve esset definiebat, isque, qui parebat, eo obsequio effugere condemnationem poterat. Sin dictis minus audiens esset reus: in majus, vel amplius quid condemnabatur, veluti in actione, quod metus caussa intra annum in quadruplum: *l.* 14. §. 1. *D. quod met. caus.* vel in tantum, in quantum actor in litem juraverit, vel in solidum. Formula autem committendi litem arbitrio judicis hæc fere erat. *Neque ea res arbitrio judicis restituatur, dedatur, exhibeatur.*

Arbitraria ex stipulatu actio fit, quum alio, quam in quo sibi dari quis stipulatus fuerat, loco agitur: *l.* 2. *l.* 4. §. 1. *l.* 7. *l. ult.* D. *de eo quod cert. loc.* Tunc enim arbitrio judicis tanti lis æstimatur, quanti vel actoris, vel rei intersit, eam pecuniam loco constituto solvi: plenissimumque hic est officium judicis, quod quantitati contractus non subservit, sed vel augere, vel minuere condemnationem, propter loci utilitatem potest, quum ejus æstimationis tota ratio arbitrio ejus committatur: *l.* 2. §. *ult. l.* 8. D. *de eo quod. cert. loc. l.* 1. *C. ubi conven. qui cert. loc.* §. 31. *Inst. de act.* Sic & actio *quod metus caussa* Arbitraria adpellatur: *l.* 14. §. 4. D. *quod met. caus.* & d. §. 31. *Inst. de act.* quod arbitrio judicis qui de ea re cognoscit, restitutio comprehenditur. Is enim rei restituendæ facultatem usque ad sententiam reo tribuit. Quod nisi restitutio fiat, in quadruplum condemnatio sequitur. Et generaliter quæcumque alia stricta judicia ita reddebantur, ut rei restitutio, deditio, exhibitio, officio judicis committatur, ea Arbitraria dicuntur: *l.* 9. D. *de doctr. mal.* §. 31. *Inst. de act.*

ARBITRARIAS pœnas, hodie vocant, quæ non lege definitæ, sed arbitrio judicis relictæ sunt. At jure Romano *mulctas* quidem, non autem pœnas, arbitrio judicis relictas esse, tradunt Ulpian. *l.* 131. §. 1. D. *de verb. signif.* & Paull. *l.* 244. D. *eod. tit.* Hein.

ARBITRATU *boni viri usurum fruiturum* Fructuarius cavens ut adsolet, hoc significat, non deteriorem se caussam ususfructus facturum, cæteraque facturum, quæ in re sua faceret, denique ita usurum, quemadmodum bonus paterfamilias uti debet: *l.* 1. §. 3. D. *usufr. quemadm. cav. l.* 15. *fin.* D. *us. & habit.*

Arbitratu judicis: *l.* 10. D. *quod met. caus. l.* 5. §. *ult.* D. *depos.* i. e. ut judex æstimaverit in arbitrario, judicio metus caussa, de quo in art. arbitraria actio.

Arbitratu illius: Verba hæc sæpe conventionibus adjiciebantur; *l.* 43. *D. de verb. oblig. l. ult. c. de contr. empt.* eaque jus significant, & in servum non cadunt, *l.* 68. D. *de verb. signif.* servus quippe de facto quidem arbitrari potest, non autem de jure. Sæpe, quæ facti sunt & servis conceduntur, quæ juris negantur: *l.* 10. D. *de capit. minut.* HEIN.

ARBITRIUM in Florentina plerumque arbiterium scribitur, ut & in Gloss. Isidori ubi: *Arbiterium, Collectio arbitrorum, id est, ipsa consensio.* Ita & apud Gruter. *inscr.* non semel legi observat HEIN.

Quemadmodum autem arbitri & judices: ita Arbitria & judicia differunt, ut Cicero *pro Rosc. c.* 4. & 5. exponit. Arbitria tamen di-

dicuntur non solum ea judicia, quæ in bonum & æquum concipi, & ex bona fide reddi solebant, sed & eaque Arbitraria dicta esse supra vidimus; Sed & eorum faciendorum quibus arbitrum dari etiam supra scriptum est, dicebatur arbitrium.

Hinc ARBITRIUM officium arbitri circa ea quæ in judicio versuntur, formulaque minime continentur: *l.* 31. §. 13. D. *de ædilit. edict. l.* 34. §. *pen.* & *ult. solut. matrim.* & aliis locis.

Arbitrium aquæ pluviæ arcendæ *l.* 23. §. *ult.* D. *de aqu.* & *aqu. pluv.* communi dividundo: *l.* 47. D. *fam. ercisc.* familiæ erciscundæ *d. l.* 47. communium parietum: Vitruv. *lib.* 2. *c.* 8. rei uxoriæ: Cic. *de off.* 3. 15. tutelæ: *rubr. C. arbitr. tut.* de his vide sub voc. arbiter.

Arbitrium boni viri: *l.* 41. D. *usufr. quemadm. cav.* judicis: *l.* 8. D. *de eo quod cert. loc.* boni judicis: *l.* 3. §. 13 D. *commod.* judicantis: *l.* 45. §. 10. D. *de jur. fisc.* præsidis provinciæ: *l.* 1. *C. de nupt.* In arbitrio, & in judicio esse res dicitur: *l.* 47. D. *famil, ercisc.*

Arbitrium, pro decisione Imperatoris: *l.* 4. *pr. C. de recept. arbitr.*

Arbitrium recipere, vel suscipere *l.* 3. *l.* 4. D. *de recept. arbitr.* Recepisse autem arbitrium videtur qui judicis partes susceperit, finemque se sua sententia impositurum controversis. Et hæc pertinent ad arbitrum compromissarium, seu receptum de quo supra.

Arbitrium etiam arbitratum significat: *l.* 4. D. *usufr. quemadm. cav.* Et ita in arbitrio alicujus esse quid dicitur: *l.* 1. D. *naut. caup. stab.* quod in mera ejus voluntate positum est, quod significatur his verbis: si *libuerit*, si *voluerit.* Quo pertinent arbitrio suo uti: *l.* 10. D. *de vi* & *vi arm.* arbitrio bonæ voluntatis.: *l.* 10. *C. quomod.* & *quand.* Arbitrio suo & sponte sua: *l.* 49. D. *fam. ercisc.* sui arbitrii esse: *l.* 22. D. *de rit. nupt.* in arbitrio ejus ponere: *l.* 1. *C. si maj. fact.* ad arbitrium suum, id est, pro arbitrio suo: *l.* 42. D. *de jur. dot.* quæ omnia pertinent ad arbitrium liberum & plane solutum. Aliud est Arbitrium, quod dicitur boni viri, quodque his verbis exprimi intelligitur: Si arbitratus fueris: Si justum putaveris: si comprobaveris: si tibi videbitur: ἐὰν δοκιμάσῃς. *l.* 75. D. *de legat.* 1. *l.* 41. §. 4. *l.* 46. D. *de fideic. libert. l.* 3. §. 3. 4. D. *de ann. leg.* Ubicumque autem in arbitrium sive judicis, sive alterius quid confertur, pro arbitrio viri boni hoc habendum, & quasi viro bono commissum, accipiendum est: *l.* 17. §. 5. D. *de injur. l.* 30. D. *de oper. libert. l.* 6. D. *pro soc. l.* 1. *pr.* D. *de legat.* 2. Idque in conditionibus, bonæ fidei judiciis adscriptis, maxime locum habens, *l.* 22. §. *ult.* D. *de reg. jur. l.* 77. 78. D. *pro soc.* Ita quod operum faciendorum lege comprehendi solebat: *ut arbitrio alicujus opus fieret*, adprobareturve, ad boni viri arbitrium referebatur: *l.* 25. D. *locat.*

ARBOR nomen est generale, & ejus appellatione continentur vites: *l.* 1. §. 3. D. *de arbor. cæd. l.* 3. §. 1. D. *de arbor. furtim cæs.* hederæ item, arundines, & salictum: *d. l.* §. 1. 2. stirps quoque oleæ arbor recte dicitur: *d. l.* 3. §. *ult.* At arbor nulla proprie dicitur quæ radicem non conceperit: *d. l.* 3. §. 3. Nec arboris numero habetur, quod adeo tenerum est, ut herbæ loco sit: *l.* 4. D. *eod.* Et arbor quoque recte dicitur, quæ subversa a radicibus, etiam nunc reponi potest aut ita translata est, ut reponi possit, *d. l.* 3. §. 6. Dejectæ autem arbores lignorum adpellatione continebantur, nisi aliud testator senserit: *l.*

l. 55. §. 2. *fin.* D. *de legat.* 3.

Arbor pro malo navis, in *l.* 3. *l.* 6. D. *de leg. Rhod.* Silius Ital: *lib.* 3. *v.* 131, Pendentibus arbore nautis.

ARBORES aliæ ſunt frugiferæ: *l.* 13. §. 4. D. *de uſufr.* aliæ non, veluti cupreſſi *l.* 16. §. 1. D. *quod vi aut cl.*

Arbores cæducæ & cremiales, in *l.* 7. §. 12. D. *ſolut. matrim.* de quibus ſuis locis, ut & de Arbore quæ ſycaminon vel ſyntaminon vocatur.

Arbores terminales apud Paull. 5. *ſent.* 22. 2. quæ pro terminis & finibus obſervantur: quales olim habebantur *Antemiſſæ & Peregrinæ*, quæ & *finales adpellantur*, de quib. Sic. Flaccus *de condit. agror. p.* 4. & Aggen. Urb. *de limit. agr. p.* 45. Frontin. *p.* 40. Ut vero Arbores *peregrinæ* ſunt, quæ alias in ea regione non reperiuntur, & ſtudio in limitibus & finibus agrorum ponuntur, ne vulgares credantur: ita *Antemiſſæ* dicuntur, quas nonnulli ante fundos ſuos ita ſervant intactas, ut nec frondem, nec lignum, nec cremium, cædant, id que eo conſilio, ut magnitudine antiſtent ceteras, & obſervationem finium præſtent. Nic: Rigalt. *Gloſſ. agromenſ. p.* 291. Unde & *intactæ* vocantur a Siculo Flacco *p.* 7. 8. itemque *omiſſæ* p. 8. HEIN.

Interdictum de ARBORIBUS cædendis duo capita habet: primum ut arbores ædibus alienis impendentes adimantur: Secundum ut agro vel ruri alterius impendentes ſuccidantur: quorum duorum capitum, ut Ulpianus inquit, differentia hæc eſt. Si quidem arbor ædibus impendeat: ſuccidi eam præcipitur. Si vero agro impendeat: tantum uſque ad quindecim pedes a terra coerceri. Et hoc interdictum prohibitorium eſt. Si autem arbores ædibus alienis impendeant, utrum totas jubeat prætor adimi, an vero id ſolum, quod ſupra extiterit? Rutilus ait a ſtipite excidendas: idque pleriſque videtur verius. Et niſi adimeret dominus arborem: Labeo ait, permitti ei, cui arbor officit, ſi velit, ſuccidere eam, lignaque curtare, ut eſt textus *in l. un.* §. 2. D. *de arbor. cæd.* Non ſolum autem domino ædium: ſed etiam ei, qui uſumfructum habet, competit hoc interdictum: *d. l. un.* §. 4. Illud tamen obſervandum eſt, non antea recte conveniri dominum hoc judicio, quam ubi admonitus ut adimat, recuſavit adimere. Quamobrem Bartolus hujus admonitionis probandæ gratia conſulit inſtrumentum eſſe ſcribendum: Vid. *d. l. un.* §. 6.

Interdictum de ARBORIBUS collucandis & ſublucandis. Sublucare autem eſt compeſcere luxuriem ramorum, quod uſque ad 15. pedes ut fiat definitum eſt veluti ſubtus lucem mittere. Collucare vero eſt vel ſuperiores ramos lumini officientes ſuccidere, vel ipſam arborem ex ſtirpe penitus exſcindere. Cujac. *Ad Paull. ſent. lib.* 5. *tit.* 6. §. *arbor.*

ARBUSTUM in *l.* 27. §. 7. D. *ad Leg. Aquil.* eſt locus arboribus conſitus. At in *l.* 3. §. *ult.* D. *de termin. mot.* Arbuſtum opponitur arbori finali, & denotat novellam arborem, eo loco pro vetere plantatam, eo conſilio ut facies loci, obſcurandarum finalium quæſtionum cauſſa, mutetur. Quam notavit ſignificationem Iſidor. *etym.* 17. 6. De aliis vero notionibus videndus Taubman. *ad Virgil. p.* 10. HEIN.

ARCA in qua numi conduntur *l.* 34. §. 4. *l.* 51. D. *de legat.* 1. & multis aliis locis. In arca etiam inſtrumenta & cautiones debitorum: *l.* 64. D. *de legat.* 3.

Arca porro frumentaria & olearia in *l.* 1. §. 2. D. *de mun. & honor.* vinaria: *l.* 3. *C. Theod. de calc.*

calc. coll. Quibus locis per *arcas* non receptacula vini, olei, frumenti, sed pecunias iis rebus coëmendis destinatas intelligi monet Heinneccius.

Arca fiscalis: in *l.* 4. *c. de muner.* in quam nimirum tributa inferebantur, ſeu patet ex *Nov.* 128 non procul ab initio. Arca sublimium poteſtatum, in *l.* 6. *C. Theod. de indulg. deb.* ampliſſimæ præfecturæ: *l.* 16. 17. *C. Theod. eod. tit.* prætoriana Nov. *Valentinian. de ſicariis.*

Provinciæ, quæ nec tranſvectioni publicæ, nec arcæ aliquod compendium deferre poſſent, officiorum annonas præſtabant: *l.* 19. *C. Theod. de erogat. milit. annon.* Hæc verba videntur intelligenda, de Arca præfectoria, ſeu ſublimium Poteſtatum, in quam ſpecies inferebantur, non ad horrea publica, ſeu fiſcalia, militibus erogandæ, ſed ad uſus neceſſitatesque Præfectorum prætorio, pertinentes. Vid. de arca præfect. prætor. Syneſium *Epiſt.* 127.

ARCÆ ratio: *l.* 10. *c. de ſuſcept. præpos. & arcar.* Quibus in locis etiam per *arcam* ipſi proventus intelliguntur, quæ figura etiamnum in uſu eſt, ut apud Italos Germanoſque, quibus *Caſſa* idem ſonat; quod utique verbum leviter mutatum eodemque ſignificatu Galli habent.

Arcæ lapideæ, mortui condendi cauſſa ſtructæ meminit *l.* 7. §. *ult.* D. *de relig. & ſumt. fun.* Vocabulum hoc ſignificatu eſt apud Gruter. *Inſcript. p.* 460. 3. ubi aliquis arcam ſuam roſis quotannis coronari præcipit, nec non *p.* 482. 2. *p.* 754. 16. *p.* 1056. 1. *p.* 1060. 1. & apud. Reineſ. *inſcr. Claſſ.* 20. *n.* 446. Ceterum veteres magnifaciebant arcas lapideas, ex aſſio lapide factas, quippe cujus ea erat natura, ut cadaver, illi illatum, ſtatim combureret conſumeretque. Unde & Sarcophagi nomen accepit. De Aſſio lapide Vid. Plin. *hiſt. nat.* 37. 17. Dioſcorid. *lib.* 5. *c.* 99. de arcis vero & ſarcophagis ex eo lapide confectis Cujac. 21. *obſ.* 13. HEIN.

ARCARIUS ſervus: *l.* 41. §. *ult.* D. *de fideic. libert.* & Paul. 3. ſent. 6. 72. eſt diſpenſator quem arcæ ſuæ præfecit Dominus, ut acceptorum & expenſorum redderet rationes. Vid. Turneb. *adverſar.* 28. 5. & Laur. Pignor. de ſerv. p. 159. HEIN.

Diverſus ab hoc Arcarius vel *ſuſceptor*, qui & *arcæ cuſtos*, *aurique illati ſuſceptor*, in *l.* 32. *C. Theod. de ſuſcept. præpoſ. & arcar. l. ult. C. eod. tit.* Gloſſar. antiq. *Arcarius* ὑποδέκτης χρυσοῦ, ὁ ἐπὶ τῆς δημοσίας τραπέζης. Arcarii erant, qui reditus domui principis debitos a colonis rei privatæ accipiebant, *l.* 11. *C. Theod. de jur. fiſc*: *l.* 14. *C. Th. de ſuſceptor.* quæ leges eædem ſunt. Macarius *homilia* 16. §. 11. *in fin. p.* 253. *Edit. Lipſ. Pritii.* ἔχουσι δὲ καὶ φόβον οὐ τῶν φοβουμένων τὰ πονηρὰ πνεύματα, metum vero habent, non tamen eum, qualis eſt eorum qui extimeſcunt malos ſpiritus. Hic autem non nulli legunt, ἔχουσι δὲ καὶ φόβον οὐ τῶν Αρκαρίων, &c. Et *pag.* 254. 255. ὡς οἱ ἐγκεχειρισμένοι Αρχὰς ἐπαρχότητος, ἢ θησαυρὸν βασιλικὸν παντὰ ἐπαρχότητος, ἢ θησαυρὸν βασιλικὸν παντὰ τὸν χρόνον ἐν μερίμνῃ εἰσι, μήπως ἄρα προσκρούσωσι τῷ βασιλεῖ, & ſicut ii, quibus gerendæ præfecturæ aut cuſtodiendi theſauri regii, cura commiſſa eſt, numquam curis vacant, ne quo pacto regem offendant: ubi pro ἀρχὰς Briſſonius legit ἀρκάς.

Sane & Arcarii coloniarum & municipiorum, de quibus egit Reines. 3. *Var.* 16. & *ad Inſcr. p.* 431. Eorum curæ credita erat arca municipii vel coloniæ: & talis procul dubio Eraſtus œconomus urbis a Paulo Apoſt.; a latino interprete

Arcarius *Corinthi* vocatur, in *Epist. ad Rom. c.* 16. *v.* 23. HEIN.

ARCERA, genus vehiculi, arcæ simile, unde & nomen habuit juxta Varronem *de ling. lat. lib.* 4. In LL. XII. Tab. scriptum erat: *Si morbus ævitasve vitium escit, jumentum dato, si nolet, arceram ne sternito.* Ad quæ verba Gellius *lib.* 20. *c.* 1. si homo in jus vocatus, morbo aut ætate æger, ad ingrediendum invalidus est, arcera non sternitur, sed ipse aufertur & jumento imponitur, atque ita ad prætorem in comitium nova funeris facie effertur. Plura vide apud Non. 1. 270.

ARCERE aquam, est curare ne influat: *l.* 1. §. 7. *l.* 9. D. *de aqu. & aqu. pluv.* Festus *lib.* 1. arcere, inquit, est continere. Unde arcus in ædificiis dictus, qui se ipsum continet.

Arcere, pro prohibere, interdicere, vetare. Ita, arcentur Collegia illicita Sco. *l.* 1. §. 1. D. *de colleg. & corp.* Arcetur quis a possessione: *l.* 5. *c. de postul.* Arcetur tempestas: *l.* 12. §. 16. D. *de instr. vel instr.* incendium: *l.* 1. D. *de offic. præsid.*

ARCESSERE, vulgo scribunt accersere: Alii, veluti Agrætius, ita utrumque verbum distinguunt, ut *accersere* sit vocare, *arcessere* accusare. Aliis, inter quos Papirianus Grammaticus, *accersere* est vocare, *arcessere* submovere, vel repellere. Aus. Popma *de different. verb. p.* 4. Sed satis certum est, Arcessere solum latinum esse, & modo significare *vocare*, modo *accusare*, numquam autem *cohibere* vel *repellere*, ceu jam e veteribus Grammaticis Velius Longus observavit. Hein. Vid. quæ ex ipso supra notata sunt sub verbo Accersere.

ARCHEOTÆ inter reliquos, qui muneribus personalibus in coloniis & municipiis adstringuntur, recensentur ab Arcadio Charisio, *l.* 18. §. 10. D. *de mun. & honor.* quos archivi in urbibus custodes fuisse, ostendit Reines. *Variar.* 3. 16. HEIN.

ARCHIATRI in *l.* 6. 9. 10. *C. de profess. & med. l. un. C. de comitib. archiatr.* & in plerisque veterum locis. Eo nomine vocantur non solum principum medici, quorum fidei & peritiæ Imperatorum salus tuenda committitur, quique in eorum comitatu medicinam factitant: quos ARCHIATROS nostri palatii vocant Imperatores, *l.* 8. *C. de metat. & epidemic.* quibus ob medendi curam a comitatu sacri palatii discedere non licuisse, ostendit *l.* 2. *C. quib. non objicitur.* Sed & in omnibus civitatibus paullo celebrioribus erant Archiatri, qui reliquorum medicorum scholæ vel collegio præessent, & horum controversias & contentiones componerent, ceu patet ex *d. l.* 9. *C. de profess. & med.* eo spectant verba Cassiodori *Var.* 6. 19. Ut inter salutis magistros solus haberis eximius, & omnes judicio tuo cedant, qui se ambitu mutuæ contentionis excruciant. Esto arbiter artis egregiæ, eorumque distingue conflictus, quos judicare solus solebat adfectus. In ipsis ægros curas, si non contentiones noxias prudenter abscondis. Magnum munus est, subditos habere prudentes, & inter illos honorabilem fieri quos reverentur ceteri. De iis quædam haud vulgaria habes apud Menag. *Amoen. jur. civ. c.* 35. HEIN.

ARCHIATRIA, dignitas archiatri, in *l.* 1. *C. Theod. de professor. & med.*

ARCHIDIACONUS est post Episcopum Vicarius, ad quem in omnibus in clero omnis cura pertinet. *c.* 1. *de offic. archidiac.*

Vide amplius in DIACONUS.

ARCHIEPISCOPORUM adpellatione, ut notissimam significationem prætermittam, continentur Patri-

ar-

archæ alii præter privilegiatos. Nam Archiepiscopus intelligitur Patriarcha in *l.* 14. *C. de SS. Eccles.* & in Novel. 131. pr. ubi de Archiepiscopo Constantino politano loquitur. Vide amplius in EPISCOPUS.

ARCHIEROSYNA: *l.* 10. *C. Theod. de decurion. l.* 19. *C. Theod. de erog. milit.* Priori lege Christianis id munus imponi prohibetur, quod ad archiereon curam templa, & templorum solemnia pertineant. Erant ἀρχιερεῖς summi pontifices, qui reliquis sacerdotibus sacrisque per aliquam provinciam præerant, quorum officium multis verbis in Epistolis suis passim describit Julianus Imperator, ex eoque, & aliis vetustis monumentis Jac. Gothofred. *Comment.* in *C. Theod. Tom.* 4. *p.* 457. *sequ.* HEIN.

ARCHIGERONTES in *l.* 6. *C. de episc. & cler.* ubi non nisi Christiani eo munere ornari jubentur. Nimirum Alexandria olim curia carebat ante Severum Imperatorem, teste Spartiano *in Severo c.* 17. Curiam deinde nacti, decuriones vocabant γέροντες, & senatum γερουσίαν. Quinque primos vero, vel principales archigerontas, id est *summates Alexandrinos*, ceu vocantur in *l.* 57. *D. de decur.* Adde supra Alexandrini HEIN.

ARCHIGUBERNUS in *l.* 46. *D. ad SC. Trebell.* Classis præfectum sonat, gubernatorem Classis primum. Alii principem gubernatorum explicant, & omnium gubernatorum primum ab ἀρχος & κυβερνήτης.

ARCHIMANDRITA, in *l.* 7. §. 2. *C. de summ. trinit.* est Abbas, vel præfectus monasterii, apud græcos, a græco μάνδρα, *spelunca*, quod olim eremitæ in speluncis & cavernis delitescerent. Evagr. *hist. eccl.* 1. 13. Eodem exemplo & monialium præfectas Archimandritissas dictas, reperimus. Vid. Pet. Pithæi *Gloss. obscur. verbor. Juliani*, voce *Archimandritissa*.

ARCHIMIMUS, in *l.* 25. §. 1. *D. de oper. libert.* quod nomen vetus interpres Horatii in *lib.* 1. *serm. sat.* 6. tribuit saltatori cuidam, qui Lepos vocabatur.

ARCHITECTUS, *l. ult. D. de jur. immun. l.* 1. 2. 3. *C. Theod. de excus. artif.*

ARCHIUM vel ARCHIVUM. *l.* 9. §. 6. *D. de pœn.* Edicit Justinianus in *Nov.* 15. *c.* 5. §. 2. Ut in civitatibus aliquod ædificium publicum definiatur, in quo conveniat defensores acta reponere, & designetur aliquis ex provincia, qui ea custodiat, ut incorrupta maneant, celeriterque ab iis inveniantur, qui ea desiderant, & ut aliquid apud eos ARCHIVUM sit. Idem Novell. 74. *c.* 4. §. 2. chartam reponi jubens ἐν τοῖς ἐκκλησίας ἀρχείοις, *in archiis ecclesiæ*, addit, τυτέςιν ἐν τῷ ευαγεῖ κειμηλιοφυλακίῳ, hoc est, *in sacro loco, ubi vasa servantur.* At apud Pausan. *lib.* 10. *c.* 4. ubi: εἴγε ὀνομάσαι τις πόλιν καὶ τύτυς, οἷς γε ὐκ ἀρχεῖα, ὐ γυμνάσιον ἐςιν. *si urbem eam adpellare par fuerit, in qua Cives nec* ἀρχεῖα *nec gymnasium habent.* ἀρχεῖον illi auctori manifesto est *senaculum, curia, prætorium*; ceu observat Heinecc. qui & addit: Quemadmodum & *dium* & *divum*, *odeum* vel *odivum*, *museum* & *musivum* habent veteres, ceu ostendunt Salmas. *ad script. hist. Aug. p.* 318. Is. Voss. *ad Pompon. Mel.* 3. 3. 95. Ducker. *de latin. jurisc. p.* 444. ita nihil impedit: quo minus & *archium*, & *archeum*, & *archivum* scribamus.

ARCHONTES olim summi Atheniensium magistratus, postquam ibi regnari desitum fuerat, unde & eorum nominibus annos in fastis signabant, quemadmodum

Romani Consulum paribus. Cic. de *fato* c. 9. At postea idem nomen tulerunt decuriones, & duumviri civitatum. Sic apud Modestinum ἀρχόντες τῶν πόλεων sunt duumviri civitatum. Et hi quoque magistratus annui erant, ceu patet ex *l.* 48. *D. de judic.*

ARCIFINIUS ager; ut Frontinus, in libro *de agror. qualit. p.* 38. scribit, *qui nulla mensura continetur*, & paullo post: *Nam ager arcifinius, sicut ait Varro, ab arcendis hostibus est adpellatus.* Accurata vero est Isidor. *lib.* 15. *orig. c.* 13. definitio, si emendetur: ARCIFINIUS *ager*, inquit, *dicitur, quia certis linearum mensuris (non) continetur arcenturque* ADFINES (vulgo legitur fines) *ejus objectu fluminum*, *montium*, *arborum.* Ita recte hunc locum restituit Gœsius in Indice ad script. rei agrar. voce *Ager arcifinius.* Nimirum si quando agri modus universus & indivisus civitati attribuebatur, ita ut tantum extremitates mensura comprehenderentur, ager talis dicebatur adsignatus. Sin divideretur privatis possessoribus per centurias & jugera, certisque singulæ possessiones limitibus, qui versus orientem & occidentem *decumani*, versus meridiem & septentrionem *cardines* vocabantur, includerentur, ager limitatus erat. Denique si quisque sine adsignatione occuparet tantum agri, quantum colere posse sibi videretur, ager is erat arcifinius, quod arcebat adfines. Is ergo fines, mensoria ratione comprehensos, non habet, ac proinde *nulla mensura comprehendi* dicitur a Frontino *de agr. qual. p.* 38. eamdemque ob caussam *solutus* vocantur a Siculo Flaco *p.* 3. *quia ejus fines deprehendi non possunt.* Dicitur ergo & occupatorius, non, quod a victore populo occupatus sit, quod etymologiæ duntaxat caussa attulisse videntur veteres, sed quod tantum quisque occuparit pro habitu, quantum in spe colendi haberet. Non mirum est pro vera rei descriptione meras adlusiones etymologicas hic attulisse Brissonium, quum ne doctissimus quidem Grotius de *jur. bell. & pac. lib.* 2. *c.* 3. §. 16. illud agrorum discrimen satis perspectum habuerit, observante Jo. Frid. Gronovio in *notis.* HEIN.

ARCTA mulier: *l.* 14. §. 7. *D. de ædilit. edict.* ARCTA *annona* est gravior, & cujus non magna ubertas est. *l.* 17. *D. de compens.* & apud Suet. in *Tib. c.* 8.

ARCTARE, vel, uti Florentiæ legitur, artare, in arctum cogere. Arctare tempus: *l.* 2. D. *de re judic.* Se arctare, id est, in angustias se conjicere: *l.* 2. §. 8. *D. si quis caut.* Arctari dicitur pœna tempore: *l.* 8. §. 7. *D. de pœn.*

ARCUARIUS: *l.* 6. *D. de jur. immun.* A plerisque accipitur pro opifice vel architecto, qui arcus exstruit. HEIN.

ARCULA, pro arca minore, quæ, relicto argento, legato non cedit: *l.* 53. *D. de legat.* 3. Arcula pro loculo seu sarcophago: *l.* 39. *D. de religios. & sumpt. fun.*

ARCUS, Nonio Marcell. omnis suspensus fornix dicitur. Arcus autem ducendæ aquæ caussa olim fiebant, ut ostendit *l.* 2. *l.* 11. *D. de aqu. & aqu. pluv.* De his Plin. *lib.* 10. *Epist.* 46. Frontin. *lib.* 1. *de aquæd. urb. Rom.* Vide & Lips. *de magnit. Rom. c.* 11. & Paul. Aringh. *Rom. subterr. Tom.* 1. *lib.* 2. *c.* 1. §. 25. HEIN.

ARDERE dicitur domus: *l.* 40. §. 1. *D. de condict. indeb.* frumentum: *l.* 3. §. 7. *D. de in rem. vers.* stramenta: *l.* 44. §. 3. *D. ad Leg. aquil.*

ARDINIENSIS panis sordi-

ſidus, *l.* 5. *C. Theod. de annon. civic.* ubi Jac. Gothofredus. Tales quos Plato Comicus in *Nocte longa*, (Comoediæ nomen eſt) κιλικίους *cilicios* vocavit, & in *Alexandro*, ἀγελαίυς, *gregales*; Alexis, φαιὺς fuſcos. Vide Athenæum *lib.* 3. *c.* 15. Πλάτων δ' ὁ κωμῳδοποιὸς, ἐν νυκτὶ μακρᾷ τὺς μεγάλυς ἄρτυς καὶ ῥυπαρὺς κιλικίυς ὀνομάζει. Plato vero Comicus in *nocte longa*, magnos panes & ſordidos cilicios vocat. Theocrito *Idyl.* 24. *in fin.* eſt ἄρτος Δωρικὰς, quem ita deſcribit: ἀσφαλέως κεφοτοσκάφον ἄνδρα κορέσσαι, qui facile etiam foſſirem ſatiare poſſet. Vide Heinſium in *Lection. Theocrit. cap.* 25. ibique Gloſſam Apollonii. Ejuſmodi erant *panes cibarii* apud Romanos, quibus viliores veſcebantur ruſtici. Cicero *Tuſculan. V.* 34. Ptolemæo peragranti Aegyptum, comitibus non conſequutis, cum cibarius in caſa panis datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane jucundius. Conſule *Clavem Ciceron.* Erneſti *voc. cibarius* Nonius *cap.* 2. *num.* 188. cibarium neutro genere dictum tradit, de pane ſordido aut alio indigno. Iſidorus *origin. lib.* 20. *c.* 1. cibarius eſt, qui ad cibum ſervis datur, nec delicatus. Apuleius. *Metamorph. lib.* 6. *pag.* 110. Sed ante pedes ejus reſidens humilis, & pane cibario contenta. Vide etiam Hieronym. *Epiſt. ad Paulinum* Talis panis fuit etiam *cumanus*, cujus meminit Luciiius *lib.* 25. apud Nonium *cap.* 5. *voc. aceroſum* n. 97.

AREA in urbe, dicitur locus ſine ædificio: *l.* 211. *D. de verb. ſignif.* Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* Ubi frumenta ſecta terantur & areſcant, areæ. Propter horum ſimilitudinem loca in urbe pura *areæ*. At plerumque hoc verbum ſic a Conſultis accipitur; ut ſignificet ſolum, cui ædes imponuntur, & quod depoſitis ædibus manet. Unde ædificii pars area ſtatuitur: *l.* 20. §. 2. *D. de ſervit. præd. urb.* Ad aream redacta ædes: *l.* 10. §. 1. *D. quib. mod. uſufr. amitt.*

Sed & AREAM, ut Feſt. *lib.* 1. indicat, adpellabant, in quam collecta ex omni tecto pluvia deſcendebat: quomodo accipimus in *l.* 2. 20. §. 3. & §. 6. *D. de ſerv. præd. urb.* Si area ab utralibet parte ædium ſit: *l.* 1. §. 8. *D. de cloac.* Hæc ita in prædiis urbanis. In ruſticis vero prædiis area locus erat, qui terendis frugibus leguminibuſque exprimendis deſerviebant: *l.* 14. §. *ult. D. de alim. & cib. leg. l. ult.* §. *ult. C. de ſervit.* Unde *meſſium & arearum tempore* dixit Scævola, *in l.* 15. §. 1. *D. de alim. & cib. leg.*

ARELATÆ fit mentio in *l.* 13. *pr. D. de inſt. act.* Caſſiodor. *Variar.* 8. ſcribit: Civitas eſt ſupra undas Rhodani conſtituta, quæ in orientis proſpectum tabulatum pontem per fluminis dorſa tranſmittit. Auſon. Pande, duplex Arelate, tuos, blanda hoſpita portus Gallula Roma. Arelas. Idem *Epiſt. ad Paullinum*: Atque duplex Arelas.

ARENA, in Florentina ſæpe harena, vulgari ſignificatione pro ſabulo, in *l.* 6. §. 1. D. *de ſerv. præd. ruſt.* Priori autem modo juxta Servium *in Æneid.* 1. *v.* 176. ab *ariditate*, poſteriore vero, ab *hærendo* ut in fabricis videmus, derivatur. Superiorem tamen etymologiam magis probat.

Arena etiam ea pars theatri dicebatur, in qua gladiatorum beſtiarumque pugnæ exhibebantur & edebantur: *l.* 36. §. *ult. D. de rei vind. l.* 1. §. 6. D. *de poſtul.* Erat hæc ima & concava theatri pars, quam Amm. Marcellin. *lib.* 29. *amphitheatralem caveam*, &, quia gladiatorii ludi ibi edebantur, *Martiam* adpellat. Ovid. *triſt.* *lib.*

lib. 4. *eleg.* 5. & Martial. *lib.* 1. *epigr.* 11. nec non *sanguineum humum* idem Martial. lib. 2. Epigr. 75. *tristem* Statius Papin. *lib.* 2. *silv.* *infamem* Prudent. *lib.* 10. *contra Symmach. Ludus matutinus* apud Reinef. *Inscr. Class.* 5. 50. *Class.* 1. 15. 17. & Grut. *p.* 335. 2. & 3. Vid. Lipf. *in Amphitheatr.*

Arenarii, qui in arenam depugnandi caussa prodierunt, vel qui se in arenam ad depugnandas bestias dederunt: *l.* 21. §. 2. *D. de test. l.* 38. *D. de oper. libert.* Quamvis vero infames haberentur tam desperatæ audaciæ homines, qui vitam ultro ad cultrum locabant, multoque magis, qui ob crimen ad bestias fuerant damnati: erant tamen, qui non mercedis, sed virtutis caussa, ad amphitheatralem illam θηριομαχίαν descendebant; qualis ille Carpophorus, laudatus a Martiale de spectaculis *Epigr.* 15. 23 & 27. Hein.

Arenifodinæ, in *l.* 13. §. 5. *D. de usufr.* sunt loca, ex quibus arena effoditur: *l.* 7. §. 14. D. *solut. matrim.* Arenarias vocavit Varro *de re rust. lib.* 1. *c.* 2. Caius in *l.* 13. *D. de publican.* & Cic. *pro Cluent. c.* 13.

Arescere dicuntur arbores, *l.* 4. §. 1. *D. de cens.*

Arescusa, ἀρέσκουσα *Blanda*, in jure nomen est ancillæ: *l.* 15. 16. *D. de stat. hom.* Gell. *lib.* 9. *c.* 4.

Arethusa in *l.* 75. §. 4. D. *de verb. obl.* etiam nomen ancillæ, sed deductum a fonte Arethusa prope Syracusas, ex eoque Jurisconsultus in *l.* 65. §. 4. D. *de legat.* 3. & §. 1. *Inst. de lege Aquil.* vel ab Arethusa, Dianæ comite, de qua Virgil. *Georg.* 4. *v.* 344. Et tandem positis velox Arethusa sagittis. Hein.

Argentare æs: Paul. 5. *sent.* 25. 5. pro obducere argento. Falsi poena coercetur, qui sciens, dolo malo in fraudem alicujus æs inauraverit, argentarit. Eodem sensu *argentatus*, dixit Liv. *lib.* 9. *c.* 40. inargentatus Plin. *lib.* 21. *c.* 2. & Paull. *l.* 3. D. *de supellect. legat.*

Argentaria, ipsa argentariorum negotiatio: sic argentariæ officium: *l. pen.* D. *de edend.*

Argentarii, seu argentariæ mensæ exercitores, mensularii erant, qui in foro tabernas & mensas suas positas habebant, apud quas fœnebres pecuniæ deponebantur, quod per partes, erogabant, & collocabant, quarum probatio scriptura, codicibusque eorum continebatur: *l.*4. §.1. *l.* §.9.1. *l.*10.§.1.D. *de edend.* Hi utiles se omnibus contractibus exhibebant: nam & mutuas pecunias dabant, & fide jubebant pro aliis, & constituebant, & minorem monetam pro argent. permutabant. *Novell.* 4. *sub fin.* & *Nov.* 136. Per eos etiam venditiones fiebant: *l.* 18. D. *de petit. hered.* nec non auctiones, Quinctil. *lib.* 11. *c.* 1. Unde argentariorum usus necessarius esse dicitur: *l.* 8. D. *deposit.* Singulorum autem rationes argentarii conficiebant, omniaque, quæ apud se gerebantur, in codices accurate referebant, quos idcirco edere postulantibus cogebantur: *l.* 4. 6. 9. §. 1. *l.* 10. D. *de edend.* Vid. infra art. expensilatio. Argentarii porro a Justiniano ἀργυροπρᾶται vocantur in *Nov.* 136. *præf.* item & argenti distractores, in *l. ult. C. de pign. l. pen.* §. *ult. C. de constit. pec. l. un. C. negot. ne milit.* item argenti venditores & pecuniarum: *l.* 12. *C. de cohortal.*

Argentarium, in quo argentum reponitur: *l.* 19. §. 8. D. *de aur. arg. leg.*

Argentarius coactor, in *l.* 40. §. *ult. D. de statulib.* & Argentariæ coactiones apud Suet. in

in Vesp. c. I. Vetus Horatii interpres *lib.* I. *serm. sat.* 6. Coactores, ait, mercenarii erant eorum, qui habebant argentariam. Argentarii, qui habent summam rerum venalium. Coactores etiam dicuntur Argentarii in auctionibus, quia pecunias erogant (*lege corrogant*) qui & collectarii nominantur.

ARGENTIFODINÆ: *l.* 3. §. *ult. de reb. eor.*

ARGENTUM. Hujus aurive adpellatione tam factum, quam infectum continetur: *l.* 78. §. 4. D. *de legat.* 3. Proinde quum aurum vel argentum legatur, & vasa aurea argenteave, & omne omnino sive factum, sive infectum argentum, non tamen signatam pecuniam, legato contineri placuit, *l.* 9. *pr.* & §. *ult. l.* 27. §. I. D. *de aur. arg. leg.*

Argenti adpellatione nec supellex venit, nisi argenti numero a testatore habita est: *l.* 19. §. 3 & §. 9. D. *de aur. arg. leg.* Itaque argentum accipimus id omne, quod ita ex argento est, ut neque supellectilis instrumento cedat, neque proprio alicui & speciali generi adscribi possit. Auctor *ad Herenn. lib.* 4. *c.* 51. Perspicit, ait, argentum, quod erat expositum, visit, triclinium stratum probat, argentum quoque vult. Et ita quoque accipiendum est in *l.* 4. *pr.* D. *de legat.* I. *l.* 2. D. *de legat.* 2. *l.* 22. *pr.* D. *de manum. test. l.* I. *l.* 3. §. I. & §. *ult.* D. *de supell. leg.* argentum mensale vocat Vopisc. *in Claud. c.* 10. sic: Argentum ad ministerium præbere: *l.* 5. §. 13. D. *commod.*

FACTUM porro ARGENTUM, quod nomen usurpatur in *l.* 27. D. *de adquir. rer. dom.* Mucius definiebat, vas argenteum videri esse. Ulpianus vero recte ita definiri posse ait: quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis esset: *l.* 7. *pr.* & §. *ult.* D. *de aur. arg. leg.* Itaque a *signato* factum separatur. Isidorus *lib.* 16. *etym.* definit, quod est in vasis & signis. Proinde argento aurove *facto* & gemmas, aureis annulis inclusas, & cymbia argentea, cristis aureis illigata, & aurea emblemata, quæ in lapidibus absidibusque argenteis sint, & replumbari possint, adnumerari, si ea argenti numero testator habuerit, Paullus scribit in *l.* 32. D. *de aur. arg. leg.* Denique auro vel argento facto id continetur, ex quo auro argentove aliquid effectum est, sive id suæ, sive alterius usionis caussa paratum sit, quod in supellectilis nomen non cadit: *l.* 19. §. 9. *l.* 17. §. 4. D. *eod.* FACTI autem argenti plures sunt species prout variis usibus subservit. Est argentum escarium, potorium, viatorium, balneare. Escario argento legato, quod & escale adpellatur in *l.* 8. D. *de supell. leg.* id debetur, quod ad epulandum testator in ministerio habuit, id est, ad esum & potum: *l.* 19. §. *ult.* & §. 12. D. *de aur. arg. leg.* Omnia itaque vasa propter escam parata, quæ non coquinatorii instrumenti sunt, legato cedent. Sed & ea in quibus & potabat & edebat testator, continebuntur: *l.* 32. §. 3. D. *eod. tit.* In Argento potorio non id tantum, in quo bibi possit, sed & quod ad præparationem bibendi comparatum est: *l.* 21. D. *eod. tit.* Viatorium vero argentum, & balneare dicimus, quo in itinere, & balneo, quis uti consuevit: *l. ult. pr.* & §. I. D. *eod. tit.*

INFECTI ARGENTI adpellatio, ait Ulpianus, rudem materiam continet, id est, non factum, *l.* 19. §. II. D. *eod. tit.* Infectum enim argentum est rude, & in opera nulla conjectum argen-

 tum,

tum, & in massa constitutum, quemadmodum Arnob. *lib. 6. adv. gent. p.* 200. loquitur, & *l. fin. C. depos. l.* 19. §. 2. D. *de furt.* Hoc & grave alias adpellatur, ut Serv. *in 6. Æn. v.* 862. & Isidorus *etym. lib.* 16. *c.* 17. scribunt. Ceterum & factum argentum, si fractum & collisum fit, infecto continetur. Nam factum argentum id videtur, quo commode uti possumus: *l.* 27. §. 3. D. *de aur. arg. leg.* Vid. sub infectus.

Argentum muliebre: *l.* 12. §. *ult.* D. *de instr. vel instr. leg.*

Argentum pusulatum in *l.* 31. D. *locat.* ut in P. Florentinis scriptum est. Nam apud Suet. *in Neron. c.* 44. & Martial. *l.* 7. *epigr.* 85. Pusulatum scribitur. Per id, ut quidam interpretantur, intelligitur argentum, purum, putum, & quod multo igne excoctum, pusulos seu tuberculos collegerit. Promiscue autem veteres dixisse *postula*, *pustula* & *pusula* ex Cujacio 7. Observ. 39. & Bynkersh. 8. observ. 4. notat. HEIN.

Est & aliud ARGENTI genus, quod signatum adpellatur: quod scilicet aliqua forma est expressum, veluti Philippi & numismata: *l.* 27. §. 4. *sub fin.* D. *de aur. arg. leg.* Eo & aurei continentur per *l.* 19. §. 3. D. *de furt.*

Ceterum tria illa argenti genera perspicue complectitur Livius *lib.* 34. *c.* 6. Secundo die, ait, aurum argentumque factum, infectum, & signatum. Infecti argenti fuit pondo decem & octo millia. Facti vasa multa omnis generis. Signati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum.

ARGUERE, reum postulare, judicare, convincere, significat *l.* 197. D. *de verb. signif. l.* 3. §. 13. D. *de SC. Silan.* Arguere adulterii: *l.* 37. D. *ad Leg. jul. de adult.* dolum: *l.* 13. *C. de transact.* jactum: *l. ult.* D. *si ventr. nom.* metum: *l.* 6. *C. de his quæ vi.* Arguitur ingratus libertus: *l.* 4. D. *de obsequ. par. & patron.* prævaricatio: *l. un. C. de sent. adv.*

ARGUMENTUM ut Cic. *in partitionib. c.* 2. definit, est probabile inventum ad faciendam fidem, vel ut Idem *in Topic. c.* 2. ratio, quæ dubiæ rei facit fidem: vel, ut Quinctil. *lib.* 5. *c.* 10. ratio, probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ, quod est dubium, per id, quod dubium non est, confirmat. Sic: Argumenta rei, qua de agitur, dicere, id est, signa & notas: *l.* 3. *pr.* D. *ad exhib.*

ARGUTUS & acutum hominem, & convictum facinorum significat, ut Priscianus *lib.* 10. interpretatur. Unde joci caussam arripuit Plautus *in pseudol.* 2. 4. *v.* 56. Quærenti namque *ecquid argutus est?* respondet CH. ex insperato: *Malorum facinorum sæpissime.* ARGUTO *pectine* dixere Arcad. & Honor. *l.* 4. *C. de vestib. oloberis* id est tenui.

ARIANI ab Ario dicti: *l.* 6. *pr. C. de heret.* De his vide Epiphanium 2. *Tom. hæres.* 69. Vid. Arriani.

ARICIA, primum a Romæ excessu oppidum, in via Appia situm. Horat. in *lib.* 1. *sat.* 5. *pr.* Egressum magna me excepit Aricia Roma hospitio modico. Reponendam eam vocem in §. 6. *Inst. de obligat. quæ ex delict.* cum Cujacio censet Wissenbachius *ad tit.* D. *de furt.* ubi alias legitur: *in aciem* equum perduxit, infami mendo, judice Wissenbachio *d. l.* Conf. locum Valerii Max. *lib.* 8. *c.* 2. *extr.* Sec nec infame hoc mendum est, nec necessaria Cujacii & Wissenbachii emendatio. Nam quamvis nota illa sit historia, quam præter Valer. Maximum & Symmachus *lib.* 7. *Epist.* 69. retulit: non tamen sequitur, ut vel Triboniano hæc scribenti, vel Caio, ex cujus

jus

jus fragmentis *l.* 54. D. *de furt.* magna ejus §. pars descripta est, notum non fuerit aliud exemplum hominis, furti usus damnati, quod equum gestandi caussa sibi commodatum, in aciem produxit. Sane & Theophilus non legit *Ariciam*, sed *in aciem*, vertitque εἰς παράταξιν, & multo magis furti reus est, qui equum gestandi caussa sibi commodatum in aciem, ubi majus amittendi periculum est, quam qui Ariciam usque commodatum, in proximum montem perduxit. HEIN.

ARIDI *fructus Nov.* 32. *c.* 1. Varro *de re rust. lib.* 1. *c.* 13. *Fructus aridi ut est faba, fœnum.* Illis opponuntur fructus humidi, quales vinum & oleum. B. Augustin. Epist. 122. Fructus aridos diripiunt, humidos fundunt. HEIN.

ARIOLUS. vid. Hariolus.

ARISTO. vid. in SALVIUS.

ARMA, quod ad interdictum de vi & vi armata attinet, sunt omnia tela, hoc est fustes & lapides, non solum gladii, hastæ, frameæ, id est, romphææ: *l.* 3. §. 1. D. *de vi & vi arm.* Cic. *pro Cæcin. c.* 21. in interpretatione istius interdicti: Armatos quos jure adpellare possumus? Opinor eos, qui scutis, telisque parati ornati sunt. Quid igitur si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquem præcipitem de fundo dent? &c. Sed & in Lege Julia de vi publica Armatos intelligere debemus non utique eos, qui tela habuerunt, sed etiam quid aliud, quod nocere potest, *l.* 9. D. *ad leg. jul. de vi publ.* ARMORUM quædam partes enumerantur. in *l.* 14. §. *ult.* D. *de re milit.* ubi & ARMORUM custodis fit mentio, ut & in *l. ult.* D. *de jur. immun.*

ARMAMENTA dicuntur teste Sipontino, quæ ad instruendum aliquid pertinent. Sic: Armamenta navis *l.* 3. §. 1. D. *de rei vind.* vel alia, in *l.* 3. §. 2. D. *de supell. leg.* Sed & pro Armamentario accipitur armamentum in *Nov.* 85. *c.* 1.

ARMARI navis dicitur, quæ armamentis necessariis instruitur: *l.* 1. §. 7. D. *de exercit. act.* Et contra exarmari dicitur quæ armamentis suis spoliatur: *l.* 2. §. 1. D. *Ad leg. Rhod.*

ARMARIUM *l.* 30. *pr.* D. *de adquir. poss. l.* 19. §. 2. D. *de judic.* Vetus Glossarium: Armarium est locus, ubi quarumcumque artium instrumenta ponuntur. Sic: armaria librorum, aut vestium, aut armamentorum caussa parata: *l.* 3. §. 2. *D. de supell. leg.*

ARMATUS. ARMATA manus, Vid. *Manus.* militia: Vid. *Militia.* vis: *rubr. D. de vi & vi arm.* Ejus interpretationem pete ex *l.* 3. §. 1. *D. eod. tit.*

ARMENIA duplex est, prima & secunda: *l.* 5. *C. de offic. magistr. milit.* Prima vocatur minor: Leuco Syria Græcis, Ararat Hebræis. Secunda vocatur major, Hebræis Aram, teste Aria Montano. Vid. Gothofr. *ad d. l.* 5.

ARMENTA dicuntur majorum animalium, quemadmodum minorum grex: *l.* 12. §. 3. *D. de usu & habit.* Ita a grege & equitio separantur: *l.* 1. §. *ult. D. de rei vind.* Quare etiam armento legato boves, non etiam greges ovium & caprarum, continentur: *l.* 81. §. *ult. D. de legat.* 3. Boves utique magis armentorum quam *jumentorum* nomine adpellantur: *l.* 89. *D. de verb. signif.* Servius tamen in *lib.* 3. *Georg. v.* 286. Armenta definit, equorum esse & boum, quod hæc animalia apta sunt armis, ut scutis boum coria, equi prælio. Quam opinionem tuetur ipse iterum in *lib.* 3. *v.* 540. *Æneid.* & addit: *Armenta quoque dicta sunt majora animalia, quæ arationi congrua sunt.*

Et ab *arando* quasi *aramentum* dici armentum, probabilius videtur quam ab *armis*.

ARMILLÆ enumerantur inter muliebria ornamenta in *l.* 25. §. 10. *D. de aur. arg. leg.* Armillæ autem & viriolæ sunt ornamenta manuum quæ ψέλλια, κλάνια, περιχείρια. Vid. Cujac. 20. *obs.* 17. *in fin.* Festus *lib.* 1. Armillæ, inquit, erant ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerebant: dictæ quod antiqui humeros cum brachiis *armos* vocabant. Unde & arma ab his dependentia sunt vocata.

ARMUS eo significatu, quem ex Festo modo vidimus, accipitur in *c. un. circa med. verbis Principis unctio, de Sacra unct.*

ARNOLDISTÆ. Horum mentio est in *c.* 15. *decretal. de hæret.* & in *authent.* Gazaros. *C. de hæret. & Manich.* Vid. art. *Patareni.*

AROMA indicum, species est ad vectigal pertinens: *l.* 16. §. 7. *D. de publican.* Aromata in *l. pen. D. de usufr. ear. rer.* sunt herbarum fructus, odoris & saporis grati, quibus utimur ad excalefaciendum ventriculum, vel ad appetentiam provocandam.

ARPAGONES in *l.* 12. §. 21. *D. de instr. vel instr. leg.* Vid. Harpago.

ARRA vel ARRHA dicitur, quod emptionis nomine datur, ut evidentius probari possit, convenisse de pretio: *l.* 35. *D. de contrah. emt. l.* 16. *C. de fid. instrum.* Sic: Arræ nomine datur anulus, in *l.* 5. §. 15. *D. de instit. act.* aut pecunia: *l. ult. D. de lege commiss.* Dicitur autem arrha a græco verbo ἀῤῥαγὲς, quod *firmum* significat. Veteres arrhabonem adpellabant, ut Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* notat. Nec vero in argumentum modo contractæ venditionis, sed & sponsaliorum nomine, arrhæ dantur, *l.* 38. *pr. D. de rit. nupt.* Vetus Glossarium: Arra est non solum sponsio conjugalis, sed pro qualibet promissa re data, ut compleatur. Hunc autem arrharum usum in sponsalibus antiquissimnm esse, jam alii ostenderunt, & in his Cujac. 11. *Observ.* 17. & Gronov. *not. ad Gell.* 17. 2. HEIN.

ARRHALE pactum, in qua arrha intercessit: *l.* 3. *C. de act. emt.*

ARRIANI ab Arrio Alexandrino Presbytero orti sunt: qui coæternum Patri Filium non agnoscens, diversas in Trinitate essentias asseruit, contra illud, quo ait Dominus Ego & Pater unum sumus: c. 39. §. 42. *caus.* 24. *quæst.* 3.

ARRIANUS Ictus, citatur a Paullo in *l.* 5. *D. de grad. & l.* 47. *D. de oblig.* & act. nec non ab Ulpiano in *l.* 19. *D. de her. inst.* in qua Pomponius ei anteponitur, & in *l.* 1. §. 4. *D. quod legat.*

ARRIUS Menander, Ictus, libros quatuor *militarium*, seu de *re militari* scripserat, ex quibus aliquot in pandectis capita sumta sunt. Citatur is ab Æmilio Macro, in *l.* 1. *D. de veteran. & mil. succes. & l.* 14. *D. de poen.* Et a Marciano: *l.* 13. §. 5. *D. de re milit.* Menandri etiam Arrii, consiliarii, meminit Ulp. *l.* 11. §. *D. de minor.*

ARROGANTIA in violandis legibus, i. e. temeritas. *l. un. C. de priv. carcer.*

ARROGATIO & arrogare. Vide Adrogatio.

Ἀῤῥωστία ægrotatio, quam a κακονϑεία, πάϑει, νόσω, subtiliter distinguit Paull. *l.* 5. *D. de ædilit. edict.* HEIN.

ARS liberalis: *l.* 4. §. *ult.* D. *de decr. ab ord. fac.* Ovidius *ingenuas* non semel vocat.

ARTES *ludicræ*, *quæ*, ut Seneca interpretatur, *ad voluptatem oculorum aut aurium tendunt*, qualem facere intelliguntur saltatores gesti-

gesticulatores, mimi, pantomimi, histriones, & alii id genus, non item athletæ, designatores, similesque: *l.* 1. *l.* 3. *l.* 4. *D. de his qui not. infam.* Cicero referente B. Augustino *de civ. Dei lib.* 2. *c.* 13. Quum artem ludicram scenamque totam in probro ducerent. Sic Aesopum, Rosciumque ludicræ artis peritissimos vocat Valer. Max. *lib.* 8. *c.* 10. Idem ejusdem *libri c.* 7. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem condemnavit. Et ita artes ludicra accipere debemus, de quibus Columella in *proëm.* Quinctilian. *de causs. corr. eloqu. III.* 6. & Plin. *in panegyr. c.* 46. Artem ludicram facere, *l.* 37. *pr. D. de oper. libert. l.* 14. *D. de poen.*

Artes aliæ sunt vetitæ, de quibus *l.* 7. D. *de extraord. crim.* aliæ laudabiles, ut *ars* æqui & boni: *l.* 1. §. 1. D. *de just. & jur.* fabrica: *l.* 19. *fin.* D. *de instr. vel instr. leg.* geometriæ: *l.* 2. *C. de malef. & mathem.*

ARS & ARTES pro dolo, *l. un. C. de his qui ad stat. conf. l. un. pr. C. de suffrag. l. C. solut. matrim.*

Αρταβων meminit Justinianus *Edict.* 13. *c.* 6. ARTABA autem mensura apud Ægyptios, modios quinque capiens, auctore B. Hieronymo *lib.* 2. *comment. in Esaiam c.* 5. Fuit & mensuræ Persicæ, medimnum Atticum, & præterea tres chœnices capientis, idem nomen, ut Herodot. *lib.* 1. & Pollux. *lib.* 14. *Onomast. c.* 23. & Suid. *in verba* ἀρτάβη tradunt.

ARTAXAT cujus mentio fit in *l.* 4. *C. de commerc. & mercat.* fuit Urbs Armeniæ de qua Strabo & Plutarchus *in Lucullo*, qui præter Dionem & Tacitum, Artaxata plurali numero dixerunt. At in *d. l.* 4. *C.* Artaxatam singulari legimus.

ARTEMO, est velum navis minus, majori adpensum: *l.* 242. *pr.* D. *de verb. signif.* & ibi Cujac. Adde de artemone Jo. Brodæi *miscell. l.* 6. 10. *c.* 19. ubi simul notat Alexandrum ab Alex. *Genial. dier. lib.* 1. *c.* 25. per *artemonem* intelligentem trochleæ genus, cujus meminit Vitruvius. *Archit. lib.* 9. *c.* 5. Dictum ab ἀρτάω *suspendo*, quod veluti alterius veli adpendix est, & ex altero velo pendet. Hoc sensu ἀπάγειν τὸν ἀρτέμονα, *tollere* artemonem, dixit Lucas *Act. Apost. c.* 27. *v.* 40. HEIN.

ARTICULATA VOX: *l.* 10. *C. qui test. fac. poss.*

ARTICULATE loqui: *l.* 29. *pr. C. de testam.*

ARTICULEIANI SC. sententia exponitur in *l.* 51. §. 7. *D. de fideic. libert.* forte ab Articuleio Pæto Consule factum, qui cum Trajano una Consulatum gessit.

ARTICULUS non pro particula tantum, id est, præpositione conjunctioneve, ut articulus *tum* in *l.* 4. D. *de cond. & dem.* sed & pro quolibet verbo ponitur. Sic verbum *est* articulus vocatur: in *l.* 34. §. 1. D. *de aur. arg. leg.* articulus *quisquis* in *l.* 29. D. *de hered. inst.* Quin etiam pro clausula & oratione sumitur, ut in *l.* 27. §. 2. D. *ad* SC. Trebell. *Detracto hoc articulo: Quisquis mihi heres erit.* & pro casu & specie facti: *l.* 12. *D. de legib. l.* 9. D. *de stat. hom.* aut specie unius generis, Ut: In duos articulos divisio deducitur: *l.* 1. *pr. D. de rer. divis.*

In ARTICULO, pro in continenti: *l.* 2. *C. de offic. comit. sacr. palat.*

Articulus denique pro interloquutione accipitur, in *l.* 5. *C. quor. adpel. non rec.* ubi Græci verba: Ab articulo adpellare, verterunt κατὰ διαλαλιᾶς, ab *interlo-*

locutione. Quo ſenſu & in *l.* 1. *l.* 3. *l.* 13. *C. Theod. eod. tit.* id vocabulum accipi, obſervarunt Cujac. 12. *obſ.* 6. & Jac. Gothofr. *ad Cod. Theod. Tom.* 4. *p.* 295. HEIN.

ARTIFEX homo: *l.* 43. *pr. D. de contrah. emt.* ARTIFICES ſervi, qui aliquod artificium callent, & in aliquo artificio verſantur: *l. ult. pr. D. de op. ſerv. l.* 12. §. 42. *D. de inſtr. vel inſtr. leg.* quibus ibi opponuntur mediaſtini qui nullam certam artem exercent, ſed in mediis ædibus præſto, & ad obſequia quæquæ parati ſunt. Feſtus: Artifices dicti, quod ſcientiam ſuam per artes exercent, ſive quod apte opera inter ſe artent, qua ex cauſſa etiam artes adpellatæ ſunt.

ARTIFICIUM ſervi, ab *officio* ſeparatur; *l.* 65. §. 1. *D. de legat.* 3. nec non ab *operis*: ut in *l.* 11. §. 1. *D. ad exhib.* Add. *l.* 26. §. 12. *D. de cond. indeb.*

Artificium ab officio non mutatur. Et ideo ſi lecticarius legatus ſit, & is poſtea coquus fiat, legatum non exſtinguitur: *l.* 65. §. 1. *D. de legat.* 3. Et ſi quis textorem oſtiarium fecerit non ad aliud *artificium*, ſed ad alium *uſum* tranſtuliſſe ſervum videtur: *l.* 61. *D. de legat.* 3. ARTIFICIUM, veluti grammaticam docere: *l.* 71. *pr.* D. *pro ſoc.*

Artificium pro commento: fraude & machinatione *l.* 15. §. *ult. D. de excuſ.*

ARTUS tabeſcentes atro ſanguine: *l.* 1. *C. de emend. ſervor.*

ARVALES FRATRES numero XII. qui pro frugibus & anni ubertate ſacra faciebant, & ſemel in anno ambarvali ſacrificio luſtrabant agros prodigiaque arborum, fulmine tactarum procurabant. Iidem vero & de terminis motis cognoſcebant; *l.* 14. *C. Theod. de pagan. ſacrif. & templ.* Gloſſar. vetus: Arvales ſodales οἱ περὶ ὅρων διαγνώσκοντες. Cujus rei ratio, quod Terminum in Deorum numerum retuliſſet Romana ſuperſtitio: Cujac. 10. *obſ.* 34. Ulr. Obrecht. *Diſſ. de Termino Deo.* Fruſtra ergo, hos ſacerdotes finales controverſias diremiſſe negat Briſſonius in art. *Arbiter*: nec magis cognitio de finibus ab eorum ſacerdotio aliena fuit, quam a munere pontificum cognitio de ſepulcris, vel ab officio fœcialium diſceptatio de fœderibus. HEIN.

ARUNDINETUM, locus ubi arundo provenit: *l.* 9. §. 7. *D. de uſufr.*

ARUNDO cædua, in *l.* 40. §. 1. *D. de contrab. emt.* Arundine utebantur ad palos: *l.* 9. §. 7. *D. de uſufr.* & pro ligno in Ægypto: *l.* 55. §. 5. *D. de legat.* 3. Arundines porro *arbores* dici obſervamus: *l.* 3. §. 1. *D. de arb. furt. cæs.*

ARUSPEX. Vid. HARUSPEX.

ARVUM, ager, in quo ſationes fiunt: *l.* 4. *pr. D. de cenſib.* Varro *de re ruſt. lib.* 1. *c.* 19. arvum adpellari tradit, quod aratum nec ſatum eſt, ſimilique modo Feſtus: Arvum dicimus agrum nec dum ſatum.

AS erat quidquid ad μόναδα atque unitatis rationem poterat reduci quaſi εἷς. Fluxit *aſſis* vox a Doribus, Siculis & Tarentinis, a quibus & ipſum gravis ponderis numum & pleraſque rei pecuniariæ adpellationes Romani acceperant. Nam ex Dorico αἶς Tarentini & Siculi fecerunt, ἄς inde Romani utrumque vocabulum ÆS & AS habuerunt. Quorum vocabulorum eadem erat ſignificatio, quia primus AS ex ære fuerat percuſſus. Conf. Scalig. *in Varr. de ling. lat.* 4. *p.*69. Hinc Romani omne totum *aſſem*, vocabant, idque dividebant in duodecim uncias, quaſi id demum eſſet perfectum

tum, quod XII. partibus vel unciis constaret. Habent autem & hæ partes propria nomina ab *uncia* usque ad *assem*, puta hæc: Uncia, sextans, quadrans, triens, quincunx, semis, septunx, bes dodrans, dextans, deunx, as: *l.* 13. §. *ult. l.* 50 §. *ult. D. de herod. inst.* Atque ex asse heres institutus, intelligebatur ex solida hereditate *l. 7. D. de cond. & demonstr.* & ex asse dicebatur auferre hereditas, quæ tota auferebatur: *l.* 2. *pr. D. de his quæ ut indign.* Quin modo ex asse, id est, ex toto ac solidum modo *ex parte* legatum dicitur deberi: *l.* 1. §. 11. *D. ut legator causs.* Et ex asse, vel *pro parte* quis dicitur possidere: *l.* 15. §. 1. *D. qui satisd. cog.* Eademque figura Columella *de re rustica* 2. 3. dixit: In asse fieri octo menses & dies decem, id est, subductis & computatis omnibus diebus. Porro actio ex asse, id est, in solidum dari dicitur: in *l. ult. princ. D. de donation.* Ex asse impendium reddere: Plin. *lib.* 1. *Epist.* 15. Ex asse satisdare: *l.* 5. §. 11. *D. ut in possess. legat. caus.* satisfacere: *l.* 1. §. 1. D. *de Separat.* vendere: *l.* 9. *pr.* D. *quib. mod. pign.* vindicare: *l.* 40. §. *ult.* D. *de legat.* 3. Hereditatis autem partes iis designabant nominibus quibus assis partes designari modo vidimus, ut infra ex articulis nomina illa exhibentibus apparebit. Sed & omne quod libet nominibus illarum assis partium notabant: *l.* 76. *D. pro soc.* Ita enim & fundum dividebant, quemadmodum *bessem & trientem* fundi animadvertimus in *l.* 39. §. 2. *D. de evict.* nec non *quadrantes & semissem* fundi in *l.* 8. *D. de rei vind.* Et pretii quoque *bessem* dixit Ulpian. *l.* 12. §. 8. *D. mand.* Usura etiam assis partibus distinguebant ut sub voce usuræ videre est.

'Ασαφῶς loqui, id est, obscure; quod vitium vocis est in *l. 9. D. de Aedil. Edict.*

ASCENDENTES Jurisconsulti vocant parentes majoresque nostros, a quibus geniti & procreati sumus, ut contra DESCENDENTES eos, qui ex nobis prognati sunt: *l. ult.* D. *de rit. nupt.*

ASCETERIUM, monasterium: *l.* 33. *C. de episc. & cler.* quasi locus exercitationi virtutis & disciplinæ destinatus. Nam & ipsi monachi *Ascetæ* dicti, quod eorum vita jugis esset exercitatio, variis distincta officiis lectionis, orationis, & manuum operis. Origen. *adv. Cels. lib.* 5. *p.* 264. Simili figura & moniales ascetriæ dictæ, quæ in funeribus psallebant *l.* 45.48. *C. de Episc. & cler.* HEIN.

ASCLEPIADES in *l.* 34. *D. de jur. fisc. l.* 2. *C. si cert. pet.*

ASCODROGITÆ, in *l.* 5. *C. de hæret. l.* 65. *C. Theod. eod.* hæretici fuere, qui utrem inflatum in sua ecclesia positum, ac coopertum, veneratione prosequebantur, & circa eum lascivientes, more bacchantium discurrebant, auctore Philastrio, Brix. Episcopo, *in Hæres. catalogo c.* 75. Iidem ab Augustino *de hæres. c.* 62. ASCITÆ vocantur ab ἀσκὸς *uter*, quem perhibebantur inflatum & apertum circumire bacchantes. Abusos eos dicto Servatoris *Math.* 9. v. 17. & in Galatia potissimum bacchatos esse, præter Philastrium refert auctor *prædestinati* Vid. Jo. Alb. Fabric. *not. ad Philastr. ibid. p.* 143.

ASIA, provincia, quæ proconsulari imperio regebatur: *l.* 6. §. 1. *D. de custod. & exhib. reor. l. ult.* §. 9. *D. de censib.* Ea, quemadmodum Cicero *pro Flacco c.* 27. tradit, constabat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia. Et pars quidem est Asiæ juxta fines ampliores latissime patentis apud Melam

lib.

lib. I. *c.* I. *&* 2. & Herodian. *lib.* 6. *c.* 2.

ASIANI pro Asiaticis, *l.* 4. §. 5. D. *de offic. proconf.* ASIANA diœcesis, in *l.* 5. *C. de metalur.*

ASIARCHA, qui sacerdotio totius Asiæ fungebatur: *l. ult. C. Theod. de expens. ludicr.* Vid. supra art. ALITARCHIA *sub fin.*

ASIARCHIUM hoc ipsum est Asiæ provinciæ sacerdotium, cujus mentio fit, *l.* 8. *pr.* D. *de vacat. & excus. mun.*

Ασήμως loqui dicitur, cujus vox absque intellectu & significatione est: *l.* 9. D. *de ædil. edict.*

ASINUS machinarius quid significet: vide infra in art. Machinarius. Asina molendaria est in *l.* 18. §. 2. D. *de instr. vel instr. leg.*

ASPARGO. Ulpianus in *l.* 4. §. 2. D. *de lege Rhod. si vicenum ait, merces duorum fuerint, & alterius aspargine decem esse cœperint*, id est περιχλύσμαλι, ut glossarium vetus, id est Lexicon B. Germani, interpretatur. Aspargine quidem legitur Florentiæ sed alibi tantum non ubique adsperго scribitur, quia omnia composita a verbo spargo A in E mutare solent. HEIN. Utuntur hac voce & Virgil. *lib.* 8. *Æneid.* v. 534. Ovid. *metamorph. lib.* 3. *v.* 683. Plin. *lib.* 36. *cap.* 22. Sil. Ital. *lib.* 4. *&* 14.

ASPECTU & ex aspectu: *l.* 2. D. *de feriis l.* 23. *D. de minor.* id est, inspectione, ut loquitur Justinian. pr. Inst. *quib. mod. tut. fin. Sic in l.* 3. *C. si minor se major.* Si alterius conveniendi caussa minor ætate majorem te adspectu probare liberaverit. Sed & adspectus auri, est in *l.* 32. §. 1. D. *de aur. arg. leg.* Adspectus publicus in *l.* 2. *C. de ædif. priv.*

ASPER numus vide quæ adducta sunt in art. *numus*, ex quibus constat veteribus quidem numos quosdam ASPEROS dictos fuisse constat, quamvis veteres an novi recensque cusi eo nomine venerint, nondum satis explicatum videatur; Heineccio, qui addit ab hoc verbo non dici aspraturam, sed hujus vocis aliam videri originem. Habebant enim, ait, Græci recentiores, & hodie adhuc habent monetam minutiorem argenteam, quam a colore aspram, id est *albam* vocant, a voce ἄσπρος, quæ nova Græcorum dialecto *album* significat. Car. Du Fresne glossar. lat. *Tom. I. p.* 354. Quod ergo ab iis, qui pro minore moneta solidos sibi comparabant, collybi loco addendum erat, asppratura vocabatur. Glossar. vetus: *aspratura:* κόλλυβος.

ASPERITAS dominorum: §. *ult. Inst. de his qui sui vel al. jur.* quæstionis: *l.* 15. §. 1. *D. de quæst.*

ASPERNANTER quem habere: *l.* 6. §. 3. *C. de postulando.*

ASPERNARI pro recusare: *l.* 1. *pr.* D. *quod quisque jur.* Non aspernatur prætor consilium: *l.* 8. D. *de collation.*

ASSERERE, ASSERTOR & similia vid. in adserere.

ASSIDUUS juxta Festum, pro locuplete, quasi multorum assium, & est ab asse dando. Quatenus vero a sedendo derivatur, aliam habet significationem quam vide in verbo Adsiduus. Vid. Sosipat. *lib.* 1. *Inst. Grammat.* Gell. *Noct. Attic. lib.* 16. *c.* 10. Eo sensu Plaut. *Amphitr. I.* 1. *v.* 18. Hoc magis miser est divitis servus. Noctesque diesque assiduo satis superque est, Quis dicto factoque adest opus, quietus ne sis. Dubium an eodem sensu *urbani* Assidui dicantur ab eodem in Trinum I. *v.* 165. Quum vero opulentiores & assidui cives in classes referrentur, eoque separentur a proletariis, & capite censis: facile patet, cur orator vel poëta *classicus*

cus assiduusque scriptor, non proletarius, Gellio *lib.* 11. c. 8. idem sit, ac præclarus & eximius. HEIN.

ASSIGNARE Vid. adsignare.

ASSISII dicuntur beneficiarii, qui tamen canonici non sunt, serviuntque ecclesiæ *c. pen. de cler. non resid. in antiq.* Sic autem dicuntur quasi assidui. Eosdem & Mansionarios vocari adnotat *ibid.* Bernardus.

ASSURIUS sermo pro assyrio: *l.* 1. §. *ult.* D. *de verb. oblig.*

ASTROLOGUS, in *l.* 15. §. 13. *D. de injur.*

ASTUTIA plerumque pro dolo & calliditate ponitur: *l.* 3. *C. de tempor. & repar. adpell.* uti & astute *l.* 2. *C. de legib.* Aliquando tamen & pro prudentia sumi, jam observavit B. Augustinus Epist. 29. HEIN.

Ἀστυνόμοι in *l.* 1. D. *de via publ.* quæ ex Papiniani ἀστυνομικῷ singulari sumta est, ii significantur, qui ædilitatem in municipiis gerunt, ad quos etiam viarum cura pertinet. Vid. sub voce Ædilis.

ASYLUM: *l.* 17. §. 12. D. *de ædilit. edict.* Serv. *in* 8. *Æneid. v.* 342. interpretatur *Templum misericordiæ, unde nullus posset abduci.* LIV. *lib.* 35. *c.* 5. Ubi & in fano lucoque ea religione & eo jure sancto quo sunt templa, quæ ASYLA græci adpellant. Cadmum dum Thebas conderet, primum ferunt asylum instituisse: quo perfugientes sive servi, sive liberi, ab omni pœna tuti essent, indeque trahi non possent. Alii tamen prognatos Herculis primos asylum Athenis aperuisse dicunt: Cum enim Hercules e terris commigrasset, nepotes ejus, eos forte timentes, quos avus vexaverat, Athenis asylum collocarunt, unde neminem per vim extrahi fas esset, ut Servius in 2. & 8. *Æneid.* tradit, eum Statii locum citans 2. *Theb.* Fama est defessos acie post busta numinis, Herculeos sedem fundasse nepotes. Sic sacrasse loco commune animantibus ægris confugium. Horum exemplo Romulus, & alii multi asylum aperuere. Romulus, ut quam ocyssime urbem conditam civibus repleret ampliaretque, sacrum quendam locum inter collem & capitolium aperuit, ad quem quisquis quamlibet scelestus, confugiens, non tantum ab omni pœna tutus esset, verum etiam civitate donaretur. Authores sunt hujus rei locupletissimi Livius in 1. *ab urb. cond.* Dionys. Halicarnas. 2. *Antiquit. Roman.* Plutarch. *in Romulo* & Strabo *lib.* 5. *Geogr.* commeminitque Virgil. in 8. *Æneid.* inquiens: Huic lucum ingentem, quem Romulus acer asylum retulit, Et gelida monstrat sub rupe lupercal. Et Ovid. 4 *Fastor.* Romulus ut saxo lucum circumdedit alto, Quilibet huc: inquit, confuge, tutus eris. Cum vero hæ asylorum impunitates malefaciendi ansam iniquis hominibus præstarent: Tiberium Cæsarem, ne impunita essent crimina, eas abrogasse legimus: quem tamen Junoni Samiæ & Æsculapii Delubro, veterem immunitatis morem restituisse, prodit historia. Justa certe asylorum authoritas ea quondam fuit, ut magis affectis injuria, & potentiorum formidine oppressis, quam sceleratis hominibus serviret. Nam & Thesei sepulcrum apud Athenienses, quemadmodum Plutarchus in Theseo scribit, servis, atque humilioribus fortuna hominibus & potentiorum opes formidantibus, asylum constitutum est: nec delictis voluntariis, veteres refugium esse aras putaverunt. Caras. *Miscell. lib.* 5. *c.* 23. Ferrand. Addicens. *lib.* 2. *explic. c.* 4. *circa fin.*

ATAVIA, abavi vel abaviæ mater: *l. ult.* §. 16. *D. de gradib. & adfin.*

ATA-

Atavus, abavi vel abaviæ pater, proavi vel proaviæ avus, avi aviæve proavus, patris vel matris abavus: *d. l. ult.* §. 16.

Ateius Capito, maximæ auctoritatis Ictus, qui & consul fuit: *l.* 2. §. 47. *D. de orig. jur. l.* 29. *D. de rit. nupt.* Tacitus *lib.* 1. *ann. c.* 76. 79. de eo scribit: Capito Ateius, de quo memoravi, principem in Civitate locum studiis civilibus adsequutus, sed avo centurione, Sullano patre prætorio. Consulatumei acceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium, iisdem artibus præcellentem, dignatione ejus Magistratus anteiret &c. Fuit certe ad obsequium principum, non sine adulationis reprehensione pronus, quo famam suam maculasse, dehonestasseque dicitur. Id adeo ex eo intelligitur quod Tiberio vetante. L. Fanii, equitis Romani nomen inter reos recipi, quum is magistratus postularetur, quod effigiem principis ad usum promiscuum argenti vertisset, noster hic Ateius, quemadmodum Tacitus *Annal.* 3.70. memoriæ prodidit, per libertatis speciem Imperatori blandiens, non debere patribus jus de reo cognoscendi statuendique eripi, censuit, nec tantum facinus impunitum relinquendum. Auctor est Suetonius *de illustr. grammat. c.* 22. a Pomponio Marcello Tiberium in oratione reprehensum, adfirmante vero Capitone, verbum, de quo quæstio erat, & Latinum esse, & si non esset, futurum certe: Dixisse Marcellum: *Jam mentitur Capito. Tu enim Cæsar, civitatem potes dare hominibus, verbis non potes.* Itaque quum se totum Principum servitio mancipasset, Antistium Labeonem, arguebat. Ei rei testimonio est, quod Gell. lib. 13. c. 12. scriptum reliquit: *In quadam Epistola Ateii Capitonis legimus, Labeonem Antistium, legum atque morum populi Romani, jurisque civilis doctum adprime fuisse. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia, atque væcors: usque adeo, ut Augusto jam principe, & rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse, in Romanis antiquitatibus legisset.* Vide supra de Labeone sub voce Antistius. Sane Ateius divini humanique juris potissimus fuit teste Macrobio qui *lib.* 6. *saturnal. c.* 13. pontificii juris inter primos peritum vocat. Argumento sunt ejus libri. Gellius enim *lib.* 1. *c.* 6. verba quædam, ejus ex quinto librorum, quos de jure pontificio composuerat, citat. Festus quoque librum sextum pontificalem, Macrobius vero *lib.* 3. *c.* 10. librum ejus de jure sacrificiorum laudat. Collectaneorum idem, (an conjectaneorum) libros scripserat. *Collectanea* adpellantur apud Gell. *lib.* 2. *c.* 24. ex iisque librum 8. qui de judiciis publicis inscriptus erat, idem Gellius *lib.* 4. *c.* 14. citat. At *lib.* 20. *c.* 2. & apud Non. Marcellum in voce *Siticines*, conjectanea adpellantur. Ejus quoque Epistolas Gellius *lib.* 13. *c.* 12. laudat. Scripserat de officio Senatoris, teste eodem Gellio lib. 4. c. 20. Citatur & a Plinio *hist. nat.* 14. 13. sed apud eum *lib.* 2. c. 24. corruptum ejus nomen est. Citatur & nomine Capitonis Ateii a Festo in verbis *Porcam*, *Propudianus*, *Reus promittendi* & *Rutilæ*. Rursus Ateii Capitonis nomine a Proculo, in *l.* 13. §. 1. *D. de servit. urb. præd.* & Ateii nomine in *l.* 79. §. *ult. D. de jur. dot.* & *l.* 30. §. *ult. D. de legat.* 3. Add. *l.* 39. §. *ult. D. de aur. arg. leg.* & *l.* 2. §. 4. *D. de aqu. & aqu. pluv.* De ejus consulatu addit Heineccius ex *l.* 2. §. 27. *D. de orig. jur.* Labeonem oblatum sibi consulatum ideo adspernatum esse, quia non ordinarius sed suffectus Consul designandus esset, atque

atque inde colligi posse videri: Capitonem ordinarium fuisse, eamque indignationis caussam habuisse Labeonem, quod Capitone deterioris conditionis esse juberetur. At Fastos Capitonis nomen nusquam proferre. Quod enim Muretus in *not. ad d. l. 2. §. 47.* Capitonis consulatum reperiisse sibi videtur in Fastis *an.* V. C. 764. in eo magnopere ille falsus est. Eo enim fasces quidem retulit Capito quidem collega Germanico Cæsare, non autem noster, sed Fonteius Capito. Dicendum ergo potius, Ateium Capitonem non ordinarium sed suffectum fuisse, & quidem ex Kalend. Jul. anni ab V. C. 758. Nam iis mensibus illum Consulem cum C. Vibio Postumo laudat marmor apud Gruter. *inscr. p.* 897. *n.* 9. & aliud *p.* 1082. 2. Vid. Perizon. *animadv. hist. c.* 1. *p.* 19. Almeloveen *Fast. consul. p.* 66. Ita HEIN.

ATER sanguis: *l. un. C. de emend. serv.* ubi homicidii rei esse jubentur domini, qui labescentes servi artus: atro sanguine permixta sanie defluentes pæne in ipsis cruciatibus adegerint vitam relinquere sævitia immanium barbarorum.

ATHLETÆ, qui virtutis gratia palæstra exercentur; *l.* 4. *D. de his qui not. infam.* Athletæ judiciorum vocantur advocati in Justiniani *Constitution. omnem reip. ad antecess.* §. 6.

ATILIA lex (non Attilia) jubebat mulieribus pupillisve, non habentibus, tutores dari a Prætore & majore parte Tribunorum plebis, quos Tutores Atilianos vocabant. Ulpian. *fragm.* 11. 18. & *rubr. tit. Inst. de Atilian. tut.*

ATILICINUS non levis juris auctor, cujus plures in libris nostris exstant sententiæ, quæ a posterioribus jurisconsultis, nullo neque libro, neque libri indice adscripto, laudantur. Is alias Proculo anteponitur, ut in *l.* 27. *D. de pact.* alias postponitur, ut in *l.* 5. *D. de servit. præd. rust.* & *l.* 21. §. 9. *D. de rec. arb.* Itaque uter utro antiquior fuerit, dubium est. Verum omnem dubitationem ipse Pomponius eximit, qui Atilicinum citat in *l.* 48. *D. de legat.* 1. Ac fortassis, is est, qui Proculum per litteras consulit in *l.* 17. *D. de pact. dotal.* Ex hoc Cæsaris ad Statilium Taurum rescriptum refertur, in *l.* 35. D. *de servit. præd. rust.*

Idem plerumque vel Proculi vel Nervæ sententiis suffragatus est, ex eoque colligunt viri docti, eum Proculeianorum partibus addictissimum fuisse. HEIN.

ATINIA lege cavebatur, ut ne res furtiva usucaperetur, nisi in potestatem ejus, cui surrepta esset, reversa fuisset: *l.* 4. §. 6. *l.* 33. *pr. D. de usucap. l.* 215. *D. de verb. signif.*

Plebiscitum autem fuit teste Gellio *lib.* 18. *c.* 17. Legem hanc singulari commentario illustravit vir non indoctus, sed Cujacio iniquissimus, Hadr. Pulvæus, quem libellum recusum novimus in *Thesaur. jur. civ. Tom.* 4. *p.* 327. HEIN.

ATNEPOS, vel, ut in Pandectis Florentinis, varie scribitur, Adnepos, adneptis. Hi sunt abnepotis vel abneptis filius, filia, pronepotis vel proneptis nepos, neptis; nepotis vel neptis pronepos, proneptis; filii filiæve abnepos, abneptis: *l.* 1. §. *Quinto*, & *l. ult.* §. 16. *D. de grad. & adfin.*

ATORNATI dicuntur procuratores apud acta constituti *in c. un.* §. 3. *de stat. regul. in* 6. sed in codice quem præ manibus habeo, ibi lege Adornati. Sane apud Du Fresne *in glos. med. & infim. latin.* Atornare est instruere, adornare.

ATQUE pro ac si *l.* 61. *pr. v. sed si tutor. D. de adminisstr. tut.*

ATQUIN pro atqui, *l.* 78. §. *pen. D. de legat.* 3. *l.* 19. *D. de neget.*

got. gest. l. 59. *D. ad SC. Trebell.* in Pand. Florent.

ATRIENSES servi, qui atrium observabant & custodibant: *l.* 15. §. 1. *D. de usufr. l.* 203. *D. de verb. signif.* Hi & atriarii dicuntur in *l.* 1. §. 5. *D. naut. caup. & Stab.*

ATROCITAS facinoris vel sceleris: *l.* 157. *pr. D. de reg. jur.* verborum: *l.* 4. *C. de obsequ. patr.* In atrocitate non debet patria potestas consistere: *l.* 5. *D. ad Leg. Pompei. de parricid.*

ATROCITER tractare: *l.* 2. §. *ult. D. de his, qui sui.*

ATROX abactor: *Collat. leg. Mos. & Rom. tit.* 11. §. 2. crimen: *l.* 27. §. 1. *D. de minor.* injuria: §. 9. *Inst. de injur.* persona & famosa: *l.* 3. §. 1. *D. de offic. præf. vigil.*

ATTENDERE, advertere in *l. fin. D. de testib.*

ATTENTARE, Vid. supra adtentare.

ATTESTARI, pro testimonium denunciare. Attestari vicinos Paull. 2. *sent.* 26. 3.

ATTESTATIO, est testimonii denunciatio in *l.* 3. §. 1. *C. de jur. dom. impetr.*

ATTINGERE quis dicitur bona, qui se iis immiscet, eaque adprehendit: *l.* 1. §. *ult. D. de separat.* Eodem sensu: Attingere hereditatem: *l.* 25. §. 12. *D. de adquir. hered.*

Attingere, pro accipere, subire, suscipere, sic: Attingere pecuniam: *l.* 20. §. 14. *D. de hered. pet.* tutelam: *l.* 7. §. 1. *D. de tutel.*

Attingere, quem cognatione *l.* 5. §. 12. *D. de injur.* metropolim. *l.* 4. §. 6. *D. de offic. proconf.* Singulares loquutiones sunt: Attingat hoc ejus personam: *l.* 86. *D. de legat.* 1. ATTINGI suspicione cædis vel conscientia. *l.* 1. §. 30. *D. de SC. Silan.* vinculis patriæ potestatis, *l.* 4. *fin. C. de pact. conv.*

ATYPUS in Florentinis legitur *l.* 10. §. *ult. D. de Ædilit. edict.* In aliis editionibus *atyphus*. Prior lectio firmatur testimonio Gellii *lib.* 4. *c.* 2. ubi itidem junguntur *balbus & atypus*, isque locus eo est notatu dignior, quod desumptus est e loco Cœlii Sabini ad *Edictum Ædilitium.* Glossa vetus apud Scalig. *in lection. Ausonian.* 2.9. ATTUBUS, μογιλάλος, μόγγος, ἀτύπος, ut facile pateat, ita adpellari eum, qui verba profert minus articulata, ut intelligi ab audientibus nequeat. Vid. Ducker. *de latin. vet. jurisconsult.* p. 404. HEIN.

AVARITIA præceps: *l.* 3. *C. de naut. foen.* Avaritiæ cupido. *l.* 3. §. 3. *C. commun. de legat.* Hoc vitium πάσης πονηρίας προοίμιον τε καὶ πέρας, omnis nequitiæ principium & terminum vocat Justin. *Nov.* 8. *pr.* §. 1.

AUCEPS Aucupes servi: *l.* 90. §. 1. *D. de legat.* 3. Aucupibus rescriptum *l.* 16. *D. de servit. præd. rust.*

AUCTIO, pretii in subhastationibus adjectio. Auctionem facere: Cic. *in Verr.* 2. 19. Auctionis diem obire, id est, die, quo auctio proscripta & proposita est, adesse. Cic. *pro Rosc. c.* 8. Auctione emere: *l.* 2. §. 8. *D. pro emt.* sub auctione licitari: *l.* 5. *C. de fid. hast. fisc.*

AUCTIONALIA, rationes super auctione confectæ: *l.* 1. §. 3. *D. de tut. & rat. distr.* Auctionariæ tabulæ apud Cic. *in Catil.* 2. *c.* 8. Basilica τραπεζετικὰς λόγους, *mensarias rationes*, interpretantur: idcirco, ut quidem existimat Brissonius, quod apud argentarios licitationes auctionesque fieri, & adjectiones admitti solerent: quarum probatio eorum codicibus continebatur.

AUCTOR. Ita scribendum, non *autor* vel *author*, est enim ab augendo. Et eam scribendi rationem ex marmoribus, numis & co-

codicibus vetustissimis confirmat Cellar. *orthograph. p.* 91. AUCTORES in jure nostro dicuntur, a quibus jus in nos transiit, & a quibus caussam habemus, sive sint venditores, ut in *l.* 4. §. *ult. l.* 55. §. *ult.* D. *de act. emt. l.* 28. *l.* 51. *pr. l.* 64. §. 2. *D. de evict.* & aliis locis: sive ii sint quorum heredes sumus, ut in *l.* 1. *C. Hermogen. de succes. Bona, quæ quum moreretur* AUCTOR *tuus, ejus fuerunt, solemniter petis*: ubi auctor Consultationis veteris male repouit *actor*. Vid. Schulting. *jurisp. vet. Antejustin. p.* 716. Ita & interpres Paulli 1. *Sent.* 3. 4. *Actio de exsequutione judicatarum rerum non solum ipsi* AUCTORI, *qui egit*, competit: sed & heredi similiter debetur. Et hi sunt primi auctores. Nam secundi auctores dicebantur, qui pro evictione fidejubebant: *l.* 4. *pr.* D. *de evict.* qui βεβαιωταὶ a Justiniano vocantur in *Novell.* 4. *c.* 2. & *venditionis firmatores* a Juliano Patricio. Ut vero auctor, ita & auctrix dicitur: *l.* 16. *C. de evict.* Horum auctorum alii *boni*, *locupletes*, *idonei*, alii *mali* dicebantur. Hinc eo sensu auctor *adesse* dicitur ad agendam caussam: *l. C. de peric. & commod. rei vend.* itemque *defugere*, vel, *auctoritatem* defugere, si nolit emptoris defensionem caussæ suscipere: *l.* 139. *D. de verb. oblig. l.* 30. §. *ult. de evict.* Auctorem laudare dicitur emptor: *l.* 6. §. 5. D. *de act. emt.* eique denunciare: *l.* 53. §. *ult.* D. *de evict.*

Auctor, id est, suasor, impulsor; sic auctor cædis: *l.* 7. C. *de his quib. ut indign.* auctor servo delinquentis: *l.* 3. *D. de noxal. act.* Antoninus oratione in senatu habita auctor fuisse Senatui, dicitur censendi, in *l.* 32. *pr. D. de don. int. vir. & ux.*

Auctores quoque dicebantur, qui mulieribus propter sexus infirmitatem dabantur, sine quibus nec ullam quidem rem privatam agere poterant, ut ait Liv. *lib.* 34. *c.* 2. Add. Cic. *Top. c.* 11. & Senec. *lib.* 2. *controv.*

Auctores juris adpellantur jurisconsulti: *l.* 39. D. *de act. emt. l.* 32. D. *de usur.* & alibi passim. Sic Gell. *lib.* 2. *c.* 10. Servius Sulpicius, juris civilis auctor. Et Aggen, Urbic. *in Comm. Frontin. p.* 57. Cassius Longinus, prudentissimus juris auctor. Inde prudentibus auctoritas tribuitur: *l.* 24. D. *de hered. instit.* Et Proculum *non levem juris auctoritatem* vocant divi fratres in *l.* 17. D. *de jur. patron.* Iidem *auctores* sine vocabulo adjecto vocantur: *l.* 1. §. 3. D. *de usufr. adcresc. l.* 2. §. 13. D. *de orig. jur.* sive diversæ Scholæ auctores; §. 2. *Inst. de emt. vend.* id est, Jurisconsulti, Proculi partibus addicti.

Auctor præterea adpellatur is, cujus autoritate quid fit, geritur, contrahitur. Sic: quid fieri dicitur auctore judice: *l.* 137. *D. de reg. jur.* Prætore vel Præside *l.* 1. *C. de præd. min. l.* 1. §. 9. D. *quod legator.* tutore, veluti ad litem *l.* 27. *pr. D. de testam. tut.* Ac, plane auctorem fieri idem est, ac dicere, probare se id quod agitur: *l.* 3. *D. de auctorit. & cons. tut.* Nec enim præsentia corporis sufficit ad auctoritatem, si tutor vel somno, vel morbo oppressus, taceat, vel invitus retineatur: *l.* 1. §. *ult. D. eod. tit.* Nec multum interest, abfuerit tutor, quum negotium gereretur, an præsens ignoraverit, quale esset, quod contraheretur: *l.* 15. *D. eod.* Atque ita Prætorum tutorumque auctoritatem accipimus *tit.* D. & *C. de auctorit. tut.* & *l.* 8. *D. de transact.* eaque auctoritas accomodari, interponi, & intervenire, dicitur.

Auctor pro petitore accipitur in Papiani *resp. tit.* 32. auctorem cujuscunque negotii, id est petito-

rem, adverfarium fuum interpellare debere. HEIN.

AUCTORAMENTUM, facramentum, quo fe obftringebant illi, qui fe ad ludum gladiatorium locabant, vendebantve, quoque fe dira quævis fubire, *uri*, *vinciri*, *ferroque necari*, & ifta *vel invitos pati* velle, fpondebant. Hæc enim atrocis iftius facramenti verba fervavit Senec. Epift. 37. Hinc *auctoramento rogatus ad gladium*, apud Auctorem *Coll. Leg. Mof. & Rom. tit.* 4. §. 3. Suet. *in Tib. c.* 7. Quinctilian. *declam.* 9. Ad facramentum militare id vocabulum transfertur: *l.* 1. *C. Theod. de quæft.* ubi illud auctoramentum *militiæ* dicitur.

AUCTORARI, auctorem fieri, auctoritatemque accomodare & interponere fignificat: *l.* 4. D. *de auct. tut. l.* 9. *D. de eo quod fals. tut. auct.*

AUCTORATI etiam dicebantur, tefte Acrone *in Hor. lib.* 7. *ferm. fat.* 7. qui, intercedente auctoramento vel facramento, ad ludum fe vendiderant: uti & auctoratio, gladiatorum venditio erat. Quinctil. *Declam.* 302. quæ infcribitur *Auctoratus ad fepeliendum patrem:* Quidam, ait, ut patrem fepeliret, auctoravit fe. Senec. in Apocol. Claudii: Sed & proximo munere inter noxios auctoratos. Liv. *lib.* 7. Eo enim pignore veluti auctoratum fibi proditorem, ratus eft. Sic auctoratus depugnandi cauffa apud auctor. *Coll. leg. Mof. & Rom. tit.* 9. §. 2. De his auctoratis vid. Lips. 2. *Saturn.* 3. & 5. & Schulting. *Jurifpr. vet. antej.* p. 746. ubi *auctoratos* a Julio Firmico Materno *lib.* 3. *Math. c.* 5. & *lib.* 4. *c.* 15. & auctores dictos effe, quod ipfi effent auctores venditionis fuæ facti, obfervat, poft Salmas. ad Trebell. Pollion. Gallien. *c.* 12. HEIN.

AUCTORITAS, pro jure dominii in XII. Tab. Nam tabula 3. cautum fuerat, ut *adverfus hoftem* (peregrinum) æterna auctoritas effet. Cic. *de offic.* 1. 12. & Tab. 6. Ut ufus auctoritas fundi biennium; ceterarum rerum annuus ufus effet. Idem *Topic. c.* 4. Ita etiam in Lege Atinia: Quod fubreptum erit, ejus rei æterna auctoritas efto.

Auctoritas actio pro evictione, ut Venuleius interpretatur, *l. ult.* D. *de evict.* quam græci βεβαιώσεως δίκην vocant, ut Pollux *lib.* 8. *Segm.* 34. fcribit. Sic apud Paull. 2. *Sent.* 17. 3. Res emta, mancipatione & traditione perfecta, fi evincatur, auctoritatis venditor duplotenus obligatur. Et auctoritatem præftare dixit Cic. *pro Cluent.* promittere: Senec. *lib.* 4. *nat. quæft.* defugere: *Plaut. pœnult. Act.* 1. *Sc.* 1.

Auctoritatis Inftrumenta, quibus origo rerum & probatio juris noftri continetur, quæ vulgo titulos adquifitionum adpellamus: *l. ult. D. de pign. act.* auctoritatis tabellas Senec. 4. *Controv.* 22. Tertull. *de præfcript. adv. hæret.* Habes origines firmas ab ipfis auctoribus, quorum res fuit.

Auctoritas pro juffu & voluntate fuperiorum. Sic: Ex auctoritate apud Gruter *Infcr. p.* 222. 1. & *p.* 247. 6. 7. Hinc auctoritas Augufti *l.* 7. §. 47. D. *de orig. jur.* judicis: *l.* 2. *C. de refcind. vend.* magiftratuum *l.* 3. §. 1. *D. de reb. eor.* patrum: *l.* 2. §. 12. *D. de orig. jur.* præfidis: *l.* 2. *C. fi propt. publ.*

Auctoritas porro tribuitur omnibus, quæ vel publicis aufpiciis, vel rite & ex legum præfcripto fiunt. Hinc: auctoritas contractus: *l.* 1. *C. Si antiquior.* decreti: *l.* 50. *D. ad SC. Trebell.* juris: *l.* 6. *C. de rer. permut.* legum: *l.* 3. *C. de pagan.* rei judicatæ *l.* 27. D. *de inoff. teft.* Senatus-confulti: *l.* 15. §. 1. *D. ad leg. Cornel. de fals.* fententiæ: *l.* 18. *D. de accuf.*

Aucto-

Auctoritas etiam perſcribi dicebatur pro Senatus-conſultis, quum ob id, quod iis quis interceſſiſſet, eorum, qui adfuerant nomina conſcribebantur, ut ex Cic. *lib.* 8. *ad famil. Epiſt.* 8. & *lib.* 8. *de or. c.* 2. patet.

Auctoritas magiſtratuum, pro litteris & edictis, quæ publicis locis proponunt, aliquid jubentes, vetanteſve: *l. ult. C. de fabricens. l.* 20. *C. de aquæd.* Sic & in Caſſiodoro aliquoties, & in Beatorum paſſionibus, ut vocant, hoc verbum accipitur. Denique & eruditis in ſua arte auctoritatem tribui animadvertimus. Sic: auctoritas Hippocratis *l.* 12. *D. de Stat. hom.* prudentum: *l.* 7. *D. de juſt. & jur.* Tuberonis *l.* 7. *D. de ſuppellect. legat.*

AUCTUMNUS, adjective. Auctumnis fœtibus decerpendis, in *l.* 11. *C. Theod. de feriis* Auſon. *Eidyll.* 8. Mordeat auctumnas frigus ſubtile pruinas. Gell. *lib.* 9. *c.* 7. Quodam tempeſtatis auctumnæ die. Vid. Jo. Frid. Gronov. 3. *obſerv.* 24. *p.* 668. HEIN.

AUCUPARI & aucupium: *l.* 3. §. 1. D. *de adquir. rer. dom. l.* 9. §. 3. D. *de uſufr.*

AUCUPATIO, captatio verborum: *l.* 1. *C. de formul. & impetr. act. ſubl.* Aucupia verborum dixit Cic. *pro Cæcina. c.* 23. & verborum aucupes *lib.* 1. *orat. c.* 55. HEIN.

AUDACIA furoris: *l.* 7. *C. unde vi.*

AUDACIOR factus: *l.* 1. §. 1. *D. ſi is qui teſtam. lib.*

AUDENTER: *l.* 29. §. 14. *D. de lib. & poſtum.*

AUDIANI hæretici in *l.* 5. *C. de hæret.* qui & Odiani, Epiphan. 3. *tom.* 1. *hæreſ.* 70. Add. Theod. 4. *hiſt.* 10.

AUDIENTIA, quæ Epiſcopis tribuitur, *tit. C. de Epiſc. aud.* nuda fuit cognitio, ſine ulla exſequendi poteſtate, quo ſenſu accipi id verbum videtur in *l.* 1. *C. de juriſd. l. un. C. ne lic. potent.* & *l.* 7. *C. de ordin. jud.* Sozom. *Hiſt. Eccles. lib.* 1. *c.* 9. εἰς ἔργον τὰ κρινόμενα παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἄγειν τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς διακονουμένους αὐτοῖς στρατιώτας. i. e. Judicata ab Epiſcopis ad effectum perducere magiſtratus, & qui illis miniſtrent, milites. HEIN.

AUDIRE. Audiens dicto, i. e. obtemperans: *l.* 1. §. 3. *D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.*

Audire judex, præfectus urbi præſes, dicitur, qui cognoſcit. Hinc audire cauſſam: *l.* 26. *D. de adpell.* crimina: *l.* 6. D. *de accuſ.* cuſtodias *l.* 12. *D. de publ. jud.* mulierem propitiis auribus: *l.* 23. *D. de jur dot.* querelas: *l.* 12. §. *ult. D. de re milit.* reum. *l.* 1. *D. de fur. baln.* AUDIRI non oportet ignaviam prætendentes, *l.* 78. §. 2. *D. de legat.* 2. i. e. eorum dicta non admitti debent.

AUDITIO. Sub tuæ ſedis auditione: *l.* 32. *C. Theod. de navicular.* Vid. & *l.* 28. *C. Theod. de cohortal.*

AUDITOR in *c. ſuper quæſtionem* 27. *de offic. & pot. jud. deleg.* a judice ſeparatur, cauſſæ quippe audiendæ, ut de ea referat, non autem definiendæ commiſſus.

AUDITORES pro diſcipulis, in *l.* 2. §. 42. *D. de orig. jur. l.* 1. §. 6. *D. de aqu. pluv.* Seneca *lib.* 9. *Controverſ.* 2. Iniſtio contumeliæ cauſſa a deridentibus diſcipuli Latronis auditores vocabantur: deinde in uſu verbum eſſe cœpit, & promiſcue poni pro diſcipulo auditor. Addatur Cujac. *obſ.* 27. *c.* 4. HEIN.

AUDITORIUM, locus, in quo cauſſæ agebantur: *l.* 1. *D. un. per ul. cauſ. adpell. l.* 1. §. *ult. D. ne de ſtat. defunct.* Ἀκροατήριον vocatur *Act. Apoſt. c.* 25. *v.* 23. ſic majus auditorium, eſt judicium ſuperius: *l.* 54. *D. de*

 ſent-

ſent. & re jud. Auditorium recipere, i. e. cauſſæ cognitionem: *l.* 41. *D. de recept. arb.* Auditorium ſacrum in *l. ult.* §. 2. *C. de temp. adpell.* id eſt, auditorium principis ut *in l.* 18. §. 1. *D. de min. l.* 22. *D. ad SC. Trebell.*

Auditorium, locus, acroaſibus ſcholaſticis deſtinatus; *l. ult. C. Theod. l.* 1. *C. Juſtin. de ſtud. liberal.*

AVE vel HAVE, formula, qua reſcripta vel auſpicabantur vel finiebant, e. g. Have Anthemi, cariſſime nobis: *l.* 2. *C. Theod. de offic. rect. prov.* Similis eſt inſcriptio *l.* 9. *C. de adpell. & l.* 11. *C. de excuſ.* quam ex vetere codice MSC. ita reſtituit Cujac. 1. *obſerv.* 15. Habe *Criſpine, cariſſime nobis.* Habe pro have, uti bibere pro vivere. Propria Imperatoribus fuiſſe videtur hæc ſalutandi formula, ceu innuit etiam Mamertin. in *panegyr. c.* 29. Pontifices Romani eodem exemplo bullis ſuis ſubjicere ſolebant: *Bene valete*, quod Leo PP. IX. in monogramma contraxit, ceu oſtenderunt Mabillon. *de re diplom.* 2. 14. & Heinecc. de ſigill. I. 12. 4. p. 144. HEIN.

AVEHERE: *l.* 4. §. *ult. D. de peric. & comm. rei vend.*

AVELLERE: *l.* 17. *de fund. dot. l.* 3. §. 9. *D. de ſtatul.* Paul. 5. *ſent.* 2. 5. *l.* 1. *D. de term. mot.*

AVENA pro herbis inutilibus, una cum frumento cœlo humido provenientibus: *l.* 27. §. 14. D. *ad leg. Aquil.* Si lolium aut avenam in alienam ſegetem injecerit. In *l.* 15. §. 2. *D. locat. herbarum ſegetes corrumpentium* nomine venit. Ceterum notum eſt, lolium & avenam conjungi etiam a Virgilio *Georg.* 1. *v.* 151. Interque nitentia culta. Infelix lolium, & ſteriles dominantur avenæ.

AVERSIO, Averſione venire dicitur, quod confuſe & univerſaliter, ſive pretio inſimul dicto, non in ſingulas res conſtituto, venit, ut Caius loquitur in *l.* 35. §. 5. *ſequ. D. de contrah. emt.* ſeu confuſe univerſis rebus venditis conſtituto pretio, ut in *l.* 36. *D. de Ædilit. edict.* Averſione vinum veniſſe accipe, quum omne, quantumcumque fuit, uno pretio veniit, non in ſingulas amphoras, vel metretas, certo pretio conſtituto. Sic & in *l.* 62. *fin. D. de contr. emt.* Averſione locatum opus, id eſt, uno pretio, non in ſingulas operas, ut Javolenus loquitur: *l.* 51. §. *ult. D. locat.* Unde in *l.* 36. *D. eod.* Averſione locatum opus opponitur ei, quod ita conductum eſt, ut in pedes menſurasque præſtetur. Ita in *l. ult.* §. *ult. D. de leg. Rhod.* ubi: Averſione navem conductam, & pro numero impoſitarum amphorarum mercedem conſtitutam, diſtinguit Paullus. Eodem modo accipe & in *l.* 1. §. 15. *D. de exercit. act.* De hoc autem vocabulo Ictis proprio vid. Ant. Auguſtin. 3. *Emand.* 6. Cujac. 8. *obſerv.* 15. Connan. 7. *Comment.* 10. 6. Turneb. 30. *adverſar.* 37. Raevard. 2. *var.* 7. Ducker *de latin. vet. juriſc. p.* 437.

AVERTA in *l.* 12. *C. de curſ. publ. l.* 47. 48. C. *Theod. eod. tit.* quid ſignificet, explicat Græcus interpres apud Budæum in *adnot. ad l. eos.* 27. *D. ad Leg. Cornel. de fals.* Ἀβέρτα, ait ille, τουτέστι τὸ ὑπομόχαλον, ὅπερ ἐπιφέρονται κατὰ τοῦ νώτου, ἔστι καὶ αὐτὸ ἑξήκοντα λιτρῶν, καλεῖται δὲ ἀβέρτα ἐκ τοῦ ἀποστρέφεσθαι. Averta, id eſt, ferculum anſatum, quod ferunt in dorſo. Eſt & ipſum ſexaginta librarum, & ab avertendo nomen accepit. Uſus eo vocabulo jam eſt vetus interpres Horat. *lib.* 1. *ſat.* 6. *v.* 106. ubi explicaturus quid *mantica* ſit, *pera* inquit, *mantica*, *averta*: adeo-

adeoque falluntur, qui avertam pro genere vehiculi habent HEIN.

AVERTARIUS equus, cui id onus vel ferculum imponitur: *l. 22. C. Theod. de curs. publ.*

AVERTERE onus. Tertull. *lib. 5. adv. Marcion. si nullum omnino onus avertisti, vel adulterasti.* Unde oneris aversi actio in *l. 31. D. locat.* Avertere hereditatem dixit. Cic. *lib. 12. ad famil. Epist. 25.* & *lib. 13. Epist. 29.* Aversa, id est, subtracta, in *l. 2. §. 3. D. si is, qui test. lib.*

AVERSA sella, *l. 1. §. 5. D. de postul.*

AUFERRE, interdum est alieni juris rem, invito ignorantve eo, qui eam habet, tenet, possidet, tollere. Sic auferre furto rem: *l. 3. C. de possid.* clam rem commodatam: *l. 59. D. eod.* & dicitur plerumque de rebus mobilibus quæ anima carent: *l. 17. D. de evict.* Auferre tamen, aprum, dixit Proculus in *l. 55. D. de adquir. rer. dom.*

Auferre pro nancisci, consequi, recuperare, veluti agendo: *l. 12. §. 7. D. de evict.* per adpellationem: *l. 57. §. ult.* D. *de admin. & peric. tut.* per bonorum possessionem: *l. 35. D. de vulg. & pupill. subst.* ab intestato: *l. 12. pr.* D. *de injust. rupt. irrit.* ex testamento: *l. 43. D. de hered. pet.* evictione, *l. 38. §. 6. D. de verb. obl.* falcidia: *l. 10. D. de dot. præleg.*

AUFIDIUS NAMUSA Vid. voc. Namusa.

AUFIDIUS TUCCA ex Servii auditorum numero fuit ut Namusa: *l. 2. §. 44. D. de orig. jur.*

AUFUGERE aliquem, pro ab aliquo fugere: *l. 1. C. ubi quis de curial. vel cohortal.*

AUGERE. Auget quid æstimationem: *l. 7. §. 5.* D. *de don. int. vir. & ux.* crimen: *l. 6. §. 1.* D. *de re milit.* dotem: *§. 3. Inst. de donat.* pretium: *l. 12. C. de act. emt.* Augetur societas: *l. 26. D. pro socio.*

AUGMENTUM dicitur quod rei accedit: *l. 20. §. 3. D. de hered. pet.*

Hinc ad augmentum dare, *l. 9. §. ult. D. de administr. & peric. tut.* AUGMENTUM dotis: *l. 31. §. ult. solut. matrim.* fœnoris & fructuum: *l. 44. §. ult.* D. *ad SC. Trebell.* fœtuum & partuum: *l. 3. pr. D. de instr. leg.* fundi: *l. 8. pr. D. de legat. 1.* hereditatis: *l. 26. D. de hered. pet.* patrimonii: *l. 10. C. arbitr. tut.*

Augmentum pro adjectione pretii, *l. 4.* C. *de fid. & iur. hast. fiscal.* In *l. 9. §. ult.* D. *de admin. & peric. tut.* nonnullæ editiones habent augumentum, quam formam & in quibusdam codicibus Palladii *de re rust. Decembr. tit. 6.* & *Febr. tit. 25.* observarunt viri docti. Sed quum Florentiæ & ibi legatur augmentum, non est, quod de analogia istius vocis disputemus. Ducker. *de Latinit. vet. Jurisconf. p. 411.* Obiter tamen monendum, id vocabulum & in Varron. *lib. 4. de ling. lat.* reperisse sibi visum Scaligerum in *Conjectan. p. 48.* ubi pro *agumentum* legi jubet *augumentum.* HEIN.

AUGURES ab avium garritu dicti sunt. Eos consuli prohibet *l. 5. C. de malef. & mathem.*

AUGUSTA, principis uxor: *l. 30. D. de legib.* Quamvis autem Pulcheria quæ Augusta cognominatur in *l. ult.* C. *Theod. de lustr. collat.* non fuerit Augusti conjux, sed soror: solebant tamen principes & aliis illustribus feminis, Augustæ domui cognatione vel adfinitate junctis, Augustarum titulum concedere, veluti matribus, sororibus, consobrinis, quamvis domo Augusta enuptis: *l. 12. pr. D. de senator.*

 Exem-

Exempla ex historicis, gemmis, numis, collegerunt Paul. Alex. Maffeus *in gemm. antiq. p.* 43. & Ezech. Spanhem. *de us. & præst. numism. Tom.* 2. *p.* 270. Immo & repudiatas aliquando ab Imperatoribus Augustarum cognomen retinuisse, demonstravit Phil. a Turre de ann. Imper. Marci Aurel. Anton. *Hein.*

Augusta domus: *rubr. C. de privil. dom. August.* id est, Imperatoria. Augusta fortuna pro ipso Imperatore, in *l. ult. C. de judic.*

AUGUSTALIANUM judicium; in *l. ult. C. Theod. de patrocin. viar.* id est, augustalis præfecti.

AUGUSTALITAS; *l.* 11. *C. Theod. de censit. peræquat.* i. e. dignitas augustalium.

AUGUSTANA colonia in *l.* 1. §. 1. *D. de censib.* ubi Haloander legit *Augustiniana.*

AUGUSTALIS præfectus, *rubr. tit. D. de offic. præf. Aug.* id est præfectus Ægypti, ut est *in l.* 1. *D. eod. tit.* qui & Augustalis absolute adpellatur: *l.* 57. 59. *C. de decurion.* Vid. infra sub. art. præfectus.

AUGUSTALES vicarii *l.* 2. *C. qui per met. judic.* Erant, & alii Augustales diversissimi ab illis Ægypti præfectis. Hi enim, qui & Sodales Augustales dicebantur, erant sacerdotes, in honorem Augusti instituti a Tiberio, in urbe XXV. ex viris primariis, in municipiis quaterni, seni, & aliquando plures. Tacit. *Annal.* 1. 54. *Hist.* 2. 95. Grut. *Inscr. p.* 349. 5. & *p.* 249. 5. Alicubi & totum corpus Augustalium in decurias suas erat descriptum, Grut. *p.* 1088. 12. & *p.* 326. 8. in quod & feminæ recipiebantur. Lips. *ad Tacit. Annal.* 1. *p.* 14. 25. Grut. *p.* 1088. 1. 12. *p.* 417. 4. Præerat toti corpori Magister Augustalis, Grut. *p.* 1088. 5. & *p.* 249. 5. Reines. ad inscr. p. 186. qui æque ac ipsi Augustales, e decurionibus lecti. Noris. *Cenotaph. Pisan. p.* 78. Hi vero non solum sacra faciebant, sed & aliquando jus dicebant, & curam viarum gerebant, Grut. *p.* 421. 7. *p.* 152. 3. *p.* 149. 5. non quidem tanquam Augustales, sed tanquam magistratus, quia sæpe tali dignitate una cum sacerdotio isto fungebantur, ceu contra Reinesium probavit laudatus Noris. *Cenotaph. Pisan. I.* 6. *p.* 77. *sequ.* qui & docuit, non perpetuum fuisse hoc Augustalium sacerdotium, sed temporarium. Unde II. Augustalis adpellatur L. Cancrius apud Gruter *p.* 19. 6. Denique observandum, & collegia quædam suos habuisse *Augustales Mag. Augustales*, *seviros Augustales*, & *Priores*, de quibus Reines. *ad inscr. p.* 29. HEIN. Augustalis Sevir, judex municipalis erat, a Decurionibus factus ut ex *l.* 5. & *l.* 59. *C. de decurionib.* junctis epitaphiis quæ Mediolani exstant, *Fausto VI. vir Augustalis qui inter primos Augustales a Decurionibus Augustalis factus est.*

AUGUSTUS. Eo cognomine, qua ratione, quaque de caussa ornatus fuerit Octavius Cæsar, docet Dion. *lib.* 53. cujus verba ex G. Xylandri versione hæc sunt: Sed posteaquam ea quæ pollicitus fuit, reipsa perfecit, ibi demum Augustus a Senatu populoque adpellatus est. Etenim cum statuissent peculiari quodam cognomento insignire, ac alii alia referrent ac probarent, Cæsar quamvis Romuli nomen vehementer adpeteret, tamen cum sentiret, hinc se suspectum adfectati regni fieri, eo amisso, Augustus quasi hominis natura amplior ipse cognominatus est. Augusta enim ea, quæ honore dignissima ac sanctissima sunt, dicuntur: ideoque σεβαςὸν Græci Augustum interpretati sunt, quasi venerandum dicas. Add. Suet. *in Aug. c.* 7. Ovid. *Lib.* 1. *Fast,*

v,

v. 609. *sequ.* Pausan. in Laconic. *lib.* 3. *c.* 11. A Divo Augusto lata est Lex Julia de adulter. teste *l.* 1. *D. ad leg. jul. de adult.* Ejus libri quos de vita sua conscripserat, citantur in *l.* 1. *D. de cadav. punit.* Eum enim vitam suam triginta libris Contabricotenus bello, nec ultra, exposuisse, testatur Sueton. *in Aug. c.* 85.

AUGUSTUM privilegium: in *l. un.* §. 14. *C. de caduc. toll.* nihil aliud est, quam quod legem Imperii vocat Alexander Imperator: *l.* 3. *C. de testam.* id est, *Lex regia*, quæ de Imperio principum lata est, & qua eis & in eos omne suum imperium ac potestatem populus contulisse dicitur *l.* 1. *pr. D. de const. princip.* & §. 6. Inst. *de jur. nat. gen. & civ.* HEIN.

AVIA patris vel matris mater. *l.* 34. *D. de negot. gest.*

AVIARIA: l. 66. D. de legat. 3. caveæ quibus aves concludimus.

AVIDIUS Cassius: *l.* 60. *D. de pact.*

AVIS. Avibus legatis, & anseres, & gallinæ, & phasani, & aviaria debentur: *l.* 66. *D. de legat.* 3. quæ Lex integrior exstat in Paul. 3. *sent.* 6. 76. Quum enim hic adjecisset: *An autem phasianarii, & pastores anserum*, (simul debeantur) *voluntatis quæstio est.* Tribonianus & socii ita refinxerunt hæc verba: *Phasianarii autem, & pastores anserum non continentur, nisi id testator expressit.* Quasi vero voluisse nihil potuerit testator, nisi quod verbis expressit. HEIN.

AVITUM, ab avo vel avia profectum. Avitæ res: *l.* 30. §. *ult. D. de exc. rei jud.* AVITA lex, *l. un. C. Theod. de bon. codicill.*

AULA, pars ædium: *l.* 1. *C. de his quib. ut indign.*

AULÆUM, Scenæ adparatus: *l.* 15. §. 5. *D. de usufr.* Donatus *præf. ad Terent.* Aulæa, ait, *in scena sternuntur; quod pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam usque perlatus; pro quibus siparia posterior ætas accepit.* Ac plane aulæa ab aula Attali Regis Asiæ, in qua primum inventa sunt vela ingentia, nomen traxisse Servius *in* 3. *Georg.* 5. *v.* 25. tradit. Lucret. *lib.* 2. Sic tibi tolluntur festis aulæa theatris, Surgere signa vides.

AULAZANUS: *l.* 3. *de condit. insert.*

AULUS CASCELLIUS, Q. Mucii Volusii auditor, qui quæstoria dignitate contentus, consulatum adspernatus est, quum ei ab Augusto offerretur. Is librum unum Benedictorum scripsit. Auctor Pomponius *l.* 2. §. 45. D. *de orig. jur.* Cujus loci indicio mendum, quod Plinii codicibus, tam in auditoris, quam præceptoris edendo nomine, tenacissime hæret, detexit Brisson. Hic enim quod apud illum *lib.* 8. *hist. nat. c.* 11. scriptum est: *Apud nos Volcatium nobilem qui Cæsellium jus civile docuit, canis a grassatore defendit*: reponit: *Volusium qui Cascellium jus civile docuit.* Additque, Cascellium hunc acerrimum rei publicæ libertatis adsertorem & vindicem fuisse, quo nomine debitis a Valerio Maximo laudibus adfectus fuit *lib.* 6. *c.* 2. in hæc verba: Aulus Cascellius, vir, juris civilis scientia clarus, quam periculose contumax! Nullius enim aut gratia, aut auctoritate compelli potuit, ut de aliqua earum rerum, quas triumviri dederant, formulam componeret, hoc animi indicio victoriarum beneficia extra ordinem legum ponens. Idem quum multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur, amicique, ne id faceret, monerent: duas res, quæ hominibus amarissimæ videantur, magnam sibi li-

licentiam præbere, respondit, senectutem & orbitatem. Ita Valerius. Ejusdem summam jurisperitiam commendavit Horatius in *art. poët. v.* 371. Ad eum enim pertinet quod ait: Nec scit, quantum Cascellius Aulus. . . Ad quæ verba vetus interpres: *Cascellius ait, jurisperitus fuit, & sapiens, ut Gellius testatur.* Cascellius porro littera L. geminata adpellatur in *l.* 158. D. *de verb. signif.* & sparsim in legibus nostris.

AULUS OFILIUS in Servii Sulpicii auditoribus nominatur: *l.* 2. §. 44 *D. de orig. jur.* Ut ibidem refertur, libros de jure plurimos scripsit, veluti de *legibus vicesimæ*, *de jurisdictione.* Item Edictum Prætoris primus diligenter composuit. Præterea libros *juris partiti* complures, quorum secundus & quintus citantur in *l.* 55. §. 1. D. *de legat.* 3. Ejusdem liber 16. actionum laudatur in *l.* 3. §. 5. & §. 8. *D. de penu leg.* Citatur & Ofilius *ad Atticum*, in *l.* 234. §. *ult. D. de verb. signif.* Idem non modo a Cicerone laudatur, sed & C. Julio Cæsari fuit familiarissimus, quamvis honores non ambiverit, sed in equestri ordine consenuerit: *l.* 2. §. 44. *D. de orig. jur.* Cæsaris auspiciis eum primum edictum prætorium composuisse, idque opus, tanquam edictum aliquod perpetuum, publica auctoritate receptum esse, tradit Henr. Dodvell. *Prælect. Cambd. p.* 780. sed nihil eorum quæ Cæsar de jure civili in ordinem redigendo cogitarat, exitum habuisse, consilia omnia fatis illius principis turbantibus, satis notum est ex Sueton. *Cæs. c.* 44. Præterea tota illa res veterum testimonio destituitur, nullumque, nisi in Dodvelli ingenio præsidium reperit. De libro Offilii ad Atticum legendus est Menag. *amœnit. jur. civ. c.* 42.

AVOCARE pro abducere. Sic avocare aquam: *l.* 26. *D. de damn. infect.* hereditatem: *l. ult. D. de his quæ in test. del.* hominem: *l.* 36. *D. de noxal. act.* pignora: *l.* 6. *C. de oblig. & act.* possessionem: *l.* 2. *pr.* D. *de act. emt.* AVOCARI ab officio: *l.* 24. §. *ult. D. de judic.* a signis: *l.* 3. §. *ult. D. de testib.* AVOCARE *cui* rem, pro *ab aliquo*: *l.* 1. §. 11. *D. ad leg. falcid. l.* 36. *D. de noxal. act. l. ult. D. de his quæ in test. del.*

AVOLARE & revolare dicuntur aves mansuefactæ *l.* 5. §. 5. *D. de adquir. rer. dom.*

AURA communis, id est, aer communis: *l.* 23. *C. de pœn.*

AURARIUS canon, in *l.* 10. *C. de excus. mun.* præstatio fuit a mercatoribus conferri solita, quæ & Auraria pensitatio vocatur, in *l.* 2. *C. de fund. patrim.* præstatio: *l. un. C. Theod. de annon. & trib.* functio, *l.* 13. 19. *C. Theod. de lustr. coll.* ratio: *l.* 29. *C. Theod. de suscept. præpos.* Item: Aurum mercatoribus indictum: *l.* 6. *C. Theod. de lustr. coll.* negotiatorum collatio: *l. ult. C. Theod. de excus. artif.* Et hoc fortassis est *aurum negotiatorium*, apud Lamprid. *in Alexand. c.* 33. a quo id aurum Romæ remissum refert. Aurarius susceptor: *l.* 1. *C. de apoch. publ.* qui aurum collatum suscipit.

AURELIUS ARCADIUS CHARISIUS, magister libellorum, librum singularem *de officio præfecti prætorio* scripserat: item librum singularem *de muneribus & honoribus*: itemque alium *de testibus*, ex quibus aliquot in pandectas capita translata sunt. Is Herennium Modestinum citat in *l. ult.* §. 16. *D. de mun. & honor.* Vixit non sub Caro & Carino, uti credidit Guid. Pancirol. *var. lect.* 1. 79. *p.* 161. sed saltim post Constantinum. Meminit enim præfectorum prætorio, a quibus ad-

adpellare non-liceat: l. un. §. 1. D. *de offic. præf. Præt.* Id vero privilegium a Conſtantino M. eos accepiſſe anno demum 331. ex *l.* 16. *C. Theod. de adpell.* notum eſſe obſervat HEIN.

AUREUS numus: *l.* 159. *D. de verb. ſignif. l.* 52. §. 13. *D. de fur.* Aurea pecunia: *l.* 35. D. *de pact.* Aurei: *l.* 37. §. 1. *D. de pecul.* quo nomine & argentei ſignati comprehenduntur: *l.* 19. §. 3. D. *de furt.*

Aureus græcis χρύσινος, quem idem valere ac Solidum intelligimus ex collatione *l.* 5. §. 6. *D. de his, qui effud.* cum §. 1. *Inſt. de oblig. quæ ex quaſ. delict.* & ex *l.* 47. *D. de manum. teſt.* cum *l.* 8. *in fin.* & *l.* 9. *D. de inoff. teſt. l.* 31. *D. de min.* & *l.* 2. *C. de fidej.* Sed &, quod in Socrat. *lib.* 4. c. 34. ὀγδοήκοντα χρυσίνους, *in octoginta ſolidos* vertit Caſſiodor. *lib.* 8. *hiſt. tripart.* 8. 13. & 12. 2. Idem fecit in vertenda ad Callipem Epiſtola, quæ a Socrate *lib.* 7. *c.* 25. refertur. Et aureos ſolidos dixit Apuleius *lib.* 9. *de aſin. aur. p.* 225. & *lib.* 10. *p.* 242. Uterque viginti quinque denarios, ſeu centum ſeſtertios numos valebat ut Dio *lib.* 55. *p.* 556. tradit. Quem Dionis locum Zonoras *Tom.* 2. *p.* 167. referens: Δύνανται δὲ, ait, παρὰ Ρωμαίοις αἱ Εἴκοσι καὶ πέντε δραχμαὶ χρυσοῦν νόμισμα ἕν, παρὰ δὲ τοῖς ἕλλησιν εἴκοσι δραχμῶν, ὡς Δίων φησὶ, τὸ χρυσοῦν ἀλλάττεται νόμισμα. *Valent autem apud Romanos vicenæ & quinæ drachmæ unum aureum numum, ut Dio ſcribit. Apud Græcos autem xx. drachmis unus aureus permutatur.* Hæc Briſſon. Addit Heineccius: AUREORUM jam Plinius *hiſt. nat.* 38. 3. meminit. Solidorum ante Conſtantini M. tempora mentionem uſquam fieri, negant Cur. du Freſne *in diſſert. de Imperat. Conſtantinop. numis, n.* 86. & Ev. Otto *de Tutel. viar.* 3. 1. *p.* 424. Quod de vocabulo ſolidus, abſoluto poſito, fortaſſis accipiendum fuerit. Nam *ſolidos aureos* bis dixiſſe Apuleium, jam Briſſonius notavit. Hinc vix dubitandum videtur, quin, quoties in edicto prætoris, & antiquiorum Ictorum fragmentis occurrunt ſolidi, Tribonianus ejuſve ſocii id vocabulum ſubſtituerint pro centum ſeſtertium, ut leges ſui temporis rei numariæ attemperarent. Ceterum non eumdem ſemper fuiſſe ſolidi valorem, omnes agnoſcunt, rei numrariæ paullo peritiores. Ante Conſtantini M. tempora 48 aurei efficiebant libram auri: ab iis temporibus promiſcue accepti *aureus* & *ſolidus*, teſte Ant. Auguſtino *Emend.* 2. 9 illiuſque internus valor multum imminutus eſt, ut ex multorum ſententia ſub Conſtantino M. ſolidi 84, ſub Valentiniano 72. in libram auri computarentur. At Jo. Frid. Gronovius *de pecun. vet.* 4. 13. evicit, Conſtantinum M. pro aureis cudiſſe ſolidos quaternorum ſcriptulorum, ſeu 24. ſiliquarum, quales 72. libram & ſex uncias auri complectebantur. Itaque nunc aureus a ſolido diſcrepavit proportione ſeſcupla. Unde idem vir doctus probat emendationem Panciroli & Savoti, qui in *l.* 1. *C. Theod. de ponderat.* pro VII. ſolidis ſex & pro XIV. duodecim reſcribunt.

AURICHALCUM vas: *l.* 45. D. *de contrah. emt.* Feſtus: Aurichalcum quidam putant ex ære & auro, ſive quod colorem habeat aureum. Orichalcum ſane dicitur, quod in montoſis locis invenitur: mons enim græce ὄρος adpellatur. Vetus Horatii Interpres *in art. poet. v.* 202. ad hæc verba: Tibia non, ut nunc, orichalco vincto: Orichalcum inquit dictum æs montanum, quod in montibus colligitur: vel aurichalcum

cum quasi *æs auri*. Heineccius observat verum nomen fuisse *ὀρειχάλκον* orichalchum, quod vulgus in *aurichalcum*, hybridem, mutasse videtur, quia promiscua pæne veteribus fuit AV & O pronunciatio, e. g. *ploſtrum* & *plauſtrum*, olla & aula. Ceterum sive hæc vulgi persuasio, qua orichalcum ex auro & ære conflatum esse putabatur, sive metalli istius raritas, (nam suo tempore dudum non reperiri, conqueritur Plin. *lib.* 34. *c.* 2.) tantum illi pretium conciliavit, ut Serv. ad Æneid. 11. illud omnibus metallis pretiosius fuisse, testetur. Unde phrasis: *orichalco contra carum* apud Plaut. *Pſeudol. act.* 2. *ſc.* 3. *v.* 22. Idem *in Milit. glorioſo.* Ego istos milites orichalco contra comparem.

AURICULARIS morbus: *l.* 2. *C. qui morb. ſe excuſ.* Idem vocabulum legit Heineccius in *l.* 1. §. 3. *D. de extraord. cognit.* ubi sic fluere ait verba: Qui alicujus partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur, utpote si *auricularis* (scilicet doloris) si fistulæ vel dentium: Ubi alii Auricularium legunt, medicum nempe intelligentes, qui aurium doloribus medetur.

AURIFEX: *l.* 34. D. *de aur. arg. leg.* qui & annulos facere dicitur in *l.* 2. *D. locat.* Aurifices specierum, solidorum: *l.* 7. *C. de palatin. ſacr. largit.*

AURIFODINA. *l.* 1. *pr.* D. *de aur. arg. leg.*

AURILEGULI in *l.* 9. *C. Theod. de metall. & metallar.* Ita dicebantur, qui metalla scrutabantur. De iis Jac. Gothofr. *Comm. in Cod. Theod. Tom.* 3. *p.* 499. Ipsis leges has ferunt conditiones, primo ne in Sardiniam aurileguli Galli transferentur: *l.* 12. *C. Theod. eod. tit.* Deinde, ut certum canonem fisco pendant, puta in singulos annos pro terrarum varietate in ballucam vel octonos scrupulos, vel septenos: *l.* 4. 12. *C. Theod. eod.* Denique ut, quod collegissent auri, id fisco venum offerrent: *l.* 3. *C. Theod. l.* 1. *C. Juſtin. eod. tit.*

AURIS. Judicis aures *propitiæ*, vel, ut alii legunt *propriæ* in *l.* 33. D. *de jur. dot.*

AURUM coctum: *l.* 1. *C. Theod. de aur. pond.* comparatitium: *l.* 3. *C. Theod. de milit. veſt.* publicum: *l. un. C. de auct. publ. proſcr.* sacrarum largitionum & privatarum: *l.* 48. *C. Theod. de curſ. publ.*

Aurum factum in *l.* 32. §. 1. D. *de aur. arg. leg.* ex quo nimirum aliquid effectum, veluti vasa aurea, emblemata, signa, aurum muliebre &c., quæ his rebus sunt similia: *l.* 27. §. 4. D. *eod.* quibusque, ut Servius ait, commode uti possumus *d. l.* 27. §. 3. D. *eod.* infectum, quod testatoris ita factum est, ut eo quod ad rem factum est, non possis uti, sine refectione: *l.* 27. §. 4. D. *eod.* Auri massa: *l.* 5. *C. de ſuſcept. præpoſ. & arc.* Aurum signatum: quo legato, legatum videtur, quod ejus aliqua forma est expressum, veluti quæ Philippi sunt, itemque numismata & similia: *l.* 27. §. 3. D. *de aur. arg. leg.*

Aurum coronarium, glebale, lustrale, oblatitium, abrizum, Vid. his vocabulis.

AUSPICIA juris: *l.* 8. *pr. C. de jur. codicill.*

AUSUS protervus: *l.* 14. §. 1. *C. de SS. Eccleſ.* temerarius. *Auth. agricultores C. quæ res pign.*

AUT. Vox ista interdum distinctivæ, interdum subdistinctivæ orationis est: *l.* 124. *D. de verb. ſignif.* De hujus particulæ vi adde *l.* 13. §. 3. *D. de reb. dub. l.* 53. *D. de verb. ſignif. l. pen. C. eod. tit.*

AUTEM præter notissimas signifi-

gnificationes, quæ ab iis, qui de particulis latinæ linguæ, ſcripſerunt, diligenter notatæ atque expoſitæ ſunt, aliquando in veterum Ictorum fragmentis pæne ocioſum eſt, & tantum qualicumque connexioni ſubſervit. e. g. Fuit autem inprimis juriſperitus *l.* 2. §. *36.* D. *de orig. jur.* HEIN.

AUTHENTICA habitatio eſt coenatio, in qua paterfamilias habitare ſolet. Julian. *ad Novell.* 130. *cap.* 9. *n.* 541. pars principalis ædium, *l.* 2. *C. de metat.* primaria habitatio, *l.* 6. §. 5. *de offic. præſid.* Add. *Novell.* 134. *cap.* 1. *Novell.* 17. *cap.* 10. Gothofred. *ad Novell.* 120. *cap.* 9.

AUTHENTICÆ. Confecerant cum Irnerius, tum alii quidam, ex *Novellis* certas poſitiones juris noviſſimi, quibus ipſis Codicis legibus derogatum eſſe obſervarent. Addiderant alii ſimiles quaſdam periochas, ex legibus potiſſimum utriuſque Friderici Imp. decerptas. Has omnes ſub titulo AUTHENTICARUM Codici inſeruit neſcio quis, ut eo facilius reperirent ſtudioſi, quid novis legibus mutatum ſit: quamvis nonnumquam a Novellarum ſenſu aberraſſe earum auctores, res ipſa loquatur. De authenticarum erroribus auctoribuſque videndus eſt Jo. Strauchius in *Irnerio non errante*, & inter quos acris ea de re contentio fuit Alb. Arn. Pagenſtecherus *Sicilim. Manipul.* 3. & *in Irnerio injuria vapulante*, ac A. Corn. van Bynkerskœk *de auctore auctoribuſque Authenticarum*, Hein. *hiſt. jur. Rom. lib.* 1. §. 420.

AUTHENTICUM eſt, quod vulgo originale dicimus: *l.* 2. *D. de fid. inſtr. l. ult.* D. *quemadm. teſt. aper.* Quod inde ducitur deſcribiturque, *exemplum* ſeu *index* latinis; barbaris *copia* & *tranſſumtum* adpellatur. AUTHENTICUM proprie eſſe obſervat Heineccius, quod certum habet auctorem, ac proinde auctoritatem habet. Cic. *ad Attic. lib.* 9. *Epiſt.* 14. *Atqui eum loqui quidam αὐθεντικῶς narrant.* & *lib.* 10. *epiſt.* 9. Id enim αὐθεντικῶς nunciabatur. Talia erant inſtrumenta non promiſcue omnia, quorum de auctore conſtabat, ſed ſollemniter confecta, ſubſcriptaque & ſignata. Hinc: Authenticæ tabulæ: *l.* 4. §. *ult.* D. *fam. erciſc.* rationes: *l.* 8. D. *eod. tit.* probatoriæ: *l. pen. C. de divers. off.*

Αὐθεντίαι etiam dicebantur Imperatorum conſtitutiones, ſemel rite promulgatæ. Atque inde Novellæ a recentioribus dictæ Authenticæ. Car. Labb. *Novell. Conſt. Imp. X. p.* 89. HEIN.

AUTOGRAPHUM, ita in *Novell.* 49. *c.* 2. *in fin. pr.* itidem pro authentico accipitur eique opponitur *apographum.*

AUTOMATARIA in *l.* 41. §. 11. *D. de legat.* 1. ſunt opera mechanica arte ita conſtructa, ut ſuapte vi, ſine cujuſquam impulſione, moveantur: vertantur, agitantur. Hieronym. In pneumaticis uſquam, ait, in ſublime automaton, id eſt, ſpontalem ex ſphæra concava. Sueton. *in Claud. cap.* 44. Si automaton, aut pegma vel aliud tale ceſſiſſet.

AUTOPRACTORUM impetratio, *l.* 4. *C. Theod. ne conlationis translat.* Eſt, ut quis ſponte tributa inferat, ſic ut a compulſore compelli, exigi, ut ceteri, non poſſit. Studium ſpontaneæ devotionis eleganter vocat, *l.* 34. *C. Theod. de annon.* & *tribut.* Ἀυτοπραγία Græcis, actio ſpontanea. Inter ſtoica dogmata apud Laërtium *lib.* 7. *in Zenone*, *p.* 511. *Edit. Steph.* ἐλευθερία ἐστὶν ἐξουσία αὐτοπραγίας: δουλεία, στέρησις αὐτοπραγίας. Libertas, poteſtas eſt per ſe agendi, ſervitus autem privatio arbitrii ſui & voluntatis. Ἀυτόπρακτος, *ſpontanea.* Sponte autem fit, quod ſine alterius interventu vel ope fit.

Αὐτοκατάκριτος, ſuopte judicio dam-

damnatus, *l. 7. C. Theod. de falsa moneta*, si quidem ipse, se dignum condemnatione judicavit.

'Αυτοφυές apud Ulpianum *l. 70. pr. D. de legat. 3.* non solum est quod sponte nascitur, sed & quod tale, sicut natum est, manet, nec arte vel mutatum, vel perfectum est. Hoc ipsa verba exigunt: Si cui lana legetur, id legatum videtur, quod tinctum non est, sed αυτοφυές Ceterum notum est, ab Ulpiano manifesto hic dissensisse Paullum, qui *3. sent. 6. 82. Lana*, inquit, *legata, sive succida, sive lota sit, sive pectinata, sive versicoloria, legato cedit.* Et ita Paullus etiam philosophatur in *l. 32. §. 6. D. de aur. arg. leg.* HEIN.

'Αυτοφώρον. Επ' αυτοφώρω deprehendi dicuntur fures manifesti: *l. 3. pr. D. de furt.*

AUCTOR Vid. AUCTOR.

AUTUMNUS. Vid. AUCTUMNUS.

AVUNCULUS frater matris: *l. ult. §. 8. D. de grad. & adfin.* Juxta Festum, traxit adpellationem ab eo, quod æque tertius a me, ac avus est, sed non ejusdem juris. Ideoque facta denominatio est. Sive Avunculus adpellatur, quos avi locum obtineat, & proximitate tueatur sororis filium.

Avunculus magnus, est aviæ frater: mihique is avunculus magnus est, qui patri meo, vel matri meæ est avunculus: *l. 1. §. 6. l. ult. §. 18. v. avunculus. D. de grad. & adf.*

Avunculus major & proaviæ frater, patris vel matris avunculus magnus: *l. ult. §. 16. D. eod. tit.* seu aviæ tam paternæ quam maternæ avunculus: Paul. *4. sent. 11. 5.* vocat proavunculum. At Pers. sat. *6. Major avunculus exit.* ubi Cornutus, scholiastes: *Major avunculus*, inquit, *aviæ* frater. Conf. Suet. in *Aug. c. 7. & in Claud. c. 3.*

Avunculus maximus est abaviæ frater, patris vel matris avunculus major: *d. l. ult.* Idem & abavunculus, in *l. 3. pr. D. eod. tit.*

AVUS, est patris vel matris pater: *l. ult. §. 13. D. de grad. & adfin.*

AUXARIA *pensatio* nonnulli legunt in *l. 2. C. de fund. patrim.* idque vocabulum interpretantur pensationem, quæ pro nemoribus ex saltibus præstanda erat, quod ibi frequentes aves. Vid. Isidor. *etym. 17. 6.* sed aliæ pleræque editiones habent auraria. HEIN. Probabilius sane in ea lege frumentariæ pensitationi *auraria* opponitur.

AUXILIA adpellabantur ex fœderatis amicisque populis in exercitu conscriptæ cohortes: *l. 2. §. 1. D. de his qui not. inf.* Festus: Auxiliares *dicuntur in bello socii Romanorum, exterarum nationum.* Vocantur & auxiliares cunei, in *l. 1. C. Theod. de tiron.* opponunturque legionibus, in *l. 22. C. Theod. de erog. mil. annon.* Quomodo vero differant, docet Veget. *de re milit. lib. 2. c. 1.* his verbis: Ipsi pedites in duas divisi sunt partes, hoc est in auxilia & Legiones. Sed auxilia a sociis vel fœderatis gentibus mittebantur. Romana autem virtus præcipue in Legionum ordinatione præpollet. In auxiliis minor, in legionibus longe amplior consuevit militum numerus adscribi. Et *cap. 2.* Quid inter Legiones & auxilia interesse videatur, expediam. Auxiliares conducuntur ad prælium ex diversis locis, ex diversis numeris venientes, nec disciplina inter se, nec notitia, nec adfectione consentiunt: alia instituta, alius est inter eos usus armorum: Legio autem pro-

propriis cohortibus plena quam uno animo parique consensu castra muniat, &c. Sed & inter auxilia & Socios rursus quasdam differentias adnotavit Lipsius *lib.* 1. *de milit. Rom. lib.* 1. *Dial.* 7. Et notat Heineccius permultum interesse inter *auxilia*, qualia erant tempore reipublicæ, quæ descripsit Lipsius, & qualia sub Imperatoribus, maxime sæculo quarto, quæ nobis ob oculos posuit Vegetius, quocum conferendus Claud. Salmas. *de milit. Rom.* HEIN.

AUXILIUM ætatis: *l. ult. D. de succes.* adpellationis: *l. ult.* §. 1. *D. de adpell.* constitutionum: *l.* 26. *pr. D. de fideic. lib.* divisionis: *l.* 10. §. 1. *D. de fidejus.* exceptionis: *l.* 94. §. *ult. D. de solut.* restitutionis in integrum: *l.* 26. §. 9. *D. ex quib. caus. maj.* juris, *l.* 2. *de usur. & fruct. leg.* prætoris: *l.* 67. D. *de procurat.* provocandi: *l.* 1. §. 3. *D. a quib. adpell.* Senatus-consulti: *l.* 7. §. 1. *D. ad SC. Maced.*

Auxilium ordinarium extraordinarium. Vide suis locis.

AZZALUM, de quo Plin. *lib.* 34. *c.* 14. idem ac *ferrum indicum* quod inter species vectigalis est in *l.* 16. §. 17. *D. de publican.* & a Guid. Pancirolo *de reb. deperd.* 1. 13. inter res deperditas refertur. At hodieque superesse, & in pretio haberi istud ferrum, seu chalybem, quæ ex India in proximas Asiæ regiones & nostris temporibus defertur, ex Jo. Bapt. Tavernier itin. Pers. *lib.* 5. *c.* 12. erudite colligit Bynkersh. *Observ.* 4. 5. HEIN.

B

B. Hæc littera sæpe in Pandectis nostris ponitur pro V. Ut: nobis pro novis in l. 2. D. *de const. princ.* in conbibio, pro in convivio: *l.* 4. D. *de aleat.* beneno pro veneno *l.* 3. §. 3. *D. de ædilit. edict.* quæ observatio aliquando usui esse potest in restituenda vera lectione, ubi fortassis præteritum pro futuro, e. g. *obligaveris* pro *obligaberis* ponitur. Exemplum habes in Bynkersh. 2. *obs.* 11. Et monet Heineccius hanc permutationem, sæpe in inscriptionibus occurrere.

BABYLONICA, quæ equis insternebantur, & Babylonicæ pelles, memorantur in *l.* 25. §. 3. *D. de aur. arg. leg. l. ult.* §. 7. *D. de publican.* Sunt autem notante Heineccio aliæ Babylonicæ pelles, quæ olim & Parthicæ, de quibus Is. Voss. *ad Catulli epithalam. Thetid. & Pel. v.* 190. Unde & qui eas vel præparabant, vel vendebant, Particarii vocabantur: *l.* 7. *C. de excus. mun. vid. Reines. inscr.* 10. 8. Et his pellibus equos & hodie sternunt exornantque populi orientales. Alia peristrommata Babylonica: πολύμιτα, acu picta, vel ingeniose texta. Nam, ut Plinius *lib.* 8. *c.* 48. docet, colores diversos picturæ inserere, Babylon instituit: Plaut. *in Sicho Act.* 2. *sc.* 2. *v.* 54. Quum Babylonica peristrommata consutaque tapetia advexit.

BACCHARI circa fana: *l.* 1. §. 10. *D. de ædil. edict.* Bacchata muliere servili amore §. *ult. Inst. de sucess. subl.*

BAFIA loca in quibus fucabatur seu tingebatur purpura, *l.* 1. C. *Theod. de murileg.* Vid. infra BAPHIA.

BAJULARE dicuntur, qui ferunt suo corpore: *l.* 235. *D. de verb. signif.* Festus: Bajulos dicebant antiqui, quos nunc dicimus operarios: unde adhuc bajulari dicitur. Bajuli autem dicti a Baiis oppido Campaniæ, in quo propter confluentium advenarum multitudinem, ob aquas calidas in ejus agro existentes, & ad voluptatem & ad curandos morbos

bos commodissimas magna erat hujusmodi hominum gerulorum copia. Vid. Gell. *lib.* 5. *cap.* 3.

BALAAM ariolus: De ejus asina loquente vid. c. *nos. si competente: caus.* 2. *qu.* 7.

BALABITENA in *Nov.* 31. c. 1. §. 3. Belabitena in *l. ult. C. de offic. magistr. Novell.* 31. *cap.* 1. §. 3. & utrobique Gothofred. not.

BALANI, *l.* 55. §. 1. *D. de legat.* 3. & *l.* 167. *D. verb. signif.* quamvis in posteriore textu a nucleis separentur: tamen ita palmarum nuclei adpellantur: auctore Suida *Tom.* 1. *p.* 412. Balanos autem in Phœnice Syriaque palmæ fructus populari nomine adpellari, Plinius *lib.* 13. *c.* 4. tradit. Observatque Heineccius vocabulum esse origine phœnicium cujus hæbraicam compositionem ex vocibus *in quercu* significantibus ex Vossii *etymol. T.* 1. *op. p.* 71. exponit.

Βαλαντιοτόμοι in *Nov.* 13. *c.* 4. *pr.* vocantur cingulorum incisores, uti vetus Interpres vertit, id est crumenisecæ.

BALBUS qui in pronunciando litteras vel syllabas integras exterit, ac proinde male loquitur, ut intelligi facile non possit. Hinc junguntur *Balbi & blæsi*, & *atypi* iique, *qui tardius loquuntur* in *l.* 10. §. *ult. D. de ædil. edict.*

BALBUTIENS lingua: *l.* 15. *in fin. C. de testam.*

BALINEUM, pro balneo. In Florentino bis scribitur. Valineum, pro balineum, *in l.* 13. §. *ult. D. de usufr.* itemque semel in *l.* 14. §. 2. *D. de impens. in rem dot.* Contra posterius reperitur in *l. ult.* §. 1. *D. de aur. arg. mund. l.* 3. §. *ult. D. de off. præf. vig.* & aliis locis. Quæ forma est Græcorum βαλανεῖον. Quum tamen & aliquoties Balneum & Balneas legamus Vid. infra *Balnea.*

BALLISTARII in *l. ult. D. de jur. immunit.* & βαλλιςαρίων τάγμα in *Novell.* 85. *c.* 2. Ad exemplum autem scripturæ pandectarum in Vetere Glossario Ballistra scriptum est, & vertitur σφενδόνη, μάγγανον. Ballistæ autem sunt machinæ seu tormenta bellica, quæ suo more accurate descripsit Lipsius *lib.* 3. *Poliorcet.* dialog. 3. Græcis dicebantur βαλλίςραι, ἀπὸ τοῦ βάλλειν, *a jaculando*: ex quo satis patet Ballista vel Ballistra cum duplici L scribendum esse, non Balista. Qui hæc tormenta conficiebant, dicebantur Ballistarii, Ballistrarii, & nota litterarum permutatione, *in d. l. ult. D. de jur. immun.* Vallistrarii. Uti vero illi tempore Justiniani certum τάγμα, seu ordinem, constituebant: ita Collegium Ballistariorum & Ferrariorum reperimus in marmore apud Reines. *inscr. class. X.* 6.

BALLUCA in *l.* 1. & 2. C. *de metallar.* est aurum nondum purgatum, neque adhuc in massam redactum. Græce Chrysammos dictum, vel, ut apud Pollucem, χρυσῖτις ψάμμος quasi arena aurea. Neque est ballucæ verbum latinum sed hispanum: Plin. *lib.* 33. *nat. hist.* Hispani, inquit, aurum quod minutum est, balucam vocant. Justin. in *d. l.* 1. C. *de metallar.* Octonos, inquit, scrupulos in baluca. Et *dictæ l.* 2. *eod. tit.* sensus est: Quod si metallarii conduxerunt a Principe aurifodinam aliquot auri libris, puta centum, id debere esse purgatum, quod solvendum est. Quod si voluerit solvere *in baluca*, debere pendere pro singulis libis quatuordecim uncias: h. e. pro intertrimento & spurcitia duas ultra duodecim.

BALNEA & BALNEAS ut

ut ceteri latini auctores, ita & jureconsulti, promiscue dicunt: *l.* 50. *D. ad leg. Aquil. l.* 35. §. *ult. l.* 91. §. 4. *D. de legat.* 3. *l.* 17. *fin. D. de instr. vel instr. leg. l.* 30. §. 1. *D. locat.* Et in Pandectis Florentinis sæpe balineum ut supra dictum est. Dicuntur & Balnearia: *l.* 13. *D. de serv. præd. urb.* & apud Senec. *de tranquil. c.* 9. & *lib.* 3. *natural. quæst. c.* 24.

BALNEARE argentum: *l. ult.* §. 1. *D. de aur. arg. leg.* quo mulier in balneo uti consuevit.

BALNEARII fures Vid. sub art. fur.

BALNEARIUM instrumentum; quo legato balneatorem ipsum contineri ait Marcianus in *l.* 17. §. *ult. D. de instr. vel instrum. leg.* furtum: *l. ult.* D. *de fur. baln.*

BALNEATOR, qui balnea præbet: *l.* 4. §. 4. *D. de his qui not. infam.* Balneator etiam servus, qui balnei usibus deservit: *l.* 17. *fin. D. de instr. vel instrum. l.* 15. §. 1. *D. de usufr.*

BANNA, ORUM, seu proclamationes sponsi & sponsæ in Ecclesiis fieri solitæ: *c.* 27. *pr. Decretal. de sponsal. c. ult. pr. qui matrimon. accusar. c. ult. de clandestin. depons.*

BAPHIA officinæ erant infectorum, qui vestibus e muriæ & cocco tingendi operam dabant: *l.* 2. *l. pen. C. de muril. l. ult. C. de vestib. olober.* Hujusmodi multa Baphia & in orientis, & in occidentis partibus Imperatores habebant: quæ sub dispositione Comitum sacrarum largitionum in *Notit. Imperii Romani* ponuntur. De Baphiis Phœnices vid. Strab. *lib.* 16. Præponebantur iis procuratores, ut eadem *Notitia c.* 74. ostendit. Lampridius, *in Alexand. c.* 40. *Ita ut Alexandrina purpura hodieque dicatur, quæ vulgo Probiana dicitur: id circo, quod Aurelius Probus Baphiis præpositus, id genus muricis reperiisset.* Ipsi tinctores vocantur Baphei, vel baphii in *l.* 2. *C. de muril.* Procuratoris vero, his officinis præfecti, meminit etiam Euseb. *hist. eccles. lib.* 7. *c.* 32. puta Dorothei, eunuchi, viri doctissimi, & hebraicarum etiam litterarum peritissimi, postea Antiochenæ ecclesiæ presbyteri, demum martyris.

BAPTISMA. In Codice nostro titulus exstat: *Ne sanctum baptisma iteretur.* Ibi enim Impp. Valentin. Valens & Gratianus *l.* 1. *d. t.* eorum detestantur ac condemnant *errorem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos alio rursus baptismate non purificant, sed incestant lavacri nomine polluentes.* Hinc baptismum repetentes sacerdotio privari, *d. l.* 1. hæretici, qui orthodoxos ad id sacrilegium pellexerint, vel ultimo supplicio, vel exsilio, aliisque pœnis plecti jubentur: *l.* 2. *l.* 3. *C. eod. tit.* Nata primum hæc lis de lapsis rebaptizandis sæculo III. S. Cypriano, una cum Firmiliano Cappadoce, & Dionysio Alexandrino anabaptismum probante, damnante illum Stephano, Romano Pontifice. Unde turbæ, quas referunt Euseb. *lib.* 7. *c.* 7. & passim in Epistolis Cyprianus. Viguerunt postea eædem lites, natis Novati & Donatistarum schismatibus, & ne hodie quidem, ceu satis notum est, deferbuerunt. HEIN.

BARBA. Eam demittere alterius infamandi caussa injuriæ species: *l.* 15. §. 27. *D. de injur.* De ea Hotoman. *de barba & coma.* Cujac. 6. *Obs.* 5. Guid. Pancirol. 2. *var. lect.* 118.

BARBARI in Impp. constitutionibus sunt, quicumque Romanorum Imperio non parent: *l.* 26. *C. de episc. & cler.* aliisque locis. Aliquando tamen Barbari, qui-

quicumque vel Græca, vel Latina lingua non utuntur. Talis enim videtur Barbaræ notionis testator in *l.* 28. §. 3. C. *de episc.* *&* *cler.* Vid. & *Nov.* 117. c. 4. ubi: *subjecti reip. nostræ Barbari*, & §. 1. *proœm. Inst.* ubi: *Barbaricæ gentes, sub juga nostra reductæ.* Ita & Græciæ Barbarias memorat Tertullianus de *veland. virg.* c. 2. Per Græciam & quasdam Barbarias ejus plures ecclesiæ virgines suas abscondunt. Est & sub hoc cœlo institutum istud alicubi, ne quis gentilitati græcanicæ, aut barbaricæ consuetudinem illam adscribat. Ibi Rigalt. *in obs. ad Tertull.* Barbarias, inquit, Græciæ dixit extra Græciam regiones quasdam, sed adpositas Græciæ, quibuscum fuere Græcorum negotia, seu bella. Hor. *Græcia Barbariæ lento collisa duello.* Tales regiones erant Illyricum, Thracia, Chersonesus: Pontus, non Macedonia, quippe & origine, & lingua Græcanica.

BARBARICARII in *l.* 1. C. *de excus. artif.* *l.* 7. C. *de palat. sacr. larg.* cassidas & bucculas tegebant & deaurabant, ut patet ex *l.* 1. C. *Theod. de fabricens.* Donatus *in Æneid.* 11. *v.* 777. Barbaricarii dicuntur, exprimentes ex auro & coloratis filis hominum formas, & diversorum animalium specierum imitatam subtilitate veritatem. Et verosimile esse ait Heinecc. Phrygas κατ' ἐξοχὴν dictos esse *Barbaros*, quumque illi omnes gentes arte illa adeo superarent, ut inde & *Phrygiones* dicerentur, qui acu pingerent, eosdem Barbaricariorum nomen tulisse. Barbariorum autem vocabulum quod occurrit in *notit. Imperii c.* 62. qua parte de officio Magistri officiorum per Orientem agitur, perperam pro Barbaricariorum legitur. Nec minus manifesto corruptum esse videtur Branbaricaricorum, quæ vox nihili est.

BARBARICUM Græcis ἡ βάρβαρος, pro Barbarico solo in *l.* 2. C. *de commerc.* *l.* 1. C. *quæ res expil. non deb.* *l. ult.* C. *de Eun.* & apud Amm. Marcell. lib. 18. c. 2. eadem forma dicitur ac *hosticum* pro terra hostili, *pacatum* pro terra pacata, *Geticum*, *Celticum*, *Noricum*, *Vindelicum*, *Illyricum* pro regione *Getarum*, *Celtarum*, *Noriciorum*, *Vindeliciorum*, *Illyriorum*, ceu ex Gronov. 2. *obs.* 3. *p.* 233. notat HEIN.

BARBARICUS, idem ac barbarus. Sic: Incestus barbaricæ immanitatis ritus vocatur, in l. 32. C. Greg. de nupt. Barbarica feritas *l.* 20. *pr.* *C. de postl. revers.*

BASES collocandorum vasorum caussa paratæ: *l.* 100. §. 3. D. *de legat.* 3. Basibus structilibus adfixæ statuæ: *l.* 245. *D. de verb. signif.*

BASILICA in *l.* 83. §. 5. *l.* 137. §. 6. D. *de verb. obl.* ædes publicæ, ad jus potissimum dicendum, negotiandumque, magnifice exstructæ. Primam Romæ Basilicam Cato exstruxit, teste *auctore de vir. illustr. c.* 47. quæ Porcia adpellata est. Aliam Julius Cæsar, quæ Julia dicta, cujus Plinius *lib. V. Epist. ult.* & Inscriptio apud Gruter *p.* 171. & Suet. *in Calig. c.* 35. meminere. Opimiæ etiam Basilicæ Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* meminit. Fuere & aliæ Romæ Basilicæ, ut ex Victore, aliisque constat: quas, quod a proposito longius hic sermo recedat, non enumero. Statius Papin. *Lib.* 1. *silv.* 1. *v.* 29. Regiam vertit hoc versu: Illic belligeri sublimis *regia* Paulli. Basilica thermarum est in *l.* 3. *C. Theod. de pact.* sed in *l.* 32. §. 4. D. *de aur. arg. leg.* in Basilica ar-

argentum muliebre fuiſſe, refertur, quod negotiandi cauſſa proponeretur.

Baſilica, vel libri βασιλικῶν, corpus juris Græcum, ſæculo IX. compoſitum, publicatumque ſub initium ſequentis, ut in foris imperii orientalis pro norma judicandi eſſet. Nomen conſequutum eſt a Baſilio, Macedone, Imp. qui primum anno 838. ediderat πρόχειρον τῶν νόμων, quod non niſi quadraginta titulis conſtabat. Joſ. Mar. Suarez. *Notit. Baſil.* §. 3. Locupletavit deinde hanc paternam collectionem Leo, σοφὸς, qui eamdem ſub titulo διατάξεων βασιλικῶν, promulgavit anno eræ Chriſti 886. Suarez *ibid.* §. 10. Denique & Conſtantinus Porphyrogeneta opus paternum fraternumque ſub incudem revocavit, & univerſum Baſilicorum opus publicavit, ſub initium ſæculi decimi: Suarez *ibid.* §. 12. *ſeq.* Univerſum opus in 60 libros diviſum, ac proinde & ἑξηκοντάβιβλον dictum, præter pauca, quæ nondum reperta ſunt, cum verſione latina gloſſiſque ſatis amplis, & jam aliquoties laudata Suareſii *notitia*, ſplendidiſſimis typis edidit Car. Hannib. Fabrott. *Pariſ.* 1647. *fol. vol.* 7. HEIN.

BASILIDIANI a Baſilide appellati: qui inter reliquas blaſphemias Jeſum paſſum abnegavit: *c.* 39. §. 3. *cauſ.* 24. *quæſt.* 3.

BASILISCUS fuit tyrannus ſub Imperatore Zenone de quo accipiendam putant *l.* 16. *C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Hujus meminit Suidas: & vide de eo Nicephor. Procop. & Zonaram. Meminit & Baſiliſci hujus Cujac. *obſerv. lib.* 3. *cap.* 19. Vid. omnino Gothofred. *not. ad d. l.* 16.

BASTAGA in *l.* 8. *C. de cohortal.* ita rectius ac Vaſtaga, ut eſt in *l.* 11. *C. Theod. eod. tit.* nota litterarum V & B. permutatione. Eſt autem ἀπὸ τῦ βαστάζειν *a portando*, ſignificatque onus poſſeſſorum & colonorum, quævis neceſſaria in procinctu in caſtra tranſvehendi. Unde Baſtagarii, quibus id oneris incumbit: *l.* 4. 8. *C. de muril. l.* 4. 11. *C. Theod. eod.* Baſtagam autem *privatam* ſub diſpoſitione Comitis largitionum privatarum divinæ Domus: Præpoſitos vero Baſtagarum ſub diſpoſitione comitis ſacrarum largitionum collocat Notitia *Imp. orient. c.* 74.

BASTERNIA, in *l.* 12. §. 4. *C. de ædific. privat.* alias Baſternæ, ſunt ambulacra, vel exedræ, ex quibus proſpectus eſſe poteſt. Unde & Græci in *l.* 1. *D. de ſerv. præd. urb.* protecta Baſternas: *projecta* & *mæniana* ſolaria interpretantur. Aliis auctoribus eſt genus vehiculi geſtatorii muliebris, vel lecticæ, undique tectæ & clauſæ, quod accuratiſſime poſt Cujac. 13. *obſ.* 30. deſcripſit Jo. Sceffer. *de re vehic. vet. lib.* 2. *c.* 6. HEIN.

BATRACHITÆ, genus hæreticorum, in *l.* 5. *C. de hæret. & manich.* iidem fortaſis quos Epiphan. in hæreſiol. hydracitas, quaſi *aquarios* adpellat, quum Batrachitæ ἀπὸ τῦ βάτραχυ *a rana* dicti. Hoc autem nomine *aquarios*, de quibus ſupra, deriſorie adpellatos fuiſſe probabile eſt.

BEARE, prodeſſe. Unde naturaliter *bona* ex eo dicuntur, quod *beant* hoc eſt, beatos faciunt. Beare vero eſt prodeſſe: *l.* 49. *D. de verb. ſignif.* ubi videndi interpretes HEIN.

BEATISSIMI μακαριώτατοι vocantur patriarchæ, Archiepiſcopi & Epiſcopi a Juſtiniano in *Novell.* 123. *c.* 3. & *in Epiſtola ad Joann. Papam.* §. 5. *tit. C. de ſumm. trinit.* Addantur B. Auguſtini *Epiſtolæ* 11. 76. 139. HEIN.

BEATITUDO. Conſtantinus A. dixit: Magis magiſque conveteranis meis beatitudinem augere de-

debeo, quam minuere, *l.* 2. C. *Theod. de veteran.* quæ eſt *l.* 1. C. *Juſtin. eod. tit.*

BEGUARDI & BEGUINÆ viri & mulieres damnati in *c.* 1. *Clementin. de religioſ. domib. c.* 3. *clement. de heret.* Dicuntur & viri Beguini vel Bizochi *in extra Joan. XXII. c. un. de religioſ. dom.* Beguini autem ſeu Beguendi vocabulum derivatum volunt ab Anglo ſaxonico *beggen* quod eſt *mendicare.* De origine Beguardorum librum ſcripſit Petr. Coens. Adde Sanderi *hæreſ.* 160. *&* 261.

BELISARIUS quo duce Africa fuit a Vandalis recuperata: *l.* 2. §. 13. *C. de off. præf. præt.*

BELLE, BELLISSIME, eleganter, elegantiſſime: *l.* 5. §. 9. *D. de nov. op. nunc. l.* 7. §. 3. *D. quod vi aut cl.* Belle quæri poteſt: *l.* 2. §. *ult. D. de ſuis & legitim* tractari poteſt: *l.* 2. *D. ad SC. Turpil.*

BELLI appellatio accipitur dupliciter, ſcilicet pro ipſo conflictu: ut in *l.* 18. *D. de excuſ. tut.* & pro tempore militiæ ut *in pr. Inſt. eod. tit.*

BELLUM civile: *l.* 1. *D. de cenſib.* intelligitur bellum Peſcennii Nigri, a quo ſtetit Byſantium, & Antiochia quas etiam victor Severus male mulctavit: &, auctore Herodiano, Perinthiis, qui a ſe ſteterant adjudicavit Byſantios partis adverſæ, & eadem ratione Laodicenis Antiochenos, quibus præterea eum ademiſſe multà Spartianus ſcribit, privilegia ſcil. omnia, ut Byſantinis.

BENE credere: *l.* 12. §. 13. *D. mand.* id eſt, abſque ullo periculo & damni metu, cui contrarium eſt *male credere* apud Plaut. in *Pœnul. act.* 3. *ſc.* 2.

BENEDICERE, eſt laudare, & gratias agere, bene precari, quod in dandi accuſandique caſu effertur ἐν τῇ ἀγωγραφίᾳ. Significat etiam in ordinem cooptare, & probare, & conſecrare, & ordinare, *cap.* 1. *de ſupplend. neglig. prælat.* Hujus benedictionis effectum tradit Panorm. in *d. cap.* 1. *verſ. quæro an ulium, & verſ. præced.* Accipitur etiam pro conſecratione, & confirmatione nuptiarum, de qua in *can. Seriatim* 12. *diſt.* 32. Benedictionis quoque adpellatione heredis inſtitutio continebatur veteri Teſtamento, cujus rei exemplum eſt in *cap.* 27. *Geneſ.* & in Jacobi benedictione, quod & adnotavit Bald. in *proœm. Decretalium.*

BENEDICTORUM liber: *l.* 2. §. 45. *D. de orig. jur.* De hoc Caſcelli libro Bynkersh. *in prætermiſſ. ad Pompon. p.* 81. Ego, inquit, putem, eum librum præter ea, quæ ad juriſprudentiam pertinebant, fuiſſe complexum elegantiores ſententias, præcipue ad eloquentiam comparatas. Nam hac arte valuiſſe Caſcellium Pomponius ſignificat, dum ait, Caſcellium Trebatio eloquentiorem fuiſſe. Ipſe, ut auguror, Themidi, auſteræ alioquin & horridæ blandiores muſas conjunxit: ac juriſprudentiæ admiſcuit flores, & eleganter dicta, ex aliorum ſcriptis, præſertim orationibus, quo nomine & *aurea* veteres adpellabant. Ita ſane verbo Benedicta uſos eſſe veteres, Bynkershoeck eo loco variis teſtimoniis Senecæ Rhetoris, *lib.* 1. *controv.* 4. auctoris *de corrupt. eloqu.* c. 34. Quinctiliani *lib.* 6. *Inſt. or. c.* 4. probat, & ex *capite* 3. ejuſdem libri oſtendit, & Ciceronis exſtitiſſe *Libros* 3 *urbane dictorum.* HEIN.

BENEFICIALIS cauſſa dicitur, ſive agatur de dignitate vel perſonatu, officio, præbenda, vel beneficio, Archid. *in c. ſi gratioſe &c. ſi propter, de electiōn. in* 6. Beneficium hic accipe ſpirituale.

Beneficiarii dicebantur, qui beneficio magistratuum, vel ipsorum Principum, a militaribus laboribus ac muneribus immunes erant, quum tamen interea caperent stipendium. De iis plura habent Reinesf. *in epist.* 23. *ad Rupert. p.* 82. & *ad inscr. p.* 524. Salmas. *ad script. rei aug. p.* 4. Nomen adsumebant ab eo, cujus beneficio illam immunitatem fuerant consequuti: veluti Beneficiarii Aug. apud Gruter. *inscr. p.* 458. 4. Centuriones beneficii Tiberii apud Suet. *in Tib. c.* 12. Beneficiarii præf. præt. apud Gruter. p. 445. 4. & p. 1111. 4. item legati consularis apud eumdem *p.* 51. 4. denique consulis apud eumd. *p.* 7. 4. *p.* 90. 10. *p.* 1005. 2. Diversi ab his quos Polyb. *lib.* 6. *c.* 28. vocat, τὰς ἐθελοντηδὸν στρατευομένας τῇ τῶν ὑπάτων χάριτι, *qui ultro in gratiam consulis militant.* Ceterum istud beneficium ratum non fuisse, nisi simul ac in urbem venirent, apud ærarium profiterentur, ostendit Is. Casaub. *ad Suet. Tib. c.* 12. Quum vero ii Beneficiarii plerumque in urbe vel in provinciis in magistratuum vel ducum, quorum beneficio immunitatem illam obtinuerant, comitatu essent: factum inde est, ut Beneficiarii sequiore ævo dicerentur Magistratuum officiales, adjutores, adparitores, Plin. *lib.* 10. *Epist.* 18. *&* 20. *l.* 5. *l.* 7. *C. Theod. de cohort. princ.* Hein.

Beneficium. Beneficii ac nudæ voluntatis esse dicuntur, quæ non jure perfecto, sed ex justitia attributrice debentur: *l.* 17. §. 3. D. *commod.* græcis εὐποιία ἐνεργεσία. Beneficio adfici hominem, hominis interest.

Beneficium aliquando in jure nostro privilegium significat, & ita, est quod conceditur certæ alicui personæ, vel rei, aut certo collegio, certæve universitati. Sic: Divus Hadrianus cuidam *speciali* Beneficio præstitit: §. 6. *Inst. de her. qual.* Beneficiis Augusta gratiosa Colonia: *l.* 1. §. 1. *D. de censib.* Et ita ab eo differt.

Beneficium quod hodie vocant *legis.* Est enim hoc, quod vel causarum vel personarum generi cohæret. Priori casu *generale* Beneficium vocari solet, veluti restitutionis in integrum, inventarii, ordinis, divisionis, cedendarum actionum, excussionis, cessionis, de quibus Vid. suis locis. Posteriori casu, *speciale* dicitur beneficium, qualia sunt quæ mulieribus, studiosis, fisco, collegiis & corporibus dantur, quæ & nonnumquam *jura singularia*, & improprie *privilegia* adpellantur. Cujac. *obs. lib.* 15. *c.* 8.

Beneficium non pro merito, & benefacto, sed etiam simpliciter pro facti occasione, immo etiam delicto accipitur in *l.* 46. *pr. D. de furt.*, ubi res abesse *beneficio* furis dicitur, & *l.* 40. §. 1. *D. de damn. infect.* ubi damnum alicujus beneficio contigisse legimus. Addit quis alium locum ex *l.* 27. *C. de inoff. test.* in qua memorantur, *liberti perperam, & non bene merentes, maximisque beneficiis suum patronum adsequuti*: ubi & Jac. Guther *de offic. dom. Aug. lib.* 1. *c.* 37. id vocabulum in sensu sequiore accipi putaverat. Sed ostendit Duckerus *de lat. vet. Ictor. p.* 374. eo in loco particulam negativam e præcedentibus ita repeti posse, ut liberti illi *non adsequuti patronum maximis beneficiis* dicantur. In *l.* 40. §. 1. *D. de damn. infect.* pro beneficio Bynkersh. 4. obs. 10. rescribendum esse conjicit *pene vitio.* Alii utrumque locum per ironiam vel antiphrasin explicare malunt cum glossa. Alii similem loquutionem reperire sibi videntur in marmore apud Gruter. inscr. p. 687. 5. ubi mater in luctu esse dicitur

beneficio novercæ. Sed quemadmodum duriusculum est adverbium istud *pæne* : & jurisconsulti in re seria non solent ironice loqui : ita in lapide Grateriano *Benefitio* manifesto est *veneficio.* Singularis ergo, & Ulpiani propria videtur illa loquutio, ceu recte observavit Ducker. HEIN.

Beneficium Ecclesiasticum, id est, canonicatus vel prebenda, *c. ex multis.* §. *constitutus*, *qu.* 3. & alibi sæpissime. Non potest licite sine institutione canonica obtineri, cap. 1. de *reg. jur. lib. 6. ext. cap. si quis deinceps*, 16. *qu.* 7. Beneficium autem Ecclesiasticum juxta summam Angelicam, aliud est *religiosum*, aliud *sæculare.* Illud rursus est vel simplex, ut *canonicatus regularis*, vel duplex, quod porro est vel *Abbatia*, vel *Prioratus*, sine jurisdictione, vel habens jurisdictionem. Seculare autem est vel summum *papatus*, vel majus *episcopatus* vel minus seu simplex ut *canonicatus*, *capellania*, *advocatoria.*

BENEMERITI. Palatinis & benemeritis suis salutem Constantinus, *l.* 1. *C. Theod. de privileg. eor. qui in sacr. palat.* Lampridius in *Alexand. severe cap.* 16. Si de re militari tractaret, adhibebat milites veteres & senes ac benemeritos. Omnibus *benemeritis* veteranis, quam volunt, patriam damus : *l.* 8. *C. Theod. de veteran.*

BENEVOLENTIA pro humanitate & benignitate : *l.* 53. *pr. D. de adquir. vel omitt. her.*

BENIGNUM æquum, bonum significat : *l.* 49. D. *de ædil. edict.* & passim. Eoque sensu Benignige & Benignitas, in legibus nostris.

BERONES. In *l.* 31. D. *locat.* ubi de tritico separato Beronibus. Sed dubia admodum est hujus vocabuli lectio. In quibusdam codicibus est *eronibus* : alii edere maluerunt *beronibus*, alii *peronibus*, alii *centonibus.* Sed manifestum est : ibi rescribendum *æronibus.* Vid. Supra Sub ÆRO. Hein.

BERYLLUS, sive (ut in Florentina est, ubi V pro B. more veterum sæpe ponitur) Veryllus, βήρυλλος, in *l. ult.* §. 7. *D. de publican.* Gemma est in India nascens, quæ a gentis suæ lingua nomen habet, viriditate similis smaragdo, sed cum pallore, ut Plin. *lib.* 37. *c.* 5. Solin. *in polyhist. c.* 53. & Isidor. *lib.* 16. *etymol. c.* 7. scribunt.

BERYTUS, urbs Syrophœniciæ, quam metropolitano nomine ac dignitate exornarunt Imperatores, Theodosius & Valentinianus, *rubr. C. de metrop. Beryt.* Celebris fuit legum studiis Berytensis *colonia*, *Augusti beneficio gratiosa* in *l.* 1. *D. de censib.* Jam Gregorius Thaumaturgus, qui anno 248 ad Episcopatum Neocæsariensem evectus est, se juvenem ait Berytum missum esse, tanquam ad τῶν νόμων Ῥωμαικῶν παιδευτήριον, *legum Romanarum gymnasium. Vid. ejus panegyr. Origen. p.* 57. Et ea quidem schola a Diocletiani temporibus per aliquot sæcula excellissime floruit, ceu patet ex, *l.* 1. *C. qui æt. vel prof. excus.* Zachariæ Mitylen. *libro de opific. mundi* p. 164. Non. *Dionys. lib.* 41. *extr. vetere geographo a Jac. Gothofredo* primum edito *p.* 256. *edit. Gronov.* &, qui hujus scholæ incrementa non sine livore vidit, Libanio *orat.* 26. De petulantia studiosorum in tironibus initiandis videnda *const. omnem reip.* §. 9. *ad Antecessor.* De misero vero urbis pulcherrimæ interitu, primum per aliquot terræ motus, deinde per incendium, præter Agathiam legi merentur epigrammata elegantissima in *Anthologiæ lib.* 1. *c.* 63. De ju-

jure metropolitano Beryty multo accuratius egit Henr. Norisius *de Epoch. Syromaced. diss.* 4. *c.* 3. HEIN.

BES octo duodecimas seu uncias assis significat, ut Volusius Martianus in *libro de asse* tradit. Festus: *Bes adpellatus est, quod bis triens sit*, quamvis dura compositio fiat bessis ex triente. Bessis unciæ octo sunt, trientis quatuor. Varro *lib.* 5. *de ling. lat.* BES *veteribus* DES, *demto triente*. Bes autem dicebatur non solum hereditatis ut in *l.* 6. *C. de hered. act. l.* 7. *C. de bon. auct. jud. possid.* Sed & pretii: *l.* 12. §. 8. D. *mand.* & usuræ besses sunt in *l. pen. C. de usur.*

Βήσαλον (Theoph. *tit. de rer. divis.*) tigni adpellatione continetur. Besalium apud Charisium, testam seu laterem notat, *l.* 1. *de tign. junct.* in glossis laterculum. Cujac. lib. 9. observ. *c.* 26. aliis pessulum male. In Basilica *ad leg.* 19. §. 1. *de servit. præd. urb.* ex figlino opere, ἀπὸ βησάλων est Græce.

BESTIÆ dicuntur, quæ natura feræ sunt: *l.* 1. §. 10. *D. si quadrup. paup.* veluti ursi, leones, pantheræ *l.* 2. §. 1. *D. ad leg. Aquil.* Ulpianus ad edictum prætoris de postulando: Bestias, inquit, accipere debemus ex feritate magis, quam ex animalis genere: *l.* 1. §. 6. *D. de postul.* Elephantes plane & Camelos *bestiarum* numero esse, Ulpian. 19. *regul.* §. 1. tradit. Et revera eorum natura fera est. Quia tamen collo dorsove domantur, & jumentorum operam præstant, ideo in Lege Aquilia *Quadrupedum* adpellatione continentur: *d. l.* 2. §. *ult. D. ad leg. aquil.* Bestiarum autem aliæ sunt marinæ, aliæ terrestres: *l.* 44. D. *de adquir. rer. dom.* quamvis alibi & piscibus, & avibus opponuntur §. 12. *Inst. de rer. divis.* Ad Bestias damnari: *l.* 6. *pr. D. ad leg. jul. pecul.* dari: *l. un. C. Theod. ad leg. fab.* pronunciari, apud Tertull. lib. de resurr. carn. c. 16. Item: bestiis objici: *l.* 9. *pr.* D. *ad Leg. Pomp. de paricid.* subjici: *l.* 12. *C. de pœn.* Et ita bestiarum damnationem accipe in *l.* 6. *pr.* D. *ad leg. jul. pecul.* Est autem hoc supplicium, quo plerumque Christianos sub impiis Imperatoribus adfectos, historiarum monumenta loquuntur. Eusebius lib. 8. hist. eccles. c. 7. attigit his verbis latine versis: Post verbera certamen cum bestiis, humanum sanguinem lambere adsuetis, & in eo certamine incursus pardorum, & ursorum immanium, aprorum etiam, & taurorum, quos admoto igne & candenti ferro adversus illos incitabant. Ceterum qui bestiis objiciebantur, ii ad stipitem alligabantur, ut ex Vopisco *in Aurelian. c.* 37. & ex *passionibus martyrum* liquet. Atque hoc immani spectaculo populus Romanus oculos suos pascere diu sustinuit, quod acriter B. Cyprianus in *Epist.* 103. & Prudentius *lib.* 1. & 2. *contra Symmach.* reprehendunt. His utique comitem se addit Salvianus Massiliensis, qui æque in cruenta hæc spectacula *lib.* 6. invehitur, quæ ad extremum a Principibus Christianis abolita fuere, ut in Commentar. *ad d. l. Dominico* docuit Brissonius noster.

Ad BESTIAS etiam dari dicebantur, qui citra damnationem cum bestiis, depugnandi caussa, in arenam immittebantur *l.* 11. §. 1. & §. *ult.* D. *ad leg. Cornel. de sicar.* & ad id operas suas locabant: *l.* 1. §. 6. *D. ad SC. Tertul.* Et hos Bestiarios latini vocabant: Cic. *contra Vatin. c.* 17. & *pro Sestio c.* 64. Senec. *lib.* 2. *de benef. c.* 19. De hujusmodi hominibus ita B. Cyprianus *Epist.* 1. *ad Donat.* Quid illud, oro

oro te, quale eſt, ubi ſe feris objiciunt, quos nemo damnavit ad beſtias? Ætate integra, honeſta ſatis forma, veſte pretioſa, viventes, in ultroneum funus ornantur, malis ſuis miſeri etiam gloriantur, pugnant ad beſtias, non crimine ſed furore.

BIARCHI in *l.* 3. *C. de agent. in reb. l. ult. C. de offic. præf. præt. Afric.* officiales fuere ex ſchola agentium in rebus. Unde Biarchia in *l.* 1. *C. de offic. magiſtr. offic.* In hanc enim ſcholam agentium in rebus recepti primo *equites*, mox *centuriones*, tum Biarchi, hinc *centenarii ducenariique* gradatim fiebant, donec ad principum gradum aſcenderent, id eſt, primi officiorum magiſtratuum crearentur. De iis Guid. Pancirol. *ad notit. Imp. orient. c.* 64. *p.* 104. qui & *c.* 40. *p.* 70. obſervat, Biarchos dictos, qui in Legione annonam curabant. HEIN. BIARCHIA eorum munus in Conſtantini Imp. reſcripto *l.* 1. *C. de offic. magiſtr. offic.*

BIBLIOTHECA alias locum ſignificat, alias armarium. Sicut dicimus, *eboream Blibliothecam* emiſſe, & armaria p eraque Bibliothecam adpellant: *l.* 52. §. 7. *D. de legat.* 3. Feſtus: Bibliothecæ & apud Græcos, & apud Latinos, tam librorum magnus per ſe numerus, quam locus ipſe in quo libri collocati ſunt, adpellantur. Tales Bibliothecæ parietibus inherentes: *l.* 41. §. 9. D. *de legat.* 1. Si mihi Bibliothecam vendideris: *l.* 50. *D. de contrah. empt.* ubi Bibliotheca ſignificat librorum numerum cum armariis, quia ſtatim additur: *Si decuriones Campani locum mihi vendidiſſent, in quo eam ponerem.* Libri & Bibliothecæ, id eſt, armaria, ſeparantur etiam in *l.* 12. §. 34. D. *de inſtr. vel inſtrum. leg.* & apud Paull. 3. *ſent.* 6. 51. ubi inſtructo fundo legato, *libri* quoque & *Bibliothecæ*, quæ in eodem fundo ſunt, legato contineri dicuntur.

BIDENTES, in *l.* 8. *pr.* D. *de inſtr. vel inſtrum. leg.* Ovid. *lib.* 4. *faſt. v.* 927. durum bidentem cum ſarcula & vomere *ruris opes* adpellat. Glebam ſane verſis bidentibus frangendam monet Virgil. *Georg. lib.* 2. *v.* 400. Bidente paſtinari ſolum vineæ, præcipit Plin. *hiſt. nat.* 17. 21. Vetus Gloſſarium: Bidens & Bidentis, δίκελλα. Sunt ergo bidentes his locis raſtra vel ligones duobus dentibus inſtructi, quibus terram, glebas duriores frangendo, reddebant cultiorem. Alias & Oves, quæ per ætatem duos dentes eminentiores habent, Bidentes dictas eſſe, ex Gell. *lib.* 16. *c.* 6. *ſatis conſtat.*

BIDUUM, & alterum diem, pro eodem ponit Ulp. in *l.* 1. §. 11. D. *quand. adpell.* Biduum biſſexti pro uno die habetur: *l.* 98. *pr.* D. *de verb. ſignif. l.* 3. §. 5. *D. de minor.*

BIENNALES metæ: *l.* 17. *C. de adminiſtr. tut.*

BIGAMUS vel DIGAMUS Hoc vocabulum binas denotat nuptias. Et ſignificat eum qui ſecundas ipſe contraxit nuptias, *c.* 3. 4. *de bigam.* vel viduam aut repudiatam in matrimonio habuit, *c.* 4. 5. *eod. tit.* etſi de facto tantum eam uxorem duxerit *c. ult. de bigam.* quatenus vidua illa a priori marito cognita fuerat, *d. c.* 5. qui ſtupratam ab alio uxorem habuit *c.* 2. *diſt.* 33. At, non eſt Bigamus qui alii deſponſatam duxit, *d. c.* 5. *de bigam.* vel qui plures habuit concubinas. *c.* 6. *eod. tit.* Quanquam qui virginitatem pollicitam violavit etiam inter bigamos habeatur. *c.* 24. *cauſ.* 37. *quæſt.* 1. Bigami autem ad ſacerdotium promoveri non poſſunt. De his vide quæ notavit Tiraqu. *in l.* 1. *connub. gl.* 1. *part.* 1. *n.* 45. Gothofr. *ad rubr. C. de ſecund.*

cund. nupt. & ad l. 1. *Nov.* 123. Vid. inf. Binubus.

BIMA *die*, id est, altero anno: *l.* 3. *D. de ann. lg.* Vid. supra in voce annua. Ita & *Bimum* æstimationem accipimus, quæ pro biennio fit: *l.* 6. *D. de usufr. leg.*

BINÆ ædes *l.* 10. 36. *P. de serv. præd. urb.* nuptiæ: *l.* 1. *D. de his qui not. infam.* uxores: *l.* 3. *C. de incest. nupt.* Bina sponsalia: *l.* 1. *D. de his qui not. inf.*

BINUBUS δευτερογαμήσας, etiam de viro, qui ad secunda vota transiit, usurpatur. *Nov.* 22. *c.* 28. Ita & Salomonem Regem multinubum vocavit B. Hieronym. *adv.* Jovinian. *lib.* 1. *c.* 15. HEIN.

Βιοκωλυται, officiales quidam a vi prohibenda vocabantur, quorum mentio fit in *Novell. Const. VIII. c.* 13. & *Nov.* 128. *c.* 23.

BIROTA vel BIROTUM: *l.* 8. *C. Theod. de curs. publ.* Statuimus rhedæ mille pondo tantum superponi BIROTÆ ducenta. Et in l. 9. C. Theod. eod. tit. Nec passim rhedarium tractorias, vel evectiones, *Birotum* faciat. Est vehiculum, dictum a binis rotis, δίτροχον, cui tres mulæ jungi solebant. De eo plura Jo. Scheffer. *de re vehicul. lib.*2.*c.*9. *p.*135. HEIN.

BIS *consule Læto* apud pariatorem *Leg. Mos. & Rom. tit.* 1. §. 11. Quod licet sæpe ita in veteribus libris occurrat, non tamen in notatione temporis satis latine dici, putat Pet. Pith. *in notis ad h. l.* HEIN.

BISPELLIO Vid. Vispellio.

BISSEXTUM, in *l.* 98. *D. de verb. signif.* & *l.* 3. §. 3. *D. de minor.* diem significat, qui quarto quoque anno intercalatur. Isidor. 6. *orig. c.* 17. *Bissextus*, ait, est *post quatuor annos unus dies adjectus. Crescit enim per singulos menses quarta pars assis. At ubi quarto anno assem compleverit bissextilem annum facit. Dictus, autem Bissextus, quia bis sexies ductus assem facit, quod est unus dies.* Utrumque illum diem pro uno haberi, utroque loco ex Pandectis adducto traditur. Quod vero scribit Isidorus, id ex parte verum, ex parte falsum est. Nam Bissexti quidem ab eo prodita definitio recta est: notatio vero vitiosa. Inde enim Bissexto nomen quod, quo anno intercalamus, bis *sextum Kalend. Mart.* computamus. Bissextum autem non alium, quam ipsum Julium Cæsarem, patrem ciet, ab eoque auctore originem ducit. Is enim, quemadmodum Macrob. 1. *Saturn.* 14. tradit, ad numerum solis, qui diebus trecentis sexaginta quinque & quadrante cursum conficit, annum direxit, ut dies, quibus sol zodiacum lustrat, annum efficerent: at ne quadrans deesset, statuit, ut quarto quoque anno unus intercalaretur dies, eo scilicet mense ac loco, quo etiam apud veteres mensis intercalabatur id est, ante quinque ultimos mensis februarii dies. Idque bissextum censuit nominandum. Quod & Censorinus *de die nat. c.* 20. de eodem Cæsare confirmat his verbis: *Præterea pro quadrante diei, qui annum verum suppleturus videbatur, instituit, ut peracto quadriennii circuitu, dies unus, ubi mensis quondam solebat: per Terminalia intercalaretur: quod nunc Bissextum vocant.* Quæ quum ita se habeant, mirum est, quod Ausonius in quintum annum *Bissextum* rejicit, quum quarto quoque anno contingat. Verba ejus *Eidyll.* 14. *v.* 12. sunt hujusmodi: *Quadrantemque diei: quinto qui protinus anno, Mense Numæ extremo, nomen capit Embolimæi* Qua in re labi eum & errare, quidam adfirmare ausi sunt. Non vero fallitur ille, hoc siquidem sensit: quadrantem illum diei, qui quadriennio collectus unum diem efficit, in Bissextum cogi quinto quoque anno incipiente,

te, plane non exacto anno. Quod ex Macrobio defendi poteſt. Hic enim de vitio, a ſacerdotibus circa intercalarem diem poſt exceſſum Julii Cæſaris commiſſo, tractans: Nam quum, ait oporteret diem, qui ex quadrantibus conſit, quarto quoque anno confecto, & antequam quintus inciperet intercalari: illi, quarto non peracto, ſed incipiente intercalabant. Hic error ſex & triginta annis permanſit, quibus annis intercalati ſunt dies duodecim, quum debuerint intercalari novem. Sed hunc quoque errorem ſero deprehenſum correxit Auguſtus, qui annos duodecim ſine intercalari die tranſigi juſſit: ut illi tres dies, qui per annos triginta & ſex vitio ſacerdotalis feſtinationis excreverant, ſequentibus annis duodecim, nullo die intercalato devorarentur. Poſt hoc unum diem, ſecundum ordinationem Cæſaris, quinto quoque incipiente anno intercalari juſſit. Hæc Macrobius. Vulgi autem ſermone tritum de infauſto Biſſexti omine proverbium, a paganis, quorum animos ea ſuperſtitio occupabat, ortum videtur. Quod Ammian. Marcell. docet, qui lib. 26. c. 1. de Valentiniano ad imperii culmen evecto, loquens. Nec videri, ait, die ſecundo, nec prodire in medium voluit Biſſextum vitans februarii menſis, tunc illuſceſcens, quod aliquoties rei Romanæ fuiſſe cognorat infauſtum. Et paulo poſt de Biſſexto ſentiens: Elapſo, inquit, die parum apto ad inchoandam rerum magnitudinem, ut quidam exiſtimant. Adde Macrob. *Saturn. l.* 13. Immo non ſolum diem iſtum, ſed & totum annum, in quem biſſextus incidebat, & infauſtum eſſe exiſtimabant, adeo, ut Auguſtinus *Epiſt.* 119. *ad Januarium.* rideat eos, qui ſuperſtitioſe dicere ſolebant: Non plantem hoc anno vineam, quia Biſſextus eſt.

B I T H Y N I A R C H I A, Modeſtinus in *l.* 6. §. 14. *D. de excus.* Ἔθνους ἱεροσύνη, οἷται Ἀσιαρχία, Βιθυνιαρχία, Καππαδοκαρχία παρέχει ἀλειτουργησίαν ἀπὸ ἐπιτροπῶν, τουτέστιν, ἕως ἂν ἄρχῃ. Provinciæ alicujus ſacerdotium, puta Aſiarchia, Bithyniarchia cappadocarchia tribuit immunitatem a tutelis, hoc eſt, quoad illud ſummum ſacerdotium durat. Ita vertit Hein.

B L A C H E R N Æ, Conſtantinopoleos ſuburbium, in quo portus, cujus meminit Cedrenus p. 412. novum palatium, & ſplendidiſſimum templum, beatæ Mariæ virgini a Pulcheria Imperante Marciano Imp. teſte Zonara Tom. 3. p. 38. conſecratum. Ejus mentio fit in *l.* 18. *C. de SS. Eccles.* & *Novell.* 159. *præf.* De hoc ſuburbio temploque a Leone Imp. ibi ædificato, & ab Andronico ſeniore reſtituto, paſſim differit Nicephor. Calliſt. *in hiſt. eccl. præf. ad Andronic.* p. 30. lib. 14. c. 2. lib. 4. c. 24. & lib. 18. c. 38. H E I N.

B L A D U M Accurſio in *l. triticum* 94. *D. de verb. oblig.* generale nomen eſt ad omne quod in area teritur: cujus ſententiam probat Bartol. in *l.* 1. §. *de eo opere. D. de aqu. & aqu. pluv.* Hac voce uſus eſt Pontifex Rom. in cap. *ex multiplici de Decimis, in antiq.* Legumina hac voce non contineri liquido conſtat. Unde ſi lege municipali vetantur blada provincia exportari, legumina exportans non mulctabitur, neque tenetur. Sane in eo genere regionis conſuetudo loquendi inſpicienda eſt, & ſtatuentium mens.

B L Æ S U S, Juriſconſultus, citatur in *l.* 31. *D. de uſu & uſufr. leg.* Ait ibi vel Labeo, vel Javolenus. B L Æ S U S *ait Trebatium reſpondiſſe.* Sed inter varias lectiones notari videmus, alios pro *Blæſo* ibi legere Celſum. Ex mea ſententia juriſconſultum illum, quiſquis fuerit, Tre-

Trebatium audivisse, vel saltim commercium cum eo habuisse oportet. Quod cum de Celso dici nequeat, ei ego lectioni parum tribuerim. Passim eorum temporum monimenta memorant Biæsios, vel Blæsos, nec inepta est divinatio Jo. Bertrandi, *de jurisperit. lib.* 2. *c.* 27. intelligentis Junium Blæsum, quem Africæ præfuisse, refert Tacit. *Ann.* 3. *c.* 35. quamvis & hæc tantum sit divinatio. HEIN.

Blæsus balbo & atypo, eique qui tardius loquitur, jungitur ab Ulpiano: *l.* 10. §. *ult. D. de ædilit. edict.* Martial. *lib.* 10. *epigr.* 65. Os blæsum tibi, debilisque lingua est. De hoc linguæ vitio differit Cœl. Rhodig in antiq. lect. lib. 7. c. 22. HEIN.

BLANDIRI *sibi* dicuntur, qui in sua caussa sibi quid vani persuadent: *l.* 3. §. 2. *D. de admin. & peric. tut.* & sparsim.

BLASPHEMARE dicuntur, qui per caput Dei aliave membra jurant. N. Constitutio 79. ἐπειδὴ δὲ τινὲς, &c. si quis per capillum 22. qu. 1. ubi de pœna blasphemiæ.

BLATTA, *serica in l. ult. C. Theod.* de *murileg.* quæ & sericoblatta, vel serica blatta dicitur in *l.* 10. C. *de murileg.* & *l.* 13. *C. Theod. eod. tit.* est purpuræ genus, cujus fit mentio in *l.* 1. *C. quæ res vend. non poss.* Eutropius *lib.* 7. *c.* 9. Neronem retibus aureis piscatum, quæ blatteis funibus extraxerit, scribit. Unde passim *Blattosericum*, apud Vopisc. in *Aurelian. c.* 45. & Blattea tunica, apud Gregor. Turonens. *lib.* 2. *c.* 38. Inde.

BLATTIARII in *l.* 2. *C. Theod. de excus. artif.* qui purpura sericum tingunt. Nec dubitandum, quin Blattiarii rescribendum sit, pro *bractearii*, in *l.* 1. *C. Just. eod. tit.* De blatta serica & blattiariis plura dabit Salmas. *in hist. aug. p.* 388. & seq. & p. 395. HEIN.

BODONES, BOTTONES, BOTONTONES, BOTONTINI, tumuli, ad denotandos agrorum fines congesti. Legitur hoc vocabulum apud Paull. 5. *sent.* 22, 2. dummodo verba ista a Paulli, ac non potius ab Aniani, manu sunt: *Qui terminos effodiunt, vel exarant, arboresve terminales evertunt, vel qui convellunt* BODONES. Ubi Schultingius p. 504. *Credo, hæc esse ab Aniani manu, non a Paullo, qui ab sciverit, quid essent Bodones, valde dubitem. Verbum hoc est posterioris ævi, & notat tumores, ex terra congesta ad agrorum fines*, ut docet Car. Du Fresne *in glossar. med. & infim. latin.* Utuntur sane tali vocabulo scriptores rei agrariæ, sed nullus sæculo quarto, ut videtur, antiquior. Faustus & Valerius apud Goes. *p.* 306. *In limitibus vero, ubi rariores terminos constituimus, monticellos plantavimus de terra, quos* BOTONTINOS *adpellavimus.* Marcus Baro *de cas. litter.* p. 237. In trivio tres Botontinos. Apud alium p. 266. Botontini terræ, & p. 267. Botontones finales. In vetere figura p. 277. Bottones legimus. At nec apud Frontinum, nec apud quemquam alium, paullo vetustiorem simile occurit vocabulum, quamvis & Frontinus p. 126. describat *tumores terræ*, qui pro finibus sint. Fuerit itaque vocabulum technicum, & agrimensoribus proprium, sed recentioribus quodque Paullo vix notum esse potuit. HEIN.

BOETHI, βοηθοὶ, in *l. ult. C. de tabul. scrib.* iidem, qui latine magistratuum adjutores dicuntur. Vid. supra adjutor.

BOMBICINÆ vestis fit mentio in *l.* 23. §. 1. *D. de aur. arg. leg.* Isidor. lib. 19. c. 22. Bombycina vestis a bombyce vermiculo, qui longissima ex se fila generat, quorum

rum textura Bombycinum dicitur, conficiturque in Insula Coo.

BOMBYCINÆ vestis meminere Paullus lib. 3. sent. tit. & Ulpian. *l.* 25. §. 1. D. *de aur. arg. mund.*

BONA aut *naturaliter* aut *civiliter* dicuntur. Naturaliter bona dicuntur ex eo quod beent, id est beatos faciant: *l.* 49. *D. de verb. signif.* Unde & *beatos* Latini vocant divites ac locupletes. Plaut. *in Pseudol. act.* 1. *sc.* 2. Bonam ego, quam beatam esse, primum dici mando. Senec. lib. 3. controv. Insolens malum est beata uxor. Quum immensum pondus auri orba attulerit, quid aliud quam beatæ serviemus! Idem *Epist.* de Sabino divite homine. Numquam vidi hominem beatum indecentius. Secundum hæc bona dici non possunt, quæ plus incommodi, quam commodi habent: *l.* 83. D. *de verb. signif.* Proinde bona intelliguntur cujusque, quæ subducto ære alieno supersunt: *l.* 39. §. 1. D. *eod. tit.* Eaque ratione Bona ab *hereditate* separantur: *l.* 82. D. *de legat.* 3. *l.* 16. §. 1. *D. ad SC. Trebell.* multumque interest *hereditatis*, an bonorum ususfructus legetur. Usufructu enim bonorum legato, æs alienum ex omnibus bonis deducendum est: *l.* 96. D. *ad leg. falcid. l. ult.* D. *de usu & usufr. leg.* At hereditatis adpellatio & onera continet. Bonorum etiam parte legata, funeris impensa, manumissorumque pretium, ex medio deducitur, aliter atque si hereditatis pars legata sit: *l.* 8. §. *ult. cum l. sequ.* D. *de legat.* 2. & *l.* 26. §. *ult.* D. *de legat.* 1. Concludamus ergo, *naturaliter* id bonorum cujusque intelligi, quod æri alieno superest: *l.* 11. D. *de jur. fisc.* CIVILITER vero BONA universitatem successionis significant, qua in jus demortui succeditur, suscipiturque ejus rei commodum & incommodum: *l.* 3. *de bon. poss. v. l.* 14. §. *ult.* D. *ad SC. Trebell.* Ut, quum *Bonorum possessionem* dicimus, idem hic valet *Bonorum* adpellatio, quod & *hereditatis*, jusque successionis, non etiam singulare, demonstrat: *l.* 208. *D. de verb. signif.* Est enim juris magis quam corporis, possessio: *l.* 3. §. 1. *D. de bon. posses.* eaque de caussa bonorum possessio juris nomen esse dicitur, sicut & hereditas: *l.* 119. D. *de verb. signif.* Et hoc sensu BONA *adire*, & *adgnoscere*, pro hereditatem adire dicunt Icti, sicut sub his vocibus comprobatum est. Sic & bonis *se* immiscere: *l.* 91. D. *de adquir. vel omitt. hered.* abstinere: *l.* 44. D. *de re judicat.* In Bonis habere olim dicebantur, qui pleno jure, id est, ex jure Quiritium, domini facti non erant: puta quibus neque mancipata res, neque in jure cessa, nec statuto ad usucapionem tempore ab his possessa erat, ut Ulp. fragm. *tit.* 1. §. 16. *tit.* 19. §. 1. seq. explicat. Vid. infra Bonitarium. Alias latius dicimus aliquid in bonis esse, a quo multum differt ex bonis esse. Nam *in bonis* id *esse* dicitur, quod dominii nostri, vel quasi dominii est. *Ex bonis* vero, quidquid ex substantia nostra est, etiam si commodatum tantum, vel depositum, vel pignoratum sit: *l.* 2. §. 22. *D. de vi bon. rapt.* In bonis ergo esse dicimus, quod in patrimonio nostro aliqua ratione est, *l.* 1. *D. de rer. divis. l.* 25. §. 4. D. *quæ in fraud. cred.* Ita res per vim alienata in bonis esse dicitur ejus, qui vim passus est: *l.* 9. §. 6. D. *quod met. caus.* Et servus, domino non defendente ductus, in bonis ejus esse, qui duxit: *l.* 26. §. *ult.* D. *de noxal. act. l.* 2. §. *ult.* *D. si ex nox. caus.* In rebus etiam venditoris res vendita est, antequam ab eo emptori tradita sit: *l.* 8. §. 12. *D. quib. mod. pign.* §. 3. *Inst. de emt. vend.* In bonis autem nostris computantur, non solum, quæ dominii nostri sunt, sed &, quæ bona fi-

fide a nobis possidentur vel superficiaria sunt. Æque si quid in actionibus, persequutionibus, petitionibusque est, bonis admuneratur: *l.* 49. §. 1. *D. de verb. signif. l. ult.* D. *de usu & usufr. leg.* Princeps itaque, bona concedendo, videtur & obligationes concedere: *l.* 21. D. *de verb. signif.* Plane injuriarum actio in bonis nostris non computatur antequam litem contestamur: *l.* 28. *de injur.* Pœnales vero actiones, sive legitimæ, sive honorariæ, exceptis popularibus, in bonis actoris computantur: *l.* 32. D. *ad leg. falcid.* Ex populari enim caussa nemo ante litis contestationem creditoris loco recte esse dicitur: *l.* 12. D. *de verb. signif.* Dos etiam in bonis mariti esse dicitur, constante matrimonio: *l.* 21. §. 4. *D. ad municipal. l.* 7. §. *ult. l.* 75. *D. de jur. dot.* Denique rem in bonis nostris habere intelligimur, quoties possidentes exceptionem, aut amittentes ad recuperandam eam actionem habemus: *l.* 52. D. *de adquir. rer. dom.* Substitutio, quæ nondum competit, hereditas item non adita extra bona sunt: *l.* 41. *D. de adqu. rer. dom. l.* 63. §. 1. *D. ad leg. falcid.* In bonis etiam nostris non est quod evincitur: *l.* 190. *D. de reg. jur.* Servitutes nec in bonis sunt, nec extra bona: *l.* 1. *D. de usu & usufr. leg.*

Plane in Edicto, quo prætor in possessionem mittit legatarios, bonorum adpellatione non tantum res, quarum proprietas ad heredes pertinet, continentur, sed & agri vectigales, & quæ pignori data sunt, &, quæ bona fide possidentur: *l.* 5. §. 6. *D. ut in posses. legat.* Similique modo in his verbis prætoris: *Si dolo malo ejus, qui liber esse jussus erit, post mortem domini, ante aditam hereditatem* IN BONIS *quæ ejus fuerunt, qui eum liberum esse jusserit, factum esse dicetur*, plenius bonorum caussam pro utilitate omni accipiemus, ut & pignoratæ res, & commodatæ, & alienæ, bona fide possessæ, comprehendantur: *l.* 1. *pr. &* §. 10. *D. si is qui test. lib.*

In BONIS etiam esse dicitur, qui in eorum possessionem missus est *l. pen. D. ut in posses. legat. caus.* & ita Cic. *lib.* 13. *ad famil. Epist.* 30.

Bonis cedere, *interdicere* & bonorum *cessio*, *interdictio* vid. suis locis.

Bonorum emtor dicebatur, qui a creditoribus bona debitoris distrahentibus emerat, in quem omnes, quæ venditionem bonorum passo, vel in eum, competebant, actiones transferebantur, utilibusque & agebat, & conveniebatur, ceu honorarias successor, actionibus. Theophil. *in tit. Inst. de succes. subl. quæ fieb. per bon. vend.* Vid. infra emptor. Interdictum Quorum bonorum. Vid. Quorum.

Bonorum interdictio per prætorem fit moribus. Aliqua lege fieri dicitur, sed cœpit a moribus primum, deinde translata est in 12. tab. *l.* 1. D. *de cur. fur.* M. Tullius in *Catone Majore*, Ut quemadmodum, inquit, nostro more rem male gerentibus patriis bonis interdici solet. Fit autem his verbis: Quando tua bona paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re, commercioque interdico.

Bonorum possessio (vocabulum prætorium) *est jus persequendi retinendique patrimonii, sive rei, quæ cujusque, quum moritur, fuit.* Ita Ulpianus *in l.* 3. §. 2. *D. de bonor. posses.* sed quum paullo obscurior ea sit definitio: rectius cum Heineccio *lib.* 3. *antiq. Rom. tit.* 10. §. 2. dixeris, esse *hereditatem personis quibusdam, jure civili inhabilibus* (malim dicere, *quibus leges negabant*) *edicto arbitrioque prætoris delatam*, unde & Græci eam sæpius vocant πραιτωρίαν διαδοχὴν vel, ut in glossis est ὑπαιχοντω δι-

διακατοχήν. Dixit autem *arbitrioque*: Nam in prætoris fuiffe poteftate, velletne bonorum poffeffionem dare, nec ne; fatis evincunt exempla, quibus prætor bonorum poffefionem certis perfonis negavit, quas tamen edicto fuo non exceperat. Sane Q. Metellus, prætor, Verilio, lenoni bonorum Juventii poffeffionem fecundum tabulas dare recufabat, tantum quod leno effet. Val. Max. 7. 7. 7. Nonnumquam tamen & Confules intercedebant. Sic quum Genutius, Matris magnæ Gallus, a En. Orefte prætore bonorum poffeffionem fecundum tabulas impetraffet: Mamercus Æmilius Lepidus Cof. prætoriam jurifdictionem abrogare non dubitavit, non aliam ab cauffam, quam quia Genucius amputatis genitalibus nec Vir effet nec mulier. Val. Max. 7. 6. 7. Quanquam autem prætoria hæc bonorum poffeffio commodo & incommoda hereditaria, itemque dominium rerum, quæ in his bonis effent tribueret: *l.* 1. *D. de bon. poff.* re ipfa dabat prætor *hereditatem*, non tamen verbis, fed mutato nomine, dabat nempe *bonorum poffeffionem* quafi hoc pacto non videretur jus civile evertere. Differt autem hæc prætoria bonorum poffeffio ab ea quæ dicitur poffeffio bonorum. Poffeffionem tamen bonorum converfo verborum ordine dixit Macer, in *l.* 4. §. *ult.* D. *de offic. ejus cui mand. jurifd.* Nec hanc fubtilem verborum ftructuram obfervavit Paullus, in *l.* 35. *D. de oblig. & act.* Adde Cic. *pro Cluent. c.* 60. Sed & interdum fimpliciter *poffeffio* adpellatur: *l.* 12. D. *de Carb. edict. l.* 77. §. 33. D. *de legat.* 2.

Sunt autem bonorum poffeffiones, aliæ ordinariæ a prætore introductæ: *l.* 3. §. *ult. D. de carbon. edict.* Aliæ extraordinariæ quæ ex legibus, SC. conftitutionibus principum, vel jure novo defcendunt: §. 3. *Inft. de bonor. poffes.* de quibus confulendus eft Cujac. 11. *obf.* 14. ORDINARIÆ vel *edictales* erant ubi nulla opus erat cauffæ cognitione: *l.* 30. §. 1. D. *de adquir. hered. l.* 1. §. 1. *D. fi tab. null. ext.* vel *decretales* quæ cognitionem, decretumque defiderabant: *l.* 1. §. 7. *de fucceff. edict. l.* 2. §. 1. *D. quis ord. in fucces. ferv. l.* 2. §. 11. D. *ad SC. Tertull.* Utraque vel *ex teftamento* dabatur, vel *ab inteftato.* Si ex teftamento; tum vel *contra* vel fecundum *tabulas* erat.

Bonorum poffeffio contra tabulas, id eft contra teftamentum, five contra *lignum*, Græcis ἐναντίωσις κατὰ διαθήκης erat omnium prima de qua edixerat prætor, unde & *ex prima parte vel ex primo edicto* bonorum poffeffio hæc dari dicebatur: *l.* 4. & 12. D. *de edict. carbon. l.* 2. *D. de bon. liber.* Talis eft quæ liberis emancipatis patronoque præterito datur: *l.* 6. §. 1. *l.* 19. *de bon. poff. contr. tab.*

BONORUM POSSESSIO *fecundum tabulas*, & *fecundum voluntatem* dabat Prætor iis, quibus licet teftamento fcriptis heredibus, fubtilitas aliqua juris civilis obftabat. Quod fi enim eorum, quibus *contra tabulas* competat, aut effet, aut peteret nemo: Prætor fcriptos heredes admittebat, dummodo teftamentum non minus quam feptem teftium civium Romanorum fignis effet fignatum Ulp. *fragm.* 27. 6. Alias, juris civilis fubtilitate, interpretatione fcilicet prudentum, hereditas denegabatur heredi fcripto, quod non effet per mancipationis ritum delata. De quo vid. Thomas. diff. de fenfu legis decemvir. teftam. §. 13. & fequ. Et huic fubtilitati prætor occurrebat dando bonorum poffeffionem fecundum tabulas.

Admodum utriufque *contra & fecundum tabulas* BONORUM POSSESSIONIS, fi fine fcriptis teftamentum conditum effet, *fecundum* vel

vel *contra* nuncupationem bonorum possessio dabatur: *l. ult. C. de bon. poss. sec. tab. l.* 1. *C. de bon. posses. contr. tab. l. ult. C. de codicill.*

Bonorum possessiones ab intestato, si tabulæ nullæ extarent, dabantur jus habentibus legitimum, vel etiam non habentibus propter capitis deminutionem, quæ enumerantur in §. 1. *sequ. Inst. de bon. posses.* & pandectarum *lib.* 38.

Bonorum possessio ex edicto D. Adriani tollendo, datur alicui volenti succedere in bonis alicujus ex testamento, in quo institutus, vel inscriptus est, ex eo quod ostendit testamentum non cancellatum, nec abolitum, nec in aliqua parte sui abrasum, *leg. fin. C. de edict. D. Adriani tollend.*

Bonorum possessio litis ordinandæ gratia, quæ in hoc accipitur, ut institui & ordinari judicium de hereditate possit: *l.* 8. *pr.* D. *de inoff. test.* Sunt & bonorum possessiones cum re & sine re, de quib. Ulp. *fragm. tit.* 28. §. 13. Hinc.

Bonorum possessores heredum loco sunt: *l.* 117. *D. de reg. jur.* & in omnibus vice heredum habentur: *l.* 2. *de bon. posses.* Add. *l.* 4. §. 21. *de fideic. lib.*

BONITANUM DOMINIUM, *legitimo* seu *Quiritario* opponit Theophil. *ad* §. 4. *Inst. de libertin.* Sed satis notum est, Justinianum in *l. un. C. de nud. jur. Quiritium. toll.* sustulisse hoc discrimen, nullamque esse differentiam pati voluisse inter dominos, apud quos vel nudum ex *jure Quiritium* nomen, vel tantum *in bonis* reperiretur, denique sanxisse, ut plenissimus & legitimus quisque esset dominus, sive servi, sive aliarum rerum ad se pertinentium. Vid. supra in bonis *habere*.

BONITAS agri: *l.* 25. *D. de serv. præd. rust.* & ceterarum rerum passim.

BONUS, A, UM utile. Unde BONUM publicum, pro utilitate publica: *l.* 1. *D. de usurp. & usuc.* Quo bonum est, pro, quæ utilitas est? *l.* 13. *in fin. D. ad SC. Vellei.*

Bonum porro & æquum in libris nostris conjungi solent. Ac plane in jure civili quidquid utile est, idem & æquum habetur, propterea, quod ad civium utilitatem omne jus referendum est, uti & ipsa juris civilis tradita a Cicerone in Topic. c. 2. definitio docet. Add. *l.* 6. §. *ult. D. de jur. dot. l.* 16. *D. de cond. & dem.* quo loco æquum & bonum scripti juris rationi opponitur. Vid. supra in voce æquum. Notæ porro sunt loquutiones: *pro* bono æstimare: *l.* 13. *D. de ann. legat.* boni consulere: *l.* 12. D. *de jur. dot.* id est bonum judicare, ut interpretatur Quinctil. *inst. or. lib.* 1. *c.* 10. Bona caussa: *l.* 63. §. *ult. D. de evict.* i. e. utilis; cui opponitur *mala*: *l.* 55. D. *de evict.*

Bonum consilium & malum: *l.* 1. §. 3. D. *de serv. corrupt.* Bonis conditionibus emere: *l.* 54. *D. de ædilit. edict.* Bonus dolus, vid. infra dolus: Bona *fides*, *gratia*, *opinio:* item Bonus *judex*, *vir*; BONI *mores*, BONUM *nomen*, *venenum* Vid. infra his vocibus.

Uti inter bonos agier oportet. De hac formula vide art. inter.

BONOSIANI e Bonoso quodam Episcopo exorti produntur: qui Christum Dei filium adoptivum, non proprium asserunt. *c.* 39. *caus.* 24. *quæst.* 3.

BONUSCULA. Uno tamen petitorio singulorum bonuscula jubemus adscribi: *l.* 29. *C. Theod. de petitionib.* Sidonius *lib.* 9. *epist.* 6. Retractare quantum de bonusculis avitis paternisque sumptuositas domesticæ charybdis abligurisset. Ita recula sive rescula apud Salvianum non semel: Donatum, *in v. Virgilii*: Ivonem *epist.* 91. 101. in Capitularibus *lib.* 7. *cap.* 192.

BOR-

BORBORIANI qui & Borboritæ dicuntur in *l.* 5. *l.* 10. *l. pen. C. de hæret. & manich.* Hos vitiis implicatos fæculi, & malis concupiscentiis servientes, non sperasse judicium futurum, sed potius carnalem concupiscentiam laudasse, Philastrius in *Hæres. catalog. c.* 63. scribit. Vid. & Epiphan. *hæres.* 26. *p.* 3. 852.

BOS. Boves magis armentorum quam jumentorum generis, adpellantur: *l.* 89. D. *de verb. signif.* Et alibi Boves plane negantur jumentorum adpellatione contineri, & in pecorum potius numero esse dicuntur: *l.* 38. §. 6. D. *de ædilit. edict.* Boves tamen occurrunt aratorii: *l.* 1. *C. quæ res pign. l.* 1. *C. Theod. de curs. publ.* cursui publico destinati: *l.* 1. *l.* 53. *C. Theod.* & domiti: *l.* 6. D. *de instr. vel instrum. leg.*

BOSTREA in *Leonis Constit. l.* 4. *C. de nat. lib.* (Sic enim ibidem Bostræ non *Nostræ* legendum) civitas Arabiæ, Marcellin. *lib.* 14. & de ea vide Strabon. *lib.* 16.

BOTRUS Græca vox. Nam & græcis βότρος dicitur; significatque uvam, racemum: quo sensu accipitur *in c. cum omne* §. *illud vero*, de consecr. dist. 2. Botrus expressus significat uvarum grana, *d.* §. *illud. vero.*

BOTTONES, BOTTONTONES & BOTONTINI. Vid. supra BODONES.

Βυλευταὶ in *l.* 12. D. *de tut. & cur. dat.* sunt Decuriones Ant. Aug. *ibid.* interprete. Add. Cujac. ad *l.* 1. *D. de excus.*

BRABEUTAS Græci vocabant certaminum designatores, uti Ulpianus scribit in *l.* 4. §. 1. D. *de his qui not. infam.* Quemadmodum enim, qui scenicis præerant ludis, Agonothetæ; ita, qui gymnicis certaminibus præerant, Brabeutæ vocabantur. Pollux *Onomastic. lib.* 3. *cap.* 161. Ἀλλὰ τοῖς μὲν μυσικοῖς κριταὶ καθηνται τοῖς δὲ γυμνικοῖς ἐφεςῶσι βραβευταὶ. ὓς βραβέας Πλάτων καλεῖ. Sed in musicis quidem ludis judices sedent: Gymnicis vero præsunt Brabeutæ, quos & Brabeas Plato adpellitat. Moschopulus ἐν συλλογῇ Ἀττικῶν ὀνομάτων. Βραβεῖς καὶ βραβευταὶ οἱ διοικηταὶ τῦ ἀγῶνος, οἱ τὰ ἆθλα διδοντες, ἀφ ὗ βραβεῖον τὸ ἆθλον. Brabeis vel Brabeutæ, certaminum præsides, qui premia distribuunt. Unde & Brabeum vocatur tale præmium.

BRACARII in *l. un. C. de excus. artif.* qui in *l.* 2. *C. Theod. eod. tit.* vocantur Blattiarii de quibus vid. supra sub Blattea serica. HEIN.

BRACTEARII, in *l.* 1. *C. de excus. artif.* qui Bracteatores vocantur a Julio Firmico *lib.* 8. *mathes. c.* 19. Idem Firmicus *lib.* 4. *c.* 15. *lib.* 8. *c.* 26. eosdem vocat Bractearios: & satis patet, eos aurum in bracteas duxisse. Sed jam paullo ante, sub voce *Bracarius*, monui, in *l.* 1. *C. de excus. artif.* nec bractearios, nec bracarios, sed blattarios, occurrere. HEIN.

BREPHOTROPHIUM: *l.* 19. *C. de SS. Eccles.* *Nov. III. c.* 1. Domus, in qua infantes expositi aut egeni alebantur. Unde Brephotrophi, qui curam earum domuum gerebant. *Nov. III. c.* 1.

BREVIARIÆ rationes: *l. ult. D. de pecul. leg.* Breviarium rationum: Suet. *in Galb. c.* 12. Breviarium Imperii: Idem *in aug. c. ult.*

BREVIATOR, brevium scriptor. *Novell:* 105. *c.* 2. §. 4. Paullo alio sensu Justinum historicum Trogi Pompeii breviatorem, id est, epitomatorem vocat Paull. Oros. *hist. lib.* 1. *c.* 8. HEIN.

BREVIS vel E, in *l.* 3. *C. Theod. de debit. fisc.* & *l.* 2. *C. Theod. de excus. artif.* est tabula exigua, in qua & nomina debitorum & privata quæque negotia adnotantur. Et ita Breves seu Brevia accipe in *l.* 5. *C. de conven. fisc.*

fisc. debit. l. 1. *C. de exact. tribut. l.* 9. *C. de erogat. milit. annon.* BREVES quadrimenſtrui: *l.* 1. *C. de apoch. publ. l.* 3. *C. de canon. largit. tit.* Vid. infra *quadrimenſtrui.* Breves officii palatini: *l.* 2. *C. Theod. de incorpor.* Cenſuum quoque Breves dixit Symmach. *lib.* 10. Epiſt. 60. Lamprid. *in Alexand. c.* 28. Notarium, qui falſum cauſſæ Brevem in Conſilio Imperatoris retuliſſet. Optatus Afer *de ſchiſm. Donatiſt.* lib. 1. Brevis auri & argenti ſedenti Cæciliano, ſicut delegatum a Menſurio fuerat, traditur adhibitis teſtibus. Cautiones porro debitorum & Breves dixit auctor hiſt. miſcell. *lib.* 16. *c.* 29. D. Hieronym. *in Epiſt. ad Florent.* Quæſo, ut meos libros, quos me non habere Brevis ſubditus edocebit, librarii manu in charta ſcribi jubeas.

Brevi manu. Vid. infra. art. manus.

BREVICULUM. Hanc vocem pro *periculo* vel *pariculo* in *rubr. tituli C. de ſentent. ex. peric. recit.* intrudunt Guil. Budæus in *l. ult. D. de Senat.* & Ferrand. Adduens. *lib.* 2. *expl. c.* 13. De eo infra ſub *periculum* videbimus. HEIN.

BRITANNIÆ præſes, *l.* 2. §. 4. *D. de vulg. & pup. ſubſt.*

BRITANNICA Claſſis: *l.* 46. *D. ad SC. Trebell.*

BRUNDESIUM, *l.* 3. §. *ult.* D. *de act. emt. l.* 1. §. 12. *D. de exerc. act.* BRENTESIUM ſcribitur in *l.* 122. §. 1. *D. de verb. oblig.* Feſtus *Brunduſium* vocat.

BRUTUS, juris auctor: *l.* 2. §. 39. *D. de orig. jur.* Cic. *lib.* 7. *ad famil. epiſt.* 22. Marci Bruti libri *de jure civili* laudantur ab eodem *pro Cluent. c.* 51. Add. *l.* 68. *D. de uſufr. l.* 13. *D. de in diem addict. l.* 4. *D. de Captiv. l.* 3. § 3. *D. de adquir. poſſeſ.* vid. Marcus.

BUBROSTIS inter mala venena, veluti cicutam, ſalamandram, aconitum, pituocampas, mandragoram & cantharidas enumerat Marcianus *l.* 3. §. 3. D. *ad leg. Cornel. de ſicar.* Eſt cantharidum ſpecies, corpus maxime inflammans & adurens de qua Plin. *lib.* 30. *c.* 3. & Guid. Pancirol. *Var. lect. lib.* 2. *c.* 130. *p.* 1243. *Tom.* 2. *juriſpr. Rom. Attic.* HEIN.

BUBULCUS, tam qui bobus arat in fundo, quam qui boves ejus fundi paſcit: *l.* 18. §. 6. *D. de inſtr. vel inſtrum. leg.*

BUCCELLÆ mundæ: *l.* 5. *C. Theod. de annon. civ.* Sunt panes mundi. Vid. infra Mundus.

BUCCELLATUM, genus panis bis cocti: *l.* 1. *C. de erog. milit.* Amian. Marcellin. *lib.* 17. *c.* 17. (*Vales.* 8.) Frumentum ad uſus diuturnitatem excoctum, ita adpellari ſcribit, quo milites paſci in caſtris ſolebant. Spartian. *in Peſcennino. c.* 10. Idem Piſtores ſequi expeditionem prohibuit, *Buccellato* jubens milites, & omnes contentos eſſe. Paulinus & Theraſius *in Epiſt. Auguſtini* 36. De buccellato Chriſtianæ expeditionis in cujus procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi miſimus.

BUCCINATOR in *l. ult. D. de jur. immun.* eſt, qui in exercitu buccina canit. Hunc claſſicum ceciniſſe, imperatore præſente, & quum in militem capitaliter animadvertebatur, Veget. lib. 2. c. 22. ſcribit.

BUCCULÆ buccarum tegumenta ſignificant: *l.* 1. *C. Theod. de fabricens.* & apud Apulei. in *aſin. aur. lib.* 6. *p.* 182. Unde buccularum ſtructores: *l. ult.* D. *de jur. immun.* Caſſidis, ſeu galeæ eam partem fuiſſe, oſtendit Juven. *Sat.* 10. *v.* 134. *his verbis. Truncis adfixa trophæis-Lorica, & fracta de caſſide Buccula pendens.* Ve-

tus Gloſſar. S. Germani Buccula, παραγναθὶς. Spartian. in Maximin. jun. c. 3. Fecit gemmatas galeas, fecit & bucculas. Hinc & Bucculæ in mechanica apud Vitruvium *lib.* 10. *cap.* 15. Regulæ quædam dictæ quæ in catapultis dextra & ſiniſtra ad canalem, in quo telum, affigi ſolitæ, quarumque opera miſſile dextra & ſiniſtra, ne in ipſa epitoxide vacillaret, continebatur. Buccula Cupidinis apud Apuleium Metamorph. *lib.* 6. *p.* 111. eſt bucca puſilla. Jupiter prenſa Cupidinis buccula, manuque ad os ſuum relata, conſuaviat. Conſule Du Freſne in Gloſſar. voc. *buccula*, qui exiſtimat, bucculam non fuiſſe caſſidis partem, quæ demiſſa buccam tegat, ſed umbonem clypei, ſeu ſcuti partem eminentiorem. Idem buccularum ſtructores clypeorum confectores interpretatur.

Bucelarii vel Buccellarii, in *l. ult. C. ad leg. jul. de vi publ.* ſunt, quicumque alicujus panem vel buccellam comedunt, & apud illum morantur: ſpeciatim ſtationarii milites. Vetus Gloſſarium: Adſecla buccellarius. Vid. Cujac. *in* 2. *feud.* 7. Carolus Labb. *ad gloſſ. verb. jur. p.* 193. *ex Baſilicor. lib.* 9. *tit.* 18. primus græca hæc extulit: Βυκελλάριοι λέγονται οἱ παραμένοντες στρατιῶται. Ἐκ δὲ τοῦ βύκκα ὀνόματος, ὅ ἐστιν ὁ ἄρτος ἐκλήθησαν βυκελλάριοι οἱ τὸν ἄρτον τινὸς ἐσθιόντες ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τῷ παραμένειν αὐτῷ. *Buccellarii dicuntur ſtationarii milites. Ex vocabulo autem* Bucca, *quod eſt panis, Buccellarii adpellantur qui panem alterius edunt in hoc, ut moreutur apud eum.* Quamvis ergo fieri potuerit, ut quidam talibus buccellariis ad latrocinia uterentur, ac proinde eos ſibi e gallo græcis potiſſimum & Iſauris, graſſatoribus eximiis, deligerent: nolim tamen ideo ſtatuere cum Jac. Nic. Loenſi *miſcell. ephill.* 9. 3. buccellarios pro latronibus & ſicariis ubique accipiendos. Plerumque fuere adſeclæ, ſcurræ domeſtici, corporis cuſtodes, ceu pluribus demonſtravit Cl. Salmas. *ad ſcript. hiſt. aug.* p. 197. 238. 321. & 419. Hein.

Bullæ aureæ meminere Pontifices *Clemen.* un. in fin. *de jurejur.* &, *cap. præſentium.* §. *teſt. de teſtib.*

Burdones, in *l.* 49. D. *de legat.* 3. Iſidor. *lib.* 9. *etymol. c.* 1. ex equo & aſina natum Burdonem adpellari ſcribit. Et hoc ipſo differunt a mulis, qui ex aſino & equa naſcebantur. Iſid. *orig. lib.* 12. *c.* 2. Quemadmodum vero lecticis geſtandis homines; ita ferendis baſternis Burdones adhibebantur, ſicuti contra Gothofredum demonſtravit Jo. Scheffer. *de re vehicul. lib.* 2. *c.* 2. *p.* 116. Hein.

Burgi quorum mentio fit in *l.* 2. §. 4. *C. de offic. præf. præt. Afr. l. pen.* C. *de fund. rei priv.* Paul. Oroſ. *lib.* 7. Crebra, inquit per limites habitacula inſtituta, Burgos vulgo vocabant. Luitprand. *de reb. per Europ. geſt. lib.* 3. *c.* 2. de Burgundionibus agens: Et quoniam ipſi domorum congregationem, quæ muro non clauditur, Burgum vocant. Burgundiones, quod eſt Burgo expulſi, a Romanis, adpellati ſunt. Iſidor. *orig. lib.* 9. c. 4. Burgarii a Burgis dicti, quia crebra per limites conſtituta habitacula Burgos dicunt. Unde & Burgundionum genti inhæſit nomen, quos quondam ſubacta Germania, Romani per Caſtra diſpoſuerunt. Hæc Iſidorus: Sed non eſt illud omittendum, quæ dicuntur Caſtra, in *l.* 4. C. *de offic. judic. milit.* & *l.* 4. *de offic. magiſtri offic.* burgos adpellari in *l.* 2. §. 4. *de offic. præf. præt. Afric.* Vegetius *lib.* 4. Caſtellum parvum *Burgum* vocat.

Bustorum religio: *l.* 5. C. *Theod. de ſepulcr. viol.* Buſtum autem in XII. Tab. græcis τύμβον mo-

monumentum & sepulchrum videtur interpretari Cicero *lib. 2. de legib.* cui videtur consentire Festus *lib. 2.* Bustum, ait, proprie dicitur locus, in quo mortuus est combustus & sepultus, diciturque bustum quasi bene ustum; ubi vero combustus quis tantum modo, alibi vero est sepultus, is locus ab urendo, ustrina vocatur, sed modo bustum, eo quod sepelitur, sepulchrum vocamus. Servius ad *Virgil. Æn.* 11. *v.* 850. Bustum inquit, hoc loco sepulcrum. Huc pertinet illa Lucani *lib.* 4. *v.* 815. nullo contextus Curio busto.

BYRRHI in *l.* 2. *C. Theod. quæ quemque habit.* Vopisc. *in Carino c.* 20. *Donati sunt ab Atrebaticis byrrhi petiti, donati byrrhi Canusini.* Fuit genus vestis, pallium puta, vel lacerna, a colore rufo dicta πυῤῥός. Unde rectius byrrhus vel byrrus quam birrus scribitur. De byrrhis plura collegit Casaub. *ad script. rei aug.* HEIN.

BYSACIUM, Africæ campus, & Bysacenus campus apud Plin. lib. 18. c. 15. Hinc in *l.* 1. *C. de offic. præf. præt. Afr.* Byzacena provincia.

BYSSINUM *opus*, *in l. ult.* §. 7. D. *de publican.* & linum byssinum apud Plin. *lib.* 13. *c.* 1. Byssum autem lini genus esse, apud Indos, candidissimi & mollissimi, Pollux *lib.* 7. *onomast. c.* 17. & Isidor. *lib.* 19. *c.* 27. scribunt. In Ægypto quoque Byssum quam maxime natum ex *Ezech. c.* 27. Hieronymique *commentariis* intelligimus. Aretas in *Apocal. Joan.* byssum interpretatur corticem arboris Indicæ in linum redactum. Hic addit Heineccius: byssum non solum in India & Ægypto, sed & apud Hebræos, immo & in Achaia ad Elim natum, & feminas ibi parando hoc lino maximum quæstum fecisse, testes sunt Plin. *lib.* 19. *c.* 1. & Pausan. *lib.* 5. *in Eliac. c.* 5. *p.* 384. Conf. Bochart. *Geogr. Sacr. lib.* 3. *c.* 4. *p.* 156. *Tomo* 1. *op.* At quid vasa Byssina, quorum meminit Paul. 3. *Sent.* 6. 67. Quid enim linum ad vasa? Hinc buxina pro byssina rescribi jubent Bynkersh. 4. *obs.* 6. & Schulting. in *Jurispr. vet. antejust. p.* 371. quæ conjectura ob facilem permutationem litterarum *u* & *y* nec non *x* & *ss.* multo probabilior est quam Cujacii in not. *ad Paul. l. c.* & Cl. Salmasii *ad jus Attic. & R. c.* 23. vasa murrhina, vel crystallina intelligentium. Immo dici posset, veteribus vere fuisse vasa byssina. Fila enim byssina sparteis funibus fuisse firmiora tradit Paullinus *in Jambo* ad Cyther. v. 779. Contexta bysso vestis irruptam fidem Signat, valente stamine. - Nam fila byssi fortiora & sparteis. Feruntur esse funibus. Quidni ergo æque parari potuerint vasa *byssina*, ac spartea? Sed hoc tamen pro certo non adfirmarim. HEIN.

C.

C. Littera, condemnationis nota in tabellis judiciariis, quemadmodum Ascon. Pædian. in *Divinat. c.* 7. indicat, ubi ait: In divinationibus & aliis causis majoribus, universi judices in cistam tabulas simul conjiciebant suas, easque insculptas litteras habentes: A. absolutionis, C. condemnationis quum de alicujus capite agebatur, N. L. ampliationis. His enim litteris significabant, *Non liquet.* Hæc Pædianus. In crimine tamen perduellionis binæ distribuebantur tabulæ; in quibus ex Lege Cœlia L erat nota liberationis, D. nota damnationis, aliquando & tertia, perquam mulcta reo irrogabatur. Cæsar *de bell. civ. lib.* 3. *c.* 83. Ex ante dictis patet, cur C. tristis littera vocetur a Cicerone in *Milon. c.* 6.

C. & G. sæpe promiscue usurpantur, ut notat Servius ad Georg. lib. 1. v. 194. Hinc in Libris nostris Gaius pro Caius, qua forma

ma fere constanter utuntur Græci, quibus Caii sunt γαιος, etiam in libris sacris, veluti in *Epist. ad Rom. c. 16. v. 23. & 1. Cor. 14.* HEIN.

C. & Q. promiscue fere adhibebantur a veteribus. Hinc cum & quum, cottidie & quotidie, cocus & coquus, unde notissimus Ciceronis jocus, quo in coqui filium lusit: Ego quoque (id est eoque) tibi jure favebo. Tu *quoque* aderas huic caussæ: Menag. *amoen. jur. c. 31. p. 186.* Hinc illa scribendi ratio in pandectis Florentinis fere ubique observatur. HEIN.

C. littera inversa apud Volusium Mæcianum in *libell. de ass. distrib.* nota est Sicilici.

CABALLARIS *cursus*, quidam legunt in *l. pen. C. de curs. publ.* Sed alii rectius *clabularis.* Vid. art. clabularis.

CABALLATIO, munus alendi equos publicos: *l. 34. C. Theod. de erog. milit.* ubi videndus Jac. Gothofr. *in comm.*

CABALLI fere semper equi onerarii & parum generosi vocantur, ἀπὸ τῦ καβάλλειν, quod Doribus idem ac καταβάλλειν, adeoque ab oneribus injectis. Et tales sunt *caballi*, qui in pistrino sunt: *l. 15. D. de instr. vel instrum. leg.*

CACABUS vel CACCABUS, Etiam græci duplici β scribunt, & Vasis, ad coquendum comparatis, adnumeratur: *l. 19. §. 12. D. de aur. arg. leg.* Ex quo Ulpiani loco patet, eo demum processisse Romanorum luxuriam, ut & vasa coquinaria argentea haberent; de quo luxu jam Calvus, orator, questus est, teste Plin. *lib. 23. hist. nat. c. 11.* ut vix fidem mereatur Lampridius qui *c. 19.* ejus rei originem Eliogabalo tribuit. HEIN.

Κακοηθείαν a reliquis vitiis, quæ Græcis πάθος, νόσον, ἀῤῥωςίαν vocant, subtiliter distinguit Paullus *l. 5. D. de Ædilit. edict.* quod verbum ibi verti videmus vitiositatem: sed proprie, teste Aristotele, est illa morositatis species, quando quis in malam partem omnia rapit. HEIN.

CADAVER spoliare: *l. 3. §. 7. D. de sepulchr. viol.* De *cadaveribus punitorum* est *tit. D.* quæ ab Ulpiano Marciano & Paullo *corpora* adpellantur *l. 1. 2. 3. D. eod. tit.* Cadaver autem a cadendo ductum putat Tertull. *de resurr. carn.* Servius in *8. Æn. v. 264.* Cadaver est corpus nondum sepultum, quod caret honore sepulturæ.

CADERE in acie, id est occumbere. *l. 35. §. ult. D. ex quib. caus. maj.*

Cadere caussa est litem vel caussam perdere: *l. 95. §. pen. D. de solut.* Cic. *lib. 1. de or. c. 36.* rem amittere interpretatur Justinianus in §. 33. *Inst. de action.*

Eodem modo cadere formula in veterum libris dicitur, qui non, ut oportuit, actionem instituit. Vid. Senec. Epist. 49. Quinctil. *Declam.* 350. Non ignoro, ait, esse frequentem hujusmodi in judiciis, minoribus duntaxat, contentionem, ut petitor excidisse formula, & ut aliter, quam potuerit, agere dicatur.

Cadere in aliquem, pro ipsi inesse vel ad eum pertinere. Sic: non cadere aliquid dicitur in infantem: *l. 22. D. de furt.* Cadit in aliquem nomen: *l. 164. D. de verb. signif.* obligatio: *l. 22. D. de reg. jur.* pœna: *l. 12. §. 4. D. de accus.* scientia: *l. 2. §. ult.* D. *quis ord. in bon. posses.* Cadunt in aliquem verba: *l. 105.* D. *de verb. signif.*

Cadere in aliquid dicitur, quod ejus naturam adsumit. Ita cadit aliquid in aleæ speciem: *l. 5. D. de naut. fœn.* in crimine doli: *l. 1. §. 5.* D. *de oblig. & act.*

Nota etiam loquutiones: Cade-

re in edictum *l.* 20. *D. de liberal. cauf.* in cauffam commiffi: *l. ult.* §. 10. *D. de publican.* id eft, fifco committi. Cadere in cafum: *l. pen. C. de delator.*

CADUCA glans, quæ ex arbore cecidit: *l.* 30. §. *ult. D. de verb. fignif.*

Caduca bona, generaliter adpellantur quæ ex aliqua cauffa in fifcum cadunt: *l.* 3. *D. de his quæ in teft. del.* Ifidor. *etymol. lib.* 5. *c.* 25. Caduca, ait, inde dicuntur, quia eis heredes eeciderunt. In gloffa veteris & novi Teftamenti, Caduca *bona* definiuntur res damnatorum, facultatefque, quæ fucceffforem legitimum non habent & quibus nemo fuccedit heres. Caducarius, quicumque fit heres in bona alicujus, qui heredem non habet. Caffiodor. *var. lib.* 5. *c.* 24. & *lib.* 6. *c.* 8. caduca bona pro *vacantibus* dixit.

Caduca etiam legata dicuntur, quæ a legatariis eeciderunt. Nam ut Ulpian. 17. *fragm.* 1. fcribit, *quod quis fibi relictum ita, ut jure civili capere poffit, aliqua deinde cauffa non ceperit, proprie id* CADUCUM *adpellatur*, quia is videlicet ceciderit ab eo. Juftiniano vero interprete, Caduca ea legata olim accipiebantur, quæ poft mortem teftatoris, ante apertas tabulas, mortuo legatario deficiebant: Quafi Caduca vero, aut in caufa Caduci erant ea, quæ vivis teftatoribus deficiebant, ideo, quod vel legatarii præmorerentur, vel conditio, fub qua relicta effent, vivo adhuc teftatore deficeret: *l. un.* §. 2. *fequ. C. de caduc. toll.* & *Conftit. tanta* §. 6. *D. de confirm. Digeft.* Addamus hic & illa *ex relatione* Symmachi apud Ambros. *lib.* 5. *Epift.* fumta verba: *Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla Lex, nullus cafus facit caducas?* Caduci nomen fane in Lege Papia, propria & fingularis vis eft atque notio, quam quidem Ulpianus *in fragm. tit.* 17. Quod quis, inquit, fibi teftamento relictum, ita ut jure civili capere poffit, aliqua ex cauffa deinde non ceperit, *caducum* adpellatur, veluti ceciderit ab eo: v. g. Si Cælibi vel Latino Juniano Legatum fuerit, nec intra dies centum vel cælebs legi paruerit, vel Latinus jus Quiritium confequutus fuerit: aut fi ex parte heres fcriptus vel legatarius ante apertas tabulas deceffferit, vel peregrinus factus fit. His verbis Ulpianus totum hanc de caducis legem Papiam breviter perftringit. Juftinianus vero *l. un. C. de caduc. toll.* antiquæ loquutionis fignificationem & proprietatem diligentius exponit. Ait enim veteres ea, quæ teftamento relicta ab initio non confiftebant, veluti quæ legabantur ei, qui jam tum in rebus humanis non erat, dixiffe pro non fcriptis haberi. Quæ poft teftamentum factum, vivo adhuc teftatore deficerent, veluti quia legatarius, vel heres interea, moreretur, ea in cauffa caduci effe. Caduca vero fpecialiter adpellata effe, quæ jam mortuo teftatore primum deficiebant, veluti fi poft ejus mortem legatarius vel heres moreretur ante aditam hereditatem. Sed quæ in cauffa caduci alioquin effe dicebantur, poterant etiam dici caduca, & æque ad hanc legem Papiam pertinent, non tamen ea quæ pro non fcriptis habentur. Certe in hac lege proprie caducum adpellatur, quod quis communi quidem jure civili capere potuiffet, fed ex aliqua fingulari cauffa per legem Papiam capere prohibetur, & eo veluti excidit, quod recidit ad fifcum. Eft & alia generalior in hoc argumento fignificatio hujus verbi; quum omnia bona vacantia, quæ in fifcum recidunt, appellantur caduca *d. l.* 3. *de his, quæ in teft. del. l.* 9. *D. ad SC. Silan.* 20. *D. de petit. hered.*

M 3 Ca-

Caduca dos vocabatur, quæ in caussam illiciti, vel aliqua lege improbati matrimonii dabatur: *l.* 38. §. *pen. l. 66.* D. *de rit. nupt.*

CADUCARIA lex, Julia dicitur, quæ caducorum jus introduxit, apud Ulp. *tit.* 28. §. 7. Est ea Lex Julia & Papia Poppæa, cujus postrema pars de caducis præcepit. HEIN. Vid. infra Julia lex *caducar.*

CADUCORUM LIBRARII vocabantur qui caduca, sive hereditates essent, sive legata, in rationes & indices referebant: *l. ult. D. de jur. immun.* HEIN.

CADUS, vas vinarium, urnas tres vel amphoram atticam capiens: Jul. Pollux. *lib.* 10. *c.* 20. Ant. Augustin. *emend. lib.* 2. *c.* 11. Unde & pro certa mensura accipitur. Priore sensu sumit Ulp. *l.* 15. §. 6. D. *de usufr.* ubi *cupas*, Cados & *amphoras* distinguit: nec non Proculus *l. pen. D. de tritic. vin. & ol.* ubi, vino legato & amphoras & cados, in quibus diffusa servantur, legata esse, docet. HEIN.

CÆCUS, id est, utroque lumine orbatus: *l.* 1. §. 5. *D. de postul. l.* 6. D. *de judic.* Cæcum parietem in *l.* 40. D. *de serv. præd. urb.* non *communem* legendum putat Cujac. *obs.* 1. 31. quam lectionem minime necessariam notat Heinecc. quum procul dubio ostendere voluerit Paullus, ne socium quidem posse in communi pariete, socio prohibente, fenestras aperire.

CÆDERE arborem: *l.* 13. §. 3. D. *quod vi aut cl.*

CÆDERE, verberare. Cædere flagellis: *l.* 23. §. *ult.* D. *de usufr.* fustibus: *l.* 1. D. *de veteran.* loris *l.* 27. §. 17. *D. ad leg. aquil.* pugnis, virgis: *l.* 27. §. 17. *D. eod. tit.* ad necem: *Collat. leg. Mos. & Rom. tit.* 2. §. 7.

CÆDERE, occidere. Jure cæsus: *l.* 9. *C. ad leg. jul. de adult.*

CÆDES crimen grave: *l.* 1. *C. de his qui accus. non poss.* Cædes auctori vis inferendæ imputatur: *l.* 6. *ad leg. jul. de vi publ.*

CÆDUA sylva est, ut quidam putant, quæ in hoc habetur, ut cæderetur. Servius eam esse: quæ succisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur: *l.* 30. *D. de verb. signif.*

CÆLATA vasa, *l.* 6. *D. de rei vind.*

CÆLATURA poculorum: *l.* 13. D. *de condict. furt.*

CÆLEBS apud Ulp. tit. 14. §. 1. ἄγαμος, qui uxorem numquam habuit ut loquitur Mitio Terentianus in *Adelph.* 1. 1. v. 19. Festus: cælibem dictum existimant, quod dignam cælo vitam agat. Sic: Cælibes in *l.* 1. *C. de infirm. pœn. cælib.*

CÆLESTE vocant Imperatores quidquid a se profectum, ut Cæleste oraculum: *l.* 10. *C. de SS. Eccles.* pro principis indulgentia, vel rescripto. HEIN.

CÆLESTUS *Salinensis*, in Africa summa religione cultus: cujus meminit Ulp. *fragm. tit.* 20. §. 6. Jul. Capitolin. *in Pertinace* c. 4. *Deinde Procos. Asiæ factus est, in quo proconsulatu multas seditiones perpessus dicitur, vaticinationibus earum, quæ de templo* CÆLESTI *emergunt.* Quæ scriptura si recta est: consequens est, utrumque sexum hujusmodi numini priscum errorem adsignasse. Ut enim Cælestum Deum, ita & Cælestem Deum Pœnos coluisse, invenio. Auctores locupletes habemus Ammian. Marcellin. *lib.* 22. *c.* 13. & Apulei. *c.* 24. Ambrosium etiam cujus verba ipsa ex epistola contra relationem Symmachi adponam: *Unde Phrygii vates, & semper Romanis invisa non æque Carthaginis numina, quam Cælestem Afri, Mithram Persæ, plerique Venerem colunt, pro diversitate nominis,*

non

non pro numinis varietate. Trebell. Pollio *de triginta Tyran. c.* 29. *Afri Celsum Imperatorem adpellaverant, peplo Deæ Cælestis ornatum.* D. Augustin *lib.* 2. *de Civit. Dei c.* 4. Ludis turpissimis, *qui Diis Deabusque exhibebantur, oblectabantur, Cælesti virgini, & Berecynthiæ matri Deorum.* Quod & Græci auctores perspicue comprobant, feminino genere ὀυρανίαν hanc Deam adpellantes: ut Herodiam *lib.* 5. *c.* 6. cujus verborum latina interpretatio hæc est: *Aiunt vero, illud Uraniæ simulacrum a Didone Phœnissa positum esse, quo tempore antequam Carthaginem, dissecto corio, ædificavit. Hanc Afri Uraniam vocant, Phœnices Astroarchen: Lunam esse adfirmant.* Xiphilin. *in Eliogabalo.* Τὴν ὀυρανίαν τὴν τῶν Καρχηδόνων ἐπελέξατο. *Cælestem Carthaginensem sibi delegit.* Fit & ab aliquot aliis auctoribus hujus numinis mentio, sed ita ut dubium nomen relinquant. Jul. Capitolin. *in Macrino c.* 3. *Vates* CÆLESTIS *apud Carthaginem, quæ Deo repleta solebat vera canere sub Antonino Pio.* Prosper *lib.* I. *de promiss. & prædict. c.* 38. Apud Africam *Carthagini* CÆLESTIS *inesse ferebant templum nimis amplum, omnium Deorum suorum ædibus vallatum.* Salvian. Massiliens. *lib.* 6. *de judic. Dei habent quippe intra muros patrios intestinum scelus.* CÆLESTEM *illum scilicet astrorum Dæmonem.* Ex quo loco adductus crediderim Cælestem potius, quam *Cælestum* Deum istum adpellatum, eoque Saturni patrem significari, qui Cælius a Macrobio Saturn. *lib.* I. *c.* 8. vocatur. Illis Brissonii Heinec. addit hæc: Cælestis illa, Carthagine culta, omnia fere Dearum nomina tulit: est enim modo *Venus Cælestis* vel *Urania*, apud Reines. *Insc.* I. 287. V. 12. & Herodian. V. 15. Tertull. *apologet.* c. 24. modo Diana, apud Reines. *p.* 104. Eadem alibi *Urania*, alibi Luna, alibi *Astarte*, & apud Syros & Phœnices *Melechet.* seu Regina Coeli, dicta, ceu docuit Selden. *de Diis Syris.* 2. quocum jungendus Schulting. *in Jurispr. antejust. p.* 637. qui & simulacrum hujus Deæ in Severi & Caracallæ Impp. numis occurrere, observat. Quod ad jus nostrum attinet, Deæ hujus mentionem ideo fecit Ulpianus, quod illa, Salinis in Africa culta, (ad alia enim ejus templa id privilegium pertinuisse non videtur) inter ea numina fuit, quibus, ridiculo invento, jus liberorum a Romanis datum fuerat, ut hereditates in solidum capere possent. Dio Cass. *lib.* 55. *init. p.* 549. & Ulp. *d. tit.* 22. §. 6.

CÆLIBATUS, *rubr. C. de infirm. pœn. cælib.* & apud Suet. *in Claud. c.* 16. & 26. Hujus pœnæ legibus Papia & Popæa inductæ infirmantur ab Impp. *l.* 1. & 2. C. *de infirm. pœn. cælib.*

CÆLICOLÆ: *l.* 12. C. *de jud.* sunt, qui solem, lunam, & reliquam Cæli militiam colunt, & adorant. Pacius in *Analys. Cod. ad d. tit.* n. 22. Justinianus *d. l.* 12. Cælicolarum nomen inauditum esse ait, novamque superstitionem: ac proinde perperam Cujacius huc refert, quæ Judæis exprobrat Juvenal. Satyr. 14. v. 97. *Nil præter nubes, &* CÆLI *numen adorant*, nec non versum Petronianum *fragm. p.* 683. *Judæus licet, & porcinum numen, adoret: Et* CÆLI *summas advocet auriculas.* Præterquam enim quod viri docti in ultimo versiculo legendum esse *cilli*, non cæli, jam pridem docuerunt, hi poëtæ profecto notare non potuerunt sectam, quæ sæculo Christiano sexto adhuc nova, ac pæne inaudita erat. Diversas virorum doctorum de illa sententias expenderunt Jac. Gothofredus *ad l.* 19. C. *Theod. de Jud.*

Jo. Andr. Schmidius singulari dissertatione *de cælicolis* & Ittigius *Hist. Schism. Donatist.* §. 163. sequ. Ut rem paullo accuratius exponamus, Justinianus hos homines conjungit cum Judæis, ad quos procul dubio originem suam referebant. Ipsum nomen argumento est, eos Deum sub nomine *schamajim* vel solem & sidera coluisse. Frid. Spanhem. *Introd. major in Hist. eccles. sacr.* 5. *p.* 518. Quod facile fieri potuit, quia judæi etiam sapientiores soli & stellis rerum omnium scientiam tribuunt, ceu ex Mosis Maimonid. *More nevoch.* part. 2. *c.* 5. & ipsis Rabbinorum scriptis docuit Jo. Alb. Fabric. *ad philastr. p.* 23. Vere ergo fuerunt illi Judæi semi christiani quos Heliognostos vocat Philastrius *de hæres. c.* 10. De iis enim ille: *Heliognosti, qui & Devictiaci*, (vox nihili, pro qua Cotelerius reposuit *Heliactiaci*) *dicuntur solem adorantes, atque dicentes, solem scire omnia, quæ Dei sunt: homines enim etiam non alium, quam solem, illuminare, solemque eis præbere omnia nutrimenta.* Semichristianos sane illos fuisse, vel ex eo adparet quod Augustinus *Epist.* 163. *sub fin.* refert, *Majorem cælicolarum novi apud Donatistas baptismi* auctorem instituisse, & multos illo sacrilegio deduxisse. Ex quo loco, quem primum Cujac. *in paratit.* C. *p.* 45. *Tom.* 2. *op.* observavit, simul discimus, ejus sectæ antistitem, *Majorem* dictum, æque ac apud Judæos: *l.* 3. *C. de jud. & cælic.* Justinianus *d. l.* 12. etiam ædificiorum, quæ nescio cujus novi dogmatis conventus habent, meminit, quæ Christianorum ecclesiis vindicari, ipsosque istos errores pœnis coerceri jubet, nisi ad Dei cultum venerationemque Christianam revertantur HEIN.

CÆLITUS, id est, a principe: *l.* 10. *C. de metat. l.* 1. *C. de castrens. & minister.*

CÆLIUS SABINUS, Ictus, Cassio Longino successit, plurimumque temporibus Vespasiani potuit: *l.* 2. §. *ult. D. de orig. jur.* Ejus librum quem *de edicto Aedilium Curulium* composuerat, citat Gell. *lib.* 4. *c.* 2. ubi tamen perperam Cæcilius adpellatur. Ex eo libro sumta, vero simile est, ea de quibus laudatur in *l.* 14. § 1. *l.* 17. *l.* 20. *l.* 38. §. 7. §. 11. & *l. ult. D. de Ædilit. edict.* Hæc Briss. Addit HEIN: Cælius hic Sabinus Cos. ab Othone Imp. designatus in Kal. jan. an. ab V. C. 821. eum honorem & volente victore Vespasiano gessit. Tacit. *hist. lib.* 2. *c.* 77. qui eodem die, quo ille magistratum inibat, imperium auspicabatur. A Cælio, non a Massurio Sabino, nomen tulisse Sabinianos, suspicatus est Jac. Gothofr. *in Manual. jur. p.* 29. idque omnino verosimillimum est. Sectæ enim nominibus hominum, non diversæ, sed ejusdem ætatis, distingui solent. Syncroni vero fuerunt non Massurius & Proculus nec Cassius & Pegasus sed Proculus & Cassius, Pegasus & Sabinus. Quin antiquiora nomina διακριτικά non fuisse Proculeianorum & Sabinianorum, sed Cassianorum & Proculeianorum, ipse innuit Pomponius: *l.* 2. §. *ult. D. de orig. juris.*

CÆLUM pro aëre jurisconsulti dicunt: *l.* 1. *D. de adquir. rer. dom.* & multis aliis locis. Servius in illud Virgil. *lib.* 1. *Georg. v.* 51. Varium cæli prædiscere morem. Ait, Cæli, id est, aeris. Lucretius: In hoc cælo, qui dicitur aër: Junilius Afer *Comment. in Genes.* Post irradiatum, ait, sideribus cælum, post impletum volatilibus aerem, qui ob vicinium, Cæli nomen meruit. Sic accipe gravitatem cæli apud Tacit Annal. *lib.* 2. *cap.* 85. curi-

iam

tiam apud eumdem *lib.* 13. *Annal.* provincias gravioris cæli, apud Sueton. *in Tiber. cap.* 36. itemque cælum agri: *l.* 13. §. 6. *D. de usufr.*

CÆMENTITIUS ex cæmento: *l.* 57. D. *locat.* Rivus cæmentitius: *l.* 3. §. 1. *D. de riv.* Cæmentitii parietes, apud Vitruv. *Archit. lib.* 2. *cap.* 8.

CÆMENTUM, vel, uti in Florentinis est, Cementum, vocantur lapides & saxa informia quæ ideo quadratis opponuntur. Vitruv. *Archit.* 2. 8. Non Marcellus: Cæmenta *lapides non magni modi, quibus ædificia consurgunt.* Quæ cæmenta in structuris interdum calce & arena, interdum luto solo illita fuisse: Liv. *lib.* 21. *c.* 11. ostendit. Hoc vocabulum occurrit in *l.* 6. §. *ult. l.* 39. D. *de rei vind. l.* 17. §. 6. D. *de act. emt.* HEIN.

CÆNA CÆNUM, vid. COENA, COENUM.

CÆRIMONIÆ sunt externi in sacris ritus moresque *c. non est*, §. *his itaque & dist.* 16. *quæst.* 7. *can. in nov. c.* 45. *dist. c. qui sincera.* Paullo alio significatu cærimoniam definivit Christian. Wolffius *Jur. nat. part.* 2. §. 442. Signa eorum, quorum in exsequutione propositi alicujus meminisse debemus. Quem cerimoniæ significatum ad alios quoque actus ultra religiosos exstendit.

CÆSAR hoc nomen jam ante Julium Cæsarem, inditum fuerat Scipioni Africano, ab elephanto in prælio occiso, qui Lingua Maurorum *Cæsa* dicitur; vel quia mortua matre, cæso ventre sit natus: vel cum magnis crinibus sit utero matris effusus: vel quod Cæsios oculos habuerit. Secundam illarum rationem de Caio Julio Cæsare adfert Moschopulus sub voce Καίσαρ. Quidquid ei rei sit; hoc nomen ad reliquos deinceps principes manavit, ut Cæsar nunc Imperatorem significet: *l.* 3. *D. de offic. præf. vigil.* & ipse Hadrianus Cæsar adpelletur: *l.* 20. §. 6. *D. de hered. petit.* Postea hoc nomen Imperatoribus designatis & futuris Imperii successoribus tribui solebat. Quo nomine primum adpellatum Lucium Aelium Verum, Spartianus *in ejus vita cap.* 1. tradit; Huic, ait, naturalis pater fuit L. Aelius Verus, qui ab Herodiano adoptatus, primus Cæsar est dictus. Unde ab Augusto Cæsar interdum separatur: *l.* 7. *C. de malef. & mathem.* ibi: *In comitatu*, inquit, *meo & Cæsaris*, & apud Spartianum, Julium Capitolin. Lampridium, & in Inscriptionibus sæpe. Sic potest intelligi *l.* 6. §. *ult.* D. *de jur. fisc.*

CÆSARIANI, pro officialibus Cæsaris: *l.* 9. *C. de pœn. proscr. l.* 5. *de jur. fisc. & rubr. C. de Cæsarianis* in C. Theod. *l.* 2. *C. Th. de bon. vacant.* Usurpat & hoc nomen Arrian. *lib.* 3. Epictet. *cap.* 24. & *lib.* 4. *cap. ult.* Cæsariana metalla: *l.* 6. §. *ult.* D. *ad leg. jul. peculat.* prædia: *l. ult. D. de offic. procur. Cæsar.*

CÆSARIENSIS colonia, in Palæstina: *l.* 1. §. *ult. D. de cens. l. ult.* D. *eod. tit. Nov.* 103. *præf.* Fuit & Cæsarea Cappadociæ gentis caput. Unde *Cæsarienses* advocati: §. *ult. Inst. quib. alien. lic.* §. 5. *Inst. de inutil. nupt.*

Cæsariensis advocatio: *l. ult. C. de pact.* & Cæsariana: *l.* 12. *C. de legit. hered.*

Cæsariensis civitas, Mauritaniæ provinciæ: *l.* 2. §. 1. *D. de off. præf. præt. Afr.*

CÆSPES, vid. CESPES.

CAINANI inde sunt adpellati, quoniam Cain adorant. *c.* 39. §. 14. *caus.* 24. *qu.* 3. Isidor. *etym. lib.* 8. *c.* 5. post Tertullianum *lib. de præscr. advers. hæret.* ubi ait: Magnificant enim Cain quasi ex quadam potenti virtuta

tute conceptum, quæ in ipſo operata ſit.

Caius vid. Gaius.

Calainus vel ut in aliis codicibus Callimus in *l. ult.* §. 7. *D. de publican.* inter lapides recenſetur. Callais, inquit Plin. *hiſt. nat.* 37. 8. eſt gemma viride pallens, chryſopraſio ſimilis, at minus pretioſa. A Callais eſt adjectum Callainus quod lapidem notat, in alvo aetitis naſcentem, ex eo genere qui zaphinſius adpellatur, & quo lapillo, teſte eodem Plinio *lib.* 36. *c.* 21. nihil eſt tenerius. Add. Guid. Pancirol. *lib.* 2. *c.* 110. *var. lect.* Hein.

Calamitatem, ut Donatus *in Ter. Eunuch. act* 1. *ſc.* 1. tradit, ruſtici grandinem adpellant, quod comminuit *calamum* ac ſegetem. Generaliter vero pro quolibet adverſo caſu ac detrimento, pro qualibet clade & jactura *calamitatis* nomen uſurpatur: *l. ult. C. de uſufr.* Sic & capitis deminutionem maximam, & ipſam mortem, calamitatis nomine venire animadvertimus: *l.* 5. §. 2. *D. de ſtat. hom.* Hinc Calamitoſa tempeſtatis vis: *l.* 15. §. 1. *D. locat.* Calamitoſi in *l.* 19. *D. de Offic. præſ.* ſunt enumeroſi, malis, calamitatibuſque prægravati, ceu exponit Nonius. Et ager hujuſmodi calamitatibus obnoxius calamitoſus dicitur a Catone *de re ruſt. cap.* 1. *&* 35. & Cicerone *Agrar.*

Calamus, non legitur hoc vocabulum in *l. ult.* §. 7. *D. de publican.* Sed Calainus de quo ſupra.

Calantica, uti Florentiæ legitur, aliis Calautica, in *l.* 27. §. 10. *D. de aur. arg. leg.* inter ornamenta muliebria occurrunt. Nonius tegmen id eſſe muliebre, quod capiti innectitur, tradit, citatque illud Ciceronis *in Clodium: Tunc cum vincirentur pedes faſciis, quum calauticam capiti accommodaret.* Auſon. *in perioch. Odyſſ. Homeri lib.* 5. Ino calauticam capiti ſuo ademtam accommodat. Servius *in Aeneid.* 9. *v.* 616. ad hæc verba. Et habent redimicula mitræ. Pilea, ait virorum ſunt: mitræ feminarum, quas calautica adpellant. Plane in vetuſto Gloſſario calautica εἶδος ζώνης definitur.

Calata Comitia: In iis in pace & ocio olim facta teſtamenta, tradit Juſtinianus §. 1. *Inſt. de teſtam.* ordin. Calata autem comitia ut tradit Gell. *lib.* 15. *c.* 27. erant, quæ pro collegio Pontificum habebantur, aut Regis ſacrorum, aut Flaminum inaugurandorum cauſſa. Quorum alia curiata erant, alia centuriata. Illa per lictorem curiatim calari, id eſt convocari ſolebant: hæc per cornicinem. Addit, iiſdem comitiis in concione populi & ſacrorum deteſtationem, & teſtamenta fieri conſueviſſe. Adde Theophili paraphras. *ad d.* §. 1.

Calautica Vid. ſupra Calantica.

Calcare uvam: *l.* 25. *D. de act. emt.* Ovid. *lib.* 2. *metam. v.* 29. Stabat & auctumnus, calcatis ſordibus uvis. Uvas autem torculari calcari, monet Cato *de re ruſt. c.* 112.

Calcaria: *l.* 8. §. 10. *D. de pæn.* Calcaria fornax apud Plin. *lib.* 17. *c.* 3. Tertullian. *de carn. Chriſti* c. 6. *De calcaria in calcariam.* Alia autem eſt fornax calcaria, aliæ Calcariæ, in quas damnati nocentes, quam pœnam damnationi in metalla comparat Calliſtratus *d. l.* 8. *D. de pæn.* Sunt enim hæc lapicidinæ, ex quibus calx eruitur, ut ſulphurariæ, ex quibus ſulphur. Hein.

Calcarienses, *l.* 37. *C. Theod. de decurion.* qui obſtricti erant excoctioni calcis.

Calcearium, vel ut Florentiæ legitur, Calciarium, eadem

dem forma dicitur qua Vestiarium in *l. 8. §. 12. D. de transact.* pro eo quod ad pedum tegumenta comparanda, vel ad calceatum alicui relictum est. Add. *l. 21. D. de alim. & cibar. relict.* & Suet. *in Vesp. c. 8.* petentes constitui sibi aliquid CALCEARII nomine.

CALCEATUM *coerrare* debere Præfectum vigilum, ait *l. 3. §. 3. D. de præf. vig.* Calceatum cothurnis dixit Plin. *hist. nat. lib. 7. c. 10.* Nimirum, ut notat Heinecc. calceati incedebant, qui ad rem gerendam instructi, ac veluti in procinctu erant. Ex quo facile patet, quid sibi velint illa Paulli Apostoli *in Epist. ad Eph. c. 6. v. 15.* Calceatis pedibus in præparationem evangelii Christi. Quem locum erudite interpretatur Ant. Bynæus *de calceis Hebræorum. I. 5. pag. 62. sequ.* HEIN.

CALCEUS, vel CALCEAMENTUM, non erat in genere vestium *l. 25. §. 4. D. de aur. arg. leg.* Neque enim tam tegebat, quam defendebat pedes. Quin ne ipsos quidem ordinarie calceis esse veteres, sed eosdem in procinctu tantum & expeditione sumsisse, satis notum est. HEIN.

CALCITROSUS equus: *l. 1. §. 4. D. si quadrup. paup.* Calcitronem vocat Cœlius Sabinus apud Gell. *lib. 4. c. 2.* Constant. Harmenop. cum Theophilo λακτίςην vertunt. Calcitrosa jumenta: *l. 4. §. 3. D. de Aedib. edict.*

CALCULATORES, in *l. 7. §. 5. D. de oper. libert.* quos & Tabularios adpellatos, ostendit *l. 1. §. 6. D. de extraord. cognit.* ψηφιςὰς vocat Modestin. in *l. 15. §. 5. D. de excus.* Hi numerandi computandique artem docebant. Unde librariis notariis adjunguntur. Martial. *lib. 10. epigr. 62.* Nec calculator nec notarius velox. D. Augustin. lib. 4. *contra Academ.* Quibus duobus repertis, nata est illa librariorum & *calculonum* professio, velut quædam grammaticæ infantia. Ubi *calculones*, nisi mendosus est locus, pro *calculatoribus* ponuntur. Nam antiquitus pueri scribendi & calculi ponendi artem simul docebantur, ut Horat. *lib. 1. epist. 1.* ostendit. Unde idem *lib. 1. sat. 1. v. 73.* de pueris: Qua pueri magnis a centurionibus orti, Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto ibant, octonis referentes idibus æra. Et Juvenal. *sat. 9. v. 40.* Ponatur calculus: adsint cum tabula pueri. Julius Capitolinus *in Pertinace cap. 1.* Puer litteris elementariis & calculo imbutus. Ex quo simul patet, cur Ulpianus Calculatores impuberibus ministeria præstare scribat *d. l. 7. §. 5. D. de oper. libert.*

CALCULUS pro computatione, ut cum calculus subduci, *l. 8. D. de pos.* & calculo subjici quid dicitur: *l. 11. §. 7. D. ad leg. falcid.* Et eo sensu accipe calculum in *l. 6. §. ult. D. de his qui not. infam. l. 29.* D. *de dol.* ubi calculum pro re pecuniaria dici vult Brisson. Artemidor. *lib. 2. cap. 5.* ψῆφον γὰρ καλῦμεν, ὥσπερ λίθον τὸν ἐπ' δακτυλίος, ὅτω δὴ καὶ τῶν χρημάτων ἀριθμόν. Calculum enim cum gemmam anulo inclusam: tum pecuniæ computationem, adpellamus. Quinctilian. *lib. 7. cap. 8.* Tutelæ præterea, in quo judicio solet quæri: an alia de re, quam de calculis, cognosci oporteat? Idem *lib. 11. cap. 3.* Non dico de homicidio, sacrilegio, parricidio, sed de calculis certe, atque rationibus in lite.

Calculus judicialis, pro sententia: *l. 12. C. de judic.* & ita deteriorem calculum reportare: *l. 20. C. de adpellat.* meliorem calculum verioremque sententiam reportare, in *Novell. Theodos. & Va-*

Valent. ne ducian. vel limitam. milit. calculo eripere : *l.* 4. *C. de auct. præst.*

Calda aqua pro calida, apud Ulp. *l.* 19. §. 2. *D. locat.* Quum olim hæc forma minus frequens esset, adeo ut Varrro *lib.* 7. *de ling. lat.* saltim dubitaret, an recte diceretur caldior, & caldissimus: Cæsar Augustus ob euphoniam prætulit caldus. Quinctilian. *lib.* I. *c.* 10. ejusque exemplo deinceps Horatius *lib.* I. *serm. sat.* 3. *v.* 53. & comparativo *caldior* uti non dubitavit. Hein.

Calefactio balnei : *l.* 35. §. *ult. D. de legat.* 3. thermarum *l.* I. *D. eod. tit.*

Calendæ prima cujusque mensis dies. Calendas autem in stipulationibus & pecuniæ creditæ cautionibus, primarum proximarum, secundarum, tertiarum, futurarum adpellatione discerni consuevisse patet ex *l.* 7. §. I. D. *solut. matrim.* ubi, ex calendis novembribus primis : & *l.* 40. *D. de reb. creditis :* dari calendis futuris, item *l.* 41. D. *de verb. oblig.* ubi Ulpianus : Qui calendis januariis stipulatur, si adjiciatur *primis* vel *proximis*, & mox: Sed & si dicat *secundis* vel *tertiis*, vel quibus aliis. Idem in *l.* I. §. 3. *D. eod. tit.* Si ita interrogatus : intra Calendas quintas? Porro qui ante Calendas proximas stipulatur, similis est ei, qui Calendis stipulatur : *l.* 13. *D. de verb. oblig.*

Ex Calendis Martiis ut plurimum locationes incipiebant, pensionesque inferebantur, ut patet ex *l.* 58. *D. de usufr.* & *l.* 7. §. I. *D. de solut. matrim.* Eundem diem festum mulieribus fuisse, muneraque illis mitti solita, ostendit *l.* 31. §. 4. *D. de don. int. vir. & ux.* Vetus Horatii interpres *ad lib.* 3. *od.* 8. Solinus *in polyhystore* : Romani in initio annum decem mensibus computabant, a Martio auscipantes, adeo, ut ejus die prima de aris Vestalibus ignem accenderent, mutarent veteribus virides laureas, senatus & populus comitia agerent, matronæ servis suis cœnas ponerent, sicuti Saturnalibus domini. Illæ ut honore promptius obsequium provocarent : hi quasi gratiam repensarent perfecti laboris. Quæ ille ex Macrob. *lib.* I. *saturn. c.* 12. sumsit. Unde scite Martial. *lib.* 5. *epigr.* 85. Martias Calendas *saturnalia feminarum* adpellat.

Calendarium, librum fœnebris pecuniæ creditæ, seu codicem, in quem nomina debitorum referuntur, significat : *l. pen. D. de reb. cred. l. ult. D. de pecul.* & aliis locis. Divitem illum putas, ait Senec. *epist.* 87. qui in omnibus provinciis arat, quia magnus illi Calendarii liber volvitur. Hoc autem nomen ex eo descendit, quod in calendas veteres fœnerari solerent. Ideoque Calendarum nomine ejusmodi librorum paginis præposito, quæ deinde nomina fecissent, adscribere solebant. Hinc loquutiones : Calendarium exercere : *l.* 41. §. 6. D. *de legat.* 3. & alibi passim. Calendarii actio : *l.* 39. §. 14. *D. de admin. & peric. tut.* curatio : *l. ult. D. de muner. & honor.* Calendario destinatæ pecuniæ, id est, nominibus faciendis : *l.* 64. *D. de legat.* 3. Ex calendario nomina : *l.* 34. §. I. D. *eod.* In nominibus omnis substantia calendarii. Calendario præpositus servus occurrit in *l.* 41. *D. de reb. cred.* Calendaria prælegare : *l.* 34. *D. de legat.* 3. Quo legato non solum nomina, sed & pecuniam, si qua a debitoribus exacta, calendario destinata est, comprehendi, traditur, *l.* 62. *D. de legat.* 3.

Caligati milites : *l.* 2. D. *de his qui not. infam.* Justinia-

nianus in *Nov.* 74. *c.* 4. §. 3. Στρατιώτας ἐνόπλους, οὓς ὁ νόμος καλιγάτους καλεῖ, τουτέστιν εὐτελεστέρους καὶ ἀφανεστέρους. *Milites armatos, quos lex Caligatos adpellat, id est, viliores & obscuriores.* Ita autem dicti a Caliga, quæ fuit calceamentum militum etiam gregariorum, quod magnam pedum partem muniebat, utebantur tamen illo & digniores, centuriones, tribuni, duces, sed aureis argenteisque clavis distinctis, ceu jam præter Brissonium *in Select. antiq. lib.* 2. *c.* 5. Lipsius observavit. Formam caligarum in columna Trajani & arcu Constantini M. adhuc superstitem, æri incisam dedit Anton. Bynæus de *calc. hebr. I.* 6. 5. *p.* 83.

CALIX. Calicem *diatretum* memorat Ulpianus *l.* 27. §. 29. D. *ad Leg. Aquil.* ἀπὸ τοῦ διατρῆσαι, quod est *excavare* vel *forare.* *Diatretarii* autem vocantur artifices quorum industria conficiebantur ejusmodi calices: *l. un. C. de excus. artif.* De his egit Salmas: ad script. *Hist. Aug. p.* 458.

CALLAINUS. Vid. Supra CALAMUS.

CALLIDITAS fraudem, machinationem, fallaciam, dolum malum significat in *l.* 2. *D. de proxen. l.* 11. §. *fin.* D. *ad exhib. l.* 2. §. 5. D. *de lib. hom. exhib. l.* 5. *C. ad SC. Vellei. l.* 1. §. 5. D. *de separ.*

CALLIDUM commentum: *l.* 9. D. *de reb. eor.* consilium: *l.* 7. §. 11. *D. de publician. in rem act.* Callidis artibus: *l. ult. C. quor. adpel. non rec.* seu callide ut est in *l.* 31. D. *de recept. arb.* Callidos autem Cic. *de Nat. Deor.* III. 10. adpellare se ait, quorum tamquam manus opere, sic animus usu concalluit. Similiterque Donatus *in Adelph. Ter. Act.* 3. *scen.* 3. callidum eum dici ait, qui callum sibi usu artis induxerit.

CALLISTRATUS, jurisconsultus, libros sex cognitionum seu *de cognitionibus*, scripserat. Edictorum *monitoriorum*, seu *Edicti monitorii*, vel *Edictum monitorium* æque libros sex, *De jure fisci & populi* libros quatuor: *Institutionum* libros tres: *Quæstionum* libros duos: Hunc Alexandri in consilio fuisse Lampridius in ejus principis vita *c.* 58. refert. Verum illic in ratione temporum fœde lapsus est, qui Alfenum, Celsum, Proculum, Africanum, Ulpiano & Paullo, Papiniani discipulis permiscet. Sane quibus ille potissimum temporibus vixerit, ex eo colligitur, quod in *l.* 38. D. *de legib. Imperator*, inquit, *noster*, *Severus rescripsit*: nec non in *l.* 14. §. 4. D. *de munerib. Idque Imperator noster Severus Aug. rescripsit.* At in *l.* 3. §. *ult.* D. *de offic. procur. Cæs. Imperatores*, inquit, *nostri*, *Severus & Antoninus.*

CALLITAS legitur in Florentinis *l.* 29. §. 5. *D. mandat.* Sed Taurellus monuit, ibi alia, correctoris procul dubio, manu adscriptum esse: *calliditate*: Ut adeo scribentis hic procul dubio error sit. Vid. Ducker. *de latin. vet. ictor. p.* 398. HEIN.

CALOPODIUM, ad cujus scrinium fiunt chartularii sex: *l.* 26. §. 3. *C. de sacrosanct. eccles.* Videtur autem calopodium heic significare corpus aut scholam palatinorum nunciorum. Calopodos enim dici boni felicisque pedis homines observat Cœlius Rhodigin. *lect. antiqu. lib.* 11. *c.* 16.

CALOR iracundiæ: *l.* 3. *D. de divert. l.* 48. D. *de reg. jur.* Calor inconsultis: *l.* 1. §. 5. *D. ad SC. Turpill.* juvenilis: *l.* 4. *C. de auct. præst.* licitantis: *l.* 9. *D. de publican.*

CAL-

CALPHURNIÆ ceu improbatissimæ feminæ, fit mentio in *l.* 1. D. *de postul.* tametsi, ut Alciatus indicat, antiquorum codicum lectio in ejus nomine vacillat: unde ipse arbitratur de C. Afrania intelligendum.

CALVISIANA actio adpellatur, quæ patrono datur ad revocanda ea, quæ in fraudem ejus libertus alienavit: *l.* 16. §. 6. *D. de hered. pet. l.* 1. §. 11. *l.* 2. *l.* 3. §. 3. *l. ult.* D. *si quid in fraud. patron.* Vetus Glossarium: Calvisiana actio est, per quam revocantur, quæ in fraudem patroni libertus alienavit.

CALVISIANUM SC. quo impar matrimonium improbabatur, jubebaturque non proficere ad capiendas hereditates & legatas dotes, quæ potius caducæ fiebant. Ulpian. *fragm. tit.* 16. §. 4. ubi Calvitianum post alios viros doctos in mendo cubare observat Heinecc. Adde quæ ipse adversus lectionem Cujacii *Claudianum* rescribentis notavit in *Comm. ad Leg. Jul. & Pap. lib.* 2. *c.* 3.

CALVITAS in *l.* 29. §. 5. D. *mand.* ubi Haloander edidit: propter suam *calvitatem* plectatur. At Florentina *callitatem* habet, idque scribentis vitium correctum esse, repositumque *calliditatem*: jam supra monuit sub voce *Callitas* HEIN.

CALVITUR, inquit Non. Marcell. est frustratur: tractum a calvis mimis, quod sunt omnibus frustratui. Eo vocabulo usi sunt Decemviri, in XII. Tabulis: Si calvitur, pedemve struit, manum endo jacito. Festus in verbo *struere.* Id vocabulum explicans Caius *l.* 233. *pr. D. de verb. signif.* Si Calvitur, inquit, & moratur, & frustratur. Inde & calumniatores adpellati sunt, quia per fraudem & frustrationem alios vexarent litibus. Inde & cavillatio dicta est. Hæc Caius: Ibi vero manifesto pro & legendum est : calvitur *est* (significat) *moratur*, *frustratur.* Eodem modo id verbum explicant Charisius, Priscianus, Isidorus, quorum loca attulit Menag. *amœn. jur. civ. c.* 39. *p.* 265. HEIN.

CALUMNIA, ut Non. Marcell. explicat, est malitiosa & mendax infamatio. Beda *ortograph*: Calumnia, ait, est crimen falsum, quum nobis adversarius aut malum, quod non fecimus, objicit, aut bonum quod fecisse probamur, in contrarium interpretari conatur. Cassiodor. in *psalm.* 117. Calumniam esse scribit, commentum aliquod periculosæ facultatis objectum.

Imprimis, si a sciente aliquis vel actione, vel accusatione calumniosa vexatur: hæc calumnia est. Nam in pecuniariis caussis æque, atque in criminibus, calumnia intervenit, atque adeo Calumniæ *actio* olim reis absolutis adversus improbos litigatores, & eos, qui temere petierant, dabatur, quæ eos decima parte litis mulctabat, ut Justinianus & Theophilus scribunt in §. 1. *Inst. de pæn. tem. litig.* Ita *per calumniam petere & desiderare*, *ut cautio interponatur*, id est, cautionem nullo jure, & vexandi adversarii caussa, postulare: *l.* 3. §. 1. *D. ut in possess. legat. l.* 1. *fin. l.* 8. D. *de præt. stipul.*

Calumnia strictius acccepta etiam est crimen ejus, qui ut alteri negotium facessat, vel non facessat, pecuniam accipit vel depecifcitur. Sic: calumniæ caussa negotium cui facere vel non facere: *l.* 1. D. *de calumniat.*

Porro ita vocatur accusatorum malitia, qui falsa crimina intendunt, ut in *l.* 1. §. 3. *D. de SC. Turpill.* Cic. *ad famil. lib.* 8. *Epist.* 8. Caium Sempronium Rufum calumniam maximo plausu tulisse, scribit, ubi intelligit accusa-

cusatorem, qui judicio publico victus, & per calumniam accusationem instituisse judicatus erat: eadem plane figura, qua *suffragiorum puncta ferre*, & *tribum ferre* veteres dicebant. quod adversus Manutium notat Brissonius, cui suffragatur Jo. Frid. Gronovius *in notis* a Grævio editis, & in *adnot. ad Senec. lib.* 2. *controv. p.* 407. ostendit, idem esse ferre calumnia ac calumniæ periculum non evitare, ut in *l.* 14. §. 2. D. *ad Leg. jul. de adult.* vel calumniam, notari, ut in *l.* 4. *D. de accus.* Et sane eam significationem totius epistolæ materia manifesto postulat HEIN.

Calumnia etiam est quævis versutia, qua alteruter litigantium adversarium suum circumvenire conatur. Sic dicitur quis *de calumnia* jurare: *l.* 3. §. 3. *D. de damn. infect.* jusjurandum de calumnia: *l.* 34. §. 7. *D. de jurejur. l. ult. D. de fideic.* Paullus *in l.* 110. §. *ult. D. reg. jur.* Mulieribus tunc succurendum est, non ut facilius calumnientur, sed ut defendantur.

Calumnia, & nimis callida, seu malitiosa juris interpretatio, a Cicerone *lib.* 1. *de offic. c.* 10. conjunguntur. Et ita Paullus *l.* 19. D. *ad exhib.* non oportere ait jus civile calumniari, nec verba captari. Unde Cic. *lib.* 2. *ad Heren. c.* 10. Calumniatoris officium esse, ait, verba & litteras sequi. Idem *pro Cæcina c.* 18. scriptum sequi calumniatoris esse; bonique judicis, voluntatem scriptoris auctoritatemque defendere.

CALUMNIARI, est falsa crimina intendere in *l.* 1. §. 1. *D. ad SC. Turpill.* Est etiam improbe litigari, ut in *l.* 39. §. 1. *D. de lib. caus. l.* 5. §. 1. *D. ne quis eum qui in jus voc. l.* 4. §. 4. *D. de his qui not. infam.* denique per fraudem aut versutiam quid agere, ut in *d. l.* 110. §. *ult. D. de reg. jur.*

CALUMNIATOR, ait Isidor. *origin. lib.* 10. falsi criminis accusator, a calvendo, id est, frustrando & decipiendo, dictus. Est quidem calumniator, tum qui per fraudem & frustrationem aliquid in judicio facit, *l.* 233. *pr.* D. *de verb. signif.* tum qui sciens dolo malo alicui innoxio crimen intendit: *l.* 1. §. 1. *D. ad SC. Turpill.* tum qui ut negotium cui faciat, vel non faciat pecuniam accipit vel depecifcitur: *l.* 1. *D. de calumniat.* tum denique qui jus civile interpretatione pervertit, *c.* 18. verbaque captat. Cic. *pro Cæcina.* Ut vero Calumniator, ita & Calumniatrix dicitur *l.* 1. §. 14. D. *de ventr. in possess. mit.*

CALUMNIOSE: *l.* 8. D. *de stipul. præt.*

CALUMNIOSUS. D. Augustinus *Serm.* 24. Jam ille calumniosus, qui vult alteri facere caussam, & qui tollere ab illo vel pro compositione gaudet. Et Paull. 1. *sent.* 5. 1. Calumniosum dicit, qui sciens prudensque per fraudem negotium alicui comparat. Quo vocabulo eodem sensu ipse usus est 1. *sent.* 5. 2. isque locus eodem modo relatus est in pandectas, *l.* 3. *ad S. C. Turpill.* Nulla igitur ratione quidam pro *calumnioso calumniatorem* reponendum, censuere. Calumniosissimum caput: *l.* 8. *C. de calumn.*

CALUMNIOSUM etiam dicitur, quidquid fit fraudulenter & per calumniam. Sic calumniosa accusatio: *l.* 14. §. 7. *D. de bon. libert.* actio: *l.* 6. *c. de admin. tut.* adnotatio *l.* 82. §. *ult.* D. *de legat.* 3. Calumniosis criminibus insectari innocentes: *l. 6.* §. 2. D. *de offic. præs.*

CALX pro lapide igne soluto: *l.* 1. §. 1. *D. de tign. junct. l.* 12. D. *de usufr.* Alias Calx pro calcaneo, ut cum calce petere, vel percutere dicitur equus *l.* 1. §. 1. D. *si quadrup. paup.* & calcem

cem rejicere mula : *l. ult. D. eod. tit.*

C A M E L A R I U S, cui camelorum cura mandatur : *l. ult.* §. 11. D. *de muner. & hon.*

C A M E L A S I A five camelaria, inter munera civilia perfonalia numeratur : *l.* 1. *l. ult.* §. 11. D. *de mun. & hon.* Nam animi provifione & corporalis laboris intentione hoc munus, abfque ullo gerentis fumtu ac detrimento fuftinebatur : propterea, quod ratione habita & alimentorum, & camelorum, certa pecunia camelariis dari debebat. Ufurpat hoc Camelafiæ nomen Ammian. Marcell. *lib.* 17. *c.* 5. De hoc vocabulo ejufque varia interpretatione confuli merentur Cujac. 9. *obf.* 9. Turneb. 21. *adverfar.* 28. Ducker *de latin. vet. Ictor. p.* 418. H E I N.

C A M E L I, inter pecudes & beftias quafi mixti funt. Nam & jumentorum operam præftant, & natura eorum fera eft : *l.* 2. §. 1. *D. ad leg. Aquil.* Ac plane Camelos, ut Plin. *lib.* 8. *c.* 18. refert, inter armenta pafcit oriens, omnefque jumentorum in iis terris dorfo funguntur. Ulpianus tamen *fragm. tit.* 19. §. 1. Camelos, quamvis collo dorfove domentur, *nec mancipi* habitos fcribit, quoniam beftiarum numero fuerint.

C A M E R A, figulino opere facta : *l.* 19. §. 1. D. *de ferv. præd. urb.*

C A M E R A T A *arca* occurrit in *l.* 19. §. 5. D. *locat.* ubi pro *arcam cameratam* Florentina habet *arcam æratam*. Forte *arcameratam* cum fcriptum effet in codice, ubi litteræ CAM, juxta notiffimum fcribendi modum, ceteris grandiores, repetitiones vim haberent ; id librarii cujufdam incuria effluxit, qui litteram E in Æ mutavit, ut ex *eratam* parte definentis vocabuli, aliud vocabulum *æratam* conficeret. Ac plane priorem lectionem materia citatæ legis manifefto requirit ; Quum arca camerata id eft curvata. (*camerum* enim Fefto eft curvum) id genus arcæ potuerit effe, quam tollendi facultatem Dominus ædium impediverit anguftando aditum. Convenientius quidem huic lectioni foret, quod ait Alex. Scotus, qui arcam cameratam definit vehiculum contectum quo matronæ & valetudinarii geftantur.

C A M P A N I Æ fit mentio in *l.* 2. & 7. *C. Theod. de indulg. debit.* Campanus municeps : *l.* 1. *D. ad municipal.* Campani decuriones : *l.* 50. *D. de contrah. emt.*

C A M P A N U S, Ictus citatur in *l.* 47. D. *de oper. libert. l.* 34. D. *de fideic. libert.* Sunt qui hunc Campanum e Cocceiorum familia fuiffe contendunt, eo quod ad Cocceium Campanum refcripfiffe leguntur Severus & Antoninus Impp. *l.* 29. D. *ad SC. Trebell.* & §. 3. *Inft. quib. mod. teft. inf.* Sed ab eo diverfum effe Ictum noftrum, & hunc jam Hadriani & Antonini Pii temporibus floruiffe, docet Menag. *Amoen. jur. civ. c.* 37. H E I N.

C A M P U S jaculatorius : *l.* 9. §. *ult. D. ad leg. aquil.* Martius : *l.* 39. §. *ult.* D. *de legat.* 1. publicus : *l.* 2. §. 9. D. *ne quid in loc. publ.*

C A M U M, in *l.* 9. *D. de trit. vin. ol. leg.* Hieronym. Mercurialis 5. *var.* 8. putat effe potionis genus ex variis rebus commixtæ, perinde ac cerevifiæ, non abfimilis fabaiæ, potioni quæ in Illyrico ex hordeo & frumento fiebat. Ammian. 26. De Camo ex inftituto agit Cujac. 9. *obf.* 30. ubi ex Apicio docet, camum fuiffe loram. Locus Apicii eft *lib.* 3. *c.* 2. Sed ibi non legitur : *camum defrutum immittatur*, *quod Romani loram vocant*, quemadmodum verba Apicii citat Cujacius, fed *caricarum defrutum mittus*, *quod Romani*

mani colorem vocant. Nihil ergo hic locus ad camum & loram facit, manetque incertum, quale potus genus fuerit *camum*. Alii in *d. l.* 9. Carenum legendum putant, quod fervendo parte caret. Grot. *flor. spars.*

CANALIS, pro fistula, vel caverna subterranea, per quam vel aqua, vel sordes, ducuntur: *l.* 15. *D. de act. emt.* At ita sæpe adpellantur etiam viæ publicæ, non πάροδοι, quæ in aliam regiam viam veluti influunt, sed ipsæ regiæ & militares, ad quas sitæ civitates, quas pervias vocare solet Ammian. Marcellin. *l.* 2. *C. Theod. de curios. l.* 15. *C. de curs. publ.* Synodus Sardic. *can.* 21. ἐν ταῖς παρόδοις ἤτοι κανάλίῳ, *in viis regiis, vel in canali.* Athanas. *apologet.* 2. p. 597. οἱ ἐν τῷ κανάλίῳ τῆς Ἰταλίας, *qui in canali Italiæ.* Ubi sane κανάλιον τῆς Ἰταλίας & via regia Italiæ, quales erant Appia, Aurelia & similes, maxime vero celebris illa, quæ Aquileia Byzantium, atque inde Nicomediam usque ducebat. Pleraque hæc observavit Jac. Gothofr. *in comm. ad d. l.* 2. *C. Theod. de curios.* & Car. Du Fresne in *glos. lat. T.* 1. *p.* 731. qui tamen πάροδον perperam pro diverticulo, vel via transversa accipiunt, ceu notavit Innoc. Ciron. *obs. jur. can.* 214. HEIN.

CANCELLARE testamentum *l.* 15. §. 1. D. *de testam. milit.* chirographum: *l.* 24. D. *de probat.* tabulas cautionis: *l.* 82. §. *ult. D. de furt.* id est, delere, quod tranversis veluti cancellis, seu lineis cancellatim ductis fieri solet.

CANCELLARIUS: *l.* 3. §. 8. *C. de adsess. l.* 1. §. *ult. C. de off. præf. præt. Afr.* Constantinus M. *l.* 1. *C. Theod. de agent. in reb.* Quod circa scrinia nostra & Cancellarios & largitionales, & officiales comitum rerum privatarum. Sic & Cancellarium præpositi, dixit Cassiodor. 1. *var.* 35. Cancellarios provinciarum, & qui cancellos principis agebant, *c.* 12. A cancellis autem eos nomen traxisse, idem 11. *Var.* 6. docet his verbis: Respice, quo nomine nuncuperis. Latere non potest, quod inter cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestratas januas. Ex quo loco, & sequentibus verbis adparet, intra cancellos undique conspicuum cancellarium stetisse. Unde munus dignitasque ejus *cancellorum officium* vocatur, ab eodem Cassiod. 12. *Var.* 27. Cancellarium autem ad responsa sua principem elegisse, ejusque fidei consistorii secreta commissa: per eum ad principis aures supplicum desideria perlata: per eum accessisse, qui principi præsentandus erat, jussaque principis expedisse, idem Cassiodorus passim ostendit. Vetus Glossarium: Cancellarius est, qui habet officium, scripta, responsaque Imperatoris atque mandata inspicere, & male scripta cancellare, & bene scripta signare.

CANCELLUS ædium, singulari numero: *l.* 9. *D. quod vi aut clam.* Cancelli in ædibus: *l.* 41. §. 10. *D. de legat.* 1. Septa sunt ex rectis, obliquis, transversis lignis contexta & compacta: plagulis seu foraminibus invicem distincta. Fenestratas januas Cassiod. 11. var. 6. adpellat. Erant enim cancelli januæ translucidæ & ex lignis reticulatim compositis compositæ, quibus interius vela prætensa erant, ut inumbrarentur, si opus videretur. Hinc cancelli & vela junguntur in *d. l.* 41. §. 10. D. *de legat.* Plura de cancellis eaque haud vulgaria notavit Cl. Salmas. *ad script. hist. aug. p.* 483. HEIN.

CANDELABRUM, supellectili adnumeratur: *l.* 3. *D. de su-*

supellect. leg. Candelabro inclusum sigillum: *l. 6. D. ad exhib.*

Candidatus, olim libera republica, & postea initio principatus, dicebatur, quicumque magistratum petebat, a toga candida, qua indutus populum prensabat. Polyb. *lib.* 10. *c.* 4. Eo sensu accipiuntur candidati in *l.* 21. *C. Th. de præt. & quæst.* & *l.* 22. *eod. tit.* ubi & ipse ordo Senatorius ordo candidatus vocatur. Hein.

Postea eo nomine venerunt *quæstores* Candidati, vel Candidati *principis*, qui solis libris principalibus, in Senatu legendis vacabant: *l.* 1. D. *de offic. quæst.* Per eos orationes principum in Senatu recitatas docuit Brisson. *antiq. Rom. I.* 17. *p.* 19. De Quæstoribus his Candidatis vide apud Reinesi. *inscr. II.* 26. *VI.* 4. Gruter. *inscr. p.* 425. 2. Dio Cass. *LVI. p.* 617. Tacit. *Annal.* 16. *c.* 27. Suet. *in Tit. c.* 6. Divus Hieronym. *in vita S. Hilarienfis*: Constantii Imperatoris Candidati rutilans coma.

Candidatus, us, pro prætura in *l.* 21. *C. Theod. de præt. & quæst.* ubi: Qui per singulos annos ad candidatum atque honores poscuntur.

Canis inter pecudes non est: *l.* 2. §. *ult. l.* 29. §. *6. D. ad leg. aquil.*

Cannabis, in *l.* 1. §. 12. *D. de exercit. act.* Cannaba a Palladio *lib.* 3. *de re rust. c.* 5. & a Gellio *lib.* 17. *c.* 3. cannabum vocatur. Hein.

Canon, præstatio quælibet annua, sive specierum sive pecuniæ. Sic Canon anniversarius: *l.* 16. *C. de jud.* aurarius: *l.* 10. *C. de extr. mun.* delegationis: *l.* 13. *C. de extraord. & sord. mun.* civilis: *l.* 5. *C. de div. præd.* emphyteuticus: *l.* 3. *C. de jur. emphyt.* metallicus: *l.* 2. *C. de metallar.* fundorum privatorum: *l.* 19. *C. Theod. de exact.* nauli: Justin. *edict.* 13. rei privatæ: *l.* 7. *C. de his quæ ex publ. collat.* Senatorius: *l.* 5. *C. Theod. de præd. senator.* suarius: *Novell. Majoriani de indulg. reliqu.* vestium: *l.* 1. *C. de milit. test.* titulorum omnium: *l.* 16. *C. Theod. de bon. proscr.* At præcipue notandus Canon *frumentarius* urbis Romæ, uti est in *rubr. C. de canon. frum.* de quo Lamprid. *in Eliogabal. c.* 27. & Spartianus *in Sever. c.* 8. Adpellatur & canon urbicarius: *l.* 2. 3. *C. de can. frum. urb. R.* & canon urbanus: *l.* 26. *C. Theod. de navicular.* Porro Canon *Vinarius*, qui & arca vinaria in *l.* 11. *C. de suscept.* cui suscipiendo constituti erant susceptores *d. l. v.* subjecti Rationali vinorum, qui sub dispositione viri illustris, præfecti urbi erat. *Notit. Imp. occid.* p. 15.

Canon græce, latine regula nuncupatur *c.* 1. *dist.* 3.

Canonia in *c.* 9. *de constitutionib.* ut Panorm. definit, est jus spirituale, proveniens eo ipso, quod aliquis recipitur in canonicum, & ibi quod distet a præbenda: vid. infra *præbenda.* Canonia est nomen tituli & juris. Vid. Innocent. in *d. c.* 9. Alias dicitur Canonicatus.

Canonicæ in *Nov.* 59. sunt monachæ ut constat ex 2. Nicenæ, *c.* 20. *& epist.* Basilii πρὸς Θεοδώραν τὴν κανονικήν. Gothof. *ad Nov.* 59. *c.* 2.

Canonicarius, annuorum canonum exactor adpellatur in Nov. 30. c. 7. §. 1. Vid. Cujac. 3. *obs.* 14. & Ant. Augustin. in *explic. obscur. vocab. in Novellis sub voce* canonicarius. Hein.

Canonici in *c.* 9. *de constitut.* sunt clerici juxta regulas canonicas communem vitam agentes, ab aliis clericis distincti qui extra *vitam communem* vivunt.

Sunt-

Suntque canonici cum in Cathedralibus ecclesiis tum in parochialibus quæ inde dictæ sunt collegiatæ. Sed insequentibus factum est, ut in ecclesiis cathedralibus & collegiatis plurimi abjecta vita communi, bonisque divisis, seorsim habitarent. Quam licentiam ubique perrumpentem, ut restringerent episcopi, voto paupertatis constringendos esse crediderunt, adhuc in communi vita, præcipue in monasteriis, viventes. Inde duplex Canonicorum ratio inducta est: *Secularium*, qui abjecta vita communi sine votis ullis canonicum vivendi usum secundum quid continuarunt: & *regularium*, qui sub præposito suo vitam communem, voto paupertatis adstricti, retinuerunt, sibique nomen Augustinianorum peculiare induerunt. Atque hi propius ad monachorum statum efformati sunt. Utrisque quidem *regula*, sed secularibus laxior, regularibus vero durior præscripta, propiusque accedens ad Coenobialium seu monachorum rationem. Quamquam autem Canonici dicti videantur a græco canone, quod regulam significat, & regulæ sint adstricti monachi omnes, non tamen qui monachus est, ideo canonicus audit, sed a monacho distat vel ipse regularis canonicus. Vid. infra art. Canonici regulares. Etiam collegii ratio inter utrosque, regulares nempe & seculares camonicos retenta, quod Capitulum vocant, proprio instructum sigillo, eoque publico & authentico, *c. 2. de fide instrum. in antiq.* Constituunt vero canonici vel unum corpus cum Episcopo, capite suo, *cap. 4. de his, quæ fiunt a prælato sine cons. in antiq.* cujus senatus ecclesiasticus sunt: vel separatum corpus, postquam vitam communem abjecerunt, *c. 8. de cler. non resid. in antiq.* Uti vero monasteria Benedictinorum olim suos habuerunt Præpositos, qui proximam post Abbates exercebant potestatem; ita in Ecclesiis cathedralibus proximam post episcopum, in collegiatis vero & monasteriis primam habuit potestatem Prepositus, quem etiam regulares retinuerunt. Amplissimum gessit Magistratum, & prælaturam gessit illustrem. Bona omnia capituli fideliter & sollicite administrabat juramento adstrictus, atque jura & privilegia capituli defendebat. Ut statuta capituli servarentur, & officium divinum rite fieret a Canonicis, curabat, alioquin interdicebat, suspendebat, excommunicabat Canonicos, excessusque leves corrigebat. In choro, capitulo & processionibus primum tenebat locum. Distributiones quotidianas aliasque obventiones libere inter canonicos dividebat. Penes capitulum ejus electio erat, nec alius quam presbyter, & qui prudentia & merito vitæ clarescebat eligendus, *c. 3. Decreti dict. 60.*

Decanos præterea more monastico, ad quem olim compositi canonici, acceperunt, inspectionem penitiorem exercentes in canonicorum mores & vitam, post præpositum: præsertim cum hic sæpe ob curam patrimonii capitularis abesse cogeretur, nec eidem vacare posset. Immo hæc *cura interior* tandem privative in eos translata, præpositis administrationi externæ unice intentis. Unde hodie Decanus speciale caput capituli est, illud congregat, cum eo deliberat, nec præpositus, nisi vocatus, ei interest amplius. Vid. Bonifacii VIII. diploma de anno 1301. Eligitur a capitulo, ab Episcopo confirmatus, & sollemni more confirmatus investitur.

Præter præpositos & Decanos, statu prælatorum gaudentes, adhuc alii prælati in dignitate consitu-

ſtituti in Collegiis Canonicorum cathedralibus deprehenduntur ex more antiquo, ut Archidiaconi, Archipresbyteri, primiceni, ſeu præcentores, ſacriſtæ, cuſtodes, & ſcholaſtici.

Reliquorum Canonicorum Conſortium, non quoſcumque, ſed eos demum admittit, qui tum doctrinis animum excoluerunt, tum vitam puriorem honeſtatemque morum ſequuntur. Olim juniores Canonici in ſcholis capitulorum, quæ adhuc hodie ſuperſunt, inſtituebantur, ex præcepto Concilii Aquiſgranenſis, ſicuti monaſteria quoque ſcholas publicas habuerunt. His præerat *Magiſter ſcholarum*, vel *ſcholaſticus*, quod officium denuo reducendum ſummopere curaverunt Pontifices, *c.* 1. & 3. *de magiſtr. in antiq.* Abſoluto ſtudiorum curſu, junior canonicus a ſcholaſtico examinandus, & cum *teſtimonio habilitatis* præſentandus erat capitulo, ut *emanciparetur*, qua *emancipatione* tamen non indigebant magiſtri, Baccalaurei & Licentiati. Hodie ſufficere *triennii academici teſtimonium*, &, eo exhibito, *emancipationis documentum* a Decano tradi, notiſſimum eſt, adeo ut, eo omiſſo, ad poſſeſſionem præbendæ & capituli jura pervenire nequeat.

Præterea ex ſtatutis capitulorum certa ætas recipiendis deſideratur, annus vigeſimus vel vigeſimus primus completus. Ætatis tamen ratio non habetur in gradibus academicis inſignitis, ex *Conſtitut. Cardin.* Blandæ legati Martini V. per Allemanniam.

Quoad ſtatum, ſtatuta capitulorum in eccleſiis cathedralibus deſiderant non numquam nobilitatem, & quidem avitam, vel quoad omnes, vel quoad certum numerum, quod non abſolute reprobat Pontifex, in *c.* 37. *de præbend. in antiq.* In Germania hoc inſtitutum vel hanc rationem habet, quod ex gremio capituli eligendi epiſcopi & archiepiſcopi, principes & Electores Imperii, in quibus decus natalium primum occupat locum. Atque hæc nobilitas avita per genealogias, juramento confirmandas, probanda. Præterea in Germania Galliaque tantum indigenæ admittendi, non extranei, quod & rationibus juris conforme eſt, *c.* 14. *de offic. judic. ordin.* in *antiq.*

Quoad vitam & honeſtatem plura inculcat *tit. de vita & honeſt. cleric.* plura ipſa qualitas clericalis, qua canonici præditi ſunt, poſtulat. Huc pertinent, quæ in ipſis ordinandis obſervantur, cum canonici clerici ſint, ad ordines ſuſcipiendos obligati, adeo ut in capitulo vocem non habeant, qui ne quidem ordinem ſubdiaconatus ſuſceperunt. Præterea ſingulis præbendis ordo certus adſcriptus, quem eis gaudentes ſuſcipere tenentur, cum ſint presbyteri, diaconi, ſubdiaconi. Hanc ob rem canonicis incumbunt officia clericalia *propria* & *communia*. Illa fere unice in miſſa ſeſe exſerunt, præcipue ſollemni, in qua diaconorum & ſubdiaconorum officia quoque occurrunt. Canonici presbyteri miſſæ officium, etiam privatum peragunt. Communia vero in officio precum & horarum canonicarum conſiſtunt. Ivo Carnut. *epiſt.* 218. Ad hoc, ait, inſtituta eſt clericalis militia, ut pſalmodiæ & hymnodiæ quotidianum Deo offerat ſacrificium. Illud autem precum officium quæritur in recitatione breviarii, iis incumbente, qui horis canonicis intereſſe impediuntur. Canonicarum vero horarum officium in cantu quotidiano horis præſcripto agendo conſiſtit. Idem peragitur in choro, qui clericis tantum patet, non laicis, niſi communicantibus.

Quem

Quem in finem ſtationem in choro canonicus juxta ordinem receptionis habet. Unde definitio recentior orta, quod Canonicus ſit clericus, qui habet *ſtallum* in choro & vocem in capitulo, illud quidem propter officium precum & horarum canonicarum; hoc vero propter jus collegii, in quod cooptatus eſt. Emolumenta capitularium ſeu canonicorum præter beneficia quibus ut ceteri clerici augeri poſſunt, alia dicuntur *præſentiæ*, alia *præbendæ*. Illa diſtribuuntur tantum præſentibus, & iis, qui interſunt ſacris & piis actionibus, qualia ſunt anniverſaria, mortuaria, & alia ſimilia. Etenim, præbendis licet ſingulis adſignatis, emolumenta tamen quædam ex fundationibus & legatis majorum ad certum diem ſunt præſtanda & dividenda inter eos, qui officio præſcripto interſunt. Debentur ut plurimum ex præpoſitura, cui ab antiquo cura patrimonii ſacri incubuit. Atque omnibus Canonicis, clauſtrali anno abſoluto, incumbit *ordinaria reſidentia*, quæ tamen ad certum anni ſpatium per ſtatuta capitulorum reſtricta eſt. Ipſum anni capitularis initium in ſtatutis capitulorum pariter determinatum eſt, juxta quem etiam commoda præbendæ pro *deſervitis* habentur. Sed etiam reſidentia duplex vel vera vel ficta. Ficta eſt, quæ interpretatione juris pro præſentia & reſidentia habetur, abſentibus & non reſidentibus ex juſtis cauſis proficua. Hac fruuntur, qui ſunt in ſervitio epiſcopi, vel principis, multo magis pontificis, ejus familiares exiſtentes *c.* 7. *c.* 14. *c.* 15. *de cleric. non reſid. in antiq.* Vulgo *beneficium a latere* horum immunitatem vocant. Eadem etiam fruuntur ſtudiorum gratia abſentes, modo hanc facultatem a capitulo impetraverint, nec fucum fecerint: Qui eccleſiæ cauſſa abſunt, vel ab eccleſia aut Epiſcopo ad negotia eccleſiæ expedienda aliquo miſſi ſunt: Qui peregrinationes religioſas ſuſcipiunt, viſitantes imprimis limina Petri aut ſepulcrum Chriſti: Evocati ad comitia, Synodos, diætas provinciales: Qui ob morbum vel valetudinem beneficio adeſſe nequeunt. Denique qui alia juſta de cauſſa abeſſe coguntur. Sane, ad effectum lucrandi fructus præbendæ ſufficit reſidentia ſtatuto deſiderata, & certo tempore circumſcripta: aſt ad *diſtributiones quotidianas* & *præſentiarum* lucra quoque percipienda continua deſideratur reſidentia & præſentia in choro & officio, quippe quæ abſentibus denegantur: *cap. conſuetudinem de cleric. non reſid. in 6.* Sunt vero quorum reſidentia vicariorum ope ſuppletur, qui abſentium vicem in choro gerunt, & rem divinam nomine eorum expediunt, quamquam alias jus eccleſiaſticum tales deſideret canonicos, qui per ſe miniſterium ſacrum peragere queant. *c.* 3. *&* 4. *de cleric. non reſid. in antiq.* Hi igitur in canonicorum collegiis introducti ſunt, & quidem *perpetui*, quibus titulo *vicariæ* adſignati ſunt certi reditus, inſtar beneficiorum cenſendi, adeo, ut non poſſint pro lubitu revocari aut removeri. *cap.* 27. *de reſcript. in antiq.* De præbenda qua fruuntur Canonici vid. art. præbenda. Ceterum ad vitæ honeſtatem & clericale decorum quibus canonici etiam ſeculares adſtringuntur, pertinent, quod clauſa jubentur deferre veſtimenta nimia brevitate vel longitudine non notanda *c.* 15. *de vit. & honeſt. cleric.* & reliquo cultu moribuſque ſæculum nimis redolentibus abſtinere debent. Vid. *cap.* 2. 5. 7. 14. 15. *eod. tit.* Cœlibatum quoque ut ſervent notiſſimi juris eſt. Ab illis vero omnibus officiis & qua-

qualitatibus excepti ſunt Canonici honoris cauſſa aſſumpti laici. De Canonicorum capitulo. Vid. art. Capitulum.

Canonici capitulantes ſeu capitulares, ſunt qui votum habent in capitulo, quo jure non utitur qui ne quidem ſubdiaconus ordinatus eſt.

Canonici Domicellares, olim vocabantur in quibuſdam Eccleſiis, qui nullum ordinem ſuſciperunt.

Canonici ad *effectum*, ſunt quibus Pontifex nudum canonicorum titulum contulit, abſque præbenda, ut nempe dignitatem poſſidere poſſint, ſi quæ eis conferatur in Eccleſia Cathedrali.

Canonici exſpectantes, ſeu ſub exſpectatione præbendæ, erant qui dum præbendam exſpectarent, titulo & dignitate canonicorum condecorati erant, votum in capitulo, & ſedem in choro habentes.

Canonici foranei, qui non ipſi ſed per vicarium, ut ſupra dictum eſt Eccleſiæ ſerviunt. Ab his differunt qui ipſi deſerviunt eccleſiam, qui reſidentes dicuntur.

Canonici hereditarii, ſunt laici, quibus titulum & dignitatem canonici honoris cauſſa contulit Eccleſia cathedralis.

Canonicorum vero honoris cauſſa aſſumtorum alii ſunt clerici, alii laici. Illi in Eccleſia diverſa ab ea in qua ſerviunt vi dignitatis quam in hacce habent, canonici ſunt. Canonici porro *ad effetum* videri poſſunt Canonici honoris cauſſa aſſumti. Aliquando etiam capitulum hunc titulum alicui viro in eccleſia dignitate natalibus, aut pietate claro confert, qui tamen titulo ad præbendam caret: quæ cooptatio ſpiritualis non niſi magnis de cauſſis ſuſcipi debet. At plerumque honoris cauſſa habentur Canonici emeriti qui annos viginti & amplius Eccleſiæ ſervierunt, qui titulo beneficii depoſito, Canonicatum tamen ad honores, ordinem inter capitulares ſedemque in choro, & quædam aliquando emolumenta retinent.

Canonici jubilares, qui poſt miniſterium quinquaginta annorum, pro præſentibus reputantur, præſentiæ emolumenta pergunt accipere.

Canonici laici, plerumque ſunt honoris cauſſa & hereditarii, de quibus paullo ante eſt dictum.

Canonici majores, qui majoribus præbendis ſunt inſtructi, ubi præbendæ majores a minoribus ſeparantur; quibus qui fruuntur minores canonici dicuntur. Alias.

Canonici in minoribus dicuntur, qui nullam adhuc ordinationem ſacram ſuſceperunt, nec proinde votum in capitulo aut ſedem in choro habent, quos *domicellarios* olim dictos fuiſſe vidimus paullo ante.

Canonici regulares, qui juxta primævum inſtitutum vitam communem retinuerunt, hi plerumque D. Auguſtini regulam ſequuntur. Parum equidem diſtat canonicorum regularium ſtatus a monachorum ſtatu. Illi tamen cum clerici ſint, præcipuam habent vocationem ut animas fidelium curent, ob quam & beneficia poſſidere poſſunt, monachorum vero præcipua vocatio eſt ut propriam ſanctimoniam promoveant. Hoc ſane Canonicis regularibus & monachis commune eſt, quod nec teſtari nec teſtamento capere poſſint, eiſque ſuccedat capitulum.

Canonici ſeculares, aliquando dicuntur ad differentiam Canonicorum regularium, & ſolent adpellari ſimpliciter Canonici.

Aliquando ſeculares canonici adpellantur laici, qui honoris cauſſa ſunt aſſumpti, hereditarii, ad differentiam clericorum.

Cano-

Canonici ad ſuccurrendum, dicebantur qui in articulo mortis canonici creabantur, ut precum capitularium participes eſſent.

Canonici tertiarii, qui tertia tantum parte prebendæ fruebantur, quemadmodum alii ſemiſſem tantum capiunt.

CANONICUS, A, UM, quod ad Canonem ſeu præſtationem annuam pertinet. Ita Canonici equi: *l. 3. C. de equor. collat.* Canonica indictio: *l. 1. C. de prox. ſacr. ſcrin.* inlatio: *l. 40. C. de epiſc. & cler.* penſitatio: *l. 2. C. de lucr. advoc.* præbitio: *l. 14. C. Theod. de navicular.* Canonicæ ſpecies, veſtes: *l. 1. C. Theod. de exact.* Canonici tituli: *l. 36. C. Theod. de annon. & tribut.* Canonicum ſolatium: *Nov. Theod. & Valent. de relev. adær. vel don. poſſeſ.* Canonici tituli & ſuperindictitii opponuntur: *l. 36. C. Theod. de annona.*

CANTABRARIUS: *l. 2. C. Theod. de collegiat.* eſt vexillifer, dictus a genere vexillorum, quod Cantabrum vocatur a Tertull. *apologet. c. 16. adv. Marcion. lib. 1. c. 12.* Minuc. Felix *in Octav. c. 29.* De ejus vocis origine diſputant Hadr. Turneb. 15. *adverſ.* 16. Cujac. 11. *obſ.* 20. Lipſ. *epiſt. quæſt.* 1. 9. Sed ita ut rem non expediunt. Plerique *labara* legunt pro *cantabris.* Sed & violenta eſt hæc emendatio, nec vera, quum Tertulliani & Minuccii ætas *labara* nondum viderit, a Conſtantino M. demum inventa: nec veroſimile eſt, tot diverſorum auctorum locos eodem modo corrupiſſe librarios. HEIN.

CANTATUM. Hoc toto jure cantatum eſt, ut ſcripturam prolator affirmet: l. un. C. Theod. *ſi cert. per. de chirograph.* Vide & *l. ult. de pignor.* Sua ſunt ICtis ᾄσματα, carmina, id' eſt, regulæ, axiomata. Sic uſu fori receptas ſententias, carmina ſeu cantilenas fori dicere poſſis.

CANTHARIDUM fit mentio *l. 3. §. 3. D. ad Leg. Cornel. de ſicar.* Cantharidis venena dixit Tertullian. *lib. 1. adv. Marcion. c. 14.*

CANTHARUS, ludicra quædam facies fuiſſe videtur, & ad arbitrium efficta, ex cujus roſtro aqua ſalire ſolebat: *l. 41. §. 11. D. de legat. 1.* junct. *l. 17. §. 9. D. de act. emt.* Auſon. *Epiſt. Eidyll. 17.* Harum, ait, verticularum variis coagmentis ſpecies mille formarum, elephantus, bellua, aut aper, beſtia, aper volans, mirmillo in armis ſubſidens, venator & latrans canis. Quin & turris, & cantharus, & alia hujuſmodi innumerabilium figurarum, quæ alius alio ſcientius variegat. In vetuſto Epigram. Urbis Romæ verſus habentur hujuſcemodi: Perdiderat laticum longæva incuria curſus: Quos modo nunc pleno *Cantharus* ore vomit. Eucherius *in libro Regum*; Lutres, ait, conchæ, vel *Canthari* aquarii.

CANTICUM: Paul. 5. *ſent.* 4. 15. Qui carmen famoſum in injuriam alicujus, vel alia quælibet *cantica*, quo adgnoſci poſſit, compoſuerit. Quamvis Cujacius hæc tanquam ſpuria editionibus ſuis ejecerit: ea tamen interpolata potius, quam ſpuria credidit Schulting. HEIN.

CAPACITATIS *privilegium & modus.* Et donatio maritalis ante tempus criminis ac reatus, conlata in uxorem, obſervanda eſt: tamquam ſi maritos eis natura, non pœna ſubduxerit, *capacitatis* privilegio videlicet & modo inſpecto (id eſt quantum uxor per leges decimarias capere ex bonis mariti poſſit). Et mox, in quantum capere potuit: *l. 1. C. Theod. de bon. proſcript.* CAPACITAS eodem ſenſu apud Gaium

lib. 12. *ad l. Jul. & Pap.* in *l.* 55. *D. de legat.* 2. unde & *folidi* Capacitas apud Ulpian. *fragm. tit.* 16. §. 1. Vide quæ dixit plenius Jac. Gothofred. *ad c.* 12. *l. jul. de maritand. ordin.*

Capax, culpæ, doli, *l.* 1. §. 6. *D. ne vis fiat ei*, injuriæ faciendæ: *l.* 3. *D. de reg. jur.* confilii: *l.* 8. §. *ult. D. de adqu. vel omitt. her.* obligationis: *l.* 12. *D. de ftipul. ferv.* folutionis: *l.* 98. §. 7. *de folut.*

Capax portionis: *l.* 8. *C. comm.* id eft qui portionem ex teftamento capere poteft. Hinc Capacitas legatarii: *l.* 55. §. 1. *D. de legat.* 3. folidi: *rubr. tit.* 17. *fragm. Ulp.*

Capaces fluvii naves: *l.* 11. §. 12. *D. de exerc.* Capacitati alicui parata vafa: Paul. 3. *fent.* 6. 8. 6.

Capella Bernhardo juris canonici gloffulario, *cap. concedimus de confecr. dift.* 1. dicitur oratorium non confecratum. Papias dictum putat *capellam* quafi *capiens* λαὸν, id eft, *populum*, vel *capiens laudem.* Alii derivant a græco καπηλεῖον taberna, cujufmodi mercatores in nundinis utebantur. Alii a pellibus caprinis quibus hujufmodi fepta operiebantur. Capellæ fane dicebantur conditoria, in quibus affervabantur reliquiæ fanctorum. Horum cauffa a potentioribus oratoria exftruebantur privata, quibus hæc conditoria includebantur, quæ nomen capellarum acceperunt, ut plenius explicuit Juft. Henn. Boehmerus. *Tom.* 3. *tit. de capell. monach.* §. 2. *feq.* Nam præter portatiles capellas feu conditoria illa reliquiarum SS. quas potentiores fecum duxerunt, ut ubique rem divinam facere poffent, fixas iidem quoque habuere capellas in fuis prædiis facrorum extraordinariorum cauffa, quas auctoritate epifcopi exftructas & adhibitis reliquiis confecratas, altaribus inftruxerunt. Eifque proprius facerdos, Capellanus dictus, miffæ celebrandæ facrorumque domefticorum & privatorum cauffa præficitur. Propria Monachi quæ habuerunt oratoria Capellas quoque dixerunt, quæ pedetentim in ampliffimas mutatæ ecclefias. In his propria facra exercent monachi & moniales, propriis etiam inftructi facerdotibus & confeffionariis. De capellis Vid. *c. intelleximus de oper. nov. nunc. c. & in capella. de privil. c.* 1. *de capell. monach. c. non fuit extr. de jur. patron. tot.* ferme *cauf.* 16. *& tit. Decretal. de jur. patron.*

Capenati pifcatores: *l.* 4. *D. de rer. divif.*

Capere cum effectu accipitur. Capere enim dicitur, qui fic accipit, ut habeat. Ideoque non videtur quis capere, quod erit reftituturus, feu, quod ei neceffe eft alii reftituere: *l.* 71. *D. de verb. fignif. l.* 51. *D. de reg. jur.* Quo pertinent *l.* 43. *D. de legat.* 2. *l.* 1. §. 1. *l.* 2. §. 2. *fi quis aliq. teft. prohib. l.* 4. *quib. mod. ufusfr. amitt. l.* 57. *ad Leg. falcid.* Cepiffe plane videtur aliquis, quamvis alii adquifiverit: *l.* 140. *de verb. fignif.* Capere ex teftamento nihil videtur, qui tantum erogat, quantum accepit: *l.* 122. *in fin. D. de legat.* 1. Nec videtur cepiffe qui per exceptionem a petitione removetur: *l.* 13. *De reg. jur.* Hinc capiendi jus: *l.* 2. §. 2. *l.* 1. §. 1. *l.* 13. §. 7. *D. de jur. fifc.* Non capienti reddere, id eft, ei, qui capere non poteft reftituere: *l.* 42. *D. de jur. fifc.*

In edicto de calumniatoribus pecuniam cepiffe videtur, qui obligatione liberatus eft: *l.* 2. *D. de calumniat.* quo referenda eft *l.* 115. *de reg. jur.* ut ex infcriptione adparet. Id quod confirmatur *l.* 22. §. *ult. ad leg. falc. l.* 18. §. 1.

§. 1. *l.* 31. §. *ult. de mort. cauſ. don.*

Capere alimenta ex prædiis : *l.* 4. 11. D. *de al. vel cib. leg.* aquam : *l.* 19. D. *de ſerv. urb. præd.*

Capere arbitrum dicuntur qui eum ſumunt & eligunt. Plaut. *Trucul.* 2. *ſc. pen.* Terent. *Heaut.* 2. *ſc.* 1. judicem : Plaut. *muſtell.* 3. *ſcen.* 1. Donatus in illud Hecyræ Act. 4. ſcen. 1. Quum illum generum cepimus, adnotat. Ut arbitrum capere dicimus, id eſt, eligere. Virgilius : ante locum capies oculis. Sic arbiter captus, id eſt ſumtus, in Argumento Amphitrionis Plautius.

Capere conditiones, i. e. admittere : *l.* 4. *C. de don. quæ ſub mod.* dignitatem : i. e. ſuſtinere. *l.* 6. *C. de mun. & hon.* Item res capere dicitur reſtitutionem : *l.* 9. §. 4. *de minor.*

Capere dignitatem honoris, id eſt, ſuſtinere : *l.* 6. *D. de mun. & honor.*

Capere dolum : i. e. doli capacem eſſe : *l.* 15. *de lib. cauſ.*

Capere feras & volucres dicuntur venatores : *l.* 3. *D. de adq. rer. dom. l.* 11. §. *ult. D. de act. emt.*

Capere fructus, i. e. percipere : *l.* 20. *D. de adqu. poſſeſ.* intellectum : *l.* 1. §. 3. D. *eod. tit.* id eſt ejus ætatis eſſe in qua quis intelligit quid agat. Contra : Captu carere eſt apud Paull. 5. Sent. 4. 2.

Capere intellectum : *l.* 1. §. 3. D. *de adquir. poſſeſſ.* quod de iis dicitur, qui ejus ætatis ſunt, ut intelligant, quid agant.

Capere pignus : *l.* 38. *D. de pignor. act.* itemque pignori capere : *l.* 15. §. 2. *D. de re jud.*

Capere etiam eſt uſu adquirere, & ſuum facere : *l.* 48. §. 1. D. *de adquir. rer. dom.* Hinc uſucapio, quæ & dominii capio, *l.* 18. §. 1. *D. de damn. inf.* & longa poſſeſſione capio : *l.* 18. §. 1. *de dam. inf.* immo & capio, nullo adjuncto : *l.* 36. *D. de adquir. poſſeſ.*

Capere, in captivitatem redigere : Captus ab hoſtibus : *l.* 6. *D. de ſtatul.* Capta ab hoſtibus loca : *l.* 39. *D. de religios.*

CAPI etiam interdum ſignificat fraudari & decipi : *l.* 21. *D. ex quib. cauſ. major.* Sic Captus minor pro circumſcripto : *l.* 3. §. 4. *D. de minor.* Si quid dolo malo captus fraudatuſve eſt : *l.* 36. *D. de pecul.* In nullo captus : *l.* 36. *D. de pignorat. act.* Non capitur qui jus publicum ſequitur : *l.* 116. §. 1. *D. de reg. jur.*

Capi, orbari. Captus luminibus : *l.* 1. §. 5. D. *de poſtul.* mente : *l.* 17. *D. qui teſt. fac. poſſ.*

Singularis vero locutio eſt : Capit *æſtimari*, dici, indulgeri, interpretari, opinari, id eſt, ἐνδέχεται, quæ admodum familiaris eſt Tertulliano. Vid. *Apologet. c.* 17. *lib.* 1. *de cult. fem. c.* 2. *de anima c.* 13. *de pudicit. c.* 1. *de ſpectat. c.* 3. *de præſcr. adv. hær. c.* 44.

CAPESSERE honorem : *l.* 1. *C. de ſerv. ad libert.* Capeſſendi, i. e. hereditates & legata capiendi, conditio omnibus ſit eadem : *l.* 1. *C. de infirm. pœn. cœlib.* HEIN.

CAPILLI. Capillos ſubmittendo poteſt quis facere injuriam : *l.* 15. §. 27. *l.* 39. *D. de injur.*

Capilli indici ; in *l. ult.* §. 7. D. *de publican.* inter ſpec. vectigales recenſentur. Guid. Pancirol. 2. *var. lect.* 110. Lapillos legi mavult. Sed lapillos & gemmas jam ante recenſuit juriſconſultus, ac proinde *capillos indicos* pro pilis certorum animalium, quos India ſubmittebat, accipere mavult Byncker sh. 4. *obſ.* 5. HEIN.

Capio, nis, pro usucapione: *l. 36. D. de adqu. poss.* Dominii capio: *l.* 18. §. 1. *D. de damn. infect.* Pignoris capio: *l.* 15. §. 4. D. *de re jud.* possessionis capio: *l.* 4. §. *ult. D. pro emt. l. 26.* D. *de usurp. & usuc.* Mortis caussa Capio, vid. art. *Mortis caussa.*

Capital, facinus capitale & capitis pœna luendum, significat, Festo auctore. Sic: Capital admittere: *l. 6.* §. 6. D. *de re milit.* Plaut. *Menæchm.* 1. *sc.* 1. tametsi capital fecerit. & *in Mercat. capital facio.* Capital erit: *l. ult.* §. 1. *D. de term. mot.* Cic. *de legib.* 2. 8. *& de invent.* 2. Plura de hac voce dabit Carrio *Emendat.* 1. 3.

Capitalis, e. Capitalis accussatio: *l.* 1. §. 13. *D. ad S C. Turpill.* animadversio: *l.* 5. *C. de jurisd. omn. jud.* actio: *l.* 5. *D. si ex nox. causs.* caussa: *l.* 2. §. 1. *D. de jur. fisc.* coercitio: *l.* 200. de V. S. fraus, quam admisisse dicitur, qui tale aliquid admisit, propter quod capite puniendus sit. *l.* 1. *l.* 23. §. 2. *D. de Ædil. edict.* Capitalis pœna: *l.* 2. §. *ult.* D. *de pœn.* Capitale crimen: *l.* 15. D. *de donat.* judicium: *l.* 31. *D. depos.* maleficium: *l.* 8. *de quæstion.* periculum: *l.* 1. §. *sportulas* 6. *C. de præf. præt. Afr.* supplicium: *l.* 8. *C. ad leg. Cornel. de sicar.*

Capitalis videtur omnis caussa existimationis: *l.* 103. *D. de verb. signif.* Unde Cic. *pro Roscio* c. 6. turpia & famosa judicia, *summæ existimationis &*, *pæne dixerim*, *capitis* vocat. Sed & in Verrin. 2. 40. jungit *caput* existimationemque. Et *lib.* 1. *de off. c.* 12. *capitis & famæ certamen.* Secundum quæ in *l.* 1. §. 6. *de postul.* Capitali crimine damnatum accipere debemus, qui eo crimine damnatus sit, cujus pœna existimationem lædit ac minuit. Sic & capitis minutionem pro existimationis minutione dixit Tertullian. *de spectac.* c. 12. quum ait: Damnavit ignominia & capitis minutione.

Tamen aliquando Capitale mortem, vel amissionem civitatis significat: *l.* 103. *D. de verb. signif.* Capitalia judicia, ait Paullus, sunt ex quibus pœna mors, aut exsilium est, hoc est, aquæ & ignis interdictio. Per has enim pœnas eximitur caput e civitate. *Non capitalia* sunt, ex quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coercitio pœna est: *l.* 2. D. *de publ. jud.* Et Ulpianus: Rei *capitalis* condemnatum accipere debemus, qui morte exsiliove coercitus est: *l.* 4. *D. si quis caut. in jud. sist.* Add. *l.* 2. *D. de pœn*: *l.* 10. *D. de jur. patron.* Et ita in ea parte edicti, qua patronus qui libertum capitis accusavit, ab ejus bonorum possessione repellitur, is demum videtur capitis accusasse, qui tali judicio adpetit, cujus pœna aut supplicium, (ultimum scilicet) habuit, aut exsilium, quod fit vice deportationis, ubi civitas amittitur: *l.* 14. §. 3. *D. bon. libert.* Capitis accusationem Labeo etiam existimabat, cujus pœna mors, aut exsilium esset: *l.* 10. D. *de jur. patron.* Quo sensu in leg. 53. §. 1. D. *de fideicomm. libert. l.* 10. §. 10. *D. de in jus voc. l.* 5. §. 23. *D. de agnosc. & al. lib. l.* 22. D. *de his*, *quæ ut indign. l. ult. D. de bon. libert.* hæc verba accipimus.

Capitales inimicitiæ, quum quis odio capitali ab aliquo diffidet: *l.* 8. *l.* 14. §. *ult. de procur.* Capitales minæ: *l.* 7. C. *de his*, *quæ ut indign.*

Capitalis atque *temonis* necessitas in *l.* 12. *C. de excus. mun.* Vid infra *capitulum.*

Capitatio, census capitis: *l. ult.* §. *pen.* D. *de mun. & hono-*

honor. & paſſim. Κεφαλητιώνα vocat Zonaras in Leone Iſaur. Vid. art. Caput. Eam vero aliam *humanam* aliam animalium conſtituit *l. ult. C. Theod. de conlat. don.* Nam & *animales* fuiſſe publicas functiones, æque ac *terrenas* oſtendit *l. 23. C. de agric. & cenſ.* quam terrenam ſive animalem deſcriptionem adpellat eadem *l. ult.* Illam utique capitationem ſola ruſticana plebs, extra muros poſita, penſitabat: *l. 1. C. ut ruſtic. ad null. obſeq.* Plebs vero urbana *minime in cenſibus, pro* Capitatione *ſua*, conveniebantur, ſed ab ea immunis habebatur, *l. 1. C. de capitat. civ. cenſ. exim.* Et quidem in hac ruſticanorum capitatione, quum antea per ſingulos viros, per binas vero mulieres, capitis norma cenſeretur: Impp. Gratianus Valentinianus & Theodoſius hoc ita moderati ſunt, ut binis ac ternis viris, mulieribus autem quaternis unius pendendi capitis munus injungeretur: *l. 10. C. de agric. & cenſ.* Pro modo autem capitationis annonarias ſpecies, quotannis tribus penſionibus illatas fuiſſe, docet *l. 15. C. Th. de annon. & trib.* Capitatio autem *prædii* occurrit *in l. 9. C. de act. emt. l. ult. C. Theod. ſine cenſ. & reliqu.* Salvian. Maſſiliens. *lib. 6. de Dei judiciis*: *Ut quum ab his poſſeſſio abceſſerit*, CAPITATIO *non diſcedat.* Sic *& in l. ult. C. Theod. de patroc. vic. functiones omnes quas metrocomiæ debent, & publici vici: pro antiquæ capitationis vice debent.* Porro, Capitatio & Jugatio quandoque diſjunguntur ut: Pro Jugatione vel Capitatione in *l. 9. C. de agric. & cenſ. l. 11. C. Th. de exact. l. 1. C. Theod. ne quid publ. lætit.* Quemadmodum & ſeparantur Juga & Capita in *l. 6. C. Theod. de conl. don.* Pro Capitibus *ſeu* Jugis *ſuis*: *l. 2. C. Theod. de protoſtas.* Alias juga & capita conjunguntur, ut in *l. 1. C. Theod. de impon. lucr. deſcript.* & jugorum capitatio, in *l. 1. C. Theod. de immun. conced.* Unde ζυγοκέφαλον in *Nov. 17. c. 8.* Capitatio plebeia: *l. 36. C. Theod. D. de decurion.*

CAPITIUM in *l. 27. D. de aur. arg. legat.* inter muliebria ornamenta ponitur. Ac proprie Capitium dicitur veſtimenti cujuſdam foramen, per quod caput tranſmittebatur. Hieronymus *Epiſt. 128. ad Fabiolam*, deſcribens veſtem ſacerdotalem, *meguil.* Exod. *28. v. 4. & 31. In ſuperiore*, inquit, *parte qua collo inducitur, aperta eſt illa tunica, quod vulgo* Capitium *vocant.* Adeoque a *capite* nomen habet iſtud foramen, quod per illud immittitur. Capitium illud in ſacerdotali habitu eleganter deſcripſit Braun. de *veſtit. Sacerd. hebr. lib. 2. c. 5. §. 15. p. 560. & 578.* ubi totum illud veſtimentum, ipſumque capitium æri inciſum exhibuit. Ab illo ergo foramine totum poſtea veſtimentum illud muliebre apud Romanos capitii nomen accepit. Hæc Heineccius, cui nimis contorta videtur Varronis *lib. 4. de ling. lat.* etymologia, ducta *ab eo quod capit pectus, id eſt, indutu comprehendit.*

CAPITOLIUM. De hoc vid. Rycquim in libello elegante *de Capitolio.* In jure autem noſtro frequentiſſimum eſt hoc conditionis exemplum: Si in Capitolium aſcenderit, *l. 7. l. 29. D. de condit. & dem.* vel non aſcenderit: *l. 17. §. 1. D. de manum. teſt.* Clivus Capitolinus: Vid. infra Clivus.

CAPITU. *De annonis &* Capitu eſt rubr. tit. *C.* de quorum verborum ſignificatu vide infra art. Caput, in fine.

CAPITULARIA in *l. 14. Theod. de extraord. & ſordid. mun.* id eſt, capitularia functio, onus ſcili-

ſcilicet tironum ſeu capitum exigendorum.

CAPITULARIUM adpellant Impp. temonariam functionem, quam in ſordidis muneribus ponunt: *l.* 14. 15. 18. *C. Theod. de extraord. & ſordid. mun.* Vetus Gloſſarium: Tributum Capitulare, ἐπικεφαλαίϐ φόρος. Atque inde Capitularii, qui & *temonarii*, in *l.* 2. *C. de privil. cor. qui in Sacr. pal. milit.* Capitularii *horreorum ac tabernariorum* apud Caſſiodor. 10. *Var.* 28. Sane apud Symmach. *lib.* 9. *epiſt.* 10. Capitulani an Capitularii ſcribendum ſit aliorum eſto judicio.

Capitulenſes in *l. ult.* §. 7. *D. de cenſib.* aliis ſunt ab Ælia Capitolina, de qua ſupra: aliis a Capitulo oppido, cujus meminit Plin. *lib.* 3. *c.* 5.

CAPITULUM, idem, quod Capitularium. Quemadmodum emendanda eſt, *l.* 12. *C. de excuſ. mun.* ubi vulgo capitalis atque *temonis neceſſitas*, pro *capituli* atque *temonis*.

Capitulum cujus mentio eſt *in c. ex parte, de his quæ fiunt a maj. part. cap.* & alibi, eſt collegium canonicorum Cathedralium Eccleſiarum, & eſt veluti Senatus quidam Eccleſiæ. Sed & religioſorum ordinum conventus capitula deinceps dicti ſunt.

Capitulum eſt collegium clericorum in Eccleſia Cathedrali vel collegiali. Eſt etiam conventualium ſub Abbate potiora expedientium, *c.* 6. *de his, quæ fiunt a prælat.* Sed & commendatores provinciales capitulis propriis & commendatoribus collectis ſunt inſtructi. Status autem capituli Cathedralis Eccleſiæ eſt duplex; alius ſede vacante, alius ſede plena, vel non vacante. Sede etiam ſecundum quid vacante, regimen Eccleſiaſticum ex jure communi redit ad capitulum, quod epiſcopus antea cum ejus concurſu exercuerat, *c. un. de major. & obed. in* 6. *c.* 9. *de hæret. c.* 14. *de major. & obed. in antiq.* Tenetur tamen intra octo dies vicarium conſtituere: *Concil. Trident. ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 16. Eſt quidem capituli regimen in Eccleſiaſticis & temporalibus duntaxat vicarium, adeoque limitatum, ut nihil innovare, nec ſtatum dioeceſeos mutare queat. Quocirca quæ per unionem ei innexa in priſtinam libertatem reſtituere, aut de libertatibus vel juribus dioeceſeos quid ſtatuere vel diſponere, aut bona Eccleſiaſtica alienare, vel unionem beneficiorum facere nequit, niſi ad collationem capituli ſpectent. *c.* 1. *c. fin. ne ſede vacante innov. in antiq.* Neque in collatione præbendarum capitulum fungitur vice Epiſcopi: *c.* 2. *ne ſede vacante in antiq.* Nec in illud tranſeunt functiones perſonales, ad dignitatem ſingularem Epiſcopi reſtrictæ. Quocirca nec delegationes papales epiſcopo ſub nomine officii factæ, quæ morte non exſpirant, continuari poſſunt a capitulo: Barboſa *de canon. c.* 42. nec quæ epiſcopo, ut ſedis apoſtolicæ delegato propria ſunt, ſibi vindicare poteſt. Vid. Concil. Trident. *Seſſ.* 6. *de reform. c.* 3. item *Seſſ.* 7. *de reform. c.* 14. conf. *c.* 9. *de hæret. in antiq.* ibi: tamquam a ſedis apoſtolicæ delegatis.

Sede non vacante, duplici capitulum canonicorum conſiderari poteſt reſpectu, vel ut ſeparatum corpus ſub decano ſine epiſcopo qua tali, vel ut coadunatum cum ipſo. Priori reſpectu, capitulum eſt corpus *mediatum*, ſub juriſdictione epiſcopi: *cap.* 13. *de offic. judic. ordin. in antiq.* Hinc a facto capituli gravante adpellatur ad ipſum epiſcopum, ſi vel maxime hic ei, ut canonicus interfuerit: *cap.* 11. *de adpellat. in* 6. Ad concilia provincialia, æque ut

ut mediari prælati, vocandum, in quibus per nuncios seu deputatos comparet: *cap. fin. De his, quæ fiunt a prælat.*: Præcedentiam in corpore habet præ reliquis prælatis mediatis: Episcopi visitationi subjacet, exemplo reliquorum collegiorum Ecclesiasticorum: *Concil. Trident. sess. 6. de reform. c.* 4. Conventus agit alicubi suo jure, etiam sine consensu episcopi, quo casu a Decano convocatur. Dantur utique Capitula tam Cathedralium quam collegiatarum Ecclesiarum *exemta*, immediate sedi papali subjecta, exemplo ordinum monasticorum, tali libertate gaudentium: qua quipem salva episcopis tantum concessum est, capitula *nullis obstantibus exemtionibus*, visitare, corrigere & emendare: Concil. Trident. *sess. 6. de reform. c.* 4. extra visitationem contra aliquem ex exemptis capitulis, vel *ex officio* vel *ad instantiam* procedere, sed concurrentibus duobus deputatis a capitulo initio cujuslibet anni eligendis: *sess. 25. de reform. c. 6.* Capitulis injunctum, ut episcopis eum honorem tribuant, qui eorum dignitati par est, eisque in choro & in capitulo, in processionibus & aliis actibus publicis primam sedem & locum, quem ipsi elegerint, & præcipuam omnium rerum agendarum auctoritatem concedant. Quatenus verò capitulum in consortium cum Episcopo coadunatum est, & sic unum corpus cum eo constituit; sunt utique capitulares membra & fratres episcopi: *cap. 4. de his quæ fiunt a prælato*: in *antiq.* ex quibus senatus Ecclesiasticus componitur: *sess. 24. Concil. Trident. c. 12. in fin. ibi*: ut merito ecclesiæ Senatus dici possit. Idemque est substitutus in locum antiqui presbyterii. Unde dimidia pars *capituli* ex presbyteris, altera ex diaconis & subdiaconis constare debet: *cit. c. 12. Concil. Trident.* Hac sub unione episcopus & capitulum Ecclesiæ, ceu totam dioecesin, ejusque clerum repræsentare dicuntur, ut, quidquid episcopus cum capitulo facit, Ecclesia ipsa, quatenus ut particularis respublica concipitur, immediate fecisse, intelligatur. Unde conficitur, ut in caussis arduis, & magni momenti, quæ statum dioeceseos publicum vel salutem communem Ecclesiæ concernunt, *consilium* vel *consensum* capituli adhibere debeat episcopus; Ita tamen ut hoc non illud sit necessarium. Quocirca ante omnia respiciendum est ad consuetudinem, quæ determinat, quando *consilium capituli* requirendum sit: *c. 3. de consuet. in 6. c. ne sede vacante in 6.* Quando autem consensus capituli necessarius sit, dependet ex determinatione vel juris communis, vel capitulationum, quæ hunc in finem præcipue electo præscribuntur. De jure communi consensus capituli desideratur in collationibus beneficiorum quæ conjunctim ab Episcopo & capitulo fieri debent: *c. 1. eod. tit. in antiq.* in alienationibus rerum Ecclesiasticarum: *c. 52. Caus. 12. 9. 2. c. 1. 2. 3. 7. 8. 9. ne sed. vac. in antiq. c. 1. de reb. eccles. alien. vel non.* in uniendis beneficiis & ecclesiis: *c. 8. 9. de his quæ fiunt a præl. clem. 2. de reb. eccles. non alien.* in contractibus nomine ecclesiæ ineundis, ut ecclesia simpliciter inde obligetur: in interdicto ecclesiarum decernendo: *c. 2. de his quæ fiunt a major. part. cap. in antiq.* Consilium vero duntaxat desideratur in instituendis & destituendis clericis: *c. 6. de his quæ fiunt a prælat.* nisi de consuetudine aliud introductum, *c. 3. de consuet. in antiq.* Denique in statutis condendis, consilium ejus haud negligendum: *c. 5. de his quæ*

quæ fiunt a præl. Ubi autem consensus capituli necessarius est, convocandum est capitulum ab Episcopo, qui deliberanda proponit, vota exquirit, & juxta ea concludit: Concil. Trident. *sent. 24. de reform. c. 6.* Eo respectu canonici capitulares vocantur. Præpositus regulariter non vocandus, nisi præbenda canoniculi gaudeat, qua etiam gaudere potest ipse Episcopus, & hoc respectu etiam votum in capitulo habet: *c. 15. de concess. præbend. in antiq. c. 11. de adpell. in 6.* Negotium ad deliberandum ab Episcopo propositum capitulariter excutiendum, & sic deliberandum in ipso collegio: *c. 4. de his, quæ fiunt a majori part. in antiq.* non extra illud vota exquirenda, ut ne quidem consensus majoris partis sufficiat, si extra capitulum a singulis editus, quia deliberatio præcedens, in ipso collegio instituenda, deficit. Ex majoribus votis conclusio formanda, quæ consensum capituli constituit: *c. 1. de his, quæ fiunt a major. part.* Ceterum si negotium ad Episcopum & capitulum, quatenus ut duæ partes considerantur, pertinet, veluti collatio præbendæ, ex fundationis vel statuti determinatione, Episcopus separatim votum edit: & capitulum itidem, cujus suffragium ex sententia plurimorum dependet. Denique si in negotiis propriis capitulum a Decano convocatur, decanus directorium habet, votaque singulorum exquirit, atque inde decretum format.

C A P S A R I U S dicitur, qui mercede servanda in balneis vestimenta suscipit: *l. 3. §. ult. D. de offic. præf. vig.* Cujus modi Capsarii occurrunt apud Epiphan. *contra hæres. lib. 1. hæres. 30. §. 24.* quos Καμψάριυς vocat alio loco ejusdem libri. Ac plane in quibusdam provinciis in balneis ad vestimenta custodienda conducta habebant mancipia, ut ostendit *l. 4. §. 2. D. de his qui not. infam.*

Capsarii etiam, Capsarum opifices dicuntur, in *l. ult. D. de jur. immunit.*

Sed & C A P S A R I U S in *l. 13. D. de manum. vind.* adpellatur, qui pueris, in ludum euntibus, libros portat, a *capsis*, librorum gratia comparatis, quarum fit mentio in *l. 3. D. de supell. leg.* Quo sensu & accipi potest verbum, apud Suet. *in Neron. c. 36.* quando ait: *Constat, quosdam cum pædagogis &* Capsariis *uno prandio pariter necatos.* Nam pueros ingenuos hujus modi servuli sequi solebant, ministerii caussa. Juven. *sat. 10.* Quisquis adhuc uno partam colit ære Minervam, - Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ. Remigius Episcopus Altissiodorensis, in *Psalm. 57.* de judæis agens: Et in eadem, inquit, paschali sollemnitate captivati, diversi per mundum capsarii Christianorum facti sunt, quia servant libros legum & prophetarum. Quod utique ex B. Augustino sumsit, qui in *Psalm. 40.* Nobis, ait, serviunt Judæi tamquam Capsarii nostris studentibus nobis codices portant. Philostrat. *in vita Sophistar, cap. 27. n. 5. p. 618.* capsarios designat, cum ait: Ἱερὸν δὲ κατιδὼν καὶ παιδαγωγὺς προσκαθημένυς ἀκολύθυς τὲ πᾶιδας, ἄχθη βιβλίων ἐν πήραις ἀνημένυς. Templum autem videns, eique adsidentes pædagogos, servosque pedissequos, librorum onera in peris ferentes.

C A P T A R E aliquem, a veteribus dicebatur, qui simulato obsequio munusculisve suprema judicia aucupabatur, venabaturque eo artificio, quod belle ab Horatio *lib. 2. sat. 5.* depingitur. Plin. *lib. 2. epist. 20.* Regulus, qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia

quia nuper eum captare cœperat. Idem *lib.* 4. *Epist.* 2. Mancipatum fœda & insolita parantibus indulgentiæ simulatione captabat. Martial. *lib.* 6. *Epigr.* 63. Scis te captari, scis hunc qui captat, avarum: Et scis quid captet, quid Mariane, velit. Idem alibi: Dum me captares, mittebas munera nobis. Seneca *lib.* 1. *Controv.* 6. Aliquis captare orbos senes vult, & suas opes in alienas mortes diffundere: excutiat testamenta, scrutetur census. Eodemque sensu etiam *captari* testamenta dicebantur. Seneca *lib.* 6. *de benef. cap.* 38. Hinc,

Captare hereditatem vel legatum nostri dicunt in *l.* 1. *D. si quis aliqu. test. probib. l.* 25. *C. de transact.* pro eo, quod est artificiose eniti, & structis technis, ut eam etiam præter defuncti voluntatem comparemus: Vid. captator.

Captare verba, in *l.* 19. *D. ad exhib.* dicuntur, qui torquent in aliam significationem, ac intellexit is qui ea pronunciavit, ut ait Ant. Augustin. *lib.* 4. *emendat. c.* 5.

CAPTANDÆ *mortis* votum: *l.* 11. *C. de transact.* Quod accipitur pro ardente desiderio, ex alterius morte lucrum capiendi, quod facile subigit homines sævos, ut vitæ ejus insidientur. Coras. 5. *miscell.* 13. Alciat. *parerg.* 2. & *Comment. ad l.* 2. *pr.* D. *de vulg. & pupil. substit.*

CAPTATOR, quem vetus Horatii interpres in illam *satyr.* 5. *lib.* 2. interpretatur *heredipetam* Nam ille officii simulatione, hamatisque & viscatis muneribus senes orbos & locupletes, ad quorum bona animum oculumque adjecerat, demereri solebat: aliaque captandarum hereditatum ratio ab illis reperta est, qui senibus ejusmodi plagas tendebant, in eas ut illi imprudenter incurrerent. Testamentis enim suis eos heredes scribebant, eaque palam adsignabant, aut etiam recitabant, ut eo pacto mutuam eorum liberalitatem elicerent, ac provocarent. Quinctilian. *Declam.* 325. Sic quidem heredes scribunt eos, quos captant: tanquam intellecturos, tanquam secrete scriptos.

CAPTATI, pro postquam captaverunt, vel captantes, vel, captaverunt, vel, qui captant. Quod nonnulli, *captati* aliquorum momentarias necessitates, sub hac conditione fundos opimos compararent, &c. *l.* 1. *C. Theod. sine censu, vel reliquis.* Apud Valerium M. lib. 9. cap. 5. legit Lipsius: *spreto mortali habitu divinum captatus est*, ductu veteris Codicis ubi legitur, *caput latus est.* Ita ex aliis codicibus idem *cap.* 8. reponit, *exiguo momento maxime rei casus fluctuatus est.* Huic simile apud Tertullian. & Sallustium, *homo ventus*, & adventus, id est, qui venit, advenit: in XII. tab. *Sol. occasus.* Ita apud Lucretium *lib.* 4. *v.* 1240. penetratum-Aegre admiscetur mublieri semine semen. Et tamen Tribonianus, quia hoc obscurius erat, reposuit *captantes.* Confer Salmasium *in Solinum pag.* 39. *Edict. Traject.* qui hanc loquendi formam multis confirmat locis.

CAPTATORIÆ *institutiones*, quæ alienæ liberalitatis exprimendæ eliciendæque caussa fiunt: *l.* 70. 71. 81. D. *de hæred. inst.* quales sunt hæ: *Qua ex parte me Titius heredem scriptum in tabulis suis recitaverit: ex ea parte heres esto*: *l.* 1. D. *quæ pro non script. hab.* Et ita captatorias institutiones accipe *in l.* 1. *C. de testam. mil.* & captatorias scripturas in *l.* 64. *D. de legat.* 1. Ceterum captatoriæ non sunt eæ scripturæ, quæ adfectionibus mutuis expressæ elicitæque sunt: *d. l.* 71. *D. de hered. inst.* Unde in *Novell. Valen-*

lentin. Tit. 4. de Leonio & conjuge, se testamento in eodem codice scripto vicissim heredes instituerant, aiunt Impp. *Quoniam nec captatorium dici potest, quum duorum similis fuerit adfectus; & simplex religio testamenta condentium.* Sane eas demum institutiones pro Captatoriis habitas improbatasque fuisse, constat, quarum conditio in futurum, non item in præteritum tempus, conferebatur: *l.* 20. §. *ult. D. de condit. inst.* Generaliter enim captare hereditatem legitimam vel ex testamento, dicitur, qui de & conservanda laborat, ad eam adfectat, & ne sibi ex faucibus ejusmodi bolus eripiatur, satagit: *l.* 1. D. *si quis aliq. test. prohib. l.* 25. *C. de transact.*

☞CAPTIO, pro fraude, deceptione, dolo & fallacia accipitur: *l.* 34. *D. de act. emt.* & alibi passim.

CAPTIOSUS, A, UM, fallax, damnosum: *l.* 41. *D. de usurp. l.* 14. §. 5. *quod met. caus.* Unde captiosa & *lucrosa*, ut adversa & pugnantia, ponuntur, in *l.* 6. §. 10. D. *quæ in fraud. credit.*

CAPTIVITAS: *l.* 7. *D. de jur. codicill.* & passim.

CAPTIVUS, qui apud hostes est: *tot. tit. de captiv. & postl. revers.*

CAPTUS, US. Captu carere, i. e. ratione destitui: Paul. 5. sent. 4. 2.

CAPTUS, actus venandi vel occupandi aliquid, in *l.* 8. *D. de contr. emt.*

CAPUT pro vita, sive naturali, sive civili. Hinc Capitis accusatio: *l.* 10. D. *de jur. patr.* crimen: *l.* 1. *C. de bon. proscr.* judicium: *l.* 7. *pr.* D. *ad leg. jul. repet.* periculum: *l.* 36. *pr. D. de fideic. lib.* pœna: *l.* 4. §. 10. *D. de re milit.* Capite damnari: Cic. *Tusc. quæst.* 1. *c.* 22. luere: *l.* 16. §. 4. *D. de pœn.* plecti: *l.* 7. §. *ult. D. ad leg. jul. repetund.* puniri: *l. ult. D. de incend. ruin. naufr.* sancire: Varro *de re rust. lib.* 1. *c.* 5. Capitis pœna: *l.* 4. §. 10. *D. de re milit.* postulari: *l.* 53. *D. de fidejus.* puniri: *l.* 5. *D. de bon. damn.* reus: *l.* 45. *D. de solut.*

Caput pro persona, sive in sensu naturali, ut idem sit ac homo, sive in sensu civili, ut intelligatur homo cum statu suo, libertatis puta, civitatis, vel familiæ, consideratus. Sensu naturali dicitur, Caput servile: *l.* 3. §. *ult. D. de capit. minut.* & capita mancipiorum: *l.* 72. D. *de evict.* Sic & noxa caput sequitur: *l.* 2. *D. si ex nox. caus.* Civili sensu dicitur Caput de civitate eximi: *in l.* 2. *D. de publ. judic.* Ita & in caput alterius interrogari, & torqueri: *l.* 1. §. 11. *cum trib. sequ. l.* 2. *l.* 3. *l.* 10. §. 2. D. *de quæst.* & in caput filii quæstionem habere dixit Cic. *pro Cluent. c.* 66.

In Capita aliquid dividi dicitur, in personas, in viriles, & ut Justinian. *Nov.* 118. *c.* 3. *fin.* interpretatur, secundum personarum numerum, & pro numero singulorum, ut ait *l.* 8. 9. *C. Theod. de bon. proscr.* Sic videlicet, ut æquales partes quisque ferat, & tot fiant partes quot personæ sunt: §. *ult. Inst. de hered. quæ ab intest.* Cui opponitur *in stirpes* dividere: *l. pen.* §. 1. *de legit. hered.* id est, pro stirpibus, non pro virilibus portionibus: ut in *l.* 2. *C. de suis & legit.*

Capitis tributum, quod in singulas personas confertur *l.* 3. *l. ult. D. de cens.* Censum Capitum dixit B. Hilar. in *lib. contra Constantium Aug. c.* 10. *p.* 569. Cujusmodi censum solo interdum Capitis nomine designari, sciendum est, ut in *Panegyrico* Eumenii, *Constant. Aug. dicto. c.* 11.

Septem millia capitum remisisti, quartam amplius partem nostrorum censuum. Sic & Capita *relevata* Impp. dicunt *l. 6. C. de conlat. don.* Et ita Sidon. Apollinar. c. 14. quo ab Imp. Majoriano *trium* Capitum *remedium*, seu relevationem petit, venuste ei Herculeum laborem exantlandum, tributumque capitis, ceu monstrum, depugnandum proponens: *Læstrigonas*, ait, *non esse puta: monstrumque tributum; - Hic capita, ut vivam, tu mihi tolle tria.* Vid. plura in *capitatio.* Pro Capite dari dicitur, quod domino datur, ut servum manumittat: *l.* 11. §. *ult. D. de pecul.* Ita servus ancillam, quam surripuerat, domino pro capite suo dedisse proponitur in *l.* 10. D. *pro emt.* id est, pro libertate sua, ut loquitur: *l.* 4. §. 16. D. *de usurp.* Senec. *epist.* 80. Eripe te de hac servitute, quam extremæ quoque conditionis mancipia, & in his sordibus nata exsuere conantur, peculium suum, quod comparaverunt, ventre fraudato, pro capite numerant. Sed & *pro* Capite dari dicitur, quod nutrici ad educandum, vel alicui ad servos a prædonibus liberandos datur: *l.* 28. §. 1. *D. de don. int. vir. & ux.* Senec. *lib. 2. de benef. c.* 21. *Pecuniam, quam pro capite deprædato*, id est, pro redemtionis prætio.

Caput pro pecude, vel singulis corporibus. Sic: Capita gregis vel armenti: *l.* 68. *l.* 70. *D. de usufr.* pecorum: *l.* 10. §. 3. *D. de jur. dot.*

Caput pro statu: Unde capite minui dicuntur, qui statum mutant. Nec enim aliud esse Capitis deminutionem, quam mutationem status, indicant *l.* 2. *D. de in integr. rest. l.* 1. *D. de cap. minut. l.* 9. §. *ult. D. de minor.* juncta cum *pr. &* §. 1. *Inst. de cap. demin.* Cic. *in Top. c.* 4. & ibi Boeth. *lib. 2. comm.* Paul. 1. *sent.* 7. 1. Proinde servus, quum manumittitur, capite non minuitur, quia nullum caput habuit, inquit Justinianus §. 4. *Inst. eod. tit.* id est, nullum jus statumque: *l.* 3. §. *ult. l.* 4. *D. de capit. minut.* Tribus vero modis Capitis minutio contingit, ut vel Ausonius *in grypho* testis est. Aut enim libertatem civitatemque simul amittimus, & hæc est Maxima, seu Magna: aut civitatem tantum, libertate retenta, amittimus, quæ Media seu Minor adpellatur, aut libertate & civitate salva, familia dumtaxat mutatur, quæ Minima est: *l. ult. D. de capit. minut. pr. Inst. adv.* Ceterum Magna capitis deminutione plerumque etiam Mediam Jurisconsulti comprehendunt: *l.* 1. §. 4. *D. de suis & legit. l.* 1. §. 8. *D. ad SC. Tertull. l.* 1. *D. de usu & usufr. leg.* Itaque & Boethio deportatio maxima capitis deminutio est, quæ aliis *media* est. Quin etiam duas tantum capitis deminutiones in *d. l.* 1. §. 4. *de suis & legit.* ponit Ulpianus.

Caput pro origine & summa cujusque rei, ut Donatus *in Andr. act. 2. sc. 6.* ait. Ita: a capite rationem reddere, id est, ab ipso actus gesti initio: *l.* 19. §. 1. *D. de negot. gest.* Sic dicitur ex capite aqua duci: *l.* 16. *D. quemadm. serv. amit.* Virgil. *lib.* 4. *georg. v.* 386. Et caput, unde altus primum se erumpit Enipeus.

Caput pro urbe primaria vel Metropoli. Caput Provinciæ: *l.* 7. *D. de offic. procos.* Tacit. 3. *annal.* 43. Augustodunum, caput gentis.

Caput testamenti, pro eo, quod vulgo articulum dicimus: *l.* 40. §. *ult. D. de testam. mil.* Unde generale caput: *l.* 32. *D. de usu & usufr.* nimirum quo cavebatur ut legata & libertates ab heredibus præstarentur: *l.* 34. §. 6. *D.* de

de legat. 2. *l.* 40. §. *ult. de legat.* 3. hac verborum formula : Quisque mihi heres erit, damnas esto, de qua Brisson. *lib.* 7. *de formul. c.* 137.

Ita & CAPITA *legum* dicuntur : *l.* 44. §. 1. *D. de rit. nupt. l.* 10. §. 1. *D. ad leg. jul. de adulter.* Itemque Capita edictorum: *l.* 2. D. *ex quib. caus. major. l.* 1. §. 7. D. *de postul.*. Sed & caput ex rescripto : *l.* 1. *D. de interd. & releg.* Caput mandatorum : *l.* 27. §. *ult. D. de pœn.* sententiæ : *l.* 29. §. 1. *D. de minor.* Immo & Capitulum in eandem sententiam dicunt Ulpianus & Paullus, *l.* 27. §. 4. & *l.* 30. §. 3. *D. ad Leg. Aquil.*

Caput, usuris oppositum, sortem principalem significat : *l. un. C. Theod. de usur. rei jud.* Liv. *lib.* 6. *c.* 35. *De capite deducitur, quod usuris pernumeratum est.* Græci eadem significatione κεφάλαιον dicunt; & Justinianus Nov. 72. c. 6. ἀρχαῖα. Ubi male ab interprete vulgato verti monet Heineccius : *Quia melius est eis*, (ἐν ἀρχαίοις) in Antiquis *tutamen manere* : quum vertendum esset : *sortem vel caput illis in tuto esse.* Et ex observata vocabuli notione, Bynckersh. 1. *obs.* 1. eleganter exposuit locum Gellii *lib.* 20. *c.* 1. ubi obæratum, intra tria nundina nec solventem, nec pactum, *Capitis pœnas* dare scribit. Per Caput enim sortem, per Pœnam usuras intelligi, ingeniose probat.

Capita officii etiam adpellantur primates officiorum, & qui in officio primos gradus tenent, in *l.* 2. *C. de proxim. sacr. scrin.* Quemadmodum in ordine castrensi milites quidam Capita *scholarum* dicebantur, ut ex Amm. Marcellino *lib.* 14. *c.* 10. liquet. Vegetius etiam *lib.* 11. *c.* 8. & *c.* 13. denis militibus præpositos Capita *contubernii* vocatos scribit.

Atque ut hæc de CAPITIS significationibus sermonem absolvamus, addit Brissonius, illud videndum est, quæ sit vis ac potestas eorum verborum, quæ habentur in *l.* 1. *C. de off. præf. Afric.* in extremo : Pro *annonis* & Capitu *præfecti prætorio per totam Africam, auri libras centum &c.* Item quis sit sensus rubricæ *de annonis* & Capitu *administrantium*, (ita enim verba tituli in veteribus Codicibus scripta esse, ipse observavi :) Quibus verbis facem præferunt *l.* 6. *C. de erog. milit. annon.* in qua *annonas* & Capita *milites ex horreis* consequi, Imperatores constituunt, & Novellæ Justiniani in quibus non semel ἀννόνας καὶ κάπιτα, ἀννόνων καὶ καπίτων scriptum est, veluti Nov. 8. c. 2. (ubi tamen alii καπιτατιώνων. Haloander καπίτων habet.) *Nov.* 24. *c.* 6. *extr. Nov.* 25. *c.* 6. *sub fin.* item *Edicto* 13. ex quibus perspicue liquet, *annonas* & Capita rectoribus provinciarum & administratoribus præberi aut in eam rem certos numos præstari consuevisse : unde αἱ ἀννόναι καὶ αἱ κεφαλιτίοναι conjunguntur *l.* 1. *C. de annon. & tribut.* Illo autem *annonarum* nomine ea significabantur, quæ ipsis rectoribus pro victu suo, Capitum vero ea, quæ pro pabulo jumentorum ipsis præstabantur. Constat enim, fœnum & paleam, & quæ ad pabula necessaria erant, administrantibus subministrata fuisse. Idque Trebellius Pollio *in Claud. c.* 14. & Vopiscus *in Aureliano c.* 9. indicant. Ammian. Marcellinus *lib.* 20. *c.* 4. *Interrogatus*, ait, *ex arte, quid haberet compendii? respondit, vicenas diurnas annonas, totidemque pabula jumentorum, quæ vulgo dictitant Capita.* Unde Impp. in *l.* 8. *C. de erog. milit. annon.* fœnum militibus justis capitibus præstandum statuunt. Eaque sunt pabu-

pabula, in *l. 9. C. de jur. fisc.* & alimenta pecoribus, in *l. 2. C. de curs. publ.*

CARACALLA. Vid. supra ANTONINUS.

CARBASEA, species sunt ad vectigal pertinentes: *l. ult. §. 7. D. de publican.* ubi: *Vestis serica vel subserica, vela tincta, carbasea.* Carbasus est subtilissimi lintei genus, quod apud Indos præcipue & Hispanos, conficiebatur. De his testis est Plin. *hist. nat.* 19. 1. De illis Curtius, *lib.* 8. *c.* 9. ubi de Indorum rege: *Distincta sunt auro & purpura Carbasa, quæ indutus est.* Nescio tamen an non apud Marcianum ἀπὸ τῦ κοινῦ repetendum sit *vela*, quod præcessit, ut loquatur de *velis carbaseis.* Talia enim in usu veteribus. Virgil. *Æneid.* 3. *v.* 356. *Auræ - Vela vocant, tumidoque inflatur carbasus austro.* Add. Plin. *lib.* 19. *c.* 1. ubi *Carbasina vela in theatro.* Cic. in Verr. 5. 12. ubi *tabernacula, carbaseis intenta velis.* Ovid. *metam. lib.* 11. *v.* 477. *deducere carbasa*, pro vela detrahere. Oportet ergo plura carbasi genera fuisse, quorum alterum ob subtilitatem vestibus delicatiorum; alterum, crassius & solidius, velis non modo tabernaculorum, sed & navium idoneum videretur. HEIN.

CARBO. Carbonum adpellatione materia non continetur. Titiones quoque & alia ligna cocta, ne fumum faciant, quæ veteres ἄκαπνα vocabant, carbonibus non adnumerantur, sed proprium genus habent: *l.* 167. *D. de verb. signif.* quæ excerpta est ex *l.* 53. *fin. D. de legat.* 3. Carbonis præbitio olim in sordidis muneribus numerabatur: *l.* 15. 18. *C. Theod. de extraord. & sordid. mun.* ex quibus emendanda est legis 12. *C. de excus. mun.* clausula in hunc modum: *Carbonis quoque (nisi eum, quem moneta solemniter, vel fabrica secundum veterem morem poscit armorum) ab hujusmodi viris præbitio desistat.*

CARBONIANA bonorum possessio: *l.* 20. *D. de inoff.* quæ scilicet ex Carboniano edicto datur, quo infantibus, aut impuberibus, quibus controversia fit, an inter liberos sint, caussa cognita, perinde bonorum possessio datur, ac si nulla ea de re controversia esset, judiciumque in tempus pubertatis differtur, *l.* 1. *D. de carbon. edict. l.* 3. *§. pen. de lib. agnosc.* Quod & Carbonianum decretum, in *l.* 7. *§.* 4. *D. de carbon. edict.* Nomen autem habet hoc edictum ab auctore suo. Hinc Carbonianus *bonorum possessor*, in *l.* 3. *§.* 13. *eod.*

CARCER, inquit Servius est custodia noxiorum. Varro *de ling. lat. lib.* 4. *Carcer a coercendo, quod exire prohibentur.* Anco Marcio regnante, Romæ ad terrorem increscentis audaciæ carcerem foro imminentem media urbe ædificatum, Liv. *lib.* 1. *c.* 33. refert, cui a Tullio Rege, addita pars, quæ sub terra, Tulliani nomen invenit, ceu ex illo, Varronis loco modo citato adparet. Carcerem ait Cicero *Catilin.* 2. *c.* 12. vindicem nefariorum ac manifestorum scelerum majores nostri esse voluerunt. Ulpianus carcerem ad continendos homines, non ad puniendum, haberi debere, scribit: *l.* 8. *§.* 9. *D. de pœn.* Carcer pœnalium, Carcer noxiorum hominum est: *l.* 2. *C. de exact. tribut.*

CARCERALIS custodia: *l.* 19. *C. de test.* Carceralia claustra: *l.* 24. *C. de pœn.*

CARDAMONUM in *l. ult. §.* 1. *D. de publican.* fruticis genus, amomo simile, semine oblongo, quod in Arabia, Comagena, & Armenia nascitur, ut Dioscorid. *lib.* 1. *c.* 5. & Plin.

 lib.

lib. 12. *c.* 14. Isid. *lib.* 17. *c.* 9. scribunt.

Cardinalis. Olim ita vocabantur in quibusvis ecclesiis, qui illis ex lege ordinationis ita erant præpositi, ut constanter & perpetuo eis adhærere deberent, ordinarii illarum ministri, ad differentiam *vacantium*, qui sedibus suis ejecti quandoque ad tempus per modum *commendationis* ecclesias vacantes, donec restituerentur, regebant. Sicuti enim cardo fixus & immobilis, & circa ipsum valvæ volvuntur; ita circa ipsos tamquam fixos cardines volvebantur fideles, eorum curæ commissi in regimine ecclesiastico. Hac ratione videas in Concilio Romæ habito anno 868. Cardinales post Episcopos subscribentes, quemadmodum & post presulem presbyter cardinalis, post hunc Diaconus cardinalis urbis Romæ nominatur a Sylvestro Papa, in c. *præsul.* 2. *causs.* 2. *quæst.* 5. ubi *præsul summus* a præsule simpliciter dicto distinguitur. Presbyter nempe alicui Ecclesiæ adfixus & ob id Cardinalis dictus, primum post Episcopum tenebat locum, solusque baptisandi, sacramentaque administrandi facultatem habebat. Sane D. Gregorius hoc vocabulo *cardinalis* pluries utitur ad designandam primam dignitatem. Archiepiscopum utique Neopolitanum *Episcopum Cardinalem* vocat, quia ob dignitatem primarius inter Episcopos Apuliæ erat. Et sub isto Pontifice, Cardinales adpellabantur presbyteri vel Diaconi qui Ecclesiæ vel capellæ ministrarent. Leo IV. Pontifex in Concilio Romæ habito an. 853. eos nominat presbyteros sui cardinis, & Ecclesiæ eorum vocabantur parochiæ cardinales, vel tituli cardinales. Sane Cardinalis sacerdos apud D. Gregorium *lib.* 2. *epist.* 13. seu *cap.* 52. in *C. relatio* 5. *causs.* 21. *qu.* 1. & cardinalis pontifex Gelasio Papæ in *C. presbyteri* 3. *dist.* 24. episcopum significant.

Deinde vero vocabulum cardinalis restrictum est ad significandos Ecclesiæ Romanæ purpuratos, sacrum collegium constituentes, quos nempe S. Pontifex in senatu seu consistorio habet, qui etiam adpellantur principes ecclesiæ, pars corporis pontificis, a latere pontificis, ejusque senatores. Iidem Papæ in exsequutione officii sacerdotalis coadjutores adsistunt: *c. fundamenta* 17. *vers. decent namque de elect. in* 6. Papam soli eligunt, solique ad pontificatus culmen evehi possunt. Itaque omnibus ceteris ecclesiasticis cujuscumque tituli & nominis antecellunt. Dicuntur filii speciales Romanæ ecclesiæ in *c. felicis* §. *si quis vero de pœnit. in* 6. Eos adpellat fratres Bonifac. Papa VIII. *in cap. quoniam* 1. *D. renunciat. in* 6. De Papæ electione his competente est *c. in nomine Domini* 1. *dist.* 22. In Vaticana Bibliotheca exstat constitutio Joannis Papæ, qua jura titulique Cardinalium definiuntur. In ea legitur, quod sicut Papa Moysem repræsentat, sic Cardinales sunt pro septuaginta senioribus, qui sub auctoritate Pontificis jura reddunt. Alii hoc numero Cardinales pro septuaginta Christi Discipulis esse dicunt.

Tres autem Cardinalium sunt ordines. Septem enim ex his Episcopi, reliqui vero Presbyteri vel Diaconi. Singuli habent suos titulos, h. e. ecclesias quibus olim cum cura animarum erant præfecti, & unde denominantur. Liquet hoc ex *c.* 11. *de major. obed. in antiq.* ubi fit mentio Cardinalis titulo seu Ecclesiæ Sancti Laurentii adscripti, & *c.* 2. *de cleric. non resid.* ubi de Cardinali presbytero tituli B. Marcelli, qui etiam parochia vocatur.

Sed

Sed hi tituli, hæ parochiæ Cardinalium presbyterorum, diaconorum a ſtatu ceterarum parochiarum prorſus eſt diſtinctus, ut in epiſcopatum fere mutatæ fuerint, ſi jura quæ iis in ſuis titulis c. 11. *cit.* tribuuntur, intuemur. Omnes utique Cardinales diſtributi fuerunt ſub quinque Eccleſiis patriarchalibus, nempe S. Joannis Lateranenſis, Sanctæ Mariæ majoris, Sancti Petri Vaticani, Sancti Pauli, Sancti Laurentii. Eccleſia Sancti Joannis Lateranenſis habuit ſeptem Cardinales Epiſcopos collaterales ſeu hebdomadarios vocatos, quia pontifici adſtabant, ejus vice divina adminiſtrabant quilibet ſua hebdomade. Hi ſunt Epiſcopi Oſtienſis, Portenſis, Sylvæ clauſulæ vel Sanctæ Rufinæ, Albanenſis, Sabinenſis, Fraſcatenſis ſeu Tuſculanus, Paleſtrinenſis. Epiſcopatus Sanctæ Rufinæ nunc Portenſi eſt coadunatus. Eccleſiæ Sanctæ Mariæ majoris habuit etiam ſeptem Cardinales presbyteros, nempe Sancti Philippi & S. Jacobi, Sancti Cyriaci, Sancti Euſebii, Sanctæ Prudentianæ, Sancti Vitalis, Sanctorum Petri & Marcellini, & Sancti Clementis. Eccleſia patriarchalis Sancti Petri, habuit Cardinales presbyteros Sanctæ Mariæ trans Tiberim, Sancti Chryſogoni, Sanctæ Cæciliæ, Sancti Anaſtaſii, Sancti Laurentii Damaſenſis, Sancti Marci, & Sanctorum Martini & Sylveſtris. Eccleſia Sancti Pauli habuit Cardinales Sanctæ Sabinæ, Sancti Priſci, Sanctæ Balbinæ, Sanctorum Neræi & Achillæi, Sancti Xiſti, Sancti Marcelli, & Sanctæ Suſannæ. Eccleſia patriarchalis Sancti Laurentii extra muros, habuit ſeptem Cardinales, nempe Sanctæ Præxedis, Sancti Petri in vinculis, Sancti Laurentii in Lucina, Sanctorum Johannis & Pauli, Sanctorum quatuor coronatorum, Sancti Stephani in monte Celio, & Sancti Quirini. Baronius ad an. 1057. rituale citat e Bibliotheca Vaticana, hanc Cardinalium enumerationem exhibens. Ut vero auctus eſt numerus Cardinalium presbyterorum & Diaconorum (nam Epiſcoporum idem remanſit) ita ut omnium purpuratorum numerus ad ſeptuaginta creverit, tituli quoque novi ſunt inducti præter eos, quos recenſui. Solet autem cardinalis presbyter titulo ſimpliciter deſignari, non addito vocabulo *presbyter*, niſi quod in *cap. cum olim* 12. de *privileg.* Cardinalis *Presbyter* Baſilicæ XII. Apoſtolorum memoratur. Eſt & alius titulus, ſcilicet titulus Sanctorum quatuor coronatorum. Nonnulli Epiſcopi qua tales Cardinalis nomen retinuerunt; veluti Moguntinus & Mediolanenſis. In Gallia ex veteribus chartis Archiepiſcopus Biturigenſis Cardinalis adpellatur, ſicut & ipſa Biturigenſis Eccleſia, Cardinalis eccleſia vocatur. Pariter Abbas Vindocinenſis Cardinalis titulum ſibi aſſumit.

Conſtitutio de Conclavi ad electionem Pontificis in 2do. Lugdunenſi Concilio facta fuit anno 1274. Ritus electionis Papalis in conclavi refertur ab Hoffmanno *Tom. II. collect. lib.* 1. *Sect.* 1. 2. & 3. Ritus vero antiquus in *libro diurno ſacr. pontif. c.* 2. *tit.* 2. *ſeq. ab eodem cit. l. edit.* Creatio novorum Cardinalium fit a Pontifice de conſenſu majoris partis Cardinalium, cujus ritus traditur in *Cærimon. Rom.* edito ab eod. Hoffman. *Tom.* 2. *collect. lib.* 1. *ſect.* 8. *c.* 1. & *ſeqq.* Nempe convocato ſenatu Cardinalium, his ait pontifex *habetis fratres*, deinde eorum quos elegit nomina recitare jubet. Quo facto Cardinalis patronus ex his accerſet eos, qui Romæ degunt, ad pontificem introducit, a quo rubrum

tunc birretum, pileum vero in consistorio proxime sequenti accipiunt. Ad absentes Pontifex mittit camerarium cum birreto rubro, pileum ipse tradit Romæ præsentibus. Vestitus Cardinalium præter pileum & birretum constat lineo supparo, palliolo, lunula, & papali cappa super supparo in actibus sollemnibus. Cardinales quos mittit Pontifex ad principes solet decorare titulo *legati a latere.*

Alias *legatio* dicitur ejus, qui a Pontifice mittitur ad regendam civitatem ipsius imperio subjectam. Cujusmodi legationes quinque sunt: Avenionensis, Ferrariensis, Bononiensis, Perusiana, & Ravennatensis.

Decreto Urbani VIII. an. 1630. Cardinales Eminentissimorum titulo aucti sunt, qui antea Illustrissimi dicebantur. Bonifacius Papa VIII. *in cap. felicis* 5. *de pœnis in* 6. læsæ majestatis reum facit, gravissimisque pœnis insectatur eum, qui sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalem fuerit hostiliter insequutus, vel percusserit, aut ceperit, vel socius fuerit facientis, aut fieri mandaverit, vel factum ratum habuerit, aut consilium dederit vel favorem, aut postea receptaverit vel defensaverit scienter eumdem. Propagatumque est hoc crimen ad eos, qui illud sciunt & non revelant, a Pio V. *Tom.* 12. *Bullar. p.* 193. Vindicatum etiam est in Bulla *coenæ Domini* §. 11. a Gregorio XIII. *Tom.* 2. *Bullar. p.* 463.

Baldus in *l. adjectos C. de app.* dixit Cardinalibus inductum esse a consuetudine privilegium, quod si quis ducitur ad mortem, & alicui eorum obviat, quod talis potest eum liberare a morte. Et simpliciter sequitur Mar. Lau. *in tractat. de Cardinalibus, in conclus.* 48. de cujus veritate vid. Corsic. in *singul. litt. C.*

An Cardinales possint privari vel deponi etiam a solo Papa, vel a consilio, & de eorum dignitate & multa de ipsis plene disserit Hostiens. *c. ex gestis* 2. *de cler. non resid.*

An Cardinales præstent obedientiam manualem Papæ, Feli. *in c. ad audientiam in fin. de præscr.* Jo. Bapt. Castel.

Quo jure cardinalatus sit inventus, & multa de Cardinalibus habet Barb. *de præst. cardin.* & in Consil. primo Jo. Bapt. Castel.

Cardinales in Consecratione Papæ gerunt vicem Episcoporum metropolitanorum: *C. in nomine domini dist.* 23.

CARERE crimine: *l. un. C. Theod. ut tutor. fraude: l.* 36. *D. de fideic. lib.* id est, vacare.

CAREUM in *l.* 5. *D. de penul. leg.* juxta Dioscorid. *lib.* 3. *c.* 59. est semen aniso simile, cujus radicem coctam pasticacæ modo esui est. Ejus usum gulæ deliciis ad condimenta, maxime piscium, prodit Apicius *de re culinar. lib.* 1. *c.* 30. *lib.* 9. *c.* 1. *lib.* 10. *c.* 7. 8. 13.

CARICÆ in dulcibus numeratæ in *l. ult.* §. *ult. D. de tritic. vin. ol.* ita dictæ a *Cariæ* provincia, optimarum ficuum feracissima. Quum vero in ea provincia *Caunus* oppidum præstantissimas mitteret: eædem etiam *Cauneæ*, vel *Caunæ* dictæ sunt. Quin eo demum deventum, ut omnes ficus dulciores, quales etiam *Ebusiæ*, *Caunæ* dicerentur. Vid. Jo. Frid. Gronov. *Diatrib. in Stat. papin. c.* 14. *p.* 77. HEIN.

CARINA *l.* 24. §. *ult. D. de legat.* 1. est infima navis pars, ut exponit Festus in voce *carinantes*. Totius autem navis proprietas carinam sequitur: *l.* 61. *D. de rei vind.*

CARITAS, pro amicitia: *l.* 19. *D. de castr. pecul.* Caritas san-

sanguinis : *l.* 1. §. *de agnosc. & al. lib.*

CARMEN famosum : *l.* 21. D. *de test.* Paul. 5. *Sent.* 4. 15. Qui carmen famosum in injuriam alicujus composuerit, ex auctoritate amplissimi ordinis in insulam deportatur. Interest enim publicæ disciplinæ, opinionem unius cujusque a turpi carminis infamia vindicare. Carmen vero facit, non tantum, qui satyras & epigrammata, sed illegitimam insectandi alicujus caussam, quidve aliud, alio genere, componit. Hæc postrema verba ita restituit Schulting. p. 444. Sed illegitimam alicujus insectandi caussa aliud alio genere componit.

CARPASIUM, in *l. ult.* §. 7. *D. de publican.* planta est, ex qua succus medicamentis utilis exprimebatur, cujus Dioscorid. *lib.* 6. *c.* 13. & Galenus *lib.* 1. *de composit. medicam.* meminerunt, & ὀπὸν καρπάσου vocant. Paullus vero Ægineta *lib.* 5. carpesiam adpellat.

CARPENTARII, in legionibus habebantur, ut ex *l. ult. D. de jur. immun. l. un. C. de excus. artif.* & Veget. *lib.* 2. *c.* 11. patet. Utuntur eo vocabulo & Vopisc. *in Aurel. c.* 1. & Jul. Firm. Matern. *lib.* 2. *c.* 10. Carpentarium autem esse speciale artificii nomen, eoque significari illum, qui carpentum facit, Isidor. *lib.* 19. *orig. c.* 19. tradit. Sane *Carpentarii* vel *artifices carpentarii*, uti vocantur a Lampridio in *Alexandr. c.* 52. Sunt qui carpenta faciunt, reficiuntque. Carpenti vero vocabulo sequiore ævo omnia vehicula venisse, jam observarunt Salmas. *ad hist. Aug. script. p.* 237. & Scheffer *de re vehic. lib.* 2. *c.* 17. *p.* 212. Carpentarios cursui publico deputatos, annonis & veste contentos, esse, absque ulla mercede jubent Impp. in *l.* 31. *C. Theod. de curs. publ.* Carpentis autem invehi quoque solitos custodes vel prosequutores specierum, quæ transmittebantur, docet *l.* 18. *eod. tit.*

CARPOCRATIANI, in *l.* 5. *C. de hæret. & manich.* a Carpocrate ita vocati, qui Christum, Dominum nostrum, hominem dumtaxat fuisse, & ex semine Josephi carnaliter progenitum, instar reliquorum hominum, adserebat, quemadmodum Philastrius, Brixiensis Episcopus *in Hæres. catal. c.* 35. & Isidor. *lib.* 8. *etym. c.* 5. scribunt. Eadem de Carpocrate tradunt veteres : sed simul & alios errores capitales recensent : veluti ex uno principio prolationes factas esse angelorum ac virtutum : has autem condidisse mundum visibilem. Epiphan. *hæres.* 27. 2. Illos angelos κοσμοποιοὺς post passionem prætervectam animam Christi in coelum receptam esse, carnem in sepulchro relictam : Iren. *lib.* 1. *c.* 24. Tertullian. *de resurr. c.* 48. ac proinde nec resurrectionem carnis sperandam, sed animarum tantum immortalitatem. Tertull. *ibid.* Ceterum auctor sectæ aliis est *Carpocras*, aliis *Carpocrates*, uti illius sectatores ab aliis *Carpocrasii*, ab aliis *Carpocratiani*, ab aliis *Carpocrateni*, vocantur. Fabric. *ad Philastr. p.* 75. Hein.

CARPTIM, in *l.* 12. *l.* 13. *C. Theod. de petitionib.* est minutatim, a carpere, minuere. Virgil. *Georg.* 3. *v.* 215. Carpit enim vires paulatim, uritque videndo Femina.

CARRUCA, vehiculi genus : *l.* 13. §. *ult. D. de usur.* Carruca dormitoria in *l.* 13. D. *de aur. arg. leg. Vide infra voce* Cisiarius.

CARRUCARIUS, id est, cisiarius : *l.* 13. *D. locat.* Carrucariæ mulæ : *l.* 38. §. 8. *D. de*

de ædilit. edict. Solebant enim fere mulæ ad carrucas jungi, ceu præter dictam *l.* 38. docet *l.* 13. *D. de aur. arg. leg.* & Paull. 3. *sent.* 6. 91. Hesychius pro *Carruca* habet καρȣ́χα, & ita in pandectis Florentinis cum adspiratione scribitur. Ceterum carrucis argentatis & argenteis Romæ solos senatores, aliis & plebeios usos esse, docet Scheffer *de re vehic. lib.* 2. *c.* 27. *p.* 321.

C A R R U M. Papian. in *resp. tit.* 18. ubi : Carpenta vel Carra ducantur. Trebell. Pollio *in trig. tyran. c.* 8. Nam & carra venientia digito salutari repulisse dicitur. Veteres masculino genere extulerunt *Carros.* Cæsar *de bell. gal. lib.* 1. *c.* 26. Ad impedimenta & Carros suos se contulerunt. Liv. *lib.* 10. *c.* 28. Carris superstans armatus hostis. Carra tamen etiam habet Hirtius *de bell. hisp. c.* 6. Erat plaustri barbarici genus, quo tum ad impedimenta vehenda, tum ad munienda castra utebantur, de quo plura Scheffer *de re vehicul. lib.* 2. *c.* 38. *p.* 326. Inde Carrada, carragium, carrago, carricare, de quibus vid. *Car. Du Fresne in glossar. sub his vocibus.*

C A R T H A G O aratrum passa: *l.* 21. *D. quib. mod. ususfr.* Eadem sedes prætorianæ præfecturæ per Africam a Justiniano constituitur: *l.* 1. *D. de off. præf. præt. Afr.* Exstat apud Salvianum *lib.* 7. *de gubern. Dei* ejus urbis elogium hujusmodi : Carthaginem dico, & urbi Romanæ maxime adversariam, & in Africano orbe quasi Romam : quæ mihi ideo in exemplum ac testimonium sola sufficit, quia universa penitus, quibus in toto mundo disciplina reipublicæ vel procuratur, vel regitur, in se habet. Illic enim omnium officiorum publicorum instrumenta, illic artium liberalium scholæ, illic philosophorum officinæ, cuncta denique vel linguarum gymnasia, vel morum : illic quoque etiam copiæ militares & regentes militiam potestates : illic honor proconsularis, illic quotidianus judex & rector, quantum ad nomen quidem proconsul, sed quantum ad potentiam consul : illic denique omnes rerum dispensatores, & differentes inter se tum gradu, quam vocabulo dignates: omnium ut ita dicam, platearum & compitorum procuratores, cuncta ferme & loca urbis, & membra populi, gubernantes. Dignum porro observatu est, Justinianum *Nov.* 1. *præf.* Carthaginienses pristinam libertatem retinere jubere. Nam alias satis constat, semel deletam Carthaginem, ex quo a Romanis instaurata est, numquam αὐτονομίαν recuperasse. Hinc in ista Novella pro Καρχηδόνιοι legendum esse Καλχηδόνιοι, existimat Ez. Spanhem. *orb. Rom. exerc.* 2. *c.* 18. *p.* 318. Sed vulgatam lectionem feliciter tuetur Frid. Hombergk. Zum Vach. *in not. ad Nov.* 1. *p.* 4. ubi ostendit, libertatem in ea Novella non *avtonomiam*, sed liberationem a Vandalorum tyrannide, significare. Ita enim non modo Belisarius apud Paull. Diac. *lib.* 16. *hist. misc. c.* 6. ait, *quum multa mala fuerint a Vandalis, barbaris viris, perpessi*, se ab Imperatore missum esse, *ad libertatem donandam* : sed & de libertate cum universis Afris, tum Carthaginiensibus, data, ipse. Subinde gloriatur Imperator : *l.* 1. *pr. D. de off. præf. præt. Afr. Nov.* 28. *c.* 4. §. 2. *Nov.* 30. *c.* 11. *Nov.* 29. *c.* 2. Hein.

C A R T I L I U S, Jurisconsultus, bis laudatus in libris nostris : *l.* 9. §. 13. *D. de pign. act. l.* 69. D. *de hered. inst.* De hoc Ant. Augustin. 3. *emend. c.* 6. & Cujac. 1. *obs.* 9. Hein.

CASAM ædificare in area, cuſtodiæ cauſſa earum rerum, quæ in area ſunt: *l. 73. D. de uſufr.* in littore ponere, quo ſe recipiant: *l. 5.* D. *de rer. diviſ.*

CASARII, *l. 7. C. Theod. de bon. proſcr.* male cenſuarii in *C. Juſtin.* iidem qui caſati in capitularibus, *lib.* 1. *c.* 68. *lib.* 3. *c.* 74. *lib.* 4. *c.* 75. *lib.* 5. *c.* 136. qui ſcilicet intra caſam ſerviunt. Caſatorum eccleſiæ mentio fit apud Ivonem *epiſt.* 29. & in vetuſto lapide quodam. Deque ea voce Pithoeus, Lindebrogius, Spelmannus, Juretus *in Ivonem.* Ex dicta *l. 7. C. Th. de bon. proſcript.* apparet liquido caſarios non fuiſſe ſervos; a mancipiis enim ſeparantur, pariter ut in teſtamento Caroli M. Item a *colonis* ſeparantur, immo & iis præmittuntur: Quare dignior eorum quam colonorum & mancipiorum ratio fuerit. Et certe *Caſarii* fuiſſe videntur, qui ſingulis caſis adminiſtrandis colendis præpoſiti erant: in cujuſmodi caſas plures majores fundi dividebantur: a caſis videlicet quæ junctæ fundis: *l. 20. D. ſi ſervit. vind. l. 41. §. 3. D. de releg.* Unde & *Caſata*, & *Caſamentum*, de hujuſmodi agri modo: V. Spelmannum. Et homines de corpore & de caſatlagio, in *Conſuet. Toloſan. tit. de homagiis*, *art.* 8. Quos ibi interpretantur, de domo & familia ſervili, intra caſas ruri ſervientes. Jac. Gothofr. *Comm. ad d. l. 7. C. Theod.*

CASCELLIUS vid. ſupra in *Aulus.*

CASEARIA taberna: *l. 8. §. 3.* D. *ſi ſerv. vind.* in qua caſei fumigantur, ut exponit Briſſ. 3. *Ant. Select. c. 5.*

CASITARE frequentativum *a cadere*, pro quo in Florentino *caſſitare*, id eſt, guttatim, & ſæpius cadere: *l. 20. §. 3. D. de ſerv. præd. urb.*

CASSARE in *c. accedentes 2. ut lite non conteſt.* eſt caſſum facere, dicere, ſeu caſſum denunciare, ut *in c. cum dilect. ad fin. de election.* Superiore lege *caſſata*, id eſt, abrogata: *l.14. C. de contrah. emt.*

CASSIA *Turiana*, inter merces vectigales, quæ ex ſolo barbarico in Romanum invehebantur, recenſentur *l. 16. §. 7. D. de publican.* Caſſia quid ſit nemo ignorat. At quid *turiana*? Virorum doctorum conjecturas expendit Bynkersh. 4. *obſ.* 5. Hein.

CASSIANI: *l. 2. §. ult. D. de orig. jur.* Caii Caſſii Sectatores. At *Caſſianus* furor: *l. pen. C. ad leg. jul. majeſt.* & Caſſianus motus, apud pariatorem *LL. Moſ. & Rom. tit.* 15. §. 2. ab Aufidio Caſſio concitatus, qui avidus imperii, Marci & Lucii Impp. temporibus, res novas in oriente molitus eſt, ut in *ejus vita* Vulcanius Gallic. *c.* 7. & Jul. Capitolin. in *Marco c.* 24. *ſeq.* Hujus quoque partibus qui ſtudebant, *Caſſiani* vocantur a Tertull. *ad Scapulam. c.* 2.

CASSIDES & bucculæ in *l. 1. C. Theod.* de *fabricens.* Vid. ſupra *buccul.æ.*

CASSIOPA in *l. 1.* D. *de exercit. act.* eſt civitas & promontorium Epiri.

C. CASSIUS *Longinus*, natus ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis Ser. Sulpicii, & ideo proavum ſuum Ser. Sulpicium adpellat. Hic conſul fuit cum Quartino, temporibus Tiberii, ſed plurimum in civitate auctoritatis habuit, eo uſque, donec eum Cæſar civitate pelleret: expulſus ab eo in Sardiniam; revocatus a Veſpaſiano, diem ſuum obiit. Ita Pompon. *l. 2. §. ult. D. de orig. jur.* Ad hunc pertinent hæc Suetonii in *Nerone c.* 37. verba: *Objectum eſt Caſſio Longino, Icto, ac luminibus orbato, quod in vetere*

stemmate Caii Cassii, percussoris Cæsaris, imaginem restituisset. Inter hujus majores occurrit Cassius ille Longinus, quem bellis civilibus in Hispania pro prætore provinciæ ulterioris obtinendæ caussa relictum, narrat Hirtius, sive Oppius *de bell. Alexand. c.* 48. Nostrum vero hunc Aggenus Urbic. *in Frontini Commentar. p.* 57. auctorem laudat his verbis: *At Cassius Longinus vel prudentissimus, juris auctor, hic statuit, ut quidquid aqua lambendo abstulerit, id possessor amittat.* Hic notas ad Vitellium, æque ac Sabinus, scripserat, ut colligitur ex *l.* 12. §. 27. *D. de instr. vel infr. leg.* in qua est: Cassius *apud Vitellium notat.* Itidemque ad Urseium, ut indicat *l.* 10. §. 5. D. *quib. mod. ususfr.* quum ait: *Cassius apud Urseium scribit.* Unde *Cassius existimasse Urseium refert*, in *l.* 1. §. 10. D. *quar. rer. act.* Citatur & Cassius *lib.* 10. *apud Minucium* in *l.* 11. §. 15. *D. de act. emt.* Sed & plures de jure civili libros scripsit, inscriptos *juris civilis*, ex quibus supra decimum (qui citatur in *l.* 70. *pr. D. de ususfr.*) alius nullus in pandectis memoratur. Insuper vero plurimæ ejusdem, ac prope innumeræ sententiæ, nullo librorum, unde depromptæ sint, nomine passim adscripto, in pandectis referuntur. Ad eum autem notas scripsisse Aristonem, testatur *l.* 17. §. 1. D. *de ususfr.* idemque indicat *l.* 28. *D. de damn. infect.* Quin etiam Javolenum ad eum *notarum libros* 15. scripsisse, constat, quod in pandectis indicant verba hæc: *Javolenus ex Cassio.* Hic *Cassianæ scholæ* princeps & parens fuit, ut ait Plin. *lib.* 7. *epist.* 24. Cujus sectatores *Cassiani* sunt adpellati. Hi autem fuere Cælius Sabinus, Priscus Javolenus, Aburnius Valens, Tuscianus & Salvius Julianus. Atque hæc Cassianorum secta originem duxit ab Ateio Capitone, cui Massurius Sabinus, ut Massurio Cassius successit. Unde Sabinus Cassii magister dicitur, in *l.* 19. §. *ult. D. de recept. arb.* Itaque sæpe præceptori suo Sabino jungitur, *l.* 4. §. 16. *l.* 10. *D. de usurp. & passim.* Addit Heineccius: Consulatus ejus certus est, quamvis collegam non habuisse videatur *Quartinum*, sed *Lucium Nævium Surdinum*, quem consulatum incidisse in ann. V. C. 783. patet ex Gruter. *inscr. p.* 1087. 4. Sub Caio Caligula Asiæ præfuit, & structas sibi a Cæsare insidias vix evasit. Suet. *Calig.* 57. Dio Cass. *lib.* 59. *extr.* Sub Claudio Syriam rexit, & ad Euphratem castra, plurimumque negotii cum judæis habuit. Tacit. 12. *annal.* 11. & 12. Joseph. *antiq. jud. lib.* 20. Caii nomine hunc ipsum Caium Cassium Longinum accipere debemus in *l.* 78. *D. de solut. l.* 54. *D. de condit. & dem.* At ab hoc diversus est *Cassius* de quo *l.* 4. §. 33. *D. de dol. mal. exc.* qui aliquis fuit ex antiquis prætoribus.

CASSIUS LONGINUS alter, jurisconsultus, equestris ordinis, cujus solus meminit Pomponius *l.* 2. §. *ult. D. de orig. jur.* Hein.

CASTÆ preces, in *l.* 7. *C. Theod. de pagan.* id est mortem alterius non spectantes, quæ & ideo diris carminibus opponuntur, quæ ab incertorum consultoribus adhibita de alterius fine quærentibus. Hujusmodi enim impia non tantum vota, sed & sacrificia, neque ulla res frequentior; & de his astrologi aruspicesque consulti. Juvenal. *Sat.* 3. *v.* 42. motus Astrorum ignoro funus promittere patris - Nec volo nec possum. Add. *Satyr.* 6. *v.* 565.

CASTELLUM, receptaculum, quod aquam publicam suscipit,

cipit, significat: *l.* 1. §. 38. *D. de aqu. quotid.* Veteres *dividiculum* adpellabant, auctore Festo *lib.* 4. quod inde erogationibus fistularum in suum quisque fundum aquam divisam duceret. Inde metaphorice Appii Decemviri tribunal *omnium scelerum castellum* dicebat Virginius, apud Liv. *lib.* 3. *c.* 57. Castellum, conceptaculum vocant Impp. *l.* 2. *C. Theod. de aquæd.* Castella & Castelli, in *l.* 41. §. 10. *D. de legat.* 1.

Castellum parvum castrum: *l.* 2. *C. de offic. præf. præt. Afr.* Inde castellanus miles: *l.* 2. *C. de fund. limit.*

CASTIGARE, interdum, ut Non. Marcell. notat, vindicare, punire, & coercere significat. *l.* 3. §. 1. D. *de re milit.* *l.* 14. *pr. D. de custod. & exhib. reor.* Sic: castigare delicta: *l.* 12. §. 1. D. *eod.* libertum contumeliosum: *l.* 1. §. 10. *D. de off. præf. verb.* fustibus: *l.* 6. *D. de eccuf.* verberibus: *l.* 24. §. 3. *D. de minor.* Hinc.

CASTIGATIO competens: *l.* 1. *C. de SC. Claud.* flagellorum: *l.* 7. *D. de pœn.* fustium: *l.* 3. §. 1. *D. de off. præf. vigil.* levis: *l.* 5. §. *ult. D. ad Leg. Aquil.* modica: *l.* 12. D. *de jurisd.* *l.* 23. §. 1. *D. de usufr.* cujusmodi castigatio & docenti, item Fructuario, concessa illis locis dicitur. Denique castigatio verborum, apud Liv. *lib.* 37. *c.* 32.

CASTITATE violata: *l. un. C. si quis cum tut. fuer.* Dignum castitate nostrorum temporum: *pr. Inst. quib. mod. tut. fin.*

CASTRA in *l.* 3. §. 2. D. *de re milit.* Castra inquit Servius *lib.* 3. *Æn. v.* 688. sunt ubi miles steterit. Dicta autem castra, quasi casta, quod illic castraretur libido. Nam numquam his intererat mulier. Julianus in *l.* 96. D. *de legat.* 3. *Dari volo a Julio actore aureos tot. & in* Castris *quo habeo, tot.* Nimirum solebant milites pecuniam in castris ad signa deponere: de quo more Veget. *de re milit. lib.* 2. *c.* 20. Suet. in *Domitian. c.* 7. HEIN.

CASTRATIO marium SCis & principum constitutionibus prohibita est, *l.* 4. §. *ult. l.* 6. D. *ad leg. Cornel. de sicar.* Briff. *lib.* 2. *Antiqu. select. c.* 21.

CASTRENSIANI, ministri principum, *rubr. C. de castrens. & ministerian.* Tales fullones vestitores, pictores, pincernæ, coqui, balneatores, cursores, de quibus vid. Salmas. *ad hist. Aug. script. p.* 204. *seq.* Hein. Fuerunt autem castrensiani sub dispositione *Castrensis* sacri palatii. Vid. infra Castriani & Castriciani.

CASTRENSIS adfectio, vel notitia: *l.* 8. D. *de castr. pecul.* Castrense æs alienum: id est, in Castris contractum, ex qua caussa sunt Castrenses creditores: *l.* 7. D. *eod.* Castrensia bona: *l. ult. D. de veteran.* Castrenses res: *l.* 3. §. 4. *D. ad SC. Trebell.* Castrensis servus: *l.* 9. *D. de castr. pec.* i. e. in castris adquisitus, ut *l.* 17. *D. de manumiss.*

Inprimis *Castrensis peculii* sæpe fit mentio, ut in *l.* 8. *D. de procurat.*, *& multis locis.* Castrense autem peculium, ut ait Macer, *l.* 11. *D. de castr. pecul.* est quod a parentibus, vel cognatis, in militia agenti donatum est, vel quod ipse filius familias, in militia adquisivit, quod nisi militaret, adquisiturus non fuisset. Paull. 3. *sent.* 4. 5. definit, quod in castris adquiritur, vel quod proficiscenti ad militiam datur. Similique modo Ulpian. 20. *fragm.* §. 10. *& l.* 3. *C. de bon. prosc.* peculium, quod in Castris filius familias adquisivit, vel ei militaturo pater donavit. Quod & *filii familias militis peculium* vocatur, in *l.* 2. §. 2. *D. fam. ercisc.* Ceterum, quæ castrensi peculio adnumerari debeant, vel in caf-

castrense peculium cedant, vid. in *l.* 3. 7. 8. 15. 16. D. *de castr. pecul. l.* 1. *C. eod.* & *l.* 4. *C. famil. erc.* Est & quasi Castrense *peculium : l.* 7. §. *ult.* D. *de donat.* de quo sub voce *Peculium.*

Castrensis sacri palatii, sub dispositione sua habebat pædagogia, ministeriales quoque dominicos, & curam palatiorum, adpellaturque spectabilis vir. Ejus mentio fit in *l. un. C. Theod. qui a præbit. tiron. l.* 38. *C. Theod. de decur.*

CASTRIANI qui Castriciani dicuntur in *l. ult. C. Theod. de re milit.* his verbis : Sed ne (de) ipsis quidem Pseudocomitatensibus legionibus, seu de riparensibus Castricianis ceterisque cuiquam eorum transferendi militem copiam attributam. Aurelianus *in epist.* ad Ulpium Civicum apud Vopiscum in *Aurel. c.* 38. Hi compressi sunt, septem millibus Hiberorum Ripariensium, & Castrianorum & Daciscorum interemtis. In Tribon. Cod. Just. est *Castrensianis.* Itaque Castriani sunt, qui in castris erant : Riparienses, qui prætendebant ad ripas fluminum.

CASUALIS conditio, quæ ab incerto eventu pendet : *l. ult. C. de necess. serv.*

CASUS illis dicitur quod vel in deteriorem statum venit vel periit. Ita : Casus patris, remoti a Senatus *l.* 7. §. *ult. l.* 9. *D. de sentor.* Casus animalium : *l.* 23. *D. de reg. jur.* gregis : *l.* 70. *D. de usufr.* & ager casum pati dicitur, *l.* 12. *D. eod. tit.* quo verbo significatur quidquid contingit adversi aut incommodi. Ut Casus adversus : *l.* 1. *D. ex quib. caus. maj.* captivitatis : *l.* 2. *D. de postl. revers.* evictionis : *l.* 11. *D. de evict.* incendii : *l.* 3. §. *ult. D. de off. præf. vigil.* itemque CASUS non voluntarii, sed fortuiti: *l.* 4. *C. de inst.* & *subst.* CASUS porro fortuiti sunt, adversus quos caveri non potuit : *l.* 4. *C. de peric. tut.* qui & Casus Majores dicuntur : *l.* 1. §. 5. D. *de obl.* & *act.* fatum etiam & damnum fatale, fortunam & vim majorem adpellant, ut suis locis adparebit. In ejusmodi casum veniunt, incendium, ruina, naufragium : *l.* 5. §. 4. *D. commodat. l.* 22. *D. de negot. gest. l.* 1. §. 5. *de obl.* & *act.* latronum hostiumque incursus : §. 2. *Inst. quib. mod. re contr. obl.* quod senectute contigit, vel morbo, *l.* 1. §. 4. *commod.* Iisdemque Caius in *l.* 18. *D. eod.* adscribit mortes servorum, quæ sine dolo & culpa accidunt, piratarum insidias, fugas servorum, qui custodiri non solent, secundum tamen distinctionem quam illic adhibet Ulpianus, in *l.* 23. D. *de reg. jur.* ad hujusmodi casus referens præter alia, animalium casus, mortes, rapinas, tumultus, aquarum magnitudinem. Quin etiam si capras latrones citra fraudem custodis abegerint : *l.* 9. *D. locat.* Quæ autem fortuitis casibus accidunt, nullo bonæ fidei judicio præstantur : *l.* 5. *C. de pign. act.* Nec tutoribus vel curatoribus imputari oportet : *l.* 4. *C. de peric. tut.*

Casus pro quolibet eventu. Sic : in omnem casum, quo solvi posset matrimonium : *l.* 37. §. 4. *D. de legat.* 3. In eum casum res devenit : *l.* 16. *ad leg. aquil.*

Casus etiam pro iis, quæ ex facto contingunt, dicuntur. Sic : in quibus casibus lex deficit : *l.* 64. §. 9. *D. solut. matr.* Itemque pro specie, vel specie facti : *pr. Inst. de eo cui libert. causs. bon. addic.* Novus casus successionis, ubi Theophilus εἶδος §. 2. *Inst. de act.* *De casibus autem* autem Caius librum singularem scripserat, & Modestinus *de casibus enucleatis* librum item singularem.

CATABOLENSES : *l.* 8. &

& rubr. C. Theod. de pistor. & catabol. Cassiodor. *lib. 3. var. c.* 10. *Marmora, quæ de Domo Pinciana constat esse deposita, ad Ravennatem Urbem per Catabolenses, vestra ordinatione, dirigantur.* Ideoque apud eundem auctorem *lib.* 4. *c.* 47. Non veredarius, sed catabolensis incurrat, alias emendandum monuit Brisson. De catabolensibus accurrate egit Cujac. 16. *obs. c.* 5. Ex eo vero quod in codice Theodosiano junguntur pistoribus, colligit Jac. Gothofredus, catabolenses fuisse, qui onera fiscalia Romam veterinis comportarunt, sive frumenta, advecta a nautis Tiberinis, horreis inferenda, sive eadem in pistrina transferenda, sive coctus inde panis esset ad gradus transportandus. Dicti ἀπὸ τῦ καταβάλλειν, *ab onerando*, quod jumenta his rebus onerarent, similesque adeo agasonibus nostris, quibus adferenda in molas frumenta, farinamque referendam utimur.

CATADROMUS: *l. pen. D. de action.* funem extentum, ex loco edito in inferiorem demissum, significat. Suet. in *Neron. c.* 11. Notissimus eques Rom. elephanto supersedens, per catadromum decurrit. Quod idem Xiphilinus *lib.* 56. *p.* 697. retulit. Elephanti funambuli spectaculum ab eodem Suet. in *Galba c.* 6. refertur. Vid. Jo. Brodæi *miscell.* 3. 7.

Κατάπλυς seu ἐπιδημία a græcis vocabatur, qua parte primum adpellere, seu adplicare in provincia proconsules moris erat: *l.* 4. §. 5. *D. de offic. procos.*

CATAPHRYGES apud Isidor. & *in c.* 39. §. 26. *caus.* 24. *quæst.* 3. hæreticorum genus, quibus nomen a Phrygia provincia inditum. Hi adserebant adventum Spiritus Sancti non in Apostolos sed in se traditum.

CATENA. Catenas prolixiores reo immiti, non ferreas manicas, ossibus inhærentes, constituit Constantin. M. in *l.* 7. *C. de custod. reor.* Sane qui militari custodia attinebantur catenis adligatos fuisse docet Seneca *Epist.* 5. ex qua & illud discimus, eamdem catenam & militem & custodiam copulasse, ut *lib.* 5. *Formul.* c. 199. notavit Brisson. Ritus istius meminerunt etiam Josephus *Antiquit. Jud. lib.* 18. 8. Seneca *de tranquill. cap.* 10. Augustin. *ad psalm.* 128. ceu adductis illis testimoniis ostendit Justus Lipsius *ad Tacit. Annal. lib.* 6. *cap.* 3. Et eo modo custoditum invenimus Petrum Apostolum, κοιμώμενον μεταξὺ δύο ϛρατιωτῶν, δεδεμένον ἁλύσεσι δυσί, dormientem inter duos milites, vinctum duobus catenis: *Act. Apost. cap.* 12. *v.* 6. HEIN.

CATHARI propter munditiem ita se nominaverunt: gloriantes enim de suis meritis, negant pœnitentibus veniam peccatorum: viduas, si nupserint, tanquam adulteras damnant: mundiores se cæteris prædicant. *c.* 39. §. 27. *causs.* 24. *quæst.* 3. Vid. infra voce *Patarini.*

CATHEDRA. Instructa domo legata, legato continentur etiam pulvini, subsellia, cathedræ, mensæ. Paull. 3. *sent.* 6. 86. Erant sellæ splendidiores, & affabre factæ, quas & Diis, & principibus, & magistratibus tribuebant: ceu ostendit Jo. Andr. Schmidius *diss. de num. cathedrat.* Denique ad philosophos & professores transiit cathedræ honor, quamvis eo non contenti, thronum sibi vindicarent, idque dignitatis insigne nemini, nisi qui artis experimenta dedisset, concedere solerent, ceu patet ex Eusapii *Proæresio* Vid. Meurs. *de fortun. Attic. c.* 8. & Cresoll. *Theatr. rhet. lib.* 3. *c.* 3. HEIN.

CA-

CATHEDRAM collocare, *in c. luminoso* 18. *qu.* 2. est judicia exercere, ut ibi explicare videtur glossa, vel, ut ait Albericus Rosatius jurisdictionem exercere, & explicare, quod ibi significare visus est Pontifex si *vel* particula explicationis nota sit. Cathedra non facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram: *c. multis dist.* 40.

CATHEDRALIS ecclesia, i. e. episcopalis *cap. ne pro defectu* 41. *de elect. in antiq.*

CATHEDRATICUM. Julianus in Nov. 123. c. 3. In vulgata est: *pro inthronisticis solidos centum.* In græca authentica; ὑπὲρ μὲν ἐνθρονιαςικῶν διδόναι νομ. σ. ubi *cathedraticum*, *inthronistica*, vel ἐνθρονιαςικὰ sunt certa pecunia, pro inauguratione ab Episcopo pendenda. At jure canonico Cathedraticum est pecunia, quam clerici suo episcopo quotannis, honoris cathedralis caussa, pendunt, id est duo solidi. *Can.* 1. *causs.* 10. *quæst.* 3. HEIN.

CATHETUS. Zeno Imp. *l.* 12. §. 5. *C. de ædif. priv.* Columnas, ait, lapideas ut ligneas ita solo imponi jubemus, ut non ad *cathetum*, sive *perpendiculum* stent, sicuti nec murus. Caius & Theodos. auctores de *limitibus p.* 253. *edit. Goes.* Terminos quadratos sub terra collocavimus, qui a mensoribus Italiæ pro hypotenusa observantur. *Cathetum* vero in terminum præsidentem in formam trifinii conlocavimus. Vitruv. *lib.* 3. c. 3. Secundam extremi abaci quadram lineæ demittendæ, quæ Catheti dicuntur. Add. Bernard. Baldi *Lexic. Vitruv.* p. 21. de hoc vocabulo, quod est geometris familiarissimum, quo lineas ad perpendiculum dimissas significant. HEIN.

CATHOLICI Christiani: *l.* 1. *C. de summ. Trinit.* D. Augustin. de confess. Christi, *lib.* 9. *c.* 10.

CATHOLICIANI, *l. pen.* §. *ult. C. de bon. proscr.* ubi Cæsarianis conjunguntur: Sed proprie sunt officiales Catholicorum, quod nomen fuit consularium, maxime in Africa, si sequimur glossarium vetus: *Consularis*, καθολικός. Et sane Eusebius *lib.* 10. *c.* 6. καθολικὸν τῆς Αφρικῆς. & *lib.* 4. de *vita Constantini* c. 36. τὸν τῆς διοικήσεως καθολικὸν memorat. Attamen Cujacius ad *l.* 5. *C. de jur. fisc.* potius *rationales* & fisci procuratores nomen Catholicorum tulisse, probat: & ita etiam Eusebii locos vertit Valesius. Qui ergo his adparebant, Catholiciani adpellati. HEIN.

CATHOLICUM adpellabant Cæsaris procuratorem, quod totius provinciæ fiscalem procurationem gerebat, ut ex multis Basilic. lib. liquido constat & ad 1. prohibitum. εἰ δὲ καὶ οἱ ὀφφικιάλιοι τοῦ καθολικοῦ ἐπιχειρήσωσι παραβῆναι τὸν νόμον, & *ad l.* 2. *C. de jur. fisc.* εἰ μὴ καθολικὸς &c. Idem est λογοθέτης dici coepit Const. Harmenopulo.

CATILLUS. Paullus *l.* 18. §. 5. *D. de instr. vel instrum. leg.* Sic exponit: *Est autem* Meta *inferior pars molæ*: *Catillus superior.* At Paullum, vel potius librarium, erroris coarguit Scaliger ad illa Manil. Astronom. lib. 3. v. 307. *Laterumque meatus-Turbinis in morem recta vertigine currit.* Ubi de veterum molis quædam non vulgaria disserit, & de earum partibus inscribit p. 214. *Apud veteres enim*, inquit, *superior mola* κωνοειδὴς *fuit inferior cava*, *instar catini unde illi nomen.* Meta instar turbinis inversi conveniebat in Catillum ut mas *in feminam*, *qua parte basis est*, *non qua mucro*: Addit, paucis interjectis: Meta *Græcis* ἀλετὼν *dicitur*, Catillus *autem* ὄνος, *Auctor Helladius*, *apud Photium. Septuaginta interpretibus inferior mola* μύ-

μύλος, *superior* ἐπιμύλιος, *Meta igitur, Turbo & Conus Synonyma, & proinde Turbo est superior mola.*

CATO, de quo Pomponius *in l.* 2. §. 38. D. *de orig. juris*: Deinde, ait, *M. Cato*, princeps *Porciæ familiæ, cujus & libri exstant. Sed plurimi filii ejus.* Sane *Cato* jurisperitissimus vocatur a Valer. Maximo *lib.* 8. *c.* 7. Ejus egregios de juris disciplina libros commendat Gell. *lib.* 18. c. 18.

CATONIANA regula ita definit: Quod legatum, si testamenti facti tempore testator decessisset, inutile foret: id, quandocumque postea decesserit non convalescere: *l.* 1. *D. de reg. Caton. l.* 42. §. 1. *D. de legat.* 1. Adpellatur & *Catoniana* sententia in *l.* 86. §. *ult.* D. *de condit. & dem.* nec non *Catoniana* simpliciter: *l.* 13. D. *de option. leg.* Ceterum regulam *Catonianam* non modo ad legata, sed & ad alias ultimas voluntates, ipsasque hereditates, pertinere, satis expeditum videtur, *l.* 210. *D. de reg. jur.* Et tamen in *l.* 3. *D. de regul. Caton.* scribit Papinianus: *Catoniana regula non pertinet ad hereditates.* Magnas hic turbas dant interpretes. Cujacius 4. *obs.* 4. suo more textum emendandum, rescribendumque censet: *pertinet ad libertates.* At Faber 12. *conjectur.* 9. tantum abest, ut probet hanc aliamve emendationem, ut potius suo more defendat thema paradoxum, regulam Catonianam ad hereditates non pertinere, quumque sibi obstare animadvertat *l.* 4. *D. de reg. Caton.* ex ea vocabulum conditionales ejiciendum existimat. Sed mihi videntur rem acu tetigisse Rad. Forner. *rer. quotid.* 3. 7. & Franc. Mars. Gordon. in *prætermiss.* c. 8. qui nihil difficultatis inesse ostendunt verbis Papiniani, si sine interpunctatione legantur: *Regula Catoniana non pertinet ad hereditates, neque ad legata, quorum dies non mortis tempore, sed post aditam cedit hereditatem.* Sane ne hereditatum quidem omnium diem a tempore mortis cedere, ante Rad. Fornerium & Gordonum ostendit Ant. Govean. 2. *Var.* 29. HEIN.

CAVATARIUS Vid. art. Cavitarius.

CAUDICARII in *l.* 1. *C. de can. frum. urb. Rom. l.* 2. *C. Theod. de pistor. l.* 9. *C. Theod. de suar. urb. Rom.* quorum corpus Romæ fuisse patronosque habuisse, ex illis locis planum fit. Sunt autem amnici navicularii *Caudicarii* adpellati a navibus Tiberinis, seu quæ in fluviis usui erant, quos *Codicarias* vocabant. Festus: Caudicariæ naves, ex tabulis crassioribus factæ. Non. Marcell. *Codicarias* naves etiam nunc consuetudo vocat, quod in fluminibus sunt usui. Varro *de vita pop. Rom. lib.* 3. Antiqui plures tabulas conjunctas *codices* dicebant: a quo in Tiberi naves codicarios adpellamus. Seneca *de brev. vita c.* 13. Plurium tabularum contextus *Caudex* apud antiquos vocabatur. Unde publicæ tabulæ *Codices* dicuntur, & naves nunc quoque, quæ ex antiqua consuetudine per Tiberim commeatus subvehunt, *Caudicariæ* vocantur.

CAVEA, theatri locus, in quo spectatores sedebant: *l.* 13. §. 7. D. *de injur.* Servius *ad.* 5. *Æneid. v.* 340. Ea publica erat adeo, ut si quis me in ea sedere prohibeat, injuriarum in eum agere passim, prout scribit Ulpianus *cit. l.* At in *l.* 2. *C. Theod.* caveam interpretatur Gothofredus qua feræ dum emitterentur includebantur.

CAVERE est prospicere & consulere: Sic sibi a venditore cavet emtor. *l.* 44. §. *ult. D. de damn. infect.* Est & pacto efficere, ut

ut in *l.* 4. *D. comm. præd.* Unde omnes ſtipulationes natura ſua cautionales eſſe, dixit Ulpianus, quod id agatur interpoſita ſtipulatione, ut quis cautior & ſecurior ſit: *l.* 1. *D. de ſtipul. præt.*

Cavere etiam clientibus ſuis juriſconſulti dicuntur apud Cic. *lib.* 1. *de legib. c.* 5. & debitor creditori *l.* 17. §. 3. *D. commod.* Et eo ſenſu, *Cavere* pecuniam: *l.* 3. §. 2. D. *de adminiſtr. & peric. tut.* chirographo apud Suet. *in Calig. c.* 12. inſtrumento: *l.* 49. *ſol. matrim.* ſe præſtaturum: *l.* 134. §. 2. *D. de verb. oblig.* Sic *Cauta* dos *rubr. C. de dot. caut.* quantitas: *l.* 5. *C. de condict. ob turp. cauſ.* Cauta chirographa: *l.* 88. *D. de ſolut.* Cautum honorarium: *l.* 1. §. 12. D. *de extraord. cognit.* Nec debitores tantum creditoribus, ſed & creditores, cavere dicuntur, deberi ſibi, vel ſe recepiſſe, *l.* 5. §. *ult. l.* 89. *l.* 94. *D. de ſolution.* Idque *contra* cavere dicitur *l.* 2. §. 1. *de collat.*

Cavere etiam *aliquando intelligitur*, *ſive* (conſtitutis) *perſonis*, *ſive rebus*: *l.* 188. §. *ult. D. de verb. ſignif. l.* 6. §. 7. *D. commun. divid.* Sic veteres prædibus & prædiis cavere dicebantur teſte Aſconio *in Verr.* 3. Liv. *lib.* 22. *c.* 60: Si quibus argentum in præſentia deeſſet, dandum ex ærario mutuam pecuniam, prædibuſque ac prædiis cavendum populo.

Cujus rei nomine cavetur habes in ſequentibus.

Cavere damni infecti: *l.* 1. *D. quib. ex cauſ. in poſſeſ.* de dolo & culpa: *l.* 25. D. *ſolut. matrim.* de evictione: *l.* 35. §. 2. *D de rei vind.* de indemnitate: *l.* 31. D. *ad SC. Vellei.* de rato vel ratihabitione *l.* 3. 4. *D. rem rat. hab.* rem ſalvam fore pupillo: *l.* 1. *D. rem pupil. ſalv. for.*

Cavere ſimpli quanti res eſt, *l.* 36. *D. de don.* cavere duplam: *l.* 49. *D. fam. erciſc.*

Cavere ſervo publico (ſtipulante) *l.* 18. D. *de adopt.* officio judicis, *l.* 16. D. *de hered. petit.* id eſt, judice jubente.

Cavere idonee *l.* 35. §. 3. *D. de procur.* ſeu recte, ut eſt in *l.* 1. §. 9. *D. collat. bon.* Cavere autem idonee in conſtitutione D. Marci *l.* 2. D. *de fideic. lib. & pr. Inſt. de eo cui libert. cauſ.* idem eſt, ac ſatisdato vel pignoribus datis cavere. Sed etſi promittenti fides habita ſine ſatiſdatione, idonee cautum videbitur: *l.* 4. §. 8. D. *de fideic. libert.*

Cavere, præcipiendo, ſtatuendo, ſanciendo, Ut: *Cavere* codicillis *l.* 14. *D. de dote præleg.* conſtitutione: *l.* 67. §. 8. *D. de legat.* 2. edicto: *l.* 1. *D. de in jus voc.* epiſtola: *l. ult.* §. *ult. D. de abig.* forma cenſuali: *l.* 4. *pr. D. de cenſib.* judiciis ſupremis: *l.* 1. *C. de collat.* lege: *l.* 25. D. *ad SC. Silanian.* mandatis: *l.* 17. §. 1. *D. de poen.* oratione: *l.* 9. *D. ad SC. Tertull.* reſcripto: *l.* 5. §. *ult. D. de jur. patron.* Senatus conſulto: *l.* 16. D. *de offic. præſid.* teſtamento: *l.* 31. *D. de adim. legat.* verbis: *l.* 67. §. *ult. D. de legat.* 2. id eſt, nominatim exprimere.

CAVILLARI verba: *l.* 2. §. 44. D. *ad SC. Tertull.*

CAVILLATIO quam græci σόφισμα vocant: *l.* 65. D. *de reg. jur.* Illud verbum a veteri *Calvor* dictum putat Caius *l.* 233. *pr. D. de verb. ſignif.* Sed & potius ὑποκοριστικὸν vel deminutivum verbi *cavere*. Hoc proprium erat Juriſconſultorum: qui vero & in minimis rebus cautiones anxie adhibebant, *cavillari* dicebantur. Tertullian. *de coron. milit.* c. 11. *Omnibus modis cavillandum*, (id eſt anxie cavendum) *ne quid adverſus Deum committatur.* Quum ve-

vero sæpe contingeret, ut captiosæ essent nimiæ istæ cautiunculæ, in vitium vertit hoc verbum, ut *cavillari* dicerentur, qui alios verborum præstigiis circumvenire studerent. Observarunt hoc Scaliger ad Festum *sub voce cavillari. p.* 39. Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 39. p. 266. HEIN.

CAVITARIUS *Cabitarius*, item *Cavatarius*, qui gemmas cavandi artificium exercet. Eam vocem in *l.* 1. *C. de excus. artif.* restituit Salmas. *in script. hist. Aug. p.* 458. quum alii ibi legant *Cavidarii*, alii *Clavicarii*. Vetus marmor apud Gruter p. 622. 1. *Cabatores de via Sacra.* Glossar. vetus: Καβιτάριος, *Cavitarius*. Palladius: λιθουργὸς, ὃν λέγουσι καβιδάριον, *gemmarius quem vocant cavitarium.* Dicti hi artifices etiam σαρδοχράριοι. HEIN.

CAUPONAM dictam esse a copiis, quod illic & ad victum necessaria parentur, distrahanturque, Festus *lib.* 3. tradit. Quædam exemplaria habent *a cupis*, quæ lectio verior videtur. Sane a *cupis* caupones esse dictos tradit Isidor. *lib.* 20. *orig. c.* 6. Est igitur caupona locus ubi vinum & edulia venduntur, vulgo taberna. Et ita accipitur in *l.* 5. *D. naut. caup. & stab.* Aliquando: *Caupona* negotiationis nomen est: *l.* 13. *D. de instr. vel instr. leg.* ita ut, legato cauponæ instrumento non modo loci, id est, tabernæ instrumenta, sed & institores legato contineantur. Hinc.

Cauponam exercere: *l.* 43. §. 9. *D. de rit. nupt.*

CAUPONES in tit. naut. caup. & stab. accipiuntur, qui cauponam exercent: institoresque eorum: *l.* 1. §. 5. D. *d. tit.*

CAUPONIA taberna: *l.* 13. *D. de instr. vel instr. leg.* Cujus modi tabernæ Romæ æque, ac apud nos, parasemis suis distinguebantur. Sic Caupo *ad Ursum gallatum* occurrit in actis diurnis apud Reines. *inscr. Class.* 4. *n.* 3. Ospitalis a gallo gallinacio, apud Spon. HEIN.

CAUPONIÆ artes: apud Justin. Hist. 1.7. *Cauponium* instrumentum: *l.* 43. *pr.* D. *de instr. vel instr. leg.*

CAUSSA verbum est πολύσημον. Primum enim nogotium significat, & quamlibet obligationum originem, *l.* 11. *D. de verb. signif.*

Caussa & res plerumque idem significant Jurisconsultis, ut in *l.* 7. §. 4. D. *de pact.* Et *tit. de condict. caus. dat. caus. non sequ.* Ob caussam *& ob rem*, promiscue dicitur. Sic &, caussæ non personæ beneficium tribuitur: *l.* 29. *D. de re jud.* Privilegia quædam *caussæ* sunt, quædam personæ: *l.* 196. D. *de reg. jur.*

Caussa pro lite: Caussa cadere, i. e. litem perdere: *l.* 27. *D. de pignor.* &, ut Justinianus interpretatur, *rem amittere*: §. 33. *Inst. de act.* Caussæ vel lites transactione finitæ: *l.* 9. *C. de transact.* Caussam dicere reum ex vinculis dicimus: *l.* 25. §. 1. *D. ad leg. Cornel. de sicar.*

Caussa pro conditione & jure cujusque rei in *l.* 2. §. 1. *D. de statulib.* Sic enim cum sua caussa res transferri dicitur, id est, cum suo onere, vel quo jure, quaque conditione est: *l.* 67. *D. de contrah. emt.* Cum sua caussa suisque vitiis: *l.* 13. §. 1. *D. de adquir. poss.* Et, quod in *l.* 8. §. 7. D. *de fidejussor.* dicitur: in duriorem caussam, & in *l.* 34. D. *eod.* in deteriorem causam: hoc in eadem *l.* 8. §. 8. *in duriorem conditionem.* In pari caussa: *l.* 128. D. *de reg. jur.* melior est caussa, i. e. conditio, possidentis: *l.* 126. *D. eod. tit.* Dejectum ab usufructu in eandem caussam restituit Prætor, id est, in qua caussa futurus fuisset, si non esset dejectus: *l.* 9. §. 1. *D. de*

de vi & vi arm. ex qua interpretationem accipit *l.* 3. §. *ult. D. eod.* In ea caussa esse, vel non, id est, in ea conditione esse, vel non esse: *l.* 57. §. *ult. D. de administr. & peric. tut.*

Caussa pro titulo: *l.* 11. §. 4. *D. de except. rei jud.* Caussam dominii præstare: *l.* 46. *D. de adquir. possess.* Caussa possessionis & usufructus: *l.* 52. *pr. D. eod.* Per caussam tigni juncti possidere, id est, mediante tigno immisso, servitutem possidere: *l.* 20. *D. de servit. præd. urb.*

Caussæ, pro ea, quam efficientem vocant philosophi. Caussam mortis præbere: *l.* 15. *D. ad Leg. Cornel. de sicar.*

Contra magis ad effectum pertinet loquutio: servitutes omnes *caussas* habere perpetuas debere: *l.* 28. *D. de serv. urb. præd.* Nam hunc sensum habet, ita constitutas esse servitutes debere, ut iis continenter uti liceat. Ideoque v. g. perennem esse oportere eam aquam, cujus ductus ceditur: *l.* 1. §. 5. *D. de aqu. quotid. l. un.* §. 4. *D. de font.* Inscite enim faciunt, qui illam sententiam ad usum servitutum referunt, qui perpetuus esse nequit, & intermissionem necessario desiderat.

Caussa, quod nos impulit, philosophis caussa impulsiva. Sic adjecta caussa legari vel fidei committi solet. Et tunc caussa, conditio, demonstratio, verborum conceptiones distinguntur, *l.* 12. 17. §. 2. *D. de condit. & dem. l.* 2. §. *ult. D. de donat.*

Caussa, pro omni commodo utilitateque, quæ ex re percipi potest, accipitur *tit. de usur. & fruct. & causs.* Caius in *l.* 20. *D. de rei vind.* Nec enim, inquit, sufficit corpus ipsum restitui, sed opus est, ut & caussa rei restituatur, id est, ut omne habeat petitor, quod habiturus esset, si eo tempore quo judicium accipiebatur, restitutus illi homo fuisset. Paullus *l.* 31. *D. de reb. credit. Ut post judicium acceptum caussa omnis restituenda sit, id est omne, quod habiturus esset actor, si litis contestandæ tempore solutus esset.* Proinde a fructibus & usuris caussa separatur, quæ & partum, & partus partuum, & fœtum secundum, & omnes extrinsecus accidentes utilitates, complectitur: *l.* 2. 3. §. 6. *l.* 8. 38. §. 7. *D. de usur. l.* 9. §. 7. *D. ad exhib.* Eadem, ut ait Heinecc. ad Pandect. P. IV. §. 85. qualitates rei, veluti immunitatem, bonitatem, conditionem usucapiendi, §. 3. *Inst. de offic. jud.* & omnes fructus, naturales & civiles, *l.* 38. §. 7. *D. de usur. & fruct. & causs.* & ea quæ in fructu non sunt, complectitur, *l.* 8. *D. eod. tit.* Minus late patent *accessiones*, quæ sunt omnia, quæ rei nostræ vel natura, vel industria, vel legis beneficio, accedunt, *l.* 34. *D. de rei vind.* Unde eo vocabulo & fructus, & quæ in fructu non sunt, & incrementa naturalia, veluti alluvio, continentur, non autem rei qualitas. Hac quoque angustior est *fructuum* notio, quibus intelligimus, quidquid re, ad usum nostrum profert, vel quod occasione ejus percipitur. Sic ergo intellige formulas: Caussa omnis restituenda est: *l.* 5. §. 4. *D. si usufr. pet.* cum omni caussa restituere: *l.* 6. *C. de adquir. vel amitt. possess.* omnis caussa venit in judicium: *l.* 8. §. 6. *vers. plane.* D. *de precar.*

Caussa, i. e. forma, vel species & caussæ obligationum: *l.* 44. *D. de oblig. & act.* In exsequutione obligationis quatuor caussas esse, ait Paullus in *l.* 83. *D. de verb. oblig.* Caussa plus petere, §. 33. *Inst. de action.* Ex caussa æstimantur privilegia: *l.* 32. D. *de reb. auct. jud. possid.* In caussa jus

jus est positum : *l.* 52. §. 2. *D. ad leg. Aquil.* De alterius caussa & facto non scire : *l.* 3. *D. de jur. & fact. ignor.* Eodem pertinent formulæ : Alia caussa est : *l.* 12. *de solut.* Caussa, uti Rhetorum præceptis accipienda sit vid. apud Quinctilian. *lib.* 3. *c.* 1. Quas postea *controversias* rhetores adpellarunt, eas Ciceronis temporibus *caussas* vocatas esse, tradit Senec. in *præf. lib.* 1. *controvers.*

Caussam in libris Decretorum accipit Gratianus pro eo quod περιοχὴν Græci, Latini *argumentum*, ex quo eliciuntur quæstiones, unde de rebus disputatur : περιοχὴν quam caussam vocat, prætexuit, hinc quæstiones discutiendas eliciens, ut colligi potest ex *distinct.* 101. *Caus.* 1. *pr. quæst.* 1.

Caussa pro casu, vel eventu. Sic : In omnem caussam acceptus fidejussor : *l.* 56. §. 2. D. *de fidejuss.* In omnem caussam emti fidem adstringere : *l.* 5. *C. de pact. int. emt.* vel, ut alibi, in omnem conditionem : *l.* 68. *D. de fidejuss.*

Magis reconditam hujus vocabuli notionem ostendit Heinecc. in *Comment. ad Leg. jul. & Pap. lib.* 3. *c.* 5. *p.* 398. Nimirum aliquando veteres illud accipiunt pro *quasi.* Sic codicilli *ad caussam testamenti pertinere* dicuntur in *l.* 1. §. 2. *D. de tab. exhib.* id est, quasi testamenta esse videntur. Legatarius *pignoris caussam*, id est, quasi pignus, vel pignus tacitum *habere*, dicit Papinianus *l.* 4. §. 1. *D. de separat.* Sed præcipue eo sensu accipitur *caussa caduci*, id est, quasi caducum : *l. un.* §. 4. *C. de caduc. toll.* Vere enim caduca erant, quæ post mortem testatoris ante apertas tabulas deficiebant. Si vero vivo testatore, post testamentum conditum heres legatariusve decederet, vel conditio deficeret, relictum *in caussa caduci* erat, & populo quasi caducum deferebatur *l. un.* §. 2. & 4. *C. de caduc. toll.* Hein.

Interdum CAUSSÆ nomen vacat, & nudæ elegantiæ caussa aliis vocibus adjungitur. Sic caussa bonorum, dotis, emtionis, facti, pignoris, possessionis, pro ipsis bonis, pro ipsa dote, emtione, facto, pignore, possessione, juris auctores dicunt. Ita *Caussa* bonorum accipienda est in *l.* 68. *D. de legat.* 2. *l.* 52. §. *ult. D. de verb. oblig.* ubi tamen caussa bonorum utilitatem significat, id est, ut habere liceat. Sic *Caussa* condictionis : *l.* 96. §. *ult. D. de solut.* dotis : *l.* 1. *D. solut. matrim.* edicti : *l.* 6. *D. und. liber.* emtionis : *l.* 3. §. 3. *v. & ideo D. de SC. Macedon.* facti : *l.* 12. *ex quib. causs. maj.* fideicommissi : *l.* 3. §. 2. *D. de usur.* fundi *l.* 30. §. 3. *D. de legat.* 3. hereditaria : *l.* 5. §. 5. *D. ut in possess. legat.* judicati : *l.* 5. D. *quand. ex fact.* judicii : *l.* 8. *D. de alien. jud. mut.* juris ac voluntatis : *l.* 77. §. 1. *D. de legat.* 2. juris honorarii : *l.* 95. §. 3. *D. de solut.* legati : *l.* 91. §. 2. *D. de legat.* 1. naturalium obligationum : *l.* 40. *D. ad SC. Trebell.* novationis : *l.* 4. *in fin.* D. *de usur.* obligationis : *l.* 20. *D. de don. int. vir. & ux.* ordinis : *l.* 23. §. *ult.* D. *de adpellat.* pecuniæ : *l.* 26. §. *ult. D. depos.* pignoris : *l.* 65. D. *de evict.* possessionis : *l.* 1. *C. per quas person.* proprietatis : *l.* 30. §. 2. *D. de adquir. rer. domin.* redhibitionis : *l.* 61. §. 1. D. *de furt.* seminis : *l.* 12. §. 1. *D. de instr. vel instrum. legat.* solutionis : *l.* 21. *D. de rei vindicat.* testamenti : *l.* 2. §. 1. D. *de vulg. & pupill. substit.* ususfructus : *l.* 10. *D. usufr. quemadm. cav.*

CAUSSARI, caussam prætendere, seu allegatione caussæ se excusare : *l.* 3. *D. depos.*

Caussari tempestatem : *l.* 21. §. 8. *D. si quis caution.* Sic caussatas aves apud Tibull. *lib.* 1. *eleg.* 3. *v.* 17. Plane Non. Marcellus *caussari* causam dicere vel defendere interpretatur.

CAUSSARIA missio, quæ propter valetudinem laboribus militiæ solvit : *l.* 2. §. 2. *de his qui not. infam. l.* 13. §. 3. *D. de re milit.* Apul. *lib.* 4. *de asin. aur.* Exanimatum ac debilem mereri *caussariam missionem* ; Ita legit Heinecc. pro *caussæ remissionem.* Hinc : caussaria missi milites : *l.* 6. *l.* 8. *C. de re milit.* & Caussarii milites apud. Liv. *lib.* 6. *c.* 6.

CAUSSATIO, i. e. allegatio caussæ : *l.* 12. *C. Theod. de suscept. præpos. & art.* & passim *in eod. C.*

CAUSSIDICUS *l.* 6. *C. de postul.* qui caussas in foro dicit, ut loquitur Caius in *l.* 1. *D. de or. jur.* & ejus ars *Caussidicina* dicitur in *l.* 30. *C. Theod. de cohortal. princ. corn.* Auctor libri *de causs. corr. eloqu.* Horum autem temporum, ait, caussidici, & advocati, & patroni, & quidvis potius, quam oratores vocantur. Id vocabulum jam Ciceronis ætate in usu fuisse, ex ejus *oratore cap.* 9. patet. Eodem utuntur Seneca in ἀποκολοκυντώσει p. 677. & Juvenal. Satyr. 7. v. 185. Apulei. *Apolog. p.* 305. Qui scio facta in judicium vocari, eoque etiam patronos litigatorum caussidicos adpellari, quod, cur quæque facta sint, caussas expediant.

CAUTELA, pro cautione, in *l.* 15. §. *ult. D. depos. l.* 1. §. *ult. D. de procur. l.* 21. *D. de judic. l.* 6. D. *de pign. act. l.* 25. *C. de admin. tut. vel cur.* quo verbo non modo usos Leonem & Anthemium, *l.* 33. §. 3. *C. de Episc. & cler.* itemque Arcadium & Honorium *l.* 3. *C. de instrum. & codicil.* verum etiam Cassiodorum : 3. *variar.* 48. & Ammian. Marcellin. *lib.* 14. immo his antiquiorem, Apuleium *metamorph. lib.* 1. *p.* 117. *& lib.* 5. *p.* 269. Priscianum porro de hoc vocabulo tanquam satis latino differere, *lib.* 4. *p.* 622. post alios observat *Heinecc.*

CAUTERIUM in *l.* 17. *D. de instr. vel instr. leg.* est quo, in encaustica pictura, ad colores ceris inurendos, utebantur pictores. Plin. *lib.* 35. *c.* 11. Ceris pingere, ac picturam inurere quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum ad Praxitele. Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ exstitere. Scite lusit Martial. *lib.* 4. *Epigr.* 47. de Phaëtonte, hoc genere encaustices picto, quem hoc modo δίπυρον factum ait. Epigramma tale est : Encaustus Phaëton tabula depictus in hoc est. Quid tibi vis, dipyron qui Phaëtonta facis: sensus est, jam δίπυρον vel *bis ustum* dici posse Phaëtonta, qui primum fulmine ictus in Padum præceps actus, & rursum cauterio ceræ inustus sit. *Hein.*

CAUTES, petra, pro lapidibus & marmoribus accipitur in *l.* 14. *C. Theod. de metallar.* ubi : cautium nobilitas.

CAUTIO pro securitate. Sic plus cautionis esse in re, quam in persona, dicitur *l.* 25. *D. de reg. jur.* Alias *Cautio* pro securitate promissa. Et hoc sensu, fragilitas cautionum in *l.* 66. §. 1. D. *ad SC. Trebell.* & sæpe : *nihili est* Cotio, apud Plaut. *in Asinar. act. sc.* 3. *v.* 52. ubi *cotio* pro cautione eadem forma ac *plostrum* pro plaustro, *olla* pro aula, dici conjecit Muret. 9. *Var. lect.* 11.

Cautio generaliter omnis scriptura adpellatur, qua cui prospicitur, sive obligationis, sive libera-

berationis probandæ cauſſa, emittatur. Sic cautione data creditori cavet debitor: *l.* 40. *D. de reb. cred.* Sed & epiſtolam emiſſam cautionem adpellari videmus in *l.* 24. *D. de conſtit. pec.* Ita *Cautiones* ex quocunque contractu: *l.* 47. §. *ult. D. de pact.* veluti creditæ pecuniæ: *l.* 40. *D. de minor.* depoſitionis: *l. ult.* §. 1. *D. ut legat. & fideic. cauſ. cav.* dotalis: *l. ult.* §. 5. D. *de legat.* 2. fœneratitia: *l.* 11. *C. de pact. dot.* hereditaria: *l.* 3. *D. famil. erciſc.* pollicitationis: *l.* 9. §. 3. *quod met. cauſ.* Cautionem, i. e. chirographum, exponere: *l.* 25. §. *ult. D. de probat.* pignori dare: *l.* 20. *D. de pign.* reddere debitori: *l.* 2. *D. de pact.*

Memorantur porro in jure noſtro CAUTIONES damni infecti: *l.* 1. §. 13. *D. de cloac.* de dolo: *l.* 5. §. 1. *D. de verb. obl.* duplæ: *l.* 72. *D. de contr. empt.* indemnitatis: *l.* 32. §. 1. *D. de negot. geſt.* judicii ſiſtendi cauſſa: qua quis promittit ſe præſtiturum ſecuritatem a læſione, quæ ex non comparitione metuitur. Item Cautio *judicatum ſolvi*: *rubr.* D. *judicat. ſolvi.* qua quis promittit ſe præſtiturum ſecuritatem a læſione, quæ ex eo, quod non obtemperatur ſententiæ, metuitur. *Cautio* legatorum ſervandorum cauſſa: *tit. D. ut legator. ſeu fideic. ſerv. cauſ. cav.* moratoria: *l.* 5. §. *ult. D. de cenſib.* Muciana, de quibus infra; ut & de pretio reſtituendo: *l.* 25. §. 10. *famil. erciſc.* de rato, vel ratam rem habiturum Dominum: *l.* 23. §. *ult.* D. *de precar.* rem pupilli ſalvam fore: *rubr. tit. rem pupill. ſalv. for.* de ſervo, qui in fuga eſt, perſequendo: *l.* 14. §. 11. *D. quod met. cauſ.* Enim vero cautionem, cujus mentio fit in *l.* 6. D. *de hered. pet.* accipit Briſſon. de legatis, evicta hereditate, reddendis, ut adparet ex *l.* 17. *D. eod. tit.* eamque intelligit Paullus in *l.* 41. *D. ad leg. falcid.* quum ait: Si jam mota controverſia hereditatis, legata ſine *cautionibus* dat. *Cautio* de *evictione*: de qua ſub hac voce.

Cautio vel nuda eſt vel non nuda. Hæc vel *fidejuſſoria* eſt, vel *pignoratitia* vel *juratoria.* Vetus Gloſſar. *Fidejuſſoria eſt, quum intervenit fidejuſſor: juratoria eſt, quum quis jurat ſolemniter, ſe adimpleturum quod promittit. Pignoratitia vel hypothecaria eſt, quum pignus* (qui cavet) *tradit, aut hypotheca ſupponitur.* Fidejuſſoria cautio alias adpellatur, *ſatiſdatio* in *l.* 2. §. 6. *verſ. ſed utrum.* ubi nuda *cautio* adverſa fit ſatiſdationi. Nuda porro *cautio* ſimpliciter *cautio* adpellatur in *l.* 3. *C. de verb. ſignif,* & cautionem nudam repromiſſionem interpretatur *l.* 63. §. 4. *D. pro ſoc.*

Cautio idonea, pro ſatiſdatione, in *l.* 50. §. 1. *D. de manumiſſ. teſt. l.* 4. §. 1. *D. de adminiſtr. rer. ad civit. pertin. l.* 1. §. *pen. D. quod legator. l.* 3. *C. de magiſtr. conv.* Proinde ſi mandato adjectum ſit, ut *idonea* cautio a debitore exigatur, non videbitur conditioni paritum, ſi neque fidejuſſor, neque pignora, accepta ſint: *l.* 59. §. *ult. D. mandat.* Sed & *cautio*, quæ propter Falcidiam interponitur, fidejuſſorum habet præſtationem: *l.* 3. §. 1. *D. ſi cui plus, quam per leg. falcid.* Prætoriæ quoque ſtipulationes perſonas deſiderant pro ſe intervenientes *l.* 7. *D. de ſtipul. præt.* Igitur Cautio *prætoria* intelligitur *ſatiſdatio.*

CAUTOR alieni periculi apud Cic. *pro Sext. c.* 7. Plaut. *in captiv. act.* 2. *ſc.* 2. *v.* 6. *Sæpe is cautor captus eſt.* Cautor *formularum* apud eund. Cic. *lib.* 1. *de orat. c.* 55. Ibi meliores editiones non habent *Cautor* ſed Cantor *formularum* quam lectionem

ideo probat Heineccius, quod minus concinna est loquutio: *Cautor formularum*, quum non formulas caveat, sed, formulis inventis, cavere aliis studeat.

CEDERE & contendere opponuntur in *l.* 1. *D. de edend.*

CEDERE foro in *l.* 7. §. 2. *D. depos.* & quod vulgo *bancam ruptam facere* dicunt. Hoc inde fluxit quod in foro positæ erant argentariorum & numulariorum tabernæ, ut docuit Brisson. *lib.* 2. *select. antiqu. c.* 12. Et habebant hæ tabernæ sua parasema, quibus dignoscerentur, ceu patet ex Reines. *inscript. Class.* 4. *num.* 4. *p.* 340. ubi: Q. Aufidius, mensarius tabernæ argentariæ *ad Scutum Cimbricum*, cum magni vi æris alieni cessit foro, retractus ex itinere caussam dixit, apud P. Fonteium Balbum præt. & quum liquidum factum esset, eum nulla fecisse detrimenta, solvere jussus est in solidum æs totum.

Cedere etiam est aliquid per mandatum vel alium titulum transferre. *Cedi* enim res incorporales & jura dicuntur, eodem modo, quo res corporales tradi. Serv. *in* 3. *An. v.* 297. *Cessisse*, ait, *verbum de jure est. Cedi enim hereditas dicitur.* Sic: *Cedere* actione, *l.* 13. §. 1. *D. de legat.* 2. est actionem mandare & præstare. *Cedere* actionibus: *l.* 14. §. *ult. D. de serv. corrupt.* Actionum *cedendarum* beneficium est jus, confidejussori in solidum convento atque solventi, competens, postulandi a creditore, ut jus suum in debitorem & confidejussores ipsi cedat. Nimirum inter confidejussores nullus erat nexus; nullum proinde jus, obligatio nulla; atque sic nec actio confidejussori contra confidejussorem prodita erat. Confidejussor ergo integrum debitum solvens, a nemine indemnitatem poterat petere. Debitor enim non erat solvendo, alias enim prior fuisset excutiendus. Tributum ideo confidejussori beneficium, ut adigeret creditorem ante solutionem ad id, ut sibi cedat omnia sua jura omnesque actiones in principalem debitorem, ad meliorem olim fortunam venientem, & reliquos fidejussores. Sed & fidejussori interdum in debitorem competebat mandati actio, si ille mandaverat, vel negotiorum gestorum, si absens ille ac ignorans, quæ gererentur, erat; sed & interdum nulla, si debitor contradixerat. Cessis actionibus confidejussor contra confidejussores vel principalem agebat ut procurator in rem suam. Wurffel. *juris pr. defin.* §. 720.

Cedere bonis: *l.* 17. *D. de recept. arbitr.* Vetus Glossarium: Cedere *bonis*, *est ab universitate rerum suarum recedere.* Cedi autem bonis non tantum in jure, sed & extra jus potest: *l. ult.* D. *de cession.*

Construitur hoc verbum cum ablativo, ut in exemplis præcedentibus, sed & cum accusativo; ut: *Cedere* iter: *l.* 5. §. *ult. D. de serv. præd. rust.* possessionem; *l.* 1. §. 20. *D. de adquir. vel omitt. possess.*

Interdum *Cedere*, contineri, vel accedere significat, & tunc vel dativo jungitur, vel accusativo, interveniente præpositione *in* vel *ad*, vel ablativo per præpositionem *pro.* Sic: Chartis cedit scriptura: *l.* 9. §. 1. D. *de adquir. rer. dom.* Cedit quid lucro: *l.* 17. *D. de fundo dot.* Cedit quid in agri modum: *l.* 51. *D. de action. emt.* in locum solutionis: *l.* 28. §. 1. *D. de jurejur.* vel pro solutione: *l.* 95. §. 1. *D. de solution.* Cessit ad utilitatem pecunia: *l.* 26. *C. de præd. min.*

Cedere & numerari annus, pro eodem accipitur in *l.* 6. *D. de calum-*

calumniat. l. 15. §. 4. *D. quod vi aut cl.* Cedere diem significat, incipere deberi pecuniam, aliudque eſt *ceſſiſſe*, aliud *veniſſe* diem. *Venit* dies, quum peti poteſt: *Ceſſit* quum obligatio nata eſt, licet exactio in diem differatur: *l.* 213. *D. de verb. ſignif.* Et *Cedere* dies legatorum dicitur, ex quo ea debentur, & ad heredem tranſmittuntur. *tit. quand. dies legat. ced.* Theophilus *in* §. 20. *Inſt. de legat.* Sic & *cedere*, operæ incipiunt, poſtquam fuerunt indictæ: *l.* 13. §. 2. *l.* 34. *D. de op. libert.* Sic & *cedere* dies operarum: *l.* 23. §. *ult. D. eod.* Quod de operis libertorum intelligendum eſt. Alia enim cauſſa eſt operarum, quas quis ſibi ſtipulatus eſt, quæ ex die interpoſitæ ſtipulationis cedunt: *l.* 24. *D. eod.* Denique eodem ſenſu & cedere tempora dicuntur, id eſt, currere, vel computari: *l.* 2. §. 2. D. *quis ord. in poſſeſ. ſerv.* Tempus quod poſt mortem cedit.

CELARE, reticere, occultare. Sic: *Celare* conditionem: *l.* 10. §. 2. *D. de in jus voc.* fugitivum: *l.* 4. *D. de fugit.*

CELEBRARE, id eſt agere, edere. Ut celebrare æſtimationem: *l.* 35. §. 3. *C. donat.* alienationem: *l.* 1. *C. de alien. judic. mut.* certamina: *l.* 21. §. 3. *D. de an. legat.* certaminis formam: *l.* 77. §. *ult. D. de legat.* 2. collegium: *l.* 3. *D. de colleg.* contractum: *l. ult. C. de fund. rei priv.* creationem tutorum: *l. ult.* §. 2. *C. de adminiſtr. tut.* diviſionem: *l.* 1. *C. de divort. fact.* donationem: *l.* 31. §. *ult. D. de donat.* exactionem: *l.* 21. §. 1. *D. de conſtit. pecun.* feſtos dies: *l.* 17. *D. ad municipal.* functiones: *l.* 4. *C. de donat.* matrimonium: *l.* 19. *C. de nupt.* memoriam: *l.* 18. §. *ult. D. de alim. & cibar. legat.* ſolita in diſtrahendis pignoribus; *l.* 4. *C. ſi vendit. pign.* ſolutionem: *l.* 1. *C. ſi ſerv. ext.* venditionem: *l.* 61. §. *ult. D. de jur. dot.*

CELEBRIS civitas: *l.* 7. D. *de offic. proceſ.* id eſt, quæ ab hominibus frequentatur.

CELEBRITAS nuptiarum: *l.* 22. *C. de nupt.*

CELEBS, *Celibatus*, Vid. ſupra *Cælebs.*

CELER, is. *Celeris* redhibitio: *l.* 4. *C. Theod. und. vi.* Celeris reformatio, de qua ſuo loco.

CELERUM tribunus, equitibus præerat, & veluti ſecundum locum a Regibus obtinebat: *l.* 2. §. 15. *D. de orig. jur.* Celerum autem nomine equites ſub Romulo regibuſque adpellati, Plin. *lib.* 3. *c.* 32. Celeres antiqui dixerunt, quos nunc equites, a Celere interfectore Remi, qui initio eis præpoſitus fuit, qui primitus electi fuerunt, in curiis deni. Ideoque omnino trecenti fuere. Servius in *lib.* 11. *Aen. v.* 603. Romulum equites habuiſſe ſcribit, quos Celeres adpellavit, vel a *celeritate*, vel a duce Celere, qui dicitur Remum occidiſſe, cujus gratiæ vice a Romulo fieri Tribunus equitum meruerit, & Tribunus Celerum adpellatus ſit. Add. Liv. *lib.* 1. *c.* 15. Dionys. Halicarn. *lib.* 2. *p.* 86. qui, propterea, quod Romani τοὺς ἑτοίμους καὶ ταχεῖς ἐπὶ τὰ ἔργα *paratos & promtos ad res gerendas*, Celeres adpellent, eo nomine equites illos ornatos fuiſſe ſcribit. A Celere Remi interfectore dictos ſcribit Plutarch. *in Romulo.*

CELERITER, id eſt, præcipiti feſtinatione ſolutos: *l.* 10. *D. de cuſt. & exhib. reor.*

CELLA in inſulis & horreis: *l.* 3. §. 2. *D. de offic. præf. vigil.* In ea cella libertus habitavit, cui commune & promiſcuum cellarum iter eſt: *l.* 17. §. 15. *D. de ædil. edict.*

Cella etiam, & Cellarium, a reponendis celandisque rebus esculentis & potulentis dicitur, ut Donat. *in Ter. Adelph. act.* 4. *sc.* 2. *v.* 13. tradit. Sic cella vinaria & olearia in *l.* 10. §. *ult. D. de usu & habit.* penuaria, in qua frumentum & legumina habita, proponit *l.* 3. §. 8. *D. de penu leg.* quæ ab aliis, & quidem, si Capro fides habenda est, rectius *penaria* dicitur. Unde Siciliam, *Cellam penariam* reipublicæ Rom. a veteribus adpellatam, Cic. *in Verr.* 3. 5. tradit. Varro *de ling. lat. lib.* 4. Ubi quid conditum esse volebant, a celando *Cellam* adpellarunt. *Penariam* ubi penus. Festus: *Cella* quod ea celentur, quæ volumus esse occulta. De cella vinaria Vid. Pallad. *lib.* 1. *tit.* 28.

CELLARIA pro potulentis accepta, adjunguntur annonis: *l. ult. C. Theod. de offic. omn. jud.* Sulpic. Sever. 2. *hist. sacr.* 41. Quadringenti & aliquanto amplius occidentales Episcopi Ariminum convenere, quibus omnibus annonas & cellaria dari Imperator præcepit. Unde & *Cellarienses* species in *l. pen. C. Theod. de indulg. debit. l.* 32. *C. Theod.* de erogat. *milit. annon.*

CELLARIUM, substantive, pro cella in *l.* 41. §. 1. D. *de legat.* 3. Sic vinum ad cellarii usum ministrari solet: *l.* 6. *C. Theod. de annon. & tribut.* Servius in 1. *Æneid. v.* 407. Inter penum & cellarium hoc interest, quod *Cellarium* est paucorum dierum. Unde & in cellam importatum dicitur frumentum. Penus vero longi temporis.

CELLARIUS servus in *l.* 24. *D. de manum. testam.* qui cellæ præpositus est. *Cellarium* tamen Ulpianus *l.* 12. §. 9. *D. de instr. vel instr. leg.* interpretatur servum, ideo præpositum ut rationes salvæ sint. *Cellarios* Paullus 3. *sent.* 6. 72. in urbanis ministeriis numerat. A cellariis ubique cibum & potum familiæ præbitum esse, ostendit Columella *lib.* 2. *c.* 1. Non. Marcellus: Promos & condos adpellari voluerunt *Cellarios*, eo, quod inde promant, & eo rursus condant. *Cellararium* habet Florentina in *d. l.* 12. §. 9.

Cellerarius in *c. dilecto* 25. *de præbend. & dign.* est administrator rerum ecclesiasticarum. Cælius Rhodiginus existimat eam vocem barbaram, & poni pro Cellario. Vid. supra *Cellarius.*

CELLULA in *c. cellulas*, 18. *qu.* 2. *& l. un. C. de stud. liberal. urb. Rom.*

CELSUS, *a*, *um.* Celsiores viri: *l.* 2. *C. de offic. div. jud.* Celsitudinis titulus tribuitur comiti sacrarum largitionum: *l.* 18. *C. Theod. de proxim. com. dispos.* nec non præfecto prætorio: *l.* 23. *C. Theod. de curs. publ.*

CELSUS, pater: *l.* 39. D. *mand.* Celsus filius, *l.* 29. *D. de evict. l.* 6. *D. de contr. emt. l.* 1. *D. de rescind. vend.* quæ omnes Leges Pomponii nomen præscriptum habent. *Celsus* adolescens vocatur a Paullo, in *l.* 91. §. 3. *D. de verb. oblig.* Celso autem patri successit *Celsus* filius, qui patris industriam non æquavit solum, sed & longe superavit. Processit enim honoribus longius, & scriptis suis suum patrisque nomen immortalitati adseruit.

CELSUM filium, non item patrem, consulem fuisse, & quidem iterum, adfirmat Brisson. ex *l.* 2. §. *ult. D. de orig. jur.* cui consequens est, eum *P. Juventium Celsum* adpellatum. His enim nominibus ornatur *Celsus* consul, in *l.* 20. §. 6. *D. de hered. petit.* ex qua adparet, auctorem eum cum collegis fuisse SCi de petitione hereditatis, quod accessit orationi Hadriani, ut osten-

tendit *l.* 22. *D. eod.* Sed & ipse *Celsus* nomen suum in obscuro, latere non patitur. Etenim in *l.* 30. *D. de legat.* 2. de se ipso loquens: *Juventius*, *ait*, *Celsus respondit.* Præterea hunc *Celsum*, filium, *libros novem & triginta digestorum* scripsisse auctor est Ulpianus in *l.* 5. §. 15. *D. commod.* in qua ita est: *Celsus filius scripsit libro sexto Digestorum.* Et ita esse docent *l.* 20. 29. *D. de legat.* 2. quæ sumptæ e Celsi libris Digestorum, in quibus patrem suum laudat: priore quidem in hunc modum: *Et Proculo*, ait, *placebat*, *& a patre sic accepi*: posteriore vero his verbis: *Pater meus referebat*, *quum esset in consilio Ducennii Veri Consulis.* Præter Digestorum libros vero idem *Celsus* etiam quæstionum novendecim, Commentariorum septem, epistolarum undecim, aut eo plus, scripserat: unde complura in pandectis capita sumta sunt. Eundem vero Digestorum, & Commentariorum auctorem fuisse, argumento est, quod Ulpianus in *l.* 19. §. 6. *D. de aur. arg. leg.* ait: Celsus *libro nono decimo Digestorum*, *Commentariorum septimo.*

Hæc addit Heineccius: *Celsus* filius, cum *Nerva*, postea Imperatore, adversus Domitianum conjuraverat. Sed eo periculo callide se expedivit, teste Dione Cass. *lib.* 67. *p.* 765. Add. Philostrat. *in vita Apollon. Tyan. lib.* 7. *c.* 3. Præturam gessit anno ab *V. C.* 854. ceu colligi potest ex Plin. *lib.* 6. *epist.* 5. Prioris consulatus tempus ignoramus; posterior, in quo Marcellum collegam habuit, incidit in annum 881. Noris. *de epoch. Syro-maced.* *p.* 498. Fuisse eumdem inter Hadriani consiliarios, ex Spartian. in *Hadr. c.* 18. discimus, extremis ejus temporibus, vel Antonini Pii Imp. temporibus, uti verosimile est, defunctus. Hinc ad ejus filium referendum videtur marmor, in quo libello libertini, anno ab *V. C.* 807. Antio & Opimiano Coss. subscripsisse animadvertimus P. quemdam Juventium, Promagistrum. Gruter *Inscr. p.* 557. quod monimentum ad Ictum nostrum perperam referre videntur Guil. Grot. *de vit. Ictor. lib.* 2. *c.* 3. & Ægid. Menag. *amœn. jur. c.* 20. *p.* 98. Jurisprudentiam a patre didicerat: *l.* 20. D. *de legat.* 3. adeoque nullum est dubium, quin a Proculi partibus steterit. Cujac. 8. *obs.* 35. & 27. 12. Aliquando tamen a Labeone ac Nerva dissentit: *l.* 25. *pr.* D. *de furt. l.* 29. *D. de evict. l.* 3. §. 6. *D. de condict. caus. dat.* & Sabino & Cassio, adversæ partis jureconsultis, suffragari non dubitat: *l.* 65. §. 3. *D. de legat.* 3. *l.* 6. D. *de condict. ob turp. caus.*

CEMENTITIUS, *Cementum* Vid. *Cæmentitius.*

CENATICA in *l.* 12. *C. Theod. de erogat. milit. annon.* exactionis genus erat quoddam, quod milites a possessoribus seu provincialibus exigebant. Super statutorum grave atque inusitatum quodam nomen cenaticorum, ait lex citata. Nominis hæc ratio videtur, quod quasi pro cœna exigeretur.

CENOTAPHIUM; monimentum est memoriæ caussa factum, in quod, corporis, reliquiarumque nihil illatum est: *l.* 6. *in fin. l.* 42. *D. de religios.* *Inanem tumulum* dixit Virgil. *Æneid.* 3. *v.* 304. ipso Servio interprete. Honorarium tumulum, Sueton. *in Claud. c.* 1. Nam quod ille ait, exercitum Druso, *honorarium tumulum excitasse*: hoc ipsum Dio Cass. *lib.* 55. *p.* 549. κενοτάφιον πρὸς αὐτῷ τῷ ῥήνῳ. *cenotaphium ad ipsam Rhenum vocat.* De Cenotaphiis eorumque jure vid. Jac. Go-

Gothofred. *diss. de cenotaph.* recusa *in Thesaur. jur. civ. Tom. 3.* Varia quoque Cenotaphiorum exempla, quæ vel a veteribus memorantur, vel adhuc exstant, & quorum unum, Pisanum, Caii & Lucii Cæsarum singularem Emin. Cardinalis Henr. Norisii commentarium meruit, recenset Vignolius de *columna Antonini cap. 4. p. 66.*

CENSERE, est constituere & præcipere. *Unde etiam dicere solemus: Censeo, hoc facias, & semel aliquid censuisse.* Inde Censoris nomen videtur esse tractum, inquit Javolenus in *l.* 111. D. *de verb. signif.* Ad etymon quod attinet, aliter Festus: *Censere nunc significat putare, nunc suadere, nunc decernere.* Et mox: *Census æstimatio, unde censores:* Sequitur apud eumdem: *Censores dicti, quod rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quantum illi censuerunt.* Qua in re Varronem sequitur, qui *lib. 4. de ling. lat.* Censor, ait, ad cujus censionem, id est, arbitrium censeretur populus. Non. Marcellus ex Varronis *lib. 20. de republica* locum citat, *quod verbum censeo & arbitror idem poterat, & valebat.* Idem ex ejusdem auctoris *libro* 2. verba hæc: *Itaque, quod hos arbitros instituerunt populi, Censores adpellarunt.* Suidas *Tom.* 2. *p.* 308. Κήνσωρ τιμητὴς παρὰ Ῥωμαίοις ὀνομαζόμενος, ἐξεταστής τις τῶν πολιτικῶν διαιτημάτων πρὸς τὸ σῶφρον καὶ ἀρχαιότροπον ἑκάστου τῶν πολιτῶν ἐπιστρέφων τὸν βίον. Id est; Censor apud Romanos, qui inquirebat in civium vitam, & mores, eosque ad modestiam & antiquam virtutem revocabat. In Glossis veteris Testamenti Censores definiuntur probatores morum vel æstimatores. Vid. infra *Censor*

Censere Senatus dicebatur, id est, decernere & statuere: *l.* 3. D. *de edend. l.* 20. §. 6. D. *de hered. pet.* & passim aliis locis. Amplissimus ordo censuit; *l.* 5. *C. de excus. tut.* De qua re ita censuerunt: *l.* 20. §. 6. *D. de hered. petit.*

Qua re quid præditum, vel ornatum, vel insigne maxime est, eo *censeri* & dicitur. Sic: Liberi patroni manumissoris jure (id est, manumissoris jus habere) censentur, *l.* 8. *D. de adsign. libert.* Animalia istius juris (naturalis) *peritia censentur l.* 1. §. 3. D. *de just. & jur.* & §. 1. *Inst. de jur. nat. gent.* ubi nulla ratione nonnulli rescribendum putant *perita.* Privatorum cautio legum auctoritate non censetur; *l.* 16. D. *de suis & legit. hered.* id est, vim legis publicæ non habet. *Censere* nulla auctoritate: *l.* 8. *D. de transact.* privilegio: *l.* 1. §. 2. *D. ad municip.* Sic: sanguine longo censeri apud Juven. *sat.* 8. *v.* 1. Moribus & pudore censeri: Minuc. Felix. *in Octav. c.* 37. id est conspicuum esse. Apulei. *in apol. p.* 311. Iste summus Helluo studio bibendi solo censetur.

CENSERI dicebantur, qui censum profitebantur. Sic in *l.* 1. *C. in quib. caus. pign.* Universa bona eorum qui censentur & *l.* 3. *D. de censib.* Ætatem in censendo significare necesse est. Et mox: Ætas spectatur censendi tempore. Hinc hominum capita stipendio censa, dixit Tertullian. *Apologet.* c. 13. ἀναγράφεσθαι dixit D. Lucas *Evang.* 2. 1. ubi de edicto a Cæsare Augusto edito, ut totus orbis Romanus censeretur. Cujus census acti sub Augusto meminit Cassiodorus *Variar. lib.* 3. *c.* 52. his verbis: Augusti siquidem temporibus orbis Romani agris divisus, censuque descriptus est, ut possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate solvenda.

Sed

Sed & territorium *Censeri* dicitur in *l.* 4. *C. de censib.* & in *l.* 3. *C. de alluvion.* ea quæ per alluvionem adquiruntur, separatim censeri, *taxari* barbare dicunt. Vide infra art. *Census.*

CENSIO. Ubicumque Manichæorum vel turba hujusmodi doctoribus gravi censione multatis, domus &c. *l.* 3. *C. Theod. de hæretic.*

CENSITI *rubr. C. de agric. cens.* id est *Censibus* adscripti *l.* 20. *C. de episc. & cler.* adnotati: *l.* 16. *C. cod.* vel obnoxii: *l.* 1. *C. de tiron.* Censiti, qui in descriptis locis censualibus detinentur: *l.* 4. *C. de agric. censit.* qui iis, quibus annuis functionibus & debito conditionis obnoxii sunt, pæne est, ut quadam debiti servitute videantur adstricti: *l.* 2. *C. in quib. caus. colon. cens.*

CENSITIO pro Censu vel Censione. Censitione levari, apud Spartian. in *Pescen. Nig. c.* 7.

CENSITOR, qui censum agit: *l.* 4. §. 1. D. *de cens.* Censitores qui peræquatoribus sociantur. *l.* 1. *C. de immun. nem. conced. rubr. C. Theod. de censitor. per æquat.* Eleganter Pomponius in *l.* 30. §. 3. *D. de adqu. rer. dom.* Flumina censitorum vice fungi, scribit, ut ex privato in publicum addicant, & ex publico in privatum.

CENSOR. De eo notatu dignus est locus Trebellii Pollionis *in Valeriano c.* 2. ubi ita *Censoris*, vel præfecti morum describitur officium: Felicem te Valeriane, totius Senatus sententia, immo animis atque pectoribus. Totius orbis humani suscipe censuram, quam tibi detulit Romana respublica, quam solus mereris, judicaturus de moribus nostris. Tu æstimabis, qui manere in curia debeant: tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges: tu censibus modum pones: tu vectigalia firmabis: divides statum: respublicas recensebis: tibi legum scribendarum auctoritas dabitur, tibi de ordinibus militum judicandum est: tu arma respicies: tu de nostro palatio, tu de judicibus, tu de præfectis eminentissimis judicabis, excepto denique præfecto urbis Romæ, exceptis Consulibus ordinariis, & sacrorum Rege, ac maxima Virgine Vestalium (si tamen incorrupta permanebit,) de omnibus sententiam feres. Laborabunt autem etiam illi, ut tibi placeant, de quibus non potes judicare. Ita ille: Est autem hoc censuræ veteris ultimum & longo intervallo repetitum exemplum, quum jam a Vespasiani temporibus & census, & censura, ab usu recessisset, teste Censorino *de die nat. c.* 18. & multo post Theodosii conatus, vetus illud institutum in usum revocare conantis, frustraneum esset. Symmach. *lib.* 5. *epist.* 9. Hein. Vid. supra art. censere.

CENSORIA lex in *l.* 203. *D. de verb. signif.* & apud Varron. *lib.* 2. *de re rust. c.* 2. Cic. *ad Q. fratr. lib.* 1. *Epist.* 1. est lex, in publicorum locationibus dicta.

Censoria lex alias est edictum, quod censores de moribus proponebant, cujusque meminit Corn. Nep. *in vita Caton. c.* 1. Et ita accipe censorias *leges* apud Plin. *hist. nat. lib.* 8. *c.* 50. & *c.* 57. *lib.* 13. *c.* 13. *lib.* 14. *c.* 14. *lib.* 36. *c.* 1. Hein.

Est etiam ubi *Censoria lex* est lex κυρίως dicta, & rogantibus vel auctoribus censoribus, populi suffragiis lata, qualis Metella, de qua Plin. *lib.* 35. *c.* 17. *Neque enim pigebit, hanc quoque partem attingere, quum Lex Metella exstet fullonibus dicta, quam L. Flaminius, L. Aemilius Censores, dedere ad populum ferendam*, quamvis, quum ea Lex non eorum Censorum, sed Metelli nomen fe-

ferat, non a Censoribus ipsis, sed, auctoribus Censoribus perlata videatur. *Hein.*

CENSUALES, *l.* I. *C. Theod. de decur. Rom.* & aliis locis, sunt quibus censuale negotium mandatum: *l.* 5. *C. de his quæ administr. vel offic. publ.* Acta autem Senatus a *Censualibus* confecta, conscriptaque, docet *l.* 6. *C. Theod. de princip. agent. in reb.* his verbis: *Actus ceteros, qui a sacratissimo cœtu Senatus tractari consueveruut*, Censualium *sollicitudine celebrari.* Jul. Capitolin. *in Gordiano c.* 12. *SC. tacitum fieret, ita, ut non scribæ, non servi publici, non* Censuales, *illis actibus interessent: Senatores exciperent: Senatores omnium officia* Censualium scribarumque complerent.

CENSUALIS, E, adjective. Ut censuale negotium: *l. omnes C. de iis quæ administr.* officium: *l.* I. *C. Theod. de stud. lib. urb. Rom. l.* 18. *C. de testam.* qua adparet, apud hoc officium *Censuale* testamenta publicari consuevisse. *Censuales* professiones *l.* 7. *C. de donat.* de quibus Brisson. *lib.* I. *antiqu. Select. c.* 5. Censuales dictos *Decuriones* vid. infra hac voce.

CENSUARII: *l.* 7. *C. de bon. proscript.* In codice vero Theodosiano *l.* 7. *eod. tit.* unde illa lex desumta est, *Cæsarii* scriptum est.

CENSURA, Censoris munus & dignitas apud Plin. *lib.* 14. *c.* 4. Alias sumitur pro severitate, correctione. Sic: *Censura* armata: *l.* I. *C. Theod. de offic. rect. prov.* publica: *l.* 3. *C. de condict. ob turp. caus.* Senatus consulti: *l.* 23. *C. ad leg. jul. de adulter.*

CENSURA *ecclesiastica.* Inter pœnas ecclesiasticas & *Censuram* hoc discrimen facit Joseph. Gibalinus e Societate Jesu Theologus *disquis. I.* 9. I. *n.* 2. *seq.* quod illa sit privatio bonorum spiritualium per ecclesiasticam potestatem in criminis alicujus punitionem fontibus inflicta; hæc vero sit poena spiritualis & ecclesiastica, privans usu quorumdam bonorum spiritualium ad rei correctionem imposita. Hæc ille: Ita vero videntur distingui, ut genus & species, ut quidem omnis *Censura* sit *poena ecclesiastica*, non vice versa. Convenire enim dicuntur in eo, quod privationem bonorum continent, h. e. eorum bonorum, quæ publici juris & omnibus in ecclesia communia sunt, quorum dispensatio *ecclesiæ*, i. e. clericis & imprimis majoribus, a Christo fuit concredita, quorsum pertinent sacramenta, sacrificia, beneficia ecclesiastica, spiritualis jurisdictio, publica suffragia, cetera. Habet enim ecclesia thesaurum amplissimum, exhauriri nescium immensumque variis gratiis & bonis spiritualibus refertum, quem sicuti effundit in bene meritos fideles & obsequentes liberos: ita ejusdem subtractione punit sontes. Utrumque facere dicitur ut pia mater, quia etiam ecclesia dum punit, *salutem animæ & bonum spirituale* intendit. Quæsitus Innocentius III. in *ca.* 20. *Decretal. de verb. signif.* quid per *censuram ecclesiasticam* intelligi debeat, cum hujusmodi clausula in rescriptis apposita fuerit; respondet, quod per eam non solum interdicti sed suspensionis & excommunicationis sententia valeat intelligi. Hæc divisio ausam interpretibus dedit disputandi, utrum adæquate & complète omnes species censurarum hic relatæ fuerint? Quod negare videtur Gibalinus *l. c.* 4 22. & cum eo Gonzalez *ad cit. c.* 20. aliis id adfirmantibus, ut hac in re sibi non satis constent. Præter has species enim aliæ adhuc pœnæ ecclesiasticæ sunt, quæ in adducto principio, quod vulgo tradunt, conveniunt, ut irregularitas ex delicto, depositio

tio, degradatio, & cessatio a divinis; quibus septem speciebus absolvit catalogum *poenarum* & *censurarum* ecclesiasticarum stricte dictarum. Videtur autem Gibalinus tres veluti classes pœnarum, quas ecclesia infligit, constituere. Prima comprehendit censuras ecclesiasticas stricte dictas, potissimumque in tribus adductis speciebus consistit, quibus tamen idem in tractatu *de irregularitate c.* 1. *qu.* 2. addit irregularitatem ex delicto. Altera continet reliquas poenas ecclesiasticas, ecclesiæ proprias, ut degradationem, depositionem, & cessationem a divinis. Ultima classis occupat pœnas utique reipublicæ, tam ecclesiasticæ, quam seculari communes, ut tamen illa in diversum finem illas exerceat, h. e. propter finem spiritualem & animarum salutem, quam unam spectare dicitur sacra politia ex mente Gibalini. Ad *Censuras* quod attinet, earum has proprias qualitates, quibus a reliquis pœnis distinguuntur, constituit: (1.) quod privent hominem tantum usu bonorum spiritualium communium. & quidem (2.) ad tempus, ut non sit perpetua, sed tolli debeat, quam primum reus resipiscit. Denique (3.) quod unice intendat emendationem & correctionem delinquentis vel contumacis. Ceterarum pœnarum ecclesiasticarum stricte dictarum contrarias qualitates esse censet Gibalinus, quod (α) spolient delinquentem non modo usu, sed potestate etiam & facultate, ut degradatio, depositio, (& sic etiam irregularitas ex delicto contracta contra sententiam Gibalini:) (β) quod perpetuum effectum sua natura habeant, atque (γ) intendunt criminis commissi punitionem: seu vindictam ex justitia commutativa, *ibid. disquis.* 2. *qu.* 1. *n.* 3. Hac distinctione præmissa, *disquis.* 1. *qu.* 2. ad species Gibalinus progreditur, & quidem (1) suspensio ipsi pœna est, si ob delictum, *Censura* vero, si ob contumaciam infligitur, ut prior vindicativa, posterior medicinalis dici possit, quia deprehendit sæpe in jure canonico suspensiones dictari ad certum tempus, veluti ad triennium in poenam delicti commissi, ut in *c.* 32. *in fin. de testib. clem.* 2. *de pœn. clem.* 1. *vers. verum de hæret. c.* 1. *in fin. de elect. iu antiq.* Censura autem ad certum tempus non potest imponi, sed tantum medium salutare esse dicitur, reducendi homines ad meliorem frugem. Quocirca suspensio, quatenus est poena, elapso tempore cessat, non item quatenus *Censura*, quæ absolutione indiget, præviamque admonitionem desiderat, non item quatenus in poenam infligitur. Pariter (2) Interdictum ex mente Gibalini, aliquando est *Censura*, aliquando pœna, æque ut de suspensione observatum est. De excommunicatione nihil addit, cum tamen hæc quoque non tantum ob contumaciam, sed etiam ob delictum commissum, citra omnem admonitionem incurratur, adeo ut quandoque ipso jure se exserat. Jo. de Dicastillo alter societatis Jesu Theologus in tractatu de *censuris & pœn. ecclesiast.* Censuram definit, quod sit poena ecclesiastica spiritualis & medicinalis ab ecclesiastica potestate imposita, sic ut ab eodem semper tolli & absolvi possit. In hoc differre ait eam a ceteris pœnis ecclesiasticis, quæ perpetuæ sunt, & absque spe remissionis imponuntur. Fundamentum unicum censurarum collocat in contumacia per *c.* 11. *de rescript. in antiq.* unde colligit proprium terminum censuræ tantum esse debere, quantum contumacia duraverit; resipiscentes autem statim admittendos esse ad communionem. Vid. *l. c.*

l. c. n. 15. Circa species censurarum idem *Dubit.* 3. sollicitus est, & rejectis aliorum sententiis, in tribus supra relatis speciebus, subsistit, & quidem vel ideo, quod hæ propter contumaciam infligantur, ut contumax ad seriam mentem redeat. Pro excommunicatione, ait, interdicto vel suspensione innodatus absolvendus statim est, atque vult parere, non obstante, quod judicis competentis sententiæ stabit, idque probat ex *c.* 25. *de adpellat. antiq.* Cum autem censura sit imperii sacri actus, & pœna seu medium coactivum, is demum jus ferendi censuras jus habet, qui jurisdictione ordinaria in exteriore foro est præditus, ut late evincit idem Dicastillo *disp.* 1. *dub.* 6. rationem addit his verbis *n.* 114. Potestas, ait, spiritualis fori exterioris ordinatur ad punienda delicta & coercendos subditos rebelles; sed hoc fit per censuras: ergo tali potestati annexa esse debet potestas faciendi censuras. Atque, subjicit, hanc potestatem exercere judices ecclesiasticos, etiam si non sint sacerdotes, nec ullo ordine insigniti, sed tantum prima tonsura signati, dummodo sint confirmati vel *provisi* prædictis officiis, ut ait, *n.* 118. Fertur tantum censura in subditos, cujus rei rationem idem hanc suggerit *dub. VII. n.* 140. Potestas, ait, coactiva, qualis est potestas ferendi censuras, non operatur nisi in subditum; nemo autem est sibi ipsi subditus proprie loquendo, nec æqualis & subditus alteri æquali, multoque minus inferiori.

CENSUS personarum & bonorum descriptio significat in *l.* 2. §. 17. *D. de orig. jur. l.* 10. *D. de probat.* Lustralem censum Ulpian. 1. *fragm.* §. 8. adpellat propterea quod quinto quoque anno urbs censebatur, lustrabaturque ut Serv. *lib.* 3. *Æn. v.* 279. *notat.* Interdum autem census inchoabatur, nec perficiebatur: At censu perfecto, lustrum condebatur a censoribus, eo ritu, quem Varro *lib.* 5. *de ling. lat.* refert. Ideo autem lustrum, condi dicebatur, quia is censendo finis fieret, ut Livius *lib.* 1. *c.* 44. Sane nonnumquam eveniebat, ut absque lustro census ageretur. Cujus rei exemplum Livius *lib.* 3. *c.* 44. Unde illa ex jure civili orta contentio, quam Cicero *lib.* 1. *de orat. c.* 40. proponit, quum quærebatur, is, qui domini voluntate census esset, si non esset conditum lustrum, esset, nec ne, liber? Et eo pertinet insignis locus ex *fragmento regularum* veteris Icti a Pithoeo & Schultingio p. 808. edito, ubi §. 17. *Magna tamen dissensio inter prudentes, utrum eo tempore vires accipiant omnia in quo census, an eo, in quo lustrum conditur? Existimant enim, censum descendere ad diem lustri, non lustrum ad diem census. Propterea quæsitum est, quia omnia censu aguntur, lustro confirmantur.* Censum autem, ut Liv. *lib.* 1. *c.* 42. refert, Romæ Servius Tullius instituit. Is enim, quemadmodum Dionys. Halicarn. *lib.* 4. *scribit*, jussit omnes cives dare nomina, suaque bona censere, addito jurejurando legitimo, se vere illa & bona fide æstimasse: adscriptis etiam ætatis annis, & parentum nominibus, atque adeo conjugum etiam & liberorum, adhæc, quam quisque urbis regionem, quemque Romani agri pagum incoleret. Formam censualem suis temporibus receptam describit Ulpianus *in l.* 3. *l.* 4. *D. de censib.* Censebantur ergo olim civium Romanorum capita & bona, in eoque censu villas omnes, *ædes* dictas, Varro tradit *lib.* 4. *de ling. lat.* Hinc *Censui censendo prædia* apud Cic. *pro Flacco c.* 32. id est, ut ipse-

ipſemet Cicero *ibid.* & Feſtus docent, quæ emi & venire, & jure civili ſubſignari apud ærarium & cenſorem, poterant: quæ mancipi erant, & a domino in cenſum deducta.

Cenſus crimen in *l.* 55. *D. de judic.* alias *fraudati cenſus* adpellatur in *l.* 1. *C. de quæſtion.* Cenſu *manumitti*, ut ait *Ulpian. fragm. tit.* 1. §. 8. dicebantur ſervi, qui luſtrali cenſu Romæ, juſſu dominorum, inter cives Romanos cenſum profitebantur, ſeu, ut Cic. *lib.* 1. *de orat. c.* 11. loquitur, qui voluntate domini cenſi erant. Cenſus enim, ut idem *pro Archia poeta cap.* 5. adgnoſcit, indicabat, eum, qui cenſus eſſet, ſe jam tum geſſiſſe pro cive. Cenſu autem juſtam libertatem contigiſſe docet idem Cicero *Topic. cap.* 2. his verbis: Si neque cenſu, inquit, neque vindicta, nec teſtamento liber factus eſt, non eſt liber. Idem *pro Cæcina cap.* 34. Quum in cenſum vendit, hoc indicat, quum ii, qui in ſervitute juſta fuerint, cenſu liberentur, eum, qui, quum liber eſſet, cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatem abjudicaſſe.

Cenſus, ut Suidas tradit, etiam ἐτήσιον τέλος *ſolitum tributum* ſignificat. Ita Κῆνσον dixerunt D. Math. *Evang. c.* 22. *v.* 27. D. Marc. *c.* 12. *v.* 14. quem D. Lucas *c.* 20. *v.* 22. φόρον vocat.

Cenſus non perſonarum ſed agrorum eſt *in Novell. Theodoſ. & Valentinian.* Cenſus fundorum ſuorum jugorum: *l.* 1. *C. Theod. ne conlat. translat. poſtul.* Cenſibus adſcripta mancipia: *l.* 2. *C. Theod. fin. cenſ. & reliq.* Cenſus vel Cenſuum magiſter: *l.* 23. *C. de teſtam. l. ult. C. de jur. emphyt.* Cenſus vetus vel novus: *l. ult. C. ne rei domin.*

Cenſum etiam pro facultatibus uſurpat Juſtinianus: Ita Cenſus hereditatis: *l. ult.* §. 14. *C. de jur. deliber.* Nihil in cenſu ſuo habent, qui ſunt in poteſtate parentum: *l.* 7. *C. qui bon. ced.* Sic. Juvenal. *ſat.* 6. *v.* 53. peculium caſtrenſe non eſſe in corpore cenſus, qui paterni juris eſt.

Cenſus pro libro Cenſuali: *l.* 10. *D. de probat. l.* 11. *D. fin. regund.*

CENTENA *l.* 1. *C. de offic. magiſtr. offic.* id eſt, Centena dignitas, ut *l.* 3. *C. Theod. de cohort. princ.* Gradus promotionis & dignitatis fuit, in ſcholis agentium in rebus, & eorum, qui in ſacro palatio militabant: quem d. *l.* 3. & *l.* 1. *C. Theod. de murileg.* & *l.* 5. *C. Theod. de decurion.* Imperatores primipilaribus dari concedunt. Cæſarianis, quamdiu in actu ſunt, ut & Decurionibus, antequam cuncta patriæ ſuæ munera implerint, tribui vetant: monetariis vero in totum denegant.

CENTENARII, ad hanc dignitatem ſeu gradum qui promovebantur: *l.* 1. *C. de exact. trib. l.* 1. *C. de privil. ſcholar. l.* 3. 4. *C. de agent. in reb. l.* 1. *C. de lucr. advoc. l.* 162. C. *Theod. de decurion.* & *in notitia*, quæ ſubjecta eſt *l.* 2. *C. de offic. præf. præt. Afric.* Vid. ſupra Agentes *in rebus*. Sed, & qui Centuriones a veteribus dicebantur, eos ſuis temporibus Centenarios adpellatos, Veget. *lib.* 2. *c.* 13. ſcribit. In Modeſti autem *Epitome* Centurios vocari, mendoſe legitur.

Centenarii, uti eſt reſcribendum in *l.* 20. *C. Theod. de paganis*, qui centenis plebis videntur eſſe præfecti, ut inſtruerent pompam ſacrorum gentilitiorum.

Centenarii liberti, in Lege Papia Poppæa dicebantur, qui centum millium ſeſtertiorum rem habebant: *l.* 16. *D. de jur. patron.* Quod

Quod ad suorum temporum rationem accommodans Justinianus, sic eam summam interpretatus est, ut minores centenariis intelligerentur, qui minus *centum aureis haberent substantiam* : §. 2. & 3. *Inst. de succes. libert.* At apud Livium *lib.* 1. *c.* 41. Centenarii in Classium constitutione dicuntur, qui centum millibus æri censi erant.

CENTENARIUM. Centenariis auris exceptis : *l.* 12. *de curs. publ.* Fuit autem Centenarium aurum collectio, seu pondus centum librarum auri signati. Centenarium proinde 7200. aureos constituebat : nam libra 72. Solidos conficiebat. Itaque quod Olympiodorus apud Photium Biblioth. *Temmat.* 80. & *Tom. I. script. Byzant. edit. Venet. p.* 146. scribit, Αλαριχος ἔςι ζῶντος Στιλιχωνος, μ' κεντηνάρια μίσθον ἔλαβε τῆς ἐκ ϛρατείας. *Alarichus, vivente etiamnum Stilichone, militiæ mercedem centenarios quadraginta accepit.* Zosimus *lib.* 5. *c.* 30. τετρακισχιλίας λιτρας, reddit : Recte; quadraginta quippe centenarii, exacte sunt quatuor mille libræ. Ac ut *Centenarium* auri ὁλκῆς seu ποσότητος nomen fuit, ita & Centenarium æris fuit, cujus mentio est in *l. ult. Cod. Theod. de conlat. æris.* Hæc præter alia erudite scripta leges apud Jac. Gothofr. in Comm. ad *l.* 2. *C. Theod. Si quis pec. conflav.* qui & *Centenarium* aureum scilicet numum ab illo auri centenario diversum statuit. Centenarii autem aurei ita dicti sub Heliogabalo fuerunt, ab æstimatione, quod centenos aureos sive solidos conficiebant, de quibus est hic Lampridii locus in *Alex. Sever. c.* 39. Formas (id est numos formatos, figuratos) binarias, ternarias, & quaternarias, & denarias etiam, atque amplius, usque ad bilibres quoque & centenarias, quas Heliogabalus invenerat, resolvi præcepit, neque in usu cujusquam versari : atque ex eo his materiæ nomen inditum est, quum diceret, plus largiendi hanc esse Imperatori caussam, si multos solidos minores dare possit, quum dans decem vel amplius una forma, triginta & quinquaginta & centum dare cogeretur. Hi centenarii seu centum solidorum numi alias majorini a quibus differt

CENTENIONALIS numus de quo *d. l.* 2. *C. Theod. si quis pec. conflav.* qui & minorinus & pisinnus; aperte enim majori & majorinæ pecuniæ opponitur in *d. l.* 2. Hæc nunquam in usu fuit, quam sub Heliogabalo : at centenionales in usu fuere : Unde *communes* dicti videntur, quasi in usu & conversatione publica consstituti. Jac. Gothofr. *l. c.*

CENTESIMA usura est, quæ centum mensibus sortem æquat, seu cujus menstrua quantitas centesima sortis principalis pars est : *l.* 4. §. 10. *D. de naut. fæn.* Plin. *lib.* 1. *epist.* 28. Eam & *Legitimam*, *Gravissimam*, *Maximam* usuram adpellatam, & alias in *select. antiq. lib.* 3. Brisson. docuit, Vid. infra art. *Usura.*

CENTESIMÆ Kalendæ apud Paullum in *l.* 46. D. *verb. oblig.* dicuntur centessimus mensis Alciato & Cujacio interpretibus in *d. l.* Quidam centum annos interpretabatur quod reprehendit idem Alciat. *lib.* 2. *parerg. cap.* 23.

CENTESIMUS lapis : *l.* 21. §. 2. D. *de excus.* id est centesimum milliarium : *l.* 1. §. 4. *D. de offic. præf. urb.*

CENTIES (vel ut Florentiæ scriptum plerumque reperitur, *Centiens*) aureorum, in *l.* 97. *in fin. D. de legat.* 3. & *l.* 88. D. *de verb. signif.* centies centena millia significat : ut *Millies*, in *l.* 4.

§. 1.

§. 1. *D. de statulib.* millies centena millia, quemadmodum Anton. Augustin. 2. *emend.* 6. notavit. Sic quod Martial. 3. *epigr.* 22. ait de Apicio: *Quum bis trecenties ventri dedisset*, & superesse sibi *centies* duntaxat, cogitaret, venenum bibisse, hoc idem Dio, *lib.* 57. *p.* 616. referens, ait διακοσίας καὶ πεντήκοντα μυριάδας ei superfuisse. Nam viginti quinque myriades valent decies, quas si decies multiplicaveris, habebis 250 myriadas, pro eo, quod Latini centies vocant. Seneca in *consolat. ad Helv. c.* 10. abligurisse illum ait *sestertium millies.* Sic & decies in *l.* 77. *D. de condit. & dem.* id est, decies centena millia, sive, ut vulgo loquimur, *millio*, ut & in *l.* 6. *D. de usur.* & apud Plutarch. *in M. Anton. p.* 917.

CENTONARII & dendrophori: *rubr. & l.* 1. 2. *C. Theod. de Centonar. & dendroph.* Eorum corpus fuisse Romæ, etiam ex antiquis Inscriptionibus patet. Iidem, qui fabris junguntur *l.* 162. *C. Theod. de decurion.* circa domos & ædificia sarta tecta habenda occupabantur.

CENTONES in *l.* 12. §. 18. *D. de instr. vel instr. leg.* numerantur in iis, quæ incendii arcendi exstinguendique caussa in ædibus habentur. Eademque caussa crediderim, puppes olim aceto madefactis centonibus intectas, ut indicat Sisennæ locus *ex lib.* 4. *histor.* adductus a Nonio Marcello in hæc verba: Puppes aceto madefactis centonibus integuntur, quos supra perpetua classi suspensa cilicia obtenduntur. Cæsar *lib.* 2. *de bell. civ. c.* 10. *musculos* describens: *coria autem, ne rursus igni ac lapidibus corrumpantur,* Centonibus *conteguntur.* Veget. *lib.* 4. *c.* 15. de machina, ex qua vineæ struuntur agens: Extrinsecus autem, ait, ne immisso concremetur incendio, crudis ac recentibus coriis vel Centonibus operitur.

CENTUM annos finem esse vitæ longævi hominis ait Caius in *l.* 55. D. *de usufr.*

CENTUMVIRI: *l.* 17. *D. de inoff. test. l. ult. C. de lib. præt.* & apud Paull. 5. *sent. tit.* 16. §. 2. Festus *lib.* 2. *Quum essent, Romæ triginta & quinque tribus, quæ & curiæ dictæ sunt, terni ex singulis tribubus sunt electi ad judicandum, qui* Centum viri *adpellati sunt. Et licet quinque amplius, quam centum fuerint, tamen, quo facilius nominarentur,* Centum viri *sunt dicti.* In quatuor autem tribunalia, seu consilia, centumviros distributos fuisse, eorumque quatuor judicia ad centumvirales caussas dijudicandas cogi consuevisse, docent Quinctilian. *lib.* 12. *c.* 13. Plin. *lib.* 6. *epist.* 33. Unde *Centumvirale* judicium quadruplex vocatur a Plinio *lib.* 4. *epist.* 24. Et quod a Quinctiliano *lib.* 11. *c.* 1. scriptum est: *Duplicibus centumviralibus partem victam*, sic accipe, duobus centumviralibus judiciis, seu duabus partibus. Alioquin enim quadruplicia, non duplicia ea judicia fuisse, satis constat. Atque huc pertinet, quod Valer. Maxim. *lib.* 7. *c.* 7. *omnibus, consiliis superiorem discessisse*, ait, militem, qui de bonis paternis apud centumviros contenderat. Eodemque etiam referendum est, quod Papinianus *filium, divisis tribunalibus, actionem inofficiosi testamenti pertulisse, atque ita varias sententias judicum exstitisse*, proponit in *l.* 76. *D. de legat.* 2. Apud Centumviros autem actas fuisse caussas, de inofficioso testamento, petitione hereditatis, ruptorum rescissorumque testamentorum, ex Valer. Max. *lib.* 7. *c.* 7. Quinctil. *lib.* 4. *c.* 7. Plin. *lib.* 4. *epist.* 8. liquet. Unde querela

rela inofficiosi testamenti, item actio petitionis hereditatis, Centumvirale *judicium* adpellantur: *l.* 13. D. *de inoff. test. l.* 30. *D. de liberat. leg. l. ult. C. de petit. hered.* Centumvirales autem caussæ quæ fuerint, Cic. *lib.* 1. *de orat. c.* 38. docet his verbis: Jactare se in caussis Centumviralibus, in quibus usucapionum, tutelarum, gentilitatum, adgnationum, alluvionum, circumluvionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum stillicidiorum, testamentorum, ruptorum aut ratorum, ceterarumque rerum innumerabilium jura versantur.

Quod denique in inscriptione *l.* 7. 28. & 31. *D. de inoff. testam.* Septemvirale judicium legitur, notat Heineccius eas leges ex Paulli libro singulari de *septenviralibus judiciis* desumtas esse; omnibus autem Ictis in eo convenire, quod minus genuina sit illa libri inscriptio, & pro *septemviralibus* legendum sit *Centumviralibus*.

CENTURIA, *l. 6. §. ult.* D. *de re milit.* Festus: Centuria in agris quidem ducenta jugera; in re vero militari centum homines significat. Varro *de ling. lat. lib.* 4. Centuria in agris primo a centum jugerum dicta: postea duplicata, antiquum retinuit nomen. Fontem vero, unde hæc adpellatio manavit, aperit Siculus Flaccus *de condit. agror.* Antiquos enim Romanorum agrum, ex hoste captum, victori populo per bina jugera partitos scribit, centenisque hominibus ducenta jugera data, &, hoc facto *Centuriam* juste adpellatam. A quo non abhorret quod Festus ait; Centuriatus ager in ducena jugera definitus, quia Romulus centenis civibus ducena jugera tribuit. Et ita *Centuriarum* nomen accipe in *l.* 10. *C. Theod. de annon. & tribut.* Idem valet vox Κεντυρίων in *Nov.* 108. *sub pr.*

CENTURIO in *l.* 13. §. 4. *D. de re milit.* Græcis ἑκατοντάρχης, & præfectus centuriæ dicitur, *in l. 6. §. ult. D. eod.* centurio cohortis: *l.* 1. *C. de restit. Centyrionem* pro *Centurione* posuit editio Florentina in *l.* 26. §. 3. D. *de pact. dot. l.* 40. *de admin. tut. l.* 15. *de vulg. & pup. subst.* juxta morem veterum. Centuriones in *tit. C. Theod. de centurion.* certum corpus in municipiis constituerunt, ut ex *cit. tit.* patet, obieruntque munera personalia. Quidnam vero eorum muneris fuerit, hodie vix liquet, forte vigiliis nocturnis in municipiis præfuere. Vid. Jac. Gothofredi *Commentar. ad d. l.*

CEPHALEOTÆ, *l. ult. C. Theod. de patrocin. vicor.* videntur esse, capitationis in vicis collectores: vel certe, qui capitationis rationes & censuales libros tractabant: quales in civitatibus tabularii; vel, qui collectam capitationem ad civitatem, cui vicus suberat, deferebant.

CERÆ, pictoris instrumento adnumeratur, in *l.* 17. D. *de instr. vel instr. leg.*

Ceræ, pro tabulis ceratis: *l.* 1. §. 4. D. *de leg. Cornel. de fals.* quin pro testamentis ipsis, quippe hæc ceratis tabulis inscribebantur. Hinc *prima* & *ima* cera testamenti apud Horat. *lib.* 5. *sat.* 5. id est prima & ultima pars testamenti. Sed & *ultimas ceras* pro supremis tabulis, dixit Martial. *lib.* 4. *epigr.* 26. his verbis: *Nihil Aniano præter aridam vestem - Moriens reliquit ultimis pater ceris.* Et codicis *ultimam ceram* dixit Cic. *in Verr.* 1. *c.* 36.

CERATI codicilli: *l.* 52. D. *de legat.* 3.

CERATIUM κεράτιον in *Novell.* 59. *c.* 5. *Nov.* 34. *c.* 1. &

Leonis

Leonis Constitut. 83. numi genus de quo Constantin. Harmenop. *in Legib. agrar. tit.* 2. §. 1. Παραχέτω ὑπὲρ αὐτοῦ ἡμερίσιον κεράτιον ἕν, ἤγουν φόλλεις δώδεκα. *Exhibeat ejus nomine diurnum Ceratium, hoc est duodecim follos.*

Vocabatur id genus monetæ *Siliqua*, vicesimaque quarta erat pars solidi, ceu docet Priscianus *in libello de ponderib.* Beda *de natur. rer. c.* 4. & Isidor. 16. *etymol.* 24. Cum autem solidus in quaternos obolos; obolus in sex siliquas, teste eodem Prisciano, dividatur, adeoque siliqua non nisi sextam oboli partem valeat; hinc *ceratium*, seu siliqua, dici non debuit valere duodecim obolos. Hoc notat Heinecc. ad Brisson. & remittit ad Frid. Homberg. qui accurate rem exposuit *ad Nov.* 34. *c.* 1.

In ponderibus CERATES oboli pars media est, habens siliquam & semis, auctore Isidoro *lib.* 21. *c.* 24. Et plane in *Nov.* 59. Julianus Patritius κεράτιον *siliquam* vertit.

CERAUNIUM, in *l. ult.* §. 7. D. *de publican.* gemmæ genus, ab eo nomen habens, quod non alibi, quam in loco, ictui fulminis proximo, inveniatur, de qua Plinius *lib.* 37. *c.* 9. & 10. Isidor. *etymol. lib.* 16. *c.* 13.

CERCINA, insula in mari Africo, quo secessisse Gallum Aquilium, Pomponius in *l.* 2. §. 43. D. *de orig. jur.* scribit. Sed quum Cercina Insula remotior sit, & æstu procul dubio per omne anni tempus ferbuerit: Aliis *Cæcinam* substituere placuit. Saltim parum verosimile est, Gallum Insulam illam Africanam prætulisse amœnioribus Campaniæ & Hetruriæ oppidis, in quibus Clarissimi viri secessum quærere solebant. *Hein.*

CERDO, servi nomen: *l.* 41. *D. de oper. libert.* A Cerdone quodam sunt *Cerdoniani* dicti, qui contraria duo principia asserebant: *c.* 39. §. 19. *Caus.* 24. *quæst.* 3.

CEREALES a Cerere dicti, constituti Ædiles duo, qui frumento præessent, quorum creandorum auctor fuit C. Jul. Cæsar: *l.* 2. §. 2. *D. de orig. jur.*

CEREVISIA, Vid. *Cervesia.*

CEREUS. In domesticum usum parati cerei: *l.* 3. §. 9. D. *de penu legat.*

CERNERE hereditatem: *l.* 1. *C. Greg. de patr. potest.* Cic. *lib.* 11. *ad Attic. epist.* 2. Vetus glossarium: Cernere, προσέρχεσθαι τῇ κληρονομίᾳ. Varro *lib.* 7. *de ling. lat.* Heres quum constituit, se heredem esse, dicitur *cernere*, & quum hoc fecerit *crevisse*. Idem *lib.* 5. verbum *cernito*, quod in testamentis adscribi solebat, sic interpretatur: *facito videant te heredem esse.* Ulpianus vero *fragm. tit.* 22. §. 28. Cernere ait esse *verba cretionis* dicere, quæ illic adscribit. In quo verbo lepidus ex ambiguo jocus apud auctorem ad Herenn. *lib.* 4. *c.* 53. refertur, in eum, qui multas hereditates adierat: *Prospice tu, qui plurimum cernis.* Eodem genere loquendi Prudentius in *hymn. de Epiphania v.* 87. *adire regnum & cernere* dixit.

CEROFERARII sunt quos græci Acolythos vocant: horum fit mentio *c. Cleros*, non procul a fine, 21. *dist. c. si quid post.* §. *deservientes*, 33. *dist.* utrobique eorum officium explicatur.

CERTAMEN judiciarium: *l.* 9. *pr. C. de præscr.* 30 *vel* 40 *an.* cognitionale: *l.* 8. §. 3. *eod.* & *l.* 37. *C. de adpell.* provocationis: *l.* 6. *C. de his quib. ut indign.* Certamina sacra: *l.* 4. D. *de his qui not. inf.* Vid. infra *sacer.*

CERTARE, contendere: *l.* 24. *C. de leg.* Hinc Certatio: *l.* 4. §. *ult. D. de his qui not. inf.*

CERTIORARE, emtorem: *l.* 1. §. 1. *D. de act. emt.* id eſt certum reddere, vel, certiorem facere, ut loquuntur Ædiles, *l.* 1. *D. de ædilit. edict.* Videtur hoc vocabulum proprium eſſe Ictorum veterum, maxime Ulpiani & Marciani. *Hein.*

CERTUM. Quod ad *Certi condictionem* attinet, eſt cujus ſpecies, vel quantitas, quæ in obligatione verſatur, aut nomine ſuo, aut ex demonſtratione, quæ nominis vice fungitur, qualis quantaque ſit oſtenditur: *l.* 6. 9. *D. de reb. cred.* In actione ergo, *ſi certum petatur*, *certum* pro certa pecunia numerata accipitur. Ad eam enim hæc actio comparata eſt: *l.* 1. *D. de condict. tritic. l.* 1. *D. de interrog. in jur. fac.* Unde & *pecuniæ creditæ* actio vocatur: *l.* 12. §. 1. *D. de diſtr. pign.* & certa pecunia in *l. ult.* §. 4. *D. de condict. indeb.* certa quantitas: *l.* 3. §. *ult. D. de ann. leg.*

In diviſione vero ſtipulationum quarum aliæ CERTÆ eſſe dicuntur, aliæ *incertæ*, *certum* accipitur, quod ex ipſa pronunciatione, quid, quale, quantumque ſit, adparet, veluti aurei decem, fundus Tuſculanus: *l.* 74. *D. de verb. oblig.* Itaque hæ ſtipulationes, in quas hujuſmodi res deductæ ſunt, *certæ* adpellantur. Contra, ubi non adparet, quale quantumque eſt in ſtipulatione, *incerta* eſt ſtipulatio: *l.* 75. *eod.* Denique *certa* eſt ſtipulatio, in quam certa quantitas deducitur, ſive principaliter, ſive pœnæ nomine. At, ubi in ſtipulationem id, quod intereſt, venit, *incerta*. Proinde ſi pœnam ſtipulatus fuero, ſi mihi pecuniam non credidiſſes, certa eſt ſtipulatio. Quod ſi ita ſtipulatus fuero: Pecuniam te mihi crediturum, ſpondes? *Incerta* ſtipulatio eſt, quia id venit in ſtipulationem, quod mea intereſt: *l.* 68. *D. eod.* Si decem mihi, aut Titio, utrum ego velim, ſtipulatus ſum, ex eo quod mihi, dandum eſt, certi eſt ſtipulatio, ex eo, quod illi ſolvendum, *incerti*: *l.* 118. §. *ult. eod. tit.*

Certum corpus generaliter eſt, quod ſpecie certa continetur: *l.* 10. *D. de aur. & arg. leg.* Certum ergo corpus numorum eſt, ut puta centum, quæ in arca: *l.* 37. *D. de verb. oblig.* Certum corpus & pecunia opponuntur: *l.* 10. *D. de acceptil.* Certum corpus frumenti: *l.* 47. §. 1. *D. de legat.* 1. Hoc modo ergo & numerata pecunia, & reliquæ res, quæ numero, menſura, & pondere conſtant, *incerta* ſunt *corpora*, niſi certo loci ambitu concluduntur. Nam ſi quis vinum ſimpliciter, vel pondus argenti, numoſve generaliter legaverit, *incertam* rem legat, quoniam non in certo aliquo corpore, ſed quantitate, hæc conſiſtunt, quæ nullis certis finibus concluditur. At ſi vinum, quod in illa apotheca eſt, decem, quæ in arca ſunt, quis legat, vel promittit, tunc certum corpus intelligitur legatum, vel promiſſum: *l.* 34. §. 3. *l.* 47. §. 1. *l.* 51. *l.* 108. §. 10. *D. de legat.* 1. *l.* 37. *D. de verb. oblig.* Quibus ex omnibus adparet, Ictis certum corpus id eſſe, quod materiale individuum eſt philoſophis hodiernis, ſeu materiale quoddam omnimode determinatum, ut fundus Tuſculanus: pecunia quæ in arca, vinum quod in cella hac vel illa. Si vero decem legantur, etſi determinatio quædam adſit rei, tamen non eſt entis omnimoda, nec ſpecierum. Et ita intellige verba modo dicta: *Sed quantitate*

hæc

hæc consistunt, quæ nullis certis finibus circumscribitur. Nam alias fines sunt quantitatis, ubi quantitas certa est, quæ etsi certa sit, non continuo tamen *certum* corpus, aut *certi* legatum dicitur.

Certum etiam de rebus sive omnimode determinatis, sive aliqua saltem determinatione comprehensis, dicitur: ut certa ætas: *l.* 23. §. 3. *D. de fideic. libert.* Certis ex caussis: *l.* 1. §. 4. *D. de postul.* Certa conditio: *l.* 2. *D. de jur. immun.* familia, veluti urbana, aut rustica: *l.* 65. *D. de legat.* 2. Certam legem dicere ei quod solvimus: *l.* 1. *C. de solut.* & sic porro de rebus aliis. *Heim.*

CERTA pars pro indiviso dicitur, si de modo alias constet: *l.* 26. 76. §. 1. D. *de rei vind. l.* 11. §. 3. D. *de interrog. in jur. fac.* id est, si quota pars illa sit, saltim intelligatur. Alias *Certa* pars, & pro indiviso opponuntur: *l.* 1. *l.* 15. *D. quib. mod. ususfr. L.* 35. *de servit. præd. urb.* ubi *certa* pars accipitur non solum ea, quæ quota sit intelligitur, sed quæ omnimode determinata est, ita ut in sensus incurrat, divisione corporaliter facta ultra intellectualem. Sic: certus locus qui pro diviso possidetur: *l.* 1. D. *de evi*c*tion. l.* 6. D. *de servit.* Priori sensu intelligenda est *certa* pars, in eo quod dicitur, *incertam* partem possideri non posse: *l.* 3. §. 2. *l.* 26. D. *de adquir. possess. l.* 30. §. *ult.* D. *de usu cap.*

Certæ & solemnes actiones, certis formulis comprehensæ, & adstrictæ: *l.* 2. §. 6. D. *de reg. jur.* Sic *Certa* verba, apud Ulpian. *fragm. tit.* 9. §. 1. id est, ut ita dicam, formalia, vel ut Theophilus vertit τυπικά, *in* §. 1. *Inst. de his per quos ag.* Cic. *lib.* 2. *de leg. c.* 7. Sunt *certa* legum verba. Et *de natur. Deor. lib.* 2. *c.* 3. Quidam Imperatores etiam se ipsos Diis immortalibus capite velato, verbis *certis*, pro republica devoverunt. Nam quæ verba Cicero *certa*, ea Seneca *Epist.* 68. & Auctor *libelli de viris illustr. c.* 27. solemnia dixerunt. Idem Cic. *lib.* 1. *de orat. c.* 40. Si judicaretur, certis quibusdam verbis, non novis nuptiis, fieri cum superiore divortium. Et *lib.* 2. *de invent. c.* 45. Cur in *certa* verba jurant judices? Varro *lib.* 5. *de ling. lat.* Hinc fasti dies, quibus *certa* verba legitima, sine piaculo licet fari. Sic & *certa* forma Plin. *lib.* 10. *Epist.* 98. Neque enim in universum aliquid, quod quasi *certam* formam habeat, constitui potest. *Certa* forma erogationis: *l.* 11. §. 1. D. *de ann. leg.* Certi alias significationes notissimas heic omittimus.

CERVESIA, (ita Florentiæ legitur, pro Cerevisia,) vini adpellatione non continetur, nisi forte pater familias aliud senserit, & vini numero ejusmodi potum habuerit: *l.* 9. *pr.* D. *de tritic. vin. ol.* Quo loco, ut & apud Plin. *lib.* 22. *c.* 25. a zytho separatur, quod in quibusdam provinciis, vel ex tritico, vel ex hordeo, confici, ibidem Ulpianus ait. Verum nominis magis sono, quam re, differunt. Alterum enim græcum aut ægyptium, alterum gallicum nomen est.

CERVICAL, vestis nomine contineri, ait Ulpianus, in *l.* 25. §. 1. D. *de aur. arg.* Solent enim cervicalia cervici supponi, & in ea inflexa recumbit cervix. Meminit Juven. 6. *Sat. v.* 353. Plin. *lib.* 20. *c.* 20. Martial. *lib.* 14. *epigr.* 146.

CERVIX. *Cervicem adversus patronum erigere* dicitur inofficiosus & irreverens libertus: *l.* 2. *C. de libert. & eor. bon.* Cervice resupina titulum gerere, de judice di-

dicitur qui in munere obeundo negligens eſt, & deſes: *l. 6. C. Theod. de cuſtod. reor.*

CERUSSA, *l.* 1. *C. Theod. de veteran.* plumbum eſt acuto aceto ſolutum, quo incruſtabantur apud antiquos tabulæ, quibus inſcribere ſolebant tranſmittenda ad ſeram poſteritatem. Citata *l.* 1. Certa per edictum (veteranis) indulſimus, quæ encauſto & ceruſſa conſcribere detur eis licentia. Hinc tabulæ *ceruſſatæ* in *l.* 1. *de aliment. quæ inop. parent.* Aereis tabulis, vel ceruſſatis proponatur lex.

CERYCIA, κηρυκεία, in *l.* 8. §. 1. D. *de rer. diviſ.* ſunt inſignia quæ legati Græcorum ferre ſolebant, ne quis eos violaret. Eorum formam & figuram explicat interpres Thucydidis in *lib.* 1. cujus verba ſic latine redduntur: Cerycium eſt lignum rectum, cui utrinque duo ſerpentes ita implicantur, ut capita ſibi invicem obvertant, & quod caduceatores ſecum ferre ſolent. Neque enim tum fas eſt iis, ad quos veniunt, ullo modo illos adficere injuria. Rectitudo vero ligni eſt ſymbolum rectæ & veræ, quam ferunt, orationis: ſerpentes vero ſibi invicem obverſi caſtrorum ſeu ancierum oppoſitarum. Add. Plin. *lib.* 29. *c.* 3. & D. Joh. Chryſoſtom. in oratione περι νόμȣ.

CESPES, vel *Caeſpes* potius, quia a *cædendo* eſt. Cæſpitem vellere de buſtis: *l. 6. C. Theod. de ſepulcr. viol.* Tumulis enim terræ cæſpes adgerebatur, ut Tacitus 1. *annal.* 62. indicat. Cæſpes autem eſt terra, cum propria herba evulſa, ut Servius in 1. *Eclog. v.* 69. tradit: vel, ut Feſtus, terra cum herba, in modum lateris cæſa.

CESSARE, in mora eſſe, ut ceſſare in ſolutione: *l.* 38. D. *de minor.* vel deſes eſſe, ut: ceſſare in adminiſtratione: *l.* 60. §. 2. D. *de rit. nupt.*

Ceſſare etiam dicitur, cujus effectus vel differtur, vel plane nullus eſt. Hinc ceſſare & locum habere, adverſantur: *l.* 1. §. 1. D. *ſi quadrup. paup.* Ceſſat ſtipulatio, cujus effectus aliquo intervallo differtur & intermittitur: *l.* 1. §. 6. *&* §. 18. D. *ut legat. cauſ.*

Ceſſare etiam pars dicitur quæ caduca eſt, & quæ deficit: *l.* 41. *D. de legat.* 2. Unde ceſſantium partes, i. e. deficientium: *l.* 7. *D. ſi cui plus quam per leg. falc.* *Ceſſaſſe* pecunia, *l.* 14. §. 1. *D. de adminiſtr. & per. tut.* dicitur, quæ ocioſa fuit, aut papillo vacavit, ut loquitur *l.* 12. §. *ult.* D. *eod. tit.*

CESSATIO, mora, *l.* 17. D. *de uſur.*

CESSIM, i. e. retro: *l.* 52. §. 2. D. *ad leg. Aquil.* Juſtin. *hiſt. lib.* 2. *c.* 12. Vos commiſſo prælio ite ceſſim, inhibete remos. In *l.* 43. *pr. D. de ædil. edict.* in Florentinis legitur: *mulas quæ ceſſum dant:* Haloander ibi edidit: *quæ ceſſim eunt:* vulgo ſcriptum reperitur: *quæ peſſum dant.* Saltim non adeo uſitatum eſt *ceſſum* pro *ceſſim*, quamvis & analogia phraſeos: *peſſum dare* defendi quodammodo poſſit. Duker. *de latin. vet. juriſc. p.* 432. *ſeq.* Hein.

CESSIO *in jure:* Cic. *Topic. c.* 5. Ulpian. *fragm. tit.* 19. §. 9. In jure quoque ceſſio, ait, communis alienatio eſt, & mancipi rerum & nec mancipi: quæ fit per tres perſonas, in jure cedentes, vindicantes & addicentes. Boethius in Top. Cic. *lib.* 3. ex Caii libro 1. Inſt. ſcribit. Apud Magiſtratum populi Rom. vel apud Prætorem, vel apud Præſidem provinciæ, is, cui res *in jure ceditur*, rem tenens ita vindicat: *Hunc ego hominem ex*

jure

jure Quiritium meum esse aio. Deinde, postquam hic vindicaverit, prætor interrogat eum, qui cedit, *an contra vindicat*? Quo negante, aut tacente, tunc ei, qui vindicaverit, eam rem *addicit*: idque *legis actio* vocabatur.

Cessicia tutela olim dicta, quæ erat in jure cessa: ut *Cessicus* vel fortassis *Cessicius* tutor, is cui ea tutela in jure cessa erat, ut Ulpian. *fragm. tit.* 11. §. 7.

Cessio bonorum est actus, quo obærati, si per fortunæ injurias solvendo non sint, bona sua omnia creditoribus permittunt, ut inde, in quantum sufficiant, satisfiat. Nimirum Lege XII. Tabularum cautum fuerat, ut condemnati vel confessi, si intra justum tempus non solverent, creditoribus addicerentur, (Vid. infra art. *Nexi*,) & ab his in vinculis haberentur. Gell. *lib.* 20. *c.* 1. Unde cum plurimum turbarum per aliquot sæcula natum esset: lata quidem lege Poetilia cautum, ut obærati non addicerentur creditoribus sed tantum eorum bona possiderentur, Liv. *lib.* 8. *c.* 28. Tertullian. *apolog. c.* 4. Sed cum nec sic liberarentur a carcere, & plebs sæpe novas tabulas posceret: denique Julius Cæsar *Cessionem bonorum*, flebile illud obæratorum in Urbe & Italia auxilium, introduxit. Suet. *in Jul. c.* 42. *l.* 1. 4. *C. qui bon. ced. poss.* sed postea, jam ante Diocletiani tempora, id est ad provincias est porrectum, *d. l.* 4. *C. eod.* Spanhem. 2. *orb. Rom. c. ult.* Ejus porro bonorum cessionis beneficium amplius est ut famam cedentis non sugillet: *l. ult. C. de cession. bon.* ut idem nec in carcerem detrahi: *l.* 1. *C. eod.* nec de reliquis urgeri possit: *l.* 4. §. 1. D. *eod. tit.* nisi ad meliorem fortunam pervenerit, quamvis & tunc gaudeat beneficio competentiæ: *l.* 4. *pr. l.* 6. *l.* 7. D. *eod.* §. *ult. Inst. de act.* Vid. *Hein.* ad *tit. D. de cess. bon.*

CETERI, & reliqui, sunt omnes non excepti: veluti si cui optio legata sit, *ceteri*, Sempronio, illo non optante, omnes ad Sempronium pertinent: *l.* 160. *D. de verb. signif. l.* 17. *D. de opt. leg.*

Inter CETEROS, & nominatim exheredati opponuntur apud Ulpian. *fragm.* 22. *tit.* 11. & *l.* 4. §. 1. *C. de liber. præterit. & exher.* Vetus glossarium *inter ceteros* interpretatur ἀορίστως, *indefinite.*

CETEROQUIN, alioquin: *l.* 35. *D. de hered. inst.*

CETERUM. Hæc vox plerumque absurdi nota est, & significat alioquin: *l.* 7. *pr.* §. 8. *l.* 9. §. *ult. D. de min.* & multis aliis locis. Sic apud Tertullian. *lib.* 2. *adv. Marcion. c.* 9. Ceterum non esset anima sed spiritus. Et *lib.* 2. *ad uxor. c.* 2. Sanctificatur enim infidelis vir a fideli uxore, & infidelis uxor a fideli viro: ceterum immundi essent filii vestri. Hoc ne leve videatur, Accursium valde torsit in interpretatione *l.* 5. *D. judic. solv.* quæ hujus vocis vi perspecta, non obscurum sensum habet. Contra etiam alioquin, pro *ceterum* ponitur in *l.* 91. D. *de legat.* 3. *l.* 42. *D. de adquir. hered. l.* 1. *C. de pact. conv.*

CHALBANE. Vid. *Galbanum.*

CHALDEI in *l.* 5. *C. de malef. & mathem.* sunt harioli, qui de futuris hominum fatis ex thematibus eorum genethliacis judicabant, secundum B. Hieronymi *in Daniel. c.* 2. interpretationem γενεθλιαλόγοι, qui futura ex nativitatibus prædicant. Gell. *lib.* 14. *c.* 1. Adversus istos, qui se *Chaldæos*, seu *genethliacos*, adpellant, ac de motu deque positu

ſtellarum dicere poſſe, quæ futura ſint, profitentur. Spartian. in *Sever.* *c.* 4. Quaſi de imperio Chaldæos vates conſuluiſſet, reus factus eſt.

Χαμαιδικαςας apud Juſtinianum in *Nov.* 60. *c.* 2. accipe pedaneos judices, qui nulli tribunali præerant, nec pro tribunali ſedentes, ſed de plano cognoſcebant, ac judicabant.

Χαμόθεν apud Modeſtin. *l.* 13. §. 10. *D. de excuſ. tut.* accipe *de plano*, opponitur enim ei, quod prius dixerat: πρὸ βήματος, id eſt, pro tribunali.

CHARACTEREM habere dicitur anulus, qui formam aliquam gemmæ inſculptam habet, *l.* 22. §. 5. D. *qui teſt. fac. poſſ.* Auctor etymologici χαρακτὴρ καὶ σφραγὶς. Id ipſum ἀποσφράγισμα vocat Plin. *lib.* 10. *epiſt.* 16.

CHARISTICUM nonnulli legendum putant in *l.* 6. D. *de bon. damn.* Sed Florentina habet *Chartiaticum*, quod vide infra.

CHARONICEUS, vel ut Theophilus *ad* §. 2. *Inſt. de ſing. reb. per fideic. rel.* χαρωνιανὸς: vocabatur libertus *orcinus*, id eſt a teſtatore directe manumiſſus de quo infra in *Orcinus.*

CHARRUCA. Vid. *Carruca.*

CHARTÆ ἁπλῶς, pro famoſis libellis, *l.* 7. *C. Theod. de famoſ. libell.* Sidonio *lib.* 1. *epiſt.* 11. famoſa charta, Aniano ad *l.* 1. *C. Theod. eod. tit.* & famoſa chartula, Eidem *ad leg.* 9. *eod.*

CHARTIS legatis quid contineatur docent *l.* 52. §. 4. & §. 6. *l.* 76. D. *de legat.* 3. Chartæ autem ſeparantur a membranis: *l.* 9. §. 1. D. *de adquir. rer. dom.* Ac plane, chartas ſupprimente Ptolemæo, membrana Pergami reperta, Plinius ex Varrone tradit *lib.* 13. *c.* 11. Ideoque inſcite faciunt, qui chartarum adpellatione membranas comprehenſas, ſcriptis ſuis prodiderunt. *Membranæ* ex pellibus coriove animalium, Pergami primum paratæ, hodieque originis ſuæ nomen tenent, At *Chartas* quarum uſu olim maxime humanitas vitæ conſtabat, & memoria, ex papyro (fruticis id in Ægypto genus,) confectas fuiſſe docet Ulpianus in *d. l.* 52. §. 6. D. *de legat.* 3. Apertius vero hoc ipſum declarat Plinius, illo, quod modo citavimus capite, his verbis: Præparantur ex eo (papyro) chartæ, diviſæ acu in prætenues, ſed quam latiſſimas, philuras. Et *c. ſeq.* initio: principatus medio, atque inde ſciſſuræ ordine. Sic enim ille Plinii locus, miſere divulſus ac diſcerptus in unum jungendus eſt. Confecturam porro *chartarum*, ejuſque rationem idem Plinius *ejuſd. libri c.* 12. exponit his verbis: Teruntur omnes tabulæ madentes Nili aqua: turbidus liquor vim glutinis præbet: quum primo ſupina tabula ſcheda adlinitur, longitudine papyri, quæ potuit eſſe, ſegminibus utrimque amputatis, tranverſa poſtea crates peragitur. Præmuntur deinde prælis, & ſiccantur ſole, atque intenſe plagulæ junguntur: a proximarum ſemper bonitatis deminutione ad deterrimas: numquam plures ſcapo quam vicenæ. Chartam etiam Caſſiodor. 11. *var.* 38. hoc verborum ambitu deſcribit: Junctura ſine rimis, continuitas de minutiis, viſcera nivea virentium herbarum, ſcripturabilis facies, quæ nigredinem ſuſcipit ad decorem, ubi apicibus elevatis fœcundiſſima verborum plantatrix ſeges fructuum mentibus toties ſuaviſſimum reddit, quoties deſiderium lectoris invenerit. Chartæ porro vel *puræ* erant: *d. l.* 52. §. 4. D. *de legat.* 3. vel *ſcriptæ*:

d. l. 76. eod. tit. Chartæ autem adpellatio ad *novam* chartam referebatur, & ad *deletitium*: *l. 4. D. de bon. poss. secund. tab.* Chartacei codices: *l. 52. D. de legat. 3.*

CHARTIATICUM. Ejus fit mentio in *l. 6. D. de bon. damn.* ubi Calliſtratus: Hanc rationem, (loquitur de redacta ex pannicularis pecunia,) non compendio ſuo debent præſides vertere, ſed nec pati optiones, ſive commentarienſes, ea pecunia abuti, ſed debent ad ea ſervari, quæ jure præſidum ſolent erogari, ut puta *Chartiaticum* quibuſdam officialibus inde ſubſcribere. Ita legitur Florentiæ, & fruſtra ſunt, qui pro *chartiaticum* reſcribunt *chariſticum*. Nam vocabulo hoc uſus etiam eſt Nicephor. *Tom. 2. p. 223.* Ἀπαιτεῖσθαι δὲ ὑπὲρ χαρτιατικοῦ ἐπὶ τῷ νομίσματι δύο κεράτας. *Pro* Chartiatico *in ſingulos ſolidos duas ſiliquas conſtituit.* Eſt ergo *Chartiaticum* quod quaſi pro chartis datur officialibus, ſicut *cerarium*, quod pro cera, apud Cic. *in Verr. 5. c. 78. pulveraticum*, quod pro labore in pulvere agrimenſoribus dabatur. Ita rem eleganter & ſolide explicavit Cujac. 4. *obſ. c. 18.* Miniſtris vero Magiſtratuum chartas præbitas fuiſſe, ex Frontin. *lib. 2. de aquæd.* ipſe notaverat Briſſonius. *Hein.*

CHARTOPHYLAX, chartarum vel tabularum cuſtos, unde *chartophylaciam*, ſcrinium, ubi chartæ reponuntur, *c. 1. Decretal. de probat.* Hein.

CHARTOPRATÆ, *in rubr. C. de collegiat. & chartopr.* ſunt chartarum venditores.

CHARTULÆ confiſcatæ: *l. 5. C. de conven. debit. fiſc.*

CHARTULARII, qui chartas tractant: *rubr. C. de numerar. actuar. chartular.* Quorum variæ ſpecies in Imperatorum conſtitutionibus recenſentur, prout ea officia erant, quibus adjungebantur ac deſerviebant. Quidam enim de cohortalibus officiis largitionales titulos retractabant: *l. 3. C. de canon. largit.* Quidam *numerarii* operam præbebant: *l. 10. C. de numerar. actuar.* & in Notitia *Novellæ 8.* ſubjecta. Chartularii etiam Magiſtri equitum & peditum memorantur *in l. 5. C. Theod. de diverſ. offic. & adparit.* Juſtinianus quoque *d. Novell. 8.* Chartularios tres τοῦ θείου κουβουκλίου τοῖς συμβόλοις ὑπηρετουμένους ponit. Atque hujuſmodi munus, *Chartularum miniſterium* dicitur in *l. 8. C. Theod. de fil. milit. adpar. & veter.* Zonaras porro *Tomo 3.* poſterioribus temporibus chartularium adpellatum τὸν τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων ἐπιστατοῦντα, eum qui Imperatoris ſtabulo præfectis adfuit, ſcribit. Chartularios etiam ſua ætate adpellatos, qui olim *Commentarienſes* dicebantur, auctor Etymologici tradit, in voce κομενταρήσιοι.

CHASMA, vaſtum hiatum, qui terra dehiſcente contingit, ſignificat, in *l. 47. §. ult. D. de legat. 1. l. 4. §. 1. D. de cenſ.* & aliis locis. Et etiam *chaſma*, diruptio, & quidam cæli receſſus ceu ex Plinio notat Servius *in lib. 9. Æneid. princ.*

Χειρέμβολον: *l. 1. §. 3. D. naut. caup. ſtab.* *Quanquam ipſe vel navicularius, vel magiſter faciat quod Græci* χειρέμβολον *adpellant.* Significari illo verbo actum res navi inferendi, cum vocabuli origo, tum ipſa legis verba innuunt; qualis vero fuerit, ignorare ſe fatetur Bynkersh. 2. *obſerv.* 14. Si tamen divinare licet, χειρέμβολον dixerim modum illum onerandi exonerandique naves, quo homines, æquis diſpoſiti ſtationibus, res alii aliis in manus immittunt. *Hein.*

CHELYNIA in *l. ult.* §. 7. *D. de publican. & vectig.* vel potius, ut in Florentina legitur

CHELONIA, gemma quam oculum esse Indicæ testudinis Plin. *lib.* 37. *c.* 10. tradit. Cheloniæ meminit etiam Arrian. in *peripl. mar. erythr. p.* 144. ubi de Ptolemaide urbe, quæ & Theron: Ἔχει δὲ τὸ ἐμπόριον χελώνην ἀληθινὴν, καὶ χερσαίαν ὀλίγην, καὶ λευκὴν μικρότεραν τοῖς ὀστράκοις. Habet emporium illud *cheloniam* veram, & chersεam exiguam, & candidam minoribus testis præditam. *Hein.*

CHILIARCHÆ & centenarii, qui sibi plebis distributionem usurpare dicuntur: *l.* 20. *C. Theod. de pagam. & sacrif.* ad instruendam scilicet pompam gentilitiam ab Impp. Honorio & Theodos. in *d. l.* prohibitam. Hi enim hac de caussa chiliarchos illos & Centenarios prohibitos esse voluerunt, ut sine quibus nulla Pompa Gentilitia celebrari possit, ceu qui Pompæ præsides essent. Vid. Jac. Gothofr. in Comm. *ad d. l.*

Alias CHILIARCHUM mille hominum ducem græci adpellant: *l.* 1. §. 1. *D. de test. milit.* Chiliarchæ, ait Isidor. *etymol. lib.* 9. *c.* 3. sunt qui mille præsunt *militibus, quos nos Millenarios adpellamus.* Nos, inquit Isidorus, id est, Gothi. Hinc lex Visigothica *lib.* 2. *tit.* 1. §. 26. Ideo Dux, Comes, vicarius, pacis adsertor, tynphadus, millenarius, quingentenarius, centenarius, decanus, defensor, numerarius .... judicis nomine censeantur ex lege. Cassiodorus etiam 5. *variar.* 26. sub regibus Ostrogothorum *Millenarii* provinciæ Piceni & Samnii meminit. *Hein.*

CHILO, vid. infra *Cilo.*

CHIROGRAPHARII creditores, qui solo chirographo debitoris nituntur: *l.* 38. §. *ult.* D. *de reb. auct. jud. possid.* ad differentiam hypothecariorum de quibus *in l.* 1. §. 3. *D. de separat.* Hinc Chirographaria pecunia: *rubr. C. etiam ob chirograph. pec. pign.*

CHIROGRAPHUM, privatam scripturam, seu cautionem, manu cujusque subscriptam subnotatamque significat, &, ut Hesychius interpretatur, συμβόλαιον γραμματεῖον, scripturam super contractu: cujus formula proponitur *in l.* 41. §. *ult.* D. *de usur. l.* 47. §. *ult. D. de pact.* Hoc & ἰδιοχείρον adpellatur in *l.* 11. *C. qui pot. in pign.* Inter *syngraphas* & cetera chirographa quid interesset vid. infra art. *syngrapha.* In chirographum redigi dicitur quantitas *in l.* 5. *C. de non numer. pec. Chirographa* porro in tabulis & in codicibus fieri solebant. Sic in *l.* 27. D. *de furt.* Si chirographa aureorum decem, tabulæ erant. Juvenal *sat. ult.* Vana supervacui dicens Chirographa ligni. Ulpian. *in l.* 5. §. 8. *v. denique, D. commod.* Si tibi codicem commendavero, & in eo chirographum debitorem tuum cavere feceris. Quinctilian. *lib.* 6. *c.* 3. In tabulis est Chirographus. Si Chirographa legentur vel veneant: non ipse tabulæ, sive corpus, sed debitum & nomen actionesve, quarum probatio tabulis continetur, legari intelliguntur, *l.* 44. §. 5. *D. de legat.* 1. *l.* 59. *D. de legat.* 3.

CHLAMYS, inter puerilia vestimenta numeratur: *l.* 23. §. 1. *D. de aur. arg. leg.* Et ita Ascanio Æneæ filio, chlamyda ferri, Virgil. *lib.* 3. *Æneid. v.* 484. fingit. At in *l.* 1. C. *Theod. de habit. quo uti oport. intr. urb.* Chlamys militaris est habitus.

CHOMATA, aggeres, qui aquam Niloticam continent: *l. pen. in fin.* D. *de extraord. crimin.* &

& apud Joseph. *lib.* 2. *antiq. jud. c.* 5. Chomatrum Logographi: *l.* 6. C. *Theod. de patr. vic.*

CHOREPISCOPUS in græca Constitutione *C. de episc. & cler.* & *cap. chorepiscopi* 78. *distinct.* dicitur, qui ab urbis Episcopo certo vico vel pago præficitur, unde a Papia *regionarius* vocatur. Fuere hujusmodi multi, ecclesia nascente: postea sublati: idque Damasus Pontifex significavit, in Epist. *d. c. chorepiscopi*: Sic enim ibidem scribendum, non *correspicopi.*

CHORUS pluribus ejusdem generis servis constabat, ut docet *l.* 34. *D. de ædil. edict. l.* 79. D. *de legat.* 3. Hoc nomine autem proprie coævorum cantum & saltationem adpellari, Servius *in* 1. *Georg. v.* 346. tradit. Senec. *Epist.* 84. Non vides, quam multis vocibus chorus constet? Unus tamen ex omnibus sonus redditur, aliqua illis acuta est, aliqua gravis, aliqua media: accedunt viris feminæ, interponuntur tibiæ, singulorum illic latent voces, omnium adparent.

Χρῆσις proprie est usufructus, ceu patet ex Cicerone *lib.* 7. *ad famil. epist.* 29. & Aristot. *Ethicor. ad Nicomach. lib.* 4. *c.* 1. Harmenopul. *lib.* 5. *tit.* 2. §. 12. Ουσϐφρυχτος γὰρ κατὰ Ῥωμαίυς ἡ χρῆσις λέγεται. *Usufructus Romanis vocatur, quod nobis* χρῆσις. Neque enim *l.* 10. §. 1. *D. de usu & habit.* negatur, χρῆσιν significare usumfructum, sed id tantum traditur, legata χρῆσει habitationis, solum usum contineri: non quod vocabulum hunc sensum flagitet, (sic enim ne dubitari quidem de testatoris sententia potuisset,) sed quod contradictionem involvere videretur loquutio: *usufructus habitationis: l.* 10. *pr. l.* 32. *D. de usufr.* Vid. Perrenon. *Animadv. lib.* 2. *c.* 3. Hein.

Χρίσμα unctionem significat, quod conficitur ex olea & balsamo, *c. un.* §. *ad exhibendum autem extra. de sacr. unction.* quo verbo usus est B. Joann. *epist.* 1. *c.* 2. καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε.

CHRISTIANI, qui Christi nomen profitentur. Christiani Catholici in *l.* 1. 2. §. 1. *C. de summ. trinit.* At id quoque vocabulum aliquando proprium Episcopis, clericis, & voto obstrictis: *l.* 2. *C. Theod. de postlim. l.* 11. *C. de episc. audient. l.* 50. 53. *C. Theod. de decur. l.* 5. *C. Theod. de lustr. collat.* & ibi Jac. Gothofr. *in not.* Hein.

CHRISTIANITAS, in *l.* 112. *l.* 123. *C. Theod. de decur. l. ult. C. Theod. de spectac.* & passim. Aliquando hoc cognomen κατ' ἐξοχὴν clericis tribuitur: *d. l.* 123. *C. Theod. l.* 11. *C. Theod. de pistor. l.* 16. *C. de episc. & cler.*

Χρυσάμμος. Valentinianus & Valens *l.* 1. *C. de metallar. & metall.* Balluca, quæ græce χρυσάμμος adpellatur. Vid supra *Balluca.*

CHRYSANTHIANUM certamen, in *l.* 24. *D. de ann. legat.* de quodam certamine Sardiano a Chrysanthio, sophista, in patria instituto interpretantur Cujac. 23. *obs.* 7. & Guid. Pancir. 2. *Var. lect.* 83. Enim vero quum ejusmodi certaminis jam mentio fiat sub Severo & Antonino Caracalla, Chrysantius vero ille multos post sub Juliano, τῷ παραβάτῃ floruerit, nihil ei conjecturæ solidi inesse, facile patet. Origo certaminis incerta: Certius, quinquennale illud & Sardianorum proprium fuisse, quod tum ex lege nostra, tum ex numis Caracallæ & Tranquillinæ, apud Spon. *in Itinerar. p.* 445. probat. Bynkersh. 2. *obs.* 7. Plures vero hujusmodi numos Caracallæ, Alexandri, Tranquillæ, & Otaci-

æ li

liæ Severæ protulit Jo. Vaillant. in *Numism. Imp. a pop. Rom. dition. Græce loquentib. percussis. p.* 109. 139. 160. *&* 165. in quibus hæc certamina modo ΧΡΥΣΑΝΘΙΝΑ modo ΧΡΥΣΑΝΘΕΙΝΑ, numquam Chrysantiana, vel χρυσανθιακα vocantur. Quumque in his plerisque numis corona e floribus nexa conspiciatur: dubitare nefas fuerit, quin a corona illa, floribus aureis ornata, tanquam athletarum præmia, nomen illi certamini inditum sit *Hein.*

CHRYSIPPUS, notus ac celeberrimus Stoicæ scholæ philosophus, tanquam *summæ sapientiæ* Stoicus laudatur a Marciano *l.* 2. D. *de legib.* ubi ejus liber περὶ νόμου citatur, prætermissus a Laertio, qui tamen Cleanthis librum περὶ νόμων laudat *lib.* 8. *segm.* 175. Hein.

CHRYSOLITHI, in *l.* 21. §. *pen. D. de aur. arg. leg.* fit mentio. Auro similis gemma est, cum marino colore adfinitatem quamdam habens, quam Æthiopia gignit. Auctores sunt Plin. *lib. ult. c.* 3. Isidor. *orig. lib.* 16. *c.* 14.

CIBARIA. Iis relictis, neque habitatio, neque vestiarium, neque calcearium debentur, quoniam de cibo tantum testator sensit: *l.* 21. *D. de alim. vel cibar. leg.* Cibarias etiam, feminino genere, dixit Modestinus, si recte se habet ejus locus apud auctorem *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 10. §. 2. Hein. Sed & animalium pabula *Cibaria* adpellantur. Ita *Cibaria* jumentorum: *l.* 3. §. 6. D. *penu leg.* pecudum: *l.* 29. §. 7. *D. ad Leg. Aquil.*

CICATRICIUM aut deformitatum nulla fit æstimatio: *l. ult. D. de his qui effud.*

CICERO, citatur in *l.* 39. *D. de pæn.* Defendit Q. Ligarium oratione pulcherrima: *l.* 2. §. 46. D. *de orig. jur.* Definivit quid sit latitare, nimis specialiter: *l.* 7. §. 4. D. *quib. ex caus. in possess.* eat. Vid. *Marcus Tullius.*

CICUTA in venenis numeratur: *l.* 3. D. *ad Leg. Cornel. de sicar.* Plin. *lib.* 25. *c.* 15. Cicuta quoque venenum est, publica Atheniensium pœna invisa.

CIDONIUM, vid. CYDONEUM.

CIERE vel *Cire*, vocare, inclamare Virg. *Æn.* 3. *v.* 67. Animamque sepulchro condimus, & magna supremum voce ciemus. Hinc edicto *citus* quis dicitur: *l.* 15. §. 2. D. *de jur. fisc. l.* 1. *C. de adsert. toll.*

CILICIÆ fit mentio in *l.* 3. *D. de testib.* Cilicias utrasque dixit Justinian. *l. ult. C. de tempor. & repar.* Strabo *lib.* 14. Ciliciæ quæ extra Taurum est, pars aspera, pars campestris dicitur.

CILICIUM, in *l.* 17. §. 4. D. *de act. emt. vend.* & apud Cic. *in Verr.* 3. *c.* 38. Sueton. *Aug. c.* 75. Asconius Pædianus ita dici ait texta de pilis, in castrorum usum atque nautarum. Quam interpretationem Virgilius *lib.* 3. *Georg. v.* 311. probat: *Nec minus interea barbas, incanaque menta-Cinyphii tondant hirci, setasque comantes-Usum in castrorum, & miseris velamina nautis.* Ubi Servius: *Usum in castrorum ideo dixit, quia de ciliciis & poliuntur loricæ, & teguntur tabulata turrium, ne jactis facibus ignis possit adhærere*, additque ex Celso, Varronem retulisse, inde adpellata *Cilicia*, quod usus eorum in Cilicia ortus esset. Sidon. Apollinar. *lib.* 11. *epist.* 9. Sic tamen, ut superjectis *cilicum* velis patentia intervalla virgarum lumine exclusa tenebrarentur. Idem *lib.* 4. *Epist. ad Turnum*: Cilicum vela foribus adpensa. Euseb. Emisen. *Homil. de S. Joan. Baptist.* Ille pi-

pilis camelorum, & cum cilicio vestitus incessit. Cassiodor. *in psalm.* 34. Cilicium fit ex hœdis, asperum setigerumque tegumentum. Vetus Glossarium: *Cilicia* dicuntur vestimenta, pilis caprarum contexta, ex quibus Arabes sibi tentoria faciunt.

CILONIS, vel *Chilonis* Fabii, Præfecti urbi, aliquoties fit mentio in pandectis, puta in *l.* 1. *pr. D. de offic. præf. urb. l. ult. D. de offic. præf. vigil. l.* 8. §. 5. *D. de pœn.* Scribendum autem esse *Cilo*, non *Chilo*, contendit Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 31. *p.* 138. Add. Cujac. 10. *obs.* 26. & quæ ipse Brissonius de hoc Cilone adnotavit infra sub Fabius. Addit Heinecc.: Diversa sunt *Cilonis* & *Chilonis* cognomina, quorum hoc *labium*; illud caput significat. Prius vero huic Menagius putat tribuendum auctoritate marmorum, codicis Florentini, & MSS Spartiani, in quibus Salmasio teste, *Cilo*, non *Chilo* legitur. Sed & inscriptiones & codices MSS variant. *Cilo* legitur in Gruterianis *p.* 386. 1. *p.* 347. 13. p. 406. 9. At eadem *pag.* 406. 10. legimus: ΦΛΑΒΙΟΝ ΧΕΙΛΟΝΑ ΤΟΝ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ ΕΠΑΡΧΟΝ ΡΩΜΗΣ ΥΠΑΤΩΝ ΤΟ Β. *Fabium Chilonem, virum splendidissimum, præfectum Urbi Rom. & II. Consulem.* Et ex Gudianis aliam protulit Petrus Relandus *in Fast. Cons. p.* 105. in qua dicitur *M. Fabius* Chilo. Et codices Cassiodori, Idacii, Prosperi, habent *Chilo*, Chronici Alexandrini χίλωνος καὶ Λίβωνος. Mallem *Chilo*, quia hoc & aliorum Fabiorum cognomen fuit. Et ita quoque laudatus Relandus *ibid.*

CIMELIARCHIUM sanctæ ecclesiæ: *l. ult.* §. 1. *C. de bon. auct. jud. possid.* & Cimeliarchus *ibid.* & *l.* 20. §. *ult. C. de agricol. & censit.* ubi Imperator: Deponantur in æde sacra, id est, in Cimeliarchio civitatis, sub qua possessio sita est. Idem Justinianus *Nov.* 74. *c.* 4. §. 8. Ἐν τοῖς τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας Ἀρχείοις, τουτέστιν ἐν τῷ ἐναγῇ κειμηλιοφυλακίῳ. *In sanctissimæ ecclesiæ archivis, hoc est in Cimeliophylacio*, ubi nimirum vasa sacra reponebantur.

CINCIA lex, de donis & muneribus a M. Cincio lata, ut Cicero *lib.* 2. *de orat. c.* 71. scribit, suadente Fabio Maximo, quemadmodum Cato contestatur, apud eumdem Ciceronem in *Catone maj. c.* 14. Ea cavebatur, ne quis ob caussam orandam donum munusve acciperet. Unde & *Lex muneralis* adpellatur, auctore Festo *lib.* 11. Ad eam Paullus librum singularem scripserat, ut Index Pisanus testatur, & ex eo sumta est *l.* 28. D. *de legib.* Meminit ejus Tacitus 11. *Annal.* 5. & 7. & alibi passim. Sed notum est, ea, quæ de hac lege dici poterant, omnia dixisse Frid. Brummerum in libello quem de ea scripsit. *Hein.*

CINCTUS est in alia militia: *l.* 38. §. 1. D. *de testam. milit.* id est, miles factus. *Omnes enim*, ut ait Servius in *lib.* 8. *Æn. v.* 724. *qui militant*, Cincti *sunt.* Sic *Cinctus* tribunus legionis: *l.* 25. D. *de testam. milit.* Hinc & *tergemini* cincti *senatores*, *Horatii*, in *l.* 3. D. *si pars hered. pet.* sunt armati, & in hostem ituri, ut carere possimus emendationibus Menagii *Amoen. jur. civ. c.* 31. & Desid. Heraldi *obs. & emend. c.* 39. quorum ille *Quinctos*; hic *pictos* Horatios, veris substituit. Vid. Bynkersh. 3. *obs.* 8. Hein.

CINERES eorum, qui exurendi damnati sunt, collectos sepulturæ tradere, *l.* 1. D. *de cadaver. punit.* ubi ossa & cineres conjunguntur, ut & apud Virgil. *Æneid.* 5.

5. v. 55. *Nunc ultro ad cineres ipsius, & ossa parentis - Adsumus.*

CINGERE arbores, id est, deglabrare: *l.* 5. *l.* 7. §. 4. *D. arb. furt. cæs.* Ita & silvam cingere accipe, in *l.* 29. D. *locat.* Alio sensu cingi dicitur miles, *l.* 43. D. *de testam. milit.* Hinc: in procinctu, de quo vid. suo loco, &

CINGULUM militiæ: *l.* 18. *C. Theod. de palat. sacr. larg. l. ult. C. Theod. de postul.* Cingulum autem tam palatinæ quam armatæ militiæ dicebatur. Et ponitur sæpe pro dignitate. Hinc: *Cingulum depositum*, administrationem positam & finitam accipe in *l.* 2. *C. ubi de ratiocin.* Græcis ζώνη est. Unde Suidas ζώνην interpretatur ἀξίωμα. Et apud Basilium *in orat. de martyr. Gord.* scribitur: ῥίψας τὴν ζώνην, nihil aliud sonat, quam quod Tertull. *de præscr. adv. hæret.* ait: *Cingulo abjecto & deposito.* Cinguli præscriptio, in *l. ult. C. de adparit. Magistr. milit.* est exceptio declinatoria ob privilegium dignitatis. Illud porro sciendum est, in dignitatum gradibus definiendis, quosdam fuisse, qui præsentes in comitatu illustris dignitatis cingulum merebant: quibusdam vero absentibus cingulum illustris mittebatur dignitatis. Quidam præsentes a principibus sine cingulo codicillos tantum honorariæ dignitatis adipiscebantur. Quibusdam similiter sine cingulo mittebantur illustris insignia dignitatis, *l.* 2. *C. ut dignit. ort. serv.*

CINNA Jurisconsultus, ex Servii Sulpicii auditoribus unus: *l.* 2. §. 44. *D. de reg. jur.* Citatur in *l.* 6. *D. de rit. nupt. l.* 4. D. *de cond. & dem.*

CINNAMOMUM, in *l. ult.* §. 7. D. *de publican.* nascitur in Indiæ & Æthiopiæ regionibus, frutice brevi, duorum tantum cubitorum, colore sub nigro vel cineteo, tenuissimis virgulis, cortice in modum cannæ rotundo & gracili, ut Dioscorid. *lib.* 1. Plin. *c.* 19. & Isidor. *etymol. lib.* 18. *c.* 7. scribunt.

CIRCA pro prope, ut *circa patrem esse*: *l.* 14. §. 7. D. *de bon. libert.* Est etiam pro quod attinet, ut, *circa* peculium: *l.* 5. §. 1. D. *de liberat. leg.* Et circa quid pro in aliquo, ut: *Circa* rem rusticam occupari: *l.* 1. *D. de fer.*

CIRCEIENSIUM Respubl. a quibusdam legitur. Sed in Florentina est *Cirtensium* de qua vid. suo loco. Erat equidem *Cerceii* oppidum Italiæ in Latio veteri, atque promontorium ejusdem nominis. Dixit Virgil. 1. *Æneid. v.* 799. Circæum jugum. Cic. *lib.* 15. *Attic. epist.* 10. *Statim mittam ad Antium vel Circeios.* Colonia antiqua Circei fuerunt, deducta ab rege Tarquinio superbo ut Liv. *lib.* 1. *c.* 56. Cic. *de nat. Deor. c.* 19. Circen coloni nostri Circeienses religiose colunt. Vid. Christoph. Cellarii *Notit. Orb. antiq. lib.* 2. *c.* 9. *sect.* 3. §. 398.

CIRCENSES ludi: *l.* 122. *D. de legat.* 1. qui & absolute *circenses* dicuntur: *l.* 12. §. 4. *D. de usu & habit.* qui in circo magno Romæ fiebant, atque inde dicti ea forma qua ab Hispali Hispalenses. Servius *in lib.* 8. *æneid. v.* 636. putat, *Circenses* ludos esse dictos, quod ubi suo tempore metæ fuerunt, olim gladii ponebantur, quos circumibant, unde ludi Circenses, quasi *circum enses.* Circense certamen: *l.* 2. *C. de spectac.* Circenses equi: *l.* 1. D. *de mun. & honor.* Vid infra voce *circus.*

CIRCITORES, quibus vestiarii vel lintearii dant vestem circumferendam, & distrahendam: *l.* 5. D. *de instit. act.* Sed & in re militari Circitores, qui vigilias circumibant, renunciabantque, si qua emersisset culpa, ad-

adpellatos ſcribit Veget. *lib. 3. c. 8.* Vid. Supra ſub voc. *Agentes in rebus.* De utriuſque generis circitoribus diſſerit Reineſ. *ad Inſcr. p. 995.* ubi in marmore: *Locus oportuni Circitoris & conjugis ejus.* Hein. Hinc *circitoria* dignitas: in *l. 2. C. Theod. de fil. milit.* apparit.

CIRCULATOR qui ſerpentes circum fert, & proponit, *l. ult. D. de extraord. crim.* Eos vetus gloſſarium vertit ὀχλαγωγὸς καὶ ἀγύρτας. Vetus Juvenalis interpres *ad ſat. 6. v. 590.* Quod circulatores, ait, hoc conſueverint adhibere, ut delectis ſibi locis duobus, eos luſtrent, id eſt, circumeant, deinde per eos ſortes, id eſt, taxillos jactitent: qua exinde, quod ſuæ geneſeos ſignum ſe accommodaverit, inſpiciatur, numquid vivet & quando.

CIRCULO manumittere quid, vid. infra in *manumitere.*

CIRCUMCELLIONES *l. 52. C. Theod. de hæret.* genus hominum, ut Auguſtinus *lib. de hæreſ. c. 69.* ait, agreſte fuit, & famoſiſſimæ audaciæ, non ſolum in alios immania facinora perpetrando, ſed nec ſibi eadem inſania ac feritate parcendo. Nam per mortes varias, maxime præcipitiorum, & aquarum & ignium, ſe ipſos necare conſueverant: & in ipſum furorem alios ſeducunt, ut ſe ipſos occidant, quod facere aliis contemnunt, mortem illis minantur, dicentes, hoc modo illos martyres fieri. Iſidorus *orig. lib. 8. c. 4.* Circumcelliones dicti eo, quod agreſtes ſunt, qua *catopitas* vocant, ſupra dictæ hæreſis (Bonoſianorum) habentes doctrinam. Hi amore martyrii ſemetipſos perimunt, & violenter de hac vita diſcedentes martyres nominantur. Quæ Iſidori verba legunt *in c. 39. §. 52. cauſ. 24. qu. 3.* niſi quod, pro *catopitas Scototopicos* occurrit. Neque vero *catopitas* probat Heineccius, qui poſt Jo. Alb. Fabricium *ad Philaſtr. p. 163.* Campitas apud Iſidorum legi debere ait, quia hi hæretici urbes & vicos vitabant, & per campos oberrabant. Neque tamen ego *Scototopicos* improbarem, ex eo ductum verbum, quod iidem quaſi in tenebris latitarent; σκότος enim græcis *tenebræ* ſunt, & τοπικὸς *localis.* Hos Philaſtrius *circuitores* vocat, in *hæreſ. catal. c. 85.* de quibus talia ſcribit: In Africa ſunt, qui *circuitores* dicuntur. Hi circumeunt terras, &, quos inveniunt in via, cogunt eos, ut interficiantur ab illis: dicentes ſe deſiderare pati martyrium. Quidam autem ex illis veluti biothanati moriuntur, ſeſe dantes ad præcipitium, diverſumque ſubeunt calamitatis interitum: qui quum ſine cauſſa ita perire properant, honeſtæ mortis ſuſtinent detrimenta, & judicio Dei futuro ſe potius implicant, quam ſolvunt. Heineccius addit: Circumcelliones Donatiſtarum fuiſſe propaginem, ſed in fanaticiſcum prolapſam, ceu notum eſt ex *Collat. Carthag. 3. c. 174.* & 182. Vagabantur enim per provinciam, ut aureum ſæculum reducturi, ſervos, reos, obæratos, ad libertatem vocabant. Demum eadem perciti inſania, qua olim Hegeſiam πεισιθάνατον loboraſſe ſcribunt veteres, ſibi ipſis violentas manus inferre, inſigne pietatis argumentum, & ſimile martyrio meritum, exiſtimabant, Principum in ſe ſeveritatem eo furore maximam provocantes. Vid. Ittigii *hiſt. Donatiſt.* §. 82. Similem Patricianorum furorem referunt *Auctor prædeſtinati c. 61.* & Philaſtr. *c. 62.*

CIRCUMCIDERE in *l. 11. D. ad leg. Cornel. de ſicar. & apud. Paull. 5. Sent.* 22. 3. eſt præputium

tium exſecare. Non ſolum autem Judæi, ſed & teſte Strabone *lib.* 17. Ægyptii circumciſione uſi ſunt, quod de his aliiſque gentibus teſtatur D. Ambroſ. *Epiſt.* 77. his verbis: Denique Ægyptii, qui & geometriæ, & colligendis ſiderum curſibus operam intendunt ſuam, impium judicant ſacerdotem, qui nequaquam habeat *circumciſionis* inſigne. Nam neque magici carminis ſapientiam, nec geometriam, aut aſtronomium, judicant, viam ſuam obtinere ſine *circumciſionis* ſignaculo. Et ideo ut impetrandi vim operationis adhibeant ſuæ, purgationem quandam vatum ſuorum *circumciſionis* arcano celebrandam, exiſtimant. Reperimus autem in hiſtoria veterum, non ſolos Ægyptios, ſed etiam Æthiopum & Arabum, & Phœnicum aliquos circumciſione erga ſuos uſos. Et hanc putant ſe adhuc probandæ viam ſervare rationi, eo, quod ſuis corporis primitiis & ſanguinis initiati, inſidias dæmonum, quas illi generi noſtro moliuntur, exiguæ partis arbitrentur conſecrationibus deſtruendas. Addit. Heineccius ex Herodot. *lib.* 2. *c.* 104. & Diodor. Sicul. *lib.* 2. *p.* 35. de illo circumciſionis uſu apud illas gentes, & apud Syros conſtare. Utrum autem Judæi ab Ægyptiis, an hi ab illis hunc ritum acceperint, diſquirunt Jo. Marsham in *Can. Chron. ſæc.* 5. *p.* 73. *ſeq.* Spencerus *de Legibus hebræor. lib.* 1. *c.* 4. *ſect.* 4. *p.* 47. ſed in priorem ſententiam procliviores, &, qui poſteriorem acriter defendit Jo. Franc. Buddæus in *hiſt. eccleſiaſt. vet. teſt. Period.* 1. *Sect. III.* 8. 4. *p.* 276. *ſeq.*

CIRCUMCIDI etiam dicuntur rami, id eſt, circumputari: *l.* 1. §. *ult. D. de arb. cæd.*

CIRCUMDUCI, eſt cancellari, obliterari, aboleri in *l.* 45. *D. de re judic. l.* 6. *C. quom. & quand. jud. l.* 22. *D. de adpellat.* Alias *Circumduci* eſt circumveniri. Et ita circumductam religionem judicis dixit Paull. 5. *ſent.* 5. §. 10.

CIRCUMIRE templa. Nemo templa circumeat, nemo delubra ſuſcipiat: *l.* 11. *C. Th. de pagan.* perluſtrare, *l.* 10. *eod. tit.* παραπορέυεσθαί Polybio *lib.* 9. *p.* 545. *edit. Caſaubon.* αἱ δὲ γυναῖκες παραπορευόμεναι τὲς ναὲς, ἱκέτευον τὲς θεὲς, πλύνεσαι ταῖς κώμαις τὰ τῶν ἱερῶν ἐδάφη: τἕτο γὰρ αὐταῖς ἔθος ἐςὶ ποιεῖν, ὅταν τις ὁλοσχερὴς τὴν πατρίδα καταλαμβάνη κίνδυνος. Mulieres vero circa Deûm delubra diſcurrunt, ſupplicia diis faciunt, ædium ſacrarum pavimenta crinibus paſſis mundant. Is namque illis mos eſt, quoties in aliquo inſigniore & graviore periculo patria verſatur. Arnobius *lib.* 1. *pag.* 2. Cum per omnia ſupplices irent templa &c. Eadem vox in Litaniis & proceſſionibus Chriſtianorum, Gregorius noſter 3. *c.* 29. ut muros civitatis pſallendo *circuirent.* Ita: *Circumire* ædes ſacras: *l.* 7. §. 1. *D. de offic. proconſ.*

CIRCUMLUVIUM, ait Feſtus, eſt jus quoddam prædiorum. *Circumluviones* dixit Cicero *de orat. lib.* 1. *c.* 38.

CIRCUMSCRIBERE, circumvenire & decipere ſignificat in *l.* 11. *C. de diſtract. pign.* ibi circumſcribere ignorantia. Sed & circumſcribi dicitur lex: *l.* 18. §. 4. *D. de dol. mal.*

Alias circumſcribere eſt abrogare, & ita: Circumſcribere Senatum dixit Cicero, pro privare auctoritate. Idem *de finib.* Circumſcriptis ſententiis, quas modo poſui.

CIRCUMSCRIPTIO, pro deceptione: in *l.* 4. *D. ſi menſ. fals. mod. l.* 9. *C. de bon. auct. jud. poſſid.* Senec. *lib.* 6. *controv.* 3.

3. Circumscriptio semper crimen sub specie legis invaluit: quod adparet in illa legitimum est: quod latet insidiosum. Semper circumscriptio per jus ad injuriam venit.

CIRCUMSCRIPTOR, deceptor apud Cic. *in Catilin.* 2. 4.

CIRCUMSCRIPTUS minor: *l.* 39. §. 6. *D. de procur.* id est, deceptus.

CIRCUMSPECTIO: *l.* 7. D. *de minor.* Circumspectius: *l.* 1. §. 18. *D. de ventr. in possess. mitt.*

CIRCUMVENIRE proprie circumire in *l.* 2. §. 8. *D. si quis caut. jud. sist. caus.* Sed etiam est decipere & circumscribere. Ut *circumvenire* ignorantiam: *l.* 19. §. 2. D. *mand.* judicis religionem, *l.* 33. *D. de re judicat.* leges, id est in earum fraudem facere: *l.* 123. §. *ult. D. de legat.* 1. interpretationem legis: *l.* 40. *pr. D. de jur. fisc.* legis sententiam: *l.* 29. *D. de legib.* matrem: *l.* 9. *C. de pact.* Hinc Circumventio: *l.* 40. D. *de reg. jur.* *Circumventus*, deceptus: *l.* 81. *C. de transact.* Et elegans tmesis observatur in *l.* 12. §. 1. *D. de jure dotium*, *circum in hoc venta est* mulier.

CIRCUS, in *l.* 2. *D. de oper. publ.* locum curriculis equorum constitutum significat. ἱππόδρομον Græci vertunt. De hujus verbi origine vid. quæ attuli supra ex Servio sub art. *Circenses*, cui consentit Cassiodor. *Var. lib.* 3. *c.* 4. At aliam hujusce adpellationis notationem adfert Tertullianus in *lib. de spectac. c.* 8. Circus Soli principaliter consecratur: cujus ædes medio spacio, & effigies de fastigio ædis emicat, quod non putaverunt sub tecto consecrandum, quem in aperto habent. Quod spectaculum primum a Circe habent, Soli patri suo editum adfirmant, ab ea & *circi* adpellationem argumentantur. Prioribus vero consentiens Isidorus *lib.* 15. *c.* 2. *etym.* *Circum*, inquit, *Romani dictum putant a circuitu equorum, eo quod ibi circum metam equi currant.* Ac plane omnem ambitum & gyrum *circum* dici, Non. Marcellus scribit. *Circi* autem Romani descriptio exstat apud Dionys. Halicarn. *lib.* 7. *c.* 66. Curricula ludorum circensium solemnia septem fuisse, tradit Gell. *lib.* 3. *c.* 10.

CIRTENSIUM respublica: *l.* 9. §. 5. *D. de jur. & fact. ignor.* Cirtenses autem a *Cirta*, oppido Numidiæ, quod Strabo *lib.* 17. *p.* 1188. Κίρταν vocat, Ptolemæus vero Κίρτα, Ιυλίαν adpellat Pompon. Mela *lib.* 1. *c.* 6. Urbium quas habet (Numidia) maximæ sunt Cirta, procul mari Sittianorum, quondam regia domus Juliæ & Syphacis, quum foret opulentissima, ait idem Mela. Eam etiam posterioribus temporibus Constantinam dictam, Aurelius Victor scribit.

CIS & *ultis* Tiberim, id est *citra & ultra*: *l.* 2. §. 31. *D. de orig. jur.*

CISIARIUS in *l.* 13. *D. locat.* a *Cisio* quod genus vehiculi rotis duabus provolvebatur, quoque viri vehebantur, qui iter facere cupiebant velocius, de quo Scheffer. *de re vehicul. vet. lib.* 2. *c.* 18. *p.* 237. alia carruca, rhedæ genus, quatuor instructum rotis, quo Senatores, aliique honestiores, vehebantur. Scheffer *ibid. c.* 27. *p.* 329. Vid. supra voce *Carruca.* Hein.

CISTA, in *l.* 1. §. 41. *D. depos.* ex qua adparet, vestes ejusmodi arcula includi consuevisse. Et ita certe Pollux *lib.* 7. *c.* 19. nec non Hesychius voce Κίστη. At apud Auct. ad Herennium, in illa phrasi: *cistas dejicere*, cistæ sumuntur pro vasis, in quæ popu-

populus per pontes transiens, tabellas suffragii mittebat.

Cisternæ sunt, quæ imbribus concipiuntur, nec vivam aquam habent: *l.* 1. §. 4. D. *de fonte*, *l.* 14. *in fin. D. de alim. vel cibar. leg.* De harum structura vid. Pallad. *lib.* 1. *tit.* 16. & 17. Cisternam autem inde dictam, Festus tradit, quod *cis*, id est, *infra* terram. Porro *Cisterna*, ut aquæ, ita & vini dicitur, *l.* 21. §. 5. D. *de furt.* pro loco effosso, ad vini custodiam.

Cistiberes pro Quinqueviris cis & ultra Tiberim dixit Pomponius *l.* 2. §. 33. *D. de orig. jur.* his verbis: *Et tamen hi, quos* Cistiberes *diximus, postea Ædiles SCo creabantur.* Sed locus perobscurus est, de quo consulendi interpretes & in his Bynkersh. *in prœterm. p.* 15. *sequ.*

Citare, est per præconem seu voce præconis, vocare: *l.* 7. *D. de in integr. restit. l.* 73. *D. de judic.* Cicero *pro Flacco c.* 15. Citat præco voce maxima legatos Æmonenses. Livius *lib.* 1. *c.* 47. Patres in curiam per præconem ad Tarquinium citari jussit. B. Augustinus in *lib. de grammat.* A clamo fit clamito, a cieo *cito*, quod significat frequenter vocito. Unde dicimus aliquos voce præconis *citatos*, id est, frequenter vocatos. Sed & citare libello legimus apud Plaut. *in Curcul. act.* 1. *scen.* 3. Citare in testimonium: *l.* 30. *D. de testib.* testes: Cic. *de off. lib.* 1. *c.* 22. & *in Verr.* 4. *c.* 59. Ter citatus reus *l.* 10. *D. de publ. jud.* Litigatores non *citati*, sed requisiti: *l.* 15. *C. de judic.* Sed & Edicto *citus* quis dicitur: *l.* 15. §. 2. *D. de jur. fisc. l.* 1. *C. de adsert. toll.* quod a *Cieo* de quo supra.

Citatior aqua, id est rapidior: *l.* 1. §. 1. *D. de aqu. & aqu. pluv.*

Citeriore die: *l.* 4. *D. de pecun. const. l.* 15. *D. de pact. l. ult.* §. 5. *D. de verb. oblig.*

Citra pro absque vel sine sæpissime in libris nostris usurpatur; nonnumquam ponitur pro ultra; ut in *l. ult. D. de calumniat.* his verbis: de servo, qui accusatur, si postuletur, quæstio habetur: quo absoluto, in duplum pretium accusator domino damnatur: sed & citra pretii æstimationem quæritur de calumnia ejus. Ibi Glossa & Cujac. laudans locum Ciceronis *in Orat. ad Brut. c.* 18. Natura in omni verbo posuit acutam vocem, nec una plus, nec a postrema syllaba *citra* tertiam.

Citreæ, mensæ, id est, ex citro, arbore factæ: *l.* 21. §. 2. *D. de act. emt. vend.* Senec. *de benef. lib.* 7. *c.* 9. Video istic mensas, & æstimatum lignum censu Senatoris, eo pretiosius, quo illud in plures nodos arboris infelicitas torsit. Tertullian. *de pallio c.* 5. Adigo cauterem ambitioni, qua M. Tullius quingentis millibus numum orbem citriemit, qua bis tantum Asinius Gallus pro mensa ejusdem Mauritaniæ numerat. Item quantis facultatibus æstimaverunt ligneas maculas? Conf. Jo. Meurs. *de luxu. Rom. c.* 9. *p.* 24. Cujac. 2. *obs.* 5. Hein.

Citro. Vid. infra *ultro.*

Civicum munus, pro civili *l.* 4. *C. de fabric.* ubi tamen vulgo *nulli se civi commanere obnoxium*, pro *nulli se civico muneri obnoxium*, legitur. Quod mendum præter scriptos codices satis prodit: *l.* 6. *C. Theod. de fabricens.* Sic & civilia jura Horatius *civica* vocat, *lib.* 1. *epist.* 3. *v.* 23. ut Ovid. *lib.* 1. *fast. v.* 22. artes civiles & forenses *civica arma.*

Civile aliquando prætorio vel honorario opponitur. Ideoque civiles actio-

actiones adpellantur legitimæ, seu quæ ex legitimis & civilibus caussis descendunt, ut loquitur Justinianus §. 3. *Inst. de action.* ad differentiam earum, quas prætor ex sua jurisdictione comparatas habet: §. 4. *Inst. eod.* Et ita *civiles* actiones *honorariis* opponuntur: *l.* 25. §. *ult. D. de oblig. & act. l.* 3. §. 1. *naut. caup. & stab.* eoque sensu civilis actio accipienda in *l.* 1. §. 1. *D. de superfic. l.* 7. §. 1. *D. ad SC. Trebell. l.* 3. §. *ult. D. si mens. fals. mod. l.* 14. §. 11. *D. de furt.* id est, juris *civilis* actio, uti ait *l.* 14. *D. de precar.* Ita *civilis* incerti actio, id est præscriptis verbis: *l.* 7. *D. de pact. l.* 15. *D. de præscript. verb.* *Civile* negotium eodem sensu gestum dicitur, ex quo civilis obligatio nascitur: *l.* 1. *D. de æstimator.* *Civiles* autem dicuntur, quæ aut legibus institutæ, aut certe jure civili comprobatæ sunt: *prætoriæ* vero seu *honorariæ*, quas Prætor ex sua jurisdictione constituit: §. 1. *Inst. de obligat.* Ita civilis obligatio accipitur in *l.* 7. *D. de pact.* Et *jus* civile opponitur *prætorio*: *l.* 17. *D. de castr. pecul. l.* 1. §. *ult. l.* 3. §. 1. *D. de constit. pec.* & alibi passim.

Civile aliquando est, quod non criminale est, *rubr. C. quand. act. civ. crim. præjud.* Sic negotium civile, criminali, opponitur: *l.* 2. *D. adpell. recip.* *Civilis* disceptatio: *l.* 1. *C. si quis aliq. test. probib.* *Civile* judicium: *l. ult. C. de noxal. act.*

Civile etiam naturali opponitur, ut in *l.* 83. §. 5. *D. de verb. oblig.* Ita civilis adpellatio bonorum: *l.* 49. *D. de verb. signif.* *Civilis* cognatio naturali adversatur: *l.* 4. §. 2. *D. de grad. & adf.* Quo sensu & matrem *civilem* dixit Paullus 4. *sent.* 10. 2. *Civilis* possessio: *l.* 2. §. 1. *D. pro her.* Vid. infra *possessio*.

Civile pro æquo, justo, legitimo, ordinario: *l.* 83. §. 5. D. *de verb. oblig.* cui adversatur *incivile* cujus exempla vide suo loco.

Civiles quæstiones apud Rhetores quænam dicantur, exponit Cur. Fortunat. *lib.* 3. *rhet.*

Civile, quod ad civitatem vel cives pertinet. Ita *civilia* bella quæ cives cum civibus gerunt: *l.* 9. §. 1. *D. de legat.* 3. quas & *civiles* dissensiones vocat Ulpian. *l.* 21. §. *ult.* D. *de capt. & postl.* Bellum *civile* in *l.* 1. *D. de censib.* accipe quod contra Severum Pescennius Niger in Africa movit.

Civile jus dicitur quod proprium est cujusque civitatis: *l.* 6. 9. D. *de just. & jur. l. ult. D. de superfic.* Jus autem *Civile* Romanum definit Ulpianus in *d. l.* 6. jus id, quo Romana civitas ex legibus plebiscitis, Senatus-consultis, Principum Constitutionibus, prætorum ædiliumque edictis, & prudentum responsis usa est.

Hoc tamen Ictis commune juris *civilis* nomen suum fecit proprium ea pars juris, quæ sine scripto in sola prudentium interpretatione consistit. *l.* 2. §. 8. & §. 12. *D. de orig. jur. l.* 74. *D. de hered. inst.* ut minus late pateat *jus civile* hoc sensu, ac quod *civile jus* dicitur oppositum honorario, & de quo paulo ante diximus. Et hoc sensu jus civile & constitutiones separantur: *l.* 5. *C. quor. adpell.* Sed & librum Papirii, quo leges regias in unum composuit, adpellatum *jus civile Papirianum*; librum æque Cn. Flavii, qui actiones continebat, *jus civile Flavianum*, tradit Pomponius *d. l.* 2. §. 2. & §. 7. *D. de orig. jur. l.* 144. *D. de verb. signif.* & Macrob. Saturn. *lib.* 3. *c.* 2.

Interdum *juris civilis* adpellatione lex XII. Tabularum demonstratur, ut in *l.* 1. D. *de tutel. l.* 7. *D. de bon. damn.* juncta *l.* 220. D. *de verb. signif. l.* 6. §. 1. *D. de bonor. possess. cont. tab. l.* 1. 2. *D. und. cogn. l.* 16. *C. de jur. delib. & pr. Inst. de usucap.*

Civile munus: *l.* 1. *C. ad leg. jul. de vi publ. & passim.* quod & civicum in *l.* 4. *C. de fabricens.* adpellari supra diximus. Vid. *munus. Civile* negotium: Ulp. *fragm. tit.* 11. §. 27. officium: *l.* 2. *D. de reg. jur.* Vid. officium. *Civilia* onera, id est, munera: *l.* 6. D. *de curat. furios. Civilis* sapientia pro juris civilis scientia: *l.* 1. §. 1. *D. de extraord. cognit.*

CIVILIA verba, quæ & legitima, & directa, & imperativa adpellantur: *l.* 7. D. *de vulg. & pup. substit.* Ulpian. *fragm. tit.* 25. §. 1. *Fideicommissum est quod non* civilibus *verbis, sed precativis, relinquitur*, id est, non directis & imperativis, sed precariis & inflexis verbis.

CIVILITER, interdum est jure civili, ut cum dicimus *civiliter* obligari: *l.* 1. §. 1. D. *si mens. fals. mod.* & *civiliter* possidere: *l.* 3. §. *ult. l.* 7. *D. ad exhib. l.* 24. *D. de adquir. possess. Civiliter* ergo & *naturaliter* opponuntur. Ita civiliter resolvi dicitur obligatio, veluti acceptilatione, & confusione: naturaliter vero solutione aut interitu rei promissæ: *l.* 107. D. *de solution.* Similiterque in *l.* 53. *D. de adquir. rer. dom.* civiliter adquiri dicuntur, quæ juris ministerio verbis, sine aliquo corporali facto, adquiruntur, veluti stipulatione: *naturaliter* vero, seu corporaliter veluti possessio. Hinc & *civiliter*, & quasi more civitatis, *l.* 41. *D. de verb. signif.* ubi *civiliter* & *natura* turpia, opponuntur.

Civiliter, id est, legitime & secundum juris civilis regulas, vel civili modo. Sic *civiliter* nupta: *l.* 28. §. 3. *D. de lib. & post.* Liberum hominem civiliter in potestate non habemus: *l.* 23. §. *ult.* D. *de adquir. possess.* Civiliter annum non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus: *l.* 134. *D. de verb. signif.*

Civiliter etiam, & *jure prætorio* opponuntur: *l.* 17. *D. de castr. pecul.*

Civiliter agere, & *criminaliter* opponuntur: *l. ult. D. de furt.* Rubr. *C. Theod. victum civiliter & criminalit. ag. posse.* Sic civiliter dicuntur exerceri incendia: *l.* 28. §. 12. *D. de pœn.* moveri actiones: *l.* 37. *D. de injur.* & disceptationes: *l.* 3. *C. de ordin. judic.*

Civiliter, id est, cum aliquo temperamento, vel non immodice. Celsus: Per quamlibet fundi partem ire, agere, licebit, *civiliter* modo: *l.* 9. *D. de servitut.*

CIVIS. *Cives* Romani: *l.* 32. D. *de jur. fisc.* Eorum differentias & genera vide in *l.* 4. *D. de his, qui sui vel al. jur.* Cives Romani uti fierent, qui manumitterentur, vid. §. 3. *Inst. de libertin.* Jus potestatis, quod in liberos habemus, proprium est civium Romanorum: §. 2. *Inst. de patr. pot.* Cives Romanos alia, quam per portas, egredi non licet: *l. ult. D. de rer. divis.* Mancipatio locum habet inter cives Romanos: Ulpian. *fragm. tit.* 19. §. 4. In caput civis Romani injussu populi animadverti non poterat: *l.* 2. §. 16. D. *de orig. jur.* In orbe Romano qui sunt, cives Romani effecti sunt, ex constitutione Imp. Antonini: *l.* 17. *D.*

de

de stat. hom. ubi Antoninum non Piam sed Caracallam esse intelligendum extra omne dubium posuit Ez. Spanhemius, qui omnibus, ea de re post se aliquid dicturis, ocium fecisse videtur, in *lib. de orbe Romano.*

Cives etiam adpellantur, qui in municipio quodam vel colonia, jus civitatis impetrarunt. Tales *cives* origo, manumissio, adlectio vel adoptio facit: *l. 7. C. de incol.* Sane cujusque civitatis *cives l. 1. D. ad municipal.*

CIVITAS. Cic. *lib. 1. de Republ.* apud Non. Marcell. Ejusmodi conjunctionem tectorum oppidum vel urbem adpellamus, delubris distinctam spaciisque communibus. Omnis ergo populus, qui est talis coetus multitudinis, qualem exposui, *Civitas*, omnisque civitas est constitutio populi. Idem Non. Marcell. *Inter urbem & civitatem hoc interest. Urbs est ædificia, civitas incolæ.*

Ita vero proprie vocantur respublicæ αὐτονόμοι: & κατ' ἐξοχὴν pro Romana; quam loquutionem non inusitatam esse, patet ex *l. 2.* §. 4. 7. 8. 28. *D. de orig. jur.* ut ibi notavit Bynkersh. *in prætermiss. p.* 15.

Sæpe tamen municipium, vel colonia *Civitatis* nomine venit: ut *Civitas* Antiochensium: *l. 37. D. de reb. auct. jud. possid.* Berytiorum: *l. 1. C. qui ætat. vel profess.* Emisenorum: *l. ult. D. censib.* Rhodiorum: *l. 6. C. de offic. rect. prov.* Sebastenorum: *l. 21.* §. 3. *D. de ann. legat.* Tyriorum: *l. ult. D. de censib. Civitates* privatorum loco habentur: *l. 16. D. de verb. signif. Civitatis*, ad quam decuriones pertinent sedes: *l. 1. D. de decurion.*

CLABULA vel Talea olim dicta, quæ de tenero ramo ex utraque parte præcidebatur æquabiliter: idque Varro *lib. 1. de re rust. c.* 40. tradit. Quem locum Non. Marcell. in voce *Taleas*, scissiones lignorum vel præsegmina interpretatur. Hinc *Clabulare* vehiculum, quod capsam clabulis, id est bacillis & viminibus contextam habebat Jo. Scheffer. *de re vehicular. vet. lib. 2. c. 29. p. 335. seq. Hein.* Et ab hoc clabulari vehiculo est

CLABULARIS cursus in *l. 2. l. 5. C. Theod. de curios.* & in *l. 22. C. de curs. publ.* (ubi perperam *ambularis* legitur,) vehicularis cursus genus quoddam fuit, ad cujus procurationem electi viri idonei, qui & evectiones commeantium exactissima cura inspicerent, & alimenta, quæ fiscus suggerebat, ministrarent. Præcipiunt hoc Imperatores in *l. 23. C. Theod. de curs. publ. & l. 2. C. Theod. de curios.* Ammian. Marcellin. *lib. 20. c. 7.* Julianus contemplans rationabiles querelas, cum familiis eos ad orientem proficisci permisit, *clabularis* cursus potestate permissa. Vid. Cujac. *Tom. 2. op. p.* 993. Clabulariæ regiones: *l. 44. C. Theod. de curs.*

CLADES. Si tanta emerserit clades quæ prorsus rei faciat interitum: *l. 1. C. de jur. emphyt.* Cladem autem quasi clam data sit, dictam putat Papias.

CLAM, id est, latenter & furtive: *l. 54. D. de admin. & peric. tut.* Hinc

Clam possidere eum dicimus, qui furtive in possessionem ingressus est, ignorante eo, quem sibi controversiam facturum, suspicabatur, &, ne faceret, timebat: *l. 6. D. de adquir. possess.* Heres quoque ejus, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, *clam* possidere videtur, auctore Paullo, 5. *sent.* 6. 12. Ita *clam* ab aliquo possidere, accipimus in interdicto uti possidetis: *l. 1.*

l. 1. *D. uti possid. l.* 4. *D. pro suo l.* 10. *D. si serv. vind.* Eodem modo dicitur quis *clam* ab aliquo aquam ducere, in interdicto *de aqua quotidiana.* Et *clam* utitur, ut Ulpianus definit, qui ipse prohibitus utitur, vel qui, prohibente eo, cui id jus utendo conservabat, utitur: *l.* 3. *pr.* §. 1. *D. de itin. actuqu. priv.*

In interdicto, *quod vi, aut clam,* CLAM videtur facere, qui celavit adversarium, neque ei denunciavit, si modo timuit ejus controversiam, aut debuit timere: *l.* 3. §. *ult.* D. *quod vi aut cl.* Add. *l.* 73. §. 2. D. *de regul. jur.* Vid. infra *Quod vi aut clam.*

CLAMOR. Propter illum aliquando parcebatur servo, qui cum hero domi occiso sub eodem tecto fuerat, ut locus non esset rigori SC. Silaniani: Ulp. *l.* 1. §. 34. *seq.* D. *ad SC. Silan.* Excusantur autem servi qui auxilium tulerunt sine dolo malo. Tulisse autem auxilium is quoque videtur qui, quidquid potuit, fecit, tametsi dominus interfectus est: veluti si quis clamaverit, ut ad auxilium conveniretur, aut terruerit adgressores. Non tamen semper, qui & clamore usus est, auxilium tulisse videtur. Quid enim si posset manu depellere a domino periculum, ille clamorem inanem elegit? Plectendus utique erit.

Lex XII. Tabularum furem nocturnum occidere permittit, ut tamen id ipsum CLAMORE testificetur: interdiu autem deprehensum ita permittit occidere, si is se telo defendit, ut tamen æque cum *clamore* testificetur. Cajus *l.* 4. §. 1. D. *ad Leg. Aquil.* Vocabant veteres talem *Clamorem quiritationem.* Liv. *lib.* 33. *c.* 27. quemadmodum clamore aliorum auxilium implorare, iis erat *quiritare*, vel *quiritari*, id est, *Quiritium fidem invocare*, ut loquitur Petron. in Satyr. *c.* 21. Utebantur enim formula: *Porro Quirites*, de qua Turneb. 13. *advers.* 32. & *Theod. Canter.* 1. *Var. lect.* 3. Hein.

CLANDESTINA damna: *l.* 2. §. 9. *D. de vi bonor. rapt.* Clandestinæ insidiæ: *l.* 9. *C. de his, quæ ut indign.* Clandestina possessio: *l.* 4. §. *ult.* D. *de adquir. poss. l.* 7. §. 4. 5. D. *commun. divid.* a quibus caussis separari non possit, docet Julianus *d. l.* 4. §. *ult.* Clandestinam electionem adpellat Bernard. in *c. quia propter* §. *fin. de election. in antiq.* quæ singulariter fit & per occulta conventicula.

CLARERE, pro constare, *l.* 2. *C. de fund. rei priv. l.* 2. *C. de apoch. publ.* Tacit. 4. *hist.* 73. Quo eventu Germaniæ bella tractavimus satis *claret.*

CLARA dignitas: *l. ult.* D. *quod met. caus.* eadem ac clarissima dignitas: *l.* 8. D. *de senator.* itemque claritas vocatur, *l.* 10. *C. de nupt.* Clara persona, Senatoris puta, vel uxoris ejus. *l.* 5. D. *de curat. furios.*

CLARISSIMATUS dignitas: *l.* 9. *C. Theod. de domest.* & aliis locis, id est, clarissimorum dignitas, ut loquitur *l.* 6. *C. Theod. de proxim. Comit. disposit.* Ammian. Marcellin. *lib.* 21. *c.* 31. Nec sub eo dux quidam cum *Clarissimatu* provectus est.

CLARISSIMI viri: *l.* 18. D. *de jur. fisc.* Clarissimæ personæ: *l.* 100. D. *de verb. signif.* Clarissimarum autem personarum adpellantur feminæ etiam, nuptæ clarissimis personis, non item filiæ senatorum, nisi quæ viros clarissimos sortitæ sunt: *l.* 8. D. *de senator.*

Sane Prætor urbanus, vir *Clarissimus* dicitur, in oratione Severi: *l.* 1. D. *de reb. eor.* Pro-

consules etiam viri clarissimi adpellantur *l.* 1. *C. si ex fals. l.* 3. *C. si adv. rem. judic.* Sed & in principalibus constitutionibus, & præsides provinciarum *Clarissimorum* virorum titulo honorantur *l.* 1. *C. si adv. rem. jud.* itemque magistri census: *l. ult. C. de jur. emphyt.* nec non principes agentium in rebus: *l. ult. C. de decurion.* Silentiarii sacri palatii: *l. ult. C. de excus. tut.* Advocatos etiam, deposito advocationis officio, *Clarissimi* ordinis comitum dignitate frui constituit Anastasius: *l.* 1. *C. de advoc. divers. judic.*

CLARISSIMUS sine adjecto, idem ac senator, *l.* 52. C. *Theod. de hæret. l.* 23. C. *Theod. de adpell.* uti Clarissima senatoris uxor apud Paullin. *in vita Ambros. Per idem tempus trans Tiberim, apud quamdam Clarissimam invitatus.* Sic & ordo Clarissimus pro senatu. Prudent. *adv. Symmach. lib.* 1. *v.* 490. Clarissimorum auctoritas, pro SCo. *Hein.*

CLARITAS generis: *l.* 14. *C. de dignitat.* personarum: Plin. *lib.* 2. *c.* 58.

CLARUM, perspicuum, indubitatum. *Clari* & aperti juris est, *l.* 14. C. *de fideicom.*

CLASSIS Seleucena: *l. un.* C. *de class.*

CLAUDERE, veteribus *cludere.* Unde *clusus* pro clausus passim in pandectis scribitur. Vid. infra *clusus.*

CLAUDIA aqua in *l.* 2. §. 36. D. *de orig. jur. l. ult.* C. *Theod. de aquæ duct.* & Cassiodor. 7. *var.* 6. Ea, ut Pomponius tradit, ab Appio Claudio Centumano, qui eam in urbem induxit, hoc *Claudiæ* nomen invenit. Idem vero *Appius Claudius Crassus* fuit, qui non *Centumanus*, sed *Cæcus* cognominatus. Ipse in Censura, quam cum C. Plautio primum, dein solus, quum se magistratu collega abdicasset, gessit, non modo viam munivit, & usque Brundusium lapide stravit, quæ inde Appiæ adpellationem traxit, verum etiam aquam Anienem in urbem induxit, quemadmodum Liv. *lib.* 9. *c.* 29. Auctor *libri de Viris Illustrib. c.* 34. & Cassiodorus *in Chronico* auctores sunt. Adde Eutrop. *lib.* 2. *c.* 4. & Frontin. *lib.* 1. *de aquæ duct.* Hic Appii in Censura collegam non C. Plautium sed. C. Fabium, sed & ab Appio Claudio ductam aquam æque, atque ab eo munitam viam, *Appiam* adpellatam scribit: *Claudiæ* vero aquæ ductorem dicit Claudium Imperatorem, quod facit & Plinius *lib.* 36. *c.* 15. Item Aurel. Victor Epitom. *c.* 4. de Claudii principatu agens: *Aqua*, inquit, *Claudia Romæ inducta.* Testis quoque est Suet. *in Claud. c.* 21. Cujus discordiæ sedandæ caussa, necesse est, duplicem aquam Claudiam faciamus, unam ab Appio Claudio; alteram ab Imperatore *Claudio* inductam. Et forte illa, postquam altera inducta est, *Appia Claudia*, ac brevius, *Appia* cognominari coepit.

Claudia lex. De hac Ulpian. *tit.* 11. §. 8. his verbis: *Quantum ad agnatos pertinet, hodie cessitia tutela non procedit: quoniam permissum erat in jure cedere tutelam feminarum tantum, non etiam masculorum: Feminarum autem legitimas tutelas* Lex Claudia *sustinet: excepta tutela patronorum.* Quæ verba nihil aliud volunt, quam Legem Claudiam conservasse tutelam agnatorum femininam, quumque antea ista in jure cedi posset; prohibuisse, ne in posterum illi cessioni locus esset, præterquam in tutela legitima patronorum. Vid. Schulting. *Jurispr. vet. antejustin. p.* 597. Hein.

Sustinet in Glossis Philoxeni ὑπομένει, id est, *prorogat*, continuat, sic ut cedi nolit, vid. voce *sustinere.* Claudius scilicet Imp. muliebrem tutelam non *sustulit*, (ut quidam perperam legunt) sed *sustinuit*, id est eam cedi noluit. Breviter, *Cessitiam* tutelam muliebrem sustulit: at muliebrem tutelam legitimam sustinuit. Hæc Jac. Gothofr. in Comm. ad *l.* 2. *C. Theod. de tut. & cur.* qui & ibi observat & alterum fuisse legis *Claudiæ* caput, quo adversus antiqui juris auctoritatem patruo consanguineo legitima tutela non deferebatur, quod a Constantino M. sublatum, antiqui juris auctoritate reducta, quod testatur nominatim Leo Imp. in *l.* 3. *C. de legit. tut.* Quin constituit idem Constantinus M. ne consanguineus patruus legitimam tutelam muliebrem recusare possit: *d. l.* 2. *C. Theod. de tut. & cur.*

Claudianum SCum de mulieribus, quæ se servis junxerant, fit mentio apud Ulpian. 11. *fragm.* 27. Paul. 4. *Sent.* 10. 2. *l.* 4. *C. Theod. ad SC. Claud. l.* 10. *C. Theod. de murileg. l.* 179. *C. Theod. de decurion.* Sublatum id a Justiniano: *l. un. C. de SC. Claud.* §. *ult. Inst. de success. subl. Claudianum* idem SC. de nuptiis quas major sexagenario cum ea, quæ quinquagenaria minor erat, contraxisset. Ulpian. *fragm. tit.* 16. §. 3. Silaniano SCo *Claudianum* adjungitur *Rubr. D. de SCo. Silan. & Claudiano.*

Sunt & alia *SCa Claudiana*, veluti de re nautica, cujus capita quædam sparsim memorantur, ut *l.* 3. §. 8. *D. de incend. ruin. naufr. l.* 3. *D. de vacat. & excus. mun. l.* 5. §. 3. *D. de jur. immunit.* apud Ulpian. *fragm. tit.* 3. §. 1. *& 6.* & Suet. *in Claud. c.* 18. *&* 19. *Edicti Claudiani*, ad legem Corneliam de falsis facti, mentio fit *l.* 14. §. 2. *& l.* 15. *D. ad leg. Cornel. de fals.* Late de *SCis Claudianis* Petrus Faber *semestr. lib.* 1. *c.* 25. *p.* 143. ubi non omnia *SCa* Claudiana Claudio Imp. tribuenda esse ostendit. *Hein.*

Claudius Imperator Divus adpellatur *l.* 2. §. 32. *de orig. jur. l.* 15. *D. de leg. Cornel. de fals.* Eutrop. *lib.* 7. *c.* 8. de Claudio: *Post mortem consecratus est, divusque adpellatus. Claudianis* temporibus: *l.* 3. §. *ult. D. de incend. ruin. naufr.*

Claudius Triphoninus, Jurisconsultus, notas ad Scævolæ Digesta scripserat, ut ostendit *l.* 58. D. *de administr. & peric. tut.* ex quibus Tribonianus descripsit integra capita in *l.* 36. *D. de legat.* 3. *l.* 17. *D. de fideicom. libert. l. ult. D. de his quæ ut indign.* extra quos tres locos *notæ* istæ, nudo *Claudii* nomine præfixo, Scævolæ fragmentis sparsim insertæ, citantur in *l.* 38. *D. de legat.* 2. *l.* 37. 41. *D. de legat.* 3. *l.* 32. §. 1. *D. de usu & usufr. leg. l.* 15. 16. *D. de alim. & cib. leg. l.* 28. D. *de liberat. leg. l.* 77. §. *ult. l.* 78. *D. ad SC. Trebell. l.* 59. §. 1. *D. de manum. testam.* Unde adparet *Claudianas* istas *notas* Scævolæ responsis summa brevitate subjectas fuisse. Idem Tryphoninus *Disputationum libros* unum & viginti scripserat, ex quibus complura Pandectarum capita sumta. Fit hujus *Tryphonini* mentio in *l. ult.* D. *de jur. fisci.* & apud Lamprid. *in Alex. c.* 68. ubi male *Tryphonius* legitur. Hunc Imperatorum Severi ac Antonini temporibus vixisse colligitur ex eo, quod *l.* 39. *D. de poen.* ait: Ab Imperatoribus nostris rescriptum est. Vid. art. *noster.*

Claudius Venuleius Saturninus, Jurisconsultus, scripsit *stipulationum libros* 19. *de actionibus libros* 10. *Disputationum libros* 7. *De interdictis libros* 6. *De officio Procos. libros* 4. *Publicorum* seu de publi-

publicis judiciis libros 3. *De poenis paganorum* librum singulare, ex quibus plura pandectarum capita sumta sunt. *Claudii Saturnini*, Prætoris, meminit *l.* 6. §. *ult.* D. *mand.* Eum Antonini Pii temporibus vixisse, argumento est, quod Marcianus *l.* 1. §. 2. D. *quæ res pign.* ait: *D. Pius Claudio Saturnino rescripsit.* Errant utique, qui ab hoc *Venuleio Claudium Saturninum* divellunt.

CLAUDUS pro quo *clodus*, quod verbum vid. infra.

CLAVES magis domus portio quam instrumentorum sunt: *l.* 22. §. 24. *D. de instr. vel instr. leg. Clavibus* traditis, ita mercium in horreis conditarum possessio tradita videtur, si claves apud horrea traditæ sint: *l.* 74. *D. de contrah. emt.*

CLAVICARIUS, in *l.* 2. *C. de excus. artif.* est clavium artifex. Sed & commentariensium ministri, seu carcerum custodes, his non dissimiles. *Claviculari* vocantur a Jul. Firmicco *lib.* 3. *mathes. c.* 6.

CLAUSTRA ædium: *l.* 17. D. *de act. emt.* armariorum: *l.* 52. §. *ult.* D. *de legat.* 3. carceris: *l.* 2. *C. de custod. reor.* Est enim claustrum id quo quid clauditur.

CLAUSTRITIMUS pro carceris custode, eadem forma dicitur, ac *æditimus* pro eo, qui ædes tuetur. Gell. *lib.* 2. *c.* 10. Idem & *claustrarius.* Glossæ Cyrilli: *Clostrarius*, δεσμοφύλαξ. *Hein.*

CLAUSULÆ nomen de cujuslibet orationis parte, capite, scriptura, usurpatur. Sic *clausula* de bonorum possessione contra tabulas: *l.* 1. §. 2. D. *de bon. poss. contr. tab.* compromissi: *l.* 25. §. 1. D. *de rec. arb.* de dolo malo: *l.* 13. §. 5. D. *de acceptil.* alias doli: *l.* 22. D. *de verb. obl.* Sic autem jurisconsulti adpellant eam stipulationis partem, qua, dolum malum abesse abfuturumque esse cavebatur. *Clausula* de defendenda re: *l.* 6. D. *de procur.* alias ob rem non defensam, qua in judicatum solvi stipulatione, re non defensa, quanti ea res erit, promittitur: *l.* 3. §. *ult. l.* 13. *l.* 17. D. *judic. solv. l.* 15. D. *de procur. Clausula* edicti: *l.* 23. §. 3. D. *quib. ex caus. maj.* de re judicata, *l.* 6. 7. *ult.* D. *judic. solv.* SCi: *l.* 23. D. *hered. pet.* stipulationis *l.* 17. D. *judic. solv.* de suspectis tutoribus: *l.* 1. *D. de susp. tut.* testamenti: *l.* 30. 31. D. *de legat.* 1. de ventre in poss. mitt. *l.* 6. D. *de inoff. testam.*

CLAUSURAS vel *clusuras* in *l.* 2. §. 3. C. *de offic. præf. præt. Afr. l.* 4. C. *de offic. magistr. offic. l. ult.* C. *de offic. magistri mil.* Suida interprete, accipe ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων, vel angustias adituum, quæ regionem aperiunt: quas posterioribus sæculis vulgus etiam *clusas* vocavit. De hoc vocabulo vide quæ plena manu ex medii ævi scriptoribus severunt Vossius *de vit. sermonis.* & Car. du Fresne *in glossar. med. & infim. latinit.*

CLAVUS. *Clavi* aurei & purpurei pars vestimentorum: *l.* 10. §. 3. D. *de aur. arg. leg.* ubi ex Pomponio adjicit Ulpianus: *Etsi non sunt clavi vestimento consuti: tamen veste legata contineri.* Cocco *clavata* mantilia apud Lamprid. *in Alexand. c.* 37. & auro *clavata* tunica apud Vopisc. *in Bonoso*, *c.* 15. *Clavorum* porro alii *lati* erant, alii *angusti.* Varro *lib.* 8. *de ling. lat. Si quis tunicam in usu ita consuat, ut altera plagula sit angustis clavis, altera latis, utraque pars in suo genere caret analogia. Clavo* autem *lato* Senatores; *angusto* equites utebantur. Inde est, quod ait Lamprid. in Alexand. c. 27. *Tum satis esse constituit, ut equites Romani a senatoribus clavi qualitate discernerentur*

rentur. Proinde Ovidius, in equestri se ordine mansisse significans *lib.* 4. *trist. eleg.* 9. *Curia*, ait, *restabat*, *clavi mensura coacta est.* Hinc *lato clavo* ab Imperatore honorari, apud Ulpian. *fragm.* 7. §. 1. est, Senatorii ordinis insignibus honorari, quo genere loquendi : *latum clavum* a Cæsare impetrare dixit Plin. *lib.* 2. *epist.* 9. Hinc *lati clavii*, qui latum clavum gestabant, apud Sueton. in *Aug. c.* 38. & *in Ner. c.* 20. Addit Heineccius de *clavo* tunicisque *laticlaviis*, & *angusticlaviis*, ex instituto egisse Claud. Salmasium *ad script. hist. aug. p.* 510. & Octav. Ferrar. *de re vestiaria. Rom. part.* 1. *lib.* 3. *c.* 12. *p.* 206. ubi & Scaliger & Cujacius notantur, qui *clavos* vestibus non consutos, sed humeris inditos in pectus usque demissos existimant. Eos sane vel Ulpianus *l.* 23. §. 1. *de aur. arg.* in viam revocare potuisset, qui expresse *clavorum*, *vestimento insutorum* meminit. Sunt ergo *lati* & *angusti clavi* purpuræ vel auri segmenta, variæ figuræ, quæ tanquam emblemata vestibus, ornatus caussa, insuebantur.

Clavus etiam gubernaculum est, ut in *l.* 3. §. *ult. D. de incend. ruin. naufr.* Recte autem Ulpianus, vel potius SCum Claudianum plurium clavorum, vel unius ex his meminit. Veterum enim naves plures habuisse clavos, plura gubernacula, infra ad vocem gubernaculum notabimus. *Hein.*

Clavus & morbis adnumeratur : *l.* 12. *D. de ædilit. edict.* Sic autem a medicis adpellatur callosum tuberculum album, rotundum, capiti clavorum non absimile, quod toto quidem corpore, præcipue tamen pedum plantis, digitisque innascitur, doloremque gradum moventibus gignit. Cornel. Celsus *lib.* 5. *c.* 28. Clavus autem, ait, nonnumquam etiam alibi, sed in pedibus tamen maxime nascitur, præcipue tamen ex contuso : quamvis interdum aliter : doloremque, etiam si non alias, tamen ingredientibus movet. ἧλον græci eadem ratione & loquendi figura dicunt. Plinius *lib.* 21. *c.* 29. de lilii radicibus : *propter clavos pedum in vino decoquuntur.* Clavis pedum remedia demonstrat idem auctor *lib.* 20. *c.* 3. *lib.* 21. *c.* 20. *lib.* 24. *c.* 6. *lib.* 28. *c.* 16. *lib.* 31. *c.* 9. Hujus doloris impatientia Silium Italicum vitam inedia finisse, Plinius *lib.* 3. *epist.* 7. scribit.

CLEMENTIA, hoc elogio se ornant Impp. in *l.* 1. *C. Theod. de temp. curs. l.* 3. 5. *C. Theod. de indulg. deb. l.* 1. *C. de summ. trin. l.* 1. *C. de his qui ven. ætat.*

CLERICATUS, collegium clericorum *l.* 16. *C. de episc. & cler.*

CLERICOS interpretantur Impp. eos, qui divino cultui ministeria religionis impendunt : *l.* 2. *C. Theod. de episc. & cler.* Quo nomine comprehendi omnes, qui in ecclesia Christi deserviunt, veluti ostiarios, psalmistas, lectores, exorcistas, acoluthos, subdiaconos, diaconos, presbyteros Isidor. *lib.* 7. *orig. c.* 12. Adde Justiniani *Novell.* 123. *c.* 19. & *l.* 6. *C. de episc. & cler.* Clerici nihil commune cum publicis actibus, vel ad curiam pertinentibus, habeant : *l.* 42. *pr. C. Theod. de episc. & cler. Clerici* autem dicti à græco κλῆρος *sors*, quod per sortem eligerentur, *c. cleros.* 1. *dist.* 21. quam electionem Pontifices non adprobant. *c. fin. de sacrileg.*

CLERUS. Ita Suidas dici ait σύστημα τῶν διακόνων καὶ πρεσβυτέρων, *ordinem Diaconorum & presbyterorum.* Sed paullo latius, pro omnibus clericis, accipi id voca-

vocabulum videtur, *in l. 13. C. de SS. eccl.*

Clibanarii, in *l. 9. C. Theod. de annon. civ.* & apud Eutrop. *lib. 6. c. 7.* sunt equites cataphracti. Et ita verbum hoc accipiendum in *notitia Imperii Rom.* in qua quum Magistri militum præsentalis dispositio recensetur, inter vexillationes *Equites Clibanarii*, Parthi & Persæ, numerantur. Ex quarum nationum lingua in Latium, verbum *clibanariorum* invectum adparet ex loco Lampridii in *Alexand. c. 55. Centum & viginti equitum millia fudimus, cataphractarios, quos illi* clibanarios *vocant, decem millia in eo bello interemimus.* Item ex Ammian. Marcellin. *lib. 16. c. 16.* his verbis: Sparsique cataphracti equites, quos *clibanarios* dictitant Persæ. Et sane Bochartus in *phaleg. lib. 3. c. 13. p. 191.* ostendit, equitem cataphractum chaldeis fuisse *gilbanar* a ferri squama, seu lamina. Squamata enim fuisse illa equitum & equorum tegumenta, præter Ammian. Marcellinum *ibid.* docet Heliodorus in *Æthiop. lib. 9. c. 25. p. 443.* & Suid. in voce θώραξ. *Clibanariorum* porro mentio est apud Veget. *lib. 3. c. 6.* his verbis: Et bini cataphracti equi jungebantur ad currum, quibus insidentes clibanarii sarissas, hoc est, longissimos contos, in elephantes dirigebant. Claudianus *lib. 6. de Consulatu Honorii*, eosdem ita describit. *Ut chalibe indutos equite, & in ære latentes-Vidit cornipedes, quanam de gente rogabat, - Ferrati venere viri? Quæ terra metallo-Nascentes efformat equos? Nunc Lemnius auctor-Addidit hinnitum ferro.*

Clibanus thoracem, quo pectus tegitur, significat, ut ex latina interpretatione libri Imp. Leonis *de bellico adparatu c. 6.* patet. Auctor etiam libelli *de rebus bellicis*, qui *Notitiæ Imp. Rom.* subjicitur, de thorachomacho agens: *Hoc enim*, ait, *vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram & tutelam pectoris humani timoris sollicitudo, sollertia magistra, composuit, ut hoc inducta primum lorica, vel clibanus*, (sic enim emendandum est,) *aut his similia, fragilitatem corporis ponderis asperitate non læderet.* Clibanum autem ferreum fuisse pectoris tegumen, ostendit. Macarius *Homil.* 17.

Cliens. Ita liberi homines dicebantur, qui se ad potentiorem aliquem adplicabant, ut ejus patrocinio defenderentur, protegerenturque, de quorum origine vide Dionys. Halicarn. *lib. 2. p. 84.* Plutarch. *in Romulo p. 24.* qui patronos προςάτας, clientes πελάτας vertit. Gell. *lib. 5. c. 13.* Constabat, ait, ex moribus populi Romani, primum juxta parentem tenere pupillos debere, fidei tutelæque nostræ creditos: secundum eos proximum locum clientes habere, qui se itidem in fidem patrociniumque nostrum dederunt. Clientes libertis comparasse videtur Ulpianus *l. 5. §. 1. D. de iis, qui de jec. vel. effud.* Clientes suscepti qui sint, vid. apud Serv. *lib. 6. Aen.* Salvian. *lib. 5. de gubern. Dei*, Gothofr. *ad l. 132. pr. de V. O.*

Clientes etiam dicuntur quorum caussam patrocinio nostro tuendam suscipimus: *l. 1. C. de advoc. divers. judic.*

In Clientelam quem suscipere: *l. 1. C. ut nemo ad suum patroc. suscip.* Moris utique fuit apud antiquos, ut provinciales & socii populi Romani, in clientelam sese darent, vel toti senatui, vel certis proceribus Romanis, quos patronos sibi adoptabant privatim: ut docet G. Bud. *in priorib. adnot. ad Pand.* Quæ necessitudo id ferebat, ut clientes

tes perpetua patronum protectione defenderentur, ac ipsi vicissim eos omni obsequio colerent. Ex his cogitationibus tutandæ vitæ, ac fortunarum omnium, veluti scintillis quibusdam, cœpit initium beneficiariæ consuetudinis, quæ aucta est multum, propter continuam bellorum molestiam.

CLIVOSA via: *l.* 2. §. 32. *D. ne quid in loc. publ.* id est, in sublime surgens, & opponitur planæ.

CLIVUS Capitolinus, *l.* 52. §. 2. *D. ad leg. Aquil.* & apud Cic. 2. *Philip.* 7. & *lib.* 2. *ad Attic. epist.* 16. Ascon. *in Milon. c.* 24. Cn. Manlius, Tribunus Plebis quum per tumultum ageret, & *Clivum* Capitolinum obsideret. Ἄνοδον τὴν εἰς τὸ Καπιτώλιον φέρουσαν, *adscensum, quo in capitolium itur*, vocat Dionys. Halicarnass. *lib.* 6. *p.* 341.

Clivos facere: *l.* 20. §. 1. *D. de servit. urb. præd.*

CLOACA, locus concavatus, per quem colluvies defluit: *l.* 1. *D. de cloac.* Victorinus *de orthograph. Non est* Cloaca *ut putatis*, sed Cluaca quasi *conluaca*. De Cloacis Urbis Romæ vide Livium *lib.* 5. *c.* 55. Plin. *lib.* 36. *c.* 15. Cassiodor. *lib.* 3. *c.* 30. Eas primum fecit Tarquinius Priscus, ut cum Livio *lib.* 1. *c.* 38. auctor est Eutrop. *lib.* 1. *c.* 5. Cloacæ immittendi jus: *l.* 7. *D. de servit.*

Interdictum de CLOACIS ad urbanas referri debet, nec ad retinendam possessionem datur, qua de re Prætor interdicere dedignatur: *l.* 1. *D. uti possid.* Sed quod maxime pertinet ad publicam salutem securitatemque, ad reficiendas & purgandas cloacas: in quo hoc proprium est, ut detur etiam ei, qui ab adversario vitiose possidet. Est autem prohibitorium & de cloaca privata. Sed est & aliud prohibitorium & restitutorium de publica. Ne quid fiat in Cloac. publ. & si quid in ea re factum erit, quo usus ejus deterior sit, fiat, ut restituatur. Vid. *l.* 1. *D. de cloac.* Cloacam ducere & cloacam immittere jurisconsulti dicunt, *l.* 1. §. 9. *&* §. 11. *D. de cloac. l.* 2. §. 26. D. *ne quid in loc. publ. l.* 7. *D. de servit.*

CLOACARIUM tributum, quod cloacarum purgandarum caussa infertur: *l.* 27. §. 3. *D. de usufr. l.* 39. §. 5. *D. de legat.* 1. Ad cloacarum autem purgationem olim his, qui diu pœna functi erant, usos, Trajani epistola ad Plinium *lib.* 10. ostendit.

CLODIUS eadem forma pro *Claudius* occurrit non semel in pandectis. Vid. supra *Claudius.*

CLODUS pro *claudus* legitur in *l.* 13. *D. de ædilit. edict.* & apud Isidor. *lib.* 10. *etym.* Idem *lib.* 12. *c.* 3. Antiqui, ait, soricem *Sauricem* dicebant, sicut & *clodum claudum.*

CLUSA arca: *l.* 26. *D. depos.* pro clausa. Ita *clusis* horreis: *l.* 1. §. 21. D. *eod.* tabulis: *l.* 3. *C. de jur. delib. l.* 25. §. 6. *D. de adquir. vel omitt. her.* Clusum templum: *l.* 10. §. *ult. D. ad leg. jul. peculat.* Clusos in SC. Silaniani tractatu quomodo accipere debeamus, vide in *l.* 1. §. 6. *D. ad SC. silan.*

CLUSURÆ. Vid. CLAUSURAS.

CLYPEI, verbo, in *l.* 5. §. 12. *D. qui effud. vel dejec.* imago significatur. Illic enim pictor in pergula clypeum, vel tabulam, expositam habuisse proponitur. Quæ vocis hujus significatio a Frontone & a Sosipatro adnotata est. Fontes vero, ex quibus hujusce significationis origo manavit, Plinius aperit *lib.* 35. *c.* 3. his verbis: *Scutis enim, qualibus apud Trojam pugnatum est, continebantur imagines. Unde & nomen habuerunt clypeorum: non, ut perver-*

sa

ſa grammaticorum voluit ſubtilitas, a cluendo. *Origo plena virtutis faciem reddi cujuſque in ſcuto, qui uſus illos fuerit.* CLYPEUM nonnulli dictum aiunt ab ipſa celatura ſcuti, ἀπὸ τῦ γλύφειν, quod in ſcutis imagines forent. Sueton. *in Domit. c. ult.* Scalas etiam inferri, clypeoſque & imagines ejus coram detrahi. Livius *lib.* 41. *in fin.* Clypea dixit plurative, Trebellius Pollio *in Claud. c.* 3. Illi *clypeus* aureus, vel, ut grammatici loquuntur, *clypeum* aureum ſenatus totius judicio, in Romana curia collocatum eſt. Veteres gloſſæ: *Clypeum* ubi imagines proponuntur. Beda de orthagraphia: Clypeus maſculino genere in ſignificatione ſcuti ponitur. Neutrali autem, imaginem ſignificat. Sed auctoritas variat.

CLYSTER, cujus mentio eſt in *l.* 9. §. 1. D. *ad leg. Aquil.* inſtrumentum quo medicamentum injicitur, quodque Galeni temporibus fuiſſe veſicam, cui cornea vel alterius materiæ fiſtula recta, & fracta ad finem adnexa erat, ex multis ejus auctoris locis colligi, ferunt. Ejus certe uſum homines ab Ibi Aegyptia volucre, didiciſſe idem Galenus *in introductor.* & Plin. *lib.* 8. *c.* 27. tradunt.

COACERVARE *l.* 36. *D. mand.* Coacervatio: *l.* 11. D. *de juriſd.*

COACESCERE. Sic *coacuiſſe* dicitur vinum: *l.* 85. *D. de legat.* 3.

COACTILIA, de quibus in *l.* 25. §. 1. *D. de aur. arg. leg.* noſtris pheltris fuiſſe non abſimilia, putant. Et erant ſane & lanis per ſe coactis facta veſtimenta & tegumenta, aut, ut Cæſar *lib.* 3. *de bello civili c.* 44. loquitur, ex ſubcoctis. Auctor *libelli de reb. bellic. ad Theodoſ.* quum de thoracomacho agit: Hoc enim, inquit, veſtimenti genus, quod de coactile ad menſuram & tutelam pectoris humani conficitur de mollibus lanis, timoris ſollicitudo, ſolertia magiſtra. Ad hoc verbum fruſtra Briſſonius refert *coactilitiam* tabernam de qua Capitolinus in *Pertinace c.* 3. Ibi enim *coctilitiam* legendum eſſe poſt Cl. Salmaſium obſervat Heinecc. Ea enim taberna coctilibus lignis inſtructa fuit, id eſt lignis ἀκάπνοις ita præparatis, ut fumum non darent; de quibus ſupra voce *Acapna.*

COACTOR argentarius: *l.* 40. §. 8. D. *de ſtatulib.* & apud Hor. *lib.* 1. *ſat.* 6. *v.* 88. ad quem locum vetus interpres: *Coactores* ait, *mercenarii erant eorum, qui habebant argentariam.*

COACTORES *etiam dicuntur argentarii in auctionibus, quia pecunias cogunt, qui & collectarii nominantur.* Hinc & *coactiones* argentarias factitare, dixit Suet. *in Veſpaſ. c.* 1.

COACTUS metu: *l.* 10. §. 1. D. *quod met. cauſ.* per vim: *l.* 1. C. *de reſcind. vend.*

COACTUM, collectum: congregatum. Ita coactis hominibus: *l.* 195. §. *ult.* D. *de verb. ſignif.* Coacti fructus: *l.* 27. §. 1. *D. de inſtr. vel inſtr. leg.* Coactis vindemiis: *l.* 7. §. 1. *D. ſolut. matrim.*

COADJUTOR eſt, qui Parocho vel alii Eccleſiæ rectori viventi paraſtata datur. Quando enim parochus vel alius eccleſiæ rector infectus eſt macula lepræ, ita ut altari ſervire, & eccleſiam ingredi non poſſit ſine magno ſcandalo eorum, qui ſani ſunt, dandus eſt ei coadjutor, qui curam habeat animarum, & de facultatibus eccleſiæ ad ſuam congr uamſuſtentationem recipiat portionem: *c. de rectorib. de cler. ægrot.* Quamvis autem parochus leproſus ob ſcandalum & abominationem populi ab adminiſtra-

nistrationis officio removeri debeat, ministranda tamen ipsi sunt ex facultatibus ecclesiæ necessaria, quoad vixerit: *c. tua nos* 4. *eod. tit.* Archidiacono tamen vel parocho, qui morbo paralytico, vel per apoplexiam linguæ usum amisit, non est auferenda administratio, sed adhibendus est ipsi coadjutor *C. consultationibus* 6. *eod. tit.* Similiter Archiepiscopus debet dare Episcopo coadjutorem providum & honestum, qui populo & coadjuto consulere possit, si Episcopus gravi, incurabili, & diuturno morbo, v. g. per quadriennium continuo, correptus fuerit: *c. ex parte* 5. *eod. tit.* Bonifacius tamen VIII. dationem coadjutoris Episcopo concedendi declaravit pertinere ad majores caussas sedi Apostolicæ reservatas, ideoque ejus dationem a Papa postulandam esse. Ut tamen quoad eas in partibus Roma remotioribus ordinatius procedatur, sequentem tractationi formam præscripsit: Sancimus, ut Episcopus senio, aut valetudine corporali gravatus, vel etiam alias adeo impeditus perpetuo, ut officium suum nequeat exercere, possit de sui & assensu capituli, vel majoris partis ipsius, unum vel duos auctoritate Apostolica Coadjutores assumere, ad dictum officium exsequendum. Si vero Episcopus demens fuerit, &, quid velit aut nolit, exprimere nesciat, vel non possit, tunc capitulum vel duæ ipsius partes (tertiæ) eadem auctoritate unum aut duos coadjutores assumat idoneos, qui ejus officium exsequantur. Si autem Episcopus senio aut incurabili morbo gravatus vel perpetuo impedimento detentus ad sui exsecutionem officii reddatur inutilis, & coadjutorem habere noluerit, capitulum ecclesiæ conditionem ad notitiam sedis Apostolicæ referat. Coadjutores hujusmodi de proventibus Prælatorum, in quorum assumentur auxilium, sumtus recipiant moderatos; rationem Prælatis eisdem, si sanæ mentis exstiterint, ac capitulis eorumdem, seu etiam ipsorum Prælatorum successoribus, si hoc antea non fecerint, plenariam (de bonis ecclesiasticis Prælatorum vel ecclesiarum suarum) redditiri: *c. pastoralis eod. tit. in* 6. Quod de Episcopis hoc loco statutum est, ad superiores etiam prælatos est referendum: *ibid.* Euseb. Amort *Elem. jur. Can. lib.* 3. *tit.* 6.

COADUNATÆ summæ in unum *l.* 9. §. *ult. D. de pact.* Quod verbum occurrit etiam in *l.* 7. *C. de Adsess. l.* 4. *C. de summ. Trin. l.* 8. *C. qui bon. ced. poss.*

COÆSTIMARE, simul æstimare. Celsus *l.* 67. §. 1. D. *de furt.* Furti actione hoc quoque coæstimatur.

COALESCERE dicitur planta, arbor, crustave agri, quæ in fundum radices immittit, & quasi unitatem cum terra facit, *l.* 5. §. *pen.* D. *de rei vind. l.* 8. 26. §. 1. D. *de adquir. rer. dom. l.* 9. §. 2. D. *de damn. inf.*

Metaphorice crimina dicuntur COALESCERE, id est, gliscere in *l.* 6. *C. de defens. civit.*

COANGUSTARI dicitur aqua: *l.* 1. §. 15. D. *de flum.* lex interpretatione *l.* 122. D. *de verb. signif.*

COARCTARE, vel, uti in Florentinis plerumque scriptum, Coartare; *l.* 2. D. *de oper. libert. l.* 35. D. *mand. l. un. in fin. princ. C. de suffrag. l.* 8. §. 5. *vers. filiis autem C. de bon. quæ lib. l.* 2. D. *ne quid in loc. pub.*

COCCUM, in *l.* 70. §. *pen.* & *ult. l.* 78. §. 3. D. *de legat.* 3. *l.* 18. §. 1. D. *de ædil. edict.* Plin. *lib.* 9. *c.* 41. Coccum Galatiæ rubens granum, ut dicimus in terrestribus, aut circa Emeritam

tam Lusitaniæ, in maxima laude est. Idem *lib.* 22. *c.* 2. Atque ut sileamus Galatiæ, Africæ, Lusitaniæ granis, Coccum Imperatoriis dicatum paludamentis, Transalpina Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit. Add. *lib.* 16. *c.* 8. & Strabon. *lib.* 17. Est & apud Dioscorid. *lib.* 4. caput περὶ κόκκυ βαφικῆς, ubi quod de Siculis mulieribus scribit, τῶ σώματι ἀνχλέγυσαι, non sic accipiendum est, quasi ore coccum legant, sed *ori* seu *oris gratia*, ejus nimirum fucandi oblinendive caussa.

COCHLEARIA vasis argenteis legatis adnumerantur a Paullo, *sentent.* *III.* 11. 86.

COCINATORIUM instrumentum, pro *coquinario*: *l.* 19. §. 12. *D. de aur. arg. leg.* Veteres enim pro coquere *coquinare* dixerunt, ut Plaut. *in pseudol. act.* 3. *sc.* 2. *v.* 64. Unde coquinatorium, pro quo *cocinatorium* in dicta lege scribitur, nam C. & Q sæpe confundi liquet ex supra dictis de littera C. Eodem sensu

COCITATORIA vasa: *l.* 6. D. *de pen. leg.* A verbo enim coquo est frequentativum *coquito* vel *cocito*: quo Plautum usum esse, docet Festus in *coquitare.* Vasa *coquinaria* maluit scribere Plin. *lib.* 38. *c.* 12.

COCTILIA ligna eadem quæ *acapna* de quibus supra.

CODEX tabularum contextus, ut supra dictum est voce caudicarii. Codices autem erant quadrata, vel quadrangula forma, ut docet Schulting. *Jurispr. vet. antejustin. p.* 377. ubi etiam observat, codicis triangularis meminisse Eusthat. *ad Dionys. Perieget. p.* 36. Et hinc dubitatum, an, libris legatis, & codices deberentur? Libri enim stricte sumpti erant *volumina*, quæ in se convolvebantur. Sed quia vulgari loquendi usu omnia, quibus quid inscribebatur, quacumque forma essent, *libri* & βιβλία dici solebant: obtinuit, ut & codices librorum numero comprehenderentur: *l.* 52. *pr. D. de legat.* 3. Paul. 3. *sent.* 4. 87. Hinc:

CODICES argentariorum: *l.* 9. §. *pen. D. de edend.* chartacei, eborei, membranei, vel alterius materiæ: *l.* 52. *D. de legat.* 3.

Codices maxime volumina constitutionum Imperialium adpellarunt, quorum tres ante Justinianeum fuisse, Gregorianum, Hermogenianum & Theodosianum docet *l. un. de Justinianeo codice confirm.* & *Epist. de nov. cod. fac.* Isidor. *orig. lib.* 5.

CODICILLARIS clausula est, quæ testamento additur ea mente, ut dispositio, nisi pro testamento valere possit, codicillorum saltim jure valeat. Metuens namque testator, solemnitatis aliquid neglectum esse, indeque futurum, ut non subsistat testamentum, addita ea clausula facit, ut valeat tanquam minus solemnis ultima voluntas, nempe codicillaris. Vid. *l.* 41. §. 3. *D. de vulg. & pupill. subst.* *l.* 3. *fin. D. de testam. milit.* Et hujusmodi testamentum in vim fideicommissi subsistit, dummodo quinque testes subscripserint: *l.* 29. §. 1. *D. qui test. fac. poss.*

CODICILLI diminutivum vocis superioris. Codicillos & pugillares pro eodem ponit Catullus in *Epigr.* 43. *v.* 5. & 11. Eos semper plurativo numero proferri, ait Caius in *l.* 188. *D. de verb. signif.* Codicillum tamen & numero singulari dicunt Imperatores *l.* 7. *C. Theod. de bon. matern.* & *l.* 40. *C. Theod. de hæret.* Accipiuntur vero *codicilli* cum pro omnibus scriptionibus, tum & pro epistolis: Cic. *lib.* 4. *ad famil. epist.*

pist. & *lib. 6. epist.* 18. Sueton. *in Calig. c.* 55. Maxime vero eo veniebant epistolæ quæ ad præsentes festinanter ac minutis tabellis scriptæ mittebantur. Hinc Seneca *Epist.* 55. *Video te, mi Lucilli, cum maxime audio: adeo tecum sum, ut dubitem, an incipiam non epistolas, sed codicillos, tibi scribere.*

Hujusmodi epistolas sæpius ad hæredes scribebant testatores, de iis, quæ post mortem fieri vellent, quæ tamen neminem obligabant. At postea Augustus a Lentulo hæres scriptus, testatoris paruit codicillis, hocque præmisso exemplo, statuit ut in posterum codicillis sua non deesset auctoritas. Hinc *codicillorum* nomen ultimis quoque voluntatibus inditum fuit. Eosque Theophilus sic definit: Κωδικέλλός ἐςιν ἐλλειπιῦς ἐν διαθήκη γνώμης τεςάτωρος ἀναπλήρωσις. Codicilli sunt relictum a testatore, voluntatis testamento expressæ, supplementum. Sed cum totam quam jure Romano habent notionem codicilli non exhibeat hæc definitio: Aliam subjicere oportet. Eo sane nomine venit solitaria dispositio de eo, quod quis post mortem fieri vult, præter heredis institutionem directam, quinque testibus munita & unitate actus. Dixi *solitariam* esse dispositionem; quo differt a donatione mortis caussa, quæ fit acceptanti. Excepi heredis institutionem saltem directam: Nam præter fideicommissa singularia, legata quoque in Codicillis relinqui possunt: *l.* 8. §. 1. §. 6. *l. ult. D. de jur. codicill. l.* 43. *D. de manum. test.* ut & ipsa hereditas, ita quidem ut ea *indirecte*, seu in modum fideicommissi, minime vero *directe*, aut extra fideicommissi rationem relinqui possit; *l. 6. pr. l.* 10. *D. l.* 2. *C. de jur. codicill.* Cujus juris effectus is est, ut hereditas, codicillis delata, quartæ Trebellianicæ rationem patiatur, in gratiam ejus, qui alias testamento vel ab intestato heres est. Nam *codicillus* alius est *testatus*, quem Testamentum præcedit: *l.* 16. *l.* 3. *D. de codicill.* vel *intestatus*, quem nullum præcessit Testamentum, *d. l.* 16. Et quanquam codicillus proprie scriptum denotet, ut ex supra dictis adparet, usu tamen & nuncupativæ dispositioni adplicata hæc denominatio est: *l. fin. C. de bon. quæ lib.* Hinc *codicillus* alius *scriptus*, alius *nuncupativus*, seu sono articulato prolatus.

CODICILLI confirmabantur aliquando testamento in hunc modum: Codicillos quos postea fecero, valere volo: *l.* 6. §. 2. *l.* 8. §. *ult. D. de jur. codicill.* vel aliis verborum figuris, quas Brissonius *lib.* 7. *formul. c.* 149. exposuit: quæ confirmatio respectu certarum rerum in codicillis scriptarum erat necessaria, veluti cum pater tutorem dat filio: *l.* 4. §. 1. *D. de confirm. tut.* quanquam eo casu soleat tutor a Magistratu confirmari.

CODICILLOS *ad testamentum factos* testamento superadditos interpretatur Brissonius, vel, ut *l.* 1. *C. de codicill.* loquitur, ad testamentum pertinentes, *l.* 36. *D. de testam. milit. l.* 8. §. 2. *D. de transact.*

CODICILLUS, alias accipitur pro diplomate, seu literis principalibus, quibus honores mandantur: *l.* 41. *D. de excus. l.* 1. *C. ut omn. judic. l.* 12. *C. de dignit.* §. 4. *Inst. quib. mod. jus patr. pot. solv.* Suet. *in Claud. c.* 29. Suppositos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos. Unde Lampridius *codicillarem potestatem* adpellavit. Sidonius Apollinar. *lib.* 1. *Epist. ult.* Ad Gallias administrandas, fascibus prius quam *codicillis*, ausus accingi. Gregor. Turonens. *lib.* 2. *c.* 9. Quum autem Asterius *codicillis*

cillis Imperialibus patriciatum sortitus esset. Sic *codicillorum* adeptio: *l.* 1. *C. Theod. de præf. præt.* insignia: *l.* 1. *C. Theod. ad leg. jul. repet.* *Codicilli* consulares: *l.* 23. *C. Theod. de præt. & quæst.* honorari: *l.* 4. *C. Theod. de primicer.* naviculariorum: *l.* 15. *C. Theod. de navicul.* perfectissimatus: *l.* 5. *C. Theod. de perfectissim. dignit.* prætorii: *l.* 23. *C. Theod. de prætor.* proconsulares: *l.* 5. *C. Theod. de honor.* senatorii: *l.* 74. *C. Theod. de decur.*

COELEBS, *Coelum. Cæcus.* Vid. *cæ.*

COEMETERIUM, idem ac dormitorium sonat, locumque significat, in quo fidelium vita functorum corpora sepeliuntur, consecratione ecclesiastica auctum. Sunt enim Coemeteria ab Episcopis separanda ab aliis locis circa ecclesias: *c. un. causs.* 3. *quæst.* 1. Ea, in quibus excommunicatorum corpora sepeliri contigit, reconcilianda erunt spersione aquæ sollemniter benedictæ, sicut in dedicationibus ecclesiarum fieri consuevit: *c. si civitas, de sentent. excommun. in 6.*

COEMTIO, solemnis matrimoniorum contrahendorum ritus erat, cujus Cicero de *Orat. lib.* 1. *c.* 56. *pro Flacco c.* 34. *pro Murena c.* 12. meminit. Boeth. in Topic. Cic. *c.* 3. *Coemtio*, ait, certis sollemnitatibus peragebatur, & sese *coemendo* invicem interrogabant. Vir ita: An sibi mulier materfamilias esse vellet? Illa respondebat: velle. Itaque mulier viri conveniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. Et erat mulier loco filiæ. Quibus Boethii verbis hoc est addendum, ex Non. *de proprietat. serm.* 12. 50. *Veteri lege Romana asses tres ad maritum veniens solebat adferre, atque unum quem in manu tenebat, tanquam emendi caussa, marito dare; alterum quem in pede habebat, in foco Larium familiarium ponere; tertium, in sacciperio quem condiderat, compito vicinali solere resonare.* Primo ergo asse fiebat coemtio viri more Quiritium, id est, ære & libra, adhibitis quibusdam verbis solemnibus. Serv. *ad Virg. Æneid.* 4. *v.* 211. Secundo uxor sibi veluti coemebat Lares & Deos penates, ut sacrorum fieret particeps. Tertio sibi veluti aditum patefaciebat in mariti domum: Nam sponsa domum deducenda in horto aliquamdiu commorabatur, donec diruta maceria in domum mariti transiret. Et hanc maceriam Nonius vocat compitum vicinale, ceu post Perrenon. 1. *animadverf.* 6. docuit Gundling. *diss. de coemt. ux.* 1. 14. qui etiam huc refert responsum Cervidii Scævolæ *l.* 66. §. 1. D. *de donat. int. vir. & ux.* & verba Terentii *Adelph.* 5. 7. Atque hanc in horto maceriam jube dirui. Quantum potest: huc transfer, unam fac domum. Traduce & matrem & familiam omnem ad nos. Vid. Heinecc. *antiquit. Rom. lib.* 1. *tit.* 10. §. 11. Cæterum, suorum heredum loco habebantur uxores coemtæ, ut Ulpian. *fragm. tit.* 22. §. 14. tradit, & in jus, manum potestatemque viri cum capite fortunas suas transferebant, ut Cic. *Topic. c.* 3. ostendit.

COEMTOR apud Ulpian. *fragm. tit.* 11. § 5. est pater naturalis qui filium quem alteri mancipaverat ea lege ut sibi remanciparet, mancipatum accipit, ceu Cujacius ex ipsis Ulpiani verborum recta interpretatione ostendit: Verba autem hæc sunt: *Qui liberum caput, mancipatum sibi vel a Parente*, (en patrem fiduciarium, cui filius a patre mancipatur,) *vel a coemtore*, (en patrem naturalem, cui filius a patre fiduciario remancipatur) *ma-*

numisit : *per similitudinem patroni tutor efficitur, qui fiduciarius adpellatur*. Hein.

Coena absque diphtongo in Pandectis Florentinis scribitur in *l.* 18. *D. commod.* ubi : *ad cenam invitare amicum*. Contra cum diphtongo *coena* in *l.* 26. D. *de instr. vel instr. leg.* eademque figura interdum *cenaculum*, interdum *coenaculum* in iisdem Pandectis scribitur. Ita quoque lapides variant. Apud Spon. *p.* 292. legitur *cænaculum* per *æ*, quæ orthographia & Festo placet. At Dausqueius profert lapidem ad Clitumnum repertum, in quo occurrunt verba : *in publico coenarent*. Quamvis ergo multa sibi hic indulserint veteres : rectius tamen omnino per diphtongum *oe* scribitur. Coena enim, ceu recte observatum est a veteribus, dicitur, quasi κοινὴ, *communis*, quia plures communibus epulis fruuntur. Plutarch. *lib.* 8. *Sympos. probl.* 6. Isidor. *lib.* 20. *orig. c.* 2. Hein.

Coenacularius, in *l.* 11. §. 5. *D. de pignor. act.* *Coenaculariam* exercere, *in l.* 5. §. 1. *D. de his qui effud.* dicuntur, ædium conductores, qui singula coenacula sublocabant quæstus caussa. Torrent. *ad Hor. lib.* 1. *Epist.* 1. *v.* 91. Adde quæ de *coenaculariis* differunt Turneb. 13. *adversar.* 11. & Weizius *ad Prudent. p.* 746. Coenacularii plerique erant homines ex ultima plebe, queis rei angusta domi. Prudent. *advers. Symmach. lib.* 2. *v.* 582. Omnis qui celsa scandit coenacula, vulgus. Quique terit cilicem variis discursibus atram, Et quem panis alit, gradibus dispersus ab altis. Horat. *lib.* 1. *epist.* 1. Quid pauper? rides : coenacula mutat.

Coenaculum, *l. ult. D. de servit. urb. præd.* pars superior ædium. Cujus adpellationis originem indicat Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* his verbis : Ubi cubabant, cubiculum, ubi coenabant, *coenaculum* adpellabant. Et mox : Ut etiam nunc Lanuvii, apud ædem, posteaquam in superiori parte coenitare coeperunt, superioris domus universa *coenacula* dicta. Donat. *in Adelph. Act.* 3. *scen.* 3. Veteres, ait, ganeum meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γᾶς, τȣτ' ἔςι γῆς, quod ipsa sit in terra, non ut *Coenaculum* superius. Walafridus Strabo *de reb. eccles. cap.* 7. Potest enim fieri, ait, ut ædes ad edendum in iis, sicut *coenacula* ad coenandum, primo sint factæ, & postea longo usu in aliud verterentur. Livius *lib.* 39. *cap.* 14. Coenaculum super ædes datum est, scalis, ferentibus in publicum, obseratis. Proinde quod apud D. Lucam *Act. Apost. c.* 20. *v.* 9. scriptum est : ἔπεσεν ἀπο τȣ τριςέγȣ. hoc vetus interpres reddidit : Cecidit de tertio coenaculo. Caussam vero tantæ coenaculorum altitudinis aperit Vitruv. *lib.* 2. *c.* 8. In ea majestate urbis, ait, in infinita civium frequentia, innumerabiles habitationes opus fuit explicare. Ergo cum recipere non posset area plena tantam multitudinem ad habitandum in urbe, ad auxilium altitudinis res ipsa coegit devenire. Itaque pilis lapideis, structuris testaceis, parietibus cæmentitiis, & altitudines exstructæ, contignationibus crebris coassatæ, & coenaculorum summas utilitates perficiunt, & despectationes. Unde scite Tertullian. *advers. Valentin. c.* 7. Primus omnium, ait, Ennius, poeta Romanus, coenacula maxima cæli pronunciavit, elati situs nomine : vel quia Jovem illis epulantem, legeret apud Homerum. Etiam creatori nostro Enniana coenacula in ædicularum dispofita sunt forma : aliis atque

aliis

aliis pargulis superstructis, & unicuique Deo &c.

COENATORIA, vestis muliebris, qua Senatorem quemdam usum, scribit Q. Mucius *l.* 33. *D. de aur. arg. vest. leg.* Martial. *lib.* 10. *Epigr.* 87. Pugnorum reus, ebriæ qui noctis-Coenatoria mittit advocato. *Hein.*

COENOBITÆ: *l.* 6. *C. Th. de poen.* Isidor. *lib.* 7. *c.* 13. plura esse genera monachorum, *coenobitas, anachoretas, & eremitas*, scribit, additque: *Coenobitæ*, quos nos in commune viventes possumus adpellare. Coenobium enim plurimorum est. Vide eundem *de offic. eccles. lib.* 2. *c.* 15.

COENOBIUM κοινόβιον, jam in Pythagoræ schola notum vocabulum. Ejus enim discipuli, quia omnia sua in commune conferebant, *coenobitæ* dicti, teste Diog. Laert. *lib.* 8. *seq.* 10. Porphyr. *vit. Pythag. Segm.* 20. Postea id nomen monachorum monialiumque habitationibus inditum. Monasterium enim & unius esse potest: Coenobium non nisi plurium. Isidor. *de offic. eccl. lib.* 1. *c.* 15. *Novel.* 123. *c.* 36. In omnibus autem monasteriis, quæ coenobia dicuntur, jubemus secundum canones monachos in uno habitaculo omnes dormire. *Hein.*

COEPISSE opus dicitur, qui fundamenta jecit, vel locum purgavit: *l.* 1. §. 3. *D. de pollicitat.*

COEPPE veteres dicebant pro quippe, ut in *l.* 3. §. 5. *D. de adquir. possess.* & alias *queppe* scribitur, in *l.* 8. §. *ult. D. de bonor. possess. contr. tab.*

COEPTUS annus pleno & impleto opponitur: *l.* 8. *D. de mun. & honor. l.* 5. *C. quand. dies legat.* Coepta controversia: *l.* 6. §. *ult. D. de inoff. test.* injuria: *l.* 1. *D. quod quisq. jur.* lis: *l.* 49. *D. de judic.*

COERCERE, punire reprimere. Cic. *de offic. lib.* 3. *c.* 5. Eos morte, exsilio, vinculis coercent. Et *lib.* 3. *de legib. c.* 3. Civem noxium, & nec obedientem, magistratus mulcta, vinculis verberibus, coercento. Sic & in SC. quod a Frontino *de aquæ duct. lib.* 1. refertur: Mulcta, pignoribus, cogito, coerceto. Et ita accipe quod Ulpianus in *l.* 2. *D. de in jus voc.* ait: Qui coercere aliquem potest, & jubere in carcerem duci. Sic & Pomponius, *l.* 2. §. 16. *D. de orig. jur.* Coercere possent, & in vincula publica duci jubere. *Coercere* dolum: *l.* 6. §. 8. D. *quæ in fraud. cred.* Publica utilitas coercenda, *l.* 1. §. 4. *D. de pos.* per syllepsin, pro juvanda coercitione perfidorum, per quos utilitas publica læditur: *l.* 6. §. 8. *D. quæ in fraud.*

Coercere aquam in interdicto de fonte, est eam continere, ne defluat, vel delabatur, dummodo novæ venæ non aperiantur: *l.* 1. §. *pen. D. de font.* Cic. *in Top. c.* 9. Genus est aqua pluvia nocens, ejus generis forma, loci vitio & manu nocens, quarum altera jubetur ab arbitro coerceri.

Coercere arbores & ramos, stringere est, *l.* 1. §. *ult. D. de arbor. cæd.*

COERCERI custodia feræ bestiæ & volucres dicuntur, id est, contineri: *l.* 3. *D. de adquir. rer. dom.*

COERCITIO capitalis: *l.* 200. *D. de verb. signif.* corporis: *l.* 6. §. *ult.* D. *de pœn.* in corpus: *l.* 2. *D. de publ. jud.* delictorum: *l.* 1. *D. de legib.* morum: *l.* 15. §. 1. *D. solut. matrim.* pecuniaria: *l.* 2. *D. de publ. jud.* publica: *l.* 5. *D. de pact.* servorum: *Coll. Leg. M. & R.* 3. §. 2.

COERRARE calceatum oportet

tet præfectum vigilum: *l. 3. D. de offic. præf. vigil.*

COETUS, *concursus*, (*al. conversus*) *l. 5. D. ad leg. jul. de vi publ.* Ad explicationem horum verborum pertinent, quæ Seneca *lib. 3. controv.* 8. scribit: Non quoties convenerunt in aliquem locum plures, concursus est, sed quoties convocati, quoties parati, quasi ad ducem suum concurrerent: non si una vicinia coit, aut, si transeuntium paucorum numerus adfluxit, sed ubi totus, aut ex parte magna populus: ubi divisa est in partes civitas. *Coetus* multitudinis magnæ nomen est coeuntis ex consensu quodam.

COGERE homines, judices, numerum, turbam: *l. 2. §. 2. D. de vi bon. rapt. l. 30.* D. *de liberal. caus. l. 2. D. de decret. ab ord. fac. l. 4. §. 6.* D. *de vi bon. rapt.* id est congregare. Sic & cogi duo in eumdem semissem: *l. 142. D. de verb. signif.*

Cogere fructus: *l. 36. §. ult. de hered. pet.* id est, colligere. Vid. *coactum.*

Cogere radices, pro concipere, *in l. 3. D. de arbor. furt. cæs.*

Cogi ad fiscum bona dicuntur, quæ fisco vindicantur *l. 45. §. 2. D. de jur. fisc.* & *cogi* in fiscum: *l. 31. D. eod.* & a fisco: *l. 24. D. de leg. Corn. de fals.*

Cogere, ἀναγκάζειν, sive justa sit vis, sive injusta. Sic cogit Prætor arbitrum, officio suo perfungi: *l. 3. §. ult. D. de recept. arb.* *Cogi* metu: *l. 12. §. 1. D. quod met.* Sed & *cogi* dicimur adfectione: *l. 3. §. 9. D. de neg. gest.* pietate: *l. 34. D. eod.*

COGITATIONIS pœnam nemo patitur: *l. 18. D. de pœn.* nec sola cogitatio furti faciendi furem facit: *l. 1.* D. *de furt.* coram tribunali terreno.

COGNATI, inquit Justinianus, sunt, qui per feminini sexus personas cognatione junguntur: *§. 1. Inst. de legit. agn. tut.* Paull. *l. ult. §. 1. D. de grad. & adf.* *Cognati* sunt, & quos adgnatos lex XII. Tab. adpellat. Sed hi sunt per patrem *cognati*, ex eadem familia. Qui autem per feminas conjunguntur, *cognati* tantum adpellantur. Inter *adgnatos* ergo, & *cognatos*, hoc interest, quod inter genus & speciem. Nam qui est *adgnatus*, & *cognatus* est, non utique autem, qui *cognatus*, & *adgnatus* est. Alterum enim civile alterum naturale nomen est. At Ulpianus apud Auctorem *Coll. leg. Mos. & Rom. tit. 16. §. 2.* *Cognati* inquit, sunt, qui nos per patrem aut matrem contingunt. *Cognati* autem, ut idem Ulpianus in *l. 1. §. 1. D. und. cognat.* scribit, adpellati sunt, *quasi ex uno nati*, aut, ut Labeo ait, quasi commune nascendi initium habuerint. Modestinus in *l. 4. §. 1. D. de grad.* Cognati ab eo dici putantur, quod quasi una communiterve nati, vel ab eodem orti progenitive sunt.

COGNATIO pro ipsis cognatis. Hinc si quis cognationi leget, idem est, ac si cognatis legasset: *l. 19. §. 1. D. de reb. dub.* Ex tota cognatione: *l. 57. §. ult. D. ad SC. Trebell.*

Nec liberorum modo hominum, sed & serviles cognationes dicuntur: *l. 14. §. 1.* D. *de rit. nupt. tit. Inst. de servil. cogn.* *Cognatio* legitima. Vid. art. *Legitima.*

Cognatio spiritualis quæ per baptismum & confirmationem est inducta. Eaque tota Concilio Tridentino intra hos limites restricta est. (1) Unus tantum sive vir, sive mulier, vel ad summum unus & una baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos ac baptisatum ipsum, & illius patrem &

& matrem; nec non inter baptisantem & baptisatum baptisatique patrem & matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Quod si alii ultra designatos baptisatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant. (2) Ea cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illiusque patrem & matrem ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis (conjugiorum) omnino sublatis: *Concil. Trident. sess.* 24. Antiquitus vero hoc impedimentum se extendebat, (1) Ad baptisatum vel confirmatum & filias patrini aut matrinæ: C. *nedum* 1. *de cognat. spirit. in 6.* (2) Ad baptisatum & filias baptisantis: *C. ex litteris* 8. *eod. tit. in antiq.* (3) Ad matrem & filiam compatrini aut compatrinæ suorum parentum: *c. tua nos* 7. *eod. tit.* Immo etiam ad baptisatum & uxorem patrini: *c. Martinus* 4. *eod. tit.* (4) Si in nonnullis dioecesibus hoc impedimentum ex consuetudine latius extendebatur, etiam ista consuetudo observari jubebatur: *c. utrum* 1. *eod. tit. & c. super.* 3. *eod.* (5) Sola præsentatio infantis ad catechismum prævium, etsi infans non teneretur in ipso baptismo, habebatur pro impedimento saltem impediente matrimonii: *c. contracto* 5. *eod. tit. c. per catechismum* 2. *eod. tit. in 6.* (6) In baptismo admittebantur plures patrini & patrinæ, qui omnes contrahebant impedimentum: *c. quamvis* 3. *eod. tit. in 6.* D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib.* 4. *tit.* 11.

COGNATIONIS nomen a Græco vocabulo dictum videri, tradit Paullus. Συγγενεῖς enim & illi vocant, quos nos *cognatos* adpellamus: *l. ult.* §. 1. *D. de grad.* Cognationes autem quædam *jure civili*, quædam *jure naturali* dicuntur. Nonnunquam etiam utroque jure concurrente copulatur cognatio. Et quidem *naturalis cognatio*, per se, sine *civili cognatione* intelligitur, quæ per feminam descendit, quæ vulgo liberos peperit. *Civilis* autem per se, quæ etiam legitima dicitur, sine jure naturali, consistit per adoptionem. Utroque jure consistit cognatio, quum justis nuptiis contractis copulatur. Sed *naturalis* quidem hoc ipso nomine adpellatur: *Civilis* autem cognatio proprie *adgnatio* vocatur, videlicet, quæ per mares contingit: *l.* 4. §. 1. D. *de grad. Cognationem* ergo facit etiam adoptio. Etenim, quibus fiet adgnatus hic, qui adoptatus est, iisdem etiam cognatus fiet. Sed eorum tantum *cognationem* in adoptiva familia nanciscetur, quibus fit adgnatus: *l.* 1. §. 4. D. *und. cogn.* Cognatus ergo ei, qui adoptatur, nemo fit ex ea familia, in quam per adoptionem venit, præter patrem, eosves quibus adgnascitur: *l.* 4. §. 10. *D. de grad.* Eæ enim demum cognationes contrahuntur in adoptionibus, quæ legitimæ essent, id est, quæ adgnatorum jus haberent: *l.* 12. §. *ult. D. de rit. nupt.* Et ita in *l.* 19. *D. de reb. dub.* cognatus factus dicitur per adrogationem: Naturalis ergo cognatio ad differentiam dicitur: *l.* 17. §. 1. D. *de adopt.* Largius vero Florentinus in *l.* 3. *D. de just. & jur.* inter nos *cognationem* quamdam naturam constituisse, ait, pro necessitudine quadam.

COGNITIO caussæ hoc significat, re cognita, & utraque parte audita, & vocatis his, quorum interest, seu adhibitis his, quorum interest, decernere, ut loquitur *l.* 39. D. *de adoption.* Nam caussæ cognitio tunc intervenit, quum de negotio, præsente

fente utraque parte & audita vocatave, difceptatur: *l.* 13. §. 1. *D. de minor. l.* 5. §. 1. *D. de his quæ ut indign. l. un. C. si adv. dot. l.* 3. *C. de quæst. l.* 1. *C. de ord. cognit.* Ubicumque autem cauffæ *cognitio* intervenit, ibi Prætor plerumque, & tribunal defideratur: *l.* 2. §. 1. *D. quis ord. in bon. poffef.* Nam, ut Impp. aiunt, *cognitio* cauffæ non interpellatione planaria, fed confidente magis judice, legitima colligitur: *l.* 4. *C. de dilat.* Proinde in his, quæ cauffa cognita fiunt, fere femper Prætoris interventus fit mentio: *l.* 8. §. 8. D. *de transact. l.* 3. *D. de reftit. in integr. l.* 13. §. 1. *l.* 44. *l.* 45. *D. de minor.*, & aliis locis. Immo ne per libellum quidem poffunt expediri, quæ cauffæ cognitionem defiderant: *l.* 9. §. 1. *D. de offic. procef. l.* 71. *D. de reg. jur.*

COGNITIONES, in *l.* 1. *D. de offic. adfeff.* Earum quatuor genera recenfet *l.* 5. *D. de extraord. cognit.* aut enim de *honoribus* five muneribus gerendis agitatur: aut de re pecuniaria difceptatur: aut de exiftimatione alicujus cognofcitur: aut de capitali crimine quæritur.

Cognitiones extraordinariæ: *rubr.* D. *de extraord. cognit.* ubi fcilicet magiftratus ipfe cognitionem fufcipit. Proinde quod eft apud Sueton. *in Claud. c.* 16. *Alium interpellatum ab adverfario de propria lite, negantemque cognitionis rem, fed ordinarii juris effe, agere cauffam confeftim apud fe coegit:* fic accipe, id eft, negantem, ad principis cognitionem rem pertinere, nec cognofcere ipfum, fed judicem dare debuiffe.

COGNITIONALES fententiæ: *l. un. C. de fent. præf. præt. l.* 13. *C. de fent. & interlocu.* Sunt quæ cauffa cognita redduntur. Eadem figura dicuntur *cognitionalia* certamina: *l.* 8. §. 3. *C. de præfcript.* 30. *vel* 40. *annor. l.* 37. *C. de adpell.*

COGNITIONALITER, *in l. ult. C. de temp. & reparat.* id eft, utraque parte præfente, & adhibita cauffæ cognitione.

COGNITOR, pro quæfitore: *l.* 1. §. 3. D. *ad SC. Turpill.* Prudentius in *Romano v.* 793. *Hic tum cognitor pronunciat, clauditur infans in carcere.* Ab eo differunt *Cognitor* annonarius: *l.* 38. *C. Theod. de navicular.* ordinarius: *l.* 12. *C. Theod. de leg.* privatarum litium: *l.* 5. *C. Theod. ad leg. jul. repet.* facri auditorii; Symmach. *lib.* 9. *epift.* 39.

Hoc eodem nomine olim, ut Afcon. *in Verr.* 3. auctor eft, adpellabatur, *qui præfentis cauffam, ut fuam, tuebatur*, vel, ut Feftus *lib.* 3. fcribit, qui alterius litem, *coram ab eo datus, fufcipiebat.* Et ita cognitorem a procuratore feparat Paull. *fent. lib.* 1. *tit.* 2. & *lib.* 5. *tit.* 25. §. 8. Quinctilian. *Declam.* 356. & *Inft. or. lib.* 3. *c.* 6. Recte vero monet Heineccius non tute ex Afconii verbis colligi, cognitorem femper, præfente domino, cauffam egiffe. At rectius ex Fefto colligi, *cognitorem*, femel a præfente litigatore datum, poftea & abfentis cauffam perfequi potuiffe. Quid enim clarius teftimonio Horatii, *lib.* 1. *ferm. Sat.* 5. *v.* 38. *Ire domum, atque Pelliculam curare jube, fi cognitor ipfe.* Quid manifeftius exemplo apud Cicer. *pro Rofcio c.* 2. Ceterum cur Tribonianus, cum fociis, horum *cognitorum* in univerfo juris corpore nec volam nec veftigium exftare paffus fit, cauffam idoneam fe vix reperire fatetur idem Heinecc. Add. Cujac. & Schulting. *ad Paull. Sent. p.* 221. *fequ.*

COGNITAM, ftupro dicunt Papinianus, *l.* 14. *D. de his quæ ut indign.* & Impp. *in l.* 22. *C. ad leg. jul. de adult.* cum qua ftuprum

prum factum est, Lamprid. in *Elagab. c. 2. Antonino autem Caracallæ stupro cognita*, ita, ut Varius, vel Elagabalus, vulgo conceptus putaretur.

COGNOMEN a nomine, & prenomine separatur in *l.* 1. D. *de lib. & postum.* Regulariter *prænomen* personam distinguebat, ut Publius: *Nomen*, Gentem, ex qua quis prodierat, e. g. *Cornelius*, *Cognomen* familiam istius gentis, e. g. *Scipio.* Accedebat aliquando & *agnomen* sive a rebus gestis, sive a patria, sive aliquo eventu desumtum, e. g. *Africanus.* Quidam tamen duo prænomina habebant, e. g. M. Ser. Sulpicius: ubi *Marcus* erat prænomen speciale; *Servius* totius familiæ. Quidam cognomen nullum ferebant, ut *C. Marius.* Tales observationes Car. Sigonius, aliique, qui *de nominibus Rom.* scripserunt ex instituto, plena manu ferunt. *Hein.*

COGNOMINATA donatio: *l.* 25. *C. de donat.*

COGNOSCERE absolute, est rem caussamque cognoscere, ut loquitur Cic. *ad famil. lib.* 3. *ep.* 2. Quod vel a magistratibus & principibus pro tribunali, vel a judicibus datis de plano fiebat. Sic in *l.* 8. & *l.* 9. D. *de offic. præs.* scribitur, æstimare debere Præsidem, utrum ipse cognoscere, an judicem dare debeat. Ulpian. *l.* 1. *de const.* & Justinian. §. 6. *Inst. de jur. nat. gent. Quod Imperator cognoscens decrevit.* Suet. *in Claud. c.* 33. Cognoscens quondam in Augusti foro, ictusque nidore prandii, quod in maxima æde Martis Saliis adparabatur, deserto tribunali, adscendit ad sacerdotes. Tutelæ *cognoscere*, in *l.* 2. *D. ubi pupill. educ.* id est judicio tutelæ. Item ex actione cognoscere: *l.* 4. §. 1. *D. de eo quod cert. loc.* Cognoscere caussam: *l.* 1. *C. ubi de posses.* super caussa: *l.* 1. *C. de ord. jud.* de suspecto: *l.* 1. §. 3. *D. de suspect. tut.*

Cognoscere pro adgnoscere, vel, ut hodie in foro loquuntur, recognoscere: ut *cognoscere* instrumenta: *l.* 56. *D. de verb. signif.* jungenda cum *l.* 15. *D. de reb. auct. jud. possid.* ceu ex inscriptione patet.

COHÆRENTIA ædificia: *l.* 23. *D. de usurp.* rei cohærentia munera: *l.* 11. D. *de vac. & exc. mun.*

COHERCITIO in pandectis Florentinis pro *Coercitione.* Vid. supra.

COHERES: *l.* 16. *D. de his quæ ut indign. & passim*, qui una cum alio heres existit.

COHORS magistratuum: *l.* 1. *D. de leg. jul. repet. Cohortes* prætoriæ: *l.* 9. *D. de excus.* Vigilum: *l.* 3. *pr. D. de offic. præf. vig.* urbanæ: *l.* 13. §. 3. D. *de re milit.* Vid. art. *Comites.*

COHORTALES, *l.* 3. *C. de hered. decur. & aliis locis*, id est cohortibus adscripti, seu cohorti obnoxii, ut loquitur: *l.* 12. *C. de cohortal. princ.* ταξεώτας Justinianus vocat. Unde cohortalium corpus: *l.* 2. *C. de defens. civit. Cohortalis* conditio: *l.* 2. *C. de advoc. divers. jud.* militia: *l.* 48. *C. Theod. de hæret.* Cohortalia officia: *l.* 3. *C. de canon. largit. Cohortalium* autem nomine accipere debemus, adparitores, & officia rectorum provinciarum, ut loquitur *l.* 4. *C. de cohort, princ.* Cohortalini *l.* 12. *C. de hæret.*

COHORTATIO imponitur, non necessitas imperatur, *l.* 2. *C. Theod. de publ. compar.*

Κοινόβιον. Vid. *Coenobium.*

Κοινὸν *in l.* 37. D. *de judic. l.* 5. *D. ad Leg. jul. de vi publ. l.* 1. §. 1. *l.* 25. *D. de adpell. l.* 6. §. 1. D. *de excus.* est universitas plurium civitatum, fœdere, commu-

munibus sacris, sacrificiisque consociatarum, & id, quod ad communem utilitatem pertinebat, communi consilio agentium. Unde in numis & apud Strab. *lib.* 8. *p.* 385. vocatur Κοινοβȣ́λιον. Spanhem. *orb. Rom. diss.* 2. *c.* 16. alii *consilium commune*: Liv. *lib.* 38. *c.* 34. *lib.* 42. *c.* 43. *lib.* 45. *c.* 18. *lib.* 39. *c.* 25. Κοινὸν συνέδριον. Aristid. *de Smyrn.* *p.* 468. *Serm. sacr.* 4. *p.* 614. Σύςημα Strab. *lib.* 14. *p.* 604. Συλλογος Plutarch. *in Agi & Cleom.* *p.* 812. Σύνοδος Polyb. *lib.* 2. *c.* 54. Διαβȣ́λιον. Idem *lib.* 4. *c.* 39. Βουλή. Idem *excerpt. legat.* 74. Plerumque etiam a sua quavis gente nomen adsumebant hæc concilia vel κοινὰ, dicta e. g. Panionium, Panœtolium, cetera. *Hein.*

Κοινοπραξίαν seu Κοινοπραγίαν Græci specialiter adpellant totorum bonorum societatem, Theophil. in *pr. Inst. de societ.* quam κοινωνίαν vocat Constant. Harmenop. *lib.* 3. *c.* 10. & 11.

C O I R E, in unum convenire significat, veluti religionis caussa: *l.* 1. D. *de colleg.* Coire collegium vel corpus: *l.* 20. *D. de reb. dub.* Etiam est in matrimonium convenire: ut *coire* inter se: Ulpian. *fragm. tit.* 16. §. 1. Matrimonium coire: *l.* 21. D. *de condit. & dem.* vel matrimonio: *l.* 27. *D. de don. int. vir. & ux.* Coire uxori: *l.* 12. *C. de repud.* *Coire* societatem, (i. e. contrahere;) *l.* 1. 6. 8. 71. 73. *D. pro soc.* negotiationem: *l.* 52. §. 2. D. *pro soc.* cum furibus: *l.* 1. *D. naut. caup.* in accusationem: *l. ult. D. de concuss.* *Coire* in alienam litem dicuntur, qui de emolumento alienæ litis communicando paciscuntur, ut, quidquid ex condemnatione in rem unius redactum fuerit, inter eos communicetur: *l.* 6. D. *ad leg. jul. de vi publ.* *Plin. lib.* 5. *epist.* 14. Quæstus est, venire advocationes, venire etiam prævaricationes, in lites *coiri.*

C O L E R E fundum, & ornare, & tueri, & custodire, diversa & separata sunt: *l.* 60. §. *ult. D. de legat.* 3. *Colere* fide dominica is dicitur in *l.* 18. §. 4. *l.* 20. §. 1. D. *de instr. vel instr. leg.* qui periculo domini colit. Ut fidejussor adpellatur, qui obligationem alienam fide sua esse jussit, hoc est periculo suo.

Colere concordiam: *l.* 20. *C. de inoff. test.* justitiam: *l.* 1. §. 1. D. *de just. & jur.*

C O L L A C T A N E U S, qui simul mammam suxit: *l.* 13. D. *de manum. vind.* §. 5. *Inst. quib. ex caus. manum.* Idem vocatur *Collacteus*, apud Reines. 9. *inscr.* 16. & Gruter. *p.* 675. 8. *Collactius* ibid. *p.* 637. 8. *p.* 661. 2. 3. 5. *p.* 662. 8. Sic & Collactanea in *l.* 30. §. 1. *D. de alim. legat.*

C O L L A T E R A L E S, vel a latere venientes, cognati in linea obliqua: *l.* 9. *pr.* & §. 1. *C. de natur. lib.*

C O L L A T I O est inter fratres sororesque facta successionis caussa bonorum contributio: Paullo aliter Wurffel. *Jurispr. defin.* §. 591. Est professio eorum, quæ ex re parentis absque animo donandi in se redundarunt, cum effectu æqualitatis servandæ, a liberis invicem facta. Quod si professioni jungatur actualis oblatio, *realis*; si satisdatio de eis offerendis *cautionalis* dicitur, quæ definitio magis ad Justinianeam jurisprudentiam pertinet quam ad veterem, cujus hanc rationem exhibet Hottomannus: Nam cum prætor, ait, ille, contra jus civile emancipatos una cum suis ad paternam hereditatem admisisset, sui autem bona omnia a se quæsita confusa cum hereditate paterna haberent: emancipati vero, quæ extra familiam quæsiverant

ſibi ſeorſim aſſervarent: iniquum videbatur ſuos conferre, emancipatos autem nihil conferre, ſed auferre tantum; quare Prætor edixit, ut emancipati volentes ad participandam patris hereditatem accedere, tantam partem ex ſuis bonis conferrent, quantam ex hereditate auferrent: non ſinguli ſed omnes ſimul, quippe cum omnes emancipati unius locum obtinerent. Itaque ſi duo ſunt ſui, duo emancipati, quamvis emancipati ſinguli ex hereditate quadrantem auferant, tamen ex ſuis bonis non ſinguli, ſed ambo quadrantem conferent. Conferuntur autem antiquo jure *adventitia* & *profectitia*, hodie ex Juſtin. conſtitutione, *profectitia* tantum: *l. ult. C. de collat.* Emancipati inter ſe nihil conferunt, nam cum alter alteri nihil auferat, non ipſorum cauſſa ſimpliciter, ſed propter ſuorum rationem & reſpectum, Prætor collationem inſtituit: *l. 9. C. de collat. & paſſim. eod. tit. D.* Ceterum, differt ab hac collatione imputatio, qua heres, ad conficiendam legitimam, Falcidiam, & Trebellianicam, quæcumque relicta ipſi in teſtamento, numerare debet. De Collatione adde *l. 20. §. 1. D. de bon. poſſeſ. cont. tab, l. 6. D. ſi tab. teſt. exſtab. l. 39. §. 1. D. famil. erciſc. l. 6. C. de inoff. teſt.*

Collatio quoque fieri dicitur a vectoribus, jactu facto navis levandæ cauſſa: *l. 2. §. 7. l. 4. §. 2. l. 5. D. de Leg. Rhod.* quæ & contributio dicitur: *l. 1. 3. D. eod.* Immo & *Collationem intributionis* eleganter vocat Paullus *2. ſent. 7. 5.*

Sed & *Collatio* tributorum, vectigalium, aliarumque functionum dicitur: *l. ult. §. 25. D. de mun. & hon. l. 8. §. 3. l. 11. D. de vacat. & excuſ. mun. l. 27. §. 3. D. de uſufr.* Suet. *in Ner. c. 38. Collationibuſque non receptis modo, verum & efflagitatis, provincias privatorumque cenſus pæne exhauſit.* Hinc *collatio* prædiorum: *l. 11. D. de vacat. mun. l. 14. §. 1. D. de mun. & hon.*

Collatio viarum, ὁδοστρωσία, numi, exacti a poſſeſſoribus, ad vias ſternendas: *l. 27. §. 3. D. de uſufr. l. 13. §. 6. D. de act. emt.* & aliis locis. De eo munere patrimoniali prolixius differit Ev. Otto *de tutel. viar. part. 3. c. 8. p. 527. ſeq.* ipſeque Briſſonius *antiq. ſel. lib. 3. c. 11.* Hein.

Collatio pro comparatione. Sic accipitur in inſcriptione libelli *Collat. Leg. Moſ. & Rom.* quamvis hunc titulum in Codicibus MSSC. non reperiri jam alii obſervarint. Vid. Schulting. *juriſpr. vet. antejuſt. pag. 727.* Hein.

COLLATIONES etiam paſſim latine vocantur partes Collectionis Novellarum Juſtiniani, quaſi συλλογαί vel *collectiones*, συμφορήματα. Hein.

COLLATIVUM pro collatione, in *l. 3. C. Theod. de proxim. comit. diſpoſit.*

COLLATORES de quibus *Nov. 128. in rubr. & cap. 4. 5. 10. & 15. & Novel. 130. c. 1. ſeq. & cap. 7.* ſunt qui tributa conferunt: Græce συντελεσταί. *Hein.*

COLLECTÆ apud Frid. Imp. *in Auth. item nulla C. de Epiſc. & cler.* & apud Cic. *lib. 2. de or.* videntur eſſe pecuniæ quæ exiguntur.

COLLECTARIUS, in *l. 16. C. ſi cert. pet.* Suidæ eſt collybiſta, qui monetam minorem argento permutat, trapezita, argenti venditor. Vetus Horatii interpres *ad lib. 1. Satyr. 6.* coactores argentarios collectarios nominari tradit. Denique locum Euſebii *lib. 5. hiſt. eccl. c. ult.* Ruffinus ita vertit: Hic deceptus

aliquando ab Aſclepiodoto quodam, & Theodoto, *collectariis.* In Palæmonis gloſſis numularius exponitur *collectarius.* Fuiſſe autem Romæ collectariorum corpus, vendendis ſolidis, quos plerumque publicus uſus depoſcebat, obnoxium, quibus arca vinaria ſtatutum pretium ſubminiſtrabat, Symmach. *lib.* 10. *epiſt.* 42. docet. Quod pertinet ad Novellam Theodoſii & Valentiniani *de pretio ſolidi*, in qua ita eſt: Quo præcepto etiam illud in perpetuum volumus contineri, ne umquam infra ſeptem millia numorum ſolidus diſtrahatur, emtus a Collectariis ſeptem millibus ducentis.

Collectio, præter notam ſignificationem, qualis eſt in *l.* 27. §. 25. D. *Ad. leg. Aquil.* ubi: *collectio fructuum*: accipitur etiam pro argumento, vel, ut dialectici vocant, illatione, *l.* 14. *pr.* D. *de jur. codicill. Subini & Caſſii collectio, quam & ipſi reddunt illa eſt.* Ita & Senec. *Epiſt.* 45. Quod tu illis ſubtiliſſima collectione perſuaſiſti. Confer *Epiſt.* 48. & 85. Hein.

Collega. Ea adpellatione hi continentur, qui ſunt ejuſdem poteſtatis: *l.* 173. *D. de verb. ſignif. l.* 11. *D. ad municipal.* ab eo, quod una lecti ſunt, ut Varro *lib.* 5. *de ling. lat.* ſcribit. Sed & contutores concuratoreſve *collegæ* adpellantur *l.* 2. *l.* 14. *D. de admin. & peric. tut. l. pen. D. de tut. & cur. dat.* Et qui eadem legatione funguntur: *l.* 2. *C. de legation.* Quin & coheredes: *l.* 101. *D. de ſolut.* Præcipue tamen, & veluti κυρίως, qui ejuſdem collegii ſunt: *l.* 41. §. 1. & §. *ult. l.* 42. *l. ult. D. de excuſat.*

Collegatarii ſunt, quibus conjunctim legatum eſt: *l.* 6. *l.* 10. *D. de uſufr. adcreſc.* §. 8. *Inſt. de legat.*

Collegiata Eccleſia, eſt canonicorum Eccleſia, quæ collegium ſeu capitulum quidem habet, nullum tamen apud ſe Epiſcopum, interim epiſcopo eccleſiæ cathedralis ſubeſt, quippe qui plures collegiatas eccleſias, tamquam filias, ſub ſe habere poteſt. Requirunt canoniſtæ ad minimum numerum trium canonicorum ad conſtituendam eccleſiam collegiatam, quia tres dicuntur facere collegium, inter quos primus *decani* vices gerit, & capitulo ſeu collegio præſidet. Quæ autem ſint indicia & notæ hujus eccleſiæ *collegiatæ*, fuſius expendit Barboſa *de jur. eccleſ. lib.* 2. *c.* 6. Differunt cathedralis & collegiata eccleſiæ a parochiali, quod in illis omnes clerici ſunt in *dignitate* conſtituti, eæque annexam habent dignitatem, quod ſecus in parochiali.

Collegiati municipes & corporati urbium: *l.* 5. *C. de locat. fund.* aut ſimpliciter collegiati in *l. pen. C. de commerc. l. un. C. de collegiat.* & paſſim alibi. Hoc autem nomine adpellabantur certi homines, ex diverſis civitatum corporibus, publici miniſterii cauſſa conſcripti, quos operas proſequutionibus equorum præbuiſſe, eoque proſequutionum onere adſtrictos fuiſſe, indicat *l.* 1. *C. Theod. ne oper. a collat. exig.* In deſcriptione etiam urbis Conſtantinopolitanæ, cujus incertus eſt auctor, ſingulis regionibus *collegiati* attribuuntur, qui a diverſis corporibus ordinati, incendiorum caſibus ſubvenire conſueverant. Eo vero, ut monet Heineccus, res demum redierat, ut ex fæce hominum ſumerentur *collegiati*, & viliſſimis adhiberentur miniſteriis, quin & facinoroſi homines in illam colluviem, tanquam in ergaſtulum, damnarentur. Hinc Iſidorus *lib.* 9. *etymol. c.* 4. collegiatos idcirco dictos, ait, quod eorum

eorum collegio custodiisque deputarentur, qui facinus aliquod commiserant, fuisseque hoc sordidissimum genus hominum patre incerto progenitum. Theodoricus Gothorum Rex *in Edictor. cap.* 64. *Si hoc implere non potuerit: cæsus districtissimis fustibus, vicinæ* civitatis *collegio deputetur.* Confluxisse eosdem ex vilissimo hominum genere, patet ex eodem Edicto *c.* 69. ex quo illos adscriptitiæ conditionis fuisse, discimus. Hinc eos, quos fuga aliqua abstulerat, sæpe asperrimas pœnas subiisse, ostendunt Jac. Gothofr. *ad tit. C. Theod. de collegiat.* & Car. du Fresne *Glossar. med. & infim. lat.* Collegiatum (hominem) proprium corpus adstringit. *l.* 16. *C. Theod. de palat. sacr. largit.*

COLLEGIUM. Dio *lib.* 38. *p.* 66. τὰ ἑταιρικὰ ἐπιχωρίως, a Romanis κολλήγια vocari scribit. Tale Collegium tres faciunt: *l.* 85. *D. de verb. signif.* Collegia Romæ certa sunt, quorum Corpus SCis atque constitutionibus principalibus confirmatum est, veluti pistorum, & quorumdam aliorum, & naviculariorum, qui & in provinciis sunt: *l.* I. D. *quod cujusq. univ. nom.* Collegia ergo alia licita sunt, quibus coeundi jus lege permissum est: *l.* I. D. *de manumiss. quæ serv. ad univ.* quæ vel legibus, vel SCis, vel principalibus constitutionibus confirmata comprobatave sunt. Alia *illicita*, quæ sunt absque Legum, SCorum, principumve auctoritate constituta. Qua de re vid. Brisson. *Select. antiq. lib.* I. *c.* 14. Memorantur autem *collegia* decurionum: *l.* 6. §. *ult.* D. *de decur.* fabrorum: *l.* 93. §. 4. *D. de legat.* 3. naviculariorum: *d. l.* I. *D. quod cujusq. univ.* ordinum: *l.* 94. *C. Theod. de decur.* pistorum: *l.* I. D. *de excus.* Senatorum: *l.* 92. *C. Theod. de decur.* templi cujusdam, *l.* 38. §. 6. *D. de legat.* 3. singularum urbium: *l.* 79. *C. Theod. de decur.* augurum: Cic. *ad famil. lib.* 3. *ep.* 9. Pontificum Liv. *lib.* 30. *c.* 2. Quæstorum: Suet. *in Claud. c.* 23. Tribunorum plebis: Liv. *lib.* 42. *c.* 32. Viatorum: Gell. *lib.* 12. *c.* 3. Aggripianum: Reines. *insc.* class. X. II. Antipolinum: Gruter *p.* 105. 2. Fratrum Arvalium: Reines. *Class.* I. 157. Germanorum: Reines. *Class.* 9. 73. Isidis: *ibid. Class.* 14. 171. peregrinorum: *Class.* I. 16. procuratorum: *Class.* 10. 8. XV. Virorum sacris faciendis: Grut. *p.* 307. I. Serapidis Reines. *Class.* 14. 171. VII. Virorum epulonum: Grut. *p.* 227 I. VI. Virorum sociorum: Grut. *p.* 272. 7. Silvani Gemini: Grut. *p.* 218. II. Vicimagistrorum: Grut. *p.* 481. 9. virtutis: Grut. *p.* 487. Sane ex tot exemplis patet, & sacerdotes, & magistratus minores æque ac majores, & ejusdem originis ac instituti homines, in talia Collegia coiisse. *Hein. Collegium* legitimum. Vid. art. *legitimum.*

COLLIBERTI seu CONLIBERTI *l.* 71. §. *ult. D. pro soc. l.* 38. §. I. D. *de legat.* 3. qui ab eodem patrono libertate donati sunt. Collibertos autem patrem & filium, notare licet in *l. ult. D. ut legat.* 30. *fideicom.* item matrem & filium, in *l.* I. *D. de obseq. parent. & patron.*

COLLIGATUM aliquid verbis, id est, contractum: *l.* 8. §. 3. *D. de acceptil. l.* 35. *D. de reg. jur.*

COLLIGERE præter notissimam significationem, est ratiocinando quid inferre, ut in *l.* 8. *D. de pact.* Vid. *collectio.*

COLLISI syphi: *l.* 24. *D. de verb. signif.*

COLLOCARE, sive, ut in Pandectis Florentinis, sæpe scribi-

bitur, *conlocare*. Collocari autem conditiones in perſonas dicuntur in *l.* 60. D. *de condit. & dem. v.* 9. his verbis: *Si Titius fecerit, dederit*, collocatur conditio in Titium. Collocare voluntatem in incertam perſonam: *l.* 9. §. 7. *D. de adquir. rer. dom.* id eſt, velle in incertam perſonam conferre.

Collocare, mutuum dare. Sic: Collocare foenus publicum: *l. ult. C. quo quiſq. ord.* in nomina decem millia numum: *l.* 58. §. 3. *D. de admin. & peric. tut.* Bene collocata pecunia: *l.* 33. D. *de uſur.* i. e. idoneis nominibus, ut loquitur *l.* 89. D. *ad leg. falcid.*

Collocare in matrimonium filiam: *l.* 19. 36. 67. D. *de rit. nupt.* nuptui: *l.* 3. *C. de pact. conv.* ſe nuptiis: *l.* 11. D. *qui his qui not. infam.* Immo & ſimpliciter hoc ſenſu dicitur collocata ab avis: *l.* 57. *D. rit. nupt.* & collocatio filiæ: Cic. *pro Cluent. c.* 56.

Collocare, impendere. Sic: *Collocare* pecuniam in emptionem prædiorum *l.* 2. §. *ult.* D. *mand.* vel in prædiis: Cic. *pro Cæcin. c.* 5. in mercem: *l.* 43. §. 3. D. *de furt.* Collocandi meriti ſpe: *l.* 11. §. 8. D. *de legat.* 3.

Collocare pro inſtituere, & beneficium conferre accipitur in *c. ad decorem. extr. de inſtitution.*

COLLOCATA civitas, id eſt, ſita: *l.* 1. D. *de cenſib.*

COLLOQUIUM: *l.* 9. D. *ad leg. jul. de adult.*

COLLUCARE, ſi Feſto in voce *ſublucare* credimus, ab hoc verbo differt. Hoc enim, ait, eſt, ramos arborum ſupputare, & velut ſubtus lucem mittere. Illud ſuccifis arboribus, locum implere luce. At voce *conlucare*, verbum *conlucare* idem illi eſt, ac interlucare, vel ramos lumini officientes decidere. Quam contradictionem manifeſtam jam notarunt Salmaſ. ad Solin. *p.* 585. & Schulting. *juriſpr. vet. antej. p.* 462. Certe quod in *l.* 1. & 2. *D. de arb. cæd.* dicitur *adimere arborem*, id Paullo in ſent. *lib.* 5. *tit.* 6. §. 13. eſt *ſublucare*: quod vero Prætori ibid. eſt *coercere*, Feſto *collucare*, id Paullus eleganter exprimit luxuriem ramorum compeſcere. Sane apud Caton. *de re ruſt. c.* 139. Collucare lucum, non eſt exſcindere, ſed ligna ſuperflua demere: & ita procul dubio eadem phraſis accipienda apud Columell. *de re ruſt. lib.* 2. *c.* 22. ubi *collucare* arborem. *Hein.*

COLLUCTATIO, conflictus: *l.* 7. §. 4. D. *ad Leg. Aquil.* Columella *lib.* 6. *cap.* 2.

COLLUDERE dicuntur qui quod in ſpecie ex animo facere videntur, id ſimulate & ficte agunt inter ſe, aliorum ſenſibus illudentes. Luſorie agere, dixit *l.* 50. §. 1. *D. de legation.* Sic: colludere dicitur procurator, qui paſſus eſt vincere adverſarium, ut abſolveretur: *l.* 7. §. 9. *D. de dol. mal.* Hinc colludium *l.* 1. *C. publ. lætit. vel conſul.* vel colluſio: *rubr. D. de colluſ. deteg.* Colluſor: *l. ult. C. eod. tit.* itemque colluſorie: *l.* 50. §. 2. *D. de legat.* 1.

COLLUERE & *alluere* ſeparantur in *l.* 30. §. 2. D. *de adquir. rer. dom.* ubi: cum paulatim (flumen) *colluendo* locum eminentem ſupra alveum fecit, & eum alluendo auxit.

COLLUM. Si quid in *collum* injecerit, ut torqueatur: *l.* 7. *D. ad leg. Jul. de vi publ.* Erat hoc *collare*, quod & canem vocabant veteres, de quo vid. Cujac. 11. *obſ.* 22. Collo & dorſo domantur quadrupedes: Ulp. *fragm. tit.* 19. §. 1.

COLLUTHIANI a quodam Collutho nominati: qui dicunt Deum non facere mala, contra illud

illud, quod scriptum est: *Dominus creans* mala: *c.* 39. §. 48. *Caussa* 24. *quæst.* 3.

COLLUVIES: *l.* 1. D. *de cloac.*

COLLYRIUM ex medicamentis factum: *l.* 7. §. 7. *D. de adquir. rer. dom.* græca vox origine. Collyriorum varias species memorat Cels. *l.* 6. c. 6. Ac plane non unius generis collyria antiquitus fuisse, nec oculis solum, sed & aliis corporis partibus adhibita, ex medicorum libris intelligere licet. Nec dubitabis Gorræo duce, adfirmare, hoc medicamenti genus figura tereti compositum fuisse. Certam namque habuisse formam, ex eo colligitur, quod pleraque medicamenta collyrii forma fingenda esse, veteres rei medicæ auctores præcipiunt. Atque adeo Oribas. *collect. med. lib.* 10. *c.* 23. collyriis tribuit figuram caudæ muris similem. Unde conjectura capi potest, hoc medicamenti genus oblongum & rotundum fuisse, indeque nomen traxisse, ac κολλύριον ἀπὸ κολοβῆς οὐρᾶς adpellatum: quod esset instar mutilatæ caudæ, vel a κολουραίυ, quod interdum στρόγγυλον significat. Utcunque sit, composita fuisse collyria ex liquoribus, succis, seminibus, fructibus stirpium, & animalium particulis, aromatibus, metallicis, ideoque variis morbis adplicita, constat. Ejus rei ergo condi reponique ad varios usus solebant, & ubi res exigebat, ea vel integra, sicuti condita erant, adhibebantur in usum, vel solvebantur in pulverem, qui aut siccus, aut humore aliquo dilutus, adfectæ parti vel oblinebatur, vel linamento exceptus indebatur, vel linamento exceptus indebatur, vel suffitionibus aut alio modo inserviebat.

COLOBA, in *l.* 1. *C. Theod. quo quemq. hab. in urb. eff. oport.* Cujus vestimenti generis meminit Serv. *in lib.* 9. *Æneid. v.* 616. Isidorus *lib.* 19. *etym. c.* 22. Collobum dictum esse ait, quod longum esset, & sine manicis. Sane κολυβὸς græcis est *mancus*, unde colabium tunicæ genus, absque manicis. Copiosa de his Colobiis est adnotatio Jac. Gothofred. in *l.* 1. *C. Theod. d. titulo*, & Car. du Fresne *Gloss. lat.* hac voce. At multo curatius de colobiis agit Oct. Ferrar. *de re vestiar. part.* 1. *lib.* 3. *c.* 8. *p.* 197. *seq.* ubi ostendit, tunicas tales regulariter habuisse Romanos, non longas, uti Isidorus scripsit, sed quales apud nos subuculæ. Addit non ideo dici, manicis caruisse, quod Romani totis brachiis nudatis incesserint: sed quod manicæ cubitos tantum attigerint. Denique colobia, initio ingenuorum propria, postea & a servis usurpari cœpisse. *Hein.*

COLONA, femina, cui ager locatus: *l.* 54. §. *ult. locat.* ubi coloniam aliqui intelligendam esse, frustra contendunt. *Hein.*

COLONARIA conditio: *l.* 3. *C. de infant. expos.* Colonarium jus: *Nov.* 7. *præf.* §. 1.

COLONATUS perpetuus: *l. un. C. de mendicant. valid.* Colonatus quæstio: *l.* 2. *C. Theod. de colon. originar.*

COLONIA, prædium dicitur, quod sub colono possidetur: *l.* 24. §. 4. *D. loc. cond. l.* 12. §. 3. *l.* 20. §. 3. *D. de instr. vel instr. leg.* Et ita accipe coloniam apud Columell. *lib.* 11. *c.* 1. quum de villico loquens ait: Non urbem, non ullas nundinas, nisi vendendæ aut emendæ rei necessariæ caussa, frequentaverit, neque enim coloniæ suæ terminos egredi debet.

Colonia pro villa in qua quis colendi caussa diversatur: *l.* 27. §. 1. *D. ad municipal.*

Colonia etiam urbs, in quam novi

vi Coloni fuere deducti: *l.* 27. §. 1. *D. ad municipal.* Coloniæ ergo proprie colonorum deductione fiebant. Quibusdam tamen civitatibus, licet in eas nulli Coloni deducti essent, Coloniæ jus Imperatores dabant. Idque non uno modo. Quædam enim nihil præter nudum coloniæ nomen accipiebant: ut de Ptolemensium colonia Ulpianus tradit in *l.* 1. D. *de censib.* Aliis jus Italicum dabatur, jurisque Italici eos Imperatores faciebant, ut de Tyriorum colonia, de Berytensi, de Augustana, de Heliopolitana, de Emisena, Palmyrena, & aliis traditur in *l.* 1. *& l. ult. D. de censib.* in qua *l. ult.* quosdam colonos factos, non adjecto eo, ut juris *Italici* essent, Paullus refert. Colonarios autem *Latinos* apud Ulpian. *tit.* 30. §. 4. intelligere debemus eos, qui in *Latinas* colonias deducti erant, & ea lege deducti, Latinitatem solam, seu Latii jus, non item civitatis Romanæ, haberent, ad differentiam eorum colonorum, qui cives Romani dicebantur. Eaque est *Latinitas antiqua*, quam in colonias missam, ait Justinianus *l. un. pr. C. de lat. libert. toll.* Sciendum est enim non unum coloniarum conditionem fuisse, sed alias *Latinas*, alias Civium Romanorum constitutas. Liv. *lib.* 39. *c.* 55. *Illud agitabant, uti Colonia Aquileiam deducerentur: nec satis constabat, utrum Latinam, an civium Romanorum, deduci placeret. Postremo Latinam potius deducendam, patres censuerunt.* Sane *Latinæ* coloniæ quum solo jure Latii fruerentur: suffragiorum quidem jus, non item quæ juris Quiritium erant, consequebantur. Etenim vel ipsos Cives Romanos, si in colonias Latinas proficiscerentur, Romanam civitatem amisisse, Cicero *pro Cæcina c.* 33. docet. Mediam quoque capitis deminutionem passos, Boeth. *in Topic. lib.* 2. scribit. Ac per hoc neque connubii, neque testamenti, neque mancipii aut nexus, aut patriæ potestatis jus, quod erat proprium jus civium Romanorum, habuisse. Hac de caussa, ut idem Cicero *pro domo c.* 79. scribit, qui cives Romani in Latinas colonias proficiscerentur, fieri non potuere latini, nisi auctores facti essent, nomenque dedissent, propterea, quod, jure a majoribus prodito, civitatem nemo invitus amittere poterat. Porro colonum a *municipe*, coloniam a *municipio* separari notandum est, in *l.* 17. §. 10. *l.* 27. §. 2. *D. ad municipal.* apud Paull. 4. *sent.* 6. 2. nec non apud Cic. *de leg. agr.* 1. *c.* 5. *& philip.* 2. 40. Ac plane separatam municipiorum & coloniarum caussam fuisse, tradit Gellius *lib.* 16. *c.* 13. Sicul. Flaccus *lib. de cond. agror. p.* 1. *seq.* civitatum alias colonias, alias municipia, quasdam præfecturas dici, habereque vocabulorum differentiam dicit, subjicitque: Municipia quidem putant a munitionibus dicta: alii a munificentia, eo quod munificæ essent civitates. Coloniæ autem inde dictæ sunt, quod populus Romanus in ea municipia miserit colonos, vel ad ipsos priores municipiorum populos coercendos, vel ad hostium incursus repellendos. Sane Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* Colonias eodem modo, quo urbes conditas fuisse ita scribit: Quare & oppida, quæ prius erant circumducta aratro, ab orbe & urbo *urbes*: & ideo Coloniæ nostræ omnes in litteris antiquis scribuntur urbes: quod item conditæ ut Roma: & ideo Coloniæ, ut urbes conduntur, quod intra pomoerium ponuntur. Hyginus libro *de limitib. constit. p.* 159. Finitis, ait, ampliorum bellorum operibus, augendæ reipublicæ caussa, illustres Romanorum viri urbes constituerunt, quas aut victo-

totibus populi Romani civibus; aut emeritis militibus, adsignaverunt, & ab agrorum novæ dedicatione culturæ *colonias* adpellaverunt. Vid. infra art. *Municipium.* Add. Jac. Gothofr. in *paratitl. C. Theod. tit. de fugit. colon.* Jac. Cujac. 10. *obs.* 35. Ezech. Spanhem. *orb. Rom.* 2. *c.* 19. Guil. Goes. *Antiquit. agrar. c.* 2. *seq.* Christ. Gottl. Schwartz. *diss. de jur. Italic. c.* 2.

COLONICA lex apud Varr. *lib.* 1. *de re rust. c.* 2. quæ colonis, quibus prædia colenda dabantur, dici consueverat. Alias *colonica* Lex dicebatur, qua colonia deducta erat. Cujusmodi Legis, præter Frontinum, meminerunt Siculus Flaccus *de condit. agr. p.* 19. Aggen. Urbic. *Comm. in Frontin. p.* 49. Hygin. *de condit. agror. p.* 266. & fragmenta Magonis & Vegoiæ *p.* 257. Hein. Ad colonias quoque deductas pertinent *colonici* decuriones apud Suet. *in Aug. c.* 46. & *c.* 100. nimirum qui conscripti erant publici consilii caussa.

COLONUS, qui fundum collit: *l.* 30. §. *ult. D. de usu & usufr. leg.* & apud Columell. *lib.* 1. *c.* 7. Eo autem nomine interdum servum proprium accipimus per quem prædia coluntur: interdum generalius extraneum quemlibet, qui fundum colendum fruendumque conduxit. Ideoque ut prædii urbani conductor *inquilinus*; ita rustici *colonus* dicitur. Unde *colonus* & inquilinus separantur: *l.* 24. §. 2. *l.* 25. §. 1. *D. locat.* Quorum nominum differentiam Martianus in *l.* 37. *D. de adquir. poss.* explicat his verbis: pro colono in agro: in ædibus autem pro inquilino sit. Coloni autem, si servi proprii erant, fundum vel fide *dominica* colebant, vel *mercede*, ut coloni extranei solebant: *l.* 18. §. 4. *l.* 20. §. 1. *D. de instr. vel instr.* Colonus idem vel ad pecuniam numeratam conducebat, vel partiarius erat, id est, damnum & lucrum cum domino fundi partiebatur: *l.* 25. §. 6. *D. locat.* Qui *ad pecuniam numeratam* conduxerat, in alias *mercedes* colere dicitur, ut in *d. l.* 20. §. 1. alias *numis*: *l.* 26. *D. de furt.* vel *pensionis certæ quantitate*: d. l. 18. §. seu *certa pensione*: *l.* 22. D. *de pact. dotal.* Plinius duplicem hanc *colonorum* differentiam expressit *lib.* 9. *epist.* 37. *Non numis, sed partibus locem.* Præterea *colonus coloni* memoratur, in *l. ult. D. de vi & vi arm.*

COLONI etiam conductores prædiorum ad fiscum pertinentium, accipiuntur: *l.* 8. *C. de excus. tut.* qui & *coloni* Cæsaris: *l. ult. D. de offic. procur. Cæs.* Coloni vel conductores rei privatæ: *l.* 3. *C. Theod. de actor. procur. & cond. rei priv.* privati & patrimoniales: *l.* 2. *C. Theod. de fugit. colon. orig.* quorum quidam *originales* erant, de quibus vid. sub voce *originalis.*

Coloni etiam adpellabantur, qui in Colonias deducti erant: *l.* 17. §. 10. *D. ad municipal.* Sic Coloni Antiochenses, Cæsarienses: *l. ult. D. de censib.* id est, quibus jus coloniæ decreverunt Imp. ut loquitur Ulpianus: *l.* 1. *D. eod.*

COLOR pro prætextu: *l.* 4. *D. ad SC. Trebell.* Jan. Langlæus. *semestr. lib.* 8. *c.* 1. tum dici colorem *quæsitum* ait, quando id, quod quis vere agit, simulatione aliqua obtegit, sive fraudandæ legis caussa, sive alia ex caussa id fiat. Colorum libros scripsit Otho Junius ut ex Senec. *lib.* 1. *controv.* 3. *in fin.* constat. Videndus de hac voce est N. Faber *ad Senec. controv.* 1. *n.* 30.

COLORIA vestis: *l.* 32. §. 7. *D. de aur. arg. leg.*

C O-

COLUM nivarium. Vid. infra art. *Nivarius.* De usu nivis quæ *colo* percolabatur, vid. Senec. *lib.* 4. *natural. quæst. c.* 13. & *Epist.* 78. Plin. *lib.* 9. *c.* 4. Præter hos de nivis potione videndus Athenæus. *lib.* 3. *c.* 38. *p.* 124.

COLUMBÆ. *Columbarum* feram esse naturam, licet ex consuetudine avolare & revolare soleant, definiunt *l.* 5. §. 5. *D. de adquir. rer. dom.* & §. 15. *Inst. de rer. divis.*

COLUMBARIUM, *l.* 8. §. 1. *D. famil. ercisc.* Turrim vocat Ovid. *lib.* 1. *trist. eleg.* 9. *v.* 8. his verbis: Adspicis, ut veniant ad candida tecta columbæ: Accipiat nullas sordida *turris* aves. Varro columbaria & περιστερεῶνας videtur adpellare latibula columbarum, in quibus nidificant, ut loquitur Isidorus *lib.* 10. *orig. cap.* 2. Columbaria enim vocat eos ordines, qui singulis paribus columbarum fiebant rotundi, a terra usque ad cameram, & os habebant, quo introire & exire possent.

Alio tamen sensu in marmoribus *columbarium* dicitur locus sepulchri, variis foraminibus distinctus, in quo ollæ seu urnæ, cineribus plenæ reponi solebant; de quibus columbariis accuratissime egit, forma etiam eorum exhibita, Fabrett. *inscript. c.* 1. *p.* 9. *seq.* Id vel ideo notandum, quod hæc vocabuli notio & viros eruditissimos fugit, & in his Reines. qui quum incidisset in marmor, in quo *T. Claudio Primigenio columbaria N. IIII. emancipasse* dicitur *T. Flavius Corinthus*, id de illo columbarum habitaculo perperam interpretatus est. *Class.* 7. *inscr.* 21. *p.* 490. Hein.

COLUMNÆ ædium: *l.* 21. *D. de legat.* 3. ita dictæ quod columina sustineant auctore Festo. Latitare circa *columnas* dicebantur, qui pone columnas, quibus forum Romanum circumdatum erat, sese occultabant, ut adversariorum occursum vitarent: *l.* 36. *D. de reb. auct. jud. possid. l.* 7. §. 13. *D. quib. ex causs. in possess. eat.* Rem variis Sidonii Apollinaris, Luciani, Ambrosii, testimoniis illustrat Cujac. 1. *obs.* 13. & *lib.* 11. *c.* 8. Hein.

COMANENSES memorantur in *l.* 10. *C. de agricol. & censit.* ubi *Comagenensium* legit Alciat.

COMMAGENA in *l.* 21. §. 1. D. *de aur. arg. leg.* est unguenti genus. Plin. *lib.* 10. *c.* 23. de anseribus tractans: Aliud reperit Syriæ pars, quæ *Commagene* vocatur, adipem anserum in vase æreo cum cinnamo, nive multa obrutum, ac gelido rigore maceratum, ad usum præclari medicaminis; quod ex Gente dicitur *commagenum.* Add. *lib.* 29. *c.* 3. ubi ait: Fit & adipe anserum, alioqui celeberrimi usus est ad hoc, in Comagene Syriæ parte, cum cinnamo, cassia, pipere albo, herba, quæ commagene vocatur, obrutis nive vasis, odore jucundissimo, utilissimum ad perfractiones, convulsiones, cæcos & subitos dolores, unguentumque pariter, ac medicamentum est. Plura vide apud Pancirol. *var. lect. lib.* 2. *c.* 97. ubi totum §. 1. *d. l.* 21. *de aur. arg. leg.* erudite illustrat.

COMATÆ puellæ, quas sibi mulieres exornant. *l.* 40. *D. de legat.* 3. (de eo loco vid. infra sub *comes.* Martial. 12. *epigr.* 98. Rumpis, Basse, latus, sed in comatis. Interpres Horatii *in Epod.* 11. ad verba, *Aut teretis pueri, longam renodantis comam, id est*, ait, *in nodum colligentis, sese ornantis, id est, pueri* comati. *Antea enim pueri formosuli suam comam vitta necìebant, ut compositi suis amatoribus placerent.* Erat ergo hic ornatus lascivorum atque im-

impudicorum. Unde Hieronymus *Epist.* 10. *ad Furiam* : *Comatulos*, *comtes*, *atque lascivos domus tuæ tecta non videant.* Tales etiam servilis conditionis pueri comati, criniti, capillati, qui inprimis etiam pocula porrigebant dominis cœnantibus. Seneca *Epist.* 119. *Nam si pertinere ad te judicas*, *quam crinitus puer*, *quam perlucidum tibi poculum porrigat*, *non sitis.* Plura de hac comata familia, quam pretiosissimam fuisse, docet Martial. *lib.* 12. *epigr.* 71. disseruit Laur. Pignor. *de servis p.* 28. Hein.

COMBUSTA domus, insula : *l.* 57. *D. de contr. emt. l. ult. D. de pign.*

COMES, pro pædagogo, pedissequo, qui puerum puellamve custodiendæ pudicitiæ caussa comitabatur : *l.* 15. §. 16. *D. de injur.* De comitibus his plura Casaubon. ad illa Persii *sat.* 5. *v.* 30. *seq.* Quum primum custos mihi purpura cessit, Bullaque subcinctis laribus donata pependit, Quam blandi comites, tutaque impune suburra, Permisit sparsisse oculos jam candidus umbo. Addit *Heinecc.* Ex quo alioque loco Propertii *lib.* 3. *eleg.* 15. *v.* 3. (Ut mihi prætextæ pudor est velatus amicus Et data libertas, noscere amoris iter) comites, posita prætexta, non amplius habuisse adolescentes, colligit Schulting. ad Paull. *p.* 443. Quibus add. locum notissimum Horatii *de art. poët. v.* 161. Imberbis juvenis, tandem custode remota, Gaudet equis, canibusque, & aprico gramine campi. Custodem enim vocat Horatius quem alii Comitem. *Comites* matronarum utriusque sexus memorantur : *l.* 15. §. 16. D. *de injur.* Tales inter ancillas erant & ambulatrices, & pedissequæ, de quibus Pignor. *de serv. p.* 206. *seq.* Hinc Bynkersh. 5. *obs.* 19. in *l.* 49. *pr. D. de legat.* 3. ubi vulgo legitur : *Puellæ fortassis*, *quas sibi comatas mulieres exornant* rescribendum putat : quas sibi comites exornant.

Comites in *l.* 5. *D. ad leg. jul. repet.* & *l.* 1. §. 8. D. *de extraord. cognit.* accipere debemus eos, qui proconsules, præsides, legatos, procuratoresve Cæsaris in provincias proficiscentes comitabantur, adsectabantur, iisque in officio erant. In *comitibus* Cicero *orat.* 2. *in Verr. c.* 10. præfectos, scribas, medicos, accensos, aruspices, præcones numerat : eaque est *cohors comitum* apud Juvenal. *sat.* 8. *v.* 127. quæ *cohors prætoria* Ciceroni *ad Quint. Fratr. lib.* 1. *ep.* 1. & Ausonio *in profess. Burdegal. c.* 5. Ac plane quod est apud Cicer. in *Verr.* 1. *c.* 14. cohors prætoria, Asconius Pæd. interpretatur de comitibus consularibus.

Comes, nomen dignitatis. Augustin. *de civit. Dei. lib.* 5. *c.* 6. *Quum ille in officio comitis militat.* *Comitum* autem in principalibus constitutionibus variæ pro administrationum varietate adpellationes & species exstant. Summa tamen eorum divisio in duo genera deduci potest. Quidam enim in palatio militabant, circa latus principis agentes, & circa ipsum Imp. occupati. Alii per provincias constituti erant. Circa latus principis agebant *Comites ærarii* : *l.* 1. *C. de quæst. l.* 1. *C. Theod. qui a præbit. Tiron.*

Comites Archiatrorum, qui medicis aulicis præerant : *l. un. C. Theod. qui a præbit. Tiron.* de quorum dignitate videndus est Cassiodor. *lib.* 6. in formula comitativæ archiatr.

Comites commerciorum : *l.* 1. *C. de annon. & cap. l.* 2. *C. quæ res ven. non poss. l. ult. C. de commerc.* qui negotiationes curabat, commerciisve præerat, cuive

cuive licebat comparare sericum a barbaris. *d. l.* 2.

Comites Consistorii principis: *l.* 1. *C. Theod. de palat. sacr. priv. l. un. C. Theod. de comit. consist.* qui & *Comites* sacri Consistorii in §. 1. *consist. de nov. cod. fac.* Et *comites* Consistorini: *l.* 13. *C. de excus. mun. rubr. C. de comit. consistor.* & passim. Vid. infra *Consistorium.*

Comites dispositionum: *l.* 8. *C. de proxim. sacr. scrin.* de quibus infra sub voce *dispositio.* *Comes* domorum principis: *l. ult. C. ubi causs. fisc. l. un. C. ut omn. jud.* domesticorum *l.* 6. *C. de adv. div. jud. l.* 64. C. *de decurion. l.* 10. C. *de metat. & epidem.* & apud Ammian. Marcellin. *lib.* 14. *c.* 10. *lib.* 31. *c.* 12. B. Augustin. *Epist.* 60. Cyrill. *in Imperialibus litteris, quæ illi adscribuntur,* & Gregor. Turon. *lib.* 2. *c.* 8. *seq.* *Comites* autem domesticorum duos Notitia ponit, *equitum*, & *peditum.* His suberant domestici equites ac pedites, & deputati eorum. Vid. infra *domesticorum Schola.* *Comes* excubitorum apud Zonar, in *Justino Curopalata* Tom. 3. p. 58. (ubi κόμης τῶν ἐξκουβίτων vocatur) & in Epistola Vigilii Papæ, quæ *Tomo* 2. *conciliorum* refertur. *Comes* fœderatorum, (κόμης τῶν φοιδεράτων) apud Zonar. in Tiberio *Tom.* 3. *p.* 60. *Comes* Horreorum: *l. ult.* C. *de pistorib.* *Comes largitionum privatarum*, sive *sacrarum*, in partibus tam orientis quam occidentis. Hoc nomen apud Cyrill. in *Epistolis Imperat.* ab interpretibus male explicatum est, qui *Joannem Comitem Sacrarum largitionum*, modo *Comitem Sacrensem*, modo *Comitem Sacrorum*, vertunt. Augustin. *lib.* 6. *confess. c.* 10. Romæ adsidebat *Comiti largitionum Italicarum.* Meminit eorum Justinianus in §. 1. *Epist. de nov. cod. confirm. l.* 1. C. *de quæst. l.* 3. *C. de palat. sacr. largit. l. un. C. de auri publ. pens.* Sub horum autem dispositione erant *Comites largitionum*, *per provincias constituti*: item *Comites Commerciorum*, *metallorum*, *vestiariorum*: *Comites* quoque & *rationales summarum*, *per provincias sparsi*: nec non *procuratores baphiorum*, *gynæceorum*, *monetarum*, *linificiorum*, *bastagarum*: *præpositique thesaurorum*, & *argentariorum.* (Vide paulo inferius, art. *Comites sacrarum largitionum.*)

Comes protectorum: *l.* 10. C. *de metat.* De his viri docti ad Ammian. Marcell. *lib.* 14. *c.* 7. Præter scholares, erant in palatio dignioris ordinis milites alii, qui majora quoque stipendia merebant, utpote qui majore pretio eam dignitatem adsequerentur. Ii *domestici*, ac *Protectores* dicebantur, ut Procopius scribit *in Anecdot.* (Vid. infra art. *Protectores*)

Comites sacrarum remunerationum: *l.* 41. *D. de adpellat.* sacrarum & privatarum remunerationum: *l.* 2. C. *de commeatu*, seu largitionum: *l.* 121. C. *Th. de decurion.* *Comes* rerum privatarum: *l.* 3. C. *de bon. vacant. l. ult.* C. *de petit. bonor. l.* 64. C. *de decur. l. ult.* C. *de adsessor. l.* 6. C. *ubi caus. fisc. l.* 1. C. *de advoc. div. jud. Novell. Valent.* 7. Hic patrimonium principis & res ejus privatas curabat, vacantiaque bona occupabat, &, ut Cassiodorus in formula rerum privatarum scribit, *per rationalium curam privatam principum gubernabat substantiam.* *Comes* privatorum vocatur a D. Gregorio *lib.* 11. *epist.* 24. Decorabatur autem titulo *Illustris viri. l.* 3. C. *Theod. de incorporat.* Vetus Glossarium: *Comes privatarum rerum* est, qui privati commodi, & rerum fiscalium, habet administrationem, ut

ut eas conservet, & negotiorum. *Comes sacrarum largitionum* est, per quem Imperator suam liberalitatem & munificentiam suam exercet. *Comes sacri patrimonii* est, qui procurat patrimonium. Vir *Illustris* vocatur in *l.* 7. C. *Theod. de locat. fund. jur. emphyt.*

Comes sacræ vestis l. un. C. *Th. qui a præbit. tiron.* In *Notitia Imperii*, qui *comes vestiarii* vocatur; alius ab hoc est: qui sc. sub Comite Sacrarum Largitionum erat in Occidente, pro quo in oriente *Magistri lineæ vestis*, & *Magistri privatæ* ponuntur: Unde & *scrinium* peculiare *vestiarii sacri*: cujus mentio in *Notitia orientis & occidentis fol.* 49. & 141. De *vestiario* vid. & Zonar. *tom.* 3. *p.* 219. *fin. Tom.* 2. *p.* 217. *edit. Venet. inter script. Rer. Byzant.* Moschopulum in *βέςια*, & Hesych. in *βεςιάριον*. Constantin. Porphyrogenet. *them. orient.* 1. *p.* 7. *edit. Meurs.* 1617. *in* 8. Meurs. *in gloss. voc. βεςιάριον*, & Du Fresn. *ead. voc.* Hic certe præerat vesti principis ipsius: At illi, de quibus in *Notit. Imp.* susceptioni earum vestium præerant, quæ largitionibus principis inferebantur. Gothofr. *comm. ad d. l. un. C. Theod. qui a præbit. tiron.*

Comes scholarum: *l.* 3. *C. de offic. magistr. offic. l.* 1. C. *de privil. schol. l. un.* C. *Theod. de comitib. & tribun. scholar.* Singulis enim scholis palatinis, sui quique Tribuni vel præpositi fuere: quorum frequens mentio apud Ammian. Marcellin. & *l.* 23. C. *Theod. de erog. milit. annon.* qui & *Comites* scholarum. Vid. Jac. Gothofr. *comm. ad l. un.* C. *Theod. de Comitibus & Tribun. schol.*

Comes stabuli sacri: *l. un.* C. *de comit. & tribun. schol. l.* 29. C. *Theod. de annon. & trib. l.* 3. C. *Theod. de equor. conlat. l.* 1. C. *Theod. qui a præbit. tiron.* Aimon. Monachus *de gest. Franc. lib.* 3. *c.* 43. *Thesaurarius Chlodovæi, a Cupanio, Stabuli Comite, de Biturico retractus.* Unde *Connestabilem* nostrum originem duxisse, credibile est. Sic enim idem auctor *ejusd. libri* 3. *c.* 70. *Landigisibus, regalium præpositus equorum, quem vulgo Constabulum vocant.* Regino *Monach. lib.* 2. *annal. ad an.* 807. *Eodem anno Burchardum Comitem stabuli sui, (quod corrupte Constabulum adpellamus) cum Classe misit in Corsicam.* Fuisse autem eam dignitatem in pretio, Ammianus Marcellin. existimandi copiam præbet, qui Valentinianum Imp. in hoc dignitatis gradu fratrem, Valentem, locasse, refert. Sic enim *lib.* 26. *c.* 4. de eo loquens, scribit: Nicomediam itineribus citis ingressus, Kal. Martiis Valentem, fratrem, *stabulo suo, cum tribunatus dignitate præfecit.* Inter spectabiles sunt Comites stabuli in *l. un.* C. *Theod. qui a præbit. tiron.*

Comes thesaurorum: *l. ult.* C. *ut dignit. ord. serv. l.* 2. C. *de palat. sacr. largit.* Meminit & Saliæ, *Comitis Thesaurorum per Thraciam* Ammian. Marcellin. *lib.* 29. *c.* 1. Thesaurus autem idem est ac Vestiarium. Lamprid. *in Alexand. c.* 40. In thesauris vestem numquam, nisi annum, esse passus est. Hinc præpositi Thesaurorum, *l.* 14. C. *de murileg.* qui & *Comites Thesaurorum.* Suberant dispositioni Comitis sacrarum largitionum, & sub se habebant officiales, qui *thesaurenses* dicti: *l.* 11. C. *de palat. sacr. larg.* Vid. Claud. Salmas. *ad script. hist. Aug. p.* 220.

Legimus & in Notitia: *Comites auri, comites formarum, comites riparum & alvei Tiberini, comites portuum*, quorum & apud Cas-

Caſſiod. *lib.* 7. *var.* *c.* 9. ſit mentio.

Quidam etiam erant *Comites provinciarum* : *l.* C. *Theod. de offic. rect.* qui & per provincias conſtituti, dicebantur : *l.* 3. C. *de offic. præſ.* & *comites* qui provincias regunt : *rubr.* C. *de comit. qui prov. reg.* Hos autem gladio bellico, etiam pacatis rebus, accinctos fuiſſe, docet Caſſiodorus *Var. lib.* 7. *c.* 1. Hujuſmodi erant.

Comites Ægypti : *l.* 1. C. *de comit. tribun.* Ægyptiaci limitis : *l.* 51. C. *Theod. de curſ. publ.* Africæ : *l.* 13. C. *Theod. de div. offic.* Hic vir clariſſimus dicitur in *l.* 13. C. *Theod. de petit. & ultro dat.* ſub cujus diſpoſitione erant *præpoſiti limitum oræ Africanæ.* *Comes* Aſianæ diocoeſeos : *l.* 1. C. *Theod. de accuſ. & inſcr.* Hiſpaniarum : *l.* 5. C. *Theod. de donat.* Macedoniæ : *l.* 2. C. *Th. ſine cenſ. & reliq.* Comes orientis, qui V. C. & ſpectabilis vocatur, *l.* 3. C. *de advoc. diverſ. jud. l.* 3. C. *de canon. largit. tit.* cui ſuberant Palæſtina utraque, Syria utraque, Phoenicia, Cilicia utraque, Cyprus, Oſrhoena, Meſopotamia, Iſauria, Arabia, Vid. Zozim. *lib.* 5. *c.* 2. *Comes* Rheni : *l.* 9. C. *Theod. de re milit.*

Comites Ponticæ dioeceſeos : *l.* 1. C. *de comit. & tribun. ſchol.* *Comites* Pacatianæ, Phrygiæ, Galatiæ, & Iſauriæ, qui Comites Juſtinianei dicti, *Novell.* 8. 24. & 27. Idem Juſtinianus *comitem* Armeniæ ſuſtulit : *l. ult.* C. *de offic. magiſtr. milit.* Memorantur præterea in Notitia *comites* Phœnices, Syriæ Auguſtæ, Euphratenſis, Arabiæ, Thebaidos, Pentapoleos, utriuſque Armeniæ, utriuſque Ponti, Scythiæ, Myſiæ primæ & ſecundæ, Daciæ & Pannoniæ, Pamphyliæ, Iſauriæ, Lycaoniæ & Piſidiæ.

Comitis etiam nomine atque honore plerumque Imperatores dignitatis augendæ & amplificandæ cauſſa, ornabant eos, quos ad palatina officia aut munera publica vocabant. Hinc *l.* 14. C. *Th. de extraord. & ſord. mun.* eos, *qui cum honore comitum nomine magiſtrorum, memoriæ præfuerint, vel epiſtolis vel libellis.* Itaque & magiſter equitum & peditum *comes* adpellatur *l.* 5. C. *Theod. de ſent. ex peric. recit. l.* 2. C. *Th. de re milit.* ut & Magiſtro militum *comitis* nomen tribuitur : *l.* 8. C. *Theod. eod.* Similiter *magiſtro* utriuſque militiæ *comitis* nomen præponitur : *l.* 13. C. *Th. eod.* Item Magiſtro officiorum : *l.* 8. C. *Theod. de curſ. publ.* & præpoſito ſacri cubiculi : *Novell. Valent. & Marcell. un. de indulg. reliq.* *Comes* & procurator divinæ domus : *l.* 16. C. *Theod. de bon. proſcript.* *Comes* & patricius : *l.* 14. C. *Theod. de infirm. his.* *Comes* ſpectabilis, & Caſtrenſis ſacri palatii.

Præterea & *Comites* militum erant : *l.* 1. C. *de offic. vicar.* qui & *Comites* militares adpellantur : *l.* 6. C. *de adſeſſ.* itemque *Comites*, quibus regendæ militiæ cura commiſſa eſt : *l. ult.* C. *Th. de re milit.* veluti *Comites* Italicianorum & Gallicianorum : *l.* 1. C. *Theod. de conſul.* *Comes* rei militaris per Africam : *l.* 3. C. *Theod. de erogat. milit.* *Comites* autem rei militaris in partibus orientis duo erant, per Ægyptum unus, per Iſauriam alter, ut *Notitia* docet.

Comitum denique varii gradus & ordines erant. Nam & *primi*, *ſecundi*, *tertii* ordinis comites legere eſt. Euſeb. *lib.* 4. *de vit. Conſtant. c.* 1. Κομήτων δὲ οἱ μὲν πρώτου τάγματος ἠξιοῦντο, οἱ δὲ δευτέρου, οἱ δὲ τρίτου. *Comitum vero aliqui primi* ordinis honore ornabantur, alii ſecundi, alii tertii. Exem-

Exempla horum ordinum suppetunt in *l. un.* C. *de comit. qui prov. reg. l.* 14. 15. 16. *C. Th. de censit. peræqu. & insp. Comites* minores: *l.* I. *C. Theod. ne comit. & tribun. lavacr.* inferiores: *l.* 2. C. *Theod. eod. Comites* autem vice sacra judicasse, ostendit *l.* I. C. *Theod. de his qui per met. judic.* De his diversis Comitum gradibus & ordinibus inprimis videnda, quæ ex instituto disseruit Claud. Salmas. *ad script. hist. aug. p.* 307. *& seq.*

COMESOR, pro edace, vel edone dixit Caius in *l.* 18. *pr. D. de ædilit. edict.* quamvis Halloander ibi *commesor*, Budæus *commessator* legere malint. Sed non omni auctoritate destituitur vocabulum *comesor*, quo usos esse Tertullianum *advers. Marcion.* I. I. & Isidor. *orig. lib.* 10. ostendit Ducker. *de latin. vet. Ictor.* ubi etiam glossam veterem, in qua *comesor* explicatur καταφαγὰς, laudat. *Hein.*

COMINUS vel *Comminus* pro in præsenti: *l.* 3. *D. de pignor. act.* Sic: Comminus respondere, id est coram: *l.* 137. D. *de verb. oblig.* Comminus partibus constitutis: *l.* 3. *C. de fruct. & lit. impens.*

COMITATENSES milites: *l.* 4. *C. Theod. de veteran.*, *l. ult.* §. *pro limitaneis C. de offic. præf. præt. Afr.* id est milites, qui comitatui concessi sunt, ut loquitur *l.* 13. *C. de re milit.* sic *Comitatenses* Legiones: *l.* 7. *C. de palat. sacr. larg.* alias Castrenses numeri: *l.* 12. *C. de re milit. Comitatenses* vexillationes: *l.* 22. *C. Theod. de erog. milit. annon. Comitatense* munus; *l.* 38. *C. Th. de decurion.* Legiones autem Comitatenses sub dispositione magistrorum militum ponit *Notit. Imperii.* De his militibus & Legionibus comitatensibus, & pseudocomitatensibus, plura ex instituto Cujac. I. *obs.* 25. De eorum vero differentia a militibus *limitaneis* vel ripensibus, Salmas. *not. ad script. hist. Aug. p.* 433.

COMITATUS, pro aula. Sic comitatus principum: *l.* 43. *D. de testam. milit.* qui & *comitatus* sacer: *l.* 13. §. 3. *D. de re milit.* In comitatu meo, vel Cæsaris, ait Constantin. in *l.* 6. *C. de malef. & mathem.* Cassiodor. 3. *Varr.* 22. Congruit comitatum nostrum viris nos decorare nobilibus. Posidonius *in vita Augustini:* Apud Mediolanum, ubi tunc temporis Imp. Valentiniani junioris *comitatus* erat. Epiphan. *lib.* I. *hæres.* 30. *cap.* II. ἄνεσι δὲ ἐπὶ τὸ κομητάτον, καὶ βασιλεῖ Κωνςαντίνῳ φιλιῦται. Profectus ad *comitatum* principis, a Constantino M. diligebatur. Ausonius *Symmacho*: Expertus est fidem meæ mentis atque dictorum, quum in comitatu degimus ambo. Et mox: In *comitatu*, inquam, qui frontes hominum aperit, mentes tegit.

COMITER conservare majestatem: *l.* 7. §. I. *D. de captiv.* Cic. *pro L. Corn. Balbo* c. 17. *Majestatem populi Romani comiter conservanto, id habet hanc vim, ut sit ille in foedere inferior.* Et mox, refellens sententiam accusatoris, cui *comiter* idem videbatur, ac *communiter: In quo*, inquit, erat accusatoris interpretatio, indigna reponsione, *qui ita dicebat:* Comiter *esse communiter*, quasi vero priscum aliquod aut *insolitum verbum interpretaretur.* Comes, *benigni*, *faciles*, *suaves homines esse dicuntur. Qui erranti comiter monstrat viam*, *benigne*, *non gravate.* De foederibus istis inæqualibus, ex quorum legibus unus populus alterius majestatem *comiter conservare* tenebatur, pluribus egerunt Brisson. 4. *formul.* 49.

 Gro-

Grotius de J. B. & P. *lib.* 1. *c.* 3. §. 27. Ez. Spanhem. *Orb. Rom. Exerc.* 2. *c.* 10. *p.* 210. Hein.

COMITIA, *pr. Inst. de testam. ord.* sunt populi conventus. In iisdem autem non solum Magistratus creabantur, sed & Populus Romanus Leges sciscebat, vel antea rogatas antiquabat, iisdemve obrogari, surrogari, derogari patiebatur. In iisdem suffragia ferebat de bello & pace, de fœderibus similibusque, quæ ad rem publicam pertinebant, negotiis. In iisdem denique & de capite civium Rom. judicari, testamenta condi, adrogari solebat. De his Gell. *lib.* 13. *c.* 14. *lib.* 15. *c.* 27. Varro *lib.* 4. *&* 5. *de ling. lat.* Plenius autem Sigonius & Nic. Grucchius *de comitiis* egerunt.

COMITIALIS morbus: *l.* 53. *D. de ædil. edict. l.* 1. §. 1. *D. de auct. & conf.* Celf. *lib.* 3. *c.* 24. Inter notissimos morbos est etiam is, qui *comitialis*, vel *major* nominatur. Homo subito concidit, deinde interposito tempore ad se redit, & per se ipsum consurgit. Id genus sæpius viros, quam feminas, occupat. Id morbus autem *comitialis* ab eo dictus, quod cuilibet e populo superveniens comitia dirimeret, ut Sereni versus docent: *Et subiti species morbi, cui nomen ab illo est, Quod fieri nobis suffragia justa recusat. Sæpe etenim, membris acri langore caducis Concilium populi labes horrenda diremit.* Græci ἐπιληψίαν vocant, & ἱερὰν νόσον, id est, vel ipso Galeno teste, morbum *magnum* potius, quam *sacrum*, aut divinum, seu divinitus immissum, quia, quod *magnum* est, sæpe ἱερὸν vocatur. Qua ratione & ἡράκλεια νόσος, i. e. herculeus morbus ab Hippocrate & veteribus adpellatur: non quod Hercules eo morbo correptus fuerit, sed ut eo nomine ipsius vim & magnitudinem designarent, teste Galeno in Hyppocrat. *lib.* 6. *de morb. vulg. comment.* 6. Quanquam Aristot. *problem. sect.* 30. Herculem revera comitiali morbo laborasse scribit. Hoc autem morbo laborantes, Latini etiam *caducos* vocant. Isidor. *lib.* 10. *orig. Caducus a cadendo dictus: id est, lunaticus, eo quod certo lunæ tempore patiatur.*

COMITIANUM officium in *l.* 2. *C. de offic. militar. judic.* significat *Comites* ipsos militum ut notat Gothofr. *in d. l.*

COMITIVA: *l. ult. C. de discussor. l.* 47. *C. de decur. l. un. C. Theod. qui a præbit. tiron.* & apud Cassiodor. 1. *var.* 2. idem ac *comitum* dignitas, ut loquitur *l.* 1. *C. de advoc. div. jud.* Sic *comitiva* consistoriana: *l.* 23. *C. de procur.* dispositionum: *l.* 12. *C. Theod. de Senator. & de gleb.* honoraria: *l.* 150. *C. Theod. de decurion.* in discussionibus: *l.* 4. *C. Theod. ad Leg. jul. amb.* privatarum: *l.* 49. *C. Theod. de adpell.* proximatus *l.* 11. *C. Theod. de prox. comit. disp. Comitiva* primi ordinis: *l. ult. C. de profess. & med. l.* 6. *C. de princ. agent. in reb. & passim.* secundi ordinis: *l.* 2. *C. Theod. de comit. rei milit. l.* 17. *l.* 18. *C. Theod. de prox. comit. disp. tertii ordinis*: *l.* 9. 10. *C. Theod. de suar. rec. & susc.* alias tertia: *l.* 17. *C. Th. de prox. com. disp. Comitiva* etiam *vacans honore & dignitate* conceditur apud Cassiod. 2. *var.* 16. *Comitivæ* utique honorem vicinum fuisse illustribus, quos proximitate contingebat, spectabiles anteibat, docet Cassiod. 6. *var.* 12.

COMITIVA, sedes, id est, comitis sacrarum largitionum, in *l. ult. C. Theod. de conlat. ær.*

COMMACULARE se aliquorum consortiis: *l.* 6. *in fin. C. de incest. & inut. nupt.*

COM-

COMMANERE, pro degere, in *l.* 36. §. 2. *C. de inoff. test.*

COMMATA in *l.* 10. *C. de extraord. crim.* perperam legit Budæus pro *chomata* de quibus vid. ſupra.

COMMEARE vias: *l.* 27. §. *ult.* D. *de leg. Cornel. de falſ.* & per viam: *l.* 3. §. *ult.* D. *de itin. actuq. priv. Commeari* per itinera: *l.* 1. *pr. D. de his qui effud. vel dejec. Ad commeandum uſum viæ corrumpi.* Ulpianus interpretatur *ad eundum & agendum l.* 2. §. 14. *D. ne quid in loc. publ.* Feſtus: *Remeare, redire,* ut *commeare ultro citro ire.* Sic *commeantes* accipe, apud Paull. 5. *ſent.* 6. 2.

COMMEATILES milites, in *l.* 2. §. 9. *C. de offic. præf. præt. Afric. l.* 26. §. 2. & 3. *C. de erogat. milit. annon.* ſunt quos dux, lucri cauſſa, dato commeatu, a ſignis dimittebat, ut interim eorum ſtipendiis frueretur: cui tribunorum avaritiæ modus ponitur *in d. LL.* De his commeatilibus militibus plura Salmaſ. *ad ſcript. hiſt. Aug. p.* 26. & *p.* 146.

COMMEATUS annonæ, *l. un. C. Theod. de patron. horreor. Portuenſium lib.* 14. *tit.* 23. Ne umquam veteris erogationis ratiocinium, novis *commeatibus*, inferatur, *l.* 18. *de annon. eod. cod.* Ejus anni atque indictionis exordio, quæ novum denuo annonæ *commeatum* poſcit obſequium. Et *l.* 32. *ejuſd. C. de navicular. commeat.* pro canone frumentario ponitur. Commeatus P. R. Lampridius *in Alexand. c.* 21. Commeatum populi Romani ſic adjuvit, ut cum frumenta Heliogabalus everriſſet vicem de propria pecunia reponeret. Nam commeatus ſignificat exercitus & hominis etiam privati alimoniam. Immo cum plures naves una aliquo appellunt, *commeatus* dicuntur. Huc pertinet locus Catonis *origin. lib.* 2. Si indu navis putidas atque ſentinoſas commeatum onerare volebant. Παρασίτησις in *Gloſſa Phil.* ita enim legendum: cum vulgo editum ſit: *Commeatus* παράςησις. Frumentarius commeatus, *l.* 32. *C. Theod. de navicular.* Onus frumentarii *commeatus*, qui per orientales navarchos ex Alexandrinæ civitatis conditis debuerat transferri. Hiſpanienſes atque Alexandrini *commeatus*, apud Symmachum *lib.* 3. *epiſt.* 82. Idem annonarium *commeatum* adpellat, *lib.* 9. *epiſt.* 114. Frumentarios *commeatus* pariter, *lib.* 10. *epiſt.* 31. Sæpe apud Ammianum, vox ex eo ſenſu *lib.* 14. 18. & alios. Vide Juretum *ad Symmachum.*

Commeatus pro itu, reditu. Sic commeatus viæ publicæ: *l.* 2. §. 25. D. *ne quid. in loc. publ. Commeatus* & remeatus: *l.* 4. *D. de poen.*

Commeatum dare, *l.* 12. §. 1. *D. de re milit. Commeatus dari dicitur*, ait, Feſtus (in voce remeare) *id eſt tempus, quo ire & redire commode poſſit.* Quo nomine plerumque facultas, militibus ad tempus recedendi conceſſa atque indulta, ſignificatur, id eſt, ἐξαίτησις τῦ ἀφεθῆναι, ut interpretatur Suidas in voce κομίατον. Sic commeatu abeſſe miles: *l.* 35. §. *ult.* D. *ex quib. cauſſ. maj.* Miles commeatu accepto, ſi domo ſua eſt: *l.* 34. *D. eod.* Qui ultra commeatum abeſt, vel ultra formam commeatui datam: *l.* 2. §. *ult. D. ad municipal.* Quibus enim commeatus dabatur, his certum temporis ſpacium, intra quod adeſſent, præſtituebatur. Ad quem illis præfinitum diem occurrere neceſſe habebant.

Sed nec Magiſtratibus urbe Roma excedere, aut certe longius excurrere, & peregre proficiſci, niſi

nisi *commeatu* indultro, licebat. Sic liberum *commeatum* & Senatores (municipales) id est ubi velint, morandi arbitrium, impetrasse ait Paullus in *l.* 22. §. 6. D. *ad municipal. Commeatus* autem quatuor mensium Fausto, viro illustri, concessi formula proponitur, apud Cassiodor. *lib.* 3. *Var. c.* 21.

COMMEMORATIO necessitudinis: *l.* 34. *C. ad leg. jul. de adulter.* residui: *l.* 2. *C. de hered. inst.*

COMMENDA in *cap.* 15. *de electión. in* 6. est ecclesiæ custodia alicui in tempus & gratia evidentis necessitatis & utilitatis commissa. Nimirum beneficia simplicia, vel curata, vel monasteria, vel integri Episcopatus & Archiepiscopatus quoad administrationem omnium bonorum temporalium sub assignatione determinatæ pensionis, vel etiam indefinite custodiæ personæ secularis vel ecclesiasticæ committuntur. Atque ita beneficio proprio provisæ personæ, plura beneficia in perpetuum commendari possunt, ut unum jure proprio seu tituli: reliqua jure commendationis vel administrationis detinere, eisque frui possint: *cap.* 54. *de elect. in antiq.* Et hoc modo laici beneficiorum capaces fieri possunt, vicarium constituentes, qui officium sacrum peragat, vel monasterio præsit. His præest, vicario jure, *prior Claustralis* in Gallia, cui unice cura disciplinæ incumbit, non concurrente *Commendatario*, si Cardinales Commendatarios exceperis, observante Espenio *P.* 1. *jur. eccles. tit.* 31. *c.* 7. §. 45. Etenim etiam *seculares clerici* titulo commendæ monasteria & prioratus possident; maxime Cardinales, aliique clerici in dignitate eximia constituti. Ille mos jam viguit seculo septimo, octavo, nono ac decimo, dum reges urgente necessitate, contra irruptiones barbarorum gentilium alia non reperirent cogendi exercitum subsidia, nisi bona ecclesiastica Monasteriorum & Episcopatuum suis militibus, hoc est, Nobilibus feudatariis, ad tempus concedendo in *beneficium*, seu *commendam*. Ille mos reassumtus est tempore cruciatarum expeditionum, & tandem ab ipsis Summis Pontificibus in angustias redactis renovatus tempore schismatis. Verum cum Clemens V. qui ipsemet talia bona Laicis in commendam necessitate pressus concesserat, in articulo mortis positus tristes sequelas perpenderet, omnes commendas a se concessas revocavit anno 1306. his verbis: Nos continua pulsat instantia, ut circa fidelium statum salubriter dirigendum efficacibus studiis intendamus, quod tunc agere credimus, cum molestis eventibus viam præcludimus, subtrahimus noxia, & salubria procuramus... Nos ad Apostolatus apicem evocati ab ipso promotionis exordio aliquibus ecclesiasticis & secularibus personis (regibus & magnatibus) Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales Ecclesias, ac monasteria destituta pastoribus, sub commendæ vel custodiæ, seu curæ vel *guardiæ*, aut administrationis titulo, duximus ad vitam seu ad certi temporis spatium committenda. Super his, an tales tantasque gratias per nos fieri decuisset, variorum arduorum negotiorum multiplicitate districti, usque ad tempus, quo infirmitate satis periculosa nos his diebus visitavit omnipotens, nequivimus cogitare plenarie. Verum in debilitate ipsius ægritudinis constituti ad hoc sub diligenti examine direximus aciem mentis nostræ, demumque perspeximus evidenter, quod ecclesiarum & mona-

naste-

nasteriorum eorumdem cura negligitur, bona & jura dissipantur ipsorum, & subjectis eis personis & populis spiritualiter plurimum & temporaliter derogatur, eisque redundant ad noxam, quæ dicebantur cedere ad profectum; at nedum ipsis, sed etiam Romanæ ecclesiæ graviora inde futura timentur pericula. Nolentes igitur tot tantisque dispendiis caussam relinquere, omnes promissiones hujusmodi per nos factas quibuscunque revocamus, cassamus & annullamus: *c. ex superna 2. de præbend. & dignit. extra.* Vid. D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib.* 3. *tit.* 5. §. 28. 29. Episcopi ultra sex menses, h. e. quamdiu vacant beneficia, commendare ea nequeunt: *c.* 15. *de elect. in 6.* Vid. Commendare pro deponere.

COMMENDARE. Ex verbo *commendo*, testamento vel codicillis fideicommissa libertas relicta non videtur: *l.* 12. *C. de fideic. libert.*

Commendare pro *deponere* in *l.* 24. *D. depos. l.* 186. *D. de verb. signif.* Et ita accipe in *l.* 26. D. *depos. & l. 6. eod.* Sic in *c.* 15. *de elect. in 6.* modo citato, *commendari* dicitur Ecclesia, quæ alicui custodienda datur. Unde & ipsum beneficium *commendatum.* Sunt enim beneficia vel *titulata* vel *commendata.* Illa provisis clericis in *titulum* data dicuntur, quod vi *officii sacri*, quo jure ordinario gaudent, ea possideant, & ecclesiæ, quibus vi officii inserviunt, tituli vocatæ sunt. Tandem etiam ipsa beneficia *titulata* dicta sunt, quæ clerici *vi officii*, & sic *jure suo*, non alieno possident. His opponuntur *commendata* quæ jure administrationis & fiduciario quis possidet ad tempus, quamdiu vacant. Et quod certis modis & ad tempus commendatum est beneficium vacans, id coepit in perpetuum *commendari* ita, ut clericus unum beneficium jure *proprio* seu *tituli*: reliqua jure *commendationis* vel *administrationis* detineret, eisque frueretur, *c.* 5. *de election.* Episcopi quidem ultra sex menses, hoc est, quamdiu vacant beneficia, commendare ea nequeunt; ast Pontifex etiam in perpetuum potest: *c.* 15. *de election. in 6,* qui monasteria & prioratus in Gallia & Italia *laicis* etiam commendat. Hi vero habent *vicarios* qui officium sacrum peragunt, vel monasteriis præsint.

Commendare corpus, est, temporis caussa deponere, donec justæ sepulturæ tradatur, & quasi æternæ sedi detur: *l.* 14. §. 4. D. *de religios. & sumt. fun. junct. l.* 4. *D. eod.* Unde *commendatur corpus*, dixit Paull. 1. *Sent.* 21. 4. De hac notione verbi *commendare* quædam etiam notavit Cujaccum ad Paull. *l. c.* tum 2. *obs.* 17. Tametsi in *d. l.* 14. §. 4. *de religios.* pro corpus *commendandum* legi debere *commundandum* verosimilius est. Vid. infra in art. *corpus.*

Commendare per antiphrasin in *l.* 31. §. 1. *D. de reb. auct. judic. possid.* frustra legi putat Jo. Otto Tabor. Nam verosimilius est, ibi non legendum esse *commendet* sed *condemnet.* In Basicolorum *lib.* 9. *tit.* 7. *leg.* 30. est: κρίνεται ὁ ἐπίτροπος, ceu observavit Bynkersh. 1. *obs.* 25. Hein.

COMMENDATITIÆ litteræ: *l. pen.* D. *de adquir. rer. dom.* Συστατικαὶ dicuntur in *Can. Apostol.* 33. Dabantur litteræ hæ *systaticæ*, vel *commendatitiæ* ab Episcopis primo peregrinaturis quibuscumque, sive clericis, sive laicis, ut iis, tanquam hospitalitatis tessera, muniti a Christianis ubique benigne exciperentur hospitio; deinde clericis, ad eorum ordinationem adprobandam: de-

nique ignotis hominibus ac suspectis, ut eos sceleris puros esse ostenderent. De his litteris ex instituto egit Franc. Bernardin. Ferrar. *de antiquo epistol. eccles. genere lib.* I. *c.* 9. Cujus antiquissimi instituti jam mentionem facere videtur Paullus Apostolus 2. *Cor.* III. I. 2. nec non Joannes *Epist.* 3. *v.* 9. Immo totam ad Philemonem Epistolam esse *systaticam* tertii generis, res ipsa docet.

COMMENDATIO: *l.* 4. §. 3. *D. de offic. proconf. l.* I. *D. de in integr. rest.*

COMMENTARIENSIS, in *l.* 6. D. *de bon. damn.* & carcerum custos, ut loquuntur Imperatores in *l. ult. C. Theod. de custod. reor.* seu carceri præpositus, ut Paullus in *l.* 8. *D. eod. tit.* Cujus nominis ea ratio adferri potest, quod in Commentarios nomina eorum, qui carcere continebantur, referrent. Unde ὑπομνηματόγραφοι Straboni dicuntur, *lib.* 7. Vid. Mornac. ad *l.* I. *C. ex quib. cauf. infam. irrog.* Reines. *ad Inscr. Class.* I. *n.* 3. *p.* 12.

Commentarienses etiam adpellantur, quorum manu acta subnotantur, quoties apud fiscum agitur: *l.* 45. §. 7. *D. de jur. fisc.* Commentarienses tales inter officiales præfecti prætorio Africæ ponit Justinianus, in Notitia, quæ subjicitur *l.* I. *C. de offic. præf. præt. Afr.*

Erant olim & in legionibus *commentarienses*, ut ex Notitia Imperii adparet. Hinc *commentariensis* gradum repetere, in *l.* I. *C. ad Leg. jul. de amb.* Auctor Etymologici: Κομενταρήσιοι, ait, τὲς ἐπὶ τῶν ὑπομνήματων γράφων πράττεντας ὁ νομος καλεῖ καὶ ὑπηρετῦντας ταῖς ἐγκληματικαῖς δίκαις, ὑπαστιζόντων ἀυτῶν ἀπληκταρίων καὶ κεβικελαρίων μετὰ πλήθες ῥαβδέχων, σιδηρέων δεσμῶν καὶ ποιναίων ὀργάνων, σαλευόντων τῷ Φόβῳ τὸ δικαστήριον· ἐισι δὲ οἱ νῦν λεγόμενοι χαρτελάριοι. id est: Commentarienses lex vocat eos, qui actis conficiendis operam navant, itemque adparitores in judiciis criminalibus, qui una cum accensis, cubiculariis, & turba lictorum excubant, vinculis quippe ferreis & instrumentis carnificum judicium metu concutientibus. Sunt etiam commentarienses qui hodie vocantur chartularii. At Hesychius: Κομενταρήσιος, τὰς ἐγγραφὰς τῶν ἐγκλημάτων δεχόμενος. Commentariensis qui inscriptiones accusationesque recipit. Ascon. Pæd. *in Verr.* 3. *Accensus nomen est ordinis, & promotionis in militia, ut nunc dicitur princeps, vel Commentariensis, aut Cornicularius.*

COMMENTARIUS principis in quem tribuni militum & Præfecti, & comites Legatorum referuntur: *l.* 32. D. *ex quib. cauf. maj.*

COMMENTIRI: *l.* I. §. 27. *D. de quæst.* Apulei. metamorph. *lib.* 7. *p.* 188. Miloni virum sese commentitus bonum.

COMMENTITIUM jus. Paullus *l.* 20. *D. de pæn. Si pæna alicui irrogatur, receptum est commentitio jure, ne ad heredes transeat.* De commentitio hoc jure multi multa: & acutius tamen hic omnibus viderunt Glossæ auctores. Jus enim *commentitium* omnino est, quod ex prudentum auctoritate obtinuit contra regulas juris civilis, vel, quod non est perfectum ex jure civili, & severis ejus regulis, sed, quod æquitatis ergo finxerunt & commenti sunt ii, qui disputationibus suis juris civilis rigorem plus semel temperarunt, quin & subegerunt. Ita Bynkersh. 5. *obs. c.* 16. rem exponit. *Hein.*

COMMENTUM, pro fraudulenta machinatione callidaque

no

ac subtili astutia: *l.* 11. §. 3. *l.* 15. §. 1. *D. ad Leg. jul. de adult.* Commentum fraudis: *l.* 3. *C. de except.* frustrationis: *l.* 20. *C. Theod. de adpellat.* callidum: *l.* 20. *D. de his, qui not. infam.* turpe: *l.* 22. §. 2. D. *de jur. fisc.*

Commentum pro fictione juris. Sic *commentum* adoptionis: *l.* 76. *D. de condit. & demonstr.* cretionis: *l.* 1. *C. Theod. de matern. bon.*

COMMERCIUM, est *emendi vendendique invicem jus*, ait Ulp. 19. *fragm.* 5. Liv. *lib.* 43. *c.* 7. *Illa petentibus data, ut militarium equorum iis commercium esset, educendique ex Italia potestas fieret.* Commercium Hermogenianus in *l.* 5. *D. de just. & jur.* adpellat mutuam rerum communicationem, quæ per contractus negotiationesque explicatur. *Commercium* ergo earum rerum non esse dicitur, quæ usibus hominum dominioque subjici, & in obligationem deduci, alienarique, & adquiri non possunt: *l.* 39. §. *ult. D. de legat.* 1. *l.* 6. *D. de contrah. emt. l.* 83. §. 5. *D. de verb. oblig.* §. 1. *Inst. de inutil. stipul.* Ager ergo cujus commercium non est, legari non potest: *l.* 49. §. 2. *D. de legat.* 2.

COMMERCIORUM Comes, cujus mentio fit in *l. un. C. de annon. & capit. l.* 2. *C. quæ res venit. non poss. l.* 6. *C. de commerc. & mercat.* est, qui curat, ne commercia illicita exerceantur, cuique soli a barbaris comparandi sericis, in usum principis jus ac potestas est: & sine quo cum barbaris ultra fines constitutos negotiari non licet; Gothofr. *ad d. l. un. C. de annon. & cap. per. d. l.* 2.

COMMILITIUM, *l.* 19. D. *de castrens. pecul. l.* 4. *C. eod. tit.* Ovid. *ex Ponto lib.* 2. *epist.* 5. *v.* 72. *Et commilitii sacra tuenda putas.* Quinctilianus quoque *lib.* 5. *c.* 10. *extr. commilitio alicujus uti*, dixit. Plura exempla colligit Savaro *ad Sidon. Apollinar. p.* 462.

COMMILITO, *l.* 10. D. *de leg. Cornel. de fals.* qui & commiles apud Plin. *lib.* 37. *c.* 2. ubi *commilitum* mentionem esse, observat Heinecc.

COMMINARI. *Ita fit ut etiam vario modo fateantur, ut non tantum se, verum etiam alios comminentur.* Sic Florentina, pro quo Vulgata habet *criminentur.*

COMMINATIO judicis vim stipulationis non habet: *l.* 1. *C. comminat. epist.* nec vim rei judicatæ *l.* 4. *l.* 6. *C. eod. l.* 7. *C. de sent.*

COMMINISCI: *l.* 1. §. 1. *D. de eo per quem fact.* Fraudem commentus: *l.* 1. §. 5. D. *de separat.* & commenta fraus: Paull. 5. *sent.* 4. 8.

COMMISCERE confusum atque commixtum: *l.* 3. §. *ult. D. de rei vind.* Commixtio autem proprie est aridorum, confusio liquidorum. Vid. §. 27. & §. 28. *Instit. de rer. divis.*

COMMISSÆ hypothecæ dicuntur a Cic. *lib.* 3. *ad famil. epist.* 56. quæ creditoris factæ ob pecuniam, sua die non solutam. Eodemque sensu & fiduciam commissam dixit in Or. *pro Flacco c.* 21. Vid. quæ dicta sunt in art. *Commissoria.*

COMMISSIO in *cap.* 16. *Decretal. de rescript.* est qua caussa ad judices delegatur, ad certam nempe caussam constitutos, qui & *commissarii* adpellantur. Vid. art. *delegatus.*

COMMISSORIA lex adpellatur pactum, quo venditio committitur, ac resolvitur, quoties videlicet placuit, ut, si intra diem pretium solutum non esset, res inemta fieret: *l.* 1. & *tot. tit. D. de lege commissor.* quæ etiam *commissoria* simpliciter adpellatur:

latur: *l.* 4. §. 2. & 3. D. *eod. tit.* Commissoria lex in pignoribus reprobatur, *tit. C. de pact. pign.* & *de leg. commiss. in pign. rescind.* hoc est; improbatur pactum quo, nisi debitor certa die solverit, pignus pleno jure creditori cedit. Quod omnino est diversum a pacto de distrahendo pignore, de quo *l.* 4. *D. de pign. act.* Commissoriam index βασιλικῶν explicat ἀγορασίαν καὶ πρᾶσιν ἐπὶ ὅρῳ γινομένη, ἵνα ἐι μὴ εντὸς τῆς ὡρισμένης προθεσμίας καθηβληθείη τὸ τίμημα ἀναλύηται, i. e. emtionem venditionem usque ad certum terminum factam, ut si intra tempus definitum non solvatur pretium, rescindatur.

COMMISSUM adpellatur, quod ob vectigal non solutum, vel omissam apud publicanos professionem, fisco vindicatur, seu cujus dominium vectigali adquiritur, ut loquitur *l.* 14. *D. de publican.* Sic *commissum* fieri: *l.* 1. *C. de vectig.* Ita & in commissum cadit servus vel res: *l. ult. pr.* & §. 4. & §. 12. *D. de publican.* In caussam commissi incidere: *l. ult.* §. 9. *D. eod.* Commissi poena: *l.* 7. §. *ult.* D. *eod.* Commisso tolli onus: *l.* 61. §. *ult.* D. *loc.*

COMMISSO vindicari, res: *l.* 11. §. 4. D. *eod.* Commissis mercibus: *l.* 11. §. 2. *D. eod.* Commissa vectigalium nomine: *l.* 14. *D. eod.* Add. Sueton. *in Calig. cap.* 41.

COMMITTERE, aliquid agere, quo quis vel damnum incurrit, vel lucro ex actu quodam privatus. Sic *committere* in *pro socio* actione: *l.* 65. §. 5. D. *pro soc.* Committitur cautio: *l.* 114. §. 34. D. *de legat.* 1. condictio indebiti: *l.* 3. *D. rat. rem. hab.* id est, quod datum est, ut indebitum reperi potest. *Committere* edictum dicitur, qui ei locum facit: *l.* 3. §. 11. *l.* 8. §. 11. *l.* 10. §. 5. *l.* 11. D. *de bon. possess. cont. tab.* Committere in legem: *l.* 39. D. *ad Leg. jul. de adult.* lege: Varro *lib.* 2. *de re rust. c.* 1. Quinctil. *Inst. or. lib.* 7. *c.* 1. contra Leges *l.* 37. §. *ult. D. de minor.* Committitur lex venditionis: *l.* 4. §. 2. D. *de leg. commiss.* falcidiæ stipulatio: *l.* 70. *D. ad Leg. falcid.* id est, ei locus est, quod in eam erat deductum. *Committere* in legem venditionis: *l. ult.* §. *ult. D. de leg. commiss.* Committitur mulcta: Cic. *pro Cluent. c.* 32. *l.* 6. *D de. condit.* & *dem.* i. e. ei locus datur. *Committere* in pœnam: *l.* 23. §. 1. *D. de recept. arb.* pœnam compromissi: *l.* 37. D. *eod. tit.* pœnam edicti: *l. ult.* D. *quod quisq. jur.* Committere stipulationem, cujus casus vel conditio existit: *l.* 29. *D. de negot. gest. l.* 63. *D. de verb. oblig. l.* 13. *si quis caut.* Committitur stipulationis clausula: *l.* 25. D. *de procur.* Committere adversus testamentum dicitur, qui contra testatoris voluntatem petit, *l.* 8. §. 2. D. *de liberat. legat.*

Committere interdum est admittere, & perpetrare: *l.* 13. §. 2. D. *de usufr.* Ita *committere* crimen: *l.* 5. D. *ad Leg. jul. de peculat.* culpam vel dolum: *l.* 7, C. *ad exhib.* Quod *commisit* medicus per imperitiam: *l.* 6. §. 7. *D. de offic. præsid.* Commissum plagii: *l.* 12. *C. de ingen. manum.* stellionatus: *l. ult. C. de crim. stell.*

Committere aliquando significat mandare & fidei alicujus credere ac permittere, ut Nonius explicat. Sic committere caussam alicui: *l.* 31. *D. de recept. arbitr.* negotia: *l.* 23. D. *de minor.* custodiæ instrumenta: *l.* 5. *C. si quis alt. vel sibi.* Committere se jurisdictioni: *l* 1. §. 6. *D. de nov. op. nunc.* in fideicommissum, formulis passim.

COMMITTI pro *in commissum* cadere & vindicari: Ita homo

mo committitur fisco, *l.* 2. C. *si serv. export. committitur* in publicum fundus: *l.* 17. §. *ult. D. ad SC. Vellei.* committantur in publicum prædia: *l.* 13. D. *de negot. gest.*

Committi præterea animalia dicuntur, quæ inter se confligunt: *l.* 1. §. 11. *D. si quadrup. paup.* Frequens hæc loquutio: *committere* absolute, pro *confligere.* Glossarium vetus: *Committere*, συμβάλλειν μάχην. Curt. *lib.* 9. *c.* 4. Jam admonebat Rex, quum vates monere eum coepit, ut *committeret*, aut certe differret. Eadem loquutione usus est Eutrop. *lib.* 4. *c.* 5. *lib.* 5. *c.* 4. *& lib.* 9. *c.* 15. Hein.

COMMODA militiæ: *l.* 22. D. *de legat.* 2. præmiorum, quæ propter coronas sacras præstantur: *l.* 40. D. *de re jud.* primipili: *l.* 23. *D. de adim. leg.* sacerdotum, apud Suet. *in Aug. c.* 29. Hic & alibi passim commodum idem ac salarium, stipendium, & quidquid quis pro administratione officii capit. Glossæ Nomicæ: Κόμοδα, ὅτις ἐπὶ τῷ σιτισμῷ. Ita apud Gruter. *Inscr. p.* 485. 3. C. Titio Chresimo, Aug. liberta, ordo Decurionum, ut omnibus commodis publicis, ac si decurio, frueretur, decrevisse dicitur. *Hein.*

Commoda, in *l.* 16. §. 1. *D. de alim. & cib. leg.* nomen proprium testatricis ut conjicit Accursius ibid. Pancirolus vero 2. *var. c.* 96. putat alimenta dici *commoda*, a Commodo Imperatore, quia eo modo erogarit illa testatrix, ac Commodus Imp. Utramque conjecturam improbat Heineccius. Solet enim, ait, Scævola in talibus responsis non exprimere testatorum nomina, ceu ex princ. & §. 2. *d. l.* 16. & aliis ejusdem Scævolæ fragmentis sub eodem titulo patet. Panciroli vero sententiæ analogia obstat. A Commodo enim Imp. *Commodiana* hæc alimenta dicenda fuissent, non *commoda.* Alimenta ergo *commoda* sunt congrua, & conditioni alimentariæ concinnata. Ut enim utilitates omnes, quas quis percipit, substantiæ *commoda* vocantur: ita alimenta, quæ cuivis conditioni congrua sunt, adjective *commoda* possunt vocari. Ita Varro *de re rust. lib.* 2. *c.* 5. Pascuntur armenta *commodissime in nemoribus.*

COMMODARE, gratis utendam dare rem non fungibilem, vel fungibilem, etiam ita ut eadem species reddatur, sive res commodata sit mobilis, sive immobilis: *l.* 1. §. 1. *D. commod.* Inter *commodatum* tamen & *utendum datum* Labeo tantum interesse credebat, quantum inter genus, & speciem. Commodari enim rem mobilem, non etiam soli *d. l.* 1. §. 1. *eod. tit.* Isidor. in *libris differentiar.* & Beda *in orthographia*: *Commodamus*, aiunt, *amico pro tempore equum, vestem, servum: hanc ipsam rem quam dedimus recepturi. Mutuo damus pecuniam, triticum, vinum, & his similia, quæ mutata recipi necesse est.* Quæ illi videntur sumsisse ex Paullo, qui in *l.* 2. *D. de reb. cred.* *Mutuum*, ait, *damus, recepturi non eamdem speciem, quam dedimus, alioquin commodatum erit, aut depositum.* Isidor. *lib.* 5. *orig. c.* 25. Commodatum *est id quod nostri juris est, & ad alios temporaliter translatum est, commodo temporis, quamdiu apud eum sit. Unde &* commodatum *dictum est.* Commodata autem res tunc proprie intelligitur, si nulla mercede accepta vel constituta, res tibi utenda data est. Alioqui, mercede interveniente, *locatus* tibi usus videtur. Gratuitum enim esse debet *commodatum*: §. 2. *in fin. Inst. quib. mod. re contrah. oblig.* Interdum autem accipientis duntaxat gratia commodatur res, inter-

terdum utriusque, ut exemplo demonstratur, *in l.* 18. D. *commod.* Plerumque vero *commodatum* solam utilitatem continet ejus, qui commodatur: interdum tamen & sua duntaxat caussa quis commodat: *l.* 5. §. 2. *D. eod.*

Commodare tamen aliquando idem, ac mutuum dare, ut in *l. ult.* C. *de his qui ex publ. rat. pec. mut. accep. l.* 1. C. *Theod. quod jussu.* Quo ipso tamen non conficitur, quod cum adseclis suis voluit Claud. Salmasius *disquis. de mutuo p.* 378. duo hæc verba *mutuare* & *commodare* invicem significatione reciprocari. Add. *Diatrib.* Vissenbach. de *mutuo disp.* 3. *thes.* 10.

Commodare interdum est accommodare: Sic *commodare* adsensum, *l.* 11. C. *de oper. lib.* fidem amico: *l.* 12. *in fin. D. si quis in fraud. patron.* intercessum: *l.* 3. C. *qui morb. excus.* notionem: *l.* 3. C. *de noxal. act.*

COMMODATARIUS, is cui commodavi: *l.* 14. §. 8. & §. 10. *D. de furt.*

COMMODATI actio *directa* est personalis, qua commodans ejusve heredes rem commodatam a commodatario, vel ejus heredibus, repetunt: §. 2. *Inst. quib. mod. re contrah. oblig.* Sane ut cum omni caussa restituantur, præsteturque damnum, culpa etiam levissima datum. *d.* §. 2. *Inst.* Contraria vero *commodati actio* est etiam personalis, qua commodatarius ejusve heredes, indemnitatem intuitu rei commodatæ a commodante, vel ejus heredibus, præstari postulant. Vid. *l.* 18. §. 3. *l. pen. D. commod.*

COMMODE nubere: *l.* 63. *D. de condit. & dem.* statuitur: *l.* 18. *D. de testam. milit.*

COMMODITATES rei suæ: *l.* 41. §. 1. D. *de fideic. libert.*

COMMODUM, emolumentum & beneficium significat. Ita *commodum* bonorum possessionis: *l.* 5. D. *de bon. poss. cont. tab.* quod & *beneficium* dicitur in *l.* 4. *eod.* *Commodum* Legis Falcediæ, *l.* 21. *D. ad SC. Trebell.* SCi: *l.* 5. §. 15. *D. de don. int. vir. & ux.* Tertullianum: *l.* 2. D. *ad SC. Tertull.* Carboniani SCi: *l.* 1. §. 2. D. *de carb. edict.* commodorum: *l.* 2. §. 5. D. *de administ. rer. ad civ. pert.* dotis: *l.* 11. §. 3. *D. ad leg. jul. de adult.* edicti: *l.* 10. §. 5. D. *de in jus voc.* fideicommissi: *l.* 5. *C. de condit.* hereditatis: *l.* 11. D. *de legat.* patronatus: *l.* 3. D. *de jur. patron.* pignoris: *l.* 83. *D. ad SC. Trebell.* possessoris: *l.* 62. *D. de judic.* præscriptionis: *l.* 13. §. 1. *D. de re milit.* repræsentationis: *l.* 1. §. 10. D. *ad leg. falcid.* testamenti: *l.* 71. D. *ad SC. Trebell.* victoriæ: *l.* 22. §. 1. *D. de inoff. test.* usurarum: *l.* 1. *C. Theod. de usur.* Vide supra *commoda.*

COMMODUS, A, UM. Hæc verba: *Quum* commodum *erit dari*, ita interpretabatur Ser. Sulpicius: quum primum sine turpitudine & infamia fieri possit: *l.* 79. *in fin. D. de jur. dot.* Proculus vero ita: Quum sine incommodo promissoris poterit: *l.* 125. *D. de verb. signif.* Latine loquentibus etiam hæc verba: *Quum erit commodum*, significant, quum voluerit, ut in *l.* 21. *pr. D. quand. dies leg. vel fideic.* Quum aliquid demum quod scribendo comprehendere sit commodum, fecerit. Et ita Ascon. *in Ver.* interpretandum esse censet illud Terentii in Adelph. *Dabitur argentum dum erit commodum.* Ex *commodo*, id est, ex facili: *l.* 4. *D. de vacat. & excus. mun.* Ex commodo patroni: *l.* 24. D. *de oper. libert.*

COMMODUS L. Aurelius, Imperator Marci Aurelii filius, sed indignissimus tanto patre, a quo & in consortium Imperii adsumtus, & successor relictus est.

Hinc

Hinc sæpe junguntur Marcus & Commodus Impp. veluti *l.* 14. *D. de offic. præsid.* (Quum vero idem alibi rescripsisse dicantur Divi fratres: *l.* 13. *§. ult.* D. *eod. tit.* & *l. pen.* D. *ad leg. Pomp. de parric.* per *commodum* etiam in *d. l.* 14. D. *de offic. præs.* intelligendum esse Lucium Verum, Marci Aurelii fratrem & Collegam Imperii, quidam sunt suspicati. Quem errorem & Pet. Pithoeo *ad Collat. Leg. Mos.* & *Rom. tit.* 4. tribuunt, quum hic vir doctus diserte scribat, intelligendum esse *Commodum* M. F. Falsum tamen esse L. Verum Commodi nomen tulisse, ostendit Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 31. *p.* 176.)

COMMONEFACERE: *l.* 3. C. *de sum. trinit.*

COMMONITORIUM in *l. un. C. de suffrag.* & apud Augustin. *Epist.* 129. & 158. Suida interprete, est ἐπιςολὴ προστακτικὴ ἀποςελλομένη εἰς χώρας: *epistola* mandatoria, missa in provincias. Utitur hoc verbo Cyrillus *Epist. ad Succesſum*, Episcopum Isauriæ. *Commonitorii* quoque formula proponitur apud Cassiodor. 7. *var.* Vincentius Lirinensis *in libro adv. profanas novationes*: *Me vero sublevandæ recordationis, vel potius oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet parasse suffecerit.*

Commonitorium modo pro libello accipitur, quem hodie memorialem vocant, ut in *l. un.* §. 3. *C. de suffrag.* modo pro mandato, quo legati officii admonentur, quo sensu hoc vocabulum frequenter in conciliis usurpatur: modo pro quovis scripto, quo nobis aliisve in memoriam revocamus. Sidon. Apollinar. 8. 5. *Dilectæ nimis & peculiaris Phœbus comminitorium Thaliæ.* Vid. & Amm. Marcellin. *lib.* 28. *c.* 5. & Symmach. *lib.* 5. *epist.* 21. Hein.

COMMORARI in quaque regione: *l.* 18. §. 3. *D. de instr. & instr. leg.*

COMMORIENTES: *l.* 42. §. 14. D. *de don. int. vir. & ux.* i. e. qui simul, seu pariter decedunt quos pariter mortuos vocat *l.* 16. D. *de reb. dub.* Græci συναποθνήσκοντας vocant, quo nomine Comœdiam Græcam laudat Terent.

COMMOTA feritas, in *l.* 1. §. 4. D. *si quadr. paup.* opponitur partim instigationi hominis, *d. l.* 1. §. 6. partim feritati naturali, *d. l.* 1. §. 10.

COMMOVERE limites. In lege Manilia: Qui termini hac lege statuti erant, ne quis quem eorum ejicito, neve *commoveto*, dolo malo. Tertull. *in lib. de præscript. adv. hæret. c.* 37. Qua potestate Apelles, limites meos commoves?

COMMUNDATA mulier in *l.* 25. §. 10. *de aur. & arg. leg.* i. e. lota, emundata. Gloss. vet. *Commundat* καθαίρει. Columell. *de re rust. lib.* 12. *c.* 18. Aqua eluenda sunt, & communda. *Hein. Corpus commundandum*, cadaver nempe. Vid. art. *Corpus* custodiendum vel commendandum.

COMMUNE Vid. Supra Κοινον.

COMMUNICARE, præter notissimam significationem, in specie compensandi notione usurpatur, ut: rem ob compensationem criminis inter utrosque communicare *l.* 13. §. 5. D. *ad Leg. jul. de adult.*

COMMUNIO honorum: *l.* 78. §. 8. *D. ad SC. Trebell.* juris: *l.* 19. §. 2. D. *commun. divid.*

COMMUNIS, E, quod ad plures, pertinet, seu quod plurium est. Sic *communia* omnium jure naturali sunt hæc: aer, aqua profluens, mare, & per hoc li-

littora maris, lapilli, gemmæ, & cetera quæ in littore inveniuntur *l.* 2. *l.* 3. *D. de divis. rer.* §. 1. *Inst. eod. tit.* Fluminum publicorum *communis* est usus, sicuti viarum publicarum, & littorum *l.* 24. *D. de damn. infect.* Communia autem a *publicis* separat Justinianus *pr.* & §. 1. *Inst. de rer. divis.* eorumque differentiam ex littorum & riparum comparatione facile quivis intelliget. *Communium* enim tam usus quam proprietas communis est, propterea que in nullis bonis habentur, & occupantis fiunt: *l.* 30. §. *ult. l.* 50. *D. de adquir. rer. dom.* At publicorum licet publicus, communis, promiscuusque usus sit, in dominio tamen ea sunt alicujus seu populi seu civitatis. Proinde Neratius in *l.* 14. *D. de adquir. rer. dom.* Littora, ait, publica non ita sunt, ut ea, quæ in patrimonio sunt populi: sed ut ea quæ primum natura prodita sunt & in nullius adhuc dominium pervenerunt. Paull. in *l.* 51. *D. de contrah. emt. Littora*, inquit, *nullius sunt, sed jure omnibus vacant.* Verum hæc *communium* ac publicorum differentia a remotis a professione nostra hominibus confunditur. Et ita Joan. Chrysost. in *Homil.* 11. *in Epist. ad Timoth.* λȣ̃τρα ἀγορὰς, περιπάτȣς, πόλεις κοινὰ, *balnea*, *fora*, *ambulacra*, *ipsasque urbes*, *communia* vocat, & alia ὧν πάντες τὸ ἴσον μετέχομεν, *quorum omnes æquabiliter participes sumus.* Igitur alia sunt *communia* quæ ad populum spectant, quæ alias in jure nostro *publica* dicuntur. Alia *communia* jure gentium quæ omnibus etiam extra populum constitutis vocant.

Alias *communia* etiam dicuntur quæ in privatorum duorum vel plurium dominio sunt. Ut communia ex successione bona: *l.* 8. *C. famil. ercisc.* communis duorum fundus: *l.* 28. *D. de Salvian. interd.* *Communis* autem res inter aliquos est, vel cum societate, vel sine societate. Cum societate, veluti inter eos, qui pariter eandem rem emerunt, sine societate, veluti inter eos, quibus eadem res testamento legata est: *l.* 2. D. *commun. divid.* communiter enim agi, ait Ulpianus, in *l.* 31. D. *pro soc.* etiam citra societatem, ut puta, quum non adfectione societatis incidimus in communionem. Et huc pertinet *communi dividundo* actio, quæ inter eos redditur, inter quos aliquid, nullo tractatu habito, commune est: §. 20. *Inst. de action. l.* 31. *l.* 32. *D. pro socio.* Differt autem *communi dividundo* judicium & ab eo quod est *familiæ erciscundæ.* Hoc enim universam hereditatem respicit, unde hæc actio non nisi semel intentari potest, & si quid indivisum remanserit, ad judicium *communi dividundo*, tanquam particulare recurrendum: *l.* 20. §. 4. *D. famil. ercisc.* E contrario judicium *communi dividundo*, cum certas res pro objecto habeat, sæpius intentari potest. *l.* 4. §. 4. *D. commun. divid.* Porro *communia* quædam sunt *pro diviso*, quorum secretæ & distinctæ partes sunt, oculisque cerni ac demonstrari possunt. Quædam *pro indiviso*, quæ, nullis factis partibus, communiter possidentur, non divisione corporum, sed juris intellectu ut arbor, insula, lapis substantia: *l.* 5. §. *ult. D. de reb. eor. qui sub tut. l.* 8. *D. de rei vind. l.* 25. §. *ult. D. de verb. sign. l.* 94. *D. de solut.* Et ad hanc pertinet differentiam quod ait Paullus: Inter eos, qui secundum unam ripam prædia habent, insula in flumine nata non *pro indiviso communis* fit, sed regionibus quoque *divisis. l.* 29. *D. de adquir. rer. dom.* Plane *communis* res in oratione D. Severi de rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt,

funt, non alienandis ita accipi debet, si *pro indiviso* communis erit. Ceterum si *pro diviso* communis sit, cessante oratione, decreto locus erit: *l.* 1. *l.* 5. §. *ult. de reb. eor., qui sub tut. vel cur.*

Commune delictum, id est, quod militari opponitur: *l.* 1. *D. de veteran. success.*

Communes dies, id est, sive festi, sive profesti: *l.* 2. *C. de statuis.*

Commune jus dupliciter accipitur. Aut enim respectu *proprii juris*, quod quæque civitas sibi constituit, *commune jus* dicitur, eoque nomine jus gentium significatur, quo omnes populi utuntur, quodque omnibus inter se gentibus *commune* est: *l.* 1. §. *ult. l.* 9. *D. de just. & jur.* quod *commune* omnium hominum jus dicitur: §. 1. *Inst. de jur. nat. gent.* Quod & idcirco *κοινὸν νόμιμον* ab Aristotele *in Ethica* adpellatur. Aut *commune jus* respectu *juris singularis* dicimus, eoque *jus publicum* significamus, quo omnes ejusdem civitatis cives reguntur, quodque æquabiliter in omnes descriptum est: *l.* 75. *l.* 78. *D. de condit. & dem. l.* 12. D. *de minor.* §. 7. *Inst. de nupt.* quod *commune jus* Civium Romanorum adpellatur in *l.* 20. *D. de testam. milit.* Et ita Constantin. Harmenop. *lib.* 1. *tit.* 6. *κοινὰς νομοθεσίας, τουτέστι τὰς κοινῶς καὶ χρησίμος παντὶ εἰσαχθείσας* interpretatur. Hoc modo *communi juri* privilegium opponitur, in *l.* 15. D. *de vulg. & pupill. subst.* & jure *communi & militari*, seu *militiæ*, vel *proprio* adversa faciunt jurisconsulti, in *l.* 7. *D. de injust. rupt. irrit. l.* 17. §. *ult.* D. *de castr. pecul. l.* 8. §. 4. *de jur. codicill. l.* 34. §. 1. *l.* 36. §. *ult. l.* 38. §. *ult. D. de testam. milit. l.* 3. *C. eod. tit.* & apud Paull. 3. *sent.* 4. 3. Hinc facile intelligitur, quid sit *commune* jus privatorum: *l.* 37. D. *de jur. fisc.* jure *communi* formarum pactum: *l.* 10. *C. de jur. dot. Communi* jure usus minor: *l. ult. C. de in integr. rest. Communi* jure hypothecam vendere posse: *l.* 1. *C. de pact. pign.* jure *communi* pignora distrahere: *l.* 7. *C. de oblig. & act. Communi* jure & *creditoris jure vendere* separantur: *l.* 59. §. 4. *D. mand. Communi jure* enim *vendere* est ceterorum creditorum more, qui de evictione tenentur, vendere. *Jure* vero creditoris est sine evictionis præstatione promissioneque vendere. Jure communi injuriarum agi, ad differentiam quæstionis publicæ: *l.* 6. D. *de injur.*

Communes usuræ, id est, vulgares: *l.* 1. *C. de naut. fœn.*

COMMUNITER gestum, a societate differt, quoniam etiam agi communiter sine societate potest: *l.* 31. 32. 33. 65. D. *pro soc. Communiter* vero & separatim gerere opponuntur: *l.* 1. *C. de transact. l.* 14. *D. de usu & usufr.* Communiter rem habere: *l.* 84. §. *ult. D. de legat.* 1.

Communiter pro generaliter: *l.* 12. §. 1. *D. depos.*

COMMUTARE oleum pro vino: *l.* 8. §. 24. D. *de transact.* rem in meliorem statum: *l.* 23. *D. de usu & habit.*

COMMUTATIO, id est, permutatio instar emtionum obtinet. *Novel. Valent. de his quæ administr.*

COMPACTUM, structam collato in unum consilio machinationem significat: *l.* 3. *C. de exsequut. rei judic.* Liv. *lib.* 5. *c.* 11. Ut multo vero similius sit, *compacto* eam rem, & communi fraude patriciorum, actam. Plaut. *captiv. act.* 3. *sc.* 1. *v.* 23. scivi extemplo, ex *compacto* rem geri. Et post *v.* 27. Omnes compacto rem agunt, quasi in velabro olea-

olearii. Suet. *in Jul. c.* 20. Productusque pro rostris auctores ex compacto nominaret.

COMPARARE, emere, mercari: *l.* 14. §. 5. *D. quod. met. caus.* & alibi passim.

Comparare alias & conficere, vel colligere significat: & ita *comparare* pecuniam: *l.* 45. §. 10. *D. de jur. fisc.* exercitum: *l.* 3. *D. ad leg. jul. majest.* Comparatur, præjudicium: *l.* 4. *C. de jur. & fact. ignot.*

Interdum *Comparare* est conferre. Sic comparare rationes: *l.* 6. §. 1. *D. de edend.*

COMPARATIO, emtio: *l.* 52. §. 1. *D. de judic.* alias est collatio, ut in *l.* 16. *D. de reb. auct. jud. poss.*

COMPARATOREM pro emtore dixit Paull. 2. *sent.* 17. 15.

COMPARATUM more: *l.* 5. *D. de jurisd.* i. e. introductum. Publiciana *comparata* est, *l. ult. D. de public.* id est invecta.

COMPARERE, pro adparere, exstare. Sic *comparent* signa: *l.* 7. *D. de bon. poss. sec. tab.* tabulæ: *l.* 10. §. *ult.* D. *testam. quemadm. aper.* Alias, *Comparere* dicitur, qui adest ad judicium: *l.* 6. §. 2. D. *ad SC. Silan.*

COMPASCENDI jus: *l. pen.* §. 1. *D. si servit. vind.* est jus, communi prædio vel saltu pascendi. Alias *compascendi* jus dici potest jus reciproco pacto veluti mutuæ servitutis constitutum in prædiis hinc inde promiscue pascendi, de quo vid. Sam. Stryck *in usu modern. pandect. lib.* 8. *tit.* 3. §. 15.

COMPASCUUS *ager*, relictus ad pascendum communiter, vicinis, quemadmodum Festus interpretatur. Cicero in *Topic. c.* 3. Si *compascuus* ager est, nec est *compascere*, id est, ut Boethius ait, cum vicino simul pascere. Isidorus plane *lib.* 11. *etymol. c.* 13. ita adpellari agrum scribit, qui a divisoribus agrorum relictus est ad pascendum communiter vicinis. Et ita apud Hygin. *p.* 192. & 206. Frontin. *p.* 41. & alios, qui de limitibus scripserunt, accipe. (Vocantur etiam *communia*, & *pro indiviso*. Frontin. *de limit. agror. p.* 41. Est, ait, & pascuorum proprietas, pertinens ad fundos, sed in commune: propter quod ea *compascua* multis locis in Italia *communia* adpellantur, quibusdam provinciis *pro indiviso*. Add. Aggen. Urbic. *in Frontin. p.* 55. *seq.* Est ubi & *communalia* adpellantur, apud eumdem Aggen. *de controv. agr. p.* 66. Erant hi agri subcesivi. Si enim plus terræ, quam datum fuerat, superesset: proximo id circumcirca possessoribus dabatur in commune, nomine *compascuorum*. Ita Hygin. *de limit. const. p.* 192.) Hein.

COMPATITUR ætas: *Collat. Mos. & Rom. tit.* 13. §. 3. Recensetur ibi rescriptum Hadriani ad Terentium Gentianum, in quo de poena termini moti & hæc habet: *Possunt ad tempus, ut cujusque cumpatitur ætas, relegari.* Sed manifestum est, trajecta esse vocabula, legendumque: *Possunt ad tempus, ut cujuscumque patitur ætas, relegari.* Sane eodem modo verba Hadriani repræsentat, qui idem rescriptum servavit, Callistratus *l.* 2. *D. de term. mot.* nisi quod ibi *cujusque* pro *cujuscumque* legitur. *Hein.*

COMPATRONUS: *l.* 1. §. 5. *D. si quid in fraud. patron.*

COMPEDIBUS teneri: *l.* 9. *D. ex quib. caus. major.*

COMPEDITUS servus: *l.* 7. §. 7. D. *de dol.*

COMPELLERE cogere: *l.* 13. D.

D. de recept. arb. l. ult. D. de rei vind. & paſſim.

COMPENDIARIA, longiori itineri opponitur: *l.* 4. *D. de itin. actuq. priv.*

COMPENDIOSA ſubſtitutio: *l.* 8. *C. de impub. & al. ſubſtit.*

COMPENDIUM edictorum: *l.* 72. *D. de judic.* id eſt brevis complexus.

Compendium pro lucro & emolumento *l.* 71. *in fin. D. pro ſoc. l.* 3. *D. de calumn.* & multis aliis locis.

COMPENSARE debitum: *l.* 6. *C. de her. inſt.* hinc:

COMPENSATIO, quæ eſt debiti & crediti inter ſe contributio: *l.* 1. *D. de compenſat. l.* 21. §. *ult. D. de inoff. teſt.* Quæ Modeſtini definitio valde diſplicet Hottomanno *Comment. verb. jur.* Treutlero *Vol.* 1. *diſp.* 25. *th.* 5. Schiltero *Exercit. ad Dig.* 18. §. 16. idque propter tropicam contributionis loquutionem. Quam tamen merito comprobat Wurffel. in *juriſprud. definitiv.* §. 364. *in not.* Nec ab eâ abludit quam ipſe tradit Wurfell. *l. c.* quod ſit liberatio a debito, per collationem hujus, ad creditum factam. Sane ſi Titius quod mihi ex cauſſa aliqua debet, confert aut contribuit, ego vero quod ipſi ex alia cauſſa debeo confero, eo contingit utrinque liberatio, per ſolutionem quandam veluti brevi manu factam. Contributio autem nihil hic aliud eſt quam debiti & crediti collatio.

COMPERENDINATA *res*, ut Feſtus *lib.* 16. *voc. res* interpretatur, ſignificat judicium in diem tertium conſtitutum. Vetus Gloſſarium: Comperendinatio, τριήμερος ὑπέρθεσις triduana dilatatio: Cic. *in Verr. II.* 11. Adimo comperendinatum: hoc enim habet lex in ſe modeſtiſſimum, his ut cauſſa dicatur. Plin. *lib.* 6. *Epiſt.* 2. Nos legibus ipſis juſtiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur. Utitur & hoc verbo Gellius *lib.* 14. *cap.* 2. Comperendinos etiam dies adpellatos, quibus vædimonium licebat dicere, ſcribit Macrobius *lib.* 1. *Saturnal. cap.* 16.

COMPERTUS in his cauſſis: *l. ult. D. de publican.* Comperto, matrem ſuam deceſſiſſe, id eſt, ubi comperiiſſet, *l.* 86. §. *ult. D. de adquir. vel omitt. hered.* de quo loquendi genere vid. Auſon. Popm. *de uſu antiq. loq. lib.* 2. *c.* 6.

COMPESCERE, audaciam: *l.* 12. *D. de publican.* contumeliam: *l.* 6. *C. de injur.* malos homines: *l.* 35. §. 5. *D. quib. ex cauſ. maj.* ramorum luxuriem: Paul. *Sent. lib.* 5. *tit.* 6. §. 13. id eſt, coercere, reprimere.

COMPETENS actio: *l.* 9. *C. de don. int. vir. & ux.* allegatio: *l.* 1. *C. ſi tut. vel cur.* cautela: *l.* 20. *D. de judic.* defenſio: *l.* 20. *C. de excuſ. tut.* jus: *l.* 13. *C. de locat. cond.* pars: *l.* 3. *C. de fidejuſſ.* pœna: *l.* 3. *C. de lucr. advoc.* privilegium: *l.* 2. *C. de his qui ſpont.* retentio: *l.* 1. *C. quor. leg.* ſententia: *l.* 31. §. 1. *D. de don.* tempus: *l. ult. C. de his quæ per met.* id eſt pertinens.

COMPETENS judex, ad quem cognitio pertinet: *l.* 19. *D. de juriſd.* *Competens* tribunal: *l.* 38. §. 1. *D. de procur.* Competenti tempore: *l. ult. C. de his, quæ per met.*

COMPETENTER convenire: *l.* 4. *C. quand. ex fact.* conſulere: *l.* 22. §. 6. *D. ſolut. matr.* obſervare: *l.* 2. *C. de off. præf. urb.* puniri: *l.* 16. *D. de teſtib.*

COMPETERE, dicitur, quidquid ad nos pertinet, nobiſque quæritur, conceditur, indul-

dulgetur, ceu ex notiſſima ſignificatione paſſim occurrit in libris noſtris.

COMPETITIO in *l.* 5. *C. Theod. de cenſu* & *l.* 4. *C. Th. de cenſitor.* aliiſque locis accipitur pro querela ejus, qui ſe a peræquatore prægravatum eſſe ait. At præterea competitio erat petitio eorum, qui bona mortuorum, damnatorum, proſcriptorum, vacantia a Principe obtinere ſtudebant. Quod quum fieret importunius: variæ leges aviditati iſti oppoſitæ ſunt, veluti, ne peterentur bona reorum majeſtatis: *l.* 15. *C. Theod. de petition.* mortuorum antequam criminis convincerentur: *l.* 30. *C. Theod. eod. tit.* multoque minus viventium, non damnatorum; *l.* 27. 29. *eod. tit.* clericorum, decurionum, ceterorum: ne peterentur ante incorporationem: *l.* 2. & 3. *C. Theod. de incorp.* nec intra biennium a proſcriptione: *l.* 23. 29. *C. Theod. de petition. l.* 17. *C. Theod. de bon. proſcript.* ut prius hujuſmodi petitio apud officium Comitis rerum privatarum inſtrueretur: *l.* 14. 16. 23. 26. *C. Th. de petit.* & ſi quæ erant hujuſmodi leges aliæ, de quibus fuſe Jac. Gothofr. *Comm. in C. Theod. Tom.* 3. *p.* 429. Hein.

COMPETITOR in *l.* 3. §. 1. D. *de decurion.* is eſt, qui cum aliquo decurionatum petit. Contra in *l.* 3. *C. Theod. de incorporat. l.* 29. 30. & 32. *C. Theod. de petition.* & *ultr. dat.*

COMPETITORES ſunt, qui bona vacantia vel proſcriptorum, aut alias res fiſci vel reipublicæ petunt. Exſtat de *Competitoribus* titulus apud Caſſiodorum *Varr. lib.* 7. *c.* 44.

COMPILARE ſacra publica, in *l.* 9. *D. ad Leg. jul. peculat.* i. e. diripere. Turneb. *lib.* 3. *adverſar. c.* 10. a Græco Æolico πιλητὴς, quod *furem* ſignificat, deductum cenſet, qui Φιλητὴς ab Heſiodo vocatur. Alio ſignificatu Feſtus: *Compilare* ait, *eſt cogere & in unum condere.*

COMPINGERE navem tabulis: *l.* 83. §. 5. *D. de verb. oblig. l.* 93. §. *ult.* D. *de ſolut.*

COMPITUM in *l.* 12. §. 3. *C. de ædific. priv.* & *in C. de viro* 17. *cauſ.* 12. *quæſt.* 2. idem ac quadrivium, uti pluribus Servius *ad Virgil. Georg. lib.* 2. *v.* 382.

COMPLANARE locum: *l.* 3. *de aqu. & aqu. pluv.*

COMPLECTI in libello: *l.* 1. D. *de edend.* verbo: *l.* 29. *D. de ſtatulib.* Complectitur actio poſſeſſionem: *l.* 9. *D. de rei vind.* Complectitur Prætor: *l.* 7. *D. de interd.* ubi complecti active ſumitur juxta notiſſimam analogiam. Nec aliter hoc verbum accipiendum videtur in *l.* 29. §. 7. *D. de fideicommiſſ.* ubi verba hæc legunt: Decretum interponatur quo id ipſum complectatur. Ibi enim pro *quo id ipſum complectatur*, forte reſcribendum, *quod id ipſum complectatur.* Pariter in *l.* 133. *D. de verb. oblig.* his verbis: *Sicut & ipſius & heredis caput, ita ipſius vis vel ſæpius facta complectitur*, hoc verbum *complectitur* activo ſignificatu accipi poteſt, ſi modo legas: *Sicut & ipſius & heredis caput, ita ipſius vi vel ſæpius facta complectitur Stipulatio*, (de qua hoc loco agitur.) Equidem apud Vitruv. 10. 6. legimus: Scapos quatuor complectit & compegit. Pompon. *apud Non.* 7. 39. Quando convenit complectite. Sic & *paſſ.* Cic. *apud Priſcian. p.* 793. Cupio eum tam invidoſa fortuna complecti, & *Tuſc.* 5. 14. Nihil habendum in eo genere, quo vita beata complectitur, ſi id poſſit omitti.

COMPLERE ætatem puberem: *L.* 40. §. 7. *de vulg. & pupill.*

pupill. subst. annos ætatis: *l.* 1. §. 3. *D. de postul.* diem totum: *l.* 6. *D. de oblig. & act.* electionem: *l.* 98. §. 4. *D. de solut.* possessionem: *l.* 3. *D. ex quib. caus. maj.* tempus pœnæ: *l.* 2. *C. qui accus. non poss.* venditionem: *l.* 4. C. *de act. emt.*

Completa ætas: *l.* 1. C. *ne tut. vel cur.* conditio: *l.* 32. §. 1. D. *de legat.* 3. præscriptio: *l.* 10. C. *de præscr. long. temp. Completum* as: *l.* 41. §. 5. *D. de vulg. & pupill.* tempus: *l.* 3. D. *de decur.*

Complexus nominum & rei: *l.* 142. *D. de verb. signif.*

Complures caussæ: *l.* 16. D. *de verb. signif.*

Componere, id est, in unum redigere, concipere. Alias *componere* est rem dubiam terminare, ut in *l.* 13. §. 3. *D. de usufr. l.* 230. *D. de verb. signif. Componere* patrimonium pupilli: *l.* 18. *D. de administr. & peric. tut.* moestos penates: *l.* 2. C. *de exhib. & transm.*

Compos mentis: *l.* 13. *D. de offic. proconf.*

Compositio criminis: *l.* 6. *D. ad SC. Tertull.* eum in finem facta, ut accusator ab accusando desistat.

Compraedes, ait Festus, dicuntur ejusdem rei populo sponsores.

Comprehendere. Comprehenditur quid addictione: *l.* 4. §. 13. *D. de fideic. libert.* decreto: *l.* 4. §. 10. *D. eod.* Sed & construitur cum dativo hoc significatu. Sic pecuniam conditioni comprehensam dicunt in *l.* 90. D. *de condit. & dem.* ut orbi terrarum comprehensos, Cic. *lib.* 4. *de republ.* Nonio referente.

Comprobare & adgnoscere conjunguntur: *l.* 60. D. *de adquir. vel omitt. hered.*

Compromissarius judex: *l.* 4. D. *de tutor. l.* 41. D. *de recept. arbitr.* id est, ex compromisso sumtus: *l. pen.* D. *de judic.* vel ut Suidas definit: *ὁ ἐκ συναινήσεως δύο μερῶν μεταξὺ ληφθεὶς διαιτητής. ex electione duorum partium inter eos sumtus arbiter.* Qui tamen in eo verbo, ignoratione latinæ linguæ lapsus, *προκομισάριον ἀντὶ τοῦ κομπρομισσαρίου* scribit. Vetus Glossarium: *Compromissarius, δικαστὴς αἱρετός, judex electus.*

Compromissum ad similitudinem judiciorum redigitur, & ad finiendas lites pertinet: *l.* 1. *D. de rec. arb.* Compromissum factum in arbitrum de rebus controversiisque: *l.* 43. 45. *D. eod.* Est autem Compromissum pactio litigantium, de lite arbitrio alicujus submittenda. Acceptatio arbitri *receptum* audit. Duplex enim hic adest pactum, alterum litigantium inter se, cum arbitro alterum: duplex proinde quærendum erat nomen. Priori pacto addebatur plerumque stipulatio, ut contra renitentem suppeteret actio: *l.* 38. §. 18. *D. de recept.* Neque vero semper hoc fiebat: *l.* 11. §. 3. D. *eod.* Posterius sæpissime nudum erat, ideoque mutabile: *l.* 9. *seq. D. eod.* Wurffel. *jurispr. defin.* §. 207.

Ex *Compromisso* non nascitur exceptio, sed pœnæ petitio, *l.* 2. *D. de recept.* Si in compromisso fuerit ajecta pœna, non est opus stipulatione, aut fidejussoribus. Si stipulatio, vel cautio fidejussoria interveuerit, non est necessaria pœna ad producendam actionem. Bart. in *l. diem proferre* §. *fin.* D. *eod. tit.* Ex compromisso per pactum nudum confecto, adjecta pœna competit certi condictio, si certa sit summa, si vero incerta; in id quod interest *arg. l. fin. D. si quis in jus voc. non iv.* Ex compromisso per stipulationem facto cum pœna, nascitur actio ex stipulatu, si incerta fue-

fuerit summa: vel certi conditio si certa fuerit: *Inst. de verb. oblig. pr.* & §. *fin.* Ubi sine pœna simpliciter sententiæ stari, per stipulationem promissum est, ibi competit incerti actio, hoc est, ex stipulatu. Cum in compromisso neque pœna, neque stipulatio fuerit subjecta, tunc si litigatores subscripserint sententiæ, hoc est, expresse in eam consenserint, vel tacite, id est, intra decem dies non contradixerint: & actio in factum nascitur & exceptio pacti: *l. ne in arbitris.* §. *si quis autem* & *l. pen. C. de recept. arb.*

COMPROMITTERE in arbitrum dicuntur, qui arbitri sententiæ se staturos, hinc inde promittunt, ut modo dictum est. *tit.* D. *de recept. arbitr.* Compromittere cum aliquo: *l.* 29. *l.* 32. §. 8. D. *eod.*

COMPULSIO, *l.* 4. §. *ult.* D. *ad SC. Trebell.*

COMPULSOR: *l.* 3. *C. Th. de commiss. adv. sent.* Compulsoris instantia: *l.* 4. *C. Theod. ne cont. transl. postul.* Compulsor in constitutione Græca Anastasii Imp. *l. fin. C. de exact. tribut.* ἐπείκτης, ut & apud Cedren. in *Leon. philosoph.* erat exactor, qui tempore elapso, quo tributorum exsolutionem factam oportebat, ad provinciales compellendos mittebatur.

COMPUTARE & *Computatio* verba notissima significatione occurrunt in libris nostris.

CONATUS quid obest, quum injuria nullum habuit effectum: *l.* 1. §. 2. *in fin.* D. *quod quisq. jur.*

CONCAMERARE, fornice claudere: *l.* 1. *C. de ædific. priv.* Hinc *concameratio*: *l.* 31. D. *de legat.* 3.

CONCEDERE. Hujus verbi singulares quædam sunt Constructiones. Ut: *non est concedendus* sic ædificare: ita enim legendum, pro *credendus*, in *l.* 1. §. 16. *D. ne quid in loc. publ.* Ita & Manilius Astronom. *lib.* 4. *v.* 337. *Quæ fastidito concessa est jure potiri.* Ita Paullus, *l.* 60. *D. de usufr.* ipse frui permittitur: & *l. ult. D. de aleat.* familia ludere permittitur. Add. *l.* 26. §. 2. *D. de legat.* 2. *l.* 1. *D. de solut.* & *lib.* Singularis quoque est loquutio Ulpiani in *l.* 13. §. 6. *D. ad Leg. jul. de adult.* Quod & in concubina dici potest, quam uxorem quis postea habuit: cujus conjunctioni postea pater concessit, id est, quam consistere permisit, vel cui postea consensit, ceu interpretatur Salmasius *ad script. hist. Aug. p.* 170. Hein.

Concedere, pro remittere, gratiam alicujus facere. Si conceditur pœna: *l.* 2. *C. de in jus voc.* Concessa, i. e. remissa vectigalia: *l.* 6. *C. de vectig.*

Elegantes sunt locutiones: *Concedere* in fatum; id est, mortem obire: *l.* 3. *C. de jur. delib. Concedere* naturæ: *l.* 1. C. *ad SC. Tertul.* Fato *concedere*, dixit etiam Plin. *panegyr. c.* 11. *cedere* vel *concedere* naturæ, immo *concedere* absolute, pro *mori*, dixit Tacit. *annal. lib.* 4. *c.* 5. Ut quandoque *concessere*, cum laude & recordationibus facta atque famam nominis mei prosequantur. *Hein.*

CONCENTOR *c.* 1. §. 16. *dist.* 21. inter clericos relatus.

CONCEPTACULA aquarum: *l.* 2. *C. Th. de aquæduct.* Immissaria & receptacula Vitruv. *lib.* 8. *c.* 7. castella.

CONCEPTIO formularum: *l.* 47. *D. de negot. gest.* libellorum: *l.* 3. *D. de accusat.* precum: *l.* 9. *C. de liberal. caus.* stipulationis: *l.* 56. *D. solut. matrim.*

verborum: *l.* 14. *D. de donat. int. vir. & ux.* Una eademque conceptione ſtipulari: §. *ult. Inſt. de verb. oblig.*

Conceptio infantis in utero: *l.* 7. §. *ult. D. de ſenator.*

CONCEPTUS, *a*, *um.* Concepta actio: *l.* 9. §. *ult. D. quod falſ. tut. auct.* conditio: *l.* 16. §. 1. D. *de injuſt. rupt.* conventio: *l.* 1. §. 1. *D. de pign.* repetitio ad eum modum: *l.* 32. *D. de legat.* 1. in diem ſolutio: *l.* 1. §. 2. *D. de edend..* ſtipulatio: §. 13. *in fin. Inſt. de inutil. ſtipul.* verborum obligatio: §. 12. *Inſt. eod.*

Conceptus partus: *l.* 8. D. *de his qui ſui vel al. jur.*

Conceptum furtum dicebatur, quum apud aliquem, teſtibus præſentibus, furtiva res ſolemni ritu quæſita & inventa erat. Nam in eum propria actio conſtituebatur furti concepti: §. 4. *Inſt. de oblig. quæ ex delict.* Paull. 2. *Sent.* 31. 3. *Collat. Leg. Moſ. & Rom. tit.* 7. §. 5. Ritus autem ille furti *concipiendi* in eo conſiſtit, quod adhiberentur *lanx & licium.* De quibus heic ſubjicienda ſunt quæ protulit Heinecc. in *Antiq. Rom. lib.* 4. *tit.* 1. Hunc nempe ritum deducit ab eo, qui Athenis in uſu fuit, ubi, juxta Ariſtophanis ſcholiaſten græcum, moris erat, ut qui res furtivas quæſitum ædes cujuſdam nudi ingrederentur, ne quid ſub veſtibus occulentes clam ferrent, neve ex inimicitia, quod quærere ſe ſimulabant, ſub tunica occultatum inferrent dominoque falſum crimen calumnioſe objectarent. Hanc ob cauſſam ingreſſuri ædes, etiam ad inſpiciendas quærendaſque res publicas, nudi ingrediebantur, ne quid occultaretur. Quod paulo plenius Plato deſcribit *de Legib. XII. p.* 691. juxta quem, furtum requiſiturus alicubi, nudus, & licio cinctus, cetera diſcinctus, Deoſque Legum cuſtodes adjurans, ſe inveniendi ſpe id facere, ita demum requirere debet: Dominus vero tum exhibere domum, & in omnibus ſive obſignatis, ſive minus obſignatis locis liberam furti inquirendi poteſtatem facere. Feſtus autem ait: *Lance & licio* dicebatur apud antiquos, quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat, propter matrum familias aut virginum præſentiam. Sane ex hoc Feſti loco in quo nec Græcanici ritus, nec interpolationis ullum veſtigium adparet, ſatis manifeſto patet, etiam Romæ nudos inceſſiſſe, qui res furtivas requirerent, alias non fuiſſet, quod matres familias virgineſve præſentes reverentur. Docet quoque idem Feſti locus, licio illos incinctos fuiſſe, quemadmodum & κιτωνισκὸν Plato more Attico conceſſerat. Denique id quoque inde diſcimus, cui uſui lanx fuerit in hoc negotio. Quum enim nudis incedendum eſſet requirentibus: ſane pudor ſuadebat, ne faciem conſpiciendam darent, agnoſcique ſe paterentur a feminis. Hinc lancem, uti ipſe interpretatur Heineccius, larvam lancis inſtar concavam, vultui aptabant. De hoc ritu Lege Æbutia ſublato vid. eumd. Heinecc. *ibid.* Add. infra *artic. licium.*

Conceptum, admiſſum. Fraude id conceptum eſt: *l. ult. pr. D. de SC. Vellei.* Ita & Cic. *poſt redit. ad Quir. c.* 1. *Concipere* ſcelus. *Hein.*

CONCHA apud mare rubrum & creſcit & coaleſcit: *l.* 19. §. 18. *D. de aur. arg. leg.* quæ loquitur de conchis, in quibus margaritæ naſcuntur. Qua de re conſulendus eſt Plinius *lib.* 9. *c.* 15. 16.

CONCHÆ etiam pictoris instrumento cedunt: *l. 7. D. de instr. vel instr. leg.*

Quin & supellectili adnumerari *conchas* ait Paull. 3. *sent.* 6. 56.

Adde, in mundo etiam muliebri esse *Conchas*. Paull. *ibid.* §. 83. nec non in argento potorio, *ibid.* §. 90. Juven. *sat.* 6. *v.* 303. *Quum bibitur concha.* Nimirum Conchæ, quatenus in supellectile & mundo muliebri erant, dicebantur pelves capaciores, in quibus pedes lavabant, ceu explicat vetus scholiastes Juvenalis *ad sat.* 3. *v.* 277. Immo conchis etiam unguenta, quæ & ipsa in mundo muliebri sunt, servabantur. Hor. *lib.* 2. *od.* 7. *Funde capacibus unguenta de conchis.* Quum vero ejusmodi formæ pateris capacioribus & vinum haurire coepissent combibones, inter vasa etiam potoria nominatæ sunt conchæ. *Hein.*

CONCHYLIUM, in *l.* 6. *C. de divers. rescr. l.* 4. *C. de vest. olob.* est piscis genus, ex cujus incisa concha colligitur succus, tingendis vestibus olim expetitus. Ex eo enim inficiebatur purpura. Latine *murex* dicitur. Vid. Plin. *lib.* 9. *c.* 35. Cassiodor. 1. *var.* 2. Isidor. *lib.* 19. *c.* 28. Legebantur vero maxime in Tyri, Phoeniciæ metropoleos, littore hujusmodi pisces, etiam esus non ingrati. Unde Guillelmus Tyriensis pontifex *lib.* 13. *de bell. sacr. c.* 1. de Tyro agens: Hæc, ait, & triticii & conchylii, & pretiosi muricis inventrix, egregio purpuram colore primo insignivit. Unde & præcipua inter eas, hodie urbis trahens nuncupationem, Tyria dicitur.

CONCHYLILEGULI, κογχυλευταὶ, qui conchylia legunt, alias *murileguli*. *Novell.* 38. *c.* 6. Erant per orientem & occidentem certæ familiæ huic adstrictæ conditioni, de quibus Cujac. *ad tit. C. de murilegul.* & Jac. Gothofr. *ad eund. C. Theod. tit.*

CONCIDERE testamentum, i. e. incidere; *l.* 1. §. 2. D. *de his quæ in test. del.* *Concisum* lignum: *l.* 55. *D. de legat.* 3.

CONCILIABULUM, a municipio, colonia, oppido, præfectura, vico, Castello separatur apud Paull. *lib.* 4. *sent. tit.* 6. §. 2. ut & in Lege Mamilia *de finib. agror.*, his verbis: Quæ Colonia, hac lege deducta, quodve municipium, præfectura, forum, conciliabulum constitutum erit. Apud Livium *lib.* 7. *c.* 15. *lib.* 25. *c.* 5. fora & conciliabula disjunguntur. Frontin. *de limit. agr. p.* 41. Hoc, ait, Conciliabulum fuisse fertur, postea in municipii jus relatum. Aggen. Urbic. *p.* 60. Sunt, ait, loca publica coloniarum, ubi prius fuere *conciliabula*, & postea sunt in municipii jus relata. *Conciliabula* porro Festus *lib.* 3. interpretatur loca, ubi in concilium convenitur. Isidor. *lib.* 15. *orig. c.* 2. Pagi, ait, apta sunt ædificiis loca inter agros habitantibus. Hæc & conciliabula adpellata, a conventu & societate multorum in unum. Gell. *lib.* 1. *c.* 7. orationem Gracchi, circum conciliabula dictam, citat. Relinquitur igitur, juxta Brissonium, *conciliabula* conventum hominum in agris esse, qui nec *municipii*, nec *coloniæ*, nec *præfecturæ* jure censeatur. Attamen, ut post Car. Sigon. *de jur. Ital. lib.* 2. *c.* 15. notat Heineccius, hi vici & jure nundinarum, & ea prærogativa gaudebant, ut ibi conventus juridici haberentur.

CONCILIATRIX uxor æque, ac adultera, & venefica, jure repudiatur ex mente Papiani *in resp. tit.* 22. ubi *l.* 1. *C. Th. de divort.* citat. Quamvis autem *Conciliatrix*, teste Festo *lib.* 3.

sit,

sit, quæ conciliat viris uxores, & uxoribus viros; hic tamen intelligitur lena, stupri sequestra, & adulterii internuncia, uti Apulei. *de asin. aur. lib. 9. p.* 224. adpellat. Quo sensu etiam Plaut. *Mil. glor. act. 5. sc. ult. v.* 16. *Viduam esse censui: Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi*: Conciliatriculum dixit Cic. pro *Sest. c.* 9. Hein.

CONCILIUM, conventus juridicus populi unius provinciæ. Tale *concilium Boeticæ*, ad quod Hadrianus & Antoninus Pius rescripsisse dicuntur. *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 11. *§.* 6. & 7. *l.* 1. *D. de abig.* ubi male legitur consilium. Has voces sæpe perperam confusas esse a librariis, Joan. Frid. Gronov. *in not. ad Liv.* 44. *c.* 2. & Schulting. *jurispr. vet. antejust. p.* 773. docent. Hein. Vid. infra art. *conventus.* Est etiam conventus ecclesiasticus, de quo vid. *dist.* 15. Horum vero alia sunt generalia, alia provincialia. Provincialium alia celebrantur auctoritate Romani Pontificis præsente Legato ecclesiæ Romanæ: alia auctoritate patriarcharum vel metropolitanorum provinciæ. Solius Papæ privilegium est posse congregare concilium generale *XVII. dist. c.* 1. & *seq.* 11. *qu.* 6. ideo & sine ejus auctoritate factum non valet: & pro fide & utilitate ecclesiæ seculares principes aliquando ad concilia admittuntur: *dist.* 96. *c.* 1. *§. & nos*, & *c. seq.* Archiepiscopus potest facere concilium provinciale: *c. si episcopus* 13. & *si quis Episcop.* 14. *dist.* 18. Et episcopi secundum tempus ordinationis suæ loca in conciliis debent tenere. *c. episcopos* 7. *dist.* 17. Concilium provinciale præsentiam requirit Archiepiscopi: *c. si quis episcopus* 8. *dist.* 92. & debet fieri bis in anno: *c.* concilia: 16. *dist.* 17. Et omnes episcopi ad concilia venire tenentur, vel se excusare per litteras: *c. placuit* 10. *dist.* 18. & non venientes, vel ante tempus recedentes excommunicantur: *c. si quis autem* 12. *dist.* 18. Episcopus bis in anno debet concilium celebrare: *c. pervenit* 6. *dist.* 18. & saltem semel in anno sine omni exceptione: *d. dist.* 17.

CONCINNATOR caussarum, in *l.* 9. *§.* 2. D. *de offic. procons.* est qui novas lites simulatis captionibus, & cavillis improbis in longum ducere molitur.

CONCIPERE actiones *l.* 8. *D. de cap. min.* edictum: *l.* 1. D. *commod.* obligationem in futurum: *l.* 35. *D. de judic.* pacta *l.* 17. *§.* 5. *l.* 57. *§. ult. de pact.* pœnam: *l.* 71. *D. de verb. obl.* stipulationem: *l.* 115. *pr. D. eod.*

Concipere, imprægnari: *l.* 5. *l.* 18. *D. de stat. hom. Concepit* radicem arbor: *l.* 3. *D. arb. furt. cæs.*

CONCITARE hostem: *l.* 3. D. *ad leg. jul. maj.* lites: *l.* 1. D. *eod.*

CONCITATOR populi: *l.* 38. *§.* 1. *D. de pœn.* seditionis: *l.* 16. *D. de adpell.*

CONCLAVE binarum ædium: *l.* 47. D. *de damn. inf.* quod una clave clauditur.

CONCLUDITUR anno actio: *l.* 2. *C. de ædilit. edict.*

CONCORDARE, in gratiam redire, transigere, consentire.

CONCORDIA ancillæ nomen: *l.* 40. *D. de fideic. lib.*

Concordia fratrum: *l.* 11. *C. de transact.* In *l.* 27. *D. de pact. dotal.* exemplo caret quod legitur *concordie*; quare, ibi *concordia* post Ducker. rescribit Heinecc.

CONCRATITIUS paries. Ita quidem legunt *l.* 52. *§.* 13. *D. pro soc.* quamvis in aliis editio-

tionibus fit *cratitius*. Vid. infra art. *paries*.

CONCUBINA eft quam quis in concubinatu habet. Concubinatus autem, qualem jus civile magis permittit quam probat, eft quo Coelebs non mariti animo, fed concubitus tantum cauffa domi habet, vel *ingenuam* quæ corpore quæftum non fecit, teftata voluntate eam ita habendi citra nuptias, vel libertam aut etiam ingenuam obfcuro loco natam, quæve corpore quæftum fecit, nulla teftatione facta fe eam pro uxore habere velle. Nota igitur quod in mulieris liberæ confuetudine non concubinatus, fed nuptiæ intelligendæ funt: fi non corpore quæftum fecerit: *l.* 24. *D. de rit. nupt.* & quod, fi honeftæ vitæ, & ingenuam mulierem in concubinam habere maluerit, fine teftatione hoc manifeftum faciente non conceditur, fed neceffe eft ei, vel uxorem eam habere, vel hoc recufantem ftuprum cum ea committere: *l.* 3. *D. de concubin.* At quod libertam attinet, vel etiam ingenuam obfcuro loco natam, eamve, quæ corpore quæftum fecit, confuetudo non infert nuptias. Nam concubinatus ex fola animi deftinatione æftimandus eft: *l.* 4. *D. eod. tit.* Quin & Papinianus *in l.* 31. *D. de donat.* refpondit: Si quæratur, an maritalis honor & affectio intercefferit, perfonis comparatis vitæ conjunctione, perpendendum effe. Et apud eumdem in *l.* 16. *de his quæ ut indign.* mentio fit Caffiani viri clariffimi, qui mulierem ingenuam pleno honore dilexerat, cujus tamen filia, ex eo concubinatu fufcepta, *vulgo quæfita* dicitur. Porro notandum eft non pro concubinatu licere conjunctionem flagitiofam aut alias nefariam; veluti fi quæ patris concubina fuit, in filii feu nepotis concubinatum fefe tradat, aut ex contrario: *L.* 1. §. 3. D. *de concubin.* Modeftinus *l.* 34. *D. ad Leg. jul. de adult.* concubinam dicit mulierem, quæ confuetudinis, non matrimonii gratia, retinetur, quæ alias vocatur *amica l.* 35. *D. de aur. arg. leg. l.* 144. D. *de V. S.* Græcis dicitur ἐρωμένη. Vid. Defid. Herald. *animadv.* item *Uxor gratuita*, ut apud Grut. *Infcr. p.* 795. quod coempta non effet, in aliis vero infcriptionibus paffim *Viceconjux*, quoniam conjugis loco effet. Porro nota *coelibis* dici *concubinam.* Nemini enim licentia conceditur, conftante matrimonio concubinam penes fe habere: *l. un. C. de concubin.* Quare Granius citatus in *l.* 144. *D. de verb. fignif.* ait Pellicem vulgo vocari, quæ cum eo, qui uxor fit, corpus mifceat. Quod confirmat Gellius *lib.* 4. *c.* 3. fcribens: Pellex adpellata eft; quæ juncta confuetaque effet cum eo, in cujus manu mancipioque alia matrimonii cauffa foret. Et Feftus *de verb. fignif. h. v.* eam dicit quæ uxorem habenti nupfit. In eo tamen recte Wurffel. *jurifpr. definit.* §. 493. Feftum fallere monet, quod nuptias inter maritum & pellicem interceffiffe exiftimare videatur. Juftinus *hift. lib.* 1. *c.* 9. pellicis Cyri meminit, quem maritum fuiffe inter omnes conftat. Attamen pellicis nomine antiquitus & concubina veniebat. Idem enim Granius in *l.* 144. *cit.* ait. quondam eam, quæ uxoris loco fine nuptiis in domo fit, *pellicem* vocari, quam παλλακὴν Græci vocant. Atque in *ead. Lege* Modeftinus ait: Maffurius fcribit: pellicem apud antiquos eam habitam, quæ cum uxor non effet, cum aliquo tamen vivebat, quam nunc vero nomine *amicam*, paullo honeftiore *concubinam* adpellari. Vetus Gloffar. Græcum: παλλακή ἐστιν

a

ἡ συζῶσα τινὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ νομίμως, χωρὶς γάμου. *Pellex est, quæ cum aliquo vivit in domo, concedentibus legibus, sine justis nuptiis*. Concubinæ militum *focariæ* dicebantur, quod focum curarent. Menag. *amœn. jur. c. 39. p. 319.* quarum *l.* 15. D. *de instr. vel instr. leg.* mentio fit.

CONCUBITUS nuptias non facit: *l.* 30. D. *de reg. jur.*

CONCURATOR, qui curam simul cum alio administrat: *l.* 19. *D. de admin. & peric. tut.*

CONCURRERE dicuntur personæ, actiones, & res, notissimo significatu in jure nostro.

CONCURSU autem partes facere dicuntur legatarii, quibus in solidum res eadem legatur. Concurrentes enim, & legatum adgnoscentes, invicem sibi partes auferunt: *l.* 1. §. 3. D. *de usufr. adcresc. l.* 34. §. 9. *D. de legat.* 1. sciuditurque inter eos legatum: §. 8. *Inst. de legat.*

CONCUSSIONIS crimen committitur quoties aliquid terrore potestatis illicite extorquetur, & aufertur: *l.* 1. *D. de concuss. l.* 3. *l.* 4. *C. de condict. ob turp. caus. l. un. C. ex delict. def. l. ult. C. de mod. mulct.*

CONCUTERE, terrore potestatis perterrefacere significat: *l.* 6. §. 3. D. *de off. præsid. l.* 4. *C. ad. Leg. jul. repet.* & apud Paull. 5. *sent.* 25. 12. Sed &, quod per evidentem calumniam, specie transactionis, extorquetur, in concussionis nomen cadit: *l.* 1. §. *ult.* D. *de calumn.* Alias *concutere*, in sensu proprio, est quassando movere: *l.* 18. §. 11. D. *de damn. infect. l.* 59. *D. locati.*

CONDEMNARE, damnare. *Condemnare* dupli: *l.* 2. D. *de evict.* pecuniæ: *l.* 39. *D. de oper. libert.* vel pecuniam: *l.* 5. *D. quand. ex fact. tut.* quantitatem: *l.* 45. *D. de fidej.* vel in quantitatem: *l.* 3. D. *de re jud.* vel certa pecunia: *l.* 3. *D. fin. reg.* fructibus: *l.* 16. §. 3. *D. de pign.*

Condemnare pro condemnationem adversus aliquem obtinere, &, ut Icti loquuntur, judicatum debitorem facere: *l.* 2. *D. de admin. & per. tut.* Cic. *pro Rosc. c.* 9. Itane vero, quem per arbitrum circumvenire non posses, cujus de ea re proprium judicium erat, hunc per judicem condemnabis. Idem *pro Cæcin.* Non solum ægris, verum etiam condemnatis licet. Suet. *in Tib. c.* 8. *Fannium Carpionem reum majestatis fecit, & condemnavit*, id est, peregit.

CONDEMNATIO fit: *l.* 1. §. 2. *D. quæ sent. sin. adpell.* Condemnationem pati: *l.* 24. §. 4. *D. quod met. caus.* Condemnatione plecti: *l.* 14. §. 9. *eod.* At in *l.* 8. *C. de pign. & l. un. C. etiam ob chirogr. Condemnationem* facere, est eam obtinere.

CONDEMNATOR pro eo, qui reum peregit, apud Tacit. *annal. lib.* 4. *c.* 66.

CONDEMNATUS in his verbis edicti Prætoris, quod sub *tit.* D. *de re judic.* proponitur, *condemnatus ut pecuniam solvat*, accipiendus est is, qui rite condemnatus est, ut sententia valeat. Ceterum si qua ratione sententia nullius momenti fit, *condemnationis* nomen non tenet, *l.* 4. §. 6. *D. de re judic.* Alias quoque traditur, *damnatum* quem ita videri, si damnatio teneat.

Comdemnatus, us, substantive, pro condemnatione dicitur, ut *stipulatus* pro stipulatione: *l. ult.* D. *de re jud.*

CONDERE. Conduntur civitates: §. 11. *Inst. de rer. divis.* jura: §. 8. *Inst. de jur. gent. nat.* leges: *l.* 3. *l. ult. C. de legat.* regna: *l.* 5. *D. de just. & jur.* testamenta: *l.* 7. *C. de testam.*

CON-

CONDUNTUR alio significatu fructus: *l.* 5. §. 9. *D. de reb.* libri: *l.* 52. D. *de reb. eor. qui sub tut.* merces in horreis: *l.* 74. D. *de contrah. emt.* corpus: *l.* 14. §. 3. *D. de religios.* id est, reconduntur, absconduntur. In *condito* habere: *l.* 97. *D. de legat.* 3. Vid. infra *condita.*

CONDICERE, olim denunciare significabat: §. 15. *Inst. de action. Condictio*, ait Festus, est in diem certum ejus rei, quæ agitur denunciatio. Unde statum condictumque diem Decemviri in XII. Tab. adpellarunt judicii caussa constitutum, ut ex Cic. I. *offic.* 12. & Plaut. *in Curcul. act.* I. *sc.* I. *v.* 5. liquet. Idem Festus *condictum* interpretatur *simul dictum.* Nam condicere nihil aliud est, quam diem locumque communi consensu constituere: *l.* 66. D. *de contrah. emt.*

Condicere etiam est idem, ac actione personali experiri. Sic *condicere* cautionem: *l.* 3. *C. de postul.* dotem: *l.* 17. §. *ult. D. de reb. auct. jud.* liberationem: *l.* 6. *C. de jur. & fact. ignor. l.* 8. §. 2. *D. ad SC. Vellei.*: *l.* I. *pr. D. ut in possess. legat.* id est, agere ut liberatio obtineatur. *Condicere* satisdationem: *d. l.* I. D. *ut in possess. legat.* id est, agere ad tollendam satisdationem, seu eam repetere, ut loquitur eadem lex. Similiter condicitur obligatio, ubi quod sine caussa promissum, solutum nondum est, *l.* I. *D. de cond. sin. caus.*

Condicere, pro contradicere, in pandectis Florentinis scriptum videtur, in *l.* 22. §. 6. *D. solut. matrim.* Si filia verecunde per absentiam patri *condicat*, pro *contradicat.*

CONDICTIO, omnem in personam actionem generaliter adpellari, traditum est, quod olim, qui in personam agerent, adversario denunciare solerent, ut certa die judicio adesset, quemadmodum Theophilus in §. 15. *Inst. de act.* scribit. Igitur in personam actio condictio dicitur, *l.* 25. D. *de obl. & act. condictitia* actio: *l.* 7. *D. de condict. caus. dat.* & condictitia simpliciter: *l.* 55. *D. de don. int. vir. & ux.* §. 24. *Inst. de action.* & actio *condictionis*: *l.* I. *C. de cond. indeb.* Sed & *condictitia* pro *condictione* furtiva: *l.* 13. §. 2. *D. de jurejur.* Recte vero Wurffel. in *jurisprud. def.* §. 331. monet: Nomine *condictionum* generali subsistere eas actiones personales quibus speciale nomen, specialisque formula data non est, ut quæ proprium peculiareque nomen non habent: *l.* 7. §. I. *D. de pact.* Neque eas *actiones* confundendas cum actionibus in factum, quæ non ex determinato negotio, sed ex æquitate naturali jure prætorio confirmatæ veniunt.

Condictio autem, vel *certi* vel *incerti.* Illa ex omni caussa competit, ex qua *certum* petitur: *l.* 9. *l.* 24. D. *si cert. pet. l.* 28. §. 4. *D. de jurejur.* quæ & *condictitia* actio, per quam certum petitur, adpellatur in *l.* 24. *D. de reb. cred.* Condictio *certi* ex diverso ex omni caussa datur, ex qua incertum petitur. Cujusmodi condictiones & liberationes, & jura prædiorum, quorum incerta æstimatio est condicuntur: *l.* 2. §. 3. D. *de donat. l.* 3. *D. de condict. sin. caus. l.* 5. *l.* 8. *D. de act. emt.*

Porro hæc condictionum species in libris nostris memorantur.

Condictio caussa data, caussa non sequuta, qua id reperitur, quod in certum finem licitum, non sequutum datum fuit. Nota autem *in finem licitum.* Nam si illicitus fuerit finis, v. g. ut calomniosa lis alteri moveatur, condictio cessat; etenim in pari turpitudine melior est conditio possidentis: *l.* 4. *pr.* §. I. *D. de condict. ob turp.*

turp. cauſſ. Ob cauſſam non ſecutam ita datur hæc condictio ſi finis non fuerit ſecutus, vel ob caſum, & alter exiſtat locupletior: *l. 5. pr. §. 3. D. de condict. cauſſ. dat.* vel ob culpam accipientis: *d. l. 5. §. 4.* Repetitur autem res cum omnibus fructibus & acceſſionibus: *l. 7. §. 1. l. 11. D. eod.* ne ex mora lucrum ſentiat quis. Eadem etiam *condictio* ob cauſſam datorum adpellatur, *rubr. tit. C. de condict. ob cauſ. dat.* Wurffel. *juriſp. definit.* §. 332.

Condictio ob *turpem & injuſtam cauſam* eſt qua id, quod datum erat, ex cauſſa, ratione accipientis injuſta & turpi, repetitur. Quod autem *rubr. tit.* D. eſt *de condictione ob turpem vel injuſtam cauſſam*, magis utrumque injuſtum & turpe conjungit quam ſeparat, ita ut hic non quævis injuſta cauſſa intelligatur, ſed quæ turpitudinem conjunctam habet, veluti ſi quis acceperit pecuniam ex cauſſa ut redderet commodatum: *l. 9. pr. D. de condict. ob turp. cauſſ.* Et ita injuſtam cauſſam intellige in *l. 6. & 7. D. eod.* Quoniam vero quædam ſunt quas pro cauſis debendi & tanquam debitum accipiendi non admittit jus, quæ tamen citra turpitudinem ut cauſſæ dandi venire potuerunt: quia his Lex non adſiſtit, eo reſpectu injuſtæ dici poſſunt; Sed redit res ad caſum *condictionis ſine cauſſa.* Et ita intellige *injuſtam cauſſam* in *l. 1. §. ult. D. de condict. ſine cauſ.* Nota denique condictionem hanc eſſe ob cauſſam injuſtam vel turpem ratione accipientis. Nam ubi vel dantis vel utriuſque dantis ſcilicet & accipientis turpitudo eſt, condictio non competit. *l. 4. D. de condict. ob turp. cauſ.*

Condictio indebiti ea eſt quæ obtinet ubi quid, cum ne naturaliter quidem deberetur, tamen ſolutum eſt, qua nempe ab accipiente repetit, vel is qui ex facti ignorantia ſolvit, ſi ipſe damnum inde ſentit, vel tertius inde læſus. Nota igitur, non condici ſolutum naturaliter, ſeu jure gentium, ut ait Celſus *l. 47. D. de condict. indeb.* debitum. Deinde, ut is qui ſolvit poſſit ipſe repetere tamquam inde læſus, requiritur ut ſolverit ex ignorantia. Nam, indebitum ſolutum ſciens non recte repetit: *l. 1. D. l. 9. C. eod. tit.* Et ex facti ignorantia, requiritur ut leges diſerte docent; Caius v. g. ſolvit Mevio C. quæ patrem mutuo accepiſſe, ſcripto documento demonſtrat is; facta ſolutione Caius reperit Mevii apocham, qua idem ante decem annos ſolutum dederat. Error hic adfuit facti, neque enim erratum fuit citra mutuum contractum, ejuſque obligationis vim, ſed circa factum ſolutionis. At cum quis jus ignorans, indebitam pecuniam ſolverit: ceſſat repetitio: *l. 10. C. de jur. & fact. ign.* niſi ea perſona ſit cui jus ignorare licet: *l. 9. pr. &. §. 1. D. eod. tit.* Denique nota ad ultimum definitionis membrum, tertio etiam, qui non ſolvit, at & indebito ſoluto damnum ſentit, competere condictionem, quod docet Ulpianus in *l. 5. D. de condict. indeb.* Non novum, ait, ut quod alius ſolverit, alius repetat: nam & cum minor viginti quinque annis, inconſulte adita hereditate, ſolutis legatis, in integrum reſtituitur, non ipſi repetitionem competere, ſed ei, ad quem bona pertinent. Qua in lege fingendus eſt caſus corporis in hereditate exiſtentis, quodque tanquam legatum, cum tamen debitum non eſſet, traditum eſt a minore. Alias hic, non alter, damnum ſentiret, ac ſolutum repeteret.

Condictio ſine cauſſa qua res, *quæ ſine cauſſa* vel ex juſta ſed infirmata cauſſa aliquem pervenit, vel

vel existens ipsa, vel consumpta æstimato repetitur. Res autem sine caussa ad aliquem pervenisse dicitur, quando id ex eo concipitur adquisitam fuisse, injustum, aut justum quidem, sed post infirmatum fuit. Vid. *l.* 1. 2. *D. de condict. sine caus.*

Videtur equidem *condictionis sine caussa* nomine venire genus summum reliquarum, id quippe nomen cadit quoque in condictionem *indebiti & ob caussam non secutam*: *l.* 1. *pr.* & §. 1. *D. de condict. sin. causs.* Ast eo tanquam generis summi nomine subsistens venit specialis condictio ea, quæ datur ubi reliquæ deficiunt, ubi nempe nec ob caussam futuram dedi, nec ob turpem caussam, nec indebite solvi, sed alter tamen sine caussa rem meam possidet, aut ex ea damno meo lucrum fecit. Unde ea recte experitur: fullo qui cum amissis vestimentis, domino pretium restituit, si dominus vestimentum recuperavit: *l.* 2. D. *eod. tit.* Debitor, cujus chirographum creditor adhuc habet, nomine jam expuncto: *l.* 2. C. *eod. tit.* Mulier, quæ dotem numeravit, quum matrimonium sit nullum: *l. ult. D. eod.* Quæ exempla satis ostendunt, & aliis permultis casibus locum esse posse huic condictioni.

Condictio furtiva, qua res furto ablata cum omnibus fructibus, vel, si res perierit, æstimatio ejus, quanti res, unquam plurimi fuit per dominum vel bonæ fidei possessorem a fure & ejus heredibus repetitur. Exemplum bonæ fidei possessoris Wurffel. *jurispr. defin.* §. 337. adfert creditorem, cui pignus surreptum; & hæc condictio pertinet ad speciem *incerti*, daturque ad interesse, vid. *l.* 12. *in fin. D. de cond. furt.* Ea vero, quæ domino rei furtivæ soli competit, sub specie *incerti* continetur, hæcque sub intelligitur in *l.* 1. D. *eod. tit.*

Condictio ex Lege, qua id, quod ex nova aliqua lege, ad determinatum alias negotium non referendum, debetur, præstari petitur. Novam autem Legem dicunt, quæ post LL. XII. Tab. promulgata, argumento *l.* 7. *pr. D. de cap. min.* usi. Accuratius cum Wurffel. *l. cit.* §. 338. dixeris, quæ post instructam formulariam Jurisprudentiam lata. Et enim, si nova obligatio lege aliqua induceretur, formula agendi, persequendique quod exinde debebatur, suppetebat nulla, hinc extraordinaria condictione opus erat. Legis vox prætorium jus excludit: *l.* 11. *D. de præscr. verb.* Nota porro quod, si obligatio certum ac determinatum negotium respicit, ex qua agendi formula suppetit, ex ea agendum erit. Tunc enim Lege nova cautum non esse debet qua actione sit experiundum, seu, quod idem, determinatum jam negotium legi novæ subesse non debet.

Condictio ex canone eadem figura dicitur qua condictio ex lege, ubi obligatio ex præceptis juris canonici oritur. Quemadmodum *condictio* ex *moribus* si ex consuetudine. Ita jus cononicum, juramento novam obligationem, etiam actui alias nullo, conciliari posse, docet, *c.* 2. *de pact. in* 6. Ex actu itaque alias nullo, juramento tamen firmato, agendum foret *condictione & canone.*

Condictio triticiaria a tritico tanquam nobilissimo mercium genere, vel a primis edicti verbis dicta, est actio personalis arbitraria, ad rem quamlibet, præter pecuniam numeratam spectans & ex quacumque caussa debitam, vel etiam nostram, ex caussis quibus condici potest, veluti ex caussa furtiva, vel re mobili vi abrepta: Eaque actione, ubi res præstari non potest, petimus æstimationem pro ratione loci temporisque præstan-

tandam. Equidem in bonæ fidei negotiis, idem actione & ipso contractu, ex quo res debebatur, descendente peti posse, expediti juris est. In his enim, si res præstari nequit, æstimatio in quæstionem venit, petenda actione ex contractu; id quod nos docet *l.* 1. *pr. l.* 12. *D. de act. emt. l.* 1. 8. 10. 47. *D. depos.* In negotiis vero stricti juris non item, in quibus, quod non expressum erat, non debebatur, ideoque peculiari actione hic opus erat postea ad alia negotia exstensa. Vid. Wurffel. *jurispr. defin.* §. 339. & ab hoc citat. *Bœhmer. tract. de action. sect.* 2. *c.* 5. §. 51.

Condictio de eo quod certo loco dari oportet. Ea ob pluris petitionem ratione loci datur, ad id ut judex arbitretur, quid alter alteri præstare teneatur, habita ratione ejus quod interest, eo loco fuisse solutum, quod solvi debuerat: *l.* 1. *l.* 8. *D. de eo, quod cert. loc.*

Condictio constitutoria seu constitutæ pecuniæ, qua adversus eum qui constituit, se soluturum, ad solvendum id quod constitutum est, vel præstandum id, quod interest. Vid. infra *constituere pecuniam* & *constitutum.*

Condictio ex scriptura, *Inst. de litt. oblig.* & *l.* 24. *C. de non. num. pec.* actio in personam, qua is, qui se pecuniam alicui debere scripsit, sive ea numerata sit, sive non sit, solvere cogitur: dum tamen si data pecunia, actio post biennium intendatur: nam antea non numeratæ pecuniæ exceptione excluditur.

CONDITA adpellabant species & copias publicas, in horreis servandi caussa repositas. *tit. C. de condit. in publ. horr.* Ammian. Marcellin. *lib.* 29. *c.* 5. A provincialibus commeatum exercitui prohibuit dari, merces & *condita* hostium virtutis nostrorum horrea esse, virtute memorans speciosa.

CONDITIO est adjectio incerti a cujus existentia dependentem facimus validitatem actus. Ea autem vel in *præsens*, vel *in futurum*, vel in *præteritum* confertur: *l.* 16. §. 1. *D. de injust. rupt. irrit. l.* 10. §. *ult.* D. *de condict. inst. l.* 100. *D. de verb. oblig.* §. 6. *Inst. eod. tit.* Sed eæ demum potestatem conditionum obtinent, id est, in eventum aliquem negotium suspendunt, quæ in futurum conferuntur: *l.* 37. *l.* 39. D. *de reb. cred.* & hæ proprie dicuntur conditiones. Unde illæ, nec hereditatem suspendunt, sed vel infirmant, vel statim deferunt, prout vel eas exstitisse intelligitur, vel non intelligitur. Ita quidem disputant subtiliter magis quam solide. Nam & ipsa in futurum incertum collata conditio, (cum nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere possit,) statim infirmat vel defert hereditatem, prout id, quod incertum adjectum est, futurum est vel non; quod utique suo tempore intelligibile erit. Neque enim incertum adjectum de præsenti vel præterito, quale sit, semper est statim intelligibile. V. g. Si Caius filius meus a me jamdudum absens, mortuus est, Titius heres esto. Num mortuus sit nec ne suo tempore intelligetur, atque etiam, statim ne Titius heres sit vel non.

Sed etiam generaliori quadam notione *conditionem* adpellari videmus omnem clausulam, quam sub figura verborum ut conditionem aliquis negotio adjicit. Ita ut hoc vocabulo etiam contineatur clausula, quæ verbotenus veluti incertum quid affingit, quod tamen impossibile est. Hinc *conditiones* dividunt in *possibiles* & *impossibiles.*

Im-

Impossibilis conditio dicitur quæ contradictionem infert. In specie adpellatur *perplexa*, si clausula pro conditione adjecta, ipsi negotio, cui adjicitur, contradicat. v. g. Si Titius heres erit, Caius heres esto, quæ quidem verba cum nihil sonent, pro non scriptis habentur, ita ut neuter sit institutus: *l. 16. D. de condit. instit. l. 188. D. de reg. jur.* Retinet vero nomen generale conditionis *impossibilis*, quando ipsa clausula, nec etiam collata cum negotio, alias contradictionem infert, vel in se, v. g. *si sedens ambulaverit*, vel cum limitationibus virium personæ, in qua collocata est conditio, v. g. si montem *digito moverit*; quæ conditio *natura impossibilis* adpellatur; vel *cum Lege*; v. g. *si Seium occiderit*, vel cum *moribus*, v. g. *si nudus in foro saltaverit.* Vide infra art. *Impossibilis.*

Conditio præpostera dicitur quæ contradictionem ratione temporis involvit; v. g. Si cras navis ex Asia redierit, hodie dare spondes?

Conditionum possibilium aliæ dicuntur *potestativæ*, aliæ *casuales*, aliæ ex illis *mixtæ.*

Conditio casualis respectu alicujus dicitur, si adjectum ab ejus voluntate non dependet, v. g. si hoc anno Sempronius consul erit, Mevius uxorem duxerit, navis ex Asia redierit, Titius heres esto. hæc tria ut futura sint, a Titii voluntate minime dependet.

Conditio potestativa adpellatur respectu personæ cujus vires efficiendo, ut quod adjectum est existat, sufficiunt. v. g. si Mevius Seium suum servum Titio dederit. Si in Capitolium ascenderit. Equidem ejusmodi conditio, si rem ipsam spectes, admixtum quoddam casuale habet, & eatenus *mixta* quodammodo dici potest. At si intentionem adjicientis spectaveris, ac talis deprehendatur, ut si citra culpam personæ, vires rei implendæ non sufficere incipiant, tamen nihilominus valeat negotium; eatenus *mere potestativam* dixeris *conditionem* adjectam. Quod observatu non inutile puto, ad id, quod Ev. Otto *in notis ad Puffendorff. lib. 1. c. 9. §. 20. de off. hom. & civ.* post Heineccium *ad tit. D. de condit. instit.* notavit, nullam proprie esse differentiam inter *mixtas* & *potestativas* conditiones; præsertim cum Ill. Thomasius Tribonianum sugillaverit, quod *mixtam* adjecerit. *Mixta* enim ex *potestativa* & *casuali conditio* ea dici potest, quæ ex intentione adjicientis talis est: cum nempe quod adjectum est pro conditione partim *potestativum* partim *a casu dependens*, ita est adjectum, ut vel ab hac etiam parte negotii validitas suspendatur, v. g. Si Mevio consule in Capitolium ascenderit Caius, heres esto. Mevio prius moriente quam ascenderit Cajus, cadit institutio, si pareat eam a Mevii etiam consulatu suspensam esse. Ergo differt, ut species a genere, *mixta* hæc conditio a *mixta* illa qualem, propter casum semper admixtum, *potestativam* omnem esse dixerunt viri summi modo laudati.

Conditio omnis *suspensiva* etiam est, maxime si collocata est in futuro. At in specie *suspensiva* dicitur, qua suspensum fit, an negotium futurum sit validum perfectumque, nec ne; ut in exemplo quod attulit Wurffel. *jurispr. defin.* §. 548. Convenit inter Caium ac Titium de vendendo emendoque equo, addit Titius se daturum L. ac habiturum sibi equum, si Sempronius intra anni spatium solvat, quod sibi debet Sempronius. *Conditio* hujusmodi *suspensiva* ab ea separatur quam *resolutivam* dicunt, qua nempe suspensum

ſum ſit an negotium, quod ſtatim perfectum validumque eſt, irritum poſtea futurum ſit nec ne. Exemplum ſuppeditat idem Wurffel. *l. c.* Lucius a Seio emit duos rhedarios equos, pellibus tigridem mentientibus, atque eoſdem ſecum abducit, addens: Si intra trimeſtre ſpatium aliorum duorum ejuſdem coloris particeps non fiat, priores duos recipiat venditor. Vid. *l.* 12. D. *de in diem addict.* *l.* 1. *D. de leg. commiſſ.* Hujus autem diſtinctionis utilitas vel ex hoc uno patet, quod conditio ſuſpenſiva impediat quominus periculum rei venditæ ad emptorem pertineat, ſi res perierit caſu ante exiſtentem conditionem, *reſolutiva* non item.

Conditiones facti opponuntur conditionibus juris, id eſt, quæ ex jure veniunt: *l.* 21. *D. de condit. & dem.*

Conditio tacita, *l.* 68. D. *de jur. dot.* Quales tamen nos non paſſim comminiſci & inducere debere, niſi ex re ipſa, aut verbis quibuſdam, manifeſtum ſit, contrahentes talem conditionem poſuiſſe, monet Cujac. 25. *obſ.* 17. & 18.

Conditio alias & qualitatem & ſtatum perſonarum ſignificat. Ita *conditionem* matris ſequi. Conditio humana *l. pen.* D. *de condit. inſt.* *Conditiones* agrorum, id eſt, qualitates: *l.* 1. §. 23. *D. de aqu. & aqu. pluv.*

Conditio quoque pro nominibus uſurpatur. Ita bonam conditionem eligere: *l.* 7. §. 2. D. *de admin. & peric. tut.*

Conditio, ut Donat. *in Andr. act.* 1. *ſc.* 1. ait, etiam eſt *pactio, certam legem in ſe continens.* Unde & Cic. conditiones pactioneſque paſſim conjungit. Nulla *conditione* emere poſſum: *l.* 30. §. *ult. D. de legat.* 3. In ſpecie

Conditio interdum pro matrimonio & conjunctione ſponſaliorum & nuptiarum uſurpatur: *l.* 36. *D. de rit. nupt. l. ult. D. de proxenet.* Seneca *libro de ſuperſtitione*, citante Auguſtino: *Quoſdam tamen cælibes relinquimus, quaſi conditio defecerit.* Hoc ſenſu conditiones expediri ait *l.* 36. D. *de rit. nupt.* repudiare conditionem: *l.* 11. *D. eod. tit.* Et in renunciatione ſponſaliorum hæc verba proferebantur; *Conditione tua non utor*: *l.* 2. *D. de ſponſal.* Conditionem quærere: *l.* 36. *D. de rit. nupt.* Suet. *in Aug. cap.* 69. deligere Plin. *lib.* 1. *epiſt.* 14.

Conditio etiam pro cauſſa uſurpatur. Ita melior conditio afferri & offerri: *l.* 2. 3. 4. 5. & *paſſim.* D. *de addict. in diem.* In ea condictione eſt: *l.* 1. §. 5. *D. und. cogn.*

Interdum *conditio* optionem vel electionem ſignificat. Sic conditionem deferere, id eſt, optionem; *l.* 1. §. 13. *D. ſi quid in fraud. patron. l.* 16. D. *de admin. & peric. tut.* Hirt. *de bell. Afric. c.* 25. Quibus cum conditionem ferrent, ut oppido excederent, idque ſibi vacuum traderent conditionemque repudiaſſent.

CONDITIONALIS, E, cui purum opponitur: *l.* 10. D. *de condit. inſt.* *l.* 3. *l.* 41. §. 1. *D. de legat.* 1.

Conditionales, quos vulgo tabularios adpellant; *l.* 11. *C. qui poſt. in pign.* *Conditionales* ſervi; *l.* 7. *C. de jur. fiſc. l.* 5. *C. Theod. eod. tit.* *Conditionales* annonarii & actuarii: *l.* 3. *l.* 5. *C. Theod. de numerar. & actuor.* Sub conditionalium oculis & periculis detineri: *l. ult. C. Th. de ponderat.* *Conditionales* porro ad cuſtodiam Bibliothecæ requiri & adponi, jubet Valens Imp. in *l.* 2. *C. Theod. de ſtud. lib. urb. R.* Videntur autem Heineccio dicti *conditionales*, qui vel certis tantum conditionibus ſerviebant, vel ea lege & conditione manumiſſi fuerant, ut ad-

adhuc certas operas ac servitia præstarent. Frequenter eorum fit mentio in scriptoribus medii ævi, ubi vocantur *alicui conditioni obligati*, apud S. Leon. *Epist. ad Episc. Campan. c.* I. *Conditionarii* Ivon. Carnut. *Epist.* 147. Vid. Car. Du Fresne *Gloss. med. & inf. lat. voce conditionalis.*

CONDITIONALITER *l.* 98. §. 5. *D. de solut. l.* 17. §. 3. D. *de cond. & dem.* i. e. sub conditione. Quod vocabulum classicis scriptoribus ignotum esse, observarunt Voss. *de vit. serm. lib.* 4. *c.* 30. & Cellar. in *Antibarbaro*, qui ideo Borrichio in *cogit. de lat. ling. p.* 27. injuria vapulavit Vid. Ducker. *de latin. vet. Ictor. p.* 446. Sed sunt talia inter vocabula artis nostræ referenda, non quidem vulgaris usus, (unde & in auctoribus frustra quæruntur,) at ideo non minus latina, quam varia vocabula auguralia, agrimensoria, militaria, quorum quædam non magis, quam hoc adverbium, in auctorum veterum operibus occurrunt. *Hein.*

CONDITURA est quidquid cibum vel potum reddit sapidiorem, ut palato magis adlubescat. Occurrit hoc vocabulum in *l.* 9. *pr.* D. *de trit. vin. ol.* Hein.

CONDONARE pro donare in *l.* 23. §. I. C. *de nupt.* Terent. *Phorm. act.* 5. *SC.* 7. *v.* 54. Argentum, quod habeo, condonamus. *Hein.*

CONDUCERE proprie ducere in unum locum: & ita conduci dicitur aqua; *l.* 3. §. 3. D. *de riv.* & apud Pallad. *lib.* I. *de re rust. tit.* 16.

Conducere quis dicitur rem utendam vel operas alterius cui pro his mercedem dat vel promittit. Sic conducere fundum fruendum: *l.* I. §. *ult. D. si ager. vectig.* operas: *l.* I. *D. de æstimat. l.* 19. §. *ult. locat.* Sed & conducere quis dicitur opus aliquod faciendum, qui ipse pretium accipit faciendo, & is dicitur *redemptor operis.* Ita *conducere* columnam transportandam, vel transportandum dolium: *l.* 25. §. 7. *D. locat.* merces vehendas: *l.* 5. D. *ad exhib.* servum docendum: *l.* 13. §. 3. *D. locat.* ubi, Si quis servum docendum conduxerit, eumque duxerit peregre, & aut ab hostibus captus sit, aut perierit, ex locato esse actionem placuit. Simili significatu Cic. *de divinat. lib.* 2. *c.* 22. ait: Redemptor, qui columnam a Torquato conduxerat faciendam. Cujus significatus verbi *conducere* exempla alia vide sis in *l.* 9. §. 5. *l.* 11. §. 3. *l.* 13. §. I. *l.* 19. §. 7. *l.* 59. *l. ult.* D. *locat. l. ult. D. de Leg. Rhod. l.* 3. §. I. *D. naut. caup. stab.* Vid. *locare.*

CONDUCTIO fundi; *l.* 18. *D. locat.* vectigalis: *l.* 47. D. *de jur. fisc.* cujus verbi significatus ex modo dictis patet, ut & sequentis.

CONDUCTO habere coenaculum: *l.* I. §. 7. D. *de his qui effud. vel dejec.* In *conducto* habitare: *l.* I. §. 9. *D. eod.* Conducti locati, seu ex conducto locato actio, ut loquitur *l. ult.* §. I. *D. de Leg. Rhod.* conductori datur, ejusve heredi adversus locatorem, ejusve heredem, imprimis ad id, ut liceat sibi re locata uti, aut si conductor malit interesse, id locator præstet, &c. Quibus autem casibus conductori detur hæc actio, vid. *l.* 15. D. *locat.*

CONDUCTOR domus; *l.* 60. *D. locat.* fundi; *l.* 54. §. I. *D. locat.* qui ea utenda mercede data aut promissa accepit. *Conductor* operis; *l.* 13. §. 10. *D. eod.* qui opus faciendum suscepit, seu *redemptor.*

CONFECTIO testamenti: *l.* 27. *C. de test.* Confectio testamentorum

torum, id eſt, teſtamenti factio: *l. 29. C. de teſtam.*

CONFERRE in commune redigere ſignificat, in *l. 1. C. pro ſoc. l. 2. §. ult. D. de collat. bon. l. 1. l. 3. C. de collat.* vid. ſupra art. *collatio.*

Conferre pro contribuere: *l. 22. D. de damn. inf.* ſic conferre in funus: *l. 16. 20. D. de religios.* ſumtus ad refectionem edificii: *l. 4. C. de ædif. priv.*

Conferre, tribuere, elargiri, erogare. Ita *conferre* beneficium in mulierem: *l. 50. D. de rit. nupt.* donationem in patronum: *l. 50. D. de legat. 2.* inſtitutionem in ſervum: *l. 48. §. ult. D. de hered. inſtit.* voluntates in civitates: *l. 3. §. ult. D. de pollicit.* ſupremum judicium in fratrem: *l. 40. §. ult. D. de pact.* honorem & munus in aliquem: *l. 1. §. 3. D. quand. adpell.*

Conferre pro inferre. Ita in perſonam *conferre* injuriam: *l. 18. §. pen.* D. *de injur.* actionem: *l. 8. C. de judic.*

Conferre comparare res inter ſe, in *l. 5. §. 1. D. de capit. min.*

Conferre ſe, id eſt, *ire* in aliam provinciam: *l. 1. C. ubi cauſ. ſtat.*

Conferre pro referre ad aliquid, vel differre, & ſuſpendere ab aliquo. *Conferre* in arbitrium alterius: *l. 11. §. 13. D. quod vi aut cl.* in arbitrum: *l. 13. D. de adquir. vel omitt. her. Collata* conditio in alterius perſona: *l. 8. D. ſi quis omiſſ. cauſſ. Collata* penes ſe emtio: *l. 35.* D. *de minor. Collata* in alterius factum inſtitutio: *l. 23. §. ult. D. de hered. inſt. conferri* in futurum: *l. 71. D. eod.* in longum tempus: *l. 4. §. 1. D. de ſtatul.* in conditionem, in caſum, in diem: *l. 5. C. ſi quis alt. vel ſibi. l. 8. D. de verb. obl. l. 59. D. de reb. cred. Collatus* in mortis tempore ſermo: *l. 88. D. de obl. & act. Collata* verba in præteritum: *l. 27. §. 2.* D. *de libert. leg.* Collatæ in unum clauſulæ: *l. 6. D. judic. ſolv.*

Conferre redigere in ſcripturam. *Conferre* in Codicillos ſecreta voluntatis: *l. 3. C. de donat. quæ ſub mod.* in tabulas: *l. 35. D. de teſt. mil.*

CONFESSIO. Eam Quinctilian. *Declam.* 313. ait accipiendam qualemcumque contra ſe pronunciationem. Vid. *tit. de confeſſis.*

Confeſſio ſacramentalis. Innocentius III. in generali Concilio Lateranenſi anno 1216. antequam erant confirmati duo ordines S. Dominici & S. Franciſci, præcepit; ut omnis utriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, omnia ſua ſolus peccata ſaltem ſemel in anno confiteatur proprio ſacerdoti, & injunctam ſibi poenitentiam propriis viribus ſtudeat adimplere, ſuſcipiens reverenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum, niſi forte de proprii ſacerdotis conſilio ob aliquam rationabilem cauſſam ad tempus ab hujuſmodi perceptione duxerit abſtinendum. Alioquin & vivens ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & moriens Chriſtiana careat ſepultura. Si quis autem alieno ſacerdoti voluerit juſta de cauſſa confiteri ſua peccata, licentiam prius poſtulet & obtineat a proprio ſacerdote, cum aliter ipſe illum non poſſit abſolvere vel ligare. Sacerdos autem ſit diſcretus & cautus, ut more periti medici ſuperinfundat vinum & oleum vulneribus ſauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumſtantias & peccati, ex quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere conſilium, & cujuſmodi remedium adhibere: *c. omnis utriuſq. 12. de poenit. & remiſſ.* Confeſſarius tamen tenetur ſervare

ſecreta peccata pœnitentium, ita, ut ne verbo, aut ſigno, aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem. Sed ſi prudentiori conſilio indiguerit, illud abſque ulla expreſſione perſonæ caute requirat. Quoniam qui peccatum in pœnitentiali judicio ſibi detectum præſumpſerit revelare, non ſolum a ſacerdotali officio deponendum decernimus; verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monaſterium detrudendum: Idem Innoc. III. *l. c.* qui *ibid.* præcepit ut medici ſtatim initio morbi, ubi ad infirmos vocati fuerint, eos ante omnia moneant & inducant, ut medicos advocent animarum, ut poſtquam fuerit infirmo de ſpirituali ſalute proviſum, ad corporalis medicinæ remedium felicius procedatur: *c. cum infirmitas* 13. *eod.* Gregorius IX. permiſit Epiſcopis, & aliis ſuperioribus, nec non minoribus prælatis exemtis, ut etiam præter ſuperioris ſui licentiam providum & diſcretum ſibi poſſint eligere confeſſorem: *c. ne pro* 16. *eod. tit.* Ex eo autem, quod Epiſcopus ſuo ſubdito concesſerit facultatem eligendi ſibi idoneum confeſſorem, non ſequitur, nec conceditur, ut confeſſarius ſic electus habeat poteſtatem abſolvendi a caſibus Epiſcopo ſpecialiter reſervatis; cum in conceſſione generali illa non veniant, quæ non eſſet quis veriſimiliter in ſpecie conceſſurus: *c. ſi epiſcopus* 2. *de pœnit. in* 6. Nulla conſuetudine introduci poteſt, ut aliquis præter ſuperioris ſui licentiam ſibi valeat eligere confeſſarium, qui eum poſſint ſolvere vel ligare. *ibid.* Abbatiſſis licet quidem moniales proprias benedicere; earum autem excipere confeſſiones circa peccata occulta gravia, aut legendo Evangelium publice prædicare, non licet. Innoc. III. *c. nova* 10. *de pœnit.* Concilium Tridentinum ſtatuit: Integram peccatorum confeſſionem omnibus poſt baptiſmum lapſis jure divino neceſſariam eſſe. Omnia peccata mortalia, etiamſi occultiſſima ſint, & tantum adverſus duo ultima decalogi præcepta commiſſa, quorum homo conſcientiam habet, in confeſſione recenſenda eſſe. Etiam illas peccati circumſtantias, quæ peccati ſpeciem mutant, confitendas eſſe. Nullum confeſſarium, etiam regularem, poſſe confeſſiones ſæcularium, etiam ſacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, niſi aut parochiale beneficium, aut ab Epiſcopis per examen, ſi illis videbitur eſſe neceſſarium, aut alias idoneus judicatur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat: privilegiis & conſuetudine, etiam immemorabili non obſtantibus: Concil. Trident. *Seſſ.* 14. *c.* 7. *& ſeſſ.* 23. *c.* 15. D. Euſeb. Amort. *Elem. jur. can. lib.* 5. *tit.* 38.

Confeſſio judicialis alia eſt tacita, alia expreſſa. Confeſſio tacita fieri cenſetur, ſi reus a judice poſt præſtitum veritatis aut calumniæ juramentum ſuper poſitionibus ab adverſario ſibi factis neque perſonaliter, neque per procuratorem reſpondere velit, vel contumaciter ſe abſentet. De iis, de quibus in eiſdem poſitionibus fuit interrogatus, habetur pro confeſſo, ſed alio modo contra eum tanquam contra contumacem procedendum eſt: *c. ad hoc* 1. *de confeſſis in antiq.* Idque verum eſt, etiamſi poſitio actoris fuerit ſolum negativa, hoc eſt, talis, quæ non niſi per confeſſionem rei probari poſſit, ſi in aliquo caſu extraordinario difficilis probationis, concurrentibus graviſſimis aliis præſumtionibus, judici ſuadente æquitate viſum fuerit admittere ejuſmodi poſitio-

sitionem negativam: *c. statuimus* 1. *eod. tit. in* 6. Si quis in judicio super quodam principali negotio inquisitus talia de se ipso fateatur, quæ non solum unam collitigantium partem de gravi crimine gravant, sed ipsum etiam testem per modum inquisitionis generalis interrogatum infamant, ea confessio sufficit ad hoc, ut ejusmodi testis pœna ordinaria per sententiam interlocutoriam affici possit. Sic facta inquisitione de modo electionis, ubi duo se pro electo gerunt, si unus eligentium fateatur, se ab uno collitigantium pro suo voto pecuniam & promissum aliud accepisse, id confitens propter talem simoniam ab omni beneficio ecclesiastico deponitur: *c. cum super de confess. in antiq.* Ex criminis tamen proprii in judicio confessione, si in judicio principalis quæstio de eo crimine erat, non est alteri pœna ordinaria infligenda, sed ex illa confessione incidenter infamato solum purgatio canonica per juramentum est indicenda, nisi aliis modis & justis rationibus verum esse etiam alterius crimen constiterit. Sic in casu quo presbyter inquisitus de homicidio fatetur se illud perpetrasse, attamen ex aliorum, quos nominat, suggestione, nulla his deficientibus aliis indiciis, pœna est infligenda; si tamen laborent saltem infamia hujus criminis, eis coram tribus sociis sui ordinis tanquam testibus juramentum purgatorium injungendum est: *c. cum monasterium* 1. *eod. tit.* D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. ad d. t.*

Confessionem, pro cautione, chirographo, ὁμολογία accipi volunt in his locis: *Magis est ut non possit suæ confessioni obviare: l.* 20. §. 1. D. *de donat. Tunc enim stare eum oportet suæ confessioni*, quæ paullo ante ter vocatur *cautio*, *l.* 25. §. *ult.* D. *de probat.* Sed ostendit Bynkersh. 7. *obs.* 16. *Confessionem* utroque loco nihil aliud notare, quam declarationem voluntatis, quocumque modo expressam. Idem vero vir doctissimus alium laudavit locum Cic. *pro Sextio sub fin.* ubi confessio aperte est tabula: *Quod tantum est in me scelus? Quid tantopere deliqui illo die, quum ad vos judicia, litteras, confessionem communis exitii detuli?* Hein.

CONFESSORIA actio, quæ adversus confitentem datur, veluti de damno dato: *l.* 23. §. *ult. l.* 25. §. 1. D. *ad Leg. Aquil.* Sic quoque adpellatur ea actio, quæ ex alicujus ad interrogata responsione competit: *l. ult.* D. *de interrog. in jur.*

Confessoria actio de servitute competens datur ei, cui jus servitutis competit in re aliena, in dominum hujus rei, ad hoc, ut confiteatur is, servitutem in re sua competere. Justinianus in §. 2. *Inst. de act.* ait: *Atque si agat quis, jus sibi esse, fundo forte, vel ædibus, utendi fruendi, vel per fundum vicini aquam ducendi: in rem actio est. Ejusdem generis est actio de jure prædiorum urbanorum; veluti, si quis agat, jus sibi esse, ædes suas altius tollendi, prospiciendive, vel projiciendi aliquid, vel immittendi tignum in vicini ædes.* Dicitur autem *confessoria*, quod actor afferat, dari, competere sibi servitutem: *l.* 5. §. *fin.* D. *si usufr. pet. l.* 2. *l.* 5. §. 2. *si serv. vind.* velitque, ut reus confiteatur, servitutem in fundo suo esse. Hæc igitur actio fere adfirmativis verbis concipitur. Interdum tamen & negativis, ut in specie *l.* 4. §. *ult.* & *l.* 6. D. *si servit. vind.* In genere verbis adfirmativis concepta erit, quoties servitus quæ mihi in re aliena competit, in

patiendo consistit. Negativis vero verbis concipi poterit, si ex jure meo servitutis alter in re sua *non facere* seu *abstinere* tenetur.

CONFESSUS, *l.* 40. §. 1. D. *de pact. Confessus* reus: *l. ult.* D. *de bon. eor.* in homicidio: *l.* 6. §. *ult.* D. *de interd. & releg.* Confessi debitores: Paull. 5. *Sent.* 5. 2. *Confessum* nomen, quod non est in controversia: *l.* 15. §. 9. D. *de re judic.*

CONFESTIM, i. e. statim: *l.* 56. §. 4. D. *de verb. obl.* In SC. autem Tertulliani quæstione, ut vox hæc accipienda sit, vide in *l.* 2. §. 43. D. *ad SC. Tertull.*

CONFICERE, efficere, perficere. *Confectum* compromissum: *l.* 14. D. *de recept. arb. Conficere* quod facturum se promiserat: *l.* 137. §. 2. D. *de verb. obl.*

CONFIDENTIA. Eam Claud. Fleuri in *Inst. jur. eccles. p.* 3. *c.* 11. *in fin.* definit, quod sit pactum, quo alteri beneficium ea lege traditur, ut fructus, vel post certum tempus ipsum titulum alteri reddat. Contra hanc edita est constitutio Pii IV. & Pii V. *d.* 1. *jun.* 1569. in qua pœna excommunicationis, immo eadem, quæ in simoniacos locum invenit, dictata est. Sacrilegium enim committere dicuntur *confidentiarii*, ut nominantur, in Concil. Rotomagensi ann. 1581. *tom.* 10. *concil. p.* 1229. Speciatim de hac materia agit Flaminius Parisius *de confidentia beneficiali* ubi *qu.* 9. caussas aperit varias, ob quas hæc confidentia usurpata fuerit.

CONFIDERE contra obnitentem: *l.* 34. D. *de legib.*

CONFIDEJUSSOR, qui simul cum alio fidejussit: *l.* 10. 39. 48. D. *de fidejuss.*

CONFINGERE in se homicidium, *l.* 2. §. 27. D. *de quæst.*

CONFINIS ager: *l.* 1. §. 16. *D. de aqu. quotid.* Sic confinem suum pro vicino, dixit Martial. *lib.* 2. *Epigr.* 32. *v.* 3. Plane in urbanis prædiis, *confines* non dici, sed magis *vicinos* ait Paullus in *l.* 4. §. 10. D. *fin. regund.*

CONFINIUM. In confinio: *l.* 2. §. 2. D. *de aqu. & aqu. pluv. l.* 2. D. *fin. regund.* Prope confinium: *l.* 7. §. *ult.* D. *de adquir. rer. dom. Confinium* porro non intelligitur, si via publica, flumenve intervenerit: *l.* 4. §. *ult.* D. *famil. ercisc.*

Ut autem *confinium* ita *trifinium* veteres dicebant, quoties in eumdem locum trium possessionum fines concurrebant, ut in auctoribus *de limitibus*, veluti Sicul. Flacco *de condit. agr. p.* 6. legimus: Iidem scriptores, ut Innocentius *in excerpt. p.* 217. meminit *quadrifinii.* Isidor. *lib.* 5. *orig. c.* 14. Quadrifinium quod quatuor possessionum fines adstringit. *Hein.*

CONFIRMARE, firmum reddere. Ita *confirmari codicilli* dicuntur quia testamento auctoritatem & vim acceperunt: *l.* 30. D. *de legat.* 1. *Confirmatur* testamentum aditione hereditatis: *l.* 18. D. *de stipul. serv.*

Confirmare, id est, sublato rei vel negotii vitio, efficere ut res valeat. Sic *confirmatur* adoptio non jure facta: *l.* 29. 34. D. *de adopt.* status liberorum: *l.* 57. §. *ult.* D. *de rit. nupt. Confirmantur* testamenta lege Velleia: *l.* 10. §. 2. D. *de testam. tutel.* lege Cornelia: *l.* 12. D. *de lib. & postum.* Confirmantur tutores: *rubr.* D. & C. *de tut. confirm.* Et hinc glossa in *l.* 6. D. *de jurisd.* notat, confirmare aliquando idem esse, ac non infirmare. Quam observatio-

vationem probat Cujac. *in recit. prior. ad d. l. p. 65.* Hein.

CONFIRMATIO est sacramentum, quo episcopus infantiam egressos chrismate ungit, ut baptisati per spiritum S. roborentur *c. 3. & 5. de consecrat. dist. 5.* Ex Concil. Tridentino *sess. 24. de reform. matrim. c. 2.* unus vel duo adhibentur patrini, qui præsentant confirmandos episcopo. Moris quoque esse solet, ut antiquum nomen mutetur, & novum sancti cujusdam assumatur. In loco quo confirmatio conferenda, omnia opportune disponenda, altare decenter cum cereis accensis, ante ipsum vero altare tapetum sternendum, & faldistorium ornatum collocandum, in quo episcopus sedeat, & ante ipsum pulvinar ad genu flectendum; super altare disponuntur pro episcopo amictus, stola, ac pluviale albi coloris cum mitra simplici. Super credentiam (mensam) a latere opponitur pontificale, vasculum cum S. Chrismate, gossypium ad abstergendum frontem confirmati, vitta linea, vasa ad abluendas manus episcopi, mappæ ad abstergendas, nec non medulla panis pro episcopo. Præter magistrum cerimoniarum, tres sacerdotes episcopo adsistunt; quorum dignior vas chrismatis tenet, duo aliis frontem confirmati, alter bombacio, (gossypio, lana) abstergit, alter linteo madefacto abluit, & panno mundo abstergit; bombacium vero in pelvicula reponit ad comburendum, ne ad profanos usus forte postea adhibeatur. Præterea quatuor acolythi, pariter superpelliceis induti, librum & mitram, nec non faldistorium, gremiale & baculum pastoralem ministrant: horum etiam partes sunt bombacium in pelvicula colligere, scutiferi vero atque familiares mensæ seu credentiæ adsistunt, aquam ad abluendas manus ministraturi. Circa horam diei tertiam, quod tunc Spiritus S. super apostolos descenderit, ipsa *confirmatio* peragitur, indeque magister cerimoniarum, paratis & dispositis omnibus, ipsos confirmandos ordinat, masculos a dextris, & feminas a sinistris, qui junctis ante pectus manibus genua flectunt. Accedens Episcopus ad locum præparatum, adstantibus ministris, ipsis confirmandis genu flexis, ubi aliquantisper in genua pariter procumbens ante faldistorium in pulvino ibi parato oraverit, primum manus lavat, deinde induitur amictu, stola ac pluviali albi coloris cum mitra simplici, & sic indutus aliquantulum in faldistorio sedet. Populum deinceps, accepto baculo, monet de iis, quæ spectant ad confirmationis solemnitatem, & tunc deposita mitra surgit, & conversus ad confirmandos junctis manibus ante pectus dicit: Spiritus S. gratia superveniat in vos, & virtus altissimi sine peccato custodiat vos: ac deinde signatis a fronte ad pectus dicit: Adjutorium nostrum in nomine Dni, qui fecit cœl. & terram: Dne exaudi orationem meam. Subdit postea versus & orationem: omnipotens sempiterne Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos tuos & famulas ex aqua & spiritu S. quique dedisti eis remissionem omnium peccatorum; emitte in eos septiformem spiritum tuum sanctum paracletum de cælis. R. Amen. Spiritum sapientiæ & intellectus. R. Amen. Spiritum fortitudinis & consilii. R. Amen. Spiritum sapientiæ & pietatis. R. Amen. Adimple eos spiritu timoris tui, & consigna eos signo crucis Christi in vitam propitiatus æternam per &c. Dicta oratione sedens cum mitra & gremiali singulos

 gulos

gulos ante se genuflexos confirmat, quos patrini præsentant, vel pede supposito, vel alio modo eos tangentes, ita ut ipsi quodammodo confirmandos tenere videantur, quo consanguinitas spiritualis, quæ absque contactu contrahi nequit, vere perficiatur. Pontifex sigillatim nomen confirmandi poscit, quo facto, intincto pollice dextræ manus chrismate dicit: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine P. F. & S. S. Amen. Producens interim signum crucis in fronte illius, ac postmodum leniter confirmatum in maxilla cædit dicens: pax tecum, statimque confirmati frons adligatur vitta linea. Postea capellani bombacio tergunt confirmatorum frontes & leviter madefactos lavant, ipsumque bombacium & vittam loco congruo reponunt, nec discedunt nisi post acceptam benedictionem, in fine ab episcopo dandam. Confirmatis omnibus pontifex tergit digitos cum mica panis & manus lavat; ipsa vero lotio in sacrarium projicitur, & interim dicitur antiphona: Confirma hoc Deus quod &c. His peractis pontifex surgens stansque sine mitra conversus ad altare, dicit versus & orationem; Deus, qui apostolis tuis &c. Vertens se postea ad confirmatos, formans super eos signum crucis dicit: Benedicat vos Dnus ex Sion &c. Sedens postea cum mitra, monet patrinos, ut confirmatos instruant bonis moribus, eosque doceant, credo, pater noster & ave Maria.

Confirmatio prælati electi impetranda a superiore. Ante hanc confirmationem electi non possunt exercere ullum actum suæ potestatis neque in temporalibus, neque in spiritualibus; si autem præsumpserint ante confirmationem exercere ejusmodi actum, perdunt jus adquisitum per electionem. Excipiuntur tamen ab hac lege illi, qui confirmationem suam immediate recipere tenentur a sede Apostolica, & constituti sunt extra Italiam. Hi enim possunt ante confirmationem exercere actus potestatis suæ tam in temporalibus quam spiritualibus, v. g. conferendo beneficia, dummodo non alienent bona ecclesiæ: *c. nosti 9. de elect.* nec exerceant actum ordinis Episcopalis ante consecrationem: *cap. transmissam* 15. *eod. tit.* Antequam autem a superiore obtineatur confirmatio, ab eo prius instituendum est examen de moribus & conversatione electi, & quidem in ipso loco, ubi conversabatur electus: *c. postquam* 3. *eod. tit.* D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib.* 1. *tit.* 6. §. 23. Fitque hanc in rem citatio vel specialis si de contradicto constat: vel generalis, instituenda in ecclesia, in qua electio facta, ut si qui sint, qui se velint opponere, compareant, peremtorio termino competente, ut ait Pontifex in *c. fin. eod. tit.* & si vel maxime nemo adpareat, ex officio tamen de ipso electionis processu & qualitatibus electi examen instituendum est: *c.* 19. *eod. tit.* In his si nihil desideratur, *confirmatio* denegari nequit, in quo differt ab *admissione* postulationis, quæ est gratiæ, cum confirmatio sit justitiæ: Passerinus *de elect. c.* 33. *qu.* 3. Levrenius *in foro beneficii sect.* 2. *c.* 53. *qu.* 419. Si superior confirmet indignum vel inhabilem, privatur ea vice jure confirmandi noviter eligendum, & incurrit pœnam suspensionis a proprio beneficio. Immo incurrit adhuc majores pœnas, si id egit ex malitia: *c. nihil est* 44. *de elect.* Si confirmandus est Archiepiscopus, conferri illi solet in occidentali Ecclesia a Summo Pontifice tamquam

quam Patriarcha occidentis pallium, præstito illi prius juramento obedientiæ & fidelitatis: *c. significasti* 4. *eod. tit.* Metropolitanus confirmatus, etiamsi nondum acceperit pallium, potest suffraganeis præcipere, ut consecrent episcopum electum ac confirmatum sibi subditum: *c. suffragantes eod. tit.* Modum novissimum confirmationes faciendi in curia Romana instruit concilium Tridentinum *sess.* 24. *de reform. c.* 1. ita scilicet ut cum hoc examen seu inquisitio de persona promovenda perfecta fuerit, ea in instrumentum publicum redacta, cum toto testimonio ac professione fidei ab eo facta, quamprimum ad sanctissimum Rom. Pontificem omnino transmittatur, ut ipse summus Pontifex plena totius negotii ac personarum notitia habita, pro gregis dominici commodo de illis, si idonei per examen seu per inquisitionem factam reperti fuerint, ecclesiis possit utilius providere. Omnes vero inquisitiones, informationes, testimonia atque probationes, quæcumque de promovendi qualitatibus & ecclesiæ statu a quibuscumque, etiam in Romana curia, habitæ per Cardinalem, qui relationem facturus est in consistorio, & alios tres Cardinales diligenter examinentur; ac relatio ipsa Cardinalis relatoris & trium Cardinalium subscriptione roboretur: in qua & ipsi singuli quatuor Cardinales affirment, se, adhibita accurata diligentia, invenisse promovendos qualitatibus a jure & ab hac sancta synodo requisitis, præditos, ac certo existimare sub periculo salutis æternæ idoneos esse, qui ecclesiis præficiantur: ita ut relatione in uno consistorio facta, quo maturius interea de ipsa inquisitione cognosci possit, in aliud consistorium judicium differatur.

Confirmatio privilegiorum, concessionum, gratiæ, sententiæ, legum, consuetudinum, electionum, actorum sollemnium, pactionum, quæ impetrari debeat a sede Apostolica, & quando & quousque ea valeat, traduntur regulæ & exempla *tit. decretal. de confirmat. util. & inutil.*

CONFISCARI bona dicuntur, quæ in fiscum coguntur: *l. ult.* §. *pen.* D. *de bon. eor.* *Confiscari* ipse reus, cujus bona publicantur: *l.* 9. §. 6. D. *de tutel. l. ult.* C. *de debit.* Quia vero quæ in loculis habetur, promtissima pecunia est: *in confiscato habere*, idem est, ac in promtu habere. Tertull. *de fuga in persequut. c.* 12. *Pauperes qui animam solam in confiscato habent.* Sed & confiscari, est rem recondere. Idem *de pallio c.* 5. Æsopus histrio ex avibus ejusdem pretiositatis, & canoris, & loquacibus quibusque, centum millium patinam confiscavit. Addendus de hujus verbi significatione Just. Lips. *in not. ad Tacit.* 1. *annal. p.* 19. Hein.

CONFITERI crimen etiam intelligitur qui paciscitur: *l.* 15. D. *de his, qui not. infam.* Passive verbum hoc accepit Ulpian. *l.* 15. §. 9. *D. de re jud.* Nomen quod *confitetur*: id est, nomen quod in confesso est. Sed & ipse Cicero 2. *Agrar.* 22. dixit, *agrum qui publicus esse fateatur.* Et *confiteri* esse verbum commune, jam Gell. *lib.* 15. *c.* 13. & Priscian. *lib.* 8. *p.* 794. observarunt. *Hein.*

CONFLARE argentum: *l.* 7. §. 8. D. *de adquir. rer. dom.* lancem: *l.* 22. *D. depos.* vas: *l.* 7. §. 7. *D. de adquir. rer. dom.*

CONFLICTUS criminis: *l.* 17. C. *de his qui accus. non poss.* Magno conflictu sententia decerni so-

ſolet : *l. ult. C. comminat. epiſt. programm.*

Confluere in unius perſonam obligatio : *l. ult.* §. *ult.* D. *de novat.*

Confringere. Confrictæ arbores : *l.* 24. §. 9. *D. de damn. infect.*

Confrumentales. Ita vocabulum σύνσιτοι vertitur, in verbis Solonis *l. ult. D. de colleg. & corpor.* Sed quid obſecro *confrumentales*? Συσσίτια ſunt *communia*, & hinc *ſodales*, qui communia convivia, corrogatis impenſis, Athenis, Lacedemone, in Creta, & in aliis Græcorum civitatibus, celebrabant, σύσσιτοι, vel σύνσιτοι vocabantur. De his plura Salmaſ. in *obſerv. ad jus Attic. p.* 105. *& ſeq.* 147. *ſeq.* 151. Herald. *obſerv. ad jus Attic. & Rom. c.* 42. Hein.

Confuga, qui ad eccleſiam, tanquam ad aſylum, confugit : *l.* 6. *pr. C. de his qui ad eccleſ. confug. l.* 22. §. 1. *C. de epiſc. & cler.* Hein.

Confugere ad ædem ſacram : §. 1. *Inſt. de his qui ſui vel al. jur.* in fidem alicujus : *l.* 5. *D. de manum.*

Confusio. Confundi dicitur quod aliis ita commiſcetur, ut deduci & ſeparari non poſſit, aut certe difficilis ſit ejus ſeparatio : *l.* 3. §. *ult. l.* 4. 23. §. 5. *D. de rei vind.* §. 27. *Inſt. de rer. diviſ.*

Confundi etiam dicuntur obligationes : *l.* 29. §. *ult. D. de jur. fiſc.* quoties in eandem perſonam & debitoris & creditoris jus devenit, id eſt, quum vel debitor creditori, vel creditor debitori heres exiſtit : *l.* 21. §. 4. *l.* 50. *l.* 71. D. *de fidejuſſ.* Porro ubi ſucceſſit creditor debitori, veluti ſolutionis jure ſublata obligatione, etiam mandator liberatur : vel quia non poteſt pro eodem apud eumdem quis mandator eſſe. Quod ſi creditor fidejuſſori heres fuerit, vel fidejuſſor creditori : *confuſione* obligationis non liberatur reus : *l.* 71. *D. de fidejuſſ.* Si duo ſint rei promittendi, & alter alterum heredem ſcripſerit : *Confundetur* obligatio : *l.* 93. D. *de ſolut.* Aditio hereditatis nonnumquam jure confundit obligationem, veluti ſi creditor debitoris, vel contra debitor creditoris adierit hereditatem : aliquando pro ſolutione cedit, ſi forte, qui pupillo ſine tutoris auctoritate numos crediderat, heres ei exiſtit : *l.* 95. §. 2. *D. de ſolut. Confuſione* perinde exſtinguitur obligatio, ac ſolutione : *l.* 21. D. *de liberat. leg.* Nam, ut ait Paull. *l.* 41. §. 2. *D. de evict.* quum debitor creditori ſuo heres exſtiterit, ratio quædam inter heredem & hereditatem ponitur : & intelligitur major hereditas ad debitorem pervenire, quaſi ſoluta pecunia, quæ debebatur hereditati, & per hoc minus in bonis heredis eſſe. Et ex contrario, quum creditor debitori ſuo exiſtit heres, minus in hereditate habere videtur, tanquam ipſa hereditas hereditati ſolverit.

Eodem ſenſu confuſam actionem accipe : *l.* 17. *l.* 18. §. 1. D. *de his, quæ ut indign. l.* 58. *D. ad SC. Trebell. l. ult. C. de contr. jud. tut.*

Similique modo confunduntur ſervitutes, quum idem utriuſque prædii, & quod ſervit, & cui ſervitus debetur, dominus ſit : *l.* 1. *l.* 15. *C. quemadm. ſerv. amitt.* Si quis ædes, quæ ſuis ædibus ſervirent, quum emiſſet, traditas ſibi accepit, *confuſa* ſublataque ſervitus eſt ; *l.* 30. D. *de ſervit. præd. urb.* At ſi partem prædii nactus ſum, quod mihi, aut cui ego ſerviam, non confundi ſervitutem placet, quia pro parte ſervitus retinetur : *d. l.* 30. §. 1. *D. eod.* Pari modo ſi fructua-

tuarius proprietatem adfequutus fuerit, definit ufusfructus ad eum pertinere, propter confufionem: *l.* 4. *D. ufusfr. quemadm. cav.* Sed & fi fructuarium dominus proprietatis heredem fcripferit, *confufio* fit ufusfructus: *l. 6. D. de manumiff.* Si fervus in quo ufusfructus alienus eft noxæ dedatur a domino proprietatis ufufructuario: liberabitur, confufa fervitute, proprietatis comparatione: *l.* 27. *D. quib. mod. ufusfr. amitt.* Sive fundus legatus fundo heredis fervitutem debuit, five ei fundus heredis: *confufione* dominii fervitus exftinguitur: *l.* 116. §. *ult. D. de legat.* 1.

CONFUSE conftitutum pretium, id eft, per averfionem, non in fingula capita, fingulafve fpecies: *l. 36.* D. *de ædil. edict.* Ita & confufe omnes fervos manumittere dicitur qui non manumittit nominatim. Quam manumiffionem recte fieri, negat Caius 1. *Inft.* 2. §. 2. Hein.

CONGERERE terram: *Congeftio* terræ: *l.* 57. *D. locat.*

CONGLUTINATI libri: *l.* 52. §. 5. D. *de legat.* 3. ubi Ulpianus memorat libros nondum perfcriptos, nondum malleatos, vel ornatos, nondum conglutinatos vel emendatos, fed & membranas nondum confutas.

CONGREDI, judicio cum aliquo confiftere fignificat: *l.* 3. *C. quib. res jud.* & ita accipe in *l.* 1. *D. de fucceſ. edict. l.* 2. *C. de ædilit. act. l.* 5. *C. mand. l.* 2. *C. fi mat. indemn.*

CONGREGATIO dicitur ubi duo vel tres fuerint infimul. *cap.* 1. *de elect.*

CONGRUE refpondere: Paull. 2. *fent.* 3. 1. vel *congruenter*: *l.* 1. §. 6. D. *de verb. obl.*

CONGRUERE, convenire. Congruit dicto fcriptum, id eft, confentit: *l.* 77. §. 22. D. *de legat.* 2.

CONGRUUM arbitrio: *l.* 4. D. *de in lit. jur.*

CONJECTIO cauffæ: *l.* 1. *D. de reg. jur.* Ubi, cur regula juris quædam veluti cauffæ conjectio adpelletur, erudite difquirunt Cujac. Petr. Faber & Jac. Gothofr. in Commentariis. *Hein.* *Conjectio* pro conjectura: *l.* 21. §. 1. *D. qui teft. fac. poff.*

CONJECTURA pro divinatione ex certis fignis. Sic *conjecturam* capere: *l.* 8. *D. de publ. in rem. act.* At in *l.* 30. D. *de pact. dot.* id vocabulum pro argumento accipi videtur.

CONJICERE in vincula: *l.* 3. *D. de cuftod. & exhib. reor.* vina in dolia: *l.* §. *ult.* D. *de trit. vin. Conjicere* cauffam. Afranius *apud Non. Marcell. Cauffam conjicere hodie ad te volo.* Gell. *lib.* 5. *c.* 10. *Et quum ad judices conjiciendæ conftituendæque controverfiæ cauffa veniffet.* Id quid fuerit oftendit Car. Sigon. *de judic. lib.* 1. *c.* 28. Quum litigatores, inquit, feu patroni eorum, juffi effent dicere, tum vero duobus modis dixerunt, uno paucis, altero pluribus verbis. Brevem expofitionem vocabant cauffæ conjectionem, de qua fic Afconius: Quum litigatores ad judicem veniffent, antequam cauffa ad judicem ageretur, quafi per indicem rem expofuerunt, atque id ipfum dictum eft *cauffæ conjectio*, quafi cauffæ fuæ in brevem coactio. Hinc Lex XII. Tab. *Ante meridiem cauffam conjicito quum ambo perorant præfentes.* Erat ergo expofitio totius cauffæ brevior, eique opponebatur longior, quæ deinde fiebat ita, ut de re omni teftibus, tabulis, argumentifque ex ipfa re, de

de qua agebatur, depromtis utrimque certaretur ab oratoribus. *Hein.*

CONJUGIA illicita inter adoptivos fratres, i. e. connubia: Caii 1. *Inst.* 4. 2.

CONJUNCTE stipulari: *l.* 137. §. 7. *D. de verb. obl.* pro *conjunctim.* Cic. *lib.* 5. *ad fam. epist.* 12. Conjunctene malles cum ceteris rebus nostra contexere. *Hein.*

CONJUNCTIM heredes institui, aut *conjunctim* legari, hoc est, totam hereditatem & tota legata singulis data esse, partes autem concursu fieri: *l.* 80. D. *de legat.* 3. *l.* 8. *D. usufr. quemadm. cav.* Ita *conjunctim* & *per partes* legari opponuntur in *l.* 20. D. *de legat.* 2. item *conjunctim* & separatim, id est partibus, in *l.* 1. *pr.* D. *de usufr. adcr.* ita etiam accipitur *conjunctus* legatarius in *l. un.* §. 7. *C. de caduc. toll.* Et hæc est notio generalis hujus verbi, sive re tantum, sive verbis, sive mixtim *conjuncti* sint. Specialius vero *conjunctim* legare plerumque est *re* & *verbis* legare ut in *l.* 16. *l.* 33. *l.* 34. §. 9. *l.* 85. *D. de legat.* 1. *l.* 1. *D. de usufr. adcr.* Nam re *conjunctis separatim* potius & *sejunctim* legari dicitur quam conjunctim in *l.* 1. §. 3. D. *de usufr. adcr.* §. 8. *Inst. de legat.* *l.* 33. D. *de legat.* 1. *l.* 63. D. *de hered. inst.* & ita intellige *conjunctim*, & *separatim* apud Ulpian. *fragm. tit.* 24. §. 13. & Caium *Inst. tit.* 5. §. 6. ubi τῷ *conjunctim* opponitur τὸ *separatim* cum nempe, *singulis* quæcumque res legata. Ut adeo conjunctim legatum hic significet rem duobus pluribusve veluti uni personæ legatam. Nimirum.

CONJUNCTIO in legatorum datione triplici modo intelligitur. Aut enim per se *conjunctio* contingit, vel quod aiunt *re tantum*, cum nempe ad eamdem rem sed diversis propositionibus, vocati sunt, qui alias ob figuram orationis *disjuncti*, v. c. *Titio ædes meas do lego*, *Mevio easdem do lego.* Aut *verbis*, si in eadem propositione, sed divisis saltim intellectualiter partibus; v. g. *Seio & Sempronio do lego ædes æquis partibus:* Alias, divisio corporalis impedit quominus eadem res legata duobus dici possit: Duo enim sunt legata, nec igitur ulla est conjunctio. v. g. *Titio fundum Cornelianum cis aquam. Sempronio ultra aquam.* Vid. *l.* 1. *pr. D. de usufr. adcresc.* Tertium genus *conjunctionis* obtinet *re & verbis* quod aiunt, seu *mixtim*, cum in eadem propositione nullis adjectis partibus, ne quidem intellectualibus, duo pluresve ad rem legatam vocantur, v. g. *Titio & Seio ædes meas do lego. l.* 142. *D. de verb. signif. l.* 3. §. 1. D. *quib. mod. usufr. vel us. amitt.* Ceterum, *Conjunctionis* jus ex diversis testamentis non contingit: *l.* 16. D. *quib. mod. usufr.*

Conjunctio pro propinquitate personarum: *l.* 1. §. 10. D. *ad SC. Turpill. l.* 14. *de adpell.*

Conjunctio matrimonialis. Sic: *Conjunctio* illicita: *l.* 38. §. 1. D. *ad leg. jul. de adult.* Maris & feminæ conjunctio quam nos matrimonium adpellamus: *pr. Inst. de jur. nat.*

Conjunctio etiam dicitur contubernium servile: *l.* 39. D. *de jur. dot.*

Conjunctio pro articulo, quo oratio conjungitur. Et ita *conjunctio* & *disjunctio* opponuntur: *l.* 28. §. *ult.* D. *de verb. signif.* *Conjunctionem* nonnumquam pro *disjunctione* accipi docet *l.* 29. D. *eod.*

CONJUNGI matrimonio: *l.* 15. *C. de postl. revers.* *Conjuncti* per

per virilis sexus cognationem : §. 1. *Inst. de legit. agn. tut. Conjuncti* in legato de quibus modo dixi art. *Conjunctio. Conjuncta* & *disjuncta* oratio opponuntur : *l.* 28. §. *ult.* D. *de verb. signif. Conjuncta* tamen sæpe pro *disjunctis* accipi ait *l.* 53. D. *eod.*

CONLOCARE Vid. *Collocare.*

CONLUCARE. Vid. *Collucare.*

CONNEXUM, vel, ut in Pandectis Florentinis legitur, *conexum* dicitur, quod cohæret conjunctumque est. *Connexi* inter se sanguine : *l.* 1. §. 10. D. *de suis & legit.*

CONNIVENTIBUS oculis: *l.* 4. §. 1. D. *de manum.*

CONNUBIUM, vel ut Florentiæ scribitur, *conubium* est *uxoris jure ducendæ facultas*, quemadmodum interpretatur Ulpian. *fragm. tit.* 5. §. 3. qui hæc præterea addit : Connubium habent cives Romani cum civibus Romanis : cum Latinis autem & peregrinis ita, si concessum sit. Cum servis nullum est connubium. Inter parentes & liberos infinite cujuscumque gradus connubium non est Servius *in* 1. *Æn. v.* 73. *Connubium*, inquit, *est jus legitimi matrimonii.* Nimirum

Romanis aliud erat *connubium*, quod & *nuptiarum* vocabulo designabant: aliud *matrimonium*, aliud *contubernium.* Primum, uti eleganter observat Schulting. *jurispr. antej. p.* 748. erat vocabulum juris civilis : alterum juris gentium: postremum juris naturæ. *Nuptiæ* vel *connubium* tantum consistebant inter cives Romanos, *pr. inst. de nupt.* cum aliis non nisi concessum esset: Ulpian. *tit.* 5. §. 4. & tempore quidem liberæ reipublicæ, a populo, cujus rei exempla sunt apud Livium *lib.* 38. *c.* 36. & *lib.* 43. *c.* 3. postea a principibus, uti docent marmora apud Gruter *p.* 573. 12. *p.* 574. 5. *p.* 575. 1. Matrimonium & peregrini secundum suæ quique patriæ leges contrahebant, ita tamen, ut juris Romani privilegiis & effectibus non gauderent hi conjuges, veluti patria potestate, privilegiis dotium, & similibus. Hinc deportata nupta esse desinebat : *l.* 56. D. *solut. matr.* & tamen deportatione matrimonium minime dissolvitur : *l.* 13. §. 1. *D. de don. int. vir. & ux.* Et civis, qui peregrinam duxerat, adulterii quidem uxorem postulabat, quia lex Julia ad omnia matrimonia pertinebat : *l.* 13. §. 1. *D. ad leg. jul. de adult.* non tamen jure mariti, sed extranei : *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 4. §. 5. & ibi Schulting. Hinc matrimonium sine connubio dixit idem pariator *Leg. Mos. & R. l. c.* Hein.

CONNUMERARI inter liberos : *l.* 14. D. *de stat. hom.*

CONSANARE, sanare: *l.* 10. *pr. D. de ædil. edict.* Ibi Ulpianus : *Si hominis digitus sit abscissus, membrive quid laceratum, quamvis consanaverit*, &c. Quum vero rarius sit *consanaverit*, at familiarissimum veteribus *consanuerit*, quo usi Cic. *lib.* 4. *ad famil. epist.* 6. Columell. *de re rust. lib.* 4. *c.* 27. Celsus *de medic. lib.* 7. *c.* 12. legendum plerique ibi putant *consanuerit.* Immo Haloander ibi habet *consolidaverit.* Equidem & *consanare* habet Columella *lib.* 4. *c.* 29. sed notione transitiva. Eo vero sensu, quo usus est Ulpianus, vix usquam exemplum exstat, ceu ipse agnovit Ducker. *de latin. vet. Ictor. p.* 342. Hein.

CONSANGUINEI fratres dicuntur de uno patre nati, ut Caius *lib.* 2. *Inst. tit.* 8. §. 3. *definit.* Ex eodem Caio in *Collat. Leg. Mos. & R. tit.* 16. §. 2. referuntur hæc : Qui eodem patre nati sunt, fratres adgnati sibi sunt, qui etiam consanguinei vocantur : nec requiritur, an matrem eamdem

dem habuerint. *Ibid.* §. 3. ex Paulli *sent. lib.* 7. hæc adſcribuntur: Conſanguinei ſunt eodem patre nati, licet diverſis matribus, qui in poteſtate fuerint mortis tempore: Adoptivus quoque frater, ſi non ſit emancipatus, & hi, qui poſt mortem patris nati ſunt, vel cauſſam probaverunt. Soror jure conſanguinitatis tam ad fratris, quam ad ſororis hereditatem admittitur.

Caſſius in *l.* 1. §. 10. D. *de ſuis & legit. hered. Conſanguineos* definit eos, qui ſanguine inter ſe connexi ſunt. Sed & Seneca in ἀποκολοκυντώσει: Noviſſime, ait, fratris filia ſororis filiæ, generi, soceri, ſocrus, omnes plane *conſanguinei.* Theophilus vero in §. 1. *Inſt. de legit. agn. ſucceſſ.* Ὀι ἐκ τȣ̃ αὐτȣ̃ πατρὸς τεχθέντες ἀδελφοὶ ρωμαιςὶ μὲν λέγονται *conſanguinei* ἑλληνιςὶ δὲ ὁμαιμοι. *Ex eodem patre geniti fratres latine quidem conſanguinei, græce* ὁμαιμοι *dicuntur.* Quemadmodum & Vetus gloſſarium *conſanguineos* ὁμαίμȣς interpretatur. At Socrates *lib.* 3. *hiſt. eccl. c.* 1. Conſanguineos ὁμοπατρίȣς ἀδελφȣ̀ς vocat. Suidas: Ἀμφιπάτορες, οἱ ἀπὸ τȣ̃ αὐτȣ̃ πατρὸς, ἑτέρας δε μιτρός. *Amphipatores ſunt, qui ex eodem patre, at diverſa matre ſunt.* Et ita *conſanguineos* accipe, in *l.* 2. D. *de ſuis & legit. l.* 1. §. 11. *l.* 6. §. 1. *l.* 7. D. *ad SC. Tertull. Conſanguinea* ſoror: *l.* 2. §. 18. & 19. *D. eod. l.* 4. *C. de ſuis & legit.* & apud Ulpian. 27. *fragm.* 8. quæ a Demoſthene ὁμοπάτρια dicitur *in orat. contra Ariſtogiton.* Hujus autem vocis etymon ſi quis deſideret, conſulat Soran. *lib. Iſagog. medicin. c.* 16. Vide infra art. *frater.*

CONSANGUINITAS, pro fraternitate, quæ a patre communi deſcendit: *l.* 4. *D. und. cogn. l.* 44. D. *de adopt. l.* 13. *C. de probat. l.* 1. 2. 3. 6. *C. de legit. hered.* §. 3. *Inſt. de legit. agn. ſucc.* Vetus gloſſar.; *Conſanguinitas eſt vinculum duarum perſonarum, ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali propagine contractum.* Conſanguinitatis plane jura a patre oriuntur: *l.* 4. *D. und. cogn.* Nec refert, ex eadem matre, an ex diverſis geniti ſint: *l.* 3. *C. de legit. tut. l.* 1. 3. 6. 14. D. *de legit. her. l.* 1. *C. ad SC. orphit. l.* 5. *C. comm. de ſucceſſ.* Conſanguinitatis autem jura inter ſe habent etiam poſt mortem vel captivitatem patris editi: ſed & adoptivi cum naturalibus: *l. ult.* D. *und. legit. l.* 1. §. *ult. de ſuis & legit. l.* 7. *D. ad SC. Tertull.* §. 1. *Inſt. de legit. agn. ſucceſſ. Conſanguinitatis* inter parentes & liberos, meminit *l.* 1. *C. de impon. lucrat. deſcript.*

CONSCIENTIA: Teſtamentum apud conſcientiam principis tenere: *l.* 19. *C. de teſtam.*

CONSCINDERE vela: *l.* 6. *D. de incend. ruin. nauf.*

CONSCISCERE ſibi mortem: *l.* 45. §. 2. D. *de jur. fiſc.*

CONSCIUS. Præter notam hujus vocabuli notionem, alia notatu digna eſt, ut: *conſcia* honeſtati mercatura, i. e. congrua: *l.* 2. C. *de epiſc. & cler.* quanquam ibi legi poſſet *conſona.* De ea vocabuli *conſcius* notione non conſtat, quamvis & res inanimatæ aliquando dicantur conſciæ, veluti *conſcius ignis:* apud Stat. Papin. *lib.* 6. *Thebaid. v.* 547. Nec extra exemplum eſt, illud jungi dativo. Nam & Cic. *pro Cluent. c.* 20. dixit: *facinori conſcium.* Hein.

CONSCRIBERE pro ſcribere paſſim in LL. ſed & pro ſubſcribere, ut: *Conſcribere* curatori in *l.* 1. §. 26. D. *de ventr. in poſſeſ.*

CONSECRARE publice: *l. ult.* D. *ut in poſſeſ. leg. ſerv. cauſſ.* i. e. ſacrum facere.

CONSECRATIO eſt actus ſol-

sollemnis quo persona vel res sacra Deo fit & sanctimoniam aliquam induit. Ac primum ut de personis videamus. Est consecratio Prælatorum, veluti Abbatis qui consecrandus & benedicendus dicitur in *c. alienationes* 37. *causs.* 12. *qu.* 2. Archiepiscopi qui ab omnibus suæ provinciæ Episcopis debet ordinari. Illud tamen quod de Archiepiscopi consecratione prædictum est, atque præceptum, id est, ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet: quia qui illis præest, ab omnibus Episcopis quibus præest, debet constitui. Sin aliter præsumtum fuerit, viribus carere non dubium est, quia irrita erit ejus secus acta ordinatio: *c. archiepiscopus* 1. *dist.* 66. ex quo loco apparet consecrationem dici pro ordinatione. Add. *c. porro ibid. c. si archiepiscopus* 6. *de tempor. ordinat.* De Episcopi consecratione est textus *c.* 7. *dist* 23. Episcopus cum ordinatur, duo Episcopi ponant, & teneant Evangeliorum codicem super caput & cervicem ejus, & uno super eum fundendo benedictionem, reliqui omnes Episcopi, qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant. De Presbyteri consecratione sic se habet textus *c.* 8. *dist.* 23. Add. *c.* 1. *dist.* 75. Presbyter cum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas juxta manum Episcopi super caput illius teneant. Sicut autem in die suæ ordinationis orario, utroque humero ambitur; ita tempore consecrationis, eodem orario uti debet instanter. Quibus ultimis verbis ab ordinatione consecratio separari videtur. Add. *c. seq. ibid.* De ejusdem & reliquorum clericorum consecratione vid. *cap. seqq. ibid.* & de sanctimonialium virginum consecratione est *c.* 24. & 25. *ibid.* Sed & de consecratione regum habes *text. de sacr. unct. cap. un.* Rerum porro est consecratio, qua intervenientibus quibusdam symbolis, res profanæ, seu ad usum quemvis promiscuum adhiberi solitæ, ex censu earum ita transeunt, ut juris divini prorsus habeantur atque qualitatem divinam accipiant, ut ad cultum sacrum remque divinam faciendam adhiberi possint. Observa igitur, quod consecratio immutet qualitatem & naturam rerum in totum: quod eximat easdem dispositione hominum, adeo ut ne dirutum quidem ædificium cesset sacrum esse, & res semel consecratæ, veluti vestimenta, vetustate comsumta, ne forte in vulgus incidant, comburi debeant & cineres in tuto reponi: Etenim intuitu laicorum eædem dicuntur nullius, nec hæc qualitas vetustate temporum consumitur, sed character indelebilis per consecrationem rebus consecratis imprimi creditur, licet propter infirmos quandoque quædam reconciliatio vel purgatio adhiberi soleat, de qua vid. *c. proposuisti* 4. *de consecrat.* Inde veneratio singularis rebus illis exhibetur, & ingens sacrilegium in harum rerum violatione, non nisi ultimo expiandum supplicio, committitur. Forma consecrandi ecclesias traditur, in *anth. de monach.* §. *illud* & *c. placuit* 1. *qu.* 1. & *cap.* 1. *dist.* 1. *de consecr.* Forma consecrandi altaria aliasque res sacras explicatur, *in dict. cap. un.* §. *ungitur. de sacr. unct. cap. altaris* & *cap. placuit. dist.* 1. *de consecr.*

CONSECRATOS aggeres apud Imp. Julian. in *l.* 5. *C. de sepulcr. viol.* interpretatur *ibid.* Gothofred. sepulcra.

CONSENSUS. *Consensu* fiunt obligationes in emtionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, Societatibus, mandatis. Ideo autem istis modis *consensu*

ſenſu dicimus obligationem contrahi, quia neque verborum, neque ſcripturæ ulla proprietas deſideratur, ſed ſufficit, eos qui negotia gerunt, conſentire, *l.* 2. *D. de oblig. & act.* vel, ut Juſtinianus loquitur, quia neque ſcriptura, nequæ præſentia omnimodo opus eſt, ac nec dari quidquam neceſſe eſt, ut ſubſtantiam capiant obligationis illæ, ſed ſufficit, eos, qui negotia gerunt conſentire: §. 1. *Inſt. de oblig. ex conſens.* Sic & obligatio mandati *conſenſu* contrahentium conſiſtit: ideo per nuncium quoque vel per epiſtolam, mandatum ſuſcipi poteſt: *l.* 1. D. *mand.* Cujuſmodi *contractus* vulgo adpellantur *conſenſuales* eo ſeparati ab his, qui ſubſtantiam capiunt a rei traditione, vel a ſcriptura certis ſub modis, vel a ſtipulatione, ſeu verbis ſolemniter pronunciatis: in quibus utique conſenſus præſupponitur ac deſideratur. Recte enim Venuleius in *l.* 137. §. 1. *D. de verb. obl. ait: Si hominem ſtipulatus ſim, & ego de alio ſenſero, tu de alio: nihil acti erit: nam ſtipulatio ex utriuſque conſenſu perficitur.*

CONSENTANEUS, A, UM, congruens. Occurrit hoc vocabulum non ſemel in Legibus noſtris eoque ſæpe uſus & ipſe Cicero. Vellei. Patercul. Conſentaneus vita & morte vir, id eſt, ſibi congruens.

CONSENTIRE dicuntur, quibus idem placet. Ita conſentire in judicem: *l.* 57. *D. de re jud.* Conſenſiſſe autem videntur, qui ſciunt, ſe non eſſe ſubjectos jurisdictioni ejus, & in eum conſentiunt. Ceterum ſi putent, ejus juriſdictionem eſſe, non erit ideo ejus juriſdictio. Error enim litigatorum non habet *conſenſum*: *l.* 2. *D. de judic.* Non videtur in judicem conſenſiſſe, qui edi ſibi genus apud eumdem deſiderat actionis: *l.* 33. *D. eod.* nec conſentiunt qui errant: *l.* 15. D. *de juriſd.*

Conſenſiſſe aliquando is demum accipitur, qui nominatim & expreſſis verbis id ipſum teſtatus eſt. Interdum & is, qui non contradixit; velut in eo, quod dicitur, filiam patri, de dote agenti, conſentire debere, conſentire videtur filia, niſi evidenter contradicat: *l.* 2. §. 2. *D. ſolut. matrim.* In conſtituendis quoque ſponſalibus filiæ pater, niſi evidenter diſſentiat conſentire intelligitur: *l.* 7. *pr.* D. *de ſponſal.* Qui tacet conſentire videtur: *cap. qui tacet.* 43. *de reg. jur. in* 6. licet qui taceat, non utique fatetur, ſed nec utique negare videtur, c. *is qui tacet.* 44. *eod.*

CONSENTIRE pro congruere. Sic *conſentire* acceptilatio dicitur cum obligatione, *l.* 14. D. *de acceptil.* & ita accipitur in *l.* 2. §. 2. D. *quib. mod. uſufr. vel us. amitt. & l.* 34. *pr.* D. *de uſufr.* Senſus enim eſt, ſi duorum, quibus uſusfructus alternis annis legatus ſit, voluntates in eumdem annum congruant, fieri non poſſe, quin alter alterum impediat. *Hein.*

CONSEQUENS eſt, hoc ſæpe ſignificat, conveniens, & rationi æquitatique conſentaneum eſt, ut in *l.* 7. §. 11. D. *adquir. rer. dom. l.* 4. D. *de captiv. l.* 38. D. *de jur. dot. & paſſim.*

Conſequens eſt dicere, id eſt, ordo requirit dicere: *l.* 3. §. 6. *l.* 15. §. *ult.* D. *quod vi aut cl.* & ita accipe *conſequens* fuit in *l.* 1. D. *ſi pars hered. pet.*

Conſequens eſt, i. e. inferendum eſt: ut *l.* 61. D. *de furt. l.* 18. §. *ult.* D. *ad leg. falcid. l.* 18. §. 8. D. *de jur. fiſc.*

CONSEQUENTER. De latinitate hujus abverbii, non ſemel in Legibus noſtris occurrentis, dubitarunt nonnulli, quos auctoritate Apuleii *lib.* 10. *pr. & lib.* 11. *pr. metamorph.* & ex analogia

gia refellit Ducker. *de latin. vet. ictor. p.* 419. Hein.

CONSEQUENTIA. Per consequentias: *l.* 19. D. *de dol. mal. l.* 1. 7. D. *de auct. & conf. tut.* & passim aliis locis. Atque sic semper auctores nostri loqui solent, non per *consequentiam.* Gellius etiam *lib.* 6. *c.* 1. dicit: *per sequelas quasdam.* Ad *consequentia*: *l.* 141. D. *de reg. jur.* ad consequentias: *l.* 14. D. *de legib.* De hujus quoque formulæ latinitate quæ disputentur, vid. apud laud. Ducker. *ibid.*

CONSEQUI interdum est sequendo adprehendere. Ut *consequi* fugientem: *l.* 10. §. 16. D. *quæ in fraud. patr.*

Consequi pro sequi: Consequutæ nuptiæ: *l.* 27. D. *de don. int. vir. & ux.*

Consequi, obtinere, nancisci, servare: *l.* 76. D. *de procurat.* Ita consequi actione: *l.* 1. D. *de al. judic. mut. cauf. l.* 2. D. *de condict. cauff. dat. & passim.* æstimationem litis: *l.* 8. §. *ult.* D. *quib. mod. pign.* arbitrio judicis: *l.* 29. D. *de ædilit. edict.* jure conventionis: *l.* 9. C. *de distr. pign.* debitum: *l.* 1. C. *commod.* per exceptionem: *l.* 25. D. *de admin. & peric. tut.* fructuum nomine: *l.* 1. §. *ult.* D. *si usufr. pet.* per hereditatis petitionem: *l.* 7. D. *si pars hered. pet.* judicio: *l.* 47. D. *de condict. indeb.* judicis officio: *l.* 11. D. *de nox. act.* impensas: *l.* 38. D. *de hered. pet.* sumtus: *l.* 14. D. *de dol. mal. & met. except.*

Consequi, alias adquirere, vel adipisci significat: Consequi dominium: *l.* 67. D. *de solut.* dominii capione: *l.* 18. D. *de damn. inf.* sententiam: *l.* 75. D. *de re jud.*

Ceterum *consequi* cum effectu accipitur, veluti capere: *l.* 29. §. 3. *l.* 59. §. 4. D. *mand. l.* 133. D. *de hered. inst.. l.* 12. *pr.* D. *de inoff. test. l.* 66. §. 1. D. *ad leg. falcid.*

CONSERERE agrum: *l.* 9. §. 6. D. *de usufr.* Consita: *l.* 53. D. *de rei vind.*

Conserere manum veteres dicebant non modo cum hoste in prælio, verum etiam cum adversario, quando possessorem ex jure, id est, ex eo loco, in quo Prætor jus dicebat, in rem præsentem manum *consertum* vocabat. Varro *de ling. lat. lib.* 5. Conserere manum dicimus cum hoste. Sic & ex jure in manum consertum vocare. Ennius apud Cic. *lib.* 7. *epist. ad famil.* 13. Non ex jure manum *consertum*, sed mage ferro, rem repetunt. Idem Cic. *lib.* 1. *de orat. c.* 10. Multisque præessem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex jure manum consertum vocarent. Utrobique enim non, ut vulgo, *manu*, sed, ut recta loquendi ratio suadet, *manum consertum* legendum. Similique mendo laborat Gell. *lib.* 20. *c.* 10. apud quem scriptum est: Ex jure manu consertum, (pro *manum*) verba sunt ex antiquis actionibus, quæ, quum lege agitur, & vindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud prætorem solent. Ubi & illos Ennianos versus citat, subjicitque: Manum *conserere* est, de qua re disceptatur, in re præsente, sive ager, sive quid aliud est, cum adversario simul manu prehendere, & in ea re sollemnibus verbis vindicare. Vindicia, id est, correptu manus in re atque in loco præsente apud Prætorem ex XII. Tabulis fiebat. Ac demum: Ex jure manum *consertum* vocare ait esse, quum alter alterum ex jure ad *conserendam* manum in rem, de qua ageretur, vocat. Ac proinde harum notarum E. I. M. C. V. quas Valerius Probus albo *notarum juris* adscribit, recta interpretatio hæc est: *Ex jure manum*

(non autem *manu*) *confertum vocavit.* B. Hieronym. *in præf. comment. Epist. ad Ephes.* Neminem manu *conserta*, ut nostra transcribat, vel legat, in jus trahere volo.

CONSERVA. *Conservabus*, pro contubernalibus, dixit Ictus: *l.* 27. §. 1. D. *de instr. vel instr. leg.*

CONSERVARE Vid. Supra *comiter conservare*, rem vel jus suum: *l. ult.* D. *de legib.* sententiam: id est, ut vulgo loquimur, confirmare: *l. ult.* D. *quod cum eo, qui in alien.*

CONSERVATORES dantur plerumque a sede Apostolica certis ecclesiis aut corporibus, qui personas iis contentas a manifestis injuriis, & violentiis tueantur. Si autem de aliis, quam de manifestis injuriis & violentiis, scienter se intromiserint, seu ad alia, quæ judicialem indaginem exigunt, suam extenderint potestatem, eo ipso per unum annum ab officio sunt suspensi, *cap.* 5. *pr. & fin. de offic. & potest. jud. deleg.* Nec deputari possunt conservatores nisi Episcopi, aut eorum superiores, aut Abbates, aut illi qui in cathedralibus seu collegiatis ecclesiis obtinent dignitates vel personatus. Nec potest quis esse conservator sui conservatoris: nec potest habere conservatorem eum, qui subest, ejus jurisdictioni, dominio, vel districtui ecclesiastico, vel temporali, exceptis regibus, & reginis: *ibid.* Potest utique conservator citare, & contumaces punire: *dict. tit.* Item si maleficium est notorium aliis, & non judici, patet quod super hoc quærat probationes, & cogat testes: *c. inprimis.* 7. *causs.* 2. *qu.* 2. & *c.* 2. *de testib.* quia & in notoriis aliquis ordo judicialis necessarius est, licet non omnis: *c. ad nostram de jurejur.* & si reus negat maleficium esse notorium & actor vult probare esse notorium, de hoc non poterit cognoscere per testes & qualitatem: *c. quanto* 3. *de translat.* Quid si reus confitetur se fecisse maleficium, sed dicit non esse notorium? tunc conservator potest cognoscere: quia per ejus confessionem facit notorium: *c. vestra* 7. *de cohabit. cler. & mul.* Quid si reus confitetur maleficium, sed dicit se suo jure fecisse, puta ad defensionem? Dicunt quidam quod conservator se non intromittit: quod non placet Innocen. super *c. tua eod. tit.* sed dicit, quod super hoc recipiet probationes partium. Officium conservatoris exspirat morte concedentis quoad negotia non coepta, *d. c. ult. de offic. & potest. jud. deleg.* & hoc nisi forma litterarum Apostolicarum ex quibus conservatores conceduntur, aliud contineat: quia tunc statur formæ *c. cum dilecta de rescript.* & ait Alber. de Rosate se multa vidisse rescripta conservatorum, in quibus quasi omnibus prædictis juribus erat derogatum, & potissime unum plenissimum concessum a Clemente V. ordini Cluniacensi.

CONSERVUS: *l.* 7. §. *ult. l.* 14. §. 2. D. *de serv. corr.*

CONSIDERARE. Neque ratihabitionem *consideramus*: *l.* 6. §. 2. Sensus est: sufficere solutionem, nec rationem haberi rati habitionis, id est, non expendi, ratane habita sit, nec ne, solutio. Frustra ergo quidam ibi rescribunt *desideramus.* Hein.

CONSIGNARE proprie est impresso annulo obsignare. Ita *consignato* debito atque deposito: *l.* 20. *C. de pign.* consignatum deponere: *l.* 12. C. *de compens. l. ult.* C. *de pign. act. l.* 1. C. *de remiss. pign.* Consignatam sortem in publico deponere: *l.* 19. C. *de usur.* id est in sacculo signato, ut loquitur: *l.* 1. §. 36. D. *de pos.* Qui vero tabulæ testamentariæ aliaque ins-

instrumenta signis impressis muniebantur: Hinc.

Consignare etiam conscribere significat. Ita: *Quæ dos est dotalibus duobus* consignatis *instrumentis centum aureorum: l. ult.* §. 1. D. *de dot. præl.* Consignare legem: *l.* 13. §. 6. D. *de act. emt.* testationes: *l.* 9. §. 5. *de pœn.* i. e. scripto redigere. Plaut. *in Bacchid. act.* 4. *sc.* 8. *v. ult.* Æquum est, tabulis consignatis credere. Ubi *tabulæ consignatæ* sunt rite conscriptæ. Idem *in Curcul. Act.* 2. *sc. ult. v.* 86. *Eamus intro, ut tabulas consignemus.* Et *in Persa act.* 4. *sc.* 1. *v.* 12. Et istas tabellas, quas consignavi tibi: Suet. *in Claud. c.* 38. Tabellas dotis ipse consignaverit. Idem Plaut. *in Trinum act.* 3. *sc. ult.* consignare *epistolas* dixit. Consignare testamentum *in l.*24. D. *qui testam fac. poss.* Et ita consignare accipe in *l. pen.* D. *de don. int. vir. & ux.* & in *l.* 13. C. *ad SC. Vellei.*

Consignatio tabularum instrumentorumque: *l.* 1. §. 1. *l.* 16. D. *ad Leg. Corn. de fals.* Eo nomine etiam venit ipsum instrumentum, probationis caussa scriptum. Testimoniis Quinctiliani *lib.* 12. *c.* 8. & Senecæ 4. *controv.* 8. id probavit Bynkersh. 3. *Obs.* 21. ubi de loco Mæciani, *l.* 1. §. 4. D. *de Leg. Cornel. de fals.* disputat, legendumne ibi sit: *sine consignatione*, an, ut alii veteres codices habent, *sive consignatione.* Hein.

Consiliantes, qui ad consilium conveniunt, qui consultant, *l.* 12. C. *Theod. de legatis.* Horat. III. *Carm.* 3. Gratum elocuta consiliantibus-Junone Divis. Tacitus 2. *Hist. cap.* 53. Rediere omnes Romaniam rursus consiliaturi. Cicero 15. *ad Attic.* 9. Difficili ad consiliandum legatione. Priscian. *de præex. Rhet.* Consiliabantur de urbe condenda. Inde & Consiliator apud alios.

Consiliaris, pro consiliarius, Florentiæ scriptum, in *l.* 5. *D. de off. adsess.* Id mendum quibusdam videtur. Sed quemadmodum veteres Icti, imitati Græcos, promiscue dixerunt *peculiarius*, *l.* 4. §. *ult. D. de dol. mal. & met. except. l.* 4. §. *pen. D. de pecul.* & *peculiaris*: *intercalarius* apud Gell. 17. 9. & *intercalaris*: *pupillarius* apud Cornut. *schol. in Pers. sat.* 2. *v.* 19. & *pupillaris*: *articularius*, apud Caton. *de re rust.* 258. & Plin. *præf. lib.* 23. *hist. nat.* & *articularis*: denique *vulgarius* apud Gell. 12. 10. & *vulgaris*: ita & *consiliaris* defendi posse, pro *consiliarius*, censent Binkersh. 1. *obs.* 25. & Ducker. *de lat. vet. Ictor. p.* 372. Hein.

Consiliarius, qui a consiliis est: *l.* 1. *C. Theod. de adsess. domest.*

Consilium, est propositum in *l.* 8. D. *de cond. & dem.* & Ulp. *tit.* 22. §. 4.

Consilium alias, juxta Theophil. §. 4. *quib. ex causs. manum.* est consessus spectabilium virorum adsistentium per annuum illud tempus. Tale vero Consilium non solum Romæ erat, verum etiam in provinciis. Idem subjicit, quod & ab Ulpiano fragm. *tit.* 1. §. 13. traditur, in *consilium* adhibitos quinque senatores, & quinque equites Romanos: in provinciis vero viginti recuperatores, cives Romanos, apud quos caussam probare minor 20. annis, servum manumittens ex lege Aelia Sentia cogebatur. Sic *consilium* Boeticæ, *l.* 1. *D. de abig.*

Nec tantum Prætor & Præses, sed & Consul, & reliqui magistratus *consilium præbere* vel *exercere* dicebantur, quoties *consilium* cogebant, *l.* 1. D. *de off. consul. l.* 5. *D. de manum vind. l.* 2. *D. de off. ejus, cui mand. jurisd.* Cic. *pro Cluent. c.* 43. Prætores urbani debent optimum quemque in se-

ſelectos judices referre, qui ſint in *conſilio* Prætorum. Plin. *lib.* 6. *Epiſt.* 11. Adhibitus in *conſilium* a præfecto urbis, audivi ex diverſo agentes ſummæ ſpei, ſummæ indolis juvenes duos, Fuſcum Salinatorem, & Numidium Quadratum. Sed & Ædiles, quoties ex edicto ſuo jus dicebant, in conſilium adhibebant viros jurisprudentes. Juven. *ſat.* 3. *v.* 16. Quis pauper ſcribitur heres? Quiſque in conſilio eſt Aedilibus? *Hein.*

Immo & Judex datus alios advocabat in conſilium, qui illi adeſſe, & in *conſilio* eſſe dicebantur. Cic. *pro Quinct. c.* 11. Quos tibi advocaſti, viris ſelectiſſimis civitatis. *Et cap.* 1. Apud te, & eos, qui tibi adſunt. Iterum *cap.* 2. *Te*, C. *Aquili*, *voſque*, *qui in conſilio adeſtis*, *orat.* Vid. *&* *c.* 6. 25. *&* 30.

De *conſilii ſententia* pronunciatum dicebatur, quod ex eorum, qui in conſilium adhibebantur, ſententia ſtatuebatur: ut apud Ciceronem ſæpe. Plin. *lib.* 5. *epiſt.* 1. *&* 5. *lib.* 6. *epiſt.* 31. Apulei. *apolog.* 1. Quæ verba his noſtris ſcribi ſolita: D. C. S. Valerius Probus auctor eſt. Eodem pertinent notæ C. C. C. id eſt, *cum conſilio colloquutus.* Ita & *Act. Apoſt.* 25. 12. Συλλαλήσας μετὰ τῦ συμβȣλίȣ. *colloquutus cum conſilio.* Vid. Cujac. 18. *Obſ.* 32.

Conſilium, quo, quid alteri agendum ſit oſtendimus. Conſilium dare in furti quæſtione quid ſit, vid. *l.* 58. §. 1. D. *de furt. Conſilium* dederunt omnes jurisperiti: *l.* 17. §. 1. *D. ſi ſerv. vind.* At in *l.* 39. D. *de vulg. & pup. ſubſt.* ex conſilio *Labeonis*, Ofilii, Caſcellii, Trebatii, accipe, ex præceptis & regulis horum Ictorum, non quod conſilium hi Icti dediſſent.

Consistere dicitur, quod valet utileque eſt, ac efficax. Sic conſiſtere dicitur legatum: *l.* 82. *pr. &* §. *ult.* D. *de legat.* 2. & ita paſſim, de hoc aliiſque negotiis, uſurpatur hoc verbum.

Conſiſtere etiam dicitur, quod in aliquo poſitum eſt. Sic in facto *conſiſtit* ſumma quæſtionis, uſusfructus ex fruendo conſiſtit. *l.* 52. §. 8. *D. de obl. & act. l.* 1. *D. quand. dies legat.*

Conſiſtere, interdum judicio congredi, & in judicio adverſus aliquem ſtare ſignificat. Sic *conſiſtere* actione: *l.* 1. *C. ad leg. Fab.* adverſus heredes: *l.* 3. *C. de hered. tut.* actionibus: *l.* 1. *C. de magiſtr. conven.* judicio: *l.* 1. *C. comm. divid. l.* 8. *C. de negot. geſt.* &c.

Conſiſtere in fundo: *l.* 15. D. *de ſervit.* in provincia: *l.* 1. *C. ubi in rem act.* id eſt ſtare, manere. Vid. infra *conſtitit* pro *conſiſtit.*

Consistoriani comites, *rubr. C. de comit. conſiſtor.* Amm. Marcellin. *lib.* 15. *c.* 5. & Ambros. *lib.* 15. *epiſt.* 37. Vid. ſupra *comites conſiſtorii.*

Consistorium: *l. ult. C. de offic. div. jud.* locus, in quo judices conſiſtunt, &, ut Suidas interpretatur, συνέδριον καὶ τὸ σύςημα, ἔνθα περὶ τῶν ἐπιειγόντων βουλέυεται. *Conſeſſus ſeu conventus, in quo a congregatis ſenatoribus conſultatur.* Vetus Gloſſarium: Conſiſtorium, vel prætorium, vel tribunal, eſt locus, in quo more jus redditur.

Conſiſtorium, ut Suidas alibi exponit, θεῖον συνέδριον, *ſacer vel divinus conſeſſus.* Similiterque vetus Gloſſarium: Κονσιςόριον, βασιλικὸν σέκρετον. *Conſiſtorium, ſecretarium Imperatoris:* Et ita *conſiſtorium*, ſacrum principum: *l.* 28. *C. Theod. de præt. & quæſt. l.* 2. *l.* 5. *C. Theod. de primicer. & not. l.* 5. *C. Th. de prox. com. diſp.* & aliis locis. Auſon. in *gratiar. act. c.* 29. adloquens Gratianum Imp. *In illa vero ſede*, *ut ex more loquimur*, *conſiſtorii*: *ut*

ut ego sentio, *sacrarii tui.* Et hujus demum consilii participes *comites consistoriani* dicebantur.

CONSOBRINI, consobrinæ, proprie qui, quæve ex duabus sororibus propagantur, quasi *consororini*: *l.* 1. §. 6. *l. ult.* §. 15. D. *de grad. & adfin.* §. 4. *Inst. de grad. cogn.* Paull. 4. *Sent.* 11. 4. Non. Marcell. *c. ult.* Obtinuit tamen, *patrueles* quoque *fratres*, i. e. ex fratribus natos, & *amitinos*, i. e. ex fratre & sorore genitos, communi consobrinorum nomine adpellari: *d. l. ult.* §. 15. D. *de grad. & adfin.* §. 1. *Inst. de legit. adgn. success. l.* 1. *C. und. legit.* Paull. 4. *Sent.* 11. 4. *Consobrinus*, *a*, ait, *id est*, *avunculi & materteræ filius*, *filia.* Auson. *in parental. epigr.* 28. de Julia Idalia consobrina: *Quæ genita est mihi pæne soror. Filia nam fuit hæc amitæ.* Idque a proprietate sermonis recedere, Theophilus censet. Κυρίως γὰρ, ait, κονσοβρίνοι λέγονται οἱ ἐκ θηλειῶν δύω ἀδελφῶν τεχθέντες *proprie enim consobrini dicuntur*, *qui ex duabus sororibus geniti sunt.* Vetus Glossarium: Consobrini οἱ ἐξάδελφοι, εκ δύο θηλειῶν ἀδελφῶν. Aliud Glossar. latin. *Consobrini sunt*, *qui ex sorore*, *& fratre*, *aut duobus fratribus vel sororibus*, *sunt nati.* Ex mox: *Consobrinus est filius avunculi.* Donat. in *Hecyr. Ter. act.* 3. *sc.* 3. Sobrini, ait, sunt ex duabus sororibus. Consobrini ex fratre & sorore. Consobrinus noster. Quum de fratre natus est alter, alter ex sorore, consobrini.

CONSOCER: *l.* 32. §. 20. & 21. D. *de don. int. vir. & ux.* & *Consocrus* apud Suet. *in Claud. c.* 28. & Auson. *in parental. epigr.* 30.

CONSOLIDARI dicitur ususfructus, qui ad proprietatem, a qua abcesserat, revertitur, eique conjungitur, commiscetur, & cum ea confunditur: *l.* 3. *l. ult. l.* 6. *D. de usufr. adcresc.* Et CONSOLIDATIONEM fieri, quum fructuarius proprietatem adquisierit, est *in* §. 3. *Inst. de usufr.*

CONSONANS, i. e. consonum: *l.* 34. §. 8. *D. de jurejur.* Consonat rescriptum: *l.* 9. *D. de cond. & dem.*

CONSORTES fratres dicuntur, non diviso patrimonio: *l.* 41. §. *ult. D. de excus.* i. e. qui bona communia habent, ut loquitur *l.* 78. D. *de adquir. vel omitt. hered.* Varro *lib.* 5. *de ling. lat.* Consortes quibus una sors est. Festus: *Sors & patrimonium significat. Unde consortes dicuntur.* Quod vocabulum & ad alia est translatum. Ut: *Consors muncrum*: *l.* 2. *C. Theod. de conlat. transl. postul.* petitionis *l.* 2. *C. Th. si petit. sine her. defec.* litis: *l.* 1. C. *de consort. lit.*

CONSORTIO, onis, in *l.* 96. §. 3. *D. de solut.* pro *consortium.* Usi eodem vocabulo Cic. 3. *offic.* 6. & Liv. *lib.* 11. *c.* 8. Hein.

CONSORTIUM, pro societate & communione, in *l.* 52. §. 8. D. *pro soc. l.* 5. *C. de leg. Rhod. l.* 4. C. *de castr. pecul. l.* 1. D. *de rit. nupt.*

Consortium pro conjugio: *l.* 5. *C. de natural. lib. l.* 1. *C. Theod. de incest. nupt.*

Consortium curiale: pro collegio & ordine decurionum: *l.* 32. *C. Th. de decur.*

CONSPECTUM ædium auferre: *l.* 38. D. *de servit. præd. urb.* i.e. impedire ne conspiciantur. In conspectu nostro est examen apium: *l.* 5. §. 4. D. *de adqu. rer. dom.* In conspectu prætoris facta injuria: *l.* 7. §. *ult.* D. *de injur.*

CONSPICERE, pro inspicere: *l.* 13. §. 2. *C. de judic.*

CONSPICUIORES honorum luce, comparative pro *conspicuis : l.* 3. C. *de commerc.* legendum censet Salmas. *de mod. usur. c.* 18. *p.* 533.

CONSPIRATIONE adversariorum, testibus pecunia corruptis, religionem judicis circumvenire: *l.* 33. *D. de rejud.*

CONSTANS judex: *l.* 19. *D. de offic. praes.* voluntas *: l.* 1. *D. de just. & jur.* pro habitu ac propensione animi.

CONSTANTER dicemus: *l.* 1. §. 1. *D. de legat.* 3.

CONSTANTIA debiti *: l.* 11. §. 13. D. *de legat.* 3. At in *l.* 27. *D. de procur. Inconstantiam*, non *constantiam* legendum sensus postulat. Taurellius sane ita se in vetere MSC. scriptum reperisse, notat. *Hein.*

CONSTANTINUS, Imp. qui veneranda Christianorum fide Romanorum munivit Imperium*: l.* 5. *C. de natural. lib.* Hic divae memoriae vocatur *: l.* 3. *C. de legit. tut.* & inclytae memoriae*: l.* 1. *C. de frum. urb. Constantinop.* Divum quoque adpellatum, vid. infra art. *Divus.* Idem adpellatur maximus, sanctissimae Constantinopolitanae civitatis conditor *in Nov.* 78. *c.* 5. De eo Vid. Zozim. *lib.* 4. *c.* 35. Gruter. *p.* 283. 1. 3. *p.* 159. 6. Gothofred. *Diss. de interdict. Christianor. cum gentilib. communione. p.* 34. *seq.* & Jo. Andr. Bosii Diss. *de pontificat. max. Impp. in Thesaur. Antiq. Rom.* edita a Jo. Georg. Graevio. *A Constantino*

CONSTANTINOPOLIS nomen traxit, cujus elogium vid. apud Auson. *Clarar. urb. epigr.* 1. Ea aeterna urbs adpellatur: *Novell. Marciani Imp.* 3. *de praed. civit.* alma urbs *: l.* 8. *C. de haeret. & manich. l.* 7. *C. de temp. in integr. rest.* caput omnium civitatum : §. *ult. Inst. de satisd.* florentissima civitas : *l.* 15. *C. de judic.* regia urbs *: l.* 25. C. *de nupt.* Roma nova *: l.* 4. C. *de oper. publ.* & apud Socrat. *lib.* 5. *hist. eccl. c.* 8. *& in Concilio Constantinop.* non semel. Quae Romae veteris praerogativa laetatur : *l.* 6. *C. de SS. Eccl.* sacratissima urbs : *l.* 7. *C. de advoc. div. jud.* Ejus dies natalis celebratus *: l.* 10. *C. de fer.*

CONSTARE, consistere, valere, manere. *Constare* ita dicitur adoptio *:* §. 2. *Inst. de nupt.* judicium *: l. ult.* C. *an serv.* matrimonium : *l.* 5. D. *de bon. damn. Constat* ratio : *l.* 17. §. 1. D. *de injur. l.* 15. D. *de re milit. l.* 1. D. *de obseq. parent. l.* 8. §. 8. D. *mand.* Elegantissima est haec loquutio, cui locus est, quoties exacte congruunt accepta & expensa. Ea & translate utuntur, quoties res quaedam ita comparata est, ut aliter consistere & durare non possit. Tacit. *Annal.* 1. 6. *fin.* Plin. *lib.* 1. *Epist.* 20. Justin. *in praef. Epist. Trog. Pomp.* Hein.

Constare, certo pretio venire, in *l.* 73. D. *de legat.* 2.

Constare omnibus suis partibus *: l.* 1. D. *de orig. jur.* id est, compositum esse.

Constare, notum, vel in confesso esse. Ut *constat* inter omnes *: l.* 1. D. *de minor.* Qua phrasi saepe jus ordinarium indicari, notat Jac. Gothofr. ad *l.* 59. D. *de reg. jur.* Cic. *lib.* 7. *epist. ad famil.* 18. *Constitit* eodem sensu *l.* 56. 57. 63. §. 2. *ad SC. Trebell.* & alibi passim.

CONSTITIT alias pro *consistit*, saepe in pandectis usurpatur. Ita *constitit* ademtio *: l.* 26. D. *de adim. leg. Constitit* in facto conditio : *l.* 68. D. *de solut.* quod datur *: l.* 67. D. *de legat.* 2. in factum haec disceptatio *: l.* 34. D. *de negot. gest.* fructus *: l.* 4. D. *de op. serv.* judicium *: l.* 1. D. *de leg. jul. de annon.* totum jus *:*

l. ult.

l. ult. D. *de leg.* Non *constitit* servitus : *l.* 13. §. 1. D. *de serv. præd. rust.* stipulatio : *l.* 11. D. *de stipul. serv.* usfusfructus in fundo & ædibus : *l.* 3. §. 1. D. *de usufr.* ex utraque parte : *l.* 4. §. *ult.* D. *de his qui not. inf. l.* 1. D. *de prævar. Constiteremus* pro consisteremus : *l.* 72. D. *de judic.*

CONSTITUERE, interdum est pecuniam jam ante debitam absque stipulatione promittere, eamque die certa creditori solvendam, in se recipere : *l.* 8. D. *de judic. l.* 3. §. 2. D. *de administ. rer.* Theophil. *in* §. 8. *Inst. de action.* ἀντιφωνεῖν dicit. Unde *pecuniæ constitutæ* rei ἀντιφωνηταί a Justiniano vocantur *Nov.* 4. *in rubr.* Vetus Glossarium : *Constituta pecunia* χρημάτων σύςατος κατὰ ἀντιφώνησιν, *pecuniæ constitutio* per ἀντιφώνησιν. Hinc actio *constitutæ pecuniæ* vel *de constituta* actio : *l.* 59. *D. de solut.* Vetus Glossar. *Constitutæ pecuniæ* actio, ἡ περὶ ἐγγυὴς καὶ ἀντιφωνήσεως, ἤτοι χρημάτων καταςάσεως : *quæ de fidejussione, vel sponsione, vel pecunia constituta datur* : de qua vide *l.* 2. *C. constit. pecun.* & Theophil. *in* §. 8. *Inst. de act.* De genuina significatione phrasium : *Constituere pecuniam* : *Constituere cui*, vel *cum aliquo*, *ad constitutum venire*, similiumque, accurate egit Jo. Frid. Gronov. 1. *Obs. cap.* 1. *p.* 14. *seq.*

Constituere actionem in *l.* 1. *D. si ventr. nom. in possess. l. ult. C. quand. libell. princ. dat. lit. cont.* eo significatu dicitur quo jus vel jura constituere, in *l.* 9. *D. de just. & jur. l.* 40. D. *de legib. l.* 120. *D. de verb. signif.* & ita accipe constitutam actionem in *l. ult. C. vi bon. rapt.* At in *l.* 10. §. *ult. D. de fideic. lib. Constituenda* actio idem est ac instituenda dirigendave in aliquem.

Constituere pro creare, instituere : Ita constituere curatores : *l.* 3. *C. de confirm. tut.* decem viros : *l.* 2. §. 4. *D. de orig. jur.* heredes : *l.* 28. §. 1. *D. de fideic. lib.* procuratorem : *l.* 87. *D. de solut.* tutores : *l.* 1. *D. de jurisd.*

Constituere etiam dicimur id ex quo nobis vel alteri jus quoddam est quæsitum. Ita Constituere vicino jus aliquod pactionibus vel stipulationibus : §. *ult. Inst. de servit.* Constituere nuptias & sponsalia : *l.* 13. §. 1. *D. de his qui not. infam.* obligationem : *l.* 7. *D. de usur. l.* 3. § 1. D. *de obl. & act. l.* 8. §. 1. D. *de acceptil.* precarium : *l.* 5. *D. de precar.* servitutem : *l.* 10. *D. de serv. præd. rust. l.* 2. *C. de servit.* viam : *l.* 23. *D. de servit. præd. rust.* usum & usumfructum : *l.* 1. *D. de usu & habit.*

Constituere sibi debitorem : *l.* 7. *C. de probat.* Constituti duo rei : *l.* 13. D. *de duob. reis* : *l.* 40. D. *de fidej.*

Constituere, consilium capere. Constituere apud se : *l.* 5. §. 1. *D. de legat. præst.* Constituere nolle petere bonorum possessionem : *l.* 4. *D. quis ord. in possess.*

Constituere, definire. Ita constituere partes societatis : *l.* 76. *D. pro soc.* pretium vel pretia : *l.* 39. *D. de contrah. emt. l.* 34. 36. *D. de Ædil. edict.* vectigalia : *l.* 10. *D. de publican.*

Constitui, esse, versari : *Constituitur* ancilla : *l.* 34. *C. de liber. causs. Constitutus* in dignitate : *l.* 5. *D. de senator.* in discrimine : *l.* 2. *C. ad leg. Corn. de sicar.* in familia : *l.* 12. *C. de collat.* in munere : *l.* 1. *D. de oper. publ.* in possessione : *l.* 1. *quod legat.* in potestate : *l.* 5. D. *de agnosc. & al. lib. Constitutus* Romæ : *l.* 16. §. 1. *D. de fidejuss.*

 in

in facris parentis: *l. ult. C. de cur. fur.*

Conſtituere, res collatas veluti frumentum, veſtes, ſimiliaque, horreis & titulis inferre. Non oportet in horreis fiſcalibus, niſi fiſcalia frumenta conſtitui: *l. 6. C. de ſuſcep. præp. & arcar.* Quorum ad conſtituendum commodior cura eſt: *l. 14. C. eod.* Ubi ſine neceſſitate quoſdam reſcribere *conſuendum*, notavit Pet. Perenon. *animadv. lib. 1. c. 2. p. 594. ſeq. Tom. 1. Theſaur. jur. civ.* Hein.

CONSTITUTIO civilis: *l. 1. D. de priv. delict. Conſtitutiones* principum: *l. 1. §. 1. D. de leg. Corn. de fals.* Alias principales conſtitutiones & ſacræ adpellabantur. Earum autem nomine venit, quodcumque Imperatores vel per epiſtolam & ſubſcriptionem *ſtatuerunt*, vel cognoſcentes *decreverunt*, vel de plano *interloquuti ſunt*, vel *edicto* præceperunt: *l. 1. D. de conſt. princ. §. 6. Inſt. de jur. nat. gent. & civ.* Nam & reſcripta, & epiſtolæ principum, conſtitutiones adpellantur: *l. 5. §. 25. D. ut in poſſ. leg. l. 29. D. ad SC. Trebell. l. 5. D. de manum. juncta l. 4. D. eod. l. 8. §. 15. D. de inoff. teſt.* conjuncta *l. 1. §. 21. D. de collat. bon.*

CONSTITUTIONIBUS vero principum plerumque vetera jura mutabantur, vel, ut utamur ſtilo Tertulliani in *Apologet. c. 4.* tota illa vetus ac ſquallens ſilva legum earum ſecuribus ruſtabatur cædebaturque. Hinc eſt, quod *conſtitutiones* nonnumquam opponuntur *juri*, ſcilicet antiquo & civili, ut *l. 33. pr. D. de condit. & dem.* & ſententiis auctorum: *l. 4. §. 14. D. de dol. mal. & met. exc.* Vid. Cujac. *7. obſ. 19.* Hein.

CONSTITUTOR, uti vetus Gloſſarium exponit, eſt, qui ſe pro alio ſoluturum promittit, & alterius in ſe transfert obligationem.

CONSTITUTORIA actio, quæ de *pecunia conſtituta* datur: *l. 20. D. de pecun. conſtit.* Ut ea differt a receptitia vid. art. *receptitia* actio.

CONSTRINGERE ſe ſponſione: *l. un. pr. C. de ſuffrag.*

CONSTRUERE opus: *l. 4. C. de oper. publ.*

CONSUETUDO, eſt jus non ſcriptum, moribus utentium comprobatum. Quod ut paullo plenius evolvatur, dixeris accipi hic conſuetudinem externas plures uniformes actiones hominum quatenus illi in una ſocietate civili familia majore vivunt.

Eſt autem *conſuetudo extra judicialis*, ſi ſpectantur ea, quæ inter cives nec litigantes fiunt; *Judicialis* vero eſt, quatenus inter ſe diſſentiunt, & ſic tertii, qui nullis partibus eſt addictus, arbitrio diſſenſum ſuum dijudicandum relinquunt. Et hæc *obſervantia* alias adpellatur.

Conſuetudo particularis eſt, quæ in ſocietate quæ familia quidem major, at civitate minor eſt, naſcitur. *Univerſalis*, quæ in civitate ita viget, ut ad ſocietatem civitate minorem non reſtringatur.

De *Conſuetudine* ſunt textus §. 3. *Inſt. de jur. nat. gent. & civ.* Conſtat jus noſtrum, quo utimur, ſcripto, aut ſine ſcripto. §. 9. Sine ſcripto jus venit quod uſus adprobavit. Nam diuturni mores, conſenſu utentium comprobati, legem imitantur. Item §. 10. *eod. tit.* Non ineleganter in duas ſpecies jus civile diſtributum eſſe videtur: nam origo ejus ab inſtitutis duarum civitatum, Athenarum ſc. & Lacedæmoniorum, fluxiſſe videtur. In his enim civitatibus ita agi ſolitum erat, ut Lacedemonii quidem magis

gis ea, quæ pro legibus observabant, memoriæ mandarint: Athenienses vero ea, quæ in legibus scripta comprehendissent, custodirent. Item *l.* 32. *D. de LL.* De quibus caussis scriptis legibus non utimur, id custodiri oportet, quod moribus & consuetudine inductum est: & si qua in re hoc deficeret, tunc quod proximum & consequens ei est: si nec id quidem adpareat, tunc jus, quo urbs Romæ utitur, servari oportet. Inveterata autem consuetudo pro lege non immerito custoditur, & hoc est jus quod dicitur moribus constitutum. Nam cum ipsæ leges nos nulla alia ex caussa teneant, (in statu democratico,) quam quod judicio populi receptæ sint, merito & eæ, quæ sine ullo scripto, populus probavit, tenebunt omnes: Nam quid interest suffragio populus, voluntatem suam declaret, an rebus ipsis & factis. Quare rectissime etiam illud receptum est, ut leges non solum suffragio Legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentior. Ulp. *l.* 33. *eod.* Diuturna consuetudo pro jure & lege in his, quæ non ex scripto descendunt, observari solet. Hermog. *l.* 35. *eod.* Sed & ea quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos observata, velut tacita civium conventio, non minus, quam ea, quæ scripta sunt, servantur. Paul. *l.* 36. *eod.* Immo magnæ auctoritatis hoc jus habetur, quod in tantum probatum est, ut non fuerit necesse scripto id comprehendere. Callistrat. *l.* 36. Si de interpretatione legis quæritur, inprimis inspiciendum est, quo jure civitas retro, in ejusmodi casibus usa fuisset: optima enim est legum interpres consuetudo. Idem *l.* 37. Nam Imp. noster Severus rescripsit, in ambiguitatibus, quæ ex Legibus proficiscuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuo similiter judicatarum auctoritatem, vim Legis obtinere debent. Tametsi, ut ait Celsus, *l.* 39. *eod.* Quod non ratione introductum, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum est: in aliis similibus non obtinet. Quæ verba de consuetudine judiciali judicum nempe, non populi judicantis, introducta, nimirum de observantia fori intelligi videntur. Hæc quippe, si modum procedendi excipias, jus non facit quum non ratione, seu ex erroneo legis intellectu aut contra consuetudinem extra judicialem est introducta, quo errore cognito, impune ab hac judicum consuetudine seu observantia judex successor recedere potest. Hanc igitur oportet subjici juri juxta *d. l.* 39. ac proinde consuetudini extrajudiciali de qua est *l.* 3. C. *quæ sit long. consuet.* his verbis: Leges quoque ipsas antiquitus probata & servata tenaciter consuetudo extrajudicialis imitatur, & retinet, & quod officiis, Curiis, Civitatibus, Principiis, vel Collegiis præstitutum fuisse cognoscitur, perpetuæ legis vicem obtinere statuimus. Et huic convenienter ait Constantinus *l.* 2. C. *eod. tit.* Consuetudinis ususque longævi non vilis auctoritas est; verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem (legis) vincat, aut legem. (i. e. verba legis expressa.)

Porro ad distinctionem universalis & particularis consuetudinis pertinent hæc Ulpiani verba *l.* 34. D. *de legib.* Cum de consuetudine civitatis, vel provinciæ quis confidere videtur, primum illud quidem explorandum arbitror, an etiam contradicto aliquando judicio consuetudo firmata sit. Hæc autem ultima verba intellige de

probata ſemel conſuetudine a parte allegante in judicio, altera parte negante; quæ probatio ſemel facta, ſufficit, ut de conſuetudine in caſibus ſimilibus conſtet.

Ad particularem conſuetudinem pertinet *l.* 1. C. *eod. tit.* Præſes provinciæ probatis his, quæ in oppido frequenter in eo controverſiarum genere ſervata ſunt, cauſſa cognita ſtatuet. Nam & conſuetudo præcedens, & ratio quæ conſuetudinem ſuaſit, cuſtodienda eſt. Et ne quid contra longam conſuetudinem fiat, ad ſollicitudinem ſuam revocabit Præſes provinciæ.

Qua ratione autem, quo intellectu, quove reſpectu conſuetudo pro jure & lege ita habeatur, ut etiam ea legi derogari poſſit, exponit Thomaſ. *in Diſſ. de jure conſuet. & obſervant.*

CONSUL a conſulendo dictus: *l.* 2. §. 3. D. *de orig. jur.* Cognoſcebant autem Romæ Conſules de fideicommiſſis & libertatibus, ut ex *l.* 3. *fin.* D. *de adim. leg. l.* 50. D. *de condit. & dem.* Ulpian. *fragm. tit.* 25. §. 12. & *pr. Inſt. de fideic. hered.* liquet. Tutores etiam dabant, antequam proprius tutelaris prætor ab Imp. Marco inſtitutus eſſet, ut Jul. Capitolin. *in ejus vita c.* 10. ſcribit. Conſilium quoque præbebant manumittere volentibus: *l.* 1. D. *de offic. conſul. l.* 20. D. *de manum. vind.*

Conſul dies in temporis deſignatione: *l.* 1. §. 2. D. *de edend. l.* 28. D. *de probat. l.* 34. §. 1. D. *de pignor.*

Conſulum nomen aliquando & municipiorum coloniarumque duumviris datum eſſe vid. infra art. *duumviri*, pluribuſque id probavit Ev. Otto in Diſſ. *de conſulib. qui extra Rom. c.* 3. Jam addimus ipſos Imperatores, ſi quando duumviratum in honorem municipiorum vel coloniarum ſuſciperent, *Conſules* vocatos. Apud Patinum enim in Numiſm. Imp. p. 34. eſt numus, in quo capiti Auguſti adſcriptum: ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΤΟΣ ΠΛΟΥΣΙΑΣ ΥΠΑΤΟΣ. Erat enim Duumvir Plutiæ, quæ hodie *Piazza.* Hein.

CONSULARES, qui conſulatum geſſerunt: *l.* 11. *D. de dol. mal. l.* 35. §. 5. *D. ex quib. cauſ. maj.*

CONSULARES etiam adpellabantur, qui certas quaſdam provincias & Italiæ regiones regebant: *l. un.* C. *ut omn. judic. l. un.* C. *de offic. comit. ſacr. patrim. l.* 7. C. *Theod. de prox. comit. diſpoſ. l.* 3. C. *Theod. de accuſ. & inſcript. l.* 3. C. *Theod. de murileg. & gynæc. l.* 1. *C. Th. ne quis in pal. man. l.* 6. *C. Th. de agent. in reb. Conſulares* autem, ut ex *notitia* colligitur, in orientis partibus quindecim erant, videlicet per orientis dioeceſin quinque: per Aſianam tres, per Ponticam duo, per Thracias totidem, per Illyricum tres. In occidentis vero partibus viginti duo: nimirum per Italias octo: per Africam duo: per Hiſpanias tres: per Gallias ſeptem: in Pannonia duo. Hujuſmodi erant *Conſularis* Æmiliæ: *l. un.* C. *Theod. de vectig. & commiſſ.* Aquarum: *l.* 2. *C. Theod. de div. off.* Bæticæ: *l.* 3. *C. Th. de bon. proſcript.* Bizacenæ: *l.* 1. C. *Th. de conlat.* Campaniæ: *l. un. C. ut armor.* Liguriæ: *l.* 4. C. *Theod. und. vi.* Numidiæ: *l.* 8. *C. Th. de Epiſc. eccleſ. & cler. l.* 17. *C. Th. de luſtr. conlat.* Pannoniæ: *l.* 6. *C. Theod. de veteran.* Phoenices: *l.* 52. C. *Theod. de decur.* Piceni: *l.* 71. C. *Th. eod.* Siciliæ: *l.* 29. C. *Th. de curſ. publ. ang. & parang.* Syriæ: *l.* 6. C. *Th. de jur. fiſc.* Syriæ Coeles: *d. l.* 6. Tuſciæ: *l.* 72. *C. Theod. de decur.*

decur. Venetiæ: *l.* 1. *C. Theod. de exseq. & exact.* Atque hæ sunt ἀρχαὶ κονσυλαρίαι. *Novell.* 8.

Consulares denique & ii dicti sunt, qui *Consularia* ornamenta vel insignia, principis codicillis, acceperant, quamvis numquam vel consulatu, vel consularitate functi essent. Suet. *Claud. c.* 5. Hein.

Consulares feminas intelligimus *Consularium* uxores: *l.* 1. D. *de senat.*

CONSULARIS, *e.* quod ad consulem vel consulatum spectat. Consularis dignitas: *l. ult. D. de senat. &* §. 4. *Inst. quib. mod. jus patr. pot. Consulare* fastigium: *Novell. Theod. & Valentin. de honor. codicill.* Consulares viæ, publicæ, quæ & prætoriæ, & βασιλικαὶ dicuntur: *l.* 2. §. 22. D. *ne quid in loc. publ.*

CONSULARITAS: *l.* 74. *C. Theod. de decur.* Exstat Consularitatis formula apud Cassiodor. *lib.* 6. *var.* 20. Consularitatis dignitas: *l. un. C. Th. de cons. præsid.* fasces: *l.* 14. *C. Th. ad leg. jul. amb.* insignia: *lib.* 2. *tit.* 6. *C. Theod. Consularibus* plane, quemadmodum Cassiodor. 6. *var.* 20. tradit, secures & fasces præferebantur: vultus etiam regnantium obsequii pompa præmittebat, curulesque inclytas ornabat: ut non solum summi judicis, sed & Dominorum reverentia cumulati ornarentur. Præterea in aliquibus provinciis ornatu penulæ consularis, & carpenti etiam subvectione, decorabantur. Unde adparebat, eos vices præcelsæ gerere dignitatis.

CONSULATIO. Ita legitur apud Ulp. in *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 1. §. 11. *in edit. Lugd.* 1593. pro *consultatio*, quamvis Pet. Pithoeus ibi malit: *consolatio.* Salmas. *ad Tertullian. de pallio. p.* 208. *Consulatio* a *consulare*, pro *consulere.* Et sane crebræ sunt tertiæ conjugationis in primam mutationes. Vid. Bynkerh. 2. *obs.* 5. Hein.

CONSULATUS, omnibus fastigiis dignitatum anteponendus, ut ait *l. un. C. Theod. de cons. præf. magistr.* Unde portus honorum dicitur a Claudiano *lib.* 2. *in Stilich.* Vid. Guther. *de offic. dom. Aug. lib.* 1. *c.* 11. & Jac. Gothofr. *Comment. ad d. l. un. C. Theod.*

CONSULERE. Consuli dicebant Imperatores. Ita Imp. Antoninus, quum a judice consuleretur rescripsit: *l.* 32. §. 14. D. *de recept. arbitr.* Add. *l.* 1. D. *de insp. ventr. l.* 48. D. *de jur. fisc.* Consulentibus autem de jure judicibus non debebant Præsides consilium impertire: *l.* 79. §. 1. *D. de judic.*

Consulere prospicere. Sic *consulere* suo commodo: *l.* 5. §. 1. D. *de dol. mal. except.* infirmitati: *l.* 22. §. 2. *D. de ann. legat. Consulitur* per actionem: *l.* 63. *D. de legat.* 2. *l.* 7. *D. de dol. mal.*

CONSULI etiam dicebantur prudentes ab his, a quibus consilii expetendi caussa adibantur: *l.* 41. *D. de reb. cred. l.* 47. §. *ult. D. de hered. inst. & passim.*

Consuli olim & populus dicebatur, quum magistratu Senatorio plebeiove interrogante, rogabatur, vellet, juberet, aliquid fieri? Festus: Rogatio est, quum populus consulitur. Cic. *pro Milon. c.* 7. Nihil de ejus morte populus consultus est. Idem *pro Domo. c.* 20. Si populus de ea re consultus esset.

Senatus quoque *consuli* dicebatur, ut vel unus Cic. *lib.* 10. *ad famil. Epist.* 22. idoneus testis est. Unde Senatus consultum dictum. Hinc *consultum* amplissimi ordinis, pro

pro Senatus consulto : *l.* 3. C. *ad SC. Vellei. l.* 4. C. *de excus. tut.*

Consuli etiam dicebantur mathematici, harioli, haruspices, vaticinatores. Paull. 5. *sent.* 21. 3. Ita consultus astrologus : *l.* 15. §. 13. D. *de injur.*

CONSULTATIO, quæstionem seu facti speciem, jurisperito propositam significat : *l.* 28. §. 7. D. *de lib. legat. l.* 27. D. *qui test. fac. l.* 19. §. 1. D. *de ann. legat.*

Consultatio similiter adpellatur, quum ad Imperatorem quid de jure dubitans Magistratus refert : ad cujusmodi consultationes respondere & rescribere dicitur, ut in *l.* 6. §. 2. D. *de offic. procos. l.* 11. §. 2. D. *de minor. l.* 1. §. 1. D. *de adpell.*

CONSULTE pro *consulto*. *Consulte* denunciare : *l.* 5. D. *quod vi aut cl. consulte* abstentus : *l.* 4. C. *arbitr.*

CONSULTIUS, prudentius, in *l.* 15. 16. D. *de transact. Consultius* restituet : *l.* 1. C. *de dol.*

CONSULTO & *casu* opponuntur apud Pariatorem *LL. Mos. & Rom. tit.* 1. §. 11. Item *consulto & per errorem* : *l.* 53. D. *de reg. jur.* & inconsulto : *l.* 1. §. 3. D. *de his quæ in test. delent.* Consulto, id est, data opera, de industria, ex animo proposito: *l.* 1. §. 7. D. *de off. præf. urb. l.* 23. §. *ult.* D. *de oper. libert.* & aliis locis.

CONSULTOR dicebatur, qui jurisperitum consulebat. Hor. *lib.* 1. *sat.* 1. *v.* 10. Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

CONSUMERE, i. e. impendere. Sic in funere vel monimento aureos centum consumere : *l.* 202. D. *de verb. signif.*

Consumere, absumere, perdere. Pecuniam consumturo credere : *l.* 24. §. 4. D. *de minor.*

CONSUMI dicuntur actiones, quæ tolluntur, perimuntur, pereunt, exstinguuntur : *l.* 28. §. 4. *l.* 30. §. 3. *D. de jurejur. l.* 7. D. *de usufr.* & aliis multis locis.

Consumi dicuntur, quibus vita adimitur, & *consumendi* damnati, quibus capitalis pœna irrogata. In *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 11. §. 7. hæc Ulpiani verba referuntur. *Ad gladium damnati confestim consumuntur, vel certe intra annum debent consumi. Hoc enim mandatis continetur. Enimvero qui in ludum, non utique consumuntur, sed etiam & pileum & rudem accipere possunt.* Paull. 5. *sent.* 17. §. 3. *Sane qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt.* Sic *consumenda* damnata : *l.* 3. D. *de pœn.* Græci eodem modo δαπανᾶσθαι dicunt. Libanius περὶ στάσεως τῶν δε στόμασι θηρίων δαπανηθέντων *rictu ferarum consumptorum.*

CONSUMTI numi, & exstantes opponuntur : *l.* 9. §. 2. D. *de SC. Maced. Consumti* etiam numi videntur, qui alias ita permixti sunt, ut discerni non possint : *l.* 17. 78. 94. *pr.* & §. 2. *D. de solut.* ubi consumti numi, opponuntur integris : *l.* 56. §. 2. D. *de fidejuss. l.* 81. *D. de jur. dot.* Ipso enim usu adsidua permutatione pecunia quodammodo exstinguitur : §. 2. *Inst. de usufr.*

CONSUMMARE ædificium inchoatum : *l.* 61. §. 1. D. *de usufr. Consummata* donatio : *l.* 4. D. *de donat.* injuria : *l.* 1. §. *ult.* D. *quod quisq. jur.* obligatio : *l.* 13. *D. de duob. reis.* Consummatum mandatum : *l.* 17. §. 3. D. *commod.* Consummato anno : *l.* 8. §. 6. D. *de transact.*

Consummare, in unam summam

redigere. *Consummare* sortem & usuras: *l. ult.* C. *de usur. rei jud. l.* 36. D. *de ædilit. edict.*

CONSUMMATIO operis: *l.* 8. §. *ult.* D. *ad Leg. falcid.* testamenti: *l.* 1. §. 2. D. *de his, quæ in test. del.*

CONTAGIONIS, quæ testes terret, timor: *l.* 8. C. *de testam.*

CONTAGIUM potius, quam conjugium, in *l. ult.* C. *si nupt. ex rescr. pet.*

CONTEMNERE prætorem: *l.* 11. §. 4. *D. de interog. in jur. fac.* auctoritatem prætoris: *l.* 5. D. *de judic.*

CONTEMPLATIO, consideratio, &, ut vulgo loquamur, respectus, vel intuitus alicujus personæ vel rei. Hac *contemplatione* donatum, ut in quartam habeatur: *l.* 22. D. *de inoff. test.* In contemplationem venire: *l.* 60. D. *ad Leg. falcid.* Contemplatione alterius possidere: *l.* 13. §. 12. *D. de hered. pet.* Contemplatione mortis facta donatio: Paull. 2. *sent.* 23. 6. Latinitatem hujus formulæ sunt, qui vocant in dubium. Sed eam auctoritate Justini *lib.* 7. *c.* 5. *lib.* 8. *c.* 3. Quinctil. *Declam.* 3. *&* 5. *in fin.* Apulei. *lib.* 8. *Metamorph. in fine* vindicat Ducker. *de latin. vet. Ictor. p.* 319. Hein.

CONTEMTIBILIS, *l.* 9. §. 2. D. *de offic. procos. l.* 37. §. 1. D. *evict.*

CONTEMTIO dignitatis: *l.* 19. D. *offic. præsid.* Cic. *de offic. lib.* 1. *c.* 4. Animi magnitudo, rerumque humanarum contemtio. *Hein.*

CONTENDERE, litigare & judicio certare, ac disceptare significat. Ut *contendere* de libertate: *l.* 2. D. *si ingen. esse dic.* legato i. e. de legato: *l.* 16. D. *ut legat. seu fideic.*

Contendere, in judicio dicere, adlegare, adfirmare: *l.* 15. D. *de his quæ ut indign.* Atque ita: Si *contendat*: *l.* 20. D. *de excus. l.* 28. D. *fidejuss. l.* 20. §. 1. *l.* 39. §. 2. *de noxal. act.*

CONTENTIO: Propter *contentiones* plerumque res ad divisionem pervenit: *l.* 26. D. *de serv. præd. urb.*

CONTENTIOSA jurisdictio voluntarie opponitur: *l.* 2. D. *de off. proconf.*

CONTENTUS *uni legato*, cum dativo, dixisse putant Paullum *l.* 8. §. 1. D. *de legat.* 2. sequuti Codicem Florentinum. Alii *uno* legunt pro *uni.* Rem expedivisse ingeniosissime videtur Joseph. Nerius in *Analect. lib.* 1. *c.* 1. ex lege geminationis scribens: *Hoc casu duo legata: sed uni contentus* esse debet, id est, *unico contentus esse debet.* Hein.

CONTESTARI, significat testibus adhibitis aliquid declarare, ac profiteri: *l.* 1. *D. quo jussu l.* 3. *C. de fid. instrum.* Hinc contestari excusationem caussas: *l.* 38. D. *de excus.*

Contestari litem vel judicium dicebantur, qui judicium accipiebant, quod eos, qui tum aderant, testes advocabant. Festus *lib.* 3. Contestari dicuntur duo aut plures adversarii, quod ordinato judicio, utraque pars dicere solet: *testes estote.* Idem *eod. lib. Contestari* est, quam uterque reus dicit: *testes estote. Contestata* autem lis tunc videtur, quum judex per narrationem negotii caussam audire cœpisset: *l.* 1. C. *de lit. contest.*

Porro *contestari* non activa tantum, sed & passiva significatione usurpatur, *l. fin. D. de fer. l.* 16. *D. de offic. proconf. l.* 3. §. 10. *D. de sepulcr. viol. l.* 22. §. 5. *D. sol. matr. l.* 3. C. *de novat.* Quemadmodum ergo dicimus: litem contestatus: *l.* 11. *D. de judic.* ita & contestatum judicium: *l.* 7. §. 1. *D. de hered. pet. l.* 19. *D.*

so-

solut. matr. & conteſtatam litem: *l.* 37. D. *de negot. geſt.*

Porro lis *conteſtata* etiam in accuſationibus publicorum judiciorum dicebatur: *l.* 20. D. *de accuſ.* vel in capitalibus cauſſis litis *conteſtatio* locum habet: *l.* 1. *ex delict. def. l. ult. C. ut intr. cert. temp. crim. quæſt.*

Conteſtari contrariam voluntatem: *l.* 7. §. 1. D. *de decur.*

CONTESTATIO pro teſtatione: *l.* 20. §. *ult. D. qui teſt. fac. poſſ. l.* 19. *C. de uſur. Conteſtatione* publice propoſita: *l. ult. C. de his qui per nat.*

CONTESTATO, i. e. conteſtatione facta: *l.* 1. §. 12. *D. de adgnoſc. & al. lib.*

CONTEXTUM adpellatur, quod in tela eſt, nondum pertextum vel detextum: *l.* 22. *D. de aur. arg. mund.* Et ſic contexta accipe, in *l.* 70. §. 12. *D. de legat.* 3.

CONTEXTUS, conjunctio rerum, ac verborum. *Contextu* ædificiorum unita domus: *l.* 15. §. 11. *D. de damn. inf.* Uno contextu teſtamentum fieri dicitur, id eſt, nullo alieno actu intermixto: *l.* 31. §. *ult.* D. *qui teſtam. fac.* Contextus verborum totius ſcripturæ, *l.* 44. D. *de manumiſſ. teſtam.*

CONSIGNATIO: *l.* 36. *D. de ſerv. præd. urb. l.* 47. *D. de dam. inf.* Vitruv. *lib.* 2. *c.* 9. Plin. *lib.* 35. *c.* 13.

CONTINENS, ἤπειρος, terra aqua non circumdata, immo & non interrupta: In *continenti* agro: *l.* 65. §. 1. D. *de adquir. rer. dom.*

At *continentes* provincias accipere debemus, quæ Italiæ conjunctæ ſunt, ut Galliam & Provinciam. Sicilia enim inter *continentes* eſt, quum modico freto ab Italia ſe jungatur: *l.* 99. §. 1. *D. de verb. ſignif.*

CONTINENTES, Monachi. Eccleſiaſtici aut ex Eccleſiaſticis, vel qui *continentium* ſe volunt nomine nuncupari: *l.* 21. C. *Theod. de Epiſcop.* Concil. Carthag. anno 997. ſeu *Canon.* 38. *Cod. Afric. p.* 883. *Tom.* 1. *Concil.*

CONTINENTER, & perpetuo ire: *l.* 14. *D. de ſervit.*

Ex CONTINENTI, & *in continenti*, id eſt, confeſtim, nec ullo interjecto tempore, vel interpoſito intervallo. Ex *continenti* pacta ſubſequuta: *l.* 7. §. 5. *D. de pact.* id eſt, in ingreſſu contractus facta, ut ibidem Ulpianus loquitur, ad eorum differentiam, quæ poſtea interponuntur, ut ibidem ait, ſeu, quæ poſtea fiunt, ut loquitur Papianus *in l.* 72. *D. de contrah. emt.*

At in *l. ult.* C. *de err. advoc.* Ex *continenti*, Imperatores interpretantur, triduo proximo. His porro locis: Ex continenti acceptis litteris, veni: *l. ult.* §. *ult. D. de oblig. & act.*: Ex continenti arbiter dandus: *l.* 37. D. *de fideic.*: Ex continenti fecit ſtipulationem: *l.* 6. §. *ult.* D. *de novat.* verba hæc: *ex continenti*, cum aliqua latitudine accipi videntur. Vid. *l.* 1. §. 8. *D. ad Leg. falcid. Quod dixi: in* continenti, *ita accipiendum: cum aliquo ſpacio.* Ceterum ea formula uſi ſunt ICti etiam meliore ætate. Nam & in Lege Julia de adulteriis illam lectam eſſe, patet ex *l.* 23. §. 4. D. *ad Leg. Jul. de adult.* & *Collat. Leg. Moſ. & Rom. tit.* 4. §. 2. Eadem uſus eſt adſuetus maxime formulis ICtorum Tertullianus *Apologet.* c. 23. & *de præſcr. adv. hæret. c.* 2. At auctores non niſi recentioris ætatis ita loquuti ſunt, veluti Juſtinus 1. *hiſt.* 9. & *lib.* 5. *c.* 3. & 5.

CONTINENTIA, Æ, contextus περιοχὴ, ut *continentia* venditionis: *l.* 29. *in fin.* C. *Th. de petit. & ultr. dat.* ſcripturæ: *l.* 3.

3. C. *Th. de testam. & codicill.* sed & *caussæ continentia* eodem vel haud multum diverso significatu dicitur *l.* 10. C. *l.* 2. C. *Theod. de judic.*.

Continentia ædificia : *l.* 2. *l.* 154. *D. de verb. signif.* id est contigua. *Continentia* urbis : *l.* 173. §. *un. l.* 199. D. *de aqu. & aqu. pluv.* id est, suburbia.

CONTINERE, complecti, & comprehendere. Sic Publiciana tempus venditionis continet, & bonam fidem emtoris : *l.* 7. §. 14. D. *de Publican. in rem act.* Continetur pondere, numero, mensura res : *l.* 38. *D. de jud. l.* 34. §. 6. *D. de legat.* 1. *l.* 6. D. *de rei vind.* id est, in pondere, numero, mensura consistit, ut loquitur, *l.* 2. §. 1. *D. de reb. cred.*

CONTINERI terra : *l.* 3. §. 1. *D. de arb. furt. cæs.* id est, terræ cohærere.

Contineri aliquando cum dativo construitur. Ita *continetur* huic actioni : *l.* 57. D. *de Ædil. edict.* conditioni : *l.* 42. §. 11. *D. de fideic. libert.* promissioni : *l.* 2. *D. ex quib. caus. maj.* stipulationi : *l.* 3. 5. D. *usufr. quemadm. cav.* Add. *l.* 57. *D. de jur. dot. l.* 3. 9. *D. de pen. legat.* Talia quoque notavit auctor *de vet. jurecons. latinitate apud* Ducker. *p.* 336. Pleraque hæc fortassis in mendo cubare ait *Hein.*

CONTINGENS sibi pars : *l.* 16. *D. ad SC. Silan.*

CONTINGERE, attingere. Ædificii pars quæ solum contingit : *l.* 2. C. *de rei vind.* Quos proxima spes successionis contingit: *l.* 1. §. 14. *D. de inspic. ventr.* Contingere defunctum adfinitate : *l.* 5. §. 5. *de his qui effud. vel dejec.* sanguine : *l.* 12. *D. de manum vind.*

CONTINGI damno ; *l.* 15. §. 8. D. *de bon. damn.* crimine : *l.* 7. §. 2. *D. de fugitiv.*

CONTINGIT absolutio : *l.* 1. D. *de acceptil.* dominium : *l.* 4. §. 4. D. *de adquir.* liberatio : *l.* 9. *l.* 12. §. *ult. l.* 14. §. 1. *l.* 34. §. 1. *de solut.* libertas : *l.* 4. *pr. D. de pecun. constit.* novatio : *l.* 14. 24. D. *de nov.* id est, fit, obtinet.

Si *contigit* aliquid testatori : *l.* 6. §. 5. D. *de injust. rupt. irrit. fact.* id est, si status ejus in deterius mutatus est.

CONTINUARE honorem : *l.* 13. D. *ad municipal. l.* 14. §. 5. *D. de mun. & honor.* Continuatur hereditas cum tempore mortis : *l.* 138. D. *de reg. jur.*

CONTINUATIO dominii : *l.* 34. D. *de statulib. furti* : *l.* 67. §. 1. D. *de furt.*

CONTINUUS, A, UM. CONTINUUM tempus vulgari significatione dicitur, quod continenter & junctum numeratur, prout cedit, labitur & currit : *l.* 7. D. *quemadm. servit. amitt.* Sic continuis annis nuda proprietas : *l.* 2. D. *quib. mod. usufr.*

Alias *continuum* tempus utili opponitur, eoque significatur tempus, quod solido dierum ac mensium numero computatur, nulla eorum dierum, quibus experiundi potestas non fuit, subductione facta : & ignorantibus quoque cedit : *l.* 8. D. *de his, qui not. infam. l.* 31. §. 1. D. *de usurp. l.* 1. C. *de quadr. præsc. l. ult.* C. *de temp. in integr. rest.* Continua tempora numerantur : *l.* 24. §. *ult.* D. *ad SC. Vellei.* Hinc biennium continuum a morte testatoris legatus ususfructus : *l.* 6. D. *de usufr. leg.* Continui dies utilibus & sessionum diebus opponuntur : *l.* 1. §. 9. D. *de agnosc. & al. lib. l.* 5. §. 19. D. *ut in possess. legat.* Continuum quinquennium : *l.* 29. §. 5. D. *ad leg. jul. de adult. l.* 5. C. *eod. tit. l.* 2. D. *de collus. deteg.* id est quinquennium non utile, sed continuo numerandum : *l.* 35.

l. 35. D. *ad Leg. jul. de adult.*

Continua cretio dicebatur, in qua non adjiciebantur verba hæc: *Quibus scieris, poterisque.* Itaque ei, qui sub hujusmodi cretione institutus erat, etiam illi dies imputabantur, quibus ignoraverat se esse institutum, sed non potuerat cernere, quemadmodum ait Ulpian. 22. *fragm.* §. 31. *seq.*

Continua accusatio: *l.* 4. C. *de apostat.* id est perpetua. Et ita continua lex: *l. ult.* C. *Th. de Episcop. jud.*

Continua provincia, *l.* 8. *circ. fin.* C. *Theod. de Desertor.* id est, contingua. Et ita Continua prædia, in *l.* 31. D. *de servit. præd. rust.*

Continuus actus: *l.* 137. D. *de verb. oblig.* id est, sine aliquo longo intervallo, & sine alio actu contrario obligationi.

CONTRA, adversus. Contra legem facit, qui facit, quod lex prohibet: *l.* 29. *D. de legib.*

Contra, ex opposito. Ita *contra* liceri: Cic. 3. *offic.* 15.

Contra, pro *in*. Singularis loquutio: Contra hominis necem quid facere, i. e. in necem. *l.* 4. *pr. D. ad Leg. Corn. de sicar.*

Contra, secus, in alia omnia. *l.* 14. *D. de re jud. l.* 23. D. *de recept. arb. l.* 2. *D. si quadrup. paup.* Contra rescriptum est: *l.* 15. §. 8. D. *de re jud.*

Contra, ex adverso, contra ea: *l.* 2. §. *ult. D. de verb. oblig. l.* 25. §. 10. D. *famil. ercisc. l.* 9. §. *ult. D. si serv. vind.* §. 2. *Inst. de inutil. stipul.*

CONTRACTUS nomine generaliori significatu accipitur omnis obligatio, ut ubicumque aliquis obligetur, & contraxisse videatur, quamvis non ex crediti caussa debeatur: *l.* 20. D. *de judic.* Tu dixeris, obligationem proprie esse effectum, contractum vero id omne factum licitum illicitumve, ex quo oritur, seu contrahitur obligatio. At angustiori notione Labeo in *l.* 19. D. *de verb. signif.* Contractum, dicit ultro citroque obligationem, quod Græci συνάλλαγμα vocant. In quo posteriori subscripsit Ulpian. *l.* 7. §. 1. 2. D. *de pact.* Qua in definitione utique ab effectu, nempe ab obligatione, contractus notionem minus commode petit. Porro, alia negotia quam ex quibus utrinque obligatio oritur inter contractus referri videmus in LL. nostris. Non tamen omnes conventiones ex quibus naturalis oritur obligatio, apud Romanos *contractus* dicebantur, sed eæ tantum, quæ vel caussam saltem vel nomen & caussam simul a jure civili acceperant. Vid. *d. l.* 7. §. 1. 2. *de pact.*

Etenim *contractuum* alii sunt *nominati* qui & caussam & nomen a jure civili habent, actionemque pariunt cognominem; veluti emtio, venditio, locatio, conductio, societas. Alii *innominati*, qui caussam tantum habent a jure civili, nomen vero nullum. Ad quos hæ referuntur species, *do ut des*, *do ut facias*, *facio ut des*, *facio ut facias*, ex quibus etiam non nascuntur actiones cognomines, sed actio generalis *in factum* vel *præscriptis* verbis, *l.* 1. 2. 3. 5. *l.* 17. §. *ult. D. de præscript. verbis. l.* 7. §. 2. *D. de pact.*

CONTRADICERE, & *non consentire* diversa facit Ulpian. in *l.* 5. *de serv. urb. præd.* Evidenter *contradicere* in *l.* 2. §. 2. D. *sol. matrim.* id est, non tantum non consentire, sed & verbis contradicere. Non *contradicens* consentit: *l.* 7. §. 1. D. *de sponsal. l.* 2. *pr.* D. *ad municipal.*

CONTRADICTO *judicio*, nihili verba sunt in *l.* 34. *D. de legib.* Neque enim judicio, sed consuetudini in judicio contradicitur, ac proinde ne dubitandum qui-

quidem, quin legi oporteat: *Primum quidem illud explorandum arbitror, an etiam* contradicta *aliquando, judicio consuetudo firmata sit.* Hein.

CONTRAHERE, proprie conducere, in unum cogere: *l. ult.* D. *de curat. bon. dand.* Sic *contrahere* aureos: *l. 96. D. de legat.* 1. frumentum: *l. ult. D. de adpell. recip.* turbam: *l.* 4. §. 6. D. *de vi bon. rapt.*

Contrahere, negotium aliquod, ex quo obligatio oritur, perficere. Non ergo verba *contraxerunt, gesserunt*, ad testandi jus pertinent: *l. 20. D. de verb. signif.* At reliqua tamen negotia fere omnia *contrahi* dicuntur. Sic dicuntur *contrahi*, æs alienum: *l.* 17. *D. de test. mil.* cognationes: *l.* 12. §. *ult. D. de rit. nupt.* crimen: *l. 2. D. de condict. ob turp. caus. l. 20. D. de accus.* culpa: *l.* 31. §. 2. *D. de negot. gest.* damnum: *l. 57. D. de admin. & peric. tut.* debita: *l.* 39. §. 3. D. *famil. ercisc. &c.*

Contrahere aliquando videtur, qui solvit: *l. 66.* D. *de solut.* itemque qui adit hereditatem, vel se miscet: *l.* 3. §. *ult.* D. *quib. ex causs. in possess.* Quo loco quis videatur *contraxisse*, vid. *l.* 21. D. *de oblig. & act. l.* 3. D. *de reb. auct. jud. possid.*

Ceterum singulare est: Si quum essem tibi *contracturus*: *l.* 8. §. 14. D. *ad SC. Vellei.*

CONTRARIA *actio* diversa a *directa* de qua infra. *Contraria* autem dicitur, quæ datur illi contrahentium, qui ex contractu statim est obligatus, adversus alterum, qui non nisi ex post facto coepit obligari; & comparata est ad indemnitatem consequendam. Similiter *contraria* judicia, *directis* & principalibus opponuntur: *l.* 17. §. 1. *l.* 18. §. 2. D. *commod. l.* 6. §. *ult.* D. *de his qui not. infam.* Idemque significatur his titulorum verbis: *commodati* vel contra: *Depositi* vel *contra*: *Mandati*, vel *contra*. Sic *contrarium* judicium *commodati*, *mandati*: *tutelæ*, de quibus singulis vide sub his vocibus.

Contraria ripa, e regione posita: *l. 65.* §. *3.* D. *de adquir. rer. dom.*

Per *Contrarium*: *l.* 1. §. *6. de ventr. in possess. mitt. l.* 8. §. *ult. l.* 20. §. 2. *D. de transact.* idem quod *ex contrario*, ut est in *l.* 4. D. *quib. ad libert. l.* 11. §. *ult.* D. *de duob.* reis: *l.* 4. §. *ult. D. de manum. vind. & aliis locis pluribus.*

CONTRAVINDICARE. Caius apud Boeth. *comment. in Cic. Top. lib. 3. Deinde postquam hic vindicaverit, prætor interrogat eum, qui cedit, an contravindicet? Contravindicare* autem erat, ei, qui, rem suam esse, aiebat, contradicere. Sic apud Plaut. *in Rud. act. 3. sc.* 1. *Hunc meum esse dico.* Cui alter: *Et ego item esse aio meum.* Cic. *pro Muræn. c.* 12. *Fundus Sabinus meus est. Immo meus. Hein.*

CONTRECTARE, est rem loco movere: *l. 3. D. de act. rer. amot. l. ult. D. de condict. furt. & in tit. de furtis* passim. Atque ita in quæstione furti verbum hoc accipiendum, ostendit *l.* 3. §. 18. D. *de adquir. possess. l. 15. D. ad exhib.* Nec etiam aliud est *contrectare*, quam rem alienam intercipiendi caussa amovere, ut loquitur Justinianus in §. *6. Inst. de oblig. quæ ex delict.* Ut autem *contrectatione* furtum committitur, ita purgatur, si res reponatur: *l.* 40. *D. de statulib. l.* 4. §. 7. *D. de usucap.*

CONTRECTATIO fraudulosa rei alienæ, in definitione furti: *l.* 1. *D. de furt.* §. 1. *Inst. de oblig. quæ ex delict.* Ubi Theo-

Theophilus ψηλάφησιν vertit, & *amotum* ψηλαφώμενον.

CONTRIBUERE. Contribui dicitur legatum ceteris, & contribui legata dicuntur quæ cumulantur ac veluti in unum computantur, ut appareat quantum ex omnibus atque ex singulis sit detrahendum ratione falcidiæ: *l.* 18. D. *de testam. milit.* Si autem nomen legetur, cujus debitor non sit solvendo, nullum legatum erit, nec ceteris legatis *contribuitur*: *l.* 22. §. *ult. D. ad Leg. falcid.* Et ita accipe

CONTRIBUTIONEM legatorum in *l.* 11. §. 5. *&* 6. & fideicommissorum in *l.* 30. §. 8. D. *ad leg. falcid.* At in *l.* 2. §. *ult. D. de Leg. Rhod. Contributio* est collatio mercium pro jactu.

CONTROVERSIA, litem & quæstionem significat, in *l.* 1. §. 10. *l.* 13. *D. de Carbon. edict.* In *controversia* est servus: *l.* 4. §. *ult. D. de statul. Controversia* est: *l.* 6. *pr. &* §. 1. D. *de carbon. edict. Controversiam* facere alicui: *l.* 4. *C. ne de stat. defunct. l.* 3. §. 1. D. *de collat.* hereditatis: *l.* 6. D. *de adquir. vel amitt. poss.* de hereditate: *l.* 7. §. 7. *D. de Carb. edict.* habere: *l.* 77. §. 20. *D. de legat.* 2. movere: *l.* 25. D. *de adopt.* pati: *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *D. de Carbon. edict.* sustinere: *l.* 7. C. *de liber. causs.* Singularis vero vocabuli notio in *l.* 24. §. 5. *D. de damn. inf. Si controversia aquæ insulam subverterit.*

Idem *Controversiæ* nomen propriam in rhetorum libris significationem habet, quam Senec. *in præf. lib.* 1. *Controv. p.* 53. *edit. Gronov.* exponit his verbis: Declamabat autem Cicero, non quales nunc *controversias* dicimus, nec tales quidem, quales ante Ciceronem dicebantur, quas theses vocabant. Hoc enim genus materiæ, quo nos exercemur, adeo novum est, ut nomen quoque ejus novum sit. *Controversias* nos dicimus: Cicero *caussas* vocabat. Hoc vero alterum nomen Græcum quidem est, sed in latinum ita translatum, ut pro latino sit. Scholastica *controversiæ* multo recentius est, sicut ipsa declamatio. Hæc Seneca. Auctor Dialogi *de oratorib. c.* 35. Neque enim, ait, duo genera materiarum apud Rhetores tractantur, *suasoriæ & controversiæ*. Ex his suasoriæ quidem, etsi tanquam plane leviores, & minus prudentiæ exigentes, pueris delegantur: *Controversiæ* robustioribus adsignantur.

CONTUBERNALES. Quæ a servis in contubernio habentur, servæ, non *uxores*, aut *conjuges*, sed *contubernales* adpellantur, ut in *l.* 20. §. 1. *l.* 12. §. 33. *D. de instr. vel instr. leg. l.* 8. *D. de condit. & dem. l.* 31. *D. de statulib.*

Sed & Commilitones *contubernales* adpellantur a communibus tabernaculis: *l.* 183. 184. *D. de verb. signif. l.* 21. §. 1. *D. commod.* & alibi. Festus: Contubernales dicuntur a tabernis, quæ fiebant ex tabulis: unde tabernacula dicta sunt, licet ex tentoriis & ex pellibus fiant.

Etiam libertorum, qui ex justa servitute manumissi fuerant, *Contubernales* vocantur in *l.* 41. §. 1. *D. de legat.* 3.

Quandoque *Contubernalium* adpellatio & ad alios adfectus porrigitur. Et ita Ulpianus contubernales quoque servorum, id est, conjuges & natos: *l.* 12. §. 3. *D. de instr. vel instr. leg.*

CONTUBERNIUM in re militari manipulum militum significat, ut Vegetius *lib.* 2. *c.* 13. scribit, ubi centurias in *contubernia* divisas fuisse ait, ut decem mi-

militibus ſub uno papilione degentibus, unus quaſi præeſſet decanus, qui caput contubernii nominabatur. Et ita vox hæc accipienda eſt, *l.* 5. §. 6. *D. de re mil.* & apud Suet. *in Jul. c.* 31. & 42. rurſusque *in Calig. c.* 10. *in Veſp. c.* 3.

Contubernium etiam ſervilem conjunctionem ſignificat: *l.* 23. C. *ad Leg. jul. de adult.* Inter ſerviles enim perſonas non matrimonium, ſed *contubernium* dicitur. Sic pediſſequa, actori ſervo in contubernio tradita, proponitur: *l.* 59. *D. de manum teſt.* Vid. & *l.* 35. *D. de ædil. edict.*

Contubernii nomine & ea vocatur conjunctio, quæ inter liberas & ſerviles perſonas intercedit: *l.* 29. *C. de liberal. cauſ. l.* 24. C. *ad Leg. jul. de adult.* Nam ut Paull. *lib.* 2. *Sent. tit.* 19. §. 6. ſcribit, inter ſervos & liberos matrimonia contrahi non poſſunt: contubernium poteſt. Ac proinde, quemadmodum Ulp. 1. *fragm.* 9. tradit, ex libero & ancilla ſervus naſcitur. Proinde ſi mulier ingenua civiſque Romana, vel Latina, alieno ſe ſervo conjunxerit, in contubernio, non in matrimonio, haberi dicitur apud Paull. 2. *Sent.* 21. 1. *ſeq.* Si libertæ ſuæ permittat patronus in contubernio alieni ſervi commorari: Ulp. 11. *fragm.* 27. Quæ in contubernio patris vel filii fuerit: *l.* 14. §. 1. *D. de rit. nupt.* Si liber homo ancillæ contubernium ſequatur: *l.* 3. 7. *C. de liberal. cauſ.* Si tutor ancillam ſuam contubernio ſibi conjungit: *l.* 3. *C. de neceſſ. ſerv.*

Sed & liberæ mulieris conſuetudo, nuptiis non intercedentibus *contubernium* adpellatur: *l.* 5. 10. 11. C. *de natural. lib.* §. 2. *Inſt. de hered. quæ ab inteſt.* Et eo ſenſu ſi ingenua mulier gynæciario ſe ſociaverit, id contubernium vocatur: *l.* 3. *C. Juſt. & Theod. de murileg. gynæciar.*

Sed & quælibet injuſta atque illicita conjunctio contubernii nomen ſortitur: *l.* 3. *C. Theod. de inceſt. nupt.* Mulierem quæ ſtupro cognita in *contubernio* militis fuit: *l.* 14. D. *de his quæ ut indign.* Qui ſororis filiam in contubernio habuit: *l.* 11. §. 1. D. *ad Leg. jul. de adult.*

Illa vero rarior eſt hujus vocabuli acceptio, quando ipſe ſervus, cui libera mulier, immemor honeſtatis ſuæ, ſe conjunxit, contubernium adpellatur, ut in *l.* 1. C. *Theod. ad S C. Claud.*

CONTUMACIA eſt actus ſpernendæ legis idve quod judex competens fieri vult. Exſerit autem ſe contumacia variis modis, & licet Doctores duplicem eam faciant, *ſc.* 1. *in non comparendo*, quam intelligit Hermogenianus, quando *l.* 53. D. *de re jud. Contumacem* dicit, *qui tribus edictis propoſitis, vel uno pro tribus evocatus, præſentiam ſui facere contemnit:* (2) *in non reſpondendo*, de qua Ulpianus *l.* 11. §. 4. D. *de interrog. in jur. fac. num.*, *qui omnino non reſpondet, contumax eſt*; Attamen & aliæ contumaciæ ſpecies, eæque frequentes ſunt, ſub his non comprehenſæ, ſcilicet (3) in *non faciendo*, quod judex fieri vult, qualis eſt contumacia non reſtituentis: *l.* 10. D. *de act. rer. amot.* vel quod lex fieri vult qualis eſt contumacia judicis, qui interpoſitam legitime adpellationem recuſat: *l.* 59. C. *Theod. de adpell. & conſult.* & (4) *in faciendo* eo quo ex voluntate legis aut judicis eſt abſtinendum. Quoad legem exemplum habes in illa juris contumacia de qua *l.* 38. §. 1. D. *ad leg. jul. de adult.* Ita, ut contumaces plectuntur qui clam de-

delinquunt : *l. ult.* D. *de rit. nupt.*

Contumaciam triplicem statuit Alber. de Rosate. Una est non venientis ad judicem. Et hæc est triplex. Uno modo quando citatus peremtorie venire contemnit. Alio modo, quando malitiose se occultat. Tertio modo, quando impedit, ne citatio venire possit ad eum ; *c. quoniam* 5. *ut lite non contest. c. certum* 43. *Causs.* 11. *qu.* 3. & de isto casu vid. in Clem. *de judic. c.* 1. Secunda contumacia est, quando citatus ad judicium venit, sed non vult parere juri, vel illicentiatus recedit *d. c. certum*, & *c. ex parte de verb. signif.* Tertia est, quum offensa est notoria, & jussus a judice non vult emendare, *d. c. ex parte circa fin.* ubi etiam dicitur, quod excommunicatio non debet imponi nisi per contumaciam. Contra contumacem in casibus specialibus proceditur ad testium receptionem lite non contestata, *d. c. quoniam.* ut *lit. non contest.* Et de ista contumacia vid. *c. de illicita causs.* 24. *qu.* 3. & *c. quisquis causs.* 2. *qu.* 6. Contra contumacem procedi potest etiam ad definitivam, *d. c. de illicita* & *c. absens* & *c. decernimus, causs.* 3. *qu.* 9. Non purgans contumaciam intra annum, postea non auditur : *c. rursus causs.* 11. *qu.* 3. Prælati contumaces per subtractionem dignitatum puniuntur : *c. honoratus in fin. dist.* 74. *c. quorumdam dist.* 34. Clerici contumaces ab Episcopo per excommunicationem corrigi debent : *c. contumaces dist.* 1. *c. si quis presbyter. causs.* 7. *qu.* 1. *c. petimus causs.* 11. *qu.* 1. & *c. si quis causs.* 11. *qu.* 3. Sicut in contumacia persistentibus severitas est ostendenda, sic humiliatis per pœnitentiam non est venia deneganda : *c. quanto causs.* 12. *qu.* 5.

CONTUMELIA, injuriam significat, a *contemnendo* dicta, quam Græci ὕβριν vocant : *l.* 1. *D. & pr. Inst. de injur.* Seneca in libro, qui inscribitur : *in sapientem non cadere injuriam c.* 10. Contumelia est minor injuria, quam queri, quam exsequi possumus, quam leges quoque nulla dignam vindicta putaverunt. Idem *cap. seq.* Contumelia *a contemtu* dicta est, *quia nemo, nisi quem contempsit, tali injuria notat.* At ex Menag. *Amoenit. jur. c.* 39. *p.* 22. notat Heinecc. plerosque non a *contemnendo*, sed a vetere *contumeo*, dictam contumeliam censere.

CONTUMELIOSE uti : *l.* 17. §. 1. D. *de usufr.*

CONTUMELIOSUS exactor : *l.* 20. *D. de usur.* libertus : *l.* 1. §. 16. *D. de off. præf. urb.*

CONTUNDERE. *Contusa* vasa. *l.* 1. *pr. D. de peric. & commod. rei vend.*

CONTURBARE dicitur, qui solvendo esse desinit, quique, nomina expedire, & æs alienum, quod contraxit, exsolvere non potest : *l.* 5. §. 9. *D. de inst. act. l.* 16. *D. de in rem vers.* & apud Cic. *lib.* 4. *ad Attic. Epist.* 7. *& pro Plancio c.* 28. Ut autem conturbare rationes, quod φυρᾶν ψῆφους Cic. vocat *lib.* 6. *ad Attic. epist.* 5. ita Catullus *conturbare basia* vocat in *epigr. ad Lesbiam* Martial. *lib.* 4. *epigr.* 9. *Conturbabit Atlas, & non erit uncia tota, Decidat tecum qua pater ipse Deum.* Inde Conturbatorem *aprum*, festive dixit idem Martial. *lib.* 7. *epigr.* 26.

CONTUTOR : *l.* 7. §. 1. *l.* 20. *l.* 24. §. *ult. l.* 51. *l.* 54. *D. de admin. & peric. tut.*

CONVALESCERE in pristinam valetudinem redire, in *l.* 13. *D. de mort. causs. don.*

Convalescere metaphorice, dicitur, quod, quum ab initio non va-

valuisset, aut in pendenti fuisset, ex post facto confirmatur, & vires recipit. Sic *convalescit* dominium: *l.* 33. §. *ult.* D. *de donat. int. vir. & ux.* donatio: *l.* 33. §. *ult.* D. *eod.* legatum: *l.* 40. §. 1. D. *de legat.* 1. libertas: *l.* 20. §. 1. *D. de cond. instit.* pignus: *l.* 8. §. 11. D. *quib. mod. pign.* sententia, quæ ob certas caussas suspensa nunc demum vires habere jubetur: *l.* 23. *C. Theod. de decur.* stipulatio: *l.* 27. D. *de jur. dot.* testamentum ruptum: *l.* 33. *D. de testam. mil.*

CONVEHI: *l.* 1. §. 8. D. *de mort. infer.*

CONVELLERE fidem: *l.* 8. *C. de remiss. pign.* formam juris: *l.* 42. D. *de pact.* judicium: *l.* 2. C. *qui test. fac. poss.* statum: *l.* 1. *C. de vectig.* veritatem: *l.* 11. *C. de fid. instrum.* voluntates: *l.* 20. *C. de testam.*

CONVENIRE dicuntur qui in unum locum veniunt: *l.* 1. §. 1. D. *de pact.*

Convenire, nuptiale verbum. Sic *convenire* in manum dicebatur mater familias, quæ in matrimonium certis verbis, solemni ritu coibat. Cic. *in Top. c.* 3. *Uxorum duæ species: una matrum familiarum: hæ sunt, quæ in manum convenerunt.* Paull. apud auctorem *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 4. §. 2. *Quæ, auctore eo, quum in potestate esset, viro in manum convenerit.* Ulp. *fragm. tit.* 9. §. *un. Farre convenitur in manum: certis verbis, & testibus decem præsentibus, & solemni sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibetur.* Et *tit.* 22. §. 14. suis heredibus adnumerat *uxorem, quæ in manu est, & nurum, quæ in manu est filii, quem in potestate habemus.* Sed & *tit.* 23. §. 3. adgnasci suum heredem, ait, in manum *conveniendo.* Denique *tit.* 11. §. 13. *conventione in manum statum hominis mutari.* ait Apuleius *lib.* 6. *de asin. aur. p.* 183. *Psyche convenit in manum Cupidinis.* Idem *lib.* 8. *p.* 201. Puella in boni Ttlepolemi manum venerat. Sed & *convenire* in *matrimonium* legimus in *l.* 15. *D. de rit. nupt. l.* 121. *D. de verb. obl.* & ea loquutione usus est Gell. *lib.* 18. *c.* 7. Aitque Heinecc. vanam esse Tribonianismi suspicionem. Nam primo & alii melioris ætatis auctores eo loquendi genere usi sunt, inter quos Arnobius *adv. gent. lib.* 2. *p.* 90. & Serv. *ad Virgil. Æneid.* 4. *v.* 103. Deinde ne probabile quidem est, ait idem Hein. auctores nostros *l.* 15. D. *de rit. nupt. l.* 121. §. 1. *D. de verb. obl. l.* 17. *pr. D. de act. rer. amot.* usos esse, aut uti saltem commode potuisse phrasi: *convenire in manum*, quum ibi loquantur de rebus, quæ non propriæ uxorum, quæ *in manum* convenerant, sed quæ omnibus communes erant, ceu recte observavit Schulting. *jurispr. vet. antejust. p.* 591.

Convenire etiam dicuntur, qui ex diversis animi motibus in unam sententiam decurrunt, ut est, in *l.* 1. §. 1. *D. de pact.* Hinc *convenire* pro pacisci *l.* 2. *l.* 4. *l.* 5. *D. de pact. Convenire* inter aliquos dicitur id, de quo consentiunt: Sic inter omnes *convenit*: *l.* 12. D. *qui satisd. cog.* Convenit cum adversario, ut opus faceret: *l.* 1. §. 10. *D. de nov. op. nunc.*

Convenit, id est, decet, seu oportet: *l.* 28. *C. de transact.* seu conveniens est, ut in *l.* 7. D. *de fideic. lib.*

Convenire, in jus vocare, & judicio persequi: *tit. de judic. & ubi quisq. conven. Convenire* actione: *l.* 14. *C. de pign.* judicio: *l.* 55. *D. de don. int. vir. & ux.* notione præsidis: *l.* 20. *C. de pign.*

Convenire, interpellare, denunciare. *Convenire* testato: *l.* 122. §. 3. *D. de verb. oblig.* denunciatione: *l.* 7. *C. quom. & quand.*

CONVENIRI etiam dicitur res ipsa, quæ petitur. Sic conveniuntur bona: *l.* 1. *C. quo quisq. ord.* dolus: *l.* 1. §. 1. *D. si mens. fals. mend.* nomina: *l.* 5. §. 9. *D. de reb. cor.* possessio: *l.* 4. *C. de exsequut. & exact.* prædia: *l.* 7. *D. de publican.*

Conveniri pro condemnari: *l.* 1. *C. de capit. cens. civ. exim.*

Sed & *conveniri*, & judicium suscipi, idem videntur in *l.* 20. §. 5. *D. de hered. petit. l.* 1. §. 2. 3. D. *de admin. & peric. tut.*

CONVENTICULUM, plerumque pro illicito conventu accipitur, veluti in *l.* 6. §. 1. *l.* 8. §. 3. & §. 5. *C. de hæret.*

CONVENTIO. Id nomen esse generale ait Ulpianus, & ad omnia pertinere, de quibus negotii contrahendi trasigendique caussa consentiunt, qui inter se agunt. *Conventio justa* vid. *justa.*

Conventio in manum. Ulpian. *fragm. tit.* 11. §. 13. de qua vid. art. *convenire in manum.*

Conventio personæ in *l. ult.* C. *qui legit. pers. stand. in jud.* qua nempe persona convenitur.

Conventionales stipulationes, quæ ex conventione reorum fiunt: *l.* 5. *pr. l.* 52. D. *de verb. oblig. Conventionalia* pignora & hypothecæ: *l.* 2. *C. de præt. pign.*

CONVENTUS, contractam in unum locum ex compluribus hominum generibus multitudinem significat: aut cum a magistratibus judicii caussa populus colligitur, ut Festus auctor est. Theophilus vero in §. 4. *Inst. quib. ex causs. manum. non lic.* definit certum statumque tempus litium dirimendarum gratia inventum, in quo & judices & litigatores in provinciis conveniebant. Idem in *pr. Inst. de succes. subl.* Quando judicia ordinaria in usu erant, hoc est, quum certo tantum tempore *conventus* haberentur: subjicitque, de conventu se tractasse superiore illo, quem adduximus, loco. Servius ad illum Virgilii versum *lib.* 5. *Æn. v.* 758. *Indicitque forum* addit: *id est, tempus & locum agendorum negotiorum designat, qui conventus vocatur.* Atque ita *Conventus* agere, vel habere, dicebatur Proconsul, quum stato anni tempore in celebri aliqua provinciæ, cui præerat, civitate judiciorum exercendorum caussa considebat: quo loci provinciales, de controversiis suis disceptaturi, conveniebant. Quod loquendi genus usurpant Cic. *in Verr.* 5. *c.* 11. Cæs. *lib.* 6. *de bell. gall. c.* 44. Liv. *lib.* 38. *c.* 30. Flor. *lib. ult. c.* 2. Et ita verbum hoc accipiendum est apud Plin. *lib.* 10. *epist.* 66. Vid. infra sub *forum.*

Sed & late patentes provinciæ in quosdam Conventus distribuebantur, quorum caput constituebant celeberrimam civitatem, cui populos aliquot, qui eo disceptandi jurisque obtinendi gratia convenirent, attribuebant, quod Hispaniæ exemplo comprobatur. De ea namque Plin. *lib.* 3. *c.* 3. agens: *Nunc*, ait, *universa provincia dividitur in Conventus septem: Carthaginiensem, Tarroconensem, Cæsaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Brucatum.* Et paullo post: *Tarracone disceptant populi* 62. In Conventum Cluniensem Varduli ducunt populos 14, in eumdem Conventum Carietes & Vennenses quinque civitatibus vadunt. Lucensis conventus populorum est sedecim. Plura de his conventibus juridicis Jo. Frid. Gronov. 3. *obs.* 22. Græci dicunt, τὰς ἀγοραίους ἄγειν, scilicet ἡμέρας. Strabo *lib.* 13. *p.* 932. ἐν αἷς τὰς ἀγοραίους ποιοῦνται, καὶ δικοδοσίας. *In* quibus *Conventus* agunt, & jus dicunt. Inde lucem capit locus *Act. Apost. c.* 19. *v.* 38. Si Demetrius, vel qui cum illo sunt artifices, actionem adversus quem-

quemquam habent, ἀγοραῖοι ἄγονται, sunt conventus, sunt Proconsules: in jus vocent se invicem.

CONVERSATIO, interdum quotidianæ vitæ consuetudinem significat, uti in *l.* 19. D. *de offic. præs.* Ne sepulchrum aliæ (ita Florentina) conversationis usum accipiat *l.* 12. §. 1. *D. de religios.* Nova hominum *conversatio*, id est, vivendi ratio: §. *ult. Inst. de noxal. act.*

CONVERSATUS dolo: *l. pen.* §. *ult. D. quæ fals. tut.* in fuga: *l. ult. C. ne de stat. defunct.*

CONVERSUS dicitur omnis ecclesiastica persona *c. duo* 7. *causs.* 12. *quæst.* 1.

Conversus, us. Qui coetu, conversu, turba, seditione, incendium fecerit. Ita legitur Florentiæ: *l.* 5. *pr.* D. *ad Leg. Jul. de vi publ.* Sed cum hic nihil significare possit hoc vocabulum: alii codices habent *converso*, alii *concursu* rescribunt. Quod postremum maxime placet. Nam & Græci *Basilic. lib.* 60. *tit.* 18. *lege* 5. illud *coetu, conversu* reddunt ὁ συναγαγὼν τὴν ταραχὴν *convocant coetum, vel turbam.* Hein.

CONVERTERE, mutare, redigere. *Convertere* pecuniam in usus suos: *l.* 3. §. 3. *de contr. tut. l.* 28. §. 3. D. *de liberat.* ad usus proprios: *l.* 25. §. *ult. D. de poss.* vim testamenti, in caussam fideicommissi: *l.* 19. D. *de test. milit.* & alia ejusmodi passim.

Convertere, invertere. *Convertere* ordinem: *l.* 2. §. 4. D. *de vulg. & pup. subst.* plostrum: *l.* 52. §. 2. *D. ad Leg. Aquil.* Converso more procreatus: *l.* 14. D. *de stat. hom.*

CONVETERANI: *l.* 2. *C. de excus. veteran.*

CONVICIA *festa*, pro dictis jocularibus, quæ in novum matrimonium novamque nuptam jaciebantur, dixit Seneca *in Medea v.*113. Sed & militum, qui Imperatorem suum triumphantem sequebantur, dicteriis ea verba adcommodat Martial. *lib.* 7. *epigr.* 3.

CONVICIARI, maledicere, ei, a quo adpellat: *l.* 8. *D. de adpell.*

CONVICIUM, injuriam, verbis factam, significat: *l.* 1. §. 1. D. *de injur.* Cic. *pro Cælio c.* 3. maledictionem, si petulantius jactetur *convicium* nominari ait. Nec vero omne maledictum convicium est, sed id solum, quod cum vociferatione dictum est, sive unus, sive plures dixerint, quod in coetu dictum est, *convicium* est. Quod autem non in coetu, nec vociferatione, dicitur, *convicium* proprie non dicitur, sed infamandi caussa dictum: *l.* 15. §. 11. *seq. D. de injur.* Tractum nomen vel a *concitatione*, ut Labeo existimabat, vel *a conventu & collatione vocum*, quasi convocium: *l.* 15. §. 4. D. *de injur.* & Fest. *lib.* 3. sentit. Nam eo sæpe verbo sola vocis contentio designatur, ut apud Cic. passim, & Phædr. *lib.* 1. *fab.* 7.

CONVINCERE alium: *l.* 1. *D. de leg. jul. de ambit. Convinci* fraus dicitur in *l.* 2. *C. de in lit. jur. Convictus* injuriarum. Paull. 5. *Sent.* 4. 10. in prævaricatione: *l.* 5. D. *de prævar.* Convictus dicitur, qui ipsemet ea, quæ commiserit, negare non sufficit, *l.* 16. *C. de pœn.* Convictus non est, qui negat, nisi contrarium probetur. Vid. Mynf. 4. *obs.* 50. Goth. *ad l.* 4. *C. quor. adpell. non recip.*

CONVIVIUM. In eo & servi solebant manumitti, quamvis justam libertatem ea manumissione non consequerentur. Cai. *Inst. lib.* 1. *tit.* 1. §. 2. Latini sunt, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut *convivii* adhibitione, manumittuntur. Theophil. *in* §. 4. *Inst. de libertin.* Per mensam ait manumissum fuisse quum libertatis dandæ gratia servum convivio adhibebant. Non ergo suffecisse videtur, servum adhibitum

esse mensæ, sed præcipue desiderata domini declaratio, id quod admixtis quibusdam alieni loci, observavit Papian. *Resp. tit.* 43. Latini ait aliter intelligi non possunt, nec aliter intelligendi sunt, quam si inter amicos pronunciante domino, ad convivium evocentur, ita ut illis amicis, ubi conveniunt, si dominus contestetur, eum caussa Latinitatis ad suum adhiberi convivium. Quod si cum eo servus manducaverit, non caussa Latinitatis, sed paupertatis, propter solatium, præjudicium domino heredibusque ex convivio adferri non poterit. Add. Oisel. *ad Cai. loc. cit.* Fabrot. *ad* §. 4. *Inst. de libertin.* Hein.

CONVOCARE ad seditionem: *l.* 1. D. *ad Leg. Jul. maj.*

CONVOCATIO: *l.* 4. §. 6. *D. de vi bon. rapt.*

CONVOLARE ad secundas nuptias: *l.* 9. *C. de repud. Authent. ex testam. C. de secund. nupt.* ad secundum legatum.

COOPERTORIA Tabiana in *l.* 38. §. 1. D. *de legat.* 2. (ubi copertoria legitur) Sunt stragulæ, ex Tabia, Paphlagoniæ civitate advectæ, ut suspicatus est Guid. Pancirol. 2. *var. c.* 100. addiditque, ea vulgus Italicum & hodie coopertoria adpellare. Cui sententiæ, quamvis alioquin existimet, coopertoria potuisse esse tegumenta capitis, quæ Græci a simili origine καλύπτρας dixerint, suffragatur Bynkersh. 4. *obs.* 24. Hein.

COPIA haberi, fieri, alicujus personæ, vel aliquid faciendi, vel videndi passim occurrit in legibus nostris, ut in *l.* 1. §. 7. D. *quand. adpell. l.* 1. D. *de edend. l.* 8. D. *famil. ercisc.*

Copia alias pro multitudine, & abundantia ponitur, ut in *l.* 3. *C. quemadm. civil. l.* 12. D. *de decurion. l.* 7. §. 3. D. *de bon. damn.* Bonam *copiam* ejurare: Vid. art. *ejurare.*

Copias, pro commeatu, annona, alimentis, pabulis, & aliis id genus, quas vulgus munitiones & provisiones vocat, usurpari constat. Et ita vox hæc accipienda est, in *l.* 20. *D. de compens. l.* 5. D. *de scr.* & apud Frontin. *de stratagem. lib.* 3. *c.* 4. Plin. *lib.* 1. *epist.* 4. *lib.* 6. *epist.* 28. Tacit. 15. *annal.* 16. Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem. Et *lib.* 4. *hist. c.* 35. Nihil æque exercitus nostros, quam egestas copiarum fatigabat. Hinc

Copiæ fiscales, id est, annonæ, & condita publicis horreis: *l.* 4. *C. Theod. de oper. publ.* Quibus *copiis* populus animetur: *l. ult. in fin.* C. *Theod. de suar.*

Copias etiam pro materiis ad ædificandum idoneis dixit Vitruv. *lib.* 5. *c.* 7. *& lib.* 7. *c. ult.*

COPIATÆ, in *l.* 15. C. *Theod. de episc. & cler.* & in *Nov.* 59. *c.* 2. sunt νεκροθάπτοι καὶ περὶ τῶν λειψάνων ἐκφορὰν καμνόντες, *vespilliones, & circa exportandas mortuorum reliquias occupati.* Sic enim vetus glossarium interpretatur. *Libitinarios* vel *pollinctores*, vel *vespilliones* reddere possumus. Epiphan. *expos. fid. c.* 21. *p.* 1104. *Tom.* 1. in ordinibus ecclesiæ ponit κοπιάτας, τοὺς τὰ σώματα περιστέλλοντας τῶν κοιμωμένων. Copiatas qui corpora mortuorum transferunt. Proinde apud B. Ignatium *Epist.* 8. *cap.* 12. qua gradus ordinesque ecclesiasticos recensens, post πυλωροὺς, τοὺς κοπιῶντας ponit (utrumne κοπιάτας emendandum sit, subsisto). Movet dubitationem, quod Ignarii temporibus nondum vox hæc in usu fuisse videtur. Imperatores namque Constantinus & Constans in *d. l.* 15. *C. Theod. de Episc. & cler.* Clerici vero, aiunt, vel hi, quos *copiatas* recens usus instituit nuncupari.

CO-

COPULA pro nuptiis : *l. 26. C. de nupt.*

COPULARE, jungere matrimonio : *l. ult. C. de interd. matrim. Copulare* matrimonium, vel connubia : *Collat. Leg. Mof. & Rom. tit. 6. §. 6.*

COQUERE aurum : *l. un. C. de aur. publ. profequut.* (ubi : *coquendum aurum*) decoquere, abfumere, intervertere, poft plures alios interpretatur Cujacius. Alii pro *coquendum* refcribunt *pro fequendum*, alii vero (fi mutanda lectio eft, melius) *cogendum* reponunt, eo fenfu quo debita, penfiones, & cunctantes cogi dicuntur. Vid. fupra art. *cogere.*

COQUI, & placentarii, inter urbana minifteria legata continentur : Paull. 3. *Sent. 6. 72.* Eorum nomina notiffima *Antrax*, *Congrio*, *Macherio.*

COQUINATORIUS, *a, um.* Vid. fupra : *Cocinatorius.*

COQUITATORIUM. Vid. fupra *cocitatorium.*

CORACINUS color, id eft, niger, *l. 78. §. 5. D. de legat. 3.* ἀπὸ τȣ̃ κόρακος, a *corvo*, a quo Græci atrum colorem vocant κοράκινον, eoque vocabulo ufus eft & Vitruvius. *lib. 8. Archit. c. 3.* Hein.

CORAM aliquo facere juffus, non videtur præfente eo feciffe, nifi is intelligat. Itaque fi furiofus aut infans fit, aut dormiat, non videtur coram eo feciffe, fcire autem non velle is debet. Nam & invito eo recte fiet, quod juffum eft : *l. 209. D. de verb. fignif. Coram* fententiam dicere arbiter debet, i. e. præfentibus partibus : *l. 27. §. 5. l. 44. D. de recept. arb. Coram* dicere videtur, qui fapientibus dicit. Ceterum coram furiofo vel demente non videtur dici, fed nec coram pupillo, nifi præfens tutor fit : *l. 27. §. 5. l. 47. l. 49. D. de recept. arb.*

CORBES non modo cogendorum fructuum cauffa comparabantur : *l. 8. pr. D. de inftr. vel inftr. leg.* Verum etiam erant rerum liquidarum receptacula. Et ita : Per *corbem* menfura vini fiebat : *l. 1. §. ult. D. de peric. & comm. rei vend.* Cujufmodi *Corbium* mentionem facit Cato *de re ruft. c. 11.* Cæfar *de bell. civ. c. 54.* de iifque erudite Turneb. *7. adverfar. 23.* Hein.

CORINTHIA vafa : *l. 100. §. 3. D. de legat. 3.* ubi illa vafa, ex Proculi fententia, ne æris quidem legato contineri intelligimus. De æris Corinthii origine ac præftantia omnia nota funt ex Plin. *lib. 34. c. 2.* Plutarch. *cur. orac. defec. init.* Floro *lib. 2. c. 16.* Ifidor. *lib. 16. orig. c. 19.* Hein.

CORNELIÆ Leges quatuor præcipue memorantur in libris noftris. Lex *Cornelia* de ficariis & veneficis, *tit. ad Leg. Cornel. de ficar.* & alibi paffim. Et ipfa fignificatur in *l. 15. D. de pœn.* uti adparet ex *l. 7. C. eod. tit.* Tulit autem eam Cornelius Sulla, Felix, Dictator, ut Seneca in *libro* qui infcribitur : *Cur bonis mala eveniant, p. 188.* Ea Sulla nominatim illos, qui a fe profcriptos occiderant, exceperat, ut Sueton. *in Jul. c. 11.* oftendit.

Cornelia Lex de injuriis, ab eodem Sulla lata, auctore Venuleio, *l. 12. §. ult. de accuf.* Hujus legis mentio fit, in *l. 5. l. 7. §. 1. D. de procurat.* & apud Paull. *5. Sent. 4. 8.*

Cornelia de falfis : *tot. tit. ad Leg. Cornel. de falf.* cujus & Suet. *in Aug. c. 22.* & *in Ner. c. 17.* meminit, & Imperator in *l. 2. C. de fid. inftr.* Ea vero tenetur qui teftamentum falfum, fciens, dolo malo, fcripferit, fignaverit, recitaverit, vel teftamentum amoverit, fupprefferit, fubjecerit, refignaverit, deleverit, ut Paull. 4.

Sent. 7. §. 1. *l.* 38. §. 7. D. *de pœn.* & alii *in l.* 2. *l.* 9. §. *pen.* *l.* 30. D. *de lege Corn. de falſ.* *l.* 9. D. *de dol. mal.* ſignificant. Eamque ob cauſſam ea *Lex Cornelia de teſtamentis*, vel *teſtamentaria* adpellatur: *l.* 1. D. *de publ. jud. l.* 3. §. 6. D. *de tab. exhib.* *l.* 2. D. *de accuſ. l. un. C. quand. civ. act.* §. 7. *Inſt. de publ. jud.* & Paull. 5. *Sent. tit.* 25. §. 1. Pertinebat ad hanc legem ſuppoſiti partus crimen: *l.* 11. *in fin.* D. *de accuſ. l.* 10. *C. de leg. Corn. de falſ.* Atque hæc Lex nudo *Corneliæ* nomine exaudienda eſt in *l.* 1. 2. 4. 5. *C. de his qui ſibi adſcrib. l.* 1. D. *quæ pro non ſcript. hab.*

Cornelia Lex de captivis, quæ teſtamenta eorum, qui apud hoſtes deceſſerint, ante captivitatem facta confirmat, nec non inteſtatorum legitimam hereditatem, perinde, atque ſi in civitate deceſſiſſent: *l.* 10. §. 1. *l.* 11. §. 1. *l.* 12. §. 1. *l.* 22. *pr.* & §. 1. & 3. D. *de captiv. & poſtl.* & aliis. Nec vero teſtamenta tantum, ſed & ſecundæ tabulæ, & ſubſtitutiones, & tutelæ, teſtamento apud hoſtes morientium ſcriptæ, ea lege confirmantur: *l.* 29. D. *de vulg. & pup. ſubſt.* Paull. 3. *Sent.* 3. 8.

Refertur & alia Lex Cornelia in *l.* 25. *D. de SC. Silan.*

CORNELIANUS fundus: *l.* 34. D. *de adquir. poſſeſſ. l.* 7. *in fin.* D. *de ſtipul. ſerv. l.* 28. *pr.* D. *de novat. l.* 40. §. 4. *de condit. & dem.*

C. CORNELIUS *Maximus* Juriſconſultus, ſolo auditore Trebatio celebritatem conſequutus. Cic. *lib.* 7. *ad famil. epiſt.* 8. & 17. & *l.* 2. §. 45. *D. de orig. jur.*

CORNICULARII in *l. ult.* D. *de jur. immunit.* (ibi adjutores *corniculariorum*) memorantur. Eſt autem *Cornicularius* qui Corniculo tribuni militum præeſt. Erat enim corniculum in ordinibus tribuni militum, ut in acie cornu. Valer. Max. *lib.* 6. *c.* 1. Cominius tribuno militari Lectorio diem apud populum dixit, quod Cornicularium ſuum ſtupri cauſſa adpellaſſet. Suet. *de Clar. gramm.* Primo adparituram fecit Magiſtratibus, deinde in Macedonia Corniculo, mox equo meruit. Iidem ne ſint cum his *Cornicularii* quos ex Donat. *dilucid. ad Liv.* 10. 44. Sigon. *de ant. jur. provinc.* 2. 2. & ex Salmaſ. *Exercit. Plin. p.* 548. memorat Heineccius honoratioris ordinis equites, qui corniculeis argenteis æneiſve ob virtutem donati, paraſemum iſtud circumferebant, non ſatis liquet. De Paraſemis illis, eſt locus Livii *lib.* 10. *c.* 44. Equites omnes, ob inſignem multis locis navatam operam, *corniculis* armilliſque argenteis donat. Uſus eſt Cornicularii verbo Idem Suet. *in Domit. c.* 17. & Aſcon. Pæd. *in Verr.* 1. *c.* 28. Add. Turneb. 5. *adverſ.* 10.

Alii ſane erant *Cornicularii* qui *rubr.* C. *de cohort. princip. cornicul. & primipil. l.* 2. *C. de proxim. ſacr. ſcrin. l.* 3. *C. de offic. div. jud. l.* 1. *l. ult.* C. *de adparit. præf. præt. & tit.* C. *de adpar. præf. urb.* aliiſque locis memorantur. Erant enim hi miniſtri, vel adparitores magiſtratuum, ita dicti, quod aderant cornibus tribunalis vel ſecretarii, Græcis ὑπασπισταὶ juxta *Synopſ. Baſil.* 6. *tit.* 1. *c.* 115. Tales recenſet Heineccius *Cornicularios* Conſulum ex Gruter. *Inſcr. p.* 545. 1. & Reineſ. *Claſſ.* 1. *inſcr.* 127. & *Cornicularios* Procuratoris Provinciæ Belgicæ, ex Gruter *Inſcr. p.* 506. 6. Add. Guther. *de off. Dom. Aug.* 2. 15.

CORNU petere ſolitus Bos: *l.* 2. §. 4. D. *ſi quadrup. paup.*

COR-

CORNUARII in *l. ult. D. de jur. immun.* ceu observat Heinecc. nec cornicines sunt, nec qui conficiunt cornua, sed, ut glossæ docent, κεραοξόοι, id est, qui arcus ex cornibus conficiunt, quos & ab Homero *Iliad.* 4. *v.* 110. κεραοξόυς τέκτονας dici, observat Ducker. *de Latinit. vet. Ictor. p.* 431.

CORONA. Coronæ sacræ, quæ athletis in certaminibus sacris præstantur, in *l.* 40. *D. de re judic. l.* 5. *C. quæ res pign.* Item: *Corona* insigne clericorum. Unde *coronati* adpellantur in *l.* 38. *C. Theod. de episc. eccl. & cler.* Vid. *c. ult. de cler. conjugat.*

At *Coronæ* mensarum, de quibus Ulpianus in *l.* 19. §. 14. *D. de aur. arg. leg.* gemmis distinctæ, & quibus gemmas cedere tradit, ut ipsæ coronæ mensis cedunt, mensarum ipsarum limbi sunt, ceu judicat Heineccius. Memoratque ipsam sacram mensam, quam divino jussu, a Mose factam, *misgereth, clausura*, ambiebat, Exod. *c.* 25. *v.* 24. & quam Hieronymus *coronam interrasilem*, Epiphanius *labium cum corona* vocat.

CORONARIUM aurum, in *rubr. C. de aur. coron.* & *l.* 15. *C. Theod. de legat.* Servius *in Virgil.* 8. *Æn. v.* 721. ita adpellatum tradit aurum, quod a victis gentibus dabatur, quodque propter concessam vitam illis impositum erat. Plane subactæ bello provinciæ jam inde ab antiquis florentis reip. temporibus *coronas* aureas populo Rom. Imperatoribusque offerebant, ut Liv. *lib.* 44. *c.* 14. & *lib.* 45. *c.* 25. ostendit. Tertullianus in libro *de coron. milit. c.* 12. coronarum differentias persequens: Sunt, ait, & provinciales aureæ, imaginum, jam non virorum capita majora, quærentes. Vopiscus *in Probo c.* 15. Coronas quas mihi obtulerunt omnes civitates Galliæ, aureas vestræ, patres conscripti, clementiæ dedicavi. Inde auro *coronario* nomen. Gell. *lib.* 5. *c.* 6. Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id vulgo dicitur aurum coronarium, cujus Cic. *in leg. agrar. I. c.* 4. & *in Pison. c.* 36. meminit. Quod ab Alexandro Severo Romæ remissum, a Juliano provincialibus quoque indultum, Lampridius *in Alex. c.* 32. & Ammian. Marcell. *lib.* 25. *c.* 14. scribunt. At Auri *coronarii* tres species memorat Jac. Gothofred. *in paratitl. C. Theod. de aur. coron.* (1.) Quod necessitate aliqua urgente, vel ob indulgentiarum lætitiam, vel rebus prospere gestis, partaque victoria, principi conferebatur. (2.) Quod Satrapæ regum barbarorum, pro ea, quam Romano Imperio debebant, devotione offerebant. (3.) Quod Patriarchis suis olim præstare solebant Judæi. Quod tamen insequutis temporibus ad se traxerunt, suisque largitionibus inferri jusserunt Impp. ut ostendit *l.* 17. *C. de judæis & cælicol.* Dicitur autem *coronarium aurum* eodem modo, quo æs *coronarium*, id quod in coronas impendebatur. Στεφανίτην φόρον, *coronariam illationem* vocat Antiochus M. in Edicto, quo seniores, sacerdotes, scribas populi & cantores, ab eo onere liberavit. Vid. Joseph. *Antiquit. Jud. lib.* 13. *c.* 3. & *libr.* 1. *Macchab. c.* 10. ibique Grot. *in adnotat.*

CORPORALE quod corpus adficit, vel corpore perficitur aut præstatur. Ita corporalis contumelia, id est, quæstiones, tormenta: *l.* 39. C. *Theod. de decur.* Corporalia munera: *l.* 3. §. 3. D. *de muner. & hon.*

CORPORALES res sunt, quæ tangi possunt, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum, &

& similes: *l.* 95. *D. de legat.* 3. *l.* 1. *pr.* & §. 1. *D. de rer. divis.* Incorporales vero quæ in jure consistunt, ut hereditas, obligatio, servitus: *l. ult. C. de præscript. long. temp.* Et ita *corporalia* pignora, quæ in rebus corporalibus constituta sunt, & corporaliter capiuntur, ad differentiam eorum quæ nominum sunt & jurium: *l.* 15. §. 9. D. *de re jud.*

CORPORALITER acceptum pignus dixit Julianus, Patricius, in Novellis *tit.* 20. *corporaliter* rei possessio detinetur: *l.* 29. D. *de solut.* Corporaliter possidet qui incumbit possessioni: *l.* 23. §. 1. *de adquir. vel comitt. possess.*

Corporaliter præstitum jusjurandum in *l.* 1. *C. si adv. vendit. l.* 2. *l.* 3. *C. si minor. se major.* id est, ut vetustissimi quique interpretes exponunt, tactis sacris: Cum autem leges illæ Imperatorum sint Ethnicorum, interpretatio ista intelligenda est de sacris gentilibus tactis, veluti simulacro Dei vel ara, quem ritum jurandi fuisse observavit Merill. *lib.* 8. *obs. c.* 40. Vel illi Impp. in mente habuerunt jusjurandum, quod manu levata, vel ea capiti, oculis, pectori, imposita præstari consueverat, de quo Cujac. in *paratitl. C. si ad. vendit.* & *Comm. in Novell.* 51. quale jusjurandum *manu levata factum* memorat Gregor. Turon. *de glor. mart, lib.* 1. *c.* 20. 33. & 38. Ita Heineccius illam *l.* 1. C. *si adv. vend.* a suspicione Tribonianismi liberat.

CORPORATI, corporibus civitatum adscripti: *l. ult. C. de navicular. l. un. C. de privil. corpor. urb. Rom. l. un. C. de Alex. prim.* Unde corporatorum subsidia, dixit D. Ambros. 3. *de Offic.* & *corporatos* negotiatores Symmach. *lib.* 10. *epist.* 34. qui eos membra æternæ urbis adpellat, eorumque ministerio urbis onera sustineri, docet his verbis: Hic lanati pecoris invector est: ille ad victum populi cogit armentum: hos suillæ carnis tenet functio: pars urenda lavacris ligna comportat: sunt qui fabriles manus Augustis operibus accomodant; per alios fortuita arceantur incendia: jam caupones, & obsequia pistoria, frugis & olei bajulos, multosque id genus patriæ servientes, enumerare fastidium est.

CORPUS trium generum est: Unum, quod uno spiritu continetur, quod Græci ἡνωμένον καὶ συμφυὲς vocant, ut homo tignum, lapis: alterum, quod ex pluribus inter se cohærentibus constat, quod συνημμένον vocatur ut *ædificium*, *armarium*, *navis*: tertium, quod ex distantibus capitibus constat, ut corpora plura, non soluta, sed uni nomini subjecta, veluti *populus*, *grex*, *legio*, *l.* 30. *pr. D. de usurp.* & *usuc. l.* 23. §. 5. D. *de rei vind.* Cui divisioni consentiebant Philosophi teste Plutarcho in *præcept. connubial. p.* 142. Seneca quoque *epist.* 102. quædam corpora *continua* esse dicit, ut hominem, quædam *composita* ut navem, domum, omnia denique, quorum diversæ partes junctura in unum sunt coactæ: quædam ex distantibus, quorum adhuc membra separata sunt, tanquam exercitus, populus, senatus. Illi enim, per quos ista corpora efficiuntur, jure aut officio cohærent, natura diducti & singuli sunt. Idem *lib.* 2. *nat. quæst. c.* 2. Corpora quædam esse scribit *composita*, quæ constant aut *nexu*, aut *acervatione*, ut puta funem, frumentum, navem. Rursus *non composita* ut arborem, lapidem, quæ etiam *unita corpora* vocat: non ad numerum referens, sed ad naturam corporis, nulla ope externa, sed unitate sua cohærentis. Ad primum genus corporum pertinent illa: *Corpore* & actu adpre-

prehendere possessionem: *l.* 1. §. 21. *l.* 3. *pr.* D. *de adquir. vel amitt. possess.* *Corpore* & *animo* possidere *l.* 3. *l.* 44. §. *ult. D. eod. tit.* quæ quidem diversa sunt, sed ad civilem possessionem concurrere debent. *Corpore* quæstum facere, *l.* 47. *D. de rit. nupt.* id est, ut ait Gell. *lib.* 6. *c.* 7. *Corpus* in vulgus dare, pecuniamque ex eo quæstu merere. *Corpora* pro servis: Voss. *Inst. orat. lib.* 4. *c.* 8. *sect.* 5. *p.* 14. Alias *corpus* liberum: *l. ult. D. de his effud.* pro libero homine.

Corporis præsentia non sufficit ad auctoritatem: *l.* 1. §. 1. *D. de auct. & conf. tut.* Item.

Corpus pro cadavere. Ita *corpus* custodiendum vel *commendandum*, ubi *commundandum* alii legunt. Deberi enim id videbatur ossibus, ut adfusa aqua lavarentur, ceu observat Heineccius qui & Trimalcii apud Petron. *Satyr. c.* 77. verba citat: Interim, Stiche, profer vitalia, in quibus volo me efferri: profer & unguentum: & ex illa amphora gustum, ex qua jubeo lavari ossa mea.

Corpora quæ sunt in hereditate: *l.* 33. *D. de ædil. edict.* *Corpus* arborum: *l.* 40. *D. de act. emt.* *Corpora* numorum: *l.* 24. D. *depos.* pecuniæ: *l.* 34. §. *ult. de pignor.* Alias *corpus* & pecunia separantur: *l.* 5. *pr.* D. *de impens. in res dot. fact.*

Ad secundum genus *corporum* συνημμένων pertinent illa: Corpus loci *l.* 4. *D. si serv. vind.* Corpus Homeri: *l.* 52. §. 2. D. *de legat.* 3. eodem significatu quo *corpus* juris. *l. un. pr.* C. *de rei ux. act.* & Corpus Papiniani: *l. un. C. Theod. de respons. prud.* *Corpora* instrumentorum: *l.* 3. §. 5. *D. de tab. exhib.* *corpus* rationum: *l.* 37. D. *de fideic. libert.*

Ad tertium genus *corporum* ἐκ διεστώτων pertinent *corpora* artificum: *Lamprid. in Alex. c.* 33. *corpus* fabrorum: *l.* 17. §. 2. D. *de excus. tut.* & alia ejusmodi passim, ubi *corpora* usurpantur pro collegiis & universitatibus, uti & in *l.* 1. D. *quod cujusq. univ. nom. l.* 7. §. 1. D. *ad exhib. l.* 10. §. 4. D. *de in jus voc. l.* 5. §. 12. D. *de jur. immun.*

Ad idem tertium genus refertur *corpus* patrimonii: *l.* 20. D. *quod met. causs. l.* 25. §. 16. D. *de hered. pet.* Sic Juvenal. *sat. ult. v.* 53. Placuit, non esse in *corpore* census.

Corpus, id est, res corporales, & jus separantur in *l.* 8. D. *de aqu. & aq. pluv. l.* 2. §. 1. D. *de precar.* Bona in *corporibus* vel actionibus: *l.* 3. D. *de bon. possess.* Similiter *corpus* & quantitas opponuntur: *l.* 34. §. 3. D. *de legat.* 1. *l.* 94. D. *de solut.*

CORRADERE numos: *l.* 3. §. 9. D. *de statul.* picturas: *l.* 38. D. *de rei vind.* pecunias: *l.* 6. D. *de bon. damn.* *Corradi* summa, *in l.* 5. D. *de admin. & peric. tut.* dicitur, i. e. colligi & redigi cum difficultate.

CORRECTOR vir clarissimus: *l.* 4. *C. de jur. & fact. ignor.* In Italia autem *correctores* Notitia statuit his regionibus, Apuliæ, Calabricæ, Bruttiorum, Lucaniæ. Attamen & Campaniæ *corectorem*, Rufium Volusianum memorari in marmore, apud Reines. *Inscr. Adpend. num.* 22. *p.* 1023. observat Heineccius. In partibus vero Orientis duo Correctores erant, Augustanicæ & Paphlagonicæ. Ac secundum hoc κορ'ρ'εκτορικὶ ἀρχαὶ accipiendæ sunt apud Justinian. *Novell.* 8. *c.* 1.

CORREUS, qui ejusdem obligationis est particeps, & socius: *l.* 3. §. 3. D. *de liberat. leg.*

CORRIGERE arbitrium, i. e. emendare; *l.* 79. D. *pro soc.*

Co-

Corrigendi juris civilis gratia, i. e. equitate temperandi: *l.* 7. D. *de just. & jur.*

CORRIVALIS. Vid. infra *Rivalis*.

CORRIVARE in *l.* 1. §. 4. *D. de aqu. & aqu. pluv.* vel *conrivare* ut est in *l.* 3. *eod. tit.* id est derivare.

CORROBORATA donatio: *l. ult. C. si adv. credit.*

CORRUMPERE morando indultum beneficium: *l.* 3. *C. Theod. de commeat. Corrumpere* libertates: *l.* 30. §. 16. *D. de fideic. libert.* matrimonium: *l.* 23. *C. ad leg. jul. de adult.* id est inutile reddere. Alias corrumpere est deterius facere, quod tam ad animum quam ad corpus refertur. Ita corrumpere servum, quod ad titulum de servo corrupto attinet, videtur, qui eum deteriorem facit. Quod quomodo accipiendum sit, exponitur *l.* 1. §. *ult.* D. *de serv. corrupt.* Hinc servi *corrupti* actio: *l.* 50. D. *de pact. l. ult. D. de offic. præs.*

Corrumpere, vitium adferre vel violare. *Corrumpere* viduam: *l.* 3. *D. de quæst.* virgines: *l.* 38. §. 3. *D. de pœn.*

Corrumpere adversarium: *l.* 1. 2. *D. de bon. eor.* carceri præpositum: *l.* 8. *D. de custod. & exhib. reor.* i. e. pecunia pervertere.

CORRUPTELA: *l.* 9. §. 1. D. *de serv. corrupt.*

COS, lapis, ferro subigendo necessarius: *l.* 11. D. *de publican.* Plin. *lib.* 36. *c.* 22. & *lib.* 27. *c.* 3.

COSTUM, *l. ult.* §. 7. *D. de publican.* radix est herbæ in India, Arabia, & Syria nascentis, jucundi odoris, de qua vid. Dioscorid. *lib.* 1. Plin. *lib.* 12. *c.* 12. Isidor. *lib.* 17. *c.* 9. Meminit *Achæmenii costi* & Propert. *lib.* 4. *eleg.* 6. *Costum* molle date, & blandi mihi thuris honores. Terque focum circa laneus orbis erit.

COTORIÆ, lapicidinæ, in quibus cotes fodiuntur: *l.* 15. *D. de publican.*

COTTA. Quæ de alea, sive ut vocant, *cottis*, ac de eorum prohibitione a nobis sancita sunt: *l.* 25. *C. de episc. aud.* Fuit vero Græcis *cotta* vel κόττος aleæ species. Hinc κοτισμός, *aleæ ludus*, κοττιστής *aleator*. Hinc *Synops. Basil. lib.* 3. *tit.* 3. περὶ κοττιστῶν ἤτοι κυβιστῶν, *de aleatoribus*: κοττίζειν, alea ludere, ἐν κόττῳ πραθεῖναι, *per aversionem vendere*. Vid. Dionys. Gothofred. *nomenclat. græc. jur. dict. post* Harmenopuli *promptuar. jur. p.* 434. Hein.

COTTIDIANUS. Vid. infra *quotidianus*.

CRABATTUS, argento inaurato tectus: *l.* 20. §. 8. *D. de instr. vel instr. leg.* Græcis κράβαττος, lectuli genus, in quo potissimum somnum meridianum capiebant.

CRASSA negligentia: *l.* 6. D. *de jur. & fact. ignor.* i. e. supina.

CRATISTUS, κράτιστος, *honoratus*, servi nomen: *l.* 54. *D. de manum. test.* Alias κράτιστος est titulus, qui non ob doctrinam, sed ob dignitatem & magistratus tribuitur, ceu contra Cujacium ostendit Ægid. Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 16. Hein.

CRATICIUS. Vid. Supra *concraticius*.

CREARI, dicuntur, qui ad aliquod munus, vel honorem in municipiis suffragiis & decreto ordinis vocantur, atque eliguntur: *l.* 13. §. *ult. D. de mun. & bon.* Sed & *creari* dicitur curator: *l.* 10. *C. qui dare tut.* Hinc.

CREATIO curatoris: *l.* 13. §. *ult.* D. *de mun. & hon.* magistratuum: *l.* 1. *D. ad Leg. jul. de ambit.*

CREATOR, id est, nominator

tor, vel, qui ad publicum munus & functiones alios nominat, ficut explicatur in *l. ult. C. Th. de decurion. l.* 1. *C. Th. de fufcept.* Horum fit mentio in *l. ult. C. de hered. decurion.*

CREBRA indagatio: *l.* 2. *C. de commun. ferv. manum.*

CREDERE cum dicantur, qui alienam fidem ita fequuntur, ut, fe mox recepturos, quod dederint, fperent; Hinc *rerum creditarum* adpellatione prætor omnes contractus edicto fuo complectebatur. Ut plurimum tamen *credere* nihil aliud eft, quam mutuam pecuniam dare, idque a reliquis negotiorum figuris feparatur: *l.* 24. §. 4. *l.* 27. §. 1. D. *de minor. l.* 1. *l.* 3. §. 3. D. *ad SC. Maced.* Quo in verbo elegans eft jocus Martial. *lib.* 12. *epigr.* 23. in eum qui fub pignoribus duntaxat ei numos credebat. *Cum rogo te numos fine pignore, non habeo, inquis. Idem, fi pro me fpondet agellus, habes. Quod mihi non credis veteri, Thelefine, fodali: Credis colliculo, arboribufque meis.*

Credere adminiftrationem: *l.* 32. §. 3. *D. de admin. & peric. tut.* munus: *l.* 21. *C. ad leg. jul. de adult. l.* 45. *D. de religiof.* id eft, committere.

CREDITOR. Ea adpellatione non illi tantum accipiuntur, qui pecuniam mutuam dederunt, fed & hi, quibus ex quacumque actione, vel perfequutione, vel jure civili, vel ordinario, vel extraordinario, pure, vel in diem, vel fub conditione debetur, modo non perpetua aliqua exceptione fubmoveri poffint: *l.* 10. *l.* 11. *l.* 12. *pr.* D. *de verb. fignif. l.* 4. *pr. D. de feparat. Novell.* 4. *c.* 3. *pr.* Creditores adpellantur, quibus quacumque ex cauffa actio cum fraudatore competit: *l.* 16. §. 2. D. *qui & a quib. manum. lib. non fiunt.* Quin etiamfi cui ex delicto debeatur, *creditoris* loco accipietur. Ex populari plane cauffa, ante litis conteftationem recte dicitur creditoris loco non effe: *l.* 12. *D. de verb. fignif.* Maritus ex promiffione dotis *creditoris* loco habetur *l.* 25. §. 1. *D. qui pot. in pign. l.* 41. *D. de re jud. l.* 19. D. *de oblig. & act.* Et ex diverfo uxor dotem repetens, in creditoribus numeratur: *l.* 31. D. *folut. matrim.* Is cui fub conditione, legatum eft, pendente conditione, *creditor* non eft, fed nunc demum, quum ea exftiterit, aliter, atque fi conditione ftipulatus fit. Nam & hic pendente conditione, *creditor* eft: *l.* 42. *D. de oblig. & act. l.* 27. *D. qui & a quib. l.* 54. *D. de verb. fignif.* §. 4. *Inft. de verb. oblig.* Plane quibus duntaxat natura debetur, *creditorum* loco non funt, quia petitionem non habent: *l.* 10. §. *ult. D. de verb. fignif.* Similiterque *crediti* adpellatio eam pecuniam mutuam demonftrat, quæ peti poteft, non etiam eam, quæ petitionem quidem non habet, folutione autem facta repeti non poteft; *l.* 94. §. *ult.* D. *de folut.*

CREDITUM latiffime acceptum fignificat quod quacumque ex caufa peti poteft, ut etiam id, quod ex fideicommiffo debetur, creditum dicatur, ut in *l.* 49. §. 3. *D. de folut.* Quin creditum confiftit & extra res, quæ pondere, numero, & menfura continentur: ficut, fi eamdem recepturi fumus, *creditum* eft: *l.* 2. §. 3. & §. *ult. D. de reb. cred.* Hoc vero ultimum verbo *crediti* non continetur: ubi *creditum* & *debitum* compenfantur, ut in *l.* 1. *D. de compenfat.* Item in *l.* 20. *D. de judic.* crediti *cauffa deberi* feparatur ab aliis obligationibus, ut ibi dici creditum videatur, quo quis alterius fidem fequutus eft, quod eft *in creditum abire*, ut

ut loquitur *l.* 5. §. 17. *D. de tribut. act.* Verba *d. l.* 20. *D. de jud.* hæc sunt: Omnem obligationem pro contractu habendam existimandum est: ut ubicumque aliquis obligatur & contrahi videatur: quamvis, non ex *crediti* caussa debeatur. Quinctil. *Declam.* 360. Tu amisso viro, quum dotem non petisti, fecisti *creditum ex dote*, id est; incipit esse creditum quantitatis. Rursus, in SCo Macedoniano *creditum* intelligitur duntaxat quod non verbis, i. e. stipulatione, sed numeratione, id est, mutua pecunia, fit. Sola enim mutui datio prohibetur: cetera negotia recte cum filio familias contrahuntur: *l.* 3. §. 3. *l.* 4. D. *ad SC. Maced.* Cæterum nota loquutiones in *creditum* accipere & dare: *l.* 19. §. *ult.* D. *de reb. cred.* Majus creditum conferre in debitores: *l.* 34. §. 1. *D. de legat.* 3. In *credito* est argentum, quod in nominibus est: *l.* 27. §. 5. D. *de aur. arg. leg.* Vetus *creditum* in pignora accipere: *l.* 22. D. *quæ in fraud. cred.* Quasi in *creditum* habere nomen alicujus: *l.* 10. §. 20. D. *eod.* In creditum possidere: *l.* 15. §. 3. *D. de re jud.* id est, in crediti vicem atque locum possidere.

CREDULITAS. Si quis ob nimiam *credulitatem* uxorem delinquere patiatur: *l.* 29. §. 4. D. *ad Leg. jul. de adulter.* Vera hæc genuina lectio. Et tamen in *Eclog. Basilicor. tit.* 60. *c.* 28. hæc ita vertuntur: εἰ δὲ πλημμελεῖν αὐτὴν ἄρχεται δι' ὠμότητα. *Si eam delinquere patiatur ob sævitiam*: ut facile adpareat, Græcos apud Ulpianum legisse non credulitatem sed *crudelitatem*. Quam lectionem tamen absurdam esse nemo non videt. *Hein.*

CREMIALIS arbor: *l.* 7. §. 22. D. *sol. matr. l.* 85. §. 3. D. *de legat.* 3. Ita Florentiæ legitur, non *gremiales*. Glossarium Isidori: *Crema, siccamina lignorum.* Usus etiam eo vocabulo auctor versionis vulgatæ Psalm. 101. ossa mea sicut *cremium* aruerunt. Vid. infra *Gremia.* Hein.

CRETÆ eximendæ servitus inter servitutes prædiorum rusticorum refertur: *l.* 1. *D. de servit. præd. rust.*

CRETIFODINA *l.* 9. §. 2. *l.* 13. §. 5. *D. de usufr.*

CRETIO: *l.* 17. *C. de jur. delib. l.* 1. *l.* 2. *C. Th. de bon. matern. & tit. de cretione.* Cic. *lib.* 11. *ad Attic. epist.* 12. *lib.* 13. *epist.* 46. Ulpian. 22. *fragm.* 27. *seq. Cretio* autem, ut ibidem Ulp. definit, erat certorum dierum spacium, quod dabatur a testatore heredi instituto ad deliberandum, utrum expediret ei hereditatem adire, nec ne. Consentit Isidor. *lib.* 5. *c.* 24. qui addit cretionem adpellari quasi decretionem. *Cernere* enim & *decernere* significare. Quid *cretio* sit, & quomodo differat ab aditione, pluribus ostendit Cujac. *ad l.* 1. *D. de jur. de lib. &* 7. *obs. c.* 18. Idem &, quid *cretio libera* sit, explicuit 9. *Obs.* 29. Dum vero & ipse & Merill. 4. *obs.* 34. signum *cretionis* fuisse censent percussionem digitorum: non minus viros hos doctos fugit ratio, quam Ant. Dadin. Altereserram, qui *Tract.* 3. *de fiction. jur. c.* 2. heredem, cernentem hereditatem, saltare solitum esse existimat. Sed hos jam Henr. Bern. Reinold. 14. *var. p.* 101. *seq.* Schulting. *jurispr. vet. antejust. p.* 643. Ev. Otto *jurispr. Symbol. exercit.*2.*c.*3.*p.*205. *seq.* notarunt Nimirum heres instituebatur vel *sine cretione*: e. g. Titius heres meus esto: vel *cum cretione*: veluti Titius heres esto, *cernitoque* intra dies centum: nisi ita *creverit*, exheres esto. Sine cretione institutus, simul ac constituerat, nolle se heredem esse, statim excludebatur ab heredi-

ditate, eamque amplius adire non poterat. Cum *cretione* vero institutus, uti cernendo fiebat heres, ita non aliter excludebatur, quam si intra diem *cretionis* non *crevisset*. Ideoque etiam si constituerit, nolle se heredem esse, tamen si superessent dies cretionis, poenitens actus *cernendo* heres fieri poterat. Porro cretio, cum qua quis fuerat institutus, vel *vulgaris* erat, vel *continua*. *Vulgaris*, quando testator scripserat: *Intra dies centum, quibus scieris, poterisque*, cui non computabantur dies, quibus heres ignoraverat, se heredem esse, vel sciverat quidem, at non potuerat cernere. *Continua*, quando verba illa non fuerant adjecta, adeoque centum dies continui a tempore mortis connumerabantur. Ipsa *cretio* fiebat adhibitis testibus. Varr. de *ling. lat. lib. 6.* Cic. *lib. 13. ad Att. Epist. 46.* verbisque *cretionis* pronunciatis: Quum me Mævius heredem instituerit, eam hereditatem adeo cernoque. *Hein.*

CRIBRUM in pistoris instrumento. Paull. 3. *sent. 6. 64.*

CRIMEN pro criminatione & accusatione *l.* 1. §. 2. D. *de suspect. tut.* & passim in Legibus, & *pr. Instr. eod. tit.* Ubi quod Justinianus *crimen*, id Theophilus κατηγορίαν, accusationem vertit. Eodem sensu perseverare in *crimine* dixit Ulpianus *in l.* 7. D. *de accus.* Et importare crimen: *l.* 9. §. *ult.* D. *de statulib.* *Crimen*, quod intendit, perficere: *l.* 14. §. 3. *D. de bon. libertor.*

Quid hoc sensu intersit inter *crimen* & maledictum Cicero in orat. *pro Cælio c.* 3. ostendit. Aliud, inquit, est *maledicere*, aliud *accusare*. Accusatio *crimen* desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet. *Maledictio* autem nihil habet propositi, quæ si petulantius jactatur, vitium: si facetius, urbanitas nominatur. *Hein.* *Crimen* legitimum. Vid. infra art. *legitimum.*

Ut plurimum tamen *crimen* pro delicto, & quidem publico accipitur, e. g. Ob conscientiam *criminis*, in *l.* 6. §. 7. D. *de injust. rupt.*

CRIMINALIS accusatio: *l.* 3. *C. ad Leg. Aquil.* actio: *rubr. C. quand. actio civ.* caussa: *l.* 15. *C. de quæst.* Hinc.

CRIMINALITER agere: *l. ult. D. de furt.*

CRIMINARI aliquem: *l.* 4. §. 6. D. *vi bon. rapt.*

CRIMINATIO, accusatio: *l.* 5. C. *Th. de accus. l. un. C. Th. ne fin. juss. princip. l.* 5. C. *Th. de apostat.*

CRIMINOSA & deformia commercia: *l.* 14. C. *Th. de censitor.* religio: *l.* 13. *C. Th. de hæret.* *Criminosi* servi: *l.* 41. D. *de contrah. emt.*

CRINA, *l.* 23. D. *de aur. arg. leg.* Plin. *lib.* 21. *c.* 5. Est rubens, ait, lilium, quod Græci κρίνον vocant. Moschopul. in libro περὶ σχεδῶν. Κρίνον παροξύτονον, εἶδος φυτοῦ εὐώδους. εἰσὶ δὲ κρίνα, τὰ λευκά, τὰ δὲ μέλανα ὑάκινθοι λέγονται Κρίνον, quod in penultima acuitur, species floris jucundi coloris, Sunt vero crina alba, nam nigra hyacinti vocantur.

CRITHOLOGIA, κριθολογία munus suscipiendi frumentum: *l.* 1. *C. de frum. Alexandr.*

CROCUFANTIA, in ornamentis muliebribus numerantur: *l.* 25. §. 10. *D. de aur. arg. leg.* Plane in Glossario: Reticulum, γύργαθος & κροκύφαντος vertitur. Observavit hæc etiam Salmas. *Obs. Jur. Rom. & Attic. c.* 5. *p.* 61. ubi similem glossam adduxit. In lege quidem 25. §. 10. *D. de aur. arg. leg.* præcesserat jam *reticula*, nec credibile est, Ulpianum idem bis dicere voluisse, sed in

in his vocabulis junctis : *reticula & crocufantia*, posterius esse videtur διακριτικὸν & ideo additum, ut adpareat, quo de reticulo loquitur. Vid. Bynkersh. 5. *Obs.* 17. Hein.

CRUCIATUS, quilibet vehementior dolor. *Cruciatus* carceris: *l.* 11. D. *de adpell.* corporis: *l.* 1. 4. *C. de his quæ vi.*

CRUDÆ vineæ *maturis* opponuntur in *l.* 27. §. 25. *D. ad Leg. Aquil.*

CRUDELIS pro iniquo in *l.* 12. §. 3. *C. de reb. cred. l.* 33. *pr. C. de inoff. test.*

CRUDELITATEM suam accusatoribus vendere: *l.* 1. *C. de custod. reor.*

CRUORE madens; *l.* 2. §. 24. D. *de orig. jur.*

CRURALES fasciæ, i. e. cruribus vestiendis inservientes: *l.* 25. §. 1. *D. de aur. arg. leg.*

CRUS fregit servus: *l.* 52. §. *ult. D. ad Leg. Aquil.*

CRUSTA ex fundo lapsa: *l.* 9. §. 2. D. *de damn. infect.* Crustæ marmoreæ: *l.* 17. §. 3. D. *de act. emt.* quæ scilicet parietibus tectorio opere inducebantur. Isidor. *lib.* 19. *etym.* c. 13. Crustæ tabulæ sunt marmoris. Unde & marmorati parietes, & crustati dicuntur. Inde incrustationes, *l.* 13. *in fin. D. de serv. urban. l.* 79. *in fin. de verb. signif.* Crustis etiam aureis illigata cymbia argentea memorantur, in *l.* 32. D. *de aur. arg. leg.*

CRUX inter summa supplicia ponitur apud Paull. 5. *Sent.* 17. 3. Et fuit sane servile supplicium, sicuti variis conductis testimoniis ostendit Petr. Faber *Semestr. lib.* 2. c. 8. *p.* 99.

Quamvis autem crucis supplicium sustulisse dicatur Constantinus M. idque luculenter probarit Cujac. 16. *obs.* 1. tamen ne sexto quidem sæculo desunt exempla tam diri supplicii, apud Evagr. *hist. eccl. lib.* 4. c. 35. Et sub Theodosio, principe Christiano, crucis supplicii adhuc meminit Pacat. *in panegyr.* c. 44. Add. Lips. *de cruce* 3. 4. Hein.

Ceterum abest hæc vox a pandectis, cujus loco Tribonianus substituit *furcæ* vocabulum.

CRYPTA κρυπταὶ, pars ædium abdita & concamerata: *l.* 3. §. 1. *D. uti possid.* quæ alibi *refugium* vocare videtur Ulpianus *l.* 13. §. 7. D. *de usufr.* Vid. Suet. *in Calig.* c. 58. Hein.

CRYSTALLINA vasa supellectile legata continentur. Paull. 3. *Sent.* 6. 67. Plin. *Nat. hist. lib.* 33. c. 1. Myrrhina & Crystallina ex eodem loco effodimus. *Hein.*

CUBICARE, Græcis κυβεύειν, id est, alea, cubis, tesseris, ludere: *l.* 34. §. 3. *C. de episc. aud.*

CUBICULARIUS, servus a cubiculo: *l.* 65. D. *de legat.* 3. & apud Suet. *in Tib.* c. 21. Memorantur & in Constitutionibus Præpositi sacro *cubiculo*: *l. ult. C. ubi Senat.* & apud B. Ambros. *lib.* 5. *epist.* 27. & in inscriptione *l. ult. C. ubi caus. fisc.* Ex quibus patet, eos de caussis dominicorum inquilinorum, colonorumve, una cum comite domorum, cognovisse. *Præpositum cubiculo* legimus etiam, apud Suet. *in Domit.* c. 17. quem Xiphilinus πρόκοιτον vocat.

CUBICULUM, pars ædium, ubi lectulus patri matrique familias sternebatur. Hinc Ulpianus *l.* 15. D. *de condit. & dem.* Cui fuerit sub hac conditione legatum: *si in familia nupsisset*, videtur impleta conditio, quamvis nondum in *cubiculum* mariti venerit. Nuptias enim non concubitus sed consensus facit.

Sacrum *Cubiculum* principis, *rubr.* C. *de præpos. sacr. cubic.* ubi legendus Cujacius *in paratitl.*

CUBE-

CUBITUS Nili, *l.* 1. *C. Theod. de Nili agger.* Incrementa enim exundantis Nili *cubitis* metiri Ægyptii solebant, quemadmodum Plinus *lib.* 5. *c.* 9. *lib.* 36. *c.* 7. & Nicephorus *lib.* 7. *c.* 46. significant. Philostratus *de vit. Sophistar. lib.* 1. *c.* 22. in vita Dionysii §. 4. οἱ δὲ καὶ πήχεσι διαμετρῦσι τὴν γλῶτταν, ὥσπερ τὰς τῦ Νείλυ ἀναβάσεις. Alii cubitis etiam linguam, tanquam Nili incrementa, dimetiuntur. Eratque adeo Memphi in Serapidis templo mensura, e sculpto saxo constructa, inscriptis per intervalla cubitalibus lineis, per quas Nili incrementa indigenis indicabantur, ut Heliodor. *Hist. Æthiop. lib.* 9. *c.* 25. memoriæ prodidit.

Quam mensuram a paganorum templis ad Christianorum ædem Constantinus M. transtulit. Postea inde demtam Julianus Serapidi restituit, teste Nicephoro, *lib.* 10. *hist. eccles. c.* 4.

CUCUMA, *l.* 1. §. 3. D. *ad Leg. Cornel. de sicar.* apud Auct. *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 1. §. 6. Petron. *Satyric. c.* 135. Mox incincta quadrato pallio, cucumam ingentem foco adposuit. Et *capite* 126. Frangitur ergo cervix cucumæ, ignemque modo convalescentem restinguit. Add. Cujac. 10. *obs.* 15. hæc Brisson.

Ex utroque Petronii loco patet, *Cucumam* fuisse ahenum, ad aquam calefaciendam comparatum, a forma cucumeris ita dictum. Arrian. *Dissert. Epict. lib.* 3. *c.* 25. Δεῖ αὐτὸν ἔχειν κυκῦμον, ὅπυ θερμὸν ποιήσει τῷ παιδίῳ ἵν αὐτὸ λύσῃ. Docet illum habere cucumam, calefaciendæ infanti aquæ, qua illum lavet, Conf. Barth. Barrient. *Adnot. Sylv. c.* 14. Nec mirum inter cædis instrumenta a jurisconsultis referri *cucumam.* Sæpe enim & illa arma ministrabat furor, si res ad manus veniret. Immo & aliquando, voluptatis & animi caussa, ollas cucumasque parasiti capiti imponebant. Plaut. *Captiv. Act.* 1. *sc.* 1. *v.* 21. Et hic quidem hercle, nisi qui colapibus perpeti Potis parasitus, frangique ollas in caput. *Curcul. Act.* 3. *v.* 25. Nam quid id refert mea, An aula, quassa cum cinere effossus fiet? (oculus.) Et hinc saturio parasitus in *Persa Act.* 1. *sc.* 2. *v.* 8. ubi narrat, patrem, avum, proavum, abavum, atavum, tritavum, parasitando pavisse ventres, & quasi mures semper essitasse alienum cibum, addit: *His cognomentum erat duris capitonibus*; quod eleganter de illa mira parasitorum patientia, qua ollas quassas in capite sibi illisas, ferebant, interpretatur If. Casaub. *ad Athen. lib.* 1. *c.* 14. Quid ergo, si cucuma impacta parasito tam durum Capitonem non invenerit? Cædes fiet, de eoque casu Jurisconsulti loqui videntur. *Hein.*

CUCUMELLA: *l.* 17. §. 1. D. *si serv. vind.* deminutivum a *cucuma.*

CUCURNIA. De *Cucurniis* vid. *l. un.* C. *nulli lic. in fren. & equestr. fell.* Ibi, *Curcumis* legit Cujac. 11. *observ.* 20. *Curcumam* autem sandalium esse ex Chaldaico Lexico erui ait. Sed adquiescit Hesychio magis qui camum, quod genus est ornamenti equestris vilius freno, freni tamen vel oreæ vice, *curcumam* interpretatur ἐκ κημῷ ἐν κυρκυμῷ. Add. Salmas. *ad script. hist. Aug. p.* 344. Dionys. Gothofred. *in not. ad d. l.* pharetram interpretatur.

CUDERE, vid. infra *cusio.*

CUJUS pro cui jus, in *l.* 163. D. *de regul. jur.*

CUJUSQUE pro *Cujuscumque*: *l.* 10. §. 2. D. *de adquir. rer. dom. l.* 32. §. 2. D. *de usu & usufr.*

usufr. l. 7. §. 2. D. *de liberal. causs.* Eadem dicendi ratione & *euimodi* dicitur apud Gell. *lib.* 12. *c.* 2. pro *cujuscumque modi* , & *cujusquemodi* apud eumdem *lib.* 11. *c.* 16. Et novum non est, apud antiquos scriptores, aliquando litteras saltim, aliquando integras etiam syllabas mox abjici, mox adjici, vel in principio, vel in medio, vel in fine dictionum: cujusmodi exempla plura, erudito *de usu antiquæ loquutionis* libello diligenter collegit Ausonius Popma.

CULCITA, (ita enim scribendum esse, non *culcitra*, viri docti ex Varrone & Festo docent) ad instructæ domus legatum pertinet. Paull. 3. *sent.* 6. 56. *l.* 3. *pr.* D. *de supellect.*

CULLEUS, vel *Culeus*, (in scriptura enim Pandectæ Flor. variant,) saccus, uter, quo vel vinum vel triticum contineri solebat: *l.* 17. §. *ult. D. de ann. legat.* Add. Fest. *lib.* 3. & Caton. *de re rust.* c. 154. Hinc *culleos* inter ea, quæ exportandorum fructuum caussa parantur, numerat Ulpianus *l.* 12. §. 1. D. *de instr. vel instr. leg.* Culleus autem urnas quadraginta capiebat, auctore Columella 3. *de re rust.* 3. Plin. *lib.* 18. *c.* 31. sæpe numero, ait, septenos *culleos* singula jugera, hoc est amphoras centenas quadragenas musti, dedere. Priscian. *de ponderib.* Est & bis decies, quem conficit amphora nostra, Culleus, hac nulla est major mensura liquoris.

Est etiam *Culleus*, saccus cui insuti parricidæ in mare, vel flumen, vel stagnum immittuntur: *l.* 9. D. *de Leg. Pomp. de parricid.* §. 6. *Inst. de publ. jud.* ubi Justinianus tradit, Lege Pompeia de parricidiis cavebatur, ut parricida insutus culleo cum cane, & gallo gallinaceo, & vipera, & simia, vel in vicinum mare, vel in amnem projiceretur. Juvenal. *sat.* 13. Et deducendum corio bovis in mare, cum quo Clauditur adversis innoxia simia fatis. Quam quidem veterem pœnam, quæ pæne exoleverat Pompeium in usum revocasse constat. Paull. *Sent. lib.* 5. *tit.* 24. §. *un.* Conf. Bynkersh. 1. *obs. c.* 4.

CULMEN proprie de ædibus. At culmina maximarum dignitatum memorantur in *l.* 12. C. *de excus. mun.*

CULPA. *Culpæ* adnumerari alicui quid dicitur, si is citra animi propositum, quo res male eveniret, tamen quidpiam fecit vel omisit ex quo res evenit, quodque omittere facereve tenebatur. Sic *Culpa* coloni adnumeratur, si propter inimicitias ejus vicinus arbores exciderit: *l.* 25. §. 4. *D. locat.* hoc nempe præsumitur evenisse ex inimicitiis quas vitare debuisset ne arbores exciderentur. *Culpæ* etiam adnumeratur imperitia: *l.* 9. §. 5. *D. locat.* infirmitas mulionis, per quem impetum mularum retinere non potuit, *l.* 8. D. *ad Leg. Aquil.* Culpæ adsignatur nimia præceptoris sævitia: *l.* 6. D. *ad Leg. eod.* Scilicet quod ex illa *imperitia*, *infirmitate*, *sævitia* male evenit, adscribitur factis præviis, a quibus abstinere omnes tenebantur, nempe ne imperitiæ, infirmitatis sævitiæque suæ periculum facerent, quas noscere debebant. Sic etiam *culpæ* reus intelligitur medicus qui bene secuit, & , (nec tamen cum nocendi proposito) reliquit curationem *d. l.* 8. D. *eod.* ad hanc enim tenebatur. Alia exempla vide in *d. l.* 8. *l.* 10. *l.* 14. *l.* 30. §. 3. *l.* 36. D. *eod. tit.*

Dixi autem notanter: *citra animi propositum quo res male eveniret:* hoc enim casu *dolo fraudive* adsignatur.

Culpæ autem tuæ non adnumeratur ſi vel nullo facto tuo aliter evenire potuit: tunc enim reſpectu tui *caſus* eſt. Vel ſi ad factum ſive poſitivum ſive privativum ex quo aliter evenire potuiſſet, non tenebaris; veluti ſi cum potuiſſes rem apud te non depoſitam cuſtodire, non cuſtodiviſti: Vel ſi, cum majore diligentia cuſtodire potuiſſes, majorem non adhibuiſti, ad quam non obligatus eras, veluti in depoſito.

Adeoque intelligimur quandoque non teneri ex *culpa* niſi *lata*, ubi nempe ad id ſolum obligabamur, quod ſolent facere *tertiæ* hoc eſt, infimæ *claſſis diligentes* in ſuis rebus. Aliquando ex *culpa levi*; cum ſcilicet tenebamur ad id, quod non ſolum hi, ſed & quod *ſuperioris*, ſeu *ſecundæ claſſis*, *diligentes* ſolent facere in propris rebus. Denique ex *leviſſima* etiam *culpa* nonnumquam tenemur; cum nempe præſtanda a nobis fuit diligentia quam vocant *exactiſſimam*, qua ſcilicet *primæ claſſis* patres familias, nempe *diligentiſſimi*, in rebus ſuis uti ſolent.

Culpæ vocabulum plerumque *levem* notat, niſi adpoſitio, vel oppoſitio aliud exigat: *l.* 1. §. 35. D. *depoſit.* *Culpa* lata dolo comparatur; *l.* 1. *D. ſi menſ. falſ. mod.* Quod tamen perpetuum non eſt. In Lege namque Cornelia de ſicariis *culpa* lata pro dolo non accipitur: *l. 7. D. de Leg. Cornel. de ſicar.*

Culpa etiam tribuitur viro vel mulieri, qui quæve in corpus peccavit, vel cauſſam dedit divortio, ut in *l.* 38. *l.* 44. §. 1. *l.* 45. *D. ſolut. matrim. l.* 101. §. 3. *D. de condit. & demonſtr. l. ult. C. de repud.* & paſſim.

CULTELLUS tonſoris: *l.* 11. *pr. D. ad Leg. Aquil.*

CULTER ferreus, ſica: §. 5. *Inſt. de publ. jud.*

CULTOR agrorum: *l.* 12. *D. de inſtr. vel inſtr. leg.*

CULTURA agri: *l.* 13. *D. de re milit.*

CULTUS villæ: *l.* 12. §. 35. D. *de inſtr. vel inſtr. leg.*

CUM, præpoſitio, aliquando copulam ſignificat: *l.* 142. *D. de verb. ſignif.* Itaque, ſi quis Titio *cum* Seio legare ſe, dixerit, utrique legaſſe intelligitur: ſicuti utrumque legatur, ubi fundus *cum* domo legatur: *l.* 112. §. 2. *D. de legat.* 1. Ceterum quum quis Titio *cum* Seio legat, ſine altero alter ad legatum admittitur. Nam & quum Prætor dicit: ventrem cum liberis in poſſeſſionem eſſe jubebo, etſi non ſunt liberi, venter in poſſeſſionem mittetur: *l.* 121. D. *de legat.* 1. *l.* 13. *in fin. D. de manum. teſtam. l.* 31. §. 1. D. *de ſtatul.*

Eadem præpoſitio aliquando ſignificat acceſſorium, ut in *l.* 2. D. *de pecul. leg. l.* 4. *pr. D. de pen. leg.* Aliquando videtur *παρέλκειν*, ut in §. 1. *Inſt. prooem. cum ſummis vigiliis.*

Cum, conjunctio vid. *Quum.*

Cum pro quia, in *l.* 41. §. 7. *D. de legat.* 3. *l.* 62. D. *ſolut. matr.*

CUMULARE honore *l.* 9. C. *Theod. de ſicar.* gradus adjectione: *l.* 40. C. *Theod. de decurion.*

Cumulare pœnam contumacia: *l.* 4. *in fin.* D. *de pœn.* vitium: *l.* 6. C. *arbitr. tut.*

CUMULUS æris alieni: *l.* 4. *D. ad SC. Trebell.* debiti: *l.* 8. D. *de pact.* dignitatis: *l.* 5. C. *Th. de privil. eor. qui in ſacr. palat. mil.* publicorum horreorum: *l.* 16. C. *Theod. de indulg. deb.* legati: *l.* 2. §. 44. *D. ad SC. Tertull.* patrimonii: *l.* 3. *D. ubi pupil. educ.*

Cunabula juris: *l.* 2. §. 38. *D. de orig. jur.* legum: §. 3. *proœm. Inst.* id est, initia, elementa.

Cunctamen, mora: *l.* 23. *C. de decur.*

Cunctatio: *l.* 20. D. *de manum. vind.* *l.* 7. §. 1. D. *de admin. & peric. tut.*

Cuneus, peditum globus, ut vexillatio, vel equitum turma. Atque ita hæc verba distinguenda sunt, in *l. un. C. Theod. de bon. milit.* Veget. *lib.* 3. *c.* 19. *Cuneus*, dicitur multitudo peditum, quæ juncta cum acie, primo angustior, deinde latior procedit, & adversariorum ordines rumpit. Idem *lib.* 1. *c.* 26. Tertio die præcipiendum est, ut quadratam aciem repente constituant: quo facto in trigonum, quem *cuneum* vocant, acies ipsa mutanda est. Ammian. Marcellin. *lib.* 31. *c.* 25. Congregatisque in cuneum, sensim progrediens. Et mox: *c.* 31. Vesperaque intendente Gothorum vastatoriis cuneis prope flumen Hebrum subito visis. Quibus in locis promiscue *globos & cuneos* ab eo auctore adpellari, cernimus. Globos autem etiam *drungos*, (non, ut vulgo legitur, *drumos* vel *grumos*) vocatos, Veget. *lib.* 3. *c.* 16. scribit.

Cuniculus, canalis subterraneus per quem vel vapor vel aqua avocatur: *l.* 3. §. 6. *D. de rivis*: *l.* 26. *D. de damn. infect.* hocque significatu *cuniculum* usurpavit Seneca *de ira lib.* 3. *c.* 21. ubi frustra Erasmus Rotterod. *canaliculis*, Lipsius *funiculis* legendum censuerunt. Vid. Gronov. ad illum Senecæ locum p. 34. *Hein.*

Cupa, vel *Cuppa*, dolium vel vas majus & capacius: *l.* 31. D. *locat.* *Cupæ* autem inter ea numerantur, quæ exportandorum fructuum caussa parantur: *l.* 12. §. 1. *D. de instr. vel instr. leg.* & in eorum genere, quæ conservandi fructus gratia habentur. *l.* 8. §. *ult.* D. *eod. tit.*

Cupitus, servi nomen: *l.* 41. §. 10. D. *de fideic. libert.*

Cupresseum corpus: *l.* 26. D. *de adqu. rer. dom.*

Cupressus autem arboribus infrugiferis adnumeratur: *l.* 16. §. 1. *D. quod vi aut cl.* Eam navigiis aptam fuisse, indicant *l.* 26. D. *de adqu. rer. dom.* & Virgil. *lib.* 2. *Georg. v.* 442. Plutarch. *Sympos. lib.* 1. *probl.* 2. Veget. *Lib.* 4. *c.* 34. Cassiod. *var. lib.* 5. *c.* 16. Diod. Sicul. *lib.* 19. *p.* 714. quos citat Bochartus *in Geogr. S. lib.* 1. *c.* 4. ubi de arca diluviana ex cupresso facta agit. De Cupressis ex luco Daphnensi, vel perseis per Ægyptum non excidendis & vendendis est *tit.* 77. *lib. XI. C. just.* & *l.* 12. C. *Th. de jur. fisc.* Priorem titulum & historia illustrarunt Pancirol. *var. lect. lib.* 2. *cap.* 258. & Cæsar Costa in *Ambiguitat. lib.* 1. *cap.* 5. Hein.

Cura, præter vulgarem generalemque significationem, interdum curatorum actus seu curationem significat: ut in *tit. D. de reb. eor. qui sub tut. vel cur.* hinc *curæ* administratio: *l.* 4. *C. de transact.* officium & tempus: *l.* 46. *pr.* §. 1. D. *de admin. & peric. tut.* ratio: *l.* 20. §. *ult.* D. *de liberat. leg.*

Cura pro patria potestate: *l.* 16. *C. Th. de prætor. & quæstor.* *Quum se, intelligant, his obsequis plus debere, quibus sese meminerunt vinculis curæ exutos.* Curam enim & *vinculum curæ* patriam potestatem & sollicitudinem significare, post Gronovium ostendit Jac. Gothofred. *in Comm. ad d. l.* 16.

Cura civitatum, id est, officium curatoris civitatum: *l.* 20. C. *Theod. de decur.*

Cura pro administratione & sollicitudine cursus publici & lito-

torum, ne quis merces illicitas exportet : *l.* 2. 4. 5. *& ult. C. Theod. de curios.*

Cura custodiendi aquæductus : *l. ult.* §. 1. D. *de mun. & hon.* Vocatur etiam *curarum jus* in *l.* 2. *C. de adparit. præs. præt.* Sic enim legendum illic esse, monuit Brisson. quum antea perperam *curiarum* scriptum esset : quemadmodum etiam *curiæ*, pro *curæ* cum vitio scriptum fuisse idem monuit in *l.* 2. *C. de exsequut. & exact.* At in *l.* 1. *C. de offic. magistr. off.* recte : Ad curas agendas, & cursum exeant, ut & in *l.* 2. *C. de curios.* In curis agendis, & evectionibus publici cursus incipiendis. Sic & curarum jus atque arbitrium : *l. un. C. Theod. ne præfectian.*

Cura palatii, dignitatis nomen in aula Constantinopolitana : *l.* 1. *C. de comit. & tribun. scholar.* Quod ex Ammiano Marcellino, cum alias, tum *lib.* 31. *c.* 12. intelligitur. Tribunus, ait, Equitius, cui tunc erat *cura* palatii credita. Meminit & Gregor. Turon. *Hist. lib.* 2. *c.* 8. Zonaras *Annal. Tom.* 3. *p.* 57. Justinum ait *Curopalatæ* honorem ante Imperium gessisse. Idem *p.* 82. de Leone Isauro ait, Artabardo filiam despondisse, & *curopalatæ* honorem decrevisse. Unde *Excura palatii*; eadem figura, qua *exconsule* & *excomite* apud Ammian. Marcellin. *lib.* 32. *c.* 3. legimus. Ceterum quamvis *Curopalatarum* in eo dicatur constitisse officium, ut curam agerent palatiorum Imperatoris : Cassiod. 7. *var.* 5. id tamen tantum de aula Gothica verum fuisse videri monet Heineccius. Constantinopoli enim, ait, summa hæc & splendidissima fuit dignitas, & tantum non a principatu proxima. Unde Coripp*us lib.* 1. Quum magni regeres divina palatia patris, Par exstans curis, solo diademate dispar, Ordine pro rerum vocitatus *cura palati.* Ex quo loco simul discimus, non modo officium, sed & ipsum, qui illo fungebatur, *curam palatii* dictum. De eo præter Codinum videndus Car. du Fresne Glossar. lat. voce *Curopalates.*

CURAGENDARIUS : *l.* 1. *C. Theod. de curios.* qui curam agit præcipue cursus publici : *l.* 2. 4. 5. *C. Theod. eod.*

CURARE ægrum : *l.* 53. §. *ult.* D. *de furt.* ædes sacras : *l. ult.* D. *ne quid. in loc. sacr.* arbores : *l.* 3. *D. de impens. in res dot. fact.* negotia : *l.* 14. §. 1. D. *commun. divid.* oves & pecora : *l.* 61. §. *ult.* D. *de legat.* 3. *l.* 7. §. 9. D. *solut. matr.* vestimenta : *l.* 12. D. *de furt.* Et sic *curatam* a fullone tunicam dixit Ciprian. *lib.* 3. *epist.* 16. Curandum locum locare : *l.* 27. §. *ult.* D. *ad leg. Aquil.*

Curare pro dare operam. Sic, *curandum* est : *l.* 5. §. 23. *D. ut in possess. legat.*

Curare, observare, bene exhibere. Si aliquid adoptivus pater habere voluerit, propter quod a filio post emancipationem magis curaretur : *l.* 107. D. *de verb. oblig.*

CURATIO vulnerati vel ægri : *l.* 3. *D. si quadrup. paup. l.* 7. *pr. l.* 8. *pr.* D. *ad Leg. Aquil. l. ult.* D. *de his qui effud.*

Curationes etiam sunt magistratuum apud Cic. *de leg. agr.* 2. *c.* 8. *& in l.* 1. *D. ad Leg. jul. repetund. Curatio* calendarii *l. ult.* D. *de mun. & hon.*

Curatio alias idem sonat ac quæ vulgo dicitur, curatela. Sic, *curatio* furiosi aut prodigi : *l.* 1. 4. 13. D. *de curat. furios.* Hinc *curationis* judicium : *l.* 11. D. *de auct. & consens. tut.* id est, actio administratæ curæ, ut *l.* 4. *C. de transact.* Et *curationem* restituere, eadem forma, qua & tutelam dixit Paullus *l.* 33. D. *de minor.* id

id eſt, curæ adminiſtratæ rationes reddere.

CURATOR dicitur minoris, adoleſcentis, furioſi, fatui, muti, ſurdi, ejuſve qui negotiis ſuis aliquo perpetuo morbo ſupereſſe non poteſt: *l.* 1. §. *ult.* *l.* 2. 3. 4. 5. D. *de poſtul.* *l.* 14. §. *pen.* D. *de ſolut.* *l.* 4. §. *ult.* D. *rem. pupill. ſalv. for.* *l.* 48. D. *de adminiſtr. & peric. tut.* Tutor vero dicitur pupilli. Et ab eo curator adoleſcentis vel prodigi differt, quod ille, primario perſonæ, ſecundario rebus, hic vero primario rebus, ſecundario perſonæ detur: §. 2. *Inſt. de curat.* *l.* 20. D. *de rit. nupt.* l. 8. *C. de nupt.* *l.* 12. §. *pen.* D. *de adminiſtr. & peric. tut.* Tutor pupillo negotium agenti *auctoritatem*, curator *conſenſum* minori prodigove contrahenti accommodat.

Curator ad litem datur pupillo, ubi lis inter hunc & tutorem intercedit: §. 3. *Inſt. de auct. tut.* uti olim Tutor prætorius dabatur: Ulp. 11. *fragm.* 24.

Curatores ad cogendas angarias creati memorantur in *l.* C. *quemadm. civil.* & *curator* qui annonam adminiſtrat, in *l.* 21. §. 2. D. *de adpell.*

Curatores bonis dati conſenſu creditorum: *l.* 9. D. *rat. rem. hab. tit.* D. *de curat. bon. dand.* Hi vel cuſtodiendis, vel diſtrahendis bonis conſtituebantur. Sic & Carboniano petita poſſeſſione, ſi ſatis non detur, cuſtodiendis bonis *curator* datur: *l.* 1. §. *ult.* D. *de mun. & hon.* Et quum in ſatisdatione pupillus & adverſarius ejus ceſſant, *curator* conſtituendas eſt, qui bona adminiſtret, & quandoque ei, qui judicio vicerit, reſtituat: *l.* 5. §. *ult.* D. *de carbon. edict.* Tales etiam erant *curatores* bonis dati eorum, qui ab hoſtibus capti, reverti ſperabantur, itemque cuſtodiendis ab eo relictis, cui necdum quiſquam civili, vel honorario jure, ſucceſſit: *l.* 1. §. *ult.* *D. de mun. & honor.* Nomine enim ejus, qui hoſtium potius eſt, curator, ut plerumque bonis conſtituitur: *l.* 15. D. *ex quib. cauſ. major.* Si bonis curator datus ſit, vel abſentis vel ab hoſtibus capti, vel dum deliberant ſcripti heredes de adeunda hereditate: *l.* 22. §. *ult. D. de reb. auctorit. jud. poſſid.* Sic & *curatoribus* bonorum ventris, ſola *cuſtodia*, & earum rerum, quæ deteriores futuræ ſunt, venditio committitur: *l.* 10. *D. de admin. & peric. tut.* Talis etiam *curator* bonorum ejus, qui an heres exſtiturus ſit, incertum eſt: *l.* 2. *D. de feriis*, itemque bonorum patris conſtitutus, quia filius hereditate paterna abſtinuerat: *l.* 9. D. *de ſolut.* Et a prægnante interdum curator bonis petebatur: *l.* 2. §. 30. *D. ad SC. Tertull.* Curator ex Senatus-conſulto conſtituitur diſtrahendorum bonorum gratia quum clara perſona, veluti Senatoris filius, vel uxor ejus, in ea cauſſa ſit, ut ejus bona venire debeant, *l.* 5. D. *de curat. furios.* Unde *in l.* 9. *de eod. tit.* Cujus bonis diſtrahendis curatores facere ſenatus permiſit. Add. *l.* 2. D. *de minor.*

Curatores etiam bonorum reipublicæ tres conſtituebantur, qui apud Græcos ἐπιμελιταὶ vocati; *l.* 46. §. 1. D. *de admin. & peric. tut.*

Curator Cæſaris, id eſt, procurator, *l. ult. pr. D. de offic. proc. Cæſ.* *l.* 5. D. *de jur. fiſc.* Ubi omnino legi merentur, quæ de promiſcue uſurpatis procuratoris & curatoris vocabulis diſſeruit Bynkersh. 2. *Obſ.* 20. Hein.

Curator calendarii: *l. ult.* §. 1. *D. de adminiſtr. rer. ad civ. pert.* *l.* 1. C. *Th. de curat. cal.* Ac plane in inſcriptione quadam hæ

notæ

notæ : Cur. Kal. Frabatenorum. *curatorem calendarii* designant.

Curator civitatis : *l. ult.* D. *quod cujusq. univ. nom. l. ult. D. de admin. rer. ad civ. pert.* Græce λογιστής, ut est in *l. 3. C. de mod. mulct.* Horum curatorum non eadem ubique erat ratio. Alii enim ordinem curiæ gubernabant, pretia constituebant rebus venalibus, bona reipublicæ administrabant, reddebantque rationes. Cassiodor. 7. *var. c.* 12. Unde & *Logistæ* vel *rationales* vocabantur : *l.* 5. C. *de mod. mulctar.* Alii & juri dicundo præerant. Unde *tribunal & adparitores* tribui videmus *curatori* civitatis Vicentinæ, apud Reinef. *class. 6. inscript.* 44. Hein.

Curatores corporum, id est collegiorum : *l. pen. in fin. D. de colleg. & corp.*

Curatores frumenti & olei emendi, quos σιτώνας & ἐλαιώνας adpellant : *l. ult. D. de mun. & hon.*

Curator divinæ & dominicæ domus in inscript. *l. ult.* C. *de quadrag. præscript. & in Nov.* 1.

Curator municipum : *l.* 5. §. 10. D. *quod vi aut cl.*

Curatores operum, *l.* 7. D. *de off. proc. l.* 1. 2. §. 1. *D. de op. publ.* & apud Suet. *in Aug. c.* 37. quibus scilicet exstruendorum vel reficiendorum ædificiorum publicorum cura mandabatur : *l. ult.* §. 10. D. *de mun. & hon.* Plin. *lib.* 10. *epist.* 28. Videntur non mediocres pecuniæ posse revocari a curatoribus operum, si mensuræ fideliter agantur.

Curator rei publicæ, cui locorum publicorum procuratio data est : *l.* 3. §. 4. *l.* 5. §. 4. D. *quod vi aut cl.* Ulpianus autem librum singularem scripserat de officio curatoris reipublicæ. Ex eo in pandectis decerptæ sunt *l.* 33. D. *de usur. l.* 4. D. *de decret. ab ord. fac. l.* 5. D. *de oper. publ. & l.* 1. & 15. D. *de pollicit.*

Curator ad siliginem emendam decreto ordinis constitutus : *l.* 30. D. *de negot. gest.*

Curator ventri datus, *l.* 1. D. *de mun. & hon.* Ventri tutor a magistratibus populi R. dari non potest : Curator potest : *l.* 20. D. *de tut. & cur. Curator* autem ventris dicitur, qui viduæ mulieri gravidæ relictæ cibum, potum, vestitum, tectum, pro facultatibus defuncti, & pro dignitate ejus atque mulieris ex defuncti bonis præbet : *l.* 1. §. 14. & 15. *D. de ventr. in possess. mitt. l. pen.* §. 4. D. *de rit. nupt. l.* 8. *D. de curat. furios. l.* 48. D. *de peric. & admin. tut.*

Curatores viarum, Paull. 5. *sent.* 6. 2.

Curator pro tutore poni videtur in *l.* 5. C. *de testam tut.*

CURATORICII equi. Vid. infra art. *equus.*

CURCUMA. Vid. supra *cucurnia.*

CURIA, trita significatione, Senatus Romani amplissimique ordinis, immo & decurionum in municipiis & coloniis, consessum significat. Prior & *Senatoria* dicitur : *l.* 1. C. *Theod. de consul. Curia* præclara *l.* 3. C. *Theod. de fid. test. & instrum.* μεγάλη βουλή, magna curia : *Nov.* 70. *curia* Imperatorum : *l.* 8. D. *de decurion.* Posterioris fit mentio *l.* 3. D. *quod cujusq. univ. nom. l.* 38. §. 10. D. *de pan. l.* 24. D. *ad municipal.* Unde Theophilus in §. 2. *Inst. de hered. quæ ab intest.* curiam vocat βουλευτήριον τῆς πόλεως, *consilium civitatis.*

Curia, pro curiali munere. Ad *curiam* devocari in *l.* 7. *C. Theod. de episc. eccles. & cler.* non est ad magistratum trahi, sed ad curiale munus nominari & deposci, ut ex *l.* 1. & *l.* 9. *C. Theod. eod.* *tit.*

tit. interpretatur Jac. Gothofred. Et ſane ad munera curialia devocari, expreſſe habetur in *l.* 11. *C. Th. eod.*

Curia in *l.* 4. *C. Theod. de ſpectac.* pro *curialibus* de quibus mox

Curia, pars populi Romani. Nam aucta ad aliquem modum civitate, ipſum Romulum traditur populum in triginta partes diviſiſſe, quas partes *curias* adpellavit, propterea, quod tunc reipublicæ *curam* per ſententias partium earum expediebat: *l.* 2. §. 2. *D. de orig. jur.* De curiis his plura Dionys. Halicarn. *lib.* 2. *p.* 82. qui illas græce, φράτρας vel λόχυς adpellat. Feſtus in *curia.* Liv. *lib.* 1. *c.* 13. Plutarch. *in Romulo p.* 30. Hein.

Curiarum patronatus. Vid. ſub art. *patronatus.*

CURIALES: *l. pen.* C. *de hered. decur.* & paſſim, qui curiis adſcripti erant. Sic *curiales* diverſarum civitatum. Horum quidam decurionatus honore fungebantur: quales Curiales decem primi ordinis: *l.* 2. C. *Theod. de quæſt. Curiales* ordinarii: *l.* 16. C. *Theod. de navicul.* & inferiores: *l.* 173. C. *Theod. de decur.* quorum paſſim memorantur decreta: *l.* 7. C. *de profeſſ. & medic.* & officia: *l.* 42. C. *Theod. de decur.* Alii nondum in curiam adſumpti, curiæ tamen tanquam glebæ adſcripti, & cum omnibus facultatibus ſuis obnoxii erant, de quorum miſera ſatis conditione pluribus egerunt Briſſon. *lib.* 4. *antiq. Sel. c.* 18. Merill. 7. *obſ.* 26. Hinc curiæ ſerviebant periculo ſuarum facultatum: *l.* 4. C. *de natural. lib. l.* 50. *l.* 55. *l.* 60. *l.* 64. C. *de decurion.* Et nec clerici ordinari: *l.* 12. 27. 53. C. *de Epiſc. & cler. Nov.* 123. *c.* 14. nec militiæ nomen dare, nec ruri extra municipium vivere poterant: *l.* 18. C. *de decur. l. un.* C. *ſi curial. relict. civ.* ſed *curiæ* corpori adnexi erat: *l.* 17. C. *de Epiſc. & cler.* Et tales erant liberi illegitimi *curiæ* dati: §. *ult. Inſt. de nupt.* Hucque pertinent *curialia* munera, munia, onera, vincula; *l.* 9. 15. 34. 155. *C. Theod. de decur.* Curialis nexus: *l.* 56. C. *Theod. eod.* origo: *l.* 48. *C. Theod. de hæret.*

CURIALITAS, curialium conditio: *Novell. Theodoſ. & Valent. de ſucceſſ. curial.*

CURIATÆ Leges a Curiatis comitiis dictæ ſunt, ut ait Pompon. in *l.* 2. *D. de orig. jur. Curiata* lege etiam adoptiones factas, teſtatur Suet. *Aug. c.* 64. Appian. *de bell. civ. lib.* 3. Dio Caſſ. *lib.* 39. & 46. De Lege Curiata, qua imperium dari ſolebat magiſtratibus, acris, at erudita diſputatio orta eſt, inter Carolum Sigonium, & Nic. Gruchium, quorum libri in Georg. Grævii *Theſaur. Antiq. Rom. Tom.* 1. exſtant. *Hein.*

CURIOSITAS, ſciendi ſtudium, ut in *l.* 6. *D. de jur. & fact. ignor.* Aliquando vox hæc ad ſignificandam artem magicam & damnabilem aliquam, uſurpatur, ut in *l.* 4. *C. Theod. de maleſ. & mathem.* & ibi Jac. Gothofred. Idem ſenſus eſt Horat. *Epod.* 17. *v.* 76. An quæ movere cereas imagines Ut ipſe noſti curioſus, & polo Deripere lunam vocibus poſſum meis? Et, *curioſæ* viſiones apud Auguſtin. *confeſſ.* 10.

CURIOSI in *l.* 13. *C. de curſ. publ. l.* 2. *C. de curioſ. l.* 1. *de offic. magiſtr. officior.* qui curis agendis & evectionibus curſus publici inſpiciendis operam dabant: Ad eos cura vehicularis curſus pertinet, ut loquitur *l. ult.* D. *de mun. & hon.* Hos quoque crimina judicibus denunciaſſe, indicat *l.* 1. *C. de curioſ.* Tertullian.

lian. *de fug. in perseq. c. 13. In matricibus beneficiariorum & curiosorum.*

Curiosos etiam publicanis vectigalium redemtoribus jungit Jul. Firmic. *lib. 3.* Sed & *Curiosi* littorum memorantur in *Novell. Theodos. & Valent. de trib. fisc.* & primi Scholarum *curiosi* in *l. 6. C. Theod. de curios.*

CURIOSUS esse debet creditor : *l. 3. §. 9. D. de in rem vers.*

CURRAX Servus : *l. 18. pr.* D. *de Ædil. edict.* Qua voce non tantum Josephi vetus interpres Rufinus *lib. 8. Antiqu. cap. 7.* sed & Gratius poeta utitur, observante Strauchio *dissert. Ædil. poster. cap. 1. §. 9.* Videatur Scip. Gentil. *lib. 1. parerg. cap. 17.* quem etiam exscribit Dion. Gothofr. *not. ad d. l. 18. litt. 2.* Locum Gratii in *Cyneg. v. 89.* primus observavit Voss. *de analog. lib. 2. cap. 33.* Ceterum de Latinitate hujus vocabuli multi disputant, sed frustra, quum, si vel maxime deesset auctoritas, analogia tamen sufficere videretur. Sed si MSC. Pithoeano fides, eo vocabulo usus etiam est Symmach. *lib. 4. Epist. 60.* ceu ibi monuit Fr. Juretus. Vid. Corn. van Bynkersh. *obs. lib. 1. cap. 25. p. 69.*

CURRERE dicitur mancipium per plures emtores, in *l. 56.* D. *de contr. emt.* præscriptio: *l. 3. C. quib. non objic.* tempus : *l. 48. §. 1. D. de adquir. possess.*

CURSOR: *l. 99. §. ult.* D. *de legat. 3.*

CURSUALES equi, id est, cursui publico deputati: *l. 19. C. de curs. publ.*

Cursuale obsequium : *l. 9.* C. *Theod. de re milit.*

Cursualis rheda : *l. 9. C. Theod. de leg. & decret.* sollicitudo: *l. 7. C. Theod. de curios.*

CURSUS aquæ : *l. 1. §. 1. D. ne quid in loc. publ.* navium : *l. 6. C. Theod. de navicular.* usurarum *l. ult. C. de usur. pupill.*

Cursus clabularis. Vid. supra *clabularis.*

CURULE certamen, & curules equi : *l. 1. C. Theod. de equ. curul. l. 5. C. de spectac.*

CUSIO monetalis : *l. 18. C. Theod. de extraord. & sord. mun.* id est, cudendæ pecuniæ studium: *l. 3. C. Theod. eod.* Super cudendo ære facultatem sibi arripere: *l. ult. C. Th. de extraord. & sord. mun.*

CUSTODIA, observatio diligens rei. Sic *custodia* coercere : *l. 3. D. de adquir. rer. dom.*

Custodiam præstare : *l. 2. §. ult.* D. *de peric. & commod. Custodiæ* autem vocabulum, quatenus illa præstari dicitur, modo omnem præstationem significat, ut in *l. 14.* D. *de furt. l. 2. §. 1.* D. *de peric. & comm. rei vend.* modo a solo dolo separatur : *l. 10. §. 1. D. commod. §. ult. Inst. de oblig. quæ ex delict.* modo & vi majori, & dolo & culpæ opponitur : *l. 19. C. de pignorib. l. 13. §. 1. D. de pignor. act.* Jac. Gothofr. ad *l. 23.* D. *de reg. jur.* Plerumque tamen tunc custodia diligentem rei curam, & qualem bonus & diligentissimus paterfamilias in suis rebus præstare solet, diligentiam significat : *l. 35. §. 4. D. de contrah. emt.* Vetus Glossarium : Custodia, ἡ ἀκριβεστάτη καὶ ὑπερβάλλουσα παραφυλακὴ, accuratissima & superabundans custodia. Custodia plena ut & diligentiam præstet : *l. 2. in fin. D. de peric. & commod. rei vend.*

Custodiam publicam plerumque intelligimus, qua rei continentur : *l. 224.* D. *de verb. signif. l. 13. §. pen. D. de re milit. l. 9.* D.

D. *qui test. fac. pos.* Ita custodiæ squalorem intellige *in Novell. Valent. de confirm. his.* Cicero *de divinat. lib.* I. *cap.* 25. Est apud Platonem Socrates, quum esset in custodia publica, dicens Critoni, suo familiari, sibi post tertium diem esse moriendum.

Custodia pro custodibus, qui custodias adservant: *l.* 12. §. *ult. D. de custod. & exhib. reor. l.* 13. C. *Theod. de poen.* Tertull. *in Apologet. c.* 21. Male revoluta, quæ obstruxerat sepulcrum, & custodia pavore disjecta. Add. Serv. in *lib.* 11. *An. v.* 184.

Custodias etiam sæpe ipsos, qui sub custodia tenentur, & adservantur, adpellant: *l.* 28. §. 13. *D. de poen.* Senec. *Epist.* 77. Unus ex custodiarum agmine. Et *Epist.* 76. Quum adveheretur nuper inter custodias. Ita in *Act. Apost. c.* 27. *v.* 1. Παρεδίδουν τόν τε Παῦλον καί τινας ἑτέρους δεσμώτας, ἑκατοντάρχῃ. *Et tradiderunt Paullum cum reliquis custodiis centurioni.* Idem Seneca custodiam, numero singulari, pro reo, qui ea continetur, dixit *Epist.* 5. ut & Callistratus in *l.* 12. *D. de public. jud. l.* 18. §. *ult.* D. *de quæst.* auditionem custodiarum: Tertullian. in *Apolog. c.* 9. cognitio custodiarum: *l.* 6. D. *de offic. proconf. l.* 9. *D. de fer.* judicandis custodiis præsidere: Tertull. *Apolog. c.* 44. custodiis occupatus: *l.* 2. §. 2. *D. quis ord. in possess.* Recognoscere custodias: Suet. *in Tib. c.* 61. custodiarum seriem recognoscere. Idem *in Calig. c.* 27. Serv. *l. c.* Nam ut hi, qui custodiuntur, custodia dicantur, usurpatum est. Unde non male est in usu: Custodiæ audiuntur.

Custodiam etiam adpellant Latini auctores, qua pupilli sub matribus continentur. Horat. *lib.* I. *epist.* I. Et piger annus Pupillis, quos dura premit custodia matris. Senec. in *consolat. ad Marcian. c.* 24. Pupillus, relictus sub tutorum cura, usque ad decimum quartum annum, sub matris custodia semper.

CUSTOS, qui curam rei suscipit. *Custos* ædium: *l. ult.* §. 10. *D. de mun. & honor.* armorum: *l.* 14. §. *ult. D. de re milit.* carceris: *l.* 1. D. *de effract. l.* 7. *C. Theod. de custod. reor.* conditorum: *l.* 1. *C. Theod. de condit. in publ. horr.* domus: *l.* 1. *C. de reb. vel abst. hered.* feræ bestiæ: Paull. *Sent. lib.* 1. *tit.* 15. horreorum: *l.* 4. *C. locat.* littorum: *l.* 17. *C. Theod. de navicular.* pedum principis: *l.* 2. C. *Theod. lib.* 9. *tit.* 30. prædii: *l.* 15. §. 1. D. *de alim. & cib. legat.* villæ: *l.* 15. §. *ult.* D. *de instr. vel instr. legat.* Quemadmodum & apud Catonem *de re rust. cap.* 66. Custos pro custode villæ accipi videtur.

Hinc & magistratibus tribuitur hoc vocabulum. Sic: *Custos* urbis, apud Juvenal. *Sat.* 13. præfectum urbi significat, cujus custodiæ & fidei urbs Roma commissa erat, ut ait *l.* 1. D. *de offic. præf. urb.* Pedo Albinovan. in *Eleg.* de Mecænate: Non minus urbis erat custos, & Cæsaris hospes: Quod Mecænatis munus designat Horat. *lib.* 3. *od.* 29. Tu, civitatem quis deceat status, Curas, & urbi sollicitus times. Proinde apud Plin. *lib.* 14. *cap.* 24. ubi vulgo scribitur: Piso Curator urbis, *Custos* scribendum esse putat Brisson. Piso enim, qui φύλαξ πόλεως adpellatur a Josepho *Antiquit. lib.* 18. *c.* 8. est L. Piso, quem sub Tiberio fato obiisse, præcipuamque ex eo gloriam, quod Præfectus urbi recens continuam potestatem & insolentia parendi graviorem mire temperasset, consequutum, scribit Tacitus *Annal. lib.* 6. *cap.* 10.

Lec-

Lectionem tamen vulgarem ferri posse idem Brisson. agnoscit.

Custos Ecclesiæ, de quo est *tit. decretal. de officio custodis*. Hujus officium non videtur antiquitus fuisse distinctum ab officio *sacristæ*, nisi quod huic solum rerum pretiosarum immediate ad divinum officium pertinentium mera custodia, illi autem rerum minus pretiosarum quomodocumque ad Ecclesiam pertinentium non sola custodia, sed etiam ministerialis applicatio vel divisio commissa sit. Gregorius IX. ex Concil. Toletano seculi septimi *C. custos* 2. *d. t.* Custos, ait, sollicitus esse debet de omni ornamento Ecclesiæ, & luminariis, sive incenso: nec non panem & vinum omni tempore præparatum ad missam habere debet, & per singulas horas canonicas signum ex consensu Archidiaconi sonare, & omnes oblationes seu eleemosynas seu decimas (ex fructibus ultroneas) cum ejusdem tamen consensu absente Episcopo inter fratres dividat. Custodis officia propius ad usum nostrorum temporum recensentur ab eod. Gregorio IX. *c. custos* 1. *d. t.* his verbis: Custos Ecclesiæ, cui ea quæ Ecclesiæ competunt, custodienda committuntur, oportet, ut sui Archidiaconi jussioni in omnibus obediat: in horis Canonicis signa tintinnabulorum Archidiacono jubente ab eo pulsentur: pallia vel linteamina altaris, seu cuncta utensilia Ecclesiæ indesinenter custodiat: in accendendo, vel exstinguendo lampades ac laternas pervigil existat. Si minus idoneus exstiterit, ab Archidiacono coerceatur, ut se emendet; si autem indomitus permanserit, Archidiaconus Episcopo denunciando provideat, ut indecente ejecto aptus minister constituatur. D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib.* 1. *tit.* 27.

Custodes pro observatoribus: *l.* 3. §. 1. D. *de admin. & peric. tut.* Hoc sensu & custodes accusatoribus datos, apud Cic. *divinat. in Verr. c.* 16. & ibi Ascon. Pæd. legimus. *Custodem* ad positum in obsecrationibus publicis, qui attenderet, scribit Plin. *lib.* 6. *c.* 2. Ita vota sub custode nuncupare Senec. *lib.* 1. *de clement. c.* 19. Sic custodem Silio & Messalinæ datum scribit Tacit. *Annal. lib.* 11. *c.* 35.

Custodes dati ad mulieres custodiendas Tibull. *lib.* 1. *eleg.* 6. *v.* 9. *Ipse malus docui, quo pacto ludere posset custodes.* Propert. *lib.* 2. *eleg.* 6. *v.* 37. *Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam?*

In primis *custodes* mulieri mittebantur ad ventrem custodiendum: *l.* 1. §. 3. §. 6. §. 12. D. *de agnosc. & alend. lib.* ad ventrem inspiciendum, & observandum: Paull. 2. *Sent.* 24. 5.

Custodes etiam eos vocabant, qui impuberibus ad eos regendos adponebantur. Hor. *in art. poet. v.* 161. & Plaut. *Mercat. Act.* 1. *Scen.* 1. *v.* 89. Hos & *rectores* vocant Tacit. *annal. lib.* 3. *c.* 48. & Suet. *in Aug. c.* 48. *monitores*, Symmach. *lib.* 3. *epist.* 13. Quin & curatores furiosorum *custodes* vocari videntur. Custodes furiosis non ad hac solum adhibentur, ne quid perniciosius in se moliantur, sed ne aliis quoque exitio sint: *l.* 14. *D. de offic. præsid.*

CUSTODIRE, curare diligenter, servare, dare operam, ut salvum sit. Et ita aliud est *custodire*, aliud *possidere*, *l.* 1. §. 9. *quod legat.* ibi: Non possidet is, qui missus est in possessionem legatorum caussa, sed potius custodit.

Custodire pro observare, *l.* 32. D. *de legib. l.* 41. D. *de excusat. l.* 20. D. *de fideicom. libert. l.* 6. D. *de extraord. crim. l.* 7. D. quem-

quemadm. servit. amitt. Custodire debebis : *l.* 26. D. *de extraord. crim.* Custodiunt procuratores : *l.* 2. C. *de servit.* Custodire in persona : *l.* 4. C. *de solut.* Si custoditur forma : *l.* 11. D. *de servit. præd. urb.* judicium : *l.* 70. *D. de condit. & demonstr.* jus: §. 1. *Inst. de jur. nat.* legum vis: Columell. *lib.* 12. *cap.* 1. pactum : *l.* 18. D. *de pact. dot.*

CYCLADES insulæ in Jonio mari. Eudæmon in *l.* 9. *D. ad leg. Rhod. de jact.* Ναυφράγιον ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, διηρπάσμεν ὑπὸ τῶν δημοσίων, τῶν τὰς κυκλάδας νήσους οἰκούντων. *Naufragium in Italia facientes, direpti sumus a publicanis, Cyclades insulas habitantibus.* Sed quomodo naufragium facientes in Italia, diripi potuerunt a publicanis in insulis Cycladibus ? Ipsa igitur necessitas pro Italia rescribi jubet *Aethalia*, uti emendavit Bynkersh. *ad d. l.* 9. D. *de leg. Rhod. c.* 9. *p.* 292. *seq.* intelligens Aethaliam, Insulam prope Samum, cujus meminit Liv. *lib.* 37. *c.* 13. Hein.

CYDONEUM, in *l.* 9. D. *de trit. vin. ol.* vini genus quod ex malis cotoneis, in musti metreta maceratis, conficitur, quod Dioscorid. *lib.* 5. κυδονίτην οἶνον vocat.

CYLINDRI, *l.* 34. §. *ult. D. de aur. arg. leg.* oblongi lapilli fuere, ad ornatum mulierum pertinentes, de quibus Plin. *lib.* 37. *c.* 5. & 8. Tertull. *de cult. femin. c.* 6. Latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginæ suæ solus gladius sub sinu novit Juven. *Sat.* 6. *v.* 264. Tu nube, atque tace, donant arcana cylindros. Add. Ferrand. Adduens. *Explicat. lib.* 1. *p.* 545. Tom. 2. *Thesaur. jur. civ.* Hein.

CYMBIA, vasa : *l.* 34. §. 1. D. *de aur. arg. leg.* quæ a Julio Polluce *lib.* 6. *c.* 16. & Nonio Marcell. inter genera poculorum ponuntur. Meminit & Plin. *lib.* 37. *c.* 8.

CYPROGENIA, nomen proprium : *l.* 29. C. *de reb. dub.*

CYPRUS insula, *l.* 17. C. *Th. de poen.*

Cyprus, Afrodiensium civitatis Episcopus : *l.* 37. *C. Theod. de annon. & trib.*

CYRENENSIS provincia, Cyrenas, Pentapolin, aliosque adjacentes tractus inter Africam Carthaginensem & Aegyptum, complexa, *l.* 61. §. 1. D. *locat.*

CYZACENI. *Operarii, qui Cyzaceni dicuntur* : *l.* 7. *C. de aquæd.* Sed & vocabuli notio ignota, & ipsa scriptio incerta est, aliis *Ciziceni*, aliis *Cizirzenii*, aliis *Ticennii* vel *Titennii* legentibus.

D

D. Littera. In prænominibus est *Decimus*, uti Q. *Quintus*. Eadem præposita Cæsarum nominibus, nota est consecrationis vel ἀποθεώσεως, & *Divum* significat. In tabellis judiciariis, & quidem de crimine perduellionis una tabella L. *liberationem*, altera D. damnationem notabat, quum in reliquis judiciis A. esset *absolvo*, C. *condemno*, N. L. *non liquet.* Cæs. *de bell. civ.* 3. 83. Denique D. est *datæ* vel *datum* : uti in fine prooemii institutionum D. C. P. id est, *datum Constantinopoli.*

DACIA provincia, cujus fit mentio in *l. ult. C. de diverf. offic.* duplex fuit, una *mediterranea*, altera *ripensis*. *Novell.* 131. *c.* 3. Meminit *ripensis* & Ammian. Marcellin. *lib.* 26. *c.* 27. ex eaque oriundum fuisse Aurelianum Imperatorem, Eutropius *lib.* 9. *c.* 9. scribit. Daciam autem

autem provinciam trans Danubium a Trajano constitutam, sublato exercitu, & traductis provincialibus, reliquit idem Aurelianus, desperans, eam posse retineri, abductosque ex ea populos in Moesia collocavit, adpellavitque suam Daciam, quæ nunc duas Moesias dividit, quemadmodum auctor est Vopiscus *in Aureliano c.* 29. Eutrop. *lib.* 9. *c.* 9. Provinciam, ait, *Daciam*, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico, & in Moesia collocavit: & est in dextra Danubio in mare fluenti, quum antea fuerit in læva.

DACTYLIOTHECA, anulorum caussa paratam thecam significat: *l.* 52. §. 8. *l.* 53. D. *de legat.* 3. *l.* 63. D. *de furt.* & Plin. *lib.* 37. *c.* 1. Erant eæ cistellæ elegantioris operis, & plerumque eburnæ. Juven. *Sat.* 13. Sardonychus, loculis quæ custoditur eburnis. Plura notavit Kirchman. *de anulis c.* 17. *p.* 178. Elegans est quam Gorlæus suæ gemmarum veterum collectioni præfixit, dactyliothæcæ inscriptio. *Hein.*

Dæmonum cultus, *l.* 34. §. 1. *D. de Episc. aud.* pro idololatria. Erat enim hæc veterum Christianorum consentiens opinio, dæmones esse, quos colant pagani, eosque & simulacris inesse, & sacrificiorum nidore delectari, & oracula fundere, & variis prodigiis miseris illudere. Multa huc pertinentia habet Tertull. *de Spectac. cap.* 13. *Apologet. cap.* 22. & reliqui scriptores ecclesiastici *passim.* Hein. Conf. 1. *Epist. Paul. ad Cor. c.* 11. *v.* 21.

DAMA vel Damas, servile nomen *l.* 105. D. *de verb. obl. l.* 29. §. *ult. D. de legat.* 3. & Pers. *Sat.* 5. *v.* 78.

DAMASUS Pontifex Rom. cujus fit mentio: *l.* 2. *C. Theod. de fid. cathol.*

DAMNABILIS ars: *l.* 2. *C. de malef. & mathem.*

DAMNARE dicitur judex, contra quem in caussis civilibus & pecuniariis pronunciat: *l.* 30. *D. depos. & passim.* Etiam in caussis criminalibus, veluti adulterii: *l.* 29. §. 1. *D. ad Leg. Jul. de adult.* in adulterio: *l.* 13. *D. de his quæ ut indign.* Sed & accusator damnare dicitur, qui reum peregit, caussamque tenuit. Quinctil. *declam.* 333. & 361.

Damnare quis dicitur Testamento heredem, id est, obstringere, obligare; ut in *l.* 16. *D. commun. præd. l.* 87. *D. ad Leg. falcid.* Damnari heres potest ut alicui domum exstruat: Paull. *Sent. lib.* 3. *tit.* 6. §. 10. Testamento damnatus heres ne officeret luminibus: *l.* 31. D. *de servit. præd. urb.*

Damnare etiam est improbare, vel infirmare, ut in *l.* 19. *D. de inoff. test.* ibi: Licet quasi furiosæ judicium ejus damnetur.

DAMNAS esto, vetus formula legislatoria, qua usus est Aquillius: *l.* 2. *pr.* D. *ad Leg. Aquil.* Quanti id eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas esto. Lex vetus apud Frontin. *de Aquæduct. lib.* 2. Is populo Romano C millia damnas esto. Et rursus in lege, quæ in eodem libro recensetur: Reficere, restituere, ædificare, ponere, demoliri damnas esto. Porro in *Legis* Mamiliæ *cap.* 4. Quotiescumque fecerit HS. IIII. colonis municipibusque eis, in quorum agro id factum erit, dare damnas esto. Quæ formula ex *cap.* 5. ejusdem Legis Mamiliæ, nec non in alia apud Gell. *lib.* 7. *cap.* 3. occurrit. *Hein.*

Eadem

Eadem formula frequenter utebantur testatores in relinquendis legatis, veluti in *l.* 82. D. *de cond. & dem.* Quinctilian. *lib.* 7. *c. pen.* exemplum tradit: Agraetius *in lib. de orthographia: Unde & in jure damnas istius, & istud esto legatum dicitur, hoc est, solvendo esto, quod solvi omnibus necesse est, etsi res aliena legetur.* Illud adjicere non pigebit, verbum *damnas* etiam numero multitudinis de pluribus heredibus dici, ut in *l.* 122. §. 1. *D. de legat.* 1. *L. Titius & C. Seius P. Mævio decem dare damnas sunto.* Sic & in *l.* 34. §. 1. D. *de legat.* 3. Viginti dare *damnas sunto, sine dolo malo.* Hinc.

DAMNATIONIS legatum, quod heres aliquid dare facere damnabatur per formulam: *heres damnas esto.* De quo Vid. §. 1. *Inst. de legat.* & ibi Theophil. Ulpian. 24. *fragm.* 8. Caii 2. *Inst.* 5. 2. Paull. 3. *sent.* 6. §. 8. 10.

DAMNATUS in *tit.* D. *de bon. damnat.*, est, qui vel caput naturale, vel civile per judicis sententiam amisit, *l.* 1. *D. eod.*

Damnatum in Edicto prætoris, quo rei capitalis damnatis bonorum possessio denegatur: *l.* 13. D. *de bon. poss.* accipimus eum, qui non provocavit. Ceterum si provocet, nondum *damnatus* videtur. Eadem caussa erit, & si ab eo damnatus sit, qui jus damnandi non habuit. Nam damnatus quis est, ubi damnatio tenuit: *l.* 2. §. *ult.* D. *de pœn. l.* 6. §. 8. D. *de injust. rupt. irrit.*

Damnatus heres, eo sensu dicitur quem modo in art. *damnare* & *damnas* exposui.

DAMNOSE imminere dicuntur ædes in *l.* 40. §. 3. D. *de damn. infect.* ubi alias legitur *damnosæ.*

DAMNUM ab ademtione & deminutione patrimonii dicitur: *l.* 3. D. *de damn. infect.* Quinctil. *declam.* 300. Damnum dicit missionem bonorum quæ habuerimus, ibidemque tradit, damnationem ex eo dictam esse, quod plerisque criminibus pecuniaria pœna imponeretur. Proinde nemo *damnum* facit, nisi cui de suo aliquid deminuitur, & deperit: aliudque est *damnum facere*, aliud lucro prohiberi: *l.* 26. D. *de damn. inf.* Aliud lucrum extorqueri, aliud damnum infligi: *l.* 6. §. 11. *D. quæ in fraud. cred.* Porro damnum non facit, (id est, non dat, nisi qui id facit, quod facere jus non habet: *l.* 151. D. *de reg. jur.* id est, qui *damnum injuria*, vel *per injuriam* dat: *l.* 19. *D. commod. l.* 4. *C. de leg. Aquil.* Sive vel jubeat dari *l.* 169. D. *de regul. jur.* vel occasionem præstet: *l.* 30. §. 3. D. *ad Leg. Aquil.*

Damnum infectum id est, nondum factum, quod futurum veremur: *l.* 2. *D. de damn. inf.* Vetus Glossarium græcum. Damni infecti, ἀγωγὴ ζημίας μελλούσης *actio damni futuri.* Est vero, juxta aliud Glossarium græcum, stipulatio prætoria, vel obligatio verborum personalis, quæ & ad heredes transmittitur & adversus heredes datur. Exigitur vero ob vicini ædes ruinosas, si ex earum casu damnum immineat. Hinc *damni infecti* agere: *l.* 40. §. 2. *D. de damn. infect.* cavere: *l.* 13. §. 3. *D. eod.* Eam autem in rem edixerat Prætor. (1). Se jussurum, damni infecti nomine ei, cujus interest, in eum diem, quem caussa cognita statuerit, cautionem præstari. (2). Si ita non caveatur, se in ejus bona immissurum eum, cui cavendum erat. (3). Adversus eum, qui nec cavit, nec in possessionem missum admisit, se actionem in factum daturum. (4). Si ab eo, qui in possessionem missus est, & alius vicinus cautionem damni infecti exi-

exigat, neque ea præstetur, se illum vicinum simul in possessionem ire jussurum. Ita Heinecc. *in Digest. part.* 6. §. 102. verbosi & prolixi edicti nucleum exponit, cujus verba exstant in *l.* 7. *pr. D. de damn. infect.* Hinc *damni infecti* (subintellige *caussa* vel *nomine*) promittere: *l.* 28. §. 3. D. *de judic.* Dicitur etiam *damnum infectum* promittere: *l.* 9. §. 3. *D. de reb. auct. jud. possid.* Damni infecti stipulatio: *l.* 23. *l.* 24. *l* 30. *l.* 32. *l.* 40. D. *de damn. infect.*

Quod ad interdictum attinet, quo Prætor, ne quid in loco publico fiat, neve quid in eum locum immittatur, qua ex re quid illi damni detur, interdicit: damnum pati videtur, qui commodum amittit, quod ex publico consequebatur, quale quale sit, veluti si prospectus, aut aditus, deterior angustiorve fiat, *l.* 2. *pr.* & §. 10. D. *ne quid in loc. publ.*

Damnum injuria datum, in lege Aquillia accipimus, quod cum damno injuriam attulerit, *l.* 49. §. 1. *D. ad Leg. Aquil.* vel, ut Justinianus ait, damnum culpa datum: *pr. Inst. de injur. l.* 15. §. 46. D. *de injur.* Alias damnum ex culpa, injuria ex affectu fieri dicitur, *l.* 34. *pr.* D. *de oblig. & act.* Damni injuria actio, *l.* 1. §. 4. D. *de his, qui effud. vel dejec. l.* 6. §. 1. D. *naut. caup. & stab.* Quinctil. *Declam.* 373. quæ & actio damni injuriæ: *l.* 31. D. *de furt. l.* 9. §. *ult. D. de tutel. & rat. distr.* & passim.

Damnum vero non modo pecuniarium, *l.* 5. §. 4. *D. de his, qui effud. vel dejec.* sed & existimationis: *l.* 1. *C. si contr. matr.* famæ: *l.* 1. *C. de mod. mult.* infamiæ *l.* 8. *C. ex quib. causs. infam.*

Citra damnum voluntatis, i. e. citra offensam voluntatis testatoris, *l.* 23. §. 2. *D. de fideic. libert.*

Sine damno: i. e. sine diminutione: &, ut Theophilus interpretatur δίχα δαπάνης §. 2. *Inst. quib. al. lic. vel non.* Sic & in *l. ult.* §. 21. *D. de mun. & hon.* damnis administrantis, idem est, ac ejus impensis.

Damnum in societate non intelligitur, nisi omni lucro deducto, *l.* 30. *D pro soc.*

Damnum inferens non est absolvendus nisi damno secundum arbitrium læsi restituto: *c.* 32. *causs.* 24. *qu.* 8. *c.* 1. *causs.* 14. *qu.* 6.

Damnum is dat, qui jubet dare, *l.* 169. D. *de reg. jur.*

Damnis administrantis in *l ult.* §. 21. D. *de mun. & honor.* idem est, ac ejus impendiis.

Damnum petere, & in *l.* 23. §. 1. *in fin.* D. *pro soc.* sed sine sensu. Hinc ingeniose Bynkersh. 4. *Obs.* 25. legit: *Abstine commodo, quod per servum accessit, si damnum metuis.* Hein.

Δανείζεσθαι, mutuam pecuniam accipere significat: *l.* 34. §. 1. *D. de pignor. l.* 88. §. 15. D. *de legat.* 2.

DAPHNE. Ejus lucus apud Urbem Antiochiam fuit amœnissimus, & cupressis maxime opacus, ut Nicephorus *lib.* 10. *hist. eccl. c.* 28. & *lib.* 16. *c.* 23. scribit. Ejus fit mentio *l.* 11. *C. de cupress. ex luco Daphn.* apud Lamprid. in *Alexand. c.* 53. Eutrop. *lib.* 6. *c.* 11. *lib.* 2. Macchab. *c.* 4. *v.* 33. Egesipp. *lib.* 3. *c.* 5. *lib.* 4. *c.* 1. Chrysostom. *in orat. de Babyla martyre.*

Fuit hic lucus suburbanus Antiochiæ, & quasi suburbium, adeo omnibus voluptatum illecebris infamis, ut *daphnei mores* in proverbium irent. Hinc vitio vertitur Lucio Vero, quod in deliciis apud Antiochiam & Daphnen vixerit. Jul. Capitolin. *in vita M. Antonini c.* 8. Et Avidius Cassius acriter invectus est in milites diffluentes luxuria in Daph-

nicis moribus agentes. Volcat. Gallio, *in vita Avid.* c. 5. Denique Marcus propoſuit grave edictum, ut ſi quis cinctus reperiretur apud Daphnen, diſcinctus rediret. Jul. Capit. *in Marco. c. 6.* Vere ergo in Syria fuit iſte Daphnes, quod Baiæ in Italia, quodque Hannibalis militibus Campania: idem Romanorum exercitui Daphne eſſe credebatur. Add. Caſaubon. *in Capitolin. c. 6. vitæ Marci.* Hein.

DARDANARIUS: *l. 6.* D. *de extraord. crim. l.* 37. D. *de pœn.* Dardanus olim magus fuiſſe credebatur, tam ſtupendæ artis, ut frumenta & annonas ex alienis horreis in ſua avertere diceretur. Unde *dardaniæ* artes, pro magicis apud Columell. in *poem. de cult. hort.* v. 357. *At ſi nulla valet medicina repellere peſtem: Dardaniæ veniant artes.* Ab hoc vero mago nomen inditum hominibus nequam, qui præſtinatam ubique annonam carius vendunt, falſis menſuris ac adulterinis ſtateris in diſtrahendis mercibus utuntur, adeoque aliorum pecunias nefariis artibus in arcam ſuam avertunt. In quod hominum genus acriter invehitur B. Ambroſius *lib. 3. de offic. c. 6.* De Dardano & Dardanariis plura vid. apud Turneb. *9. adverſ.* 17. & Menag. *Amœn. jur. civ. c. 39. p.* 344. Hein.

DARE proprie eſt accipientis facere. Itaque hæc ſtipulatio: *Fundum Tuſculanum dari*, hoc continet, ut dominium omnino efficiatur ſtipulatoris, quoquomodo: *l.* 75. §. *ult.* D. *de verb. obl.* Nec videntur data, quæ eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt: *l.* 128. D. *de reg. jur.* Nec datum intelligitur, quod navis levandæ cauſſa jactum eſt: *l.* 1. *D. de Leg. Rhod.* Dediſſe etiam intelligendus eſt is, qui compenſavit, vel permutavit, *l.* 76. D. *de verb. ſignif.* Dediſſe intelligor, ſiquidem mandatu meo datum eſt, vel a procuratore meo omnium rerum, vel ab eo, qui negotium meum geſſit, & ratum habui: *l. 7.* D. *de calumniat.* in Edicto Aedilium, cujus verba referuntur in *l.* 25. §. *ult. D. de Aedil. edict. dari* non id ſolum accipimus, quod numeratur venditori, ut puta pretium & uſuræ ejus, ſed &, ſi quid emtionis cauſſa erogatum eſt: *l. 27. D. eod. tit.*

Dare in ultimis voluntatibus. Sic *dari* dicitur fideicommiſſum: *l.* 15. §. 7. *D. ad Leg. falcid.* hereditas: *l.* 10. D. *de cond. inſtit. l. ult.* D. *de legat.* 2. *l.* 5. *C. de pact.* legatum, *l.* 12. §. 1. *l.* 23. D. *de inoff. teſtam.* Dare, legare pecuniam: *l.* 1. D. *ad leg. falcid.*

Dare, unum ex verbis ad prætoris officium pertinentibus: veluti cum *dare* dicitur actionem & exceptionem, bonorum poſſeſſionem, judices.

Dare diem ſtipulationi, id eſt, præſtituere: *l.* 13. §. *ult. D. de damn. inf.*

Dare, facere, præſtare: *l.* 13. §. *6. D. de act. emt. l.* 37. *D. de op. libert.* Hæc autem verba: Quod mihi dare facere oportet, licet conjuncta videantur, ſic tamen accipienda ſunt, ut quodvis eorum ſufficiat probare: *l.* 53. D. *de verb. ſignif.*

Dare jusjurandum, teſtimonium. Vid. in his vocibus.

Dare ſe in matrimonium, *l. pen.* §. *ult. D. ad municip.* militiæ, in militiam: *l.* 3. §. *ult. l.* 4. §. 1. D. *de re milit.*

Dare neceſſitatem probationi, id eſt, imponere: *l.* 5. *C. Theod. de fid. teſt. & inſtr.*

Dare operas patrono, id eſt, edere, præſtare: *l.* 16. §. *ult.* D. *de oper. libert.*

Dare ſatis: *l.* 5. §. *ult. D. de heredit. petit.* ſatisdationem: *l.* 7. D.

D. *de nov. op. nunc.* Vid. infra *satisdare.*

Dare usumfructum heres jussus tunc dare intelligitur, si legatarium in fundum inducit, eumve patitur uti, frui; *l. 3. D. de usufr.*

Dare simpliciter pro dare, vel ferre sententiam, ut in *l. 27. in fin. D. de liberal. caus. Contra libertatem dabit*, id est, sententiam feret. Sed & Tacitus 4. *Annal.* 43. Ita secundum Messenios *datum*, id est, pro Messeniis pronunciatum. Suet. *in Claud. c.* 12. Absentibus secundum præsentes dabat facillime. Plin. *lib. 7. epist. 6.* Finem cognitioni quæstio imposuit, quæ secundum reos dedit. Hæc autem loquutio imminuta & concisa est: plane enim sic enunciatur: *secundum aliquem litem dare*, quam loquendi figuram in pronunciationibus usitatam ex Valerio Max. *lib. 3. c. 3.* & Seneca *in præf. lib. 7. declam.* docuit Brissonius. Cic. *pro Rosc. c.* 1. Quominus secundum eos lis detur, non recusamus. Lucan. *lib. 8. v. 333.* Secundum Aemathiam lis tanta datur. Liv. *lib. 23. c. 6.* Et secundum eum in lite judicem (aut judicium) dare. De his loquutionibus: *Dare secundum aliquem*, & *litem secundum* vel *contra quem dare*, ex instituto egit Cujac. 6. *obs.* 27.

Hinc *Dari* etiam est damnari. Sic dari ad bestias: *l. 12. D. de poen. l. 8. D. de Leg. Corn. de fals.* in exsilium: *l. 4. D. de interd. & releg.* in ludum venatorium: *l. 8. §. ult. D. de poen.* in metallum, vel in opus metalli: *l. 1. D. de jur. patr. l. 3. §. 2. D. de muner.* in quæstionem: *l. 12. D. de quæst.*

DASUMIANUM SCum, *l. 36. 51. §. 4. D. de fideic. libert.* quo cavebatur de his, qui fideicommissariam libertatem præstare rogati, justa ex caussa abessent, ut nec libertas impediretur, nec libertas eriperetur his, qui fraude carerent: *l. 33. D. eod. tit.*

DATIO in *l. 68. D. de solut.* idem ac solutio.

Datio aliquando facto opponitur: *l. 82. D. de condit. & dem.*

DATIVUS tutor, dicebatur, auctore Ulpiano 11. *fragm.* 14. qui testamento datus erat. Dativus sive testamentarios tutor: *l. 7. D. rem pupil. salv.* At Dativos & testamentarius separat Modestinus, *d. l. 7.* quemadmodum dativam tutelam a testamentaria & legitima Justinianus in *l. 40. C. de Episc. & cler.* dativosque idem Imperator in *l. ult. C. de legit. tut.* accipit, qui a judice dantur.

DATU. Hoc supino posteriore pro priore aliquando usus est Ulpianus: *l. 38. §. 21. D. de verb. obl.* si recte se habent verba in Florentinis: *Stipulatus a Mævio fuerit, fundum Titio datu iri.* Sed credit Heinecc. librarii hoc vitium esse. Vid. Ant. Augustin. *Emend. & obs. lib. 2. c. 2.*

DE, sæpe a Ictis accipitur pro *A* vel *Ab.* Sic, de domo numerare, pro *a domo*: *l. 40. D. de reb. cred.* De me petere: *l. 5. §. 14. D. commod.* de quibus, pro *a quibus*: *l. 11. D. de vacat. & excus. mun.* De Roma abire: *l. 35. §. 2. D. de procurat.* De te stipulatus: *l. 37. D. de usufr. l. 67. §. ult. D. de furt.* De Titio stipulatus: *l. 36. §. 1. D. de usufr.*

De pro *ex.* De fundo, id est, *ex fundo*: *l. 6. §. 1. D. comm. divid.* De prædiis, pro *ex prædiis*: *l. 8. §. 1. D. de vocat. & excus. mun.* Ita pro verbis: *De ipsis formis*, quæ in *l. 1. C. Th. de aquæd.* occurrunt, Tribonianus reposuit: *Ex ipsis formis*, *l. 1. C. de aquæd.* notatus ideo a

Jac. Gothofr. *ad d. l.* 1. *C. Theod.*

Nec prætermittendæ hic notæ & frequentiſſimæ loquutiones: De cetero, id eſt, in poſterum, deinceps: *l.* 14. *C. Theod. de aquæd. l.* 2. *C. Juſtin. eod. tit.* De futuro: *l.* 8. *C. Theod. de annon.* De integro litigare: *l.* 13. *C. l.* 16. C. *Th. de adpell.*

DEALBATOR: *l.* 1. *C. de excuſ. artif.*

DEAMBULANDI jus: *l.* 12. §. 1. D. *de uſu & habit.*

DEAURARE, *Deaurator*: *l.* 1. *C. Th. de fabricenſ. l.* 1. C. *de excuſ. artif.*

DEBERE proprie quis id tantum intelligitur, quod peti, & ab invito exigi poteſt: *l.* 108. D. *de verb. ſignif.* Unde feſtivus ille jocus Martialis *lib.* 2. *epigr.* 3. Sexte, nihil debes, nil debes Sexte, fatemur: Debet enim, ſi quis ſolvere, Sexte poteſt. Itaque nec ſervus debere nec ſervo deberi quidquam intelligitur, *l.* 41. *D. de pecul.* Ac proinde eos, qui natura tantum obligantur, *debitores* per abuſionem dicimus, quum debitores hi tantum proprie intelligantur, a quibus invitis pecunia exigi poteſt: *l.* 16. §. 4. D. *de fidejuſ. l.* 108. *D. de verb. ſignif.* Obtinuit tamen, ut etiam *natura deberi* dicamus, licet ejus petitio nulla ſit: *l.* 1. §. *ult.* D. *de conſtit. pec. l.* 1. §. 17. *D. ad Leg. falcid. l.* 85. D. *de reg. jur. l.* 10. *D. de oblig. & act.* adeo, ut qui natura tantum obligatus ſolverit, debitum ſolviſſe dicatur: *l.* 16. §. *pen.* D. *de ſolut.* Sic fit, ut deberi aliquid vel natura, vel civili, vel honorario jure poſſit: *l.* 1. §. 6. *l.* 3. D. *de conſtit. pec. l.* 1. *D. de novat l.* 47. D. *ad SC. Trebell.* Eaque eſt juribus debita pecunia: *l.* 3. §. 1. *D. de conſtit. pec.*

Ceterum verbum *debet* omnem omnino actionem comprehendere intelligitur, ſive civilis, ſive honoraria ſit perſequutio: *l.* 178. *in fin. D. de verb. ſignif.* Et ita excuſari poteſt definitio actionis, *pr. Inſt. de action.*

Debere quid interdum dicitur res, in qua alteri jus eſt. Sic ſervitutem debent ædes: *l.* 6. D. *de ſervit. præd. ruſt.* area: *l.* 14. D. *eod.* domus: *l.* 21. *D. eod.*

Deberi etiam parentum hereditas liberis dicitur, propter votum parentum, & naturalem erga liberos caritatem: *l.* 7. §. *ult.* D. *ſi tab. teſt. null. exſt. l. ult. D. de bon. damn.* At non ſic parentibus liberorum, ut liberis parentum debetur hereditas: *d. l.* 7. §. *ult.* D. *eod. l.* 17. *D. de inoff. teſt.*

Debet aliquando pro *poteſt* uſurpatur: *l.* 2. §. 13. D. *ne quid in loc. publ. l.* 1. D. *de pen. leg. l.* 4. §. *ult.* D. *de offic. proconſ. l.* 9. D. *de aur. arg. leg. l. ult.* D. *an per al. cauſ. adpell. l.* 8. §. 3. D. *de legat.* 2. *l.* 1. *pr.* D. *de hered. inſt. l.* 1. C. *de furt. l.* 3. *C. de pign. l.* 45. D. *ad SC. Trebell. l.* 2. C. *de fid. inſtr. l.* 1. §. 1. *D. quand. adpell. l.* 28. §. *pen.* D. *de legat.* 3. *l.* 4. §. 6. juncta *l.* 6. §. 1. *D. de offic. præſ.* Et hinc *Debet* aliquando conſilii verbum eſt, ut in §. 5. *Inſt. quod cum eo*, ceu obſervavit Strauch *in Lexic. particul. ſub hac voce* 11. 8.

DEBILES perſonæ: *l.* 19. *fin.* D. *de reb. auct. jud. poſſid.* hæ nimirum, quæ propter infirmitatem & perpetuum aliquem morbum ſuis negotiis ſupereſſe non poſſunt: *l.* 4. 5. D. *de poſtul. Debiles* vel leves ſolidi: *l.* 2. *C. Th. de ponderator.*

DEBILITATUS homo: *l.* 13. D. *de rei vind.* mulus: *l.* 27. §. 3. D. *ad Leg. Aquil.*

DEBITA portio, quæ liberis ex ſubſtantia paterna jure civili

villi debetur: *l.* 8. §. 11. D. *de inoff. test.* Nimirum olim quarta pars succeſſionis, quæ ab inteſtato obtigiſſet. Adpellatur & *debitum bonorum ſubſidium*: *l.* 2. *l.* 5. *C. de inoff. donat.* & *debitum* ſimpliciter.

Debita etiam pars ſeu portio adpellatur, quæ Patronis ex Lege Papia relinqui debet: *l.* 114. §. 1. D. *de legat.* 1. *l.* 28. §. *ult.* §. 6. D. *de legat.* 2. & paſſim.

DEBITOR tam ex contractu, quam ex delicto intelligitur: *l.* 14. *ſeq.* D. *de hered. pet.*

DEBITORES etiam ſæpe vocantur, qui publica tributa debent, ut in *rubr. & tit. C. de indulg. debit.* aliiſque plurimis locis, etiam in *l.* 2. *C. ex quib. cauſ. infam. irrog.* ut fruſtranea omnino ſit, & vana illorum emendatio, qui *tributorum* nomen eo loco reponunt.

In eo, quod dicitur, *Debitores rerum publicarum ab honoribus arceri*, *debitores* accipimus eos tantum, qui ex adminiſtratione reliquantur, vel, qui ex pollicitatione, quæ recuſari non poteſt, obſtricti ſunt: *l.* 1. §. 1. D. *de mun. & hon.*

Definit *debitor* eſſe is, qui nactus eſt exceptionem juſtam, nec ab equitate naturali abhorrentem: *l.* 66. D. *de reg. jur.*

DEBITRIX mulier: *l.* 8. §. 2. *l.* 24. D. *ad SC. Vellei.*

DEBITUM dicitur, ad quod pietas impellit, & ſtimulat, ut *in l.* 5. D. *de oper. libert.* *l.* 1. *C. de his quæ ut indign.* *l.* 19. D. *quæ in fraud. cred.* *l.* 4. D. *de curat. furioſ.*

DEBITU. Supinum poſterius, quo pro priore uſus eſt Pomponius: *Quia certum eſt debitu iri*: *l.* 1. §. 1. D. *de cond. & dem.* Simile exemplum Vid. ſupra in *datu*. Hein.

DECANICA: *l.* 3. *C. de hæret.* *l.* 30. *C. Theod. eod. tit.* *Nov. Juſt.* 89. ſeu Diaconica, loca ſunt ab ipſis Eccleſiis ſejuncta, a quibus ſeparantur: *l.* 30. C. *Th. de hæret.* Non ergo Eccleſiæ proprie erant, nec eccleſiæ pars, verum juncta eccleſiæ loca & eccleſiæ proxima, alias *Secretaria* dicta, ubi vaſa, veſtes, aliæque uſibus ſacris deſtinatæ res, lipſana quoque & fragmina, adſervabantur, hodie *ſacriſtia* dicta. Jac. Gothofr. in *Comment. ad d. l.* 30. *C. Theod. de hæret.* Coel. Rhodigin. *Lection. antiq. lib.* 25. *c.* 23.

DECANOS in Urbe Conſtantinopolitana humandorum corporum curam geſſiſſe, patet ex *Nov.* 59. quæ de ſumtibus funerum tractat, in qua eſt: δεκανὸς ἤτοι ὑπηρετȣ́μενοι δεκανοὶ. Argumentum hujus rei certiſſimum eſt, quod illic Juſtinianus eos δεκανȣ̀ς ἤτοι κοπιάτας vocat. Κοπιάτας autem ex vetere gloſſario νεκροθάπτας ſupra interpretati ſumus.

Vetus Gloſſarium: Δεκανοὶ, ἀρχὴ δεκὰ ὀνομάτων συνηγμένοι. Et alibi: δεκανοὶ, κολλεγιάτοι, συνημένοι. Sed & D. Ambroſ. *lib.* 5. *epiſt.* 33. miſſos de palatio Decanos, narrat. Et ita *Decanorum corpus* accipe *l. un. C. Theod. de decan.*

DECANTARE. Juris & legum auctoritatibus *decantatur* (in Cod. Juſtin. immutatum *declaratur*) per ſervum vel procuratorem, colonum vel actorem ſeu conductorem præjudicium poſſeſſioni, invito vel inſcio domino, imponi non poſſe, *l.* 2. *C. Th. de pign.* Decantari autem dicuntur quæ regularia ſunt Juriſconſultis ἄσματα, carmina ut philoſophis: quo ſenſu apud Catonem: Si Deus eſt animus, nobis ut carmina dicunt.

Decanus capituli. Quo exactior esset monachorum cura, quorum numerus sæpe insignis erat, constitutum, ut post Abbatem & Præpositum *Decani* constituerentur, qui singuli sub sua cura & inspectione decem monachos haberent. Espen. P. 1. *jur. eccl. tit.* 11. *c.* 2. §. 1. Thomassinus P. 1. *de vet. & nov. eccles. discipl. lib.* 3. *c.* 66. §. 8. Unde plures sæpe in uno monasterio erant decani, inter quos senior eminebat, qui absentibus Abbatibus præpositisque universam monachorum curam gerebat. Ubi ex Chrodogangi instituto collegia canonicorum secundum imaginem monasticæ disciplinæ colligebantur, conveniens fuit visum, præter præpositos etiam *decanos* canonicis, monastico more viventibus, præficere. Tractu temporis, cum paullatim præpositi curæ rerum temporalium pæne se totos darent, tota fere inspectio in canonicorum vitam & mores multis in capitulis transiit ad *decanos*. Immo, observante Thomassino *cit. l.* §. 15. in quibusdam capitulis plane præpositus exspiravit, præpositis sua potestate abuti incipientibus. Inde fere in plerisque capitulis *decani* capita congregationis facta sunt, quoad directionem canonicorum, & jus convocandi ad capitulum obtinuere. Disciplinam utique ecclesiasticam in canonicos delinquentes adeo exercuere, ut flagellis etiam uterentur, auctore Anton. Matthei *de nobil. lib.* 2. *c.* 40. *p.* 617. Hoc intuitu decanis etiam *cura animæ* adscribitur in *c.* 7. *decretal. de elect.* adeo ut in quibusdam locis etiam jurisdictionem in canonicos exerceant.

Eliguntur Decani, sicut præpositi, ab ipso capitulo, & quidem ex gremio ipsius capituli, adeoque nemo ad decanatum adspirare potest, nisi qui canonicus ejusdem ecclesiæ est. Electio ipsa fere eo modo peragitur, quo episcoporum. Consensu ab electo electioni præstito, & confirmatione impetrata, a capitulo introductio expetenda est, cui mox dies a capitulo dicitur. Hoc adveniente, ad capitulum electus properat, & per seniorem, in comitatu omni canonicorum ad chorum ecclesiæ cathedralis in habitu clericali, per portam majorem (per quam *Decanus* semper, & quidem unice ad chorum sese confert, quod ipsius præeminentiæ datum est) ducitur, & a seniori sub pulsu duarum majorum campanarum & celebratione divinorum *biretum* ei imponitur, & ad *stallum decani* ducitur. Finitis sacris, rursus eodem sub comitatu ad capitulum deducto *locus decani* & *curia* ejusdem adsignatur, & totus actus sollemni convivio clauditur. Sequenti die ad dormitorium vicariorum duci solet, quo ipsi novo decano stipulata manu obsequium & obedientiam promittunt, ille vero benevolentiam & privilegiorum juriumque conservationem repromittit, & sub horum comitatu rursus ad curiam suam properat, eosque sollemni convivio eodem modo excipit. Decanus non debet quis fieri nisi primo in presbyterum ordinatus: *c.* 2. 3. *dist.* 60. De decanis qui in monasteriis decem monachis præerant Vid. D. Augustin. *lib.* 1. *de morib. monachor.* De Capituli decanis vid. amplius supra in art. *canonicus* & art. *capitulum*.

Decaprotti, *l.* 3. §. 10. *l. ult.* §. 26. *D. de mun. & honor. l.* 10. *D. de pollicit.* Latine *Decem primi* dicuntur a Cic. *pro Rosc. c.* 9. Decretum Decurionum statim fit, ut *Decem* primi proficiscantur. Add. 2. *Verr.* 67.

Usur-

Ufurpat hoc verbum Jul. Firmic. *lib. 3. mathem.* & ita in *l. 2. C. Theod. de quæstion.* Decem primi ordinis curiales, & in *l. 35. C. Theod. de episc. & cler.* Adparet autem ex fupra dictis locis, *Decem primos* tributa exegiffe, & pro oneribus defunctorum fiscalia detrimenta refarciffe. Alii funt *Decemprimi* domeftici: *l. 7. l. 8. l. 9. C. Th. de domeft. & protect.* Addit *Hein.* In municipiis, qui, muneribus univerfis expletis, ad fummum gradum pervenerant, vocabantur *Decuriones primæ curiæ*: *l. 188. C. Th. de decurion.* item *primarii curiarum*: *l. 39. C. Th. eod. tit.* & *omnibus functi* honoribus: Gruter. *p. 59. 6.* & a numero modo ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΟΙ, *quinque primi*, modo ΔΕΚΑ ΠΡΩΤΟΙ, Decemprimi, modo ΕΙΚΟΣΙΠΡΩΤΟΙ, *viginti primi.* Reinef. *ad Infcr. p. 22.* & *Claff. I. 99.* In marmore apud Gruter. *p. 49.* laudatur Flavius Antiftianus *V. E. De decem Primis Pater Patrum.* Erant & *Decemprimi* Vicorum: *l. 2. C. ut nem. ad fuum patr. fufc. ruft.* & *Decemprimi Collegiorum*, Gruter. *Infcr. p. 302. 2. p. 89. 4. p. 398. 7.*

Decaprotia, *l. ult. §. 26. D. de mun. & hon. l. 8. C. de mun. patrim.* quæ & *Decemprimatus* adpellatur, in *l. 1. D. de mun. & hon. l. 7. l. 8. l. 9. C. Th. de domeft. & protect.*

Decargyrus nunus, majoris pecuniæ, feu majorinæ fpecies, ut clare oftendit *l. 2. C. Theod. fi quis pecun. conflav.* ubi videnda diligens commentario Jac. Gothofredi qui decargyrum dictum putat, quod decima pars ejus argentum effet: ficut *Electrum* eft, μίγμα χρυσȣ̃, καὶ ἀργύρȣ, in quo quinta argenti portio eft, tefte Plinio *lib. 33. cap. 4.* cujus mentio & apud Silvium *lib. 1. v. 229.* hic omne metallum - Electri, & Gemino pallent de femine venæ. Diverfus a Centenionali, *d. l. 2.* & ibi idem Gothofred.

Decedere dominium ab aliquo dicitur in *l. 10. §. ult. D. de condict. furt.* *Decedit* quod confumptum eft: *l. 25. §. 15. D. de hered. pet.* tempus: *l. 2. C. de vend. rer.* *Decedere* provincia dicebatur proconful, qui anno finito difcedens, eam fucceffori tradebat. Cic. *ad famil. lib. 3. epift. 6.* Ita & *decedere* quem dicimus poffeffione: *l. 1. §. 1. D. fi ventr. nom.* de poffeffione: *l. 31. D. de dol.*

Decedere, minui. Sic aliquid legato dicitur decedere: *l. 72. D. de legat. 1.*

Decedere, pro diem obire: *l. 26. D. de recept. urb. l. 4. D. qui fatifd. cog.* Ita vita decedere: *l. 42. D. de mort. cauf. don.* & paffim. *Decedere* autem non homines tantum, fed & equos, & reliqua animalia Icti dicunt: *l. 1. §. 12. D. fi quadrup. paup. l. 13. D. de pign.*

Decemprimatus & *Decemprimi.* Vid. *Decaproti.*

Decemviri legum ferendarum: *l. 1. §. 4. D. de orig. jur. l. 63. D. de don. int. vir. & ux.* De his plene Livius *lib. 3. c. 32. 33.* & Dionyf. Halic. *lib. 10. p. 680.* De abrogato iis magiftratu, jam pæne in tyrannidem abeunte vid. eund. Liv. *lib. 3. c. 36.* feq. & Dionyf. Halic. *lib. 11.* Hein.

Decemviri litibus, vel antiquis *ftlitibus* judicandis, apud Spartian. *in Hadr. c. 2.* & *in Antiqu. infcript.* apud Gruter. *p. 360. 3. & p. 502.* Eorum confeffus ordinarium erat Prætoris confilium, quod fimul haftam centumviralem coegiffe, fcribit Pom-

ponius: *l.* 2. §. 29. *D. de orig. jur.* De his plura Ger. Noodt. *de jurisdict. l.* 12. *p.* 107. *Tom. I. operum.* Fuisse enim XV VIROS & XX VIROS STILITIBUS INDICANOIS, ostendit Reines. Class. 6. *Inscr.* 42. 30. & 131. Hein.

DECERNERE, caussa cognita aliquid statuere: Sic *decernere* dicitur Prætor: *l.* 15. §. 22. *D. de damn. infect.* princeps: *l.* 1. D. *de constit. princ.* & passim. Sic *decernuntur* actiones: id est, dantur: *l.* 1. §. 2. & §. 3. *D. de vulg. & pupil. subst.* alimenta: *l.* 2. 3. *D. ubi pupil. educ.* bellum: *l.* 118. D. *de verb. signif.* bonorum possessio: *l.* 1. §. 7. D. *de success. edict.* curatio & tutela: *l.* 3. §. *ult. D. de administr. & peric. tut.* honor: *l.* 1. §. 1. D. *de pollicit.* repetitio: *l.* 1. *C. si adv. cognit.*

Decernere, constituere. Sic Decernit heres de hereditate, id est, constituit, an eam ad se pertinere velit: *l.* 13. §. 1. D. *de adquir. vel omit. hered.* Decernunt municipes: *l.* 1. *D. de libert. univers.*

DECEPTA mulier, i. e. callide inducta ad intercedendum: *l.* 2. §. 3. D. *ad SC. Vellei.*

DECERPERE fructus *l.* 11. §. 5. *D. de usufr. l.* 25. §. *ult. l.* 26. §. *ult.* D. *de furt.*

DECESSIO pro deminutione, & detractione *l.* 28. *D. si quis omiss. caus. test. l.* 178. §. 1. *D. de verb. signif.* & alibi.

DECESSOR: *l.* 4. §. 4. D. *de offic. proconf.* Ita Decessori, quem prædecessorem vocat Julianus *Nov.* 125. successor, opponitur, *l.* 10. *D. de off. proconf.* Cic. *ad famil. lib.* 3. *epist.* 2. ut ἡγύμενος καὶ διάδοχος *Novell.* 95.

DECESSUS, *us*, pro obitu: *l.* 34. *D. de usu & usufr. leg.*

DECIDERE, antepenultima correpta, corruere. Sic decidunt ædes: *l.* 7. §. *ult. D. de damn. infect.*

Decidere antepenultima producta, & cædere, vel succidere. In *decidendis* arboribus damnum datum: *l.* 6. C. *de pignorat. act.*

Decidere, verberare. Decidere quem verberibus: *l.* 2. *in fin. D. de term. mot.*

Decidere, pacisci, vel transigere significat: *l.* 46. D. *de rei vind.* Paull. 1. *Sent.* 19. 2. Sic *decidere* cum creditoribus: *l.* 59. *D. de admin. & peric. tut.* Vid. infra art. *decisio.* Damnum pro fure *decidere*, de furto pacisci est: *l.* 9. §. 2. *D. de minor. l.* 7. D. *de condict. furt.*

Decidere pecunia: *l.* 26. §. 12. *D. de condict. indeb.* transactione: *l.* 23. *C. de transact.* Quia vero & jusjurandum pro transactione est: *Decidi* quid dicitur etiam jurejurando: *l.* 22. §. *ult. D. de noxal. act. l.* 1. *D. de jurejur.*

Denique vel maxime caussæ dubiæ deciduntur per legem, vel judicis sententiam. Sic *deciditur* caussa, sententia: *l.* 3. C. *si a non compet.* controversia, lis, quæstio: *l.* 42. C. *de transact. l.* 13. *D. de lib. causs. l.* 32. D. *de furt.*

DECIES centena, id est, decies centena millia: *l.* 6. D. *de usur.* & apud Juvenal. *Sat.* 10. *v.* 335. Vid. Plutarch. *in vit. M. Antonii.*

DECIMA, sc. pars. Decimam vir & uxor inter se certis casibus capiunt, ex Lege Julia & Papia. Ulp. 15. *fragm.* Decimam bonorum vovere: *l.* 2. §. *ult.* D. *de pollicit.* Solebat *Decima* facultatum voveri Herculi Plutarch. *Quæst. Rom.* 18. Plaut. *Bacchid.* 4. 4. *v.* 15. & *Tru-*

Trucul. 2. 7. *v.* 10. Elegans ejus rei exemplum exstat in marmore apud Vignol. *de columm. Antonin. p.* 337. Hein.

Quænam autem illa *Decima* de cujus immunitate agit Ulp. *libro singulari de legit. heredit.* apud auctorem *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 16. §. 9. Eam Antoninus Caracalla, duplicato onere, pro vicesima hereditatum & manumissionum, exigere coeperat. Non tam diuturnum fuit pessimi principis institutum. De Opilio enim Macrino, qui ei successerat Dio Cassius *lib.* 78. *p.* 833. Τά περί τε τὰς κλήρυς, καὶ περί τὰς ἐλευθερίας καταλειφθέντα ὑπὸ τῦ Καρακάλλυ παύσας. *Quæ Caracalla circa defunctorum hereditates, & circa manumissiones, exegerat, cessare jubens.* Hinc post ejus tempora vicesimæ iterum meminerunt Jurisconsulti, non decimæ, veluti Paullus 4. *Sent.* 6. Vid. Ezech. Spanhem. *Orb. Rom. exercit.* 2. *c.* 4. *p.* 142. Hein.

Decima porro parte litis mulctabantur, qui calumniosam litem intenderant: §. 1. *Inst. de poen. tem. litig. l.* 3. *C. Hermog. de calumn.* Obsoleverat actio illa decimaria, quo adornatæ Justiniani jussu sunt Institutiones. Sed eam in usum revocavit ipse Justinianus *Nov.* 112. *c.* 2. Vid. Jac. Cujac. 7. *obs.* 5. & Hier. Bignon. *Not. ad Marculf. lib.* 1. *c.* 20. Hein.

Decimæ ecclesiasticæ, pars decima fructuum ex agris, pratis, vineis, arboribus, & animalibus, a Parochianis Ecclesiis pendenda. *C. parochianus* 14. *de decim.* ad quas solvendas ipsimet etiam Judæi ab Episcopo omni districtione compellendi sunt: *c. de terris* 16. *eod. tit.* Solvendæ etiam sunt nondum deductis fructibus censuallibus aut tributariis, qui domino fundi proprietario, aut domino territoriali a colonis præstantur. Aut si ejusmodi censuales vel tributarii fructus indecimati jam pervenerunt in manus domini proprietarii vel territorialis, is ad solvendas ex talibus fructibus indecimatis decimas ab Episcopo compellendus est, quia res cum onere suo transit: *C. cum non* 33. *eod. tit.* Nec licet colono, ex fructibus necdum decimatis tot fructus deducere, quot sufficiunt ad solvenda servientibus & mercenariis debita pro servitio per decursum totius anni impenso, sed fructus collecti statim decimandi, & decimati sine deminutione sub anathematis districtione solvendi sunt: *C. cum homines* 7. *eod. tit.* Similiter non licet colono ante decimationem fructuum deducere fructus correspondentes pro expensis seminum, & laboris, vel agriculturæ *c. non est* 22. *eod. tit.* Quando integra multitudo populi ex Dioecesi, in qua diu habitavit, migravit in aliam, decimas ex artificio, vel negotiatione & agricultura persolvat Ecclesiæ, in qua recipit sacramenta; decimas vero de agris vel arboribus in aliena parochia sitis solvat Ecclesiæ, cui solvendas consuetudo loci vel viciniæ diu obtenta præscribit: *c. ad apostolicæ* 20. *eod. tit.* Decimas solvit tam colonus partiarius quam dominus pro rata fructuum, quos percipit: *c. a nobis* 24. *eod. tit.* Jubetur solvi decima de iis quæ diversis anni partibus ex diversis seminibus percipiuntur: *c. ex parte* 21. *eod. tit.* etiam de luna, de foeno, de molendinis, de piscariis, ubi ex antiqua consuetudine solebant solvi: *c. pervenit.* 5. *eod. tit.* Immo ubi consuetudo viget solvendi decimas de apibus, ad eas solvendas parochiani ab Episcopo com-

compellendi sunt: c. nuntios 6. eod. tit. Circa res adquisitas pecunia jam decimata, quando venduntur v. g. domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, merces, non possunt exigi decimæ, nisi deductis expensis, ita ut decimæ solum debeantur ex lucro residuo. Circa vero res primum adquirendas, v. g. circa fructus primum percipiendos, expensæ deduci non possunt, quia fructus non transeunt ab uno alterum sine onere expensarum, prout domus, & agri transeunt sine onere decimarum. Sic etiam pro restauratione rerum, ex quibus decimæ percipiuntur, expensæ a decimis deduci non possunt: *c. pastoralis* 28. *eod. tit.* Decimæ solvendæ sunt de terris cultis, in quibus prius domus constructæ fuerant; ac etiam de pascuis, ad frugum fertilitatem translatis, cum olim etiam de pascuis decimæ solutæ fuerint: *c. commissum eod. tit.* D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib.* 3. *tit.* 30.

DECIMARE, *l.* 2. *C. Theod. de veteran.* est decimum quemque, quem sors tetigit, supplicio adficere. Unde decimatæ Legiones, quæ per ejusmodi sortitionem supplicio subjectæ sunt. De eo supplicii genere videndi Guil. Budæus *in tit. de his qui not. infam.* Pet. Faber. *semestr. lib.* 1. *c.* 18. *p.* 12.

DECIMARIA Lex Papia qua conjuges, si orbi essent, id est, liberos communes non haberent ex testamento invicem nihil capere poterunt præter decimam unicam matrimonii nomine, & pro numero liberorum ex alio matrimonio susceptorum, totidem *decimas.* Hæ orbitatis poenæ erant jure antiquo: De quibus late quoque dixit Jac. Gothofr. ad leges decimarias, seu ad caput 12. Legis Juliæ, de maritandis ordinibus.

DECISIO pro pactione seu transactione: *l.* 7. *D. de condit. furt. l.* 3. *D. ad leg. falcid. l.* 13. *C. de furt. l.* 7. 19. 14. *C. de transact.* Glossæ veteres: *Decisiones, pactiones cum debitoribus, quibus debiti portio remittitur,* χρέων ἀποκοπαὶ; Nam plerumque cum creditoribus ita res transigitur, ut certa crediti portione contenti sint, ut patet exemplis: *l.* 44. *D. de pact. l.* 59. *D. de administr. & peric. tut.*

DECLARARE, manifestum apertumque facere, passim in LL. ut *l.* 35. §. 1. *D. de rei vind. l.* 8. §. 4. D. *si serv. vind. l.* 11. *D. de jur. & fact. ign.*

DECLINARE examen ordinariæ sedis: *l.* 4. *C. de jurisd.* exceptiones: *l.* 8. *C. de restit. milit.* municipalia: *l.* 2. *C. qui num. lib. se excus.* sententiam; *l.* 22. §. 3. *C. de furt.* socios: *l.* 1. *in fin. C. ubi quis decur. vel cohort.* Hein.

DECOCTIO, dilapidatio bonorum: *l.* 5. *C. de fabricens.* Et hoc significatu

DECOCTOR, *l.* 15. *C. Th. de pistor. & catabol. l.* 40. *C. de decurion. l.* 2. *fin. C. de fund. rei priv.* Cic. *in Catilin.* 2. *c.* 3. & *Philipp.* 2. *c.* 18.

DECOLLARE. Diomedes *lib.* 1. *Decollo* apud veteres, *decipio* significasse ait. Quod Plauti & Lucillii testimoniis confirmat. Plaut. *Captiv. act.* 3. *sc.* 1. *v.* 36. Et illic mihi una spes coenatica. Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad coenam asperam. Et in *Casinar. act.* 2. *sc.* 5. *v.* 28. Si sors autem decollabit.

DECRESCERE & crescere uti & adcrescere opponuntur: *l.* 40. *D. de pecul. l.* 4. *D. si pars hered. pet.*

DECRETALIS epistola est, in qua Papa ad consultationem alicujus respondet, *c.* 1. *de rescr.* sive

ſive ſolus, ſive de conſilio fratrum, ut in *c. bonæ memoriæ* 23. *de elect.* Unde, *Decretum statuit, decretaliſque reſpondet.* Et de differentia horum nominum *decretalis epiſtola, decretum*, canon, dogma, interdictum & ſanctio, eſt gloſſa in ſumma, *diſt.* 3. *in verb. omnes.*

DECRETUM in genere eſt quod prævia deliberatione ſtatuitur. Et ita accipe *Decreta* civitatis: *l.* 36. D. *ad municipal.* decurionum: *rubr. C. de decret. decur.* ordinis: *l.* 30. D. *de negot. geſt.* patrum, pro SCis: *l.* 17. D. *ad municipal.* quæ & decreta Senatus vocantur: *l.* 32. §. 24. D. *de don. int. vir. & ux.* Sciendum autem eſt inter Senatus decretum, & *conſultum* aliquid diſcriminis interceſſiſſe. Nam, ut Feſtus *lib.* 16. refert, Senatus decretum a *Conſulto* Aelius. Gallus ſic diſtinguit, ut id dicat particulam quamdam eſſe Senatus conſulti, ut quum provincia alicui decernitur. Quod tamen ipſum Senatus conſulti eſt.

Decretum in ſpecie etiam dicitur, quod cauſſa cognita ſtatuitur, vel pronunciatur: *l.* 1. D. *de offic. adſeſſ.* Cauſſa inquam cognita. Decretum enim cauſſæ cognitionem deſiderat, ut adparet ex *l.* 9. §. 1. D. *de offic. proconſ.* a quo paragrapho credibile eſt avulſam eſſe *l.* 71. D. *de reg. jur.* licet inſcriptio in libri, unde deſumpta ſit, numero variet. Sane Theophilus *ad* §. 6. *Inſt. de jur. nat. gent. & civ.* Decretum interpretatur ἀπόφασιν βασιλέως, μεταξὺ δύο μερῶν παρ' αὐτῷ δικαζομένων ἐκφερομένην. *Sententiam principis, inter duas partes, quarum ipſe de cauſſa cognovit & judicavit, pronunciatam.* Et Paullus tres *decretorum libros* inſcripſerat, ſeu Imperialium ſententiarum, in cognitionibus prolatarum. Unde fit, ut *Decretum pro tribunali* tantum, non etiam de plano, interponi poſſit, *l.* 7. §. 10. D. *de confirm. tut. l.* 3. §. 8. *D. de bonor. poſſeſſ.* & quidem a Prætore latine tantum, ut definit *l.* 48. D. *de re judic.* Talia *Decreta* Conſulum: *l.* 3. D. *de min.* pontificum: *l.* 8. D. *de religioſ.* præſidum: *l.* 3. D. *de min.* prætorum: *l.* 75. *D. de judic.* principis: *l.* 7. *D. de juſt. & jur. l.* 1. D. *ex quib. cauſ. maj.* Hinc Prætoris *Decretalis* bonorum poſſeſſio: *l.* 1. §. 7. D. *de ſucceſſ. edict. l.* 2. §. 1. *D. quis ord. in poſſeſ.* quæ ſcilicet *decreto* petitur: *l.* 2. §. 11. *D. ad SC. Tertull. l.* 4. §. *ult. D. de bon. poſſeſ. cont. tab.*

Decretum quo damni infecti nomine prætor in poſſeſſionem mittit *primum* interpretantur, *ſecundum* quo eum, qui miſſus eſt, poſſidere jubet, dominiumque capere per longum tempus permittit: *l.* 15. §. 16. D. *de damn. infect.*

DECUMBERE, lecto adfixum eſſe propter valetudinem: *l.* 1. §. 4. *D. ſi quis caut. jud. ſiſt. cauſſ.* Aliquando & mori eſt. Cic. 2. *Tuſcul.* c. 17. & philipp. *lib.* 3. *c.* 14.

DECURIA, *l.* 3. D. *de bon. poſſeſſ. l.* 3. D. *de bon. poſſeſ. l.* 22. D. *de fidej. l.* 25. §. 1. D. *de adquir. vel omitt. her.*

DECURIALES, *l.* 1. 3. C. *Th. de decur. Urb. R. l.* 18. *C. Th. de piſt. & catab.*

DECURIONATUS: *l.* 3. *C. ex quib. cauſ. infam.* Hinc ad Decurionatum devocari: *l.* 7. *C. de adpell.*

DECURIONES ex eo dictos quidam aiunt, quod initio, quum coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui ducerentur, publici conſilii gratia conſcribi ſoleret: *l.* 239. §. 5. D. *de verb. ſignif.*

In

In municipiis enim & coloniis Decuriones consilio publico praeerant, & suae curiae quasi Senatores erant : *l.* 32. C. *de decurion.* eaque de caussa & sportulas accipiebant : *l.* 6. §. 1. *D. de decur.* Magnis vero simul subjiciebantur oneribus, ut docet Brisson. *lib.* 4. *antiq. sel. c.* 13. Et ita *Decuriones municipiorum & coloniarum*, apud Suet. *Aug. c.* 99. civitatum : *Novell. Theod. & Valentin. de his qui spont. mun.*

De hujus vocabuli etymo subtiliter, suo more, disputat Ægid. Menag. *Amoen. jur. civ. c.* 39. *p.* 277. Dicti etiam sunt *Senatores coloniae* apud Grut. *p.* 464. 9. βϑλευτὰι, Petit. *Var. Lect.* 3. *c.* 6. quemadmodum ipsum collegium *Bule.* Plin. *lib.* 10. *ep.* 113. Iidem aliquando vocantur principales : *l.* 189. *C. Theod. de decur. l.* 40. *C. Theod. de haeret.* Grut. *p.* 363. 2. itemque censuales : *l. un. C. Theod. de privileg. dom. Aug.* quia decuriones non minus, quam Senatores Rom. pro certo modo census seu facultatum adlegebantur. Alciat. *ad l.* 239. §. 5. *D. de verb. signif.* Censum enim eorum fuisse centum millium numum, vel 25 saltim jugerum, ostendit Noris. *in Cenotaph. Pisan. Diss.* 1. *c.* 3. *p.* 43. *seq.* quo & sequente *c.* 4. permulta de Decurionum numero, conditionibus, censu, honoribus, & decretis, erudite observavit. Quemadmodum porro, qui Romae primi a Censoribus in Senatum legebantur, *Principes Senatus*; ita, qui in municipiis & coloniis primum in albo decurionum locum obtinebant, Principes sui ordinis dicebantur. Plura, quae ad Decuriones pertinent, dabunt Scip. Gentil. *de jurisd. II.* 5. & 6. & *III.* 28. Guid. Pancirol. *de magistr. municipal.* Jac. Cothofr. *in paratitl. & Comment. ad tit. C. Theod. de decurion.* Hein. *Decurionum legitimus numerus. Vid. art. legitimus.*

Erant & Palatii Decuriones : *l.* 1. *C. Theod. de decur. & silent.* Ammian. Marcell. *lib.* 20. *c.* 4. *Palatii decurio, qui ordo est dignitatis.* Decuriones autem palatii excubias egisse, docet *l.* 4. *C. Th. de decur. & silent.*

Decuriones etiam in re militari adpellatos, qui denis militibus praeerant, Modestus *in Epitome* tradit. Non. Marcell. *Decuriones* & Centuriones & numero, qui in militia praeerant, dicebantur.

DECURRERE ad actionem : *l.* 5. D. *si mens. fals. mod.* ad emtionem : *l.* 37. *D. de Aedil. edict.* ad jusjurandum : *l.* 3. D. *de jurejur.* ad nomina : *l.* 37. D. *de stipul. serv.* in opinionem : *l.* 2. §. 8. *D. pro emt.* in unam sententiam : *l.* 13. §. 1. D. *de lib. & post.* Decurrunt portiones ad heredes : *l.* 4. *D. de alim. vel cib.*

Ceterum frequentissimae sunt formulae. Ad hoc, vel ad id vel eo decursum est : *l.* 45. D. *sol. matrim. l.* 4. *C. de delat. l.* 2. D. *de bon. libert. l.* 2. §. 8. *D. pro emt.*

DECURSIS hastis : *l.* 6. *C. de fid. & jur. hast. fisc. l.* 1. C. *Theod. de fisc. debit. Decurso* jure sollemni, id est, sollemnitate juris absoluta : Paull. 2. *sent.* 21. §. 5. Hein.

DECUS publicum : *l.* 6. *C. de aedific. priv.* Decora vitae : *l.* 6. *C. de emendand. propinq.*

DEDECORATIO sacerdotii: *l.* 34. §. 4. *in fin. C. de Episc. aud.*

DEDERE. Dedi hostibus : *l.* 4. D. *de captiv.* Dediderunt se hostibus : *l.* 27. *D. eod.*

Dedere noxae, est corpus, quod nocuit, laeso tradere, vel animal tra-

tradere vivum: *l.* 1. §. 24. D. *si quadrup. paup.* Hinc *dedere* servos, pro *noxæ dare*: *l.* 30. D. *de hered. pet.*

DEDICARE locum: *l.* 61. *D. de pact.* res: *l.* 12. *D. de curat. furios.* in sacrum: *l. ult. D. de litigios.* togam in funus filii: *l.* 19. D. *de in rem vero.*

Quomodo in monimentis veteribus differant *dare* & *dedicare*, docet Jac. Perizon. *Animadm. hist. c.* 7. *p.* 307. *Dabatur* sola animi destinatione: *Dedicabatur adstante sacerdote*, uti est in marmore apud Gruter *Inscr. p.* 35, 1. vel eo *præsidente*, uti apud Reines. *ad inscr. p.* 136. Ceterum *dedicatio* ne pacto quidem poterat impediri: *l.* 61. *D. de pact.* Nemo paciscendo efficere potest, ne sibi locum suum dedicare liceat, aut ne vicino invito prædium alienet. *Hein.*

DEDITIO noxæ: *l.* 5. 10. 16. D. *de noxal. act.* id est, deditio ipsius corporis, quod deliquit: *l.* 1. D. *eod. tit.*

DEDITITIUS, libertus, de quo Justinianus §. 3. *Inst. de libertin. l. un. de latin. libert. toll. tit. C. de deditit. lib. toll.* & *Novell.* 78. Dedititiorum autem numero erant olim, qui pœnæ caussa vincti a domino, quibusve stigmata inusta, quive propter noxiam torti, nocentesve inventi aut traditi, ut ferro vel cum bestiis depugnarent, vel in custodiam conjecti, deinde quoquomodo manumissi. Ulpian. *tit.* 1. §. 11. *tit.* 7. §. 4. *tit.* 22. §. 22. Caius *Inst. lib.* 1. *tit.* 1. *pr.* & §. 3. ubi ait: Dedititii sunt, qui post admissa crimina supplicio subditi, & publice pro criminibus cæsi sunt, aut in quorum facie vel corpore quæcumque indicia, aut igne aut ferro impressa sunt, ut deleri non possint. Ita *dedititios* accipe apud Tertullian. *in libro de pallio c.* 14. Theophil. *ad* §. *ult. Inst. de libert.* superiori interpretationi consentiens, ita adpellatos scribit ad exemplum peregrinorum, qui a Romanis victi, iterum rebellassent, quod priscis temporibus dedititios vocarint. Dedititii enim, ut vetus Glossarium definit, οἱ μετὰ τὸ ληφθῆναι τῇ τῶν νικησάντων πολεμίων ἐξουσίᾳ ἑαυτοὺς ἐπιτρέψαντες, *post occupationem provinciæ se ipsos victorum potestati dedentes.*

DEDITUS, i. e. res alicui studens. *Deditus* desidiæ: *l.* 25. §. 1. D. *de probat.* Singularis vero loquutio est: *Damno* deditus, i. e. obnoxius, subjectus: *l. ult.* §. 3. *in fin. C. de furt.*

DEDUCERE præter notas significationes idem est ac longinquo arcessere & ciere, Hinc *deducendus* in *l.* 3. *C. Theod. de exhib.* & *transmitt. reis.*

Deducere etiam est dividere, separare: *l.* 3. §. *ult. l.* 5. §. 1. *D. de rei vind.* Ita deducere hereditatem in tres partes: *l.* 13. §. *ult.* D. *de bon. posses. cont. tab.*

DEDUCI ignibus, seu liquescere ferri materies: *l.* 1. *C. Just. l.* 2. *C. Th. de fabricens.*

DEDUCTIO in domum mariti: *l.* 5. *D. de rit. nupt.* Alias *deductio* est detractio: *l.* 41. §. 1. *D. de legat.* 2. *l.* 51. *fam. ercisc. l.* 38. §. 2. *D. de pecul.*

DEDUCTIOR paullo numerus, pro paullo minore, in *l.* 11. *C. Theod. de medic.* & *professor.*

DEESSE in jure nostro sæpe est ad judicium non adesse vel non comparare. Ita per contumaciam deesse: *l.* 13. *pr. D. de minor.* Ita etiam quis dicitur deesse cognitioni: *l.* 27. §. 1. *D. de lib. caus.* defensioni: *l.* 21. §. *ult. D. quib. ex caus. maj.*

DEFECTUS, A, UM. Ita *defectus* ætate: *l.* 3. §. 7. *D. de SC. Silan. Defectum* annis dixit Phædrus *lib.* 1. *fab.* 21. *v.* 3. con-

conditione: *l.* 10. 31. 81. *D. de condit. & dem. l.* 13. *pr. D. de statul.* Dicitur & ipsa conditio defecta, quæ deficit: *l.* 10. *l.* 31. *l.* 81. D. *de condit. & dem. l.* 38. §. 3. 4. D. *de hered. inst.* Fænei *defective*, idoneis debitoribus ut & *defecta* domus idoneæ opponuntur in *l.* 3. *C. Theod. de indulg. deb.* Defecta intentione: *l.* 20. *C. de probat.* Defectus judicio familiæ erciscundæ: *l.* 49 D. *famil. ercisc.* Defectæ senectutis homo: *l.* 12. §. 3. D. *de usufr.*

DEFENDERE aliquando est eamdem vicem quam reus, subire: *l.* 51. §. 1 D. *de procur.* Ulpianus ad Edictum prætoris, quod in *l.* 35. §. *ult. D. eod. tit.* proponitur,

Defendere, ait, est facere, quod Dominus in litem faceret, & cavere idonce: *l.* 35. §. *ult.* D. *eod. tit.* Alienæ enim litis nemo sine satisdatione idoneus est defensor, *l.* 46. §. 2. D. *eod. tit.* Unde & vulgarem judicatum solvi stipulationis clausulam, (qua *reum recte, id est, boni viri arbitratu, defendi* promittitur: *l.* 6. *D. judic. solv.*) explicans Ulpianus: *Defendere*, inquit, est satisdare. Sic enim videtur defendere quis, si satisdet: *l.* 5. §. 3. D. *judic. solv.* Proinde non intelligitur *defendi* filius a patre, nisi judicatum solvi satisdetur: *l.* 36. D. *de injur.* Denique qui suscipit alterius defensionem, etsi locupletissimus sit, aut consularis, non videtur defendere, nisi satisdare paratus sit: *l.* 51. §. *ult. cum l.* 51. *l.* 53. *D. de procur.* Præter satisdationem ita *defendere* videtur procurator, si judicium accipiat. Plane si in possessionem patiatur venire eum, qui damni infecti satis, vel legatorum nomine, desideret, vel ex noxali caussa duci servum patiatur, defendere videbitur: *l.* 35. §. *ult. l.* 36. D. *eod. tit.* Quod si interrogatus procurator, qua ex parte heres sit dominus, non respondeat: plene defendere non videtur: *l.* 9. §. 4. D. *de interr. in jur. fac. l.* 39. D. *de procur. l.* 4. *D. si ex nox. caus. ag.* Quare, reo latitante post litem contestatam, ita demum fidejussores eum defendere videbuntur, si vel unus ex his pro solido eum defendat, vel omnes, vel qui ex his unum dederint, in quem judicium transferatur: *l.* 42. §. *ult.* D. *de procur.* Enim vero sufficienter defendisse mariti defensor videtur, si tantum uxori præstet, quantum ea dotis judicio consequutura fuisset, si ipsum maritum convenisset: *l.* 14. *pr. D. solut. matr.* Ulpianus porro ad hæc Edicti verba, quibus prætor in integrum restitutionem pollicetur, si quis quid usu suum fecerit actioneve qua solutus fuerit, ob id, quod dies ejus exisset, quum absens non defenderetur; Deffendi, ait, non eum videri, cujus se defensor ingerit, sed, qui requisitus ab actore, non sit defensioni defuturus, plenaque defensio accipietur, si & judicium non detrectetur, & judicatum solvi satisdetur: *l.* 21. §. *ult.* D. *ex quib. causs. maj.* Ita enim absens defendi non videtur, si actor ultro interpellat, nec quisquam defensioni se offerat: *l.* 22. D. *eod. tit.* In eo vero Edicto, quo prætor in ejus bona, qui judicio sistendi caussa fidejussorem dedit, si neque sui potestatem faciat, neque defendatur, iri jussurum pollicetur, *defendi* videtur, qui propter absentiam in nullo adversarii sui caussam deteriorem facit: *l.* 2. *pr. &* §. *pen.* D. *quib. ex causs. in poss.* In alio Edicto, quod sub eodem titulo proponitur, quo prætor, si pupillus in suam tutelam venerit, & recte *defendatur* possessione decedere se jussurum, pollicetur,

recte

recte defendi, est sui potestatem facere, & ad suscipiendum judicium paratum esse, denique vel per se, vel per alium, sed cum satisdatione: nec ille videtur *defendi*, qui, quod judicatum est, non solvit: *l. 63. D. de judic.* Idem *eodem libro* tradit, quotiescumque non fit nomine pupilli, quod quivis paterfamilias idoneus facit, non videri defendi. Sive igitur solutionem, sive judicium, sive stipulationem detrectet, defendi non videri: *l.* 10. D. *de adm. & peric. tut.* Idem *libro* 44. *ad Edictum*, Non *defendere* videri eum, ait, non tantum qui latitat, sed & eum, qui præsens negat, se defendere, aut non vult suscipere actionem: *l.* 52. D. *de reg. jur.*

Defendere sibi res tanquam donatas: *l. 33. §. ult. D. de don. int. vir. & ux.* hereditatem: *l. 7. §. 1. D. de hered. pet.* jus earum rerum, quæ prioris conjugii fuerunt: *l. 3. C. Theod. de matern. bon.* Quæ loquendi ratio elegans est, sed alio plane sensu apud Ictos, alio apud veteres auctores usurpatur. Illis enim defendere sibi quid, est jus sibi in ea re adserere. Apud hos vero defendere *cui quid*, significat, aliquid ab aliquo avertere. Eo sensu Virgilius *Eclog. 7. v.* 47. *solstitium pecori defendite.* Ubi Servius: *Defendite*, id est, prohibete, vel excludite. Hor. *lib.* 1. *carm. Ode* 17. *v.* 2. Et igneam Defendit æstatem capellis Usque meis, pluviosque ventos. Denique Propertius *Eleg. ad Gallum lib.* 2. *Eleg.* 20. *v.* 11. Huic tu nympharum cupidas defende ruinas. Ita enim hunc locum emendandum censet Gronov. 3. *Obs.* 3. Hein.

Defendere, pro ulcisci, vel vindicare. Sic: non, *defendere* mortem defuncti: *l.* 29. §. *ult.* D. *de jur. fisc.* id est defuncti vindictam insuper habere, ut loquitur *l.* 17. D. *de iis quæ ut indign.* Atque hoc sensu verbum defendere usurpavit Tertullian. *advers. Marc. lib.* 1. *c.* 26. quum ait: Cur enim non prohibet admitti, quod non defendit admissum? Idem etiam *defensoria* pro vindicta posuit *lib.* 2. *adv. Marc. c.* 14. Eodem modo accipe loquutiones: *Defendere* necem consobrini: *l.* 7. C. *qui accus. non poss. l.* 21. §. 1. D. *de SC. Silan.* testatoris: *l.* 50. §. 2. D. *de legat.* 1.

DEFENSACULA fisci merere, id est, advocationem fisci: *l. 2. C. Theod. de advoc. fisci.*

DEFENSARE idem quod defendere, tueri, in *l. 3. C. Th. de his, qui ad eccles.* & aliis locis ejusd. Cod.

DEFENSIO, quidquid adversario opponitur, non modo ex parte rei, sed & actoris. Nam defensiones etiam jura actoris significant, *l.* 8. *C. quom. & quand. jud. sent. l.* 1. *C. quib. res jud. non noc. l.* 2. §. 1. D. *si ex nox. caus. ag. l.* 45. §. 1. D. *de proc. & defens.*

Defensio datur in capitalibus judiciis: *l.* 33. §. 2. D. *de procur.* id est, excusatio absentis, ut *l.* 13. D. *de publ. jud.* seu, licet pro absentibus verba facere, & absentiam excusare.

Defensionis legitimæ persona, pro tutore: *l. ult. C. si propt. publ. pensit. Sin autem minoris forte persona fuerit inserta, necesse sit legitimæ defensionis personam adesse* Seu, ut habet *l.* 2. C. *Theod. de distr. pign. lib.* 11. *tit.* 9. unde prior interpolata est, *quemquam legitimæ defensionis indiguisse persona.*

Defensio pro obtentu. Sub religionis defensione: *l.* 27. C. *Theod. de Episc. lib.* 16. *tit.* 2.

Defensio, ultio, vindicta. Defensio mortis: *l.* 3. §. *ult.* D. *ad SC. Silan.*

DE-

Defensor ſæpe dicitur qui in judicio vel pro ſe vel alio quomodocumque defendit. Ita propriæ ſalutis defenſor eſt in *l. 3. C. ad Leg. Corn. de ſicar.* Et fiſci non minus, quam privatorum, advocati dicuntur defenſores: *l. 6. C. de dilat. l. 3. C. Theod. eod.* Illi & *defenſores* domus principis in *l. ult. C. Theod. de actor. procur.*

Alias in judicio *defenſor* in ſpecie dicitur qui pro reo litem ſuſcipit, ſive ex mandato, ſive ſine eo; ad prius pertinent verba veteris gloſſarii: *Defenſor*, *ἐκδικητὴς, ὁ διὰ μανδάτȣ τὴν ὑπέρ τινος δίκην ὑποδεχόμενος, vindex, interveniente mandato, judicium alterius ſuſcipiens.* Ad poſterius pertinere videntur verba Theophili *in §. 5. Inſt. de ſatisd.* quæ juxta latinam verſionem hunc ſenſum habent: Quod ſi contingat, ut ipſe principalis reus ob quamlibet cauſſam præſto non ſit, ſed alius quiſquam volens abſentis defenſionem ſubeat, nulla differentia inter actiones in rem, vel in perſonam introducenda, citra impedimentum velut defenſor admittendus eſt. At ſæpe defenſor dicitur qui ſine mandato pro reo litem ſuſcipit ſatisdando judicatum ſolvi. Vid. *l. un.* C. *de ſatiſd.* atque ita *defenſor* a procuratore ſeparatur: *l. 9. §. 6. l. 34. §. 3. D. de jurejur. l. 6. §. 2. D. de his qui not. infam.* Et voluntarius eſt defenſor, ſi ſponte id faciat, qualis eſt de quo ſupra Theophili verba allata ſunt. Neceſſarius, ſi ex obligatione aliqua erga reum principalem litem ſuſcipere tenetur. Quod utique variis modis oriri poteſt, aut ex pacto antecedente, nimirum ſi aliquis pecuniam, aut alia ex rebus, de quibus lis metuitur, ſperat in ſe redundare, atque ſic ex innominato contractu, aut ſi cui adverſus eum regreſſus competit, Vid. Huber. *præl. ad Digeſt. p. m. 667.* aut denique a judice detur, *defenſor*, quod in criminalibus plerumque fieri ſolet. Vurffel. *juriſpr. defin. §. 178. in not.*

Defensores civitatum ſive locorum, non ex decurionibus, ſed ex aliis municipibus ſeu civibus eligebantur olim tres, qui curarent, ne tenuiores & infimi a nobilibus læderentur, *l. 2. 3. C. de defenſor. civit.* Atqui hi videntur fuiſſe ſimiles tribunis plebis: ideo defenſores plebis adpellantur: *l. 1. C. de offic. juridic. l. 8. C. Th. de donation.* Civitatum vindices adpellantur in *l. 1. C. Th. quacum. prædit. pot.* Hi autem in Conſtitutionibus etiam Magiſtratus vocantur: *tot. tit. C. de defenſor. civit. l. 2. C. de annal. except.* Judicabant de pecuniariis cauſſis uſque ad trecentos aureos; de levioribus quoque criminibus cognoſcebant, eadem competenti caſtigationi tradentes, cum tamen hoc ante magiſtratibus municipalibus non licuiſſet: *l. 12. D. de jurisd.* deprehenſos in majoribus criminibus, in carcerem detrudebant, mittebantque ad provinciæ præſidem: *l. 3. l. 4. l. 7. C. de defenſor. civit.* Denique apud defenſores civitatum, teſtamentorum & donationum inſinuationes, & quidquid aliud erat monumentorum proprium agebatur *Novel. 15. c. 1. §. 1.* A quibus autem crearentur, & quinam, & quouſque vid. *in d. tit. de defenſorib. civ.* & in *d. Novell. 15.* Horum autem munus, cum olim fuiſſet quinquennale, hac Novella fit biennale. Ita *defenſores* & curiales ſingularum urbium: *l. 12. l. 13. C. Theod. de pagan. ſacrif. & templ.*

Defenſores eccleſiarum: *l. 23. C. de teſtam.* Quem Juſtinianus Novell. 74. vocat *ἐκκλησίας ἔκδικον*, cum vetus interpres *defenſorem*

rem vertit. Suidas in Δηφενσιών. Ο᾽ ἔκδικος χάρτης, καὶ δηφένσωρ, ὁ ἔκδικος. Δηφενσίων, *defensio*, & Δηφένσωρ *defensor*. De his ecclesiarum defensoribus plura Cæs. Rasponus *lib. 3. de basilic. & patriarcheia Lateran. c. 18. p.* 277. Defensor ecclesiæ idem est qui hodie Castaldus, advocatus, & judex, in *c.* 8. §. 2. *caussa* 1. *qu.* 3. & *c. generali. de elect. in* 6.

Defensores locorum: *l.* 30. *C. de Episc. l. ult. C. de judic. l.* 14. §. *in provincia C. de non num. pec.* eodem significatu ac supra defensores civitatum.

Defensores rerum publicarum: *l.* 1. §. 13. *D. quand. adpell. l.* 10. §. *ult.* D. *de vacat. & excus. mun. l.* 1. *C. de offic. ej. qui vic. al. obtin. Defensores* quos Græci Syndicos adpellant: *l. ult.* §. 13. D. *de mun. & hon.* Personalia civilia sunt munera *defensio* civitatis, id est, ut Syndicus fiat: *l.* 1. §. 2. *D. eod. tit.* Sic: Defensionem reipublicæ suscipere: *l.* 16. §. *ult.* D. *eod. tit.*

Defensor senatus: *l.* 2. *l.* 3. *C. de præd. senat.*

DEFENSU, supinum posterius pro priore: *Cavere debet defensu iri heredem l.* 1. §. 9. D. *de dot. præleg.* Hein.

DEFERRE, interdum nihil aliud est, quam καταμηνύειν, indicare, patefacere, ut loquitur constitutio græca in *l.* 7. *C. de delator.*

Alias *deferre* est postulare seu accusare, & reum quem agere: *l.* 5. §. 11. *D. de lib. agnosc. l.* 18. *D. de jur. fisc.* Sic autem concise dicitur. Plena enim loquutio est: Deferre nomen: *l.* 10. §. *ult. D. de jur. patron.* Et ita *deferri* rei nomen, & *accipi* invenies apud Cic. *lib. 2. de invent. c.* 19. Sic: *Deferre* adulterii ream: Quinctilian. *Declam.* 329. caussam: *l.* 18. §. 5. *D. de jur. fisc. l.* 13. *D. de accus.* Proinde in *l.* 7. *D. ad. leg. Jul. Majest.* in qua vulgo scriptum est: *Sed & milites, qui caussas alias* defendere *non possunt*, videndum an non Modestinus, qui Marciani vestigia legens ejus verba, quæ in *d. l.* 13. *D. de accus.* habentur imitatus est, scripserit: *Caussas alienas deferre*, maxime quum id ipsa Modestini verba antecedentia & sequentia suadeant. Dicebatur etiam olim caussa ad patronos deferri a reis & clientibus, ut ex Cic. *de petit. Consulat.* adparet. Apud eumdem *lib.* 1. *de orat. c.* 58. Antonius: *At si*, inquit, *caussa aliqua ad nos delata est.* Idem Orat. *pro Cluent. c.* 15. *Ut hæc ad nos caussa delata est. Deferre* crimen: *l.* 27. §. 7. D. *ad leg. jul. de adult.* querelam: *l.* 11. §. 6. *D. eod. tit.* Deferre se ipsum dicitur, qui sibi seu palam, seu tacite relictum, quod capere non possit, profitetur, vel qui ultro præfectis ærario nunciat, eam rem, quæ sibi relicta est, capere sibi non licere: *l.* 2. *l.* 3. §. *ult. l.* 13. *pr. l.* 16. D. *de jur. fisc. l.* 5. *in fin.* D. *de his quæ ut indign. l.* 1. *C. de his, qui sese defer.*

Deferre pro conferre, dare, tribuere. Sic defertur actio: *l.* 64. §. 4. D. *sol. matrim.* auxilium: *l.* 26. §. 9. D. *ex quib. caus. maj.* Deferuntur bona intestati jure: *l.* 42. §. 1. D. *de bon. libert.* fisco vacantia bona: *l.* 6. §. 3. D. *ad SC. Trebell.* jus in bonis: *l.* 1. D. *de libert. univers.* bonorum possessio: *l.* 2. §. 4. D. *de bon. possess. cont. tab. l.* 1. §. 7. D. *de success. edict.* cognitio rescripto: *l.* 1. C. *si contra jus.* conditio jurisjurandi: *l.* 9. *C. de reb. cred.* facultas accusandi: *l.* 1. C. *ad Leg. jul. de adult.* hereditas: *l.* 130. *l.* 151. D. *de verb. signif. l.* 2. D. *famil. ercisc.* fundus heredi-

reditate: *l.* 37. D. *de contrah. emt.* honor: *l.* 10. 11. 14. §. 3. *D. de mun. & bon.* jurifdictio: *l.* 6. *D. de jurifd.* jusjurandum: *l.* 13. *pr. l.* 16. 17. *& paffim. tit. D. de jurejur.* legatum: *l.* 7. *D. de legat.* 1. onus: *l.* 2. *C. de filiis fam.* optio: *l.* 79. D. *ad SC. Trebell.* preces: *l.* 1. *C. de prec. Imp. offer.* quarta ex conftitutione D. Pii: *l.* 2. §. 1. *D. famil. ercifc.* fucceffio: *l.* 4. *C. de legit. hered.* tutela: *l.* 7. D. *de cap. minut. l.* 1. *l.* 3. *l.* 6. D. *de legit. tut. l.* 31. §. 1. *l.* 41. *l.* 45. *D. de excuf.*

Deferre, ferre, adducere, *referre.* Sic Deferuntur rationes ad ærarium: *l.* 15. §. *ult.* D. *de jur. fifc.* merces in tabernam: *l.* 34. *D. de pign.*

Deferre in cenfum, id eft profiteri: *l.* 4. §. 6. *D. de cenfib. l.* 7. *l.* 8. *C. de donat.* Sic deferuntur falinæ in cenfum: *l.* 4. §. 7. D. *de cenf.* Et ita deferendi verbum interpretandum eft, in *l.* 4. §. 5. D. *eod.* & apud Plin. *lib.* 7. *c.* 49. Senec. *lib.* 1. *de benef. c.* 3. *Nec illis fraudi eft, fi aliquid in cenfum tulerint.* Idem *Epift.* 91. Hæc omnia æftimationem defiderant, fcilicet quantum cuique in cenfum deferendum fit. Valer. Maxim. *lib.* 4. *c.* 4. Cujus, ut fuperftitis, nullum fuit, quod in cenfum deferretur. Proinde apud Gell. *lib.* 7. *c.* 10. perperam fcriptum effe: *in cenfum dedicavifti*, pro *detulifti*, probabile eft. *Deferre* cenfus. Tertullian. *de præfcript. adv. hæret. c.* 32. Hoc modo ecclefiæ Apoftolicæ cenfus fuos deferunt. Idem de *monogam. c.* 5. Etiam in Chrifto novans, cenfum non poffit eum fine monogamiæ profeffione deferre.

Deficere, id eft, ceffare. Sic deficit actio: *l.* 31. §. 18. *D. de Ædil. edict.* auxilium. Senatus confulti: *l.* 4. *C. de SC. Vellei.* conditio quæ non exiftit: *l.* 20. *D. de ufu & ufufr.* conventio: *l.* 20. D. *qui pot. in pign.* exceptio: *l.* 12. *de præfcr. verb.* fides veri: *l.* 4. D. *de jur. & fact. ign.* gradus: *l.* 57. §. *ult.* D. *ad SC. Trebell.* interdictum: *l.* 3. §. 13. *D. de itin. actuq. priv.* judicium: *l.* 16. *C. famil. ercifc.* jus civile: *l.* 6. §. 1. D. *de bon. poffef.* lex: *l.* 64. §. 9. *D. folut. matr.*

Deficere dicuntur, qui hereditatem omittunt, vel ante agnitam aditamque eam decedunt, *l.* 5. D. *de vulg. & pup. fubft. l.* 78. *D. ad Leg. falcid.* Ita deficientium partes interpretare, in *l.* 8. *D. de alim. vel cibar. leg. l.* 5. D. *de vulg. & pup. fubftit.*

Ita ipfa quoque pars deficere dicitur, *l.* 55. 57. 59. *D. de legat.* 2. quæ alias ceffare & vacare dicitur. Ita deficiens pars: *l.* 78. *D. ad leg. falc.* defecta pars: *l.* 31. *D. de condit. & dem.* Deficit, quod relictum eft: *l.* 56. 60. *D. de legat.* 2.

Deficere etiam dicuntur, qui ab his, quorum fub imperio funt, defiftunt, & in hoftium numerum fe conferunt: *l.* 5. §. 1. D. *de cap. min.* Unde defectio Caffiana apud Volcat. Gallic. *in vita Avidii Caffii.*

Deficere, animum agere, exfpirare: *l.* 3. §. 2. D. *de poen. l.* 32. §. 14. D. *de don. int. vir. & ux. l.* 22. *C. de adminiftr. tut.* Ita deficientis voluntas, id eft morientis: *l.* 1. *C. Theod. ad Leg. Corn. de falf.* & aliis locis.

Deficere denique dicuntur debitores, qui labuntur facultatibus, & efficiuntur non folvendo: *l.* 3. §. 8. D. *de jur. fifc.* Unde *defectus* facultatibus: *l.* 33. *D. de jur. dot. l.* 1. *C. de oper. libert.* Hoc fenfu & cautio deficere dicitur: *l.* 73. D. *de cond. & demonftr.*

monstr. fidejussoribus ad inopiam vergentibus. Et ita *defecta* nomina accipe, in *l.* 11. *in fin.* D. *de usufr.*

DEFIGERE animos ad libidinem: *l.* 3 *C. Theod. de malef. & mathem.* Dixit Paullus *lib.* 5. *sent. tit.* 23. §. 5. *obligare*, quod est obcantare. Vocabulum est magicum, de quo adductis variis ex Virgilio, Horatio, Ovidio, Cicerone, & Plinio locis egerunt Cujac. *lib.* 27. *obs. c.*17. Salmas. *in Solin. p.*1088. Schulting. *jurispr. vet. antejust. p.* 510. Hein.

DEFINIRE, pro regula aliquid statuere. Nihil in perpetuum, neque generaliter definire possumus: *l.* 14. *D. de divers. temporal.*

Definire, determinare. Ita Lege definiti anni: *l.* 5. 6. C. *de fideic. libert.* Definire mercedem: *l.* 25. §. *D. locat.* pubertatem: *l.* 14. *D. de alim. vel cib. legat.*

DEFINITIO, pro canone & generali regula: *l.* 262. *D. de reg. jur. l.* 32. *D. de usufr. l.* 10. D. *de aur. arg. leg.* Itaque libri *definitionum*, quales Papinianus; & τῶν ὅρων, quales Q. Mucius Scævola scripsit, nihil aliud continuerunt quam regulas, vel axiomata juris: ejusdemque argumenti fuerunt *libri regularum*, quales reliquerunt Cervidius Scævola, Neratius, Pomponius, Caius, Ulpianus, Paullus, Martianus, Modestinus, Licinius Rufinus: immo & *libri opinionum*, qualem Ulpianus adornaverat, si credimus Jac. Gothofredo in *Comment. ad. l.* 58. *D. de reg. jur.* Quod tamen ego non crediderim. Adde Ev. Otton. *Papinian. c.* 12. §. 3. *p.* 244. *seq.* Hein.

DEFINITIVA sententia: *l. ult.* C. *quand. non est necess.* In Digestis hæc vox non occurrit. Vid. infra *sententia.*

DEFLECTERE aliquo suæ rei caussa: *l.* 38. D. *ex quib. causs. maj.* a justitia: *l.* 17. *C. de quæstion.*

DEFORMARE ædificium: *l.* 22. C. *de administr. tut.* deforme reddere. Deformare matrimonia falsis contumeliis: *l.* 30. *C. ad leg. jul. de adulter.*

Deformatum dicitur, quod jam formatum, ac prope perfectum est. Quinctilian. *in præf. lib.* 6. *Inst.* Paullus in *l.* 14. D. *de stat. hom.* vocat *aliquatenus effectum.* Hein. Iidem fere sensus in illo Plauti in *pseudol. Act.* 2. *sc.* 4. *v.* 10. 11. Jam instituta, ornata, cuncta in ordine animo ut volueram, Certa, deformata habebam, ubi *deformare* est delineare, describere, ὑποτυπῶσαι.

Deformare personam, pro designare, est apud Paull. 5. *Sent.* 4. 5. si hoc verbum a Paulli, ac non potius ab Aniani, manu est. Vix certe latinum hoc sensu videtur. *Hein.*

DEFORMIS. Quæ deformibus ruinis intercidisse dicuntur: *l.* 11. *C. de oper. publ.*

DEFORMITAS ædificiorum: *l.* 7. D. *de off. præsid.* corporis: *l. ult.* D. *de his qui effud.* loci: *l.* 1. D. *ne quid in loc. sacr.* personarum: *l.* 3. D. *si quadrup. paup.*

DEFRAUDARI commodo: *l.* 45. *D. solut. matr.*

DEFRUTUM, mustum decoctum, & despumatum, ut Pallad. & Plin. *lib.* 14. *c.* 9. scribunt. Varro de *vit. pop. Rom. lib.* 1. apud Non. Sapam adpellabant, quod de musto ad mediam partem decoxerant: *Defrutum*, si ex duabus partibus ad tertiam redegerant, deferve faciendo. Utriusque meminit *l.* 12. §. 10. D. *de instr. vel instr. leg.* Defruti vero & *passi* meminit *l.* 9. *pr. D. de trit. vin. ol. leg. l. ult.* §. *ult.* D. *eod.* Passum autem eo-

eodem teste Varrone, nominabant veteres, si in vindemia uvam diutius coctam legerent, eamque passi essent in sole aduri. Nam & *passum*, quo ex ficciore uva est, & *defrutum*, quo magis incoctum est, eo est valentius, teste Celso *lib. 2. medicin. c. 17.* Plane Victorinus in *lib. de orthograph. Defrutum* scribendum esse docet, propterea quod defervendo & coquendo tale fiat, quod *defrudetur*, id est, fraudetur, vel minuatur coctura.

DEFUGA curiæ vel collegii: *l. 3. C. Th. de his qui cont. propt. relig.*

DEFUGERE dicitur auctor, vel ejus heres, qui laudatus, & ad rem defendendam conventus, deest, defensionemque caussæ detrectat: *l.* 85. §. 1. *l.* 139. §. 1. D. *de verb. oblig. l.* 39. §. *ult.* D. *de evict.* Eodem sensu defugere auctoritatem, dixerunt Plaut. in *Poenul. act.* 1. *sc.* 1. Terent. in *Eunuch. Act.* 2. *sc.* 3. *v.* 98. Cic. *pro P. Sulla. c.* 11.

Defugere inquisitionem veritatis: *l.* 10. C. *ad Leg. jul. de adult.*

DEFUNCTORIA inquisitio: *l.* 34. §. 4. D. *de episc. aud.* Ita & Petron. *in satyr. p.* 81. Non satiatus defunctorio ictu, morte me anseris vindicavi. *Defungi* enim interdum dicimur, quum quid facimus leviter, ac dicis caussa, ne nihil fecisse videamur. Jo. Frid. Gronov. 4. *obs. c.* 13. *p.* 217. Unde *defunctorie* idem quod obiter, vel in speciem.

DEFUNCTORIE fieri dicitur, quod non fit bona fide, sed aliquo obtentu, item quod non fit ea, qua par est, diligentia. Mater defunctorie tutorem petiit: *l.* 2. §. 32. *D. ad SC. Tertull.* Tres tutelæ eodem tempore non defunctoriæ susceptæ: *l. un.* C. *qui num. tut.* Senec. *Controv.* 31. *extr.* Defunctorie caussam agere. *Hein.*

DEFUNDERE. Vasa in quibus vinum defunditur. Paull. 3. *sent.* 6. §. 61. ubi quidam malunt *diffunditur*. Sed Paullus loquitur de instrumento cauponario, per quod vinum *defunditur*, puta in urnas, sextaria, quadrantalia, cetera. De discrimine harum loquutionum: *diffundere* & *defundere vinum*, ex instituto egerunt Cujac. 21. *obs.* 22. Turneb. 1. *adversar.* 1. Schulting. *jurispr. vet. antejust. p.* 370. Hein. Vid. infra *diffundere*.

DEFUNGI litis æstimatione: *l.* 27. §. *ult.* D. *ad leg. Aquil.* id est, eam præstare.

Defungi munere: (in Florent. *muneri*,) *l.* 1. §. 6. *D. ad SC. Turpill.* noxæ deditione: *l.* 37. §. *ult.* D. *ad Leg. Aquil.*

Defungi vita, pro mori: *l.* 1. *C. de restit. l.* 40. D. *de testam. mil.* Defuncta capita gregis: *l.* 68. §. *ult.* D. *de usufr.* i. e. demortua.

DEGENER, majorum suorum virtutes deserens: *Nov.* 7.

Degeneres, pro filiis naturalibus: *l,* 12. *in fin. C. de natural. lib.* Hein.

DEGERE, *l.* 1. *C. ubi de hered. ag. & passim*, habitare, commorari.

DEGLABRARE arborem: *l.* 5. *pr.* D. *arb. furt. cæs.* id est, eam glabram facere, corticem ei demere.

DEGRADARE, *l.* 3. C. *de offic. magistr. offic.* ubi tamen *regradari* legit Haloander. *Hein.*

DEGRADATIO solum *verbalis*, seu depositio ab ordinibus vel gradibus ecclesiasticis clericorum in sacris ordinibus constitutorum, est facienda a proprio Episcopo adsistente sibi certo Episcoporum numero, a sacris canonibus definito. In degradatione

vero

vero eorum, qui solum minores ordines receperunt, sufficit proprii Episcopi sententia sine aliorum Episcoporum præsentia. *Actualis*, seu *sollemnis* clerici degradatio fit, sicut exauctoratio militum, quibus insignia militaria detrahuntur. Clericus itaque degradundus vestibus sacris indutus, in manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum ad ordinem suum spectans, ac si in officio suo deberet sollemniter ministrare, ad Episcopi præsentiam adducitur, cui Episcopus publice singula, sive sint vestes, sive calix, sive alia, quæ illi in sua ordinatione fuerunt tradita, singulariter auferat, inchoando ab illo, quod illi ultimo fuerat traditum, & descendendo gradatim ad vestem, quæ datur in collatione tonsuræ. Tunc radatur caput illius, seu tondeatur, ne tonsuræ clericalis vestigium appareat. Poterit autem Episcopus in degradatione ad terrorem uti verbis, ad illa oppositis, quæ in collatione ordinum adhiberi solent, dicendo presbytero in ablatione planetæ: Auferimus tibi vestem sacerdotalem, & te honore sacerdotali privamus. Similibus verbis utitur in remotione reliquorum insignium. In ablatione ultimi dicit: Authoritate Dei omnipotentis, Patris & Filii & Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio & privilegio clericali: *c. degradatio*, 2. *de poenis in 6.* Concilium Tridentinum statuit, ut in casu, quo clericus est degradandus & curiæ seculari tradendus, ut in depositione *verbali* possit procedere per Vicarium Generalem, in depositione autem *actuali* debeat ipsemet peragere functionem: utque in casu, quo requiritur Episcoporum præsentia, possint adhiberi Abbates, habentes usum mitræ & baculi; &, si ex dioecesi commode haberi non possint, aliæ personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ, & in jure peritæ: Concil. Trident. *sess.* 13. c. 4.

DEGUSTARE vinum: *l.* 1. *pr.* & §. 1. D. *de peric. & comm. rei vend.*

Qui liberales scientias *degustaverint*, id est, mediocrem earum scientiam habeant, *l.* 1. *C. Th. de excus. artif.* Vid. Vitruv.

Degustatum fulgore, κυρίως, pro tactum, disjectum, derasum, exustum. Haruspicinæ vocabulo, ni fallor, proprio. Constantius Imp. in *l.* 1. *C. Theod. de pagan.* Si quid de palatio nostro, ait, aut ceteris operibus publicis degustatum fulgore esse constiterit. Lucretius etiam *lib.* 2. *v.* 192. Nec cum subsiliunt igneis ad tecta domorum. Et celeri flamma degustant tigna, trabesque. Pro quo idem *lib.* 5. ambesse, id est, ambedere dixit *v.* 397. Ignis enim superavit, & ambens multa perussit. Lucanus, *lib.* 6. *v.* 266. Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti. Montis adest. Eodem sensu Virgilius *lib.* 12. de lancea infixa *v.* 376. summum degustat vulnere corpus.

DEJERARE, id est, jurejurando decidere: *l.* 22. §. *ult. D. de nox. act.* *l.* 21. §. 2. *D. eod. tit.*

DEJICERE, in interdicto *unde vi*, est quacumque possessione expellere. *Dejicitur* enim, qui possidet, sive civiliter, sive naturaliter. Nam & naturalis possessio ad hoc interdictum pertinet: *l.* 1. §. 9. D. *de vi & vi arm.* Dejicit autem, tam qui manibus suis dejicit, quam is, qui mandavit, vel jussit, ut alius dejiceretur, vel ratum habuit,

 l. 12.

l. 12. §. 12. *D. eod. tit. l.* 152. *D. de reg. jur.* quam ad illius interdicti quæstionem referendam, inscriptio docet. Dejecisse quoque locatorem colonus videtur, qui emtori possessionem non tradidit, nisi probabili caussa ductus id fecerit: *l.* 11. *D. de vi, & vi arm.*

Dejicere, in interdicto *de effusis & dejectis* est ex sublimiore ædium parte projicere: *l.* 2. D. *de his qui effud. vel dejec.* Pro *dejecto* autem quid habeatur, exponitur *l.* 1. §. 3. *D. de his qui effud. vel dejec.* Quo nomine actio *de effusis & dejectis* competit, *l.* 5. §. 5. *D. eod. tit.*

DEINCEPS, id est, de cetero: *l.* 3. *C. de episc. aud. l.* 12. *D. de usur. l.* 11. §. 1. D. *de donat.* & passim. *Hein.*

DEINDE, plerumque pro minore, aliquando tamen & pro satis longo temporis intervallo accipitur: *l.* 2. §. 32. *D. de orig. jur.* Interdum idem significat, ac denique, ut in *l.* 1. §. 1. D. *si tab. test. null. exst.* Vid. August. Barbos. *Diction.* 52.

DELAPSÆ terræ: *l.* 62. D. *de usufr.*

DELATIONES fiscales: *l.* 25. *D. de jur. fisc.* Delatio mortui: *l.* 14. §. 3. D. *de relig.* Vid. supra *deferre.*

DELATOR est, qui neque suam, neque suorum injuriam exsequitur, sed vel quæstus gratia præmiive consequendi, vel vindictæ publicæ studio, nocentium nomina defert, vel fisco quæsita bona nunciat: *l.* 2. §. 3. *l.* 4. 15. 18. §. 1. *l.* 23. §. 4. *l.* 29. *D. de jur. fisc. tit. C. de delator.* Constantin. Harmenop. *lib.* 1. *tit.* 5. §. 1. delatorem μηνυτὴν vocat, eumque ita definit: τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἀίτιον γνωρισμȣ̃ τινὸς ὑποθέσεως, ἢ πράγματος, ἀγνοουμένȣ μὲν πρότερον, μηνομένȣ καὶ ὕϛερον παῤ ἀυτȣ̃, auctorem & caussam rei alicujus cognoscendæ, quæ cum antea ignota esset, postea ab illo indicatur. *Delatores* etiam *nunciatores* vocant Impp. in *l.* 4. *C. de delator.* Cujusmodi hominum genus Martial. *lib.* 1. *epigr.* 4. exagitans: Turba, ait, gravis paci, placidæque inimica quieti. Quæ semper miseras sollicitabat opes. Plin. *panegyr. c.* 35. Vidimus delatorum judicium, quasi grassatorum, quasi latronum: non solitudinem illi noviter, sed templum, sed forum, consederant, nulla testamenta secura, nullus status certus, non orbitas, non liberi proderant. Immo in ipsis Legibus nostris pessime audit id hominum genus. Vid. *l.* 4. *C. de delat. l.* 10. *C. Theod. de petit. l.* 6. *C. de malef. e. mathem. l.* 7. *C. Just. eod. tit.* Et vero, quid acerbius in eos dici statuique potuisset, quam illud in *l.* 2. *C. Theod. de petit.* Comprimatur unum maximum vitæ humanæ malum, delatorum exsecranda pernicies, & inter primos conatus in ipsis faucibus stranguletur, & amputatæ radicitus invidiæ lingua vellatur, ita ut judices nec calumniam, nec vocem prorsus deferentis admittant: sed, qui delator exstiterit, capitali sententiæ subjugetur. Addantur *l.* 5. *C. eod. tit. l.* 3. 4. 24. *C. Th. eod. tit.*

In componenda delatorum historia omnium omnino industriam superavit Brenckman. in *Comment. de Lege Remmia*, inserta *Thesaur. Jur. Tom.* 3. *p.* 1561. seq. *Hein.* Plane *delator* non est, qui protegendæ caussæ suæ gratia aliquid ad fiscum nunciat: *l.* 44. D. *de jur. fisc.* Sed nec qui reipublicæ caussas defendit, delatorum criminibus tenetur, quum hi soli exsecrabiles sint nunciatores, qui fisco deferunt: *l.* 4. *C. de delator.*

DELATORIA curiositas: *l.* 6. *D.*

D. de jur. & fact. ign. Delatorii libelli : *l. 7. C. Theod. de petit. & ultr. dat.*

DELEGARE est vice sua alium reum creditori dare, vel cui jusserit : *l. 10. D. de novat. & deleg. l. 26. §. ult. D. de jurejur.*

Delegare etiam mandare significat, & committere : *l. 2. D. si mens. fals. mod. l. 32. §. 16. de recept. qui arb.* Unde judex datus adpellatur *delegatus* : *l. 5. 11. 14. C. de judic.* de suo infra. Delegata jurisdictio : *l. 1. D. de damn. infect.* publici judicii exercitio : *l. 1. D. de offic. ej. cui mund. jurisd.* Delegatum munus : *l. 12. §. 14. D. de religios.* negotium : *l. 16. C. de adpell.* Delegata in usum aliquem pecunia: *l. 2. D. ad Leg. jul. peculat.* Delegare testamento tutelam : *l. 3. §. 3. D. de admin. & peric. tut.*

DELEGATIO, qua creditori suo alium reum vice sua dat debitor : quæ vel per stipulationem, vel per litis contestationem fit : *l. 11. D. de novat.* Vetus Glossarium : *Delegatio*, ἡ ἐκ προσώπȣ ἐις πρόσωπον μετατιθεῖσα τὸ χρέος, *qua debiti a persona in personam fit translatio.* Sic delegatio vicem solutionis sustinet: *l. 37. §. 4. D. de oper. libert.*

Delegatio in posteriorum Imperatorum rescriptis descriptionem significat a principe, vel præfecto prætorio singulis provinciis transmissam, quo tributorum, annonarumque illationis modus & ratio continentur, & quomodo largitionalium titulorum exactio debeat procedere, describitur ac præcipitur : *l. 23. C. de decurion. l. 2. C. de indiction. l. 7. C. de offic. rect. prov. l. 10. C. de excus. mun. l. un. C. ne collat. per logograph. Novella Valentiniani & Marciani de suar. & boar.* Hujusmodi delegationes Justinianus *Nov. 128. c. 1.* διατυπώσεις vocat, σημαινȣ́σας τὸ ὁπόσον ἐν ἑκάςῃ ἐπαρχίᾳ, ἤτοι πόλει ὑπὲρ ἑκάςȣ ἰȣ́γȣ ἢ ἰȣλίων ἢ κεντȣρίων, ἢ ἄλλων οἵων δήποτε ὀνόματι τȣ́το μὲν ἐν εἴδει, τȣ͂το δὲ ἐν χρυσίῳ δημοσίων ἕνεκεν ἐπίκειται, descriptiones declarantes, quantum in unaquaque provincia, seu civitate pro uno quoque jugo, aut juliis, aut centuriis, aut quorumvis aliorum nomine, tam in specie, quam in auro tributorum nomine incumbat. Sic delegatio missa : *l. 3. C. Theod. de indict.* Particulari *delegationum* notitia ante indictionis exordium singulis transmissa provinciis : *l. 2. C. de indict.* Add. *l. 8. C. de exact. mun. l. 4. C. de annon. & trib. l. ult. C. de can. largit. tit.*

DELEGATORIÆ, *l. 22. C. Theod. de erogat. mil. annon. l. 16. C. Th. de evict.* sunt Principis vel Præfecti prætorio Epistolæ, uti vocantur in *l. 8. C. Theod. de extraord. l. 8. C. de excus. mun.* quibus jubentur provinciæ numeris, scholis, species præbere. Jac. Gothofr. Comm. *ad l. 22. C. Theod. de erog. mil.*

DELEGATORII judices, in eadem caussa, qui opinatoribus junguntur in *l. 7. pr. C. de exactor.*

DELEGATUS, cui actus jurisdictionis expediendus mandatur, veluti examen testium, transumtio documentorum, ocularis inspectio, inquisitio in rationes, exsequutio, liquidatio & distributio in concursu creditorum : Ita quidem delegati intelliguntur *c. 28. decretal. de off. jud. deleg.* quamquam hodie *commissarii* nomine veniat is, cui ejusmodi actus singulares expediendi committuntur, ut sic a delegato proprie dicto differat, cui jurisdictio ipsa mandata est in certa caussa, ut universos actus in illa facien-

 dos

dos expediat. Vid. Vurffel. *Jurispr. defin.* §. 10.

DELERE imaginem, librum: *l.* 31. *D. de furt.* inſtrumentum: *l.* 28. D. *eod. tit.* patriam: *l.* 35. *D. de religioſ.* teſtamentum: *l.* 41. *D. ad Leg. Aquil. Deletus* ager vi fluminis: *l.* 11. §. *ult. D. de aqu. & aqu. pluv. Deletum* chirographum: *l.* 40. 41. D. *ad Leg. Aquil.*

DELETITIA charta: *l.* 4. *D. de bon. poſſeſ. ſec. tab.* id eſt cui antea quid inſcriptum, ſed poſtea eraſum. Quod pluribus probant Cujac. ad *d. l.* 4. & Guid. Pancirol. 2. *Var. Lect.* 108.

DELIBATIO hereditatis: *l.* 116. D. *de legat.* 1. Ita legatum definitur, quod teſtator ex eo, quod univerſum heredis foret, aliquid decerpit, deminuit & ſubducit. Ex diverſo: *Illibatus* quadrans: *l.* 20. §. 5. D. *famil. erciſc.* id eſt, integer non imminutus.

DELIBERARE in *l.* 1. §. 3. D. *de poſtul. l.* 6. §. 5. D. *ad SC. Trebell. l.* 29. §. 9. *D. ad Leg. Jul. de adulter.* eſt rei rationes ſecum ſubducere. Deliberare de bonorum poſſeſſione: *l.* 1. §. 12. D. *de ſucceſſ. edict.* id eſt, utrum admittat bonorum poſſeſſionem an non, *l.* 2. §. 2. D. *de bon. poſſeſ. ſec. tab. Deliberat* heres, adire hereditatem: *l.* 9. §. 1. D. *ex quib. cauſſ. in poſſeſ.* hinc

Deliberandi jus, quod heredi a prætore conceditur, ad ſtatuendum, utrum heres eſſe velit, an non: *tot. tit.* D. *& C. de jur. deliber.* & deliberationis tempus: *l.* 71. D. *ad SC. Trebell.*

DELICATUS debitor: *l.* 25. *in fin.* D. *de pign. act.*

DELICIÆ. Non deliciis, ſed juſtis adfectionibus dare libertatem: *l.* 16. *pr.* D. *de manum. vind.*

DELICTUM, factum illicitum, ſponte admiſſum, quo quis & ad reſtituendum, ſi fieri poſſit, & ad pœnam obligatur. Vel, ut Donellus *XV.* 24. *comm.* Admiſſum turpe, quo alteri male fit, id eſt, nocetur vel detrahitur. Eſt vero delictum vel *verum*, vel *quaſi delictum.* Illud ex dolo malo, hoc ex culpa ſine dolo admittitur. Tametſi damnum injuria datum, a potiore ICti *delictum* quam *quaſi delictum* adpellare maluerunt, quamvis id tam ex culpa quam ex dolo naſcatur: §. 3. *Inſt. de Leg. Aquil.* In gravioribus ſane *delictum* magis quam *quaſi delictum* adpellaveris id, quod culpa erit admiſſum; v. g. ſi ob male actas excubias hoſtis arcem occupaverit. *Verum* iterum vel *publicum*, vel privatum eſt *delictum.* Illud publica animadverſione vindicatur & publicum ejus eſt judicium, publicaque accuſatio, cuivis ex populo competens ideo, quod maxime ad reipublicæ læſionem tendit; & vocatur κατ᾽ ἐξοχὴν crimen: *l.* 17. §. 6. D. *de ædil. edict.* Privatum vero *delictum* eſt, quod directe ad privatorum ſaltim læſionem tendit, & ideo privatam ſaltim producit perſequutionem. Dein & hoc diſcriminis notandum, quod hoc in delictorum genere fuerit actum apud recuperatores: in *publicis* coram magiſtratibus, ita ut pœna in *privatis* ipſi actori adjudicaretur, quamvis & in his criminaliter agi liceret; id eſt, quando actor poenam reo aut corporalem, aut pecuniariam infligendam, fiſco exſolvendam, petit. Eſtor. *animadv. ad Hein. Inſt.* Quomodo ab exceſſu differat delictum ex ſenſu juris canonici. Vid. infra art. *exceſſus.*

DELINIMENTUM. Delinimentis novercalibus inſtigatus: *l.* 4. *D. de inoff. teſt.*

DELINQUERE. Pati delinquere, & delicti auctorem eſſe differunt: *l.* 3. *D. de nox. act.*

DELI-

DELITESCERE dicitur servus: *l.* 1. §. 2. *D. de fugitiv.*

DELPHICA in *l.* 3. *D. de supell. leg.* & apud Paull. 3. *sent.* 6. §. 56. sunt mensæ tripodes. Martial. *lib.* 12. *epigr.* 67. Argentum atque aurum non simplex delphica portat. Vetus Horatii interpres ad hunc versum *lib.* 1. *serm. sat.* 6. *Et lapis albus Pocula cum cyatho tria continet*: Lapis, ait mensa marmorea, quam *delphicam* vocant, scilicet quæ pretii non est magni. Τρισκελὴς τράπεζα. Cujus vocis originem cum significatione aperit auctor Etymologici his verbis: Δέλφικα τὸν τρίποδα Ρωμαῖοι· ἐπεὶ πρῶτον ἐν Δέλφοις γέγονεν. *Delphicam* Romani vocant tripoda, quod Delphis primum fuerit. Plin. *lib.* 34. *c.* 3. Ex ære factitavere & cortinas tripodum, nomine delphicas, quoniam donis maxime Apollinis Delphici dicabantur.

DEMANDARE pro mandare in *l.* 1. §. 8. *ad SC. Turpill. l. ult.* §. 4. *D. de verb. oblig.*

DEMENS, mente captus, & proprie loquendo a furioso diversus, unde ab hoc separatur: *l.* 2. *D. de inoff. test. l.* 27. §. 5. *D. de recept. arb. l.* 28. *C. de episc. aud.* §. 3. *Inst. de curat.* quemadmodum & furor & dementia: *l.* 6. *D. de curat. furios. l.* 8. §. 1. *D. de tut. dat. l.* 17. §. 11. D. *de injur. l. ult.* §. 1. *C. de adm. tut.* Græci Isti ita distingunt, ut furiosos μαινομένους, dementes ἀνοήτους dicant. *Dementiam* autem, seu insaniam & stultitiam, Cic. *lib.* 3. *Tusc. Quæst. c.* 5. definit adfectionem lumine mentis carentem, inconstantiam sanitate vacantem, quum non integra mens est, & sana, tuetur tamen mediocritatem officiorum, & vitæ communem cultum atque usitatum. Furorem vero interpretatur mentis ad omnia cæcitatem. Ibidemque de furioso agens: Qui ita sit adfectus, eum dominum rerum suarum vetant *XII. Tabulæ.* Itaque non est scriptum: Si insanus, sed si furiosus esse incipit. Quæ postrema verba e glossemate in carmen XII. Tabularum, cujus prima duntaxat verba laudaverat Cicero, irrepsisse videntur. Verba certa ita concepta fuisse, compertum est: *Si furiosus exsistat*, ut ex Cic. *lib.* 2. *de invent. c.* 50. & *Auct. ad Herenn. lib.* 2. *c.* 13. liquet.

Porro latius plerumque *dementiæ* nomen porrigitur, ut cum furore *dementia* confundatur. Hoc modo Quinctilian. *Declam.* 348. Dementiam, ablatum rerum omnium intellectum, definit. Hinc dementis curator: *l.* 18. §. *ult. D. de legat.* 2. *l.* 7. §. 1. *D. de curat. furios.*

DEMERE fenestras & ostia: *l.* 59. *D. de rei vind.*

DEMERERE, vel *demereri.* Ulpianus in *l.* 11. §. 8. *D. de legat.* 3. Si ita sit fideicommissum relictum: Illi *si demeruerit* (ubi perperam Florentiæ legitur: *si & meruerit*,) omnimodo fideicommissum debebitur, si modo meritum, quasi apud virum bonum, collocare fideicommissarius potuit. *Hein.*

DEMERSI in Tiberim lapides: *l.* 13. *D. de adqu. rer. dom.*

DEMINUERE de bonis: *l.* 5. §. 3. D. *de carbon. edict.* id est, alienare. His verbis *deminui bona vetabo*, Prætor non tantum alienationem impedit, verum etiam actiones exercere non patitur: *l.* 7. D. *de jur. delib.*

Deminutæ res, in SCo de hereditatis petitione, *l.* 20. §. 6. & §. 21. D. *de hered. pet.* intelliguntur etiam usucaptæ, & quæ ob id de hereditate exierant: *l.* 21. D. *eod. tit.*

Deminuere jus suum : id est minus reddere : *l.* 71. D. *ad Leg. falcid.* & ita accipe deminuere legatum : *l.* 78. §. 1. D. *de legat.* 3. lites : *l.* 21. D. *de reb. cred.* obligationem : *l.* 22. D. *de solut. & liberat.* patrimonium : *l.* 6. *pr.* §. 2. D. *quæ in fraud. cred.* res corporaliter : *l.* 5. D. *de impens. in res dot. fact.*

Deminutio pro alienatione, in *l.* 15. §. 4. D. *de diverf. temp. præscr. l.* 10. D. *de curat. furios. l.* 10. §. 20. D. *de ventr. in possess. mitt.*

Deminutio, quælibet minutio, per quam rei quid decedit. Deminutio ex bonis : *l.* 33. D. *de reb. auct. jud.* patrimonii : *l.* 55. §. 1. D. *de admin. & peric. tut.* Capitis *deminutio* : *l.* 2. D. *de legit. tut. l.* 2. §. 1. D. *de capit. minut.* Vid. supra *Caput.*

Demittere. Demissa res in jusjurandum : *l.* 34. §. *ult.* D. *de jurejur.*

Demogrammateus. Ita nonnulli legendum censent in *l.* 4. *C. de tabular. scrib. logograph.* quum in vulgatis sit *medographeus.* Ita δημογραφεὺς esset populi vel plebis scriba. Sed incerta omnino est loci illius lectio. *Hein.*

Demolire, pro *demoliri* : *l.* 7. §. *ult.* D. *quod vi aut cl. l.* 27. *D. de usu & usufr. l.* 50. D. *ad Leg. Aquil. l.* 30. *pr.* D. *locat. l.* 12. D. *comm. divid. l.* 43. §. 1. *de damn. infect.* Quamvis vero *demolio* plerisque parum latinum videatur, id tamen bonis auctoribus non plane ignotum fuisse, ostenderunt Ger. Jo. Voss. *de Analog. lib.* 3. *c.* 6. Brissonius *Pa[r]erg. n.* 56. Scip. Gentil. *parerg. lib.* 1. *c.* 18. Ducker. *de latin. vet. jurisc. p.* 328. Et sane, quum Valer. Maxim. *lib.* 5. *c.* 10. *exempl.* 2. scripserit : *Ne quid mali fortuna moliret* : & Lactant. *lib.* 4. *c.* 21. altaria *demolierunt* : non video, cur id σολοικὸν videri debeat in Jurisconsultorum libris. *Hein.*

Demoliri ædificia : *l.* 2. *C. de ædif. priv.* Demolitus ædificium : *l.* 2. *D. si usufr. pet.* Sed & passive eo deponente utuntur Jurisconsulti, uti Ulpianus : Paries qui demolitus est : *l.* 37. *D. de damn. inf.* Ita est : demolitis ædibus : *l.* 10. §. 1. *D. quib. mod. usufr.* Demolito opere : Paull. *lib.* 5. *tit.* 6. §. 2. In demoliendis sepulchris : *l.* 2. *C. de sepulcr. viol.*

Demolitio operum : *l.* 1. §. 10. D. *de nov. op. nunc.*

Demonstrare, quod dicturus est : *l.* 1. §. 1. D. *de edend.* rem vocabulis quibusdam : *l.* 6. D. *de reb. cred.* prius est ostendere, posterius est describere per periphrasin.

Demonstratio a *caussa* & conditione multum differt : *l.* 75. §. 1. *l.* 96. *D. de legat.* 1. *l.* 17. *D. de condit. & dem.* Theoph. in §. 30. *Inst. de legat.* Δεμονστρατίων ἐστὶν δήλωσις πράγματος, ὃ ληγατεύεται. Καῦσα δέ ἐστὶ δήλωσις τῆς αἰτίας δι᾽ ἣν ληγατεύεται. *Demonstratio* est descriptio rei, quæ legatur : Caussa, rationis ob quam legatur. Inter *demonstrationem* etiam & conditionem hoc interest, quod demonstratio plerumque factam rem ostendit, *conditio* futuram : *l.* 34. §. *ult. D. de condit. & dem. Demonstratio* certe vel in præsens, vel in præteritum tempus confertur, ut patet ex *l.* 6. D. *de legat.* 1. & *l.* 25. *D. de legat.* 3. Hæc oratio *Stichum, qui meus est*, demonstrandi caussa posita intelligitur. At si ita concipiatur : Stichum qui meus erit, pro conditione accipitur : *l.* 6. D. *de legat.* 1. Demonstratio quoque est si ita dicam : *Vestem purpuream, quæ uxoris caussa parata est : centum,*

tum, quos mihi debet: Stichum, quem de Titio emi: Fundum Tusculanum, qui mihi a Titio donatus est: Fundum quem illa mihi doti dedit: l. 10. D. *de aur. arg. leg. l. 76. §. 3. D. de legat.* 2. *l.* 17. *l.* 40. §. 4. D. *de cond. & dem.* Ulpian. *tit.* 24. §. 19. Sic demonstratio nominis vice fungi dicitur: *l.* 34. *pr. D. de cond. & dem. l.* 6. D. *si cert. pet. l.* 6. *in fin.* D. *de rei vind.* Quibus ex omnibus adparet *demonstrationem* qualem Icti intelligunt definiri posse: Designationem notarum individui quod objectum est voluntatis.

DEMOVERE se, pro abire, relinquere communionem, in *l.* 7. *C. Th. de haeret.*

DEMORARI petitionem: *l.* 8. *C. qui pet. tut.*

DEMORTUA capita gregis: *l.* 29. *D. de usufr.* mancipia: *l.* 11. §. 5. *D. de minor.*

DEMOSTHENES orator: in *l.* 2. *D. de legib. l.* 16. §. 7. D. *de poen.*

DEMUM, tandem, denique: *l.* 1. §. 14. D. *si quadrup. paup.* & apud Plaut. *Mustell. act.* 3. *sc.* 2. *v.* 152.

DENA in *l. ult.* D. *de tribut. act. l.* 79. D. *de legat.* 1. significat decem singulis personis: At in *l.* 3. D. *de ann. legat. l. ult. pr.* D. *de verb. oblig.* significat decem in singulos annos.

DENARISMUS in *l.* 107. & *l.* 123. *C. Theod. de decurionibus*, accipitur vel de quacumque exigua praebitione in pecunia, (fuit enim & denarius aureus & argenteus,) vel de denario argenteo. Alias *denarismus* aliquando accipitur pro computatione per nummos aereos. Vid. Jac. Gothofr. *ad d. l.* 107. & Dufresne *in Glossar. med. & infim. latin.* hac voce.

DENARIUS *l.* 40. D. *de reb. cred. l. ult.* D. *de inst. act. l.* 65. §. *ult.* D. *de verb. obl.* At *denaria* plurative in *l.* 21. D. *de cond. indeb. l.* 26. §. 1. D. *depos. l.* 20. §. 1. D. *de ann. legat.*

DENDROPHORI in *l.* 20. *C. Theod. de pagan. sacrif. & templ. l.* 1. *C. Th. de centon. & dendroph.* & in antiquis inscriptionibus non semel. Ii quid sint, tam obscurum est, ut pauci explicare, nemo ferme sententiam suam aperte de iis profiteri, hactenus si ausus. Id certum est, alios esse *dendrophoros*, de quibus *l.* 20. *C. Theod. de pagan.* alios, de quibus peculiaris codicis Theodosiani titulus agit, secus, ac existimavit Cujac. *lib.* 7. *obs. c.* 30. Nempe Dendrophororum nomina, quorum *l.* 20. meminit, fuerunt professionum gentilitiarum, hoc est, corpora quaedam & collegia, paganae superstitionis, quibus qui addicti erant, in honorem alicujus Dei, veluti Bacchi: Silvani, (qui in vetere inscriptione ipse δενδρόφορος dicitur; Vid. Serv. *ad Virgil.* 1. *Georg. v.* 20. Apollinis, Hecates, Cereris, (horum enim omnium honoribus institutas fuisse δενδροφορίας, ex Strabone ostendit Reinesius,) arbores, stirpitus excisas, humeris ferebant, seu, ut Commodianus loquitur, *succollabant*: de quibus praeter Artemidor. *lib.* 2. *c.* 41. & Jos. Scaligeri locus est accipiendus, quando epist. ad Lindebrogios fratres, *lib.* 3. *epist.* 207. *Dendrophorus*, inquit, a Silvano Dendrophoro, intexto in vexillis illorum corporatorum, dictos, certum est. Additur locus Arnobii *lib.* 5. *adv. gent. p.* 167. Illi vero *dendrophori*, quorum in inscriptione tituli *C. Theod. de centonar. & dendroph.* mentio fit, circa domos & aedificia, eaque sarta tecta habenda occupati, adeoque inter artifices & opifices

ces fuiſſe videntur, *quorum corpora in quibuſdam oppidis fuerint*, *centonariorum atque fabrorum adnecti* jubet Conſtantinus, addita ratione, *quoniam*, frequentia *hominum ea multiplicari*, *expediat.* Fuiſſe autem in pleriſque oppidis, & non infrequentes *dendrophoros*, inſcriptiones antiquæ, ubi toties eorum occurrit mentio, dubitare nos non patiuntur. Vid. Reineſ. *Inſcr. Claſſ.* I. 40. Jac. Gothofr. *Comm. ad C. Theod. ibid.* Alciat. *Prætermiſſ. verb. militia*, & *ad l.* 167. D. *de verb. ſignif.* Car. du Freſne *Gloſſar. med. & inf. latin.*

DENEGARE actiones dicebantur Magiſtratus: *l.* 4. D. *de reb. jud.* & paſſim. Sic & *denegantur* alimenta: *l.* I. §. 2. *l.* 6. D. *de ventr. in poſſeſ. mitt.* & auxilium: *l.* 2. D. *de his qui ſui vel al. jur.* bonorum poſſeſſio: *l. ult.* D. *ſi a par. qui manum.* defenſio: *l.* I. *C. quib. ad lib. provoc.* exactio: *l.* 48. D. *de oper. libert.* exceptio: *l.* 23. D. *de nox. act.* exſequutio operis novi: *l.* 19. D. *de nov. op. nunc.* &c.

DENIQUE, pro certe, vel plane, eleganter ponitur, etſi nihil præcedat: *l.* 6. §. 6. D. *de poſtul. l.* 40. *pr.* & §. 2. D. *de procur. l.* 17. D. *de negot. geſt. l.* I. D. *commun. divid. l.* 7. §. *ult.* D. *de curat. furioſ. l.* 10. D. *de uſu & habit.* Bachov. in πρῶτ. *ad l.* I. D. *de poſtul.* & *Error. Fabrian.* 21. *in exam. rational.* Eadem notione hæc particula reperitur in *l.* 8. D. *ad Leg. jul. majeſt.* & apud Tertullian. *ad Nation. lib.* I. *c.* 4. ubi vid. Jac. Gothofred. *Not. p.* 76. aliiſque locis.

Denique, idem quod proinde, in *l.* 7. §. *ult.* D. *de curat. furioſ.* uti explicat Cujac. 14. *obſ.* 35. qui tamen videtur legiſſe DEINDE. *l.* 3. §. *ult. D. ad exil. l. un. pr.* D. *de offic. quæſt.* Idem ſignificatus eſt in *l.* 87. D. *de reg. jur. l.* 8. *D. de pignor.* ut mirer, Strauchium, ſummum virum, non aliam præter jam citatam *l.* 8. *de pignor.* reperiſſe, ubi hoc ſenſu uſurpetur hæc particula, ſicuti fatetur ipſe, *in Lexic. partic. h. v.* Vid. Jac. Gothofr. Comment. ad *l.* 87. *D. de reg. jur.*

DENOMINATA teſtamento filia, ut tutori nuberet: *l.* 7. *D. ad Leg. jul. de adulter.*

DENOTARE, deſcribere, demonſtrare. *Denotati* ex artificio vel officio, vel quolibet alio modo: *l.* 24. D. *de manumiſſ. teſtam.*

Denotare, ignominia adficere: *l.* 54. D. *de legat.* I. Suet. *in Calig. c.* 56. Quem ſeniorem denotare omnia probro conſueverat Caius.

Denotare etiam damnare, punire, corripere: *l.* 2. *C. de exact. tribut.* Sæpe ita loquutum eſſe Tertullianum, ſæpe & alios ejuſdem ætatis ſcriptores uſos eſſe ea verbi notione, oſtendit Salmaſius *ad Tertullian. de pallio c.* I. *p.* 93. & *c.* 2. *p.* 173. Obſervavit idem hoc Bynkersh. *lib.* I. *obſerv. c.* 2. *p.* 16. Hein.

DENUNCIARE, alterum reddere de re aliqua certiorem. Ita *denunciare* coheredi, paratum ſe, accipere partem: *l.* 7. D. *de condit. & dem.* emptori, ut tollat vinum: *l.* I. §. 3. D. *de peric. & comm. rei vend.* Denunciant Ædiles: *l.* 37. D. *de Ædil. edict.*

Denunciare teſtimonium, *in l.* 19. *D. de teſt.* id eſt, ad teſtimonium dicendum vocare. Cic. *pro Cluent. c.* 8. Sic in Lege Manilia: Teſtibus publice duntaxat in res ſingulas decem denunciandi poteſtatem facito. Plin. *lib.* 6. *epiſt.* 5. *Placeret in futurum ad eam legem adjici, ut ſicut accuſatoribus inquirendi, teſtibuſque denunciandi poteſtas ex ea Lege eſſet,*

ita

ita reis quoque fieret. Quinctilian. *lib.* 5. *c.* 7. quod est de testibus: Duo sunt genera testium: aut voluntariorum, aut eorum, quibus judex in publicis judiciis lege denunciare solet.

Denunciare domi vel *domum*: *l.* 1. §. 1. *seq. de agnosc.* & *al. lib. l.* 4. §. 5. D. *de damn. inf.* Cic. *pro P. Quinct. c.* 17. An quum Romæ domus ejus, uxor, liberi sint, Domum potius denunciem? Et paullo post: Quærere quis procurator sit: Domum denunciare. De hac domum denunciatione ex instituto egit Cujac. *lib.* 7. *obs. c.* 15.

Denunciasse in lege Julia de adulteriis accipitur simpliciter, ut, etsi quis non denunciet ad judicem, sufficiat, si quis adulterii se acturum, denunciaverit: *l.* 17. *pr.* D. *ad Leg. jul. de adult.* Secundum quam interpretationem & *l.* 2. *l.* 39. §. 6. D. *eod. tit.* intelligendæ sunt.

Singularis est syntaxis: *denunciatus sum*, pro denunciatum mihi est. Venditor ab emtore denunciatus, ut eum evictionis nomine defenderet: *l.* 49. D. *de judic.* Quum ex caussa evictionis intendimus, auctoris heredes in solidum denunciandi sunt, *l.* 85. §. 5. D. *de verb. oblig.* id est, conveniendi, ut loquitur *l.* 139. D. *eod. tit.* seu ad rem defendendam conveniendi, ut est in *l.* 74. §. 1. D. *de eviction.*

DENUNCIATIO criminis: *l.* 19. *C. ad leg. jul. de adult.* operis novi: *l.* 5. §. 10. D. *de nov. op. nunc.* pro evictione interposita: *l.* 63. D. *de evict.* &c.

Denunciatio autem criminis ex mente juris canonici differt ab accusatione, qua deferens reum directe agit ad vindictam, hoc est, ad rei punitionem. At denunciatio est, quando quis defert reum ad superiorem solum ex fine & motivo correctionis; non ut reus publice puniatur, & confundatur, sed ut emendetur; & ideo ad hanc denunciationem non est opus, ut fiat in scriptis cum inscriptione actionis, aut inscriptione sui nominis ad subeundam pœnam Talionis, si denuncians deficiat in probatione, Vid. *c. super. his*, *de accusat.* In tali tamen casu sternitur superiori vi ad inquisitionem, quæ tunc fieri dicitur, quando superior subditos adstringit ad manifestationem rei vel criminis, contra quem, vel de quo instituitur quæstio. *c. super* 16. *eod. tit.* & *c. licet Heli* 31. de simonia. D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib.* 5. *tit.* 1. §. 1.

Denunciationes, in *l.* 5. *pr.* D. *de pœn. l.* 7. *l.* 9. *C. quomod.* & *quand. jud.* & apud Paull. *lib.* 5. *Sent. tit.* 5. §. 7. accipiendæ sunt interpellationes, quibus ad magistratus, judicesve quis per officiales evocatur. Constantin. Harmenop. *lib.* 1. *tit.* 4. §. 26. ὑπομνήσεις vocat. *Conventiones* etiam adpellant Impp. *l. un. C. Theod. de petit.* & *desistent.* Sic & edicti denunciatio: *l.* 23. §. *ult.* D. *de adpell.* Denunciatione conveniri: Paull. 2. *Sent.* 21. §. 13. *l.* 10. *C. de pign.* Contumaces, qui neque denunciationibus, neque edictis Præsidum, obtemperassent: *l.* 5. *pr.* D. *de pœn.*

Denunciationes matrimonii. Antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter missarum sollemnia publice denuntientur, inter quos matrimonium sit contrahendum, quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum impedimentum opponatur, ad celebrationem matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur &c. Concil. Trident. *sess.* 24. *c.* 1. Si aliquando probabilis fuerit suspicio, ma-

matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc vel una tantum denunciatio fiat, vel saltem parocho & duobus vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur. Deinde (in hoc casu, in quo timenda malitiosa impeditio) ante illius consummationem denunciationes in ecclesia fiunt, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius ipsemet judicaverit expedire, ut prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentia & judicio S. Synodus relinquit: Idem D. Euseb. Amort *l. c.*

Denunciatio, vox haruspicinæ & fulguralis nominatim disciplinæ in *l.* 1. *C. Theod. de paganis*, ibi: Eam autem denunciationem atque interpretationem, quæ de tactu Amphitheatri scripta est. Ammianus Marcellinus, *lib.* 30. *cap.* 8. Sortem denunciarat & supremam prodigiis ingerentibus multis: nam apud Sirmium fulmen excussum palatii partem incendit. ἀποτελέσμα Græcis: ut ipsi denunciandi artem exercentes, dicebantur ἀποτελεῖν, apud Ptolemæum & ejus interpretem: ὁ γαρ ΑΠΟΤΕΛΩΝ ἢ καθ' ὅλα ἔθνη καὶ πόλεις ἀποτελεῖ, ἢ τόνδε τινὰ τῶν ἀνθρώπων: Divinatoriam autem exercens, aut denunciat integris gentibus, aut urbibus, aut singulis tantum.

DENUO, iterum, *l.* 16. *l.* 21. §. 5. D. *de recept. arb. l.* 3. D. *de distr. pign. l.* 1. *C. de advoc. divers. jud.*

DEPASCERE & *depasci.* Si quadrupes quid depasta sit. Paull. 1. *Sent.* 15. §. 1. Virgil. *Æn. lib.* 2. *v.* 215. Miseros morsu depascitur artus.

DEPECISCI, apud Terent. *Phorm. Act.* 1. *Sc.* 3. *v.* 14. ubi Donatus pactione transigere interpretatur. Depectus vero, Ulpiano interprete, dicitur, qui turpiter pactus est: *l.* 3. §. 2. D. *de calumniat.* Usus eodem verbo est Cicero *pro Rosc. c.* 38. *de invent. lib.* 2. *c.* 24. D. Ambros. in psalm. 35. & Imperatores *in l.* 1. *C. Th. de rapt. virg.*

Magnam hic dicam Ulpiano scripsit Laur. Valla *lib.* 6. *elegant. c.* 63. ostendens, falsam esse Ulpiani interpretationem, & *depectum* dici æque, qui honeste, ac qui turpiter pactus sit, quod pluribus firmavit Floridus, refellere autem conati sunt Alciatus, & defensor anonymus apud Ducker. *de latin. vet. Ictor. p.* 283. *& seq.* Et res omnino certa est, promiscui usus apud bonos auctores esse hoc verbum, & de honesto non minus, quam turpi, pacto usurpari. At ideo non errasse dixerim Ulpianum, qui *d. l.* 3. §. 2. D. *de calumn.* edictum de calumniatoribus interpretatur, adeoque recte notavit, in illo edicto *depectum* dici, qui turpiter pactus sit. Observavit id præter illum defensorem anonymum, & Hotomannum Scip. Gentil. *parerg. lib.* 1. *c.* 32. *& ad Apulei. Apol. n.* 723. Hein.

DEPECTIO: *l.* 2. *C. de abolit. l.* 31. *C. Theod. de annon. & trib.* Depectiones consceleratæ: *l.* 1. *C. Theod. de postul.* Depectiones celebrare: *l.* 1. *C. Theod. de abolit.*

DEPECTOR litium, dixit Apulei. *in Apolog. p.* 321. Quem paciscendi modum *piraticum* eleganter vocat Quinctil. *Declam.* 231. Hein.

DEPELLERE damnum: *l.* 1. §. 16. D. *de nov. op. nunc.* periculum: *l.* 1. §. 16. D. *ad SC. Silan.* Depelli ab actione: Paull. 5. *Sent.* 2. §. 5. ab officio: *l.* 12. *C. de procur.*

DEPENDO. Dependere pecuniam: *l.* 2. D. *de distr. pign.* pœnam:

pœnam: *l.* 42. D. *de condict. indeb.* id eſt, ſolvere.

Deperdere. Deperditum in quæſtione de hereditatis petitione intelligitur, quod in rerum natura eſſe deſiit: *l.* 21. D. *de hered. pet. l.* 2. §. 5. D. *de hered. vel act. vend. Deperditus* homo, diſſolutus: *l.* 3. D. *de jur. & fact. ignor.* ibi: Deperditi & nimium ſecuri hominis ignorantia.

Deperire, id eſt, perire dicuntur tam res corporales quam incorporales, ut actio, ſervitutes *in l.* 19. D. *de pec. conſt. l.* 18. *D. de ſervit. ruſt. præd.*

Deploratio, querela. Frequente læſorum deploratione didicimus: *l. ult. C. Theod. de ſuperexact.* Deplorationum aditus obſtruatur: *l.* 2. *in fin. C. Th. de naufrag.*

Deploratus, humilis & miſer: *l.* 6. §. 1. D. *de edend.*

Deponere, & rem alicui cuſtodiendam ſervandamque, nulla mercede interveniente, eamque fidei illius committere, ut patet ex *l.* 1. *pr.* §. 8. §. 9. *ſeq.* D. *depoſ.* ſeu commendare: *l.* 24. D. *eod. l.* 126. *D. de verb. ſignif.* Licet autem *deponere* tam unus, quam plures poſſint: tamen apud ſequeſtrem non niſi plures deponere poſſunt. Nam tum id fit quum aliqua res in controverſiam ducitur: *l.* 17. D. *de poſ. l.* 39. D. *de adquir. vel amitt. poſſeſ.*

Deponere etiam ſignificat derelinquere & dimittere. Ita deponere adfectum & animum accuſandi: *l.* 6. *D. ad SC. Turpill.* honorem: *l.* 18. D. *ad municip.* poſſeſſionem: *l.* 34. D. *de adquir. vel omitt. poſſeſ.* provinciam: Cic. *lib.* 5. *ad famil. epiſt.* 2.

Deponere ædificium: *l.* 6. D. *ſi ſerv. vind. l.* 17. *l.* 31. *D. de ſervit. præd. urb.* arboris ramos: *l.* 17. *D. de ſerv. præd. urb.* id eſt, deſtruere, excidere.

Deponere de patrimonio ſuo: *l.* 5. §. 1. *D. de don. int. vir. & ux.* id eſt, deminuere.

Depopulari hereditatem: *l.* 1. §. 1. D. *ſi is qui teſt. lib.* Active etiam dixit Plin. *de bell. hiſp. c.* 42. Pompeius provinciam veſtro impulſu *depopulavit.*

Deportare in inſulam, *l.* 2. §. *ult. D. de bon. eor.* Inde exſul dicitur deportatus: *l.* 1. §. *ult.* D. *de bon. poſſ. cont. tab.* Deportatos autem eos accipere debemus, quibus Princeps inſulas adnotavit, vel quibus deportandis ſcripſit. Ceterum priuſquam factum præſidis princeps comprobet, nondum amiſiſſe civitatem videntur: *l.* 1. §. 3. *D. de legat.* 3.

Deportatio, pœna fuit relegatione gravior: qua damnati in inſulas deportabantur, & civitatis jura amittebant. Ex quo ἀπόλιδες effici, & ad peregrinitatem redigi, dicuntur: *l.* 17. D. *de pœn. l.* 10. §. 6. D. *de in jus voc. l.* 1. §. 2. *D. de legat.* 3. Georg. Pachymer. in paraphraſi *Epiſt. ult.* B. Dionyſii: ἐπὶ τὴν νῆσον ἐξορία παρὰ Ῥωμαίοις κεφαλικὴν τιμωρίαν ἐμιμεῖτο, καὶ οὐ δύναται ὁ ἄρχων τὴν νῆσον ὀνομάζειν, εἰ μὴ ὁ βασιλεὺς μόνος. In inſulam deportatio apud Romanos eſt pœna, capitali ſimilis, dicta deportatio. Neque inſulam nominare licebat magiſtratui, ſed ſoli principi. Subdit D. Joannem, evangeliſtam, deportatum, id eſt, εἰς νῆσον ἐξόριστον. Vid. *Apocalypſ.* I. 9. Add. *l.* 3. D. *ad leg. jul. pecul. l.* 2. §. 1. D. *de pœn.* Deportatio æterna: *l.* 6. §. 1. *in fin. C. unde vi.* Exſilium quod eſt vice deportationis, *l.* 14. §. 3. D. *de bon. libert.*

Deportatio autem hæc aquæ & ignis interdictioni acceſſit. Quum enim antea interdicti vel exſules libere vagarentur, & ſibi, quamcum-

cumque liberet, civitatem, exſilii locum, eligerent, ea vero res non videretur periculo carere: primus Auguſtus, ſuadente Livia, eos, quibus aqua & igni interdictum eſſet, catenis vinctos in inſulas juſſit deportari, ceu rem pluribus refert Dio Caſſ. *lib.* 55. *p.* 562. Vid. Schulting. *Juriſpr. vet. antejuſt. p.* 47. *ſeq.* Hein.

DEPOSCIT cauſſa, *l.* 11. D. *de pœn.*

DEPOSITARIUS: *l.* 1. §. 36. *in fin.* D. *depoſ.* id eſt, is, penes quem depoſitum eſt, ut eſt in *l.* 29. *D. depoſ.* Tamen *Depoſitarius* etiam aliquando pro deponente, vel depoſitore accipitur: *l.* 7. §. *ult. D. depoſ. l.* 24. D. *de reb. auct. jud. poſſid.*

DEPOSITIO, pro depoſito: *l.* 1. *l.* 2. §. 21. *l.* 5. §. *ult.* D. *depoſ.* & pro repoſitione, ut: In theſauris eſt vetus depoſitio pecuniæ: *l.* 31. §. *ult.* D. *de adqu. rer. dom.*

Depoſitio ædificii: *l.* 9. §. 2. D. *quod met. cauſ.* id eſt, demolitio.

Depoſitio dignitatis: *l.* 8. D. *de pœn.* id eſt, privatio. Vid. ſupra art. *degradatio.*

Depoſitio patrimonii, in *l.* 3. §. 2. D. *de ann. leg.* perperam legitur, pro *poſitione* patrimonii. *Hein.*

Depoſitiones teſtium, id eſt, atteſtata: *l.* 3. *C. ſi min. ſe maj.*

DEPOSITOR, deponens, qui depoſuit: *l.* 1. §. 37. *D. depoſ.*

DEPOSITUM eſt, quod cuſtodiendum alicui datum eſt, ex eo, quod deponitur. Particula enim *de* auget poſitum, ut oſtendatur, totum ejus fidei commiſſum, quod ad cuſtodiam rei pertinet: *l.* 1. D. *depoſ.* Eſt autem proprie *depoſitum* Ictis, res mobilis alteri gratis cuſtodienda data. Quod ſi res immobilis cuſtodienda committitur, mandatum eſt: *l.* 5. §. 4. D. *de præſcr. verb. coll. l.* 3. *in fin.* D. *de adquir. vel omitt. poſſ. l.* 11. D. *de peric. & comm. rei vend.* Convenit cum verbo deponere quidem vocabulum commendare: *l.* 14. D. *depoſ. l.* 186. D. *de verb. ſignif.* immobilibus tamen magis adplicatum; commendatur potius cura. Additum eſt *gratis cuſtodiendæ*: Si enim quid pro cuſtodia præſtetur, locatio conductio erit, aut contractus innominatus.

DEPRÆDARI: *l.* 1. §. 1. D. *de alig.* De eo verbo vid. Langl. *lib.* 7. *Semeſtr. c.* 1.

DEPRÆDATIO, *l.* 1. *C. Theod. de re mil. l.* 9. C. *eod. tit.*

DEPRECARI, valde precari: *l.* 14. *C. de pact.* Aliquando eſt precari ne quid fiat, adeoque precari & *deprecari* opponuntur, ut apud Ovid. *lib.* 1. *ex Ponto epiſt.* 2. Sæpe precor mortem: mortem quoque deprecor idem.

DEPRECATIO actorum: *l.* 6. *C. Theod. de accuſ. & inſcr.* id eſt, deſiderium vel libellus, preces principi oblatæ, pro edendis ſeu exhibendis actis, uti interpretatur Jac. Gothofred. in *not. ad d. l.*

Alias *deprecationis* vocabulum non querelam, vel libellum ſupplicem quemvis, ſed veniæ vel indulgentiæ poſtulationem ſignificat. Hinc *Deprecatio* delicti: *l.* 17. §. 5. D. *de Ædil. edict.* pœnæ: *l.* 45. D. *de admin. & peric. tut.* Huic vocabuli notioni ſoli intentus Jac. Gothofredus *in Diſſ. de imper. mar. cap.* 1. *p.* 3. reprehendit interpretem, qui in *l.* 9. D. *de leg. Rhod. de jact.* græcum ἀξίωσις verterit deprecationem, quum libellus iſte Eudæmonis nullam complectatur veniæ precationem. At ſi deprecatio quemvis libellum ſupplicem, ſeu ἀξίω-

ἀξίωσιν significat, ceu ipse ad Codicem Theodosianum *d. l. 6. de accuſ.* notavit: neſcio cur ferenda illa verſio non ſit in *l. 9.* D. *de leg. Rhod.* Recte ergo Bynkersh. *ad d. l. 9. cap. 2. p. 275.* verſionem illam huic κρίσει Gothofredi præferendam, exiſtimat. *Hein.*

DEPREHENDERE, invenire, *l.* 1. §. 11. D. *ad SC. Tertull.* & paſſim. Et etiam adprehendere. Sic deprehendi dicuntur fugitivi: *l.* 4. D. *de fugitiv.* deprehenſa a domino poſſeſſio: *l.* 10. D. *de condict. furt.* Aliquando eſt in delicto opprimere. Sic deprehendi in adulterio: *l.* 4. *D. de cond. ob. turp. cauſ.* Deprehenſus fur: *l.* 4. *D. ad Leg. Aquil.*

DEPREHENSIO: *l.* 43. D. *de rit. nupt.* id eſt, deprehenſio in adulterio.

DEPRESSUS locus: *l.* 1. §. 1. *D. de riv.* Depreſſior aqua: *l.* 1. §. 1. D. *ne quid in flum. publ.*

DEPRETIATUM, in *l.* 22. D. *ad Leg. Aquil.* dicitur, quod pretio minutum, & vilius factum eſt, ut in *l.* 27. §. 17. D. *ad Leg. Aquil.* Utitur hoc verbo & Tertullianus *lib.* 4. *adverſ. Marcian. c.* 29. *& lib. de ſpectac. c.* 22. Immo & *de fuga in perſequut. c.* 10. *de anima c.* 24. *ad nation. c.* 10. *apolog. c.* 45. Hein. Iſidorus *lib.* 10. *orig.* Depreciatus dicitur, quod ſit vilis, nec aliquo pretio dignus. At Gloſſarium: Depretiatos ἐλαττωθέντας vertit.

DEPRIMERE, humilius reddere, demergere. Sic deprimere locum: *l.* 1. §. *ult. D. ut in flum. publ.* depreſſa navis: *l.* 6. *l.* 7. D. *de leg. Rhod.*

DEPROPERARE, properare, feſtinare: *l. un. in fin. C. de nov. op. nunc. l.* 2. §. 18. *C. de vet. jur. enucl. l.* 31. *C. de epiſc. aud.* Plaut. *Poenul. act.* 1. *ſc.* 2. *v.* 103. Horat. *lib.* 2. *carm. od.* 7.

DEPUGNARE cum beſtiis: *l.* 1. §. 6. *D. de poſtul.*

DEPUTATI domeſticorum equitum & peditum, in *Notitia Rom. Imp. Deputati Fabricæ* in *Novell.* 85. *c.* 1. in qua ita eſt: Ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῖς ἐν τοῖς ἀριθμοῖς συγκαταλεγομένοις, οὓς ὁπλοποιοὺς καὶ δεπουτάτους καλοῦσι. Sed nec illis, qui in numeros relati ſunt, quos armorum artifices, & deputatos vocant. Plane Leo Imperator in libro *de bellico apparatu c.* 3. *& c.* 11. Δεπουτάτους antiquis temporibus adpellatos ait, qui ſuis temporibus σκρίβωνες dicantur, οἵτινες παρρακαλουθοῦντες τῇ παρατάξει ἐν τῇ μάχῃ τραυματιζομένους ἀναλαμβάνονται, ὡς ἰατροὶ, καὶ περιποιοῦνται. Qui ſequuti aciem, in prælio vulneratos ſuſcipiunt, tamquam medici, eoſque ſervare ſtudent.

Deputati ſacræ veſtis: *l.* 7. *C. de palat. ſacrar. larg.* Deputati in villis: *l.* 3. §. 6. D. *de pen. leg.*

DERELICTUM. Pro derelicto habet, qui rem omnimodo a ſe rejicit: *l.* 36. *D. de ſtipul. ſerv.* Vetus gloſſarium: Pro derelicto, τὸ ἀπολελειμμένον πρᾶγμα, ὃ καταλείπει ὁ δεσπότης οἰκείᾳ γνώμῃ, *res veluti abdicata, quam dominus ultro derelinquit.* Sane pro derelicto habetur, quod ea mente abjicit dominus, ut illud in numero rerum ſuarum eſſe nolit, §. *pen. Inſt. de rer. diviſ. & tit.* D. *pro derelict.* Non enim poteſt id videri pro derelicto habitum, quod ſalutis cauſſa interim dimiſſum eſt: *l.* 21. §. 1. D. *de adquir. vel amitt. poſſ. l.* 9. §. *ult. D. de adquir. rer. dom.* Et hinc, qui levandæ navis gratia res aliquas projiciunt, non hanc mentem habent, & eas pro derelicto habeant: *l.* 2. §. *ult.*

l. 9. D. *ad Leg. Rhod. de jact.* Denique an pro derelicto habeatur servus, quem dominus in capitali caussa non defendit, vid. *l.* 9. D. *de publ. judic.* sed & *derelictum* & *deperditum* differunt: *l.* 21. §. 1. D. *de adquir. vel amitt. possess.*

DERECTARIUS: vid. infra *directarius.*

DERIDERE sententiam: *l.* 10. D. *de negot. gest.*

DERIPERE ex naufragio aliquid: *l.* 7. D. *de incend. ruin. naufr.*

DERISORIUM legatum: *l.* 7. D. *de legat.* 1.

DERIVARE aquam: *l.* 29. D. *de serv. præd. rust.*

Derogare, verbum ad *rogationes*, quæ fiebant in comitiis, pertinens. Hinc derogare juri: *l.* 77. §. 24. D. *de legat.* 2. *& passim*, Derogatum vero legibus, quum pars primæ legis tollitur: Vid. supra *abrogare.*

DEROGATORIUM edictum: *l.* 2. *D. de ventr. inspic.*

DESCENDERE dicuntur alicujus sanguine creti, ut in *l. ult.* D. *de senat.* & ipsa cognatio naturalis per feminas descendere dicitur: *l.* 4. §. 2. D. *de grad. & adfin.* Et quidquid ab altero originem ducit descendere ab hoc dicitur. Sic nomen Juris a justitia *descendere* dicitur: *l.* 1. *pr.* D. *de just. & jur.* *Descendit* actio ex lege: *l.* 23. D. *de rei vind.* condictio ex lege: *l.* 28. D. *ad Leg. Jul. de adult.* crimen ex lege: *l.* 29. §. 6. D. *eod. tit.* & similes multæ loquutiones.

Descendere ad quid, id est, procedere, progredi. Sic *Descendere* ad actiones: *l.* 1. D. *de præscr. verb.* ad clausulam: *l.* 26. §. 9. D. *ex quib. caus. maj.* ad crimen: *l.* 11. *C. de accus.* ad definitionem: *l.* 69. §. *ult.* D. *de legat.* 3. ad judicium: *l.* 2. D. *de salv. interd.* Descendit pœna ad heredes: *l. ult.* §. 1. D. *de administ. rer. ad civ. pet.*

DESCRIBERE bona, id est, inventarium facere: Paull. 5. *Sent.* 12.

Describere corpora instrumentorum: *l.* 15. *D. de reb. auct. jud. possid.* rationes: *l.* 8. *D. famil. ercisc.* tabulas: *l.* 1. *D. quemadm. tab. test. aper.* id est, exemplum sumere ex authentico. Ita *describendi* facere copiam: *l.* 1. §. 1. *D. de edend.* *Descripto* asse, id est, de quo ita scriptum, ut exhaustus sit: *l.* 57. *D. de hered. inst.*

DESECARE fructus: *l.* 12. §. 5. D. *de usufr.* segetes: *l.* 27. §. 25. D. *ad Leg. Aquil.*

DESERERE, negligere, derelinquere. Sic deserere accusationem: *l.* 4. *D. ad SC. Turpill.* consuetudinem: *l.* 5. §. 5. *D. de aquir. rer. dom.* excubias: *l.* 10. *D. de re milit.* exercitum: *l.* 2. D. *ad Leg. Jul. maj.* litem: *l.* 11. D. *judic. solv.* vadimonium. Senec. *lib.* 4. *de benef. c.* 39. Quid intersit inter desertum vadimonium & desertam litem, puta jam contestatam, ostendit Cujac. *ad Novell.* 69. Deserta promissio judicii sistendi caussa facta: *l.* 4. §. 4. *D. si quis caut. jud. sist. caus.*

Deserere absolute dicitur miles, dum aufugit: *l.* 3. §. 9. *l.* 5. §. 1. D. *de re milit.* Sic & Seneca *lib.* 2. *de ira c.* 10. Necessaria venia est, ubi totus *deseruit* exercitus: qua lectione nullam aliam veriorem esse, multis conductis similibus exemplis ostendit Gronovius.

DESERTIO, *l.* 3. §. 6. *l.* 5. *pr.* & §. 9. *l.* 10. *D. de re milit.* Desertionis peccatum subit miles, si desistat ab excubatione præsidis, vel cujusvis præpositi: *l.* 3. §. 6. D. *eod. tit.*

Desertio, pro deserto vadimonio in *l.* 5. §. 5. *D. si quis caut.*

jud.

jud. sist. Desertionis pœna: *d. l.* 5. id est, quæ promissioni judicii sistendi caussa adjicitur, committiturque si reus ad judicium non venerit.

Desertionis periculum, in *l.* 1. §. 13. *D. ad SC. Turpill.* est pœna, in quam incidunt, qui ab accusatione desistunt, institutumque crimen non peragunt.

DESERTOR in re militari dicitur, qui stationem suam deserit, & prolixum tempus vagatur, diuque abest: *l.* 3. §. 2. *l.* 4. §. *pen. l.* 5. D. *de re mil. l.* 1. *C. de desert. l. ult. C. quib. ex causs. serv. l. ult. C. quand. sic sin. jud.*

Desertor accusationis, qui ab accusatione desistit: *l.* 1. §. 1. D. *ad SC. Turpill.*

DESERTUS ager: *rubr. C. de omn. agr. desert.* Deserta prædia: *l. ult.* §. 27. D. *de muner. & hon. l.* 2. *C. si propt. publ.* Desertiores partes provinciæ: *l.* 7. §. 9. D. *de interd. & releg.*

DESERVIRE: *l.* 4. D. *de his, qui notantur infam. l.* 39. §. *ult. de legat.* 1. *l.* 3. §. 7. D. *de penu leg. l.* 198. D. *de verb. signif.* Hinc defendere posses lectionem in *l.* 1. §. 2. D. *de dol.* Qui per dissimulationem *deserviunt*, id est, commodant, non nocent.

DESES, piger, rerum suarum incuriosus: *l.* 2. *pr. l.* 3. *in fin.* C. *de annal. præscr.*

DESIDERARE est postulare & petere, &, ut vulgo in usu forensi loquimur, requirere. Hinc *desiderare* improbe: *l.* 32. D. *de rei vind.* apud judicem: *l.* 33. D. *de judic.* libello: *l.* 41. §. 7. D. *de legat.* 1. *&c.*

DESIDERIUM, pro libello, postulatione, precibus. Ita Desiderium postulantium: *l.* 4. *D. de duob. reis.* Desideria provincialia: *l.* 11. D. *de offic. proconf.* Suet. *in August. cap.* 53. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate *desideria* excipiens, ut quemdam corripuerit, quod sic libellum porrigeret, quasi elephanto stipem. Sic idem hoc vocabulo usus est Sueton. *in Aug. cap.* 17. In primis vero eo delectari videntur Plinius & Tacitus: quorum ille in *Panegyr. cap.* 79. Videmus, ut provinciarum desideriis, ut singularum etiam civitatum precibus occurras. Hic *lib.* 1. *Annal. cap.* 26. Tiberium olim desideria legionum frustrari solitum. Et *lib.* 1. *cap.* 19. Non per seditionem & turbas desideria militum ad Cæsarem deferenda.

Desiderium, voluntas. Sic desideria morientium: *l.* 4. *C. de nat. lib.*

Desiderium in *l.* 1. *C. Theod. de Scænic.* de eo usurpatur qui extrema suffragia, id est, baptismum vel eucharistiam in extremo vitæ suæ termino poscit. Unde & *desiderata* pro ipso sacramento accipiuntur, idque ideo, quod Catechumeni, qui toto κατηχήσεως tempore sacra synaxi, seu κοινωνία excludebantur, diem illum τῆς κοινωνίας multis votis ac desideriis prosequerentur, quod conductis ex patribus testimoniis variis ostendit Jac. Gothofred. *in not. ad d. l.* 1.

DESIDIA, id est, negligentia: *l.* 26. §. *ult.* D. *de nox. act.* Hinc junguntur culpa, seu *desidia*, ac negligentia: §. 3. *Inst. quib. mod. re contr. obl.*

DESIGNARE & certum specialiter dicere, junguntur in *l.* 7. D. *de injur.*

Designare, destinare. Pater Severinam cognati nuptiis testamento designavit: *l.* 101. D. *de cond. & dem.*

DESIGNATOR, quem Græci βραβευτὴν adpellant, arbiter certaminum: *l.* 4. D. *de his, qui not.*

not. infam. Verbo Græco uſus eſt Suet. *in Neron. c.* 83. Donat. *in Adelph. Terent. act.* 1. *ſc.* 2. *v.* 7. Deſignatores, ait, dictos eos, qui ludis funebribus præerant, ob eam, ut exiſtimat cauſſam, quod multa fierent nova, & ſpectanda ſimul, ut turba retineretur. Hor. *lib.* 1. *Epiſt.* 7. *v.* 6. Deſignatores decorat lictoribus atris. Ubi vetus interpres: *Deſignatores*, inquit, dicuntur, qui ad locum Libitinæ funebria præſtanda conducuntur, ut defuncti cum honore efferantur. Aliter Deſignatores ſunt funerum mancipes & ordinatores. Nam *deſignare* eſt ordinare. Unde &, qui loca in theatris ſpectatoribus diſtribuebant, deſignatores dicebantur. Seneca *de benef. lib.* 6. *c.* 38. Et ceteros, qui captandorum teſtamentorum artem profeſſi ſunt, non putas habere eadem, quæ *deſignatores* & libitinarios vota: Tertullian. *de ſpectac. c.* 10. Deſignatorem funerum arbitrum vocat.

Fruſtra dubitatur, an omnes generatim βραβευταὶ recte ab Ulpiano dicti ſint *deſignatores*, nec ſine temeritate hic Juriſconſulto exprobratur ignorantia ab Alciato *in tit. C. de decur.* & Alexandro ab Alex. *Genial. dier. lib.* 6. *tit.* 9. Quis enim Ulpianum credat mores ſuorum temporum, de quibus ibi loquitur, ignoraſſe? Scholiaſtes ſane Horatii utriuſque generis deſignatores jungit, nec de funebribus deſignatoribus loquitur Plaut. in *pœnuli prol. v.* 18. dum ait: Neu lictor verbum, aut virgæ mutiant: Neu deſignator præteriens obambulet. Addatur Jac. Nic. Loens. *Miſcell. Epiphill.* 3. 25. Hein.

D E S I N E R E eſſe non videtur, quod nec incepit: *l.* 96. D. *de cond. & dem.* *Deſinere* tamen *pertinere uſumfructum*, quod ad ſtipulationem attinet, qua cavet fructuarius, ſe reſtituturum rem, quum uſusfructus ad eum pertinere *deſinet*, accipimus, etiam ſi nec coeperit pertinere, quum legatus eſſet: *l.* 1. *pr. l.* 3. §. 1. *D. uſufr. quemadm. cav.*

D E S I S T E R E dicitur accuſator, qui accuſationem non implet, nec in ea uſque ad ſententiam perſeverat, aut citra abolitionem eam omittit: *l.* 15. *pr. &* §. 4. D. *ad SC. Turpill.* Deſtitiſſe autem ab accuſatione, ut SCo Turpilliano teneatur, accipimus eum, qui in totum animum agendi depoſuit, non qui diſtulit accuſationem: *l.* 13. D. *ad SC. Turpill.* Alias, ut ab Ulpiano traditur, *deſtitiſſe* videtur, non qui diſtulit, ſed qui liti renunciavit in totum: *l.* 21. *D. de minor.* Deſiſtere enim eſt de negotio abſtinere, quod calumniandi animo inſtituerat. Plane, ſi quis, cognita rei veritate, ſuum negotium deſeruerit, nolens in lite improba perſeverare, quam calumniæ cauſſa non inſtituerat, is deſtitiſſe non videtur, *l.* 10. *D. de judic.* Ab accuſatione deſiſtere judicatur, qui cum adverſario ſuo de compoſitione ejus criminis, quod intendebat, fuerit loquutus. Deſtitiſſe etiam videntur, qui animum accuſationis implendæ prorſus deſeruerunt: *l. ult. C. ad SC. Turpill.* Animo deſtitit ab accuſatione, qui adfectum & animum agendi depoſuit. Deſtitiſſe quoque videtur, qui intra præfinitum accuſationis tempus reum ſuum non peregit: *l.* 6. §. 1. *D. eod. tit.* Deſtitiſſe & is exiſtimatur, qui poſt intentum crimen adulterii eandem reduxit uxorem: *l.* 40. *in fin. D. ad Leg. Jul. de adult.* Deſiſtere contra non videtur, qui exemtum reum non defert: *l.* 12. *D. ad SC. Turpill.*

D E S O L V E R E, pro exſolvere. Si id, quod in peculium verſum

ſum eſt, reliquorum nomine deſolutum eſt: *l.* 41. §. 9. D. *de fideicom. libert.* Hein.

DESPERARE de viri vita: *l.* 21. D. *de act. rer. am.*

DESPERATA valetudo: *l.* 4. *C. de expoſ. infant.* Deſperatum opus: §. 2. *proœm. Inſt.* id eſt, difficillimum.

DESPICERE, in Florentino Codice pro *diſpicere* poſitum eſt, in *l.* 27. §. 1. *D. ad Leg. jul. de adult.*

DESPONDERE ſibi aliam uxorem: *l. ult.* §. *ult.* D. *de divort. & repud.*

DESPONSATIO eſt mentio & promiſſio futurarum nuptiarum. Vid. *ſponſalia.*

DESTINARE, ad certum finem ſeponere, conſtituere quid facere. Quid vero interſit, inter *deſtinare* & *deſpondere* filiam: oſtendit Cujac. 16. *obſ. c.* 33.

Deſtinare, deſignare. Si actor deſtinare non poſſit, niſi ex præſentibus: *l.* 3. §. 7. D. *ad exhib.*

Deſtinare judicio, id eſt ad judicem mittere: *l.* 2. C. *ubi quis de curial. vel cohort.*

DESTINATIO animi: *l.* 4. D. *de concubin.* paternæ voluntatis: *l.* 11. *C. de donat.*

DESTITUERE deſerere. Suſceptam libertatis cauſſam deſtituere: Paull. 5. *ſent.* 1. §. 5. Deſtitui auxilio: *l.* 6. *C. quom. & quand.* Deſtituta res: *l.* 4. *C. ad SC. Turpill.*

DESTITUTUM teſtamentum, dicitur, ex quo heres non exſiſtit, ſive nolit hereditatem adire, ſive ob mortem vel deficientem conditionem non potuerit: §. 7. *Inſt. de hered. qui ab inteſt. l.* 72. D. *ad leg. Falcid.*

Singularis ſenſus eſt in illis: *Labeo refert, P. Cæcum, Nonii Aſprenatis patrem, averſa ſella a Bruto deſtitutum, quum vellet poſtulare: l.* 1. §. 5. D. *de poſtul.* Senſus enim eſt, Brutum, averſa ſella, faciem avertiſſe a Nonio Cæco, nec eum poſtulantem audire voluiſſe, ſive quod inſignia magiſtratus non vidiſſet, nec pro eo, ac decet, ea eſſet reveritus, ſive quod, ut eleganter ſuſpicatus eſt Ulr. Huberus in Prælect. *ad lib.* 3. *D. tit.* 1. §. 2. veteres cæci occurſum abominarentur. *Hein.*

DESTRICTE, abſciſſe, vel, ut vulgo loquuntur, præciſe: *l.* 13. D. *de procur. l.* 16. D. *de recept. qui arb. l.* 7. §. 8. D. *de minor. l.* 1. §. 26. *D. de quæſt.*

DESTRINGERE, diſtrahere, paſſim in legibus, atque etiam in *l.* 3. *pr.* D. *de alim. & cib. leg.* Ne a ſingulis heredibus minutatim alimenta petentes deſtringantur (quum Florentiæ legatur) *diſtribuantur.* Hein.

Mediæ infimæque latinitatis auctores eo verbo utuntur pro *coercere* vel *caſtigare.* Et hinc, quum apud Caium *Inſt. lib.* 1. *tit.* 3. §. 1. legimus: *Jus deſtringendi*, (vel *diſtringendi*) in ſervos dominis pro ſua poteſtate permittitur? id ab Aniani manu, eſſe obſervarunt viri docti. Et recte quidem, quia in *l. D. de his, qui ſui vel al. jur.* ubi genuina Caii verba habentur, id verbum non occurrit. Nec minus bene obſervarunt, verbi hujus notionem inferioris præcipue ætatis ſcriptoribus maxime eſſe familiarem, ex quibus locum Caſſiodori *lib.* 2. *Var. c.* 14. adduxit Schulting. *vet. juriſpr. antejuſt. p.* 29. Neſcio tamen an non & meliore ævo ita aliquando loquuti ſint. Sane eo referendus videtur locus Senecæ *Epiſt.* 95. *Torti deſtrictique Hein.* Imo in hac phraſi *deſtricti* eodem ſenſu ac *diſtracti* poni videtur.

DESTRUERE quod ædificatum eſt: *l.* 21. §. 1. D. *de nov. op. nunc.*

DESUETUDO est exstinctio usus eorum quæ in Lege sunt posita, aut legis habent vigorem. Ita in desuetudinem abire dicuntur actiones: *l.* 1. §. *ult.* D. *de interrog. in jur. fac.* capitulum legis: *l.* 27. §. 4. *D. ad Leg. Aquil.* Leges per desuetudinem abrogantur: *l.* 32. *D. de legib.* Sunt autem qui *desuetudinem* ibi *contrarium usum*, non etiam solum *non usum* intelligi volunt. Sed id repugnat monitis Pomponii, Celsi & Pauli in *l.* 3. 4. 5. 6. D. *de Legib.* Nam si jura constitui oportet, vel ut perpetuo arceantur ea, quæ ne vel semel eveniant e republica est, vel ad ea regulanda quæ frequenter accidunt: Cur respectu Legum hujus generis, pro Lege haberi hodienum poterit id, quod olim, ob solam casuum frequentiam constitutum est? Finge v. g. generis alicujus mercium, quas regio non producit, prohibitam esse importationem, ne per hanc nimia fiat pecuniæ exportatio. Procedentibus temporibus, coepit id genus mercium in illa regione produci & excoli ita, ut eadem bonitate viliorique pretio, quam externæ, haberi possit: Diu nemo de his cogitavit. Quid si forte quis, singulari quodam casu vel adfectu, extraneam accipit: Num adplicanda illi erit Lex illa, quasi adhuc exsisteret?

DESULTOR, in *l.* 20. D. *de præscr. verb.* ab eo dictus, auctore Isidoro *lib.* 18. *c.* 39. quod quum ad finem cursus venerat, desiliebat, & de equo in equum transiliebat. Hunc scite Manilius *lib.* 5. *Astronom. v.* 85. Nec non (ait,) alterno *desultor* sidere dorso Quadrupedum, & stabilis poterit defigere plantas, Per quos vadit equos: ludet per terga volantum. Vid. Coel. Rhodigin. *Lect. antiq. lib.* 21. *c.* 30.

Merentur præ ceteris legi, quæ de his *desultoribus* notavit Jos. Scalig. ad *Manil. p.* 353. *Desultor*, inquit, a vetere magistro redditur ζεύξιππος, μεταβάτης, hoc est, combinator. Desultores in circo præmittebantur missuum nunciandorum caussa. Cassiodorus: Equi desultorii, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros, Luciferi præsultorias velocitates imitantur. Hyginus in Mythologico: Unde etiam Romani sumunt institutum, quum *desultorem* mittunt. Unus duos equos habet, pileum in capite, ex equo in equum transsilit. Recte ergo combinatores sunt *desultores*. Glossæ: combinare ζευγνύειν. Juncti enim erant equi: ab equorum alterutro in alterum corpus transmittebant. Præmissio illa combinatorum seu *desultorum* dicebatur προιππία τῶν ζευξίππων, vel τὰ προιππικά. Sed an ἄμιπποι junctis equis uterentur, dubito. Ælianus quidem scribit, τὰς περὶ Ἴςρον βαρβάρους μεταβαίνειν ἀπὸ ἵππων εἰς ἄλλους ἵππους, barbaros juxta Istrum ex uno equo in alium transsilire: Sed illi equi possunt etiam non esse juncti. Firmicus, hunc locum transferens in suum librum, ut solet, *quadrupedum* interpretatur *quadrigarum.* Aut, inquit, qui saltu quadrigas transeat. Quod si verum erat, accipiendum fuerit de genere aurigarum, qui dicebantur *Vertumni.* Propertius: Est etiam aurigæ species Vertumnus, & ejus, Trajicit alterno qui leve pondus equo. Atqui Vertumnum non intelligit Manilius, sed potius simplicem *desultorem* equorum, cui opponit equitem *singulatorem.* Hæc Scaliger, cujus & sequentia sunt lectu dignissima, ubi ex Homeri Iliad. ό observat, veteres & per equos conquaternatos desultasse. *Hein.*

Detegere falsam æstimationem: *l.* 14. *C. de probat.* calumniam: *l.* 65. *D. de condict. indeb. &c.* Detectus est retinuisse uxorem: *l.* 2. §. 6. *D. ad Leg. jul. de adult.*

Detentatio, detentio, in *l.* 15. §. 3. D. *ex quib. caus. maj. l.* 5. D. *de impens. in res dot. fact.*

Detentator, detentor, in *l.* 7. *pr. C. und. vi.* Detentator injustus: *l.* 8. §. 1. C. *eod. tit.* Tametsi & justi possessores, veluti domini, & qui dominorum loco sunt, *detentatores* adpellantur: *l.* 5. *in fin. C. de divers. præd. urb. & rust.*

Detentio servitutis, in *l.* 1. *D. de remiss.* ubi pro detentio *petitio* legi jubet Cujac. 1. *obs.* 16. quum nemo tertius servitutem tanquam servitutem possidere possit. Sed minore tumultu Ulpiano opem fert Muretus *observ. jur. c.* 14. rescribi jubens *defensio.* Qua conjectura nec elegantius quidquam, nec verius est. Vid. Bynkersh. 5. *obs. c.* 25. Hein.

Deterior calculus, pro contraria sententia: *l.* 11. *C. de adpell.*

Deteriorem facere caussam possessionis: Hoc quid sit, patet ex *l.* 9. *pr. &* §. 5. D. *de reb. auct. jud. possid.*

Deteriorem servum facit, qui fugam suaserit, & qui furtum, & qui mores ejus corruperit: Paull. 1. *sent.* 13. §. 5. Is quoque, ut Ulpianus in Edicti de servo corrupto interpretatione tradit, deteriorem facit, qui servo persuadet, ut injuriam faceret, vel furtum, vel fugeret, vel alienum servum ut sollicitaret, vel, ut peculium intricaret, aut amator exsisteret, vel malis artibus esset deditus, vel in spectaculis nimius, vel seditiosus, vel si actori suasit verbis sive pretio, ut rationes dominicas intercideret, adulteraret, vel etiam, ut rationem sibi commissam turbaret: *l.* 1. §. *ult. D. de serv. corrupt.* vel qui luxuriosum, vel contumacem fecit, quive ut stuprum pateretur, persuasit: *l.* 2. *D. eod. tit.* In Ædilitio edicto hoc: Quod *deterior* factus est servus, non solum ad corpus, sed etiam ad animi vitia referendum est: *l.* 25. §. 4. *D. de Ædil. edict.* Si *deterius* mancipium, sive animo, sive corpore, ab emtore factum, ut puta, si stupratum sit, aut sævitia emtoris fugitivum esse coeperit, vel ex quacunque caussa *deterius* factum sit: *l.* 22. D. *eod. tit.*

Deterior in interdicto de fluminibus, fieri dicitur statio, navigationisque iter, si usus ejus corrumpatur, ut quoquo modo corrumpatur, impediatur, difficiliorque, aut minor, aut rapacior cursus fiat, aut in totum auferatur: *l.* 1. *pr.* §. 15. *D. de flumin.*

Deteriorem vero viam fieri, in interdicto *de via publica* accipimus, si usus ejus ad commeandum, id est, ad eundum, agendum, corrumpatur: *l.* 2. §. 20. *&* §. 31. *D. ne quid in loc. publ.*

Deterioratum, deterius redditum: *l.* 2. D. *de peric. & comm. rei vend.*

Determinare caussam: *l.* 6. C. *de adpell.* tempus: *l.* 15. §. 7. *D. de damn. inf.* id est, definire.

Deterrere. Ad deterrenda maleficia: *l.* 31. *D. de depos.*

Detestabile raptus crimen: *l. un. pr. v. sin autem C. de rapt. virgin.*

Detestari, absenti denunciare: *l.* 39. §. *pen.* D. *de verb. signif.*

Detestati, pro detestabi-

 les

les in *l.* 35. *C. Theod. de hæret.* nisi pro *deteſtati* legere malis *detecti.*

DETESTATIO, denunciatio, facta cum teſtatione, ut eſt in *l.* 40. D. *eod. tit.* Deteſtatio etiam, auctore Feſto, *lib.* 13. dicebatur, quum Deus teſtis in deteriorem partem vocabatur. Deteſtatio ſacrorum apud Gell. *lib.* 15. *c.* 27. Idem *lib.* 6. *c.* 12. meminit libri a Ser. Sulpicio, juriſconſulto ſcripti *de ſacris deteſtandis.* Sacra nimirum privata, quæ jus pontificium perpetua eſſe juſſerat, variis poſtea artibus perimebantur, inprimis mancipatione per æs & libram, itemque venditione, quæ vocabatur coemtio adhibitis ſenibus coemtionalibus, de qua Cic. *pro Muræn. c.* 12. Denique in comitiis calatis, auctoritate Pontificum populique ſuffragiis, quæ ipſa erat *ſacrorum deteſtatio*, de qua Gell. *lib.* 15. *c.* 12. Hein.

DETEXTA veſtis: *l.* 22. D. *de aur. arg. veſt. leg. l.* 70. §. 12. *D. de legat.* 3.

DETINERE fines publicos: *l.* 5. §. *ult. D. de oper. publ.* inſtrumenta: *l.* 1. C. *ut cauſſ.* pecuniam: *l. ult.* §. 5. *ult.* D. *de admin. rer. ad civ. pert.* id eſt, habere, poſſidere. *Detineri* dicitur uſu via in *l.* 6. *verſ. ſi is fundus D. quemadm. ſerv. amitt.* id eſt, jus viæ retineri.

DETORQUERE crimen in alium: *l.* 13. §. 14. D. *de SCo Silan.*

DETRACTIO: *l.* 9. §. 13. D. *de hered.* deductio.

DETRAHERE aliquid & adjicere opponuntur: *l.* 1. §. 3. D. *de verb. oblig.* Detracto uſufructu fundum legare: *l.* 4. *D. ſi uſusfr. pet.*

DETRECTARE ſæpe cum alio verbo jungitur; ut: Detrectare fungi munere: *l.* 9. *D. de muner.* judicatum facere: *l.* 5. C. *de admin. tut.*

DETRIMENTUM ait Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* a detritu, quod ea quæ trita, minoris pretii. Hinc detrimentum infamiæ: *l.* 1. *C. ex quib. cauſ. infam.* Cum alterius detrimento locupletiorem fieri: *l.* 14. *D. de condict. indeb.* Pecuniæ, quæ ex detrimento ſolvitur, uſuræ non præſtantur: *l.* 24. D. *ad municipal.*

DETRUDERE in ſervilem conditionem: *l.* 2. *C. de poſtlim. reverſ.* Detruſus epiſcopali loco & nomine: *l.* 14. *C. de epiſc. & cler.* id eſt, exauctoratus.

DEVEHERE merces: *l.* 1. §. *ult.* D. *de peric. & comm. rei vend.*

DEVENIRE dicitur ad aliquem hereditas: *l. ult. D. quib. mod. pign.*

DEVERSORIUM, pro *diverſorium* legitur in Codice Florentino: *l.* 13. §. *ult.* D. *de uſufr. l.* 3. D. *in quib. cauſ. pign.* Vid. infra *diverſorium.*

DEVERTERE pro *divertere:* gratis: *l.* 6. D. *naut. caup. ſtab.* Vid. *Divertere.*

DEVERTICULUM, pro *diverticulum*: *l.* 4. *C. Theod. de off. rect. prov. l.* 45. D. *de uſurp. l.* 7. *D. de diverſ. temp. præſcr.* & apud Frontin. *lib.* 1. *de aquæ duct.*

DEVIARE, a catholicæ religionis dogmate: *l.* 13. *pr. C. Th. de pagan.* fide: *l. ult. C. Theod. de apoſtat.*

DEVIRGINATA ancilla: *l. ult. D. de offic. præſ.* Petr. Arbitr. *Satyr. c.* 25. Cur non devirginatur Panichidis noſtra? Hieronym. *de monogam. cap.* 25. In Ægypto primum devirginata eſt, & ibi fractæ ſunt mammæ ejus. Non. Marcell. *in voce Virgines*: Nam & quicumque ex ephebis exceſſerant, devirginari dicebantur. Invenitur hoc verbum & apud

apud Hyginum *fab.* 23. Eademque figura Græci διακορῆσαι & διαπαρθενέυεσθαι dicunt, ut a Julio Polluce *lib.* 3. *onomast. segm.* 42. notatur. Lucian. *in Dialog. meretr. p.* 543. *Tom.* 2. *op.* τὴν ἐκ Περαιῶς, τὴν ἄρτι διακεκορευμένην. Illam ex Piræo, quæ nuper devirginata fuit.

Latinitatem verbi *devirginare* defenderunt Alber. Gentil. *Diss. de latinitate veteris bibliorum versionis male accusata p.* 94. Jo. a Wouvern *Animadv. ad Petron. p.* 401. & Symbol. Ge. Erhardi *ad eumd.* Bynkersh. *obs. lib.* 1. c. 25. & Ducker *de Latin. vet. Ictor. p.* 324. Henr. Stephan. *de Latin. fals. susp. p.* 190. Hein.

DEUNX: *l.* 50. D. *de hered. inst.* est pars assis, quam Volus. Mæcian. *in libello de asse* explicans, in deunce uncias esse undecim, scribit. *Deunx* inquit Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* a duodecim dempta uncia.

DEVOCARE in irritum: *l.* 41. *C. de liberal. causs.* ad munus: *l. ult. C. de filiisf. & quemadm.*

DEVOLVI. Devolutus in Tiberim anulus: *l.* 23. D. *de præscr. verb. Devoluta* bona ad fiscum: *l.* 20. *l.* 45. §. 11. D. *de jur. fisc.* Devoluti in summam egestatem: *l.* 7. D. *de bon. damn. Devolvitur* gestus in tutelæ actionem: *l.* 1. §. 5. D. *de eo, qui pro tut.* tutela in judicium: *l.* 9. §. 1. D. *de admin. & per. tut.* lumen in ædes: *l.* 17. §. 2. D. *de serv. præd. urb. Devolutus* in hunc orbem postumus: *l.* 3. C. *de postum. hered.*

DEVOTIO, pro obsequio & cultu. *Devotio* quæ Romano debetur imperio: *l. ult. C. Theod. de aur. coron.* Ac in specie pro cultu divino. Dies feriati & *devotionum l. ult. C. Th. de navicul.*

DEVOTUS. Principales *devoti*: *l.* 126. *C. Th. de decurion.* Devoti in solvendis tributis: *l.* 4. *C. Th. de naufr.* Dio *lib.* 53. ad A. V. C. 727. καὶ νῦν προτρεπόμενοι τὸν κρατοῦντα, λέγειν εἰώθαμεν, ὅτι σοι Καθοσιώμεθα, & hodie etiam, qui Imperatorem verbis adhortantur, se ei dicunt, esse sacros. Ita male versum, reddendum hoc modo vult Jac. Gothofredus: Dicere solent, Devoti tibi sumus. Notum jam illud D. N. M. Q. E. Seneca *lib.* 3. *de benef. c.* 4. Nemo non deditum se & *devotum* professus est: & si quod aliud humilius verbum, quo se oppigneraret, invenit.

Devotæ gentes, quæ olim Romano populo parebant: *l.* 8. *C. de vectigal. & commiss.*

DEUS numero singulari aliquoties a Ictis nuncupatur: *l.* 32. §. 4. D. *de recept. arb. l.* 5. §. 12. D. *de don. int. vir. & ux. l.* 2. D. *de just. & jur. l.* 5. D. *ad Leg. Falcid.* Sic: Donatum Deo immortali: *l.* 4. §. 1. D. *ad Leg. jul. pecul.* Si ego detuli ut per *Deum* jurares: *l.* 3. §. *ult.* D. *de jurejur.* Per *Deum* jurare: *l.* 33. D. *eod. tit.* Per Deum rogo: *l.* 3. D. *de jur. fisc.* Signum Dei: *l.* 38. §. *ult.* D. *de aur. arg. leg.* Lex *Dei*, munus: *l.* 2. D. *de legib.* Inepte ergo suspicaces sunt, qui plerisque his locis singularem illum numerum in Pandectis a Triboniani manu esse, ariolantur. Quasi non & pagani unum summum Deum agnovissent, nec umquam de Divinitate aliter, quam numero plurali loquuti essent. Merito horum hominum acumen mireris, quos numquam vel Ciceronis, vel Senecæ, vel aliorum veterum opera, vel per transennam inspexisse oportet. Vid. Bynkersh. *obs. lib.* 6. c. 2. Hein.

DEUSTA armamenta: *l.* 6. D. *ad leg. Rhod.* Deustæ ædes: *l.* 1. §. 9. D. *de oblig. & act.*

DEXTANS, §. 5. *Inst. de hered. inst. l.* 50. §. 2. D. *eod. tit.* interprete Varrone *de ling. lat. lib.* 4. *As demto sextante*, id est, decem unciæ, vel, uti Theophilus in §. 5. *Inst. de hered. inst.* definit: *Dextans*, δίμοιρον ἕκτον, ὅ ποιεῖ δέκα ὀυγκίας. *Duæ partes e tribus cum sexta, id est, unciæ decem.* Hein.

DEXTRA & sinistra adire: *l.* 11. D. *comm. præd.*

DIABATHRA, Græcanicarum solearum genus. Hinc *Diabathrarii*: *l.* 1. *C. de excus. artif.* qui eas faciunt & vendunt. Plaut. in *Aulul. act.* 3. *sc.* 5. *v.* 39. Sedentarii, sutores diabathrarii. Alias *Diabathra* est gradus pensilis seu scala, ἀπὸ τῦ διαβαίνειν, quod est transire. Hinc *anabathra*, apud Juvenal. *sat.* 7. *v.* 46. *Et quæ conducto pendent anabathra tigillo.*

DIACATOCHI, *l.* 1. C. *Theod. de fisci. debitor.* possessores, detentores. Tracta nempe significatione a genere ad speciem, diacatochi ibi intelliguntur possessores fundorum patrimonialium perpetuo ac privato jure velut domesticorum & avita successione quæsitorum, ut ait *l.* 7. *C. Inst. de omni agro deserto*, salvo patrimoniali canone; ut ita opponuntur diacatochi emphyteuticariis qui domini non efficiuntur, *l.* 1. D. *si ager vectigal.* Vid. Jac. Gothofr. *comm. ad d. l.* Hinc diacatochia in *d. l.* 7. *C. Inst. de omn. agr.*

DIACONES medio ævo dicebant pro Diaconis. Papian. *resp. tit.* 3. Presbyteris cum *Diaconibus* subscriptis. Plura exempla vid. apud Car. Du Fresne *in Gloss. med. & inf. lat.*

DIACONI, latine ministri, correspondere dicuntur Levitis: quia sicut in sacerdote consecratio, ita in Diacono ministerii dispensatio habetur: *c.* 1. §. *Levitæ dist.* 21. De antiquo Diaconorum statu fusissime egerunt inter alios Lud. Thomassinus, *P.* 1. *de vet. & nov. Eccles. discipl. lib.* 2. *c.* 29. *seq.* Claud. Espencæus *lib.* 1. *digress. c.* 5. Nicol. Januarius *de jur. & offic. Archidiac. c.* 1. *seq.* Morinus *de SS. ordinat. P. III. ex* 9. qui omnes hærent in ea opinione, illos ab apostolis esse constitutos eorumque originem referri Act. VI. quo loco septemviri constituti leguntur, qui mensis ministrabant, quos *Diaconos* fuisse censent auctore Eusebio *lib.* 1. *hist. eccles. c.* 1. *p. m.* 29. Quemadmodum itaque diaconi ministri erant, ita primarium eorum officium in ministrando consistebat, prout Cyprianus *epist.* 3. scribit. Diaconos post ascensum Domini in coelos, Apostoli sibi constituerunt episcopatus sui & ecclesiæ ministros. Huc collineat *can.* 18. *concil.* Nicæni, relatus *in c.* 14. *dist.* 93. in quo patres expresse aiunt, diaconos esse ministros episcoporum. Officia sua olim non expediebant nisi ex præscitu & consensu episcopi, & eorum potestas variis canonibus fuit restricta: *c.* 13. *seqq. &* 20. *dist.* 93. Sic jus baptisandi non exercere poterant absque episcopo vel presbytero nisi prædictis fortassis ordinibus longius constitutis, necessitas extrema compelleret: *d. c.* 13. Tertullian. *de baptism. c.* 17. nec præsente presbytero, nisi jussi eucharistiam erogabant: *c.* 18. *dist.* 93. Ad eorum porro officia refertur, quod omnia referre debeant ad episcopum, quæ correctione indigent, inde oculi ejus dicti: *c.* 6. & 11. assistant Episcopo sacrificanti: *c.* 59. *de consecr.*

dist.

dist. 1. vel alia facra peragenti: *c.* 1. *dist.* 25. quod oblationes inferant & difponant in altari, componantque menfam domini: *c.* 1. *dist.* 25. prædicent evangelium, cum officio præcum, recitatione nominum: *c.* 1. *dist.* 25. *c.* 23. *dist.* 93. quod in neceffitate munia facerdotalia obire queant. Thomaffin *P. I. lib.* 3. *c.* 33. §. 7. Ceterum presbyteris venerationem & obfervantiam debent, *c.* 5. *dist.* 93. cum etiam horum miniftri fint, *c.* 17. *dist.* 93. Officia autem quæ a presbyterorum diverfa præftanda habebant Diaconi, ea hodie non nifi in follemni miffa ufum habent, juxta *c.* 59. *de confecr. dist.* 1. cum in miffis communibus officia diaconorum impleant ipfi presbyteri; imo tandem in capitulis & collegiis canonicorum eo deventum, ut ordinario diaconorum magis in hunc fieri foleat finem, ut per diaconatum, tamquam gradum, ad presbyteratum defcendatur: Efspen. *P. I. jur. eccl. tit.* 1. *c.* 3. §. 12. Plures olim in fingulis ecclefiis diaconi fuerunt: Concilium Chalcedonenfe teftatur *Actione* 10. in Edeffena Ecclefia presbyteros fuiffe quindecim, Diaconos triginta octo. Juftinianus ordinavit. Conftantinopoli effe debere Diaconos centum. *Tit. c. de Epifc.* Poftea fere unice in cathedralibus fuere Diaconi. Fuit autem Diaconis infignior aliquis præfectus, quem Archidiaconum vocabant.

Archidiaconi quidem poteftas & officium perpetuo variabat pro diverfitate locorum & temporum. Hinc quando in moderno jure Canonico de Archidiaconis reperiuntur variæ leges, caute attendendum eft, quo fæculo illæ conftitutæ fint, & pro quo loco. Officium Archidiaconi, prout olim ante fua tempora in ufu erat, defcribit Gregorius IX. his verbis: Ut Archidiaconus poft Epifcopum fciat, fe vicarium effe ejus, in omnibus, & omnem curam in clero tam in urbe pofitorum, quam eorum, qui per paroecias habitare nofcuntur, ad fe pertinere; five de eorum converfatione, five honore, & reftauratione ecclefiarum, five doctrina ecclefiafticorum, vel ceterarum rerum ftudio, & delinquentium, rationem curam Deo redditurus eft. Et ut de tertio in tertium annum, fi Epifcopus non poteft, parœciam (Diœcefin) univerfam circumeat, & cuncta, quæ emendatione indigent, ad vicem fui Epifcopi corrigat, & emendet. Alia officia explicatius Archidiacono adfcribit Innocentius III. his verbis: Confuluit nos tuæ fraternitatis devotio, quod ad officium Archidiaconi debeat pertinere, & in quibus per ipfum in cura epifcopalis follicitudinis debeat fublevari? Refpondemus, quod Archidiaconus fecundum ftatuta B. Ifidori (qui fcripfit fæculo feptimo) imperat fubdiaconis & Levitis: paroeciarum follicitudo & earum ordinatio ad ipfum pertinet: & audire debet jurgia fingulorum. Archipresbyteri autem, qui a plebibus Decani nuncupantur, ejus fe noverint jurifdictioni fubjacere. In alia noftra conftitutione meminimus nos expreffiffe, quod inftitutio corporalis tam fuper beneficiis, quam etiam dignitatibus ad ipfum debeat pertinere; examinatio etiam clericorum, fi fuerint ad facros ordines promovendi: & hoc idem in collationibus beneficiorum duximus obfervandum, ut qui beneficiis ecclefiafticis præficiendi fuerint, a fuo prius examinentur Archidiacono, & per ipfum poftmodum Epifcopo præfententur: *c. ad hæc.* 7. *de offic.*

offic. Archidiac. Idem Pontifex declarat, ad *Archidiaconum* præter examinationem ac præsentationem ordinandorum etiam pertinere, ut in sede ponant Abbatissas, & Abbates: *c. ut nostrum 9. eod. tit.* Immo vero, ubi consuetudinis est, etiam Abbates & Monachi in Archidiaconatu siti subjiciuntur jurisdictioni Archidiaconi, ita ut teneantur ei obedire in his, quæ pertinent ad jurisdictionem, correctionem & visitationem, seu jus Archidiaconale, videlicet ut coram eo conquerentibus respondeant, citati ad ejus præsentiam veniant, justas sententias observent, ejus mandata honesta & sancta secundum Deum de correctione excessuum & aliis, quæ Archidiaconi solent & possunt rationabiliter injungere, audituri, & salva sua regula & Abbatis sui debita obedientia servaturi: *c.* 10. *eod. tit.* Ceterum Archidiaconis prohibetur ferre excommunicationis sententiam: *c.* 5. *eod. tit.* alicui conferre curam animarum sine licentia & mandato Episcopi: *c.* 4. *eod. tit.* clericis concedere dimissorias ad recipiendos ab alio episcopo ordines. Immo ordinati dependenter a talibus dimissoriis suspenduntur ab exercitio ordinum: *c.* 8. *eod. tit.* privative decanos rurales sine consensu parochorum capituli eligere vel deponere prohibentur, *c.* 7. §. *consequenter eod. tit.* sæpius quam semel in anno paroecias visitare, nisi necessitas poscat: *c.* 2. *eod. tit.* Minoris momenti officia, quæ Archidiacono adscribuntur, sunt. Divinum officium ordinare; videlicet Diaconum designare, qui in missa evangelium cantet, denominare eos, qui lectiones, responsalia vel epistolam cantent, qui candelabra vel thuribulum deferant, qui Levitæ Episcopo adsistant: *c.* 3. *eod. tit.* curam gerere, ut in omnibus ecclesiis cimelia fideliter asserventur, *c.* 6. *eod. tit.* Concilium Tridentinum de Archidiaconis decernit, ut sint Doctores in Theologia vel Licentiati in jure Canonico: *sess.* 24. *c.* 12. Visitationem in ecclesiis, in quibus visitare consueverunt, assumto secum Notario per semet ipsos exerceant, & intra mensem Episcopo rationem reddere, depositiones testium, atque integra acta exhibere teneantur, *sess.* 24. *c.* 5. cognitionem circa caussas matrimoniales vel criminales, & circa concubinatum clericorum examini & jurisdictioni episcoporum relinquant: *sess.* 24. *c.* 20. & *sess.* 25. *c.* 14. D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib.* I. *tit.* 24.

DIACONICA, non Ecclesiæ propriæ erant, immo neque Ecclesiæ ipsius pars proprie, verum Ecclesiis juncta loca ad Ecclesiam, quæ alias Secretariæ dicuntur, ubi vasa, vestesque, aliæque res sacris usibus destinatæ, imo & lipsana seu reliquiæ, & fragmina asservabantur, seu reposita erant. De vasis, fides a Laodicensis Synodi *can.* 21. *p.* 785. 786. *Tom.* I. *Concil. Edit. Harduin.* ὅτι ὀ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ καὶ ἅπτεισθαι δεσποτικῶν σκευῶν. Latina versio sic habet in codice canonum *eccl. univ. p.* 51. *Tom.* I. *Bibl. jur. can. Hen. Justell.* Quod non oportet ministros locum habere in secretario, & dominica vasa contingere. In *secretario*, vel ut alii codices, Romanus & Dionysii Exigui, retenta græca voce, in *diaconico.* De vestibus sacris in *Diaconico* repositis fides a Typico S. Sabæ *c.* 2. ἀλλάσσουσι τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἐν τῷ διακονικῷ, mutant sacram stolam in secretario. Ecclesiæ vero id junctum fuisse ostendit Codinus *de officiis*

officiis aulæ Constantinop. cap. 14. *n.* 24. ἐν δὲ τῇ τῦ ἑσπερινῦ ὥρα, εἰ μὲν εὑρήσκεται Πατριάρχης, ἀπέρχεται εἰς τὴν ἁγίαν σοφίαν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀκῦει παρ' αὐτῦ τὰς τῦ μεγάλυ βασιλείυ εὐχὰς πλησίον τῦ διακονικῦ, circa vefpertinum tempus, confert fe Imperator ad fanctam Sophiam, fi patriarcha præfens fit, auditque ab illo magni Bafilii præcationes prope diaconicum. Diaconici autem mentio eft in *l.* 30. *C. Theod. de hæret.* Vid. ibi Jac. Gothofr. *in Commentar.*

DIACONISSÆ, *Nov.* 3. *pr.* anus quibus in carcere vinctorum, pauperum, ægrotantium cura, aliaque pietatis officia demandabantur. Eædem & baptifmo tingendis feminis inferviebant, & puellas ad pietatem inftituebant, ceu ex antiquitatibus facris erudite oftendit Cafp. Zieglerus *fingulari commentario de Diaconis & Diaconiffis vet. Ecclef.* Earum ætas quinquaginta circiter annorum definitur *Novell.* 6. *c.* 6. quinquaginta abciffe: *l.* 9. *C. de epifc. & cler.* At quadraginta annos fufficere, credidit Juftinianus *Novell.* 123. *c.* 13. Hein.

DIACOPI, qui in aggeribus fiunt: *l.* 10. *D. de extraord. crim.* Sciffuras ea voce intelligi notat Alciat. *lib.* 1. prætermif. *verb. chomata.*

DIADOTÆ, diribitores, divifores, in *l.* 28. *C. Theod. de erog. milit. annon.*

DIÆTA, habitationem, in hortis amoenitatis & voluptatis cauffa exftructam fignificat: *l.* 43. §. 1. *D. de legat.* 1. *l.* 13. §. *ult. D. de ufufr. l. pen.* §. *ult.* D. *de don. int. vir. & ux.* Lamprid. in Elagabal. *c.* 30. & 31. *Zaetas* adpellat more Græcorum, quia διὰ fæpe in ζα commutant, ut *Zabulus* pro *Diabolus* apud ecclefiafticos fcriptores, veluti apud Cyprian. *Serm. de eleemofyn. & ferm. de Zelo & amore* non femel, & apud Paullinum crebro. Add. Marcell. Donat. ad Lamprid. *p.* 957. Turneb. *adverf.* 24. 4. Vid. infra *Zeta.*

Diætæ in ædibus, pro cœnaculis: *l.* 13. §. 7. D. *de ufufr. l.* 32. D. *de donat. l.* 13. §. 2. *D. de acceptil. l.* 1. §. 27. D. *de SC. Silan. l.* 41. §. 1. D. *de legat.* 3. *l.* 34. *D. de ufu & ufufr. leg.* Diætæ hypocauftæ: *l.* 55. §. 3. D. *de legat.* 3.

DIÆTARIUS, fervus: *l.* 12. §. 42. *D. de inftr. vel. inftr. leg. l.* 1. §. 3. *D. naut. caup. ftab.* qui diætarum purgandarum curam habet. *Zetarius* fcribitur apud Paull. 3. *fent. tit.* 6. §. 58. Referuntur *Diætarii* etiam inter eos, qui cuftodiæ cauffa navibus præponuntur, junguntur que ναυφύλαξιν, *in l.* 1. §. 3. *D. naut. caup. ftab.*

DIARIA, diurnum victum, feu diurna cibaria fignificant, quorum legato neque habitationem, neque veftiarium, neque calcearium, deberi, traditur: quoniam de cibo tantum teftator fenfit: *l.* 21. D. *de alim. & cibar. legat.* Petron. *Satyr. c.* 24. *Hodie poft afellum diaria non fumo.*

Diaria aliquando etiam erogationes denotant, ut in *Novell.* 57. aliquando calendarium.

DIASTOLEÆ in *l. ult. C. de tabul. fcrib.* difpunctores erant rationum five inftrumentorum. Διαςελλεῖν enim, & διαςίζειν difpungere eft, conferre fcilicet accepta & expenfa, quod & æra difpungere dicitur apud Apulei. *de Deo Socrat.*

DIATRETARIUS in *l.* 1. *C. de excuf. artif.* qui vitra cavat & perforat, dictus ἀπὸ τῦ διατρῆσαι, quod eft *cavare* vel *perforare.* Salmaf. *ad hift. Aug. fcript. p.* 458. Sunt tamen, qui in

in *d. l.* I. legendum censent *diabathrarii*, de quibus supra.

DIATRETUS calix: *l.* 27. §. 29. *D. ad Leg. Aquil.* De eo supra sub *calix.*

DICARE religioni: *l.* 5. §. 8. *D. de don. int. vir. & ux.*

DICATIO pro devotione in *l.* I. *C. Theod. de veteran.* & passim. Vid. Salmas. in *not. ad Pollion. Galien. c.* 14.

DICERE declarare. Dixit Augustus: *l.* I. *C. de sentent. pass.*

Dicere, adseverare. Dico audiendum: *l.* 10. *D. de fidejuss.*

Dicere, pronunciare. Dicere pœnam sententia: *l.* 15. *C. de pœn.*

Dicere renunciare. Dicere falsum modum: *rubr.. D. si mens. fals. mod.*

Dicere caussam, dotem, jus, legem, mulctam, sententiam, testimonium, vindicias; Vid. suis locis. *Dictum*, id est, conventum: *l.* 22. *D. de reb. cred.* Dicta latitudo: *l.* 13. §. 2. D. *de serv. præd. rust.* Ceterum in venditione *Dictum & promissum* separantur. Et quidem dictum accipitur, quod verbotenus pronunciatum est, nudoque sermone finitur. *Promissum* & ad nudam pollicitationem & sponsionem pertinet: *l.* I. §. I. *l.* 19. §. 2. D. *de Ædil. edict.* Dicere enim adfirmare est: *l.* 18. *D. eod. tit.* Ceterum quod venditor, ut commendet, *dicit*, sic habendum est, quod ad præstationem attinet, quasi neque *dictum*, neque promissum sit: *l.* 37. D. *de dol. mal.* Cic. *de offic. lib.* 3. *c.* 13. *Sin autem dictum non omne præstandum est: quod dictum non est, id præstandum putas.* Hinc *dicere* in venditione: *l.* 6. §. 4. D. *comm. præd. l.* 21. §. I. *l.* 27. *l.* 38. *D. de act. emt.*

DICHONEUTUM æs, quod & figuratum: *l.* I. *C. Th. de conlat. ær.* id est, conflatum.

DICIS caussa, hoc est, perfunctorie & simulate, & ad speciem, non vere, nec exanimo: *l.* I. §. 34. *D. ad SC. Silan.* Sic *dicis* caussa numerationis loco intercedere dicuntur numi: *l.* 4. D. *commod.* Consuli de eadem formula possunt Cujac. 5. *obs.* 33. Petr. Victor. *Varr. lect. lib.* 8. *c.* 24. Andr. Schott. *obs. philos. lib.* 5. *c.* 33. & Pet. Pith. *Advers. lib.* 2. *c.* 8. Ceterum quum græco: ὁσίας ἕνεκα, usus sit Modestinus, facile patet, quam male Latinus interpres id reddiderit: *puritatis caussa*, quum dicis caussa vertere debuisset. *Hein.*

DICTARE actionem & judicium, pro instituere & inferre, dicunt Jurisconsulti: *l.* I. §. I. D. *de edend. l.* 50. §. I. *D. de pecul. l. ult.* D. *pro dot.* & aliis locis.

Dictare etiam testator dicitur, qui testamentario excipiente, suprema sua ordinat: *l.* 93. *D. de legat.* 3. *l.* 9. §. I. D. *de hered. inst.* Sic & *l.* 40. D. *de milit. test.* & apud Juvenal. *sat.* 6. *dictabitur* heres.

Dictare, exigere, postulare. Dictantibus ipsis rebus: *l.* 2. §. II. D. *de reg. jur.*

DICTATOR, in re trepida proditus est, a quo nec provocandi jus fuit, & cui etiam capitis animadversio data est. Hunc Magistratum, quoniam summam potestatem habebat, non erat fas, ultra sextum mensem retinere: *l.* 2. §. 18. *D. de orig. jur.* Dictatoribus magistri equitum jungebantur, qui adsociati participales curiæ secundam post eos potestatem gererent, ut *d. l.* 2. §. 18. *l.* I. *D. de offic. præf. prat.* traditur.

Dictator figurate, qui rei cuidam pro imperio intercedit, eique obsistit & obloquitur: *l.* I. *C. Th. de leg. & decret.* & ibi Jac. Gothofr. *in Comm.*

DIENSES, Macedoniæ populi: *l. fin.* D. *de censib.*

Dies,

DIES, more Rom. a media nocte incipit, & sequente nocte finitur: *l.* 8. *D. de feriis.* Macrob. *saturn. lib.* 1. *c.* 3. Diei autem horas ab ortu solis dinumerabant: duodecim diei, totidemque nocti tribuentes. Atque ita primam, sextam, septimam horam, quoties in libris nostris occurrit, accipe: *l.* 14. *D. qui test. fac. poss. l.* 1. *D. de manumiss. l.* 7. D. *de usurp. & usuc. l.* 5. §. *ult. D. de servit. l.* 25. §. 1. *D. de lib. & post. l. ult. C. de transact. l.* 2. D. *de ann. legat.* Cujusque autem diei *major pars* est horarum diei septem, primarum utique, non supremarum: *l.* 2. §. *ult. D. de verb. signif.* Virgilius *Aen.* 9. *v.* 156. *meliorem* diei *partem* dixit, quæ Servio interprete, itidem est horarum septem, non a media nocte, sed solis ortu dinumerandarum. Nam hæ solæ septem horæ, ac ne eæ quidem, negotiis impendebantur a Romanis, quorum occupationes singulis horis ubi describit Martialis *lib.* 4. *epigr.* 8. ita finit: In quintam varios extendit Roma labores: Sexta quies lassis; septima finis erit.

Dies pro quovis tempore, ut in *tit. de in diem addict.*

Annua bima, trima *die* dare, est tribus pensionibus per triennium dare: *l.* 3. §. *pen. D. de ann. legat.*

Dies cedere dicitur, quando incipit deberi pecunia: *l.* 213. *D. de verb. signif.* Venisse dicimus si adest tempus, quo peti possit: *l.* 213. D. *de verb. signif.*

Dies certus, qui quando exstiturus sit, præscitur, a quo differt incertus, qui, quando, an exstiturus sit nescitur, conditionis vim obtinet: *l.* 30. *D. de legat.* 1. *l.* 11. *in fin. D. de legat.* 2.

Dies citerior, vid. suo loco.

Dies continui, utiles justi. Vide suis locis.

Diem functi, pro defunctis, *l.* 5. *C. Theod. de sepulcr. viol. l.* 17. *C. Th. de prætor.*

Dies proferre, id est, prorogare, vel producere: *l.* 27. *l.* 33. *D. de rec. arb.*

Dies repetita, id est, ut vulgo dicimus, antidata: *l.* 2. D. *de fid. instr.* Vid. infra verb. *repetere.*

Dies temporalis: *l.* 63. *D. de adpell. l.* 9. *C. Th. de repar. adpell.* Habetur eadem loquutio *l.* 32. C. *de adpell.* & ubique accipitur pro diebus peremtoriis, quos hodie fatalia adpellationis vocant. Cujac. 12. *obs.* 4.

Ex *die* in *diem.* Vid. *ex* & *in.*

DIFFAMARE, famam alicui diferre, ut loquitur Plaut. *Trinum. Act.* 3. *sc.* 2. *v.* 65. *l.* 5. *C. de ingen. manum.* In deteriorem partem eo verbo usi sunt Tacit. *lib.* 15. *Annal. c.* 49. Ovid. 4. *metam. v.* 236. & Apulei *lib.* 1. *metam. p.* 108. Hein.

DIFFAREATIO, modus sollemnis divortiorum, sollemnissimus & vetustissimus Romanorum, quo uxor, quæ per sacrificium, in quo & panis farreus adhibebatur, in manum convenerat, contrario, & admodum tristi ritu a marito divellebatur. Festus *lib.* 4. voce *diffareatio*: Diffareatio, inquit, genus sacrificii, quo inter virum & mulierem fiebat dissolutio. Dicta diffarreatio, quia fiebat farreo libo adhibito. Hinc Plutarch. *Quæst. Rom. p.* 276. ubi de divortio Flaminis & Flaminicæ agit, (hos autem conjuges confarreatos esse oportebat,) ritumque in eo adhibitum describit: Οἱ δὲ Ἱερεῖς, inquit, παρεγένοντο τῇ τοῦ γάμου διαλύσει, πολλὰ φρικώδη καὶ ἀλλόκοτα καὶ σκυθρωπὰ δρῶντες. At sacerdotes, qui interfuerunt, quum ejusmodi matrimonium dissolveretur, multa horrenda, inaudita, & tristia fecerunt, *Hein.*

DIF-

DIFFERENTIARUM libros novem fcripferat Modeftinus, unde aliquot in Pandectis capita transfcripta funt. Sumitur vero vocabulum hoc regulariter pro difcrimine ut in *l.* 8. D. *de eo, quod cert. loc. l.* 2. §. 1. *D. de nofc. act. l.* 1. §. 2. *D. ad Leg. Corn. de Sicar. l.* 38. D. *de hered. pet.*

DIFFERRE pro difcrepare: *l.* 16. *D. de condict. indeb. l.* 55. D. *ad Leg. Aquil.*

Differre, in aliud tempus rejicere. Ita *differri* quæftio dicitur in tempus pubertatis: *l.* 1. D. *de carb. edict.*

DIFFICILE, pro difficulter *l.* 13. D. *de offic. præfid. l.* 5. D. *de contrah. emt. l. ult.* C. *Th. de alim. quæ inop. l.* 1. §. 9. *D. de poftul. l.* 2. §. 9. *D. de orig. jur.*

Difficile, id eft, raro, *l.* 13. §. 1. *D. de ann. legat.*

DIFFICILIUS Papinianus dixit pro nullo modo, vel plane non: *l.* 1. D. *de pign. l.* 8. *D. de collat. l.* 95. §. 3. *D. de folut.* & Julianus: *l.* 22. §. 7. *D. rat. rem hab.* & Ulpianus *l.* 23. *pr. D. pro foc.* Hein.

Singularis eft loquutio: In *difficili* effe: *l.* 29. §. 15. *D. de lib. & poftum.* Hanc quidam adeo non potuerunt concoquere, ut legerent: *cafus indifficillis*, quorum κρίσιν refellit Alciat. *in fine lib.* 4. *de verb. fignif.* Dionyfius vero Gothofredus in *d. l.* 29. §. 15. refcribendum putat: *Ille cafus in diffimili eft.* Sed nec textui quadrat illa emendatio, nec eft neceffaria. Luculenter enim oftendit Ducker. *de latin. vet. Ictor. p.* 390. eodem modo Livium *lib.* 3. *c.* 8. dixiffe: *Exitus haud in facili eft*, & *lib.* 3. *c.* 65. *Moderatio tuendæ libertatis in difficili eft.* & Celfum *lib.* 5. *de medicin: c.* 26. *In difficili* rem effe. Nec ignotæ funt fimiles loquutiones: In proclivi, in expedito, e facili, e difficili, quarum exempla peti jubet ex Jo. Frid. Gronov. *Not. ad Liv. lib.* 3. *c.* 8. & Nic. Heinf. *ad Ovid. de art. am.* 3. *v.* 476. Hein.

DIFFICULTAS: *l.* 83. §. 1. *D. de hered. inft. l.* 237. §. 4. *D. de verb. obl.*

DIFFICULTER: *l.* 44. *D. de teft. mil.*

DIFFIDENTIA. Cum magno labore, fæpe etiam cum diffidentia, quæ plerumque juvenes avertit, ferius ad id perducemus, ad quod leviore via ductus, fine magno labore & diffidentia maturius perduci potuiffet: §. 2. *Inft. de juft. & jur.*

DIFFINDI dies ex XII. Tab. jubebatur, quum judex, vel alter ex litigantibus, morbo fontico impediebatur: *l.* 2. §. 3. *D. fi quis caution. Diffindi* autem, erat in alium diem rejici. Unde *diffifiones* apud Gell. *lib.* 14. c. 4. Quum autem in plerifque & Pandectarum & Gellii editionibus fine fenfu legeretur *diem diffundi*: veram & genuinam fcripturam ex Florentino Codice primus reftituit Angel. Politianus *Obf. & emend. fyllog.* 1. *c.* 41. Ipfam vero veterem loquutionem expofuerunt Cujac. 12. *obf.* 18. & Jac. Gothofr. *ad Leg. XII. Tab.* 2. Hein.

DIFFUNDERE proprie de vino dicebatur, quod diffundi dicebatur ex dolis in amphoras & cados: *l.* 6. *l.* 15. *D. de trit. vin. ol.* Aliud ergo eft *defundere* vinum, apud Paull. 3. *fent. tit.* 6. §. 61. Id enim cauponum effe, jam fupra monuimus in *defundere.* Hein.

DIFFUSUM, id eft, amplum. *Diffufum* patrimonium: *l.* 11. C. *de excuf. Diffufa* fervitus: *l.* 13. §. 1. D. *de ferv. præd. ruft.*

DIGERIES, in *l.* 4. *C. Theod.* de fuariis, ibi: Animal, quod

quod a poſſeſſore tradendum ob *digeriem* prius unius tantum noctis jejunitate, vacuetur.

DIGESTA. Hunc titulum Juſtinianus a veteribus Jureconſultis mutuatus eſt. Scripſerat enim Alfenus *digeſtorum libros* 40. Julianus *libros* 90. Celſus *libros* 39. Marcellus totidem. Pomponius 5. Scævola 40. Marcianus 7. Harmenop. *lib.* 1. *c.* 1. §. 6. Ἰȣςινιανὸς τᾶς πολλὰς ἐκθέσεις τῶν νόμων ἐν πεντήκοντα βιβλίοις διὰ σοφῶν ἀνδρῶν σπȣδαίως συνήγαγε Α ϗ ΔΙΓΕΣΤΑ, ἤτοι ΠΑΝΔΕΚΤΗΝ, ὡς πάντων δεκτικὰ τῶν νόμων ἐκάλεσεν. Juſtinianus plurima pæneque immenſa a veteribus illis Juriſconſultis edita volumina in quinquaginta libros contulit, ſtudio atque opera prudentum, atque in ea re exercitatorum hominum. Quæ etiam *digeſta* aut *Pandectas*, quod omnigeneris leges complecterentur, nominavit. Rationem utriuſque nominis reddidit Imperator.

DIGITUS. Δάκτυλορ ὕδατος *Digitum aquæ*, invenies in *l.* 37. D. *de ſerv. præd. ruſt.*

Qui ſe digito truncabant, ut militiam ſubterfugerent, curiis addicebantur: *l.* 1. *C. Theod. de fil. milit. app. l.* 4. *C. Th. de tiron.* Dicebantur etiam *murci:* de quo vocabulo plura Cujac. *lib.* 15. *obſ. c.* 40. Jac. Gothofr. in *l.* 4. *C. Th. de fil. mil.* Menag. *amœn. jur. c.* 3. *p.* 12. Hein.

DIGMA græca vox, in *l.* 9. *C. Theod. de ſuar.* idem, quod ſpecimen, indicium, probatio, vel proba, uti vocatur in *l. un. C. Th. de ſtrator. Digma* clandeſtinum mittere, ut facta collatione adparere poſſit, ſit ne fraus aliqua commiſſa, nec ne. Inde eſt, quod & ipſe locus, ubi mercium ſuarum ſpecimen, ſeu δεῖγμα producere conſueverunt mercatores, hoc nomine apud Græcos appellatur. Vid. Jac. Gothofr. *comm. in d. l.* 9.

DIGNATIO noſtra, in *l. ult. C. Th. de privil. eor. qui in ſacr. pal. mil.* & ibi Jac. Gothofr.

DIGNE exhiberi: *l.* 31. *D. de poen.*

DIGNITAS aliquando idem, ac conditio, etiam viliſſima. Sic mancipium veſtiendum dicitur, pro *dignitate* ſua: *l.* 15. §. 2. *D. de uſufr.* ordinum dignitas familiarumque: *l.* 1. §. 13. *D. de inſpic. ventr.*

Dignitates, militiæ opponuntur in *l.* 13. *C. de offic. rect. prov. l.* 8. *C. de pagan. l. ult. C. de juriſd. om. jud. Dignitatis* adpellatione officia ſimplicia continentur, *c. ſi forte, de elect.*

DIGNUS qui meretur. *Dignus* emancipatione: §. 2. *Inſt. de adopt.* venia: *l.* 3. §. 7. D. *de re mil.*

Dignum eſſe, pro tanti pretii eſſe. Sic dignus fundus, vel ſervus, tot aureis dicitur, qui tot aureos valet: *l.* 28. §. 3. *l.* 31. §. 3. D. *de don. int. vir. & ux.* Quanti dignus eſt fundus: *l.* 12. *D. de in rem vers.*

Dignum, id eſt, conveniens, in *l.* 2. §. *ult.* D. *quis ord. in bon. poſſ. ſerv. l.* 17. §. 3. *D. de adopt. & emancip. Dignum* ſuæ perſonæ: *l.* 18. §. 9. *D. de jur. fiſc.* Eſt hic græciſmus, quo uſi etiam Plaut. *Pœnul. Act.* 2. *v.* 10. *Trinum act.* 5. *SC.* 2. *v.* 29. Virgil. *Aen.* 12. *v.* 649. Magnorum haud umquam indignus avorum. *Hein.*

DIJUDICARE inter ſe dicuntur, qui de re dubia conveniunt. Ut pretium ſervaret, donec inter vos *dijudicaretur*, (in Flor. dejudicaretur) cujus oleum eſſet: *l.* 9. §. 3. *D. de dol. mal.*

DILABI ædificio: *l.* 6. *D. de diviſ. rer.*

DILAGERARE bona & diſſi-

ſipare: *l.* I. *D. de curat. furios.*

DILACERATIO publica: *l.* 3. C. *Theod. ad Leg. jul. de ambit.*

DILANIARE corpus pœnis publicis: *l.* 1. *C. de emend. ſerv.*

DILAPIDARE, conſumere & perdere: *l.* 25. §. 11. D. *de hered. pet. l.* 11. §. 6. *D. de minor.*

DILATARE actum & iter: *l.* 3. §. 13. *D. de itin. actuq. priv.*

DILATORIA exceptio. Vid. *exceptio.*

DILECTUS. pro *delectu.* Ita in Pandectis Florentinis ſcribitur, eamque ſcriptionem in vetuſtiſſimis Plauti aliorumque bonorum auctorum libris conſtanter reperiri, teſtantur Rittershus. *ad Paull.* 2. *ſent.* 20. §. 1. & Muret. *ad Cic. philipp.* 6. *c.* 2. Hein. Hinc: Ad *delectum* non reſpondere: *l.* 4. §. 10. D. *de re mil. l.* 20. *D. comm. divid.* ubi perperam *delictum* legitur. Nihili enim eſſe phraſin: *ad delictum non reſpondere*, nemo non animadvertit. Papinian. *l.* 36. D. *de ſtatulib.* Citra *dilectum* ordinis.

DILIGENS juris civilis: *l.* 17. *D. de jur. patron.* Cornel. Nep. in *Epamin. c.* 3. Adeo veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur.

Diligens cuſtodia, id eſt, exactior, quam ſuis rebus quis adhiberet: *l.* 5. §. 5. D. *commod.*

DILIGENTER rem inquirere: *l.* 9. §. 2. D. *de jur. & fact. ignor.* rationes tractare: *l.* 8. *D. de manumiſſ. teſt.*

DILIGENTIA culpæ opponitur, ut liquet ex *l.* 63. D. *de contrah. emt.* ubi diligentiam præſtare Proculus interpretatur, ut culpa abſit. Diligentiam non male definieris, uſum virium aliarumque rerum fini aſſequendo ſufficientium. Verum ex adjuncto verbo augetur & intenditur hujus vocabuli notio. Interdum enim *exacta*, interdum ea, quam diligens paterfamilias, interdum ea, quam ſuis quis rebus adhibet, deſideratur, ut in *l.* 24. §. 5. D. *ſolut. matrim. & l.* 17. *pr.* D. *de jur. dot.* Maritus eam *diligentiam* præſtabit, quam in ſuis rebus exhibet. Et in *l.* 25. §. 16. D. *famil. erciſc.* Non tamen *diligentiam* præſtare debet, qualem diligens paterfamilias. Talem igitur præſtabit, qualem in ſuis rebus. Item in *l.* 1. D. *de tut. & rat. diſtr.* Talem diligentiam præſtando, qualem in ſuis rebus. At in *l.* 3. D. *de peric. & comm. rei vend.* venditor præſtare *exactiorem diligentiam* jubetur, quam ſuis rebus adhiberet. Sed is, qui utendum accepit, *exactiſſimam diligentiam* cuſtodiendæ rei præſtare compellitur, nec ſufficit, ei eamdem diligentiam adhibere, quam ſuis rebus adhibet, ſi alius diligentior cuſtodire potuerit: *l.* 1. §. 4. D. *de obl. & act.* §. 2. *Inſt. quib. mod. re contr. oblig.* In rebus quoque commodandis *diligentia* præſtanda eſt qualem diligentiſſimus paterfamilias ſuis rebus adhibet: *l.* 18. *pr.* D. *commod. l.* 1. §. 4. D. *de obl. & act.* §. 2. *Inſt. quib. mod. re contr. oblig.* Similiter qui aliena negotia gerit, exactam diligentiam rebus ejus, pro quo intervenit, præſtare debet. Paull. 1. *ſent.* 5. §. 1. Quæ omnia qui præſtat, *omnem diligentiam* præſtare dicitur: *l.* 24. *C. de uſur.* Magiſtratus Reipublicæ non dolum ſolummodo, ſed & latam negligentiam, & hoc amplius, etiam diligentiam debent: *l.* 6. D. *de admin. rer. ad civ. pert. Diligentia* præſtanda eſt ab eo, qui commodatum accepit: *l.* 5. §. 9. D. *commod. Diligentia* quoque ab herede exigenda eſt: *l.* 47. §. 1. *D. de legat.* 1. Cuſtodiam venditor talem præſtare debet, quam præſtant hi, quibus res commodata eſt, ut

ut diligentiam præstet exactiorem, quam in suis rebus adhiberet: *l. 3. D. eod. tit.*

Diligentia non ambitiosa: *l. 33. pr. D. de usur.* cui opponitur *insolentia curiosa* in *eod. leg.*

DILUCIDA intervalla furiosi: *l. 9. C. qui testam. fac. poss.*

DILUCIDE, aperte, clare, diserte: *l. 13. C. de non num. pec.*

DIMIDIATIS noctibus: *l. 8. D. de fer.*

DIMINUERE. Vid. *Deminuere.*

DIMISSORIÆ litteræ, vel *Dimissorii* libelli dicuntur, vulgo *apostoli*, ab eo quod caussa ad eum, qui adpellatus est dimittitur: *l. 106. D. de verb. signif. l. un. D. de libell. dimiss.*

DIMITTERE damnatos: *l. 31. D. de pœn.* id est, abire pati.

Dimittere uxorem, id est, repudiare: *l. 37. §. ult. D. de minor.*

Dimittere creditores ex pecunia: *l. 70. 72. D. de legat. 2. l. 38. pr. D. de legat. 3.* Paull. 2. *sent.* 13. §. 8. Dimitti autem creditores dicuntur, quum iis pecunia exsolvitur: *l. 15. §. 5. D. de re jud. l. 16. D. qui pot. in pign. l. 38. pr. D. de legat. 3. l. 3. in fin. D. de separ. l. 10. §. 1. l. 15. l. 16. D. quæ in fraud. cred. l. 28. D. de pact. dot. l. 1. D. de distr. pign. l. 3. C. de his, qui in prior. cred.*

Dimitti etiam debitor dicitur, quando liberatur: *l. 4. pr. D. de decret. ab ord. fac.* Dimitti debito: *l. 19. D. de dol.* obligatione: *l. 41. D. de oper. libert.* Dimissis legatis, id est, solutis: *l. 6. pr. D. si quis omiss. causs. test.*

DINOSCITUR liber a servo: *l. 5. D. de contrah. emt.* Juv. *Sat.* 10. *v. 2. seq.* pauci dinoscere possunt vera bona, atque illis multum diversa remota erroris nebula.

DINUMERARE passus: *l. 1. D. si quis caut.*

DINUMERATIO dierum: *l. 1. D. si quis caut.* temporis: *l. 39. D. ex quib. causs.*

DINUMMIUM in *l. un. C. de Alexandriæ primat.* ita a præstationis quantitate & modo adpellatum vectigal, quod fisco vel reip. præstatur, pro mercibus, quæ importantur & exportantur: quod ἐξαγώγιον Justinianus vocat in edicto *de Alexandrinis.* δικέρατον Græce dixeris: quale ad reficiendos urbis muros a Leone Iconomacho teste Cedreno *fin. Tom.* 1. a Nicephoro, si fides Constantino Manass. in *Annal. p. 93. inter script. R. B.*

DIOECESES adpellabantur administrationes multarum provinciarum, quæ in unum coactæ per Præfectos prætorio & eorum vicarios regebantur: *l. un. C. ut omn. jud. l. 3. C. Theod. de collat. equor. l. 34. C. Th. de navicul.* Veluti sub præfectura prætoriana Orientis quinque erant *Dioeceses*, Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracica: quemadmodum ex *l. un. C. ut nemo ad suum patroc. l. 5. C. de temp. & repar. adpell. l. 2. C. de milit. vest. l. 1. C. de comit. l. 10. C. de numerar. l. 6. C. de fund. patrim. l. 97. C. Theod. de decurion.* & ex *Notit. Imp. Rom.* liquet. Quarum Dioeceseon unaquæque plures provincias complectebatur. *Orientis* certe *dioeceseos* quindecim erant provinciæ, *Ægyptiacæ* sex, *Asianæ* decem, *Ponticæ* totidem, *Thracicæ* sex. Præfecturæ vero prætorianæ *Illyrici* Diœceses duæ suberant, *Macedonia* & *Dacia*: quarum illa provincias sex; hæc quinque capiebat. *Ægyptiacæ* quoque Diœceseos mentio fit *l. 8. C. de hæret.*

Hanc orbis Romani descriptionem in certas *Diœceseos* luculenter

Ee 2 des-

deſcripſit Philipp. Berterius *in libris πενθανῶν* inſertis *Tom. IV. Theſaur. jur. civ. p.* 889. *ſequ.* Totus Orbis Rom. in *orientale* & *occidentale* imperia dividebatur. Claudian. *de bell. Gildon. v.* 3. Conſpirant gemini frænis communibus orbes. Corippus *lib.* 1. Omnia vectantes gemini commercia mundi. Orientalis Imperii quinque erant *Diœceſes*, quibus præfectus prætorio orientis : duæ, quibus præfectus prætorio Illyrici vice ſacra præerat. Priores Oriens, Ægyptus, Aſiana, Pontica, Thracia : *l.* 2. *C. de milit. veſt. l.* 1. *C. ut nem. ad patrocin.* poſteriores Macedonia & Dacia. *Diœceſes* orientis metropolin habent Antiochiam, quam Zoſimus *lib.* 1. *c.* 27. τῆς ἑῴας πάσης μητρόπολιν, *totius orientis metropolin* vocat : Ægyptus Alexandriam, τὴν πάσης Αἰγύπτου μητέρα : Pacanius *metaphr. Eutrop. lib.* 2. *c.* 3. Aſiana Epheſum jam Paulli Apoſtoli ætate Aſiæ metropolin : Pontica Cæſaream, Cappadociæ urbem : Thracia olim Heracleam, poſtea Conſtantinopolin: Macedonia Theſſalonicam, μητέρα πάσης Μακεδονίης, *matrem totius Macedoniæ*, uti vocatur *Antholog. lib.* 1. *c.* 26. *epigr.* 4. Dacia vel eamdem Theſſalonicam, vel Ulpiam Trajanam, ſeu Zarmithegethuſam, vel Sardicam. Occidentis Diœceſes erant ſex, Italia, cujus metropolis Mediolanum, Illyricum, cujus metropolis Sirmium, Africa, cujus metropolis Carthago : Galliæ, quarum caput Auguſta Treverorum, Hiſpaniæ, quarum urbs prima Emerita, denique Britannia, in qua Eboracum eminebat. Ex his Italiam, Illyricum & Africam, antequam ſingularis præfectus prætorio Africæ a Juſtiniano conſtitueretur, Præfectus prætorio Italiæ ; Gallias, Hiſpanias & Britannias præfectus prætorio Galliarum adminiſtrabat. Singulas Diœceſes ſub ſe plures provincias habuiſſe, jam Briſſonius notavit. Orienti recte tribuit quindecim : earum quinque conſtat fuiſſe conſulares, Syriam, Palæſtinam, Phoenicem, Ciliciam & Cyprum, decem præſidiales: Palæſtinam ſecundam, Phoenicen Libani, Euphratenſem, Syriam Salutarem, Meſopotamiam, Oſrhœnam, Ciliciam ſecundam, Arabiam & Iſauriam. Sex Ægypti provinciæ hæ enumerantur, Ægyptus, Thebais, Lybia ſuperior, Lybia inferior, ſeu Pentapolis, Arcadia, quæ omnes a Præſidibus regebantur, & Auguſtamnica, quæ a Correctore. Aſianæ Diœceſeos non decem, ſed undecim fuerunt provinciæ, una proconſularis Aſia : tres conſulares, Pamphylia, Helleſpontus & Lydia, ſeptem præſidiales, Lycaonia, Piſidia, Phrygia prima ſeu Pacatiana, Phrygia ſecunda, ſeu ſalutaris, Lycia, Caria, & Inſulæ. Diœceſeos Ponticæ duæ provinciæ parebant conſularibus, Galatia & Bithynia, una Correctori, Paphlagonia : octo Præſidibus, puta Honorias, Cappadocia prima, Cappadocia ſecunda, Hellenopontus, Pontus, Polemoniacus, Armenia prima ſeu major, Armenia ſecunda, ſeu minor, Galatia ſalutaris vel ſecunda : ut adeo & hujus Diœceſeos non decem, ſed undecim fuerint provinciæ. Thraciæ Diœceſeos ſex provinciæ fuerunt, duæ conſulares, Europa & Thracia, quatuor præſidiales, Hæmimontum, Rhodope, Mœſia ſecunda, & Scythia. Sex Macedoniæ Diœceſeos provinciarum una erat proconſularis, Achaia, duæ conſulares, Macedonia & Creta, tres præſidiales, Theſſalia, Epirus vetus, Epirus nova, cum parte Macedoniæ ſalutaris vel ſecundæ. Quinque Diœceſeos

ceſeos Daciæ provinciæ ſunt Dacia mediterranea conſularis, Dacia ripenſis Mœſia prima, Dardania, Prævalitana cum parte Macedoniæ ſalutaris, præſidiales. Occidentis Diœceſeon primæ Italiæ, ſeptemdecim fuere provinciæ, octo conſulares, Campania, Tuſcia cum Umbria, Picenum ſuburbicarium, Flaminium, cum Piceno annonario, Æmilia, Venetia, Liguria, & Sicilia: duæ Correctoriæ Apulia cum Calabria, & Lucania cum Bruttiis: ſeptem Præſidiales: Samnium, Valeria, Sardinia, Corſica, Raetia prima, Raetia ſecunda & Alpes Cotticæ. Diœceſeos Illyriæ ſex referuntur provinciæ. Nam conſulari paruit Pannonia ſecunda, Correctori Savia, Præſidibus Dalmatia, Pannonia prima, Noricum Mediterraneum, & Noricum ripenſe, quibus tamen ſeptimam provinciam Valeriam addendam putarat laudatus Berterius *ibid. Diatrib.* 1. *c.* 5. *p.* 821. Ad Africam pertinuere provinciæ ſex, Carthaginenſis ſeu Zeugitana, proconſularis, (hunc enim unicum in occidente proconſulem reperimus,) Byſacium & Numidia, conſulares: Tripolis, Mauritania Cæſarienſis, & Sitifenſis, præſidiales. Galliarum ſeptemdecim numerabantur provinciæ, & in his ſex conſulares, uti Viennenſis, Lugdunenſis prima, & Belgica ſecunda, undecim præſidiales Aquitania prima, Secunda, Tertia ſeu Novempopulania, Lugdunenſis Secunda, Tertia, Quarta, quæ & Senonia adpellata, Maxima Sequanorum, Narbonenſis prima, Narbonenſis ſecunda, Alpes maritimæ, Alpes Pœninæ cum Graiis. Hiſpaniarum Diœceſis, e ſeptem conflata provinciis, tres habuit conſulares, Luſitaniam, Baeticam, Callæciam: & quatuor præſidiales, Tarraconenſem, Carthaginienſem, Tingitanam & Inſulas Baleares. Britanniæ Diœceſis in quinque provincias deſcripta fuit, conſulares duas, Maximam Cæſarienſem & Valentiam, & tres Præſidiales, Britanniam primam, Britanniam ſecundam, & Flaviam Cæſarienſem. *Hein.*

Diœceſes auctore Pelagio Pontifice, in *can. ſcitote* 2. *cauſ.* 6. *quæſt.* 3. in provincia plures comprehenduntur; ſiquidem in ea Epiſcopos decem vel undecim metropolitani coadjutores adeſſe oportere ait. Huc quoque facit *c. ſi quis Epiſc.* 2. *cauſ.* 6. *quæſt.* 4. & *c. quamvis* 4. *de præbend. in* 6. quo definitum eſt, ſacerdotium reſcripto Pontificis aſſignatum alicui in diœceſi, non ubique in tota provincia eſſe collatum.

DIOECETÆ, præfecti, curatores alicujus rei. Sic Diœcetæ piarum actionum: *l.* 46. §. 1. *C. de epiſc. & cler.* ergaſticorum: *l.* 5. *C. de epiſc. aud.* Uſus eodem vocabulo eſt Cic. *pro Rabir. c.* 8. & 9. Hein.

Διώκοντες, pro actoribus: *l.* 48. D. *de judic.*

DIOMEDES. Ejus & Glauci permutatio in proverbium abiit, de qua Homerus *Iliad.* ζ. *v.* 236. Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοια ἐννεαβοίων. *Aurea æneis, centena novenariis* permutavit. Huic permutationi ſuam in perpurganda juriſprudentia operam comparat Juſtinianus, ſeque pro æneis aurea poſteris reddidiſſe ait. *Conſt. Omnem reip.* §. *ult. ad Anteceſſor.* Hein.

DIPHILUS, ſervi nomen: *l. ult.* D. *de fideic. libert. l.* 50. D. *de admin. & peric. tut.*

DIPLOMA, vid. infra *duploma.*

DIPTYCHA in *l.* 1. *C. Th. de expenſ. ludor.* erant quæ Magiſtratus officia ineuntes amicis donabant. Vid. Jac. Gothofr. *comm. ad d. l.* Eſt, qui diptycha a

a monetariis ſive editoribus ludorum ideo miſſa ad amicos putat, ut in his notarent amici quæ vellent, ſive quæ notare viſa in ſpectaculis.

Directarius, (vel rectius *Derectarius*) adpellabatur, qui ſe furandi animo in aliena cœnacula dirigebat: *l.* 7. D. *de extraord. crim.* Paull. 5. *ſent.* 4. §. 8. Vetus Gloſſarium: *Directarius*, ὁ ἐις τὰς ἀλλοτρίας ἕνεκεν τοῦ κλέψαι ἐισερχόμενος ὀικίας, καὶ θυρεπανοίκτης. qui in alienas ædes furandi cauſſa ingreditur: januarum effractor. Legi merentur, quæ de etymo & notione hujus vocabuli adnotavit Ger. Henr. Urſinus *obſerv. philolog. c.* 7. Menag. *Amœn. Jur. civ. c.* 39. *p.*277.

Directo, id eſt, recto jure, ut in §. 1. *Inſt. de fideic. hered.* ſeu directo jure, ut *l.* 9. *C. de teſtam. manum.* Sic directo agere & *prætoria actione* opponuntur: *l.* 26. §. 12. D. *de noxal act.* itemque directo agere & *de peculio*: *l.* 3. §. 4. D. *commod. l. ult. D. pro ſoc.* §. *ult. Inſt. quod cum eo qui in al. pot.* nec non directo agere & noxaliter: §. 5. *Inſt. de noxal. act.* denique directo agere, & *utili actione* experiri: *l.* 45. D. *ſolut. matrim.*

Adverſa quoque ſunt *directo* & *per fideicommiſſum*: *l.* 16. *D. de fideic. libert. l.* 2. *C. quand. & quib. quart. parſ.* §. 1. *Inſt. de codicill.* Ex *directo* & ex fideicommiſſo: *l.* 56. D. *de manum. teſt. l.* 12. §. *ult.* D. *de fideic. libert.* Directo data libertas: *l.* 55. *D. eod. tit.* tunc intelligitur, quum non ab alio ſervum manumitti rogat teſtator, ſed veluti ex ſuo teſtamento competere vult libertatem: §. 2. *Inſt. de ſing. reb. per fideic.* Eodem ſenſu directo ſubſtituere quis dicitur, id eſt, non per fideicommiſſum: *l.* 15. D. *de vulg. & pup. ſubſt.*

Directo aliquando ἀμέσως, ſine medio, non interveniente alio. Et hoc ſenſu Scævola *directo* opponit *per ſucceſſionem*. Non directo ſed per ſucceſſionem ad filium hereditas patris pervenit: id eſt, non ἀμέσως, ſed mediate ab extraneo, quem pater exheredato filio ſubſtituerat, quique filium illum a patre exheredatum poſtea ſcripſerat heredem: *l.* 103. *D. de legat.* 3. Vid. infra *directus, a, um.*

Directorium in *l.* 3. *C. Th. de can. frum. urb. Rom.* eſt iter rectum, recta navigatio, ut vocatur *l.* 31. C. *Th. de navicular.* Sic & δηριγευόμενος, quaſi dicas director viarum, manſionum, qui ſcilicet viam dirigit, præparat, *apud Suidam.* Gothofr. *in d. l.*

Directus, *us.* Quod ſi altera pars, locorum adepta dominium, ſubterfugiendo moras adtulerit, ne poſſit controverſia definiri ad locorum ordines, (&) *directus*, Agrimenſor dirigatur ad loca &c. Ibi *directum* vocem Agrimenſoriæ arti propriam eſſe notat Jac. Gothofr. pro qua *directuram* dixit Innocentius Agrimenſor ille, cujus, ut primus indicavit Sichardus, meminit Ammianus Marcellin. *lib.* 19. Innocentius in quam ille in libello de literis notis juris exponendis ipſum terminum inquit, & ipſum locum directura trifinium facit. Alii *recturam* vocant, Hygenus inquam, Aggenus, Frontinus. Et huc pertinens verbum *dirigere* vid. infra.

Directus, a, um. Hoc epitheton, Juriſconſultis frequentiſſimum & actionibus, & donationibus, & inſtitutionibus, & judiciis, & libertatibus datis, & ſubſtitutionibus, & generatim verbis tribuitur. *Directa* actio non uno ſenſu accipitur. Interdum enim *utili*, interdum *contrariæ*, inter-

interdum *prætoriæ* opponitur. Primo ſignificatu *directæ* dicuntur actiones, quæ recta ex verbis legis, vel edicti deſcendunt: quum *utiles* ex æquo & bono ad propoſitum negotium accommodentur per interpretationem *l.* 47. *D. de negot. geſt. l.* 37. *D. de obl. & act. l.* 3. D. *de ſentent. paſſ. l.* 27. §. 10. *in fin. D. de procurat.* & aliis locis.

Directa ſeu *recta* judicia opponuntur contrariis: *l.* 58. §. 2. D. *commod.* & *directa* actio *contrariæ*: *l.* 20 D. *de neg. geſt.* Directæ vero actiones tunc intelliguntur, quæ ex negotio geſto principaliter competunt: unde & principales adpellantur: *l.* 17. §. 1. D. *commod.* Scilicet utrinque *directa* actio aliquando competit, cum uterque eorum, inter quos negotium fuit celebratum, ex eo pariter obligatur, veluti in emptione venditione, ubi actio emti directa & venditi etiam directa eſt. Aliquando ex una parte *directa*, ex altera *contraria*. Illa datur adverſus eum, qui ſtatim ex contractu, obligatur, eique competit, qui non niſi ex poſt facto obligationi ſubeſt. Sic *directa* competit actio *mandati* adverſus mandatarium; huic vero ad indemnitatem conſequendam ex poſt facto competit mandati *contraria.*

Interdum *Directa* actio legitimam, ſeu legibus proditam, ſignificat. Et ita *directa* in rem actio eſt jure civili prodita: §. 3. *Inſt. de action.* ad differentiam *Publicianæ*, quæ a Prætore inventa introductaque eſt. Sic *directa* in rem actione dominium vindicando: *l.* 6. *C. quib. non objic.* Sic & *in l.* 24. C. *de rei vind.* Directa vindicatio vocatur, quæ adminiculo reſciſſoriæ actionis (prætoriæ) non indiget. *Directa* actio etiam dicitur hereditatis petitio, quippe quæ heredi datur ex LL. XX. Tabularum: *l.* 3. §. *ult. C. de carbon. edict.*

Directa actio & *directum* judicium in *l.* 3. *l.* 5. §. 13. & *l.* 17. D. *ad exhib.* ratione præparatoriæ actionis dicitur, & principale judicium ſignificat, cujus præparandi cauſſa aliud præmittitur, veluti rei vindicationem, ad quam via ſternitur per actionem ad exhibendum.

Directa actio & ea eſt, quæ in ſolidum competit, ad differentiam *noxalis*: §. 5. *Inſt. de nox. act. l.* 26. §. 4. D. *eod. tit.*

Directa donatio, ad differentiam ejus, quæ mortis cauſſa conſtituta: *l.* 25. C. *de donat.*

Directa inſtitutio *præcuriæ* ſeu *fideicommiſſariæ* opponitur: *l.* 19. D. *de teſtam. milit.*

Directæ libertates quæ verbis directis ſeu directo datæ ſunt: *l.* 12. D. *ſi quis omiſſ. cauſ. teſt. l.* 11. §. *ult. l.* 24. §. 1. D. *ad SC. Trebell.* & alibi paſſim. Hinc *directæ* & *fideicommiſſariæ* libertates, ſæpe opponuntur, ut in *l.* 11. *l.* 28. §. *ult.* D. *ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.* Vid. ſupra *directo.*

Directæ ſubſtitutiones, ſeparantur a fideicommiſſariis: *l.* 5. *C. de impub. & al. ſubſt. l.* 26. *C. de inoff. teſt.*

Directa verba, id eſt, civilia, legitima, imperativa, quibus recta hereditas vel legatum, vel libertas relinquitur, qualia ſunt hæc: Heres eſto, heredem facio, inſtituo, do lego, præcipito, tibi habeto, ſumito, vindicato, heres damnas eſto dare, ſinito eum habere, relinquo, liber eſto: *l.* 2. *C. commun. de legat. l.* 15. *C. de teſtam.* Quibus adverſantur verba fideicommiſſi, ſeu precaria, quæ inflexa ſunt, & oblique precativeque, non imperative, concipiuntur. Sic *directis* verbis adimitur hereditas: *l.* 4. *C. de his quæ ut indign.* datur libertas: *l.* 16. C.

C. de testam. manum. stipulatio componitur : *l.* 10. *C. de contrab. stipul.* substituitur : *l.* 7. *C. de impub. & al. substit.*

DIRIGERE, ad certum finem referre. *Dirigere* actionem : *l.* 12. D. *de procurat. l.* 1. *C. de exsequut. rei jud. & passim.* destinationem in aliquem : *l.* 77. §. 10. *D. de legat.* 2. intentionem : *l.* 77. §. 26. D. *eod. tit.* pactum: *l.* 40. D. *de pact.* petitionem adversus aliquem : *l.* 20. §. 8. *D. famil. ercisc.* verba stipulationis : *l.* 5. *D. ut legat. seu fideic. causs. cav.* Directum ad speciem : *l.* 28. D. *de reg. jur.*

Dirigere fines in *l.* 2. §. 1. D. *fin. regund.* In Novella Theodosii & Valentiniani : Agrimensor pro laborum vicissitudine, si limitem *direxerit*, volumus ut per singulas possessionis uncias singulos aureos accipiat, pro intentione, quæ inter partes sopietur. Aggenus *Comment. in Frontin. p.* 68. de rigore agens : Termini quoque quibusdam locis positi sunt, ut ab uno ad unum *dirigantur* per pedes a 320. ad 480. & infra hoc si licet. Quibus ex locis adparet dirigere vocabulum etiam agrimensorium esse. *Dirigere* viam : *l.* 9. D. *de servit.*

Dirigere, sequioris ævi scriptoribus est mittere. Quam significationem verbi sæpe in Pandectis, sæpius in codice deprehendimus. *Dirigat* acta cum refutatoriis partium suisque litteris ad nos : *l.* 19. *C. de adpellat. & consult.* Archigerontes & Diœcetæ *dirigantur*: *l.* 5. *C. de episc. aud.* Quidquid exactum fuerit dirigatur : *l. ult. C. de collat. fund. patr. & emphyt.* Judices ad aliud judicium *dirigantur* : *l.* 4. *C. de pedan. jud.* Dirigere litteras : *l.* 65. *D. de procurat.* navigium : *l.* 3. *C. de naut. fœn.* officium suum *dirigere*: *l.* 7. §. 10. D. *commun. divid.* reos ad judicium : *l.* 7. *l.* 9. *pr.* C. *de defens. civit.* rescriptum : *l.* 1. *C. de divers. rescr.*

DIRIMERE adfinitatem : *l.* 43. §. *ult.* D. *de procurat.* jura : *l.* 9. D. *de div. reg. jur.* matrimonium : *l.* 13. *C. de inst. & subst.* societatem : *l.* 27. *D. pro soc.* id est, divellere, dissolvere.

Dirimere controversiam : *l.* 2. §. 1. D. *fin. reg.* cunctationem : *l.* 20. D. *de manumiss.* aliquid judicio : *l.* 6. §. *ult.* D. *de his qui not. infam.* litem : *l.* 3. §. 2. D. *de judic.* quæstionem : *l.* 8. §. *ult. D. fin. regund.* varietatem : *l.* 13. §. *ult.* D. *de ann. leg.* id est, decidere, rescindere.

DIRIPERE aliquid ex naufragio : *l.* 4. §. 1. D. *de incend. ruin.* Direptorum negotiorum audientia : *l. ult. C. de ordin. cognit.* Direptum stillicidium : *l.* 20. §. 5. *D. de serv. præd. urb.*

DIRUERE ædes : *l.* 73. D. *de contr. emt.* aquæ ductum : *l.* 27. §. 32. D. *ad Leg. Aquil.* sepulchrum : *l.* 2. D. *de sepulcr. viol.* villam : *l.* 2. D. *quib. mod. usufr. fin.*

DISCEDERE a marito : *l.* 8. D. *de bon. damn.* cum bona gratia, id est, divertere : *l.* 32. §. 10. D. *de don. int. vir. & ux.*

Discedere dicitur dominium ab aliquo : *l.* 10. §. *ult. D. de condit. furt.*

DISCEPTARE dicitur arbiter inter litigatores : *l.* 11. D. *de recept. arbitr.* id est arbitrari. Itemque de exceptionibus quibusdam omnino ipse debet disceptare, qui ad exhibendum actione judicat: *l.* 3. §. 13. D. *ad exhib.*

Sed & litigatores *disceptare*, id est, contendere dicuntur : Sic disceptare civilibus actionibus de caussa : *l.* 2. *C. si non comp. jud.*

DISCEPTATIO pro re, seu lite : *l.* 70. D. *de jud. l.* 3. C. *eod. tit. & passim.*

DIS-

DISCEPTATOR, pro judice seu arbitro: *l.* 3. §. 1. *l.* 17. D. *de recept. arbitr. l.* 7. *D. fam. ercisc.* Et hunc sensum huic vocabulo tribuit Cic. *in partit. orat. c.* 3. Hinc *disceptator* & reconciliator pacis apud Liv. *lib.* 35. *c.* 44. & Val. Max. *lib.* 2. *c.* 10. *ex.* 4.

DISCERE. Nota formulam Ictorum: *Didici*: *l.* 1. §. 25. *D. de vi arm. l.* 50. *D. de minor. & passim.* qua utuntur, quando sententiam suam aliorum auctoritati opponunt.

DISCESSIO fieri dicebatur, quum in diversas sententias ibant senatores. Exempla hujus loquutionis habemus apud Cic. *lib.* 1. *ad famil. Epist.* 1. *ad Attic. lib.* 12. *Epist.* 21. Plin. *lib.* 2. *Epist.* 10. *lib.* 8. *Epist.* 14. Suet. *in Tib. c.* 31. Tacit. 3. *annal.* 62. & *lib.* 14. *c.* 49. Gell. *lib.* 3. *c.* 18. & *lib.* 14. *c.* 7.

DISCIDIUM pro divortio & repudio: *l.* 8. D. *de capt. & postl.* Martial. *lib.* 10. *Epigr.* 41. *v.* 8. Discidium non est hoc, Proculeia, lucrum est. Add. Suet. *in Domit. c.* 3.

Discidium, pro schismate, hæresi, διχοστασία: *l.* 2. C. *Theod. de hæret.*

DISCINGERE pro distinguere & judicare, dirimere *l. ult. C. Th. de palat. sacr. larg. l.* 2. *C. Th. de offic. rect. prov. l.* 64. *C. Th. de adpell. l.* 2. *l.* 3. *C. Th. quor. adpell.* Rufinus *histor. eccles. lib.* 10. *c.* 2. His omissis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, absque ulla animorum contentione *discingite*: ubi & *distinguere* alibi legitur. Add. *l.* 17. *l.* 18. *C. Th. de agent. l.* 4. *C. Th. fin. regund. l.* 20. *C. Th. de div. eff.* Vid. Savaron. in Sidon. *lib.* 2. *ep.* 7. & Juretum in Symmach. *lib.* 10. *ep.* 52.

DISCIPLINÆ nomen in quodlibet artificium cadit. Hinc in *disciplinam* se dare: Gell. *lib.* 5. *c.* 10. *Disciplinis* vel arte instituere: *l.* 27. §. 2. D. *de usufr.*

Disciplina speciatim pro clericatu. Disciplinam sæculo probabilem eligere: *l.* 19. C. *de Episc. & cler.* Vid. Jac. Gothofr. *adnot. & Comm. ad l.* 44. *C. Theod. eod. tit.*

Disciplinæ etiam nomine venit accuratus ordo, domi ac militiæ servatus. Hinc: Adversus publicam disciplinam plebem suscipere, & defendere, idem est ac seditionem concitare: *rubr. & l. un. C. Th. de his qui pleb. aud. contr. discipl. publ. collig.*

DISCIPULUS, non modo liberalium studiorum, sed & cujusvis artis vocatur: *l.* 1. C. *de stud. liberal. l.* 5. §. *ult.* D. *ad Leg. Aquil. Discipuli* fullonis: *l.* 5. §. 10. D. *de institor.*

DISCRETIO animalium: *l.* 62. D. *de usufr. l.* 17. §. 1. C. *de advoc. divers. jud. l. fin. pr. C. de SS. Eccles.* id est separatio.

DISCRETUS. *Discretis* surdo & muto sancimus: *l.* 10. *C. qui test. fac. poss.* id est, iis, qui alterutro vitio laborant, non utroque simul.

Discretæ gentes, id est, distinctæ: *l.* 5. D. *de just. & jur.*

DISCRIMEN periculum. Discrimen capitis & fortunarum: *l.* 1. *C. quæ res ven.* existimationis: *l.* 7. D. *de injur.* litis: *l. ult. C. de pœn. jud.* periculi pœnæ: *l.* 2. *C. de fid. instr. Discrimen* suum curia novit: Formula interloquutionis in *l.* 71. *C. Theod. de decurion.* quæ sic id innuit: Curialium penuriam in periculum reliquorum recidere. Vid Jac. Gothofr. *comm. ad d. l.*

DISCURSUS, de navibus judiciariis usurpatur: *l. un. in fin. C. Th. de lusor. Danub.* Vid. infra art. *judiciariæ naves.* Dis-

cursus veredorum : *l. 16. C. Th. de curs.*

Discursus. Nutricibus, quarum detestabile ministerium fuisse arguetur, redemptique *discursus*, pœna immineat: *l. 1. C. Theod. de rapt. virg.* ubi *discursus* sunt, internuncia, verborumque ministeria ad virginem alliciendam.

DISCUS, in *l. 19. §. 1. D. de furt. l. 21. l. 26. §. ult. D. depos.* est orbis, in quo cibus in mensa tractatur & conciditur. Alias vocabuli notiones exposuit Cæl. Rhodig. *lib.24. var. lect. c.12.*

DISCUSSIO, *in l. 1. C. Theod. de discussor. l. 14. C. Th. de jur. fisc.* Discussionum comitiva : *l. ult. C. Theod. ad leg. jul. de ambit.* munus scilicet discutiendi & inquirendi opus publicum, vel discutiendi rationes, seu impensas publicas extra ordinem commissum. Vid. *Comment.* Jac. Gothofr. *ad d. l.* & varia ibi Cassiodori & Symmachi loca.

Discussio pecuniæ : *l. 14. C. Th. de jur. fisc.* id est, per quam excepti & expensi ratio clarescit, ut hac ipsa lege explicatur. Discussio, vel ratiocinium in *l. 1. C. de ratioc. oper. l. 6. C. de adv. div. jud.*

Discussio jugorum : *l. 3. C. de discussor.*

Discussione honorum & munerum civilium omnium perfunctus: *l. 5. C. Th. de decur.* ubi Gothofredus *discussionem* honorum de eo dici, ait, qui si discutiatur, omnibus honoribus functus reperiatur. Alii, inter quos Heineccius, pro *discussione* legi malunt *decursione.*

Discussiones Justinianus *Nov.147. c. 2.* vocat, quæ δικαίαν εἴσπραξιν κατ᾽ ἐκείνων ἐπάγουσι, τῶν οὐ προσηκόντως ἐκ τοῦ δημοσίου λαβόντων quæ justam illorum exactionem inducunt, qui non convenienter a fisco acceperunt.

DISCUSSOR in *l. pen. C. quor. adpell. non rec. l. 21. 29. C. Th. eod. tit.* & passim. In vetustis Glossariis redditur πράκτωρ, στρατιώτης, alias λογοθέτης. Et rationes certe fiscales & publicæ dispunxisse *discussores*, non dubium est. Meminit & Cassiodorus *lib. 4. var. c. 38.* errorque est in hoc verbo apud eumdem auctorem : *lib. 9. var. c. 10.* in qua *discursoribus* pro *discussoribus* legitur. De his legi præ ceteris meretur Car. Labbæus *in Constitutionib. novis X. Impp. Græcolatin. p. 46.*

DISCUTERE litem : *l. 13. §. 2. D. de rec. arb. l. 8. C. de exsequut. rei jud.* matrimonia : *l. 2. D. de donat. int. vir. & ux.* periculum : *l. 4. D. de naut. fœn.* sponsalia : *l. 2. D. de divort.* id est, dissolvere.

DISERTUS, vel *Disertissimus*, epitheton & elogium jurisconsultorum forensium & advocatorum : *l. 5. C. de bon. quæ lib. l. ult. C. de instit. & substit.* Lamprid. in *Alexand. Sever. c. 16.* Rationem reddit Bynkersh. *7. obs. 6.* Quum enim antea distincta essent jurisconsultorum & oratorum officia : postquam serviente jam republica paullo minus pretii statui coepit eloquentiæ, jurisconsulti ipsi caussas orare, atque adeo advocati & oratoris officia conjungere cœperunt. Eodem pertinet gloriosæ vocis munimen, in *l. 14. C. de advoc. divers. jud.* nec non elogium : *Disertissimi* legum oratores, & oratores maximi & ῥήτορες, in *Const. ad Antecess. §. 2. 6.* & in *Const. græca de conf. pand. §. 9.* Hein.

DISJUNCTI in jure civili adpellantur, qui re, non etiam verbis conjuncti sunt, & *disjunctim* relictum, quod duobus separatim, & diversis orationibus relictum est, in hunc modum : *Titio*

Titio hominem Stichum do lego: Gaii Stichum do lego. §. 8. *Inst. de legat.* Disjuncti ab ipso testatore aperte sunt sermone distincti: *l. un. C. de caduc. toll.*

DISJUNCTIM alias est sub disjunctione, seu alternatione, ut: sub diversis conditionibus, dijunctim positis: *l.* 51. D. *de condit. & demonstr.*

DISJUNCTIVE, idem quod disjunctim: Disjunctive commixti: *l.* 34. D. *de legat.* 1.

DISJUNCTIVUM est, veluti quum dicimus: aut dies, aut nox est: quorum posito altero, necesse est alterum tolli, item sublato altero, poni alterum: *l.* 124. D. *de verb. signif.* Hinc *disjunctivo* modo comprehensa plurium rerum dinumeratio plura legatæ non facit: *l.* 35. D. *quand. dies leg. ced.* Disjunctivo modo conditiones adscriptæ: *l.* 18. *D. de cond. & dem.*

DISPAR, impar, dissimile. Ex disparibus partibus servum habere: *l.* 13. §. *ult.* D. *de instit. act.*

DISPENDIUM, & *compendium* opponuntur *l.* 65. §. 6. D. *pro soc. Varr. de ling. lat.* Dispendium ideo, quod in dispendendo solet minus fieri. *Dispendium* caussæ ac fortunarum: *l.* 30. C. *de adpell.* existimationis: *l. ult. C. de pœn. jud.* pudoris: *l.* 1. *C. Th. de habitu.*

Dispendium negotiatorum, id est, tributa & collationes, quæ a negotiatoribus præstabantur: *l.* 10. *C. Th. de Episc.*

Dispendium in *l.* 15. *C. Theod. de susceptorib.* In aridis fructibus, centesimam levandi *dispendii* caussa a possessore susceptor accipiat. Ibi autem *dispendium* est pro imminutione.

DISPENSANTUR incrementa Nili: *l.* 10. D. *de extraord. crim.*

DISPENSATIO, *c. in caussis de sent. & re jud.* est juris, seu regulæ per eum, ad quem spectat.

Dispensatio ex mente juris canonici definiri potest, quod sit provida & gratiosa legis prohibitivæ vel præceptivæ a legislatore, justa caussa id suadente, facta relaxatio, vel ad terminatum quoddam tempus, vel in certo & peculiari duntaxat casu, hoc effectu, ut contra legis rigorem aliquid licite & valide fieri queat, vel ut, quod inutiliter & contra leges factum, subsistat, salvo legis laxatæ vinculo & vigore. Eamus per singula, ut conceptus hujus termini moralis evidentior fiat. Dicimus provida & gratiosa legis relaxatio, quod prudens legislator pro re nata circa leges versari oporteat providendo, ne, neglecta publica & communi utilitate, *itempestive* legis vigorem sequatur, sed pro re nata quandoque quid ex eo remittat. Gratiosa vero hæc relaxatio est intuitu beneficii, quod in eum vel eos confertur, intuitu cujus vel quorum legis vigor remittitur, unde etiam pessim *misericors*, *c. un. decretal. de furtiv. ord. susc.* & ipsa dispensatio vocatur misericordia, *c. un. in fin. decretal. de clerico per salt. promat.* Quamquam autem *dispensatio* frequentius se exserat circa legem prohibitivam: quandoque etiam lex præceptiva relaxanda. Sic est dispensatio cum clerico, qui prætermisso diaconatu ad superiores ordines transit, *c. sollicitudo dist.* 52. quo in exemplo habes dispensationem ejus etiam quod nullitatis vitio laborat. Peragenda quidem regulariter hæc relaxatio a Legislatore. Hinc judici subalterno haud permissa est dispensandi libertas, qui minister legum est, non arbiter. Non ergo dispensare potest,

poteſt, niſi quatenus legislator id conceſſerit, veluti determinatis negotiis in quibus inferioris diſpenſatio toleratur, ut in *c. ſi alicujus* 59. *de elect. c. ſi quis presbyter & c. presbyteros & c. conſtitueretur diſt.* 1. *c. pœnitentibus* 5. *cauſ.* 26. *qu.* 7. Vid. Bartol. in *l. barbarius* D. *de offic. prætor.* ut & ſpeciali delegatione, *c.* 2. *de eo qui fuit. ordin. ſuſcep.* Porro deſideratur juſta cauſſa in omni diſpenſatione, qualis ſemper credita fuit publicæ eccleſiæ utilitas, ut recte obſervat Thomaſſin. *P.* 2. *lib.* 3. *c.* 26. §. 5. ſi forſan, ſervato juris rigore, eccleſiæ & religionis chriſtianæ commodum admodum lædi potuiſſet. Innocent. utique III. in *c.* 5. *decretal. de reſtitut. in integr.* ſedem Romanam ait, pro conſideratione ætatum & temporum ſeu gravium neceſſitatum diſpenſatione plura ordinare. Idem in *c.* 19. *de ſent. & re judic.* præmittit, in judicio ſummi pontificis ordinem juris ſubtiliter obſervandum eſſe, hac adjecta tamen clauſula: niſi forte cum aliquid (cauſſa neceſſitatis & utilitatis inſpecta) diſpenſatione duxerit ſtatuendum. Huc collineat Concil. Tridentin. *ſeſſ.* 25. *de reform. c.* 18. ubi ait: Sicut publice expedit, legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius evenientibus caſibus & neceſſitatibus pro communi utilitate ſatisfiat.... Quod ſi urgens juſtaque ratio & major quandoque utilitas poſtulaverint, cum aliquibus diſpenſandum eſſe, id cauſſa cognita ac ſumma maturitate, atque gratis a quibuſcunque, ad quos diſpenſatio pertinebit, erit præſtandum, aliterque facta diſpenſatio ſubreptitia cenſeatur. Remittitur porro aliquid de rigore legis, vel ad certum tempus, vel in certo caſu. In hoc omnino differunt *diſpenſationes* a *privilegiis*, quæ jus ſtabile perſonæ indulgent, quod vel ad vitam ejus durat, vel perpetuum eſt, prout perſonale vel reale eſt. Ita quando alicui conceditur, ut uxoris ſororem Sylviam ducere poſſit contra legis præceptum, ultra hunc caſum diſpenſatio ſe non extendit, ut hac mortua, alteram ejus ſororem Annam ducere minime queat. Qui vero *privilegium* impetravit, jus novum adeptus eſt, ſecundum quod in quibuſcumque obvenientibus caſibus agere in poſterum valide poſſit. Effectus porro diſpenſationis eſt duplex, ut vel licite citra violationem legis aliquid fieri poſſit: ut quod contra leges factum eſt ſubſiſtat. Et in eo differt *diſpenſatio* ab *indulgentiis*. Hæ enim præſupponunt delicta commiſſa, quorum relaxatur pœna acceptis in ſolutum meritis; generaliter omnibus ſitientibus & conditiones adjectas implentibus proponuntur: denique rebus, locis, perſoniſque aliquando in perpetuum, aliquando ad tempus proponuntur. Diſpenſatio vero ſtricte facultatem largitur, ut actus licite contra legem fieri vel omitti queat, nec in ejus omiſſione vel perpetratione peccetur & delinquatur. Indulgentia præſupponit jam delictum commiſſum eſſe: diſpenſatio præcavet, ne actus contra legem fiat, quia ante ejus perpetrationem vigor legum in ſubjecto ſuſpenditur. Hæc actam præcedit: illa ſequitur effectu. Hæc a vinculo legis liberat: illa per æquipollens implementum legis efficere dicitur, dum loco *pœnarum* accipiuntur merita ex theſauro eccleſiæ hauſta. Denique differt diſpenſatio ab abſolutione a cenſuris vel excommunicatione, quæ abſolutio revera, eſt reſtitutionis ex capite gratiæ ſpecies, adeoque pœnam, quam quis jam ſuſtinet, & in qua diutius ſubſiſtere debebat, finit & laxat.

DIS-

DISPENSATOR adpellatur ſervus, qui familiæ rationes diſpenſat, peculiique adminiſtrationem habet: *l.* 51. *l.* 62. D. *de ſolut. & paſſim.* Per *diſpenſatores* utique olim nomina faciebant, ut adparet ex *l. ult.* §. 4. D. *de verb. oblig.* Quinctilian. *Declam.* 345. Satis ſit vobis, o Divites, hoc veſtras præſtare fortunas, quod per *diſpenſatores* foeneratis. Unde Theop. *in* §. 10. *Inſt. mandat. Diſpenſatorem* definit οἰκέτην, ὅς εἰώθεν ἐκδανείζειν τὰ δεσποτικὰ χρήματα. ſervum, qui ſolet fœnori dare pecunias dominicas. Diſpenſatores vero, ut ex vetuſto gloſſario deſcribunt, dictos, quibus pecuniarum adminiſtratio crederetur, ipſa nominis notatio arguit, quam ab antiquo pecuniam adpendendi more, non numerandi, Varro *lib.* 4. *de ling. lat. ad finem*, Sex. Pompeius, & Iſidorus deducunt.

Sed & qui principum pecunias curant, theſaurorumque adminiſtrationem gerunt, in conſtitutionibus *diſpenſatorum* nomen habent: *l.* 1. *C. ſi adverſ. fiſc. l.* 4. *C. de fid. inſtr. Tit. C. Theod. de his qui cum diſpenſat. contr.* Qua in re ſervorum miniſterio primum uſos Imperatores, conſtat. Suetonius ſane in *Aug. c.* 66. Diomedem *diſpenſatorem*, ſervum Auguſti memorat. De Cæſare etiam ſic Macrob. 2. *ſaturn.* 3. Sequuto omnium riſu, *diſpenſatorem* Cæſar vocavit, & centum ſeſtertia græculo numerare juſſit. Plinius quoque *lib.* 7. *c.* 39. Armeniaci belli ſub Nerone *diſpenſatorem* juſtam ſervitutem ſerviſſe judicat, manumiſſum, & quidem immenſo pretio, narrans. Sed & Claudii ſervum, *diſpenſatorem*, quingenariam lancem habuiſſe, idem Plinius *lib.* 33. *c.* 11. refert.

DISPERGERE, diſſolvere. Juſtinianus *l.* 28. *in fin. C. de nupt.* Melius eſt, legis Papiæ ſeveritatem compeſcere, quam eam ſequendo hominum matrimonia *diſpergere.*

DISPERIRE, interire: *l.* 5. D. *de oblig. & act.*

DISPERTIRE, diviſionem facere: *l.* 71. D. *de uſufr.*

DISPICERE de conditione inſtitoris: *l.* 1. *D. de inſtit. act.* Diſpicite patres: *l.* 22. *de hered. pet.*

DISPLICEBAT Proculo: *l.* 32. D. *depoſ.* heredibus: *l.* 42. §. 1. *D. de fideic. hered.*

DISPOLIATIO quinquaginta librarum auri: id eſt, mulcta: *l.* 6. C. *Th. de ſepulcr. viol.*

DISPONERE familiam: *l.* 7. D. *de opt. vel elect. leg.* milites: *l.* 1. §. 12. D. *de offic. præf. urb.* quæſtionem: Paull. 3. *ſent.* 5. §. 11. rationes: *l.* 1. *C. de bon. proſcr.* id eſt in ordinem redigere.

Diſponere etiam dicuntur arbiter: *l.* 19. D. *comm. divid.* prætor: *l.* 3. §. 4. D. *liberal. exhib.* teſtator: *l.* 114. §. 11. *D. de legat.* 1. id eſt, ſtatuere.

DISPOSITIO defuncti: *l. ult. C. fam. erciſc.* extrema: *l.* 2. *C. commun. manum.* ultima: *l.* 28. *C. de teſtam.*

Diſpoſitiones præcipue ſunt principis. Hinc *diſpoſitionum* Comes: *l.* 8. *C. de prox. ſacr. ſcrin.* Comitiva *diſpoſitionum*: *l.* 4. *C. de prox. comit. diſpoſit.*

Diſpoſitio, epiſtolarum & libellorum: *l.* 1. *C. Theod. eod. tit. Diſpoſitiones* principales: *l. ult. C. de fruct. & lit. expenſ. Diſpoſitionum* ſcrinium: *l.* 3. 4. 11. *C. de prox. ſacr. ſcrin.* Vid. ſub. voce *comites.*

Diſpoſitio pro proviſione. Navicularios Africanos, qui idonea publicis diſpoſitionibus ac neceſſitatibus ligna convectant: *l.* 10. *C. Theod. de navicul.* Publicis *diſpoſitionibus*, id eſt, proviſionibus, neceſſitatibus. Vid. *l.* 1. *C. Th.*

Th. de proxim. Capitolin. *in Gordian. c.* 28. Cujus viri tanta in rep. dispositio fuit ut, & mox *cap.* 29. Tantum habuerat conditorum, ut vacillare dispositio Romana non posset. Vid. & Ammian. Marcell. *lib.* 19. *c.* 11. ubi de Anatolio: apud eumdem *disponere*, pro annonæ providere, *lib.* 14. *c.* 7.

DISPUNGERE est conferre accepta & data: *l. 56. D. de verb. signif.* quod caput ad *l.* 15. D. *de reb. auct. jud. possid.* pertinet, ut ex ipsis inscriptionibus patet. Hinc *dispungere* rationes: *l.* 16. §. *ult. D. de statulib.* Seneca *lib. 4. de benef. c.* 31. Apud me istæ acceptorum expensorumque rationes *dispungentur. Dispunctio d. l.* 15.

DISPUTARE. Notando & disputando, bene & optima ratione decrevit: *l.* 18. §. 26. D. *de mun. & hon.*

Disputare barbare pro *distinguere* usurpari videmus apud Caium *Inst. lib.* 2. *tit.* 8. §. 3. Nec *disputari* potest, si de diversis matribus nascantur. Sed si conferas Auctorem Collat. *Leg. Mos. & Rom. tit.* 16. §. 2. ubi idem Caii testimonium occurrit, illico patet, verba illa non a Caii, sed Aniani; vel alii compilatoris, manu esse. *Hein.*

DISPUTATIO, controversia, seu disceptatio. Sic Disputatio fori: *l.* 2. §. 5. D. *de orig. jur.*

Disputatio pro dissertatione vel tractatione. Ne verbosa sit disputatio: *pr. Inst. quod cum eo, qui in al. pot.*

Disputationum libros permultos scripserunt veteres Jurisconsulti. Eorum libros decem, ab Ulpiano scriptos, memorat Index Pandectis Florentinis præpositus, id est, publicarum disceptationum, ut patet ex *l.* 11. *C. de quæst.* Venuleius autem Saturninus non *disputationum*, sed *stipulationum* libros scripserat, ceu observavit Labitus *de usu Indic. pand. c.* 6. §. 5. qui in mendo cubare ostendit inscriptionem legis 18. D. *de judic. solv.* legendumque esse ait; *libro 7. Stipulationum.* Harum enim libros 19. eum reliquisse, & ex laudato indice; & ex tribus & viginti, quæ & his libris in pandectas migrarunt; fragmentis, satis constat. *Hein.*

Disputatio pro exceptione dixit Caius *lib.* 2. *Inst. tit.* 9. §. 11. Neque potest ei, cui pro nostro debito cavet, de cauto & non numerato, sicut fieri solet, aliquid *disputationis* adferre; id est, non potest ei hoc dare exceptionem non numeratæ pecuniæ. Sed quis spoponderit; hæc a Caii manu esse? *Hein.*

DISQUIRERE: *l.* 8. *C. de petit. her. l.* 5. *C. ad SC. Maced.*

DISQUISITIO hujus rei judicis est: *l.* 3. D. *ex quib. caus. maj.*

DISSENSIONES civiles: *l.* 21. §. *ult.* D. *de capt. & postl.*

Dissensiones inter Ictos, quas a Labeone & Capitone inchoatas Sabinus & Nerva auxerunt: *l.* 2. §. 47. *v. hi duo. de or. jur.*

DISSENSU contrario dissolvitur emtio venditio, vel locatio conductio *l.* 80. D. *de solut.* immo omnis nudi consensu obligatio: *l.* 35. D. *de reg. jur.* ubi *dissensu* ponitur pro concordante recessu a priore voluntate qua in unum & idem, negotium nempe colligandum, contrahentes consenserant.

DISSENTIRE in nomine vel de pretio, *l.* 9. D. *de contr. emt.* de qualitate: *l.* 21. §. 2. D. *de act. emt. vend.*

DISSERERE breviter: *l.* 4. §. 3. *D. de grad. & adfin.*

DISSIDIUM pro quo in *l.* 10. §. *ult.* D. *ad Leg. Jul. de adult.* legendum *discidium* de quo supra.

DIS-

DISSIPARE ædificium: *l.* 3. §. *pen.* D. *de incend. ruin. naufr.* sepulchra: *l.* 2. *C. Th. de sepulcr. viol.* id est, disturbare & demoliri.

Dissipare bona: *l.* 38. D. *mand.* dilapidare.

DISSOCIARI e Societate discedere: *l.* 4. *D. pro soc. Dissociatum* matrimonium, id est, dissolutum: *l.* 14. *C. de nupt. l.* 23. *C. ad Leg. jul. de adult.*

DISSOCIATA in jus diversum mancipia: *l. un. C. Theod. commun. divid.* id est, separata.

DISSOLUTA negligentia: *l.* 29. *pr.* D. *mand.* quæ alias supina. Cicero dissolutum hominem in re familiari vocat negligentem, & parum circumspectum, sollicitumque paterfamilias.

DISSOLUTOR sepulcrorum: *l.* 8. §. 1. *C. de repud.* Dissolutrix: *l.* 8. §. 2. *C. eod. tit.*

DISSONNANTES sententiæ: *l.* 24. *D. de manum. Dissonæ* sententiæ: *l.* 38. D. *de re jud.*

DISTANTIA. Inter fideicommissa & legata sunt quædam distantiæ. Caii 2. *Inst.* 7. §. 8.

DISTERMINANTUR vicini in urbanis prædiis communibus parietibus: *l.* 4. §. 10. D. *finium regund.*

DISTINGUERE caussas adpellationis: *l.* 30. *C. Theod. de adpell. & consult.* id est, edere & dicere distincte.

DISTRACTIO fundi: *l.* 8. §. 15. *D. de transact.* pignoris: *rubr.* D. & *C. de distract. pign.* id est, venditio.

DISTRACTOR argenti: *l.* 17. *C. de pignor. l.* 2. §. *ult. C. de constit. pecun.* id est, argentarius.

DISTRAHERE fundum: *l.* 8. §. 15. D. *de transact. l.* 39. D. *de rei vind.* i. e. vendere.

Distrahere, dissolvere, seu dirimere. *Distrahere* æs alienum: *l.* 5. §. 10. *D. de reb. eor. qui sub tut.* conjunctionem: *l.* 38. §. 1. D. *ad Leg. jul. de adult.* matrimonium: *l.* 14. C. *de nupt.* negotium: §. 6. *Inst. de oblig. quæ quasi ex contr.* obligationem: *l.* 5. §. 3. D. *de oblig. & act.* societatem: *l.* 27. *l.* 63. §. *ult. l.* 64. 65. D. *pro soc.*

Distrahere, diripere. Qui fecerit quo magis funus diripiatur, *distrahatur*: *l.* 5. *pr. D. ad Leg. jul. de vi publ.*

Distrahere rationes: *tit.* D. *de tut. & rat. distr.* quam phrasin. Vesenbec. in *paratitl.* 11. 6. & Dionys. Gothofredus, *conturbare*, *rescindere rationes* interpretantur. Aliter Bynkersh. 6. *obs.* 8. Rationes enim huic sunt patrimonium pupilli, quod & Paull. rationem pupillarem vocat: *l.* 43. §. 1. D. *de administr. & peric. tut. Distrahere* vero accipit pro *dissipare*, adeoque rationes *distrahere* est intercipere pecuniam pupillarem, uti explicat Ulpianus *l.* 1. §. 22. D. *de tut. & rat. distr.* vel rem ex bonis pupilli auferre, ut loquitur Paullus *l.* 2. D. *eod. tit.* Sed non facile animadvertitur, cur, admisso hoc sensu phraseos, hæc actio de distrahendis, ac non potius, de distractis rationibus dicta sit. *Hein.*

DISTRIBUTIO assis: *l.* 13. §. 1. D. *de hered. inst.* id est, assignatio partium assis hereditarii heredibus facta.

Distributio quotidiana Pontificio jure significat id, quod præstatur his, qui horis certis intersunt divinis, *cap.* 2. §. 1. *de ætat. & qualit. in Clem. c. un. de cleric. non resid. in* 6. & *c. licet. vobis*; *de præbend.*

Distributiones quotidianæ, quæ alias manualia beneficia seu victualia nuncupantur, singulis diebus in ecclesiis erogantur canonicis, & aliis beneficiatis seu cleris, qui officiis divinis in ipsis eccle-

ecclesiis intersunt horis canonicis: *c. 2. §. 1. in Clement. & c. un. de cler. non resid. in 6. c. 19. Decretal. de præbend. & dignit. c. 32. eod. tit.* Erant igitur hæ olim victus canonicorum quotidianus, quem alii percipere non poterant, quam præsentes, quod natura rei postulabat. Hunc in finem pistores constituebantur, qui panes ad quotidianas distributiones coquebant. In synodo Coloniensi anno 1260 cautum fuisse refert Schaten. *lib. XI. annal. Paderborn. ad cit. ann.* ut pistrinum publicum constitueretur, ex quo panes quotidie distribuerentur clericis. Pistores ipsi, solemni juramento obstringebantur, cujus formulam adducit Anton. Mathæi *de nobilit. lib. 2. c. 48. in f. p. 751.*

DISTRICTE edicere: *l. 15. D. de rec. arbitr.*

DISTRICTIO: *l. 16. §. 1. D. de rec. arb.* id est, coactio.

DISTRICTUS. Districta ferro judicum severitas: *l. 3. C. Theod. de petit.* Districtissimi defensores, id est, severissimi: *l. ult. C. Th. de defensor. civit.* Vid. supra *destricte destringere.*

DISTRICTUS, US, idem quod territorium in *c. 4. Clem. de elect.* licet non desint qui existiment latiorem habere significationem verbum *districtus*, quam *territorium*, ut tradit Alciat. in *l. pupillos §. territorium. D. de verb. signif.*

DITIO Romana: *l. ult. C. de infant. expos.* In *ditionem* venerant provinciæ: *l. 2. §. 32. D. de orig. jur. Ditio* urbium municipumque: *l. ult. C. de vectigal.*

Ditio, pro potestate dominica: *l. 2. C. de libert. & eor. lib.*

DIU, Ulpianus interpretatur *non minus decennio*: *l. 16. §. 3. D. qui & a quib. man.* Sed non ubique id observatur. *Diu* non adparentibus conductoribus, id est, biennii spatio, aut eo plus: *l. 56. D. locat. Diu* possidere hereditatem: *l. 6. §. 1. D. de adquir. vel omit. hered.* id est, per longum tempus: *l. 10. D. de petit. hered.*

DIVALE beneficium: *l. 17. C. Theod.* id est, ab Imperatore concessum. Et ita *divalis* nomine venit quicquid ab eo proficiscitur, passim in LL. nostris.

DIVERSARI. Probe in actu reip. *diversatus*, id est, versatus, exercitatusque: *l. 4. C. Th. de agent. in reb.*

DIVERSORIUM, pro secessu amoeno: *l. 4. C. Theod. de offic. rect. prov.* quo significatu & Symmachus hac voce usus est *lib. 1. epist. 1.* Non quod ejus *diversorii* satietas ceperit nos, quod, quum diutius visitur, plus amatur.

DIVERSUS, A, UM. Aliquando id, quod ab altero separatum, aliquando quod contrarium est. Sic: *diversum* dicemus: *l. 26. §. 4. D. de noxal. act. l. 31. D. de inoff. testam.*

Diversus (id est, contrarius) exitus: *l. 12. D. de negot. gest.*

Diversa pars pro adversario: *l. 71. D. de judic. & passim.* Quinctil. *lib. 4. c. 2.* Actori satis est, dixisse: certam creditam pecuniam peto, ex stipulatione: legatum peto ex testamento: *Diversæ* partis expositio est, cur ea non debeatur. Idem *diversam partem* dixit *lib. 5. c. 6.* ut & ejusdem nominis auctor *Declam. 270. & 236.* & Tertull. *adverf. Marcion. lib. 3. c. 15.* Ovid. *lib. 1. de remed. am. v. 50. Diversis* partibus arma damus. Ita *diversæ* partis advocatus, *l. 31. D. de rec. arbitr.* Add. Senecc. *lib. 2. de ira c. 23.* Suet. *de clar. grammat. c. 9. & in Tib. c. 2.* Ex *diverso* allegatum: *l. 26. D. de prob.* dictum est: *l. 55. D. de administr. & per. tut.* respondebatur: *l. 41. D. famil. ercisc.* i. e. ab adversa parte.

Diver-

Diversorum. Operas, ad prosecutionem equorum, vel diversorum, neminem provincialium praebere permittimus: *l.* 2. C. *Theod. ne damn. provinc. infflig.* Ibi pro *diversorum diversorium* reponunt quod Jac. Gothofredo displicet, qui *diversorum* adpellatione intelligenda ait ceteras species fiscales omnes, praeter equos seu animalia, ac si lex diceret: equorum & quarumcumque tandem specierum fiscalium, quae variae sunt & diversae, quomodo, mercium diversarum commeatus dicitur in *l.* 1. *de littor. & itin. custod.* operam atque artificium diversorum, *l.* 15. *de extraord.*

DIVERTERE dicitur uxor, quae a viro, cui nupta est discedit: *l.* 42. D. *de judic. l.* 5. §. 5. D. *de dol. mal. & met. exc. l.* 27. §. 30. D. *ad Leg. Aquil.*

DIVES marmorum vena: *l.* 11. C. *Th. de metallic. Dives* patrimonio: *l.* 3. *C. de commerc.*

DIVIDERE pro partiri. Dividi non possunt servitus: *l.* 1. §. 21. D. *si quid in fraud. patron.* stipulationes viae, itineris, actus, aquaeductus, ceterarumque servitutum: *l.* 72. D. *de verb. oblig.* Communi *dividundo* vid. *Communi* & *divisio.*

DIVIDUITAS, pro divisione: *l.* 80. §. *ult.* D. *ad Leg. falcid.* De ea voce, quae aliorum Latinorum auctorum auctoritate destituitur, vid. Duker. *de latin. vet. Ictor. p.* 147. Hein.

DIVINATIO in *l.* 15. §. 13. D. *de injur.* & in *causs.* 26. *qu.* 3. *c.* 1. ubi enumerantur divinationum genera, accipitur pro scientia magica, vel fallaci prophetatione.

Sed &, si de constituendo accusatore quaerebatur, judiciumque super ea re reddebatur, cuinam potissimum ex duobus pluribusve accusatio subscriptiove in reum permitteretur, ea res atque judicum cognitio *divinatio* olim adpellabatur, quemadmodum Quinctilian. *lib.* 3. *c.* 10. *& lib.* 7. *c.* 4. Gell. *lib.* 2. *c.* 4. & Ascon. Paedian. *in Cicer. divinat.* docent. Cujusmodi adpellationis varias iidem auctores caussas adferunt. Unde & illam Ciceronis orationem, quae vulgo Divinatio inscribitur, idem Gellius citat hoc titulo: *M. Tullius oratione de accusatore constituendo.*

DIVINITATIS auxilio: id est, Dei. *Consult. vet. Icti c.* 6.

DIVINUM adpellatur in jure civili quod ab Impp. proficiscitur. Ita: *divina* adnotatio: *l.* 2. *C. ne quib. mun. vel praestat.* Augusta: *l. ult. fin.* C. *de quadrag. praescr.* constitutio: *l. ult. C. de legit. hered.* dispositio: *l.* 43. §. 2. *C. de episc. & cler.* domus: *l.* 12. D. *ad SC. Turpill.* indulgentia: *l.* 3. *D. de const. princ.* jussio: *l.* 7. *C. de natural.* lex: *l.* 42. §. 8. *C. de episc. & cler.* serenitas: *l.* 2. §. *pen. C. de off. praet. Afric.* vox: *l. un. pr. C. ut omn. jud. Divinae* aures: *l. ult. C. de adquir. possess. Divini* apices: *l.* 43. *pr. C. de Summ. trin.* Divini vultus: *l.* 6. *C. Th. de indulg. crim.* ubi divinorum *vultuum adpetitor* dicitur: falsae monetae reus, cui vultus principis adprimitur. *Divinum* beneficium: *l.* 7. *C. de interdict. matr.* compendium, edictum: *l.* 7. *pr.* C. *de summ. trin.* numen: *l.* 2. *C. de offic. magistr. offic.* oraculum: *l. ult. C. de jur. dom.* os: *l.* 1. §. 6. C. *de vet. jur. enucl.* rescriptum: *l.* 19. C. *de oper. publ.* verbum: *l.* 2. *C. de mand. princ.*

DIVISIO, pro partitione. Quaedam res *divisionem* non admittunt, vel recipiunt, id est, *dividi non possunt*, uti est in *l.* 85. D. *de verb. oblig.* Talia sunt

actus, aquæ ductus, iter, via: *l.* 1. *&* 2. D. *eod. tit.* *l.* 80. §. 1. D. *ad Leg. falcid.* five legatæ hæ servitutes, five in ftipulationem deductæ fint: *d. l.* 80. *l.* 25. §. 9. D. *famil. ercifc.* Et hinc heredes promiffloris in folidum tenentur: *l.* 2. §. 2. D. *de verb. obl.* Nec divifionem recipiunt ea, quæ in nominibus funt, quum ipfo jure divifa fint: *l.* 6. *fam. ercifc.* noxæ deditio fervi: *l.* 27. §. 2. D. *ad Leg. Aquil.* operis effectus: *l.* 85. §. 2. D. *de verb. obl.* partus ancillæ; *l.* 31. §. 6. D *de Aedil. edict.* reftitutio fervitutis: *l.* 4. §. 3. D. *si serv. vind.* fervitus: *l.* 13. §. 1. D. *de acceptil.* ftatuæ, nempe legatæ: *l.* 11. §. 24. D. *de legat.* 3. Plane *divifionem* recipit legatum ufusfructus: *l.* 80. D. *ad Leg. falcid.* & cautio, amplius non agi: *l.* 4. §. 1. D. *de verb. oblig.*

Divifiones, pro erogationibus & diftributionibus, quæ fingulis decurionibus & civibus fiebant: *l.* 23. D. *de ann. legat.* *l.* 122. *pr.* D. *de legat.* 1. Hanc vocabuli notionem, quæ maxime ad convivia & congiaria pertinebat, illuftrat Jo Frid. Gronov. in *Papin. Stat.* c. 12. *p.* 73 Hein.

Divifionis beneficium, jus fidejuffori in folidum convento competens, liberandi fe ab obligatione, folutione ratæ. Si enim plures pro uno debito fimpliciter fidejufferant, tenebantur in folidum: *l.* 3. C. *de fidej.* adeoque & quilibet conveniri poterat. Imperator vero Hadrianus iis beneficium tribuit, ut fi omnes tempore litis conteftationis effent folvendo, quilibet eorum ultra ratam fuam non teneretur: *l.* 26. *feq.* D. *de fidej* Adeoque hac ratione dividitur inter plures obligatio, quæ cuilibet incumbebat tota. Wurffel. *Jurifpr. defin.* §. 719.

DIVORTIUM inter virum & uxorem fieri dicitur: *Repudium* fponfæ remitti videtur, quod & in uxoris perfonam non abfurde cadit: *l.* 191. §. 1. D. *de verb. fignif.* Inter *divortium* enim & *repudium* hoc intereft, quod *repudiari* etiam futurum matrimonium poteft: non recte autem fponfa *divortiffe* dicitur, quod *divortium* ex eo dictum eft, quod in diverfas partes eant, qui difcedunt: *l.* 191. D. *eod. tit.* Ac proinde divortium vel a diverfitate mentium dictum fuiffe exiftimant, vel quia in diverfas partes eant, qui diftrahant matrimonia: *d. l.* 191. *&* *l.* 2. D *de divort.* Hinc: *Divortium* facere dicitur vir æque Cic. *lib.* 12. *ad famil. epift.* 50. & *lib.* 13. *ad Attic. epift.* 7. ac uxor: *l.* 64. *D. de don. int. vir. & ux.* Non minus enim frequenter uxores a maritis, quam hi ab illis divertebant: Juvenal. *fat.* 6. Martial. *lib.* 6. *epigr.* 7. & Senec. *lib.* 3. *de benef.* c. 16. Sic divortium Titia a Seio fecit: *l.* 34. D. *folut. matrim.* De divortio bona malaque gratia facto vide infra fub art. *gratia.* Utique jure civili vetere divortium erat, quo vinculum ipfum matrimonii folvebatur; at jure canonico non tale admittitur divortium, fed illud faltem, quo vel ad tempus vel perpetua conjugum quoad thorum, vel etiam quoad cohabitationem fit, remanente tamen vinculo conjugii, ita ut neutri parti vivente altera liceat tranfire ad alias nuptias, ob facramenti cauffam *c. un. d. voto* in 6. *c.* 7. Decretal. *de divort.* In cauffa adulterii hæc feparatio perpetua eft, nihilominus tamen adultera amittit dotem & dotalitium: *c.* 4. *decretal. de donat. int. vir. & ux.* vel, ubi communio bonorum viget, partem ex ftatuto vel confuetudine debitam, *c.* 10. *decretal. de confuetud.* quod ipfum adulterium cauffam privationis

tionis constituat, ut, defuncto eo ante sententiam divortii, & nulla interveniente reconciliatione, sententia privationis adhuc ferri, immo post mortem adulteræ hæc exceptio heredibus opponi queat: *c.* 4. *cit.* Etsi autem divortium quoad vinculum ipsum non toleretur, in casu tamen, quo unus duorum conjugum infidelium ad fidem convertitur, si remanens in infidelitate nullo modo velit cohabitare, vel si nolit cohabitare sine blasphemia divini nominis, vel si cohabitando partem conversam ad peccatum mortale pertrahere velit, conversa ad secunda vota transire poterit, si vult. *c. quanto* 7. *eod. tit.* Sed in casu, quo unus conjugum non solum ad hæresin, sed etiam ad infidelitatem v. g. judaicam, Turcicam, aut Ethnicam, deficit, facto divortio neutri parti ad secundas nuptias transire permittitur a Papa, licet fateatur, ab aliquo prædecessorum aliter judicatum fuisse *c.* 7. *cit.* Utique si post carnalem copulam alter conjugum fit religiosus, alter non posset matrimonium contrahere; sed potest si nulla fuit carnalis copula: *c. ex publico, de convers. conjug. in decretal.*

DIURNI effractores: *l. ult.* D. *de effract.* qui interdiu effracturæ crimen admittunt.

DIUTINA possesio: *l.* 9. D. *de divers. temp.*

DIUTURNITAS possessionis: *l.* 7. C. *de præscr. long. temp.*

DIUTURNUM & longum silentium: id est, quinquennii: *l. ult. C. si maj. fact. alien.*

DIVI adpellantur Imperatores, qui post excessum consecrati, & inter Deos relati erant, eo sollemni ritu, quem Herodian. *lib.* 6. *c.* 2. describit. Post cujusmodi apotheosin aræ, templaque iis constitui, sacerdotes ac sodales creari, & ludi fieri, omnesque divini honores decerni solebant, ut ex Tacito, Tranquillo, Spartiano, Julio Capitolino, & aliis id genus auctoribus, liquet. Quod Prosper. Aquitanic. *lib. de promiss. & prædict. c.* 7. ita exagitat: Aeterna cum dicitur quæ temporalis est, utique nomen est blasphemiæ: quum mortales, licet reges, in ea dicantur *divi*, eisque supplices dicunt: Numini vestro, altaribus vestris, perennitati vestræ, & cetera, quæ vanitas, non veritas, tradidit, atque exsecrabilia sunt. Sed & Carolus M. aut alius, qui Caroli nomine eum librum scripsit, in opere contra Synodum Græcorum Nicenum *II. lib.* 1. *c.* 3. Priscæ ait, gentilitatis error, Christi adventu repulsus, quoddam cernitur in his reliquisse vestigium, qui se fidei & religioni Christianæ jactant retinere fastigium, qui & intra ecclesiam novas & ineptas constitutiones audacter statuere adfectant, & se *divos*, suaque gesta *divalia* gentiliter nuncupare non formidant. Et paullo post: Sceptra Imperialia retinentes post mortem, in Deos credebantur transferri, & *divi* vocabantur, & simulacra illorum *dii* nuncupabantur. Quæ nomina, adspernato vero Deo, contemta humilitate, dæmoniaca vel humana arrogantia sibi usurpavit. Quæ ita Christianus odisse debet, sicut odit auctorem. Non minus graviter in hunc gentilitium furorem invehitur Minucius Felix *in Octav. p.* 26.

Divi fratres, qui intelliguntur M. Antoninus vulgo Philosophus & Lucius Aelius Commodus Verus, primumque hi duo Augusti adpellati, & fastis consularibus sic adscripti sunt, auctore Spartiano in *Ael. Vero c.* 7. Eutrop. *lib.* 8. *c.* 5. Post hunc imperavit

vit M. Antoninus Verus, haud dubie nobilissimus, quippe quum ejus origo paterna a Numa Pompilio, materna a Salentino rege penderet. Cum eo Lucius Annius Antoninus Verus, tumque primum Rom. respublica, duobus æquo jure imperium administrantibus paruit, quum usque ad eum singulos semper habuisset Augustos.

Divi principes, id est, Impp. in genere *passim*. At in *l. ult.* D. *de reb. eor.* Divorum Principum nomine Severus & Antoninus exaudiendi sunt.

Adduntur hic duo, notatu non indigna: primum disputare viros doctos, an & vivis Imperatoribus divinos hos honores tribuerint? Alterum, an solis Imperatoribus? Prius adfirmat Menken. Diss. *de consecrat. Aug. ex num.* §. *6.* Negat contra Vignol. *de columm. Antonini c. 5. p.* 74. Sane negandum non est, Romanorum veterum tantum fuisse insaniam, ut & vivis principibus numinum & deorum nomen tribuerent, templa, arasque dedicarent, eorum imagines adorarent, per eos, eorumque salutem, vel genium jurarent. At vivos ex SCo consecratos esse, nec Menckenius dixit, & diserte negavit Tacit. *Annal. lib.* 15. *c. ult.* Ad alterum quod attinet, non modo Augustos & Augustas, sed & eorum propinquos in Deorum numerum referri consuevisse, jam probavit Ez. Spanh. *de usu & præst. numism. Diss.* 11. *p.* 328. *Tom.* 2. Quin &, quos flagitioso amore deperibant principes, ceu numi *Antinoi* innumeri, veterumque de eo puero historiæ neminem dubitare patiuntur. *Hein.*

DIVULGANTUR judicia secreta: *l.* 1. §. 38. D. *depositi.*

DOCERE pictorem aut librarium: *l.* 28. *D. de rei vind.*

Docere, ostendere, seu apud judicem probare: *l.* 9. *C. de rei vind. l.* 1. C. *rer. amot.* & aliis locis.

DOCILIS. Dociliora sunt mancipia rudia: *l.* 37. *D. de Ædil. edict.* Qui aquarum inventos ductus & modos *docili* libratione ostendunt: *l.* 3. *C. Theod. de excus. artif.*

DOCTORES: *l.* 2. *C. de profess.* sunt viri quibus facultas docendi concessa est publice. Theologiæ *doctores*, alias Theologi a magistris grammaticam clericos docentibus separantur, in *c. quia* 4. *decretal. de magistr.* ubi Innocent. III. ait: Ut facilius habeantur idonei Doctores Theologiæ & magistri, conferatur licentia docendi, seu prout nunc vocatur doctoratus & licentiatus, sine pretio; nec sub obtentu consuetudinis ab eis, qui docent, aliquid exigant; nec cuiquam, qui sit idoneus, licentia docendi denegetur. Honorius *III. c. super specula eod. tit.* Pro majori docentium incitamento, & studentium profectu, docentes in Theologica facultate, quamdiu in scholis docuerint; studentes vero solum per quinque annos, de licentia generali sedis Apostolicæ percipiunt integre proventus præbendarum & beneficiorum suorum, non obstante quavis alia consuetudine vel statuto.

Inter Christiani orbis universitates maxime a SS. Pontificibus Parisienses doctores commendantur, præcipue ab Innocentio VIII. Nicolao III. Gregorio III. Pio II. & aliis: Illis concessa fuit per universum orbem docendi facultas: aliarum universitatum magistros & Doctores antecellunt: a Regibus, Conciliis & a SS. Pontificibus sæpissime sunt consulti: Privilegium nobilitatis obtinent: A jure immunes sunt a resi-

residentia beneficiorum, aut ecclesiasticarum dignitatum tempore quo in hac universitate studia sua peragunt: Ad omnia munera civilia aut ecclesiastica, nullo præcedente examine a jure idonei reputantur: Ejus consultissimæ facultatis professores post XX. annos sunt & adpellantur Comites, & nobilitatis stemmate cum comitis corona uti possunt. Hoc ex Bullis SS. Pontificum & ex Archivo universitatis desumptum humanissime suppeditavit Vir clarissimus, consultissimus Abbas Giron J. V. Doctor Parisiensis, Protonotar. Apostol.

Doctrina artificum: *l.* 3. *D. de solut.* puerorum: *l.* 39. D. *de verb. signif. l.* 28. §. 1. *D. de don. int. vir. & ux.*

Documenta, quibus aliquid docetur, vel probatur. Sic Documenta apertissima: *l. ult. C. de probat.* libelli: *l.* 40. *C. Th. de adpell.* fidelis obsequii: *l.* 8. *C. Th. de privil. eor.* In specie sunt litteræ publicæ *in c. quoniam contr. extr. de probat.*

Dodrans, id est novem unciæ: *l.* 35. *D. de hered. inst.* Varr. *lib.* 4. *de ling. lat. Dodrans* dempto quadrante.

Dogmatis hæretici infamia: *l.* 1. *C. Theod. de fid. cath.* Dogma religionis catholicæ: *l.* 13. *C. Th. de pagan.*

Dogma τῆς συγκλήτου βουλῆς pro Senatus consulto in rescripto græco Severi, cujus verba citantur in *l.* 2. §. 3. D. *ad SC. Vellei.*

Dolabra, in instrumento lanionis numeratur: *l.* 18. *D. de instr. vel instr. leg.*

Est etiam instrumentum fabrile. Hinc præfectus vigilum cum hamis & *dolabris* errare dicebatur, ad diruendas & demoliendas domos; ut ruina aliquarum incendium reprimatur: *l.* 3. §. 3. *D. de offic. præf. vigil.*

Dolare tigna: *l.* 235. §. *ult.* D. *de verb. signif.*

Doliaris, e, a dolio. Doliare vinum: *l.* 1. §. *ult. D. de peric. & comm. rei vend.* ad differentiam *amphorarii.*

Doliarium, (vel ut Florentiæ scriptum, *Dolearium*,) si ex doliario pars vini venierit: *l.* 35. §. *pen.* D. *de contr. emt.*

Dolium, vas majus & capacius, in quo vina condebantur, unde postea in amphoras, cados & metretas diffundebantur: *l.* 15. *D. de tritic. vin. ol. l.* 38. D. *de judic. l.* 8. §. 2. D *de legat.* 2. *l.* 27. §. 3. D. *de instr. vel instr. leg.* In horreis defossa dolia: *l.* 8. D. *de eod. tit.* humi demersa dixit Columella *lib.* 12. *c.* 6. Dolia fictilia, vel plumbea, quibus terra adgesta est, & in his viridaria posita, eaque gratia in ædibus ita interdum illigabantur, ut ibi perpetuo essent posita: *l.* 26. D. *eod. tit.* Sane apud Plin. *lib.* 14. *c.* 1. ubi vulgo *foliis inclusæ* legitur, in uno ex MSSC. Brisson. *doliis inclusæ*, in altero vero *doliis fictilibus* inclusæ scriptum est. Dolia vinaria: *l.* 27. D. *de act. emt.* qualia tamdiu censentur, ut Julianus tradit, quamdiu vinum habent: sine vino desinentia esse in eo numero, quoniam ad alium usum transferri possunt, veluti si frumentum his indatur: *l* 206. D. *de verb. signif.*

Dolon, in *l.* 53. §. 1. D. *ad Leg. Aquil.* & apud Suet. *in Claud. c.* 13. flagellum significat, interprete Servio in *Æneid.* 7. *v.* 664. intra cujus virgam pugio latebat, a fallendo græce dictum est, id est, ἀπὸ τοῦ δόλου, quod ligni speciem præferat, interius gladium habens. Plutarch. *in Tib. & Caio Gracch. p.* 829. *Tom.* 1. ξιφίδιον λῃστρικὸν, ὃ δόλωνα καλοῦσι. pugionem latrocinalem, quem dolonem vocant. Hesychius: Δόλωνες,

νες, ait, ξιφίδια ἐν ξύλοις ἀποκεκρυμένα, Dolones, pugiones, intra ligna latitantes. Artemidor. *lib.* 2. *de somn.* c. 14. Ὁρμιαὶ δὲ καὶ ἄγκιστρα, καὶ καθετῆρες, καὶ οἱ λεγόμενοι δόλωνες, δόλους ἢ ἐνέδρας σημαίνουσι. Funiculi piscatorii, hami, catheteres, & dolones, quos vocant, dolum atque insidias significant. In libro quodam MSCo qui Fæmina Hesperica inscribitur: Huic quidam robustus ferali dolone tyrannus hirta crassi latera terebravit apri. Et alias: Truces reciproco libramine penetrant dolones. Glossæ: *Dolones*, tela abscondita. Isidor. *lib.* 18. c. 1. Dolones sunt vaginæ ligneæ, intra quas latet pugio sub baculi specie.

DOLOR atrocis injuriæ: *l. un. C. de ingrat. libert.* justus: *l.* 38. §. 8. D. *ad Leg. jul. de adult.* maritalis: *l.* 15. D. *eod. tit.* verus: *l.* 30. *C. eod. tit.*

DOLOSE facere: *l.* 3. D. *si mensf. falf. mod.* versari: *l.* 3. §. 1. D. *de minor.*

DOLOSIS artibus: *l.* 6. *C. solut. matrim.*

DOLUS, alius *bonus*, alius malus est. Dolum bonum veteres pro sollertia dicebant, maxime si adversus hostem, vel latronem quis machinaretur: *l.* 1. §. 3. D. *de dol. mal.* D. Augustinus *Epist.* 29. Quamquam & apud illos Romanæ linguæ disertissimos dixerit: Neque tamen illi dolus ad cavendum, aut astutia deerant: astutiam ponens in bono. Eodem modo & Basilius *in proverb.* quandam etiam esse καλὴν καὶ ἐπαινετὴν πανουργίαν, *bonum & laudabilem dolum tradit.* Vid. M. Ant. Muret. *Var. lect.* 18. 4. *Doli mali* vocabulum a XII. Tabulis manasse, docet Donat. *in Ter. Eunuch. act.* 3. *sc.* 3. his verbis: Quod autem addidit, dolo malo, aut ἀρχαισμὸς est, quia sic in XII. Tabulis a veteribus scriptum est, aut ἐπίθετον doli est perpetuum, aut diastole est, quia est bonus, quo a medentibus falli ægros, non tantum decipi, Lucretius postea testatur.

Dolum malum C. Aquilius Gallus, uti Cic. *de offic. lib.* 3. c. 14. & *Topic.* c. 9. scribit, definiebat, quum aliud agitur, aliud simulatur. D. Augustin. *Serm.* 22. *de Jacobo & Esauo*: Dolus ergo quid est? Quando aliud agitur, aliud simulatur. Quando itaque aliud est in intentione, aliud in factis, dolus dicitur. Quam doli definitionem Servio Sulpicio, Sex. Pædio, & Julio Paullo placuisse adparet ex *l.* 1. §. 2. D. *de dol. mal.* Paull. *lib.* 1. *sent. tit.* 8. §. 1. *l.* 7. §. 10. D. *de pact.* in qua Ulpianus: Dolus malus, ait, fit calliditate & fallacia, &, ut ait Pædius, dolo malo pactum fit, quoties circumscribendi alterius caussa aliud agitur, & aliud agi simulatur. Inest autem dolo & fraus. Verum Aquilliana illa *doli* definitio in Labeonis reprehensionem incurrit, quem, philosophiæ studio, & ingenio suo fretum, traditionibus veterum non adquievisse, Pomponius scribit. Ille ergo dolum malum definiebat, esse omnem calliditatem, fallaciam, machinationem, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Unde *dolus malus*, fallacia, fraus & calliditas, conjungi solent in LL. nostris. Quum vero hæc omnia notionem haud ita distinctam faciant, *Dolus* videtur definiendus quod sit omne dictum factumve cum proposito alterius fallendi; ac *malus dolus* dicitur quo id intenditur, quod alteri injuria noceat. Si vero id agitur, ex quo alteri non læditur in jure suo, vel quo ipsi bene fit: tunc est *dolus bonus.*

In

In Edicto de servo corrupto, *dolo malo* adjecto, calliditatem notat Prætor ejus, qui persuadet. Ceterum si quis sine dolo malo deteriorem fecerit, ut si lusus gratia fecerit, non tenetur: *l.* 3. D. *de serv. corrupt.*

Hæc Edicti *de peculio* parte, qua prætor id peculio imputat, quod *dolo malo* domini factum est, quominus in peculio esset, *dolum malum* accipere debemus, si ei ademit peculium, vel si eum intricare peculium in necem creditorum passus est. Sed & si quis, cum suspicaretur, alium secum acturum, alio peculium avertat, *dolo* non caret: *l.* 21. *pr. D. de pecul.*

Dolus aliquando opponitur culpæ, & habetur in genere pro animi proposito agendi contra præceptum Legis. Hinc

Doli mali in Edicto *de albo corrupto* fit mentio, quia si per imperitiam, vel rusticitatem, vel casu, aliquis fecerit, non tenetur: *l.* 5. *D. de jurisdict.*

Aliquando tamen *doli* vox in genere & culpam, puta latam, continet: *l.* 12. *D. depos.* Hinc illud: magna negligentia *dolus* est: *l.* 226. D. *de verb. signif.* & merito: nam vix abest a proposito nocendi aut delinquendi, qui usum virium maxime communium multarumve omittit, quibus utendum fuit.

In Edicto *de eo per quem factum erit, quominus quis judicio sistat*: Prætor coercet dolum ejus, qui impedit aliquem judicio sisti. Fecisse *dolo malo* non tantum is putatur, qui suis manibus, vel per suos, retinuerit, verum etiam qui alios quoque rogaverit, ut eum detinerent, vel abducerent, ne judicio sistat, sive scientes, sive ignorantes, quid esset, quod comminisceretur. *Dolum* quoque *malum* sic accipimus, si quis venienti ad judicium aliquid renunciaverit triste, propter quod is necesse habuerit, ad judicium non venire: *l.* 1. *pr.* §. 1. *&* §. 2. *D. de eo per quem factum erit.*

Doli clausula adpellatur pars illa stipulationis, qua *dolum* abesse, absuturum esse comprehendimus: *l.* 22. 53. 119. 120. 135. §. *ult.* D. *de verb. oblig.* Quæ & *clausula de dolo malo* adpellatur in *l.* 13. §. 5. *D. de acceptil.* & *doli stipulatio.* Ceterum in *l.* 30. *D. de pecul. Doli* clausula adpellatur adjectio illa, quæ actioni de peculio additur: *Et si quid dolo malo domini captus fraudatusve actor est*: *l.* 36. *in fin. D. eod. tit.* Vid. in voce *Clausula.*

Doli mali exceptio, præter ea quæ traduntur *tit.* D. *de dol. mal. & met. except.* locum habet in specie *l.* 11. §. *ult.* D. *de bon. possess. sec. tab. l.* 22. D. *de adim. legat. l.* 4. 23. D. *sol. matrim. l.* 154. D. *de reg. jur. l.* 9. D. *de jur. dot.* Doli autem exceptionis duæ videntur esse species: Prior est quæ principaliter ex ipso contractu datur, veluti quia me dolo induxeris ut promitterem. Et hæc *doli exceptio* est, quæ dicitur *specialis.* Altera est, quæ non ab initio nascitur ex ipso contractu, sed magis ex quodam facto postea subsecuto: veluti si pactus non petere ante Kalendas, nihilominus ante eum diem petat. Et hæc quidem doli exceptio *generalis* dicitur, convenitque cum exceptionibus in factum: nec ullam, uti prior continet juris infamiam, estque favorabilior; ut si quis cum ea totus esset, per errorem ultro solverit, possit concidere.

Qui *dolo* possidere desiit: *l.* 131. D. *de reg. jur.* id est, desiit facultatem habere restituendi, ut interpretatur ipse Jurisconsultus: *l.* 1. D. *quod legat.*

DOMARE equitium: *l.* 11.

§. 4. D. *de uſ. & habit.* Domiti boves : *l.* 8. *D. de inſtr. vel inſtr. leg.* Domitum pecus : *l. ult. D. de albig.*

DOMESTICA cautio, pro privata ſeu chirographo : *l.* 3. *D. de jur. fiſc. l.* 113. *D. de legat.* 1.

Domeſticum teſtimonium in teſtamentis, non ex cognatione, ſed ex unione conjunctioneque, quæ per patriam poteſtatem contingit, æſtimandum eſt : §. 8. *Inſt. de teſtam. ordin.*

Domeſtici tam pedites quam equites, in *Notit. Imperii* ponuntur. & in *l.* 6. *C. de advoc. diverſ. jud. l. ult. C. de domeſtic. & protect.* Caſſiod. 1. *var. Domeſticæ partis* equitum & peditum, qui noſtræ aulæ videntur jugiter excubare. Suidas *Tom.* 1. *p.* 615. Δομεςικοὶ οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς, οἱ κατὰ Ῥωμαίȣς οἰκειακοὶ ςρατιῶται. Equites vel milites apud Romanos, qui vulgo domeſtici vocantur. *Domeſtici & protectores* : *l.* 1. §. 2. *C. de domeſt. & protect. l.* 27. *C. Theod. de erog. milit. annon. l.* 16. *C. Theod. de mun. ſord. & extraord. Domeſticus protector* apud Marcellin. *lib.* 14. *c.* 10. Socrat. *lib.* 1. *hiſt. eccl. c.* 13. τῶν δορυφόρων τὶς, ὃς οἰκείȣς καλεῖ ὁ βασιλεὺς. Ex haſtatis quidam, quos domeſticos Imperator vocare ſolet. Et *lib.* 3. *c.* 21. ὁ ἐν τοῖς οἰκείοις τȣ βασιλέως ςρατευόμενος. qui inter domeſticos Imperatoris militabat. Quorum verborum non adſequutus interpres, male ita vertit : *qui inter neceſſarios principis militabat.* Imperite quoque Caſſiodorus *lib.* 1. *hiſt. tripart. c.* 47. *inter familiares Imperatoris* vertit. Idem Socrat. *lib.* 4. *c.* 1. Οὐάλης δὲ ἐν τοῖς οἰκείοις τȣ̃ βασιλέως ἐςρατεύε. *Valens inter domeſticos Imperatoris militabat.* De his *Domeſticis* plura Car. Du Freſne in *gloſſar. med. & infim. lat.* Addit Heinecc. eorum alios in præſenti, ſeu in comitatu principis, fuiſſe, qui vocantur *præſentiales* : *l.* 6. *C. de advoc. diverſ. jud. l.* 4. *C. de domeſt.* aliis certis officiis deputatos publicas exſequutos eſſe juſſiones : *l.* 1. *l.* 5. *C. Theod. de protector.* De his videri meretur Hadr. Valeſ. *ad Amm. Marcellin.* ibid. *p.* 37.

Domeſticorum ſchola, in *l.* 3. *C. ubi ſenator. l. un. C. Theod. de præpoſ. lab.* Cui proprium comitem præfuiſſe ſupra dictum eſt art. *Comes.* Ammian. Marcellin. *lib.* 26. *c.* 5. Sociatuſque Valenti domeſticorum præfuit ſcholæ. Idem *lib.* 21. *c.* 8. Mamertino largitiones curandas dedit, & Dugalaiphum præfecit domeſticis. Flav. Vopiſc. *in Numeriano c.* 13. Diocletianum omnes divino conſenſu, cui multa jam ſigna facta dicebantur imperii, Auguſtum adpellaverunt, domeſticos tunc regentem. Eaque eſt *domeſticatus* militia apud Gregor. Turon. *lib.* 2. *c.* 8. qua voce utuntur quoque Theodoſius & Valentinianus Impp. *Novell. un. de ſcholar. comitib.*

Erat & in aula Conſtantinopolitana quidam, qui Δομέςικος μέγας vocabatur, ut ex *Notit. Græca* liquet. Guillelmus Tyrius *lib.* 2. *belli ſacri c.* 5. *Hic a domino Nicephoro, qui tunc in ſceptris agens principabatur, plurimum honoratus, ut Megadomeſtici* dignitatis, (quem nos majorem Seneſchallum adpellare conſuevimus,) fungeretur officio. Luitpr. *de reb. per Europ. geſt. lib.* 3. *c.* 6. *Phocam vero*, ait, *Domeſticum majorem, hoc eſt terreſtris ducem exercitus fecit.*

Alio ſenſu *Domeſtici* accipiendi ſunt *rubr. utriuſq. cod. de adſeſſorib. domeſticor. & cancellar.* Vetus gloſſarium : Domeſtici ſunt, ex quibus pro magna parte conſilium pendet, & hi dicuntur ad-

adſeſſores. At opponuntur iiſdem adſeſſores *l. un. C. ſi rect. prov.* Jac. Guther. *de offic. dom. Aug. lib.* 2. *c.* 15. *p.* 347.

DOMICILIUM ſeu *domus*, aliud; aliud *origo*. Domicilium in eo loco ſingulos habere non ambigitur, ubi quis Larem, rerumque ac fortunarum ſuarum ſummam conſtituit, unde rurſus non ſit diſceſſurus, ſi nihil avocet. Unde quum profectus eſt, *peregrinari* videtur: *l.* 7. *C. de incol.* Et ita *domicilium* accipe in *l.* 19. §. 1. *l.* 50. *in fin. D. de judic. l.* 1. D. *de tut. & cur. dat. l.* 39. *in fin. de condit. & demonſtr.* Domicilium autem ubi quis habere intelligatur tractat Ulpian. *l.* 27. D. *ad municipal.* Plane ſola domus, poſſeſſio, quæ in aliena civitate comparatur, domicilium non facit: *l.* 17. §. 13. *D. eod. tit.* Sed nec domicilium ibi quis habere intelligitur, ubi ſtudiorum cauſſa habitat, niſi decem annis tranſactis, eo loco ſibi ſedes conſtituerit: *l.* 5. §. 2. D. *de injur. l.* 2. *C. de incol.* Miles ibi domicilium habere cenſetur, ubi meret, ſi nihil in patria poſſideat: *l.* 23. *in fin. D. ad municipal.* Senatores, etiam ſi ubicumque avocandi poteſtatem impetraverint, domicilium tamen in urbe retinent: *l.* 22. §. 6. D. *eod. tit.* Mulier in *domicilium* mariti per conditionem matrimonii redit: *l.* 65. *D. de judic.* Enimvero, quæ deſponſa eſt, ante contractas nuptias ſuum non mutat domicilium: *l.* 32. *D. ad municipal.* Vidua amiſſi mariti domicilium, quoad aliis ſe nuptiis non junxerit, ſequitur: *l.* 32. §. 1. D. *eod. tit.* Relegatus in eo loco, in quem relegatus eſt, interim neceſſarium domicilium habet: *l.* 22. §. 3. *D. eod. tit.* Habere tamen & eo loci, unde arcetur, poteſt: *l.* 27. *in fin.* D. *ad municipal.* Si quis inſtructus ſit duobus locis æqualiter, & utrobique ſit deſtinato animo, utrobique domicilium habere intelligitur: *l.* 6. §. *pen. l.* 27. §. 2. *D. eod. tit.* Filius familias non utique ibi domicilium habet ubi pater, (originem enim ejus, non utique domicilium, ſequitur,) ſed ubicumque domicilium collocarit: *l.* 4. *l.* 6. §. 1. D. *eod. tit.* Domicilium autem non in propria tantum domo, ſed in aliena quoque & conducta, habere poſſumus: *l.* 5. §. 2. D. *de injur.*

Domicilium ibi quis habere dicitur, ubi habet beneficium: *c. dilectus filius, de reſcript.*

DOMINA, præter notiſſimam ſignificationem, erat elogium, quo viri uxores ornabant. Sic: Domina mea: *l. ult.* §. *ult. D. de aur. arg. leg.* Domina ſanctiſſima: *l.* 19. §. 1. D. *de ann. legat.* Domina uxor: *l.* 41. *D. de legat.* 3. Vid. Voſſ. *lib.* 4. *Inſt. or. c.* 12. *p.* 219.

Hæc autem adpellatio tum maxime innotuit, quum raro uxores in manum convenirent. Elegans eſt obſervatio Epicteti *Enchirid. c.* 62. generatim uxores a viris dominas vocari conſueviſſe, ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν, *a quartodecimo anno.* Minor enim annis duodecim domum ducta, exacto demum apud maritum anno duodecimo, legitima uxor habebatur, *l.* 9. *D. de ſponſal.* Quumque ante annum quartum decimum fieri vix poſſet, ut prole augeret familiam: ab eo demum tempore *domina* ſalutabatur, non modo a maritis, veluti in marmoribus apud Gruter. *p.* 806. & apud Reineſ. *Claſſ.* 14. *Inſcr.* 193. ſed & ab extraneis, uti apud Caſſiodor. *Var.* 10. *c.* 2. & Reineſ. *Claſſ.* 14. *Inſcr.* 191. Obſervavit hoc etiam Cujac. *lib.* 3. *c.* 18. qui tamen perperam huc re-

tulit *l.* 38. §. 4. *D. de legat.* 3. quum ibi Julia non *Domina*, sed *Domna*, nomine proprio vocetur, quippe uxor Severi Imp. notissima. Similem errorem Merillii *lib.* 1. *obs. c.* 36. notavit Ægid. Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 25. *p.* 140. *seq. Hein.* Est tamen ubi dicitur *domnula* pro *dominula.* Vid. infra art. *dominulus.*

DOMINATIO, imperium, in *l.* 2. §. 24. D. *de orig. jur.*

Dominatio, pro dominica potestate in Servos: *l.* 64. D. *de condict. indeb.*

At in *l.* 78. *in fin.* D. *de adquir. vel omitt. hered.* dominium significat. Et sic

Dominationes scribi oportet pro *donationes*, in *l. ult. C. de censit. & peræquat.* Quod vitium scripti codices, cum Theodosiano consentientes, arguunt. Porro in eadem lege Tribonianus quatuor menses ad duos ab Honorio & Theodosio tributos addidit.

DOMINICUM dicitur quicquid ad dominum pertinet. Et ita κατ᾽ ἐξοχὴν adpellatur, quod Christi est, vel ad cultum Christianum pertinet. Sic: *Dominicus* totius septimanæ primus dies: *l.* 5. *C. Theod. de spectac.* Templa etiam Christianis erant *dominica.* Rufin. *hist. eccles. lib.* 2. *c.* 9. Plura loca collegit Du Fresne *Glossar. lat. sub voce dominicum.* quemadmodum Græcis κυριακὴ ἡμέρα est *dies solis*, *Apoc.* 1. 17. κυριακὰ, templa. *Concil. Ancyran. can.* 5. & 15. itemque κυριακοὶ οἶκοι, apud auctorem vitæ S. Nili Jun. *p.* 164. *Hein.*

Dominicum etiam dicitur, quod Imperatorum est, vel principum. Hinc *dominicus* actor, pro actore rei privatæ principis: *l.* 11. *C. Theod. de jurisd. lib.* 2. *tit.* 1. *l. ult. C. Theod. de conlat. fund. patrim.* Dominicus colonus, pro Colono Cæsaris: *l.* 7. *C. ubi caus. fisc.* & sic de aliis rebus.

DOMINIUM est jus in re, quo aliquis ceteris exclusis, omnia commoda, omnesque utilitates ex ea percipere, eaque disponere tam late potest, ac quid ex eo detractum esse non ostenditur. Ex hoc autem detrahi quid diversimode potest; Lege puta immediate, ut ecce: Pupillus sine tutoris auctoritate res suas, maritus dotem, cujus alias dominus est, alienare non possunt: Vel facto domini, ut si quis servitutem in re sua constituerit: & tunc limitatum audit *dominium.* Sin vero ostendi non potest quidquam ex eo detractum, tunc *nec limitatum* seu *absolutum* audit. Hucque pertinet distinctio *dominii pleni & minus pleni* quorum hujus inter plures personas effectus divisos esse; illius vero non, definit Wurffel. *jurispr. defi* §. 618.

Dominium proinde *directum*, (quatenus ab *utili* separatur, quorum utrumque divisim *minus plenum* est,) intelligitur jus de rei substantia disponendi, separatum a jure utendi fruendi; *utile* vero adpellatur jus disponendi de solo fructu rei. Id. Wurffel. *lib. cit.* §. 620.

Dominium bonitarium intelligitur quod est jure naturæ præscripto adquirendum. *Quiritarium* contra *dominium* est quod civibus Romanis solum competit, modisque civilibus est adquirendum. Bonitarium dominium ipsum est quod alias φυσικὸν, *naturale*, vocant. Et in *bonis* habere dicitur quod in ejusmodi dominio est. *In bonis* enim habebat, quemadmodum Ulpianus 1. *fragm.* §. 16. exponit, cui res tradita erat, neque tamen mancipata, vel in jure cessa, vel tempore ad usucapionem necessario possessa erat. Ex jure vero Quiritium dominus quis fiebat mancipatione, in jure cessione, usucapione. Quas verborum dif-

differentias Justinianus sustulit *l. un. C. de nudo jure Quirit.* & *l. un. C. de usucap. transfer.* Et hinc dotalis fundi dominium penes maritum esse dicitur, quum verius sit, dotem in bonis esse mariti: *l.* 75. D. *de jur. dot.* uxorem vero dominam esse: *l. pen. C. de jur. dot. l.* 21. §. 2. D. *ad municipal.* ut & Boeth. *in Topic.* scribit.

Dominium non *proprietatis* tantum: *l.* 17. D. *quib. mod. usufr. amitt. l.* 12. D. *ad Leg. Aquil. l.* 16. §. 1. D. *de usu & habit. l.* 7. §. 4. *l.* 19. §. 1. D. *de dolo mal.* sed & ususfructus & servitutis dicitur: *l.* 3. D. *si usufr. pet. l.* 15. §. 8. *D. quod vi aut cl.* Item possessionis *dominium*: *l.* 1. *C. Gregor. si sub alter. nom. rei emt. l.* 2. *C. Th. de bon. matern.* Quæ dominii notiones ab illo quod supra definivimus plane diversæ sunt.

Dominulus, in *l.* 41. §. 4. D. *de legat.* 3. ab uxore per blanditias & ὑποκοριστικῶς vocari maritum putat Guil. Forner. *lib.* 1. *Select. c.* 11. Sed nulla ibi mentio mariti: multoque verosimilius est, P. Mævium dominulum esse filium familias, quem suum *Dominum* vocat Seneca 2. *Controv.* 9. herum minorem Plaut. *in captiv. act.* 3. *sc.* 5. *v.* 50. *Bacchid. act.* 4. *sc.* 4. *v.* 3. & alias sæpe, νεώτερον δεσπότην Jul. Pollux *Onomast. lib.* 3. *c.* 8. Ita & filia familias *Domina minor* adpellatur ab Augustino 9. *confess. c.* 8. & Domnula a Salviano Epist. *ad Hypat. & Quiet.* Vid. Merill. 1. *obs. c.* 36. Hein.

Dominus primum dicitur is, cujus in proprietate res fuerunt. Aliquando tamen & iis tribuitur *dominium*, quibus aliud jus competit, immo & personis fictis. Tunc dicitur quis domini loco esse. En exempla. Defensor, quum satisdedit, domini loco accipiendus est: *l.* 76. D. *de procur.* Bonæ fidei emptor, quod ad fructus attinet, loco domini pæne est: *l.* 48. D. *de adquir. rer. dom.* Domini appellatione fructuarius quoque continetur: *l.* 8. *D. de reb. auct. jud. possid.* qui alias domino proprietatis opponitur: *l.* 37. D. *de pecul.* Sui heredes, vivo patre quodammodo domini existimantur: *l.* 11. D. *de lib. & postum.* Ipsa hereditas, quamdiu heres non adit, *dominæ* locum obtinet: *l.* 13. §. 5. *D. quod vi aut cl.* in multis juris partibus pro domino habetur: *l.* 61. D. *de adquir. rer. dom.* Sed & legatarius, agnito legato, retro dominus fuisse intelligitur: *l.* 13. §. *ult.* D. *ad Leg. Aquil.* Possessor porro hereditatis, qui petitori satisdedit, interim domini loco habetur: *l.* 15. §. *ult. D. de quæst.* Tutor domini loco habetur: *l.* 56. §. 4. D. *de furt.* tunc nimirum, quum tutelam administrat, non quum pupillum spoliat: *l.* 7. §. 3. *D. pro emt.* vice domini est: *l.* 157. *D. de reg. jur.* quantum ad providentiam pupillorum domini loco haberi debet: *l.* 27. D. *de administr. & per. tut.* Societas vitæ quodammodo uxorem dominam facit: *l.* 1. D. *de act. rer. amot.*

Dominus interdum dicitur, relatione facta ad procuratorem, quem constituit: *l.* 1. *l.* 8. §. *ult. l.* 11. *l.* 15. *& passim.* D. *de procurat.* Et tamen, quum, qui procuratorem constituit, proprie Dominus litis sit: *l.* 30. 31. *D. de procur.* ipse procurator, lite contestata, dominus litis efficitur: *l.* 22. 23. *C. de procur. l.* 4. §. *ult.* D. *de adpellat.* Litis enim contestatione res procuratoris fit, eamque suo quodammodo nomine exsequitur: *l.* 11. D. *de dol. except.*

Domi-

Dominus in relatione ad servum, ut in §. 2. *Inst. de his qui sui vel al. jur.*

Dominus contemplatione totius familiæ. Nam paterfamilias in domo dominium habet: *l.* 195. §. 2. *D. de verb. signif.*

Dominus pro marito, in *l.* 15. D. *de usu & usufr. leg. l.* 57. D. *de don. int. vir. & ux.* & in antiq. Inscript. *Dominus uxori suæ optimæ tumulum fecit.* Vid. Cujac. *ad l.* 15. *D. de us. & usufr. leg.* Sic & uxor maritum, a quo heres scripta fuerat dominum adpellat, *l.* 88. §. 2. D. *de legat.* 2. Uxor emancipato filio, communi consentiente *domino* donavit: *l.* 8. §. 1. *C. de inoffic. donat.*

Porro & Principes *Domini* dici cœperunt. Id nomen apud Romanos primum sibi vindicasse Caium Caligulam, diademate capiti imposito, a Sex. Aurelio Victore *c.* 3. traditum est. Augustus certe semper hoc nomen, ut insolens, rejecit, teste Tertulliano *Apologet. c.* 34. aliter atque Domitianus, cui hoc titulo Martialis sæpe blanditur. Postea is titulus fere ordinarius fuit. Quemadmodum enim jam Virgil. *lib.* 1. *Aen. v.* 286. eleganter dixerat Romanos rerum *dominos*, gentemque togatam: ita postea Imperatores κατ' ἐξοχὴν dicti sunt *domini*, *l.* 8. *C. Theod. de indulg. crim. l.* 2. *C. Th. ne præter crim. majest.* Plura exempla conduxit Juret. ad Symmach. *lib.* 10. *p.* 280.

Dominus dicitur, cujus negotia geruntur: sive a negotiorum gestore: §. 1. *Inst. de obl. quæ quas. ex contr.* sive ab eo qui pro aliis constituit: *l.* 27. D. *de constit. pec.* sive ab institutore: *l.* 19. §. 1. *D. de inst. act.*

Domine, vox officiose salutantis: *l.* 22. D. *ad Leg. falcid. l.* 26. *D. de constit. pec.* Obvios enim omnes, si nomen non succurreret *dominos* salutabant. Senec. *Epist.* 104. Voss *lib.* 4. *Inst. orat. c.* 12.

Dominus, nomen proprium, *in inscriptione l.* 13. C. *de furt.* Hinc dum *Dominum ex primiceriis l.* 9. *C. Theod. de palat.* πρωτονοτάριον seu principem notariorum totius officii, primumque inter ceteros primicerios, interpretatur Jac. Guther. *de off. dom. Aug. lib.* 3. *c.* 9. *p.* 580. & *c.* 24. *p.* 758. ægri somnium id videtur Jac. Gothofredo *in Comm. ad d. l.* quum Domini vox ibi nomen proprium, non adpellativum sit, ut sæpe alias Aegid. Menag. *Amoen. jur. civ. c.* 24. *p.* 141.

DOMITIUS *Labeo* Juventium Celsum consulit: *l.* 27. D. *qui test. fac.* sunt, qui hunc ideo pro Jurisconsulto habent, sequuti Bernard. Rutil. *in vit. ictor. c.* 60. Quasi illico jurisconsultus sit, qui consulit Jurisconsultum, vel is eo nomine possit videri, cujus *valide stulta*, Celso judice, *consultatio.* Plus enim quam ridiculum fuisset, *dubitare* non dicam Jurisconsultum, sed dupondium, *an aliquis testis jure adhibitus sit, quoniam idem & tabulas testamenti scripserit.* Quare recte id Rutilii somnium rejicit Guil. Grot. *de vit. jurisc. lib.* 2. *c.* 4. §. 8. *seq.* Hein.

DOMITIUS *Ulpianus.* Ejus meminit æqualis Julius Paullus in *l.* 43. D. *de act. emt.* Suam ipsemet originem ita prodit: Ut est in Syria-phœnice splendidissima Tyriorum colonia, unde mihi origo est: *l.* 1. D. *de censib.* De hujus studiosis investigationibus Athæneus *lib.* 1. *Deipnos*, Οὐλπιανὸς, ὁ Τύριος, ὃς διὰ τὰς συνεχεῖς ζητήσεις, ἃς ἀνὰ πᾶσαν ὥραν ποιεῖται ἐν ταῖς ἀγυιαῖς, περιπάτοις, Βιβλιοπωλείοις, βαλανείοις.

νείοις, ἔχεν ὄνομα τοῦ κυρίου διατημότερον Κειτούκειτος, i. e. Ulpianus Tyrius ob adsiduas quæstiones, quas numquam non in viis, ambulacris, librariorum tabernis, balneis, proponebat, illustrius quam suum proprium nomen adeptus est Κειτούκειτος. Hæc Brisson. Id vero non refert Athenæus *lib.* 1. sed incertus auctor argumenti *hujus libri p.* 2. qui & rationem hujus cognominis reddidit, quod in more illi fuerit, adpositorum nihil comedere, nisi prius de adpellatione interrogasset: Κεῖται: ἢ οὐ κεῖται, καὶ ποῦ κεῖται: *exstetne alicubi hæc adpellatio, an non, & ubi exstet?* Ita enim hunc locum legendum interpretandumque censet Causaubon. in *animad. ad Athen. lib.* 1. *c.* 1. *p.* 3. Sed quamvis hunc Athenæi locum præter Brissonium & alii viri doctissimi, veluti Cujac. *lib.* 24. *obs. c.* 39. & Jac. Gothofr. *animad. jur. civ. c.* 8. de Ulpiano Jurisconsulto accipiant: tamen nec tempora, quibus vixisse dicitur hic Ulpianus Κειτούκειτος, conveniunt, & gravioribus studiis animum adplicuerat Ulpianus Ictus, quam ut ei otium esset, per vias, ambulacra, balnea discurrendi quærendique homines, quos suo illo ποῦ κεῖται fatigaret. Immo nec tam casta ubique & ad optimorum auctorum exemplum composita est ejus oratio, ut eum circa singulas dictiones hæsisse, & disquisivisse credamus: κεῖται, ἢ οὐ κεῖται, καὶ ποῦ κεῖται. Vid. & Jo. Alb. Fabric. *Biblioth. græc. lib.* 4. *c.* 20. *p.* 632. Hein.

Spartianus in *Pescenn. Nigro c.* 7. Paullum & *Ulpianum* in consilio Papiniano fuisse, & utrumque Præfectum factum esse, refert. Lamprid. in *Elagab. c.* 16. Removit & Ulpianum jurisconsultum, bonum virum. Idem Lamprid. *in Alex. c.* 15. Negotia & caussas prius a scriniorum principibus & doctissimis jurisconsultis, & sibi fidelibus, quorum primus tunc Ulpianus fuit, tractari, ordinarique, atque ita ad se referri, præcepit. Et mox *c.* 26. Paullum & Ulpianum magis honore habuit, quos præfectos ab Elagabalo alii dicunt factos, alii ab ipso. Nam & consiliarius Alexandri & Magister scrinii Ulpianus fuisse perhibetur, qui tamen ambo adsessores Papiniani fuisse dicuntur. Rursusque alibi *c.* 31. Post epistolas omnes amicos simul admisit: cum omnibus pariter est loquutus, neque umquam solum quemquam, nisi præfectum suum vidit, & quidem Ulpianum, ex adsessore semper suo, caussa justitiæ singularis. Quum autem alterum adhibuit, & Ulpianum rogari jussit. Idem *ibid. c.* 51. *Ulpianum* pro tutore habuit, primum repugnante matre, deinde gratias agente: quem sæpe a militum ira objectu purpuræ summæ defendit. Atque ideo summus Imperator fuit, quod ejus consiliis præcipue rempublicam rexit. Denique *cap.* 67. Jam illud insigne, quod solum intra palatium, præter Præfectum, & *Ulpianum* quidem, neminem vidit. Eutropius *lib.* 8. *c.* 23. Adsessorem habuit vel scrinii magistrum *Ulpianum*, juris conditorem. Exstant ipsius Alexandri Imp. de Ulpiano verba *in l.* 4. C. *de contrah. stipul.* Secundum responsum *Domitii Ulpiani*, Præfecti annonæ, jurisconsulti, amici mei. Idem in *l.* 4. *C. de locat. Domitium Ulpianum* Præfectum Prætorio, & parentem suum, adpellat. Diocletianus etiam in *l.* 11. *C. de quæstion.* Vir, ait, prudentissimus, *Domitius Ulpianus*, in publicarum disputationum libris. Eodemque elogio ornatur a Justiniano in *l.* 1. §. 3. *C. de emendat. codic.* Eumdem virum diser-

disertissimum vocat idem Justinianus in *l. ult. C. de instit. & substit.*

Nec omittenda sunt elogia Zosimi *lib.* I. *c.* II. qui eum, juxta versionem latinam, Jurisconsultum præstantissimum, qui & rebus præsentibus recte uti, & futura callide prospicere posset, itemque quasi participem imperii vocat. Mortem quoque illius, in ipso pæne Imperatoris gremio a militibus prætorianis, severitatem ejus perosis, interemti, refert idem Zosimus *ibid.* & Xiphilin. *lib.* 80. Hein.

Atque hic Jurisconsultus & φιλομαθὴς, ita est πολυμαθὴς fuit, omniumque Jurisconsultorum, (si Paullum exceperis,) πολυγραφώτατος, quemadmodum ex indice Pandectis Florentinis præfixo palam fit. Scripserat enim ad Edictum Libros 83. quos Justinianus in *l.* 4. *C. de liber. præter.* citat his verbis: Ex Libris *Ulpiani, quos ad Edictum prætoris fecit.* Ad Sabinum Libros 41. quos laudat Justinianus in *l. ult. C. de hered. inst. l. ult. C. de indict. viduit.* uti libri *Sabiniani* vocantur quorum etiam secundam editionem, seu *repetitam prælectionem*, memorat, *in Constit. cordi nobis* §. 3. *de emend. cod.* Lamprid. *in Elagabal. c.* 16. Sabinum, consularem virum, ad quem Libros *Ulpianus* scripsit, jussit occidi. Quamquam Sabinus ille, ad quem notas Ulpianus scripserat, non Elagabali, sed Tiberii potius temporibus vixit. Sed in Lampridio ἀνιστορησίαν ejusmodi non semel deprehendere licet.

Notarunt hunc Lampridii errorem & Cujac. 7. *obs. c.* 4. & Is. Casaub. *ad hist. Aug. script. p.* 177. Et sane falsum est, Sabini cujusdam, sibi συγχρόνȣ libros commentariis illustrasse Ulpianum. Libros enim illos potius ad *Massurium Sabinum* pertinere patet ex *l. ult. C. de hered. instit.* Sed fatendum tamen est, & alium sensum admittere verba Lampridii, puta, Ulpianum libros quosdam suos Fabio Sabino, insigni viro, inscripsisse vel nuncupasse, quemadmodum Julium Paullum *receptarum sententiarum libros ad filium* & Ser. Sulpicium *de Edictis ad Brutum*, Offilium *ad Atticum* scripsisse, novimus. *Hein.*

Reliquit porro Ulpianus *ad Leges*, seu *ad Legem Juliam & Papiam* libros 20. *Disputationum* libros 10: *Protribunalium* seu *de omnibus tribunalibus* libros totidem: *De officio Proconsulis* æque libros 10. quos Herennius Modestinus citat in *l.* 6. §. 5. D. *de excusat.* & Vetus glossarium voce *utriensis. Pandectarum* libros 10. *Regularum* libros 7: *Fideicommissorum* libros 6. qui citantur, in *l.* 1. *C. de comm. serv. manum.*: *Opinionum* libros 6. *Digestorum* libros 48. *De Adulteriis* seu *Ad Legem Juliam de adulter.* libros 5. *De Adpellationibus* libros 4. *De officio consulis* libros 3. *Institutionum* libros 2. *De Censibus* libros 6. *Responsorum* libros 2. *Ad Edictum Aedilium curulium* libros 2. *Ad Legem Aeliam Sentiam* libros 4. Scripserat & μονόβιβλα, seu Libros singulares, *de sponsalibus*, *de officio præfectus urbi*, *de officio præfecti vigilum*, *de officio curatoris reip. de officio prætoris Tutelarii*, quem Modestinus citat in *l.* 6. §. 13. D. *de excus.* De officio consularium, Libros *Pandectarum*, *Regularum*, *Excusationum*, seu de excusationibus, quem citat Modestinus in *l.* 15. §. 16. D. *eod. tit.* Item *Notas ad Aristonem*, *ad Marcellum*, *ad Papinianum*, quæ citantur in *l.* 3. C. *de sentent. pass.* Eas rejiciunt & explodunt Theodos. & Valentinianus, in *l. un. C. Theod. de resp. prud.* sicut & prius constitutum fuisse testantur. Tribonianus tamen

men quædam ex his inferuit in *l.* 31. §. 2. D. *de negot. geft. l.* 3. *D. de adminiftr. rer. ad civit. pertin.* Citatur *Ulpianus* ab Aemilio Macro, in *l.* 6. D. *de vocat. & excuf. mun.* Sane Herennium Modeftinum ftudiofum fuum Ulpianus vocat, in *l.* 52. §. 20. *D. de furt.* inquiens: *Quod & Herennio Modeftino, ftudiofo meo, de Dalmatia confulenti refcripfi.*

Ceterum non eft hic prætermittendum, ex libro fingulari *regularum*, quem inter reliqua μονόβιβλα recenfet Briffonius, decerpta effe fragmenta ifta quæ Tilius, Cujacius, & noviffime Ant. Schultingius ediderunt. Quamvis enim in Codice MSC Tiliano non aliam infcriptionem præferant, quam *Tituli ex corpore Ulpiani*: vere tamen illa effe ex libro *regularum* defumta, patet ex *l.* 17. D. *de teft.* juncto *fragm. tit.* 20. §. 3. *& Collat. Leg. Mof. & Rom. tit.* 17. §. 2. *juncto fragm tit.* 5. §. 6. & *Collat. tit.* 16 §. 4. juncto *fragm. tit.* 26. §. 1. Vid. Schulting. *Juifpr. vet. antejuft. p.* 560. Obfervavit hoc jam Briffonius, qui hæc Ulpiani fragmenta fere femper vocat *Librum Regularum.* Hein. Vid. infra fub art. *Imperatores fub finem.*

DOMUNCULÆ, *l.* 3. §. 1. D. *de fepulcr. viol.*

DOMUS ea unius cujufque noftrum debet exiftimari, ubi quifque fedes, & tabulas habet, fuarumque rerum fecit conftitutionem: *l.* 203. D. *de verb. fignif.*

Ex Lege Cornelia de injuriis, fi quis agat ob eam rem, quod *Domum fuam vi introitam effe dicat*: Domum accipere debemus non proprietatem domus, fed domicilium. Quare five in propria domu quis habitaverit, five in conducto, vel gratis, five hofpitio receptus, hæc actio locum habebit: *l.* 5. *pr. &* §. 2. D. *de injur.* Quum vero domus, cuique fua tutiffimum debeat effe refugium: *l.* 18. D. *de in jus. voc. l.* 1. *C. de præt. & honor. præt.* fequitur ut qui alterius domum vi introit, non modo de injuriis, fed & de vi teneatur: *l.* 23. D. *de injur.*

In Lege Julia *de adulteriis*, qua coercetur, qui *domum fuam, ut ftuprum adulteriumve fieret, fciens præbuerit*: adpellatione *domus* habitationem quoque fignificari, palam eft, *l.* 8. D. *ad Leg. jul. de adult.* Eadem Lege jus occidendi patri conceditur *domi fuæ*, licet ibi filia non habitet: vel in *domo* generi. Sed *domus* & pro domicilio accipienda eft, ut in Lege Cornelia de injuriis: *l.* 22. §. 2. D. *ad Leg. jul. de adulter.* Sed & in Edicto de aleatoribus, quando furtum *domi factum* dicitur, domum pro habitatione & domicilio accipi debere, certum eft: *l.* 1. §. 2. D. *de aleator.*

In SC. *de liberis adgnofcendis*, quo domum denunciari permittitur, *domum* accipimus hofpitium, fi in civitate maneat; fi in villa vel municipio, illic ubi Larem (in) matrimonio collocarant: *l.* 1. §. 2. D. *de agnofc. & alend. lib.* Eodem modo & in edicto *de damno* infecto *domum* denunciare fic accipimus, ut, etfi in aliena domo habitet, ei denuncietur: *l.* 4. §. 5. *D. de damn. infect.*

Domus ab ædificiis feparatur, in *l.* 3. *C. Theod. de conlat. donat.* fiquidem hæc & πάρεργα ædium continent.

Domus defunctorum, id eft, fepulcra: *l.* 4. *C. Theod. de fepulcr. viol. Domus* æterna paffim in Infcriptionibus Tibull. 3. *Eleg.* 2. *v.* 22. Atque in marmorea ponere ficca *domus.*

Domus principis in jure noftro vocatur æternabilis: *l.* 5. *C. Th. de loc. fund. jur. emphyt.* Augufta: *l.* 2. *C. de cond. & bon. dom. Aug.*

Aug. Auguſtiſſima : *l.* 1. *C. eod. tit.* divina : *l.* 64. 114. *C. Th. de decur. l.* 2. *C. Th. de frum. urb. Conſtantinop.* & paſſim. dominica : *Novell. Vallentinian. & Marciani de indulg. relig.* regia : *Novell. Theodoſii & Valentiniani unica neque dom. divin.* ſacra : *l.* 9. C. *Th. de indulg. debit.*

Memoratur etiam *domus* judiciaria : *l.* 8. *C. Theod. de oper. publ.* ad rem privatam (principis), ad ſacrum patrimonium pertinens: *l.* 1. *l.* 2. *C. Theod. de indulg. debitor.*

De declinatione notandum, occurrere *domi* pro domus : *l.* 28. D. *locat.* domu pro domo : *l.* 36. *D. de evict. l.* 5. §. 2. D. *de injur.* uti apud Plaut. *Mil. glorioſ. act.* 2. *ſc. v.* 48. domus pro domos : *l.* 6. *D. de ſervit. leg.* domo pro domi : *l.* 39. §. 1. D. *de aur. arg. leg.*

DONARE, nullo jure cogente dare : *l.* 83. *D. de reg. jur.* adeoque non donat qui neceſſariis oneribus ſuccurrit : *l.* 21. D. *de donat. int. vir. & ux.*

Donare aliquando prodigere eſt, & perdere : *l.* 7. *pr.* D. *de donat.* Aliquando differre dicuntur donare & perdere : *l.* 1. §. 16. 17. *D. ſi quid in fraud. patron.*

Hinc titulus poſſeſſionis *pro donato.* Vetus Gloſſarium interpretatur ἀπὸ δωρεᾶς.

Donare remittere. *Donare* injuriam : *l.* 17. §. 12. *D. de injur.* Eodem modo veteres dixerunt : *donare iras*, *moram*, *pœnam.* Exemplis quamplurimis id probavit Jo. Frid. Gronov. 3. *obſ. c.* 23. *p.* 650. Hein.

Donare pro prodere. Sic prævaricatores ſunt, qui cauſſam adverſariis ſui donant : *l.* 112. D. *de verb. ſignif.* Plura & hujus notionis exempla dedit Gronov. *ibid. p.* 653. Hein.

DONARIUM pro dono, maxime Deo dedicato : *l.* 21. *C. de ſacroſ. eccleſ. Donarium* etiam pro loco, ubi hæc donaria reponuntur, accipi, obſervat Servius *ad Virgil.* 2. *Æn. v.* 269. & 3. *Georg. v.* 531. Quod quum reprehenderit Laur. Valla 1. *Elegantiar. c.* 6. eam notionem auctor anonymus apud Ducker. *de lat. vet. ictor. p.* 317. & ab Apuleio *lib.* 9. *metamorph. p.* 221. & *libro Florid. p.* 350. uſurpatam eſſe oſtendit. *Hein.*

DONATIO eſt translatio juris in accipientem gratuito facta. *Mortis cauſſa* adpellatur, quum quis cogitatione mortis, (ut ait Javolenus in *l.* 4. D. *de mort. cauſ. don.* præſenti donat. Nimirum mortis mentio, veluti, ſi moriar, vel cum moriar, in negotio gratuito hanc vim habet, ut donantis voluntas ambulatoria videatur uſque ad mortem, niſi ubi ita donatur ut nullo caſu revocetur, ceu excipit Marcianus *l.* 27. D. *eod. tit.* Et hoc quidem ita ſe habet in tribus illis donationum mortis cauſſa generibus quæ ponit idem Julianus in *d. l.* 2. quorum primum eſt, quum quis, nullo periculo mortis exiſtente, ſola mortis cogitatione donat; alterum, quum quis, imminente mortis periculo, rem in alterum gratis confert; tertium, ſi quis, periculo mortis imminente, dicit ſe velle, ut alter poſt mortem ſuam rem ſuam habeat. Sane in primo caſu, re etiam tradita, pœnitentiæ locus eſt, ex qua, ut ait Ulpianus *l.* 30. *D. de mort. cauſ. don.* condictionem, vel utilem actionem habet qui donavit. In tribus autem illis caſibus, adeſt mortis cogitatio ſeu mentio, quæ mortis cauſſa donationis notionem determinat; ſed in primo caſu ſola eſt mortis cogitatio, nullo alias imminente mortis periculo, nullaque

iaque traditione facta: in secundo, mortis cogitationi accedit imminens periculum, & traditio; in tertio, mortis cogitatio conjuncta est saltem cum periculo mortis imminente. Hinc non video primam & ultimam speciem ad donationem inter vivos referri debuisse, eaque de caussa reprehendi potuisse Julianum in *d. l.* 2. Qui enim de morte cogitat, mortisve mentionem facit, cum donat, nec tamen in præsenti mortis periculo versatur, cur non creditur eo modo donare, ut *habere se velit quam eum, qui donat, magisque eum cui donat quam heredem suum*? Hæc autem est mortis caussa donationis notio, qualem tradunt *l.* 1. *l.* 35. §. 2. *D. de mort. caus. don.* Tametsi fatendum est, hujusmodi definitione vix discerni *mortis caussa donationem* a legato, a quo tamen multis modis ipsa differt, quos vide apud Huber. *præl. ad Inst. lib.* 2. *tit.* 7. §. 3. Sane omittenda non fuit notio accipientis, qua hoc negotium ab alia mortis caussa capione differt, ceu Marcellus in *l.* 38. *D. de mort. caus. don.* docet his verbis: Inter mortis caussa donationem, & omnia, quæ mortis caussa quis ceperit, est earum rerum differentia. Nam mortis caussa donatur, quo præsens præsenti dat: at mortis caussa capi intelligitur & quod non cadit in speciem donationis.

Donatio inter vivos sua natura irrevocabilis est, quippe qua vel nulla mortis mentione facta donatur, vel, si mortis mentio fit, tamen ita donatur, *ut nullo casu revocetur*, quæ mentio magis est caussa donandi quam facit mortis caussa donationem: & ideo perinde haberi debet, atque alia quævis inter vivos donatio: ceu monet Marcellus *d. l.* 27. *D. de mort. caus. don.*

Veteri quidem jure Romano, Lege nempe Cincia, nulla penitus *donatio* valuit, nisi interveniente mancipatione, traditione. Sed jure novo, *mortis caussa donatio*, re etiam non tradita, transfert dominium morte donatoris non revocantis: *Donatio inter vivos*, re non tradita parit actionem ex stipulatu, vel condictionem ex *l.* 35. §. 4. 5. *C. de donat.* tanquam ex pacto, prout illa vel stipulatu vel aliter facta est. Utrum autem hæc actio competat etiam adversus eum, quem donationis, nondum sequuto expresso vel tacito donatarii consensu, pœnituerit? De ea quæstione vid. Jo. Petr. De Ludewig. *Diss. de different. jur. Rom. & Germ. de donat. & barbari adnexus acceptatione*; cujus quidem rationibus nondum a definitione donationis supra tradita, donationemque inter vivos etiam complectente, dimoveor.

Donatio propter nuptias, sponsæ vel uxori, a sponso vel marito in securitatem dotis facta. De ea *tit. C. de don. ant. nupt. l.* 29. *C. de inoff. test.* Vid. §. 3. *Inst. de donat.* qua Imp. satis dilucide exponit, quæ sit donationis propter nuptias natura: Sed notabis diversas ejus epochas, mutationesque varias. Donationes inter virum & uxorem, stante matrimonio factæ invicem, quominus valerent, obstabat unitas personæ, quæ per coemtionem ac conferreationem inducebatur. Licebat tamen id ipsum sponsis, quos inter unitas personæ non erat; Hincque donatio sponsæ a sponso facta, sive nuptiarum mentio fieret, sive minus, *ante nuptias* dicebatur. Verum has donationes ad priorem conditionem redegit Constantinus Imp. *l. f. C. de donat. ant. nupt.* Justinianus demum omnem donationem, quæ intuitu ma-

matrimonii fieret, etiam post nuptias celebrari permisit, indeque generale nomen *donationis propter nuptias* ortum. Græcis hæc donationis species dicitur ἀντιφερνὴ, mutua donatio, quia supponit dotem ab uxore in maritum collatam. Wurffell. *Jurispr.defin.*§.484.

Donatio aliquando & ipsa res donata vocatur: *l.* 4. *D. pro donat.*

DONATISTARUM fit mentio in *l.* 37. 39. 40. 41. 43. 44. 46. *C. Th. de hæret.* De iis quidquid ex genuinis fontibus dici poterat, dixit Thom. Ittig. *Diss. de hist. Donatist.* post librum *de hæres. sæc. Apostol.*

DONATIVUM, largitio, quæ ab Impp. in milites conferebatur: *l.* 10. *D. de re milit. l.* 1. *C. eod. tit.*

DONEC, quousque: Sic donec nubat: *l.* 17. D. *de ann. legat.*

Donec pro quamdiu. Donec tu extollis: *l.* 5. D. *si serv. vind.* donec in eadem caussa fuerit: *l.* 31. §. 3. *D. de usurp. & usucap.*

Aliquando *donec* pro in perpetuum accipi in sacris litteris, observavit Isidor. Pelusiota in *Epist. ad Hermin. Comit.* Τὸ ΕΩΣ πολλάκις καὶ ἐπὶ τοῦ διηνεκῶς ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ εὑρίσκομεν κείμενον. i. e. *Donec* sæpe pro *in perpetuum* in scriptura sacra positum reperimus. Nimirum aliquando hæc particula omne tempus, adeoque & futurum, excludit: ut *Matth.* 1. *v.* 25. Sed ne in profanis quidem scriptoribus deesse hujus notionis exempla ostendit Elsner *observ. sacr. in libr. Hist. N. T. Tom.* 1. *p.* 4. Hein.

DONUM, munus: *l.* 6. D. *ad Leg. jul. pecul.* Donum, munus, operas frequenter jurisconsulti translatitie ex prætoris edicto, aut ex Lege Papia, sine articulo dicunt: *l. ult. D. de liberal. causs. l.* 53. D. *de verb. signif. l.* 37. *D. de oper. libert.* Quo pertinet illud Quinctiliani *Declam. ult.* Huic debeo munus, operas, testamentum. Inter *donum* vero & *munus* hoc interest, quod inter genus & speciem. Nam genus esse *donum*, Labeo ait, munus speciem. Nam *munus* esse *donum* cum caussa, ut puta natalitium, nuptiarum: *l.* 194. *D. de verb. signif.* Dona ergo sunt proprie, quæ nulla necessitate juris & officii, sed sponte præstantur, quæ, si non præstentur, nulla reprehensio est, &, si præstentur, plerumque laus inest. Sed in summa in hoc ventum est, ut non quodcumque *munus*, id est, *donum* accipiatur, at quod *donum* fuerit, id munus recte dicatur: *l.* 214. *D. eod. tit.*

DOS est, quod ab uxore vel alio quocumque ejus intuitu, marito, pro sustinendis matrimonii oneribus datur promittiturve. Dotis autem adpellatio non refertur ad ea matrimonia, quæ consistere non possunt. Neque enim *dos* sine matrimonio esse potest: Ubicumque ergo matrimonii nomen non est, nec dos est: *l.* 3. *D. de jur. dot.* Dos matrimonio cohærens, oneribus ejus ac liberis communibus confertur. *l.* 16. *D. de castr. pecul.* Ibi ergo dos esse debet, ubi onera matrimonii sunt: *l.* 56. §. *ult. D. pro soc. l.* 46. *D. famil. ercisc.* Et, nisi oneribus matrimonii serviat, dos nulla est: *l.* 76. *D. de jur. dot.*

Dotis autem species hæ memorantur: Profectitia, adventitia & receptitia, ut Ulpian. 6. *Regul.* §. 3. tradit. *Profectitia* adpellatur, quæ a patre vel parente virilis sexus profecta est, de bonis, vel facto ejus: *l.* 5. *l.* 81. *D. de jur. dot. l.* 6. *C. de pact. convent. l. un. C. de rei ux. act. l.* 4. *C. de collatione.* Quæ & dos a patre profecta adpellatur: *l.* 2. §. 1.

§. 1. *l.* 10. *D. sol. matr. l.* 4. *C. eod. tit. l.* 6. *D. de jur. dot.* & dos communis patris & filiæ: *l.* 3. *l.* 22. §. 1. D. *solut. matr. Adventitiæ* vero nomine ea dos significatur, quæ a quovis alio, vel ex ipsis mulieris bonis data est: *l.* 5. §. 11. D. *de jur. dot.* De *receptitia* vid. infra hac voce.

Dos porro alia *data*, alia *dicta*, alia *promissa*: *l.* 3. *C. Theod. de incest. nupt.* Datur & ante nuptias & post illas: §. *pen. Inst. de donat. l. ult. C. eod. tit.* Paull. 2. *sent. tit.* 21. §. 1. & quidem ab omnibus. *Dicere* poterat mulier, nuptura, vel ejus jussu debitor mulieris, vel parens mulieris virilis sexus, etiam cognatione tantum conjunctus. *Promittere* itidem omnes poterant: Ulpianus 6. *regul.* §. 1. & 2. Caii. 2. *Inst.* 9. §. 3. Data videtur dos quæ apud auspices deposita: *Dicta*, quæ verbis sollemnibus, sed sine stipulatione, nulla nempe præcedente interrogatione constituta, qualia videntur illa apud Terent. *Andr. act.* 5. *scen.* 4. *v.* 46. *ch.* Dos, Pamphile, est Talenta quindecim. *Pa.* Accipio. *Promissa*, quæ intercedente stipulatione constituebatur. Exemplum habes apud Plaut. *in Trinum. act.* 5. *sc.* 2. *v.* 39. Plura de hac re differunt M. Aurel. Galvan. *de usufr. c.* 15. §. 4. *seq.* Jac. Gothofr. *Comm. in Cod. Theod. ad l. ult. de dot.* Schulting. *Jurispr. vet. p.* 154. *seq. p.* 581. Hein.

Dotis actio, *l.* 9. §. 3. *l.* 48. §. *ult. l.* 78. §. 2. D. *de jur. dot.* vel de dote actio: *l.* 21. D. *de verb. obl.* Juxta vetus glossarium græcum, in duas actiones alias dispescitur. Altera, qua dos petitur antiquitus *ex stipulatu* vocatur, quod ex stipulatione agitur, & hinc stricti juris, & ex contractu verbali nata intelligitur. Altera repetendæ dotis caussa institutа *rei uxoriæ* dicitur, quia a muliere, dotem suam repetere cupiente, movetur.

Dotes prædiorum, quas Græci ἐνθήκας dicunt *l.* 2. §. *ult. l.* 20. §. 1. & §. 3. D. *de instr. vel instrum. leg. l.* 34. §. 1. *D. de legat.* 2. *l.* 55. §. 2. D. *de fidejussor. l.* 67. §. *ult.* D. *de legat.* 3. Columella *lib.* 3. *c.* 3. Tum etiam *dotem*, id est, instrumentum, raro vineis comparant. Et postea: vineasque cum sua dote, id est cum pedamentis & viminibus, binis millibus in singula jugera duco. Idem *lib.* 4. *c.* 30. Pedamina, juga & vimina, quasi quasdam dotes vineis præparandas monet. Eoque adludens Plinius *lib.* 1. *epist. ult.* Prædium, ait, quod his dotibus commendatur. Græco autem *entheca* & *enthecarum* verbo utuntur Imperatores *l.* 7. *C. Theod. de pistor. l.* 7. *C. Theod. de bon. proscript.* Quamquam in *l.* 7. *C. Justin. eod. tit. apothecis* legitur. Vid. infra sub *entheca*. Nimirum non solum qualitates prædiorum nomine *dotis* veniunt, sed & omne instrumentum, quo ad fructus quærendos opus est, veluti in vineis pedamenta & vimina, in agris aratrum, occa & similia, ceu recte observarunt Jac. Cujac. ad Papinian. *l.* 2. §. 1. D. *de instr. vel instr. leg.* Guid. Pancirol. 2. *Varr. lect.* 68. & Bynkersh. 6. *obs.* 9. Nihil ergo hic vidit Jac. Duaren. *lib.* 5. *de sacr. eccles. minist. c.* 4. dum *dotes* interpretatur reditus prædiorum. *Hein.*

DOTALIS fundus, id est, in dotem datus. Dotalis autem fundus intelligitur, sive eum mulieris nomine quis viro dederit, sive eum, a viro sibi debitum, ipsa mulier doti promiserit, vel legatum sibi dotis caussa repudiaverit: *l.* 12. §. 1. & §. *ult. D. de fund. dot.* Alias *Fundi Dotales* pistrinorum dicuntur qui in horum

rum entheca sunt, qui nempe pistrino sunt addicti, seu in originem adscripti corpori pistorum, *l. 7. C. Theod. de pistoribus*, & hinc *dotis* nomen & speciem retentant: *l. 3. C. Theod. eod. tit.* quemadmodum *dotes prædiorum* dicuntur de quibus paullo ante.

Dotale prædium accipimus, cujus dominium omnino quæsitum est, ut tunc demum ejus alienatio impediatur: *l. 13. §. 2. D. de fund. dot.*

Dotales res sunt, quæ vel in dotem datæ sunt, vel ex dote comparatæ: *l. 22. §. ult. D. solut. matr.* Nam quæ ex dotali pecunia comparatæ sunt, dotales esse videntur: *l. 54. D. de jur. dot.*

DOTATA & indotata mulier opponuntur: *l. 78. §. 2. D. de jur. dot.*

DROMO, navigii genus, cujus fit mentio in *l. ult. C. de offic. præf. præt. Afr.* Isidor. *lib. 19. c. 1.* Longæ naves sunt, quos dromones vocamus: dictæ eo, quod longiores sint ceteris, cujus contrarius musculus, curtum navigium. Procopius quoque navigia longa ab eo, quod celerrime excurrant, dromones adpellari, sua ætate scribit. Cursum enim δρόμον Græci vocant. Cassiodor. 5. *var.* 16. Decrevimus interim mille dromones fabricandos adsumere, qui & frumenta publica possint convehere, & diversis navibus, si necesse fuerit, obviare. Hujusmodi vero navium exercitores Dromonarii vocantur. Et ita apud Cassiod. 4. *var.* 15. & in inscriptione. *c. 31. lib. 2. var.*

DUBIETAS. Nullius dubietatis exstet ambiguum: *l. 86. C. Th. de decurion.*

DUBITARE. Illud omnino dubitare non convenit: *l. un. C. Th. de inoff. donat.*

DUCATOR: *l. 29. §. 4. D. ad Leg. Aquil.* Vetus Glossarium: Ducatores ἀγοὶ, ἡγεμόνες, προηγούμενοι. Alii legendum censent *Ductores.* Sed *Ducator* dixit Tertullian. *adv. Jud. c. 13.* Ducatrix, Apulei. *lib. 2. de doctrin. Platon. p. 14.* Nec analogiam refragari, docuit Bynkersh. 4. *obs.* 17. Hein.

DUCATUS, *us*: *l. 28. C. Theod. de præt. l. 11. C. Theod. de domest. l. 13. C. Th. de proxim. com. dispos.* Sedulius in *Epist. ad Rom. c. 2.* de officio Mosis agens, *Ducatum* vocat.

DUCENA, uti centena, gradus dignitatis promotionisve in schola Agentium in rebus: *l. ult. C. de agent. in reb. l. 5. C. de princip. agent. in reb. l. 1. C. Th. de murileg. l. 1. C. Th. de Cæsarian. l. 5. C. Th. de decurion.* Hinc *Ducenæ* dignitas: *l. 3. C. Th. de cohort. prim. cornicul.* principatus: *l. 20. C. Theod. de agent. in reb.*

DUCENARIA idem significat in *l. 1. C. de offic. magistr. offic.* eoque utitur verbo Apulei. *lib. 7. metamorph.* At omissa hac auctoritate, *ducena* legi mavult Brissonius in *d. l. 1.*

DUCENARII, qui ducenam gerunt, & ducentis scholaribus præsunt: *l. 2. §. ult. C. de offic. præf. præt. Afr.* & alibi. D. Cyprian. *lib. 1. epist. 4. Neque ut ille superbierit, sublatusque fuerit mundanis dignitatibus: Ducenarius potius quam Episcopus, vocari volens.* Meminit & hujus muneris Nicephorus, *lib. 6. hist. eccl. c. 30.* In Notitia quoque crebro in officio rectorum provinciarum, principem de schola agentium in rebus *ducenarium* recenseri invenimus. Vetus Glossarium: *Ducena* est dignitas ducenariorum. Et mox: *Ducenarii* sunt magistri ducentorum militum. Sed & in re militari *Ducenarius*, interprete Vegetio, *lib. 2. c. 1.* dicebatur, qui duas centurias, id est, du-

cenos milites ducebat in acie secunda. Vid. Reinef. *lib.* 3. *var. lect.* c. 16. *p.* 617. & fupra art. *Agentes in rebus.*

Erant & ejufdem nominis judices. Auguftus etiam ad tres judicum decurias quartam adjecerat, ex inferiore cenfu, quæ *ducenariorum* vocabatur, judicabatque de levioribus fummis ait Suet. *Aug. c.* 32. A reliquis ergo judicibus cenfu differebant. Quum enim judices ex ordine equeftri quadragena feftertium millia in profeffionem cenfualem deferre deberent: his ducenis duntaxat opus erat. Turneb. 29. *adverf.* 16. Perizon. *de Leg. Vocon. p.* 171. *feq.* Monimentum horum *ducenariorum* infigne in vetere Augufti numo reperire fibi vifus eft Jo. Car. Schott. *in Epift. ad Leibnitz.* gallice fcripta, de explicatione numi cujufdam ænigmatici *Augufti. Berol.* 1711. *in* 4. In eo enim bafis columnæ confpicitur, cum litteris *C C. Augufti*, id eft, *Ducenarii Aug.* Epigraphe vero eft: *L. Caninius Gallus III. vir.*

DUCERE funus, id eft, facere: *l.* 2. *in fin.* D. *de in jus voc. l.* 14. §. 2. *l.* 38. *D. de relig.* Et hoc verbum in hac fignificatione proprietatem fuam habere Servius notat, in *lib.* 4. *Georg. v.* 256. ad hunc verfum. *Et triftia funera ducunt.* Cùm exfequiali fcilicet pompa, ait, & *ducere* proprie funerum eft. Unde Perf. *Sat.* 2. *v.* 14. *Nerio jam tertia ducitur uxor.* Ubi tamen alias bonas editiones habere: *conditur* uxor, notat. *Hein.*

Ducere in carcerem: *l.* 2. D. *de in jus voc.* Sed & *duci* fimpliciter pro in carcerem duci: *l.* 13. §. 2. D. *de injur.*

Duci in jus: Liv. *lib.* 2. *c.* 27. eoque fenfu accipiendum eft hoc verbum in titulo Edicti, *qui neque fequantur, neque ducantur*, cujus fit mentio in infcriptione *l.* 48. D. *de verb. fignif.*

Duci & *ferri* feparantur in *l. un.* §. 1. D. *fi quis jus dic. non obtemp. l.* 87. D. *de evict.* Hoc enim ad ea, quæ anima carent: illud ad fe moventia pertinet. Nimirum *duci* in jus ad eos etiam pertinebat qui eo vel plauftro impofiti vel obtorto collo deducebantur, juxta prifcum Romanorum morem.

Duci, moveri, quoad animum. Ita ductus æquitate: *Collat. Leg. Mof. & R. tit.* 4. §. 8. amicitia: *l.* 44. *D. de negot. geft.* calore: *Coll. Leg. Mof. & R. tit.* 4. §. 3. metu: *l.* 49. D. *ad Leg. Aquil.* juftis rationibus: *l.* 1. §. *ult.* D. *de abig.* fcriptura: *l.* 11. §. 8. D. *de interrog. in jur. fac.*

Ducere uxorem in domum: *l.* 2. *D. de his quæ ut indign.* Ducere autem uxorem, ut Donat *in Phorm. Ter. act.* 1. *fc.* 2. *v.* 70. notat, proprie dicitur paterfamilias. At filius familias non tam *ducit* uxorem, quam a patre accipit, quippe quum patri committatur puella in hujufmodi conditionibus potius, quam filio.

DUCTUS aquæ: *l.* 3. §. 4. D. *de aq. quotid. & æft.* Per plures ductus aqua ducitur: *l.* 3. §. 3. *D. de riv.*

DUCIANI apparitores, id eft, ducis: *l. un. C. Th. de quadrim. brevib.* Ita *Duciani* fimpliciter dicuntur Ducum officiales feu milites in *l.* 2. *C. de off. præf. Afr.* eodem modo *Ducianus* in *l. ult. C. Theod. de littor. & itin.*

DUCIANUM judicium, i. e. ducis, in *l.* 36. *C. de adpell.* quemadmodum & ducianum officium: in *l.* 2. *C. Th. de venat. fer.*

DUDUM eft ἐκ τῶν πρός τι, incertumque limitem habet, ac proinde vel paucos retro annos notat, vel plures: *l.* 3. *C. Th. de inceft. nupt. l.* 4. *C. Theod. de* ma-

matern. don. l. 1. *C. Th. de super exact. l.* 163. *C. Th. de decur. l. C. Th. de domest. l.* 7. *in fin. C. Theod. de senat.* Jac. Gothofred. *Comm. in l.* 6. *C. Th. de contr. emt.* Unde repetit Strauch. in *Lexic. partic. hac voce.* De biennio effertur, in *l.* 9. juncta *l.* 5. C. *Th. de senator.*

DULCIS patria: *l.* 101. *D. de legat.* 3.

Dulci officio fungi: *l.* 1. C. *de his, qui sibi adscrib.* Cujac. *in African. tract.* 3. *in l.* 6. D. *ad Leg. Corn. de fals.* verba sollicitat, legendumque censet: *lucis officio fungi*: eumque postea & alii sunt sequuti. At non opus est emendatione, & *dulci officio* sibi *fungi* videri parentes, dum heredes scribunt liberos, eleganter ostendit Bynkersh. 1. *obs. c.* 19. Hein.

Dulcium nomine hæc continentur: mulsum, passum, defrutum, & similes potiones: item uvæ, caricæ, ficus, palmæ: *l. ult.* §. 1. D. *de tritic. vin. ol. leg.* Paull. 3. *sent.* 6. §. 77. Murrhina etiam, id est, vinum myrrhæ odore conditum, ut Plin. *lib.* 14. *c.* 15. confirmat auctoritate Plauti *in pseudol. act.* 2. *sc. ult.* Hinc *dulciarii* apud Lamprid. *in Elagab. c.* 1. Jul. Firm. *Mathem. lib.* 7. *mathes. c.* 11. D. Augustin. *lib.* 2. *de morib. Manich.*

DULCISSIMA filia: *l.* 32. §. 4. D. *de aur. arg. leg.* Dulciore nomine quam filii, nepotes nostros adpellare non possumus: *l.* 220. §. *ult. D. de verb. signif.* Valer. Max. *lib.* 5. *c.* 5. Cara uxor, *dulces* liberi, jucundi amici. Ac plane nihil dulcius naturam nobis liberis nostris reliquisse, scite ac eleganter dixit Cic. *ad Quirit. post. redic. c.* 1. Sic & Juvenal. *sat.* 6. *v.* 39. Dulcem heredem, pro filio posuit, dum ait: Tollere dulcem - Cogitat heredem.

DULCITUDO usurarum, pro *dulcedo* in *l.* 10. §. 10. D. *quæ in fraud. cred.* Quod vocabulum esse probum, jam Non. ex Cic. *lib.* 3. *de or. c.* 25. probavit. Add. Ducker. *de Latin. jurisc. p.* 370. Hein.

DUM limitationis vel restrictionis nota, pro dummodo: *l.* 30. *D. de jur. dot. l.* 22. §. 5. D. *qui test. fac.* Dum nupta erit.

Dum, pro quamdiu. *Dum* uxor mea cum filio erit, heres meus ei tantum dato: *l.* 8. D. *de condit. & dem.* ubi Pomponius hanc particulam non omne momentum exigere, monet.

Dum nupta erit, i. e. donec nupta erit: *l.* 89. §. 1. *D. de verb. signif.* ubi Pompon. ait: hoc sermone primas nuptias significari. Vid. ibi Dionys. Gothofred.

Dum in *l.* 18. §. 1. D. *de minor.* non exceptionem ut putavit Brisson. sed modum esse monet Hein. & clarius nihil est his verbis: Minor *captum se dicit, dum ea, quæ pro caussa dicta sunt, non allegat.*

Dum pro verum, *l.* 1. §. 22. D. *de aqua quot.*

DUMTAXAT, exclusive plerumque accipitur, pro *tantum*, vel solum: *l.* 1. §. 1. *D. si mens. fals. mod. l.* 5. §. 1. D. *de præscr. verb.* Quum in testamento scriptum esset, ut heres in funere, aut in monimento *dumtaxat*, aureos centum consumeret: non licet minus consumere. Si amplius vellet, licet: neque ob eam rem contra testamentum facere videtur. Quo in loco Alfenus exempla bina ponit; alterum, quo testator voluerit, ut in funere suo centum consumerentur, alterum, quo in monimentum *dumtaxat*, id est, in solum, centum impendi jusserit: docetque neutro casu minus erogari posse, quamvis plus possit. In *lege* porro 29. §. 10. D. *de*

de lib. & postum. particula *dumtaxat*, non referenda est ad verba: *ex aliqua parte*, sed ad ea, quæ immediate sequuntur: *qui est in potestate*, ut hic evadat sensus: filium ex aliqua parte heredem instituendum esse, sed id in eo dumtaxat esse necessarium, qui sit in potestate: aliud vero esse dicendum de eo, qui apud hostes sit, si ibi decedat. Unde errant qui in duabus illis legibus particulam *dumtaxat* pro *ad minimum* accipi dicunt.

Rarius cum negatione hoc vocabulum legitur: at legitur tamen in *l.* 12. §. 3. *D. de administr. & peric. tut.* Tutor non rebus *dumtaxat* sed etiam moribus pupilli præponitur.

Dumtaxat, pro *scilicet* poni, in *l.* 13. *C. Th. de præt. & quæst. & l.* 109. C. *Theod. de decur.* censet Jac. Gothofr. *in not. ad. d. l.* 13.

DUO accusativus pro *duos*: *l.* 16. *D. de stat. hom.* Arescusa primum *duo* pepererat. Ita veteres & optimi scriptores, ceu ex instituto ostenderunt Jo. Ge. Græv. *ad Suet. Claud. c.* 14. & Gronov. *ad Liv. lib.* 35. *c.* 21. Hein.

Duorum numero contenta est pluralis eloquutio: *l.* 12. *D. de testib.*

Duum vel trium: *l.* 1. §. 17. D. *de vi & vi arm.*

DUOVIRALES *l.* 2. D. *de alb. scrib. l.* 2. *C. Th. quemadm. mun. civ.* qui & *Duumvirales* in *l.* 2. *C. Th. quemadm. mun. civ.* dicuntur, qui duumviratu functi sunt. Conf. *l.* 42. *C. Th. de decur.* Sic in inscriptione Neapolitana: *Hoc opus omne facito arbitratu duovir. & duoviralium, qui in consilio esse solent Puteolis:* licet quidam male *Duoviratium* exscripserint. Pro *duumvirali* tamen *duumviralitium* dixit D. Augustin. *in Breviculo.*

DUPLARE id est duplicare, *l.* 20. D. *de liberal. caussa, & passim.*

DUPLATIO pro duplicatione: *l.* 31. D. *de noxal. act.*

DUPLICARI legata dicuntur, quæ repetita sunt: *l.* 1. §. 11. *ut legat. vel fideic. l.* 11. §. 18. *D. de legat.* 3.

DUPLICATIO in *l.* 2. §. 1. *D. de except.* est adlegatio, quæ contra replicationem solet dari. Interdum enim evenit, ut replicatio, quæ prima facie justa est, inique noceat. Quod quum accidit, alia adlegatione opus est, adjuvandi rei gratia, quæ duplicatio vocatur: §. 1. *Inst. de replicat.*

DUPLICIA interdicta, judicia. Duplex substitutio, testamentum. Vid. suis locis.

DUPLOMA, vel *diploma.* Ita dicuntur a principe emissæ litteræ: *l.* 27. §. *ult. D. de Leg. Cornel. de fals.* Inprimis vero, quæ ad usurpationem cursus publici concedebantur, & sine quibus nemini ille patebat. Tertullian. *in Apologet. c.*25. Oh! nuncios tardos, & somniculosa diplomata: Symmach. *lib.* 5. *epist.* 35. Ad hujus celebritatem voto alacri cucurrissem, nisi diplomatis sacri tarda perlatio arctasset intervallum dierum. Ex quibus patent illa verba Ulpiani in *l.* 137. §. 2. D. *de verb. obl.* Quod si duplomate usus, vel felici navigatione, maturius, quam quisque pervenerit Ephesum. Joannes Sarisber. *in carm. Euchetico* Polycratico præmisso *v.* 143. Accelera gressus, tanto diplomate pergens: Rich. de Buri Episcopus Dunelmensis in *Philobiblo:* Quarum facultatum itinera dispendioso compendio damnosoque diplomate transmeantes, in sacrum Mosem manus injiciunt violentas. Dicta autem creduntur diplomata a duplicatis tabellis. Eoque adlusisse dicitur Ovidius 1. *Amor.* 12. *v.* 27. quum ait: Tunc ego vos du-

duplices rebus pro nomine ſenſi. *Duplices* etiam *tabellas* dixit Suet. *in Aug. c. 26.* & *bipatens pugillar.* Auſonius *Epigr.* 146. Vocabantur hæc *diplomata* etiam *Sigilla.* Lactant. *de mort. perſequ. c.* 24. itemque συνθήματα. Teſſeras fuiſſe, certo ſigno vel ſigillo notatas, conjicit Schefferus *de re vehic. c.* 18. *p.* 264. Præerant huic rei liberti Auguſtorum, qualis *Aurelius Symphorus, Aug. Lib. a diplomatibus*, apud Reineſ. *Inſcr.* 6. *Claſſ.* 13.

DUPLOTENUS. Paull. II. *ſent.* 17. §. 3. Res emta mancipatione, & traditione perfecta, ſi evincatur: auctoritatis venditor *duplotenus* obligatur. Ubi male Cujacius 21. *obſ.* 15. reſcribit *nullatenus*, quamvis ſuffragante illi codice Veſuntino. Vid. Schulting. *Juriſpr. vet. antejuſt. p.* 291. *ſeq.* Hein.

DUPLUS, *a, um.* Dupla in *l.* 5. *D. de ædil. edict. l.* 48. D. *de evict. l.* 48. *D. ad Leg. falcid.* nihil aliud eſt quam duplum prætii, id eſt, pretium qua res venit, & alterum tantum. Hinc *duplæ* actio: *l.* 47. *D. de Ædil. edict.* Duplam cavere: *l.* 31. §. 20. D. *eod. tit. l.* 49. D. *famil. erciſc.* Duplæ cautio: *l.* 72. *D. de contrah. emt. l.* 49. *D. fam. erciſc.* Duplam evictionis nomine exigere *l.* 7. §. *ult.* D. *de pecul.* Dupla vero promitti dicebatur, quum evictionis nomine duplum pretii venditor promittebat. Quo caſu in duplum actio emtori, re evicta, dabatur: *l.* 20. §. *ult. D. de liberal. cauſ.* Duplæ ſtipulatio: *l.* 31. §. 20. D. *de Ædil. edict.*

Aliæ in *Duplum* erant actiones, ad rem ſcilicet conſequendam & alterum tantum. Quomodo vero *duplum* accipiatur in actione furti, vid. *l.* 25. *l.* 50. *l.* 34. D. *de furt.* quomodo in actione de ſervo corrupto? *l.* 10. *D. de ſerv. corr.* quomodo in actione quæ adverſus publicanos proponitur? *l.* 5. D. *de publican.* quomodo denique in actione arborum furtim cæſarum? *l.* 7. *D. arb. furt. cæſ.* In Duplum Actio: ex Lege XII. Tab. *l.* 1. *D. de tign. junct. l.* 23. §. 6. *D. de rei vind. l.* 6. D. *ad exhib.* §. 29. *Inſt. de rer. diviſ.* Aliæ memorantur in *l.* 1. *l.* 5. §. 2. *D. de ſerv. corr. l.* 23. §. 10. *D. ad leg. Aquil. l.* 2. *C. eod. tit. l.* 18. *D. de lib. cauſſ. l.* 51. *D. de contrah. emt.* §. 21. *Inſt. de action.*

Adjective quoque ſæpius uſurpatur: ut *Dupli* fructus: Paull. 5. *Sent.* 9. §. 1. Dupli autem fructus hi ſunt, qui dicuntur majores fructus, non tantum in *l.* 6. §. 1. *D. mand.* ſed etiam in *l.* 12. §. 1. *D. de diſtr. pign.* & ideo in *l.* 8. §. 1. *D. negot. geſt.* ampliores fructus quam oportet eum, qui fundum vindicavit, conſequutum dicemus, qui ſupra *duplum* exegerit: quia ex 12. tabulis *dupli* tantum fructus debentur ex die accepti judicii in rem, vel ad exhibendum. Et hanc legem 12. tabularum reſpicit etiam Ulpianus in *l.* 8. §. 5. *D. ad exhib.* dum ait, in actionem ad exhibendum venire fructus ex die accepti judicii, & ſecundum legem æſtimari, intelligens per legem 12. tabularum. Ergo in priſcis juris formulis, ut ait *l.* 1. *C. Theod. de uſur. rei judic.* id eſt, ex 12. tab. malæ fidei poſſeſſor in duplos fructus conveniebatur: qua ex re colligi & malæ fidei debitorem in duplum eſſe damnandum. Legis 12. tab. hæc ſunt verba ex caſtigatione Cujacii: Si vindiciam falſam tulit, rei ſive litis arbitros tres dato: eorum arbitrii fructus duplioni damnum decidito. *Duplum* genus: *l. ult. C. de præt. pign.* Duplum pretium: *l.* 27. §. *ult. D. ad Leg. jul. de adult.* id eſt, quan-

quanti servus æstimabitur, & alterum tantum: *l. 29. D. eod. tit.*

DUPONDIOS juris auditores primo anno vocatos, Justinianus in *Constit. Omnem reipublicæ §. 2. ad Antecess.* pandectis præposita scribit. Id quod procul dubio a contemtu quodam novitiorum originem habuit. Res enim vilioris pretii, *dupondii* esse dicebant. Hieronym. *adv. Helvid.* Quis oro, dupondii supputabat? Vid. Cujac. 12. *obs.* 40. Hein.

DUPONDIUM, vel *Dupondius*. Ejus fit mentio in *l.* 17. §. *ult. D. l.* 18. D. *de hered. inst.* §. 8. *Inst. eod. tit.* Volus. Mæcianus de asse: Sedecim sescunciæ *dupondium* efficiunt. Et postea: *Dupondius* hac nota S. vocantur quinque libellæ, quæ sunt quinque decimæ, Varro *lib.* 3. *de ling. lat.* inde ait dictum, quod duos asses pendebat. As autem libralis primum erat, ut Plinius auctor est. Libra autem & pondo idem significant: *l.* 34. §. *ult. D. de aur. arg. leg.*

DURACINÆ uvæ; *l.* 205. D. *de verb. signif.* Suet. *in Aug. c.* 76. *a duro acino* dictæ, ut videtur Plinio *lib.* 14. *c.* 1. qui *lib.* 15. *c.* 12. & *duracina* persica memorat. *Hein.*

DURARE, manere, perseverare, *passim* in jure nostro, sed & *durari* passive eo significatu, ut: Si forte duretur, non caveri: *l.* 4. §. 1. *D. de damn. infect.*

Durare animum & corpus in tormenta, id est, obdurare: *l.* 18. §. 1. D. *de quæst.* Elegans hæc loquutio & veteribus familiarissima. Tacit. 1. *Annal.* 6. Ceterum in nullius umquam suorum necem *duravit*. Petron. *Satyr. c.* 65. Cujus tam crudelis manus in hoc supplicium *duravisset*. Quinctilian. *Decl.* 289. Non omnium animos maritorum *durare* ad sanguinem. Ubi semper *durare* idem est, ac obfirmare animum ad audendum quid, a quo alioquin natura abhorret.

DURUS, a. um. *Dura* conditio: *l.* 3. *D. de publican.* In *duriorem* caussam accipere fidejussorem: *l.* 8. §. 7. & §. 8. *l.* 49. §. *ult.* D. *de fidejuss.*

DUUMVIRALES in *l.* 2. *C. Th. quemadm. mun. civ.* sunt duumviratu functi. conf. *l.* 42. *C. Th. de decur.*

DUUMVIRI, magistratus municipales adpellabantur, quod eorum duo essent: *l.* 6. §. 1. D. *quod cujusq. civ. nom. l. un. D. si quis jus dic. non obtemp. l.* 3. §. *ult.* D. *de pecul.* & passim. Vellei. Paterc. *lib.* 2. *c.* 19. de Mario: Injecto in collum loro in Minturnensium carcerem jussu *Duumviri* perductus est.

Hi *duumviri* variis nominibus usi sunt. Ordinarii dicti *Duumviri* J. D. id est, *juri dicundo*. Neapoli & aliis Græce originis civitatibus ἄρχοντες, Gruter. *p.* 1028. 5. & Reines. *Inscr. p.* 21. in Africa, *Suffetes*, id est, *judices* vocabantur, Reines. *Class.* 7. *inscr.* 17. Quin & Coss. & Prætorum nomen eosdem aliquando adfectasse observarunt viri doctissimi, Ez. Spanhem. *in Orb. Rom. lib.* 2. *c.* 20. Godofr. Olear. *ad Philostrat. Herod. p.* 546. & Ev. Otto *Dissert. de Consulib. extr. Rom. c.* 1. Alibi non *Duumviri*, sed IIII VIRI juri dicundo præerant, ob ambitionem & multitudinem candidatorum, ut putat Henr. Noris. *de Cenotaph. Pisan. Diss.* 1. *c.* 3. *p.* 31. Exempla sunt apud Cic. *lib.* 10. *ad Attic. Epist.* 13. *Lib.* 13. *ad famil. Epist. ult.* & in Inscriptionibus apud Gruter. *p.* 426. 3. Præterea quidam *duumviri* annui erant: *l.* 1. *C. Theod. quemadm. munic. civ. jud.* quidam Quinquennales: Reines. *Inscr. p.* 22. Alii Roma in municipia mitte-

bantur, alii ab ipso ordine decurionum cooptabantur, quorum illi II VIRI *ex SC.* hi ex D. D. id est, *ex decreto decurionum* dicebantur. Idem *ad Claß. 6. Inscr. 6.* Denique *Duumvirorum* erat, curiæ præesse, referre ad decurionum ordinem, jus dicere, animadvertere in servos, aliosque vilioris conditionis homines, ut mirum non sit, iis lictores, non quidem cum fascibus, sed cum bacillis, bisellium, immo & aliquando tribunal tribui. Vid. Noris. *cenot. pisan. ib. p.* 32. Hein.

Erant & *Duumviri* inter minores Rom. magistratus, qui viarum extra urbem curam gerebant, quemadmodum & intra illam IIII VIRI. *viarum curandarum* solebant creari: *l.* 2. §. 30. D. *de orig. jur.* Eum tamen magistratum suppressum esse, quum numerus minorum magistratuum, quorum olim 26. erant ad vicenarium ab Augusto reduceretur, observat Dio Caß. *lib.* 54. *p.* 540. Hein.

DUUMVIRATUS, ipsum illud duumvirorum munus & officium: *l.* 1. D. *de alb. scrib.* & aliis locis. Sic & Duumvirilitas, in *l.* 1. *C. de natural. lib.*

DUX adpellatur, qui exercitui præest: *l.* 2. D. *de his qui not. infam.* Dux mille hominum: *l.* 1. §. *ult. D. de test. milit.* Duces belli quædam inter se paciscuntur: *l.* 5. §. 1. D. *de pact.*

In posteriorum Imperatorum constitutionibus *Duces* adpellantur, tam qui limitibus, quam qui provinciis, fœderatisque præerant: *l.* 7. *C. ubi cauſ. fisc. l.* 1. *C. ad Leg. jul. repet. l.* 3. *C. Theod. eod. tit.* Vetus Glossarium: Dux ἀνθύπατος ὀσήμερον. Hinc Dux limitis: *l.* 1. *C. Th. de lusor. Danub.* Duces militum, in limitibus constituti: *l. un. C. de venat. fer.* provinciarum: *l.* 1. *C. Th. de comit. rei milit.* Tales utique Duces per orientem sex, per Ægyptum duos, per Ponticam unum, per Thracias duos, per Illyricum totidem; per occidentem quam plurimos Auctor Notitiæ prodidit, qui *spectabiles* nominantur: *l.* 27. *C. Th. de cohort. princ. cornicul. l.* 9. C. *Th. de re milit.* & viri clarissimi, in *l.* 113. *C. Th. de decur. l.* 2. *C. Th. de venat. ferar.* In Libris nostris memorantur Duces Ægypti: *l.* 43. *C. Th. de adpell.* Ægyptiaci limitis: *l.* 13. *C. de advoc. diverſ. jud.* Armeniæ: *l.* 57. *C. Th. de curſ. publ.* Bizacenæ provinciæ: *l. ult.* C. *de offic. præf. præt.* limitis Euphratensis: *l.* 1. *C. Th. de Comit. & Tribun.* Libyæ: *l.* 16. *C. Th. de numer. act. scrin.* Mauritaniæ: *l. ult.* C. *de præf. præt. Afr.* Mesopotamiæ: in *inscr. l.* 2. *C. quæ res vend. non poß.* Numidiæ: *l. ult. C. de off. præf. præt. Afr.* limitis orientalis: Vopisc. *in Aurelian. c.* 13. Osdroenæ: *l.* 8. *C. Theod. de pagan. sacr. & templ.* Raetici limitis: Vopisc. *in Bonoso c.* 14. Rheni: *l.* 9. *C. Theod. de re milit.* Sardiniæ: *l.* 3. *C. Th. ad Leg. jul. repet.* limitis Scythici, Illyriciani, Thracici: Vopisc. *in Aurelian. c.* 13. *Dux* & Corrector limitis Tripolitani: *l.* 133. *C. Theod. de decur.* Tripolitanæ provinciæ: *l. ult. C. de off. præt. Afr.*

Ducum domesticus, manipularis, minister: *l.* 1. *C. ad leg. jul. repetund.* patrocinia: *l.* 1. *C. Th. de patrocin. vicor.*

DYRRHACHIUM. Hujus Urbis fit mentio in *l.* 1. §. 12. *D. de exercit. act. l.* 7. *D. de censib.* Hinc Dyrrhacheni, in provincia Macedonia: *l. ult. D. de censib.*

E

E.

E Pro I veteribus ſæpe poſitum fuiſſe conſtat, quod & M. Fab. *l.* 1. *c.* 4. docet. Unde in Pand. Flor. *intelleguntur*, *intellege* pro *intelliguntur*, *intelligi*. Similiter *neglegere*, *dejudicare*, pro *negligere*, *dijudicare*. *Delenimentum*, *deverticulum deſtricte*, *deminutum* pro *di*. Maxime vero iſta in fine dictionum licentia utebantur priſci. Unde *noxale* pro *noxali* in *l.* 47. *pr. D. de evict.* defenſione pro defenſioni in *l.* 39. §. 1. D. *de noxal.* exceptione, pro exceptioni: D. *l.* 39. §. *pen.* petitioni, pro petitione: *l.* 8. D. *de rei vind.* ferruminationi, pro ferruminatione: *l.* 25. D. *eod. tit.* adfinitati pro adfinitate: *l.* 39. D. *de injur.*

E pro *de*. Sic ſi quid *e* pecoribus noſtris a beſtiis ereptum ſit: *l.* 8. §. *ult. D. famil. erciſc.*

E vocula plerumque excluſionis nota: *c.* 1. *de renunciat.*

EATENUS, & *quatenus*, relativa: *l.* 2. *D. de dot. præleg. l.* 7. D. *de inſt. act. l.* 11. §. 1. *de jurejur.*

EBORARIUS, *l.* 1. C. *de excuſ. artif.* qui ex ebore opus aliquod facit.

EBOREÆ menſæ: *l.* 12. §. 40. *D. de inſtr. vel inſtr. leg.* tabulæ: *l.* 2. §. 4. D. *de orig. jur.* ubi in eboreis Tabulis leges XII. Tab. in roſtris propoſitas memorat Pomponius. At ibi *roboreas* id eſt, ligneas legi mavult Scaliger in *animadv. ad Melch. Guilandini Papyr.* Dionyſius ſane Halicarnaſſ. *lib.* 3. *p.* 178. diſerte obſervat, tabulas, quibus temporibus Anci Marcii & poſt exactos reges, leges & ritus ſacros inſcripſerint Romani, fuiſſe δρυΐνας, *roboreas*, neque tunc adhuc fuiſſe columnas æreas. Quare quod *lib.* 10. *p.* 681. de tabulis æneis ait, id eum per πρόληψιν, hiſtoricis familiariſſimam, narraſſe dixeris, quod eæ poſtea demum gliſcentibus Romanorum opibus, ϛήλαις χαλκαῖς columnis æneis fuerint inciſæ, ceu Cujac. & Bynkersh. *ad illum* §. 4. *l.* 2. *D. de orig. jur.* obſervarunt. At eborearum tabularum uſum aliquem fuiſſe in legibus publice proponendis; nemo veterum obſervavit, neque huc pertinent Teophili verba ἐν ἐλεφαντίνοις πτυχίοις in *eburnis pugillaribus* §. 12. *Inſt. de teſtam.* Neque enim ſequitur, ſi teſtamenta inſcribi conſueverint tabellis eboreis, ut eæ etiam uſum aliquem præſtare potuerint in legibus ſub dio & coeli aeriſque injuriis proponendis, & ad poſteros conſervandis. Quare aut *roboreas* tabulas in eborearum locum reponendas, aut potiorem Dionyſii, quam Pomponii, auctoritatem eſſe debere, omnino cenſuerim. *Hein.*

EBUR, quod inter ſpecies vectigales numeratur: *l. ult.* §. 7. *D. de publican.* ex India advectum eſſe, teſtatur Virgil. 1. *Georg. v.* 57. Plin. *lib.* 8. *c.* 3. de elephantorum dentibus. Supellectile autem ex ebore Romanos fuiſſe uſos, docet *l.* 7. *D. de ſupellect. leg.* Eodem ebore numinum ora, & menſarum pedes conſtare, queritur Plin. *lib.* 12. *c.* 1.

ECCLESIA, uti alibi, ita & in jure, modo pro coetu fidelium, modo pro ædibus, eorum conventui deſtinatis, accipitur. Priore ſenſu in *l.* 3. §. 4. *ſeq. C. de ſumm. Trin.* & tunc Synonymice *venerabile concilium* dicitur *l.* 1. C. *de SS. Eccles.* vel *religionis & fidei mater perpetua*: *l.* 14. *in fin. C. de SS. Eccl.* nec non mater omnium fidelium: *l.* 16. C. *eod tit.* Pro ædibus ſumitur in *l.* 17. §. 1. & *alias paſſim C. eod. tit.*

Sam. Petit. *ad leg. Attic. p.* 234. vocabulum ecclesiæ & profanæ religionis hominibus accepisse pro consilio, ac proinde verba, quæ hodie in Caii *Inst. lib.* 1. *tit.* 1. §. 1. legimus: *Cives Romani sunt, qui tribus modis, id est, testamento, aut in ecclesia, aut ante consulem, fuerint manumissi*, ab ipso Caio esse statuit. Sed nec hac notione umquam usos esse paganos, & locum illum manifesto interpolatum esse a compilatore corporis Alariciani, ostendit Schulting. *in not. ad eum locum, p.* 20. Hein.

ECCLESIASTICUS, pro clerico: *l.* 5. *l.* 20. *l.* 21. *C. Th. de episc. & cler.* & alibi.

ECCLESIECDICUS, jungitur œconomo ecclesiastico, *l.* 34. §. 5. *C. de episcop. aud.* Est ergo idem, a ἔκδικος, de quo statim.

ΕΚΔΙΚΟΣ, defensor. Julian. *Nov.* 84. qui *Nov.* 67. vocat *defensorem ecclesiæ*, vel monasterii. Plin. *lib.* 10. *epist. III.* Ecdicus *Amisenorum civitatis*. Sic & Cic. *lib.* 13. *ad famil. epist.* 56. Ecdici Mylasii, ubi Corradus: *ultores, qui eos persequuntur, qui rei publicæ pecunias debent.* Manucius: *quasi quæstores quidam, rationem numariam curantes.* Sed prius verius: quum posterius esset officium oeconomorum. In libris nostris perpetuo civitatum *ecdici*, *defensorum* nomine veniunt, ceu patet ex *Nov.* 15. de defensoribus, cujus Græca inscriptio est περὶ τῶν ἐκδίκων. *Hein.*

ECHINUS, piscis, cujus mentio fit *l.* 1. *pr. C. de monopol.* ubi ejus monopolium prohibetur. Erant hi pisces ex genere cancrorum. Sed aculeati, ἰχθεῖς ἐν τοῖς ὀστράκοις ὄντες καὶ προβεβλημένοι τὰ κέντρα, *pisces, obducti testa, & aculeis communiti*, uti ab Aeliano *de animal. lib.* 9. *c.* 47. describuntur. Unde & ob similitudinem animalis terrestris nomen acceperunt. Eos sæviente tempestate spinis lapillos tollere, ut servent æquilibrium, nec a decumanis fluctibus in terram projiciantur, vel adlidantur scopulis, idem docet Aelianus *de nat. animal. lib.* 7. *c.* 33. qui & loco paullo ante laudato refert, si quis id animal in frusta concidat, eaque seorsum projiciat in mare, illa ultro coitionem inter se facere, & suum singula locum recognoscentia coalescere, quod ipse auctor φύσιν τινα θαυμαστὴν jure vocat, nisi potius sit putidum sophistæ cujusdam figmentum. Sed ad quid utiles echini, ut dignum prohibitione videretur monopolium? Respondet idem, proficere illos ad stomachum hebescentem, & omnium ciborum fastidio laborantem restituendum, evacuandam vesicam, scabiem sanare, vulnerum extergere sordes, pilum defluentem, & e suis veluti sedibus defluentem revocare, renum dolores, aquam intercutem & elephantiasin curare. *Ibid. lib.* 14. *c.* 4. Unde echinum in materia medica veterum fuisse, colligimus. *Hein.*

ECULEUS. Ejus mentio fit *l.* 6. *C. Theod. de malef. & mathem. l.* 7. *C. Just. eod. tit.* Per eum intelligitur genus tormenti, vel machina quædam, quatuor fulcris, ac veluti pedibus subnixa, unde & a formæ similitudine *eculei* vel *equulei* nomen tulit. Non-Marcell. *Equuleus deminutivum ab equus est.* In hujus machinæ utroque extremo trochleæ erant, per quas trajectis funibus corpus distendebatur. De hoc tormenti genere legi merentur Hieron. Magius, cujus ea de re singularis exstat liber, Gotfr. Jungermanni notis illustratus, Hadr. Turneb. 4. *adversar.* 3. & *lib.* 15.

15. c. 6. Ant. Gallon. *de sanct. mart. cruciat. p.* 41. Casp. Sagittar. *de cruciat. mart. c.* 17. *p.* 313. & Ge. Eccard. *in leg. Salic. p.* 79. Hein.

EDAX locustarum pernicies: *l.* 18. *C. locat.* calamitas a locustis profecta, quando, ut ait Columella, innumerabilis ille locustarum exercitus agros depascit, Quos superingrediens exurit semina morsu.

EDERA in pandectis Florentinis scribitur pro hedera: *l.* 3. §. 1. *D. arb. furt. cæs.* Ederæ *quoquæ & harundines arbores non male dicantur*: ubi alii scripsissent *hederæ & arundines.* Hein.

EDERE, primum est copiam describendi facere, vel in libello complecti, & dare, vel dictare. Is quoque *edit*, qui adversarium suum ad album perducit, & demonstrat, quod dictaturus est, vel id dicendo, quo uti velit: *l.* 1. §. 1. D. *de edend. l.* 6. §. 7. *D. eod. tit.* Sic *eduntur* acta: *l.* 2. *C. de edend.* actio: *l.* 1. 22. 23. D. *de judic.* quando species futuræ litis demonstratur, ut est in *l.* 1. *C. de lit. contest.* Vid. Ammian. Marcell. *lib.* 30. *c.* 16. *Nondum se patronus post speciem litis triennium* editam *caussetur instructus.Edere* autem actionem & *exhibere* quomodo differat, exponit Cujac. 10. *obs.* 14. *Edere* crimina: Paull. 5. *sent.* 6. §. 14. instrumenta: *l.* 45. §. 5. D. *de jur. fisc.* interdictum: *l.* 8. §. 4. *D. de precar.* judicium, *l.* 2. *D. pro donat. Edere* vero & *accipere* judicium opponuntur: *l.* 15. *D. de auct. & cons. tut. Edere* libellum: *l.* 6. §. 7. D. *de edend.* librum: *l.* 46. §. 5. *D. de administ. tut.* mandatorem: *l.* 2. §. 5. *D. de jur. fisc.* quod in usu fori nostri dicitur *nominare delatorem.* Edere nomen: *l.* 2. *D. de off. Consul.* id est, nomen dare, ut est, in *l.* 2. §. 3. *D. qui pet. tut. vel cur.* operas, pro præstare: *l.* 9. 19. 20. 38. 49. 50. *D. de oper. lib.* Edere patrimonium: *l.* 1. §. 7. D. *de offic. præf. urb.* professiones peculii: *l.* 19. *pr. D. de pecul. leg.* rationes: *l.* 10. §. 2. *D. de edend.* Aliud vero est *edere* rationes: aliud *reddere.* Nec enim is qui *edere* jussus est, reliquum reddere debet: *l.* 89. §. *fin. D. de verb. signif.* Sed & *edere*, & *exhibere* rationes differunt. Cujac. 10. *obs.* 14. *Edere* sententiam litigatoribus: *l.* 1. *C. de sentent.*

EDERE idem ac populo spectandum quid præbere. Sic *edere* ludos: *l.* 5. §. 10. D. *commod. Edere* munus, simili significatu, in *l.* 5. D. *de pollicit. l.* 122. D. *de legat.* 1. spectaculum: *l.* 16. D. *de usu & usufr. leg.*

Edere, parere. *Edere* filium: *l.* 2. §. 1. D. *ad SC. Tertull.* sobolem: *l.* 10. §. 2. D. *de jur. dot. Editus* partus: *l.* 25. D. *quand. dies legat.*

EDICERE, observante Donato *ad Ter. Andr. act.* 4. *sc.* 7. *v.* 36. proprium erat Imperatorum. Et talium Edictorum ducum bellicorum mentio fit apud Sallust. *de bello Jugurth. c.* 44. *in excerpt. Peiresc. p.* 601. *l.* 4. §. 13. *D. de re milit.* Ast præterea & Sacerdotes, in primis Pontifices, *edicebant*, quæ ad sacra pertinebant. Liv. *lib.* 40. *c.* 37. Valer. Max. *lib.* 8. *c.* 2. *ex* 4. Tacit. 2. *hist.* 91. Gell. *lib.* 2. *c.* 28. Reines. *Inscr. Class.* 4. *n.* 6. At præcipue tamen *edicere* dicebantur Magistratus. *Hein.*

Hinc illa: *Edicit* Prætor: *l.* 1. D. *de min.* Proconsul: *l.* 28. D. *de test. mil.* Olim ita *edicebatur*: *l.* 1. D. *quod met. caus.*

Attamen & testator *edicere* dicitur, dum quid heredi injungit, *l.* 20. §. *ult.* D. *famil. ercisc.*

EDICTALES, vocabantur stu-

ſtudioſi juris, qui ſecunda juris ſtipendia in ſcholis faciebant, quod nomen iis ſervari voluit Juſtinianus, alio tamen penſo iis præſcripto, in *conſtit. omnem reip.* §. 1. *&* 3. *ad anteceſſ.*

Edictalis bonorum poſſeſſio: *l.* 30. §. 1. *D. de adquir. vel omitt. her. l.* 1. §. 1. D. *ſi tab. teſt. exſtab.* i. e. quæ ex prætoris edicto eſt.

Edictalis lex, edictum principis: *l. ult. C. quod cum eo.* Edictale *programma* id vocat Caſſiodor. *lib.* 1. *var. c.* 31. *lib.* 2. *c.* 24. *& lib.* 7. *c.* 42.

Edictum. *Edicta*, ut Dionys. Halic. *lib.* 5. *p.* 336. ſcribit: Romani adpellabant τὰ των δικαίων καὶ ἀδίκων ἐπιτάγματα, *præcepta de juſtis injuſtiſque.* Nam ut ſcirent Cives, quod jus de quaque re quiſque magiſtratus dicturus eſſet, ſeque præmuniret, *edicta* proponebant, quæ *jus honorarium* conſtituebant: *l.* 2. §. 10. *D. de orig. jur.* Id quod oſtendit Cic. *lib.* 2. *de fin. c.* 22.

Enim vero non Prætores tantum, ſed & Aediles curules *edicta* de quibuſdam cauſſis proponebant: §. 7. *Inſt. de jur. nat. gent. & civ.* Inter quæ ædilitia edicta principatum obtinuit illud, quod refertur ſub titulo *de Aedil. edict.* cujus etiam fit mentio *l.* 36. D. *de pact. l.* 5. *pr. D. de verb. oblig.* & apud Gell. *lib.* 4. *c.* 2. Ad quod Aedilitium edictum Caius libros 2. Ulpianus & Paullus totidem peræque ſcripſiſſe feruntur. Sed multo plura olim fuere Edicti Aedilitii capita, veluti de ſumtibus in monimenta impendendis. Reineſ. *Claſſ.* 2. *inſcr.* 27. de pueris non caſtrandis: *l.* 72. §. 28. D. *ad Leg. Aquil.* quam legem ſingulari ſchediaſmate illuſtravit Ev. Otto *Steinu. ordn.* 1710. de rebus nullis in ſcenam, præter pomum, projiciendis: Macrob. 2. *saturn.* 6. Quin etiam cenſores *edicta* quædam proponebant. Cui rei teſtimonio eſt cenſorium illud edictum, quod a Suetonio *de clar. rhetor. c.* 1. & Gell. *lib.* 15. *c.* 1. celebratur. De Cenſorum *edicto*, eoque perpetuo, exſtat locus inſignis Cornelii Nepotis in *Catone c.* 1. Hein.

Procoſſ. etiam & Præſides in provinciis hujuſmodi *edicta* proponebant, ut ex Cic. *lib.* 6. *ad Att. Epiſt.* 1. & 1. *Verr. c.* 45. patet. Eaque eſt cauſſa, cur in Edictorum interpretatione Proconſulis ſæpe mentionem Caius facit, ut in *l.* 1. *D. de alienat. jud. mut. cauſ. l.* 26. *D. de dol. mal.* & paſſim. Vid. Ant. Auguſtin. *lib.* 1. *emendat. c.* 5.

At ceteros etiam Magiſtratus de rebus ad curam ſuam pertinentibus edixiſſe, certum eſt. Initio Reip. ipſi Reges *edicta* proſcribebant, quorum fit mentio apud Liv. *lib.* 1. *c.* 32. *&* 44. Dionys. Halic. *lib.* 3. *p.* 178. *lib.* 4. *p.* 216. ex quo loco recte intellecto, etiam Conſules poſtea edicta reddidiſſe, patet. Quemadmodum ergo ad regia edicta pertinent illa Pomponii de *manu regia: l.* 2. §. 1. *D. de orig. jur.* ita ad Conſularia referendum, quod idem Dionys. *lib.* 2. *p.* 97. obſervat, populum Romanum ideo cogitaſſe de legibus XII. Tabularum ſcribendis, ἵνα μὴ συμμεταπόπτῃ τὰ κοινὰ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐξουσίαις, *ne jus commune cum magiſtratuum poteſtate mutaretur.* Alii enim magiſtratus, qui jus commune edictis mutare poſſent, tum non erant quam Conſules. Multo minus de Dictatorum edictis fas eſt dubitare, quippe quos ab *edicendo* nomen habuiſſe, cenſent Dionys. *lib.* 5. *p.* 336. & Plutarch. *in Marcello p.* 312. quorumque *edicta* pro *numine olim obſervata eſſe*, apud Liv. *lib.* 8. *c.* 34.

c. 34. legimus. Neque desunt exempla edictorum a Tribunis pleb. propositorum, apud Cic. 2. *Verr.* 41. nec non a Quæstoribus *ibid. c.* 7. Sub Imperatoribus maximæ auctoritatis fuerunt *Edicta* Præfectorum prætorio, qualia integra exstant apud Baron. *Annal. ad an.* 418. *n.* 18. & 20. Steph. Baluz. *sub fin. notarum in Salvian. p.* 374. itemque in *Novell.* 165. & *seq.* itemque Præfectorum urbi, quorum mentio fit apud Ammian. Marcellin. *lib.* 27. *c.* 9. *lib.* 28. *c.* 4. Immo bina integra supersunt in marmore apud Gruter. *p.* 547. 6. 7. & aliud apud Baluz. *ibid.* denique Præfectorum Augustalium Aegypti, quorum & perpetua & repentina edicta memorat Philo in Flacc. *p.* 966. & *p.* 972. Adeo a veritate alienum est quod plerique existimarunt, præter Prætores, Proconsules & Aediles, nullos alios magistratus Romæ jus *edicta* proponendi habuisse. *Hein.* *

Edictum, quod ab *urbano* prætore proponebatur, κατ᾽ ἐξοχὴν quidem *urbanum* vel *urbicum*, dicebatur, sed ideo non est existimandum, reliquos prætores, quibus intra urbem aliqua jurisdictio erat, non edixisse. Nam & prætores peregrinos edicta proposuisse, patet ex Valer. Max. *lib.* 1. *c.* 3. *ex* 2. Boet. *ad Cic. Topic.* & Theophil. *in* §. 7. *Inst. de jur. nat. gent. & civ.* Sed &, quibus prætoribus quæstiones de criminibus sorte obtigerant, ii edicta proponebant monitoria, quorum meminit Cic. pro *Sextio c.* 41. Plin. *lib.* 5. *epist.* 21. Varro *de ling. lat. lib.* 5. *p.* 62.

Edictum provinciale, quod ab his, qui provincias regebant proponebatur.

Ad utrumque *edictum urbanum* & *provinciale* Caium scripsisse ex Indice Florentino constat. Præcipue vero ad Edictum prætoris urbani, ad quod etiam ante eum Massurius Sabinus scripsit, ceu testis est Paullus in *l.* 18. *D. de op. libert.* Ad *Edictum* vero generaliter scripserant Labeo, Pomponius, Ulpianus, Paullus. Et supersunt in ipsis pandectis fragmenta commentarii, quem Furius Anthianus scripsit in edictum.* Julianus autem numquam ad Edictum scripsit, quamvis ipse *Edictum perpetuum* composuerit, & in libris Digestorum ejus ordinem servarit. Vid. Heinecc. *Diss. de Juliano p.* 23.

Edicta porro quædam *perpetuæ*; quædam *temporariæ* jurisdictionis caussa proponebantur: *l.* 7. D. *de jurisd.* Nimirum illa *generalia* erant, & quam jurisdicundi rationem per annum sequuturus esset Prætor, indicabant, unde & *Leges annuæ* dicuntur Cic. *Verr.* 1. 42. Hæc *specialia*, & obvenientibus quibusque negotiis dabantur, ad similes caussas non extendenda. Unde uberrimus natus est iniquarum sententiarum proventus, qui occasionem dedit edicto: *Quod quisque juris in alium statuerit, ut & ipse eodem jure utatur.* Exemplum reperies apud Tacit. 2. *Annal.* 30.

Generalia autem *edicta*, quum subinde ita mutarentur, ut pro arbitrio Prætores varie populo jura annua redderent: C. Cornelius Sulla, etsi nemo repugnare ausus est, multis tamen invitis, legem tulit, ut Prætores ex Edictis suis perpetuis jus dicerent, quæ tum gratiam ambitiosis prætoribus, qui varie jus dicere adsueverant, sustulit: quemadmodum Ascon. Pædian. in *Cic. Cornelian* tradit. Lata hæc Lex Cornelia *an. ab V. C.* 686. ejusque historiam dedit Dio Cass. *lib.* 36. *p.* 19. Sed centum annis prius simile prodierat SC. *uti prætores ex suis perpetuis edictis jus dicerent*, quod SC. servatum est in Actis diurnis P. R.

P. R. vel eorum potius fragmentis, apud Pigh. *Annal. Rom. Tom.* 2. *p.* 378. Reinef. *Claff.* 4. *infcr.* 2. & Dodwel. *prælect. Cambd. p.* 665. Hein.

Quamvis vero poft Legem Corneliam prætori haud liceret edictum fuum per annum mutare: nihil impediebat tamen, quo minus fucceffor anteceffororum edicta, inito magiftratu, vel augere vel immutare poffet. Unde quæ retinebat fucceffor, *edicti tralatii*; quæ addebat vel immutabat, *edicti* novi nomine veniebant. Cic. *Verrin.* I. 44. Non prius ergo edictum vere *perpetuum* prodiit, quam temporibus Hadriani. Vid. fub art. *perpetuum.* Nimirum Edicta, varie difperfa, Salv. Julianus, Hadriano imperante, collegit, & in ordinem Digefta *Edicti perpetui* titulo edidit, ut Juftinianus in *l.* 2. C. *de vet. jur. enucl.* & *l.* 10. *C. de condit. indeb.* fcribit. Eutrop. *lib.* 8. *c.* 9. *Poft eum Didius Julianus rempublicam invafit, vir nobilis, & jurifperitus, nepos Salvii Juliani, qui fub Divo Hadriano perpetuum compofuit edictum.* Ad quam Edicti compofitionem ipfius Hadriani, atque adeo Senatus, auctoritatem acceffiffe, hoc addito, ut fi quid in Edicto pofitum non inveniretur, hoc ad ejus regulas ejufque conjecturas & imitationem nova poffit conftituere principalis auctoritas, Juftinianus in *d. l.* 2. *C. de vet. jur. enucl.* teftatur. Hinc *Edicti perpetui* auctoritas: *l.* 11. *C. de præd. min. l.* 3. *C. de edend.* juris auctoritas: *l.* 10. *C. Greg. de pact.* forma conftituta: *l.* 1. *C. de inoff. teft.* forma juris: *l.* 1. *C. fi tut. vel cur.* forma jurifdictionis: *l.* 5. §. 1. *D. ut legat. vel fideic. cauff. cav.* jurifdictionis tenor: *l.* 5. *C. de his quæ vi metufve cauf.* perpetua jurifdictio: *l.* 2. *C. de reftit. milit.* indubitatum jus: *l.* 2. *C. Gregor. de pact.* jus perpetuum: *l.* 5. C. *de adpell.* jurifdictionis origa: *l.* 2. *C. de condit. infert.*

Quædam hujus *Edicti perpetui* capita fingulare nomen habent. Sic *Edictum* de alterutro: *l.* 7. *C. Th. de teft. & codicill. l. un.* §. 3. C. *rei ux. act. toll.* Carbonianum: quod folum auctoris fui nomen retinuit: *tit. de Carb. edict. Edictum* de furtis: *l.* 59. §. 1. *D. de manum. teftam. Edictum* novum, cujus meminit *l.* 1. §. 13. D. *de ventr. in poffeff. mitt. Edictum* fucceffforium: *tit.* D. & *C. de fucceff. edict.*

Omnia autem illa magiftratuum Edicta in albo vel in charta, vel in alia materia propofita fuiffe oftendit *l.* 7. *D. de jurifd.* fed interpolata in ea lege effe verba edictalia, & illa verba, *vel in charta, vel in alia materia*, non effe prætoris jam alii obfervarunt. Vid. Cujac. 1. *obf.* 24. Vix equidem verifimile eft, libera republica prætores *Edicta* fua in charta propofuiffe. At poftea fub Impp. mos inolevit proponendi edicta in marmoribus, ut apud Gruter. *Infcr. p.* 747. 4. in aere, apud eumd. *p.* 573. 4. *l.* 4. *C. Theod. de privil. eor. qui in facr. palat. l.* 1. *C. Th. de alim. quæ inop.* in mappis linteis, tabulifque ceruffatis, de quibus Salmaf. *ad Hift. Auguft. p.* 355. Jac. Gothofr. *Comm. in C. Th. Tom.* 2. *p.* 420. Mabillon. *de re diplom. lib.* 1. *c.* 9. immo & in chartis, de quibus, ipfaque eas conficiendi ratione, differit laudatus Salmas. *ibid. p.* 444. *feq.* Potuit ergo ipfe Julianus, ex cujus Edicto perpetuo verba ab Ulpiano in *d. l.* 7. D. *de Jurifd.* referuntur, vetus edictum, additis his verbis, *vel in charta, vel in alia materia*, ad temporum fuorum rationem accommodaffe. *Hein.*

Hacte-

Hactenus de *edictis* a magistratibus perpetuæ jurisdictionis caussa propositis. Jam ad alias species progrediamur, eorum nempe quæ, prout res inciderent, proponebantur. Talia sunt *Edicta*, quæ proconsules, antequam provinciarum sibi decretarum fines ingrederentur, *de adventu suo mittebant*, *continentia commendationem aliquam sui*: *l.* 4. §. 3. D. *de offic. proconſ.*

Eos porro, qui sui copiam non facerent, magistratus *edictis* adesse jubebant: quod adparet ex *l.* 2. §. 3. *l.* 15. §. 34. *l.* 42. §. *ult.* D. *de jur. fisc.* *l.* 1. §. 2. D. *de requir. vel abſ. damn.* *l.* 2. §. 41. D. *ad SC. Tert.* *l.* 2. C. *ubi in rem act.* *l.* 53. §. 1. D. *de re judic.* *l.* 20. §. 6. *in fin.* D. *de hered. pet.* *l. ult.* D. *ubi pupil. educ.* *l.* 51. D. *de decurion.* *l.* 7. §. *ult.* D. *de ſuſp. tut.* *l.* 26. §. 9. D. *de fideic. libert.* *l.* 3. C. *de his qui accuſ. poſſ.* Et ita, qui ad Edictum non respondebant citati, habebantur contumaces, quippe qui neque denunciationibus, neque Edictis præsidum, obtemperassent: *l.* 5. §. 1. D. *de poen.* Ad hanc *edictorum* speciem pertinet *peremptorium*, quod inde nomen sumsit, quod perimeret disceptationem, hoc est, ultra non pateretur adversarium tergiversari: *l.* 70. D. *de judic.* *l.* 2. C. *quomod. & quand. jud.* Hoc *unum pro omnibus*, in *l.* 22. D. *de judic.* *l.* 1. C. *quom. & qu. jud.* seu *unum pro tribus* adpellabatur: *l.* 53. §. 1. D. *de re judic.* & apud Paull. 5. *ſent.* 5. §. 7. Ad quod hoc ordine veniebatur, ut primo quis peteret post absentiam adversarii *edictum primum*, mox *alterum*, per intervallum non minus decem dierum, dein *tertium*: quibus propositis, tunc *peremptorium* impetrabat. In quo comminabatur is, qui edictum dabat, etiam absente diversa parte cogniturum se, & pronunciaturum: *l.* 68. 69. 70. 71. D. *de judic.* Et hinc intelligendus est *edictorum ordo*, in *l.* 72. §. *ult.* *l.* 75. D. *eod. tit.* Nonnumquam autem *peremptorium edictum* post tot numero edicta, quæ præcesserunt, dabatur: nonnumquam post unum vel alterum: nonnumquam statim: *l.* 72. D. *de judic.* Edicta autem hujusmodi *dari* dicebantur: *l.* 55. *l.* 82. D. *eod. tit.* Edicta quomodo proponi debebant Vid. infra sub art. *planum*, sub finem.

Hæc de Magistratuum *edictis*. Sunt & *Edicta* Imperatorum: *l.* 14. D. *de condit. & dem.* seu principum: *l.* 7. §. 7. D. *de pact.* §. 6. *Inſt. de jur. gent. nat. & civ.* ubi Theophilus *edictum* dici ait, omne, quod proprio motu Imperator, ad subditorum honestatem utilitatemque constituit.

Edicta porro principum quædam *admonitoria*, vel *monitoria*, quædam objurgatoria, quædam consolatoria fuisse docet Brisson. *lib.* 3. *de formul.* *c.* 5. *p.* 257. Et ad *monitoria* pertinent verba *l.* 39. D. *de religioſ.* Divi fratres Edicto monuerunt. Tacit. 1. *annal.* *c.* 8. Populumque edicto monuit, (Tiberius) ne, ut quondam nimiis studiis funus Divi Julii turbassent, ita Augustum in foro potius, quam in campo Martio sede destinata cremari vellent. De his edictis monitoriis Callistratus libros sex scripsit, qui in Pandectis interdum *edictorum monitoriorum*, interdum *edicti monitorii*, nomine veniunt, & alias *ad edictum monitorium* inscribuntur.

EDITIO pro nativitate: *l.* 2. §. 6. D. *de decurion.*

Editio pro exhibitione spectaculi: *l.* 5. D. *de pollicit.*

Editio actorum: *l.* 2. C. *ut lit. pend.* instrumentorum: *l.* 1. §. 2.

D. de edend. precum, *l.* 20. *C. de Leg. Cornel. de fals.* rationum: *l.* 4. §. 4. *D. de edend.* Vid. supra *edere*.

Editio, præstatio, ut: *Editio* operarum: *l.* 50. *D. de oper. lib.*

EDITITIUS judex, ut Servius ad Virgil. *eclog.* 3. *v.* 50. ait, est quem una pars eligit.

EDITUS, ÛS, pro excrementis vel stercore. Sic *editus* bubum, quo in quibusdam provinciis, pro lignis in foco utuntur: *l.* 55. §. 6. *D. de legat.* 3. Columell. *lib.* 2. *c.* 15. verbo *edere* usus est eo significatu, dum ait: Avium primum stercorum habetur, quod ex columbariis egeritur, deinde quod gallinæ, cetérique volucres *edunt*.

EDUCARE alere est in *l. ult. D. de alim. & cib. leg. l.* 1. *C. de divort. fact.*

EDUCATIO παιδοτροφία vocatur in *l.* 5. §. 2. *D. de jur. immun.*

EDUCATOR: *l.* 13. D. *de manum.* Ita vocatur, qui educat tenellum, alias nutritius, τροφεύς, ut in marmore: *Nutricio suo, & matri bene merenti.* Tales educatores parentum honore digni censebantur: *l.* 1. D. *de obs. par.* Unde & mater, quæ in hoc marmore nutricio jungitur, nutrix videri potest, uti apud Plaut. *in Menæchm. prolog. v.* 19. Ita forma simili pueri, ut mater sua. Non internosse posset, quæ mammam dabat: Neque adeo mater ipsa, quæ illos peperat. Et in illis Virgilii *Æn.* 8. *v.* 632. Et lambere matrem Impavidos: ubi manifesto mater, ut Nonius observavit, est nutrix. Vid. Coler. *parerg. c.* 46. Hein.

EDULIA *l.* 6. §. *ult.* D. *de offic. proconf.* ubi; *quæ edulium excedant usum.*

EDULITAS, vocabulum nihili, quod nonnulli sibi reperisse videntur in *l.* 17. D. *de compensat.* ubi verba Papiniani ita legunt: *Ideo accusatus, quod arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit.* Ita sane legendum putat Duarenus *lib.* 1. *disput. anniverf. c.* 26. per *edulitatem* intelligens donarium, seu largitionem principis, eam significationem vocis deprehendere sibi visus apud Lamprid. *in Alexand. c.* 22. Sed uti apud Lampridium non legitur *edulitas*, sed *utilitas*, quam lectionem omnes meliores editiones præferunt: ita in *l.* 17. D. *de compenf.* Codex Florentinus habet *ædilitas*, eamque lectionem Budæus, Alciatus, & Haloander restituerant, ut mirum sit, Duarenum, solo critices odio, quo mirifice flagrabat, inductum, fruge reperta glandibus vesci maluisse. *Hein.*

EFFECTUM, neutro genere pro effectu, in *l.* 11. *C. Th. de legat.* Ita & veteres, veluti Quinctilian. *lib.* 8. *Inst. or. c.* 3. *Ex caussis effectis, & similibus.*

EFFECTUS, *us*. Effectu, in libris nostris, idem ac re ipsa; facto ipso, ipsa re: *l.* 20. D. *de usu & habit.* & *passim.* Hinc opponuntur *cum effectu* & *prima ratione*: *l.* 2. §. 3. D. *de hered. vel act. vend. cum effectu* & verbotenus: *l.* 1. §. 1. *D. quod. quisq. jur.*

Cum effectu, quod frustraneum non est. Hinc: cum effectu accipere: *l.* 5. §. 1. *D. ne quis eum qui in jus vocab.* Fraus *cum effectu* accipitur: *l.* 1. D. *de statu lib.*

EFFERRE de funere dicitur, ut in *l.* 5. *C. Th. de sepulcr. viol. Nov.* 2. *præf.* §. 1.

EFFERVESCERE. *Qui in hoc tantum latuerit, quoad iracundia domini effervesceret. l.* 17. §. 4. D. *de Ædil. edict.* ubi pro *effervesceret* legendum esse *defervesceret* censet Heineccius, quod ita pos-

postulet sensus. At emendatione nulla opus est, siquidem ibi *quoad*, non pro *donec*, sed pro *quamdiu* ponitur. Vid. infra art. *quoad*.

EFFICACIA. Suam *efficaciam* ostendat, quid ejus instantia exactum fuerit: *l. 9. C. Th. de executor.* Ita Ulpianus *l. 33. D. de usur.* in Curatore Reipublicæ requirit, ut non acerbum se exactorem, nec contumeliosum præbeat, sed moderatum & cum efficacia benignum, & cum instantia humanum. Eo sensu Senec. *de brevit. vit. c. 6.* Ausus est gratiam suam interponere tam efficaciter, ut quædam judicia constet ab illo rapta.

EFFICACITAS. *Novell. Theodos. & Valentinian. de locis reip.*

EFFICACITER cum effectu: *l. 6. C. ad SC. Maced. l. 34. §. 5. D. de legat. 2. l. 27. §. 6. D. de pact. l. 61. D. de hered. inst.* & alibi.

EFFICAX Magisteria', in *l. 2. C. Theod. de quæst. magistr. offic.* nihil aliud est quam magisteria, seu dignitas magistri officiorum, maxime actuosa. Eo sensu quo *Herculem efficacem* dixit Hor. *epod. 3.* Jac. Gothofr. *ad dict. l.*

EFFICERE jurisconsulti plerumque pro *facere*, *effici* pro *fieri* usurpant, ut: Efficitur debitor: *l. 1. D. de auct. & consens. tut. l. 9. §. 7. D. de pecul.* sunt & alia multa exempla. *Effectus* vero partus in *l. 14.* D. *de stat. hom.* est nondum perfectus. Donatus *in Terent. Andr. act. 1. sc. 5. v. 35.* Non perficere, sed conari velle aliquid ad scelus *effectio* est, etiam si non potest fieri *Hæc*.

Efficere cum infinitivo: Efficiet præses restitui: *l. 2. C. quor. bon.* Efficit epistolam mitti: *l. 38.* D. *de dol. mal.* Reliquas figuras notissimas omitto.

Efficere pro effingere. Pictores... ad efficiendos sacros vultus: *l. ult. C. Th. de excus. artif.* Quinctilian. *lib. 12. c. 10.* Phidias, Diis quam hominibus *efficiendis* melior artifex traditur. Equidem in *d. l. ult.* alii pro efficiendos, *effigiandos*, alii *effingendos*, ut in *l. 17. C. Th. de pœn.* alii denique *inficiendos* legi posse observant. Vid. Jac. Gothofr. *Comm. in C. Th. ad d. l. ult.*

EFFINGERE simulacra, in *l. 17. C. Th. de pœn.*

EFFLAGITARE debitores: *l. 27.* C. *de pign.* interdictum: *l. ult. C. de interd.*

EFFLUERE dicitur aqua: *l. 1. §. 8.* D. *de aqu. quotid. & æst.* tempus: *l. 9. C. de postlim.*

EFFODERE oculum: *l. 52. §. 1. D. ad Leg. Aquil.* ossa, id est eruere: *l. 8.* D. *de relig.* terminos, id est, lapides, finium caussa positos, evellere, & ejicere: *l. 1. C. de accus.* thesaurum: *l. 22.* D. *famil. ercisc.*

EFFORMARE monetam: *l. 19.* D. *de Leg. Corn. de fals.*

EFFRACTOR dicebatur, qui vi fores parietesve insularum, horreorumve effringebat, ut inde aliquid surriperet: *l. 3. §. 1.* D. *de offic. præf. vigil. l. 26. §. 5. D. de pœn. tit. D. de effract.* Effractarium dixit Senec. *Epist. 69.* Hinc

EFFRACTURÆ crimen: *l. 48. D. de bon. libert.*

EFFRENATA licentia: *l. 21. C. ad Leg. Jul. de adult.*

EFFUGERE dicitur deportatus, neutraliter: *l. 4. §. 2. D. de re milit.* Alias, effugere infamiæ notam: *l. 2. D. de obseq. par.*

EFFUNDERE. Si vinum esset effusum, vel contusis vasis, vel qua alia ex caussa: *l. 1. §. 1.* D. *de peric. & comm. rei vend.* *Effundere* sane de rebus liquidis dicitur. Unde *dejectum* vel *effusum* in Edicto separantur: *l. 31.* D.

de his qui effud. Aliquando tamen & de aridis accipitur, ut: *effundere* in flumen milium vel frumentum: *l.* 27. §. 19. *D. ad Leg. Aquil.*

Effundere pecunias indebitas, id est, jactare, vel prodigere: *l.* 25. *pr. D. de prob.* qua notione etiam verbum *profundere*, & nomen *profusio*, accipere solemus.

Effundere oculum. Si sutor puero parum bene facienti forma calcei tam vehementer cervicem percusserit, ut ei oculus *effunderetur*: *l.* 13. §. 4. *D. loc. cond.* Gronovius *ad Senec. controv. lib.* 1. *p.* 378. monet ibi *suffunderetur*, aut, minori adhibita vi, *offunderetur*. Hein.

EFFUNDI rescripta dicuntur in *l.* 9. *C. Th. de div. rescr. l.* 5. *C. de ædific. priv.* quemadmodum preces *fundi.*

EFFUSE quid interpretari: *l.* 1. *C. de annal. except.* id est, late, prolixe.

EFFUSIO falsa: *l.* 2. *C. de fals. monet.*

EFFUSUS, tractatus, id est prolixus: *l.* 5. *C. de necessar. serv.*

EGERE, id est, alimentis destitui, *arg. l.* 5. §. 13. *D. de agnosc. & alend. lib.*

EGERERE terram e sulphurariis: *l.* 50. §. 8. *D. de furt.* rudera: *l.* 7. §. *ult. D. de damn. inf.*

EGESTAS. In egestatem devolvi: *l. ult. D. de bon. damnat.*

EGREGIATUS dignitas, *l.* 1. *C. Th. de Cæsar. l.* 1. *C. Th. de murileg. l.* 3. *C. Th. de cohortal. princ. cornic. l.* 5. *C. Theod. de decur.* quæ leges omnes inter se sunt conjungendæ. Vid. Du Fresne *Glossar. hac voce.*

EGREGIORUM ordo: *l.* 1. *C. Th. de honor.*

EJERATIO, *l.* 12. *in fin. C. de judic.* jusjurandum quo posse nos id, quod desideratur, præstare, negamus. Festus in *ejuratio* Vid. in *ejurare.*

EJICERE. *Ejecta* (navis) est, quo græci aiunt ἐξεβράσῃ: *l.* 3. §. 6. *D. de incend. Dejectam* eodem sensu accipe in *l.* 7. *D. de Leg. Rhod.*

Ejicere, pro parere, vel partum effundere. Si mulier ictu percussa, ejecerit: *l.* 27. §. 22. *D. de Leg. Aquil.* Equa *ejecit*: *l.* 39. *D. eod. tit.*

EJURARE bonam copiam, est jurare; sibi copiam non esse æris alieni dissolvendi. Cic. *lib.* 9. *ad famil. epist.* 16. Tu autem, quod mihi bonam copiam ejures, nihil est. Tum enim, quum rem habebas, quæstiunculis te faciebam attentiorem. Cujus loci auctoritate fretus Brissonius restituendum hoc verbum in Varrone, monuit, unius litteræ ademtione ibi decurtatum. Varronis enim *lib.* 6. *de lat. ling.* verba sunt hæc: Liber, qui operas suas in servitute pro pecunia, quam debeat, dat, dum solveret, nexus vocatur. Hoc C. Pipillio (Pœtilio) rogante, Sulla dictatore, sublatum, ne fieret: & omnes, qui bonam copiam jurarent, ne essent nexi dissoluti. Ubi sensus non constabit, nisi *ejurarent* legas, id est, si jurejurando negarent, sibi facultatem dari, eo se ære liberandi. Festus enim *lib.* 5. *ejurationem* significare ait, *non posse id, quod desideratur præstari.*

ELECTIO canonica, est alicujus personæ idoneæ ad dignitatem vel fraternitatem sive societatem ecclesiasticam servata forma canonica facta vocatio. In *tit. decretal. de Elect.* traduntur regulæ, quomodo instituenda sit electio præficiendorum ad dignitates ecclesiasticas primarias, videlicet, Episcopatus, Prælaturas, & Abbatias, gaudentes præeminentia cum jurisdictione. Quod autem alias dignitates inferiores attinet, v. g. Præposituras, Decanatus, Prio-

Prioratus &c. in quibus summa in Collegio praeeminentia, aut jurisdictio deest, modus eligendi potius a consuetudine, vel statuto particulari locorum, quam a regulis juris communis dependet. Tempus faciendae electionis determinatum fuit ab Innocentio III. in Generali Concilio, ubi jussit, ut Ecclesiae non vacent ultra tres menses, nisi justum impedimentum intercesserit. Quod si elapsis tribus mensibus, ad instituendum actum electionis liberis, non fuerit sequuta electio, jus eligendi personam e gremio idoneam, aut si in gremio non reperiatur, exteram, devolvitur ad immediatum superiorem eligentium. Quod si etiam iste per aliud trimestre utile neglexerit nominare personam idoneam, jus electivum non quidem devolvitur ad alium immediatum superiorem superioris, ipse tamen superior negligens incipit substare correctioni & censurae illius, ad quem pertinet supplere negligentiam Praelatorum: *c.* 41. *de elect.* Agenda electio est post sepulturam praecessoris, & invitandi sunt omnes qui jure suffragii gaudent, ita quidem, ut etsi citatio facta fuerit ante mortem decessoris, ea reiteranda sit post mortem illius: alias electio interpellatione interposita declaratur nulla: *c.* 36. *eod. tit.* De eo qui remotus est a loco electionis vid. *c.* 18. *eod. tit.* Forma electionis est triplex, videlicet (1) per *scrutinium*, de quo suo loco. (2) Per *compromissum*, quando plus quam dimidia pars capituli consentit in unum, duos, tres vel plures ex gremio vel aliunde nominandos, ut ille habeatur pro electo, quem compromissarii elegerint. (3) Per inspirationem, quando Electores sine scrutinio aut compromisso quempiam per unanimem acclamationem seu rogationem in electum designant: Vid. *c.* 42. *eod. tit.* Ad hoc autem, ut electio sit canonica, non sufficit, vota pro uno esse *comparative* plura, comparatione facta ad numerum votorum, quae alius capitularis obtinuit, sed vota electi debent esse *absolute majora* comparatione facta ad numerum Capitularium, ita ut numerus votorum excedat dimidium numerum capitularium: *d. c.* 42. & *c.* 29. & *c.* 42. *eod. tit.* D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib.* 1. *tit.* 6.

Electio, unius ex pluribus optio. *Electionis* legatum. Vid. *optio.*

ELECTRINA vasa: *l.* 32. §. 5. *D. de aur. arg. leg.* *Electrini* numi, apud Lamprid. in *Alex. c.* 25. ubi tamen non *electrinus*, sed *electreus* legitur, pro quo *numos electri* rescribendum existimat Salmas. *ad Hist. Aug. p.* 205. Certior est locus Trebellii Pollionis *in Quinto c.* 14. ubi *electrina patera* occurrit. *Hein.*

ELECTRUM. *Electri* nomen duobus modis accipit Pausanias *Lib.* 1, *Eliacor. c.* 12. *p.* 406. docet. Electrum quidem, (ait, juxta versionem latinam,) ex qua materia statuam Augusti fecerunt, in Padi fluminis arenis rarum omnino repertu est, idque qui nacti sunt, non temere magni aestimant. Est alioqui electrum nihil aliud, quam argento permistum in metallo aurum. In priore significatu nomen hoc accipiendum est apud Chrysostom. *orat.* 79. quae de divitiis inscribitur. Posteriore vero sensu *electrum* usurpatur in *l.* 7. §. 8. *D. de adquir. rer. dom. l.* 4. *D. de legat.* 1. & §. 27. *Inst. de divis. rer.* Plin. *lib.* 34. *c.* 4. Ubicumque quinta argenti portio est, *electrum* est. Scrobes eae reperiuntur in Caria. Fit & cura electrum argento addito. Servius in *lib.*

lib. 8. *Æn.* *v.* 402. Secundum Plinium tria sunt electri genera: unum ex arboribus, quod succinum dicitur: aliud quod naturaliter invenitur: tertium, quod fit de tribus partibus auri, & una argenti. Quas partes etiam, si nativum resolvas, invenies. Idem Plin. *lib.* 9. *c.* 40. Sicut testudines tingere, argentum auro confundere, ut electra fiant, addere æra, ut corinthia. Dionys. *Cælest. Hierarch. c. ult.* Τὸ μὲν ἤλεκτρον ὡς χρυσωειδὲς ἅμα καὶ ἀργυροειδές. Electrum simul auri speciem habens, simul argenti. Tertullian. *adv. Hermog. c.* 25. Electrum, licet ex auro & argento fœderatum, nec argentum tamen, nec aurum adpellabo, sed electrum, a cujus habitu quid divertit, pariter a vocatu ejus recedit adpellationis, sicut & conditionis proprietate. B. Gregorius *in c.* 38. *Jobi Comm.* 2. Electrum quippe ex auri argentique metallis miscetur: in qua permistione quidem clarius redditur, sed tamen fulgore auri recuperatur. Electris autem, id est, succinis, *pinguium* epitheton tribuunt Virgil. *eclog.* 8. *v.* 54. & Juvenal. *sat.* 6. Ovid. II. *metam. v.* 364. Inde fluunt lacrymæ, stillataque sole rigescunt. De ramis electra novis: quæ lucidius amnis excipit, & muribus mittit gestanda latinis. Utramque etiam electri speciem perstringit Joan. Tzetzes *Hist. Chiliad.* 6. *v.* 68. Electrum quoddam esse, inquiens, quod attrahat paleas, δάκρυον δένδρων τι, quod est aliud ab electro, quod ἤλεκτρον χαλκίζουσαν adpellat.

Eleemporia, cura olei coemendi: *l. ult.* §. 18. *&* 19. *de muner. & honor.* Ἐλαιῶνας adpellabant curatores, olei emendi gratia creatos, *d. l. ult.* §. 5. *eod. tit.*

Elementa turbare artibus magicis: *l.* 5. C. *Th. de malef. & mathem.* Sed & prima artis alicujus principia *elementa* vocantur, ut *in* §. 4. *Inst. proœm.*

Elenchi, in *l.* 34. §. *ult. D. de aur. arg. leg.* Plinius de margaritis agens, *lib.* 9. *c.* 35. Et procerioribus, ait, sua gratia est. Elenchos adpellant, fastigiata longitudine, alabastrorum figura, in pleniorem orbem desinentes. Hos digitis suspendere, aut binos aut ternos auribus, feminarum gloria est. Sic & Juvenal. *sat.* 6. *v.* 457. Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Elephantus, jumenti operam præstat: *l.* 3. D. *ad leg. Aquil.* Elephanti, quamvis collo dorsove domentur, nec mancipi sunt, quoniam bestiarum numero sunt. Ulp. *tit.* 19. §. 1.

Ἐλευθέρια. Liberalia studia hoc vocabulo adpellant græci: *l.* 1. *pr.* D. *de extraord. crim.*

Elicere aquam ex castellis, aut ex ipsis formis: *l.* 2. *C. Th. de aquæd.*

Elicitæ epistolæ: *l.* 45. *C. Th. de decurion.* *Elicere* rescriptum: Paull. I. *Sent.* 12. §. 16.

Elices sunt sulci aquarii: *l.* 1. §. 9. D. *de aqu. & aqu. pluv.* Columell. *lib.* 2. *de re rust. c.* 8. & *lib.* 11. *c.* 2. Latinum esse hoc vocabulum, & ab *eliciendo* dictum probat Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 41. *p.* 411. Servius *ad Virg.* 1. *Georg. v.* 109. *Elices* sulci ampliores, ad secandos agros dicti. Festus: Elices sulci aquarii, per quos aqua collecta educitur e liris. Add. Salmas. *ad script. hist. Aug. p.* 439. Hein.

Elidere, summovere, repellere: *l.* 4. *C. de ord. cogn.* Sic actio dicitur exceptione elidi: *l.* 2. §. 5. *D. de dol. & met. except.* & vicissim actio replicatione: *l.* 21. §. 1. D. *de pign.* pactum prius per

per posterius: *l.* 27. §. 2. *D. de pact.* Sic in jure canonico probationes *elidi* dicuntur. *c. quoniam.* §. *si vero ut lit. non contest.*

ELIMATUM in *l.* 2. §. 11. *C. de vet. jur. enucl.* est expolitum. Ita Elimata desideria: *l.* 8. *C. Theod. de leg. ut & decret. legat. Elimata* gloria *Novell. de Theod. Cod.*

ELIMINARE extra limen projicere. Competitorem quinquennii possessor eliminat: *l. un. C. Th. de quinquenn. præscript.*

ELOCARE vectigalia: *l.* 9. §. 1. *D. de vectig. & public.*

ELOGIUM, præter vulgarem ac notam significationem, accipitur pro titulo vel caussa exheredationis, *in l.* 14. *in fin. D. de lib. & postum. l.* 1. §. 9. *D. de Carbon. edict. l.* 9. *C. de suis & legit. her.* Cic. *pro Cluent. c.* 48. Quinctil. *lib.* 7. *c.* 5. & *Declam.* 2. Non est judices, quod nullum putetis ideo et juvenis exheredationem adjectum elogium, quia de scelere constaret. B. August. *lib. de comm. vit. clericor.* Ambos exheredavit, illum cum laude, istam cum elogio, id est, vituperatione. Utitur hoc vocabulo in eumdem sensum Apulei. *Apol. p.* 336. Vetus glossarium: *Elogium*, vituperatio, vel exheredatio, vel titulus cujuslibet rei.

Eodem modo & legatis & heredum institutionibus quandoque *elogium* adjicitur, ut in *l.* 37. §. 2. *D. de legat.* 3. Mævio fideicommissum reliquisse testatorem, Scævola proponit, cum hoc elogio: *Mævio de me nihil merito, dari volo.* Senec. *lib.* 2. *controv.* 8. Testamento omnium bonorum suorum reliquit Formosam heredem, & adjecit elogium: *quia pudicam comperi.* At Quinctil. *Declam.* 325. elogium vocat verba precaria de hereditate restituenda in heredem collata.

Hoc amplius *elogium*, ut veteres Glossæ exponunt, textum malorum gestorum, quam notoriam dicunt, item ordinem criminum & vitiorum, significat. *Onera* in usu forensi, & informationes dicimus: *l.* 6. *D. de custod. & exhib. reor. l. ult. C. Theod. de navicular.* Tranquil. *in Calig. c.* 27. Custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto *elogio*, stans tantum modo intra porticum mediam, a calvo ad calvum duci imperavit. Tertull. *Apol. c.* 44. Vestros enim jam contestamur actus, qui quotidie judicandis custodiis præsidetis, qui sententiis *elogia* dispungitis. Tot a nobis nocentes variis criminum elogiis recensentur.

Imprimis, qui a non competente judice adprehensi ad suum judicem remittebantur, cum *elogi* mittebantur. Modestinus in *l.* 3. D. *de re milit.* Desertorem auditum, ad suum judicem cum elogio præses mittet. Celsus *l.* 11. §. *ult.* D. *de custod. & exhib. reor.* illud a quibusdam observari solitum, refert, ut, quum cognovisset præses provinciæ, in qua crimen admissum erat, remitteret reum cum *elogio* ad eum, qui provinciæ præerat, unde is homo esset. Similiterque mandatis comprehensum, Marcianus in *l.* 6. D. *eod. tit.* refert, ut irenarchæ, quum adprehendissent latrones, interrogarent de sociis & receptatoribus, & interrogationes litteris inclusas, atque obsignatas ad cognitionem magistratus mitterent, additque: *Igitur, qui cum elogio mittuntur, ex integro audiendi sunt.*

Elogium pro testamento morientis: *l.* 20. C. *de jur. delib. l.* 33. 35. C. *de inoff. test. l.* 3. C. *de postum. her. l.* 2. 3. *C. commun. de manumiss.* & aliis locis.

Elogium etiam pro epitaphio, quod sepulcro incisum erat usurpat

Cic. *in Pisan. c.* 29. & *lib.* 1. *Tusçul. quæst. c.* 14.

ELOQUENTISSIMUS judex: *Auth. Apud. C. de fid. instrum.*

ELOQUIA sacra, pro divinis litteris: *l.* 34. §. 3. *in fin. C. de episc. aud.*

ELOQUUTA quædam sunt: *l.* 13. §. 16. *D. de his, qui not. infam.* id est, expressa.

ELOQUUTIO. Quod magis intellectu percipi, quam *eloquutione* exprimi possit: *l.* 12. §. 2. *D. rem. rat.* Ita enim legendum potius esse, quam cum Florentina *ex loquutione* censet Heinecc. *Eloquutio* pluralis: *l.* 12. *D. de test.*

ELUDERE accusationem: *l.* 11. §. 9. D. *ad leg. jul. de adult.* actionem: *l.* 10. §. 8. D. *quæ in fraud. credit.* compromissum: *l.* 30. D. *de recept. arbitr.* definitiones judicum: *l.* 4. *C. eod. tit. Eluditur*, actor: *l.* 26. D. *de noxal. act.*

ELUERE notam: *l.* 85. *C. Theod. de decur.* Ita enim non abs re ibi pro *eruere* legit Jac. Gothofr. Eluere supplicium: *l.* 22. *C. Th. de pœn.*

ELUGERE, tempus luctus explere. *Elugere* parentes, adgnatos, cognatos: *l.* 23. *D. de his qui not. infam.* virum: *l.* 10. *l.* 11. §. 1. D. *eod. tit.*

ELUSCARE, alterum oculum effodere: *l.* 5. §. *ult. D. ad Leg. Aquil. l.* 27. D. *de pign. l.* 3. *l.* 17. *D. ad exhib. l.* 3. D. *de condict. tritic.*

EMANCIPARE, per æs & libram vendere & tradere, eo ritu, quem ex Caio describit Bœth. *in Cic. Topic. lib.* 8. Emancipari enim, ut Festus *lib.* 5. tradit, dicebantur, tam liberi, qui ex jure patrio exibant, quam ea, quæ alieni dominii fiebant, quorum utrumque mancipatione fiebat. Hinc *emancipare* agros, prædia, fundos apud Valer. Max. *lib.* 8. *c.* 6. Plin. *lib.* 10. *epist.* 3. Suet. *in Othon. c.* 4. Sic & in marmore apud Reines. *Class.* 7. *Inscr.* 21. *p.* 490. Flavius Corinthus Ti. Claudio Primogenio *Columbaria n.* 4. *emancipat.* ubi Heinecc. Columbarium esse locum sepulcri, in quem mortuorum certus numerus inferri poterat, post Raph. Fabrettum *Inscript. c.* 1. *p.* 10. observat, additque sepulcra etiam mancipatione tradi consuevisse patere ex insignibus inscriptionibus apud Gruter. *p.* 1081. & *p.* 956. ceu pridem ostendit Frid. Brumm. *Comm. ad Leg. Cinc. c.* 14. *p.* 207. *seq.*

Quia autem liberi e patria potestate dimitti consueverant per trinam imaginariam venditionem, quæ itidem mancipatione, hoc est ære & libra adhibitis fiebat, hinc præcipue in libris nostris *emancipari* dicuntur liberi, ut *manumitti* servi, quoties e potestate dimittebantur. Ex quo intelligitur quod ex *l.* 3. §. *ult.* D. *de capit. minut. l. ult. C. de emancip.* §. 6. *Inst. quib. mod. jus patr. pot.* ait Brisson. *Emancipari* neminem posse, nisi in imaginariam servilem caussam deductum: quod tamen jure novo est sublatum: *d.* §. 6. *Inst.* Hinc

EMANCIPATIO, actus ille olim solemnis, jure novo minus solemnis & coram competente judice factus, quo liberi e patria potestate dimittuntur. Emancipatione pater familias constitutus: *l.* 15. *D. quand. dies legator.*

EMANERE, diu abesse, ac tandem reverti: *l.* 3. §. 4. D. *de re milit. l.* 17. §. 4. *D. de ædilit. edict.*

EMANSIO, delictum ejus, qui diutius, quam oportebat, a castris abfuerat: *l.* 4. §. 4. & 15. *D. de re milit.* Levius autem est emansionis delictum, quam defer-

ſertionis: ſicut levius eſt erroris, quam fugitivi.

EMANSOR, qui diu vagatus, ad caſtra regreditur: *l.* 3. §. 2. D. *de re milit.* alias & remanſor, in *l.* 4. §. 13. & *l.* 5. §. 6. *D. eod. tit.* Unde emanſorem a *fugitivo* tempore diſcerni, ait Claudius Saturninus in *l.* 16. §. 5. *D. de pœn.*

EMBAMMA, ad intingenda abſonia conditum: *l.* 9. *in fin. D. de contr. emt. l.* 9. §. 1. *D. de tritic. vin. ol.* cujus generis complura fuiſſe, nec ad eumdem guſtum facta obſervat. *Hein.*

EMBATEUTICUM jus, *l.* 3. §. 4. D. *de reb. eor. qui ſub tut. vel cur.* ubi Ulpianus: Si jus emphyteuticum vel *embateuticum* habeat pupillus: videamus, an diſtrahi hoc a tutoribus poſſit? & magis eſt, non poſſe, quamvis jus prædii potius ſit. Eſt autem illud jus vere ſimile emphyteutico, & ſpecies ejus dominii, quod hodie vocant utile, veluti in agro vectigalli, ſuperficie, & ſi qua alia ſimilia jura fuerint. Quin & uſusfructus ad iſtud jus pertinere, & quia prædio inhæret, *jus prædii* dici; quumque ſaltim domino proprietatis cedi poſſit, ejus diſtractio prohiberi potuit. Heſych. Ἐμβατεῦσαι, τὸ κατέχειν, καὶ καρποῦσθαι χωρίον, ἢ οἰκίαν, ἢ ὅλον τὸν κλῆρον ζητῆσαι. Ἐμβατεῦσαι eſt poſſidere, fructus percipere ex agro, vel domo, vel tota quadam hereditate, vel ex iis adquirere. *Hein.*

EMBATHMUS. *Novell.* 112. *c.* 3. *pr.* Κελεύομεν γὰρ, τοὺς ὀρδιναρίους δικάστας, ἤγουν τοὺς ἐμβάθμους, μὴ μόνον ταῖς τῶν κηρύκων φωναῖς, ἀλλ᾽ ἔτι μὴν καὶ ἐδίκτων προτιθεμένων, ἀπολιμπανόμενων καλεῖν εἰς τὸ δικαστήριον. i. e. Jubemus etiam ordinarios judices, *embathmos* ſcilicet, non ſolum voce præconis, ſed & edictis propoſitis, unamquamque litigantium partem abſentem in judicium vocare. Videtur autem *embathmus judex* eſſe *cum dignitate.* Βάθμος enim græcis *gradus* eſt, & Phrynicho auctore, *in Can. Apoſt.* pro *dignitate* accipitur.

EMBLEMA, quod ſcyphis, phialis, ſpeculis, abſidibus, vaſiſque ornatus cauſſa, adjungebatur: *l.* 17. D. *de aur. arg. leg.* Dixit Ulpianus acceſſiones, ornandæ rei cauſſa adhibitas: *l.* 19. §. 13. D. *de aur. arg. leg.* Ad ea reſpexiſſe videri poteſt Paullus, quum in *l.* 23. §. 5. D. *de rei vind.* ait: *Quæcumque aliis juncta, ſive adjecta, acceſſionis loco cedunt.* Nec non Florentinus, quum in *l.* 29. D. *de aur. arg. leg.* Si quando, ait, alterius generis materia auro, argentove injecta ſit, ultra utrius materiæ ſit acceſſio, viſu atque uſu rei æſtimandum. Emblemata utique adplumbata fuiſſe, & plumbatura, non item ferruminatione juncta, argumento eſt, quod Paullus in *l.* 32. §. 1. D. *de aur. arg. leg.* ea replumbari potuiſſe, ſcribit: Uſus eo vocabulo eſt Cic. 4. *Verrin. c.* 24. Quod ad ſpecula attinet, in iis emblematum uſum quidam negant, emendandamque putant *l.* 3. §. 1. *D. de tritic. vin. ol.* Sed ſine ratione hic turbas dare criticos, oſtendit Bynkersh. 6. *obſ. c.* 6.

EMBOLA in *l.* 11. *C. de SS. eccleſ. l. ult. C. de navib. non excuſ.* publicarum ſpecierum, ſeu annonarum, tranſvectionem ſignificat, quæ quotannis ex Ægypto navibus illatæ Conſtantinopolim deferebantur, ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλεσθαι τοῖς ναυσί τὸν σῖτον, ut Juſtinianus in *edicto* 13. *c.* 4. §. 1. & 2. indicat, qui ibi ἐμβολὴν vocat σιτοπομπείαν. Eaque eſt *Embola felix*, in *Novell. Theod. de navib. ultr.* & *Embola* ſimpliciter in

in *Novell.* 143. *c.* 2. ubi definitur annua specierum transmissio, ut in condito & ad militares sumtus habeantur.

EMENDARE moram, id est purgare: *l.* 91. §. 3. D. *de verb. oblig.*

Emendare, castigare, vel coercere, ut *l.* 7. §. 2. *D. de minor.* Hinc

EMENDATIO pro castigatione in *rubr. C. de emendand. serv. & de emendat. propinq. Emendatio* publicæ disciplinæ: *l.* 1. *D. de offic. præf. præt.*

EMENDICATA dignitas: *l.* 153. *C. Th. de decurion.* gratia: *l.* 129. *C. Th. eod. tit.*

EMENSA stipendia: *l.* 4. C. *Th. de re milit. Emensium* tempus: *l.* 16. *C. Th. de pœn.*

EMENTITA professio: *l.* 14. *C. de probat.*

EMERE veteribus erat accipere, vel sumere, ut Festus *lib.* 1. 5. & 16. scribit. Iisdem in emtione venditione adpellationibus promiscue utebantur: *l.* 19. *D. de act. emt.*

Emere proprie est rem certo pretio comparare. Bene *emere* est, non tam a bono auctore, quam æquo & justo pretio emere. Cic. *lib.* 1. *ad Attic. Epist.* 13. Senec. *lib.* 6. *de benef. c.* 62. Nihil venditori debet, qui bene emit.

Emere, in actione, quæ sub titulo de liberali caussa proponitur, sic accipiemus, etiamsi, per alium quis emerit: *l.* 22. *D. de liberal. caus.* Vid. infra, *emti*, *emtio & emtum.*

EMERETENSES, Lusitaniæ populus, qui juris italici erat: *l. ult. D. de cens.*

EMERGERE dicuntur quæ in occulto quum essent, & laterent, ex post facto adparent. Sic *emergit* æs alienum: *l.* 2. D. *de condict. indeb.* improbitas morum: *l.* 8. *D. de confirm. tut.* inopinata servitus: *l.* 1. §. 1. *D. de act. emt. vend.* utilitas publica: *l.* 5. §. *ult.* D. *de injur.*

EMERITUS vocatur qui impletis stipendiis labore militiæ solvitur: *l.* 1. *C. de excus. tut. Emeritis* stipendiis: *l.* 2. §. 2. D. *de his qui not. infam.* id est, expletis, ut loquitur: *l.* 3. *D. de re milit.*

Emerita adpellantur præmia & commoda militiæ finitæ: *l.* 3. §. 8. §. 12. *l.* 5. §. 7. D. *de re milit.* & apud Sueton. *in Aug. c.*33.

EMIGRARE dicuntur, qui ante finitum conductionis tempus habitationem derelinquunt: *l.* 27. §. *ult. l.* 28. *D. locat. l.* 4. *l.* 5. *D. de damn. infect.* Hinc *emigratio* inquilinorum: *d. l.* 28.

EMINENTISSIMI viri: *l.* 11. *C. de quæstor.* Eum titulum præfecti prætorio & magistri militum ferebant: *l.* 1. *C. de veteran.* nec non patricii: *Constit. summa reip.* §. 2. *de Justin. cod. confirm.* immo & præfecti urbi: *l.* 5. *C. de arbitr* Eminentissimæ præfecturæ: *l.* 6. *C. de tribut.*

EMISENORUM civitas, quam coloniam & juris Italici Imperator, Alexander Severus, fecit, teste Paullo *l. ult. D. de censib.*

EMISSA manus, pro exposita cautione: *l.* 15. D. *de probat.* Emissio chirographi, apud Cassiodor. 4. *var. c.* 32.

EMOLUMENTA, *ab emoliendo*, sunt vetusta rudera in *l.* 19. *C. Th. de oper. publ.*

EMOLUMENTUM actionis: *l. ult.* §. *ult. D. quæ in fraud.* bonorum: *l.* 21. §. 1. *D. de SC. Silan.* id est, lucrum, commodum, compendium.

Εμφανιστικὰ, quæ clerici novelli pro introitu dant veteranis. *Novell.* 56. *præf.* & *c.* 1. Add. Meurs. *in gloss.* sub voce εμφανιστικὰ Hein.

EMPHYTEUMA pro canone emphyteutico: *l.* 32. C. *de episc. aud.*

EM-

EMPHYTEUSIS est dominium utile rei immobilis incultæ, sub lege eam colendi & annuum aliquod dandi. Vid. §. 3. *Inst. de locat. cond.* De utili dominio vid. supra in *dominium.*

EMPHYTEUTA: *l.* 2. *l.* 3. *pr. C. de jur. emphyt.* qui prædium emphyteusi accepit. Adpellatur etiam Emphyteuticarius in §. 3. *in fin. Inst. de locat.* & in *l.* 1. *C. de jur. emphyt.* Sed &

EMPHYTEUTICARIUS ager dicitur emphyteusi datus: *rubr. D. si ager vectig. vel emphyt.* Emphyteuticaria prædia: *l.* 3. *C. Th. ad SC. Claud.* Emphyteuticarii possessores: *l.* 1. *C. de collat. fund.*

EMPHYTEUTICARIUS ager: *l.* 15. §. 1. *D. qui satisd. cog. fundus*: *l.* 2. *C. de municip. & colon.* idem ac emphyteuticarius.

EMPLASTRUM, quo vulnera teguntur curanturque: §. 25. *Inst. de rer. divis.* Ea in instrumento medici esse, testatur Paullus: *l.* 18. §. 10. D. *de instr. vel instr. leg.*

EMPOLA, lucra negotiationis in *l.* 69. D. *pro soc.* At in *d. l.* 69. non occurrit hoc vocabulum, sed *epulæ. Si convenerit, ut unus reliquis nundinas, id est, epulas præstaret.* Ibi vero Rad. Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. c.* 28. & Claud. Salmas. *obs. ad jus Attic. & Rom. c.* 5. *p.* 158. *seq.* rescribunt *empolas*, idque vocabulum ducibus Suida & scholiasta Aristophanis, exponunt τὸ τῆς πραγματείας κέρδος, ἢ συναγογὴν τȣ̃ κέρδȣς, *lucrum negotiationis, vel collectionem ipsius lucri.* Sed vix intelligitur, quomodo tunc id vocabulum possit esse interpretatio nundinarum: *nundinas, id est, empolas*, & quomodo adversus hunc socium locus sit actioni venditi, quum nihil ei vendiderit? Hinc Jac. Constantineus *lib.* 2. *subtil. enod. c.* 21. aliam ingressus viam, per *nundinas* intelligit res ad nundinandum necessarias; per *epulas* sumtum, qui in victum a sociis ad nundinas profectis erogatus fuisset, deinde legit: ad negotium dimitteret, pro *a negotio* dimitteret, pro id est, *iis &*; Et hanc interpretationem, tam contortam, ipse elegantissimam in rubrica ejus capitis vocat: quum nec *nundinarum* nec *epularum* significatio ista usquam in laudatis ab eo locis occurrat. Potius sequenda videtur Heraldi conjectura, qui *c.* 3. *emendat. & obs.* verba ista, *id est epulas*, pro inepti hominis glossemate habet, eoque exturbato, optimum esse legis sensum, erudite docet. Et sane non erat tam obscurum nundinarum vocabulum, ut interpretatione vel græca vel latina indigeret, nec tam plana verba *epulæ*, vel *empolæ*, ut iis additis, lector, quid nundinæ sint, facilius intelligeret. Add. Pet. Burman. *obs. in Petron. c.* 56.

Ἐμπόνημα: *l.* 2. *C. de jur. emphyt.* græcis est quidquid laboris, industriæ, operæ & studii positum est in curatione agri. Vid. & *Nov.* 7. 64. & 120. Vulgo meliorationem vocant.

EMTI actio: *l.* 45. D. *mand.* Ex emto actione is, qui emit, utitur *l.* 11. *D. de act. emt. vend.* ejusve heres: *l.* 10. D. *eod. tit.* adversus venditorem, *l.* 19. §. 9. D. *de captiv.* ejusve heredem, ad ea præstanda quæ ex hoc contractu debentur.

EMTIO. Hoc verbo omnem alienationem complexa est Lex XII Tab. ceu observatur in *l.* 29. §. 1. *D. de statu lib.* Huicque convenienter ait Varro *de re rust.* In emtionibus dominium legitimum sex fere perficiunt, hereditatis aditio, mancipium, in jure cessio, usucapio, aut si quid ex præ-

præda ſub corona venit, aut ſi ex bonis ſectioneque publice venit. Vide ſupra *emere*.

Quin *emtionis* nomine apud veteres conductio continebatur, & mercedem ſive penſionem *pretium* adpellabant. Ideoque Aggen. 2. *de limitib. mancipibus ementibus*, id eſt, conducentibus *in annos ſingulos*. Feſtus: Venditiones olim dicebantur bonorum locationes. Hinc Caius ad Edictum prætoris, quod eſt de publicanis, ait: Veteres in emtione venditione, adpellationibus promiſcue utebantur: Idem eſt in locatione conductione: *l.* 19. D. *de act. emt. & vend.* Vid. Cujac. 9. *obſ.* 15. qui pro *idem eſt:* reponit *id eſt*, ut ſenſus ſit: ut in emptione & venditione & conductionem intelligerent. Alias, ſi cum Florentina legamus *idem eſt*, ſenſus erit: Veteres, ut emtionis, ſic locationis verbo promiſcue uſos, ut alios contractus ſignificarent; eoque pertinent quod ibi Cujacius obſervat, fœnus videri eſſe locationem & conductionem, juxta illud Horatianum: *conductis numis*, id eſt, ſumtis fœnori, *quinas mercedes exegit*, id eſt, uſuras.

Alias *emptio* venditio proprie eſt contractus de rei, (non modo Fructuum) dominio pro pecunia numerata transferendo. Hoc enim ex mente contrahentium fit, quamquam alias qui a non domino rem venditam accepit non dominium, ſed uſucapiendi conditionem adquirit: *l.* 73. *D. de uſucap.* Dictum quoque *de rei ipſius*, non modo fructuum dominio, ut eſt in locatione conductione. Eſt utique emtio venditio contractus conſenſualis, ſed hoc definitioni non adjicio, ne ea vitio abundantiæ laboret. Emtio & venditio ita contrahitur, ſi de pretio convenerit: *l.* 2. D. *locat.* nuda ſcilicet contrahentium voluntate: *l.* 1. D. *de rer. permut.*

Emtioni porro ſimilis eſt litis æſtimatio: *l.* 3. *D. pro emtore.* Ex ſecunda emtione, id eſt, ex litis æſtimatione, hominem habere, *l.* 21. §. 1. D. *de evict.*

Emtiones prædiorum & ſervorum aliquando pro inſtrumentis emtionum accipiuntur, ut *in l.* 102. *pr. verſ. idem quæſiit* D. *de legat.* 3. *l.* 12. §. 45. D. *de inſtr. vel inſtr. leg. l.* 2. *C. quæ res pign.*

Emtor. In edicto Aedilium curulium, etiam ſi quis permutaverit, dicendum eſt, utrumque emtoris & venditoris loco haberi: *l.* 19. §. 5. D. *de Aedil. edict.*

Emtor bonorum: *l.* 29. *D. de reb. auct. jud. poſſid. & venund.* *l.* 1. *C. de hered. vel. act. vend.* & apud Cic. *pro Quinct. c.* 15. *pr. Inſt. de ſucceſſ. quæ fieb. per bon. vend.* & ibi Theophilus. Apud Valerium Probum hæ notæ: B. E. bonorum emtorem ſignificant, & inter juris notas ponuntur. Vid. ſupra *bonorum emtor.*

Emtor familiæ qui, quoties teſtamentum per æs & libram condebatur, hereditatem emebat, numo ſeſtertio in libram injecto, vel ſaltim eam ſe emere adſimulabat. Meminerunt ejus Juſtinianus *pr. Inſt. de teſtam.* & ibi Theophil. nec non Ulpian. 20. *fragm.* §. 2. & 3.

Pro *emptore*, titulus poſſeſſionis: *l.* 13. §. 1. D. *de hered. pet.* Et hinc inter poſſeſſionum genera & cauſſas numeratur: *l.* 3. §. 21. D. *de adquir. vel amitt. poſſeſ.* Pro emtore poſſidet qui revera emit: *l.* 2. D. *pro emt.* Contra pro emtore non poſſidet, qui non ex voluntate venditoris nactus eſt poſſeſſionem: *l.* 5. D. *de adquir. poſſeſſ.* Qui vero pro emtore poſſidet, is & uſucapit pro emptore. Hinc: pro emtore dominium capere: *l.* 6. §. 3. *D. de precar.* uſucapere: *l.* 6. *l.* 11. D. *pro emt.*

Emtum. Inter emtum & *paratum*, (quæ verba in legatis uxo-

uxori relictis usu frequentabantur: *l. 29. D. de legat. 3. l. 10. D. de aur. arg. leg. l. 81. in fin. D. ad Leg. falcid.*) id interesse, ait Ulpianus *l. 47. §. 1. D. de legat. 3.* quod in emto *paratum* insit: in parato non continuo emtum contineatur. *Paratis* omnia continentur, quæ usibus attributa, destinata, uxorique adsignata: *Emta* vero ea sola intelliguntur, quæ propter ipsam emta fecit maritus, non quæ alia ratione adquisita ei destinavit: *l. 49. §. 1. D. eod. tit.* Vide plura de horum verborum vi in *l. 45. l. 46. l. 47. l. 49. l. 78. §. pen. D. de legat. 3.* Vid. infra *paratum.*

EMUNDARE se dicuntur mulieres, lotæ balneo: *l. 25. D. de aur. arg. leg.*

'Εν ἔργῳ, græcis idem, ac Latinis, *in ipsa re venerea: l. 23. D. ad leg. jul. de adult.* 'Ἔργον, ut & latinum *opus*, venereum vocabulum. Hor. *epod. 12. v. 16.* Plura notant viri docti *ad Petron. Satyr. c. 81.*

Ἐν πλάτει, id est cum quadam latitudine, *l. 3. D. de condict. triticiar.* vel ut res alibi exprimitur, cum quodam spacio, laxamento & temperamento temporis: *l. 105. D. de solut. l. 4. D. de vacat. & excus. mun.* &, ut alias, plenius vel latius, non momentis temporis omnibus ad vivum resecatis. Itaque quod in *l. 28. D. de probat.* ait Paullus, satis esse hoc *ἐν πλάτει teneri* hoc idem in re simili pluribus verbis ita enunciat: Quum quæritur, an memoria exstet facti operis, non diem ac consulem ad liquidum exquirendum, sed sufficere, si quis sciat factum: *l. 2. §. 8. D. de aqu. & aqu. pluv. arc.*

ENATA insula, vel mari vel in fluminibus: *l. 17. D. de legat. 3.* seges & stipula: *l. 46. §. 3. D. de contr. emt.*

ENAVIGARE de civitate: *l. 122. D. de verb. signif.*

ENCAUTERIA civitatum & provinciarum, pro tabulariis publicis: *l. 9. C. de agric. & censit.* quæ sumta est ex *l. 8. C. Theod. de censu sive adsc.*

ENCAUTUM vel *encaustum*: *l. 6. C. de divers. rescr. l. 4. C. Theod. de extraord. siv. sordid. mun. l. 1. C. Theod. de veteran.* In quo verbo error est in *l. un. §. 1. C. de collegiat.* Nam ubi vulgo *in cautis brevibus* legitur, scripti codices *encautis* dilucide habent. *Encautum* autem sacrum ex muricis seu conchilii cruore compositum fuisse, docet *d. l. 6. C. de divers. rescr.* Unde & *ardor cocti muricis* vocatur in *l. pen. C. eod. tit.* Et exstant hodie Imperatorum Byzantinorum chartæ, quibus ipsi encausto subscripserunt. Exemplo esse potest aurea bulla Andronici, Palæologi, cujus subscriptiones rubri coloris esse notat Meibom. *Tom. 1. scriptor. rer. germ. p. 476.* ut jam prætermittamus, quæ Montfaucon in *Palæogr. græc. p. 2. seq.* observavit. De modo encausti conficiendi egerunt Cujac. in *c. 6. X. de fid. instrum.* Pancirol. *1. Var. lect. c. 28.* & *rer. memorab. deperd. tit. de encausto.* Erat hæc scriptura Principibus tam propria, ut privatis capitale esset, *sacri encausti confectionem habere, aut quærere, aut a quocumque sperare: d. l. 6. C. de divers. rescr.* Aliquando tamen id jus encausto utendi concessum aliis legimus. Gregoras *lib. 4. Pater Andronico permisit, subscribere rubris litteris.* Sed & rectoribus provinciarum concessum encautum, vel ἐγκεκαυμένον: *l. 4. C. Th. de extr. siv. sord. mun.* immo & veteranis ad describenda privilegia sua: *l. 1. C. Theod. de veter.* An vero & hæ rubræ litteræ ex murice fuerint,

rint, merito dubitatur. Vid. Car. du Fresne *in gloffar. hac voce.* & Jac. Gothofred. *ad d. leges.*

ENDO pro *in*, non modo in XII. Tab. aliifque antiquioribus legibus, tum feparatim, tum in compofitione verborum, fed & inter Jurifconfultos præcipue fatis diu ufu fervatum eft. In Legib. XII. Tabular. fuit *endo jacito* pro *injicito.* Lucilius apud Non. c. 1. in voce *calvitur. Si calvitur, endo ferto manum.*

Endo eo (in jure) *vindicit*, pro eum in jure defendat. Gell. *lib.* 20. *c.* 1. *endo plorato*, pro *implorato.* Feftus *fub voc.* & *endoplorato.* Teftamentum quoque vetuftiffimum, quod procinctum patum accurate vocant Juftinianus & Theophilus, §. 1. *Inft. de teftam. ordin.* in gloffis latinogræcis dicitur *endo procinctu*, explicaturque ἐζωσμένε ἐν πολέμῳ, *procincti in bello*, apud Ulpian. *fragm. tit.* §. 1. *in procinctu.* Recte. Neque enim teftamentum *procinctum*, fed qui id condebant, milites *in procinctu* erant Hein.

ENIM. De hujus conjunctionis variis fignificationibus multa hic fubtiliter potius ac argute, quam erudite, difputant veteres, quorum vanas magnam partem obfervationes collegit Strauch. in *Lexic. particular.* Sic notant, *enim* aliquando effe *quia*, uti *l.* 7. §. 16. D. *de pact. l.* 1. §. 15. D. *de tut. & rat. diftr.* aliquando *autem*, ut *l.* 27. §. 4. D. *de pact.* quum omnibus his locis manifefto vulgari hujus particulæ notioni locus fit. Quare magis e re fuerit, notare, *enim* aliquando, tanquam præpofitivam particulam, initio orationis ufurpari. Auctor *de Latinitat. veter. ictor.* apud Ducker. *p.* 330. hanc in rem citat. *l.* 17. *D. quib. mod. ufusfr. vel us. amitt.* at Duckerus nihil effe in ea lege, ait, in editione Gothofredi, quod huc pertineat. Et id quidem veriffimum. Edidit enim Gothofredus: *Dum enim proprietatem adquirit*, quemadmodum vulgata: *Tu enim dum proprietatem adquiris.* At Florentiæ manifefto legitur: *Enim dum proprietatem adquiris, jus omne legati ufusfructus amififti.* Et fane id non caret exemplo, quamvis veteribus *enim*, initio orationis pofitum, plerumque fit *enimvero:* Aufon. Popm. *de ufu ant. loquut. lib.* 1. *c.* 16. *p.* 92. Taubm. *ad Plaut. p.* 447. Jo. Frid. Gronov. *ad Liv. lib.* 34. *c.* 32. Hein.

ENIMVERO, pro contra ea: *l.* 3 §. 1. *l.* 52. *pr.* D. *de verb. obl.* & paffim.

ENITI, parere, feu edere partum. Enixa quinque uno fœtu: *l.* 7. *pr. D. de reb. dub.* Eft alias *niti*, ut: Honeftis teftimonii adminiculis enitentes talium dignitatem privilegia infigniaque meruerunt: *l.* 25. *C. Th. de decur.*

ENIXÆ voluntatis preces: *l.* 77. §. 23. D. *de legat.* 2. Enixam tuitionem præftare: *l. un. C. Th. de quinqu. præfcr.*

Ἐνόρκω, adjuro *l.* 5. *C. comm. de legat.*

ENORME damnum: *l.* 1. *C. fi adv. vend. pign.* delictum: *l.* 1. *C. de emend. propinq.*

ENORMITAS donationis: *l.* 4. *C. de inoff. don.*

ENTHECÆ, a Græcis vocantur prædiorum dotes: *l.* 2. §. *ult.* D. *de inftr. vel inftr. leg. l. ult.* C. *de bon. profcript. l.* 68. §. *ult.* D. *de legat.* 3. Vid. fupra art. *dos.*

Ifidorus. Hifpal. *enthecam* græco nomine fermone repofitam rei copiofæ fubftantiam adpellari tradit: & ita quoque Gloffar. MSC. ecclefiæ Parifienfis apud Car. Du Frefne *in gloffar. h. v.* In *l.* 12. *C. Th. de oper. publ.* legitur *entechæ*

techæ seu *entichæ*, perperam pro *entechæ*, ubi Gothofred. *in not.* *Enthecà* est ἀφορμὴ, & quidquid sepositum, conditumque usus & præsidii caussa. Hinc *entheca* populi Romani, pro annona publica: *l.* 12. *C. Th. de op. publ.* pistrinorum *entecha* pro instrumento pistrinorum: *l.* 7. *C. Th.* de pistor.

Sed & naves *entechas* dici apud Augustin. *ad fratr. in eremo* & Leontium *in Joann. eleemosyn.* idem observat Jac. Gothofr. ibid.

Ενθρονίςικα, inthronistica, cathedratica, quæ ab Episcopis dantur pro introitu: *Nov.* 123. *c.* 3. Alias ipsius introitus vocabulo venit hæc pecunia. Vid. du Fresne *gloss. voce introitus.*

ENUCLEATI casus, de quibus librum singularem scripsit Herennius Modestinus. Ex eo decerptæ *l.* 33. *D. ex quib. causs. maj. l.* 15. *D. de sponsal. l.* 20. *D. qui & quib. manum. l.* 29. *D. ad Leg. Corn. de fals. l.* 19. D. *de adpell.* Hein.

EO pro ibi, in *l.* 7. *in fin. D. de ann. legat.*

Ἐπαρχικὰ, collectio edictorum præfectorum prætorio, perpetuæ jurisdictionis caussa propositorum: *l.* 2. *C. de offic. præf. præt. or. & Illyr.* Ev. Otto *Papinian. c.* 14. Vocabantur eadem edicta etiam *formæ generales*, *d. l.* 2. *non normæ generales*, quod se in quibusdam exemplaribus legisse testatur Accursius. Græcis enim sunt τύποι vel γενικοὶ τύποι, id est, generales formæ vel generalia edicta sublimissimæ sedis: *l.* 16. *C. de judic. l.* 27. *C. de fidejussor.* qualis τύπος γενικὸς & hodie exstat *Nov.* 65. Solebant vero hæc edicta in certa volumina redigi, quæ & ipsa ἐπαρχικὰ vocabantur, Cujac. 6. *obs.* 10. & sæpenumero laudantur ab Harmenopulo, ut *lib.* 2. *tit.* 25. §. 12. Theod. Balsamone in *Nomocan. tit.* 8. *c.* 13. & in ipsis Βασιλικῶν libris: ceu jam observavit Suares. *Notit. Basilic.* §. 24. In Italia tamen paullo ante Justiniani tempora desiisse præfectos prætorio talia edicta, τύπους γενικοὺς proponere, patet ex insigni loco Cassiodori 11. var. 8. *Hein.*

EPHESUS inter Asiæ metropoles ponitur, *l.* 4. D. *de offic. proconf.* ubi Procos. necessitatem impositam fuisse, τῶν μετροπόλεων Ephesum primam attingere, Ulpianus tradit. Sic Ephesi dari, sæpe Romani stipulabantur, ut ex *l.* 137. §. 2. & §. 4. D. *de verb. obl.* aliisque adparet.

EPHOLIA, seu *epholæ*, in *l.* 20. *C. Th. de pagan.* Jac. Gothofredus *in Commentar. ad d. l.* existimat dici, quasi ἐφ' ὅλον ἐνιαυτὸν *in totum annum* comparata obsonia, quemadmodum Græci eadem forma dicunt ἐφήμερα, seu ἐφημέρια, *diurna*, επιμήνια menstrua. Sed his respondent ἐπέτεια, ἐπετέσια, ἐπηετανὰ, anniversaria vel annua, nusquam vero eo sensu ἐφόλια. Nihili ergo est hoc vocabulum, & exemplo destitutum. Quin, si habuissent Græci: non video, cur magis *annuum* significare debeat, quam *menstruum*, vel *diurnam*. Eodem enim jure, quo Jac. Gothofredus subintelligit ἐνιαυτὸν, unicuique liceret intelligere ἐφ' ὅλον μῆνα, ἐφ' ὅλον ἡμέραν. Sed satis certum est, in *l.* 20. *C. Th. de pagan.* non legendum esse *epholis & sumptibus*, sed *epulis & sumtibus*, quod & ipse initio recte suspicatus est Gothofredus. Nihil notius, quam PH librariis sæpissime pro P. & hoc pro PH poni: Hinc *triumpus* pro *triumpho*, *Calphurnia* pro *Calpurnia*, & *symphosium* pro *symposio*, apud Gruter. *inscr. p.* 378. 6. Hein.

Επιβατηγοὶ, naves, ab onerariis

rariis separantur, quippe vectoribus transvehendis destinatæ: *l.* §. 2. *D. de exercit. act.* Sed & ναυτεπιβάτας quosdam memorat Ulpianus *l.* 1. §. *ult. D. naut. caup. stab.* qui vectores & nautæ fuisse videntur. Naves autem ἐπιβατηγοὶ vel ἐπιβατίδες dicuntur ἀπὸ τȣ͂ ἄγειν τȣ̀ς ἐπιβάτας; quasi *vectorum ductrices.* Ant. Augustin. *Emendat. lib.* 4. *c.* 6. Laz. Bays. *de re noval. p.* 87. ac proinde non opus est crisi Guil. Budæi, legentis ἐπιβάται, quasi *naves scansiles*, vel aliorum, rescribentium ἐμφράκτας ἀπὸ τȣ͂ ἐμφράτειν, ab *obturando.* Ναυτεπιβάτης dicitur, vector qui, ut nauli faciat compendium, inter nautas se adscribi patitur, operasque, consentiente magistro, pro naulo impendit. Vid. Cujac. *lib.* 27. *obs. c.* 31. Peck. *in l. ult. D. naut. caup. stab. n.* 5. Hein.

Επιβολή. Ita dicebatur ager sterilis & a cultore desertus, qui aliis coheredum, vel similis substantiæ, possessorum agris adjicitur, ne quid publico depereat. Harmenop. in *adpend. lib.* 6. *tit.* 3. §. 29. Επιβολὴ ἐςὶ ἐπίδοσις ἀπόρȣ κτήσεως πρὸς κληρονόμȣς, ἢ συντελεςὰς, ἢ ὁμοχώρȣς, ἢ ὁμοκίνȣς. Επιβολὴ *dicitur, quum exiguum aliquod prædium vel coheredibus vel communicipibus, vel confinibus ac contubernalibus datur.* Vid. *l.* 10. 12. C. *de omni agr. desert. Novell.* 128. *c.* 5. *Novell.* 146. Plura de his ἐπιβολαῖς Cujac. 4. *obs.* 30. Jac. Gothofr. ad *l.* 4. *C. Theod. de loc. fund. per emphyt.* Nic. Alamann. & Eichel. *ad Procop.* ἀνέκδοτα *p.* 127. & 285. *edit. Eichel.* & Frid. Hombergk. zum Vach. *in Novellas p.* 854. Hein.

Επιδημίαι, seu κατάπλȣς, accessus seu adventus ad urbem: *l.* 4. §. 4. D. *de offic. procos.*

Επιδημίτικα, hospitia, seu metata, seu hospitiorum designationes, *rubr. C. de metat. & epidemet.* De iis plura Tabor. *Comment. de metat. c.* 2. *sect.* 2.

EPIGRAMMA, inscriptio in alicujus notam producta: *l.* 5. §. 10. D. *de injur.* Contra poëtarum, qui epigrammata scripserunt, maledicentiam vide quæ scripsit Franc. Vavassor *de epigram. c.* 10.

Επιμεληταὶ apud Græcos vocantur curatores bonorum reipublicæ, a magistratibus constituti: *l.* 46. §. 1. *D. de administr. & peric. tut.*

Επιμετρὸν, quod susceptoribus specierum supra & præter modum dabatur a collatoribus, ad levandum dispendium, quod inter susceptionem & erogationem necessario eveniebat. Jac. Gothofr. *paratitl. & ad l.* 15. *C. Theod. de susceptor.*

EPISCOPALIA jura, *c. monachis de præbend. c. conquerente de offic. ord. c. constit. in pr. de relig. dom.* inter ea processio pentecostalis, receptio & procuratio, & alia nota, *c. cum olim, c. auditis. de præscript.*

Episcopalium rerum raptores excommunicantur, sicut raptores bonorum ecclesiæ, *c. accusatio quoque. causs.* 2. *qu.* 7. *c. similiter causs.* 16. *qu.* 1.

EPISCOPATUS dicitur culmen, *c. Osias in fi. dist.* 61. *c. si per ordinarium. dist.* 54.

Episcopatus duo per Papam uniuntur in unum, *c. postquam Causs.* 16. *qu.* 1. & unus in duos per Papam dividitur, *C. præcipimus ibid.*

EPISCOPUS, qui in municipio præerat pani, cæterisque venalibus rebus, quæ civitatum populis ad quotidianum victum usui erant: *l. ult.* §. 7. *D. de mun. & honor.*

Episcopus. Hoc nomine juxta etymon veniunt & ipsi presbyteri, *c. le-*

c. *legimus* 24. *dist.* 93. Eminentiori vero significatu alias dicuntur *Episcopi* quorum ordo quadripartitus est, id est, in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, atque Episcopis, c. *cleros* §. 1. *dist.* 21. Igitur qui in quarto hoc ordine ponuntur Episcopi, quique trium priorum ordinum episcopis subsunt, ipsi reliquis episcopis seu presbyteris antecellunt & simpliciter *episcopi* solent adpellari. Presbyteri enim unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant: *d. c. legimus* §. 1. Definiri autem Episcopus ex mente juris canonici potest, quod sit summus sacerdos, qui in dioecesi sibi adscripta jure proprio in clerum & populum imperium sacrum cum omnibus speciebus subordinata exercet & pontificialia peragit. Aliquando dicitur, quod Episcopus habeat personam Christi, & quod est ejus vicarius, *c. mulier* 19. *caus.* 33. *qu.* 5. & dicitur legatus Dei: *c. sicut* 11. *caus.* 7. *qu.* 1. *c. in novo* 2. *in fin. dist.* 21. Dicuntur Episcopi Christi legati, & patres spirituales in *Clem. de pœnit. c.* 1. §. *nec super hoc* itemque sacri *in c. multoties extra de re judic.* & sunt fratres & coepiscopi Papæ, *c. quia in tantum, extra, de præbend.* Episcopus in ecclesia & in consessu presbyterorum sublimior sedeat. Intra domum vero collegam se presbyterorum esse cognoscat: *c. episcopus* 10. *dist.* 95. In quolibet loco sedens, stare prebyterum non patiatur. *c. episcopus* 9. *dist.* 95. Olim idem erat presbyter, qui & Episcopus. Et antequam studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Sicut ergo presbyteri sciunt, se ex ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subjectos; ita Episcopi noverint, se magis consuetudine, quam dispensationis dominicæ veritate presbyteris esse majores, & in commune debere ecclesiam regere. *c.* 6. *dist.* 95. Clerici non debent Episcopo operas serviles, *c. placuit. causs.* 10. *qu.* 3. Eo die quo Episcopus celebravit, non debet sacerdos in eodem altari celebrare: *c. ult.* de *consecr. dist.* 2. Præsente Episcopo sacerdos nisi de ejus mandato, non debet populo benedicere *c. cum ad de consecr. dist.* 1.

Episcopus est præordinator in cunctis: *c. perlectis dict.* 23. Sine licentia Episcopi nullus presbyter in ejus dioecesi potest missam cantare, baptisare, vel similia facere *c. cunctis. causs.* 16. *qu.* 1. & *c. multis.* nec potest ecclesiam, monasterium, vel oratorium ædificare: *c. quidam causs.* 18. *qu.* 2. & *c. seq.* & habet jurisdictionem in monasteriis religiosorum. *c.* 1. *ibid.* & in sua diœcesi ejus subjacent potestati: *d. c. quidam* ista tamen potestas quoad multos ordines & religiosos est restricta privilegiis exemptionum summorum Pontificum.

Solus *Episcopus* honorem dare potest sacerdoti: solus vero auferre non potest: *c. episcopus dist.* 67. *c. felix. causs.* 15. *qu.* 7. & *c. seq.* Episcopi singuli in suis diœceses etiam sine conscientia metropolitani possunt consecrare virgines & ecclesias, ordinare clericos, erigere altaria in ecclesia consecrata, & chrisma conficere, baptisatos confirmare, reconciliare sollemniter pœnitentes, litte-

ras commendatitias clericis dare secundum Ray. no. *c. quamvis dist.* 18. *c. nullus presbyter dist.* 1. *de consecr. c. extraneo dist.* 71. *c. duæ sunt causs.* 19. *qu.* 2. & anathematizare cum sollemnitate: *c. debent. causs.* 11. *qu.* 3. dividere unam ecclesiam in duas & duas unire, & unam alii subjicere: *c. sicut unire, de excessu præl.* & vid. in Cle. *de reb. eccl. non alien.* §. *ult.* & novas ecclesias erigere; & hoc quidem ex caussa facere possunt, non aliter, & requisitis his, quorum interest, & qui ex hoc lædi possent: etiam aliquando consensu eorum non accedente, ut ex *d. c. sicut unire, c. ad audientiam causs.* 10. *qu.* 2. *c. ult. causs.* 12. *qu.* 2. & de unione & divisione ecclesiarum facienda per episcopum, vide etiam in opere Dn. Oldra. *in lib. quæstion. disputatorum qu.* 80. 85. & 208. Et possunt episcopalem synodum celebrare: *c. quando dist.* 38. & recedentes ab heresi reconciliare: *tit. de hæret.* & canonem latæ sententiæ quoad suam diœcesin condere *c. nullus causs.* 3. *qu.* 3.

Episcopus potest ecclesiam parochialem facere collegiatam, & disponere, ut clerici licet seculares, vivant in communi, & sub uno tecto dormiant, & sic fuit obtentum in diœcesi Claromontenii per text. in *c. quoniam. de vitæ & honest. cler.* ut ibi refert Abb. Joan. Bapt. Castel.

Quam late pateat Episcopi jus, quod habet excommunicandi vid. *c. si autem causs.* 9. *qu.* 3. & Papæ litterarum falsarium cujusque ordinis, usque ad mandatum Pontificis incarcerandi: *c. in memoriam dist.* 19.

Episcopus licet possit in multis dispensare, ut est in *c. dilectos de temp. ord.* & in *c. si clerici* §. *de adult. tit. de judic.* & possit absolvere a juramento & votis, & fidelitatibus, ut *c.* 1. *de vot.* & *c.* quemadmodum. *de jurejur.* & no. *in c. debitæ res eo tit.* & *c. authoritatem Causs.* 15. *qu.* 6. non tamen potest in integrum restituere quoad honores nec quoad similia: nec infamiam remittere quia nullo jure hoc cavetur. *not.* Hostiens. *in c.* 1. *de re judic.* Sed licet Episcopus non possit dispensare super infamiam principaliter; potest tamen accessorie ad casum sibi permissum, ut super adulterio, & aliis minoribus criminibus, ut not. Abb. *in d.* §. *de adult. not. glo. in c. item hi qui Causs. XV. qu.* 8. Abb. *in d.* 1. *de re judic. IV. Col.* Episcopus potest dispensare in omni crimine, nisi ipsi expresse prohibeatur a jure: *c. presbyter. dist.* 81. *c.* 1. *in fin. dist.* 6. *de pœnit.* & *c. nuper circa fin. de sent. excom.* In quibus non potest dispensare, vide plene & copiose per Inno. in *c. dilectos. de temp. or.*

Episcopus non potest restituere depositum sive degradatum, sed solus Papa: *c.* 2. & 3. *dist.* 50. quia nec præses provinciæ potest restituere in integrum quem damnavit, *l.* 1. *in fin. D. de quæstion. l.* 1. §. 10. D. *de postul.*

Episcopus clericum alterius diœc. nec recipere, nec ordinare potest sine consensu & litteris sui Episcopi *tot. dist.* 71. & *c. null. de temp. ord.*

An Episcopus possit compellere aliquem clericum ad recipiendum ordinem vel dignitatem *no. dist.* 74. per totum.

Episcopi in parochialibus ecclesiis debent presbyteros constituere, *c. sane causs.* 16. *qu.* 2. & *c. nullus qu.* 7.

Episcopus habet jurisdictionem ordinariam immediatam in tota sua diœcesi, licet sit ibi aliquis *prælatus* specialis: & sic concurrit cum

cum quolibet prælato inferiori in jurisdictione exercenda, proinde non est gradus inter Episcopum & Prælatos inferiores ipsi subditos, & sic est locus præventioni, ut *c. pastoralis de offic. ord.* & ibi Abb. Vid. Barbos. in *c. Apostolicæ de donat.* & potest in quolibet suæ diœc. loco non exemto pro tribunali sedere, caussas audire, & quæ ad ejus jurisdictionem pertinent libere exercere: *c. cum episc. de offic. ord. lib. 6.* Ubi jurisdictionem habet temporalem, debet eam committere judici seculari. Episcopus non potest indicere laico purgationem, nisi in crimine canonico, ita Inno. *c. vos. inter. de pœn.* & illud dicitur ecclesiasticum quod ecclesia servat suæ jurisdictioni seu cognitioni, quod in sacris committitur. Jo. Bapt. Cast.

Episcopus in multis debet requirere consilium Clericorum suorum: scilicet in ordinatione clericorum, *c. episcopus. dist.* 23. & in caussarum definitione, *c. si quis episc. causs.* 15. *qu.* 7. *c. si quid. dist.* 86. & in rerum ecclesiasticarum alienatione, *c. sine exceptione causs.* 12. *qu.* 2. *c. legimus dist.* 93. *& c. alienationes causs.* 12. *qu.* 2. & in ecclesiasticarum rerum dispensatione *c. Episcopus ecclef. causs.* 12. *qu.* 1. & de hoc vid. in Sum. Gof. & Hostiens. *de his, quæ fiunt a præl. sine consens. can.*

Episcopi auctoritate inferiores prælati possunt ad alias ecclesias transire, *c. episcopus de loco causs.* 7. *qu.* 1.

Officiales Papæ de jurisdictione Episcopi non possunt se intromittere, nisi ex speciali commissione *c. pervenit. Causs. XI. qu.* 1.

Episcopi accusati caussam Archiepiscopus cum suffragan. perquirere possunt, sed sine Papa determinare non possunt, *c. accusat. causs.* 2. *qu.* 6. Et cum multa discussione contra Episcopum debet proferri judicium, *c. accusatio. causs.* 12. *qu.* 7. Judices 12. quilibet Episcopus accusatus, si necesse fuerit eligat, a quibus ejus caussa judicetur. Nec prius audiatur, aut excommunicetur, vel judicetur quam ipsi per se eligantur, & regulariter vocato ad suorum primo conventum Episcoporum, per eos ejus caussa juste audiatur, & rationabiliter discernatur. Finis vero ejus caussæ ad sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem determinetur: *c.* 1. *causs.* 3. *qu.* 8. Inconsulto Romano Pontifice nemo potest Episcopum deponere: *c. accusatus* 5. *causs.* 3. *qu.* 6. Episcopi etiam superioris nullam sententiam excommunicationis incurrunt, nisi de eis fiat expressa mentio, *c. quia periculosum de sent. excomm. lib.* 6.

Episcopus clericum alterius diœces. nec recipere nec ordinare potest sine consensu & litteris hujus Episcopi 71. *dist. per tot. & c. cum nullus de temp. ord. lib.* 6.

Nulli *Episcopo* sine licentia summi Pontificis licet suam ecclesiam derelinquere, vel ad aliam transire, *c. non oportet Causs. XII. qu.* 1. Exigente necessitate vel utilitate suadente, de licentia Papæ de sede ad sedem mutari possunt Episcopi, *c. mutationes causs.* 8. *qu.* 1. Episcopus aliquando ad propriam instantiam absolvitur ab Episcopatu, *c. ecce causs.* 8. *qu.* 1. *c. qualiter & c. quamvis* Inconsulto Papa Episcopus non debet ire ad bellum, *c. quo ausu causs.* 23. *qu.* 7.

Domus *Episcopi* debet esse circa ecclesiam, ut aptior sit contemplationi, *c. episcopus. dist.* 12.

Episcopus non potest successorem sibi in testamento instituere, *c. petiisti causs.* 7. *qu.* 1. Sed de rebus propriis vel acquisitis potest Episcopus testamentum facere, de

aliis non, quia cedunt ecclesiæ, *c. episcopus. causs.* 12. *qu.* 2.

In primitiva Ecclesia Episcopi propter paupertatem recipiebant alteram partem oblationum, *c. antiquos causs.* 10. *qu.* 1. postea tertiam partem, *c. de his ibid.* postea quartam *c. quatuor causs.* 12. *qu.* 2. modo de oblationibus nihil debent recipere, sed aliis contenti esse, *c. placuit. causs.* 10. *qu.* 4.

Epistalma in *l.* 3. C. *de quadrien. præscr.* id est jussus, commissio principis per mandati subscriptionem. Quidam ibi ἐπιτάγμα legunt.

Epistola (in Pandectis Florentinis constanter *Epistula*) & litteræ, idem valent, ut adparet ex conjunctione *l.* 2. D. *de obl. & act. l.* 1. §. *ult. D. de contrah. emt. Epistola* utrum sit ejus, qui misit, an ejus, ad quem missa est, de eo vide *l.* 14. §. 17. *D. de furt.*

Epistolæ porro in libris nostris plerumque chirographorum & cautionum vicem obtinent. Ejus enim rei gratia olim frequentissime emittebantur, multaque adeo per epistolas nomina fiebant. Patet hoc ex *l.* 14. 26. §. 1. *l.* 28. *D. depos. l.* 47. §. 1. *D. de pact.* & aliis. Hujusmodi autem epistolas qui scribunt, eas emittere, aut exponere dicuntur. Sed & aliæ conventiones *epistolis* conficiebantur. Sic *epistola* donationis: *l.* 77. §. 26. *D. de legat.* 2.

Præcipueque codicilli *epistolarum* nomine sæpissime veniunt. Sic *epistola* fideicommissaria: *l.* 37. §. 3. *l.* 75. D. *de legat.* 3. Add. *l.* 2. *l.* 37. §. 4. *C. Theod. de testam. l.* 75. *D. ad SC. Trebell. l.* 38. *D. de cond. & dem.* Ex ea vero ratione codicilli recte dicebantur *epistolæ*, quia fere per modum epistolarum concipiebantur, præmissa formula epistolica: *Lucius Titius heredi suo salutem*, vel τοῖς κληρονόμοις μȣ χαίρειν: *l.* 56. *D. de fideic. libert. l.* 37. §. 2. *D. de legat.* 3. *l.* 30. §. 1. D. *de adim. vel transf. leg.* & alias passim, uti ostendit ipse Brissonius de formul. *lib.* 7. *c.* 166. Synonyma autem veteribus erant codicilli & epistolæ, veluti Ciceroni *lib.* 6. *ad famil. epist.* 18. *lib.* 4. *epist.* 12. Sueton. *in Calig. c.* 55. nisi quod proprie codicillorum nomine venisse epistolas, ad præsentes scriptas, observavit Just. Lips. *Inst. epistol. c.* 2. Hein.

Epistolas quædam sua opera inscripserunt Jurisconsulti. Sic earum *libros* 8. Proculeius scripserat: Javolenus *libros* 14. Pomponius *libros* 20. ut index pandectis Florentinis præmissus testatur. Neratii etiam *librum* 4. epistolarum citat Ulpianus in *l.* 12. §. 35. & §. 43. D. *de instr. vel instr. leg.* Epistola ejusdem ad Aristonem citatur: *l.* 19. §. 2. *D. locat. cond.*

Epistolæ Principum, eædem cum litteris & rescriptis, ut adparet ex *l.* 5. §. 1. D. *de jur. immunit. l.* 9. §. 5. D. *de jur. & fact. ignor. l.* 1. §. *ult. D. de offic. quæst.* Quodcumque Imperator per epistolam vel subscriptionem statuit: *l.* 1. D. *de constit. princ.* §. 6. *Inst. de jur. nat. gent. & civ.* ubi Theophilus *epistolam* definit ἀντιγραφὴν βασιλέως πρὸς ἄρχοντάς ἀναφορὰν περί τινος ἀμφιβόλȣ πράγματος γενομένην. *rescriptum principis, ad relationem magistratus alicujus, de re quapiam dubia, emissum.* Inter Severi *epistolas* maxime celebratur illa, ad Fabium Cilonem, Præfectum urbi missa, quæ laudatur: *l.* 1. *D. de offic. præf urb. l.* 8. §. 5. *D. de pæn. l.* 6. D. *de interd. & releg.* eaque est de qua sentit Ulpianus: *l.* 1. §. 3. D. *de legat.* 3. Hinc

EPISTOLARE rescriptum: *l. un. C. Theod. si cert. pet. de chirogr.*

EPISTOLARES principis: *l. 32. l. 35. C. de adpell. l. 7. C. Theod. de palatin. largit.* Hi in sacro auditorio acta excipiebant, ut adparet ex *l. 36.* C. *eod. tit.* Habebant enim Imperatores scrinium sacrarum epistolarum, ut ex *l. 3. C. de temp. adpell.* & aliis quæ infra dicemus liquebit.

Epistolares chartæ: *l. 3.* §. 10. *D. de pen. leg.* quæ penoris nomine etiam continentur.

EPISTOMIA; vid. infra *epitomia.*

EPITIMIA in *l.* 21. §. 2. *D. de tut. & cur. dat.* pro quo perperam ἐπιθυμίαν legunt, interpretanturque *voluntatem* testatoris, ubi contra legendum: *manente* ἐπιτιμίᾳ, id est, *integra existimatione*, uti loquitur Ulpianus *l. 3. §. ult. D. de suspect. tut.* Suidas *Tom. I. p.* 837. Ἐπιτιμία, εὐπορία, ἢ ἡ μὴ ἀτιμία· Κεφάλιος ῥήτωρ, ὁσάκις αὐτὸν κινδυνεύοντα περὶ τῆς ἐπιτιμίας, ἢ τῆς πατρίδος, ἢ τοῦ βίου παντὸς διεσώσατο; Ἐπιτιμία est rerum copia, vel dicitur de eo, cujus existimatio salva est, vel cui nulla infamiæ nota inusta est. Cephaleus orator: Quoties eum de bona existimatione, vel de patria, vel de tota vita periclitantem servavit? Præter Alciatum id vidit Ferrandus Adduens. *Explicat. lib.* 1. *p.* 535. *Tom.* 2. *Thesaur. jur.* Hein.

EPITONIA, in *l.* 17. §. 8. *D. de act. emt.* ubi adhuc corrupte *epistomia.* Quo errore etiamnum laborant Frontini *de aquæductib.* libri, & Senecæ *Epist.* 86. Sunt vero *epitonia* non rotæ mechanicæ, quæ funibus intenduntur ad exprimendam aquam, uti suspicatus est Scaliger *ad Varron. lib. 3. de re rust. c. 5.* sed rostra, aliaque qualiacumque fistularum capita, quibus effluens aqua in arctum cogitur, stringiturque, uti ostendit Bynkersh. *lib. 5. obs. c. 9.* Hein.

EPULARI. Quod ad epulandum in ministerio habuit, id est, ad esum & potum: *l.* 19. *D. de aur. arg. leg.*

EPULAS sociis præstare: *l.* 69. *D pro soc.* ubi empolas legendum supra dictum est art. *empola.*

EPULUM facere municipibus: *l.* 17. *D. de cond. & dem.* Ad epulum relictum civitatibus: *l.* 122. *D. de legat.* 1. De talibus epulis, municipibus legatis, disserunt Brisson. *de Formul. lib.* 7. *c.* 55. & Guil. Forner. *Selection. lib.* 2. *c.* 21. Vivi etiam ob varias caussas epulas & cœnas dederunt, ceu patet ex variis exemplis apud Gruter. *inscr. p.* 174. 8. Reines. *Class.* 1. *inscr.* 99. *Class.* 6. *inscr.* 22. & 32. *Class.* 4. *inscr.* 7. Hein.

EQUA. Equis pro *equabus* dixit Ulpianus *l.* 2. D. *de extraord. dignit.* & Modestinus *l.* 39. D. *de usur.* Sed hanc declinationem, nec Varronem, nec Plinium adspernari, docet Voss. *lib.* 2. *de analog. c.* 4. Hein.

EQUESTRIS dignitas: *rubr. C. de equestr. dignit.* militia: *l.* 43. D. *de milit. testam.*

EQUINUM pecus: *l.* 2. C. *Th. quib. equor. us.*

EQUITARE in equo: *l. ult. D. ad leg. Aquil.*

EQUITES Romani ex indigenis & civibus Romanis, vel peregrinis eliguntur: *l.* 1. *C. de equestr. dignit.* secundum gradum post clarissimatus dignitatem obtinent: *d. l.* 1. C. *eod. tit.* Vid. art. *agentes in rebus.*

EQUITIUM, armentum equorum: *l.* 1. §. *ult.* D. *de rei vind. l.* 12. §. 4. *D. de us. & habit. l.* 70. *D. de usufr. l.* 39. *D. de*

de usur. l. 19. §. *ult. D. de instr. vel instr. leg.*

EQUUS. Equi agminales: *l. ult. D. de mun. & hon.* canonici militares diœceseos Africanæ: *l.* 3. *C. Theod. de equor. collat.* circenses: *l.* 1. D. *de mun. & hon.* curatorioii: *l.* 29. *C. Th. de annon. & trib.* qui curatoricio nomine flagitantur: *l.* 2. C. *Th. de equ. coll.* quorum meminit Cassiodorus *lib.* 4. *var. c.* 47. id est, ad continuos cursus constituti, ut loquitur idem Cassiodor. *lib.* 1. *c.* 29. curules: *rubr. C. Th. de equ. curul.* Græci: *l.* 2. *C. Th. eod. tit.* In his præstantissimi Asturcones Macedonici, qui cur *Asturcones* vel *Asturici* adpellati sint, disquirit Jo. Frid. Gronov. 2. *obs.* 10. Equi Hermogeniani vel palmati: *l. un. C. Th. de equ. curul. l. un. C. Th. & Justin. de greg. domin.* Non tamen idem *Hermogeniani & palmati* seu *palmatiani*. Illi nomen tulerunt ab Hermogene Pontico, circa annum 358 defuncto, qui quum in Ponto, ubi *divinos equos gigni*, dixit vetus Geographus, a Jac. Gothofredo editus *c.* 20. prædia haberet, in iisque numerosos aleret greges equorum, ad cursum publicum & circi voluptates vel maxime idoneorum, eorum fœtum equorum Hermogenianorum nomine venire, vidit. *Palmati* vel *Palmatiani* nomen tulerunt a Palmatio Cæsariensi, πάνυ πλουσίῳ, admodum divite, cui villa Andanilis prope Tyana in Cappadocia magnum generosissimorum equorum proventum dedit, teste Hesychio Illustrio *c.* 1. De utrisque ex instituto Reines. *ad inscr. p.* 71. Laudantur porro equi *Hispanici* sanguinis: *l.* 1. C. *Th. de equ. curul.* Hi, uti hodie maximi fiunt, ita jam olim celebrati sunt, maxime vero Eufrasiani, *quorum laudem longinqua penetrasse*, scribit Symmach. *lib.* 4. *epist.* 63 & 64. & *laudiciani*, quorum illi ab *Eufrasio*; hi a *Laudicio*, Hispaniæ præsidibus, dicti videntur laudato Reinesio *p.* 71. *Equi* publici: quos equites Romani merebant, quosque legitimos adpellat Ovid. 3. *Fast. v.* 130. Equo publico honorari: Ulpian. *tit.* 7. §. 1. transvehi: *l.* 1. *D. de in jus voc.* De sollemni *transvectione* equorum singulari dissertatione egit Jo. Erard. Kapp. Equo vero publico donari, Caio est idem, ac equestri ordinis fieri, in *l.* 42. D. *de don. int. vir. & ux.* Add. Cujac. 21. *obs.* 9. Marqu. Freher. *Verosimil. lib.* 2. *c.* 18.

ERADERE titulos, inscripto monimento. Paull. 1. *sent.* 21. §. 8.

ERADICATIO differt ab excommunicatione, *c. notandum in fin. causs.* 24. *qu.* 3. & *c. quorumdam. de elect. lib.* 6. per Archidiac. super verbo *nervo*, ubi dicit, quod eradicatio est sine spe restitutionis perpetua exterminatio. Excommunicatio vero est disciplina non eradicans, *c.* 1. *de sent. excomm. lib.* 6. Sinite utraque crescere, ne volentes forte eradicare zizaniam, eradicetis & triticum: *Matth.* 13. & *c. nolite Causs. XI. qu.* 3. & *causs.* 23. *qu.* 1. *in pr.* & *c. quantus. causs.* 9. *qu.* 4. & *c. quidam ibid.* & *c. notandum causs.* 23. *qu.* 3.

ERCISCERE *familiam*: verbum antiquum, & decemvirale, quod ex XII. Tabulis in usum venit, hereditatem dividere significat. Nam, ut Caius scribit, Familiæ *erciscundæ* actio proficiscitur ex Lege XII. Tabularum: *l.* 1. *D. fam. ercisc.* Cic. *lib.* 1. *de orat. c.* 56. *Nec, si parvi navigii, & magni, est in gubernando eadem scientia, idcirco, qui erctum cieri oporteat, nescit, illum erciscundæ familiæ caussam agere non possit.*

possit. Quo adludens Apuleius *lib. 6. de asino aur. p.* 186. Sic nos, ait, diversa tendentes, & in caussa finali de proprietate soli, immo viæ *ercifcundæ* contendentes. Idem *lib. 9. p.* 229. Nec *erciscundæ* familiæ arbiter. Cujusmodi arbiter alias dividendæ hereditatis, alias familiæ dividendæ caussa arbiter dicitur. Vid. supra art. *arbiter.* Festus: *Erctum*, patrimonium nondum divisum. Servius in *lib. 8. Æn. v. 642.* Ut est in jure: *ercto, non cito, id est*, patrimonio vel hereditate nondum divisa. Nimirum ut *arcere* Festo est continere, unde & arcus in ædificiis dictus est, quia se ipsum continet, ita, quia parsimonia quidquid ad perdendum dilapidandumque ducit, strenue arcet, sed & eadem, quidquid rei familiaris nascitur, studiose coercet, atque continet, fit inde *erctum*, *familia*, bonorum universitas, hereditas. Est autem ab *erceo*, *ercitum*, & *erctum*, ut a *paco*, *pacitum* & *pactum.* Ab his vocibus *erctum* vel *herctum* & *citum* descendit illa: *erciscere*, quod non est simpliciter *dividere*, sed *inter heredes & consortes dividere.* Quamvis enim, ut eruditissimo Vossio in Etymologico dudum est observatum, a solo *herceo*, potuisset fieri *hercisco*, ut ab *apio*, *apiscor*, a *fruor*, *fruiscor*, verius tamen est, illud *cisco* esse a *cio*, ut ab *scio*, *scisco*, ab *bio*, *bisco*, adeoque *ercisco* vel *hercisco* esse *herctum cio* sive *cisco.* Nec adeo quidquam incommodi latet in ista loquutione *familiæ erciscundæ actio* vel *judicium*, cum significet illud juris remedium, quo imploratur judex, ut familiam, sive omnia hominis bona, ut herctum, comparsum, nunc vero inter plures consortes dividendum, servata æqualitatis ratione, reapse dividat; ut aleo Tribonianus Salmasio in Exercit. Plin. ad Solin. *p. m.* 891. absque caussa vapulet, qui scriptum fuisse in veteribus libris familiæ *ercticiscundæ*, illud autem a Triboniano in *familiæ erciscundæ* contractum corruptumque esse contendit, a Jac. Gothofredo notatus, & Festi in voce *erctum citumque* auctoritate confutatus. Vid. Gebauer. *diss. de hercto cito ob inæqualit. in melius reform.* §. 1. *& seq.*

EREMODICIUM desertionem inchoatæ litis accipimus: *l.* 7. §. *ult. D. de minor. l.* 13. *D. jud. solv. l.* 13. §. 3. 4. *C. de judic. Novell.* 64. Verbum ἀπὸ τῆς ἐρήμου δίκης compositum est, quod *desertam litem* significat, qua loquendi figura utuntur Papinianus, *l.* 31. §. 2. *D. de negot. gest.* & Paullus, *l.* 54. *D. de re judic. l.* 11. D. *judic. solv.* Ἐρήμου autem δίκην Hesychius & Græci interpretes exponunt μονομερῆ ἀγωγὴν ὅταν μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος κατεδικάσθη. Hujusmodi enim judicia tantum uno ex litigatoribus constant, ut in specie *l. ult. D. ad SC. Trebell.*

EREPTITIA hereditas, vel legatum *ereptitium*, quæ tamquam indignis auferuntur. Ea olim populo adquirebantur, postea fisco: *l. un.* §. 12. *C. de caduc. toll. l.* 9. §. 2. D. *de his, quæ ut indign.* Aliquando tamen ereptitia in hereditate subsistunt: Ulp. *fragm. tit.* 19. §. 17. De iis ex instituto egit Heinecc. *in Comm. ad Leg. Jul. & Pap. Popp. lib.* 3. *c.* 7.

ERGA, aliquando pro adversum vel contra, ut in *l.* 7. *C. de reb. cred.*

ERGASIOTANORUM mentis est in *l.* 5. C. *de episcop. aud.* Hotomannus legit *ergasticorum*, id est, *fabrorum* qui publicis operis præsint, vel curatores operum publicorum. Alii *ergasiotarum* malunt cum Leun-

clavio: Alciatus ἐργασίας ταμείων reponit, interpretaturque annonæ principalis dispensatores, *lib.* 3. *dispunct.* c. 18. Dionys. Gothofredus *in not. ad d. l.* 5. *litt.* 1. rescribendum censet *ergositonarum*, id est, præsides, qui frumentum Alexandriæ comparabant. Σιτώνης enim est, qui frumento comparando præest: *l. ult.* §. 5. *D. de mun. & honor.* Inde ἐργοσιτῶναι, qui frumentariis illis, seu frumenti curatoribus præpositi erant. Quam conjecturam probabilem fatetur Car. Du Fresne in *glossar.* sub voce *ergatecus*. Cujacius tamen *lib.* 23. *obs. c.* 3. retinet lectionem vulgatam, neque aliam Accursius substituit, in eo tamen falsus, quod per eos damnatos ad metalla intelligit, reprehendente Alciato *in dispunct. l. c.* Brissonius legit *ergasiotariorum*, & ita dictos censet artifices & operarios Alexandriæ quosvis, præeunte Jac. Gothofredo *in Comm. in l.* 1. C. *Th. de Alexandr. pleb. primat.* Nam, ἐργασιώτας artifices vocant: ab ἐργασιώτης, *ergasiotarius*: ut a græco λίνυφος, linifarius, *l.* 16. *C. Th. de muril.* à græco παραβόλος, *parabolarius*, Firmico *mathes.* 8. Quocumque vero modo refigas vocabulum *ergasiotani*, sive *ergasiotarii*, fuere corporati civitatis Alexandrinæ, ceu luculenter docuit Cujac. 23. *obs.* 3. Hinc Diœcetæ *Ergasiatanorum* sunt curatores corporatorum Alexandrinorum. Διοικητὰς enim dictos esse curatores, ex *Novell.* 128. *c.* 16. probavit Pet. Burg. *in electis. c.* 3.

ERGASTERIUM, taberna, mercimoniis deputata: *l.* 2. *C. de metat. & epidemet. l.* 42. *C. Theod. de oper. publ. Nov.* 17. & 59. *l.* 2. *C. de episc. & cler.* Ergasterio itaque præesse & adhærere, mercatores dicuntur: *l.* 26. *C. de usur. l.* 1. *C. de negotiat. l.* 12. *C. de cohortal.*

Sed & quævis officinæ opificum ἐργαστηρίων nomine venire videntur: *l.* 1. §. 4. *D. de via publ.*

ERGASTULUM, & pistrinum junguntur: *l.* 15. *C. Th. de accus. & inscr.*

ERGO. Alias illationis, sed in *l.* 2. §. 47. *v. ergo Sabino.* D. *de orig. jur.* digressionis nota.

Εργολαβὸς, operis conductor, vel redemptor: *l.* 1. *C. de municipal.* Vid. Ferrand. Adduens. *Explic. lib.* 2. *p.* 573. Hein.

Εριόξυλον: *l.* 70. §. 9. *D. de legat.* 3. est lana de ligno, quam lanæ legato contineri, ait Ulpianus. Colligebatur hæc lana ex planta lanigera, quæ ξύλον, itemque γναφάλιον, & *gossypium* dicebatur. Plin. *lib.* 19. *c.* 1. De hoc lanæ, immo & lini genere, cujus uberrimus proventus apud Arabas, Ægyptios, & Indos fuit, copiosissime egit Claud. Salmas. *exercit.* Plin. *Tom.* 2. *p.* 997. *seq.* Hein.

ERIPERE. Ereptus ab hominibus princeps, id est, mortuus: *l.* 56. D. *de legat.* 2.

Eripi quandoque dicitur, quod aufertur quasi ab indigno, aut alias fisco vindicatur. Sic *eripi* dicitur hereditas paterna heredi filii, qui patris sui testamentum aboleverit: *l.* 26. D. *ad Leg. Cornel. de fals. eripi* quadrans, & ad fiscum transferri: *l.* 49. *D. de jur. fisc. erigi* tertia pars bonorum convictis: Paull. 5. *Sent.* 26. §. 3.

ERODERE. Erosa pecunia in *l.* 102. *pr. D. de solut.* legit Forcatul. in *Necyom. Dial.* 6. Sed probum est *ærosa*. Vid. supra hac voce.

EROGARE impendere distribuere: *l.* 122. §. *ult. D. de legat.* 1. Interdum est præstare, ut *l.* 32. §. 6. D. *de administr. & peric. tut.* Aliquando, dare largiri, ut *erogare* per codicillos: *l.* 4. D. *de Leg. Cornel. de fals.*

ERO-

Erogatio, pro impensa, sumtu, *l.* 9. §. 2. D. *de reb. auct. jud. possid.*

Erogatio annonæ militaris, id est distributio: *rub. tit. C. de erog. milit. ann.*

Erogatio, præstatio, ut erogatio annua: *l.* 10. *D. de ann. leg.*

Erogator, qui erogationem militaris annonæ singulis militibus admetitur: *l.* 16. *pr. C. de erog. milit. annon.*

Eros, servi nomen: *l.* 13. §. *ult. D. de fideic. libert. l.* 112. §. 1. D. *de verb. obl. l.* 3. *C. sol. matrim.* Si plures sint ejusdem nominis servi, puta plures Erotes: *l.* 5. §. *ult. D. de rei vind.* Add. Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 39. *p.* 179. *seq.*

Erro, a fugitivo differt: *l.* 1. *l.* 4. §. 3. D. *de Ædil. edict.* Eum definiebat Labeo pusillum fugitivum, & ex diverso fugitivum magnum erronem esse. Sed proprie, ait Ulpianus, *erronem* sic definimus, qui non quidem fugit, sed frequenter sine caussa vagatur, & temporibus in res nugatorias consumtis, serius domum redit: *l.* 17. §. 14. *D. de Ædil. edict.* Cui definitioni congruit locus Horatii 2. *Serm. sat.* 7. *v.* 112. *seq.* Non horam tecum esse potes, non otia recte ponere, teque ipsum vitas fugitivus, ut erro. *Erronem* autem non secundum propositionem mentis solum, sed cum aliquo facto oportet intelligi: *l.* 225. D. *de verb. signif.*

Et ita *erronis* nomen in Edicto Ædilium Curulium & Ædiliciis stipulationibus accipitur. Ex eo enim edicto *erronem* non esse servum, promittebatur: *l.* 1. *D. de Ædil. edict. l.* 16. §. *ult. l.* 32. *D. de evict. l.* 31. §. 5. *D. de donat. int. vir. & ux.* At in edicto de fugitivis, *fugitivus* & *erro* promiscue accipiuntur: *l.* 1. §. 5. D. *de fugitiv.*

Sunt etiam *erronibus* similes *emansores* milites de quibus Menander in *l.* 4. §. 13. *D. de re milit.* Levius delictum emansoris habetur, ut *erronis* in servis: desertionis gravius, ut in fugitivis. Quin & *errones* aliquando vocantur: Plin. *lib.* 2. *epist.* 10. Nisi retrahes in corpus quandoque, ut errones.

Error & ignorantia tantumdem valent, erroremque facti & *ignorantiam* promiscue jurisconsulti dicunt, ut adparet ex *l.* 8. *D. de jur. & fact. ignor.* conjuncta cum *l.* 2. 4. 9. §. 2. D. *eod. tit.* quanquam alias *error* sit judicantis, ignorantia nescientis. Error autem juris est qui versatur circa dispositionem legum; veluti, si scias pupillum esse, putes tamen, pupillis licere res suas sine tutoris auctoritate administrare: *l.* 2. §. 15. *D. de procur.* Error facti versatur circa id quod evenit. Ita *in facto* errat, qui nescit decessisse eum, cujus bonorum possessio defertur: aut, qui forte expositus, quorum parentium sit ignorat: vel serviat alicui, putans se servum esse: vel si sciat quidem, alii debitam esse bonorum possessionem, nesciat autem, ei tempus præterisse bonorum possessionis: Item qui nescit esse tabulas: *l.* 1. *D. de jur. & fact. ignor.* Alieni autem facti error tolerabilis est: *l. ult. D. pro soc.*

Error intolerabilis, quis dicatur. Vid. *c. per tuas & c. solet de sent. excomm.*

Erubescere. Erubescat testator: *l.* 28. *C. de testam.*

Erudire puerum: *l.* 27. *D. de rei vind.*

Eruere veritatem: *l.* 7. *D. de test.* i. e. detegere. Alias *eruere* est exigere, ut in *l.* 2. *C. Theod. de usur.* Addatur Jo. Frid. Gronov. *lib.* 3. *obs. c.* 24. *p.* 667.

Eruere notam. Vid. supra *eluere.*

ERUMPERE dicuntur clausi servi : *l.* 3. §. 6. D. *ad SC. Silan.*

Erumpere vincula, id est, effringere *d. l.* 3. §. 6. Virgil. *Æn. lib.* 1. *v.* 579. Et fortis Achates Et pater Æneas jamdudum erumpere nubem - Ardebant. Duker. *de latin. vet. ictor. p.* 357. Hein.

ERUPTIO factiosa, in *l.* 6. *in fin. C. Theod. de hæret.* de congregatione hæreticorum publica usurpatur.

ERYCIUS *Clarus.* Mentio fit hujus nominis *l.* 3. D. *de offic. præsid. vigil.* apud Spartian. *in Severo c.* 13. Dion. Cass. *lib.* 72. *p.* 828. & Gell. *lib.* 6. *c.* 6. quibus omnibus locis unum eumdemque intelligi, existimat Menag. *Amœn. jur. c.* 31. *p.* 184. Quod tamen vix credibile est. Gellius enim, qui ex rationibus Henr. Dodwelli *in diss. de ætate peripli maris Euxini* §. 10. primis Marci Aurelii Antonini annis mortuus est, Erycium illum suum, se adolescente, quum ad Grammaticos itaret, Præfectum urbi fuisse, testatur. Jam si vel quinquagenarium saltim decessisse Gellium, & ad plenam pubertatem grammaticorum scholas frequentasse, fingamus, Erycii præfectura urbana incidet in tempora Hadriani. Marcus enim Imp. imperare cœpit anno Christi 161. Si ergo sequente decessit Gellius & quidem quinquagenarius saltim, ejus natales inciderunt in annum Christi 112. plena pubertas in annum Christi 130. adeoque ante illum annum præfectum urbi fuisse oportet Erycium. Ponamus id biennio ante contigisse, id est anno 128. & Erycium tum quadraginta saltim annos natum fuisse, (prius enim quemquam ad hunc honorem adspirasse vix verosimile est,) natum istum fuisse oportet anno Christi 88. Domitiani annum 14. Jam si ad Severi vel saltim ad extrema Commodi tempora, id est ad ann. 192. vixisset, obiisset annos natus 96. Quod vix probabile est. Fuere tum plures Erycii Clari. Nam anno Christi 117. ex Kal. Jul. inter Coss. suffectos fuit M. Erucius Clarus anno 146. Sex. Erucius Clarus iterum Coss in fastis celebratur. *Hein.*

ESCA. Propter escam paratur aquaminarium : *l.* 19. §. 12. *D. de aur. arg. leg.*

ESCALE argentum : *l.* 8. *D. de suppell.* quod propter escam paratur. Vid. supra in art. *argentum escarium.*

ESCULENTUM & *potulentum* opponuntur : *l.* 18. *D. de offic. præsid.* Esculentorum autem legato non solum ea continentur, quæ esse, sed & ea, per quæ esse solemus : *l.* 3. *pr.* D. *de penu legat.* Esculenta penus : *l.* 3. §. 1. D. *de pen. leg.*

ESSE. Verbum *est* non solum præsens, sed & præteritum tempus significat : *l.* 123. D. *de verb. signif.* Quod in quibusdam loquutionibus, quæ exempli caussa ibi subjiciuntur, procedit. Alias certe articulum *est* præsentis temporis in se demonstrationem tantum continere traditur : *l.* 34. *D. de aur. arg. leg.* Plane hæc verba *sit, fiat*, quibus in interdictis prætor utitur, utrumque tempus complectuntur : *l.* 2. §. 31. *D. ne quid in loc. publ. l.* 1. *D. de flum. l.* 1. §. *pen. & ult. D. de cloac.* Ita & *erit*, non solum futurum, sed & quandoque præteritum tempus demonstrat : *l.* 123. D. *de verb. signif.* ubi addendus Hug. Grot. *in flor. sparf.*

Est pro licet, *Est* capere : *l.* 11. §. 2. *D. ad SC. Trebell.*

Esse pro edere : *l.* 3. §. 1. D. *de pen. leg.* quod & de pecoribus dicitur, ut in *l.* 11. §. 4. *D. de act. emt. vend.*

Et, syllaba, conjunctionem facit: *l. 66. D. de hered. inst. l. 142. D. de verb. signif. Et* generaliter *autem l. 16.* §. 1. D. *ad SC. Trebell.*

Et, post *non tam* pro *quam* positum. Non tam sollemne est annuum, quod maritus uxori pendit, & quod uxor marito præstat: *l. 33.* §. 1. D. *de don. int. vir. & ux.*

Et, ejusque synonyma inter duo substantiva posita aliquando alter utri tribuunt vim adjectivi, uti apud Lucan *6. pharsal. v. 698.* Primus chalybem frænosque momordit, id est frænos chalybeos. & apud Virgil. 2. *Georg. v. 192.* Qualem pateris libamus & auro. Ubi Servius: id est, *pateris aureis.* ἐν διὰ δύο, ut: molemque & montes; quæ verba habentur 1. *Æn. v. 65.* pro *molem montium* vel *montosam.* Atque ita nonnulli interpretantur verba *l. 3. D. de just. & jur.* Vim atque injuriam propulsare, id est, *vim injustam.* Vid. Bynkersh. 5. *obs. c.* 2. Hein.

Et si, pro *si &*: *l. 10. pr. D. de fidejuss.*

Εταιρία, sodalitium. Caius in *l. ult.* D. *de colleg.* Sodales sunt qui ejusdem *collegii sunt, quam Græci ἑταιρίαν adpellant.* Quod vocabulum latinum facit Plin. *lib. 10. epist. 97.* Quod ipsum, inquiens, facere desiisse post edictum meum, quo secundum mandata tua *hetaerias* esse vetueram. Ejusdem *lib. 10. epist. 43.* Trianus Plinio scribens: Quodcumque, ait, nomen ex quacumque caussa dederimus his, qui in idem contracti fuerint, *hetaeriæ*, quamvis breves fient.

Etiam nunc, *l. 3.* §. 6. D. *arb. furt. cæs.* id est, adhuc, huc usque. Veteres *etiam* sine addito hoc sensu utuntur. Terent. *Andr. act. 1. sc. 1. v. 89. Nihil suspicans etiam mali.* Ubi Donatus: *etiam*, *adhuc.* Ita loquitur idem Comicus *Hecyr. act. 1. sc. 2. v. 117. & Act. 5. sc. 1. v. 19.* & Plaut. tum in *Amph. act. 2. sc. 1. v. 21.* tum in *Mostell. act. 2. sc. 3. v. 43.*

Evacuata obligatio: *l. 4. C. de solut.* id est, sublata.

Evadere aufugere. Evadit captus a barbaris: *l. 5.* §. *6. D. de re milit.* Est etiam effugere, ut evadere potestatem hostium: *l. 26. D. de captiv.* custodiam: *l. 3. D. de adquir. rer. dom.* pœnam: Plin. *lib. 10. Epist. 66.* actionem: *l. 1.* §. 1. *D. de act. emt.* litis æstimationem: *l. 8. D. de nox. act.* pœnam stipulationis, *l. 70.* §. 1. *D. de legat.* 1.

Evagari dicitur ignis: *l. 27.* §. *9. l. 30.* §. *pen. D. ad Leg. Aquil.*

Evaluit sententia, id est, prævaluit: *l. 6.* §. 2. D. *si serv. vind.*

Evanescere dicuntur actio: *l. 31.* §. *ult. D. de reb. cred.* æstimatio litis: *l. 13.* §. *14. D. de hered. pet.* & alia passim.

Evangeliis sacris propositis: *l. ult. C. de vend. rer. civit. l. 14. C. de judic.*

Eucharistia, proprie gratiarum actio est. At panis & calicis sacramentum interpretatur Gregorius *caus. 1. quæst. 1. can. multi 84.* §. 3. his verbis: Cujus panis & calicis sacramentum græce εὐχαριστία dicitur, latine bona gratia, quod Tertulliani testimonio comprobatur in *lib. de coron. milit.* Eucharistia, inquit, sacramentum, & tempore victus, & omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec aliorum manu, quam præsidentium sumimus; quod & Justinus Martyr. *Apolog. 2. pro Christian. ad Antonin. Pium* probat. Vid. & *c. omnis 12. de pœnit. & remiss.*

EU-

EUCHETÆ: *l.* 5. *C. de hæret. & manich.* hæretici quidam, quorum dogma nefarium in Syria propagatum fuit. Horum fuit heresis, posse humanam virtutem ac scientiam, non a Dei modo similitudinem pervenire, sed perfectionem quoque ac æqualitatem; adeo, ut sit mox ἀναμάρτητος, id est, ut sic dicam, impeccabilis, quoniam ne cogitatione quidem, aut inscitia, ubi perfectionis fastigium contigerit, queat delinquere. Atque sic dictos volunt ἀπὸ τῆς εὐχῆς, id est, ab orationis assiduitate, quod incredibiliter, inquit Augustinus perpetuo facerent. Vid. Niceph. *hist. eccl. lib.* II. *c.* 14.

EVECTIO dicebatur cursus publicus, ejusque exhibitio & concessio: *l.* I. *C. de numerar. l.* 3. 4. 6. 9. *l. pen. & ult. C. de curs. publ. l.* 2. *C. de commeat.* Itaque mendose in *l.* 12. *C. de curios. evictionibus* pro *evectionibus* antea legebatur. B. Augustin. *Epist.* 55. *Zenobius magister memoriæ factus est: & misit mihi evectionem cum annonis.* Sulpic. Sever. *lib.* 2. *hist. sacr. c.* 42. Hilarius quartum jam exsilii annum in Phrygia agens, inter reliquos Episcopos per vicarium ac præsidem data *evectionis* copia, adesse compellitur. Symmach. *lib.* 7. *epist.* 105. *De impetratis evectionibus in adminiculum prætoriæ functionis.* Cassiodor. *var.* 11. *c.* 9. *Quando & evectiones publicas accepisti. Evectio* autem numerum veredorum continebat, ut adparet ex *l.* 14. *C. Theod. de curs. publ.* Hinc *evectionis* datæ formam & licentiam non excedere oportebat: *d. l.* 14. Nullum vero privatum evectione uti constituunt Impp. *l.* 44. *C. Th. de curs. publ.* ejusque faciendæ copiam sibi præfecti prætorio reservabant: *l.* 40. *C. Th. eod. tit.* Unde eam denegari videmus Magistris militum: *l* 56. *C. Th. eod. tit.* Duci Armeniæ: *l.* 57. *C. Th. eod. tit.* vicariis *l.* 61. C. *Th. eod. tit.* Comitibus Aegyptiaci limitis: *l.* 52. *C. Th. eod. tit.* Præterea Impp. evectionum faciendarum arbitrium in publicis tantum caussis usurpari jubent: *l.* 19. *C. Th. de curs. publ.* Evectionem utique copiam, (aiunt Impp. in *l.* 6. *C. de curs. publ.*) senatui, quum proficiscendi ad nos necessitas fuerit, serenitas nostra largita est.

EVELLERE. Præteritum evellerit pro evulserit habes in *l.* 9. §. 2. D. *quod vi aut cl.* uti alibi *accederat*, *decederit*, *fluerut*, *intellegerit*, & similia de quibus Bynkersh. 8. *Obs. c.* 2. Ducker. *de Latin. vet. ictor. p.* 367. & jam olim Scaliger *de causs. lat. ling. lib.* I. & Voss. *de Analog. lib.* 3. *c.* 26. Hein.

EVEMERIA, ancillæ nomen: *l.* 10. *D. de manumiss.*

EVENIRE. Si quid sibi *eveniret*, elegans loquutio, pro si quid humanitus contingeret, si moreretur. Suet. in Jul. c. 86.

EVENTUS actionum: *l.* 7. *D. si serv. vind.* id est exitus, ut loquitur *l.* 10. §. 14. D. *quæ in fraud. patron.*

EVERRICULUM quod græce σαγήνη dicitur: *l.* 13. §. 7. *D. de injur.* Non. Marcellus scribit, genus esse retis piscatorii, a *verrendo* dictum, quod, quidquid piscium nactum fuerit, everrat, vel, quod trahatur: citatque hæc Tullii *6. Verrin. c.* 24. Quod ullum, judices, hujusmodi everriculum in ulla provincia fuit? Varro *lib.* 3. *de re rust. c. ult.* Quum neque everriculo illi in litus educere possent vivam saginam, plebeiæ cœnæ pisces. Apulei. in *Apolog. p.* 294. Eum memoriæ prodiderunt, quum animadvertisset proximo Metapontum,

tum, in litore Italiæ, everriculum trahi, fortunam jactus emisse. Servius in *lib.* 1. *Aen. v.* 63. Verrere ait esse trahere a reti, quod verriculum dicitur. Contra Eutyches *lib.* 1. *de discern. conjug.* apud Purschium, Nonio consentiens, everriculum verbale esse nomen, ab *everrendo* deductum, tradit. Scitum sane illud Ciceronis, qui *formulam de dolo malo* a C. Aquilio proditam, everriculum malitiæ adpellat *lib.* 3. *de nat. Deor. c.* 30.

EVERSOR a Caio *lib.* 1. *Inst. tit.* 8. §. 1. vocatur prodigus, qui nec finem nec modum expensarum facit, bonaque dilapidat ac disperdit. Sane D. Augustinus *in libris confessionum* irrisores eodem nomine adpellatos tradit. Sed & EVERSORES pro administratoribus, res fisci dissipantibus dicuntur in *l.* 2. *C. de palat. sacr. larg. l.* 1. *C. Theod. de suscept.* Iidem *interversores* vocantur in *l.* 8. *C. de jur. fisc.* Hein.

E *vestigio*, confestim, statim: *l.* 35. *D. de negot. gest.* Cæsar. *lib.* 2. *de bello civil. c.* 25. se in hostium habiturum loco, pronunciavit, qui non *e vestigio* ad castra Corneliana vela direxisset. Idem *vestigio temporis* dixit *ibid. c.* 26. Hein.

EVICTIO, evindicatio rei per sententiam judicis. Sic evictio prædiorum: *l.* 69. D. *ad SC. Trebell.*

Evictionis actio: *l.* 49. §. *ult. D. de adquir. poss.* seu actio de evictione: *l.* 51. §. 2. *l.* 56. §. 1. *l.* 62. §. *ult. D. de evict.* est qua persequimur indemnitatem rei a nobis evictæ adversus venditorem. Hinc *evictionum* actiones tot sunt, quot & species rerum, quæ emptione comprehensæ sunt: *l.* 22. *D. eod. tit.* Evictionis enim nomine, vel ex consuetudine regionis caveri oportet: *l.* 7. D. *eod. tit.* vel secundam id quod inter partes convenerit *l.* 4. *l.* 37. D. *eod. tit.* Plerumque per stipulationem simplæ aut duplæ cavetur, hoc est, ut evicta re simplum vel duplum venditor emtori restituat. Quod ut intelligatur, illud scire oportet, olim moris fuisse, ut si res non Quiritium, sed gentium jure abalienaretur, is, qui eam adquirebat, duplam aut simplam stipularetur sibi ab auctore dari, si ea sibi judicio adimeretur, quemadmodum Varro *lib.* 2. *de re rust. c.* 10. significat. Cum autem *mancipio* res venierat, tum judicii periculum præstabat is, qui eam vendiderat. Itaque Varronis locus intelligendus est, cum ait: si mancipio non *datur*, id est, *si res non adquiratur per jus Quiritium* hoc est per mancipationem & nexum: nam si mancipio res erat data, aut usucapta, aut in jure cessa, numquam evinci poterat, id est, judicio a possessore auferri.

EVICTUS servus in libertatem: vel in libertate: *l.* 46. §. 2. & *ult. D. de evict.* in servitutem: *l.* 45. §. 1. *D. de act. emt.* id est, vindicatus.

Evictum etiam dici, cui res evicta est, *l.* 15. *D. de dol. & mot. except.* observat Brisson. Eo loco Florentiæ quidem ita legitur: Fidejussor evictionis nomine condemnatus id prædium, quod *evictus* est, & omnia præstare paratus est. Sed non fidejussor sane est is, cui res evincitur, sed possessor. Præterea cæcus sit, oportet, qui non videat, esse hoc παρόραμα librarii, legendumque potius *evictum*.

EVIDENS dicitur, quod palam adparet, aut quod clarum, apertum, manifestum est, & de quo liquido & indubitate constat. Proinde evidens ademptio ostenditur: *l.* 14. D. *de legat.* 2. idem est, manifestis argumentis ostenditur, testatorem ademisse.

EVIN-

EVINCERE est rem a possessore dominii, vel hypothecæ jure avocare per judicem, seu per judicium auferre, ut loquitur Pomponius in *l.* 22. §. *ult.* D. *de evict.*

Nec vero proprietas tantum sed & servitus *evinci* dicitur, *l.* 48. *D. eod. tit.* & usufructus *l.* 15. §. *ult. l.* 43. *D. eod. tit.*

Quin & *evincere* rem non dominus modo, sed & creditor dicitur: *l.* 65. *D. de evict. l.* 2. C. *si antiqu.* nec jure dominii tantum, sed & hypothecæ vel servitutis jure *evinci* dicitur. Pomponius: Duplæ inquit, stipulatio *evictionem* non unam continet: si quis dominium rei petierit, & evicerit: sed etsi Serviana experiatur: *l.* 34. §. *ult. D. de evict.* Et, (ut ibidem scribit,) non interest, quo genere judicii evincatur, ut habere non liceat. Add. *l.* 69. *D. l.* 98. *D. de solut.* ubi de creditore evincente.

Evinci autem dicuntur non modo res ipsa quæ possidetur sed & dominium ut in *l.* 34. §. *ult.* D. *de evict.* proprietas: *l.* 49. *D. eod. tit.* possessio: *l.* 15. §. *ult.* *D. qui satisd. cog. l.* 59. §. 4. *D. mand.* non solum immobiles res, sed & mobiles ut servus: *l.* 45. §. 1. D. *de act. emt.* vitulus: *l.* 43. *D. de evict.* Vid. *evictus.*

EVISCERARE, intestina eximere, ceu notavit Servius ad illud Virgil. Aeneid. *lib.* 11. *v.* 723. de accipitre: *Compressumque tenet, pedibusque eviscerat uncis.* At Diocletianus & Maximianus Impp. id verbum usurparunt metaphorice pro dissipatione bonorum. Si mater tua patrimonium suum ita profusa liberalitate in fratrem tuum, *evisceratis* opibus suis, exhausit: *l.* 7. *C. de inoffic. donat.* Hein.

EVITARE. Non evitabit quominus: *l.* 1. §. *ult. D. de agnosc. lib.*

EUNOMIANI memorantur *l.* 5. *C. de hæret. l.* 6. *l.* 11. *l.* 13. *l.* 23. *l.* 27. *l.* 31. *l.* 32. *l.* 36. *l.* 59. *C. Theod. eod. tit. l.* 7. *C. Th. ne sanct. baptism. iter.* De eorum erroribus videndi Hieronym. *adv. Vigilantium* D. Augustin. *de hæres. c.* 54. Philastr. *in catal. hæres. c.* 68. Sozom. *lib.* 6. *hist. eccl. c.* 16. 27. Socrat. *lib.* 1. *hist. eccl. c.* 28. & *lib.* 4. *c.* 7.

Ipsius autem Eunomii exstat ἔκθεσις edita primum ab Henr. Valesio in *Not. ad Socrat: lib.* 5. *c.* 10. deinde a Steph. Baluz. in *Collect. Concil. Tom.* 1. *p.* 89. denique a Jo. Alb. Fabricio *Biblioth. græc. lib.* 5. *c.* 23. *p.* 253. *Vol.* 8. edita, ubi *p.* 262. & *seq.* ex codice Lindebrogii manu descripto primus publici juris fecit ejusdem apologiam, quam refutavit Basilius magnus. Et exstant sane hujus libri 5. quos ἀντιῤῥητικὸν τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου inscripsit, *Tomo* 2. *oper. Basil. M. p.* 1. Meminit ejusdem Basilii operis Philostorg. *lib.* 8. *Hist. eccles. c.* 12. Vid. supra art. *Aetiani.*

EUNUCHUS: *l.* 1. 2. *C. de eunuch. l.* 5. C. *qui test. fac. poss. Novell.* 142. Hoc nomine proprie vocantur castrati, seu quibus virilitas exsecta est, quos Lucanus *lib.* 10. *v.* 133. hoc ambitu verborum designat: Nec non infelix ferro mollita juventus, Atque exsecta virum. Verum latius eunuchorum adpellatio porrigitur, ut ad omnes spadonum species pertineat. Constant Harmenop. *lib.* 2. *epist. c.* 8. *n.* 2. eunuchorum quosdam *spadones*, alios *Thlibias*, alios *castratos* dici ait. Et *spadones* quidem addit esse quosdam, qui ob vitium aut frigus, quo tenentur genitalia membra, impediuntur, quominus prolem possint suscipere: *Thlibias* quibus a nutrice, vel a matre for-

forsan extriti elisique sunt testes: *castratos* denique, quibus exsecta virilia. Vulgatum est illud D. Matthæi *c.* 19. *v.* 12. Eunuchos esse, ita ex utero materno genitos: alios ab hominibus exsectos. Eusebius utique *lib.* 7. *hist. eccl. c.* 32. Dorotheum memorat natura ab ipso matris utero *eunuchum*. Unde Imperator tanquam miraculo obstupefactus eum in familiaritatem suam adscivit. De eunuchis porro vide elegantem Cyrilli locum apud Suidam in verbo σπάδων *Tomo* 3. *p.* 358.

Hinc illa: *Eunuchum* sacri cubiculi ministerio adhæsurum: *l.* 4. *C. de præpos. sacr. cubic.* Nam ex Eunichis, auctore Evagr. *lib.* 4. *hist. eccl. c.* 22. ut plurimum eligebantur ministri imperialis cubiculi. Zosimus *lib.* 2. *c.* 55. eos adpellat ἐνέχες, τῆς περὶ τὴν αὐλὴν, *eunuchos aulicos*, & alibi *lib.* 5. *c.* 3. τὰς περὶ τὴν βασιλικὴν θεραπείαν εὐνέχες, eunuchos, qui in Imperatoris sunt ministerio. Et hoc habitu naturæ fuit Eutropius ille, quo consule omnia monstra cessisse, scite Claudianus ait, quem in Cyprum, insulam, relegatum, ejusque facultates in fiscum redactas testatur *l.* 17. *C. Th. de pæn.* Hujus facta accuratius decripsit Zosimus *lib.* 5. *c.* 18. *seq.* Ceterum non a corporis mutilatione, sed ab officio, nomen habuisse *eunuchos*, jam olim observaverat Dan. Heins. *Introduct. in doctrin. Hesiodi. c.* 6. *p.* 134. *sed edit. Clerici.* Qui enim pueris comites, & qui matronarum cubiculis, seu gynecæis præficiebantur, εὐνέχοι dicebantur, ἀπὸ τῦ ἔχειν τὴν εὐνὴν, quod *lectorum* essent *custodes*. Eam observationem magis firmarunt Vossius *in Etymol. sub voce eunuchus*, & Menag. *Amœn. jur. civ. c.* 39. *p.* 282.

EVOCARE prætor dicitur, quos jubet ad judicium venire: *l.* 1. D. *de fer. Evocantur* rei in jus: *l.* 1. D. *de accus.* & quidem non solum a Magistratu, verum etiam ab actore: *l.* 3. *C. de procurat.* Evocantur testes: *l.* 1. §. *ult.* D. *de testib.*

Sed &, qui ad aliud agendum adesse jubebantur, dicebantur *evocari*, veluti quos princeps evocaverat: *l.* 24. *D. de judic. Evocari* ad honorem & munus: *l.* 1. *C. de temp. adpell. l.* 7. *C. de adpell.* ad tutelam: *l.* 1. *C. qui ætate.*

Evocare sacra: *l.* 9. §. 1. *D. de rer. divis.* uti *Evocare* tutelares Deos, apud Macrob. *lib.* 3. *saturnal. c.* 9. De illo superstitiosissimo ritu quidquid dici potuit, dixit Jo. Guill. Bergerus in *diss. de evocatione Deorum & urbibus obsessis* & Henr. Coccei. *in diss. de evocatione sacror. ad d. l.* 9. *de rer. divis.*

EVOCATORIÆ securitas: *l.* 3. *C. Theod. & Justin. de decur. & silentiar.* est privilegium concessum decurionibus & silentiariis, ut post expiratam militiam, sine *evocatoria*, ad comitatum principis, quandocumque placuerit, venire liceret. Quod aliis privatis regulariter non licebat, nisi accepta *evocatoria*, cujus mentio fit a Symmacho *lib.* 4. *epist.* 5. & *lib.* 6. *epist.* 35. 36. Sidon. Apollinar. *lib.* 8. *epist.* 12. Vid. Jac. Gothofred. in *l. ult. C. Theod.* & Car. Du Fresne *gloss. hac voce.*

EVOLARE metaphorice pro confugere. *Evolare* in ordines indebitos, desertis propriis adparitionis obsequiis: *l.* 15. *C. Theod. de divers. off.*

EVOLUTO anni spatio, *l.* 25. *C. Th. de annon.* si gemino lapsu caussa fuerit evoluta: *l. un. C. Th. de secund. laps.*

EUREMATICA vel potius *Heu-*

Heurematica. Horum librum singularem scripserat Modestinus, ut adparet ex Indice Florentino: & supersunt textus decem, quos singulari cura illustrarunt Jo. Schilterus in *Herennio Modestino*, & Henr. Brenkmannus *in Diatrib. de Eurematicis Lugd. Bat.* 1711. ubi *c.* 12. & alia veterum jurisconsultorum εὑρήματα, seu *cautiones*, quas & *cautelas* vocant, recenset, simulque docet *c.* 1. §. 3. esse εὑρήματα remedia, quibus jurisconsulti nimium juris rigorem, inventis verborum fraudibus, ad æquitatem naturalem inflexerint reduxerintque. Sed de universa jurisprudentiæ εὑρηματικῇ copiosius egit Heinecc. in præfatione quam Samuelis Stryckii *Cautelis contractuum* præmisit.

Ευρετρὸν in *l.* 43. §. 9. *D. de furt.* præmium inventionis rei perditæ & amissæ. Id quomodo promitti consueverit luculenter patet ex loco Petron. *satyr. c.* 97. Hein.

EUTROPII eunuchi, fit mentio *l.* 17. *C. Th. de pœn.* Vid. supra voce *eunuchus*.

EUTYCHEUM Alexandriæ, in *l.* 1. *C. Th. de Alexand. pleb. primat.* quid sit, parum constat, & fatetur ipse Cujac. 23. *obs.* 3. non intellexisse legis illius inscriptionem, nisi a Pithoeo fuisset edoctus, Eutycheum fuisse curiam seu prætorium præfecti Augustalis: quod probat etiam Car. du Fresne *in glossar.* & olim Jac. Gothofredus, qui tamen mutata deinde sententia, *eutycheum* templum Alexandriæ fuisse conjicit, quasi felicitatis bonique eventus templum.

EUTYCHIA, ancillæ nomen: *l.* 44. *l.* 59. D. *de manumiss. testam. l.* 20. *C. Th. de probat.* Liberæ quoque mulieris nomen est, in *l.* 2. *C. Th. de donat. ant. nupt.*

EUTYCHIANA: *l.* 16. D. *qui pot. in pign.* nomen proprium, ut & *Eutychianus*: *l.* 39. *D. de adopt.*

EUTYCHIANI dicti ab Eutyche Constantinopolitano Abbate: qui Christum post humanam assumtionem negavit existere in duabus naturis, sed solam in eo divinam asseruit esse naturam, *c.* 39. §. 64. *Causs.* 24. *quæst.* 3.

EX pro *a* vel *ab*. *Ex* coactis ab illo damnum datum: *l.* 2. §. 12. *D. de vi. bon. rapt.* ex fideicommissario coactus, id est, a fideicommissario *l.* 38. §. *ult. D. de vulg. & pupill. substit.*

Ex pro *de*. Ex interdicto interloqui, vel crimine: *l.* 32. *D. de pœn.* Ex re familiari facta nunciatio: *l.* 7. §. 14. D. *de pact.* id est, de re familiari, nam statim sequitur: *si de re publica.*

Ex, nota temporis, a quo quid cœpit. *Ex* die legatum: *l.* 45. §. 1. *D. de legat.* 2. *Ex* quo, pro ex qua die: *l.* 20. 28. 37. §. *ult. D. de admin. & per. tut.*

Ex conditione, pro sub conditione: *l.* 15. §. 4. *D. de test. milit.*

Ex continenti, pro in continenti. Vid. art. *ex continenti*, supra.

Ex incendio: *l.* 3. §. 1. *D. ad Leg. jul. de vi publ.* Quod quemadmodum accipiendum exponit Ulpianus *l.* 1. §. 2. D. *de incend. ruin. naufr.* nempe propter incendium. Nam

Ex ponitur etiam pro *ob*, *secundum*, *ex caussa*, immo & *per*. Ita: Ex adjudicatione possidere: *l.* 17. *D. d usurp. & usuc.* Ex culpa, id est, ob culpam, seu culpæ nomine: *l.* 42. *de administr. & peric. tut.*

Hæc vocula *ex*, in recentiorum Imperatorum constitutionibus, qui magistratibus dignitate potestateve, qua defuncti sunt, designantur. Ut ecce: Ex rationali-

nalibus, qui rationalis fuerat, *l.* 26. *C. Theod. de decur.* Ex agente in rebus, apud Ammian. Marcellin. *lib.* 28. *c.* 1. *&* 3. Ex archiatris: *l.* 12. *C. Theod. de medic. & profess.* Exauctoritas: *l.* 35. *C. Theod. de curs. publ.* Ex comite cujuslibet ordinis: *l.* 26. *C. Theod. de decur.* Ex consularibus; in *l.* 8. *l.* 9. *l.* 10. *C. Th. de domest. & protect.* Ex consuli, vel Ex consule, consularis vir: *l.* 1. C. *Th. de annon. & trib.* *Exconsulem* autem Isidorus c. 13. consularem interpretatur, qui consulatu abierit. Excubicularius: *l.* 13. *C. de excus. mun.* *excubiculariis*: *l.* 25. C. *Th. de extraord. siv. sord. mun.* *Ex* cura palatii: Ammian. Marcell. *lib.* 22. *c.* 3. Excurator in rescripto Impp. Constantini, quod a D. Augustino refertur *epist.* 68. & apud eumdem *libro* 3. *contra Cresc. grammatic.* Ex domesticis: *l.* 153. *C. Th. de decurion.* Ex duce, apud Ammian. Marcell. *lib.* 22. *c.* 11. Ex ducibus: *l.* 1. *C. Th. de decur. & silent.* Ex magistris equitum & peditum: *l.* 3. *C. Th. de metat.*

Ex magistro judiciorum: *l.* 25. *C. Th. de decur.* officiorum: *l.* 1. *C. de silentiar.* Expatricius: *l.* 3. *C. ubi senator.* Experfectissimis: *l.* 25. *C. Th. de decur.* Experfectissimum fastigium: *l.* 3. *C. Th. de metat.* Expræfectus prætorio: §. 1. *Const. de nov. cod. fac.* *Ex* præfectis: *l.* 2. *C. Th. de præf. præt.* *Ex* præpositis: *l.* 1. C. *Th. de testim. extribun. & protect.*

Ex præsidibus: *l.* 26. *C. Th. de decur.* *Ex* primario: *Novell. Valent. de episc. jud.* *Ex* primipilariis: *l.* 29. *C. Th. de cohortal. princ. cornic.* *Ex* principe: *l.* 4. *C. de princ. agent. in reb.* *Ex* proconsule: *l.* 15. *C. Th. de præt. & quæst.* *Ex* protector vel *ex* protectoribus: *l.* 8. *C. Th. de veteran. l. C. Th. de testim. extribun. & prot.* *Ex* proximo: *l.* 11. *C. Th. de prox. comit. dispos.* *Ex* proximis: *l. un. C. Th. de magistr. sacr. scrin.*

Ex rationalibus: *l.* 26. *C. Th. de decur.* Extribuni: *rubr. C. Th. de extrib. & protect.*

Ex vicario: apud Ammian. Marcell. *lib.* 28. *c.* 1. *Ex* vicariis: apud Sulpic. Sever. *lib.* 3. *de vita B. Martini. Dial.* 2.

Ex commodo pro commode: *l.* 4. *D. de vacat. & excus. mun.*

Ex sæpe, usurpatur pro *ad*, vel *in*, quoties jurisconsulti in aliorum Ictorum libros notas scripsisse dicuntur. Sic ex Sabino: *l.* 4. §. *ult.* D. *de in diem. addict.* *l.* 10. §. 2. *de testam. tut.* id est, ad Sabinum, ut est in *l.* 21. §. 2. *D. de furt.* Quibus verbis notæ, quas Pomponius in Sabinum scripserat, significantur. Eodem modo Javolenus *Ex Cassio*, nec non *ex Plautio*, item Julianus *ex Minicio* citantur, id est, notæ Javoleni ad Cassium & Plautium, item Juliani ad Minicium designantur.

Exve pro *vel ex*. Exve feminini sexus: *l.* 56. §. *ult. D. de verb. signif.* *Exve* liberis: *l.* 10. D. *de senator.*

EXACERBARE crimen: *l.* 7. §. *ult.* D. *ad leg. jul. majest.* supplicia: *l.* 16. §. *ult. D. de pœn.* id est, exasperare, ut *l.* 42. *D. eod. tit.*

EXACTA diligentia: §. 2. *Inst. quib. mod. re contr. obl.* Vid. voce *diligentia.*

EXACTIO, actus exigendi quid. Sic exactio annonaria: *l.* 12. *C. Th. de adpell.* Exactionem celebrare: *l.* 56. *C. Th. de exsequ. & exact.* committere: *l.* 41. §. 10. *eod. tit.* dare: *l.* 5. *D. de divort.* facere: *l.* 3. *C. de novat.* habere: *l.* 21. §. *ult.* D. *de pact.* *Exactioni* præpositus procurator: *l. ult.* D. *qui pot. in pign.*

EXACTOR: *l. 3. C. Theod. ne collat. transl. postul.* Exactorum & compulsorum direptio: *l. 1. C. Theod. de jur. fisc. l. 1. C. Theod. de exact.*

EXÆDIFICARE naves: *l. 28. C. Th. de navicular.*

EXÆQUATIO censuum: *l. 8. C. Th. de cens. & adscript.*

EXAGGERARE iter: *l. 3. §. 14. D. de itin. act. priv.* id est, aggeribus munire. *Exaggerare*, metaphorice extollere: *l. 3. §. 1. D. de decur.*

EXAGITARE pecus: *§. ult. Inst. de Leg. Aquil.*

EXAGIUM, trutina. *Novell. Theod. de pret. solid.* Sub exagio pecora vendere in Edicto Turcii Aproniani, quod exstat in marmore apud Gruter. *p.* 747. *6.* Quum enim antea mos esset, ut caro micando veniret: eaque emendi vendundique ratio aleam contineret: hic præfectus urbi edixit, ut illa venditio intercedente exagio, seu trutina fieret. De re ipsa sub articulo *micare* monebimus. *Hein.*

EXAMEN apium: *l. 5. §. 4. D. de adquir. rer. dom.*

EXAMINARI non debet per Episcopum Prælatus, si est notus: quia præsumitur idoneus, nisi contrarium probetur, ut *c. fin. de præsumt.* Sed si est ignotus, tunc secus, *c. in Lateranens. tit. de præbend.* & hoc verum circa bonitatem intrinsecam, seu respectu morum. Quoad bonitatem extrinsecam, seu accidentalem, ut est scientia: tunc tenetur Episcopus eum examinare: quia respectu curæ animarum non dicitur idoneus nisi prius probetur: & periculosum est committere suspecto curam animarum, *c. cum. sit. tit. de ætat. & qual. & no. in c. si forte. de elect. lib. 6.* no. Abb. in *d. c. in Lateran. in II. col.* Joan. Bapt. Castel.

EXARARE terminos: *l. 4. §. 4. D. fin. regund.* viam: *l. ult. D. de via publ.*

EXARDESCERE bellum dicitur: *l. 12. D. de capt. & postl.* itemque inimicitia: *l. 8. D. de confirm. tut.* *Exarsæ* incendio res: *l. 11. C. de his qui accus. non poss.*

EXARESCERE dicuntur alveus fluminis: *l. 56. D. de adquir. rer. dom.* arbores: *l. 18. D. si serv. vind.*

EXARMARE. Si quid navis exarmaverit: *l. 2. §. 1. D. ad Leg. Rhod.* id est, exarmata fit. Ita enim *exarmatum* dicitur navigium apud M. Senec. *declam. lib.* 3. & exarmata navis apud L. Sen. *in consol. ad Helv. c. ult.*

Alio sensu hoc verbum usurpatur in *Novella* 134. *c.* 15. Græcus textus ibi habet ἐξαρμάζειν, quod est *consonantia dissolvere*, atque ibi accipitur de abcissione manus vel pedis, vel alterius membri. Unde colligas, non *exarmare* ibi legendum esse, sed *exartuare*. *Deartuare* dixit Plaut. *in captiv. act. 3. sc. 4. v.* 119. *& Act. 5. v.* 14. Hein.

EXASPERARE pœnam: *l. ult. §. ult. D. de interd. & releg.*

EXAUCTORARE, *militia removere* interpretatur Menander *in l. 29. D. de lib. causs.* Nam qui militiæ se dant, sacramento quodammodo auctorari videntur. At Ulpianus in *l. 2. §. 2. D. de his qui not. inf.* *exauctorare* explicat *insignia militaria detrahere.* Sic intellige *l. 4. §. 8. l. 7. D. de re milit.* & Plin. *lib. 6. epist.* 31. Petr. Faber *lib. 1. semestr. c.* 17. non omnem, sed eam tantum exauctorationem ignominiosam fuisse, docet, quando vel insignia militaria simul detrahebantur, vel expresse addebatur, illam ignominiæ caussa fieri, vel ipsum delictum, ob quod exauctoratio fiebat, simul exprimebatur.

Add.

Add. Lipf. *ad Tacit. Annal. lib.* 1. *p.* 36. Ceterum qui hic, quas viri docti turbas dederint, fcire avet, ei legenda, qua plena manu feruntur apud Ducker *de Lat. vet. ictor. p.* 269. *seq. p.* 487. *seq.*

EXAUCTORITAS pro exauctoratione, in *l.* 35. *C. Th. de curf. publ.*

EXAUDIRE decretum prætoris, id eft, audire: *l.* 1. *D. de poftul.*

Exaudire, pro intelligere, accipere: *l.* 8. *D. de fupell. leg. l.* 120. *D. de verb. obl. l.* 99. §. *ult. D. eod. tit.*

EXCANDESCERE: *l.* 19. D. *de off. præfid.*

EXCAVARE: Excavavit locum aquarum concurfus: *l.* 2. §. 7. *D. de aqu. vel aqu. pluv.*

EXCEDERE ætatem: *l.* 13. §. 8. *D. ad Leg. jul. de adult.* locis interdictis: *l.* 4. D. *de pœn.* provinciam: *l.* 32. D. *ex quib. cauff. major.* de utero: *l.* 15. *D. de ftat. hom.* id eft, egredi.

Excedere præterire, effluere. Quum annus exceffit: *l.* 5. D. *de in rem. verf.*

Excedere, fuperare, ultra effe. Hinc id, quod excedit & quod concurrit opponuntur: *l.* 53. *D. de legat.* 1. Excedit poteftas judicis, id eft, ulterius porrigitur: *l.* 18. *D. commun. divid.*

Excedere porro dicuntur, qui urbe vel regione aliqua fubmoventur, feu folum vertunt: *l.* 7. §. 17. *D. de interd. & releg.* & apud Virgil. 11. *Æn. v.* 540. Seu in ἀποκολκυντώσει. Martial. *lib.* 2. *epigr.* 22. Sueton. *in Vitell. c.* 13. Tacit. 2. *Annal.* 83. Ac plane qui relegabantur, *excedere* intra certos dies jubebantur, ut docet Briffon. *lib.* 5. *de form. c.* 220. Sic excedere in exfilium: *l.* 4. *C. ex quib. cauf. infam. irrog. l.* 4. D. *de pœn.*

Excedere res dicitur de dominio alicujus: *l.* 4. *C. de privil.*

Excedere vita: *l.* 51. *D. de Leg. Aquil. l.* 3. *C. de inoff. teft.* Cic. 1. *offic.* 43.

EXCELLERE moribus & facundia: *l.* 5. *C. Th. de med. & profeff.*

EXCELSUS, *a, um. Excelfi* titulo Tribonianus ornatur: §. 4. *præf. Inft.* §. 3. *Inft. de libert. &* §. *ult. Inft. de fideic. hered.*

Excelfa fedes, pro præfectura prætoriana: *l. un. C. Th. de comit. qui illuftr. l.* 3. *C. Theod. de indict. l. ult.* C. *Theod. de muner. l. ult. C. Th. de indulg.*

EXCEPTIO. Hoc vocabulum olim adeo late patuit ut tam defenfio rei, quam actoris poft libellum allegatio defenfioni rei contraria notaretur, unde etiam quandoque replicationem fignificaverit: *l.* 1. §. 1. *l.* 22. §. 1. *D. l.* 11. *C. de except.* Demum vero ad defenfionem rei contra petitionem actoris reftrictum fuit. Huc refpicit Ulpianus fcribens: Exceptio dicta eft, quafi quædam exclufio, quæ interponi actioni cujufcumque rei folet, ad excludendum id, quod in intentionem condemnationemve deductum eft: *l.* 2. *D. de except.* Rurfus quæ rei dicitur exceptio, vel generaliter dicitur tam ea, qua ipfo jure, quam ea, qua ob æquitatem actoris intentio eliditur: *d. l.* 2. §. 1. *l.* 15. *D. de except.* Alias accipitur ftrictius pro actionis jure ftricto competentis ob æquitatem elifio: *pr. Inft. de except. l.* 2. *pr.* D. *eod. tit. l.* 12. *D. de dol. mal. & met. except.* Ita ut exceptiones proprie non dicantur, quibus ipfo jure actio excluditur, uti folutionis, compenfationis. Et ita notionem exceptionis reftringere Paullus videtur, dum in *l.* 22. *D. de except.* ait: eft conditio quæ modo eximit reum condemnatione, modo minuit condemnationem. Sed hodie in foro ex-

exceptionis quoque nomine id venit, quo actio ipso jure eliditur, & exceptio facti adpellatur a Doctoribus.

Exceptionum aliæ sunt *perpetuæ & peremptoriæ* quæ semper agentibus obstant & semper rem, de qua agitur, perimunt: §. 9. *Inst. de except.* aliæ *temporariæ & dilatoriæ*, quæ ad tempus nocent, & temporis dilationem tribuunt: §. 10. *Inst. eod. tit.* Tales sunt exceptiones præscriptionis fori, suspecti judicis, feriarum, libelli obscuri, ante diem petitionis. Alio quidem sensu quædam exceptiones dicuntur *perpetuæ*, quia nullo tempore iis præscribitur, quamvis actiones ex eadem caussa temporales sint, veluti exceptio doli, quæ perpetua est, quum actio doli sit annalis. Et tales ordinariæ sunt omnes, quia reus non potest prius excipere, quam actione conveniatur: *l.* 5. §. *ult.* D. *de dol. mal. & met. exc. Temporariæ* contra hoc sensu sunt, quæ certo tempore exspirant, quales sunt, quæ per modum actionis proponi possunt, ut exceptio non numeratæ pecuniæ & non numeratæ dotis, itemque querela inofficiosi testamenti.

Exceptio annua, in *l.* 30. §. 5. *D. de pecul.* adpellatur, quæ Domino competit post annum a manumissione alienationeve servi: *l.* 12. *pr.* & §. *ult. D. quand. act. de pecul.*

Exceptio civilis quæ ex jure civili, *prætoria* quæ ex prætorio jure descendit: §. 7. *Inst. de except.* Sic *civiles* sunt exceptio SC. Macedoniani, Velleiani, non numeratæ pecuniæ, præscriptionis; *prætoriæ* exceptiones doli mali, pacti, jurisjurandi, quod metus caussa.

Exceptio intentionis, a DD dicitur, peremptoria in continenti liquida litis ingressum finiens. Harum olim tres numerabantur, jurisjurandi nimirum, rei judicatæ atque transactionis. Hodie huc referas omnes quæ statim probari possunt. Wurffel. *jurispr. defin.* §. 688.

Exceptio restitutæ hereditatis: *l.* 27. §. 7. D. *ad SC. Trebell.* id est, eadem quæ SC. Trebelliani dicitur in *l.* 1. §. 8. D. *quand. de pecul. act. annul. l.* 28 D. *de judic.*

Exceptio, designatio ejus, quod non simul venditur. Ita Papinianus *exceptionem* vocat clausulam: Quod sacri aut religiosi, aut publici est, ejus nihil venit: *l.* 72. §. *ult. D. de contr. emt.*

EXCEPTOR, qui dictata excipit, in *l.* 19. §. 9. *D. locat.* Utitur hoc verbo & Jul. Firmic. 3. *Mathes.* 6. & 12. D. Augustin. *epist.* 152. B. Gregor. *in prolog.* 11. *homil. de divers. lect. Evang.* Quia, ait, sicut a me diversis temporibus dictatæ sunt, ita quoque sunt ab exceptoribus in codicibus adfixæ.

EXCEPTORES in scriniorum officiis ponuntur: *l.* 5. *l.* 12. *C. de prox. sacr. scrin. l.* 5. 7. *ult. C. de palat. sacr. larg. l ult. C. de re milit. l. ult. de castrens. pecul. l.* 5. *C. de numerar.* Exceptor publicus: in *l.* 15. C. *Th. de decur.* & *in Nov. Theod. & Valent. de trib. fiscal.* 23.

Exceptores militiæ palatinæ: *l.* 22. *C. Theod. de palat. sacr. larg. l.* 17. C. *Th. de divers. offic. adparit.* quos loco suo & ordine ad commentarios accedere constituunt Impp. in *l.* 2. C. *Theod. de num. act. scrin.*

EXCESSUS pro digressione, in *l.* 28. §. 2. *D. de hered. inst.* Vid. Alciat. 2. *parerg.* 34. & *Comment. ad l.* 13. *C. de pact.*

Excessus, pro obitu: *l.* 32. *D. de don. int. vir. & ux. l.* 23. *C. de procur.* Quo nomine, Impera-

to-

torum, qui inter Deos relati erant, obitus plerumque designatur. Sic Romuli *excessum* dixit Cic. 1. *de Legib.* 1. Add. Tacit. *inscript.* & 1. *Annal.* 14. Suet. *in Tib.* c. 22. & c. 70.

Excessus. In jure canonico invaluit distinctio inter crimina & excessus. Illa (1) concernunt facta illicita, sub gravioribus pœnis a legibus prohibita, publicam rem turbantia: hi vero neglectum regularum mores efformantium, & officia, maxime clericalia, determinantium, unde vel in excessu vel in defectu peccatur. (2) Illa a quibuscumque committi possunt, laicis & clericis; hi primario ab his, quibus certus & determinatus modus vivendi præscriptus. Qua de caussa quod ad excessus clericales refertur, vitiumque habet, in laicis crimine caret, quibus tales regulæ non sunt præscriptæ. Sic aleatores non delinquunt, nisi sint clerici, quibus alea vetita, c. 11. *de excess. prœl.* (3) Illa semper pœnis proprie dictis vindicanda, hi, nisi in delictum, a lege notatum vergant meris censuris castigari dicuntur, quæ tamen pedetentim in proprie dictas pœnas devenerunt. (4) Denique crimina & delicta turbant & lædunt salutem & pacem civilem ab omnibus vitanda, legibus civilibus prohibita; *excessus* vero hoc jure primario transgressionem officii vel morum, regulis determinatarum, designant maxime intuitu eorum, qui juxta certas regulas, moribus externis & decoro præscriptas, vivere, & secundum illas officium suum exacte peragere debent, quorsum imprimis pertinent, quorum mores vel efformandi sunt, ut scholares; vel qui clericorum numero censentur, qui regulis monasticis & canonicis ab antiquo subjecti sunt. Quocirca etiam in Academiis excessus & delicta distinguuntur, quod hæc criminaliter plectantur, hoc est, per processum criminalem, quem non desiderant excessus in moribus, levius sine strepitu forensi castigandi.

EXCIDERE, antepenultima correpta, interdum est cadere. Excidit anulus: *l.* 23. *D. de præscr. verb.* tabula: *l.* 5. *D. de his, qui dejec.* Vas ita excidit ut non inveniatur: *l.* 3. §. 13. D. *de adqu. possess.*

Excidere, antepenultima producta aliquando est spadonem facere, ut in *l.* 4. §. *ult. D. ad Leg. Corn. de sicar.*

EXCIPERE, exceptione uti, exceptionem objicere, vel opponere: *l.* 12. *D. qui pot. in pign. l.* 8. §. 9. *D. quib. mod. pign.* & passim.

Excipere etiam is dicitur, qui negat: *l.* 1. *D. de except. l.* 9. *l.* 18. §. 2. D. *de prob.*

Excipere, alias suscipere significat. Excipere actionem: *l.* 13. *D. quib. mod. usufr. l.* 20. *D. de judic. l.* 13. D. *de nox. act.* & alias passim, id est, suscipere, ut loquitur: *l.* 21. §. *ult.* D. *de pecul.* Excipere conditionem: *l. ult. D. de condict. furt.* litem: *l.* 10. *D. de except.*

Excipere lumina: *l.* 4. D. *de serv. præd. urb.* stillicidia: *l.* 17. D. *eod. tit.* id est pati.

Excipere pœnam: *l.* 38. §. 8. *D. ad leg. jul. de adult.* sententiam publicam: *l.* 17. C. *Theod. de bon. proscr.* stilum proscriptionis: *l.* 15. C. *Th. de eod. tit.* id est, sustinere.

Excipere verba, id est, accipere interpretari: *l.* 7. *D. de dolo.*

Excipere, interdum est in venditione, locatione, aut traditione aliquid recipere seu retinere, &, ut vulgo loquimur, sibi retinere & reservare, cavere, ne id

id venditione comprehendatur: *l.* 32. *D. de usufr. l.* 6. §. *ult. D. comm. divid. l.* 73. *D. de contr. emt. l.* 19. §. 3. D. *locat.* Sic *excipere* ne servus manumittatur: *l.* 6. *D. de serv. export.* In primis elegans est loquutio: *At si venditor, qui manus injectionem excepit, ipse prostituit*, in *l.* 28. §. 1. D. *de in jus voc.* Solebant enim qui alienabant, sibi interdum reservare jus in rem alienatam perinde, ac si emtor eam fiduciario tantum jure accepisset, certis casibus propria auctoritate repetendi. Quem in modum stipulatus *manus injectionem sibi excepisse* dicebatur. Vid. Jo. Frid. Gronov. *Not. ad Senec. Consol. Marc. c.* 10. *p.* 59. & infra art. *manus injectio.*

Excipere, excludere, removere. Excepta omni concussione: id est, exclusa: *l. ult.* C. *Th. de frum. urb. Constantinop.*

Excipere etiam quid dicitur venditor, qui sibi in vendendo cavet, ne de aliquo jure vitiove rei venditæ teneatur. Si *excipit* venditor de morbo: *l.* 1. §. 9. *l.* 4. §. 3. *D. de Ædil. edict.* Sic Horat. 2. *Serm. sat.* 3. Mentem nisi litigiosus *Exciperet* dominus. *Excipere* libertatis caussam in venditione: *l.* 69. D. *de evict.* Excipere vim: *l.* 30. §. 3. D. *locat.*

Excipere, eximere aliquid a regula: *l.* 10. *D. de novat. l.* 20. *D. de evict. Exceptæ* personæ in *l.* 5. §. *ult. l.* 20. *D. de legat. præst. l.* 2. D. *de conjung. cum emanc. lib.* intelligi ibi debent liberi, parentes, uxor, nurus: *l.* 1. *l.* 8. §. 1. & §. 3. *D. de legat. præst.* Verum in *l.* 7. §. 1. D. *de Leg. jul. repetund.* exceptos accipe, quos Lex illa Julia repetundarum excipit, a quibus licet accipere, puta sobrinos, propioreve gradu cognatos, itemque uxorem, ut docet *l.* 1. D. *eod. tit.*

Excitare. Excitari dicitur accusatio: *l.* 26. D. *ad Leg. jul. de adult.* crimen sopitum: *l.* 29. §. 5. D. *eod. tit.* At *excitata* desidia in *l.* 29. §. 5. D. *eod. tit.* videtur esse cognita, explorata, & perspecta.

Exclamare in Ecclesia *rubr. C. de his qui ad eccl. confug. vel ibi exclam.*

Excludere, repellere, submovere: *l.* 14. *D. de bon. libert.* & passim.

Exclusoria exceptio vel replicatio: *l.* 2. §. 1. *D. de except.*

Excogitare. Quod pro pupillis excogitatum est, id est, introductum: *l.* 3. *D. de Carb. edict.*

Excommunicatio major, ex mente juris canonici est separatio ab ecclesia seu corpore, Christi inflicta. In concil. Colon. 1. *de anno* 1536. *P. XIII. c.* 5. apud Harduin. *Tom.* 9. *concil. p.* 2028. ea pœna esse dicitur, qua nulla major est in ecclesia, & quod anathema sit æternæ mortis damnatio, quod jam olim in Meldensi Concilio *c.* 56. & a Gratiano in *c.* 41. *Causs. qu.* 3. relato, traditum est. In Concilio Narbonensi *de anno* 1609. *c.* 44. apud Harduin. *tom.* 9. *p.* 50. malum malorum esse dicitur excommunicatio, cujus rationes in *concil. Toletano de an.* 1590. *P.* 5. *c.* 1. apud Eumdem *tom.* 10. *p.* 1815. traduntur. Grave profecto aiunt patres, & incomparabile damnum est, extra communionem sanctorum esse, Dei optimi maximi gratia, spirituali ejusdem protectione, Christi meritis, & demum ecclesiæ suffragiis & sacramentorum usu privari. Hæc omnia facit excommunicatio, quæ pœnarum omnium gravissima, formidabilissimaque, ut Christianis minime contemnenda, sed potius summo cum tremore pertimescenda. Ita illi.

Excom-

Excommunicatio ob quædam delicta incurritur a delinquente ipso jure, veluti ab eo, qui clericum percutit, quod ex *c.* 29. C. 17. *qu.* 4. tractum & probatum; adeo ut etiam non denunciatus statim vitandus sit a quolibet: *c.* 14. *decretal. de sent. excomm.* Idem quoque dicendum de violatoribus immunitatis ecclesiasticæ: *c.* 49. *eod. tit.* & de his, qui cum illis scienter communicant: *c.* 18 & 29. *eod. tit.* Et hæc excommunicatio dicitur *a jure*, ut distinguatur ab ea, quæ *ab homine* dicitur. Rursus excommunicatio *a jure* distinguitur in *le facto & ferendæ* sententia, hæc ata sententia declaratur, illa ipso facto incurritur.

Excommunicatio quæ dicitur *ab homine* solet adhiberi ad homines per eam cogendos ad pœnitentiam externam, præmissa trina monitione, *c.* 15. *de sent. excomm.* Qui eam spernunt, qui pœnitentiam subterfugiunt, ut incorrigibiles, ab ecclesia demum separandi: *c.* 14. *eod tit.* Ob contumaciam quamcumque aliam contra eos, qui Episcopis vel Pontifici obedire recusant exercetur. Duas has species recenset Pontifex *in c.* 23. *de verb. signif.* quarum prima est excommunicatio pro contumacia, quia scilicet citatus stare noluit: altera pro offensa, quia jussus noluit maleficium emendare, mediante satisfactione imposita.

Excommunicationis verbo *major* & minor continetur, *c. pen. de sent. excom.* Aliquando minor tantum: *c. cum non ab homine de judic.*

Accedit *excommunicatio* minor, etiam parochis concessa, in denegatione sacramentorum consistens, *c. pen. eod. tit. c.* 10. *de cler. excomm. depos. vel interd. ministr.* quæ ortum traxit a necessitate, semel in anno parocho proprio confitendi peccata & absolutionem petendi. Hanc ergo denegare potuit ex caussa, & sic etiam usum eucharistiæ, *c.* 12. *de pœn. & remis.* quo respectu parochus dicitur habere forum pœnitentiale, & tantum judex competens esse respectu sacramentorum.

Differt *excommunicatio* ab *interdicto*, quod censura est, qua mediante sacristitium inducitur, ob contumaciam vel delictum in ecclesiis commissum. Estque vel *locale*, si regnum, civitas, vel ecclesia subjicitur interdicto: vel *personale*, si immediate ad personas dirigitur: vel mixtum, si ad locum & personas directum, ut hæc nec alibi possint divinis interesse, *c.* 16. *de sent. excomm. in* 6. Cujusmodi censuræ rigorem levavit Bonifacius VIII. in *c.* 4. *eod. tit in* 6. ut tempore interdicti quædam sacra licite ministrari queant, *c.* 43. *c.* 55. *de sent. excomm.* & ordines religiosi plurimi per privilegium excepti sint ab observantia interdictorum. Tale privilegium monasterium Cluriacense a Pio IV. habuit, ut nullius Episcopi interdicto subjici queat, de quo loquitur *c.* 26. *de privileg.* Alioquin contra interdictum ministrantes fiunt irregulares.

Formam sollemnem excommunicationis & absolutionis *no. c. debet causs.* 11. *qu.* 3.

EXCOLERE ædificium: *l.* 44. *D. de usufr.* fundum: *l.* 53. *D. de rei vind.*

EXCRESCERE dicuntur aqua imbre: *l.* 1. D. *de aqu. & aqu. pluv.* fructus: *l.* 27. §. 16. *D. de flumin.* præstatio: *l.* 2. D. *de oper. libert.*

EXCUBARE. Qui pro pace excubant: *l.* 13. *D. de accus. l.* 7. *D. ad Leg. jul. majest.*

EXCUBATIO: *l.* 3. §. 6. *D. de re milit.*

EXCUBIAS agere: *l.* 1. D. de

de offic. præf. vigil. Excubiis sollertibus vel sollicitis observare: *l.* 13. *C. Th. de pœn. l.* 1. *C. Th. de Alex. pleb. primat.*

EXCULPERE. Vid. *exsculpere.*

EXCURARE, pro adcurare, præbere: *l.* 5. *C. Theod. de curios.*

EXCURIARE, pro excusare, in *l.* 11. D. *de decur.* legendum putavit Cujac. 26. *obs.* 38. sed nulla urgente necessitate. Vid. infra *excusare.*

EXCURRERE. Et quod excurrit, idem est, ac aliquot præterea: *l.* 26. §. *ult. D. depos.*

EXCURSIONES breves, & longinquæ: *l.* 13 §. *ult.* D. *de ann. legat.* id est, profectiones.

EXCURSUS statuti temporis: *l.* 2. C. *si major. fact.*

EXCUSARE, quasi *excaussare*, uti hoc vocabulum scribitur in quibusdam codicibus: *l.* 55. D. *de Ædil. edict.* idem est ac caussam adferre vel adlegare, ob quam quis obligatus non sit, vel imputari quid illi non debeat. Pet. Faber. Semestr. *lib.* 3. *c.* 23. *p.* 357.

Advocatum fisci in omnibus officiis necessitas excusat: *l.* 5. §. 13. D. *de his quæ ut indign.* Excusare se a cura adolescentium: *l.* 11. §. 2. D. *de minor.* Excusatum damnum: *l.* 2. §. *ult. de peric. & commod. rei vend.*

Non prætermittenda hic singularis, & propria jurisconsultis hujus verbi notio, quod nimirum aliquando idem sit, ac prohibere, arcere. Ulpianus, *l.* 1. §. 3. D. *de postul. In quo edicto prætor aut pueritiam, aut casum excusavit.* Quod paullo post ipse interpretatur: *Pueritiam, dum minorem annis septemdecim prohibet postulare.* Callistratus quoque *in l.* 11. *D. de decurion.* quod prius *prohibitionem* dixerat, paullo post vocat *excusationem*, ubi frustra *excuriare* rescribit Cujac. 27. *obs.* 38. Pet. vero Faber. 3. *semestr.* 23. mavult *excipere.* Nam non adeo insolita est illa verbi notio, quam & Sueton. in *Aug. c.* 35. referat, *Augustum quosdam ad excusandi verecundiam compulisse.* Molliori ergo vocabulo prohibitionem exprimebant jurisconsulti, cui quum simile verbum in lingua sua non reperirent Græci, e latino sermone verbum ἐξκουσατεύειν formare non dubitarent. Vid. Bynkersh. 4. *obs.* 11. Quamvis vero hæc notio jurisconsultis fere sit propria: boni tamen auctores eodem verbo pereleganter utuntur, quoties Deum propitiatum votis malum aliquod aiunt prohibiturum. *Auctor elegiæ in mortem Drusi Eventura precor, Deus excusaret priora Deum volet, a Druso, cetera læta dabit.* Unde porro factum, ut *excusare* sit expiare, delere nefas, liberare a pœna. Locis veterum, Plinii, Claudiani, Latini, Pacati, eleganter id probavit Jo. Frid. Gronov. 2. *obs.* 10. *p.* 313. Hein.

EXCUSATIO, adlegati caussæ: *l.* 6. §. *ult. l.* 44. *D. de excus.* Tales *excusationes* absentium: *l.* 13. D. *de publ. judic.* ætatis: *l.* 37. D. *de minor.* munerum: *rubr.* D. *de vacat. & excus. mun.* tutelæ: *l.* 6. §. 15. *D. de excus.* παραίτησις τῆς ἐπιτροπῆς dicitur a Modestino: *l.* 1. D. *eod. tit.*

EXCUSSATUS, pro excusso, vel eo cujus facultates excussæ sunt, in *l.* 46 §. 6. *D. de administr. & peric. tut.* Alii tamen ibi legunt *excussus.* Immo in ipso codice Florentino non est *excussatus* sed *excusatus*, sine sensu. Ceterum non ignotum veteribus frequentativum *succussare*, & inde derivatum *succussator.* Hein.

EXCUSSIONIS seu ordinis beneficium, jus, fidejussori conven-

vento a creditore competens, remittendi hunc ad debitorem, ut hic primum excutiatur. Nimirum, fidejuſſor obligationem debitoris in ſe recipit abſque novatione ita, ut debitor non liberetur, ſed uterque eorum obligatus ſit in ſolidum, proindeque creditori liberum ſit in jus vocare quem horum velit: *l.* 3. *C. de fidejuſſ.* Verum hæc duriſſima fidejuſſorum erat conditio, qua commotus Imp. Juſtinianus *Nov.* 4. *c.* 1. iis tribuit hoc beneficium, ut non niſi excuſſo debitore teneretur fidejuſſor, atque ita hic conventus exciperet de non ſervato ordine, & debitore prius conveniendo.

Excussus temporibus: *l.* 7. *C. Th. de repar. adpell.* id eſt, temporibus evolutus, ut habet *l.* 1. *C. Th. eod. tit.*

Excutere, quaſſando elicere: *l.* 32. §. 13. *D. de furt.* *l.* 7. §. 7. *D. de adquir. rer. dom.*

Excutere an quis ſit ſolvendo. *Excuſſus* bonis: *l.* 1. *C. de revoc. iis quæ in fraud.* Excutitur poſſeſſor hereditatis prior: *l.* 2. D. *ſi quis omiſſ.* reus: *l.* 2. *C. quo quiſq. ord. conven.*

Excutere, ſcrutari, diſquirere. Ita *excutere* rationes: *l.* 59. §. *ult.* *D. de manum. teſt.* verba SCi: *l.* 2. §. 1. *D. ad SC. Vellei.* veritatem: *l.* 10. §. 3. D. *de quæſt.*

Execrabile *execrare.* Vid. infra *exſecrabile*, *exſecrare.*

Exedra: *l.* 5. §. 2. D. *de his qui effud. vel dejec.* Jul. Pollux 1. *Onomaſt.* 8. ἐξέδραν adpellari tradit, ἵνα συγκάθηνται, *quod ibi confideatur.* Sunt loca ſeu diætæ, non deambulandi gratia prope porticus ædificata, ſed conceſſus cauſſa, multorumque hominum capacia qui coire, docere, diſputare, audire cupiebant. Vid. Vitruv. *lib.* 5. *c.* 2. Plin. *lib.* 10. *epiſt.* 75. In *exedra* utique Craſſum, poſito lectulo, recubuiſſe, Cicero *lib.* 3. *de orat. c.* 5. ſcribit.

Exemplaribus duobus facere teſtamentum: *l.* 1. §. 5. D. *de bon. poſſeſ. ſec. tab.*

Exemplarium. In duobus exemplariis ſcriptum teſtamentum: *l.* 10. D. *teſtam. quemadm. aper.* Exemplarii cauſſa ſcriptæ binæ tabulæ: *l.* 47. *D. de legat.* 2. Eadem forma uſi & Arnob. *lib.* 6. *p.* 198. Hieron. *ad Helvid. c.* 8.

Exemplo, ad ſimilitudinem. Ut exemplo actionis arbitrariæ: *l.* 16. §. 1. D. *de pec. conſt.* inſtitutionis: *l.* 61. *D. de legat.* 2. vi bonorum raptorum: Paull. 5. *Sent.* 6. §. 5.

Ad *exemplum*, eadem ſignificatione, *ad ſimilitudinem*, ut loquitur *l. ult. C. de inoff. donat.* Ea autem formula, æque, ac ſuperiore, utiles potiſſimum actiones, &, quæ a Prætore adcommodabantur, ſignificari, demonſtrarique ſolent: quamvis & alia, quæ alteri rei quacumque ratione ſimilia ſunt, *ad* alterius *exemplum* invecta redactaque, dicantur. Sic: ex emto utili actione agi poteſt *ad exemplum* inſtitoriæ actionis: *l.* 13. §. 25. D. *de act. emt.* Secundum *exemplum* SCorum inductum: *l.* 67. D. *de judic.*

Exemplum, pro conſequentiis ponitur. Ut cum dicitur, ad exemplum conſtituti ſingulares non trahi: *l.* 1. D. *de conſtit. princ.* Sine *exemplo* aliquando ſubvenit princeps: *l.* 1. §. *fin.* D. *eod. tit.* id eſt, extraordinem, ut non trahatur ad exemplum.

Hinc, quæcumque alios ad peccandum invitare poſſe videbantur, dicebantur *exemplo* gravia: *l.* 10. *C. de diſtr. pign.* *exempli* iniqui: *l.* 47. D. *de judic.* mali: *l.* 38. §. 5. D. *de pœn.* peſſimi: *l.* 45. D. *de legat.* 2. pernicioſi: *l.* 7. C. *de probat.* turpiſſimi: *l.* 11. §. 3. D.

D. *ad Leg. jul. de adult.* Hoc remisi *exemplum:* ait Trajanus in *l.* 1. *D. de interd.*

Porro & pœnam, quæ deterrendorum aliorum caussa reo infligebatur, *exemplum* vocatam observamus. Terent. Eun. *Act.* 5. *sc.* 4. *v.* 24. Quæ futura in eum *exempla dicunt indigna? & v.* 26. *Quid ais? in quem exempla fient?* Et huc pertinent loquutiones: Ad *exemplum* hoc pertinet: *l.* 3. §. 1. *D. de alim. & cib. leg.* In exemplum coercere: *l.* 9. *D. de reb. eor.* vindicare: *l.* 6. §. *ult.* D. *de cust. & exhib. reor.* Propter *exemplum* capite puniendus: *l.* 6. §. 3. *D. de re milit.* ut *exemplo* deterriti minus delinquant: *l.* 6. §. 1. *D. de pœn.* ut *exemplo* aliis ad deterrenda maleficia sit: *l.* 31. *D. de pos.*

Exemplum interdum adpellatur id, quod ex authentico descriptum est, quod & *indicem* Paullus; vulgus nostrum *copiam* & *duplicatum* vocat. Proinde authentico ita *exemplum* opponitur: *l.* 4. §. *ult.* D. *famil. ercisc. l. ult. D. test. quemadm. aper.* Josephus ἀντίγραφον vocat *lib.* 14. *c.* 17. Non ex *indice* & exemplo alicujus scripturæ, sed ex authentico conveniendus est: *l.* 2. D. *de fid. instr.* Paull. 5. *Sent.* 12. §. 11.

Unum testamentum pluribus exemplis consignare: *l.* 24. D. *qui test. fac. poss.* Sic: *exempla* actorum: *l.* 45. §. 6. D. *de jur. fisc.* *exemplum* facti: *l.* 15. *C. de transact.* instrumentorum: *l.* 11. *D. de edend.* libelli: *l.* 6. *D. ad Leg. jul. de vi publ.* relationis: *l.* 6. D. *de adpell. recip.* tabularum: *l.* 4. §. *ult.* D. *fam. ercisc.*

Aliquando *exemplum* vocantur prima scripturæ alicujus lineamenta. Sic *exemplum* testamenti, (non confecti, sed conficiendi,) ne codicilli quidem vel fideicommissi vim habet: *l.* 11. *D. de legat.* 3.

Exemplum pro argumento. Sic pluribus tabulis eodem *exemplo* scriptis: *l. ult. D. de his, quæ in test. del.* Suet. *in Tib. c. ult.* Testamentum duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem *exemplo.*

EXEMPTILES lapides: *l.* 25. §. 11. *D. de aur. arg. leg.* id est, ut ibidem hæc loquutio exponitur, gemmæ, quæ solutæ sunt.

EXEMPTIO est qua persona, vel conventualis ecclesia canonicorum secularium, vel regularium monachorum, vel monialium ab ordinarii jurisdictione liberatur, vel etiam immediate subest Papæ. Exemptionum autem duo genera sunt: *Universalis*, quæ cum universitate juris ad Papam spectat, ita ut, Metropolitano, vel Diœcesano nihil juris maneat in eadem. *Particularis*, quæ pro parte certis casibus ab eorum jurisdictione eximit. Vid. *c. cum persona* ubi interpretes, *de privil. lib.* 6. Exemtio fieri non potest nisi per Papam, *c. luminoso causs.* 16. *qu.* 2.

Exemptio cretæ: *l.* 16. *D. de præscr. verb.* *Exemtio* ejus, qui in jus vocatus est: *l.* 4. §. *ult.* *l.* 5. §. 2. *D. ne quis eum qui in jus voc.*

EXEQUI. Vid. infra *exsequi.*

EXEQUIÆ Vid. *exsequiæ.*

EXERCERE argentariam: *l.* 4. §. *ult. D. de edend.* artem ludicram: *l.* 42. D. *de rit. nupt.* & sic porro de aliis artibus vel professionibus passim.

Alias *exercere* interdum est intendere, instituere, veluti quum dicimus: *Exercere* accusationem: *l.* 18. *C. de his qui accus. non poss.* actionem: *l.* 32. *D. de admin. & per. tut.* adpellationem: *l.* 10. *C. de adpell.* caussas adpellationis: *l.* 4. *C. mand.* caussam principalem: *l.* 30. D. *de jurejur.* consilium:

lium : *l.* 2. D. *de off. ejus cui mand. jurisd.* consilium : *l.* 7. *C. de Leg. jul. de adult.* exceptionem: *l.* 29. *D. mand.* excusationis caussas : *l.* 45. D. *de excus.* hereditatis petitionem : *l.* 20. *D. de inoff. test.* incendia civiliter, id est, accusationes incendiariorum : *l.* 28. §. 12. D. *de pœn.* præscriptionem: *l.* 12. *D. de except.* provocationem: *l.* 2. §. 3. *D. de judic.*

Exercere cognitionem : *l.* 1. *D. si ingenuus* jus suum : *l.* 17. §. 11. *D. de Ædil. edict.* litem : *l.* 39. §. 9. D. *de recept. arb.* id est, persequi.

Exercere beneficium : *l.* 8. *D. de collat. bonor.* damnum : *l.* 49. D. *de admin. & per. tut.*

Exercere agros : *l.* 10. *C. Th. de lustr. collat.* i. e. colore.

Exercere feras : *l.* 62. §. 1. *D. de usufr.* homines qui agros colunt: *l.* 8. *D. de instr. vel instr. leg.* id est, agitare. Sic exercentur operibus milites : *l.* 12. §. 1. D. *de re milit.*

EXERCITATIO litis : *l.* 8. §. 3. *D. de fidejuss.*

EXERCITIO artis : *Collat. Leg. Mos. & R. tit.* 15. §. 2. judicii : *l.* 15. *D. ut legator.* navium : *l.* 1. §. 20. D. *de exercit. act.* noxæ : *l.* 220. *D. de verb. signif.*

EXERCITOR navis, cauponæ, stabuli : *l.* 5. §. *ult.* D. *de oblig. & act. l.* 3. §. 3. *l.* 6. §. *ult. l. ult.* §. 3. *D. naut. caup. stab.* Adpellatur autem *exercitor navis* ad quem obventiones omnes & reditus navis, perveniunt : sive is dominus navis sit, sive a domino per aversionem conduxerit : *l.* 1. §. 15. D. *de exercit. act. l.* 1. D. *furt. adv. naut.* vel, ut Justinianus definit, ad quem quotidianus navis quæstus pertinet : §. 1. *Inst. quod cum eo.* Κατ' ἐξοχὴν tamen ita vocantur domini navium. *Domini navium Carthaginiensium ex Africa.* Reines. Inscr. *Class.* 3. 21. Add. *l.* 1. 2. *C. Theod. de navib. non excus.*

EXERCITORIA actio, quæ ex omni contractu, cum magistro navis inito, datur, ei, qui cum magistro navis, de negotio, cui ille præpositus erat contraxit. Ea utique locum habet, quum quis servum suum magistrum navis præposuerit : §. 2. *Inst. quod cum eo, qui in al. pot.* & adversus patrem, si filius familias ejus voluntate navem exerceat : *l.* 1. §. 10. *seq. D. de exercit. act.*

EXERCITUS. Exercitum dicimus non unam cohortem, neque unam alam, sed numeros multos militum. Exercitui enim præesse dicimus eum, qui legionem, vel legiones cum suis auxiliis, ab Imperatore commissis administrat : *l.* 2. §. 1. *D. de his, qui not. infam.*

EXERERE. Vid. infra *exserere.*

EXHAUSTA pars hereditatis : *l.* 32. *l.* 78. D. *ad Leg. falcid.* id est, absumta. *Exhaustum* spacium : *l.* 1. *C. Th. de repar. adpell.* i. e. elapsum. Ita exhaustam noctem dixit Tacit. 4. *hist.* 29. & exhaustum annum Lucan. *lib.* 5. *v.* 44.

EXHEREDARE est excludere expressis verbis ab hereditate eum, cui alias portio legitima debetur : *l.* 8. *l.* 11. *D. de lib. & post. l.* 13. D. *de injust. rupt.* Certæ enim erant personæ quæ vel instituendæ vel *exheredandæ*, quas nempe in testamento præterire testator non poterat. Non omnes quidem quibus portio legitima debita esset, exhæredare necesse erat, ut subsisteret testamentum. Sic frater & soror præteriti non infirmant testamentum, nisi cum persona indigna est instituta : *l.* 27. *C. de inoff. test. Nov.* 115. *c.* 3. 4.

Ce-

Ceterum soli heredes *exheredantur* qui ipso jure heredes essent. Extranei inepte *exheredari* dicuntur, ad quos absque eo hereditas perventura non esset: *l.* 132. D. *de verb. obl.* Quo pertinet illud Quinctiliani *lib.* 3. *c.* 7. *Supervacuum enim fuisse prohiberi patris bonis abdicatum, si esset numero alienorum.* Add. *l. ult. D. de bon. damnat.*

Alias extranei tum demum *exheredari* dicuntur, quum prius scripti, in certum casum hereditate excluduntur: ut in *l.* 27. D. *ad Leg. falcid. l.* 17. §. 2. D. *de test. milit. l.* 41. §. 8. *D. de Leg.* 3. *l.* 44. *D. de hered. inst.* & in formula cretionis, apud Ulpian. *tit.* 22. *fragm.* §. 27.

At medio ævo tam fuit laxa & vaga hujus verbis notio, ut *exheredari* vel *exhereditari* dicerentur, quicumque non modo sperata hereditate exciderentur, sed & bonis possessis spoliarentur. Capitular. *lib.* 6. §. 282. Auctor *hist. Landgrav. Thuring. ad an.* 1287. *Albertus* Landgravius *dolens de malis, sibi a filiis illatis, volensque eos exheredare,* (id est, terris divenditis dissipatisque, eos spe successionis privare,) *vocavit filium suum Apets.* Immo &, qui se ipsos, sive liberalitate, sive profusione, bonis exuebant, sese *exhereditare* dicuntur: Salvian. *de avarit. lib.* 3. *p.* 100. *edit. Baluz. Si illi tunc ob Deum donantes omnia sua, etiam seipsos* exhereditavere *viventes.* Denique & res aliquando *exhereditari* feruntur, partim quæ familia exeunt, veluti in Constitutione Leduini, Abbatis S. Vedasti apud Martene *Collect. Tom.* 1. *p.* 382. partim, quarum nullus heres vel possessor est, Ludewig. *Reliquiar. Tom.* 5. *p.* 619. Observarunt hoc jam Petr. Pithoeus *in Glossar. ad libros Capitular. p.* 720. *Tom.* 2. *Capitul. Baluz.* & Monachi Benedictini *in nov. edit.* Car. Du Fresne *Glossar. Tom.* 2. *p.* 244. Hein.

Aliud porro in Libris juris civilis est *exheredare nominatim* aliud inter ceteros. Vid. infra sub *inter*. Ita *nominatim exheredandi* sunt liberi cujuscumque sexus, sive nati sive postumi: §. 5. *Inst. de lib. exher.* Attamen a patre milite præteriti pro exheredatis habentur: *l.* 47. §. *ult. D. de bon. libert.* Ut adeo valeat hic exheredatio quam etiam *tacitam* dixeris, dum alia proprie exheredatio non est, nisi quæ fit verbis expressis. Hinc illud: Si patronus, testamento jure militari facto, filium silentio exheredaverit: *l.* 12. *D. eod. tit.*

Exheredare ab omnibus heredibus, & ab omni gradu, est repetere exheredationem quoties alius instituitur heres, vel substituitur. Et ita exheredare oportebat: *l.* 3. §. 2. 3. 6. D. *de lib. & postum.* Sic *exheredatus* a primo, vel secundo gradu: *l.* 3. §. *ult. l.* 13. 14. D. *eod. tit.* ab herede instituto: *l.* 5. *D. de injust. rupt.* a primis heredibus *l.* 14. D. *de lib. & post.* ab unius persona: *l.* 3. §. 2. *D. eod. tit.* cum scilicet exheredatio non adjicitur institutioni aliarum personarum: item a substituto: *l.* 8. D. *eod. tit. l.* 14. §. 1. *l.* 19. D. *de injust. rupt.*

EXHEREDATIO, non notæ gratia, sed alio consilio adjecta: *l.* 47. D. *de bon. libert.* Add. *l.* 18. D. *de lib. & post.* quæ dici solet *exheredatio bona mente facta.*

EXHERES esse jussus: *l.* 19. D. *de lib. & post.* i. e. exheredatus, seu exheres scriptus, ut est in *l.* 5. D. *si tab. test. null. exst.*

EXHIBERE est sistere quem, & præsentiam corporis facere: *l.* 22. *D. de verb. signif. l.* 4. *D. qui*

qui satisd. cog. l. ult. D. *in jus voc. ut eant. l.* 1. *pr* D. *si ex nox. caus.* Quod ad *actionem ad exhibendum* attinet, exhibere est facere in publico potestatem, ut ei, qui agit, experiundi sit copia: *l.* 2. *D. ad exhib.* vel, ut ait Ulpianus, in eadem caussa præstare, in qua fuit, quum judicium acciperetur, ut quis copiam rei habens, possit exsequi, actione, quam destinavit, in nullo casu, quam intendit, læsa: *l.* 9. §. 5. D. *eod. tit.* adeoque is *exhibet*, qui præstat ejus rei, qua de agitur, præsentiam: *l. ult.* D. *de verb. signif. l.* 4. D. *qui satisd. cog.* Sed & in interdictis, de *tabulis exhibendis* est materiæ ipsius deprehendendæ copiam facere: *l.* 3. §. 8. *D. de tab. exhib.* Similiterque in interdicto de *libero homine exhibendo*, exhibere est in publicum producere, & videndi tangendique hominis facultatem præbere: *l.* 3. §. 8. D. *de lib. hom. exhib.*

Exhibere alias est præstare. Sic *exhibentur* angariæ: *l.* 1. *C. sumt. ini. mun.* actiones: *l.* 57. *D. de legat.* 1. fideicommissum: *l.* 63. *D. ad SC. Trebell.* fides: *l.* 47. D. *de bon. libert.* honor: *l.* 4. §. 16. *D. de dol. except.* & alia passim.

Exhibere nomina testium, id est, edere, *l.* 59. *D. de recept. arb.*

Exhibere pro alere & educare in *l.* 10. §. *ult.* D. *de alim. & cib. leg.* Ita *exhibere* familiam: *l.* 10. §. 7. D. *de in rem vers.* filiam: *l.* 5. *pr.* §. 5. *de adgnosc. & al. lib.* servos: *l.* 20. §. *ult.* D. *de in rem vers.* Justin. 9. *hist. c.* 10. Quæ cum patrimoniis ditet Scytas, sed vix alimentis exhibeat. Idem *lib.* 11. *c.* 10. Misere vitam *exhibentem.* Lactant. *de mort. persequut. c.* 7. & 11. ubi Grævius, & Ducker. *de Latin. vet. ictor. p.* 436. Non ergo barbarum est, sed antiquitatem eruditam redolet illud Vet. Vulg. *Act.* 28. *v.* 7. Qui nos suscipiens, triduo benigne *exhibuit.* Hein.

Exhiberi, pro evocari, & ad majus judicium deduci: *rubr. C. quand. impp. inter. pupill. vel vid. l.* 6. *C. de profess. & med.*

EXHIBITIO, productio, quas in judicio quis sistitur, vel alicujus rei experiundæ sit copia. Ita *exhibitio* accusati: *l.* 9. *C. de quæst.* tabularum: *l.* 1. §. 7. D. *testam. quemadm. aper.*

Exhibitio, præstatio. Ita pro præstatione fideicommissi accipitur in *l.* 10. D. *quæ in fraud. cred. Exhibitio* cursus publici: *l.* 14. *C. de curs. publ. Exhibitionis* onus: *l.* 3. *l.* 5. *C. de advoc. divers. jud.* ubi fortassis exhibendarum angariarum munus significat: *l.* 7. *C. sumt. injunct.*

Exhibitio thermarum, id est, editio: *l. un. C. Th. de mancip. therm. arb.*

Exhibitio pro alimentis & victu: *l.* 3. §. 1. *D. ubi pupill. educ. l.* 26. §. *ult. D. quand. dies legat.* & apud Tertullian. de *Idololatr. c.* 6 & 8. & *de coron. milit. c.* 8. & *de Monogam. c.* 8. & 16.

EXHIBITORIA interdicta sunt, per quæ jubetur exhiberi, veluti eum, cujus de libertate agitur, aut libertum, cui patronus operas indicere velit, aut parenti liberos, qui in potestate ejus sunt: §. 1. *Inst. de interd.*

EXHORTARI: *l.* 20. D. *de his qui not. infam.*

EXIGERE, postulare. *Exigit* bona fides: *l.* 21. 23. *D. locat* favor libertatis: *l.* 17. *D. de manum. test.* necessitatis: *l.* 12. *C. Theod. de curs. publ.* Exigit Papinianus: *l.* 32. §. 19. *de don. int. vir. & ux.* Sed & *exigi* dicitur quod est vel officii vel necessi-

cessitatis, ut *exigitur* bona fides: *l.* 1. *l.* 51. *D. depos.* labor continuus: *l.* 18. D. *de Aedil. edict.*

Exigere quid dicimur, quum aliquem ad id faciendum præstandumve nobis compellimus. Sic *exigere* illicite: *l.* 9. §. 5. D. *de publican.* indebitum: *l.* 20. §. 18. *D. de hered. pet.* operas impositas: *l.* 95. *D. de legat.* 1. pecuniam fœneratam: *l.* 20. *mendat.* Et ita *exigere* cum effectu accipimus. *Exigere* enim (quantum ad debitum pertinet) est, quod sibi debetur per judicem aut sine judice reposcere & auferre, ad ejus solutionem, præstationemve debitorem urgere & compellere, denique suum ab invito vel cessante debitore consequi. Igitur, qui, interpellato cum instantia debitore, ad suum perveniunt, *exegisse* dicuntur. *Exactumque* accipimus, quod non ultro, sed vel interveniente judice, aut alias urgente creditore, solutum est ac præstitum. Idcirco illa: *non exegerat*, sed debitor ultro pecuniam *obtulerat*, opponuntur in *l.* 11. §. 13. *D. de legat.* 3.

Exigere etiam precarium & fideicommissarium verbum est, ut *l.* 118. D. *de legat.* 1. *Exigo*, id est, rogo, ut des.

Exigere aliquem, est eum adigere. Sic *exigere* argentarium rationes reddere: *l.* 18. *D. de edend. Exigere* debitorem: *l.* 15. *D. de liberat. leg. l.* 5. §. *ult. D. de præscr.* reum: *l.* 2. D. *si quis caut. in jud. sist.*

Exigere pro expellere, &, ut Non. Marcell. ait, *excludere & profligare.*

Sic *exigere* in exsilium: *l.* 8. D. *ad Leg. Cornel. de sicar.* patria: Nævius in Donat. citante Nonio, *Exactis* regibus: *l.* 2. §. 3. & §. 16. *D. de orig. jur.* & Cic. *lib.* 1. *de orat. c.* 9.

Exigere, quando de tempore dicitur, idem est ac implere, & hinc *exactum* ut Nonius Marcell. interpretatur, significat transcursum, vel præteritum. *Exacto* nondum vicesimo & quinto anno: *l.* 6. *C. de interdict. matrim. Exactus* dies: *l.* 6. *fin. D. de naut. fœn. l.* 134. *D. de verb. signif. l.* 1. *C. de test. mil.*

Exigi pro censeri, haberi, dici videtur, in *l. ult.* C. *Theod. de rapt. & matrim. sanctimon. Neque enim* exigi *convenit proditorem*; idem ac si dicas: neque enim proditorem oportet censeri, vel, pro proditore habendus non est.

Exigi pro celebrari. Editiones in his (locis) debent *exigi* quas delegit antiquitas: *l.* 1. *C. Th. de spectac.*

EXIGUIOR aqua: *l.* 1. §. 15. D. *de flum. Exiguiores* numi in *l.* 75. *D. de legat.* 3. sunt viliores, quemadmodum in *l.* 14. §. 1. D. *de legat.* 1. *l.* 36. §. 6. *D. eod. tit. Exiguius* legatum: *l.* 14. *D. de legat.* 1. Probum vero ac latinum esse hoc comparativum, Columellæ auctoritate *lib. de arbor. c.* 28. probavit Ducker. *de Latin. vet. ictor. p.* 388.

EXIGUITAS fructuum in *l.* 15. §. 5. *D. locat.* est vilitas, uti apud Spartian. *in Alex. sev. c.* 19. *Exiguæ vestes*, sunt viles, vel minoris pretii: & apud Hor. *lib.* 3. *carm. ad* 6. *Torques exiguæ*, viliores. Bynkersh. 2. *obs.* 13. Unde male vestes exiguas, humiles interpretatur Salmas. *in Hist. Aug. script. p.* 140. Hein.

EXILIUM, ait Marcianus, triplex est: aut certorum locorum interdictio, aut lata fuga, ut omnium locorum interdicatur, præter certum locum, aut insulæ vinculum, id est, relegatio in insulam: *l.* 3. D. *de interd. & releg.* Paullus tamen in *l.* 2. §. 1. *D. de publ. judic. exilium* interpre-

pretatur aquæ & ignis interdictionem, per quam eximitur caput de civitate, ceteras vero pœnas non *exilia*, sed *relegationes*, proprie dici, ait. Ac plane Cicero *lib. 2. Rhetor. ad Herenn. c. 28.* *omnes* quibus aqua & igne interdictum sit, *exules* esse scribit. Quin etiam Ovid. 2. *Trist. v.* 137. Augusti clementiam laudat, quod edicto suo excedere patria, & in Pontum secessere jussus, non *exul*, sed *relegatus* dictus esset. Igitur vitandæ obscuritatis caussa Ulpianus in *l.* 14 §. 3. *D. de bon. libert.* dixit *exsilium*, *quod sit vice deportationis, ubi civitas amittitur.* Unde & *exilii* nomen de deportatione: *l.* 13. §. 1. *D. de donat. int. vir. & ux.* Attamen dicitur.

Exilium vel perpetuum, vel temporarium: *l.* 4. §. 3. *D. de re milit l.* 13. *D. ex quib. causs. in poss. l.* 4. *D. de interd. & releg. l.* 1. D. *de jur. patron.* Ad perpetuum pertinet *exilium deportationis* in *l.* 5. C. *de sacros. Eccles. l.* 1. *C. Th. ad Leg. jul. de ambyt. l.* 2. C. *Th. de his qui cum dispens. contr.* Ad temporarium pertinet quo quis dicitur *in exilium* relegatus in *l.* 73. §. 10. *D. de jur. dot.*

EXIMERE est quoquo modo auferre, ut puta, si quis non rapuerit quem, sed moram fecerit, quo minus in jus veniret, ut actionis dies exiret, vel res tempore amitteretur, videbitur exemisse, quamvis corpus non exemerit: *l.* 4. D. *ne quis eum, qui in jus voc.* & tam generaliter in eo titulo eximendi verbum accipitur, ut & apud Quinctilian. *Declam.* 259. Sic & vi exemtus is, quocum agebatur, intelligitur: *l.* 55. D. *de pecul.*

Eximi præterea dicitur actio, quando desiit quis agere posse: *l.* 1. *l.* 26. §. 5. *D. ex quib. caus. major.*

Eximere ancillam in *l.* 7. D. *qui sine manumiss.* id est, manu injecta abducere.

Eximi de reis quis dicitur, abolitione interveniente, vel accusatore desistente: *l.* 11. D. *de accus. l.* 12. *D. ad SC. Turpill.*

Eximendæ cretæ vel lapidis jus: *l.* 5. D. *de servit. præd. rust.*

EXIMIUS labor: *l.* 34. D. *de donat.* usus: *l.* 3. §. *ult. D. de suppell. leg.*

EXINANIRE patrimonium: *l.* 87. §. 3. D. *de legat.* 2. *l.* 3. C. *de inoff. donat.* id est, exhaurire facultates. Et ita D. Ambros. 1. *de offic. c.* 4. exinanitum patrimonium dixit.

EXINDE pro ex eo tempore: *l.* 3. *pr.* D. *de usur. l.* 4. §. 2. D. *famil. ercisc.*

Exinde pro ex ea re: *l.* 35. *C. de Episc. & cler. l.* 14. §. 2. *C. de SS. Eccles.* item, ex eo loco: *l.* 4. C. *de his qui ad eccles. confug.*

EXIRE de potestate: *l.* 1. §. 4. *D. de suis & legit.* i. e. dimitti, vel liberari, pro quo exire etiam absolute ponitur: *l.* 8. D. *de his, qui sui vel al. jur.*

Exire dicitur de familia fundus: *l.* 67. §. 5. *l.* 77. §. 11. *l.* 88. §. 6. D. *de legat.* 2. id est, eximi.

Exire dicitur annus: *l.* 35. §. 1. *D. locat.* id est, præterire.

EXISTERE, vid. *exsistere.*

EXISTIMARE generatim, pro credere, arbitrari, opinari. Eo autem vocabulo opiniones sententiasque suas exprimunt Celsus, Marcellus, Javolenus, Papinianus: *l.* 6. *D. de collat. donat.*

Existimat præses provinciæ: *l.* 12. C. *de transact.* id est, æstimat.

EXISTIMATIO, opinio, sententia vel arbitrium, veluti quando dicitur, plus in re esse, quam in existimatione: *l.* 2. §. 15. D. *pro emt. Existimatione* deceptus: *l.* 36. §. *ult. D. de usurp.* &

& usuc. Terent. in *prolog. Heautont. v.* 25. Arbitrium vestrum, vestra existimatio valebit.

Alias *existimatio* est dignitatis illæsæ status, legibus ac moribus comprobatus, *l.* 5. *D. de extraord. cogn. l.* 3. *D. de testib. l.* 17. §. *ult.* D. *de testam.*

EXITIUM. In exitium reipublicæ contenditur: *l.* 21. D. *de capt. & postl.*

EXITUS, pro egressu in *l.* 1. §. 9. D. *de cloac.* in qua exitum habere cloaca privata in publicam, dicitur.

Exitus pro eventu, veluti quum legimus, utrum *exitus* spectari debeat, an consilium: *l.* 3. §. 1. *D. de jur. fisc. Exitus* fortunæ: *l.* 34. §. *si quis autem C. de donat.* judiciorum: *l.* 1. *D. de al. jud. mut. caus.*

Exitus mariti: *l.* 11. §. 3. *D. de his qui not. infam.* id est, mors.

EXOLESCERE dicuntur injuria: *l.* 14. §. 2. D. *quod met. caus.* leges: *l.* 2. §. 1. D. *de orig. jur.*

EXONERATIO mercedis: *l.* 15. §. 6. D. *locat.*

EXORATUS: *l.* 3. *D. de obseq. par. & patron.* Si pater *exoratus* injuriam remiserit: *l.* 5. §. *ult.* D. *ad Leg. jul. de vi publ.*

EXORCISARE. D. Augustinus *in libro de beata vita*, de spiritu immundo agens: Vel ille, ait, qui extrinsecus invadit acumen, sensusque conturbat, & quemdam hominibus infert furorem. Cui excludendo qui præsunt, manum imponere, vel *exorcisare* dicuntur, hoc est, per divina eum adjurando expellere. Cui muneri in Ecclesia qui præerant, clerici *exorcistæ* vocabantur: *l.* 6. C. *de episc. & cler. l.* 121. *C. Theod. de decurion.* Add. D. Cyprian. *lib.* 4. *epist.* 7. Isidor. *lib.* 8. *Exorcistæ* ait, ex græco in latinum adjurantes vocantur. Invocant enim super catechumenos, vel super eos, qui habent spiritum immundum, nomen Domini Jesu, adjurantes per eum, ut egrediatur ab eis. Verbum autem *exorcisare* vulgare & impostorum verbum esse ait Ulpianus *l.* 1. *D. de extraord. cognit.* Et hæc odio Christianorum scripsisse Ulpianum, non abs re conjiciunt viri docti. Quamvis enim vir bonus fuerit, quo eum elogio ornat Lamprid. *in Elagabal. c.* 16. alieniore tamen a Christiana religione animo videtur fuisse. Vid. Lectium *in or. de Ulpiano* & Fabrott. *enarrat. in Cujac. paratitl. Cod. de Episc. & cler.* & Gothofr. *in not. ad l.* 1. D. *de extraord. cognit.* & qui plura ea de re dixit. Em. Merill. 5. *obs.* 22. Hein.

EXORCISTÆ officium vid. in *c. perfectis & c.* 1. *dist.* 25.

EXORDIUM capit inventarium, id est, incipit: *l.* 22. *C. de jur. delib.*

EXORITUR lex julia, hoc est, exsurgit, prodita est: § 8. *Inst. de publ. jud.*

EXORS. vid. *exsors.*

Ἐξωσταὶ in *l.* 11. *C. de ædif. privat.* legendum esse dudum monuit Cujacius in *not. ad tit. Inst. de act.* & *lib.* 1. *obs. c.* 30. Sunt vero ἐξωσταὶ nihil aliud, quam projectiones & mœniana, de quibus infra in *mœniana.*

EXPAVESCERE. Expavescendum: *l.* 29. §. 8. D. *de lib. & postum.*

EXPEDIRE, interesse, conducere, vel e re esse, in *l.* 5. §. 14. D. *de reb. eor. l.* 9. *D. de curat. furios. l.* 14. *D. pro soc. l.* 11. D. *judic. solv.*

Expedire pro explicare. Si *expedire* difficile erit: *l.* 19. §. *ult.* D. *de castr. pecul.*

Expedire, quando de nummis, pecunia, nominibus, dicitur, idem est, ac colligere: *l.* 1. §. *ult.*

ult. D. *de religiof. l.* 5. §. 9. *D. de reb. eor. qui fub tut.* Non. Marcellus.

Expedire colligere : M. Tullius ad Cæfarem juniorem lib. I. *Ex ceteris autem generibus tunc pecunia expedietur. Expedire* nomina : Cic. *lib.* 16. *ad Attic. epift.* 6. Quo in genere loquendi potius eft elegans ille jocus in Valerium Catonem, fummum grammaticum, qui creditori fatisfacere non poterat, ærifque alieni diffolvendi copiam non habebat, in quem Bibaculus, ut Suet. in *lib. de illuftr. grammat. c.* 11. refert, lufit his verbis : Mirati fumus unicum magiftrum, fummum grammaticum, optimum poetam, omnes folvere poffe quæftiones, unum difficile expedire nomen. Ita & *expedire* pupillo alimenta : *l. ult. D. ubi pupil. educ.*

Expedire aliquando eft eximere vel liberare. Expedivit fe aper luctando : *l.* 55. *D. de adquir. rer. dom.* Hor. I. *Carm. od.* 27. Vix illigatum te triformi Pegafus expediet chimæræ. Et *lib.* 3. *od.* 24. Non animum metu. Non mortis laqueis expedies caput. Ita *expedire* damnum corporis truncatione digitorum : *l.* 5. *C. Theod. de tiron.*

EXPEDITE locare partem fuam, id eft, feparatim ab aliorum partibus : *l.* 6. §. 2. D. *commun. divid.* Expeditius, explicatius : *l.* 19. §. 3. *D. ad SC. Vellei.*

EXPEDITIO proprie eft ftatus exercitus in adparatu bellico. Sic miles in expeditione occupatus : *l.* 1. *C. de teft. mil. l.* 17. *C. eod. tit. l. ult. C. de reftit. milit. l. ult. C. quib. non objic. & pr. Inft. de milit. teft.* Expeditionis tempus : *l.* 2. *C. quib. non objic. l.* 21. *C. de curf. publ.* Expeditionum communium comes : *l. ult. D. de aur. arg. leg.* Milites in expeditione degentes : *l.* 14. *C. de teft. mil.*

Expeditio itineris faciendi, id eft, confectio, abfolutio : *l.* 6. §. 2. *C. de adpell.*

EXPEDITIONALIS annona, in *l.* 4. 5. *C. Th. de erog. milit. annon.* quæ expeditionis tantum tempore militibus præbebatur, ut buccellatum & acetum. De eo plura Jac. Gothofr. in *Comm. ad l.* 6. *C. Th. eod. tit.*

Expeditionalis portus : *l.* 2. *C. Theod. de naufr. l.* 35. *C. Theod. de navicul.* id eft, portus ubi milites in expeditionem tranfmarinam ituri navibus imponebantur, indeque fumpta annona movebant. Gothofred. *ad d. l.* 35. C. *Th. de navicul.* eadem denominandi ratione, qua fervi expeditionales dicti, quibus in expeditionibus uti confueverant domini. Lex Burgund. *tit.* 10. §. 1.

EXPEDITUS, *a*, *um*. Expedita cauffa : *l.* 3. §. 1. *v. Divus etiam Hadr.* negligentia : *l.* 6. *D. de jur. & fact. ignor.* id eft, aperta ac manifefta.

Expedita quæftio, facilis : *l.* 32. §. 14. *D. de don. int. vir. & ux. l.* 13. §. 1. *D. de manum. teft.*

Expedita quantitas : *l.* 9. *D. judic. folv.* folutio : *l.* 54. §. *ult. D. de verb. oblig.* quæ eft in promptu.

EXPELLERE patronum, id eft, repellere feu excludere : *l.* 6. D. *de bon. libert.*

Expellere domo uxorem : *l.* 14. *D. rer. amot.* i. e. repudiare.

EXPENDERE aliquid ex dote, id eft, impendere & erogare : *l.* 21. D. *folut. matrim.*

Expendere adfectioni, id eft, expenfum ferre : *l.* 13. *C. de negot. geft.* Vid. *expenfum.*

EXPENSÆ in *l.* 22. *C. Th. de annon. & trib.* pro annona militari.

EXPENSARE idem quod expendere in *l.* 41. §. 10. D. *de fideic. lib.* Plaut. *Pfeud. act.* 2. *fc.* 2. 32.

EXPENSILATIO apud Gell. *lib.* 14. *c.* 2. Hæc quid fuerit, perſpicue expoſuit Claud. Salmaſ. *de mod. uſur. c.* 11. *p.* 473. cujus verba hic legere operæ pretium fuerit: Quod ad expenſilationem attinet, & menſæ rationes, quæ inter ſolemnes pecuniæ datæ numeratæque probationes ibi a Gellio recenſentur, genera fuere credendæ pecuniæ, neque teſtibus interpoſitis, neque interveniente ulla ſcriptura chirographaria, aut ſyngrapharia. Qui pecuniam, quam ibant creditum ex arca ſua non numerabant, ſed per argentarium, ſive trapezitam, *ex menſa* eam *dare* dicebantur, *vel ex menſæ ſcriptura.* Trapezita, qui eorum nomine eam numerabat, in rationes ſuas referebat, ſe nomine τῦ δεῖνος τῷ δεῖνι tantam pecuniam numeraſſe. Qui ſic pecuniam crediderat, ſi debitor eam inficiaretur ſibi datam numeratamve, *rationibus menſæ* id factum docebat. Alia ratio credendi fuit per *expenſi lationem.* Qui pecuniam quam mutuo dabant, domo numerabant & ex arca ſua, nomen illius, cui eam dederant, in tabulis ſuis perſcribebant, & ſummam debiti. Tabulæ illæ, etſi domeſticæ, in judicio prolatæ fidem tunc faciebant, ad debitum probandum. *Expenſilatio* dicebatur, quia creditor in tabulis ſuis ſcribebat nomen debitoris, cui expenſam illam crediti ſummam ferebat, quam dediſſet mutuam. Quum debitum illud receperat, tum acceptum in iiſdem tabulis ferebat inde *expenſi & accepti* illæ tabulæ dicebantur. Hinc in optimis gloſſis expenſum δάνειον exponitur. Et huc pertinent ſequentia.

EXPENSUM rationibus præſcribere: *l.* 111. *D. de cond. & dem.* At *expenſam* pecuniam alicui facere: *l.* 59. D. *de adminiſtr. & per tut.* eſt profiteri ſe accepiſſe. Ita *expenſam* pecuniam ferre, in *l.* 12. §. 5. *D. qui pot. in pign.* & apud Cic. *pro Q. Roſcio Comœd. c.* 3. & *in Verr. lib.* 1. *c.* 36. & 49. ad quem locum Aſcon. Pæd. *Expenſum ferre*, ait, *eſt ſcribere*, *ſe pecuniam accepiſſe*: quod quomodo factum olim fuerit Donatus in Terent. *Phorm. act.* 5. *ſc.* 7. *v.* 30. explicat: *Expenſam* ferre ſummam liberalitati meæ, in Epiſt. Domitiani, quæ ſubjicitur *Epiſt.* 66. *lib.* 10. apud Plin. Et Hirt. *de bell. Alex. c.* 49. Pecuniæ locupletibus imperabantur, quas Longinus ſibi expenſas ferre non ſolum patiebatur, ſed etiam cogebat. Valer. Max. *lib.* 8. *c.* 2. Trecenta millia numum ab Otacilia Laterenſi, cum qua commercium libidinis habuerat, expenſa ſibi ferri paſſus eſt. *Expenſum* fertur hereditati: *l.* 25. §. 16. *D. de hered. pet. Expenſum* ferre facilitati: *l.* 3. §. 2. *D. ut in poſſeſ. legat.* fructibus: *l.* 22. §. 4. *D. ad. SC. Trebell.* negligentiæ: *l.* 24. *D. quæ in fraud. cred. id eſt*, adſcribere: Dicitur etiam *expenſo* ferre in *l.* 10. D. *de ſuppell. legat.*

EXPERIENTIA curandi: *l.* 43. *C. Th. de Epiſc. & cler.*

EXPERIRI, præter vulgatam ſignificationem, eſt, ut Donatus in Ter. *Adelph. Act.* 3. *ſc.* 2. interpretatur, apud judices agere: *l.* 42. D. *de reg. jur. l.* 2. *l.* 21. *D. ſolut. matrim.*

Sic *experiri* actione: *l.* 5. *D. de exc. rei jud. l.* 10. *D. de ſepulcr. viol.* & alibi paſſim, de conſtituta pecunia: *l.* 1. §. 9. *D. de pecun. conſt.* crimen: *l.* 3. *C. de expil. hered.* ex edicto: *l.* 19. §. 5. D. *de Ædil. edict.* cum emtore: *l.* 27. §. 7. *l.* 47. §. 3. D. *de pecul.* interdicto: *l.* 1. §. 3. *l.* 7. *l.* 18. §. *ult.* D. *de vi & vi arm.* per interdictum: *l.* 2. §. *ult. D. de accuſ.*

accuſ. ad judicem : *l.* 1. *D. apud eum a quo adpell.* judicio : *l.* 43. §. 10. *D. de rit. nupt.* judicium: *l.* 25. *pr. D. fam. erciſc. l.* 12. *D. de quæſtion.* jus: Liv. *lib.* 40. *c.* 29. Tacit. 3. *Annal.* 36. jure: *l.* 1. *D. furt. adv. naut.* ex locato : *l.* 13. §. 30. D. *de act. emt.* lege : *l.* 9. §. 1. D. *de dol.* ex noxa: *l.* 13. *D. de judic.* præjudicio : *l.* 30. *D. de reb. auct. jud. poſſid.* ex ſtipulatu : *l.* 18. *D. de her. vel act. vend.*

EXPERS culpæ : *l. ult. D. de admin. & per. tut.* damni : *l.* 1. *C. de tut. illuſtr. perſ.* litterarum : *l.* 6. *C. de decur.* munerum : *l.* 6. *C. de epiſc. & cler.* negotiorum : *l.* 6. §. *ult. D. de excuſ.* rerum forenſium : *l.* 25. §. 1. *D. de probat.*

EXPETI vocitus totius populi : *l.* 49. *C. Theod. de decur.* Alias *expeti* eſt adorari, in *l.* 38. *C. Th. de hæret.*

EXPIARE conlignis cruciatibus nefas : *l.* 1. *C. Theod. de crim. peculat.*

EXPILATÆ hereditatis crimen : *l.* 3. *D. de ſuſp. tut.* ſeu *compilatæ*, ut eſt in *l.* 33. D. *de negot. geſt.* quod proprio hoc nomine ideo notatum eſt, quod in furti adpellationem non caderet, nec furtum in hereditate jacente fieri intelligeretur : *l.* 2. §. 1. D. *expil. hered. l.* 17. *C. de furt.*

EXPILATIO qualitate & atrocitate criminis a furto diſcernitur : *l.* 16. §. 6. D. *de pœn.* Ita Gloſſis MSC. quæ Palæmonem auctorem præferunt : *Expilatores* alienæ hereditatis ſubreptores definiuntur. *Expilatio* utique hereditatis furtum improbius adpellatur : *l.* 12. *C. ex quib. cauſ. infam. Expilator* atrocior fur eſt : *l.* 1. §. 1. *D. de effract. & expil.*

EXPLANARE cauſſas : *l.* 25. §. *ult. D. de probat.* id, quod quis obſcurius in teſtamento vel nuncupat vel ſcribit : *l.* 21. §. 1. *D. qui teſt. fac. poſſ.*

EXPLERE annos viginti : *l.* 4. D. *de ſerv. export.*

EXPLERI conditio dicitur, quæ impletur & exiſtit : *l.* 18. *l.* 25. *l.* 112. §. 1. *D. de cond. & dem. l.* 65. §. 1. *ad. SC. Trebell. l.* 24. *l.* 28. *D. de ſtatulib.*

EXPLICARE, interpretari : *l.* 11. *D. depoſ.*

Explicare adpellationem : *l.* 24. §. *ult. D. de adpell.* id eſt, exſequi, ſeu reddere cauſſas adpellationis, ut eſt in *l.* 18. *D. eod. tit.*

Explicare cœptum, *l.* 21. *C. Theod. de oper. publ.* iter : *l.* 7. D. *ad SC. Trebell.* id eſt, perficere.

Explicare munus : *l.* 77. *C. Th. de præt. & quæſt.* neceſſitatem : *l.* 1. *C. Th. de protoſtas.* id eſt, munere fungi.

Explicare judicium : *l.* 6. §. 1. D. *de Carbon. edict.* negotia : *l.* 21. §. 2. *D. de negot. geſt.* id eſt, agere, peragere.

Explicare pecuniam, id eſt, conficere, extricare negotium pecuniarium : *l.* 31. *D. de re jud.* Ita explicare rationes : *l.* 69. D. *de legat.* 1.

Explicare ſe, id eſt, evitare periculum : *l.* 29. §. 3. D. *ad Leg. Aquil.*

Explicare pro præſtare, exſequi : *l.* 5. C. *Theod. de pact. & tranſact.*

Explicare, dimitti vel abſolvi. Explicari ſacris, id eſt, e familia vel poteſtate dimitti : *l.* 7. *C. Th. de decur.*

EXPLICITUS eſt articulus do ut des : *l.* 5. §. 1. D. *de præſcr. verb.* Hæc verba gloſſema redolent, & e margine in textum migraſſe videntur. Tamen *explicitum* librum dixit Martial. *lib.* 11. *epigr.* 108. & *explicitum* opus *lib.* 14. *epigr. ad Lectorem.* Sed & :

Quibus explicitis id est absolutis, est in *l.* 14. §. *ult.* D. *de adquir. vel amitt. possess. Explicitum* templum, id est, perfectum: *l.* 17. D. *de alim. vel cibar. legat. Explicito* tractatu: *l.* 1. *D. ad SC. Trebell.*

Pro eo verbo *explicitum* sub finem librorum MSC. frequenter legitur *explicit.* e. g. explicit liber secundus, incipit secundus, vel explicit feliciter. Car. Du Fresne *in gloss. med. & inf. latin. hac voce*, quamvis idem observet, in codicibus quibusdam elegantioribus ac vetustioribus pro eo occurrere *explicitum*, ex quo, ultima syllaba mutilata, natum videtur illud *explicit.* Utut vero de latinitate vocis merito dubitent Laur. Valla *lib.* 3. *Elegant. c.* 41. & viri docti alii: satis antiquum tamen esse ejus usum patet ex loco Hieronymi *Epist.* 138. *ad Marcellam*: Solemus completis opusculis, ad distinctionem rei alterius sequentis medium interponere *explicit*, aut *feliciter*, aut aliquid istiusmodi. Addunt locum *Apuleii*, Platonici Medaurensis metamorphoseon, *lib.* 11. *explicit.* Unde Elmenhorstius in notis, nugas agere putat eos, qui hoc verbum, tanquam novitium, & adulterinum fastidiose rejiciunt. Sed quis spondeat, hæc ab Apuleii, ac non potius librarii manu esse? Sane merito elegantiæ studiosiores fastidiunt vocabulum, quod nec analogia, nec veterum auctoritate defenditur. *Hein.*

Explodere rejicere, in *l. ult.* C. *de legib. l.* 7. C. *de petit. hered. l.* 1. *C. de consort. ejusd. lit.*

Explorare, est inquirere, investigare, excutere, examinare, passim in Legibus nostris. Non. Marcellus: Explorare, inquit, est intentius observare, item verum inquirere.

Explorator qui secreta nunciat hostibus: *l.* 6. §. 4. *D. de re milit. l.* 38. *D. de pœn.* Festus: Explorator a speculatore hoc distat, quod speculator hostilia silentio perspicit: Explorator pacata clamore cognoscit. Exploratorum autem munus describitur apud Procop. *lib.* 1. *de bell. Pers.* hoc modo juxta Latinam interpretationem: Hi exploratores regii urbes, vicos, aliaque loca, & plerosque agros, & viarum intervalla situsque inspiciebant, & quibus rebus unusquisque locus abundaret, vel careret, iis nempe, quæ ad commeatum pertinent, & an multitudini sufficere possent, explorabant. Horum enim munus erat, accurate inquirere, quisnam esset status & quænam consilia contra Romanos a Persis agitarentur, eaque quum cognovissent, ad Imperatorem referre.

Exploratum est: *l.* 3. D. *de natal. restit. l.* 12. D. *solut. matrim.* id est, certum, cognitum. *Explorati* juris est, id est, certi: *l.* 52. §. 5. *D. pro soc.*

Exponere emittere interdum significat. Sic exponere cautionem, pro cavere: *l.* 25. §. *ult. D. de probat.* Exponere epistolam: *l. ult. D. de pec. constit.* judicatum solvi: *l.* 8. §. 5. *D. de procur.* satisdationem: §. 3. *Inst. de satisd.*

Exponere filiam vel filium: *l.* 16. *C. de nupt. l.* 29. D. *de manum. test.* id est, abjicere ut loquitur Justinianus, *l. ult. C. de infant. expos.* Exponi enim dicebantur liberi, quos parentes, quum tolli & educari nollent, abjiciebant, sortique ac fortunæ committebant: *l.* 2. *l. ult. C. eod. tit.* Hinc *expositus*, qui, quorum parentium sit ignorat: *l.* 1. §. 1. *D. de jur. & fact. ign.*

Exponere merces: *l. ult.* §. 1. *D.*

D. *de Leg. Rhod.* onus: *l. ult.* §. 8. D. *de publican.* id est, exonerare.

Exponere, enarrare, proponere: Sic exposito metu: *l.* 45. *D. ad SC. Trebell.* Stipulatio *exposita* a Gallo Aquilio: *l.* 18. *D. de acceptil.*

EXPORTARE aurum & argentum de domo: *l.* 1. §. 5. D. *de quæst.*

EXPOSCERE. Exposcit bona fides: *l.* 13. D. *comm. præd.* ratio: *l.* 97. *D. de solut.*

EXPOSITIO personarum: *l.* 11. §. 17. D. *de grad. & adfin.* criminum: *l.* 20. *C. de his qui accus.* id est, enarratio.

EXPOSITUM, ait, Nonius, subjectum. Sic: multorum insidiis expositum minorum ætatium consilium: *l.* 1. D. *de minor.* id est, suppositum atque objectum, ut in simili ait *l.* 2. §. 1. D. *ad SC. Vellei.*

EXPOSTULARE. Expostulat ratio: *l.* 36. §. *ult.* D. *de hered.* id est exigit; quod verbum eodem significatu occurrit in *l.* 4. D. *de pæn.* & apud Tacit. 1. *Annal.* 28.

Expostulare verecunde: *l.* 1. §. 8. *D. de offic. præf. urb.* id est, objurgare, exprobrare.

EXPRESSIM in *l.* 4. *C. de præscr. trig. vel quadr. an.* *l.* 98. §. 5. D. *de solut.* & alias, pro aperte, manifeste, disertis verbis.

EXPRIMERE est palam & aperte significare, declarare, demonstrare, ut: expressit testator: *l.* 66. 68. *D. de legat.* 3. & alibi.

Exprimere, alias elicere & extorquere significat. Favor libertatis exprimit sententias benigniores: *l.* 32. §. *ult. D. ad Leg. Falcid.* Exprimitur veritas tormentis: *l.* 1. §. 33. D. *de quæst.*

EXPROMI justæ animadversionis supplicium præcipimus: *l.* 44. *C. Th. de hæret.*

EXPROMISSOR adpellatur, qui alienam in se obligationem novatione, vel delegatione suscipit: *l.* 4. §. 3. D. *de re jud.* Expromissor itaque omnem alterius obligationem in se recipit, ita, ut alter a nexu plane dimittatur. Unde est, quod expromissor nonnumquam *reus* dicatur: *l.* 5. §. 7. *D. de jur. dot.* Add. *l.* 9. §. 3. D. *de pign. act.* junct. *l.* 53. D. *de contr. emt.* §. 41. *Inst. de rer. divis.* Sane *rei*, quos ob pactionem libertatis servi dominis dabant, hoc eodem *expromissoris* nomine veniebant. Nam quem Ulpianus in *l.* 7. §. 8. [illegible] *D. de dol. mal.* pactionis pro libe[illegible] *reum* dixit, eumdem poste[illegible]tate expromissorem vocat. Ca[illegible]a ipse 13. *D. ad SC. Vellei.* [illegible]us in *l.* [illegible] Si ancilla ob pactionem liber[illegible]tatis, expromissore dato, pos[illegible] manumissionem id ipsum suscip[illegible]iat.

EXPRO[illegible]MITTERE est pro alio, vel pro se ipso promittere: *l.* 37. [illegible] §. 4. *D. de oper. libert.* Semper ergo expromittere est novandi animo se obligare. Cujac. *in Comment. ad tit.* C. *ne fidejuss. vel mand. dot. dent.* Et hinc *expromittere & solvere* inter se comparantur: *l.* 22. *D. ad SC. Vellei.* *l.* 45. §. 4. *D. mand.* Et ita

Expromittere quoque dicitur filius familias, vel servus, qui creditam sibi, dum in aliena potestate fuit, pecuniam, paterfamilias factus, soluturum se, promittit. Si is, cui, cum in potestate patris esset, mutua pecunia data fuerit, paterfamilias factus, novatione facta, eam pecuniam expromisit: *l. ult. D. de SC. Maced.* Si quis servo pecuniam creditam, deinde is liber factus, eam expromiserit: *l.* 19. §. 4. *D. de donat.*

Quin etiam domino servum *expromittere* legimus, licet naturaliter tantum obligari possit: ut in

in *l.* 11. D. *de pecul.* Si pro libertate quid domino, expromisit servus : Et rursus ibidem *:* Si quid servus pro Domino expromiserat. Denique in *l.* 56. *D. eod. tit.* Quod servus meus pro debitore meo expromisit.

E X P U N G E R E proprium rationum verbum, est punctis circumducere, delere, tollere, & velut jam confectam rem eximere a codice. Plaut. in *Cistel. Act.* 1. *sc.* 3. *v.* 40. Nunc quod reliquum restat, volo persolvere : Ut expungatur nomen, ne quid debeam. Vid. Salmas. *de usur. c.* 6. *p.* 147. Expunctæ rationes *: l.* 13. *D. de divers. temp. præscr.* id est, dispunctæ, & examinatæ. Expunctum rationibns: *l.* 27. *D. de instr. vel instr. leg.*

Sed & *expungi* dicebantur milites mortui, vel missi, quando illorum nomina ex albo militum eradebantur, horum addita littera (ϴ) solebant signari, ceu pluribus ostendit Lips. *de mil. vet. Lib.* 1. *diss.* 2. Et huc pertinet illud *expungi* stipendiis : *l.* 15. D. *de re milit.* Cornut. in illa Pers. *sat.* 2. *v.* 12. *sequ. Pupillumve utinam, quum proximus heres Impello, expungam. Tractum*, inquit, *a militibus, qui expuncti dicuntur, dum foras a militia emittuntur.* At propius illud verbum apud Persium Theod. Marcilius *in not. p.* 50. desumptum putat a more testatorum, aliquid ex tabulis, quod antea scripserant, expungentium, uti ille in *l.* 1. §. 1. *D. de his quæ in test. del. Lituras, inductiones, superinductione ipse feci.* Hein.

E X Q U I R E R E pecuniam *: l.* 12. *D. ad Leg. jul. pecul.* pretium rei *: l.* 10. §. 1. *D. commod.*

E X Q U I S I T I O, investigatio *: l.* 9. §. *ult. C. de secund. nupt.* & *Exquisitis* exitiis suppliciisque plectatur : *l.* 1. *C. Theod. de off. omn. jud.* exquisitis pœnis *: l.* 131. C. *ad Leg. jul. de adult.* Exquisitis remediis prospicere *: l. ult. C. Th. de navicul.*

E X Q U I S I T U M aliquando arcessitum quid denotat, veluti colorem, fucum, levemque obtentum. Quo sensu *exquisita* ars dicitur in *l.* 15. *C. Th. de pœn.* caussa ; *l.* 1. *C. Th. de repud.* defensio : *l.* 4. *C. Th. de apostat.* & *exquisiti* cuniculi *: l.* 2. *C. Th. de contr. emt.*

E X R O G A R E. Vid. supra in *abrogare.*

E X C U L P E R E aliquid de fortunis provinciarum : *l.* 3 *C. Th. de annon. & trib.* Sportulæ prætextu *exsculpere* : *l.* 9. *C. Theod. de cohortal.* hoc est, subtrahere.

Exsculpi quoque dicitur multa litigatoribus : *l.* 44. C. *Th. de adpell.* id est exigi.

Exsculpi jubemus statutum multæ modum : *l.* 65. *C. Th. eod. tit,* id est, explodi.

E X S E C A R E. Exsectus filius matris mortuæ *: l.* 132. §. *ult.* D. *de verb. signif.* Exsecto ventre editus *: l.* 12. D. *de lib. & post.*

E X S E C R A B I L E delictum : *l.* 4. C. *si serv. export.* Exsecrabiles nunciatores : *l.* 4. *C. Theod. de petit.*

E X S E C R A N D U S, eodem significatu passim.

E X S E C R A R I lites *: l.* 4. §. 1. *D. de alien. jud. mut. caus.*

E X S E Q U I pro explere. Sic exsequitur magistratus jure potestatis decretum suum, non numquam manu militari *: l.* 3. D. *ne vis fiat. ei.*

Exsequi mandatum : *l.* 20. §. 10. *D. mand.* nuptias : *l.* 2. *C. de sponsal.* id est peragere.

Exsequi rem judicatam in *l.* 3. *l.* 4. C. *de exsequut. rei jud.* est ad effectum perducere, ut *l.* 5. seu ad emolumentum perducere, ut *l.* 2. *C. eod. tit.* Eadem notione hoc

hoc verbum passive usurpavit Ulpianus : *l.* 2. *D. de re jud.* Perraro, ait, intra statutum tempus sententiæ exsequuntur.

Exsequi, in judicio persequi. Sic exsequi accusationem : *l.* 2. *D. ad Leg. jul. de adulter.* caussas: *l.* 2. *l.* 18. *D. de jur. fisc.* injuriam : *l.* 11. D. *de accus.* jus fisco : *l.* 6. *C. de privil. fisc.* mortem patris : *l.* 1. *l.* 2. *l.* 4. D. *de accus.* operis novi nunciationem : *l.* 7. §. 14. *D. de pact.* petitionem : *l.* 4. *C. de pact. conv.* pretium ex vendito agendo : *l.* 39. §. 2. *D. de legat.* 1. rem suam : *l.* 4. *D. de accus.* suspicionem, quam de morte sua habuit defunctus : *l.* 2. *C. de calumn.*

Exsequi delictum, id est, persequi, Magistratus dicitur, ut in *l.* 2. *D. de his qui sui vel al. jur.* item querelas : in *l.* 9. D. *de jur. patron.*

Exsequi pro tractare. Sic exsequemur species sub hoc titulo : *l.* 1. §. 10. D. *de postul.*

Exsequi pro explicare, vel expedire aliquid. Exsequetur Irenarcha quod scripserit : *l.* 6. D. *de custod. & exhib. reor.* Exsequi jurisdictionem alienam : *l.* 3. D. *de offic. ejus cui mand. jurisd.*

Exsequi, consequi. Secundam domus partem hospes exsequatur, id est, consequatur : *l.* 5. C. *Th. de metat.*

EXSEQUIÆ funeris : *l.* 91. D. *de cond. & dem.* Dolor in exsequiis secretum amat : *l.* 5. *C. Th. de sepulcr. viol.*

EXSEQUUTIO, persecutio : Sic exsequutio adpellationis : *l.* 28. §. 2. D. *de adpell.* criminum: *l.* 1. D. *de incend. ruin. naufr.* delictorum : *l.* 1. §. 1. D. *de privat. delict.* judicati ; *l.* 1. §. 1. D. *de compens.* legis Fabiæ, id est, accusatio ; *l.* 3. D. *de hom. lib. exhib.* pecuniæ creditæ ; *l.* 8. D. *de eo quod cert. loc.* pœnarum; *l.* 37. D. *de minor.* rei judicatæ ; *rubr. C. de exsequ. rei jud.* stipulationis ; *l.* 66. D. *de verb. obl.*

Exsequutio militaris in *l.* 5. *C. de jurisd. omn. jud.* adpellari videtur ab Impp. quæ manu militari fit, ut in *l.* 3. D. *ne vis fiat ei qui in poss. & l.* 68. D. *de rei vind.*

Exsequutio pro animadversione. Sic : Cui exsequutio criminis, sive delicti competit ; *l.* 131. §. *ult.* D. *de verb. signif.* Ad exsequutionem Præsidis pertinent crimina ; *l.* 8. D. *de extraord. crim.* Unde publicam exsequutionem habere dicuntur crimina, quæ publice coerceri solent, & quorum nomine publica judicia constituta sunt, ut adparet ex collatione *l.* 200. D. *de verb. signif.* cum *l.* 11. *fin.* D. *de evict. & l.* 7. §. 1. D. *de injur.* Graviorem exsequutionem adhibere ; *l.* 3. *C. si adv. libert.* Nulla exsequutio est ; *l.* 15. D. *eod. tit.*

EXSEQUUTOR, definitur, qui post sententiam, inter partes audita omni & excussa lite, probatam, rei judicatæ vigorem ad effectum producere videtur ; *l.* 8. *C. de exsequut. rei jud.* Vetus Glossarium : Exsequutor est per quem judex exsequitur sententiam, & rem judicatam mancipat effectui. Sic *exsequutor* a prætore in negotio meo datus ; *l.* 3. §. 8. D. *de negot. gest.* junct. *l.* 49. D. *fam. ercisc.* & ita *exsequutores* accipe apud Paull. 5. *Sent.* 35. §. 8.

Exsequutores litium etiam dicti viatores, vel adparitores judicum; *rubr. C. de sportul. & sumt.* §. 24. *Inst. de action.* Sane in postremorum Imperatorum constitutionibus *Exsequutorum* adpellatione non solum hi, qui res judicatas ad effectum perducebant, pignora in caussa judicati capiebant, continentur, sed & hi, qui reos conveniebant, eosque in judicium

jussu judicum vocabant. Vid. *l.* 15. *C. de testib. l.* 3. *C. de praescr. trig. an. l.* 25. §. 1. *C. de Episc. & cler. l.* 7. *C. quae res pign.* Quo nomine & certas eos sportulas accepisse, patet ex §. 14. *Inst. de act. l.* 7. *in fin. C. de advoc. div. jud. l. ult. C. de princ. agent. in reb. l.* 12. *l. ult. C. de privil. scholar.*

Passim etiam fit mentio *exsequutorum* negotii, vel negotiorum; *l. ult. C. eod. tit. l. ult. D. de testib.* quibus mandata est caussae examinatio, quique imminent, & statuta ab arbitris effectui mancipant; *l. ult. C. de judic.* per quem licentia est judici actorem requirere; *l.* 11. §. 2. *C. de judic.* qui omnibus modis dispositiones judicum adimplent.

Exsequutores de schola agentium in rebus; *l.* 12. §. 1. *C. de prox. sacr. scrin.* Missi exsequutores; *l. ult. C. de bon. vac.* Ceterum Graecis *exsequutores* ἐκβιβασαὶ & πληρωταὶ τῆς ὑποθέσεως vocantur.

Exserere auctoritatem in contumaces; *l.* 16. *C. Theod. de exact.* competentem vindictam; *l.* 2. *C. Theod. de pagan.* versutias; *l.* 27. *C. Th. quor. adp.* id est, exercere, explicare.

Exsiccatus alveus; *l.* 30. §. 1. D. *de adquir. rer. dom.*

Existere dicuntur casus; *l.* 19. *D. de reb. cred.* conditio; *l.* 91. §. 1. D. *de legat.* 1. *& passim.* dies; *l.* 71. D. *de condict. indeb.* id est, evenire, impleri, venire.

Exsistere alias significat adparere, vel, ut Ascon. Paedian. in 1. *Verr.* 15. interpretatur, *emergere*, *exoriri*, *exsurgere*. Sic existere dicuntur accusator; *l.* 7. §. 1. D. *de accus.* defensor; *l.* 7. D. *de tut. & rat. distr.* emtor; *l.* 6. D. *de in diem addict.* fidejussor; *l.* 11. D. *de duob. reis.* mandator; *l.* 58. §. 1. D. *mandat.* procurator; *l.* 8. §. 2. D. *quib. mod. pign.* tutor; *l.* 19. D. *de testam. tut.*

Existere heredem; *l.* 67. D. *de rit. nupt.* id est, esse, exstare. Exstitit Mevius, qui dicebat; *l.* 9. §. *ult.* D. *quib. mod. pign.* id est, fuit.

Exsolvere aes alienum; *l.* 41. §. 1. D. *de fideic.* fideicommissum; *l.* 11. §. 18. D. *de legat.* 3. & alia debita passim.

Exsolvere implere. Exsoluta caussa mandati; *l.* 46. D. *mandat.*

Exsolvere mora; *l.* 17. D. *de peric. & comm. rei vend.* poenis: Plin. *lib.* 10. *epist.* 40. id est, liberare.

Exsolutio aeris alieni: *l.* 34. §. 2. D. *de legat.* 3. In *exsolutione* est fundus: *l.* 44. §. 5. D. *de obl. & act.*

Exsors, immunis. *Exsortes* collatione juniorum; *l.* 13. *C. Th. de agent. in reb.* poenarum: *l.* 1. *C. Th. de quaestion.* quaestionis volumus esse exsortem: *d. l.* 1. *C. Th. eod. tit.* a tironum praebitione: *l.* 20. *C. de palat. sacr. larg.*

Exspectare. Homicida quod fecit semper exspectet: *l.* 3. *C. de Episc. aud.* Eodem modo Petron. *Satyr. c.* 125. Dii, Deaeque, quam male est extra legem viventibus, quidquid meruerunt, semper exspectant. *Exspectat* poena reos: *l.* 1. *C. de his qui latron. l.* 1. *C. Th. eod. tit.*

Exspectare pro spectare, respicere ad quid: ut *l.* 26. §. 1. D. *de adquir. rer. dom.* In quibus propria qualitas *exspectaretur.*

Exspectare, pro timere: *l.* 32. *C. Th. de navicular.* Seneca *epist.* 105. Conscientia aliud agere non patitur, ac subinde respicere ad se cogit. Dat poenas quas exspectat. Quisquis autem metuit exspectat.

Exspectatione *doli abjecta.*

abjecta. Collat. Leg. Mos. & R. *tit.* 16. §. 3. sed nemo non videt, nullius sensus ibi esse vocabulum. Quid enim est *abjicere exspectationem* doli? Legendum esse *objecta doli exceptione*, jam pridem viderunt viri docti, quamvis ne ea quidem admissa emendatione, satis intelligatur, quid sibi velint verba proxime antecedentia & consequentia. Vid. Schulting. *Jurispr. vet. antej. p.* 406. Hein.

EXSPIRARE, spiritum emittere, seu mori: *l.* 22. *D. ad SC. Silan.*

EXSPIRAT caussa criminis, *l.* 1. §. *ult.* D. *de requ. vel. abs.* judicium: *l.* 19. *D. sol. matrim.* obligatio: *l.* 58. *D. de verb. obl.* id est, vim amittit & sine effectu esse incipit.

EXSTARE & consumptum seu exstinctum esse opponuntur: *l.* 1. §. *ult.* *D. de reb. cred.* *l.* 8. *D.* nec non *exstare*, & in rerum natura non esse, vel desinere esse: alienatum consumtum, vel suppositum esse, ut in *l. ult. C. de secund. nupt.*

EXSTATURUS & heres: *l.* 8. *D. quib. ex cauf. in possess. eat. l.* 4. *D. de reb. auct. jud. poss.* *l.* 6. §. 5. *D. de adquir. vel omit. her.* pro exstiturus. Nec analogia huic formæ repugnat, nec veterum auctoritas. Eodem enim modo loquuti sunt, Livius, Quinctilianus, ipseque Tullius; ceu docuit Voss. *de analog. lib.* 3. *c.* 20. Hein.

EXSTIMARE pro existimare: *l.* 2. *C. Th. de malef.*

EXSTINGUERE ignem: *l.* 27. §. 9. *D. ad Leg. Aquil.* incendia: *l.* 1. *D. de off. præf. vigil.*

Exstinguere pro necare, Sic *Exstinguere* veneno: *l.* 1. *C. de malef.* & ita *Exstingui* pro mori ponitur in *l.* 32. *D. de legat.* 2. *l.* 1. §. 43. *D. de aqu. quotid.*

Exstingui id est, perimi, consumi, intercidere, etiam dicuntur actio: *l.* 41. §. *ult.* *l.* 43. §. *ult. l.* 46. *l.* 71. *D. de furt.* beneficium: *l.* 13. D. *solut. matrim.* caussa: *l.* 28. §. *ult.* D. *quand. dies legat.* condictio: *l.* 58. *D. de solut.* conditio: *l.* 96. §. *ult. D. de legat.* 1. constantia debiti: *l.* 11. §. 12. D. *de legat.* 3. crimen: *l.* 1. *l.* 3. *D. si pend. adpell.* donatio: *l.* 32. §. 10. *D. de don. int. vir. & ux.* electio: *l.* 3. §. 3. D. *de eo quod cert. loc.* fideicommissum: *l.* 11. §. 13. *l.* 21. D. *de legat.* 3. institutio: *l.* 38. §. 2. D. *de hered.* jus: *l.* 1. §. 41. D. *de aqu. quot.* legatum: *l.* 59. D. *de cond. & dem.* libertas: *l.* 24. §. 19. *de fideic. libert.* mandatum: *l.* 12. §. 16. D. *mand.* mora: *l.* 91. §. 3. *D. de verb. obl.* nunciatio: *l.* 8. §. 1. *D. de nov. op. nunc.* obligatio: *l.* 140. D. *de verb. obl.* optio: *l.* 10. *D. de opt. leg.* petitio: *l. ult. C. de contr. jud.* pignus: *l.* 8. §. 12. D. *quib. mod. pign.* pœna: *l.* 6. D. *de publ. jud.* quæstio: *l.* 1. D. *ne de stat. defunct.* res: *l.* 9. D. *de jur. fisc.* servitus: *l.* 27. *D. de serv. præd. rust.* stipulatio: *l.* 2. *D. de verb. obl.* tutela: Ulp. *Reg. tit.* 11. §. 7. venditio: *l.* 10. §. 4. D. *de jur. dot.* ususfructus: *l.* 3. §. *ult. D. de usufr.*

EXSTIRPARE arbores: *l.* 7. §. 3. D. *de dol. mal.*

EXSTITARE pro *exstare* Florentiæ legitur: *l.* 1. §. 5. *D. de postul. Exstitat* exemplum ejus. Sed legendum procul dubio *exstat*. Hein.

EXSTRUCTIO ædificii: *l.* 14. D. *de don. int. vir. & ux.* monimenti *l.* 11. §. *ult. D. ad Leg. Falcid.* murorum: *l.* 6. *C. de oper. publ.* operum: *l.* 4. *D. de admin. rer. ad civ. pert.*

EXSTRUERE ædificare, passim, ut in *l.* 1. §. 20. D. *de quæst.* pro-

professionem *exstruat* legitur pro instruat.

Exsurgere in majorem indignationem: *l.* 146. *C. Theod. de decur.*

Exta, intestina animalium. *Extorum* præsagia: *l.* 2. *C. de pagan.*

Extensus ad malam mansionem: *l.* 7. *D. depos.*

Extenuare æs alienum: *l.* 5. §. 9. D. *de reb. eor.* debitum: *l.* 3. *C. commod.* facultates: *l.* 5. §. 10. *D. de jur. immun.* legatum: *l.* 1. D. *de adim. leg.* rem judicatam: *l.* 7. *D. de transact.*

Exter heres in *l.* 69. §. 1. & §. *ult.* D. *de legat.* 2. & *l.* 114. §. 15. *D. de legat.* 1. intelligitur, qui ex nomine familiæ testātoris non est. *Extero* restituere, id est, non exceptæ personæ, in *l.* 3. §. 4. *D. de legat. præst.* Ab *extero*, id est, non domino: *l.* 67. *D. de adqu. vel omitt. her.* *Extero*, id est, non tutori dato, *l.* 19. D. *de test. tut.* *Exteri*, id est, non conjuges: *l.* 52. §. *ult.* D. *de don. int. vir. & ux.* *Exteri*, alii a servis & libertis: *l.* 12. §. 3. D. *de adm. & peric. tut.* *Exteri* heredes: *l.* 6. D. *de serv. leg.* id est, alii a libertis: *l.* 18. §. 3. D. *de alim. vel cib. leg.* *Exteri* homines, id est, qui non sunt ejusdem corporis vel collegii: *l.* 17. §. 2. D. *de excus.* *Exterum* possessorem: *l.* 1. §. 3. D. *si pars hered. pet.* id est, extraneum, & non coheredem. *Exterus* religionis judæorum, id est, alienus ab eorum religione: *l.* 9. *C. de judæis.*

Extergere columinas, pavimenta, podia spongiis: *l.* 12. §. 22. *C. de instr. vel instr. leg.*

Exterminatus genitali solo: *l.* 1. *C. Th. de fals. mon.* id est, expulsus.

Extollere, altius tollere, in *l.* 5. *D. si serv. vind.*

Extollere potestatem fascium extra metas propriæ civitatis: *l.* 174. *C. Th. de decur.*

Extorquere, ab invito auferre. *Extorquere* illicite: *l.* 8. *D. de calumn.* Legatum heredi extorquendum: *l.* 4. *D. de Leg. Corn. de fals.* Turpia lucra heredibus extorquenda: *l.* 5. *D. de calumn.*

Extorris, plerumque pro exsule vel relegato accipitur: *l.* 6. *C. Th. de cust. reor.* quasi extra torrem, seu limitem, ejectus ut exsul, qui extra solum. *Torrem* enim veteres limitem, seu terminum dixerunt. Jac. Gothofr. in *Comm. ad d. l.* 6. Qui enim ex civitate pelluntur, *extorres*, ab humanis cœtibus segregantur: *l.* 31. 32. *C. Th. de hæret.*

Extorris metaphorice pro excluso. *Extorres* sint ab omnibus, quibus inhiaverunt, bonis: *l.* 27. C. *Theod. de episc.*

Extra, præter. *Extra* heredem: *l.* 3. §. 8. *D. ad exhib.* ea mancipia: *l.* 12. §. 27. *D. de instr. vel instr. leg.* ea ministeria: *l.* 12. §. 31. *D. eod. tit.*

Extra, adverbium. *Extra quam si*, erat inter alias clausulas solemnis, qua circumscribi & concipi solebant exceptiones, ut *l.* 1. §. 16. D. *de flumin.* Vid. Brisson. de formul. *lib.* 5. *c.* 77. *p.* 381. ubi similes formulas ex Cic. *lib.* 6. *ad Attic. Epist.* 1. *de invent. lib.* 1. *c.* 33. & *lib.* 2. *c.* 20. adfert.

Extra ordinem agere dicitur, qui de privatis delictis accusationem criminaliter intendit: *l. ult.* D. *de privat. delict.* cogi dicitur tutor, pignoribus captis vel mulctæ dictione: *l.* 1. *pr.* D. *de administr. & per. tut.* *Extra* ordinem de criminibus cognoscit, qui extra antiquum ordinem, moribus

bus legibusque publicorum judiciorum præscriptum, cognoscit: *l.* 13. *D. de pœn. Extra* ordinem damnandus: *l.* 4. D. *de cust. & exhib. reor. l.* 43. *D. de injur.* Ubi *extra ordinem* damnari dicitur, qui per calumniam actionem injuriarum instituerit: nam jure legitimo calumnia duntaxat in publicis judiciis vindicatur: *l.* 1. §. 2. D. *ad SC. Turpill. Extra* ordinem exsequi decreta sua sententiasve dicuntur prætores, quum adparitorum ministrorumque suorum, vel, si res postulet, militum manu, exsequuntur: arg. *l.* 1. §. 2. D. *si ventr. nom. mul. l.* 3. D. *ne vis fiat ei, qui in poss. l.* 50. *D. de evict.* quod civiliter & ordine per arbitros judicisque datos expeditur: *l.* 15. D. *de re judic. l. ult. D. de judic. Extra* ordinem fieri, in *l. ult.* §. *ult. D. quod met. caus.* dicitur, quod per adparitoris jussionem, cognitione non habita, extorquetur. Nam recte atque ordine, per judicem id fit. *Extra* ordinem jus dicitur, prætore, præsideve cognoscente: *l.* 1. §. 1. *D. de extr. cogn. l.* 2. D. *ex quib. caus. major. l. ult. C. de sent. quæ sin. cert. quant.* Quales caussæ in quibus ipsi magistratus, judice pedaneo non dato, cognoscebant, recensentur *l.* 2. *D. fer.* Alias: Qui Romæ vel quasi magistratus, vel *extra* ordinem jus dicunt: *l.* 7. *D. de offic. procos.* hi erant, qui magistratus legitimi vel ordinarii non erant, sed utilitatis caussa extra ordinem constituebantur: *l.* 2. §. 33. D. *de orig. jur. Extra* ordinem stellionatus nomine plecti: *l.* 36. *pr. D. de pignerat. act.* id est, coercitatione extraordinaria, qualem habet Stellionatus: *l.* 2. D. *Stellion.* Scilicet extraordinem pœna est, quæ non a Lege, sed a judice definita est; quemadmodum dicuntur extraordinem æstimatione judicis puniendi, in *l.* 3. *C. de his qui accus. non poss.*

EXTRAHERE præter notissimam significationem est *protrahere.* Sic *extracta* in longius cognitio: Plin. *lib.* 3. *epist.* 9. *Extractum* judicium in id tempus: *l.* 8. D. *ad exhib. Extrahere* negotium: *l.* 6. *D. de carb. edict. Extracta* res per adpellationem: *l.* 42. §. *ult. D. de bon. libert.*

EXTRANEUS postumus, apud Justin. §. 26. *Inst. de legat.* & *alienus* idem valent: extraneusque accipitur, qui suus testatori heres non est, vel inter suos non est nasciturus. Et ita Theophilus *in pr. Inst. De bon poss.* ἀλλότριος ait πόςυμος, τυτέςι, ὁ μὴ τικτόμενός μοι σῦος. *Extraneus postumus, id est, non mihi natus suus heres.*

Extranei, qui non ejusdem provinciæ aut civitatis: *l.* 3. D. *de offic. præsid.*

Extranei, alii ab adfinibus in *l.* 84. D. *de jur. dot.* alii a cognatis in *l.* 19. *C. de jur. delib.* Et hinc *extraneus* intelligitur etiam pater adoptivus, post emancipationem: *l.* 55. §. *ult.* D. *de rit. nupt.* immo omnis, qui non est ex necessariis personis: *l.* 60. D. *de pact. l.* 6. D. *de lib. causs. l.* 28. §. 8. *D. de pœn.* Aliquando extranei dicuntur non coheredes: *l.* 1. §. 3. D. *si pars hered. pet.* Aliquando omnes præter conjuges: *l.* 24. D. *de don. int. vir. & ux.* ac proinde *jure extranei*, & *jure mariti* opponuntur: *l.* 13. §. 4. *D. ad Leg. Jul. de adult.* & hoc sensu extraneæ mulieres, in *l.* 44. *C. Th. de Episc. quæ est l.* 19. C. *Just. eod. tit.* dicuntur quas Græci συνεισάκτυς vel ἐπεισάκτυς, alii ἀγαπητάς vocabant: quæ neque uxores, neque concubinæ, sed tertii generis, quas nec sobolis, nec libidinis, sed pietatis stu-

ſtudio, domi habebant clerici. J. C. de Maurize *Elect. jur. canon. lib.* 1. *tit.* 41. Cujac. 2. *obſ.* 29. Iis oppoſita multarum ſynodorum ac conciliorum decreta, veluti *Ancyrani can.* 19. & *Nicæni can.* 3. ubi Epiſcopis, Presbyteris ac Diaconis interdicitur conſuetudine συνεισάκτȣ mulieris, niſi ſit mater, ſoror, aut amita, aut perſona talis, ut omnem ſuſpicionem effugiat. Quem canonem firmat Juſtinianus *Novell.* 113. *c.* 29. *Novell.* 137. *c.* 1. Addendi *Synod. Tolet.* 4. *can.* 42. & 43. *Cartag.* 1. *c.* 3. *Ilerdens. c.*15. *Hiſpalens.* 1. *c.* 3. *Brachar.* 3. *c.* 5. De iis mulieribus frequenter ſcriptores eccleſiaſtici. Vid. Euſeb. *lib.* 7. *hiſt. eccl. c.* 24. Epiphan. *hæreſ.* 67. 63. 78. At nemo eas elegantius, quam hoc epigrammate deſcripſit Gregor. Nazianzenus:

Τὰς δὲ συνεισάκτȣς, ὡς δὴ φάσκȣσιν ἅπαντες,
Οὐκ οἶδ' εἴτε γάμῳ δώσομεν, εἴτ' ἀγάμȣς
Θήσομεν, εἴτε μέσον τὶ φυλάξομεν, ȣ̓ γὰρ ἔγωγε
Κἄν με λέγητε κακῶς, πρᾶγμα ἐπαινέσομαι

Extraneas mulieres, uti vocant omnes,
Neſcio utrum nuptis demus, an innuptas.
Ponamus, an medium quid ſervandum ſit. Non ego
Si mihi vel maledixeritis, rem laudaverim. *Hein.*

Aliquando *extraneus* dicitur alius a creditore: *l.* 55. *D. ad Leg. Aquil.*

Aliquando omnes non domeſtici ſunt *extranei*: *l.* 1. *D. de SC. Silan.* Sed & *extraneum* aliquando, relatione facta ad dominum accipere debemus, ut *l.* 31. §. 1. *D. de Ædil. edict. l.* 24. *D. locat.* Itaque *extraneus* & dominus opponuntur: *l.* 16. §. 3. D. *de pœn.* nec non *extraneus* & dominus proprietatis: *l.* 3. §. 5. *D. de itin. actuq. priv. Extraneus* creditor ſervi, ſi non dominus crediderit: *l.* 1. *D. de tributor.* Similiter extranei reſpectu dominorum dicuntur, *l.* 27. §. 11. D. *ad Leg. jul. de adult. l.* 41. *l.* 51. *de pecul.*

Porro paſſim memorantur *extranei* oppoſiti fidejuſſoribus: ut *extraneus* defenſor: *l.* 5. §. 4. *D. judic. ſolv. extraneus* emptor, ad differentiam fidejuſſoris: *l.* 50. §. 1. *D. mand.*

Noti quoque *extranei* heredes in *l.* 33. *D. de excuſat. l.* 64. *D. de rit. nupt. l.* 2. §. 15. *D. de hered. vel act. vend. l.* 38. §. 3. *D. de legat.* 3. quales intelliguntur quicumque teſtatoris juri ſubjecti non ſunt: §. 3. *Inſt. de hered. qual. & dif.* Unde non Caii ipſius ſed interpolatoris manus eſſe ſuſpicari licet verba hæc *lib.* 2. *Inſt. tit.* 3. §. 6. extraneos heredes definientis: qui nullo propinquitatis gradu teſtatori junguntur, ſed eos pro arbitrio quiſque heredes ſcribit. Nam & emancipati pro *extraneis* habentur, licet naturali vinculo contineantur. *Hein.*

Extraneus homo, alius a liberto, in *l.* 8. D. *de obſ. par. & patr. præſt.*

Obtinuit etiam ut omnes præter patrem & maritum extranei dicantur: *l.* 4. *D. ad Leg. jul. de adult. l.* 4. D. *de confirm. tut.* Et ita in quæſtione dotium *extranei* ſunt omnes, citra parentem virilis ſexus, in poteſtate habentem mulierem dotandam: *l. un. v. extraneum C. de rei ux. act. toll.*

Extranei porro qui non ſunt in poteſtate: *l.* 10. §. *ult.* D. *de leg. Cornel. de falſ.* Sed & ſociis opponi *extraneos* animadvertimus: *l.* 3. *C. comm. divid.*

Extranei etiam opponuntur tutoribus: *l.* 6. D. *de auct. & conſ. tut. vel cur. l.* 54. D. *de admin. & per. tut.*

Denique extraneus eſt, qui non eſt

est venditor: *l.* 10. D. *commun. prædior.*

EXTRAORDINARIÆ actiones, salarii nomine: *l.* 52. §. 2. D. *de act. emt.* Quo nomine nuncupantur & eæ actiones utiles, quæ ex caussa interdicti hodie redduntur: §. *ult. Inst. de interd.* Qua de caussa *rubrica de interdictis* sic a Triboniano in Pandectis concepta est: *De interdictis, sive de extraordinariis actionibus, quæ pro his competunt.*

Extraordinarium auxilium. Hoc nomine venit etiam restitutio in integrum *l.* 16. D. *de minor.* quod tota penderet ex prætoris cognitione: *l.* 24. *in fin.* D. *eod. tit.* Nam

Extraordinariæ cognitiones dicebantur, quas prætores præsidesve præter usitatam officii sui consuetudinem suscipiebant *l.* 1. & *passim. D. de extraord. cognit. l.* 2. *D. ex quib. caus. maj. l.* 1. §. 18. *D. de exercit. act. l.* 12. *pr.* D. *de religios.*

Extraordinarium commodum: *l.* 239. §. 3. *D. de verb. signif.*

Extraordinaria crimina, a privatis separantur: *l.* 3. D. *ad SC. Turpill.* Sic autem adpellantur crimina, de quibus quæstio lege nulla constituta est. Proinde nec certa aut legitima poena vindicantur, sed arbitrio judicis coercentur: *l.* 1. *C. ubi de crim. ag.* qualia sunt abigeatus, sepulcri violati, stellionatus, expillatio hereditatis, effractura, & alia, de quibus libro Pandectarum 47. agitur. Sed & omnia admissa, quæ nullam legitimam habent defensionem coercitionemve, *extra ordinem* coercentur, pro æstimatione judicis poena imposita: *l.* 8. §. 2. D. *de religios. l.* 1. §. 6. *v. qui adversus* D. *de postul. l.* 4. *D. de custod. & exhib. reor. l.* 11. *in fin.* D. *de accus. l.* 1. §. 8. D. *de his, qui effud. vel dej. l.* 3. *C. de his, qui accus. non poss.* Vetus Glossarium Græcum: Ἔξω τῶν τεταγμένων, ἡ παρὰ τοῦ δικαστοῦ τυποθείσης τιμωρίας. *Extraordinaria* crimina, vel quibus a judice pœna statuitur. Et huc pertinet *extraordinaria* exsequutio in *l.* 3. §. 1. D. *ne vis fiat ei. l. ult. C. de crim. stellion.*

Extraordinariæ Indictiones: *l. ult. C. de muner. patrim. l.* 11. *C. Th. de extraord. & sordid. mun.* quæ extra ordinem imperantur: *l. 6.* D. *de vac. mun.* quæ non a Lege SC. vel constitutionibus principum, sed ex improviso per magistratus injunguntur: *l.* 8. §. 3. D. *de vacat. mun.*

Extraordinaria judicia, in quibus conceptiones formularum non observantur; *l.* 47. D. *de negot. gest.* Et hæc sola hodie in usu esse, ordinariis sublatis, Justinianus tradit, in §. *un. Inst. de succ. subl. quæ per bon. vend. fieb.* & §. *ult. Inst. de interd.*

Extraordinaria pœna in §. 10. *Inst. de injur.* cujus arbitrium officio judicis permittitur; *l. ult. C. de injur. l.* 43. *l. ult.* D. *eod. tit.*

Extraordinariæ persequutiones, quarum cognitio ad ipsum Prætorem pertinebat, veluti de fideicommissis; *l.* 178. §. 2. D. *de verb. signif.* Non enim per formulam fideicommissa jure ordinario, sed apud prætorem petebantur, ut Ulpianus *Regul. tit.* 24. §. 12. scribit. Quod & indicat *l.* 83. §. *ult.* D. *de hered. inst. l.* 4. D. *quib. ad libert. procl. l.* 68. §. 6. D. *de legat.* 3. *l.* 29. D. *de usu & usufr. leg. l.* 41. D. *de bon. libert. l.* 43. D. *de act. emt. l.* 2. §. 32. D. *de orig. jur. l.* 2. *C. qui pot. in pign. l.* 2. *C. si adv. libert.*

Extraordinarium remedium: *l.* 12. D. *ut in posses. legat.* quod non ex edicto prætoris, sed proprio

prio ac speciali ejus decreto, proficiscitur.

Extrarius, *a, um*, pro extraneo in *l.* 39. §. 1. D. *ad Leg. jul. de adult. l.* 55. D. *ad SC. Trebell. l.* 43. §. *ult.* D. *de damn. infect. l.* 17. D. *de quæst. l.* 78. §. 3. D. *de legat.* 2. *l.* 28. §. 1. D. *de excus. l.* 36. D. *de bon. libert. l.* 50. D. *de manum. testam. l. ult.* D. *locat.* Quinctilian. *Declam.* 325.

Extrema suffragia in *l.* 1. *C. Th. de scenic.* sunt sacramenta, quæ in extremo positis indulgebantur. Jac. Gothofr. *in not. ibid.*

Extrema voluntas, id est, suprema: *l.* 2. *C. quand. nupt.* unctio, vid. *unctio.*

Extremo, adverbialiter, pro ultimum. *Extremo* mortuus *l.* 83. §. *ult.* D. *de legat.* 3. Huic adverbii formæ non modo analogia adsistit, quæ non minus dici patitur *extremo*, quam postremo: sed & auctoritas ipsius Ciceronis, cujus hoc fragmentum ex Pisoniana servavit Asconius: *Prius enim Gallus, dein Gallicanus, extremo semi Placentinus haberi captus est.* Vid. Ducker. *de latin. vet. Ictor. p.* 417. Hein.

Extricatæ margaritæ: *l.* 27. §. 30. D. *ad Leg. Aquil.* id est, perpurgatæ & mundatæ.

Extrinsecus. Ipsius rei persequutionem extrinsecus habet: §. *ult. Inst. de oblig. quæ & delict.* id est, extra & præter actionem furti.

Exuberare dicitur debitum: *l.* 6. *C. de solut.* fides: *l.* 3. *C. pro soc.* fructus quantitas: *l.* 27. §. *ult.* D. *ad SC. Trebell.*

Exvehendas merces conducere: *l.* 5. D. *ad exhib.*

Exuere se actionibus: *l.* 2. D. *de sent. pass.* crimine: *l.* 19. *de his, qui accus. non poss.* Exui delictis: *l.* 2. §. *ult.* D. *de capt. minut.* Ita quoque Chrysostomus, *homil.* 2. *in epist. ad Rom.* τό τε ἔγκλημα ἀποδυσάμενος τῆς βαθυμίας, exuens crimen desidiæ. Josephus 2. ἁλώσ. *cap.* 8. ἀπεδύσατο τὰς πρὸς βασιλεῖς αἰτίας, exuens culpam apud Reges, &c. *Exui* facultatibus; *l.* 3. §. 3. D. *de admin. & peric. tut.*

Exul, ait Quinctilianus *Declam.* 366. dictus, *quasi ex solo patris expulsus.* Non. Marcell. *Exules dicuntur extra solum.*

Exulare, in exsilio agere, *l.* 2. §. 4. D. *de orig. jur. l.* 7. §. *ult.* D. *de cap. min.*

Exustionibus flammarum mancipari: *l.* 2. *C. de fals. monet.*

Eydo servus: *l.* 60. D. *de manum. testam.*

FINIS TOMI PRIMI.

